C. Plinii. Secundi. Veronẽ ſis hiſtoriae naturalis Libri.xxxvii. ab Ale xãdro Benedicto Ve. phyſico emendatio res red diti.

Alexander Benedictus physicus Veronensis Clarissimis ciuibus suis.Sa.perpetuam.D.

Audandi sunt Ciues præstantissimi omnes:qui C. Plinii Secundi ueronẽsis auctoris celebratissimi de naturali historia uolumina:fœcũdissimũ latinæ linguæ opus a no tabili fœditate operosius uendicare nõ desinunt.Quãdoqdem bellorum diturnã iniu riam tanta studiorum ruina italia totiẽs uastata cladibus: secuta est. Ex qua litterarum strage perniciosissima degemuere ĩ toto orbe bonarum artiũ studia.Sed maiori dãno hæc diuina uolumina bella infestauere:Quoniã multarum disciplinarum mirã contineant eruditionem.Hanc culpã ætate nostra quũ resipiscere ingenia cœpissent:restituere conati sunt Merula alexãdrinus noster:& Hermolaus Barbarus:qui in hoc pliniano mãgonio diu uersati sunt:Nos quoq; conatus nr̃os in iis pſertim:quæ ad medicos effectus ptinẽt:oñdimus.Maxima.n.pars est:& pcipuũ naturæ opus:occultũ diuinitatis capax:ex quo nullũ se auctore:reperiri possit maius. Iusta fuit ratio:ut de naturæ ratiõe: medicinæq; effectibus libros physicus quoq; recognosceret:milia.n. ulcerum persanauimus:de qbus malo iudiciũ sit uestrum:q̃ meũ.Relicta sunt & multa quidẽ: quæ ad cicatricẽ hactenus pducere nemo potuit.Subterfugere & alia impressoris indiligentia pretermissa.Sed multo maior culpa ueterum librariorum fuit:quorũ ignauia intrãscribẽdo: indies multũ degenerante sorte res litteraria ruinã in ingentem traxit:unde crimina pene infinita uisunt:unde rudes pleræq; interp̃tationes:ac illegitimæ ĩ eruditissimĩ cõtextus adoptionẽ pperã receptæ sunt:quas ueluti suppositicias a familia nr̃i ciuis abdicauimus maiestatem tanti auctoris suggillantes.Ex iis causis tanta inter codices dissidẽtia orta est:ut alter(qđ rarum est)cũ altero congruat.Tres uersus cõtinuos(ut obiter unũ inscitiæ exẽplũ afferã)diuinæ illi pfationi interiectos in officina impssoria Io.Spyræ prioris artificis:& in aliis uetustis codicibus:quos uidemus:ad cõarguẽdam librariorum prioris sæculi ignauiã:uidere uolẽtibus ẽ facile.Piget uerba incõdita referre:sed alia quoq; corrũpẽdi occasio occurrit pestilens:In uetustis enim codicibus: qui rariores habebantur:litteræ situ collapsæ:uel tinearum morsibus adẽptæ librariis uariam lectionem: falsa sæpe coniectura ostenderunt:ex qbus impssa uolumina originem hũere: Quorsum hæc Ciues clarissimi?Aliena ut tãdẽ culpa retegat:& ne ad tñ auctorẽ dãnandũ tot sæculis celebratũ quidã scioli obgarriãt.Nõ deterruere Hermolai iudiciũ:& quorũdã medicorum studia:ridiculæ & uerborum interp̃tatiões:sensus interrupti:dimidiata:atq; distracta uerba:ita ut in sensu plura desiderari uideant:ex qbus multa collatis ptim uetustis codicibus ptim discussis auctoribus:ad quos sæpius legẽtes relegat:ad uerã certãq; lectionẽ redacta sũt:in qbus plim elaborasse pfiteor: reliq̃ quæ supsunt: sequẽtibus nos ĩgeniis:q̃ scimus indies pficere:relinqmus. ut de suis piter iuẽtis exultẽt:ut cõspecta opis repumicatione:deposita librariorum scabricia: sequẽs ætas ex toto exhilaret:& gaudia Pliniani manes piter sentiãt.Errores q in confesso sunt: quãtum potuimus:emẽdauimus.cætera uariis lectionibus p aiorum diuersitate obtulimus. Sed qs põt oĩum desyderiis satisfacere?qñ quidem in tanto opere:tanq; uario ariolari temerarium sit?Nec animi humani est in tanta rerũ caligine oĩa prouidere.Expectant alii sua inuenta uidere:minimo succensu cauillatione damnaturi.Quot enim ingenia totidem paritet de alienis laboribus sæuiores iudices in damnando peruersa & procaci sæpe natura.Iuuentutis perẽnes labores emittimus:quos acerrimi patriæ meæ existimatores pensitabunt:æquius tamen si secundæ uenetæ impressionis codices cum his conferent continuatis lectiõibus:quos (haud dubito) castigatiores reddent:& lituris frequentibus cicatricosos.At qm̃ Pliniũ uestrum Ciues præstãtissimi Hermolaus Barbarus latinæ linguæ ornamentum facit:& unicum eruditionis præsidiũ: eminentissimũ quoq; auctorẽ:sed eundem non puduit iniuriosis ictibus uerberare uel iniuste:sicut quidam ex nostris medicis laruas ad pugnam irritã euocãtes.Nõ possum mihi tẽperare:quo minus hos accusem:qui transcribentium errata in tantum auctorem transtulerit:quem de natura rerum oraculum custodiendum:& uenerandum habemus:lacii unicum pfugiũ:sine quo res litteraria consistere nequeat:constetq; indoctũ quẽq;:ineruditũq; haberi:cui Plinius nõ sapiat. In uetustis enim quibusdam codicibus(Sæpius.n.id occurrit)græce: an barbare loquat: in dubio sit.Vbi uersus integros addi:demi:imutariue uidemus:qđ & situs utio:& librariorum culpa euenisse certũ est.Ad auctorẽ tñ quædam trasferunt minus q̃ par sitpudenter: Exemplum unum ingentis licentiæ afferam de era:quæ medicos nonnullos ad calumniam tanti auctoris inuitãuit:in qua Plinium errasse non dubitant cum Hermolao barbaro.Arbitrantur.n. eram & lolium ab ipso auctore sepatim describi:sed falso codicis errore manifesto lib.xviii.In quo eram

Laus Plinii

tm̃ definit:ſicut inter medicos effectus hoc eſt lib.xxii.Lolii remedia & uires dũtaxat denarrat. Triticum ſimili mõ non era legẽdum eſt:ſed herba:ex uetuſtiſſimo codice ac Theophraſto lib. viii.Quoniá enata herba triticũ ſtrangulat:de qua in eodẽ libro:ubi nili in ægypto mẽtio habetur:Nec terra inqt ipſa herbas gignit:q̃ triticũ necát.Itẽ rũcatio cũ ſeges in articulo ẽ euulſis inutilibus herbis.De faba item runcari inqt non geſtit:qm̃ euincit herbas.Item ſiccitas coercet herbas:herba.n.circũligãdo triticũ & eius radices enecat.In mẽdoſis pariter codicibus hoc mõ legiť.Era nõ nũq̃ in macro ſolo:ubi de ateramno ſuperiori fit mentio: ubi nõ era:ſed ea legendũ eſt.Sed auctor his pactis:de era mox ſic incipit.Eræ granum minimum eſt.Hac unica defenſione multoꝝ intẽpeſtiuũ clangorẽ ſedauimus.Et ciuẽ ueſtrũ ab ingenti calũnia abſolutum rettulimus:ut de cætero diligentius ꝑlegere & diſcutere tm̃ auctorẽ ꝑdiſcát. Hermolaus quoq; nr̃ cenſura & ipſe dignus eſt:& ingrati animi pœna dánandus:q cũ liberarioꝝ ignauiaꝫ accuſat:Pliniũ ſubinde dánat:cuius labores in cõferẽdis uetuſtis uoluminibus laudo:ſed iudiciũ non ſempꝑ ꝓbo:Quoniá in pluribus Pliniũ imerito accuſauit:Huius errores quoſdá ſũmatim attigiſſe nõ ſit alienũ:quos intẽtiori aĩo:niſi in aliis occupatus eſſem in fine operis largius ſubtexeremus:& ſi haud ignorẽ:id apud alios gr̃am:apud nõnullos offenſionẽ hr̃e.De ſolis lunæq; ac terræ magnitudine.De nili origine: in qua nimia iuuandi diligentia uerſum non ſine auctoris iniuria decurtauit.De epigloſſe:arteria & gula.De acetabulis ĩ polypo:ꝓ cirris:q̃s cotyledonas uocamus.De acetario & oxybapho menſura.De cedro uero duce Lucano & Marciale cedrinĩſq; mẽſis errore manifeſto duciť: ubi citrũ ſcribere ubiq; tradit. De fiſtulis eluxatis: & de braſſicæ gñibus.De agarico ꝓ radice. De Rhamno & Siſamo. De Aſpalatho frutice: in quo Plinium inepte accuſat:qui aſpalthum.i.bitumẽ ſcripſerit:noĩs uicinitate:Ná librarius ipſe ꝓ aſpalatho aſpalthũ ſcripſit:qđ bitumẽ interꝑtatus ẽ: alter uero bitumẽ in cõtextũ recepit:q̃s hæc nõ uidet?De fœnogreco ſiue ſicilia a ſiciliẽdo dicta:ille ſiliciá tradit.De lupio: & de aconito.De urſis & colote.& pico martio ꝑterimus.De erice:& Tamarice. De ouis & lacte camelaꝝ.De lacerte cruribus.De ueſpis ſerpentes ueſcentibus.De uua in doliis ſeruáda.De oleo ex gramine & urtica.De Alexandrinis ficis.De herba q̃ fraga fert.De cynara.De uillis pro quibus iullos poſuit nucamẽtis ſimiles.De punicis dulcioribus aduerſus Theophraſtũ ſentit. De hyſtriominæ uenenis.De ſcylla conſuta.De germine punici mali:qđ rhicinus non cytinus dicẽdũ ſit.De graueolẽtia allarũ :ipſe ſellarum ſcribere docet.De lyſimachiæ flore uulgato purpureo:ñ aureo ut tradit ex Dioſcoride.Caucũ caſtigat ꝓ anabaſi. Pro ãbuſtis arbuſtis ſcribit. De lactibꝫ male ſentit ubi Theodoꝝ gazá iepte cõtra anatomicẽ nr̃aꝫ excuſat. De hũano ſanguĩe hauſto.Eiectꝰ capillus calculo adalligatꝰ.De chamæleõte deſecrato: gallíaceos ñ attigi a uulpibus. De Myrmetio phalangio.De Bromo & auena:in quo & medici priores oberrant: ꝓ q̃bus grylli & tryxalis exẽplo defendimus.De ſucco cochleaꝝ ad irrita depellenda. Furũculis admixtum reſinæ extrahit:ille exterit:ſcribit.Marmoris gloriæ inherẽs ille glareæ magis ꝓbat.De ærugine oris gingiuarũq; exulceratione:extuberationeꝫ ſcribi aſſerit: itẽ gyneconitĩ ꝓ polygynecõ corrupte legẽdũ tradit:qm̃ paulo ĩfra imago ĩqt atticæ plebis:Strumæ quoq;:ĩqt ſunt adenes:cum ſtrumæ ĩ adenis naſcanť:neq; in oĩbus.De Nardo q̃ cuꝑſſi odorẽ hꝫ.De hyáthina & hyacinthina.Conuulſa & ſpaſmata:idẽ eſſe arbitrať Plinii uerbis:qñ illigatos ſenſus cõuulſiones inſcite uocauerit:Quoniá prius alliganť ſenſus deinde membra cõuelluntť nec id ſemp Galeni ſñia. Argemata & albugines idẽ eſſe falſo putauit:Pro iſchiadicis exiliẽtibus ſpaſticos mutauit.Era nonnũq̃ in macro ſolo ubi Theophraſtũ cõtra ſeipſuꝫ in teſtẽ adducit: De attritis corꝑis ꝑtibus nõ uereť Hermolaus paribus nouo ĩ eo auctore uerbo uti:cũ alibi torpẽtes inqt Plinius ꝑtes corroborat:& fœminaꝝ partibus ſubuenit:& ꝑtinẽtes ꝑtes inungere:pro pudẽdis in uerbis cõtinẽtiſſimus auctor utiť:ĩ quo de ſenſu mirabili:non uerboꝝ nouitate decerniť:caſtigat alia multa ſubinde nec ceſſát:quæ uerboſius ꝑſequẽda nõ ſunt:q̃ tñ ipſe emendata inuenit in ſcda ueneta imꝑſſione:ut errorum numeꝝ augeat:Alia item quodá reꝝ ſucceſſu licẽtioſius ĩmutat:aut demit: ſenſus auctoris uexatione nõ dubia.Errauit in primis Hermolaus qñ quidem cõtumaciter Pliniũ nouocomẽſem facit:inani cõiectura ductus:cũ in q̃dá uetuſti codicis inſcriptione Plinium nouocomenſem uidiſſe familiaribus dictaret: & ipſe in iis uoluminibus librarioꝝ carnificiná cernere ſæpe ꝓfitereť:& ꝑſertim cũ ĩter eruditos certeť: Titus an Domitiáus fuiſſet:cui dicatũ ſit hoc opus:de q̃bus plm̃ ãbigiť:& nõnullos quoq; de ætate Plinii falſa tẽpoꝝ ſupputatiõe deceptos:& iunioris nepotis ſilitudĩe erraſſe cõſtáter affirmaret.At ego ſepoſito patriæ oĩ affectu:quid ſuo de ſe ipõ teſtimõio clarius: duobus locis (ut ita

dicá)cõferruminatis:ex ipſa p̃fatiõe:& ubi Mamurrá a Catullo ꝓſciſſu3 refert: Catullus poeta Veronéſis cõterraneus meus:His uerbis ſe ueronéſe3 & Catulli cõterraneũ facit. Qui cum de Virgilio métionẽ facit:nec mátuanũ:nec cõterraneũ appellat.Idé de. T.Li.aíaduertim9.Caſtré ſi p̃terea uerbo haud íepte uſus é græca imitatiõe. Pollux nãq3 ad cõmodũ Cæſaré ita refert. πολίτης. ὁ δὲ συμπολίτης οὐ δόκιμον. βέλτιον δ᾽ ἀστός. ἐπιχώριος. ἡμεδαπός. ὁμόφυλος. ἰθαγενής. τὸ ἰθαγενές. καὶ ἀρτιγενής. εὐτελεῖ. τάχα δὲ. βέλτιον αὐτόχθων. Ex quo appet nõ latíe conciuem dici potuiſſe: ſicut apud græcos neq3 συμπολίτης. Ita pariter ab iis. αὐτόχθων. a noſtris cõterraneũ dici debuiſſe:At qm̃ cõgerronẽ: aut cõcerronẽ dici maluerint nõnulli: puerſi eſt aí id excogitaſſe:nec meminerint auctoré ipſum in uerbis ubiq3 cõtinétiſſimũ.Demirant alii qd Plinius in ueronæ métione nũq̃ ſuá appellauerit:q pariter de como redarguendi ſunt:In coméſi inqt agro iuxta lariũ lacum fons largius horis ſingulis ſemp intumeſcit:ac reſidit:Item de lapide:q in uaſa tornat cibaria in ſyphno: qd in coméſi inqt:Italiæ lapide accidere ſcimus.De aqua q̃ nobilitauit comum: in Italia cũ ferraria metalla in iis locis nõ ſint:Liuius nãq3 & alii auctores plane id obſeruauere. Secundoꝝ p̃terea familia ex urbe uſa ortũ h3:qué gentilicia ſepulchra indicãt plurima:Et ſi aliq̃ eiuſdé familiæ monuméta in qbuſdá Italiæ locis cernant:quæ uerona originé certá habuere:Quod ut id oíbus cõſtaret:Monumétũ ipſe parentibus certiſſimũ teſtimoniũ poſteris ueronæ reliqt: qd lõgo tépore defoſſum i uia publica uobis ex inſperato extulit:quo tpe eadem diuina uolumina emicuere:ut ſurdũ quoq3 marmor iam diu obrutũ:obſtinatis ét aís certam fidé faceret: ab altero latere laceratum in ea litterarum ſterilitate: maiori tñ teſtimonio:q̃ ſi integrũ nõ ſine inuidiæ allatrátis ſuſpitiõe ſuffodiſſet: Cũ item Plinius Alũ: ſiſymbriũ: tanũq3 inter ciborũ oblectaméta:rapicium:ouoꝝ indicé: ſtramen:reſté:Palmulam:Pituitá:ingué morboꝝ gña: multaq3 alia ſilia quæ nota ſobinde uobis omitto faſtidio pcens: uernacula: hoc eſt ueſtrati lingua loquit. Quæ malũ igit quorundá demétia eſt: ut eo inuito nouocoméſem faciant:q in comenſi agro hoſpitari neſcit:nec plane uult:qnímo ip̃e ſeſe romanũ ſenatoré facit lib.xxxiii.nulloſq3 oíno ánulos maior ps gétiu3 hoíumq3:ét q ſub imperio nr̃o degunt:hodie habeat:& in eodé ut pdatur annis qbuſq3 ſorte reges ſingulos e ſubiectis iungere ad curru3 ſolitos: ſicq3 triumphare:& nos fecimus q̃ poſteri fabuloſa arbitrát.Cæſar q poſtea dictator: &.xxxvi.ueꝝ & ad urbis noſtræ miracula tranſire cõuenit:Magná in reip.ueſtræ gloriá ea uerba recenſuimus.qm̃ ciuis uř imperatoria maieſtate ẽtnũ dignus í toga habitus ſit: Sed hunc dudũ patriæ reſtitutu3: nobili & antiqori hoſpitio ſuſcepiſtis:& ſtatuá publicaſtis.Pro Plinio hanc defenſione3 nr̃am contra mordaces quoſdá:& opis recognitioné laborioſiſſimam: q̃liſcũq3 ſit patriæ dicauimus:Quam geniali ſorte pclariſſima & fœcũda ingenia in oí diſciplinaꝝ gñe extuliſſe norunt oés:omitto militaré diſciplíná:in q̃ plurimi claruere:hoc citra ſuſpitioné captádæ gr̃æ dixerim:In iis emédationibus ſi qd mendoſu3 p̃ter impſſoꝝ ulcuſcula:inueneritis bona uenia ad publicá utilitatem emendabitis:ut latialis lr̃atura uobis agere gr̃as pariter poſſit: Valete in perpetuum ciues. Ex Venetiis.M.ccccc.vii. kl's Ianuarii.

¶OPERI SVPREMA MANVS IMPOSITA ANN. GRATIAE. .M.D.VII.

LEONARDI LAVREDANI. PRINCIPATVS ANNO.VI

¶IMPETRATVM EST AB ILLVSTRISSIMO SENATV VENETO NE LICEAT CVIQVAM ALEXANDRI BENEDICTI VERONENSIS PHYSICI CASTIGATIONES IMPRIMERE SVB EIVS PATROCINIO VT IN PRIVILEGIO.

Quintii Aemyliani Cimbriaci Poe: Ad. C. Plinium Secundum Veronensem encomiasticos.

Verōæ decus: & domus sc̄dæ
Plinii glīa: cognitūq; lumen
Ingēs historiæ perennioris.
Quis te sic nitidū manu expoliuit?
Docta (Iuppiter) & sciētiori
Vel p̄ se aonidas seq̄ sorores?
Vt q̄ tā fueras lacer retōsus:
Nūc sis īteger: elegās subīde
Musaꝝ sacer agnitꝰ sacerdos
Sic possis merito oībꝫ placerē
Exutus scabiem librarioꝝ?
Pæanti ingenio eruditiori:
Et digno cythara mei catulli
Tādē sū mihi redditꝰ: meæq;
Assertus p̄riæ uetustiori:
Quā hercīscēs Athesis remugit undis
Me comi licet arbitrarē ortū
Quod si plus fidei insidens requiris:
Veronā petito: & uideto saxum:
Sacris quod posui ossibus parentum
Tunc dices tripodas tibi locutos.
Sic phœnix arabes apud sabæos:
Cū lōge exuerit sitū senectæ:
Eoas uolitat nouus p̄ oras:
Sic olī coluber grauatꝰ ānis
Squāmas exuuiis nouat repostis.
Ergo me legito aurē uellicata:
Sic te castalies iuuat liquorē
Vesāos biberē: & nouarē carmē
Doctū flecterē barbitō: ul' ipsā
Natæ historiā uiderē ad ūguē.

τελοσ.

INIVS
CVNDVS
AVGVR
RCIVIAI
RI
ERI PATRI
MAE MATRI
MARCELLAE
T. F. I.

C. PLINIVS TACITO SVO.

Etis ut tibi auunculi mei exitum scribá:quo uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Ná uideo morti eius:si celebretur a te:imortalé gloriá esse ppositá. Quáuis.n. pulcherrimaꝝ clade terraꝝ:ut populi: ut urbes:memorabili casu quasi semp uicturus occiderit:quis ipse plurima scripserit:plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuoꝝ æternitas addet. Equidé beatos puto quibus deoꝝ munere datú est:aut facere scribéda: aut scribere legéda. Beatissimos uero qbus utrúq;. Hoꝝ i numero auúculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libétius suscipio deposco ét quod iniúgis. Erat misseni: classemq; impio præsens regebat. ix. Kal. hora fere. vii. mater mea indicat ei: apparere nubé inusitata & magnitudie & specie. Vsus ille sole: mox frigida:gustauerat iacens:studebatq;: Poposcit soleas: Ascenditq; locú ex quo maxime miraculú illud conspici poterat. Nubes incertú procul ituétibus ex quo monte:uesuuiú postea fuisse cognitú est:oriebatur. Cuius similitudiné & formá nō alia res magis q̄ pinus expresserit. Ná longissimo uelut trunco flata i altú quibusdá ramis diffundebatur. Credo & recenti spiritu euecta:dein senescente eo destituta:aut etiá pondere suo uicta in latitudiné uanescebat:candida iterdú:interdú sordida & maculosa: put terrá ciner éue sustulerat. Magnú id propiusq; noscenmdu ut eruditissimo uiro uisú. Iubet liburnicá aptari. Mihi si ueni re una uellé facit copiá. Respondi studere me malle:& forte ipse quod scriberé dederat. Egrediebatur domo:accepit codicillos:retinæ encasti imminente periculo exterritæ: Nam uilla eius subiacebat:nec ulla nisi nauibus fuga:ut se táto discrimini eriperet:orabat. Vertit ille consiliú: & quod studioso aio inchoauerat:obit maximo. Deducit quadriremes:ascendit ipse:nō retinæ mó. Sed multis(erat enim frequens amœnitas oræ)Laturus auxilium properat. Alii territi fugiunt. Rectum ipse cursum rectaq; gubernacula in periculuʒ tenet. Adeo solutus metu: ut oēs illius mali motus:omnis figuras:ut depræhenderat oculis:dictaret:enotaret. Iam nauibus cinis inciderat:quo propius accederet:calidior & densior. Iam pumices etiam nigri ambustiq; & fracti igne lapides. Iam uadum subitum ruinaq; montis:littora obstantia. Cunctanti paulú:an retro flecteret:mox gubernatori ut ita faceret monenti. Fortes inquit fortuna iuuat. Pomponianum pete:stabiis erat:dirimit sinu medio. Ná censim circúactis turbatisq; littoribus maxima re infunditur. Ibi q̄q̄ nondum periculo appropinquáte comspicuo tamen:& cum cresceret proximo sarcinas cōtulerat in nauis artus fugæ:si contrarius uentus resedisset. Quo tunc auúculus meus secundissimo inuectus cōplectit trepidanté:cōsolat:hortat: utq; timoré eius sua securitate leniret:deferri i balneú iubet :lotus accubat:cœnat atq; hilaris:aut qđ é æque magnú sil'is hilari:interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flammæ atq; incédia relucebát: quoꝝ fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatiōe ignis relictos desertasq; uillas per solitudinem ardere in remediú formidinis dictabat. Tunc se qeti dedit. & quieuit uerissimo equidem somno. Nam meatus animæ qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonátior erat:ab iis qui limini obuersabant :audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur: ita iam cinere mixtisq; pumicibus oppleta surrexerat:ut si longior i cubiculo mora esset:exitus negaretur. Excitatus procedit:seq; Pōponiano cæterisq; q peruigilarát reddit:in cōe cōsultát: intra tecta ne subsistát:an i aperto uagent: Naʒ crebris uastisq; tremoribus tecta nutabant:& q̄si emota sedibus suis:nunc huc:nunc illuc abire:aut referri uidebant. Sub dio rursus: q̄q̄ leuium exesorumq; pumicum casus metuebatur:quod tamen maloꝝ collatio elegit. Et apud illum q dem ratio rationem:apud alios timorem timor uicit. Ceruicalia capitibus imposita linteis constringuntur. Id munimentú aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi illic nox oíbus noctibus nigrior:densiorq;:quam tñ faces multæ uariaq; lumina soluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aspicere & quid iam mare admitteret quod adhuc uastum & aduersum permanebat: ibi super abiectum linteum recubans semel atq; iterum frigidam aquam poposcit: hausitque. Deinde flammæ:flámarumque prænuncius odor sulphuris alios in fugam uertunt:excitant illum. Innixus seruis duobus assurrexit:& statim concidit. Vt ego coniecto crassiore caligine spiritu obstructo:clausoq; stomacho: qui illi natura inualidus & angustus & frequenter iterææstuans erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uiderat tertius: corpus inuentuʒ integrú: illæsú:opertúq; ut fuerat idutus. Habitus corporis qescéti similior q̄ defuncto. Interiʒ misseni ego & mater. Sed nihil ad historiá. Nec tu aliud q̄ de exitu eius scire uoluisti. Finé ergo faciá. Vnú adiiciá:oía ea qbus iterfuerá:quæq; statí:cú maxie uera méorát:audierá uera psecutú:tu potissimú excerpes. Aliud é.n.epistolá:aliud historiá:aliud amico:aliud oíbus scribere. Valé.

CAII PLINII SECVNDI VERONENSIS NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS

C.Plinius Secundus Veronensis. T. Vespasiano Suo Salutem. PRAEFATIO. uel Domitiano

IBROS NATVRALIS HISTORIAE NOVITIVM CAMOE-
nis quiritium tuoꝝ opus natum apud me proxima fœtura:licẽtio-
re epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator. Sit.n.hæc
tui ꝑfatio uerissima:dum maximo cõsenescit in patre. Nãq; tu sole- uel maxiẽ
bas putare esse aliqd meas nugas. Vt obiicere moliar Catullum cõ uel obiter
terraneũ meũ. Agnoscis & hoc castrẽse uerbũ. Ille.n.(ut scis)permu- moliam
tatis prioribus syllabis duriusculum se fecit:q̃ uolebat existimari a uel uerna-
ueraniolis suis & fabullis. Simul ut hac mea petulãtia fiat: qđ ꝓxi- culis
me nõ fieri q̃stus es in alia ꝓcaci epistola nostra:ut in quædam acta ul' famulis
exeam. Sciantq; oẽs q̃ ex æquo tecum uiuat imperiũ. Triũphalis & uel exeas
cẽsorius:Sextũq; cõsul:ac tribuniciæ potestatis particeps: Et qđ iis uel ut nr̃a
nobilius fecisti:dum illud patri pariter & equestri ordini præstas:ꝑfectus ꝓtorii eius oĩaq; hæc excant
reipu. Et nobis qdem qualis in castrensi cõtubernio? Nec quicq̃ mutauit ĩ te fortunæ amplitu- uel trium-
do in iis:nisi ut ꝓdesse tantũdẽ posses:ut uelles. Itaq; cuʒ cæteris in uenerationẽ tui pateãt oĩa phale cẽso
illa:nobis ad colendũ te familiarius audacia sola supeẽ. Hãc igiť tibi ĩputabis:& ĩ nr̃a culpa ti riuʒ ius: tu
bi ignosces. Perfricui faciẽ:nec tñ ꝓfeci:qñ alia uia occurris ingẽs:& lõgius ẽt submoues inge sextũ
nii facibus. Fulgurat in nullo unq̃ uerius dicta uis eloquentiæ:tribũitiæ prãtis facũdia. Quãto uel facun-
tu ore p̃ris laudes tonas? Quãto f̃ris amas? Quãtus in poetica es? O magna fœcũditas aĩ. Quẽ- diæ
admodũ f̃reʒ quoq; imitareris excogitasti. Sʒ hæc qs posset ĩtrepidus extimare subiturus inge-
nii tui iudiciũ ꝑsertim lacessitũ? Neq;.n.silis est cõditio publicãtiũ:& noĩatim tibi dicantiũ. Tũ
possem dicere:qd ista legis ĩperator? Hũili uulgo scripta sunt:agricolaꝝ:opificũ turbæ: deniq;
studioꝝ ociosis. Quid te iudicẽ facis. Cũ hãc opam cõdicerẽ:nõ eras ĩ hoc albo. Maiorẽ te scie
bã:q̃ ut descẽsuꝝ huc putarẽ. Præterea ẽ qdã publica ẽt eruditoꝝ reiectio. Vtiť illa &.M. Tul
lius extra oẽm ĩgenii aleã positus. Et qđ miremur ꝑ aduocatũ defendiť? Hæc doctissimũ Persiũ
legere nolo. Lelium Decimũ uolo. Quod si hoc Lucilius:qui primus condidit stili nasum: di- uel Maniũ
cendum sibi putauit. Si Cicero mutandũm præsertim cum de republi. scriberet:quãto nos cau- uel Iuniuʒ
satius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. congiũ uel
Quãp̃lm refert sortiať aliqs iudicẽ:an eligat. Multũq; appatus ĩterest apud inuitatũ hospitem Leliũ con-
& oblatũ. cũ apud Catonẽ illũ ambitus hostẽ:& repulsis tanq̃ honoribus ineptis gaudentẽ: fla gruʒ
grantibus comitiis pecunias deponerent cãdidati: hoc se facere pro innocentia:quod in rebus uel ĩdeptis
hũanis summũ esset ꝓfitebanť:inde illa nobilis. M. Cicerõis suspiratio. O te fœlicẽ. M. Porci:a
quo rem ĩprobã petere nemo audet. Cũ tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus: ĩter quos erat
Gracchus:hoc attestabať:uel inimico iudici se approbare posse. Adeo sũmũ qsq; causæ suæ iu
dicẽ facit:quẽcũq; eligit: Vnde ꝓuocatio appellať. Te qdẽ ĩ excelsissimo humani gn̄is fastigio
positũ:sũma eloquẽtia:sũma eruditione ꝑditũ:religiose adiri ẽt a salutãtibus scio. Et iõ ĩmẽsa
ꝑter cæteras subit cura:ut q̃ tibi dicanť cõdigna sint. Veꝝ & diis lacte rustici multæq; gentes
supplicãt:& mola tñ salsa litãt:q ñ hñt thura. Nec ulli fuit uitio deos coleꝛ quoquomõ possʒ.
Meæ qdẽ temeritati accessit hoc quoq;:ꝙ leuioris opæ hos tibi dedicaui libellos. Nã nec inge-
nii sũt capaces:qđ alioqn nobis per q̃ mediocre erat. Nec admittũt excessus aut orones: sermo
nes ue:aut casus mirabiles uel euẽtus uarios:nõ alia iucũda dictu:ac legẽtibꝫ blãda. Sterili mã uel apud
reꝝ nã: hoc ẽ uita narrať. Et hæc sordidissima sui ꝑte:ut plurimaꝝ reꝝ aut rusticis uocabulis causas mi-
aut externis:ĩmo barbaris cũ honoris ꝑfatiõe ponẽdis. Præterea ĩterest nõ trita auctoribꝫ uia: rabiles
nec q̃ peregrinari aĩus expectet. Nemo apud nos qdẽ q attentauerit. Nemo apud græcos q unus ul' expetet
oĩa ea tractauerit ĩueniť. Magna ps studioꝝ amœnitates q̃rimus. Quæ uero tractata ab aliis
dicuť ĩmẽsæ subtilitatis obscurꝫ reꝝ tenebris ꝑmũť:iã oĩa attigẽda q̃ græci. τασ ἐγκυκλο
παιδειασ uocãt: & tñ ignota aut ĩcerta ĩgeniis fcã. Alia uero ita m̃ltis ꝓdita:ut ĩ fastidiũ sint
adducta. Res ardua:uetustis nouitatẽ dare:nouis auctoritatẽ:obsoletis nitorẽ:obscuris lucẽ: fa
stiditis g̃ram:dubiis fidem:oĩbus uero naturã:& naturæ suæ oĩa:itaq; ẽt nõ assecutis uoluisse:
abũde pulchrũ atq; magnificũ ẽ. Eqdẽ ita sentio peculiarẽ ĩ studiis cãm eoꝝ esse:q difficultati
bus uicti utilitatẽ iuuãdi ꝓtulerũt gratiæ placẽdi:idq; & ĩ aliis opibus ipse feci:& profiteor me
mirari Liuiũ auctorẽ celeberrimũ in historiaꝝ suaꝝ:quas repetit ab origine urbis: quodã uo-

lumine sic orsū:iā sibi satis gloriæ quæsitū:& potuisse se desinere: ni aīus ingēs pasceret ope. Profecto.n.populi gētiū uictoris: & Romāi nōis gloriæ nō sibi cōposuisse illa decuit. Maius meritū eēt opis amore:nō aī cā pseuerasse:& hoc populo Ro.pstitisse nō sibi. Vigiti milia rex gnax cura(Quoniā ut ait Dōitius Piso Thesauros oportet eē nō libros) lectiōe uoluminū circiter duū miliū:quox pauca admodū studiosi attigūt pp secretū materiæ:ex exqsitis auctoribꝫ cētū:iclusimus.xxxvi.uolumibus:adiectis rebus plīmis:qs aut ignorauerāt priores:aut postea iuenerat uita. Nec dubitamꝰ mlta eē q̄ & nos pterierit. Hoīes.n.sumus:& occupati officiis: subsiciuisq; tpibꝰ ista curamꝰ:ne qs uestrū putet his cessatū horis. Dies uob īpēdimus. Cū sōno ualitudinē cōputamꝰ:uel h̄ solo pmio cōtēti:q dū ista(ut ait. M. Varro)mussitamus: plībus horis uiuimus. Profecto.n.uita uigilia ē. Quibus de cāis atq; difficultatibus nihil auso pmittere. Hoc ip̄ȝ tu pstas q ad te scribimus. Hæc fiducia opis ē:hæc idicatura. Multa ualde pciosa. iō uidēt: qa sūt tēplis dicata. Nos qdē oēs:patrē: te fratrēq; diximus ope iusto tēpox nrox historiā orsi a fine Aufidii Bassi. Vbi sit ea q̄res iāpridē pacta sancit. Et alioqn statutū erat hrdi mādare:ne qd ābitiōi dedisse uita iudicaret. Proīde occupātibus locū faueo:& posteris:quos scio nobiscū decertaturos:sicut ipsi fecimus cū prioribus. Argumētū huius stomachi mei hēbis: q i his uolumibus auctox nōia ptexui. Est.n.benignū(ut arbitror)& plenū īgenui pudoris fateri p quos pfecetis:nō ut plerīq; ex his quos attigi:fecerūt. Scito.n.cōferētē me auctores dephēdisse adiurātissimis:& pximis ueteres trāscriptos ad uerbū:neq; nōiatos. Nō illa Virgiliana uirtute:ut certarēt. Nō Ciceroīana simplicitate:q i libris d̄ repu. Platōis se comitē pfitet. In cōsolatiōe filiæ Crātorē īqt sequor. Itē Panætiū d̄ officiis. Quæ uolumia eius ediscēda: nō mō i mãibus hn̄da quottidie nosti. Obnoxii pfecto aī & īfœlicis īgenii ē dephēdi i furto malle:q̄ mutuū reddere. Cū p̄ serti sors fiat ex usura. Inscriptiōis apd̄ græcos mira fœlicitas κηριο μ īscripsere: Alii κεραοσ.αμαλθειασ.ul' ut lactis galliacei spare possis i uolumie haustū. Iā ια.κυαμοσ.ωαντεκται.εγχειρίδιον.λειμων.ωιναkιδιον. iscriptiōes:pp q̄s uadimoniū deseri possit. At cū itraueris dii deæq; q̄ nihil i medio iuenies. Nr̄i crassiores:ātiqtatū:exēplox artiūq;:q̄ facetissimi lucubrationū:Vt q ait Bibaculꝰ erā:& uocabar. Paulo nimis asserit. Varro i satyris suis sustulit & flexibula. Apd̄ græcos d̄siit nugari Diodorus:& bibliotheces historiā suā īscripsit. Appiō qdē grāmaticus hic:quē Tyberiꝰ Cæsar cymbalū mūdi uocabat:qm̄ publicæ famæ tympanū potius uideri posset:imortalitate donari a se scripsit:ad quos aliq̄ cōponebat. Me uero nō penitet nullū festiuiorē excogitasse titulū. Et ne i totū uidear græcos isectari:ex illis nos uelī itelligi: pigiq; cōditoribus:quos i libell'his iuenies absoluta opa:& illa quoq; q̄ mirādo nō satiamur:pēdēti titulo īscripsisse: Vt Apelles faciebat:aut Polycletus: tāq̄ ichoata sp arte & ipfecta ut cōtra iudiciorū uarietates supeēt artifici regressus ad ueniā:uelut emēdaturo qcqd desideraret si nō eēt iter ceptus. Quare plenū uerecūdiæ illud ē:q oīa opa tāq̄ nouissima iscripsere:& tāq̄ aliqd singulis fato sit adēptū. Tria nō amplius(ut opinor) absolutæ quæ tradunt iscripta: ille fecit:q suis locis reddā:quo appuit sūmā artis securitatē auctori placuisse. Et ob id magna inuidia fuere oīa ea. Ego plāe meis adiici posse multa cōfiteor. Nec his sol':sed & oibus q edidi. Vt obiter caueā istos ομηρομαστικασ. Ita.n.uerius dixerī:q̄ audio stoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nā d̄ grāmaticis sp expectaui pturiri aduersus libellos:quos d̄ grāmatica edidi. Er subīde abortus fecere iā decē ānis:cū celerius ēt elephāti pariāt. Ceu uero nesciā aduersus Theophrastū hominē i eloquētia tm̄:ut nomē diuinū īde iuenerit:scripsisse ēt fœminā:& puerbiū īde natū: suspēdio arborē eligēdā. Nō queo mihi tēperare:quo minus ad hoc ptinētia ipsa cēsorii Catonis uerba ponā. Vt īde appeat:etiā Catoni de militari disciplina cōmētāti:q sub Africano:imo uero sub Hānibale didicisset militare. Et ne africanū qdē ferre potuisset:q ipator triūphū reportasset:patos fuisse istos q obtrectatiōe alienæ sciæ famā sibi aucupāt. Quid.n.ad te i meo uolumine? Scio ego q̄ scripta sūt:si palā pferāt:multos fore:q uitilitigēt. Sed ii potissimū q ueræ laudis exptes sunt. Eox ego oīones sino pterfluere. Nec Plancus illepide:q cū diceret Asinius Pollio oīones in eū pare:q̄ ab ipso aut liberis post mortē Plāci ederēt:ne rn̄dere posset. Cū mortuis inqt nō nisi laruas luctari. Quo dicto sic repcussit illas:ut apd' eruditos nihil īpudētius iudicet. Ergo securi ēt cōtra uitilitigatores:quos Cato elegāter ex uitiis & litigatoribus cōposuit. Quid.n.illi aliud q̄ litigāt:aut litē qrūt? Exeqmur reliq̄ ppositi. Quia uero occupatiōibus tuis: publico bono:parcendū erat:qd singulis cōtineat libris:huic epistolæ subiūxi. Sūmaq; cura ne plegendos eos haberes:operā dedi. Tu per hoc & aliis pstabis:ne plegant. Sed ut qsq; desiderauerit aliquid id tm̄ qrat:& sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in lr̄is nostris Valerius Soranus in libris:quos εωοπτιδον scripsit. Vale.

uel nec fiducia opis hæc ē:sed i dicatura. uel ubi sit ea: q̄ iāpridē p acta sancitur. uel proīde uero occupātibus locuȝ faueo: ego uero & posteris. ul' spectare uel facetissime ul' lucabrationē puto quia ut uel puto q ait. uel erat uel Pātomimus uel sesculixem. ul' me uero penitet

uel q ita reprobēt: ut eligant. uel q fuiti legāt uel oīones sibi ptereo

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI. ελεγχοσ. LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS.

Summatim Hæc insunt Libris Singulis.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes.cccc.(xviii.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Sulpitio Gallo: Tiberio Cæſare ĩperatore.Q .Tuberõe.Tul.Tirone.L.Piſone.T.Liuio:Cor.Nepote:Statio Seboſo:Celio Antipatro: Fabiano:Antiate:Mutiano:Cecina : q de hetruſca diſciplina ſcripſit.Tarqtio.L. Aq·la:qui item:Sergio.

Externis.

Platone:Hipparcho:Timarcho:Soſigene:Petoſiri:Necepſo:Pythagoricis:Poſidonio:Caſimãdro: Epigene : Gnomonico: Euclide : Cerano

philoſophọ: Eudoxo: Democrito : Critodẽo: Traſillo : Serapione: Dicearcho : Archimede : Oneſicrito: Eratoſthene : Pythea : Herodoto: Ariſtotele:Cteſia:Arthemidoro:Epheſio: Iſidoro:Caraceno:Theopompo.

Ibro Tertio continentur ſitus: gentes:maria:oppida:portus:mõtes: flumina:menſuræ:populi qui ſũt aut fuerunt.

Inſulaꝝ ionii & Adriatici ſumma.Oppida gẽtes.xxvi.Sũma flumina clara.Sũmi montes ꝑclari.Sũmæ inſulæ.Summa ea quæ intercidere oppida & gẽtes.Sũma res & hiſtoriæ & obſeruationes.ccc.xxvi.

Ex auctoribus.

Turanio Graccula:Cor.Nepote.T. Liuio: Catone Cenſorio.M.Agrippa.M.Varrone:Diuo Auguſto:Varrone Attacino:Antiate: Higino. L.Vetere:Pomponio Mela.Curione patre:Cælio Arũtio:Seboſo:Licinio:Mutiano: Fabritio Tuſco.L. Ateio Capitone:Verrio Flacco.L. piſone:C.Eliano.Valeriano.

Externis.

Artemidoro:Alexandro Polyhiſtore: Thucydide:Theophraſto:Iſidoro Theopõpo:Metrodoro Scepſio:Callicrate: Xenophõte Lãpaſceno: Diodoro Siracuſano:Nymphodoro: Caliphane:Timagene.

Ibro quarto cõtinentur ſitus:gentes maria:oppida:portꝰ:mõtes:flumía: mẽſuræ ꝑplĩ qui ſunt aut fuerunt.

Sũma oppida & gentes: Sũma flumina clara: Summa montium clara:Summa inſulæ quæ ĩtercidere oppida & gentes: Sũma res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Catone Cenſorio.M.Agrippa dĩuo Auguſto: Varrone Attacio: Cor. Nepote: Higino.L.Vetere:Põponio Mela:Licinio:Mutiano:Fabritio Tuſco: Ateio Capitone: Ateio philologo. Externis.

Polybio:Hecateo: Hellanico damaſte Eudoxo:dicearcho:Timoſthene:Ephoro:Crateř grãmatico: Serapione Antiochenſe: Callimacho: Artemidoro:Apollodoro: Agathocle: Eumacho ſiculo muſico:Alexãdro polyhiſtore:Thucydide:doſiade:Anaximãdro:Philiſtide:Malote:dionyſio:Ariſtide: Callidemo: Menæchmo: Aedoſthene: Anticlide.Heraclide: Philemone: Menephõte:Pythea: Iſidoro:Philenide : Xenagora:aſtymonio:Staphyllo:ariſtocrito: Metrodoro:Cleobulo:Poſidonio.

Ibro Quinto cõtinenť ſitus:gentes: maria:oppida:portus:mõtes:flumina:mẽſuræ: ꝑplĩ ꝗ ſunt aut fuerũt.

Ex auctoribus.

Agrippa:Suetonio:Paulino:Varrone Attacio: Cor.Nepote:Higino.L. Vetere.Mela : Domitio Corbulone:Licinio:Mutiano:Claudio Cæſare:Arũtio:Liuio filio:Seboſo in actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege:Hecateo:Hellanico damaſte:Dicearcho:Bione:Timoſthene:Philenide: Xenagora: Aſtymonio:Staphylo:Dionyſio:Ariſtotele:Ariſtocrito : Ephoro : Eratoſthene : Hipparcho: Panætio : Serapione : Antiocheno : Callimacho:Agatocle:Polybio:Timeo. Machania:Herodoto:Myrſilo : Alexandro polyhiſtore. Metrodoro:Poſidonio qui periplũ: aut perihegeſim:Sotade:Periandro:Arctare Sycionio. Eudoxo:Antigene:Callicrate:Xenophõte Lampaſceno:Diodoro Syracuſano:Hãnone:Himilcone:Nymphodoro:Calliphõe:Artemidoro:Megaſthene:Iſidoro:Cleobulo:Ariſtocreonte.

Ibro ſexto continentur ſitus:gentes maria:oppida:portus:flumina:menſuræ: populi qui ſunt aut fuerunt.

tes clari. xxxviii. Summa insulæ.c.viii.Summa quæ intercidere oppida aut gentes. xcv.Summa res & historiæ & obseruationes duo milia cc. xiiii.

Ex auctoribus.

M.Agrippa:Varrone Attacino: Cor. Nepote: Igino.L.Vetere.Mela Pōponio:Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Cæsare: Aruntio:Seboso:Fabritio Tusco.T.Liuio:Seneca:Nigidio.

Externis.

Iuba rege:Hecatheo: Hellanico damaste: Eudoxo:Dicearcho:Betonio:Timosthene:patrocle:Demodemâte:Clitarcho:Eratosthene Alexandro magno:Ephodoro:Hipparcho:Panætio:Callimacho:Artemidoro:Apollodoro Agathocle:Polybio:Eumacho Siculo: Alexandro Polyhistore:Isidoro: Hāmometo: Metrodoro: Posidonio:Onesicrito:Nearcho: Megasthene: Betone:& Diogneto:Aristocreōte:Bione: Dialdone: Simonide minore: Basile: Xenophonte Lampsaceno.

In libro septimo cōtinentur gentium mirabiles figuræ

Summa res & historiæ & obseruationes. dcc. xlvii.

Ex auctoribus.

Verrio Flacco: Cn. Gellio.Licinio: Mutiano: Mutio:Masurio:Agrippino: Claudio Cæsare M.Cicerone:Asinio Pollione: Messala: Russo Nepote Cornelio: Virgilio.L.Cordio: Melisso:Seboso:Cor.Celso:Maxio Valerio:Trogo: Nigidio Figulo:Pōponio attico:Pediano asconio:Sabino:Catone Cēsorio: Fabio uestale.

Externis.

Herodoto: Aristea:Betone. Sigono: Cratete: Agatharcide:Calliphane:Aristotele: Nymphodoro:Apollonide:Philarcho:Damone: Megasthene: Ctesia:Taurone: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: Asclepiade medico: Hesiodo Anacreonte: Theopompo: Hellanico damasce-

no:Ephodoro:Epigene:Beroſo: Petoſiri: Neocepſo:Alexandro polyhiſtore:Xenophōte: Callimacho:Democrito: Diulio : Polyhiſtore hiſtorico:Stratone:qui cōtra Ephori theoremata ſcripſit.Heraclide pōtico:Aſclepiade: q tragodumena pħo: Stephano: Egeſia : Archimacho:Thucydide:Mneſtigitone: Xenagora:Metrodoro: Scepſio:Anticlide:Critodemo.

Ibro Octauo continent animalium terreſtriū naturæ peditantum.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. dcc.lxxxviii.

Ex auctoribus.

Mutiano: Procilio: Verrio Flacco .L. Piſone: Cor. Valeriano: Catone cenſorio : Feneſtella: Trogo:Actio:Columella:Virgilio: Varrōe. L. Metello:Scipione:Cor.Celſo:Nigidio: Trebio nigro:Pōponio Mela:Manilio: Sura.

Externis.

Iuba rege:Polybio:Oneſicrito:Iſidoro: Antipatro:Ariſtotele:Demetrio phyſico: Democrito: Theophraſto:Euante:Apocha q olympionica: Hierone rege:Attalo rege: Philometere rege: Cteſia: Duride : Philiſto: Archita : Philarcho: Amphiloco:Ateneo:Anaxipoli Thaſio: Apollodoro lemnio:Ariſtophane mileſio : Antigono cymæo:Agathoclechio: Apollonio pergameno:Ariſtandro ateneo:Bachio milleſio:Bione ſolenſe: Cherea ateneo: Diodoro prièneo: Dione colophonio:Epigene Rhodio:Euagōe Thaſio:Euphrōio:Atheneo:Hegeſia: Marōeo

Menādro priēnio:Heracleote:Menecrate poeta. Androcione qui de agricultura ſcripſit: Eſcrione q item:Dionyſio qui magonem trāſtulit:Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit: Archelao rege: Nicandro.

Ibro Nono cōtinenť animaliū aqticoꝝ hiſtoriæ & naturæ.

Sūma res & hiſtoriæ & obſeruationes. dc.l.

Ex auctoribus.

Turranio:Graccula:Trogo:Mœcenate: Albino flauio:Cor.Nepote:Valerio mimographo: Fabiano: Feneſtella Mutiano: Helio Stillone: Statio ſeboſo:Meliſſo. Seneca: Cicerone Macro:Aemilio:Meſſalla Coruino:Trebonio Nigro:Nigidio.

Externis.

Ariſtotele:Archelao rege:Callimacho: Democrito:Theophraſto:Traſillo:Aegeſidemo Cydnio:Alexandro polyhiſtore.

Ibro Decimo cōtinenť naturæ & hiſtoriæ animalium uolatilium

Sūma res & historiæ & obseruatōes.dcc.xxiiii.

Ex auctoribus.

Manilio:Cornelio:Valeriano: Actio: Vmbritio meliore:Massurio:Sabino:Antistio Labeone:Trogo:Cremutio.M.Varrone:Macro: Aemilio:Emissio:Mutiano Nepote:Fabiāo picto re.T. Lucretio: Cor.Celso: Oratio Delusone: Higino:Sarsenis:Nigidio:Manilio Sura.

Externis.

Homero:Phœmonoe:Philemone: Boeto: qui ornytogonia: Hyla qui de auguriis: Aristotele : Theophrasto : Callimacho : Eschilo :

Hierone rege:Philometere rege:Archita: Amphilocho atheniense:Anaxipolithasio: Apollodoro lemnio: Aristophane millesio: Antigono cymæo:Agathocle chio:Apollonio pgameno Aristandro atheneo:Bachio millesio:Bione Solense:Cherea atheniése:Diodoro priénio: Dione colophonio:Democrito:Diophane. nicésé: Epigene rhodio:Euagora thasio: Euphronio athenco:Iuba Androtione qui de agricultura: Aeschrione qui item:Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomen fecit : Nicandro: Onesicrito : Philarcho: Hesiodo. ..

Libro Vndecimo continentur historiæ & naturæ paruorum animaliũ & reptilium.

Ex auctoribus.

M. Varrone:Higino:Scropha: Sarsena: Celso Cor. Aemilio Macro: Virgilio:Columella: Iulio Aquila qui de hetrusca disciplina scripsit: Tarquitio qui item:Vmbritio qui itẽ: Catone Cẽsorio:Domitio caluino:Trogo: Melisso: Fauonio: Fabiano: Mutiano: Nigidio: Manilio: Opio.

Externis.

Aristotele:democrito:Neoptolemo:qui melliturgia:Aristomacho qui item:Philisto qui itẽ: Nicandro: Menecrate: Dionysio qui magonẽ transtulit:Empedocle:Callimacho: Attalo rege:Apollodoro qui de bestiis uenenatis: Hip-

pocrate: Eriphilo: Erasystrato: Asclepio: Themisone: Posidonio stoico: Menádro priénése: Heraclide: Euphronio atheneo: Theophrasto: Hesiodo: Philometere rege.

Ibro Duodecimo continet de arboribus.

Summa res & historiæ & obseruationes. cccc. lxxviii.

Ex auctoribus.

M.Varrone.Mutiano: Virgilio: Fabiano: Sebosо:Põponio Mela:Flauio Proculo: Trogo. Higino:Claudio Cæsare:Cor.Nepote:Sex. Nigro qui græce de medicina scripsit:Cassio Hemina.L.Pisone:Tuditano:Antiate.

Externis.

Theophrasto:Herodoto: Callisthene:Isigono: Clitarcho:Anaximene:Duride:Nearcho: Onesicrito:Polycrito:Olympiadoro:Diogneto:Nigibulo: Anticlide: Carete Cydonio: Menæchmo:Dorotheo:Xenia athenæo Lyco:Anteo: Epidodo:Cherea: Democle: Ptolemæo Lago: Marsia Macedone:Zoilo:Itẽ Democrito: Amphilocho:Aristomacho: Alexandro polyhistore:Iuba: Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico:Archidemo:Iteꝫ Dionysio: Item Democle:Item Euphrone:Item Opsenide:Item Diagora:Item Iolla:Item Heraclide tarentino:Zenocrate ephesio.

Ibro Tertiodecimo continet de unguentis & arboribus maritimis.

Exauctoribus.

Fenestella: Fabiano: Virgilio: Cornelio Valeriano: Celso: Catone censorio: Sarsenis patre et filio: Scropha. M. Varrõe: Lisimacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcio: Attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta: Messalio: Columella .L. Pisone: Põpeio Leneo: Mactio Planco: Flauio Dorsene: Sceuola: Helio: Atteio Capitone: Sex. Nigro: Mumio Ruffino.

Externis.

Hesiodo: Aristotele: Democrito: Hierone rege Archita: Philometere rege: Attalo rege: Xenophonte: Amphilocho: Athenæo: Anaxipoli thasio: Apollodoro Lemnio: Aristophane Milesio: Antigõe Cymæo: Agathocle Chio: Apollodoro Pergameno: aristandro ateneo: Bacchio Milesio: Bione solense: Cherea Ateneo: Cheristo: Item Diodoro Prieneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrõio ateneo: Androtione q de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Diõysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Diõysio epitomẽ fecit: Asclepiade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditura uini: aristomacho qui item: Hycesio qui item: Themisone medico: Onesicrito: Iuba rege.

Ex auctoribus.

M.Varrone:Feciale:Nigidio:Cor.Nepote: Higino: Massurio:Catone: Mutiano. L. Pisone: Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sex. Nigro:Cor.Bocco:Vitruuio:Græcino.

Externis.

Alexandro polyhistore: Hesiodo: Theophrasto:Democrito:Hōero:Timeo: Mathematico.

Ex auctoribus.

Cor.Nepote:Catone Cēsorio.M. Varrōe Celso: Virgilio: Higino: Sarsenis patre et filio: Scropha: Calfurnio: Basso: Trogo: Aemilio: Macro:Græcino:Columella:Attico Iulio: Fabiano: Sura: Manilio: Doseno Mundo. C. Epidico.L.Pisone.

Externis

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito Theopompo:Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege:Archita: Xenophōte: Amphilocho atheniense:Anaxipoli Tasio: Apollodoro Lemnio:Aristophane Millesio: Antigono Cymeo:Agathocle chio: Apollonio pergameno: Bachio Millesio: Bione: Cherea atheniense: Chetecto:Item Diodoro priēnio:Dione Colo

phonio:Epigene rhodio:Euagone Thasio:Eu
phronio:Ateneo:Androtiõe: qui de agri cultu-
ra scripsit:Ascryone qui ite3:Lysimacho q ité:
Dionysio qui magonem transtulit. Diophane
qui ex Dionysio epitomen fecit: Aristandro q
de portentis.

Libro Decimooctauo continetur de agricultura.

Ex auctoribus.

Massurio:Sabio:Cassio Hemĩa: Verrio flacco. L.Pisone: Cor. Celso: Thuranio Graccula:D. Sylano .M. Varrone. Catone Censorio: Scropha: Sarsenis patre & filio: Domitio Caluino: Higino:Virgilio:Trogo:Ouidio: Græcio:Columella: Tuberone. L. Aruntio qui græce de astris scripsit: Cæsare dictatore qui itẽ: Sergio: Paulo:Sabino:Fabiano.M.Cicerõe: Calfurnio Basso: Atteio Capitone:Manilio: Sura: Actio: qui praxidica.

Externis.

Hesiodo:Theophrasto:Aristotele:Democrito: Hierone rege: Philometere rege: Attalo rege: Archelao rege:Archita: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thasio: Aristophãe millesio:Apollodoro Lemnio:Antigene Micenæo: Agatocle chio:Apollonio ꝑgameno:Aristandro ateneo: Bacchio millesio: Bione solense:Cherea atteniense:Cheresto: Item Diodoro prienneo:Dione colophonio:Epigene rhodio: Euagora thasio:Euphronio ateneo:androcione qui de agricultura scripsit: Eschryone qui item.Lysimacho qui item:Dionysio qui Magonem transtulit: Diophane qui ex Dionysio epitomẽ fecit: Palete:Eudoxo:Philippo:Calippo: Dositheo:Parmenisco:Melitone:Critone: Oenopide:Zenone:Eutemõe:Harpalo: Hecateo: Anaximãdro:Sosigene:Hipparcho:Arato:Zoroastre archibio.

Libro decimonono cõtinent̃ lini natura:& mirabilia.

Nicādro:Hippocrate:Chrysippo:Diocle:Opione: Heraclide Hiseri : Dionysio : Apollodoro Tarentino: Apollodoro Citiense: Praxagora: Phistonico medo: Dieuce:Cleopāte: Philistione:Asclepiade:Grateia:petronio: diodoro:Iolla:Erasistrato:diagora: andrea: Mnesicle: Epicarmo:damione:dalione: Sosimene. Hyepolo: metrodoro:Solone:Lycio:Olympiade Thebana:Phyllino:Petridio:Mictione : Glaucia: Xenocrate.

Summa medicinæ historiæ & obseruationes. d.cc.xxx. Ex auctoribus.

Catone Cēsorio.M.Varrone Massurio: Antiate.C.Helio Vestino: Vibio Ruffino : Higino: Pomponio mela:Pompeio lenate: Cor. Celso: Calsurnio Basso.P. Largio:Licinio macro: Sestio:qui græce scripsit:Iullio Basso:q item: Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto:Democrito: Orpheo: Pythagora:Magone:Menandro:qui biochresta scripsit Nicandro:Homero:Hesiodo: Museo: Sophocle:Anaxilao.

Medicis.

Mnesteo qui de coronis:Callimacho qui item: Phania physico:Simo:Timaristo: Hippocrate: Chrysippo:Diocle:Opione:Heraclide:Nicesio: Dionysio:Apollodoro Citiēse:Apollodoro Tarētino:Praxagora:Plistonico medico Dieuche: Cleophanto:Philistine:Asclepiade: Carthecia: Petronio:Diodoro:Iolla:Erasistrato Diagora: Andrea:Mnesicle:Epicarmo:Damione:Dalione:Sosimene:Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio:Olympiade thebana Phillino: Petreio:Myctione:Glaucia:Xenocrate.

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes. dcccc.vi.

Ex auctoribus

Iiſdẽ quibus priore libro:et præter eos Chryſermo: Eratoſthene: Alceo.

Ibro Vigeſimotertõ cõtinetur de cultis arboribus.

Summa medicinæ et hiſtoriæ et obſeruationes.M.cccc.xix.

Ex auctoribus

C.Valgio:Pompeio Leneo: Seſtio Nigro: qui græce ſcripſit:Iul.Baſſo:qui item:Antonio Caſtore.M. Varrone.Cor.Celſo:Fabiano

Externis

Teophraſto: Democrito: Orpheo: Pytagora: Magone: Menandro: qui biocreſta ſcripſit: Nicandro:Homero:Heſiodo: Muſeo: Sophocle: Anaxilao. Medicis

Mneſteo: Callimacho: Phania phyſico: Simo Timariſto: Hippocrate: Chryſippo: Diocle: Opiõe: Heraclide:Hiceſio: Dionyſio: Apollodoro Citienſe: Apollodoro:Tarentino:Praxagora:Pliſtonico medico: Dieuche: Cleophanto:Philiſtione: Aſclepiade: Crateia: Petronio: Diodoro: Iolla: Eraſiſtrato: Digora: Andrea: Onorca:Mneſicle:Epicarmo Demione:Datione:Coſimene Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino:Peno: Myctione:Glaucia:Xenocrate.

Ibro Vigeſimoquarto continentur medicinæ ex arboribus ſilueſtribus cap.i.

Ex auctoribus.

Licinio macro.Trebonio Nigro.Sestio Nigro qui græce scripsit.Ouidio poeta.Cassio Hemina.Mœcennate.L.Ateio.

Externis.

Iuba.Andrea.Salpe.Appiōe.Peope.Apelle Thasio.Thrasillo.Nicandro.

Ex auctoribus.

L.Pisone.Antiate:Verrio:M.Varrone:Corne. Nepote:Messala ruffo:Marso poeta Butho: Iulio basso:q de medicinis græce scripsit: Sestio nigro qui item:Fabio Vestale.

Externis.

Democrito:Metrodoro Scepsio: Menæchmo qui de toreutice scripsit:Xenocrate qui itē:Antigono qui item:Heliodoro q de atheniēsium anathematis:Pasitele qui admirabilia opa scripsit:Nymphodoro:Timeo q de medicina metallica scripsit:Iolla:Apollodoro:Andrea : Heraclide:Diagora:Botryēse: Archimede: Dionysio: Aristogene: Democrito: Mnesicle: Attalo medico:Xenocrate Zenonis:Theomnesto.

Ex auctoribus.

M.Varrõe: Celio: Galba. C. Icto: Muciano: Ne-
pote Cor. L. Pisone: Tuberõe: Se. Fabio Vesta-
le: Amo Fœciale: Fabião. C. Cẽsorio: Vitruuio

Externis

Teophrasto: Praxitelle: Iuba rege: Nicandro
Sotaco: Sudine: Alexandro polyhistore: Apio
ne: Plistonico: Duride: Herodoto: Eumero:
Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucori-
da: Anthistene: Democrito: demotele: Lycea.

Libro Tricesimoseptimo cõtinet ori
go gemmarum.

Ex auctoribus

M.Varrone: Actis tiũphi: Mœcenate: Iaccho:
Cor. Boccho. Eternis
Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine. Eschy-
lo: Philoxene: Euripide: Nicandro: Satyro:
Teophrasto: Carete: Philomene: Democrate:
Xenotino: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo
Siclo: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasea:
Theomene: Ctesia: Mitridate: Sophocle: Arche
lao rege: Callistrato: Democrito: Ismẽio: Olym
pico: Alexandro polyhistore: Appione: Horo:
Zoroastre: Zactalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER SECVNDVS.

An Finitus Sit Mundus: Et An Vnus. CA. I.

VNDVM ET HOC QVOD NOMINE ALIO CAELVM APpellari libuit: cuius circūflexu tegūtur cuncta: numē esse credi par est æternū: immensum: neq̧ genitū: neq̧ īteriturum unquā: Huius extera īdagare nec īterest hominum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer est: æternus immēsus: totus in toto: īmo uero ipse totū: finitus: ac īfinito similis. Omniū rerum certus: & similis incerto. Extra intra cūcta cōplexus ī se: idemq̧ rerum naturæ opus: & rerum ipsa natura. Furor est mēsurā eius animo quosdā agitasse: atq̧ prodere ausos. Alios rursus occasiōe hinc sumpta aut his data innumerabiles tradidisse mūdos: ut totidē rerum naturas credi oporteret. Aut si una omnes īcubarēt: totidē tamē soles: totidēq̧ lunas: & cætera etiā ī uno & immēsa: & innumerabilia sydera: quasi nō eadem questione semper in termino cogitatiōis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ omniū artifici possit assignari: nō illud idē ī uno facilius sit intelligi tāto præsertim opere. Furor est profecto furor egredi ex eo: & tanquā īterna eius cūcta plane iam sint nota: ita scrutari extera: quasi uero mēsurā ullius rei possit agere: qui sui nesciat: aut mēs hominis uidere quæ mundus ipse non capiat.

uel infinitus: ac finito similis

De Forma Eius. CA. II.

Ormā eius in speciē orbis absoluti globatā esse nomē ī primis: & cōsensus in eo mortaliū orbem appellātiū. Sed & argumēta rerum docēt: nō solū quia talis figura omnibus sui partibus uergit ī sese: ac sibi ipsa tolerāda est: seque includit: & cōtinet nullarum egēs cōpaginū: nec finē aut initiū ullis sui partibus sentiēs: nec quia ad motū quo subīde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima ē: Sed oculorum quoq̧ ꝓbatōe q̄ cōuexus mediusq̧ quacunq̧ cernatur: cū id accidere ī alia nō possit figura.

De Motu Eius. CA. III.

Anc ergo formā eius æterno: & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate. xxiiii. horarū spacio circumagi solis exortus & occasus haud dubiū reliquere: an sit immēsus & ideo sensum auriū facile excedēs tātæ molis rotatæ uertigīe assidua sonitus nō equidē facile dixerim: nō hercle magis q̄ circūactorum simul tinnitus syderū: suosq̧ uoluētiū orbes. An dulci quidē: & īcredibili suauitate cōcentus nobis qui intus agimus: iuxta diebus noctibusq̧ tacitus labit̄ mundus: esse innumeras ei effigies animaliū rerūq̧ cunctarum impressas. Et ut ī uolucrū notamus ouis læuitate cōtinua: lubricū corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerū argumētis īdicat̄: quoniā īde deciduis rerum omniū seminibus innumeræ in mari præcipue: ac plærūq̧ cōfusis mōstrificæ digenerat̄ effigies. Præterea uisus ꝓbatiōe alibi plaustra: alibi ursi: tauri alibi: alibi litteræ figura cādidiore medio super uerticem circulo.

uel. Nec
uel leuitaté cōtinuā
uel: uerum

Cur Mundus dicat̄. CA. IIII.

Quidem & consensu gentium moueor. Nam quem κοσμον græci nomine ornamenti appellauerunt: eum & nos a perfecta absolutaq̧ elegātia mūdū. Cælū quidem haud dubie cælati argumēto diximus: ut īterpretatur. M. Varro. Adiuuat rerum ordo descripto circulo: qui signifer uocatur ī. xii. animaliū effigies: & per illas solis cursu congruens tot sæculis ratio.

De Quattuor Elementis. CA. V.

Ec de elemētis uideo dubitari quattuor ea esse. Igniū summo: inde tot stellarum collucentiū illos oculos. Proximū spiritus: quē græci nostriq̧ eodē uocabulo aera appellant. Vitalē hunc: & per cuncta rerum meabilē: totoq̧ cōsertū: Cuius ui suspensam cum quarto aquarum elemento librari medio spatii tellurē. Ita mutuo cōplexu diuersitatis effici nexum: & leuia pōderibus inhiberi quominus euolēt. Cōtraq̧ grauia ne ruāt suspēdi leuibus ī sublime tēdētibus. Sic pari in diuersa nisu ui sua quæq̧ consistere irrequieto mūdi ipsius cōstricta circuitu: quo semper in se currente imam atq̧ mediā ī toto terrā: eādēq̧ uniuerso cardine stare pēdētē librātē per quæ pēdeat. Ita solā immobilē circa eā uolubili uniuersitate eādēq̧ ex omnibus necti: eidēq̧ omnia inniti.

uel ignitū
uel ignem
cum

De Septem Planetis. CA. VI.

Nter hanc cælumq; eodẽ ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis.vii.ſydera: quæ ab inceſſu uocamus errantia: cũ errent nulla minus illis. Quoꝝ medius ſol fertur ampliſſima magnitudie ac poteſtate: nec tẽporũ modo terrarũq;: ſed ſyderũ etiã ipſorũ cæliq; rector. Hunc mũdi eſſe totius animũ: ac planius mentẽ: Hũc principale naturæ regimen: ac numẽ credere decet opera eius extimantes. Hic lucẽ rebus miniſtrat: auferq; tenebras. Hic reliqua ſydera occultat. Hic uices tempoꝝ: annũq; ſemper renaſcentẽ ex uſu naturæ temperat. Hic cæli triſtitiã diſcutit: Atq; etiã nubila humãi animi ſerenat. Hic ſuũ lumẽ cæteris quoq; ſyderibus fœnerat præclarus: eximius: omnia intuens: omnia etiã exaudiens: ut principi litterarũ Homero placuiſſe in uno eo uideo.

De Deo. CA. VII.

Vapropter effigiẽ dei formãq; quærere imbecillitatis humanæ reor: quiſqs eſt deus (ſi modo eſt alius)& quacunq; in parte totus eſt ſenſus: totus eſt uiſus: totus auditus: totus animæ: totus animi: totus ſui. innumeros q̃dem credere: atq; etiã ex uirtutibus uitiiſq; hoĩum ut pudicitiã: concordiã: mentẽ: ſpem: honorẽ: clæmẽtiã: fidem: aut(ut Democrito placuit)duos oĩno pœnam & beneficiũ maiorẽ ad ſocordiã accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit infirmitatis ſuæ memor: ut portiõibus coleret quiſq; quo maxime indigeret. Itaq; noĩa alia aliis gẽtibus: & numina in iiſdem innumerabilia reperimus. Inferis quoque in genera deſcriptis morbiſque: & multis etiã peſtibus dũ eſſe placata trepido metu cupimus. Ideoque etiã publice febri fanũ in palatio dicatũ eſt: Orbonæ ad ædẽ lariũ ara: Et malæ fortunæ eſquiliis. Quãobrẽ maior cælitũ populus etiã q̃ hoĩum intelligi põt: cũ ſinguli quoque ex ſemetipſis totidẽ deos faciãt: Iunones genioſque adoptãdo ſibi. Gẽtes uero quædã animalia etiã: & aliq̃ etiã obſcena pro diis habẽt: ac multa dictu magis pudẽda ꝑ fœtidos cibos & alia ſimilia iurãtes. Matrimonia quidẽ inter deos credi tantoque æuo ex hi nemĩnẽ naſci: & alios eſſe grãdæuos: ſempq; canos: alios iuuenes: atq; pueros atri coloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus uiuẽtes moriẽteſq; puerliũ prope deliramẽtoꝝ eſt. Sed ſuper omnẽ impudẽtiam adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiã furtorũ eſſe: & ſcelerũ numina. Deus eſt mortali iuuare mortalẽ: & hæc ad æternam gloriã uia: hac ꝓceres iere romani: hac nunc cæleſti paſſu cũ liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubueniens. Hic eſt uetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiã mos: ut tales numinibus aſcribãt. Quippe & omniũ aliorũ nomina deorũ: & quæ ſupra ſyderũ rettuli ex hoĩum nata ſunt meritis. Iouem quidẽ aut mercuriũ: aliterue alios inter ſe uocari: & eſſe cæleſtis nomẽculaturæ quis nõ interpretatiõe naturæ fateat? Irridendũ uero agere curã rerũ humanaꝝ illud quicquid eſt ſummum. An ne tam triſti atq; multiplici miniſterio non pollui credamus dubitemuſue? Vix prope eſt iudicare utrũ magis conducat generi humano quando aliis nullus eſt deorũ reſpectus: aliis pudendus: externis famulantur ſacris: ac digitis deos geſtant: & monſtra quoq;: quæ colunt damnant: & excogitant cibos: imperia dira in ipſos ne ſomno quidem quieto irrogant. Non matrimonia: non liberos: non deniq; quicq̃ aliud niſi iubẽtibus ſacris diligunt. Alii in ipſo capitolio fallunt: ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant ſcelera: illos ſacra ſua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utraſq; ſententias medium ſibi ipſa mortalitas numen: quominus etiam plana de deo coniectatio eſſet. Toto quippe mundo & locis omnibus: omnibuſq; horis: hominum uocibus fortuna ſola inuocatur: & una nominatur: una accuſatur: una agitur rea: una cogitatur: ſola laudatur: ſola arguitur: & cum conuitiis colitur: uolubiliſq; a pleriſq; uero & cæca etiã exiſtimata: uaga: incõſtans: incerta: uaria: indignorũq; fautrix: huic omnia expẽſa: huic omnia ferũtur accepta: & in tota ratione mortalium ſola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ ſumus ſortis: ut ſors ipſa pro deo ſit: qua deus ꝓbatur incertus. Pars alia & hanc pellit: aſtroq; ſuo euentus aſſignat: & naſcendi legibus ſemelq; in omnes futuros unq̃ deo decretũ. In reliquũ uero ociũ datur. Sedere cœpit ſententia hæc: pariterq; & eruditũ uulgus & rude in eã curſu uadit. Ecce fulgurũ mõitus: oraculoꝝ præſcita: aruſpicũ prædicta: atq; etiã parua dictu in auguriis ſternutamẽta: & offenſiões pedũ. Diuus Auguſtus læuũ ꝓdidit ſibi calceũ præpoſtere inductũ: quo die ſeditiõe militari ꝓpe afflictus eſt. Quæ ſingula improuidã mortalitatẽ inuoluũt: ſolũ ut inter iſta uel certũ ſit nihil eſſe certi: nec miſerius quicq̃ homine aut ſuperbius: Cæteris quippe animãtiũ ſola uictus cura eſt. In quo ſpõte naturæ benignitas ſufficit: uno quidẽ uel præferẽda cunctis bonis: q̄ de gloria: de pecunia: ambitiõe: ſuperq; de morte non cogitãt. Verũ in his deos agere curam rerum humanarum credi ex uſu uitæ eſt: pœnaſq; maleficiis aliquãdo ſeras occupato deo in tãta mole: nunq̃ autem irritas eſſe. Nec ideo proximum illi genitum hominẽ: ut uilitate iuxta beluas

colitur uel tollit

inductum uel indictum

esset.Imperfectæ uero in homine naturæ præcipua solatia:ne deū quidē posse omnia. Nāq; nec sibi potest mortē cōsciscere:si uelit:quod homini dedit.optimū in tātis uitæ pœnis:nec mortales æternitate donare:aut reuocare defunctos:nec facere ut qui uixit nō uixerit: qui honores gessit: nō gesserit.Nullūq; habere in præterita ius præterq̄ obliuionis.Atq;(ut facetis quoq; argumentis societas hæc cū deo copuletur)ut bis dena uiginti nō sint:ac multa similiter efficere nō posse. Per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentia.Id quoq; esse quod deum uocamus.In hæc diuertisse nō fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionem de deo.

De Natura Syderum Errantium. CA. VIII.

Hinc redeamus ad reliqua naturæ sydera:quæ affixa diximus mūdo:nō illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis:& clara diuitibus:minora paupibus:obscura defectis: & pro sorte cuiusq; lucētia ad munera mortalibus.Quia nec cū suo quæq; homīe orta moriunt̄:nec aliquē extingui decidua significāt. Nō tāta cælo societas nobiscū est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderū fulgor: Illa nimio alimēto tracti humoris igneā uim abūdātia reddūt.Cū decidere credunt̄:ut apud nos quoq; id luminibus accēsis liquore olei notamus accidere.Cæterū æterna est cælestibus natura intexētibus mūdū:intextuq; cōcretis.Potētia autē ad terrā magnope eoꝝ pertinens:quæ ꝑpter effectus claritatēq; & magnitudinē in tāta subtilitate nosci potuerūt:sicut suo demōstrabimus loco.Circuloꝝ quoq; cæli ratio in terræ mētione aptius dicet̄:q̄do ad eā pertinet tota signiferi modulatio inuētionibus nō dilatis.Obliquitatē eius intellexisse:hoc est rerū fores apuisse Anaximander Milesius tradit̄ primus olympiade.lviii. Signa deinde in eo Cleostratus:& primū arietis ac sagittarii.Sphærā ipsam ante multo atlas.Nūc relicto ipsius mūdi corpore reliqua inter cælū terrasq; tractent̄.Sūmū esse quod uocant Saturni sydus:ideoq; minimū uideri:& maxīo ambire circulo:ac.xxx.anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certū est.Oīum autē errātiū syderū meatus interq; ea solis & lunæ cōtrariū mundo agere cursum:idest læuū:semper illo in dextrā præcipiti: & q̄uis assidua cōuersione immēsæ celeritatis attollant̄ ab eo:rapiāturq; in occasum:aduerso tamē ire motu:ꝑ suos quæq; passus ita ferri ne cōuolutus aer eandē in partē æterna mūdi uertigīe ignauo globo torpeat:sed findat̄ aduerso syderū uerbere discretus & digestus.Saturni autē sydus gelidæ ac rigētis esse naturæ:multoq; ex eo īferiorē Iouis circulū:& ideo motu celeriore duodenis circūagi annis.Tertiū Martis:quod quidā Herculis uocat:ignea ardentis solis uicinitate binis fere annis cōuerti.Ideoq; huius ardore nimio & rigore Saturni interiectū ambobus ex utroq; tēperari iouē:salutarēq; fieri deū.Inde solis meatū eē partiū quidem trecētaꝝ.lx.Sed ut obseruatio umbrarū eius redeat ad notas quinos annis dies adiici: superq; quartā partē diei.Quā ob cām quinto āno unus intercalaris dies addit̄ ut tempoꝝ rō facilius solis itineri cōgruat.Infra solē ambit ingēs sydus appellatū Veneris:alterno meatu uagū:ipsisq; cognominibus æmulū solis & lunæ: præueniēs quippe & ante matutinū exoriēs:luciferi nomē accipit:ut sol alter:diemq; maturans.Cōtra ab occasu refulgens nūcupat̄ uesper:ut prorogās lucē:uicēq; lunæ reddēs.Quā naturā eius Pythagoras Samius primus deprehēdit olympiade circiter.xlii.qui fuit urbis Romæ annus.cxlii.Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera:est claritatis quidē tātæ ut unius huius stellæ radiis umbræ reddāt̄.Itaq; & in magno nominū ambitu est. Alii enim Iunonis: alii isidis: alii matris deū appellauere. Huius natura cūcta generant̄ in terris.Nāq; in alterutro exortu genitali rore cōspergens nō terræ modo coceptus implet:uerū animantium quoq; omniū stimulat.Signiferi autē ambitū peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus:ab sole nunq̄ absistens partibus sex atq; quadraginta longius(ut Timeo placet)Simili ratione sed nequaq̄ magnitudine scilicet aut ui proximū illi Mercurii sydus a quibusdā appellatū Apollinis inferiore circulo fertur.ix.diebus ociore ambitu modo ante solis exortū:modo post occasum splēdēs:nunq̄ ab eo.xxiii.partibus remotior: ut Ctesias & Sosigenes docent.Ideo & peculiaris horū syderū statio est:neq; cōmunis cū supradictis. Nāq; ea & quarta parte cæli a sole abesse & tertia:& aduersa soli sæpe cernuntur:maioresq; aliis habent cuncta plenæ cōuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos. aliis uel alios

De Lunæ Natura. CA. IX.

Sed oīum admirationē uincit nouissimū sydus terrisq; familiarissimū:& in tenebraꝝ remediū ab natura repertū lunæ.Multiformi hæc ambage torsit ingenia contēplantiū:& proximū ignorari sydus maxīe indignātium: crescens semper:aut senescens. Et modo curuata in cornua:mō æqua ꝑportiōe diuisa:mō sinuata in orbē: maculosa:eodēq; subito prænitēs:immēsa orbe pleno:ac repēte nulla:alias pernox:alias sera:& parte diei solis lucē adiuuās:deficiēs:& in defectu tamē cōspicua. Quæ mēsis exitu latet cū laborare nō credit̄.

Iam uero humilis & excelsa:& ne id quidē uno modo:sed alias admota cælo: alias cōtigua mōti bus:nūc in aquilonē elata:nūc in austros deiecta.Quæ singula in eā deprehēdit hominū primus Endymion:& ob id amore eius captus fama traditur. Nō sumus profecto grati erga eos:qui labore curaq; lucē nobis aperuere.In hac luce mira quoq; humani ingenii peste sanguinē:& cædes cōdere annalibus iuuat:ut scelera hominū noscant mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini: ideoq; minimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadē:quæ Saturni sydus altissimū.xxx.ut dictū est annis: dein remorata in coitu solis biduo cū tardissime a tricesima luce rursus ad easdē uices exit.Haud scio an omniū quæ in cælo prænosci potuerunt magistra in.xii.spatia mēsium oportere diuidi annū:quādo ipsum totiens solē redeūdo ad principia cōsequit.Solis fulgore eā ut reliqua sydera tegi:siquidē ī totū mutuata ab eo luce fulgere: qualē ī repercussu aquæ uolitare cōspicimus.ideo molliore & imperfecta ui soluere tātū humorē:atq; etiā augere:quē solis radii absumāt.ideo & inæquali lumine aspici:quia ex aduerso demū plena reliquis diebus tantū ex se terris ostēdat: quātū ex sole ipsa cōcipiat.In coitu quidē nō cerni:quoniā haustū omnē lucis auersa illo regerat:unde acceperit.Sydera uero haud dubie humore terreno pasci:quia orbe dimidio nōnunq̄ maculosa cernāt:scilicet nōdū suppetente ad hauriendum ultra iusta ui.Maculas enim non aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu Solis & Lunæ & de nocte. CA. X.

Efectus autem suos & solis rem in tota contemplatiōe naturæ maximæ mirā & ostēto similem eo℞ magnitudinū umbræq; indices existere. Quippe manifestum est solem interuētu lunæ occultari:lunāq; terræ obiectu:ac uices reddi eosdem solis radios luna īterpositu suo auferēte terræ:terraq; lunæ.Hac uero subeūte repētinas obduci tenebras:rursumq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctē q̄ terræ umbrā. Figurā autē umbræ similē metæ ac turbini īuerso:quādo mucrōe tātū ingruat:neq; lunæ excedat altitudinē:quoniā nullū aliud sydus eodē mō obscuret:& talis figura semp in mucronē deficiat.Spatio quidē cōsumi umbras īdicio sunt uolucrū ꝓalti uolatus.Ergo cōfiniū illis est aeris terminus initiūq; ætheris.Supra lunā pura oīa ac diuturnæ lucis plena. A nobis autē per noctē cernūt sydera ut reliqua lumina & tenebris.Et ꝓpter has causas nocturno tēpore deficit luna. Stati autē atq; mēstrui nō sunt utriq; defectus ꝓpter obliquitatē signiferi:lunæq; multiuagos(ut dictū est) flexus:non semper in scrupulis partium congruente syderum motu.

altitudinē uel latitudinem

De syderum magnitudine. CA. XI.

Aec ratio mortales animos subducit in cælū ac uelut inde cōtēplātibus triū maximarū re℞ naturæ partiū magnitudinē detegit. Nō posset quippe totus sol adimi terris ī tercedēte luna:si terra maior esset q̄ luna.Certior ex utraq; uastitas solis aperit:ut nō sit necesse amplitudinē eius oculo℞ argumētis atq; cōiectura animi scrutari. Immensum esse cōstat:quia arbo℞ in limitibus porrecta℞ in quotlibet passuū milia umbras paribus iaciat īteruallis:tanq̄ toto spatio medius.Et quia per æquinoctiū omnibus in meridiana plaga habitātibus simul fiat a uertice.Itē quia circa solstitialē circulū habitātiū meridie ad septētrionem umbræ cadāt:ortu uero ad occasum:quæ fieri nullo modo possent:nisi multo esset maior q̄ terra:& q̄ mōtē idā exoriens latitudine exuperat dextra leuaq; large amplectēs: præsertim discretus tāto interuallo.Defectus lunæ magnitudinē eius haud dubia ratiōe declarat:sicut terræ paruitatē ipa deficiēs.Nāq; cū sint tres umbra℞ figuræ:cōstetq;:si par lumini sit materia:quæ iactat umbrā:colūnæ effigie iaci:nec habere finē.Si uero maior materia q̄ lumem: turbinis recti: ut sit imū eius angustissimū:& simili modo īfinita lōgitudo.Si minor materia q̄ lux:metæ existere effigiē in cacuminis fine desinētē:talēq; cerni umbrā deficiēte luna palā fit:ut nulla amplius relinquat dubitatio superari magnitudine terrā. Id quidē & tacitis ipsius naturæ indiciis. Cur enim partitis uicibus āni brumalis abscedit:ut noctiū opacitate terras reficiat:exusturus haud dubie: & sic quoq; exurens quadam in parte:tanta magnitudo eius est.

ipsa uel ipse

Quæ quis inuenerit in obseruatione cælesti. CA. XII.

T rationē quidē defectus utriusq; primus romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus:qui cons.cū.M.Marcello fuit. sed tū tribunus militū sollicitudine exercitu liberato:pridie q̄ Perses rex supatus a Paulo est:in cōcione ab impatore ꝓductus ad ꝑdicendā eclipsim:mox & cōposito uolūine.Apud græcos autē inuestigauit primus oīum Thales Milesius olympiadis.xlviii.āno quarto: ꝑdicto solis defectu:qui sub Astyage rege factus est urbis cōditæ anno.clxx.Post eos utriusq; syderis cursum in sexcētos ānos ꝑcinuit Hipparcus

menses gentium diesq; & horas:ac situs locorum:& uicos populorum complexus æuo teste:haud alio modo:q̃ cõsilioꝝ naturæ particeps. Viri ĩgẽtes supraq; mortaliũ naturã tantoꝝ numinũ lege deprehẽsa:& misera hoĩum mẽte absoluta ĩ defectibus stellaꝝ:scelera:aut mortẽ aliquã sydeꝝ pauente. Quo in metu fuisse Stersichori & Pindari uatũ sublimia ora palã est deliquio solis:& in luna ueneficia arguẽte mortalitate:& ob id crepitu dissono auxiliãte. Quo pauore ignarus causæ Nicias athenensium imperator ueritus classem portu educere: opes eoꝝ afflixit. Macti ingenio & cæli interpraetes rerũq; naturæ capaces argumenti repertores: quos deos hominesq; uicistis. Quis enim hæc cernens:& status syderũ(quoniã ita placuit appellare labores non suæ necessitati mortalis gẽitus ignoscat. Nũc cõfessa de iisdẽ breuiter atq; capitulatim attingã: ratione admodũ necessariis locis strictiq; reddita. Nã neq; ĩstituti operis talis argumẽtatio est: neq; omnium rerum afferri posse causas minus mirum est:q̃ constare in aliquibus.

De defectibus. CA. XIII.

Efectus.cc.xxiii.mẽsibus redire ĩ suos orbes certũ est. Solisq; defectũ nõ nisi nouissima primaue fieri luna:quod uocãt coitũ. Lunæ autẽ nõ nisi plena:sempq; citra q̃ pxime fuerit. Omnibus autẽ annis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus orisq; sub terra. Nec tamẽ cũ fiãt supne ubiq; cerni:aliquãdo ꝑpter nubila:sæpius globo terræ obstãte cõuexitatibus mũdi. Intra ducẽtos annos Hipparchi sagacitate cõpertũ est:& lunæ defectum aliquãdo quinto mẽse a priore fieri:solis uero septimo. Eandẽ bis in triginta diebus supra terras occultari:sed ab aliis atq; aliis hoc cerni. quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira:cũ cõueniat umbra terræ lunã hebetari:nunc ab occasus parte hoc ei accidere:nũc ab exortus. Et quanã ratione cũ solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iã acciderit:ut in occasu luna deficeret utroq; super terrã cõspicuo sydere. Nã ut in duodecim diebus utrũq; sydus quæreret:& nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis patre.iii.filio iterum conss.

De Lunæ motu. CA. XIIII.

Vnã semper auersis a sole cornibus si crescat:ortus spectare: si minuat occasus:haud dubium est. Lucere dodrantis semuntias horarum ab secunda adiicientem usque ad plenum orbem detrahentemq; in diminutionem: intra.xiiii.autem partes solis semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum q̃ lunæ magnitudo colligitur:quando illæ & a septenis interdum partibus emergãt. Sed altitudo cogit minores uideri:sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni:cum æque die ac noctu luceãt:idq; manifestum fiat defectibus solis:& præaltis puteis.

Errantium motus:& luminum canonica. CA. XV.

Rrantiũ autem tres quas supra solem dicimus sitas:occultantur meãtes cum eo. Exoriunt uero matutino discedentes partibus nunq̃ amplius undenis. Postea radiorum eius contractu teguntur: & in triquetro a partibus.c.xx.stationes matutinas faciunt: quæ & primæ uocant:mox in aduerso a partibus.c.lxxx.exortus uespertinos. Iterũq; in.c.xx.ab alio latere appropinquãte stationes uespertinas: quas & secundas uocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas:qui uespertini occasus appellant. Martis stella ut propior etiam ex quadrato sentit radios ab.lxxxx.partibus:unde & nomẽ accepit. Is motus primus & secũdus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadẽ stationalis senis mẽsibus cõmorat in signis:alioquin bimestris cũ cæteræ utraq; statione quaternos menses nõ impleant. Inferiores autem duæ occultant in coitu uespertino simili modo: relictoq; sole totidẽ in partibus faciũt exortus matutinos:atq; a lõgissimis distantiæ suæ metis solem insequunt:adeptæq; occasum matutino cõdunt:ac prætereũt:mox eodẽ interuallo uesperi exoriunt:usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiunt ad solẽ:& occasu uespertino delitescũt. Veneris stella & statiões duas matutinã uespertinãq; ab utroq; exortu facit a lõgissimis distãtiæ suæ finibus. Mercurii statiões breuiore momẽto:q̃ ut depræhẽdi possint. Hæc est luminũ occultationũq; ratio pplexiore motu:multisq; inuoluta miraculis. Siquidẽ magnitudines suas:& colores mutant:& eædẽ ad septẽtrionẽ accedunt:abeuntq; ad austrum:terrisq; propiores:aut cælo repente cernuntur. In quibus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur:ea quoq; illorum esse muneris: qui primi quærẽdi uias demõstrauerũt. Modo ne quis desperet sæcula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidũt. Prima circulorum est:quos græci apsidas in stellis uocãt:etenim græcis utẽdũ erit uocabulis. Sũt autem hi sui cuiq; earũ:aliiq; q̃ mundo:quoniã terra a uerticibus duobus quos appellauerunt polos:centrũ cæli est:nec nõ signiferi oblique inter eos siti. Omnia autẽ hæc cõstãt ra-

tione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro apsides suæ exurgunt. Ideoq; diuersos habent orbes motusq; dissimiles: quoniam interiores apsidas necesse est breuiores esse.

Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur. CA. XVI.

Gitur a terræ centro apsides altissimæ sunt: Saturno in scorpiōe. Ioui in uirgine. Marti in leone: Soli in geminis: Veneri in sagittario. Mercurio in capricorno: Mediis omnium partibus. Et e cōtrario ad terræ centrum humillimæ atque proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideantur: cum altissimo ambitu feruntur. Non quia accelerent tardentue naturales motus: qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa apside lineas coartari ad centrum necesse est: sicut in rotis radios. Idemque motus alias maior: alias minor centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa. quoniam a suo cētro apsidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iuppiter cācri. xv. Mars capricorni. xxviii. sol arietis. xix. Venus piscium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinum ratio cæli mensura non circuli intelligitur: subire eas: aut descendere per profundum aeris oculis estimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi obliquitatisq; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes feruntͣ. Nec aliud habitatur in terris q̄ quod illi subiacet. Reliqua a polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur: sed omnino nō excedens eum. Ab iis Mercurii stella laxissime: ut tamē e duodenis partibus (tot enim sunt latitudines) non amplius octonas pererret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias. Iouis mediam & super eam duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum ratio ad austrum descendētium: aut aquilonē subeūtium. Hac cōstare & tertiā illā a terra subeuntiū in cælū. Et pariter scandi eā quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguātur: aperienda est subtilitas immensa: & oīs eas cōplexa causas. Cōuenit stellas in occasu uespertino ꝓximas esse terræ: & latitudine: & altitudine exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Statiōes in mediis latitudinū articulis: quæ uocāt ecleptica: perinde cōfessum est motū augeri: q̄diu in uicino sint terræ: cū abscedāt in altitudinē: minui. Quæ ratio lunæ sublimitatibus maxīe approbatur. Aeq; nō est dubiū in exortibus matutinis etiā numeꝝ augeri: atq; a stationibus primis tres superiores diminui usq; ad stationes secūdas. Quæ cū ita sint: manifestū erit ab exortu matutino latitudines scādi: quoniā in eo primū habitu incipiāt partius adiici motus. In stationibus uero primis & altitudine subire: quoniā tū primū incipiāt detrahi numeri: stellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddēda est. Percussæ in qua diximus parte & triangulo solis radio inhibētur rectū agere cursum: & ignea ui leuātͣ in sublime. Hoc nō protinus ītelligi potest uisu nostro: ideoq; existimantͣ stare: unde & nomē accepit statio. Progreditͣ deinde eiusdē radii uiolētia: & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis in uespertino eaꝝ exortu toto sole aduerso: cū in summas apsidas expelluntͣ: minimeq; cernūtur: quoniā altissime absunt: & minimo feruntͣ motu: tāto minore cū hoc ī altissimis apsidū euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descēditͣ: partius iā se minuēte motu: nō tamē ante stationes secūdas augēte cū & altitudo descēditͣ superueniēte ab alio latere radio: eadēq; ui rursus ad terras deprimente: quæ sustulerit in cælū ex priore triquetro. Tantū interest subeant: ne radii an superueniāt. Multoq; eadē magis in uespertino occasu accidunt. Hæc est superioꝝ stellaꝝ ratio. Difficilior reliquarū: & a nullo ante nos reddita.

Catholica Syderum errantium. CA. XVII.

Rimum igitur dicatur cum sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nunq̄ lōgius. xlvi. partibus. Mercurius. xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solem reciprocent. Cōuersas habent utræq; apsidas: ut infra solē sitæ: tātumq; circulis earum sub terra est: quātum superne prædictaꝝ: & ideo non possunt abesse amplius: quoniam curuatura apsidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione admodum statuūt apsidum suarum margines: ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur nō semper ad. xlvi. & ad partes. xx. perueniunt? immo uero. Sed ratio canonica fallit. Nanq; apparet apsidas quoq; earum moueri: ꝙ nunq̄ transeant solem. Itaq; cum in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere: tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cū citra fuere margines totidē partibus: & ipse ocius redire credūtur: cū sit illa semper utriq; extremitas summa. Hinc & ratio motuū cōuersa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntͣ in occasu uespertino: hæ tardissime. Illæ a terra altissime absunt: cū tardissime mouentur: hæ cū ocis-

ad uel sed

sime. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat: ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt: hæ uero augere. Illæ retro cursum agunt a statione matutina usque ad uespertinam. Veneris a uespertina usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere. Altitudinem uero ac solem insequi a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine: motumque minuere ab exortu matutino retro quidem ire: simulque altitudine digredi a statione uespertina. Mercurii rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino: digredi uero latitudine a uespertino: consecutoque sole ad .xv. partium interuallum consistit quadriduo prope immobilis. Mox ab altitudine descendit: retroque graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum. Tátumque hæc & luna totidem diebus quot subiere: descendunt. Veneris quindecies & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas. Sed ratio euidens. Nam quæ in uaporem solis nituntur: etiam descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesque: quibus ipsa seruiat: exempli gratia. In Martis sydere cuius est maxime inobseruabilis cursus nunq̃ id stationem facere. Iouis sydere triquetro raro admodum sexaginta partibus discreto. Qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus nisi in duobus signis tantum cancri & leonis simul edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raro facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. Item matutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero non citra .xxv. partem. Luna bis coitum cum sole in nullo alio signo facere q̃ geminis. Non coire aliquando in sagittario tantum. Nouissimam uero primamque eadem die uel nocte nullo alio in signo q̃ ariete conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fabula cernendi lynceo. Nõ comparere in cælo Saturni sydus & Martis cum plurimum diebus .clxx. Iouis .xxxvi. aut cum minimum denis detractis diebus. Veneris .lxix. aut cum minimum .lii. Mercurii .xiii. aut cum plurimum .xvii.

Quæ ratio colores eorum mutet. CA. XVIII.

Olores ratio altitudinem temperat: siquidem earum similitudinem trahunt: in quarũ aera uenere subeundo: tingitque appropinquátes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem. Ardentior in ruborem: Ventosus in horrorem. Sol atque commissuræ absidum extremæque orbitæ a terra in obscuritaté. Suus quidé cuiq; color est. Saturno cádidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero candens. Vesperi refulgens. Mercurio radians. Lunæ blandus. Soli cum oritur ardens postea radians. His causis connexo uisu & earũ quæ cælo continentur. Nanq; modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ: placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas ut fugisse miremur plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictarum radii uisus perstrinxere nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit: hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos: præterq̃ ubi recti angulorum competunt ictus. Itaq; in quadrato solis diuidua est: in triquetro semiambitur orbe: impletur autem in aduerso: rursusque minuens easdem effigies paribus edit interuallis: simili ratione qua supra solem tria sydera.

earum uel inerunt iis

Solis motus & dierum inæqualitatis ratio. CA. XIX.

Ol autem ipse quattuor differentias habet bis æquata nocte diei: uerno & autumno: & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis permutatis spatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis uero solstitio totidem in partibus cancri. Inæqualitatis causa obliquitas est signiferi: cum pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu suo consurgunt: signa longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua ociore transeunt spatio.

Quare Ioui fulmina assignentur. CA. XX.

Atet plerosq; magna cæli affectatiõe cõpertũ a prícipibus doctrinæ uiris supnorũ trium syderũ ignes esse: qui decidui ad terras fulminũ nomé habeát. Sed maxime ex iis medio loco siti: fortassis quoniá cõtagiũ nimii humoris ex superiore circulo: atq; ardoris ex subiecto per hunc modum egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cum crepitu: sic a sydere cælestis ignis expuitur: præscita secum afferés: ne abdicata quidé sui parte in diuinis cessante operibus. Idq; maxima turbato fit aere: quia collectus humor abundantiam stimulat: ut quia turbatur quodá ceu grauidi syderis partu.

Interualla syderum CA. XXI.

Nteruall a quoq; syderum a terra multi indagare tentauerunt. Et solem abesse a luna unde uiginti partes: quãtum lunam ipsam a terra prodiderunt. Pythagoras uero uir sagacis animi a terra ad lunam. cxxv. milia stadiorum esse collegit. Ab ea usq; ad solẽ duplũ. Inde ad duodecĩ signa triplicatũ. In qua sẽtẽtia & Gallus Sulpitius noster fuit.

De syderum musica. CA. XXII.

Ed Pythagoras interdũ ex musica ratiõe appellat tonũ: quãtũ absit a terra lũa. Ab ea ad Mercuriũ spatii eius dimidiũ: & ab eo ad Venerẽ. A qua ad solẽ sesquiplũ. A sole ad Martẽ tonũ. i. quãtũ ad lunã a terra. Ab eo ad Iouẽ dimidiũ: & ab eo ad Saturnũ dimidiũ. Et inde sesquiplũ ad signiferũ. Ita septẽ tonos effici: quã diapason harmoniam uocant: hoc est uniuersitatem cõcentus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriũ Phtongo; Iouem phrygio: & in reliquis similia iucunda magis q̃ necessaria subtilitate.

septem uel sex

De mundi geometria. CA. XXIII.

Tadiũ. cxxv. nostros efficit passus: hoc est pedes sexcẽtos. xxv. Possidõius nõ mĩus. xl. stadioꝝ a terra altitudinẽ esse: in qua nubila ac uẽti nubesq; ꝓueniãt. Inde purũ liquidũq; & impturbatæ lucis aerẽ. Sed a turbido ad lunã uicies cẽtũ stadioꝝ. Inde ad solẽ quinquies milies. Eo spatio fieri ut tã ĩmensa eius magnitudo nõ exurat terras. Plures aũt nubes nõingẽtis stadiis in altitudinẽ subire ꝓdiderũt. Incõperta hæc & ĩextricabilia: sed tã ꝓdenda: q̃ sunt ꝓdita. In quis tamẽ una ratio geometricæ collectiõis nunq̃ fallacis possit nõ repudiari: si cui libeat altius ista ꝑsequi. Nec ut mẽsura (id enim uelle pene demẽtis ocii est) sed ut tãtũ cõiectãti animo constet estimatio. Nã cũ trecẽtis. lx. & fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulũ per quẽ meat: sempq; dimetiẽs tertiã partẽ ambitus: & tertiæ paulo minus septimã colligat: apparet dẽpta eius dimidia: quoniã terra cẽtralis interueniat. Sextã uero partẽ huius immẽsi spatii quod circa terrã circuli solaris animo cõprehẽdit̃ inesse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimã: quoniã tãto breuiore q̃ sol ambitu currit. ita ferri eã in medio solis ac terræ. Miꝝ quo ꝓcedat improbitas cordis humani paruulo aliquo inuitata successu. Sicut in supradictis occasionẽ impudẽtiæ ratio largit̃: ausiq; diuinare solis ad terrã spatia. Eadẽ ad cælũ agũt: quoniã sit medius sol: ut ꝓtinus mũdi quoq; ipsius mẽsura ueniat ad digitos. Quãtas. n. dimetiens habeat septimas: tãtas habere circulũ duo & uicesimas: tanq̃ plane a ꝑpẽdiculo mẽsura cæli cõstet. Aegyptia ratio quã Petosiris & Necepsos ostẽdere: singulas partes ĩ lunari circulo (ut dictũ est) minimo. xxxiii. stadiis paulo amplius patere colligit. In saturni amplissimo duplũ. In solis quẽ mediũ esse diximus utriusq; mensuræ dimidiũ. Quæ cõputatio plurimũ habet pudoris: quoniã ad Saturni circulũ addito signiferi ipsius interuallo: nec nũerabilis multiplicatio efficit̃.

De repentinis syderibus. CA. XXIIII.

r Estant pauca de mũdo. Nãq; & in ipso cælo stellæ repẽte nascunt̃ plura eaꝝ genera.

De cometis & cælestibus ꝓdigiis: natura: & situ: & generibus eoꝝ. CA. XXV.

Ometas græci uocãt: nostri crinitas horrẽtes crine sanguineo: & comaꝝ mõ ĩ uertice hispidas. Iidẽ pogõias: qbus inferiore ex parte in speciẽ barbæ lõge ꝓmittit̃ iuba: Acõtiæ iaculi mõ uibrant̃ ocissimo significatu. Hæc fuit de qua qnto cõsulatu suo Tyberius imꝑator Cæsar ꝑclaro carmine ꝑscripsit ad hũc diẽ nouissime uisam. Easdẽ breuiores & in mucronẽ fastigiatas xiphias uocauere: quæ sunt oĩum palidissime: & quodã gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos chryseus auro nomĩe similis: colore aũt electro raros e margĩe emittit. Pithetes dolioꝝ cernit̃ figura ĩ cõcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciẽ habet: q̃lis fuit: cũ græcia apud salamina depugnauit. Lãpades ardẽtes imitant̃ faces. Hippeus eqnas iubas celerrimi motus: atq; in orbẽ circa se eũtis. Fit & cãdidus cometes argẽteo crine ita refulgẽs: ut uix cõtueri liceat: specieq; hũana dei effigiẽ in se ostẽdens. Fiũt & hirti uilloꝝ specie & iuba aliqua circũdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta est olympiade centesima octaua: urbis anno. ccclxxxxviii. Breuissimũ quo cernerent̃ spatiũ septẽ dieꝝ annotatũ est: lõgissimũ octoginta. Mouent̃ autẽ alii errãtiũ modo: alii ĩmobiles hærẽt. Omnes ferme sub ipso septentrione aliqua eius parte nõ certa: sed maxime in cãdida: quæ lactei circuli nomẽ accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini cõpertũ alteri: quod equidẽ sciam. Ventos autem ab iis graues æstusque significari. Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo: sed ibi citra ullum iubar. Diraq; cõperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo intorta: uisu quoq; toruo: nec stella uerius q̃ quidã igneus nodus. Spargunt̃ aliquãdo & errãtibus stellis cæterisq; crines. Sed cõetes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificũ magna ex ꝑte

ſydus ac nō leuiter piatū:ut ciuili motu Octauio cōſule.Iterumq; Pompeii & cæſaris bello.In noſtro uero æuo circa ueneficiū quo Claudius Cæſar ĩperiū reliquit Domitio Neroni:ac deĩde prĩcipatu eius aſſiduū prope ac ſæuū.Referre arbitrãt in quas partes ſeſe iaculet: aut cuius ſtellæ uires accipiat:quaſq; ſimilitudines reddat: & qbus in locis emicet.Tibiaꝝ ſpecie arti muſicæ portẽdere.Obſcenis autẽ moribus in uerẽdis ptibus.Signorū ingeniis & eruditioni ſi triquetram figurã quadratãue paribus angulis ad aliquos perenniū ſtellaꝝ ſitus edant.Venena fundere in capite ſeptẽtrionalis:auſtrinæue ſerpẽtis.Cometes in uno totius orbis loco colit in templo romæ admodū fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo:qui ĩcipiẽte eo appuit ludis:quos faciebat Veneris genitricis:nō multo poſt obitū patris Cæſaris in collegio ab eo inſtituto.Nãq; his uerbis id gaudiū prodidit.Iis ipſis ludoꝝ meoꝝ diebus ſydus crinitum per ſeptẽ dies in regione cæli ſub ſeptẽtrionibus eſt cōſpectū.Id oriebatur circa undecimam horam diei:clarumq; & oĩbus terris conſpicuū fuit.Eo ſigno ſignificari uulgus credidit Cæſaris animã inter deorum immortalium numina receptã:quo nomine id inſigne ſimulacro capitis eius quod mox in foro cōſecrauimus: adiectū eſt.Hæc ille in publicū.Interiore gaudio ſibi illum natū ſe ſeq; in eo naſci interpræratus eſt:& ut ueꝝ fateamur:ſalutare id terris fuit.Sunt qui & hæc ſydera ꝑpetua eſſe credãt:ſuoq; ambitu ire:ſed nō niſi relicta a ſole cerni.Alii uero qui naſci hũore fortuito & ignea ui:ideoq; ſolui.

Hipparchus de ſyderibus per exempla hyſtorica:faces. lampades:trabes:bolides:& chaſma cæli. CA. XXVI.

Dẽ Hipparchus nūq̃ ſatis laudatus:ut quo nemo magis approbauerit cognationẽ cū homine ſyderū:animaſq; noſtras partẽ eſſe cæli nouã ſtellã & aliam in æuo ſuo genitã deprehẽdit:eiuſq; motu qua die fulſit ad dubitationẽ eſt adductus:an ne hoc ſæpius fieret:moueren turq; & eæ quas putamus affixas.Idẽ que auſus rẽ etiã deo ĩprobã ãnumerare poſteris ſtellas:ac ſydera ad normã expãgere organis excogitatis:p quæ ſingulaꝝ loca atq; magnitudies ſignaīt:ut facile diſcerni poſſet ex eo:nō mō an obirẽt:naſcerẽtq;:ſed an oĩno aliqua trãſirẽt mouerẽturue.Itẽ an creſcerẽt minuerentq; cælo in hæreditate cunctis relicto:ſi qſq̃ qui rationẽ eã caperet inuentus eſſet.Emicant & faces nō niſi cum decidunt: uiſæ. Qualis Germanico Cæſare gladiatoꝝ ſpectaculū edente præter ora populi meridiano trãſcurrit.Duo genera eaꝝ.Lampades uocãt plane faces.Alteꝝ bolidas:qualẽ mutinenſibus malis uiſum eſt.Diſtant q; faces ueſtigia lōga faciūt priore ardente pte.Bolis uero perpetua ardẽs longiorẽ trahit limitẽ. Emicant & trabes ſimili modo:quas docos uocant:quales cū lacedemonii claſſe uicti imperiū græciæ amiſere.Fit & cæli ipſius hiatus quem uocant chaſma. normam expangere uel nomẽ expongere

De cæli coloribus. CA XXVII.

It & ſanguinea ſpẽ:quo nihil terribilius mortaliū timori eſt.Incẽdiū ad terras cadens inde.Sicut olympiadis cẽteſimæ ſeptimæ anno tertio cū rex Philippus græciã quateret.Atqui hæc ego ratis tẽporibus naturæ ut cætera arbitror exiſtere:nō ut pleriq; uariis de cauſis quas ĩgenioꝝ acumẽ excogitat.Quippe ĩgẽtiū maloꝝ fuere ꝑnūtia.Sed ea accidiſſe nō qa hæc facta ſunt arbitror: ueꝝ hæc ideo facta qa ĩcaſura erãt illa: raritate autẽ occultã eoꝝ eſſe rationem : ideoq; non ſicut exortus ſupradictos defectuſq; & multa alia noſci. incaſura uel caſura

De flamma cæli. CA. XXVIII.

Ernunt & ſtellæ cū ſole totis diebus plerūq;:& circa ſolis orbẽ ceu ſpẽ coronæ: & uerſicoloris circuli:Qualiter Auguſto Cæſare in prima iuuẽta urbẽ intrãte poſt obitū patris ad nomẽ ingens capeſſendum.

De coronis cæleſtibus. CA. XXIX.

e Xiſtūt eædẽ coronæ circa lunã & circa nobilia aſtra cælo quoq; inhærẽtia. Circa ſolem arcus apparuit.L.Opimio.iii.Q.Fabio.ii.conſſ.orbis.L.portio.M.Acilio.

De circulis repentinis. CA XXX.

Irculus rubri coloris .L.Iulio.P.Rutilio conſſ.Fiunt prodigioſi & longiores ſolis defectus qualis occiſo dictatore Cæſare: & Antoniano bello totius pene ãni pallore cōtinuo.

Plures ſoles. CA. XXXI.

T rurſus plures ſoles cernunt:nec ſupra ipſum nec infra:ſed ex obliquo:nunq̃ iuxta: nec cōtra terrã:nec noctu:ſed aut oriẽte aut occidente.Semel in meridie conſpecti in boſphoro ꝑdunt:qui a matutino tẽpore durauerūt in occaſum.Trinos ſoles antiqui ſæpius uidere.Sicut Sp.Poſtumio.Q.Minutio.Q.Martio.M.Portio.M.Antonio. P.Dolobella &.M.Lepido.L.Plãco conſſ.& noſtra ætas uidit Diuo Claudio principe conſulatu eius Cornelio Orfito collega.Plures ſimul q̃ tres uiſi ad hoc æui nunq̃ produntur.

Plures lunæ. CA. XXXII.

I Vnæ quoq; trinæ:ut Cn.Domitio.C.F.L.Annio conss.apparuere:quos pleriq; appellauerūt soles nocturnos. Dierum lux nocte. CA. XXXIII.

l Vmé de cælo noctu uisum est.C.Cecilio.Cn.Papirio conss.& sæpe alias ut diei species noctu luceret. Clypei ardentes. CA. XXXIIII.

c Lypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit solis occasum.L.Valerio. Cn.Mario conss Ostentum cæli. CA. XXXV.

Intillá e stella cadere:& augeri terræ appropinquáté:ac postq̄ in lunæ magnitudiné facta sit illuxisse ceu nubilo die.Dein cū in cælū se recipet:lápadé factā semel unq̄ pditur.Cn.Octauio.C.Scribonio conss.Vidit hoc Licinius Syllanus pconsul cū comitatu suo. De discursu stellarum. CA. XXXVI.

f Ieri uidet & discursus stellaꝝ nunquá temere:ut non ex ea parte truces uéti coorian tur:& ex iis tūc pcellæ in mari terrisq;. De stellis castoribus. CA. XXXVII.

Idi in nocturnis militū uigiliis inhærere pilis pro uallo fulguꝝ effigies:eæ & anténis nauigátiū aliisq; nauiū partibus ceu uocali quodá sono insistūt:ut uolucres sedé ex sede mutátes.Graues cū solitariæ uenere:mergéteśq; nauigia:& si in carinæ ima deciderint exuréntes.Geminæ auté salutares:& psperi cursus pnunciæ:quarū aduētu fugari dirá illá ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant:eosq; in mari deos inuocant.Hominum quoq; capita uespertinis horis magno præsagio circunfulgent.Omnia incerta ratione & in naturæ maiestate abdita.

De aere. CA. XXXVIII.

Actenus de mūdo ipso syderibusq;.Nūc reliqua cæli memorabilia. Náq; & hoc cælū appellauere maiores:quod alio noie aera:omne quod inani simile:uitalé hūc spiritum fundit.Infra luná hæc sedes:multoq; inferior. Vt animaduerto propemodū cōstare: infinitū ex superiore natura aeris & terreni halitus miscens utraq; sorte cōfunditur. Hinc nubila:tonitrua:& alia fulmina.Hinc grádines:& pruinæ:imbres: procellæ: turbines.Hinc plurima mortaliū mala:& reꝝ naturæ pugna secū.Terrena in cælū tédétia deprimit sydeꝝ uis. Eademq; quæ sponte nō subeát:ad se trahunt.Decidūt imbres.Nebulæ subeūt.Siccātur amnes. Ruunt grandines.Torrent radii:& terram in medium undique ipellunt.Iidem infracti resiliūt:& quæ potuere:auferunt secū.Vapor ex alto cadit:rursumq; in altū redit.Vēti ingruūt inanes.Iidé que cū rapina remeant.Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit.At ille contra nitit.Tellusq; ut inani cælo spiritū infu dit.Sic ultro citro comeante natura: ut tormēto aliquo mundi celeritate discordia accédat.Nec stare pugnæ licet:sed assidue rapta cōuoluitur.Et circa terram imenso reꝝ quasi globo tendit subinde per nubes cælū aliud obtexens.Ventorum hoc regnū. Itaque præcipua eoꝝ natura ibi:& ferme reliquas cōplexa causas:quoniam & tonitruū & fulminū iactus horum uiolentiæ plerūq; assignant.Quin & ideo lapidibus pluere interim q̄ uēto sint rapti:& multa similiter.Quamobrem plura simul dicenda sunt.

De æstatis tempestatibus. CA. XXXIX.

Empestatū rerumq; quasdá statas esse causas: quasdá uero fortuitas:aut adhuc rōnis incōpertæ manifestū est. Quis enim æstates & hyemes quæq; in téporibus annua uice intelligunt syderū motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura téperádo intelligitur áno:sic reliquoꝝ quoq; syderū prpia é qbusq; uis: & ad suá cuiq; naturá fertilis. Alia sūt í liquoré soluti hūoris fœcūda.Alia cōcreti í pruinas:aut coacti í niues:aut glaciati í grádies. Alia flatus teporis.Alia uaporis.Alia roris.Alia rigoris.Nec uero hæc táta debent existimari:q̄ta cernunt:cū esse eoꝝ nullū minus luna tam imensæ altitudis rō declaret.Igit in suo quæq; motu naturá suá exercét:quod manifestū Saturni maxie transitus imbribus faciunt.Nec meantiū modo syderū hæc uis est: sed multorū etiam adhærentiū cælo quotiens errantiū accessu impulsa: aut cōiectu radioꝝ exstimulata sunt.Qualiter in suculis sentimus accidere:quas græci ob id pluuio noie hyadas appellát.Quin & sua spōte quædá statisq; tpibus ut hædoꝝ exortus arcturi uero sydus nō ferme sine procellosa grandine emergit. De caniculæ exortu. CA. XL.

Am caniculæ exortu accédi solis uapores qs ignorat? Cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiunt.Feruét maria exoriéte eo.Fluctuát in cælis uina.Mouet stagna. Origé appellat ægyptus ferá:quá in exortu eius cōtrastare:& cōtueri tradit:ac uelut adorare cū sternuerit.Canes quidé toto eo spatio maxime in rabié agi nō est dubiū.

Vis temporum anni statua. CA. XLI.

Vin in partibus quoque signorum quorundam sua uis inest: ut autumnali æquinoctio brumaque cum tempestatibus confici sydus intelligimus.

De incertis tempestatibus. CA. XLII.

Ec hymbribus tantum tépestatibusq; sed multis & corpoꝝ & ruris experimentis. Afflantur alii sydere. Alii cõmouentur statis temporibus: aluo: neruis: capite: méte. Olea & populus alba & salices folia solstitio circunagunt. Floret ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegii. Rumpuntur intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc qui nõ obseruet quotidiano experiméto herbam unã: quæ uocat̃ hæliotropiũ abeunté solé intueri semper: oĩbusq; horis cũ eo uerti: uel nubilo obũbrante. Iã quidé lunari potestate ostreaꝝ cõchyliorũq; & concharũ omniũ corpora augeri: & rursus minui. Quin & soricũ fibras respõdere numero lunæ exqsiuere diligentiores. Minimũq; animal formicã sentire uires syderis interlunio semp cessanté. Quo turpior homini inscitia est: fatenti pcipue iumentoꝝ quorũdã in oculis morbos cũ luna increscere ac minui. Patrocinat̃ uastitas cæli ĩmensa discreta altitudine in duo atq; septuaginta signa. Hæ sunt reꝝ aut animãtiũ effigies: in quas digessere cælũ periti. In his quidã mille sexcẽtas ãnotauere stellas insignes uidelicet effectu uisuue. Exépli gratia in cauda tauri septem quas appellauere Vergilias. In fronte suculas. Booetem quæ sequitur septentriones.

De imbribus. CA. XLIII.

Xtra has causas nõ negauerim existere imbres uẽtosq;: quoniã humidam a terra alias uero ,pter uapores fumidã exhalare caliginé certũ é. Nubesq; liquore egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquoré egresso in sublime: aut ex aere coacto in liquoré gigni. Désitas eaꝝ corpusq; haud dubio cõiectat̃ arguméto: cũ solé obumbrét. Perspicuum alias etiam urinantibus in quãlibet profundam aquarum altitudinem.

Quare lapides p'uant. CA: XLIIII.

Gitur non eam inficias: posse in has & ignes superne stellaꝝ decidere: quales sereno sæpe cernimus: quorum ictu concuti aera uerum est: quando & tæla uibrata stridũt. Cum uero in nubem peruenerint: uaporem dissonum gigni ut cádente ferro in aquã demerso: & fumidum uorticem uolui. Hinc nasci procellas.

De tonitruis & fulguribus. CA. XLV.

T si in nube luctet̃ flatus aut uapor tõitrua edi: si erũpat ardés: fulmĩa. Si lõgiore tractu nitat̃: fulgetra. His findi nubé: illis prũpi. Et esse tõitrua impactoꝝ igniũ plagas: ideoq; ,ptinus corruscare igneas nubiũ rimas. Posse & repulsu sydeꝝ depressum: qui a terra meauerit: spiritũ nube cohibitũ tonare: natura strãguláte sonitũ dũ rixet̃: edito fragore cũ erũpat: ut in mébrana spiritu intéta. Posse & atritu dũ in præceps ferat̃ illũ quisquis est: spiritũ accédi. Posse & afflictu nubiũ elidi: ut duoꝝ lapidũ sintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana ut quæ nulla ueniãt ratiõe naturæ. Is pcuti mõtes: iis maria: omnesq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto statisq; de causis: & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos uel potius flatus posse ex arido siccoq; anhelitu terræ gigni nõ negauerĩ. Posse & aquis aera expirãtibus: qui neq; in nebulã désẽt: nec crassescat ĩ nubes. Posse & solis impulsu agi: quoniã uẽtus nõ aliud intelligat̃ q̃ fluctus aeris: pluribusq; etiã modis. Nãque & flũinibus & niuibus & e mari uidemus eqdẽ trãquillo: & alios quos uocant altanos e terra consurgere. Qui quidem cum e mari redeunt tropei uocantur: si pergunt apogei.

Qua ratione echo reddatur. CA. XLVI.

Ontiũ uero flexus crebriq; uertices & cõflexa cubito: aut cõfracta in hũeros iuga: cõcaui ualliũ sinus scindũt inæqualiter: inde resultãté aera quæ causa etiã uoces multis in locis reciprocas facit.

De uentis. CA. XLVII.

Ine fine uẽtos generãt iã quidã etiã specus: qualis in dalmatiæ ora uasto in pceps hiatu: ĩ qué deiecto leui põdere: quãuis trãquillo die turbini similis emicat pcella. Nomé loco est sentaquin: Et in cyrenaica ,puincia rupes quædã austro tradit̃ sacra: quã ,pfanũ sit attrectari hõinis manu: cõfestim austro ĩuoluéte harenas. In dõibus etiã multis mãufacta inclusa opacitate cõceptacula auras suas habét: adeo cã nõ deest. Sed plurimũ interest flatus sit an uẽtus: illos statos atq; pspirãtes: quos nõ tractus aliquis ueꝝ terræ sentiũt: qui nõ aura: nõ ,pcella maris: sed appellatiõe quoq; ipsa uẽti sunt. Qui siue assiduo mundi incitu & contrario syderum occursu nascuntur: siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus huc illucque

sentaquin uel senia quin &

tanꝙ in utero aliquo uagus:ſiue diſparili errantium ſyderū ictu:radiorūq; multiformi iactu flagellatus aer:ſiue a ſuis ſyderibus exeunt his propioribus: ſiue ab illis cælo affixis cadunt: palam eſt illos quoq; legem habere naturæ non ignotam:etiam ſi nondum percognitam.

Naturæ & obſeruationes uentorum. CA. XLVIII.

Iginti & amplius auctores græci ueteres ꝓdidere de his obſeruationes:quo magis miror orbe tā diſcordi:& in regna:hoc eſt in mēbra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tā ardua īuētu perquirere īter bella ꝓſertim & infida hoſpitia.Pyratis etiā oīum mortaliū hoſtibus trāſitus fame tenētibus:ut hodie quædā in ſuo quiſq; tractu ex eoꝝ cōmentariis:qui nunꝙ eo acceſſere:uerius noſcāt ꝙ indigenaꝝ ſciētia.Nūc uero pace tā feſta:tā gaudente prouētu reꝝ:artiūq; principe oīno nihil adiſci noua inquiſitiōe:imo ne ueterū quidē inuēta perdiſci.Nō erāt maiora præmia in multos diſperſa fortunæ magnitudine: & iſta plures ſine ꝓmio alio ꝙ poſteros iuuādi eruerūt.Nāq; mores hominū ſenuere nō fructus.Et immenſa multitudo apertū quodcūq; eſt mare hoſpitaliq; littorū omniū appulſu nauigat:ſed lucri nō ſciētiæ gratia. Nec reputat cæca mens etiā tantū auaritiæ intēta:idipſum ſciētia poſſe tutius fieri.Quapropter ſcrupuloſius ꝙ inſtituto fortaſſis cōueniat operi:tractabo uentos:tot milia nauigātium cernens.

Ventorum genera. CA. XLVIIII.

Eteres quattuor oīno ſeruauere ꝑ totidē mūdi partes: ideo nec Homerus plures nominat.Hebetius mox iudicatū eſt ſecuta ætas octo addidit:ratiōe nimis ſubtili & cōſciſſa.Proximis inter utraq; media placuit ad breue numerū additis quattuor.Sūt ergo bini in quattuor cæli partibus.Ab oriēte æquinoctiali ſubſolanus.Ab oriēte brumali uulturnus.Illū apeliotē:hunc græci eurū appellant.A meridie auſter.Et ab occaſu brumali africus:notō & liba nominānt.Ab occaſu æquinoctiali fauonius.Ab occaſu ſolſtitiali chorus:zephyron & argeſten uocāt.A ſeptētrionibus ſeptētrio.Interq; eū & exortū ſolſtitialē aquilo.A parctias dicti & boreas.Numeroſior ratio quattuor iis īteriecerat traſceam media regiōe inter ſeptētrionē & occaſum ſolſtitialē. Itēq; cæciā media inter aquilonē & exortū æquinoctialē ab ortu ſolſtitiali:phœnica media regione inter ortū brumalē & meridiē. Itē inter liba & noton cōpoſitū ex utroque mediū.Inter meridiē & hybernū occidētem libanoton.Nec finis.Alii quippe meſem nomine etiānum addidere inter boreā & cæciam.Et inter eurum & noton euronoton. Sūt etiā quidā peculiares quibuſq; gētibus uenti:nō ultra certū procedētes tractū: ut Athenienſibus ſcyron:paulo ab argeſte deflexus reliquæ græciæ ignotus.Aliubi elatior idē olympias uocat̄.Cōſuetudo his oībus nominibus argeſtē intelligit & cæciā. Aliqui uocant helleſpontion: Et eoſdē alibi aliter.Item in narbonēſi ꝓuincia clariſſimus uētorum eſt circius: nec ulli uiolētia inferior. Oſtiā plerūq; recto liguſtico mari perferēs.Idem nō modo in reliquis partibus cæli ignotus eſt: ſed ne uiēnam quidem eiuſdem prouintiæ urbem attingens: paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentorū eſt coercitus.Et auſtros in ægyptū penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ uentis etiā & tempore & fine dicto.Ver ergo aperit nauigātibus maria. Cuius in principio fauonii hybernū molliunt cælum:ſole aquarii.xxv.optinēte partē.Is dies ſextus eſt ante februarias idus.Competit ferme & hoc omnibus:quos deinde ponā per ſingulas intercalatiōes:uno die anticipātibus rurſumq; luſtro ſequēti ordinē ſeruātibus.Fauoniū quidā ad vii.cal.martii chelidoniā uocāt:ab hirūdinis uiſu.Nōnulli uero ornithiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumā ab aduētu auium flātem per dies nouē.Fauonio cōtrarius eſt: quē ſubſolanū appellauimus.Datus eſt autē huic exortus uergiliaꝝ ī totidē partibus tauri ſex diebus ante maias idus.quod tēpus auſtrinū eſt huic uēto ſeptētriōe cōtrario.Ardētiſſimo autē æſtatis tēpore exorit̄ cāiculæ ſydus ſole primā partē leōis ingrediēte.Qui dies.xv.ante auguſti calē.eſt.Huius exortū diebus octo ferme aquilōes antecedūt:quos ꝓdromos appellāt.Poſt biduū autē exortus iidē aquilones cōſtātius perflāt diebus.xl.quos eteſias uocant.Mollire eos credit̄ ſolis uapor gēinatus ardore ſyderis.Nec ulli uētoꝝ magis ſtati ſunt.Poſt eos rurſus auſtri frequētes uſq; ad ſydus arcturi:quod exorit̄.xi.diebus ante æquinoctiū autūni.Cū hoc chorus incipit:chorus autūnat. Huic eſt cōtrarius uulturnus.Poſt id æquinoctiū diebus fere quattuor &.xl. uergiliarum occaſus hyemem inchoat.Quod tempus in tertio idus nouembris incidere cōſueuit: hoc eſt aquilonis hyberni:multumque æſtiuo ilii diſſimilis:cuius ex aduerſo eſt africus.Ante brumam autem ſeptem diebus totidemque poſtea ſternitur mare halcyonum fœturæ:& inde nomen ii dies traxere.Reliquum tempus hyemat.Nec tamen ſæuitia tempeſtatum cōcludit mare. Piratæ primū coegere mortis periculo in mortem ruere:& hyberna experiri maria.Nunc idem auaritia cogit.

Hebetius uel hebeti mox iudicatu conſciſſa uel cōciſa

Ventorum etiam frigidissimi sunt:quos a septétrione diximus spirare. Vicinus his chorus. Ii & reliquos cōpescunt:& nubes abigunt. Humidi auster africus:& præcipue auster italiæ. Narrát & in pōto cæciá in se trahere nubes. Sicci chorus & uulturnus præter q̄ desinentes. Niuales aquilo & septétrio. Grádines septétrio importat & chorus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauōi us. Iidé subsolano ficiores:& in totú omnes a septétrione & occidéte sicciores:q̄ meridie & orié te. Saluberrimus auté oíum aquilo. Noxius auster & magis siccus fortassis quia humidus frigidi or est. Minus esurire eo spiráte credunt animátes. Etesiæ noctu desinūt flare: & a tertia diei ho ra oriunt. In hispania & asia ab oriéte flatus est eoꝝ. In ponto ab aquilone. Reliquis in partibus a meridie. Spirát auté & a bruma qui uocant ornithiæ:sed leniores & paucis diebus. Permutát & duo naturá cū situ. Auster africæ serenus. Aquilo nubilus. Omnes uéti uicibus suis spirant maio re ex parte. Aut ut cōtrarius desinéti incipiat cū ꝓxime cadétibus. Surgūt a leuo latere in dextrú: ut sol ambiūt. De ratione eoꝝ menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdé auté uentis in cōtra riú nauigat prolatis pedibus:ut noctu plerūq; aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus edunt q̄ aquilone:quoniá ille infernus ex imo maris spirat:hic summo. Ideoq; post austros noxii præcipue terremotus. Noctu auster interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturnio res sunt ab occasu flantibus. Septentriones in pari fere desinunt numero. Quæ obseruatio etiam in aliis multis reꝝ naturæ partibus ualet. Mares itaq; existimant impares numeri. Sol & auget & cōprimit flatus. Auget exoriés occidésq;. Cōprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; sopiunt:quia aut nimio frigore aut æstu soluunt. Et hymbribus uéti so piunt. Expectantur autem maxime unde nubes discussæ adaperuere cælum. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus redire easdem uices quadriénio exacto Eudoxus putat:nō uentorum modo:uerum & reliquarum tempestatum magna ex parte. Et est principiū lustri eius semper intercalari anno caniculæ ortu. De generalibus uentis hæc.

De repentinis flatibus. CA. L.

Vnc de repentinis flatibus qui exhalante terra ut dictum est coorti rursusq; deiecti interim obducta nubium cute multiformes existunt. Vagi quippe & ruentes torren tium modo ut aliquibus placere ostendimus: tonitrua & fulgura edūt. Maiore uero illati pōdere incursuq; si late siccam ruperint nubem: procellam gignunt:quæ uocat a græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne hoc est sine fulmi ne uorticem faciunt:qui typhon uocatur:idest uibratus. Ecnephias defert. Hic secum aliquid ab reptum e nube gelida conuoluens uersansq;: & ruinam suam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine:præcipua nauigantium pestis:non antennas:modo uerum ipsa nauigia contorta frangens:tenui remedio aceti in aduenientem effusi: cui frigidissima est natu ra. Idem illisu ipso repercussus correpta secum in cælum refert:sorbetque in excelsum. Quod si maiore depressæ nubiis eruperit specu:sed minus lato q̄ procella:nec sine fragore:turbinem uo cant:proxima quæq; prosternentem. Idem ardentior:accensusque dum fuerit præster uocat am burens contacta pariter & proterens.

exhalante uel exhalát e terra

Alia prodigiosa genera tempestatum. CA. LI.

On fit auté aquilōibus typhon nec niualis: aut niue iacéte ecnephias. Quod si simul rupit nubé:exarsitq;:& igné habuit:aut postea cōcepit:fulmen est. Distat a p̄stere:quo flāma ab igne. Hic late fundit flatu. Illud conglobat impetu. Vortex autem hic me ando distat a turbine quo stridor a fragore. Procella latitudine ab utroq; disiecta nu be uerius q̄ rupta. Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigátibus. Vocat & colūna:cū spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodé genere & in longá ueluti fistulam nubes aquam trahit.

aquiloni bus uel aq lōius meá do uel re meando

Quibus in terris fulmina non cadant. CA. LII.

Yeme & æstate rara fulmía cōtrariis de causis: quoniá hyeme déśatus aer nubiū craf siore corio spissat:omnisq; terraꝝ exhalatio rigés ac gelidá quicquid accipit ignei ua poris extinguit. Quæ ratio ímuné scythiá & circa rigétia a fulminū casu p̄stat:& e di uerso nimius ardor ægyptū. Siqdé calidi siccíq; halitus terræ raras admodū tenuesq; & ífirmas désant in nubes. Vere auté & autūno crebriora fulmía:corruptis í utroq; tépore æsta tis hyemisq; causis. Qua ratiōe crebra í italia fulmía:quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimbosa:semp quodámodo uernat uel autūnat. Italiæ quoq; partibus iis: quæ a septétriōe descé dūt ad teporé qualis é urbis cápáiæ tractus:iuxta hyeme & æstate fulgurat:quod nō in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. CA. LIII.

Vlminum ipſorum plura genera traduntur:Quæ ſicca ueniunt non adurunt:ſed diſ ſipant.Quæ humida non urunt:ſed infuſcant. Tertium eſt quod clarum uocant:mirificæ maxime naturæ:quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloq; alio ueſtigio relicto.Aurum & æs & argentum liquatur intus ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis:ac ne confuſo quidem ſigno cæræ.Martia princeps romanarum icta grauida partu exanimato ipſa citra ullum aliud incommodum uixit.In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio.M.Herennius decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. CA. LIIII.

Huſcoꝝ litteræ noué deos emittere fulmina exiſtimant:eaq; eſſe undecim generũ.Ioué enim trina iaculari.Romani duo tãtũ ex his ſeruauere:diurna attribuẽtes Ioui:nocturna Sũmano.Rariora ſane eadẽ de cã frigidioris cæli.Hetruria rũpere a terra quo que arbitrãt:quæ infera appellãt brumali tẽpore facta ſæua maxĩe & execrabilia:cum ſint oĩa quæ terrena exiſtimãt nõ illa generalia:nec a ſyderibus uenietia:ſed ex proxima atq; turbidiore natura.Argumẽtũ euidẽs eſt:ꝙ oĩa a ſupiore cælo decidẽtia obliquos habeãt ictus: hæc autẽ quæ uocãt terrena rectos.Sed quia ex ꝓpriore materia cadunt:ideo credunt e terra exire: quoniã ex repulſu nulla ueſtigia edant:cũ ſit illa ratio nõ inferni ictus:ſed aduerſi.Saturni ea a ſydere ꝓficiſci ſubtiliter iſta cõſectati putãt:ſicut cremãtia a Martis. Qualiter cũ uulſinii oppidũ thuſcoꝝ opulẽtiſſimũ totũ cõcrematũ eſt fulmine. Vocãt & familiaria in totã uitã fatidica:quæ prima fiunt familiã ſuã cuiq; indepto.Cæterũ exiſtimãt nõ ultra decem annos portendere priuata:præterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica non ultra triceſimum annum:præterq̃ in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CA. LV.

Xtat annaliũ memoria ſacris quibuſdã & ꝓcationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama eſt hetruriæ impetratũ uulſinis & urbe & agris depopulatis: ſubeũte mõſtro:quod uocauere Oltã: euocatũ & a Porſena ſuo rege:& ante eum a Numa ſæpius hoc factitatũ:in primo annaliũ ſuoꝝ tradit.L.Piſo grauis auctor.Quod imitatũ parũ rite Tullũ Hoſtiliũ ictũ fulmine.Lucoſq; & aras & ſacra habemus:ĩter quæ ſtatores: & tonãtes: & feretrios:eliciũ quoq; accepimus Iouẽ.Varia in hoc uitæ ſentẽtia:& pro cuiuſlibet animo.Imperari naturæ audacis eſt credere.Nec minus hebetis beneficiis abrogare uires: quãdo in fulgurũ quoq; interpretatiõe eo profecit ſcientia:ut uentura alia finito die præcinat:& an peremptura ſint fatum:aut apertura potius alia fata quæ lateant:ĩnumerabilibus in utroq; publicis priuatiſq; experimentis.Quamobrẽ ſint iſta(ut rerum naturæ libuit)aliis certa:aliis dubia:aliis probata:aliis damnanda.Nos cætera quæ ſunt in his memorabilia:non omittemus.

Catholica fulgurum. CA. LVI.

Vlgetrum prius cerni q̃ tonitrum audiri cum ſimul fiant certum eſt. Nec mirũ quoniam lux ſonitu uelocior.Ictum autem & ſonitum congruere ita modulante natura. Sed ſonitum profecti eſſe fulminis:non illati:etiamnum ſpiritum ociorem fulmine. Ideo quati prius omne & afflari q̃ percuti. Nec quẽq̃ tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit.Leua ꝓſpera exiſtimãtur:quoniã leua parte mundi ortus eſt.Nec tã aduentus ſpectatur q̃ reditus:ſiue ab ictu reſiliat ignis:ſiue opere cõfecto:aut igne cõſumpto ſpiritus remeet.In.xvi.partes cælum in eo reſpectu diuiſere tuſci.Prima eſt a ſeptẽtrionibus ad æquinoctialẽ exortũ.Secũda ad meridiẽ.Tertia ad æquinoctialẽ occaſum.Quarta optinet quod reliquũ eſt ab occaſu ad ſeptẽtriones.Has in quaternas iterũ diuiſere partes: ex quibus octo ab exortu ſiniſtras:totidẽ e cõtrario appellauere dextras.Ex iis maxime diræ quæ per ſeptẽtriones occaſum attingũt.Itaq; per plurimũ refert:unde uenerint fulmina:& quo cõceſſerint.Optimũ eſt in exortiuas redire partes.Ideo cũ a prima cæli parte uenerint:& in eandẽ conceſſerint ſumma fœlicitas portenditur:Quale Syllæ dictatori oſtentum datum accepimus.Cætera ipſius mundi portione minus proſpera aut dira.Quædã fulgura enuntiare nõ putant fas:nec audire: præterq̃ ſi hoſpiti indicent aut parenti.Magna obſeruationis huius uanitas: tacta Iunonis æde romæ depræhẽſa eſt Scauro cõſule:qui mox princeps fuit.Noctu magis q̃ ĩterdiu ſine tõitribus fulgurat.Vnũ animal hominẽ nõ ſemp extĩguit:cætera illico:hũc uidelicet natura tribuẽte honorẽ:cũ tot beluæ uiribus ꝓſtent.Omnia contrarias incubant partes. Homo niſi conuertat ui percuſſus non expirat.Superne icti conſidunt. Vigilans ictus cõniuentibus oculis:dormiens patentibus reperit.Hominem ita exanimatũ cremari fas non eſt:cõdi terra religio tradidit. Nullum animal niſi exani

conſidunt uel concidunt

matum fulmine accenditur. Vulnera fulminitorum frigidiora reliquo corpore sunt. fulmine uel fulminatorum

Quæ non feriantur fulmine. CA. LVII.

X iis quæ terra gignũtur lauri:fruticẽ nõ icit. Nec unq̃ altius quinq; pedibus descẽdit ĩ terrã. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putãt:aut tabernacula pellibus beluarũ: quas uitulos marinos appellãt:quoniã hoc solũ animal ex marinis nõ percutiat: sicut nec e uolucribus aquilã: quæ ob hoc armiger huius teli fingit̃ in italia ĩter terracinã & ædẽ Feroniæ turres bellicis tẽporibus desiere fieri: quia nõ nullæ earũ sunt fulmine dirutæ.

De ꝓdigiosis pluuiis lacte & sanguine carne ferro lana lateribus coctis. CA. LVIII.

Ræter hæc inferiore cælo relatũ in monumẽta est lacte & sanguine pluuisse. M. Acilio. C. Portio cõss. Et sæpe alias carne: sicut. L. Volũnio Seruio Sulpitio conss. Exq; ea nõ perputruisse quod nõ diripuissent aues. Itẽ ferro in lucãis anno antequã. M. Crassus a parthis ĩtereptus est: omnesq; cũ eo lucãi milites: quorũ magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat spõgiarũ fere similis fuit. Aruspices cauẽda ꝓmouerũt supna uulnera. L. autẽ Paulo. C. Marcello cõss. lana pluit circa castellũ carissanũ: iuxta quod post ãnũ. T. annius Milo occisus est. Eodẽ causam dicẽte lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum & tubarum de cælo audito. CA. LIX.

Rmorũ crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroq; & prius & postea. Tertio uero cõsulatu Marii ab amerinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq; inter se cõcurrẽtia: pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælũ minime mirũ est. Et sæpius uisum maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadentibus. CA. LX.

Elebrãt græci Anaxagorã clazomeniũ olympiadis septuagesimæ octauæ secũdo anno predixisse cælestiũ litterarũ scientia: quibus diebus saxũ casurũ esset e sole. Idq; factũ interdiu in thraciæ parte ad egos flumẽ. Qui etiã lapis nunc ostendit̃ magnitudine uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrãte. Quod si quis prædictũ credat: simul fateat̃ necesse est maioris miraculi diuinitatẽ fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerũ naturæ intellectũ & cõfundi omnia: si aut ipse sol lapis esse: aut unq̃ lapidẽ in eo fuisse credat̃. Decidere tamẽ crebro non erit dubiũ. in abidi gymnasio ex ea causa colit̃ hodieq; modicus quidã: sed quẽ in medio terrarũ casurũ idẽ Anaxagoras prædixisse narrat̃. Colitur & Casandriæ: quæ potidea uocitata est: ob id deducta. Egoipse uidi in uocontiorum agro pauloante delatum.

De arcu cælesti. CA. LXI.

Rcus uocamus extra miraculũ frequẽtes: & extra ostẽtum. Nã nec pluuios quidẽ aut serenos dies cũ fide portendunt. Manifestũ est radiũ solis imissum cauæ nubi repulsa acie ĩ solẽ refringi: colorũq; uarietatẽ mixtura nubiũ aeris igniũq; fieri. Certe nisi sole aduerso nõ fiũt: nec unq̃ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quãuis Aristoteles ꝓdat aliquãdo uisum: quod tamẽ fatet̃ idẽ nõ nisi tricesima luna posse. Fiũt autẽ hyeme maxĩe ab æquinoctio autũnali die decrescẽte. Quo rursus crescẽte ab æquinoctio uerno nõ existũt: nec circa solstitiũ lõgissimis diebus. Bruma uero hoc est breuissimis diebus frequẽter. Idẽ sublimes humili sole: humilesq; sublimi: & minores occidẽte uel oriẽte: sed in latitudinẽ diffusi: meridie exiles: uerũ ambitus maioris. Aestate uero per meridiẽ nõ cernunt̃. Post autũni æquinoctiũ quacunq; hora. Nec unq̃ plures simul q̃ duo. Cætera eiusdẽ naturæ nõ multis dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. CA. LXII.

Randinem coglaciato hymbre gigni: & niuem eodem humore mollius coacto. Pruinã autẽ ex rore gelido. Per hyemẽ niues cadere nõ grãdines: ipsasq; grãdines inter diu sæpius q̃ noctu: & multo celerius resolui q̃ niues. Nebulã nec estate: nec maxĩo frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus: neq; uẽtis: nec nisi serena nocte. Gelãdo liquorẽ minui: solutaq; glacie nõ eũdẽ inueniri modũ.

De Nubiũ Imaginibus. CA. LXIII.

u Arietates colorũ figurarũq; in nubibus cerni prout admixtus ignis supet aut uincat̃.

De Proprietatibus cæli in Locis. CA. LXIIII.

Ræterea quasdam proprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & syracusis nunq̃ tanta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernatur. Qualia aptius suis referentur in locis. Hæc sint dicta de aere.

De Natura Terræ. CA. LXV.

Equitur terra cui uni reꝝ naturæ partiũ eximia propter merita cognomẽ indidimus maternæ ueneratõis. Sic hominũ illa: ut cælũ dei: quæ nos nascẽtes excipit: natos alit: semelq; editos sustinet semper: nouissime cõplexa gremio: iam a reliqua natura abdicatos: tũ maxĩe ut mater operiẽs: nullo magis sacramento: q̃ quo nos quoq; sacros facit: etiã monumẽta ac titulos gerẽs: nomẽq; ꝓrogãs nostrũ: & memoriã extẽdẽs cõtra breuitatẽ æui. Cuius numẽ ultimũ iam nõnullis ĩprecamur rati graue: tanq̃ nesciamus hãc esse solã: quæ nunq̃ irascat᷑ homini. Aquæ subeũt in hymbres: rigescũt in grãdines: tumescũt in fluctus: præcipitãtur ĩ torrẽtes. Aer dẽsatur nubibus: furit ꝓcellis. At hæc benigna: mitis: ĩdulgẽs: usuſq; mortaliũ semp ancilla: quæ coacta genera᷑? quæ sponte fundit? quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditũ reddit fœnus? quæ nostri causa alit? Pestifera eni animãtia uitali spiritu habẽte culpam necesse est illi seminata excipere: & genita sustinere. Sed in malis generãtiũ noxa est. Illa serpẽtẽ homine percusso nõ recipit amplius: pœnasque etiã inertiũ noĩe exigit. Illa medicas fundit hærbas: & semp homini parturit. Quin & uenẽa nostri miserta instituisse credi potest: ne in tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lẽta nos cõsumeret tabe: ne lacerũ corpus abrupta dispergerẽt: ne laquei torqueret pœna præpostera: incluso spiritu cui quæreret᷑ exitus: Ne in ꝓfundo quæsita morte sepultura sabulo fieret: ne ferri cruciatus scĩderet corpus. Ita est: miserta genuit id: Cuius facillimo haustu illibato corpore: & cũ toto sanguine extĩgueremur nullo labore sitiẽtibus similes: Quo taliter defunctos nõ uolucres: non feræ attingerẽt: terræque seruaret᷑ qui sibi ipse perisset. Et ut ueꝝ fateamur: terra nobis malorũ remediũ gẽuit: nos illud uitæ fecius uenenũ. Nos enim & ferro quo carere nõ possumus: simili modo utimur. Nec tamẽ quæreremur merito: etiã si maleficii causa attulisset. Aduersus unam quippe naturæ ꝑtẽ ĩgrati sumus: quasi quæ nõ ad delitias quasque: nõ ad cõtumelias seruiat homini. In maria iacit᷑: ut freta admittamus: eluit᷑ aquis: ferro: ligno: igne: lapide: fruge. Oĩbus cruciat᷑ horis: multoque plus ut delitiis: q̃ ut alimẽtis nostris famulet᷑. Illa tamen quæ summa patiatur: atque extrema: cute tolerabilia uideant᷑. Penetramus ĩ uiscera: auri argẽtiq; uenas: & æris ac plũbi metalla fodientes. Gẽmas etiã & quosdã paruulos quærimus lapides scrobibus ĩ ꝓfundũ actis. Viscera eius extrahimus: ut dygito gestet᷑ gẽma: quã petimus. Quot manus atteruntur: Vt unus niteat articulus. Si ulli essent ĩferi: iã ꝓfecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadẽ ad noxã gẽuit aliqua. Feræ enim credo custodiũt illã: arcẽtq; sacrilegas mãus. Nõne ĩter serpẽtes fodimus? Et uenas auri tractamus cũ uenẽi radicibus? Placatiore tamẽ dea utimur ob hoc: ꝙ omnes hi opulẽtiæ exitus ad scelera cedesque & bella tẽdũt: quæque sanguine nostro irrigamus ĩ sepultis ossibus tegimus. Quibus tamẽ uelut exprobato furore tãdem ipsa se obducit: & scelera quoque mortaliũ occultat. Inter crimina ĩgrati animi & hoc dixerim: ꝙ naturam eius ignoramus.

uel nullis

De Forma Terræ. CA. LXVI.

St autẽ figura prima de qua cõsensus indicat. Orbẽ certe dicimus terræ globũ: quem uerticibus ĩcludi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma ĩ tãta mõtiũ excelsitate tãta cãpoꝝ planicie: sed cuius amplexus: si cũcta linearũ cõprehẽdant᷑ ambitu: figurã absoluti orbis efficiat. Id quod ipsa reꝝ naturæ cogit ratio: nõ eisdẽ causis: quas attulimus in cælo. Nãque in illo caua in se cõuexitas uergit: & cardini suo hoc est terræ undiq; incũbit. Hæc ut solida atque cõferta assurgit intumescẽti similis: extraque ꝓtendit᷑. Mũdus ĩ cẽtrũ uergit. At terra exit a cẽtro: immẽsum eius globũ ĩ formã orbis assidua circa eã mũdi uolubilitate cogente.

De Antipodibus An Sint. CA. LXVII.

Ngẽs hic pugna litteraꝝ cõtraque uulgi opinionẽ circũfundi terræ homines undiq; conuersisque ĩter se pedibus stare: & cũctis similẽ esse cæli uerticẽ: ac simili modo ex quacũq; parte mediã calcari. illo quærẽte cur nõ decidãt cõtra siti: tanq̃ non & ratio præsto sit: ut nos nõ decidere mirent᷑ illi. Interuenit sẽtẽtia q̃uis ĩdocili ꝓbabilis turbæ inæquali globo: & si sit figura pineæ nucis nihilominus terrã undiq; incoli. Sed quid hoc refert: alio miraculo exoriẽte: Pẽdere ipsam ac nõ cadere nobiscũ ceu spiritus uis mundo ꝑsertim ĩclusi dubiũ sit: an possit cadere: natura repugnãte: & quo cadat negãte. Nã sicut igniũ sedes non est nisi ĩ ignibus: aquaꝝ nisi in aquis: spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcẽtibus cũctis nisi ĩ se locus nõ ẽ. Globũ tamẽ effici miꝝ est ĩ tãta plãitie maris cãporũq;: cui sẽtẽtiæ adest Dicæarchus uir ĩ primis eruditus regũ cura ꝑmẽsus mõtes: ex quibus altissimũ ꝓdidit Pelion. M.cc.l. passuũ ratiõe ꝑpẽdiculi nullã esse eã portionẽ uniuersæ rotũditatis colligẽs. Mihi incerta hæc cõiectatio uidet᷑: Haud ignoro quosdã alpiũ uertices lõgo tractu nec breuiore quĩquagĩta milibus pas-

uel ignaro

suum assurgere: Sed uulgo maxime hæc pugna est: si coactam in uerticé aquaꝝ quoq; figura credere cogat. At qui nō aliud in reꝝ natura aspectu manifestius. Nāq; depēdētes ubiq; guttæ paruis globantur orbibus. Et puluerí illatæ frondiúq; lanugini impositæ absoluta rotunditate cernuntur. Et in poculis repletis media maximæ tument. Quapropter subtilitate humoris mollitia q; in se residēte ratione facilius q̄ uisu deprehendunt. Idq; etiam magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circumfluere quod superfit. Contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet quia intus recepta liquorem in uerticem attollāt: ut cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa propter quam e nauibus terra non cernatur: e nauium malis conspicua. At procul recidente nauigio: si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine: paulatim descendere uideatur: & postremo occultetur. Deniq; oceanus quem fatemur ultimum qua non alia figura cohæreret: atq; non decideret: nullo ultra margine includente: ipsum id ad miraculum redit: quo nam modo etiam si globetur extremum non decidat mare. Contra quod ut sint plana maria: & qua uidentur figura non posse id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores græci docent subtilitate geometrica. Namq; cum e sublimi in inferiora aquæ ferantur: & sit hæc natura earum confessa: nec quisq̄ dubitet in littore ullo accessisse eas: q̄ lōgissime deuexitas passa sit: proculdubio apparere quo quid humilius sit propius cētro esse terræ: omnesq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas breuiores fieri q̄ quæ ad extremum mare a primis aquis: Ergo totas omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideoq; nō decidere: quoniam in interiore nitantur. Quod quidem & ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset: nec rursus stare aqua nisi sustinente terra mutuo amplexu iungerenť. Hac sinus pandēte: illa uero permanēte totá intra: extra: supra: uenis ut uinculis discurrētibus: atq; ét in summis iugis erumpēte. Quo spiritu acta & terræ pōdere expressa siphonum modo emicat: tantumq; a periculo decidendi abest: ut in summa quæq; & altissima exiliat. Qua ratiōe manifestum est quare tot fluminū quotidiano accessu maria nō crescát.

aquæ uel quæq;: & sit hæc natura ɔfessa: uel erāt naturæ cōsensus apparere quo qd uel appet qcqd

Quomodo Aquas Sit Terræ Innexa. CA. LXVIII.

St igitur in toto suo globo tellus medio ambictu præcincta circūfluo mari: nec argumentis: hoc inuestigandum: sed iam experimentis cognitum.

De Nauigatione Maris: Et Fluminum. CA. LXIX.

Gadibus columnisq; Herculis hispaniæ & galliaꝝ circuitu totus hodie nauigatur occidés. Septētrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus est auspiciis Diui Augusti germaniá classe circūuecta ad cimbroꝝ promontorium: & inde immēso mari prospecto: aut fama cognito: ad sythicá plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere: ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari sub eodé sydere pars tota uergés in caspiū mare pernauigata est macedonū armis Seleucho atq; Antiocho regnantibus: quæ seleuchida atq; anthiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa caspiū quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuis q̄ totus hinc aut illic septētrio eremigatus. Vt tñ coniecturæ locū sit quoq; in non reliquá ingēs argumētū paludis mæoticæ: siue ea illius oceani sinus é: ut multos aduerto credidisse: siue augusto sinu discreti restagnatio. Alio latere Gadiū ab eodé occidente magna pars meridiani sinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maioré quidé eius parté & orientis uictoriæ magni Alexādri lustrauere usq; in arabicū sinū. In quo res gerente. C. Cæsare Augusti filio signa nauium ex hispaniensibus naufragiis ferunť agnita. Et Hāno Carthaginis potentia florēte circūuectus a gradibus ad finé arabiæ nauigationem eá prodidit scripto. Sicut ad extera Europæ noscenda missus eodé tpe Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor est Eudoxū quédam sua ætate cū Lathyrum regem fugeret arabico sinu egressum gades usque peruectū. Multoque ante eū Cœlius Antipater uidisse se qui nauigasset ex hispania in æthiopiam cōmertii gratia. Idé Nepos de septētrionali circuitu tradit. Qu. Metello Celeri. C. Afranii in consulatu collegæ: sed tum galliæ proconsuli indos a rege sueuorum dono datos: qui: ex india cōmertii causa nauigátes tempestatibus essent in germaniam abrepti. Sic maria circūfusa undique diuiduo globo parté orbis auferunt nobis: nec inde huc nec hinc illo peruio tractu. Quæ contēplatio apta detegēdæ mortalium uanitati poscere uidetur: ut totum hoc quicquid est in quo singulis nihil satis est ceu subiectum oculis quantum sit ostendam.

Quæ Portio Terræ Habitetur. CA. LXX.

Am primū in dimidio cōputari mihi uideť táq̄ nulla portio ipsi decedat oceano: q toto circūdatus medio: & oēs cæteras fundens recipiensque aqs: & quicquid exit in nu

bes ac sydera ipse tot & tãtæ magnitudĩs pascens.Quo tandẽ amplitudĩs spatio terra credit̃ habitari.Improba & infinita debet eẽ tã uastæ molis possessio.Adde ꝗ ex relicto spatio plus abstulit cœlum.Nã cũ sint eius quinqꝫ partes:quas uocant zonas:infesto rigore & æterno premit̃ gelũ omne quicquid est subiectum duabus extremis utrinqꝫ circa uertices:hunc qui septemtrion uocant̃:eũqꝫ qui aduersus illi austrinus appellat̃.Perpetua caligo utrobiqꝫ & aliena molliorꝫ syderꝫ aspectu maligna ac pruina tantũ albicans.Lux uero media terraꝝ qua solis orbita est exusta flãmis & cremata quo minus uapore torret̃. Circa quã duæ tãtum inter se exustam & rigẽtes temperant̃.Hæcqꝫ ipsæ inter se nõ peruiæ propter incẽdiũ syderis.Ita terræ tres partes abstulit cœlũ. Oceani rapina in ĩcerto ẽ.Sed & relicta nobis una portio haud scio an ẽt in maiore dãno sit.Idẽ siquidẽ oceanus infusus in multos(ut dicemus)sinus adeo uicino accessu interna maria allatrat: ut centũ quidecim millibus passuũ arabicus sinus distet ab ægyptio mari.Caspius uero.ccclxxv. milibus a põtico.Idẽ interfusus ĩtrat per tot maria qbus africam europã asiamqꝫ dispartit.Quãtum terraꝝ occupet cõputet̃ etiã nunc mensura tot fluminũ tantarum palludium.Addantur & lacus & stagna.Iam elata in cœlũ & ardua aspectu quoqꝫ iuga.Iam siluæ uallesqꝫ præruptæ & solitudines & mille causis deserta detrahant̃.Hæ tot portiones terræ immo uero ut plures tradidere mundi punctus:neqꝫ.n. est aliud terra uniuersa.hæc est materia gloriæ nr̃æ:hæc sedes:hic honores gerimus:hic exercemus:imperia:hic opes cupimus:hic tumultuat̃ humanum genus:hic instauramus bella etiam ciuilia:mutuis cædibus laxiorẽ facimus terrã.Et ut publicos gentiũ furores transeã:hæc in qua cõterminos pellimus:furtoqꝫ uicini cespitẽ nr̃o solo affodimus:ut qui latissime rura metatus fuerit:ultraqꝫ famã exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat: uel cũ ad mensurã auaritiæ suæ propagauerit quam tandem portionem defunctus eius optineat.

Mediam esse mundi terram. CA. LXXI.

MEdiam esse mundi totius terram haud dubiis cõstet argumentis:sed clarissime æqnoctii paribus horis.Nã si in medio esset:æquales dies noctesqꝫ habere non posse deprehenderunt.& Dioptræ:quæ uel maxime id cõfirmant:cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusque cernatur:& solstitialis exortus per suam lineam brumalisque occasus.Quæ accidere nullo modo possent:nisi in centro sita esset.

De sydeꝝ inæqualitate:& de eclipsi:& ubi:& quare. CA.LXXII.

TRes aũt circuli supradictis zonis implexi inæqlitates tempoꝝ distinguũt. Solstitialis a pte signiferi excelsissima nobis ad septẽtrionalẽ plagã uersus.Cõtraqꝫ ad aliũ polum brumalis.Itẽ medio ambitu signiferi orbis incedẽs æquinoctialis.Reliquoꝝ quæ miramur causa ĩ ipsius terræ figura est:quã globo similẽ & cum ea aquas iisdem intelligit̃ argumẽtis.Sic.n.fit haud dubiæ ut nobis septẽtriõalis plagæ sydera nũꝗ occidãt:cõtra meridianæ nũꝗ orianť.Rursusqꝫ hæc ab illis nõ cernant̃ attollẽte se cõtra medios uisus terraꝝ globo.Septẽtriones nõ cernit troglodytice & cõfinis ægypus.Nec canopũ italia:& quã uocãt berenices crinẽ.Itẽ quã sub Diuo Augusto cognomiauere Cæsaris thronon:insignis ibi stella:adeoqꝫ mãifesto assurgens fastigio incuruat̃:ut canopus quartã fere partẽ signi unius supra terrã eminere Alexandriæ intuẽtibus uideat̃.Eadẽ a rhodo terrã quodãmõ ipsam strigere.In ponto oĩno nõ cernatur:ubi maxime sublimis septẽtrio.Idẽ a rhodo abscondit̃:magisqꝫ alexãdriæ.In arabia nouembri mẽse pria uigilia occultus:secũda se oñdit.In meroe solstitio uespi paulisp apparet:paucisqꝫ ãte exortũ arcturi diebus pariter cũ die cernitur:Nauigãtium hæc maxime cursus deprehendũt in alia aduerso:in alia ꝓno mari:subitoqꝫ cõspicuis:atqꝫ ut e freto emergẽtibus quæ ĩ anfractu pilæ latuere syderibus.Neqꝫ.n.(ut dixere aliqui)mundus hic polo excelsiore se attollit:ut undique non cernant̃ hæc sydera.Verum hæc eadẽ quibusqꝫ proximis sublimiora credunt̃:eadeqꝫ demersa longinquis.Vtqꝫ nunc sublimis in deiectu positis uidet̃ hic uertex:sic in illam terræ deuexitatẽ trãsgressis illa se attollũt residentibus quæ hic excelsa fuerant:quod nisi in figura pilæ accidere non posset.Ideoqꝫ defectus solis ac lunæ uesptinos oriẽtis incolæ nõ sentiunt:nec matutinos ad occasum habitãtes:meridianos uero sæpius.Nobili apud arabiã magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secũda hora prodita est.Eadẽqꝫ in Sicilia exoriẽs.Solis defectũ Vipsano & Fõteio conss.qui fuere ante paucos annos factũ pridie chalend.maias.cãpania hora diei inter septimam & octauam sensit.Corbulo dux in armenia inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisum circuitu globi alia aliis detegente & occultante.Quod si plana esset terra simul omnia apperent cunctis:noctesque non fierent inequales:neque aliis ꝗ in medio sitis paria duodecim horarum interualla cernerentur;quæ nunc non in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CA. LXXIII.

TDeo ne nox diesq̧ quamuis eadẽ toto orbi ſimul eſt oppoſitu globi noctẽ:aut ambitu diem afferente.Multis hoc cognitũ experimentis.In africa hiſpaniaq̧ turriũ.Hannibalis.In aſia uero propter piraticos terrores ſimili ſpecula᷽ꝝ præſidio excitato: iu qs prænũciatos ignes ſexta hora diei accenſos ſæpe cõpertum eſt:tertia noctis a tergo ultimis uiſos.Eiuſdẽ Alexandri curſor Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducenta ſtadia nouem diei cõfecit horis.Indeq̧ quis decliui itiere tertia hora noctis remẽſus ẽ ſæpius.Cã ꝙ eunti cũ ſole iter erat:eundemq̧ remeans obuiũ contrario præuertebat occurſu.Qua de cauſa ad occaſum nauigantes quãuis breuiſſimo die uincunt ſpatia nocturnæ nauigatiõis ut ſolẽ ipſum comitãtes.

Gnomica de eadem re & horologio primo. CA. LXXIIII.

VAſaq̧ horoſcopa non ubiq̧ eidem ſunt uſui trecentis ſtadiis aut longiſſime etiã quingẽtis mutãtibus ſemet umbris.Solis itaq̧ umbilici quẽ gnomonem appellãt umbra in Egypto meridiano tempore equinoctii die paulo plus ꝙ̃ dimidiam gnomonis mẽſurã efficit.In urbe Rõa nona pars gnomonis deeſt umbre.In oppido Ancona ſupeſt qnta xxx.In parte Italiæ que Venetia appellatur eiſdem horis umbra gnomoni par fit.Vbi & quando nullæ umbræ. CA: LXXV

SImili modo tradunt ĩ ſyene oppido quod ẽ ſupra alexandriã quinq̧ milibus ſtadioꝝ ſolſtitii die medio nullã umbrã iaci:Puteumq̧ eius experimenti gratia factũ totũ illu minari.Ex quo apparere ſolẽ illi loco ſupra uerticẽ eſſe:quod etiã in india ſupra flumẽ hyſpaſin fieri tẽpore eodẽ Oneſicritus ſcripſit.Cõſtatq̧ in berenice urbe troglodytaꝝ & inde ſtadiis quattuor milibus octingentis.xx.eadem gente in Ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantoꝝ uenatus conditũ eſt.Hoc idem ante ſolſtitiũ quadrigenis quinis diebus totidẽq̧ poſtea fieri:& per eos nonaginta dies in meridiẽ umbras iaci. Rurſus in meroe inſula quæ eſt caput gentis æthiopũ quinq̧ milibus ſtadioꝝ & ſyene in amne nilo habitatur bis anno abſumi umbras:ſole duodeuiceſimã tauri partẽ & quartãdecimã leonis obtinẽte.In india gẽte oretũ mõs eſt maleus nomĩe:iuxta quẽ umbræ æſtate in auſtrũ:hyeme ad ſeptentrionẽ iaciunť.Quindecim tantũ noctibus ibi apparet ſeptẽtrio.In eadẽ india patalis celeberrĩo portu ſol dexter oriť.Vmbræ in meridiẽ cadunt.Septẽtrionẽ ibi Alexandro morãte ãnotatũ prima tantũ noctis parte aſpici Oneſicritus dux eius ſcripſit.Quibus ĩ locis in die umbræ nõ ſint ſeptẽtrionẽ nõ conſpici:& ea loca appellari aſcia:nec horas dinumerari ibi.Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrarium. CA. LXXVI.

e T in tota troglodytice umbras biſquadragintaquiq̧ diebus in anno Eratoſtenes in cõtrariũ cadere ꝑdidit Vbi longiſſimus dies:& ubi breuiſſimus. CA. LXXVII.

SIc fit ut uario lucis incremẽto in meroe lõgiſſimus dies.xii.horas eqnoctiales & octo ptes unius horæ colligat.Alexandriæ uero.xiiii.horas.In Italia.xv.In britania.xvii.ubi æſtate lucidæ noctes haud dubie repromittũt id:quod cogit rõ credi.Solſtitialibus diebus accidente ſole propius uerticẽ mũdi anguſto lucis ãbitu ſubiecto terræ continuos dies haberi ſenis menſibus:noctesq̧ e diuerſo ad brumã remoto.Quod fieri in inſula tyle pythias maſſilienſis ſcripſit:ſex dieꝝ nauigatione in ſeptentrionẽ a britania diſtãte.Quidã uero in Mona quæ diſtat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant

ſubiecto uel ſubiectæ

Item de horogolio. CA: LXXVIII.

VMbrarum hanc rationẽ & quam uocãt gnomonicẽ ĩuenit Anaximenes mileſius Anaximãdri de quo diximus & Taletis diſcipulus:primuſq̧ horologium quod appellant ſcioterikon lacedomone oſtendit. Quomodo dies obſeruenť. Ca. LXXIX.

IPſum diem alii aliter obſeruauere.Babylonii inter duos ſolis exortus.Atheniẽſes ĩter duos occaſus.Vmbri a meridie in meridiẽ.Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes romani & qui diẽ diffiniere ciuilẽ:itẽ ægyptii & Hipparchus a media nocte in mediã.Minora autẽ interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia ꝙ̃ eqnoctia apparet:quia poſitio ſigniferi circa media ſui obliquior eſt:iuxta ſolſtitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. CA. LXXX.

COntexenda ſunt his cæleſtibus nexa cauſis.Naq̧ æthiopas uicini ſyderis uapore torreri:aduſtiſq̧ ſimiles gigni:barba & capillo uibrato nõ eſt dubiũ.Et aduerſa plaga mũdi atq̧ glaciali cãdida cute eſſe gẽtes flauis ꝓmiſſas crinibus.Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habẽtes.Ipſorũq̧ criniũ argumẽto illis in ſupera ſuccũ reuoca

ri natura uaporis.His in inferas ptes depelli humore deciduo.Hic graues feras:illic uarias effigi es animalium prouenire:& maxime alitũ:& in multas figuras gigni uolucres.Corporũ autẽ ꝑce ritatẽ utrobiq;:illic igniũ nisu:hic humoris alimẽto.Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura: fertilis ad omnia tractus:modicus corporum habitus.Magna & in colore tẽperies.Ritus molles: sensus liquidus:ingenia fœcunda:totiusq; naturæ capacia.Iisdẽ imperia q̄ nunq̄ extimis gẽtibus fuerit:sicut ne ille q̄dẽ his paruerint auulsæ ac pro immanitate naturæ urgẽtis illas solitariæ.

pro imma nitate nel ꝓnuncia tæ

De motu terræ. CA. LXXXI.

Abylonioꝝ placita motus terræ hiatusq;:& cætera oĩa ui sydeꝝ existimant fieri.Sed illoꝝ triũ quibus fulmina assignant.Fieri autẽ hæc meantium cũ sole aut cõgruẽtiũ: & maxĩe circa quadrata mundi.Præclara quædam esse & ĩmortalis in eo(si credimus) diuinitas perhibetur Anaximãdro milesio physico:quẽ ferunt lacedemoniis predixis se:ut urbẽ ac tecta custodirẽt.Instaf.n.motũ terræ.Et tũ urbs tota eoꝝ corruit.Et taygeti mõtis magna ps ad formã puppis eminẽs abrupta cladẽ insup eã ruina pressit.Perhibeť & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio:sed & illa diuina.Haustu aquæ e puteo ꝓsensisse ac ꝓdixisse ibi terræ motum.Quæ si uera sunt q̄tum a deo tandem uideri possunt tales distare dum uiuãt? Et hæc quidẽ arbitrio cuiusq; existimanda relinquantur.Ventos in causa esse nõ dubium reor. Neq;.n.unq̄ intremiscunt terræ nisi sopito mari:cæloq; adeo tranquillo ut uolatus auium non pendeant:subtracto omni spiritu qui uehit:nec unq̄ nisi post uentos cõditos.s.in uenas:& cauer nas eius occulto afflatu.Neq; aliud est in terra tremor q̄ in nube tonitruum.Nec hiatus aliud: q̄ cum fulmen erumpit incluso spiritu luctante:& ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. CA. LXXXII.

Arie itaq; quatitur:& mira eduntᷓ opera :alibi prostratis mœnibus:alibi hiatu ꝓfun do haustis:alibi egestis molibus:alibi emissis amnibus:nõnunq̄ etiã ignibus calidis ue fontibus:alibi aduerso fluminum cursu.Præcedit uero comitaturq; terribilis sonus: alias murmur similius mugitibus:aut clamori humano:armoꝝ ue pulsantiũ fragori: pro qualitate materiæ excipientis:formaq; uel cauernaꝝ uel cuniculi:per quẽ meat exilius gras sante in angusto:eodẽ rauco:ĩ recuruis resultãte:ĩ duris feruẽte:ĩ hũidis fluctuãte & stagnãtibus. Itẽ feruente contra solida.Itaq; & sinc motu sæpe ediť sonus:nec simplici modo quatiť unq̄:sed tremit uibratq;.Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit:alias occultat ore compresso. Rursusq; ita inducto solo ut nulla uestigia extẽt urbibus plerunq; deuoratis:agrorumq; tractu hausto.Maritima autem maxime quatiuntur.nec montosa tali modo carent.Exploratum est mi hi alpes apenninas sæpius tremuisse.Et autumno ac uere terræ crebrius moueñť:sicut fiunt ful mina.Ideo galliæ & ægyptus minime quatiunť:quoniam hic æstatis causa obstat:illic hyemis.Itẽ noctu sæpius q̄ interdiu.Maximi autem futuri signa motus existãt hi matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri.Interdiu autem circa meridiem fiunt:& solis lunæq; defectu:quoniam tẽ pestates tunc sopiuntur.Præcipue uero cum sequitur imbrem æstus imbresue æstum.

Signa motus futuri. CA. LXXXIII.

Auigantes uero sentiunt non dubia coniectura:sine flatu intumescẽte flucto subito: aut quatiente icti.Intremunt uero & in nauibus posita æque q̄ in ædificiis: crepituq; prenũtiãt. Quin & uolucres nõ ĩpauidæ sedent.Est & in cælo signũ:præceditq; mo tu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in lon gum porrectæ spatium.Est & in puteis turbidior aqua:nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. CA. LXXXIIII.

Icut & iisdem est remedium:quale cloacæ & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant:quod in certis notatur oppidis:quæ minus quatiuntur cre bris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata.Multoq; sunt tutiora in iisdẽ illis quæ pendent:sicut neapoli in italia intelligitur:parte eius quæ solida est ad tales casus ob noxia.Tutissimi sunt ædificiorum fornices:anguli quoq; parietum:ponteśq; alterno pulsu reni tente.Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur.Magna differentia est & in ipso genere motus.Pluribus siquidem modis quatitur.Tutissimum est cum uibrat crispante ædifi ciorum crepitu:& cum intumescit assurgens:alternoq; motu residet innoxium:& cum concurrẽ tia tecta contrario ictu arietant:quoniam alter motus alteri renititur.Vndantis inclinatio & flu ctus moræ quædam uolutatio infesta est:aut cum in unam partem totus se motus impellit.De sinunt autem tremores cum uentus emersit.Sin uero durauere:nõ ante quadraginta dies sistun

tur. Plerunq; & tardius: utpote cum quidem annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel uisa. CA. LXXXV.

FActum est & hoc semel: quod equidé in hetrusæ disciplinæ uoluminibus inueni. ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conss. in agro mutinensi. Namq; montes duo inter se concurrerunt crepitu maximo assultantes recedentesque: inter eos flá ma fumoque in cœlum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum Romanorum familiariúq;: & uiatorum multitudine. Eo concursu uillæ omnes elisæ. Animalia permulta quæ intra fuerant: exanimata sunt: anno ante sociale bellú: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̄ ciuile. Non minus mirú ostentum & nostra cognouit ætas anno Neronis principis supremo: sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in cōtrarias sedes transgressis in agro marrucino prædiis Vectii marcelli equitis Ro. res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. CA. LXXXVI.

FIunt simul cum terræmotu & inundationes maris: eodé uidelicet spú infusi: aut residé tis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortaliú extitit motus Tyberii Cæsaris principatu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Crebertimus punico bello ītra eundem annum septies atq; quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad thrasimenum lacum dimicantes maximum motum neq; pœni sensere nec Romani. Nec uero simplex malum aut in ipso tantum motu periculú est. Sed par aut maius ostentum nunq̄ urbs Roma tremuit: ut non futuri euentus alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. CA. LXXXVII.

EAdem nascentium causa terrarum est cum idem ille spiritus attolendo potés solo nō ualet erumpere. Nascuntur enim: nec fluminum tantum inuectu sicut echinades insulæ ab acheloo amne conuectæ: maior pars ægypti a nilo. In quam a pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus. Nec recessu maris sic ut idé circeis. Quod accidisse & in ambraciæ portu decem millium pas. interuallo & atheniensiú quinque milliú ad pyræeú: memoratur. Et ephesi ubi quōdam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem: si credimus: mare fuit supra memphin usque ad ethiopú montes. Itemque a planis Arabiæ mare circa ilium & tota teuthraniæ quaque campos intulerit mæander. idé uel eodem ul' tentráiæ

Ratio insularum enascentium. CA. LXXXVIII.

NAscuntur & alio modo terræ: ac repente in aliquo mari emergunt uelut paria secum faciente natura: queq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & quibus temporibus enatæ sunt. CA. LXXXIX.

CLaræ iampridem insulæ delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe: inter lemnum & hellespontum nea: inter lebedú & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. anno quarto thera & therasia. Inter easdem post annos. cxxx. hiera eadéq; automate. Et ab ea duobus stadiis post annos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo conss. ad. viii. idus iulii thia.

Quas terras interruperint maria. CA. XC.

ANte nos & iuxta italiá inter æolias insulas. ité iuxta cretá emersit e mari mille qngentú passuú una cú. Calidis fontibus altera olympiadis. cxliii. anno tertio in thusco sinu flagrás hæc uioléto cú flatu. Prodit' quoq; memoriæ magná circa illá multitudinem pisciú fluitanté confestim expirasse qbus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecusas in cápano sinu fuerunt ortas. Mox in iis monté epopon cú repéte flāma ex eo emicuisset cápestri æqtú planitiæ. In eadé & oppidú haustú pfundo: alioq; motu terræ statiná emersisse. Et alio puolutis montibus insulá extitisse pchytá. Náq; & hoc mō insulas rex natura fecit. Auellit siciliá italiæ: cyprú syriæ. euboeá boetiæ: euboeæ Atalanté & macriá: belbicú bithyniæ leucosiá syrenum promontorio. uel stagnú

Quæ insulæ continenti adiunctæ. CA. XCI.

RVrsus abstulit insulas mari iunxitq; terris. Antissam lesbo: zephiriú halicarnaso: ethusam mindo: domiston & priené mileto: arthemisiá parthenio pmōtorio: hybáda quōdá ísula ioniæ. cc. núc a mari abest stadiis. Syriten ephesus in mediterranea habet. Derasidas & sophoniam uicinam ei magnesia. Epidaurus & oricon insulæ esse desierút.

Quæ terræmotu mari permutatæ. CA. XCII.

IN totum abstulit terras primú oíum ubi atláticú mare est (si Platoni credimus) in medio spatio. Mox ĩterno: quæ uidemus hodie mersam acarnaniam ambracio sinu: acha

iā corīthio:europā asiāq; ꝓpōtide & pōto. Ad hoc perrupit mare leucada anthirrhiū: hellespōtū: bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. CA. XCIII.

Tq; ut sinus & stagna ꝑtereā: ipsa se cōdens terra deuorauit. Cybotū altissimū montē cū oppido currite: siphylū in magnesia. Et prius ī eodē loco clarissimā urbem quæ tātalis uocabaꝰ. Galanis & Gamales urbiū in phœnice agros & cum ipsis phegiū æthiopiæ iugū excelsissimū: tanq̄ non infida grassarentur & littora.

Quæ urbes haustæ sint a mari. CA. XCIIII.

Yrrhā & ātistam circa meotin pontus abstulit. Elicen & burā sinus corinthius: q̄rum in alto uestigia appent. Ex insula cæa amplius. xxx. millia passuū abrupta subito cum plurimis mortaliū rapuit. Et in sicilia dimidiā tyndarida urbē: ac quicquid ab italia deest. Similiter in boetia & eleusina.

De Piaculis. CA. XCV.

Otus. n. uero terræ sileanꝰ & q̄cq̄d est: ubi saltē busta urbiū extāt. Simul ut terræ miracula potius dicamus quā scelera naturæ. Et hercule nō cœlestia enerratu difficiliora fuerit. Metalloꝝ opulētia tā uaria: tā diues: tā fœcūda: tot sæculis suboriēs: cū tātū quotidie orbe toto Populēꝰ ignes: ruinæ: naufragia: bella: fraudes: tātū uero luxuria. & tot mortales conterāt. Gēmaꝝ pictura tā multiplex. Lapidū tā discolores maculæ. Interq; eos candor alicuius ꝑter lucē oīa excludēs. Medicatoꝝ fontiū uis. Igniū tot locis emicantiū ꝑpetua tot sæculis īcēdia. Spūs lætales alibi: aut scrobibus emissi: aut ipo loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tātū ut soracte uicino urbi tractu. Alibi ꝑter hoiem cæteris aīantibus. nōnūq̄ & hoī: ut in sinuessano agro & puteolano sunt: q̄ spiracula alii charoneas scrobes mortiferꝝ spiritū exhalātes. Itē in hirpinis amsancti ac mephitis eūdē locū: quē qui ītrauere moriunꝰ. Simili modo hierapoli in asia matris magnæ tantū sacerdoti innoxiū. Alibi fatidici specus: quoꝝ exhalatōe temulēti futura præcinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus ī rebus q̄d possit aliud causæ afferre mortalium quispiā: q̄ diffusæ per omnē naturæ subinde aliter atq; aliter numē erumpens.

De terris semper trementibus. CA. XCVI.

Vedam uero terræ ad ingressus tremunt sicut ī gabinēsi agro nō procul urbe Roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus. CA. XCVII.

Imiliter in reatino q̄dā insulæ semper fluctuant: sicut in agro cecubo: & eodē reatino mutinēsi: stationēsi: in uadimonis lacu: & ad cutilias aq̄s opaca silua: q̄ nunq̄ die ac nocte eodē loco uisiꝰ. In lydia aq̄ uocanꝰ calaminæ: non uentis solum: sed ēt contis uel quolibet īpulsu multoꝝ ciuiū mithridatico bello salus. Sunt & in nympheo ꝑuæ saltares dictæ: q̄m in symphoniæ cātu ad ictus modulātiū pedū moueꝰ. In tarquinēsi lacu magno Intaliæ duo nemora circunferuntur nunc triquetrā figuram edentes: nunc rotundam complexu uentis impellentibus: quadratam nunquam.

quolibet īpulsu ul' quolibēt impulsæ

Quibus in terris nō pluat: & aceruata terraꝝ miracula & cæteroꝝ elemētoꝝ. CA. XCVIII.

Elebre fanū hēt Veneris paphos: in cuius quādā areā nō īpluit. Itē in ea oppido troadis circa simulacrū Mineruæ in eodē relicta sacrificia nō putrescūt. Iuxta harpasa oppidū asiæ cautes stat horrēda uno digito mobilis. Eadē si toto corpe īpellaꝰ resistēs. In tauroꝝ pœnisula in ciuitate pasino terra est q̄ sanāꝰ oīa uulnera. At circa assō troadis lapis nasciꝰ: quo cōsumūꝰ oīa corpa: sarcophagus uocaꝰ. Duo sunt mōtes iuxta flumē indū. alteri natura est ut ferrū oē teneat: alteri ut respuat. Itaq; sint claui in calciamēto: uestigia auelli ī altero nō posse: ī altero sisti. Locris & crotone pestilētiā nūq̄ fuisse: nec ullo terræmotu laboratū ānotatū ē. In lycia uero sꝑ a terræmotu. xl. dies serenos eē. In agro harpano frumētū satū non nasciꝰ. Ad aras mutias ī ueiēte & apd' tusculanū & ī silua ciminia loca sūt ī q̄bus ī terrā depacta ñ extrahūꝰ. In crustumino natū fœnū ibi noxiū. extra salubre ē. Et de aquaꝝ natura complura dicta sunt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. CA. XCIX

Ed æstus maris accedere & reciprocare maxie miꝝ est. Pluribus q̄dē modis accidit. Veꝝ cā in sole lunaq;: Bis inter duos exortus lunæ affluūt: bisq; remeāt uicenis q̄ter nisq; sꝑ horis. Et primū attolente secū ea mundo intumescētes. Mox a meridiano cœli fastigio uergēte ī occasū residētes. Rursusq; ab occasu subter cœli ima & meridiāo ɔtraria accedēte inūdātes. Hic dōec iteꝝ exoriāꝰ se sorbētes. Nec unq̄ eodē tpe quo pridie refluit: ut anciliāte sydere trahēteq; secū auido haustu maria: & assidue aliūde q̄ pridie exoriēte paribus tñ interuallis reciproci: senisq; semper horis nō cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed æqnoctia

libus:ideoq; inæq̃les uulgariũ hora℞ ſpatio utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illa℞ mẽſuræ cadũt:& æquinoctio tantũ pares ubiq;.Ingens argumentũ plerũq; lucis ac uicis etiã diurnæ hebetes eſſe q negent ſubtermeare ſydera:ac rurſus eadẽ reſurgere:ſimileq; terris imo uero uniuerſæ naturæ & inde faciẽ in iiſdem ortus occaſuſq; opibus non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu alioue effectu:q̃ cũ ꝑter oculos nr̃os feratur.Multiplex ẽt num lunaris differentia:primumq; ſeptenis diebus.Quippe modici noua ad diuiduã æſtus.Pleniores ab ea exundãt:plene q; maxime fuerunt.Inde miteſcunt.Pares ad ſeptimã primis.Iterũq; alio latere diuidua augent̃. In coitu ſolis pares.Plane eadẽ aquilonia & a terris longius recedente mitiores q̃ cum in auſtros digreſſa ꝓpriore niſu uim ſuã exercet.Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incremẽta cẽteſimo lunæ reuocãt̃ ambitu:augẽte ea cuncta ſolis annuis cauſis duobu s eqnoctiis maxĩe tumentes & autũnali amplius q̃ uerno.Inanes uero bruma & magis ſolſtitio.Nec tñ in ipſis:qđ dixi:tẽpo℞ articulis ſed paucis poſt diebus:ſicuti neq; in plena aut nouiſſima ſed poſtea: nec ſtatim ut lunã mundus oñdat:occultetue: aut media plaga declinet: ue℞ fere duabus horis æquinoctialibus ſeruis:tardiore ſemꝑ ad terras oĩum q̃ gerunt̃ in cœlo effectu cadẽte q̃ uiſu ſicuti fulguris & tonitrui & fulminũ.Oẽs enĩ æſtus in oceano maiora ĩtegunt ſpatia inundãtq; q̃ in reliquo mari:ſiue quia totũ in uniuerſitate aĩoſius eſt q̃ in parte:ſiue qa magnitudo aperta ſyderis uim laxe craſſantis efficatius ſentit eadẽ anguſtiis arcentibus.Qua de cã nec lacus nec amnes ſimlr̃ mouent̃.Octogenis cubitis ſupra britaniã intũeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt.Interiora aũt maria claudunt̃ ut portu.Quibuſdam tñ in locis ſpatioſior laxitas ditioni patet.utpote cum plura exempla ſunt in trãquillo mari:nulloq; uelorum impulſu tertio die ex italia peruectorum uticam æſtu feruente.Circa littora autem magis q̃ in alto deprehenduntur hi motus:quoniam & in corpore extremo pulſum uenarum ideſt ſpiritus magis ſentiunt.

Vbi æſtus extra rationem. CA. C.

IN pleriſq; tñ æſtuariis ꝑꝑ diſpares ſyderum in quoq; tractu exortus diuerſi exiſtunt æſtus tpe non rõne diſcordes.ſicut in ſyrtibus.Ex quorundã tñ priuata natura eſt:uelut taurominitãi euripi.Sæpius & in euboea ſepties die ac nocte reciprocãtes. Aeſtus idẽ triduo in menſe cõſiſtit ſeptima:Octaua:nonaq; luna.Gadibus q eſt delubro Herculis proximus:fons incluſus ad putei modũ alias ſimul cũ oceano auget̃:minuit̃q;:alias uero utrũq; cõtrariis tpibus.Eodẽ in loco alter oceani mõtibus cõſentit.In ripa betis oppidũ eſt:cuius putei creſcente æſtu minuunt̃:augeſcũt decedente mediis temporum immobiles.Eadẽ natura in hiſpali oppido uni puteo:cæteris uulgaris.Et pontus ſemper extra meat in ꝓpontidẽ:introrſus in pontũ nunq̃ refluo mari.

Miracula maris. CA. CI.

OMnia plenilunio maria murgant̃:q̃dam & ſtato tẽpore.Circa meſſanã & milas fimo ſimilia expuunt̃ in littus purgamẽta:unde fabula ſolis boues ibi ſtabulari.His addẽ: ut nihil qđ equidẽ nouerim prætereã.Ariſtoteles nullũ animal niſi æſtu recedẽte expirare affirmat.Obſeruatũ id multũ in gallico oceano:& dũtaxat in homĩe cõpertũ.

Quæ poteſtas lunæ & terrena & marina. CA. CII.

QVo uera cõiectatio exiſtit haud fruſtra ſpũm ſydus lũæ exiſtiari.Et hoc eẽ qđ terras ſaturet:accedẽſq; corpa ĩpleat:abſcedẽſq; inaniat.Ideo cũ ĩcremẽto eius augeri cõchylia:& maxĩe ſpiritũ ſentire qbus ſanguis nõ ſit:ſed & ſanguinẽ hoĩem etiã cũ lumine eius augeri ac minui.Frõdes quoq; ac pabula(ut ſuo loco dicet̃(ſentire nõ oĩa eadẽ penetrãte ui.

Quæ ſolis & quare ſalſum mare. CA. CIII.

ITaq; ſolis ardore ſiccat̃ liquor:& hoc eẽ maſculũ ſydus accepius torrẽs cũcta ſorbẽſq;.Sic mari late patẽti ſaporẽ ĩcoqui.ſalis:aut qa exhauſto inde dulci tenuiq; qđ facilime trahat uis ignea:oẽ aſperius craſſiuſq; loquat̃.Ideo ſũmã æquo℞ aquã dulciorẽ ꝑfunda.Hãc eẽ ueriorẽ cãm aſperi ſaporis:q̃ q; mare terræ ſudor ſit æternus:aut qa plurimum ex arido miſceat̃ illi uaporẽ:aut qa terræ natura medicatas aq̃s Inficiat.Eſt in exẽplis Dionyſio ſiciliæ tyrãno cũ pulſus eſt ea potẽtia:accidiſſe prodigiũ:ut uno die in portu dulceſceret mare.

Item de natura lunæ. CA. CIIII.

COntrario ferunt lunæ fœmineũ ac molle ſydus atq; nocturnũ ſoluere humorẽ:& trahere nõ auferre.Id manifeſtũ eſt q; fera℞ occiſa corpa in tabẽ uiſu ſuo reſoluat:ſomnoq; ſopitis torporẽ cõtractũ in caput reuocet.Glaciẽ refundat:cunctaq; humifico ſpiritu laxet.Ita penſari naturæ uices:ſemperq; ſufficere aliis ſyderum elementa cogentibus:aliis uero fundentibus.Sed in dulcibus aquis lunæ alimentũ eſſe ſicut in marinis ſolis.

Vbi altissimum mare. CA. CV.

Ltissimum mare.xv.stadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerso coraxorum gentis uocant bathea ponti.tricentis fere a continenti stadiis in mensam altitudine maris tradunt uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum fontium & fluminum. CA. CVI.

Irabilius id faciunt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicātes.Nā nec aquaꝝ natura a miraculis cessat.Dulces mari īuehunť leuiores haud dubie.Ideo & marinæ:quarū natura grauior:magis inuecta sustinēt.Quædā uero & dulces inter se supermeant alias.Vt in fucino lacu inuectus amnis:in lario abdua:in uerbano ticinus:in benaco mintius:in seuinno ollius:in lemanno rhodanus.Hi trans alpes supiores in italiā multoꝝ miliū trāsitu hospitales:suas tantū nec largiores q̄ intulere aq̄s euehentes.Proditū hoc & in oronte amne syriæ: multisq̃ aliis.Quidā uero odio maris ipa subeunt uada:sicut Arethusa fons syracusanus in quo reddunť iacta in alpheū:qui per olympiā fluens peloponnesiaco littori infundiť.Subeunt terras rursusq̃ reddunť.Lycus in asia.Erasinus in argolica.Tigris in mesopotamia.Et quæ in Aesculapii fonte athenis īmersa sunt:in phalerico reddunť.Et in atinate campo fluuius mersus post.xx. millia passuū exit.Et in aquileiēsi timauus. Nihil in asphaltice iudææ lacu qui bitumen gignit mergi potest.Nec in armeniæ maioris aretissa.Is q̄dem Nitrosus pisces alit.In salētino iuxta oppidū māduriam lacus ad margines plenus:neq̃ exaustis aq̄s minuiť:neq̃ īfusis augeť.In ciconū flumīe & in piceno:lacu uelino lignū deiectū lapideo cortice obduciť.Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidē plerūq̃ durans adhuc integat cortex.Similiter in flumine silari ultra surrētum nō uirgulta mō īmersa:ueꝝ & folia lapidescūt:alias salubris potus eius aquæ.In exitu paludis reatinæ saxū crescit.Et in rubro mari oleæ uirentesq̃ frutices enascunť:sed & fontium pluri moꝝ natura mira est feruore.Idq̃ etiā in iugis alpiū ipsoq̃ in mari:& inter italiā & enariā:ut in baiano sinu: & ī liri fluuio multisq̃ aliis. Nā dulcis haustus in mari plurimis locis:ut ad chelido nias insulas & arabū:& in gaditano oceano. Patauinoꝝ aq̄s calidis herbæ uirentes innascunť:pi sanoꝝ ranæ.Ad uetulonios in hetruria nō ꝓcul a mari pisces.In casinate fluuius appellať scatebra frigidus abundātior æstate.In eo ut in archadiæ stymphali enascunť aq̄tiles musculi.In dodone iouis fons:cū sit gelidus:& īmersas faces extinguat:si extinctæ admoueanť:accendit.Idem meridie semper deficit:qua de cā anapauomenon uocant.Mox increscens ad mediū noctis exuberat.Ab eo rursus sensim deficit.In illyriis supra fontē frigidū expansæ uestes accenduntur.Iouis Hammonis fons interdiu frigidus:noctibus feruet:in troglodytis fons solis appellať:dulcis & circa meridiē maxime frigidus:mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & amaritudine infestať.Padi fons mediis diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret.In renedo insula fons semper a tertia noctis hora in sextā ab æstiuo solstitio exūdat.Et in delo insula inopus fons eodē quo nilus mō:ac pariter cū eo decrescit augeturq̃.Cōtra timauum amnem insula parua in mari est cū fontibus calidis:qui pariter cū æstu maris crescunt minuunťq̃.In agro pitinate trās apenninū fluuius nouanus oībus solstitiis torrens bruma siccatur:in falisco Clitumni amnis aq̄ potata cādidos boues facit:ī boetia amnis melas oues nigras.Cephisus ex eodē lacu ꝓfluēs albas: rursus nigras penitus:ruffasq̃ iuxta ilium Xantus:unde & nomen amni:in ponto fluuius astaces irrigat campos:in q̄bus pastæ oues nigro lacte æque gentes alūt:in reatino fons neminia appellatus alio atq̃ alio loco exoriť annonæ mutationē significās.Brundusii in portu fons incorruptas præstat aquas nauigantibus.Lyncestis aq̄ quæ uocať acidula uini modo temulentos facit.Ita in paphlagonia & in agro caleno.In andro insula templo Liberi patris fontē nonis ianuariis semꝑ uini sapore fluere. Mutianus ter consul credit.Dios techosia uocať.Iuxta nonacrin archadiæ stix nec odore differens nec colore epota illico necat.Item in beroso tauroꝝ colle tres fontes sine remedio sine dolore mortiferi.In carrinensi hispaniæ agro duo fōtes iuxta fluūt:alter oīa respuēs. alter absorbens.In eadem gente alius aurei coloris omnes ōndit pisces nihil extra illā aquam cæteris differentes.In cōmensi iuxta larium lacū fons largus horis singulis semper intumescit ac residet:in cynonia insula ante lesbum fons calidus uere tantum fluit.Lacus sinnanus in asia circū nascēte absynthio inficitur.Colophone in Apollinis clarii specu lacuna est:cuius potu mira redduntur oracula bibētium breuiore uita. Amnes retrofluere & nostra uidit ætas.Neronis principis annis supremis sicut in rebus eius retulimus.Iam omnes fontes æstate q̄ hyeme gelidiores esse quem fallit?Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in massa mergi:dilatata fluitare. Eiusdemq̃ pōderis alia sedere:alia inuehi.Onera in aqua facilius moueri.Thyreum lapidē quā

uel ueluto nios a mari uel ameria

uel peneus

uis grandẽ innatare:eũdẽq; cõminitum mergi.Recentia cadauera ad uadũ labi:intumescentia attolli:inania uasa haud facilius:q̃ plena extrahi.Pluuia salinas aqua dulciores eẽ q̃ reliquas.Nec fieri salem nisi admixtis dulcibus.Marinas tardius gelare:& celerius accendi.Hyeme mare calidius esse:autũno salsius.Omne oleo tranquillari.Et ob id urinãtes ore spargere:q̃m mitiget naturã asperam:lucemq; deportet:Niues in alto mari nõ cadere.Cum omnis aqua deorsum ferat exilire fontes:atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tantum:ut quinquagena & cẽtena millia passuum harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula:& de maltha. CA. CVII.

Amq; & ignium:quod est naturæ quartum elementum:reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis:in comagene urbe samosata stagnum est emittens limum maltham uocant:flagrantem:cum quid attingit solidi:adheret.Præterea tactus sequitur fugientes.Sic defendere muros oppugnante Lucullo:flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam accenditur.Terra tantum restingui docuere experimenta.

De naptha. CA. CVIII.

Imilis est naturæ naptha:ita appellatur circa babyloniam:& in austagenis parthiæ ꝓfluens bituminis liq̃di modo. Huic magna cognatio ignium:transiliuntq; protinus in eam undecunq; uisam.Ita ferunt a Medea pelicem crematã.postquam sacrificatura ad aras accesserat:corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. CA. CIX.

Et in montiũ miraculis ardet ætna noctibus sp:tantoq; æuo igniũ materia sufficit. Niualis hybernis tpibus:egestũq; cinerẽ pruinis operiens.Nec in illo tantũ natura sæuit exustionẽ terris denuntiãs.Flagrat in phaselide mons chimæra:& quidẽ imortalis diebus ac noctibus flãma.Ignẽ eius accẽdi aq̃:extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit.Eadẽ ĩ Lycia ephesti mõtes teda flãmãte tacti flagrãt adeo:ut lapides quoq; riuoꝝ & harenæ in ipsis aq̃s ardeãt:aliterq; ignis ille pluuiis:Baculo si quis ex iis accẽso traxerit:sulcos:riuos igniũ sequi narrãt.Flagrat in bactris cophãti noctibus uertex.Flagrat in medis & cestia gẽte cõfinio ꝑsidis.Susis quidẽ ad turrim albã.xv.caminis maximo eorum.Et interdiu campus babyloniæ flagrat quadam ueluti piscina iugeri magnitudine.Item æthiopum iuxta hesperium montem stellarum modo campi nocte nitent.Similiter in megaloponitanorum agro : tametsi internus sit ille iucundus: frondemque densi supra se nemoris non adurẽs:& iuxta gelidum fontem semper ardens..Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit:ut Theopompus tradidit. Augetur hymbribus:egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili:alias omni bitumine dilutius.Sed quis hæc miretur?In medio mari hiera insula ardet . Aeolia insula iuxta italiam cum ipso mari arsit per aliquos dies:sociali bello:& donec legatio senatus piauit : Maximo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopũ iugum.Torrentesq; solis ardoribus flammas egerit.Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

Ignium per se miracula. CA. CX.

Ræterea cum sit huius unius elementi ratio fœcunda:seq; ipsa pariat:& minimis crescat sintillis:quid fore putandum est in tot rogis terræ?Quæ est illa natura quæ uoracitatem auidissimam in toto mundo sine damno sui pascit?Addantur iis sydera innumera ingensque sol.Addantur humani ignes:& lapidum quoque insiti naturæ: attrita inter se ligna:iam nubium:& origines fulminum.Excedit profecto omnia miracula:ullum diem fuisse:quo non cuncta conflagrarent:cum specula quoq; concaua:aduersa solis radiis facilius etiam accẽdantur:q̃ ullus alius ignis.Quid ꝙ innumerabiles partus: sed naturales scatent? In nympheo exit e petra flamma:quæ aqua accẽditur.Exit & ad aquas scantias.Hæc quidem inualida:cum transit:nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus.Exit in mutinensi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud auctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram.In agro sabino & sidicio unctum flagrare lapidem In salentino oppido inatium imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum protinus flammam. existere.In laciniæ iunonis arã sub diuo sita cinerem immobilẽ esse perflantibns undiq; ꝓcellis. Quin & repẽtinos ignes existere & in aquis.Et ĩ corporibus ẽt humãis emicuisse. Trasimenũ lacum arsisse totũ.Seruio Tullio dormiẽti in pueritia ex capite flammã emicuisse.L.Martiũ in hispania interẽptis Scipiõibus cõcionantẽ: & milites ad ultionẽ exhortãtẽ arsisse simili modo Valerius Antias narrat.Plura mox & distinctius.Nunc enim quadã mixtura rerũ omnium exhibẽ

tur miracula. Vere egressa mens interpretationem naturae festinat legentium aios per totu orbe uelu ti manu ducere.

Terrae uniuersae mesura longitudo & latitudo. CA. CXI.

Ars nra terrarum de qua memoro ambiente (ut dictu est) oceano uelut innatans longissime ab ortu & ab occasu patet: hoc e ab india ad Herculis colunas gadibus sacratas octuagies qnquies cetena septuagitaocto millia pas. ut Artemidoro placet aucto ri. Vt uero Isidoro nonagies octies & dece & octo millia. Artemidorus adiicit amplius a gadibus circuitu sacri pmontorii ad pmontoriu artabru: quo longissime frons pcurrit hispaniae: octingenta millia nonagintaunu. Id mensurae duplici currit uia A gange amne hostioq; eius quo se in eoum oceanu effundit per india parthienenq; ad myriandru urbe syriae in issico sinu posita quinquagies bis quindecim passuu dece & noue. Inde proxima nauigatione cyprum insula pataram lyciae: rhodu: astypalaeam : in carpacio mari in insulas laconicae taenarq. Lylibeu siciliae. Catalium sardiniae tricies quater quinquaginta millia. Deinde gades quadragies bis qnquaginta millia. Quae mensura uniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies septuagintaocto millia passuu. Alia uia quae certior itiere terreno maxime patet a gange ad euphrate amne qnq gies centena millia passuu &.xviii. Inde cappadociae in mazaca.cc.millia.xliiii.inde p phrygia caria: ephesu. quadringenta millia passuu.xcviii. Ab epheso per aegeu pelagus delu ducenta millia. isthmu duceta duodecim millia. Deinde terra & lacoico mari & corinthiaco sinu patras pelopo nesi ducenta duo millia qngenti. Leucade octingenta sex millia qngenti. Corcyra totide Acroce raunia centu triginta duo millia qngeti. Brundusiu octingenta sex millia qngenti. Roma.ccc.millia sexaginta. Ad alpes usq; calcincomacu uicu quingenta dece & octo millia. Per gallia ad pyreneos montes illibriu quingenta quinquagita sex millia. Ad oceanu & hispaniae hora treceta trigintaduo millia. Traiectu gadis septe millia quingenti. Quae mensura Artemidoro attestate nonaginta efficit sexaginta noue. Latitudo aut terrae a meridiano situ ad septetrione dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor millium sexaginta duo. Quo palam fit quantu & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor. Neq; enim deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incoperta esse. Haec mensura currit a littore aethiopici oceani: qua modo abitatur ad meroe quingenta quinquaginta millia: Inde alexandriam duodecim millia quinquaginta. Rhodu quingenta octogintaria. Gnidum octogintaquattuor millia quingenti cum.xxv. M.Samum.c.M.Chium octogintaquattuor.M.Mytilenen.lxv.M.Tenedon.xxviiii.M.Sigaeum promontorium.xii.M.quingenti. Os ponti.cccxii.M.d.Carabin promontoriu.cccl. Os maeotidis.cccxii.M.d.Ostium tanais.cclxv.M. Qui cursus copendiis maris breuior fieri potest.lxxxix. M.Ab hostio tanais nihil modicu diligentissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa tanain sarmatarum gentes degere fateretur ad septentriones uersas. Isidorus adiecit.xii.M.l.usq; ad tilen: quae coiectura diuinationis est. Ego no minore q proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat. Vnde ulteriorem mesura inhabitabilis plagae multo esse maiorem arbitror. Na & germania immensas insulas non pridem copertas cognitum habeo. De longitudine ac latitudine haec sunt quae digna memoratu putem. Vniuersum aut hunc circuitum Eratosthenes in omnium quidem litterarum subtilitate: & in hac utiq; praeter caeteros solers: quem a cunctis probari uideo ducentorum quinquaginta duorum millium stadium prodidit. Quae mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies cetena millia passuum. Improbum ausum : uerum ita subtili argumentatione comprehensum: ut pudeat non credere. Hipparchus: & in coarguendo eo & in reliqua omni diligentia mirus adiicit stadiorum paulominus.xxv.millia.

Harmonica mundi ratio. CA. CXII.

Lia Dionysiodoro fides: neq;.n.subtraha exeplu uaitatis graecae maximu. Cidius hic fuit geometrica scia nobilis. Senecta die obiit i pria. Funus duxere ei ppinquae ad qs ptinebat haereditas. Eae cu secutis diebus iusta peragerent: iuuenisse dicuntur in sepulchro epistola Dionysiodori noie ad superos scripta. Peruenisse eu a sepulchro ad infima terra: esseq; eo stadiorum quadragintaduo millia. Nec defuere geometrae qui interpretarent significare epistola a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimu esse spatiu: & ide pilae mediu. Ex quo consecuta computatio est: ut circuitu esse.cc.quinquagintaquinq; millia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quae cogit rerum natura sibi ipsam congruere: addit huic mensurae stadia septem millia terramq; nonagesimam sextam millesimam totius mundi parte facit.

CAII PLI.SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS PROOEMIVM.

ACTENVS DE SITV:ET MIRACVLIS TERRAE AQ_VA-rũq;ac ſyderũ:& rõne uniuerſitatis atq; mẽſura.Nũc de ptibus q̃q̃ infinitũ id quoq; exiſtimat̃ nec temere ſine aliq̃ repiehẽſiõe tracta tũ.Haud ullo i genere uenia iuſtior eſt:ſi mõ minime mirũ eſt hominẽ genitũ nõ oĩa humana nouiſſe.Quapropter auctorem nemi nẽ unũ ſequar. Sed ut quę́q; ueriſſimum i quaq; parte arbitrabor. Quonã cõe ferme oĩbus fuit:ut eos quiſq; diligentiſſime ſitus diſceret: i quibus ipſe prodebat.ideo nec culpabo:aut coarguã quę́q̃. locorũ nuda noĩa:& quãta dabitur breuitate ponẽt̃: claritate cauſiſq; dilatis i ſuas partes. Nũc.n.ſermo de toto eſt.Quare ſic accipi uelim:ut ſicut uidua fama ſua noĩa q̃lia fuere primordio añ ullas res geſtas nuncupent̃:& ſic q̃dam in his nomenculatura q̃dem:ſed mundi rerũq; naturæ.Terrarũ orbis uniuerſus in tres diuidit̃ partes:europã:aſiam:africã.Origo ab occaſu ſolis:& gaditano freto:q̃ irrũpens oceanus atlãticus in maria interiora diffundit̃.Hinc intranti dextra africa:eſt leua:europa:inter has aſia ẽ.Termini amnes tanias & nilus.Xii.millia paſſum in longitudinẽ quas diximus fauces oceani patẽt:qnq; millium in latitudine a uico mellaria hiſpaniæ ad ꝓmontorium africæ albũ auctore.Turamnio Gracula iuxta genito.T.Liuius:ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderũt ubi minus.vii.M.paſſuũ.Vbi uero plurimũ.x.M.Tã modico ore tam imenſa equorũ uaſtitas ꝓditur.Nec ꝓfunda altitudo miraculũ minuit.Frequentes quippe tæniæ candicantis uadi carinas territant.Qua de cauſa limẽ interni maris multi eũ locũ appellauere.Proxĩa aũt faucibus utrinq; impoſiti mõtes coercẽt clauſtra:abila africæ:europæ calpe laborũ Herculis metæ.Quã ob cãm indigenæ colũnas eius dei uocãt:credũtq; per foſſas excluſa antea admiſiſſe maria:& rerũ naturæ mutaſſe faciem. uel.xv. prodditur uel pandit̃

De europa. CA. I.

Rimũ ergo de europa altrice uictoris oĩum gentiũ populi:longeq; terrarũ pulcherrima quã pleriq; merito non tertiã portionẽ fecere:uerũ æquã in duas ptes ab amne tanai ad gaditanũ fretũ uniuerſo orbe diuiſo.Oceanus hoc q̃d dictũ eſt ſpatio atlãticũ mare ĩfũdẽs:& auido meatu terras q̃cũq; ueniẽtẽ expauere demergẽs:reſiſtentes quoq; flexuoſo littorũ anfractu lambit europã:uel maxĩe receſſibus crebris excauãs:ſed in q̃ttuor ꝓcipue ſinus.Quorũ primus ac calpe hiſpaniæ extimo(ut dictũ eſt)monte loco brutinũ uſq; ꝓmõtoriũ ĩmenſo ambitu flectit̃.In eo prima hiſpania terrarũ eſt ulterior appellata.Eadem bethyca. Mox a fine uirgitano citerior:eadẽq; tarraconẽſis ad pyrenea iuga.Vlterior in duas ꝑ longitudinẽ ꝓuincias diuidit̃:Siquidẽ bethycæ latere ſeptẽtrionali protendit̃ luſitania amne ana diſcreta.Ortus hic laminatão agro citerioris hiſpãiæ:& mõ ſe in ſtagna fundẽs:mõ in anguſtias reſorbẽs:aut in totũ cuniculis cõdens & ſæpius naſci gaudens in atlãticũ oceanum effũdit̃. Tarraconẽſis aũt hinc affixa pyreneo:totoq; eius i latere decurrẽs:& ſimľ ad gallicũ oceanũ hibero mari trãſuerſa ſe pandẽs ſolorio monte & oretanis iugis carpetaniſq; & aſturũ a betica atq; luſitania diſtiguit̃.Bethyca a flumine eã mediã ſecante cognominata: cunctas ꝓuinciarũ diuiti cultu:& q̃d in fertili ac peculiari nitore præcedit.Iuridici conuentus ei quattuor.Gaditanus. Cordubenſis. Aſtygitanus:Hiſpalẽſis.Oppida oĩa nũero.clxxv.In iis coloniæ.viii.Municipia.viii.latio ãtiqtus donata.xxix.Libertate.vi.Fœdere.iii. Stipẽdiaria.cxx.Ex his digna memoratu aut latiari ſermone dictu facilia.A flumine ana littore oceãi oppidum onnoba luſturia cognominatũ.Interfluẽtes luxia & uriũ mariani montes.Bethys fluuius.Littus curẽſe inflexo ſinu.Cuius ex aduerſo gadis inter inſulas dicẽdæ.Promontoriũ Iunonis.Portus Bæſippo.Oppida belon mellaria. Fretũ ex atlãtico mari.Cartheia tartheſos a græcis dicta.Mons calpe.Deinde littore interno oppido berbeſula cũ fluuio.Itẽ ſalduba oppidũ uel malacha cũ fluuio fœderatorũ.Dein menoba cũ fluuio ſexifirmiũ cognomĩe iuliũ.Sexi & abdera Murgis.Betycæ finis.Orã eã uniuerſã originis pœnorũ exiſtimauit.M.Agrippa.abana aũt atlãtico oceano obuerſa baſtulorũ turdulorũq; ẽ in uniuerſã hiſpaniã.M.Varro ꝓueniſſe hiberas:& ꝑſas:& pœnicas:celtaſq; : & pœnos tradit.Luſũ.n. Liberi patris:ac lyſam cũ eo bacchantẽ nomẽ dediſſe luſitaniæ:& Pana præfectũ eius.Vniuerſa autem q̃ de Hercule:ac pyrene uel ſaturno tradũt̃:fabuloſa in primis ut arbitror Bethys in tar-

uel locros & bruciũ
uel urgitão
uel urcitão
uel aſturiæ

raconnesi prouincia non ut aliqui dixere mentesa oppido:sed tygensi exoriens saltu:iuxta quem Tader fluuius q carthaginensem agrũ rigat:ille ocior refugit Scipiõis rogũ: uersusq; in occasum oceanum atlanticum prouinciam adoptãs petit:modicus primo:sed multorũ fluminum capax: quibus ipse famã aquasq; aufert. Bethycæ primũ ab ossigetania infusus amoeno blandus alueo: crebris dextra leuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hũc & oceani oram in mediterraneo segeda:quæ augurina cognominat̃.iulia quæ fidentia. Virgo quæ alba. Ebura quæ cerialis. Eliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici quod iulienses. Vesci qđ fauẽtia:singilia:hegua:auia: ebdanũ:aglaminor:hebura:castra uiuaria:episimpriũ:ipho noua:illurco:& osca: escua : succabo: nuditanũ:tuati uetus. Oĩa bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubensis circa flumen ipsum ossigi quod cognominat̃ laconiũ. Illiturgi quod forũ iuliũ. ipasturgi quod triumphale. Sitia &. xiiii. M. pasremorum in mediterraneo. Obulco quod botificense appellatur. Mox ripepora fœderatoꝝ. Sacilimartalium onubã. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primum nauigabili bethyæ. Oppida carbulo decuma fluuius singilis eodẽ bethys latere incedens. Oppida hispalensis conuentus:celtiaca:uacamana:acria:ilpa cognomine ilipa italica. Et a leua hispali colonia cognomine romulensis. Ex aduerso oppidũ osset:quod cognominatur. iulia constantia. Virgentium quod iulii genitor. Hippo caurasiaꝝ fluuius menoba & ipse a dextro latere infusus. Ac inter æstuaria bethys oppidũ nebrissa cognomine ueneria & colobona. Colonia asta quæ regia dicitur. Et in mediterraneo asida:quæ cæsariana. Singulis fluuius in bethyn quo dictũ est ordine irrumpens astygitanã coloniã alluit cognomĩe augustã firmã:ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominantur augusta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrso quæ genua urbanoꝝ inter quæ fuit nunda cũ Pompei filio capta. Oppida libera astygiæ uetus ostippo. Stipendiaria:callet:calucula:castra gemina:ilipula minor:merucra:sacrana:obucula:oningis. Ab ora uenti ꝑpe monobã amnem & ipsum nauigabilẽ haud procul accolunt alontigiceli:alostigi. Quæ autẽ regio a betyæ ad fluuiũ anam tendit:extra prædicta beturia appellatur in duas diuisa partes:totidemq; gentes. Celticos qui lusitaniã attingunt:hispalensis conuentus. Turdulos qui lusitaniã & terraconensem accolũt: iura cordubam petunt. Celticos a celtiberis ex lusitania aduenisse manifestũ est sacris lingua oppidorum uocabulis:quæ cognominibus in bethyca distinguntur. Seria quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia. Segede restituta iulia:contributa iulia. Vcultuniacum:quæ & turiga nunc est. Laconimurgi constantia iulia. Teresibus fortunales:& callensibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro:arunda:arunci:turobrica:lastigi:alpesa:sisepone:serippo. Altera beturia quam diximus turdulorum:& conuentus cordubensis habent oppida:non ignobilia. Arsam: mellariã: mirobicam regiones osintiadis:sisseponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum. Regina latinorum:regia. Carisa cognomine aurelia. Vrigia cognominata castrum iulium. Item Cæsaris salutariẽis. Stipendiaria basaro:belippo:barbesula:lacippo:Besippo:callet:cappagũ:olearo: icocio: brana:saguntia:andorise. Porro lõgitudinẽ uniuersam eius ꝑdidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. Latitudinem. cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginem usque procederent:quæ causa magnos errores cõputatiõe mẽsuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo:alibi itinerũ auctis aut diminutis passibus incubuere maria tam longo æuo alibi processere littora. Torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordium mensuræ est:& alia meatus. Ita fit:ut nulli duo concinant.

ul' succubo
nuditãum
uel cinippo
uel urium

Bethicæ longitudo & latitudo· CA. II.

Ethycæ longitudo nunc a castulonis oppidi fine gadis. cccclxxv. M. & a murgi maritima ora. xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora ccxxiiii. M. p. Agrippã qdẽ in tãta uiri diligentia præterq; in hoc opere cura:cũ orbem terraꝝ urbi spectandũ proponeret cæce errasse quis credat? & cũ eo Diuum Augustũ. Is nãq; cõplexam eã porticũ ex destinatione & cõmentariis. M. Agrippæ a sorore eius inchoatã peregit.

Hispania citerior. CA. III.

Iterioris hispaniæ sicut cõplurĩu prouinciaꝝ aliquantũ uetus forma mutata est:utpote cũ Põpeius magnus trophæis suis:q statuebat ĩ pyreneo. d. ccclxvi. oppida ab alpibus ad fines hispãiæ ulterioris ĩ dicionẽ a se redacta testatus sit. Nũc uniuersa ꝓuĩcia diuidit̃ in cõuẽtus septẽ. Carthaginẽsem: Tarraconẽsem: Cæsaraugustanũ. Cluniẽsẽ. Asturꝝ. Lucẽsem Bracatũ. Accedunt insulæ quaꝝ mentione seposita præter ciuitates contributas aliis ꝓuincia ipsa. cclxxiii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuiũ Romanoꝝ. xiii. Latinorũ uete-

rum.xviii. Foederatorum unum.Stipendiaria.cxxxii.Primi in ora bastuli:post eos quo dicitur ordine intus recedentes metesani:oretani:& ad tugum carpentani:iuxta eos uaccei:uectones:& celtiberi:atrebaci. Oppida oræ proxima urci. Ad scriptūq; bethicæ barea regio mauitania:mox deitania. Dein contestania:carthago noua:colonia:cuius a promōtorio quod Saturni uocatur Cæsaream mauritaniæ urbem.clxxxvii.M.pas.traiectus.Reliqua in ora flumen tader colonia immuni.Ilici unde ilicitanus sinus:in eā cōtribuunť icositania:mox latinorum lucentium:dianiū stipēdiariū:sucro fluuius:& quōdam oppidū.Cōtestanie finis regio edetana amœno prætēdēte se stagno ad celtiberos recedens. Valētia colonia.iii.M.pas.a mari remota. Flumen durias: tantundē a mari sagōtum ciuiū Romanoꝝ oppidū:fide nobile flumē idubeda:regio ilergaonū.Iberus amnis nauigabili cōmertio diues ortus in cātabris haud procul oppido iuliobrica.cccccl.M.pas.fluens.nauiū.per.cclx.M.a uia oppido capax:quē propter uniuersam hispaniā græci appellauere iberiam.Regio cossetania:flumē subi:colonia:Tarraco Scipionū opus:sicut carthago pœnorum.Regio ilergetum:oppidum subur:flumen rubricatū:a quo laletani & indigetes. Post eos quo diceť ordine intus recedētes radice pyrenei:ausetani:itani:lacetani.Perq; pyreneū ceretani:dein uascones.In ora autē colonia barcine cognomine fauētia.Oppida ciuiū Romanoꝝ beturo:illuro.Flumen larnum:blādæ:flumen alba.Emporia geminum hoc ueterū incolarum & græcorū:qui phocētium fuere soboles.Flumē tichis. Ab eo pyrenea Venus in latere ꝓmontorii altero.xl.M.Nunc per singulos cōuentus reddenť insignia præter supradicta tarracone disceptāt.populi.xliiii.quorum celeberrimi ciuiū Romanorū dertusani:bisgargitani.Latinorum ausetani:cerretani:qui iuliani cognominanť:& qui augustani:edetani:gerudenses:gessoriēses:teari qui iulienses. Stipēdiariorū aquicaldenses:onēses:betulonēses: Cesaragustana colonia immunis amne ibero affusa:ubi oppidum antea uocabatur saldyba.Regionis idetaniæ recipit populos.lii.Ex his ciuiū romanorum bellitanos:celsenses.Ex colonia calaturiganos:qui nascici cognominantur.Ilerdēses surdaonum gentis iuxta quos sicoris fluuius:oscenses regionis bassetaniæ:turiassonenses. Latinorū ueterum cascantenses:ergauicenses:gracchuritanos.leonicenses:ossigerdenses.Fœderatos tarragenses.Stipendiarios arcobrienses:andologenses:arcocelitanos bursaonēses:calaguritanos:qui fabularenses cognominantur.Complutenses:carcenses:cinenses:cortenses:damanitanos:carnenses:illursenses: spalenses:ilumberitanos:lacetanos:iubienses: pompelonenses: segisenses. Carthaginem conueniunt populi.lxii.exceptis insularum incolis. Ex colonia accitania gemellenses & libisoca cognomine fero augustana:quibus duabus ius italiæ datum. Ex colonia salariense oppidani latii ueteris castuonenses:qui cæsari uenales appellantur.Setabitani qui augustani ualerienses.Stipendiariorum autem hi celeberrimi labanenses bastiani cōsaburēses:dianēses:segestani:ilorcitani:laminitani:mensani qui & oritani mentesani qui & bastuli: oretani qui & germani cognominanť:caputq; celtiberiæ:segobrigenses:carpentani & tolletani:tago flumini impositi.Dein uiciēses:uirgilienses.In cōuentum cluniensem uarduli ducūt populos.xiiii.ex quibus labanenses tantum nominare libeat Turmodigi quattuor:in quibus segisamonenses:segisamaiulienses.In eundem cōuentum carietes & uenenses quinq; ciuitatibus uadūt:quarū sunt uelienses:eodem peledeones celtiberorum quattuor populis quoꝝ numātini fuere clare:sicut in uacceorū.xviii.ciuitatibus inter catinenses pallātini:lacobricenses:caucenses. Nā in cantabris quattuor populis iuliobrica sola memoratur.In autrigonum decem ciuitatibus tritium & uirdouesta. Areuacis nomen dedit fluuius areua.Horum sex oppida sagūtia & uxama: quæ nomina crebro aliis in locis usurpanť. Præterea segouia & noua augusta termes:ipsaq; clunia celtiberiæ finis.Ad occeanū reliqua uergunt uardulíq; ex prædictis & cātabri.Iūgunť ii asturū.xii.populi diuisi in augustanos asturica urbe magnifica:in his sunt giri:pesici:lācienses:zoelæ.Numerus omnis multitudinis ad cclx.M.liberoꝝ capitū.Lucēsis cōuentus populoꝝ est.xvi.præter ceucos & lebunos ignominiose ac barbaræ appellatiōis.Sed liberoꝝ capitū ferme.clxvi.Simili modo bracarū.xxiiii.ciuitates.cclxxv.capitum:ex quibus præter ipos uibalos celerenos uibali: celerini:gallaeci:equisilici:querquerni:citra fastidium nominentur. Lōgitudo citerioris hispaniæ est ad finē castulonis a pyreneo.d.Sexcēta septem.M.p.& ora paulo amplius. Latitudo a tarracōe ad litus olarsonis.cccvii. E radicibus pyreni ubi cuneatur angustiis inter duo maria paulatim:deinde se pandens: qua cōtingit ulteriorem hispaniam tantumdem & amplius latitudinem adiicit.Metallis plumbi:ferri:æris argenti: auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidibus. Bethyca & minio.Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ. Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis reipub.latii ius tribuit.Pyreni montes Hispanias:galliasque disterminant:promon-

fide uel in de

uia uel uaria

uirdouesta uel uirouesta

toriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. CA. IIII.

iuribus uel urbibus

Arbonensis prouincia appellatur pars galliarum: quæ interno mari alluitur: bracchata ante dicta: amne uaro ab italia discreta: alpiumq́ʒ saluberrimis Romão imperio iugis. A reliqua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna & iuribus agrorum cultu uirorum morumq́ʒ dignatione amplitudine opum nulli prouinciarum post ferenda: breuiterq́ʒ italia uerius: q̃ prouincia. In ora regio sardonum: intusq́ʒ cõsuaranorum. Flumina Thelim & obrin oppida illiberis magnæ quondam urbis tenue uestigium. Ruscino latinorum: flumen ataxe pyreneo rubresum permeans lacum. Narbo Martius decumanorum colonia. xii. M. passuum a mari distans. Flumina araris: liria. Oppida decætero rara præiacentibus stagnis agatha quondam massiliensium: & regio uolcarum tectosagum: atq́ʒ ubi rhoda rhodiorum fuit. Vnde dictus multo galliarum fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens per remannũ lacum: segnemq́ʒ deferens ararim: nec minus seipso torrentem isaram & druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum hispaniense: alterum metapinum: tertium: idemque amplissimum massalioticum. Sunt auctores & heracleam oppidum in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano. c. passibus. Marii opere & nomine insigne stagnũ. Astromela oppidũ maritima auaticorum: superq́ʒ campi lapidei Herculis præliorum memoria. Regio anataliorum: & intus desuuiatium: canarumq́ʒ. Rursus a mari tricorium: & intus tricollorum. Vocontiorum & segouellannorum: mox allobrogum ac in ora massilia græcorum phocensium. Fœderata ꝓmontorium nomine: citharista portus: regio clamatulicoꝝ. Dein suelteri supraq́ʒ uerucini. In ora autẽ hac athenopolis massiliẽsium: foruiulii octauianorum colonia: quæ pacẽsis appellatur: & classica: amnis in ea argẽteus. Regio oxibiorũ ligaunorũq́ʒ: super quos suebri: quariates: adunicates. At in ora oppidum latinum antipolis. Regio deciatiũ. Amnis cema ex alpiũ monte cemeno ꝓfusus: In mediterraneo colonia arelate sextanorum: biteræ septumanorum: arausio secundanoꝝ. In agro cauarum ualẽtia: uiẽna allobrogum. Oppida latina aquæsextiæ salioꝝ: auenio cauarum: aptaiulia uulgientium alebeceriorum: apollinarium: alba heluorum: augusta tricastinorũ: antalia ærea bormãnico macina bellio: carcasum: uolcaꝝ: tectosagũ: cessero: carpẽthoracte: meminoꝝ: cenicẽses: camboleċtri: qui atlantici cognominant̃. Forũ Voconi: glanũ Liuii Leuteuani: qui & foroneroniẽses. Nemausum arecomicoꝝ. Piscenæ: ruteni: sanagenses: tolosani: tectosagii: aquitaniæ cõtermini: tascodunitari: cononiẽses: umbrãici. Vocõtioꝝ ciuitatis fœderatæ duo capita uasgo: & lucus augusti. Oppida uero ignobilia. xix. sicut. xxiiii. nemausensibus attributa. Adiecit formulæ Galba ĩpator ex inalpinis auãticos: atq́ʒ ebrodiõtios: quoꝝ oppidũ dinia: Lõgitudinẽ ꝓuintiæ narbonẽsis. ccclxx. M. pas. Agrippa tradit: latitudinem. ccxlviii.

Thelim uel tichin uel rubrensem

biteræ uel blitere

antalia uel anatilia

bellio uel cabellio

Italia tyberis roma campania. CA. V.

Talia dehinc primiq́ʒ eius ligures: mox hetruria: umbria: latiũ: ubi tyberina ostia: & roma terraꝝ caput. xvi. M. p. ĩteruallo a mari. Volscoꝝ postea littus: & cãpaniæ picẽtiũ inde: ac lucanũ: brutiũq́ʒ: quo lõgissime in meridiẽ ab alpiũ pene lũatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora: mox salẽtini: peduculi: apuli: pęligni: ferẽtani: marrucini: uestini: sabini: picẽtes: galli: umbri: hetrusci: ueneti: carni: iapides: istri: liburni. Nec ignoro ingrati: ac segnis animi existimari posse merito: si breuiter atq́ʒ in trãscursu in hũc modũ dicat̃ terra omniũ terraꝝ alũna: eadẽ & parens numine deũ electa: quæ cælũ ipsum clarius faceret: sparsa cõgregaret imperia: ritusq́ʒ molliret: & tot populoꝝ discordes: ferasq́ʒ linguas sermonis cõmercio cõtraheret ad colloquia: & humanitatẽ homini daret: breuiterq́ʒ una cunctaꝝ gentiũ in toto orbe patria fieret. Et quid agã: tãta nobilitas omniũ locoꝝ: quos quis attigerit? tãta rerũ singularũ: populorũq́ʒ claritas tenet. Vrbs roma uel sola in ea & digna etiã festa ceruice facies: quo tandẽ narrari debet opere? Et qualiter cãpaniæ ora per se fœlixq́ʒ illa ac beata amœnitas: ut palã sit uno in loco gaudẽtis opus esse naturæ. Iã uero tota ea uitalis: ac perẽnis salubritatis cæli tẽperies est: tã fertiles cãpi: tã aprici colles: tã innoxii saltus: tã opaca nemora: tã munifica siluarũ genera: tot mõtium afflatus: tanta frugũ & uitiũ olearũq́ʒ fertilitas: tã nobilia pecori uellera: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amnium fontiumq́ʒ ubertas: totam eam perfundens: tot maria: portus: gremiumq́ʒ terrarum commercio patens undique: & tanquam ad iuuandos mortales ipsa auida in mare procurrens. Neque ingenia: ritusq́ʒ ac uiros: & lingua: manuque superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere græci: genus in gloriam suam effusissimum: quotam partem ex ea appellando græciam magnam. Nimirum id quod in mentione cæli fecimus: hac quoque in parte

faciendū est:ut quasdam notas ac pauca sydera attingamus.Legentes tm̄ quæso meminerint ad
singula toto orbe edisserenda festinari.Est ergo folio maxime querno assimilata: multo proceri
tate amplior:q̄ latitudine in leuo se flectens cacumine:& amazonicæ figura desinēs parmæ: ubi
a medio excursu cirthos uocatur:per sinus lunatos duo cornua emittens:leucopetram dextra:la uel cocyn
cinium sinistra.Patet longitudine ab alpino fine prætoriæ augustæ per urbem capuam:neq; cur thos
su meante rhegium oppidum in humero eius situm:a quo ueluti ceruicis īcipit flexus:decies cē
tena & uiginti millia passuum multoq; amplior mensura fieret lacinium usq;:ni talis obliquitas
in latus digredi uideretur.Latitudo eius uaria est.ccccx . milium inter duo maria inferum & su
perū:a amnibus uarum atq; arsiā:mediæ atq; ferme circa urbē romā ab hostio aterni amnis ī adria
ticū mare influentis ad tyberina hostia.cxxxvi.& paulo minus a castronouo adriatici maris al
sium ad thuscum æquor.Haud ullo in loco.cc.in latitudinem excedens.Vniuersæ autem ambi
tus a uaro ad arsiam.xxx.M.passuum.lviii.efficit.Abest a circūdatis terris.Histria a liburnia qui
busdam locis.c.M.passuum.Ab epiro & illyrico.l.Ab africa minus.cc.ut auctor affirmat Var
ro.Ab Sardinia.cxx.millia.A Sicilia.M.d.A.corsica minus.lxx.Ab issa.l.Incedit per maria cæli re
gione ad meridiem qdem.Sed si quis diligēti subtilitate id exigat:inter sextam horam primāq;
brumalem.Nunc ambitum eius:urbesq; enumerabimus.Qua in re præfari necessarium est au
ctorem nos Diuum Augustum secuturos:descriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiōes
xi.Sed ordine eo qui in littorum tractu fiet urbium qdem uicinitates oratione utiq; præpro
pera seruari non posse itaq; interiori in parte digestionem in litteras eiusdem nos secuturos co
loniarum mentione signata:quas ille in eo prodidit numero.Nec situs originesq; persequi facile
est.In gaunis liguribus ut cæteri omittant agro tricies dato.Igit ab amne uaro nicea oppidum a
massiliensibus conditum.Fluuius pado.Alpes populiq; inalpinis multis noībus:sed maxime ca
pillati oppido uendiatiorū:ciuitatis Gemellio.Portus Herculis.Monæchi:Ligustica ora.Liguꝝ
celeberrimi ultra alpes salyi deceates:moxubii:centrones:& caturyges orti uagenni:statyelli:eli
bi uelli:aielli:euburiates:casmonates:ueliates:& quoꝝ oppida in ora proxima dicemus.Flumen
rutuba:oppidum albium:intemelium:flumen merula:oppidum albingaunum:portus uadū sa
batium:flumen porcifera:oppidum genua:fluuius feritor:portus delphini. Tigulia itus segesta:
tiguli oꝝ Flumen macra liguriæ finis . A tergo autem supradictoꝝ oium apenninus mōs italiæ
amplissimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad siculum fretum.Ab altero eius latere ad pa
dum amnem italiæ ditissimum omnia nobilibus oppidis nitēt.Libarna:Dertona colonia:trira:
barderatæ:industria:polētia:carrea:quod potentia cognominat. Forofului quod ualentinum.
Augusta uaciennoꝝ:Alba pompeia Asta:aquæ statyelloꝝ. Hæc regio ex discriptione Augusti
nona est.Patet ora liguriæ inter amnes uarū & macrā.ccxi.M. pas. Adnectit septimæ in qua he
truria est ab amne macra:& ipsa mutatis sæpe nominibus.Vmbros inde exegere antiquitus pe
lasgi.Hos lydi:a quoꝝ rege tyrreni:mox a sacrificio ritu lingua græcoꝝ tusci sunt cognomina
ti.Primum hetruriæ oppidum luna portu nobile.Colonia luca a mari recedens : propiorq; ipsa
inter amnes Aeserē & arnu orta a Pelope pisisq;:siue a tenucanis græca gente.Vada uolateranea uel æsaron
fluuius cecinna:populoniū hetruscoꝝ quōdā hoc tm̄ in littore.Hinc amnes prille:mox umbro
nauigioꝝ capax:& ab eo tractus umbriæ portusq; telamō:cossa uoltientiū a populo Ro. dedu
cta grauisce:castrū nouum:pyrgi:ceratanus amnis:& ipsum cære.Intus mil.passibus q̄ttuor agil
la a pelasgis cōditoribus dictū alsiū:phregene.Tyberis amnis a macra.cclxxxiiii.M.pas.Intus co
loniæ falisca agris otra(ut auctor ē.Cato)q̄ cognominat hetruscoꝝ lucus.Coloniæ rusellana: se
nēsis:curtona:decætero aretini ueteres:aretini fidētiores:aretini iuliēses:amitinēses:aq̄senses co
gnomine taurini:blerani:cortonēses:capinates:clusini:noui clusini ueteres: fluētini ꝑfluēti arno uel carto
appositi:fesule:ferētinū:fescennia:hortanū:herbanū:nepeta.Nouē pagi ꝑfecturæ:claudiæ Foro nienses
Clodii:pistoriū:perusia:suanenses:saturnini q ante aurinini uocabant:sudertani:statones:tarqui
nienses:thuscanienses:uetuloniēses:ueretani:ueretini:uolaterrani cognomine hetrusci:uolsciniē
ses in eadem pte.Oppidorum ueterum nomina retinent agri crustuminus caletranus . Tyberis
antea tybris appellatus:& prius albula e media fere longitudine appennini finibus aretinoꝝ ꝓ
fluit: tenuis primo:nec nisi piscinis corriuatus:emissusq; nauigabilis:sicuti tinnia & glanis influē uel Clanis
tes in eū nouenoꝝ ita conceptu dieꝝ si nō adiuuent hymbres:sed tyberis pp aspera & cōfrago
sa.Ne sic quidem præterq̄ trabibus uerius q̄ ratibus longe meabilis fertur.p.c.l.M.d.non ꝓcul
tiferno:perusia:& otriculo:hetruriā ab umbris:ac sabinis: mox citra.xiii.M.pas. urbis ueientem
agrū a crustumino:dein fidenate:latinumq; a uaticano dirimēs.Sed intra tiniam & clanim duo

bus &.xl.fluuiis auctus:præcipuis autẽ nare & anieue:qui & ipse nauigabilis. Latium includit a tergo. Nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis. Et ideo quamlibet magnaꝝ nauium ex italo mari capax reꝝ in toto orbe nascentium mercator placidissimus. Pluribus prope solus q̃ cæteri in omnibus terris amnes accolitur:aspiciturqꝫ nullis. Nulliqꝫ fluuiorum minus licet inclusis utrinqꝫ lateribus:nec tamen ipse pugnat quáq̃ creber ac subitis incrementis:& nusq̃ magis aquis q̃ in ipsa urbe stagnantibus. Quinimmo uates intelligitur potius:ac monitor auctu semper religiosus uerius q̃ sæuus. Latium antiquum a tyberi circeios seruatum est. M. passuũ. L. longitudine. Tã tenues primordio imperii fuere radices. Colonis sæpe mutatis:tenuere alii aliis

uel aurũci temporibus. Aborigines:pelasgi:archades:siculi:arunci:rutyli. Et ultra circeos uolsci:osci: ausones:unde nomen modo latii processit ad lirin amnem. In principio est ostia colonia a romano re

uel lacus solis ab indigenis ge deducta. Oppidum laurentum lucus solis indigetis. Amnis numitius. Ardea a Danae ꝑsei matre condita. Dein quondam aphrodisium antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius nympheus:clostra romana. Circeii quondam insula immenso quidem mari circũdata(si creditur Homero)& nũc plane. Mirum est:quod hac de re tradere hoīum noticiæ possumus. Theophrastus qui primo externorum aliqua de romanis diligentius scripsit. Nam Theopompus: ante quẽ nemo mentionem habuit:urbem dũtaxat a gallis captam dixit. Clitarchus ab eo proximus legationem tantum ad Alexandrum missam. Hic iam plusq̃ & fama circeiorum insulæ & mensuram posuit:stadia.lxxx.in eo uolumine:quod scripsit Nicodoro atheniẽsium magistratui: qui fuit urbis nostræ.ccccl x.anno. Quicquid est ergo terrarum propter decem Milia passuum prope ambitus adnexum insulæ. Post eum annum accessit italiæ aliud miraculũ e circeis:palus pontina est quẽ locum.xxiii.urbium fuisse Mutianus ter consul prodidit. Dein flumen ufens supra quod tarracina oppidum lingua uolscorum anxur dictum. Ibi fuere amyclæ a serpentibus deletæ. Dein lacus fundanus:caieta portus. Oppidum formiæ antiqua læstrigonum sedes. Vltra fuit oppidum pyræ:colonia minturnæ lyri amne diuisa clanico appellato. Sinuessa extremũ in adiecto latio: quã quidam dixere sinopem uocitatam. Hinc fœlix illa campania est. Ab hoc sinu incipiunt uitiferi colles:& temulentia nobilis:succo per omnis terras:inclyto:atqꝫ(ut ueteres dixere)summum Liberi patris cum cerere certamen. Hinc setini & cecubi obtenduntur agri. Iis iungũtur falerni:caleni. Dein consurgunt massici:gaurani:surrentiniqꝫ montes. Ibi laborini campi sternuntur: & in

uel epulantur mensis delicias alicæ politur mensis. Hæc littora fontibus calidis rigantur:præterqꝫ cætera in toto mari conchylio pisce nobili annotantur. Nusq̃ generosior oleæ liquor. Et hoc quoqꝫ certamen humanæ uoluptatis tenuere osci:græci:umbri:tusci:campani. In ora sauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne. Liternum:cumae calcidensium:misenum:portus baiarum:bauli:lacus lucrinus & auernus. Iuxta quem cimeriũ oppidũ quondam: Dein puteoli colonia dicæarchia dicti. postqꝫ plægrei campi. Acherusia palus cumis uicina. Littore autem hoc neapolis calcidensiũ: & ipsa parthenope a tumulo syrenis appellata. Herculanium Pompeii haud procul expectante monte uesunio. Alluente uero sarno amne ager nucerius est:&.ix. Millia. passibus a mari ipsa nuceria. Surrentum cum ꝓmontorio Mineruæ sirenum quondam sede nauigatione a circeiis duo de. lxxx. Millia. p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ seruatur ex descriptione Augusti. Intus Coloniæ Capua a.xi. Campo dicta:aquinum:suessa:uenafrum:fora:theanum:sidicinum cognomine nola. Oppida abellinũ:aritia:alba longa:acerani:allifani:attinates:aletrinates:anagnini:attellani. Aesu-

uel afulani lani:arpinates:auxiniates:auxellani:alfaterni. Et qui ex agro latino. Item hernico. Item labinocano cognominati. Bouilæ:calatiæ:casinum:calenum:capirutum cernetum:cernetani qui mariani cognominantur. Corani a Dardano Troiano orti. Cubulterini:castrimonienses cingulani. Fabiẽses. In monte Albano foropopulienses. Ex falerno frusinates:ferentinates:freginates: frabaterni ueteres:frabaterni noui:ficolenses:fregellani:foroappi:forentani:gabini:interannates: fuccasani qui & lirinates uocantur. Illionenses:lauinii:norbani:nomentani:prænestini urbe quondam stephane dicta. Priuernates:setini:signini:suessulani:telini:trebulani cognomine balimenses. Trebani:thusculani:uerulani:ueliterni:uilũbrenses:uluarnates superqꝫ Roma ipsa:cuius nomen alteꝝ dicere arcanis ceremoniarum nefas habetur:optimaqꝫ & salutari fide abolitum annunciauit Valerius Solanus:luitqꝫ mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis ãtiquæ ob hoc maxime silentium ĩstitutæ. Namqꝫ Diua Angerona cui sacrificatur ad diem.xii. kalendas ianuarii ore obligato:obsignatoqꝫ simulacrum habet. Vrbem tris portas habentẽ Romulus reliquit:aut ut plurimis tradentibus credamus:quattuor. Mœnia eius colligere ambitu imperatoribus cẽsoribusqꝫ Vespasianis anno conditæ.d.cccxxxviii. Mil. pas.xiii. M.cc. Cõplexa

montes.vii.Ipsā diuidit in regiones.xiiii.Compita eaꝶ.cclxv.paſ.eiuſdem ſpatii mēſura currēte a milliario in capite romani fori ſtatuto ad ſingulas portas: quæ ſunt hodie numero.xxxiiii.ita ut.xii.portæ ſemel numerent: prætereanturq; ex ueteribus.vii.quæ eſſe deſierunt.Efficit paſſuū per directū.xxx.M.d.v.lxii.Ad extrema uero tectoꝶ cum caſtris prætoriis ab eodem miliario ꝑ uicos omnium uiaꝶ menſura colligit paulo amplius.lxx.M.paſſuum. Quod ſi quis altitudinē tectorum addat dignam profecto æſtimationem concipiat:fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari.Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi inter prima opere mirabili.Namq; eum muris æquauit:qua maxime patebat aditu plano.Cætero munita erat præcelſis muris:aut abruptis montibus:niſi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes in prima regione.Præterea fuere in latio clara oppida:ſatricū:pometia:ſcaptia:pitulum : Politorium:tellene:tifata:cecin ficulnea:cruſtumeriū:meridia:medullia:corniculum:ſaturnia ubi nūc Roma eſt.Antipolis:quod nūc ianiculum in parte romæ:antēna:camerium:collatia amiternū: norbe:fulmo:& cum his carnem in monte albano ſoliti accipere populi:Albani:Aeſolani:accienſes:abolani:bubetāi:bolāi:cuſuetani:coriolani:fidenates:foretii:hertēſes:albenſes:latinienſes:longultai:manates:macrales: mutucinēſes:olliculani:octulani:pedāi:polluſtini:querquetulāi:ſicani: ſiſolenſes:tolerienſes:tutienſes:uimiteraliuelienſes:uenetulani: ucellenſes.Ita ex antiquo latio.liii.populi interiere ſine ueſtigiis.In campano autem agro ſtabie oppidum fuit uſq; ad Cn.Pompeium.&.L. Carbonem conſſ.a pridie kalēd.maii:quo die Sylla legatus bello ſociali id deleuit: quod nunc in uillas abiit:Intercidit ibi & taurania.Sunt & morientis ſcalini reliquiæ. Præterea auctor eſt Antias oppidū latinorū apiolas captū a.L.Tarquino rege:ex cuius præda capitolium is in fine incohauerit.A ſurrentino ad ſilarum amnē.xxx.M.paſſus ager picentinus fuit thuſcoꝶ templo iunonis argiuæ ab Iaſone cōdito inſignis.Intus oppidū ſalerni:picentia.A ſilaro regio tertia & ager lucanus:brutiuſq; incipit.Nec ibi rara incolaꝶ mutatio.Tenuerūt eum pelaſgi:oenotrii:itali:morgetes:ſiculi:græciæ maxime populi:nouiſſime lucani a ſannitibus orti duce Lutio. Oppida peſtum a græcis poſidonia appellatū ſinus peſtanus:oppidum elea:quæ nunc uelia.Promontoriū palinuꝶ a quo ſinu recedēte traiectus ad coloniā regiā.c.M.paſſus.Proximū autē huic flumen melphes.Oppidum buxētum græciæ pyxus magnæ:nunc lucaniæ.Saus amnis fuit & oppidū eodē noīe.Ab eo brutium littus:oppidū blāda:flumen baletū:portus parthenius:& phocentium ſinus uibonenſis locus clampetiæ.Oppidū tempſa a græſis temeſe dictum:& crotonienſium terina:ſinuſq; ingens terinus.Oppidū cōſentia.Intus in peniſula fluuius acheron:a quo oppidani acherontini.Hippo quod nunc uibonem ualentiam appellamus.Portus herculis:Metaurus amnis.Tarentum oppidum:portus Hōreſtis :& medma.Oppidum ſcylleum:Cratis fluuius pater(ut dixere)ſcyllæ.Dein columna regia.Siculum fretū:ac duo aduerſa promontoria ex italia cænys.Ex Sicilia pelorum.xii.ſtadiorum interuallo.Vnde rhegium .xii. paſſuum. inde apennini ſilua.Promontoriū leucopetra.xii.Mil.paſſibus.Ab ea locri cognominati:a promontorio zephyro abſunt a ſilaro.ccciii.M.Et includit europæ ſinus primus in eoq; maria nuncupāt.Vnde irrūpit atlāticū ab aliis magnū:qua intrat porthmos a græcis,a nobis gaditanū fretum cum itrauit. Hiſpanum quatenus hiſpanias abluit.Ab aliis ibericum:aut balearicum.Mox gallicum ante narbonēſem prouinciam:hinc liguſticum.Ab eo ad ſiciliam inſulam tuſcum:quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenū:e noſtris plurimi inferum uocāt.Vltra Siciliam quod eſt ad ſalentinos auſonium polybius appellat.Erathoſtenes autem inter hoſtium oceani & ſardiniam quicquid eſt ſardoum.Inde ad ſiciliam tyrrenum.Ab hac cretam uſq; ſiculum:Ab ea creticū.Inſulæ per hæc maria primæ oīum pityuſæ a græcis dictæ a frutice pineo:nunc ebuſus uocatur:utraq; ciuitate fœderata anguſto freto interfluente.patent.xlii.M.paſſibus abſunt a dianio:ſeptingentis.ſtad.totidem dianium per continentem a carthagine noua.Tātumdem a pityuſis in altum baleares duæ & ſucronem uerſus colubraria.Baleares funda bellicoſas græci gymnaſias dixere.Maior.c.M.p.eſt longitudine:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuium romanorum palmam:& pollentiam:latinorum ciuium:& tucini quod fœderatum bochorum fuit:ab ea.xxx.M.p.diſtat minor:longitudine.lx.M.circuitu.cl.M.paſſuum.Ciuitates habet Iamonem: ſaniſeram.magonem: a maiore.xiii.paſſuum in altum abeſt capraria:inſidioſa naufragiis:& e regione palmæ urbis meraria ac triquadra parua Hannibalis.Ebuſi terra ſerpētes fugat:colubrariæ parit.Ideo infeſta omnibus niſi ebuſitanam terram inferentibus:græci ophiuſam dixere:nec cuniculos Ebuſus gignit populantes balearium meſſes.Sunt aliæ.xx.ferme paruæ mari uadoſo.Galliæ autem hinc ora in rhodani hoſtio metina:mox quæ blaſcon uocatur:tres ſtochades a uicinis maſſilienſibus dictæ:

uel longai

uel Taurianum

propter ordinem:quas item nominant singulis uocabulis:proten:& mesen:quæ & pomponiana uocatur:tertia hype. Ab iis sturium:phœnice:phila:lero:& lerina aduersum antipolim:in quam uergoani oppidi memoria.

De Corsica. CA. VI

N ligustico mari est corsica:quam græci cyrnon appellauere:sed thusco propior a septentrione in meridiē proiecta:longa passuum centū quinquaginta. M. lata maiore ex parte. l. Circuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolaterranis. lxii. M. p. Ciuitates habet. xxxiii. & colonias:marianam a Mario deductā:aleriam a dictatore Sylla. Citra est oglosa. Intra uero lx. M. passibus a corsica planaria specie dicta æqualis freto:ideoq; nauigiis fallax amplior urgo & capraria:quam græci ægilon dixere. Item igilium & dianium:quam artemisiam: ambæ contra cosanum littus:& contra littus harponæ:meneria:colubria:uenaria:ilua: cum ferri metallis circuitu. c. p. a. populonia. x. M. a græcis ætalia dicta:ab ea planasia. xxxviii. M. ab iis ultra tyberina ostia in antiano:astrua:mox palmaria:sinonia:aduersum formias pontiæ. In puteolano autem sinu pandataria:prochyta:non ab Aeneæ nutrice:sed quia profusa ab ænaria erat. Aenaria ipsa a statione nauium Aeneæ Homero inarimæ dicta:græcis pythecusa:non a symiarum multitudīe (ut aliqui existimauere) sed a figulinis:pythos dolium. Inter pausilpiū & neapolim:megaris:mox a surrento. viii. M. passibus distantes Tyberii principis arce nobiles capreæ circuitu. xl. M. pas. cx. leuchotea. Extra quem conspectum pelagus africam attingens. Sardinia minus. ix. Mil. passibus a corsicæ extremis:etiamnum angustias eas arcentibus insulis paruis:quæ cuniculariæ appellant. Itemque phitonis fossæ:a quibus fretum ipsum taphros nominatur.

uel arimæ

De Sardinia. CA. VII.

Ardia ab oriēte patēs. clxxxviii. M. pass. ab occidēte. clxxii. mil. a meridie. lxxiiii. millia. a septentrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. millia. abest ab africa calaritano promontorio ducenta millia. a gadibus quatuordeciescentena habet:& a gorditano promontorio duas insulas quæ uocantur Herculis a sulchensi enosin:a calaritano ficariam. Quid haud procul ab ea etiam beleridas ponunt:& collodem:& quam uocant heras lutra. Celeberrimi in ea populoꝝ iolenses:Balari:corsi oppidoꝝ. xiii. sulchitani:ualentini:neapolitani:bocēses:calaritani ciuium romanoꝝ:& norenses. Colonia autē una:quæ uocatur ad turrim libysonis. Sardiniā ipsam Timeus sandaliatin appellauit ab effigie soleæ. Myrsilius ichnusam a similitudine uestigii. Contra pestanum sinum leucasia est a syrene:ibi sepulta appellata. Cōtra ueliam pontia:& isacia:utræq; uno nomine œnotrides:argumentum possessæ ab œnotriis italiæ:& contra uibonem paruæ quæ uocantur ithacesiæ ulixis specula.

De Sicilia. CA. VIII.

Erū ante oēs claritate Sicilia Sicania a Thucydide dicta: Trinacria a pluribus:aut triquetra a triangula specie. Circuitu patens ut auctor est agrippa. d. cxviii. M. passibus: quondam brutio agro cohærens:mox interfuso mari auulsa. xii. M. in longitudinem freto. In latitudinem autem mille quingenti. Iuxta columnam regiam:ab hoc dehiscendi argumento:rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ sito. In eo freto est scopulus scylla. Item carybdis. Mare uorticosum. Ambo clara seuitia. Ipsius triquetræ ut diximus promontorii pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiam. Pachinum in græciam. cxliiii. M. ab eo distante pelloponneso. Lilybeum in africam. clxxx. M. interuallo a mercurii: promontorio : & a calaritano sardiniæ centum uiginti. M. Inter se autem hæc promontoria late distant his spatiis. Terreno itinere a peloro pachinum. clxvi. M. passus. Inde lilybeum. cc. M. Inde pelorum. clxx. M. coloniæ ibi urbes ac ciuitates. lxxii. A peloro mare ionium ora spectāte oppidum messana ciuium romanorum:qui mamertini uocantur: Promontorium drepanum:colonia taurominium: quæ antea naxos. Flumen asines. Mons ætna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu stadia. xx. Faulla taurominium & catinam usq; peruenit feruens. Fragor uero ad maronem & gemellos colles Scopuli tres cyclopum:portus ulixis. Colonia catina:Fiumia symethum: terias. Intus lestrigoni campi: Oppida leōtini:megaris:amnis panthagies: Colonia syracusæ cum fronte arethusa. Quamquā & temenitis:& acchidemisa:& margea:& cyane militiæ fontes in syracusano potantur agro:portus naustathmus:flumen elorus. promontorium pachynum:a qua fronte siciliæ flumen hirminium:oppidum camarina:fluuius gelas:oppidum agregas:quod agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia:atys hypsa:& selinus. Oppidum lilybeum:ab eo promontorium drepana:mons erix. Oppida panhormum:selinus:hymera cum fluuio cæphalædis:aleunti

num agathyrsum:tyndaris colonia oppidū myle.Et unde cepimus pelorus.Intus latinæ cōditio
nis cēturipini:nestini:aegessani.Stipēdiarii assorini:ætnēses agyrini:acestei:acrēses: bidini: citarii
& cirini drepanitái:ergetini:ecestiēses:erecini:entelletini:edini:enguini:gelani:galatēi:halesini:en
nenses:hybleenses.herbités & herbēssens: heubulēses:heliciēses:hadranitái:Imacarēses: hypanen
ses:letēses:mutustratini:magellini:murgētini:motyēses menáini:naxinonii: petini:paropini.tera-
phitiēses:semellitái:scherini:selinūti:symætii Tallariēses:tissinēses:triocalini:triraciēses : zanclæi
messenioꝝ.Hoꝝ ī siculo freto sunt īsulæ ī africā uersæ gauros:melita:a camerina.lxxxiiii.M.pas
sibus a Lilybeo.cxiii.Cosyra:hierōesos.Cenegalatha:lopadusa:ætusa:q̄ alii ægusam scripserunt.
Bucinōa ætnæ:& a solūte.lxxv.M.osteodes:cōtraq; paropinos ustica.Citra uero siciliā ex aduer-
so metauriamnis.xxii.ferme passuū ab italia.vii.æoliæ appellatæ.Eadem lipareorum:& ephestia
des a græcis:a nostris uulcani.Aeoliæ q: Aeolus iliacis tēporibus ibi regnabat.

De lipara. CA. VIII.

Ipara cum ciuiū romanoꝝ oppido dicta a Liparo rege.Cui successit Aeolus:antea lō-
gonis uel meligunis uocitata abest.xii.M.p.ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter
hāc & siciliā altera antea therasia appellata nūc hiera:quia sacra uulcāo est.Colle in ea
nocturnas euomēte flāmas.Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortū solis uer-
gens:in qua regnauit Aeolus:quæ a lipara liquidiore flāma tm̄ differt.Cuius fumo qui ná flatu-
ri sint uenti in triduū prædicere incolæ tradunt.Vnde Aeolo uentos paruisse existimatū.Quar
ta didyme minor q̄ lipara.Quinta ericusa.Sexta phœnicusa pabulo proximarum relicta.Nouis-
sima eademq; minima euonymus.Hactenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. CA. IX.

A Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata ī tres sinus incedēs ausonii maris.
quoniā ausones tenuere primi:patet.lxxxii.M.passuū ut auctor ē Varro.Pleriq;.lxxii.
M.fecere.In ea ora flumina innumera:sed memoratu digna locanus:sagra: & uestigia
oppidi caulonis:mystia:cōsulinū castꝝ:carcinū:quod esse longissimū italiæ ꝑmonto ul'cocithiū
rium aliqui existimāt:Dein sinus & scyllatiū & scylletium atheniēsibus:cū cōderent dictū:quem
locū occurrēs therineus sinus peninsulā efficit:& in ea portus qui uocat castra Hannibalis: nusq̄
angustiore italia.xx.M.passuum latitudo est.Itaq; Dionysius maior īntercisam eo loco adiicere si-
ciliæ uoluit.Amnes ibi nauigabiles cæcinos:crotalus:semirus:arocha:targines.Oppidū intus pe-
tilia:mons clybanus:ꝑmontoriū lacinium:cuius ante oram insula.x.M.p.a terra discoron:altera
calypsus:quam ogygiā appellasse.Homerus existimat.Præterea tres sirenussæ:Meloessa ipsam a
caulone abesse.lxx.M.passibus ꝑdidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. CA: X.

A Lacinio ꝑmōtorio secundus europæ sinus incipit:magno ambitu flexus:& acrocerau
nio epyri finit ꝑmontorio:a quo abest.lxxv.M:passibus.Oppidū croto : amnis næe-
thus.Oppidū thuriū inter duos amnes crathin & sybarin:ubi fuit urbs eodē nomīe
Similiter est īter syrin & acirin heraclea aliquādo syris uocitata.Flumina thaládrū:ca
suentū.Oppidū metapontū:quo tertia italiæ regio finit.Mediterranei brutioꝝ aprustani tātū.
Lucanoꝝ aūt hinc atinates:buxetini:eburini:grumētini:potētini:sontini:syrini:tergilani:ursenti
ni:uolsentani:qbus numestrani iungunt.Præterea īteriisse thebas lucanas Cato auctor ē.Et pā-
dosiam lucanoꝝ urbē fuisse Theopōpus:in qua Alexander epirotes occubuit.Cōnectit secunda
regio amplexa hirpinos:calabriā:apuliā:salētinos.ccl.M.sinu qui tarētinus appellatur ab oppido.
laconū in recessu hoc intimo sito cōtributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat. Abest.cxxxvi
M.pa.a lacinio ꝑmontorio aduersam ei calabriā in peninsulā emittēs.Græci messapiā a duce ap
pellauere.Et ante peucetiā a Paucetio Oenotri fratre.In salētino agro inter ꝑmontoria.c.M.pas.
intersunt.Latitudo peninsulæ a tarento brūdusium terreno itinere.xxxii.M.passibus patet:mul
toq; breuius a portu sasina.Oppida p cōtinentē a tarento uaria.Cui cognomen apule : messapia:
aletiū.In ora uero senonū gallipolis:quæ nūc est anxa.lxii.M.passibus a tarento.lude.xxx.M ꝑ-
montoriū quod acran iapygiā uocāt:quo lōgissime in maria excurrit italia.Ab eo hasta oppidū:
& hydruntum.x.M.ac.ix.M.passuū:ad discrimen ionii & hadriatici maris:quia in græciam bre
uissimus transitus.Ex aduerso apollonia oppido latitudine ītercurrentis freti.Cētū milia nō am
plius passuū.Hoc īterualllū pedestri cōtinuare transitu pōtibus iactis primū Pyrrhus epiri rex co
gitauit.Post eū.M.Varro cū classibus Pōpeii pyratico bello præesset.Vtrunq; aliæ impedire cu
ræ.Ab hydrunte soletū desertū.Dein frateruiū:portus tarētius:statio militū Lupia balessū: ce-

lium: Brundusium.l.M. passuum ab hydrunte: in primis italiæ portu nobile: ac uelut certiore transitu: sicuti longior excipiente illyrica urbe dirrachio.ccxx.M. traiectū brūdusio cōterminus pediculoꝝ ager nouem adolescētes: totidēq; uirgines ab illyris.xiii.populos genuere. Pediculoꝝ oppida rhudia: egnatia: barion: ante iapyx a Dedali filio: a quo & iapygia: amita pactius: aufidus: ex hirpinis mōtibus canusium pfluens. Hinc apulia daunioꝝ cognomine a duce Diomedis socero. In qua oppidū salapia Hānibalis meretricio amore inclytū: Sipōtū: uria: amnis cerbalus Daunioꝝ finis: Portus agasus. Promōtoriū mōtis gargani: a salētino: siue iapygio.c.xxxiiii. Milibus passibus ambitu gargāi portus garganæ: lacus pātanus: flumē portuosum: frento: teanū apulorum. Itemq; larinū. Cliternia: tiernus amnis. Inde regio frentana. Itaq; apuloꝝ genera tria. Teani a duce: Gares: Lucani qui subacti a Calchantæ tenuere loca: quæ nūc tenēt etinates Dauniorum pter supradicta coloniæ luceria: uenusia: Oppida canusium: harpi aliquādo hargos: hippium Diomede cōdente: mox hargirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes: mōadoꝝ: dardorumq;: & urbes duas: quæ in puerbii ludricū uertere apinā. & Tricam Cætera intus. In secunda regione hirpinoꝝ colonia una beneuentū: auspicatius mutato noīe: quæ quondā appellata maleuentū: auseculani: aqloni: abellinates cognomine ptropi: cōpsani caudini: ligures: q cognominātur cornelani: & q bebiani: uescellani: deculani: aletrini: abellinates: cognominati marsi attrāi: ecani: alfellani: artinates: arpāi: borcāi: collatini: corinēses: & nobiles clade romana cānēses: dirini: forentani: genusini: herdoriēses. Hyrini: larinaces cognomine frentāi: etinates: ex gargano mateolani: nerecini: matini: rubustini: filuini: strapelini: turmātini: uibarnates: uenusini: ulurtini: Calabroꝝ mediterranei egetini butuntinenses: deciani: brumbestini: narbonēses: sturnini: tutini. Salētinorū aletini: basterbini: ineretini: ualetini: ueretini.

Regio italiæ quarta. CA. XI.

Sequitur regio quarta gētium: uel fortissimaꝝ italiæ in ora frētanoꝝ a tiferno flumē triniū portuosum. Oppida histoniū: buca: ortona: aternus amnis. Intus anaxini cognomine frentani: carētini: supnates: & infernates: lāuenses. Muricinoꝝ teatini. Pelignorū corfiniēses: superequani sulmonēses. Marsoꝝ anxantini. atinates: succētes: lucētes: marruuii. Albēsium alba ad fucinū lacū. Aequlanoꝝ cliternini: carseolani: Vestinoꝝ angulani: pinnenses: peltuinates: quibus iungunt aufinates: cismōtani: Sānitium quos sabellos & græci: saunitas dixere. Colonia bouianū uetus: & alteꝝ cognomine undecumanoꝝ: aufidēates: esernini: fagifugali: ficolenses: sepinates: treuentiates. Sabinoꝝ amiternini: curenses: forū Decii: forū: nouū: fidenates interemnates: nursini: nomētani. Reatini: trebulani: qui cognominant mutustæi & q suffenates: tyburtes: tarynates. In hoc situ ex æquiculis interiere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor est lacu fucino haustū marsorum oppidū alchippe conditū a Marsya duce lydoꝝ. Itē urticinoꝝ in piceno deletū a romanis Valerianus Sabini (ut quidam existimauere) a religione & deoꝝ cultu seuini appellati uelinos accollūt: lacus roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tyberym ex his petens replete monte fiscello labens iuxta uacunæ nemora & reate in eosdē conditus. Et ex alia pte anio in mōte trebanoꝝ ortus lacus tris amœnitate nobiles: qui nomen dedere sub laqueo defert in tyberin. In agro reatino cutyliæ lacum: in quo fluctuet insula: italiæ umbilicum esse. M. Varro tradit. Infra sabinos latium est: a latere picenum a tergo umbriā apeninis iugis sabinos utrinq; uallantibus.

Quinta regio. CA. XII.

Quinta regio piceni est quondā uberrimæ multitudinis.ccclx.M.picentium in fidem Ro.populi uenere. Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne: ubi nunc ager hadrianus: & hadria colonia a mari.vii.M.passuū flumē uomanū: ager pætutianus palmensisq;. Itē castrū nouū: flumen batinū: truentū cū amne: quod solum liburnoꝝ in italia reliquū est. Flumina albulates: suinū: heluinū: quo finitur prætuciana regio: & picentium incipit. Cupra oppidū: castellum firmanorum: & super id colonia asculū piceni nobilissima Intus nobana. In ora clauana: potentia: numana a siculis condita. Ab iisdem colōia ancon apposita promontorio cumero in ipso flectentis se ore cubito a gargano.clxxxiii.M.passibus. In eus auximates: ueregrani: cingulani: cuprenses cognomine montani: falarienses: pausulani plynienses: ricinenses. septempedani: tollētinates triacenses cum urbe saluia polentini.

Sexta regio. CA. XIII.

Iungitur hic sexta regio umbriam cōplexa agrūq; gallicū circa ariminū. Ab ancone gallica ora īcipit togata gallia cognomīe siculi & liburni plurimi eius tractū tenuere ī primis palmēsem ptutianū adrianūq; agrū. Vmbri eos expulere hos hetruria hanc

galli. Vmbrorum gens antiquissima italiæ existimatur: ut quos umbrios a græcis putét dictos: q inundatione terrarum hymbribus superfuissent. Trecéta eorum oppida tusci debellasse repe- riuntur. Núc in ora flumé esis: senogallia: metaurus fluuius: colonia fanú fortunæ: pisaurq cú am ne. Et ítus hispellum: tuder. Decætero amerini: attidiates: asiriates: arnates: æsinates: camertes: ca suétini: carsulani: doiates cognomine salentini. fulginates: foroflaminienses: foroiuliéses cognoíe concubienses: forobremitiani: forosempronienses inginini: interánates cognomine nartes: meua nates: meuanionenses: mattilicates: narniéses: quod oppidum nequinum antea uocitatum est: nu cerini cognomine fauonienses: & camellani: otritulani: ostrani: pitulani cognomine pisuertes: & alii: mergentini: pestini: setinates: farsinates: spolentini: suareani: festinates: suillates: sadinates: tre- biates: tussicani: tibernates: cognomine tyburini: & alii timetaurenses: uesionicates: urbinates co gnomine metaurenses: & alii hortenses: uettionenses: uindinates: uiuentani. In hoc situ interiere feliginates: & qui clusiolum tenuere: supra interránani: & saranates cum oppidis acerris: quæ ua- friæ cognominabantur. Turocelo quod uettiolum. Item sollinates: suriates: fallienates. Appiéna tes interiere: & arienates cum crinouolo: & uscidicái: & plangenses: pisiates: cælastini: Ameriam: suprascriptam Cato ante persei bellum conditam annis. d. cccclxiiii. prodidit.

Octaua regio. CA. XV.

Ctaua regio determinatur arimino: pado: appennino. In ora fluuius crustumium: ari minum colonia cum amnibus arimino & aprusa. Fluuius hinc rubico quondam finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Reuenna sabinorum oppidum cum amne besede ab ancone. cii. M. passibus. nec procul a mari umbrorum: butrium. Intus colo niam bononia: felsina uocitata: cum princeps hetruriæ esset. Brixillum: mutina: Parma: Placen- tia. Oppida Cesena: claterna: foruncIodii: liuii. Pompilii truentinorum: Cornelii. licinii: fauenti- ni: fidentini: otesini: pandinates: regienses a Lepido: solonates: saltusq qui galliani cognominan- tur aquinates: tannitani: ueliates cognomíe ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu: íteriút boii: quorum tribus. cxii. fuisse auctor est Cato. Item senones qui cœperant Romam.

De pado flumine. CA. XVI.

Adus e gremio uesuli montis celsissimum in cacumen elati finibus ligurum gabien- norum uisendo fonte profluens condensq sese cuniculo: & in forouibiensium agro iterum exoriens: nulli amnium claritate inferior: a græcis dictus eridanus: ac pœ- na Phaetontis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̄ nauigiis torrentior: nil tamen ex rapto sibi uendicans. Atq ubi liquit agros: ubertate largior. ccc. M. passi bus a fonte addens meatu duodenonaginta. Nec amnes tantum appenninos: alpinosq nauigabi les capiens: sed lacus quoq immensos in eum sese exonerátes: omni numero. xxx. flumina in ma re adriaticum defert. Celeberrima ex iis apennini latere iactum: tanarum: trebiam: placentinum: tarum: niciam gabellum: sculternam. rhenum. Alpium uero sturam: morgum: durias duas: sessi ten: ticinum: lambrum: abduam: ollium: mintium. Nec alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole: & in profundum agitur. Grauis terræ q̄q̄ dedu ctus in flumina: & fossas inter rauennam altinumq passuum. cxx. M. tamen quia largius uomit septem maria dictus facere. Angusta fossa rauénam trahitur: ubi padusa uocatur: quondam mes sanicius appellatus. Proximum inde hostium magnitudinem portus habet: qui uatreni dicitur. Quo Clau. Cæsar e britannia triúphás prægrandi illa domo uerius q̄ naue intrauit hadriá. Hoc ante eridanum hostium dictum est: ab aliis spineticum ab urbe spina: quæ fuit iuxta: præualens & delphicis creditum est thesauris condita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis ex fo rocornelienSi agro. Proximum inde hostium caprasiæ: dein sagis: dein uolane: quod ante olane uocabatur. Omnia ea fossas: fluminaq primi asagi fecere tusci egesto amnis impetu per transuer sum in hatrianorum paludes: quæ septem maria appellantur: nobili portu oppidi tuscorum ha- triæ a quo hatriaticum mare ante appellatum: quod núc hadriaticum. Inde ostia plena carbona- ria: ac fossiones philistinæ: quod alli tartarq uocát. Omía est philistinæ fossæ abúdatione nascen- tia: accedentibus athesi ex tridentinus alpibus: & uigisono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit brundulum: sicut edronem Medoaci duo: ac fossa clodia. His se pa- dus miscet: ac per hæc effunditur plerunque: ut in egypto nilus quod uocant delta triquetram- q figuram in alpes: atque oram maris facere proditur stad. ii. M. circuitu. Pudet a græcis italiæ rationem mutuari. Metrodorus Tamen Septius dicit. Quoniam circa fontem arbor multa sit picea quæ pades gallice uocetur padum hoc nomen accepisse. Ligurum quidem lingua am

nem ipsum bodincum uocari:quod significet fundo carentem.Cui argumento adest oppidum iuxta industria uetusto nomine bondicomagum ubi precipua altitudo incipit.

De italia traspadana regio nona. CA. XVI.

TRaspadana appellatur ab eo regio nona tota in mediterraneo:cui maria cuncta fluctuoso alueo important.Oppida uibiforum: segusio. Coloniæ ab alpium radicibus augusta taurinorum átiqua ligurum stirpe:inde nauigabili pado.Dein salasorum augusta prætoria iuxta geminas alpium fauces graias atque pœninas.His pœnos:graiis Herculem Transisse memorant.Oppidum eporedia sybillinis libris a po.ro.condi iussum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libitiorum ex Salyis ortæ:nouaria ex uerramacoris uocontiorum:hodieque pagos.Non(ut Cato existimat)ligurum ex qbus leui & marici condidere ticinum non procul a pado.Sicut boii transalpes profecti laudem pompeiam.Insubres mediolanum.Orobiorum stirpis esse Comum:atque Bergomum:& liciniforũ: & aliquos circa populos auctor est Cato:sed originem gentis ignorare se fatetur:quã docet Cornelius Alexander ortam a græcia interpretatione etiam nominis uitam in montibus degẽtibus. In hoc situ interiit oppidum orobiorum barra:unde bergomates Cato dixit ortos etiamnum prodente se altius q̃ fortunatius sitos.Interiere & Caturiges insubrũ exules:& spina supradicta. Item melpum oppulentia præcipuũ:quod ab insubribus & boiis & senõibus deletum est eo die quo Camillus ueios cœpit:ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. CA. XVII.

SEquitur decima regio italiæ adriatico mari apposita:Venetia cuius Fluuius Silis ex montibus taurisanis.Oppidũ altinũ:flumẽ liqntia ex mõtibus opiterginis:& portus eodem nomine:colonia cõcordia:flumen & portus rõatinũ: tiliauẽtũ maius minusq;:anassum:quo uaramus defluit:alsa:natiso cum turro profluẽte aquileiam coloniá. xii.M.passibus a mari sitam.Carnorum hæc regio iunctaque regioni iapidum: amnis timauus: castellum nobile uino pucinum.Tergestinus sinus.colonia tergeste.xxiii.M.P.ab aquileia: ultra quam sex millia passuum formio amnis. Ab Rauẽna.clxxxix.passibus:antiquus auctæ italiæ terminus.Nunc uero istriæ quam cognominatam tradunt a flumine istro in hadriam effluente e danubio amne:eodemque istro ex aduerso padi fauces:contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente:plerique dixere falso:& Nepos Cornelius etiam padi accola.Nullus enim ex danubio amni in mare hadriaticum effunditur.Deceptos credo:qm̃ argo.nauis flumine in mare hadriaticũ descẽdit:nec p̄cul tergeste. Nec iã cõstat quo flumĩe.Hũeris trauectam alpes diligẽtiores tradunt.Subiisse autem istro:dein sao:dein pamporto:cui nomẽ ex ea causa est inter æmonam:alpesque exorienti.

De istria. CA: XVIII.

IStria ut peninsula excurrit. Latitudinem eius.xl.M.passuum:circuitũ uero.cxxii.M. prodidere quidã.Item adherentis liburniæ & phanatici sinus.Alii liburniæ.clxxx.M. Nonnulli in phanaticum sinum iapidiam promouere:a tergo istriæ.cxxx.M.passuũ. Dein liburniam.cl.M.fecere. Tuditanus:qui domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aquileia ad titium flumen stad.cc.M. Oppida istriæ ciuium romanorum ægida:parentium. Colonia pola:quæ nũc iuliapietas quõdam a colchis condita.Abest a tergeste.c.M.n.p.mox oppidum nesactium:& nunc finis italiæ fluuius arsia.Polam ab ancona traiectus.cxx .M. passibus est.In mediterraneo regionis decimæ colonia cremona:brixia cenomannorum agro. Venetorũ autem attestæ & oppida accelum:patauium:opitergium: bellunium: Vicecia:Mantua thuscorũ trans padum sola reliqua.Venetos troiana stirpe ortos auctor est Cato.Cenomanos iuxta massiliã habitasse.In uolscis Feltrini:& tridẽtini:& bernẽses.Rhetica oppida rhetoꝵ euganeoꝵ Verονá:iulienses carnoꝵ.Dein quos scrupulose dicere nõ attineat:alutraenses:asseriates: flamonienses:uanienses:& alii cognomine culici:foroiulienses cognomine trãspadani:forentani: nẽdinates:quarqueni:taurisani:cogienses:uaruani.In hoc situ interiere per oram iraminæ:pellaon:pasitium:ex Venetis atina:& cælina:carnos:segeste:& ocra.Tauriscis noreia.Et ab aquileia ad duodecimum lapidem deletum oppidum etiam inuito senatu a.M.Claudio.L.Marcello.L.Piso auctor est.In hac regione &.xi.lacus inclyti sunt:amnesque eorum partus:aut alumni:si modo acceptos reddunt:ut abduam larius:ticinum uerbanus:mintium benacus·ollium sebinus:lambrũ eupilis:omnes incolas padi.Alpes in longitudinem.x.M.passuum patere a supero mari ad inferum Cælius tradit:Timagenes.xxii.M.passuum deductis in latitudinẽ. Cornelius Nepos.c.M.

.T.Liuius tria.M.ſtadiorum:uterque diuerſis in locis.Nam & centum millia excedunt aliquando ibi germaniam ab italia ſubmouent.nec.lxx.M.explent:reliqua ſui parte glacilis ueluti naturæ prouidentiam.Latitudo italiæ ſubter radices earum a uaro per uada ſabacia taurinos:Comum:Brixiam : Veronam :Viceciam : opitergium: aquileiam: tergeſte:polam : arſiam.d.ccxlii.M.paſ.colligit.

De alpibus & gentibus alpinis. CA. XIX.

Ncolæ alpium multi populi:ſed illuſtres a pola ad tergeſtis regionem:ſecuſſes:ſubocrini: atali menocaleni:iuxtaque carnos quondã tauriſci appellati:nunc morici. His contermini rheti:& uindeliſci:omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhetos thuſcorum prolem arbitrantur a gallis pulſos duce rheto. Verſo deinde italiam pectore : alpium latini iuris euganeæ gentes:quarum oppida.xxxiii.enumerat Cato.Ex iis triumpilini uenalis cũ agris ſuis populus.Dein canuni:compluresque ſimiles:finitimis attributi municipiis. Leopõtios & ſalaſos tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur.Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credũt:præuſtis intra ſinus alpium niue membris eiuſdem & graios fuiſſe poſitos in tranſitu.Graiarum alpium incolas præſtãteſque genere euganeos inde tracto nomine.Caput eorum ſteonos:rhetorum uennones:ſaruneteſque ortus rheni amnis accolunt.Lepontiorum: qui uiberi uocantur:fontem rhodani eodem alpium tractu.Sunt præterea latio donati incolæ:ut octodurenſes:& finitimi ceutrones:cottianæ ciuitates.Caturiges & caturigibus ortiuageni:ligures:& qui nontani uocantur.Capillatorumque plura genera ad confiniũ liguſtici maris.Non alienum uidetur hoc loco ſubiicere inſcriptionem e trophæo alpium : quæ talis eſt.Imperatori Cæſari Diui filio Augu.pontifici maximo imper.xiiii.tribunitiæ poteſtatis. Senatus populuſque Ro.ꝙ eius ductu auſpiciiſque gentes alpinæ omnes:quæ a mari ſupero ad inferum pertinebant:ſub imperium po.Ro.ſunt redactæ.Gentes alpinæ deuictæ : triumpilini: canumi:uennotos: uenonetes:hiſarci: breuni:naunes : focunates : uindelicorum gentes quattuor:conſuanetes:uirucinates:licates:cattenates:abiſõtes:ruguſci:ſuanetes:collocanes : brixẽtes: lepontii:uiberi:nautuates:ſeduni:uaragri: ſalaſſi:acitauones:medulli:ucenni:caturiges: brigiani: ſontiontii:ebroduntii:nemaloni:epemnates:eſubiani:ucamini:gallicæ:triulatti: ectini:uergũni: eugituri:nemeturi:oratelli:uerufi:uelauni:ſuetri.Nõ ſunt adiectæ cotianæ ciuitates:xii. quæ nõ fuerant hoſtilles:ſed item attributæ municipiis lege pompeia.Hæc eſt Italia diis ſacra:hæ gẽtes eius:hæc oppida populorum.Super hæc Italia quæ.L.Aemilio Paulo C.Statilio Regulo conſſ. nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis:atque etiam tunc ſine traſpadanis equitum.lxxx.M. peditum.d.cc.M.armauit.Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris.Sed interdictum id uetere conſultu patrum italiæ parci iubentium.

collocanes ul' callucões

Illyricum. CA.XX.

Rſiæ gens liburnorum iungitur uſque ad flumen titium.Pars eius fuere mentores: hymani:encheleæ:dudini:& quos Callimachus peucecia appellat:nunc totũ uno nomie illyricũ uocatur:generatim populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina. Conuentum ſcardonitanum petunt iapides:& liburnorum ciuitates.xiiii.e quibus lacinienſes: ſcultinos:burniſtas:albonenſes:nominare non pigeat.Ius italicum habent eo conuentu alutæ:phlanates:a quibus ſinus nominatur.Lopſi uarubarini:immuneſque aſſeriates:& ex iſulis fulſinates:curictæ.Cæterum per oram:oppida anefactio:aluona:flauona:tarſatica:ſenia: iopſica:ortopula:yegium:argiruntum:corinium:enona eiuitas:pauſinus:flumen telaunum:quo finitur iapidi.Inſulæ eius ſinus cum oppidis præter ſupra ſignificata:abſyrtiũ:arba:Crexa. giſſa:portunata:pharos ante.Rurſus ĩ cõtinente colonia iadera:quæ a pola.clx.M.P.abeſt inde.xxx.M. colentum inſula.xviii.hoſtium titii fluminis.

Liburnia. CA.XXI.

Iburniæ finis:& initium dalmatiæ ſcardona ĩ amne ea.lxii.M.paſſuum a mari. Dein tariotarum antiqua regio:& caſtellum tariona.Promontorium Diomedis:uel ut alii peninſula.Hillis circuitu.c.M.paſſuum tragurium ciuium romãorum:marmore notum ſicum.In quem locum Diuus Claudius ueteranos miſit.Salona colonia ab iadera.ccxxxix.M.paſſu.Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias.ccclxii.dalmatæ.xxii.decuni.ccxxxix. ditiones.lxix.mæzæi.lii.ſardiates.In hoc tractu ſunt burnum:mandetrium :tribulium.Nobilitata prœliis caſtella petunt & ex inſulis Stæi:colentini:ſepari:epetini.Ab his caſtella piguntiæ:rataneum:narona colonia.Tertii conuẽtus a ſalona.lxxii.M.paſſuum appoſita cogno-

minis sui fluuio a mari.xx.M.p.M.Varro.lxxxix.ciuitates eo uētitasse auctor est.Nunc prope so li noscūtur Cerauni decuriis.xxiiii.daursi.xvii.desitiates.ciii. docleates.xxxiii.deretini.xiiii.dere uistæ.xxx.dindari.xxxiii.glinditiones.xliiii.melcomani.xxiiii. naresii.cii.scirtari.lxxii.siculotæ.x xiiii.Populatoresque quondam italiæ uardei non amplius quam.xx.decuriis.Præter hos tenue re tractum eum œnei:partheni:hemasi:marsthitæ armisthæ.A narone amne.c.M.pas.abest epi daurum colonia.Oppida ciuium romanorum rhizinium:ascriuium:butua: olchinium: quod antea colchinium dictum est a colchis conditum:annis:dirilo:superque eum oppidum ciuium romanorum scodra a mari.xviiii.M.passuum.Præterea multorum græciæ opppidorum defici ens memoria:necnon & ciuitatum ualidarum.Eo nanque tractu fuere labeates:enederudini:sas sei:grabei:proprieque dicti illyrii:& taulanti: & pyrei.Retinet nomen in ora nymphæum pro montorium.Lyssum oppidum ciuium Ro.ab epidauro.c.M.passuum.

uel drilo

Macedonia. CA. XXII.

A Lysso macedonia prouincia:gentes parthini:& a tergo eorum dissaretæ.Montes can dauiæ a dyrrachio.lxxix.M.passuum.In ora uero ciuium Ro. epidamnum colonia Propter inauspicatum nomen a Romanis dyrrachium appellata.Flumen aous a qui busdam eas nominatum.Apollonia quondam corinthiorum colonia.vii.M. passuū a mari recedens.Cuius in finibus celebre nympheū accolunt barbari amantes:& belliones.At in ora oppidum oricum a colchis conditum.Inde initium epiri.Montes acroceraunii:quibus hūc europæ determinauimus sinum.Oricum a salentino italiæ promontorio distat.lxxxv.M.pass. a tergo carnorum:& iapidum:qua se offert magnus ister.

Norici. CA. XXIII.

R Hetis iunguntur norici.Oppida eorū uirunū:celeia:teurnia:aguntum:uiana. Aemo nia:claudia:flauium:soluense.Noricis iunguntur lacus peiso:deserta boiorum.Iam ta men colonia Diui Claudii sabaria:& oppida sacarbantia iulia.

Pannonia:& dalmatia. CA. XXIIII.

H Abitantur inde glandifera pannoniæ:qua mitescentia alpium iuga:per medium illy ricum a septentrione ad meridiem uersa molli in dextera:ac leua deuexitate cōsidūt quæ pars ad mare hadriaticum spectat appellatur dalmatia:& illyricum supradictū. Ad septentriones:pannonia uergit:finitur inde danubio.In ea coloniæ emona:siscia. Amnes clari & nauigabiles in dannubium fluunt drauus e noricis uiolentior.Sauus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.interuallo.Drauus per serretes:serapillos:iasos:sandrizetes.Sauus per colapianos:breucosq;.Populorum hæc capita.Præterea ariuates:azali:amantes:belgires: cartha ri:cornacates:eruisci:hercuniates:latouisci:oseriates:uarciani:monsclaudius:cuius in fronte scor disci: in tergo taurisci.Insula in sauo metubarris amnicarum maxima.Præterea amnes memorā di: calapis in sauum influens iuxta sisciam gemino alueo insulam ibi efficiens:quæ segestica ap pellatur.Alter amnis bacuntius in sauum sirmio oppido influit:ubi ciuitas sirmiensium & aman tinorum.Inde.xlv.M.passuum taurunum:ubi danubio miscetur:sauus.Supra influūt ualdanus: urpanus:& ipsi non ignobiles.

Mesia. CA. XXV.

P Annoniæ iungitur prouincia quæ mesia appellatur ad pontum usque cum danubio decurrens.Incipit a cōfluente supradicto.In ea dardani:celegeri:tribali:trimachi moe si:thraces:pontoque contermini scythæ. Flumina clara dardanus:margis :pingius:ti machus:ex rhodope:œscus ex hemo:utus:escamus:ieterus:illyrici latitudo qua maxi ma est.cccxxv.M.p.colligit.Longitudo a flumine arsia ad flumen drinium.d.ccc.M.a drino ad promontorium acroceraunium.clxxii.M.Agrippa prodidit uniuersum hunc sinum italiæ:& il lyrici ambitus.xiii.M.in eo duo maria quo distiximus fine inferum siue ioniū in prima parte:in terius hadriaticum:quod superum uocant.Insulæ in ausonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ.In ionio paucæ:calabro littore ante brundusium : quarum obiectu portus efficit. Contra apulum littus diomedea conspicua monumento Diomedis.Et altera eodem nomine a quibusdam teuthria appellata.Illyrici ore mille amplius insulis frequentatur natura uadosi ma ris æstuariisque tenui alueo intercursantibus.Clare ante hostia timaui calidorum fontium cum æstu maris crescentium iuxta istrorum agrum.Cissa pullariæ & absyrtides graiis dictæ a fratre medeæ ibi interfecto nunc absyrtium.iuxta eas electridas uocauere:in quibus proueniret succi num:quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certissimum documentum.Adeo ut iis quas

earum defignent:haud unquam conftiterit.Contra iader eft liffa.Quæque appellatæ contra liburnoa creteæ aliquot.Nec pauciores ticanæ liburnicæ.Celadufæ intra furium bubus:& capris laudata Braitia:iffa ciuium Ro.reliqua cum oppido phara. Ab his corcyra melena cognominata:cum gnidiorum oppido diftat.xxii.M.paffuum.Inter quam & illyricum melita. Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor eft.xxii.M.p. Ab ea.iii.M.elaphites:í ionio autem mari ab orico.M.M.p.Safonis piratica ftatione nota. ul'trucones

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Sinus Claritatis Litterarum:Et Omnis Fabulofitatis.

ERTIVS EVROPAE SINVS ACROCERAVNIIS INCIPIT. Montibus:finitur hellefponto: amplectitur præter minores finus xix.xxii.M.paffuum.In eo epirus:a carnania.ætholia:phocis:locris: achaia:meffenia:laconia:argolis:megaris:attica:boetia.Iterumq; ab alio mari eadé phocis:& locris:doris:phthiotis: theffalia:magnefia: macedõia thracia.Omnis græciæ fabulofitas:ficut & litteraꝝ claritas ex hoc primũ finu effulfit.Quapp í eo paululũ cõmorabimur. Epiros in uniuerfum appellata:acrocerauniis incipit montibus . In ea primi chaones:a qbus chaonia.Dein thefproti:antigonenfes:locus aornos:& peftifera auibus exhalatio.Ceftrini:perhebi: quorum mons pindus:caffopei:driopes:fellæ:hellopes: moloffi : apud quos dodonei Iouis templum oraculo illuftre.Tomarus mons centum fontibus circa radices Theopompo celebratus.

Epirus. CA. I.

Pirus ipfa ad magnefiam macedoniamq; tendés a tergo fuo daffaretas fupradictos liberam gentem:mox feram dardanos habet.Dardanis leuo triballi ꝑtendunt latere. Et mœficæ gentes a fronte iunguntur:mædi:ac déféletæ:quibus thraces ad põtum ufq; pertinentes:ita fuccincta rhodopes:mox & hemi uallat excelfitas.In epiri ora caftellum in acrocerauniis chimera:fub eo aquæ regiæ fons.Oppida mæandria:Ceftria flumé thefprotiæ:Thyamis colonia butrotũ:maximeq; nobilitatus ambracius finus faucibus fpatiofum æquor accipiens.Longitudinis.xxxix.M.paffuum:latitudinis.xv.M.In eum defert amnis acheron e lacu thefprotiæ:acherufia ꝑfluens.xxxvi.M.paffuum:inde & mille pedum põte mirabilis oia fua mirantibus.In finu oppidũ ãbracia.Moloffoꝝ flumina:aphas:& arachthus.Ciuitas anactoria.Lacus pandofia:Acarnania q̃ antea curetis uocabat Oppida heraclea: echinus.Et in ore ipfo colõia Augufti actiũ cũ téplo Apollinis nobili ac ciuitate libera nicopolitana. Egreffos finu ambracio in ionium:excipit leucadiũ littus promontoriũ leucates:dein finus:ac leucadia ipfa peninfula quõdam neritis appellata opere accolaꝝ abfcifa a cõtinéti ac reddita uentoꝝ flatu congerié harenæ accumulantiũ:qui locus uocat dioryctos ftadioꝝ longitudie trium.Oppidũ in ea leucas quõdam neritũ dictũ.Deinde acarnanũ urbes halyrca:aftacus:argos:amphilochicum cognominatum.Amnis achelous e pindo fluens:atq; acarnaniam ætholia dirimens:& artemitam infulam affiduo terræ inuectu continenti annectens. uel hazilia ftratos

Aetolia. CA. II.

Etoloꝝ populi athamães:tymphei:ephyri eniéfes:perrhebi:dolopes:marages:atraces a qbus atrax amnis ionio mari ífundit.Aetoliæ oppidũ calidõ eft fepté miliũ qngétorũ.p.a mari iuxta euenũ amné. Deí macynia molychria:cuius a tergo chalcis & mõs eft taphiafus.At in ora ꝑmontoriũ antiriũ:ubi hoftiũ corinthiaci finus minius mille paffuum latitudine influentis:ætolofq; dirimentis a pelopõnefo.Promontorium quod contra procedit:appellatur rhion:fed in corinthiaco finu.Oppida ætoliæ naupactum:pylene:& in mediterraneo pleuron:halycarna.Montes clari in dodone tomarus:in ambracia cranos:in acarnania aracynthus:in ætolia acathon:panetolium:medion.

Locri. CA.III.

Roximi ætolis locri:q cognominat ozolæ ímunes.Oppidũ:œãthe.Portus apollinis phæftii.Sinus crifæus.Intus oppida argõ:eupalia:phæftũ:calãifus: Vltra cirrhei phocidis cãpi:oppidũ cirrha:portus chalæõ:a quo fepté mil.p.introrfus liberum oppidũ delphi fub mõte ꝑnafo:clariffimi í terris oraculi Apollinis.Fõs caftalius.Amnis cephifus ꝑflués

delphos:ortus in lilea quodã urbe.Præterea oppidũ crisa:& cũ bulẽsibus:antycira:naulocũ:pyrrha:amphissa ĩmunis:trichõe:tritea ambrysus drymea regio daulis appellata. Dein in intimo sinu angulus boetiæ alluit cum oppidis gymnis:thebis:quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconem.Tertiũ ab hoc mari boetiæ oppidũ page:unde peloponnesi prosilit ceruix.

Peloponnesus. CA. IIII.

Elopõnesus apie ante appellata:& pelasgia peninsula haud ulli terræ nobilitate postferẽda:inter duo maria : ægæũ & ioniũ platani folio similis pp angulosos recessus: circuitu qngentoꝝ sexagintariũ miliũ passuũ colligit auctore Isidoro.Eadẽ p sinus pene tãtundẽ adiicit.Angustiæ unde ꝓcedit:isthmos appellaẽ.In eo loco irrũpẽtia e diuerso q̃ dicta sunt maria a septentriõe exortu eius:oẽm ibi latitudinẽ uorãdo:donec contrario ĩ cursu æquoꝝ tãtoꝝ in quinq; miliũ passuũ ĩteruallo exesis utrinq; lateribus angusta ceruice pelopõnesum cõtingat hellas.Corithiacus: hic illinc saronicus appellatus sinus.Lechææ hic : cẽchræ illinc angustiaꝝ termini:longo & ancipiti nauiũ ambitu:quas magnitudo plaustris trãsuehi phibet:Quã ob cãm ꝑfodere nauigabili alueo angustias tẽtauere Demetrius rex:dictator Cæsar.C. princeps.Domitius Nero:ĩfausto:ut oĩum patuit exitu:ĩcœpto.Medio hoc interuallo:qd̃ isthmi appellauimus:applicata colli habitaẽ colonia corĩthus:antea ephyra dicta:sexagẽis ab utroq; littore stadiis e sũma sua arce:q̃ uocaẽ acrocorĩthus.In q̃ fons pyrene diuersa duo maria ꝓspectãs lxxxvii.M.passuũ ad corinthiacũ sinũ traiectus ẽ patras a leucade.Patræ colonia ĩ lõgissimo promontorio pelopõnesi cõdita ex aduerso ætoliæ:& fluminis euẽi minus mille passuũ(ut dictũ ẽ) ĩteruallo.In ipsis faucibus sinũ corĩthiacũ.lxxxv.M.p.ĩ lõgitudinẽ usq; ad isthmon tramittũt.

Achaia. CA. V.

Chaiæ nomẽ ꝓuinciæ ab isthmo ĩcipit:antea ægialos uocabaẽ pp urbes ĩ littore p ordinẽ dispositas.Primæ ibi:q̃s diximus:lechææ corinthioꝝ portus.Mox oluros pellenoꝝ castellũ.Oppida helice:bura.In q̃ refugere haustis prioribus sytion: ægira ægiõ erineos:Intus cleone:hysie: panormus:portus.Demõstratũq; iã rhium:a quo ꝓmontorio quinq; miliũ passuũ absunt patræ:quas supra memorauimus.Locus pheræ in achaia nouem montiũ scio essa:Notissimus fons cymothoe.Vltra patras oppidũ olenũ:coloniæ dyme:loca buprasum hyrmyne : ꝓmontoriũ areo xũ:cylenesinus ꝓmõtorium chelonates.Inde cyllenen duoꝝ miliũ passuũ:castellum phlium.Quæ regio ab Homero aræthyrea dicta:postea asophis: ĩde eliorum ager:q antea epee uocabaẽ.Ipsa elis in mediterraneo:& a pylo.xii.milibus passibus:Intus delubrũ olympii iouis ludoꝝ claritate fastus græciæ cõplexum.Pisa eorũ quondã oppidũ ꝑfluente alpheo amne. At in ora ꝓmontoriũ ichthis.Amnis alpheus nauigabilis ꝓpe sex oppida.Aulõ: lepriũ ꝓmontoriũ platanistus.Oĩa hæc ad occasum uersa . Ad meridiẽ autẽ cyparissius sinus cũ urbe cyparissa.lxxii.miliũ passuũ circuitu.Oppida pylos:methõe:locus helos: ꝓmõtoriũ acritas sinus asineus ab oppido asinæ:corõeus a corõa.Finiunẽ tænaro promõtorio . Ibi regio messenia duodeuigĩti mõtiũ.amnis pamisus.Intus aũt ipsa messene:ithome:œchalia:arenæ:pteleõ:thryõ: dorion:zancle:uariis tpibus clara.Huius sinus circuitus.lxxx.millia.p.Traiectus uero.xxx.milia. Dehic a tænaro ager lacõicus liberæ gẽtis:Et sinus circuitu ducẽtasex millia:traiectu trigita nouẽ millia.Oppida tænaꝝ:amyclæ:phare:leuctra:& ĩtus sparta:therãne:atq; ubi fuere:Cardamile pitãe:anthãe:locus thyre:gerenia.Mõs taygetus:amnis eurotas:sinus ægilodes.Oppidũ ꝑsammathus.Sinus gyteates ab oppido.Ex quo ad cretã insulã certissimus cursus.Oĩa aũt maleo ꝓmontorio ĩcluduneẽ.Qui seqẽ sinus ad scylleũ argolicus appellaẽ:traiectu qnquagita millia passuum. Idẽ ambitu centũ septuagitaduo millia.Oppida boea:epidaurus limera cognoĩe.Zarax:cyphãia portus.Amnes inachus:erasinus:iter quos argos hippiũ cognoĩatũ.Supra lacũ lernẽ a mari quadringẽtis millibus nouẽq; additis millibus micenæ:& ubi fuisse tyrintha tradũt:& locus mantinea:mõtes atthemius:Apesas:antheus asterio:parparus:aliiq; undeci numero. Fõtes niobe:amymone:ꝑsammate. A scylleo ad isthmũ.clxxvii.mil.passibus:oppida hermiõe:trœzene coriphasiũ appellatũ:quæ alias inachiũ:alias dipsiũ argos.Portus cænites:sinus saronicus:olim querno nemore redimitus:unde ei nomẽ:ita græcia antiq̃ appellante quercũ.In eo epidauꝝ oppidũ Aesculapii delubro celebre.Pireũ ꝓmontoriũ:portus anthedon : & bucephalon:& quas supra dixeramus cenchreæ.Isthmi pars altera cũ delubro Neptuni quinquẽnalibus inclyto ludis . Tot sinus pelopõnensem orã lancinãt:tot maria allatrãt.Siquidẽ a septẽtriõe ioniũ irrũpit:ab occidente siculo pulsaẽ:a meridie cretico urgeẽ:ab oriẽte brumali ægæo:ab oriẽte soltitiali myrtoo:quod a megarico incipiẽs sinu:totã atticam alluit.

De arcadia. CA. VI.

Editerranea eius archadia maxie tenet undiq; a mari remota:initio drymo dis : mox pelasgis appellata.Oppida eius psophis mátiea: stymphalū:tegea:antigonea:orchome nū:pheneū:pallátiū uñ palatiū romæ.Megalepolis:catía:bocaliū:crānō:pthasiæ:thel phussa:melenea:heræa:pyle.pellana:agræ:epiū:cynethæ:lepon:arcadiæ:ptheniū:alea: methydriū:enisphe:macistū.lapea:clitoriū:cleōe iter quæ duo oppida regio nemea é hébinadia uocitata.Mōtes i arcadia pholoe cū oppido.Itē cyllene:lyceus:i quo lycei iouis delubrū.Méalus arthéisius:pthenius:lápeus:nōacris.Præterq; ignobiles octo.Amnes ladon e paludibus:pheneus & erimáthus e mōte eiusdē noīs i alpheū defluēs.Reliquæ ciuitates in achaia dicēdæ: aliphiræi abeatæ.pyrgēses:pethes:pagenite.tortuni:tiania.Thriasii:attricēses . Vniuersæ achaiæ libertatē Domitius Nero dedit.Pelopōnesus in latitudine a pmōtorio maleæ ad oppidū Lechæū corinthiaci sinus.clx.millibus passibus patet.Et in trāsuersum ab elide epidaurum.cxxv.millibus. Ab olympia argos p arcadiā.lxxiii.millibus.Ab eodē loco ad phliunta dicta mēsura est.cl.milliū passuum. Vniuersa aūt uelut pēsante æquo icursus natura in mōtes sex atq; septuagita attollitur. uel baliū

Græcia & attica. CA. VII.

B isthmi angustiis hellas icipit:a nostris græcia appellata.In ea prima attica : antiqtus acte uocata. Attingit isthmū pte sui quæ appellat megaris a colonia megara e regione pagaꝝ.Duo hæc oppida excurrēte pelopōneso sita sunt utraq; ex parte uelut i humeris helladis pagei.clii.M.p.& amplius egosthenēses cōtributi megarēsibus.In ora autē hac portus schœnus.Oppida duo cremion:a syrōia saxa septē milia lōgitudine:geranea: megara: eleusin.Fuere & oenoa:& pbalinthos:quæ nūc nō sunt.Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliū passuum pyreus & phalera portus duoꝝ miliū passuū muro recedētibus athenis iuncti.Libera hæc ciuitas:nec indiga ullius pconii amplius:tāta claritas supfluit.In attica fontes cephisia:larine:calliroe:enneacrunos Mōtes:brilessus:ægialus.icarius:hymetus: lycabettus : lacus selinos . A pireo. xlii.M.p.suniū doriscū pmontoriū.Potamos:sterea:brauron:ion quōdā oppida.Rhános pagus. Marathon cāpus Thriasius oppidū:melita:& oropus in cōfinio boetiæ.Cuius anthedon:onchesthos:thespiæ libeꝝ oppidū:lebadia.Nec cedētes athēis claritate:quæ cognominant boetiæ thebæ duoꝝ numinū Liberi atq; Herculis(ut uolūt)patria.Et musis natale in nemore helicōe assignát.Dat & his thebis saltus citherō:amnis ismēius.Præterea fontes in boetia œdipodia : psammate:dirce:epigranea:aretusa:hippocrene aganippe:gargaphie.Montes extra pdictos micalesus: adilisius:acotius.Reliq oppida iter megarā & thebas leuctra:hiliartus:plateæ: pheræ:aspledō:hylæ:tisbe: erythre gliss̄as: cope.Iuxta cephisū amnē lamie & anichie:medeon phligōe:grephis:coronea:chærōia.In ora aūt infra thebas ocale.eleon:iolcos:schenos:peteō hyrie:mycalessus:hyreseon.pteleon olyros: Tanagra liber populus.Et i ipsis faucibus euripi quē facit obiectu isulæ euboæ aulis capaci nobilis portu:boetos: hyantas antiqtus dixere locri deide epicnemidii cognominant:olim leleges appellati p quos amnis cephisus defert in mare.Oppida opuns:unde opōtinus sinus phocidis:in littore unū daphnus.Introrsus aūt larissæ:elatea:& i ripa cephisi(ut dixius) lilea:delphosq;:uersenēis:& hyápolis.Rursus i locroꝝ ora:i q larymna:thrōiū:iuxta qd boagrius amnis defert i mare.Oppida naryciō:alope:scarphia.Postea maliacus sinus ab icolis dictus:i quo oppida halcyōe:ecōia:phalara. Doris deide i q sperchios erineō:boiō:pidus:cythinū.Doris a tergo mons é œtha.Sequit mutatis sæpe noībus hemonia . Eadē pelasgicū argos.Hellas eadē thessalia:& driopis semp a regibus cognoīata . Ibi genitus rex noīe græcus a quo græcia.Ibi Hellenā quo hellēis:hos eosdē Homerus tribus noībus appellauit:myrmidonas:& hellenas & acheos.Ex iis phthiotæ nomināt dorica accolētes. Eoꝝ oppida echinus i faucibus sperchii fluminis. Thermopilaꝝ angustiæ:quo argumēto.iiii.millia pa.ide heraclea trachin dicta é mōs ibi calidromus. Oppida celebria hellas:halos:lamia:phthia:arne.

Thessalia. CA VIII.

N thessalia autem amnis orcomenus minylus antea dictus . Et oppidum alimon ab aliis almon atrax palamna fons hyperia.Oppida pheræ:quarum a tergo pierus ad macedoniam protenditur:larissa:gomphi:thebæ: thessaliæ:nemus pteleon:sinus pagasicus.Oppidum pagasa:idē postea demetrias dictū tricea.Pharsalici cápi cū ciuitate libera crannō:iletia.Mōtes phthiotidis:nympheus quōdā topiario naturæ ope spectabilis.Buzigeus:donacesa:bermius:daphussa:chimerion:athamas:stephane.In thessalia sunt qttuor atq; trigita mōtes:quoꝝ nobilissimi cerceti:olympus:pieris ossa:cuius ex aduerso pindus:& othris:laphytaꝝ sedes ad occasum uergētes. Ad ortus pelios:oēs theatrali mō iflexi caueatis ante eos.lxxv.urbibus.Flumina thessaliæ apidáus:phœnix:enipheus:onochōus:laminissus.Fōs messeis.Lacus be

beis:& ante cūctos claritate peneus:ortus iuxta gōphos:interq́ ossam & olympū nemorosa con ualle defluēs qngētis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis.In eo cursu tēpe uocant.v.millium passuū lōgitudine:& ferme sex latitudine ultra uisum hoīs attollētibus se dextera leuaq́ leniter conuexis iugis.Intus sua luce uiridāte allabit peneus uiridis calculo:amœnus circa ripas grami ne:canorus auiū cōcentu . Accipit amnē nec recipit:sed olei mō supnatātem(ut dictū est ab Homero)breui spatio portatū abdicat. Phœnales aquas dirisq́ gēitas argēteis suis misceri recusat.

Magnesia. CA. IX.

THessaliæ annexa magnesia ē:cuius fons libetra.Oppida eurotō hormeniū:pyrrha:methone:olizō.Promōtoriū sepias.Oppida castana:spalathra.Promōtoriū æantiū. Oppida meliboea:rhizus:erymne iolcus ostiū penei oppidū omoliū:orthe: rhesiæ pelinna thaumacie:cyrrō:crānō:acarne:doriō:mesite:philace:ponit.Epiri achaiæ:thessaliæ in porrectū lōgitudo q̄dringentoꝝ octogita miliū passuū tradit.Latitudo.cclxxxvii. milium.

Macedonia. CA. X.

MAcedonia postea.cl.populoꝝ duobus īclyta regibus quōdāq́ terraꝝ īperio: emathia antea dicta.Hæc ad epiroticas gētes in solis occasum recedēs post terga magnesiæ:atq́ thessaliæ īfestat a dardāis:Partē eius septētrionalē pæonia ac pelagōia protegunt a triballis.Oppida aege:in quo mos sepelire reges.Beroea & ī regiōe quæ pieria appellatur a nemore egidiū.In ora heraclea.flumē apilas:oppida phina:oloros.Amnis haliacmon. Intus haloritæ:uallei:philacei:cyrrei tyrissæi.Pella colonia.Oppidū stobi ciuiū ro.Mox antigone europus ad axiū amnē:eodēq́ noīe amnis p q̄d rhedias fluit:scydra:phorbea:emiexa gordōe. Mox ī ora ichne:fluuius axius.Ad hūc finē dardani:treres:pieres:macedōiā accolūt.Ab hoc amne peoniæ gētes:parocei:heordēses:almopii:pelagones:mygdones.Montes rhodope:scopius orbellus. Dein piacēte græmio terraꝝ arethusii:antiochēses:idomenēses:doberenses:triēses sallatenses:andaristēses:morilli:gareci:lynceste:othryonei:& amātini liberi:atq́ orestæ colonia:bullidēses: diēses:xylopolytæ:scotussæi liberi:heraclea:sintica:thimphei:coronei.In ora sinus macedonici oppidum calastra:& intus phileros:lete.Medioq́ flexu littoris thessalonicæ liberæ cōditiōis. Ad hāc a dyrrachio.cxiiii.milliū passuū thermæ.In thermaico sinu oppida dicæa:pydna:derra:sciōe.Promōtoriū chanastreū.Oppida palene:phlegra.Qua in regiōe mōtes hypsizorus:epitus : alchione: leuomne.Oppida nissos:phryx:eleon:meāde:& hippalesis:isthmo quondā potidea:nunc cassandria colonia anthemus:holophyxos sinus:mecyberna.Oppida physella:ampelos:torone: soggostedes: fretūque mons athon:quē Xerses rex persaꝝ cōtinenti abscidit : in lōgitudine passuū mille quingentoꝝ.Mons ipse a planicie excurrit in mare.lxxv.millia passuū. Ambitus radicis.cl.M. colligit.Oppidū in cacumine fuit acrothon.Nunc sunt uranopolis:paleotrū:thyssus cleone:apollonia:cuius icolæ macrobii cognominātur.Oppidū cassera faucesq́ alteræ isthmi. Acātus:istria: grastōia:heraclea.Regio mygdoniæ subiacens.In qua recedētes a mari apollōia:arethusa . In ora rursus posidiū:& sinus cū oppido cermoro:amphipolis.Libera:gens bysalthe . Dein macedoniæ terminus.Amnis strimon ortus in emo.Memorādū ī septem lacus eum fundi priusq̄ dirigat cursum.Hæc est macedonia terraꝝ īperio potita quondam.Hæc asiam:armeniam:iberiam: albaniam:cappadociam:syriā:ægyptum:tauꝝ:caucasum transgressa.Hæc in bactris:medis:persis domi nata toto oriente possesso.Hæc ēt indiæ uictrix per uestigia liberi patris : atq́ Herculis uagata . Hæc eadē est macedōia:cuius uno die Paulus Aemilis īperator noster.lxxii.urbes direptas uēdidit:tātā differēriā sortis præstitere duo hoīes.

cyrrei ul' cynestæ amnis uel alius

Thracia. CA. XI.

THracia sequit inter ualidissimas europæ gētes in strategeas qnquaginta diuisa.Populoꝝ eius quos nominare nō pigeat.Amnē strimonem accolunt dextero latere dēthe letæ:& medi bysalthas usq́ supradictos.Leuo digeri. Bessorumq́ m'lta noīa ad nestū amnē pangei mōtis ima ambientē:inter heletos:diobesos:carbilesos:inde brysas:sapæos.Odomantes:odrysaꝝ gens infundit hebrū accolētibus:carbiletis:pyrogeris:drugeis:cænicis: hypsaltis:benis:corpillis:botieis edonis.Eodē sunt in tractu syaletæ:briātæ: dolangæ : thynicæ: laletæ maiores:emo:minores rhodope subditi.Inter quos hebrus amnis . Oppidū sub rhodope peneropolis antea:mox a cōditore philippopolis:nunc a situ termōtiū dicta. Emi excelsitas sex. M.p.subitur.Auersa eius & in istrū deuexa:mesigetæ:aoti: gaugdæ clariæq́.Sub iis carrei sarmatæ:quos areates uocāt.Scytæq́ & circa pōti littora morisenæ:sithoniiq́ Orphei:uatis genitores optinēt.Ita finit ister a septētriōe.Ab ortu pōtus ac ppontis.A meridie ægeū mare:cuius in ora astrymōe:apollōia:oesyma:neapolis:pastos.Intus Philippi colōia.Absunt a dyrrachio.cccxxv.sco

tusa: topiris ciuitas. Nesti amnis hostium. Mons pangeus: heraclea: olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnum bistonum & gens. Oppidum fuit tinda Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt diceæ: ismaron: locus parthenion: phalesina: maronea prius ortagurea dicta. Mons serrium: & zone: tum locus doriscus centum uiginti millia hominum capax. Ita Xerses ibi dinumerauit exercitum. Os hebri. Portus stentoris. Oppidum ænos liberam cum Polydori tumulo. Ciconũ quondã regio. A dorisco incuruatur ora ad macrũticos centũ uigintiduorũ millia passuũ. Circa quem locum fluuius melas: a quo sinus appellatur. Oppida cypsella bisanthe macronticos dictum: quia a propontide ad meleam sinum inter duo maria porrectis muris procurrẽtem excludit cheronnesum: nãq; thraciæ altero latere a põtico littore incipiens: ubi ister amnis immergit: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet: istropolin milesiorum: tomos: calatinq;: quæ antea aceruetis uocabatur: heracleam habuit & bizonem terræ hiatu raptam. Nunc habet dionysiopolin: crunos ãtea dictam. Allui tziras amnis. Totum eum tractum scythæ arote res dicti tenuere. Eorum oppida aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: partẽopolis: gerania. Vbi pygmeorum gens fuisse proditur: quos gatizos barbari uocãt: creduntq; a gruibus fugatos. In ora a dionysiopoli est odessus milesiorum. Flumen pamisus. Oppidum terra naulochus. Mõs emus uasto iugo procumbens in pontũ. Oppidum habuit in uertice aristeum. Nunc in ora mesembriam anchilaum ubi mesembria fuerat. Asticæ regio habuit oppidum anthium: nunc est apollonia. Flumina panissa: rira: stearus: orosines. Oppida thynnias: halmydessos: deuelton cum stagno qđ nũc deultum uocant. Veteranorum phthnopolis iuxta quam hosphorus. Ab istri ostio ad os ponti passuum quingentorum. lv. M. alii fecere. Agrippa adiecit quadragita. Inde ad murum supradictũ. cl. ab eo cheronnesus. cxxvi. M. Sed a bosphoro sinus casthenes. Portus senum: & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium chrysocera. In quo oppidum bizantium liberæ cõditionis: antea lygos dictm. Abest a dyrrachio. d. ccxi. M. passuum. Tantum patet longitudo terrarũ inter hadriaticum mare & propontidem. Amnes bathynias: pidaras siue atyras. Oppida selymbria pinthus latitudine ducentorum pedum continenti annexa. Intus bizya ars regum thraciæ a Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus: regio: celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidũ uocabatur. Et a bizie quinquaginta. M. passuũ apros colonia: quæ a Philippis abest. clxxxviii. M. pas. Ad in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuisse fertur & lysimachia. Iam in cheronneso: alius nãq; ibi isthmos angustia simili eodem nomine & pari latitudine: illustrãt duæ urbes utrinq; littora: quæ haud dissimili modo tenuere. Pactyæ a propontide: cardia a melane sinu: hæc ex facie loci nomine accepto utræq; cõpræhensæ. Postea lysimachia quinq;. M. passuum a longis muris. Cheronnesos a propontide habuit tyristasin: crithonem: scissam: flumini ego appositã. Nunc hẽt a colonia apro. xxii. M. seston: ex aduerso coloniæ parianæ. Et hellespõtus septẽ ut diximus stadiis europam ab asia diuidẽs: illic inter se contrarias urbes hẽt: in europa callipolin & seston. In asia lampsacũ & abidon. Dein promontoriũ cherõnesi mastusia aduersum sigæo: cuius in frõte obliqua: cynossema: ita appellat Hecubæ tumulus: statio achæorum. Turris & delubrum Protesilai. Et in extrema cherõnesi frõte: quæ uocat aeolium: oppidum eleus. Dein petẽti melanẽ sinũ portus coelos: & panormus & supradicta cardia. Tertius europæ sinus ad hũc modũ clauditur. Montes extra pdictos thraciæ edonus: gygemoros: meritus: melphyllas Flumina in hebrum cadẽtia: bargus: suemus. Macedoniæ: thraciæ: hellesponti longitudo supradicta. Quidam. d. ccxx. M. faciũt. Latitudo. cccxxxiiii. M. est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter tenũ: & chiũ ueriu q̃ ĩsula ex noĩe a specie caprae: quæ ita a græcis appellat: repẽte in medio mari exiliẽs. Cernũt eũ a dextera parte andrũ nauigantes ab achaia: dirum ac pestiferum. Aegei pars myrtoo: datur: appellatur ab insula parua: quæ cernit macedoniã a geresto petentibus haud procul euboeæ carysto. Romani oĩa hæc maria duobus noĩbus appellant. Macedonicũ quodcũq; macedoniã: aut thraciam attingit. Græciense qua græciã alluit. Nã græci & ioniũ diuidunt in siculum: ac creticum ab insulis. Item icarium: quod est inter samum & myconem. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio europæ sinu ad hunc modum se habent.

meleam uel maelm

Insulæ inter eas terras inter quas creta: euboia: cyclades: sporades: mæotis. hellespõtus: põti: mæotidis: daciæ: salmaciæ: scythiæ. CA. XII.

Nsulæ ãt ex aduerso thesprotiæ a butroto. xii. m. p. Eadẽ ab acroceraũiis. l. M. cũ urbe eiusdẽ noĩs corcyra liber ciuitatis: & oppido cassiope: tẽploq; cassii iouis. pas. lxxxxvii. M. ĩ lõgitudie patẽs. Ho. dcã scheria & phæacia: Calliacho ẽt drepãe. Circa eã aliquot. Sꝫ ad italiã uergẽs thoronos: ad leucadiã paxoe duæ gnq;. M. discretæ a corcyra nec pcul ab iis. Ãn corcy-

tā ericusa:marathe:elaphusa:malthace:trachiæ: pytiōia:ptichia:taraciæ: Et a phalacrio corcyræ ꝓmōtorio scopulus ī quē mutatā Vlyxis nauē a filii specie fabula ē. Añ leucadiā sibota. Inter leucadiam autem & achaiam permultæ:quarum teleboides eædem quæ thaphiæ ab incolis ante leucadiam appellantur:thaphias:arnoxia:primessa. Et añ ætoliā echinades:ægialia:cotonis:thyatira:geoaris:dioysia:cirnus:chalcis:pinara:mystus. Ante eas ī alto cephaléia:zacynthus :utraq; liberæ. Ithaca:dulichiū:samos:crocilea:paxos. Cephalenia quondam melena dicta.xi.M:passuum abest:circuitu patet.xliiii.M.Same diruta a Romanis.adhuc tamen oppida tria habet. Inter hāc & achaiam cum oppido magnifica:& fertilitate præcipua zacynthus aliquando appellata hyriæ cephaleniæ a meridiana parte.xxii.M.abest:mons elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit.xxxvi.M.Ab ea ithaca.xii.mil.distat:in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet.xxv.mil. passuum. Ab eo araxum peloponnesi promontorium.xii.mil.pas. Ante hāc in alto asteris. Prothe ante zacynthum.xxxv.mil.passuum. In eurum uentum strophades duæ:ab aliis plotæ dictæ. Ante cephaleniā letoia. Ante piltum.iii.sphagia:& totidē ante messenē œnussa. In sinu asineo tres thyrides in laconico theganusa:cothon:Cythera cum oppido antea porphyris appellata. Hæc sita est a maleæ promontorio.v.mil passuum ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu. In argolica pytiusa:irine:ephire contra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis:aristera cōtra trœzenium calauria quinquaginta.M.pas.distans a plateis:belbina:lasia:baucidias. Contra epidauꝝ cecriphalos:sytionnesos.vi.M.passuū abest a continente:ab hac egina liberæ conditiōis.xvii.M.passuum:cuius.xx.M.passuum nauigatio est. Eadē aūt a pireo atheniensiū portu.xii .M. passuū abest ante oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent eleusa:dendros:graugiæ duæ:cetiæ duæ:se lachusa:dacenchris:haspis:septem:Et in megario sinu ethrurides quattuor. Aegyla autem.xv . passuum a cythera . Eademq; a crete phlasarna oppido.xxv.M.passuum. Ipsa creta latere ad austrum:altero ad septētrionem inter ortum & occasum:quæ porrigitur centum urbium clara fama. Dosiades eam a creta nimpha hesperidis filia. Anaximāder a rege euretū. Philistides: Malotes:Crates:primū aeriā dictā:deinde posteri curetim appellauere. Et macaron nōnulli a temperie cœli appellatā existimauere. Latitudīe nusq̄.l.M.passuum excedens:& circa mediā sui partē maxīe patens. Longitudine implet.cclxx.M.passuū. Circuitu.d.lxxxix.flectensq; se in creticū pelagus ab ea dictum:qua longissima est ad orientē sammoniū ꝓmontorium aduersum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida eius insignia phalasarne:elea:cisamum:pgamū:cydon:minoum:apterō : pantomatriū:amphimala:Rhithymna:parnomiū:cyteū: apollonia : matium:heraclia:miletos:ampela:hierapytna:lebana:hierapolis. Et in mediterraneo cortina : phæstum:gnossum:polyrheniū:myrina:lycastus:rhamnus:lyctus:dium:asium:phileros rhytiō:clatos:pharæ:holcpyxos:laspha:eleuterne:therapne:marathusa:githisos:& alioꝝ circiter. lx.opidoꝝ memoria extat. Montes cadischus:idæus:dictyneus:crocus. Ipsa abest promontorio suo quod uocatur criu metopon:ut prodit Agrippa cyrenaꝝ ꝓmontorio phycunte.cxxv.M.p. Item cadischo:a meleo peloponnesi.lxxx. A carpato insula ꝓmontorio sammonio.lx.M.in fauonium:uentum. Hæc inter eam & rhodum interiacet. Reliqua circa eam ante pelopōnesum duæ corycæ:totidem mylæ:& a latere septētrionali dextera cretam habent . Contra cydōiam leuce: & duæ budroæ. Contra matium drya. Contra itanum promontorium onisa:leuce . Cōtra hyerapytnam crysa:gaudos:Eodē tractu ophiusa buto:arānus circunuectisq; criu metopō:tres acausagores appellatæ. Hæ ante sammonium promōtorium phocæ:plachiæ:sirindes:naulocos:armedon:zephire. Ac in hellade etiānum in aegeo lycades:scarphia:coresa:phocasia.compluresq; aliæ ex aduerso atticæ sine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra eleusina clara salamis ante eam psytalia. A sunio uero helene.v.M.passuum distans. Dein ceos ab ea totidem:quam nostri quidem dixere ceam. Græci & hydrusam aaulsam euboeæ : quingentis longa stadiis fuit quondam :mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant:eodem mari deuoratis . Oppida habet reliqua iulida:cartheia:intercidere coressa:pœcessa. Ex hac profectam delectatiōi fœminis uestem auctor est Varro. Euboea & ipsa auulsa boetiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iungatur ad meridiē ꝓmontoriis duobus gerasto ad atticā uergēte:& ad hellespontū caphareo insignis a septētriōe ceneo:nusq̄ latitudinē ultra.xl.M.passuū extēdit:nusq̄ infra.xx.mil.cōtrahit. Sed in longitudinē uniuersæ bœtiæ ab attica thessaliā usq; prætentā in.cl.mil.p. Circuitu uero.ccclxv. æbest ab hellesponto parte capharei.ccxxv.urbibus clara quondam pyrrha:porthimo:nesso:cerintho:oreo:dio.ædepso:œchalia:nunc chalcide. Cuius ex aduerso in continenti aulis est gerasto: eretria:carystos:orostāe:oritāo:artemisia:cū fonte arethusa flumine lelāto:a quisq; dalidis: quæ

hellopiæ uocantur.Caryſtus nobilis:notiorq; tamen marmore caryſtio:ante uocitata eſt chalco dotis:aut macris:ut Dionyſius:& Ephorus tradunt. Vt Ariſtides macra:ut Challidemus chalcis ære ibi primum reperto: Vt Menechmus ambatias:ut poetæ uulgo aſopis.extra eam in myrtoo multæ:ſed maxime illuſtres glauconneſos:& begilia:& a promontorio gereſto circa delum in orbem ſitæ:unde & nomen traxere cyclades.Prima earum andrus cũ oppido:abeſt a gereſto.x.M paſſuum:a ceo.xxxix.M.Ipſam Myrſilus cauron:deinde antandron cognominatam tradit.Callimachus laſſiam:alii nonagriam:hydruſam:epagrin.Patet circuitu.xciii.M.paſ. ab eadem andro paſſus mille:& a delo.xvii.M.Tenos cum oppido in.xv.M.paſſuum porrecta.Quam propter aq̃rum abundantiam Ariſtoteles hydruſam appellatam ait : aliqui ophiuſam . Cæteræ mycones cum monte dimaſto a delo.xvii.mil.paſſuum.Scyros:ſiphnus ante meropia:& acis appellata:circuitu.xxviii.mil.paſ.ſeriphus.xii.præpeſinthus:cithnos. Ipſaque longe clariſſima cycladum media a templo Apollinis: & mercatu celebrata delos:q̃ diu fluctuata(ut proditur)ſola motũ terræ non ſenſit ad. M. Varronis ætatem.Mutianus prodidit bis concuſſam.Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit:quoniam repente apparuerit enata.Egloſthenes cynthiam:alii ortygiam:aſteriã:lagiam:cerham:mydiam:cynethum:pyrpilen:igne ibi primum reperto.Cingitur quinq; mil.paſſuũ:aſſurgit cyntho monte.Proxima ei rhene:quam Anticlides celaduſam uocat.Item arthemitem Helladius.Scyros quam circuitu patere.xx.mil.paſſuum prodidere ueteres. Mutianus .clx. Olearus:paros cũ oppido ab delo.xxxviii.M.marmore nobilis:quam primo plateam poſtea minoida uocarũt.Ab ea ſepties quingentis naxus a delo.xviii.mil.cum oppido quã ſtrongylen:deidian:mox dionyſiada a uineaꝝ fertilitate:alii Siciliam minorem aut callipolin:apellarunt.Patet circuitu.lxxv.mil.paſ.dimidioq; maior eſt q̃ paros.Et hactenus quidem cycladas ſeruant.Cæteras quæ ſequuntur ſporades.Sũt autem hellena:phocuſa.hecaria:ſchinuſa:pholegrandos:& a naxo decem & ſeptem mil.paſſuum icaros:quæ nomen mari dedit tantũdem ipſa in lõgitudinem patens:cũ oppidis duobus:tertio amiſſo:ante uocata doliche:& macris:& ichthiſuſa.Sita eſt ab exortu ſolſtitiali delo.l.mil.paſſuum.Eadem a ſamo.xxx.mil.Inter euboeam & andrũ.x.mil.paſſuum freto.Ab ea gereſtum.cxii.mil.quinquaginta paſſuũ.Nec deinde ſeruari poteſt ordo.Aceruatim ergo ponenť reliquæ.Ios a naxo.xiiii.mil.paſſuũ Homeri ſepulchro ueneranda.Longitudinis.xxv.mil.antea phœnice appellata.Odua letandro gyaros cũ oppido circuitu.xii.mil. paſſuum prope.Abeſt ab andro ſexaginta duoꝝ mil.paſſuũ.Ab ea ſyrnos.lxxx.mil.paſſuũ.Cynethuſa telos:unguento nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Dionyſa:pathmos circuitu.xxx.mil.paſſuũ.Caruſa:lebinthus:gyrus:cynara::ſicynus:quæ antea œnoe:cheratia:quæ onus:caſos q̃ aſtrabe:cymolus quæ echinuſa.Melos cũ oppido q̃ Ariſtides miblida appellat.Ariſtoteles zephyriã: Callimachus mimallida:Heraclides ſiphnũ & acitiam:Hæc iſulaꝝ rotũdiſſima eſt.Poſt machia: hipere quondã.patage:& ut alii platage nũc amorgos polyægos:Philethera cũ primũ emerſit caliſte dicta:ex ea auulſa poſtea theraſia:atq; inter duas enata:mox authomate:eadẽ hierã & in nr̃o æuothia iuxta eãdẽ hierã nata.Diſtat Ios a thera.xxv.mil.p.Sequũť lea:aſcania:anaphe: hippuris hippuruſa:aſtiphalea liberæ ciuitatis circuitu:lxxxviii.mil.p.Abeſt a cadiſcho cretæ.cxxv.mil.ab ea platea:.lx.mil.Vñ caminia.xxxviii.mil. Azibita:laniſe:tragia:pharmacuſa:techedia: chalcia:calymna:in qua oppidũ co.Coreſia olymnos.A qua carpatum quæ nomen carpathio mari dedit xxv.mil.paſſuum.Inde rhodum:africo uento.l.mil.paſ.A carpatho ad caſon.vii.mil. A caſo ſammoniũ cretæ ꝓmõtoriũ.xxx.mil.In euripo aũt euboico primo fere introitu petaliæ.iiii.inſulæ:& in exitu athlante cyclades:& ſporades ab oriente littoribus icariis aſiæ:ab occidente myrthois atticæ:a ſeptentrione ægeo mari:a meridie cretico:& carpathio incluſæ.cc.mil.paſſuum in longitudinẽ:& per.cc.mil.in latitudinẽ iacent.Pagaſicus ſinus ante ſe habet eutyciam & cicynetum ſcyrum ſupradictam : Sed cycladum & ſporadum extimam gerontiam : ſcadiram : thermeuſim: irheſiam : ſolymniam : eudemiam : neam : quæ mineruæ ſacra eſt : Athos ante ſe quattuor peparethum cum oppido quondam euonum dictam nouem millia paſſuum : ſciathum : xv.millia imbrum cum oppido .lxxxv.millia.paſ.Eadem abeſt a maſtuſia cheronneſi.lxxv.mil.paſſuũ. ipſa circuitu.lxxii.mil.paſ.Perfunditur amne iliſſo.Ab ea lemnos.xxii.mil.quæ ab atho.lxxxvii. mil.Circuitu patet.xxii.mil.d.paſ.Oppida habet epheſtiam & myrinam:in cuius forum ſolſtitio athos eiaculatur umbram.Ab ea thaſos libera.v.mil.paſſuum:olim æria uel ethria dicta inde ab dera continentis.xxii.mil.paſ.athos.lxii.mil.tantundem ad inſulã ſamothracẽ : quæ libera ante hebꝝ ab imbro.xxxii.mil.a lẽno.xxii.M.d.attolliť mõte ſaoce.x.mil.p.portuoſiſſima oĩum.Callimachus eã antiquo nomine dardaniam nominat:inter cherõneſum & ſamothracẽ:utriq; fere

quindecim mil.Halonesos ultra gethone:lamponia:alpeconnesus haud procul a cælo. Cheronnesi portu & quædam ignobiles:desertis quoq; reddantur in hoc sinu quarũ uix inueniri potuerunt noia.Desticos:sarnos:cyssiros:carbrusa:calathusa:scylla:dialeon:dicta melantia:draconon:arronesus:diethusa: scapos:capheris:mesatea:eantiron:phaterõnesos:pateria:calete:neriphus:polendos.Quartus e magnis europæ sinus:ab hellesponto incipiens mæotis ostio finit. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda est:ut facilius partes noscant. Vastum mare præiacẽs asiæ & ab europa porrecto cheronnesi littore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stad.(ut dictum est)interuallo europam auferens asiæ.Primas angustias hellespontũ uocant.Hac Xerses persarũ rex constrato in nauibus ponte duxit exercitũ.Porrigitur inde tenuis euripus.lxxxvi.mil.pas.spacio ad urbem priapum asiæ:qua magnus Alexander trãscendit.Inde expatiat æquor:rursusq; in arctum coit laxitas.Propontis appellatur.Angustiæ thracius bosphorus latitudine.d.passuum:qua Darius pater Xerxis copias ponte transuexit.Tota ab hellespõto lõgitudo.ccxxxix.mil.passuum.Dein uastum mare. Pontus euxinus qui quondam axenus longe refugientis occupat terras:magnoq; littorũ flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinq; porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma.Medio flexu iungit ostio mæotici lacus cimerus bosphoros:id os uocatur.ii.mil.d.passuum latitudine.At inter duos bosphoros thracium & cimerium directo cursu: ut auctor est Polibius.d.M.passus intersunt.Circuitu uero totius ponti uicies semel.L. millia ut auctor ẽ Varro:& fere ueteres.Nepos Cornelius.ccc.M.l.adiicit.Artemidorus uicies nouies decem nouem millia fecit.Agrippa.xxiii.lx.mil.Mutianus.xxviii.lxv.mil.Simili mõ europæ latere mẽsuram alii quattuordecies.lxxviii.mil.pas.determinauere.Alii undecies.lxx.mil.M. Varro ad hunc modum metit. Ab ostio ponti apolloniam.clxxxviii.M.d.p. Calatin tantũdem. Ad ostiũ istri.cxxv.Ad borysthene.ccl.M.Cheronnesum heracleatarũ oppidum.ccclxxv.M.pas. Ad panticapeum:quod aliqui bosphorum uocãt:extremũ in europæ ora.cc.M.xxii.d.quæ summa efficit xiii.M.xxxvi.mil.d.Agrippa a bizantio ad flumen istrũ.d.lx.Inde pãticapeũ.d.cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnem ex ripheis montibus defluentem accipiens nouissimum inter europam asiamq; finẽ.xiii.M.vi.M.circuitu patere tradit.ab aliis.xi.M.xxv. Ab ostio eius tanais ortũ directo cursu.ccc.lxxv.mil.passus esse constat.Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin:inde ostia istri.Ortus hic in germaniæ iugis mõtis abnobæ: ex aduerso taurici galliæ oppidi:multis ultra alpes milibus:ac per innumeras lapsus gentes danubii noĩe ĩmẽso aquarum auctu:& unde primum illyricũ alluit:ister appellatur:sexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorũ nauigabili in pontum uastis sex fluminibus euoluit. Primum ostium peuces:mox ipsa pauce insula:in qua ꝓximus alueus appellatus.xix.M.p.magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & super istropolin lacus gignitur.lxiii.M.p.ambitu:nalmirim uocant.Secundum ostium naracustoma appellat. Tertium calostoma iuxta insulam sarmaticam. Quartũ pseudostoma & insula conopondiabasis:postea borostoma & spireostoma.Singula autem ora tanta sunt: ut prodatur in.xl.M.p.longitudinis uinci mare:dulceq; intelligi haustũ.Ab eo in plenũ qdem oẽs scytarũ sunt gẽtes:uariæ tñ littori appositæ tenuere alias gethæ:daci a romanis dicti:alias sarmatæ: a græcis sauromatæ:eorũq; hamaxobii aut aorsi:alias scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ:mox alani:& toxolani.Superiora autẽ inter danubiũ & hyrcinum saltũ usq; ad pãnonica hyberna carnũtii germanorumq; sibi cõfiniũ.Cãpos & plana iazyges:sarmatæ uero mõtes & saltus.Pulsi ab his daci ad pathissum amnem amorois siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano dirimens eos.Ex aduerso basternæ tenent:haliq; inde germani. Agrippa totum eum tractũ ab istro ad oceanum bis ad decies cẽtum millia passus:in longitudine quattuor millibus q̃drin gentis.In latitudine ad flumen uistulam a desertis sarmatiæ ꝓdidit. Scytarũ nomen usq; quaq; transit in sarmatas atq; germanos.Nec aliis prisca illa durauit appellatio:q̃ qui extremi gẽtium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt.Verum ab istro oppida crene ocpolium.Montes macrocrẽnius clarus.Amnis tyra oppido nomen imponens:ubi antea ophiusa dicebatur.In eodẽ insulã spaciosam incolunt tyragetæ.Abest a pseudostomo istri ostio.cxxx.mil. Mox axiacæ cognomines flumini:ultra quos crobyzi:flumen rhode:sinus asaggaricus: portus ordesus. Et a tyra.cxx.M.passuum flumen boristenes:lacusq; & gens eodem nomine:& oppidum a mari recedens.xv.M.passuum.Olbiopolis & miletopolis antiquis noĩbus. Rursus in littore portus achæorũ.Insula Achillis tumulo eius uiri clara.Et ab ea.cxxv.mil.pas.peninsula ad formam gladii in transuersum porrecta exercitatione eiusdem cognominata dromos achileos.Cuius longitudinem.lxxx.mil.passuum tradidit Agrippa.Totum eum tractũ sardi scythæ & scyraci tenẽt.

Inde filueftris regio:hyleum mare:quo alluitur cognominant.Enæcadloæ uocantur incolæ.Vltra panticapes amnis:qui nomadas & georgos difterminat:mox acefinus.Quidá panticapem cõfluere infra olbiam cum boryftene tradunt.Diligentiores hypanin tanto errore eorum:qui illũ in afiæ parte prodidere.Mare fubit uafto receffu donec quinq; mil.paff.interuallo abfit a mæotide uafta ambiens fpatia multafq; gentes.Sinus carcinites appellatur:flumen paciris.Oppida nauarum: carcine.A tergo lacus buces foffa miffus in mare.Ipfe buces a coreto mæotis lacus fini petrofo difcluditur dorfo.Recipit amnes bucem:gerrhum:hypanin:ex diuerfo ueniẽtes tractu: Nam gerrhus bafilidas & nomadas feparat.Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bucẽ:naturali in coretũ.Regio fcythiæ fendica nomiatur.Sed a carcinite taurica incipit: quondam mari circunfufa & ipfa:quaq; nunc iacent cãpi.Deinde uaftis attollitur iugis.Trigita funt eorum populi.Ex iis mediterranei.xxvii.Sex oppida orgocyni:carafeni:aftirani:tractari.arciffalite: caliordi.Iugum ipfum fcythorauti tenent.Clauduntur ab occidente cheronnefo ab ortu fcyti fatarchis.In ora a carcinite oppida taphrœ in ipfis anguftiis peninfulæ.Mox heraclea cheronnefus:libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuftoditis græciæ moribus:quinq; mil.paffuum ambiente muro.Inde parthenium ꝓmõtorium tauroꝝ ciuitas palacia.Symbolum portus. Promontorium criumetopon aduerfum carãbico afiæ ꝓmontorio:per mediũ euxinũ percurrens.clxx.Mil.paffuum interuallo:quæ maxime ratio fchitici arcus formam efficit.Ab eo taurorum portus multi:& lacus.Oppidũ theodofia a criumetopo.cxxii.mil.paf.A cheronnefo.cxlv.mil.Vltra fuere oppida cyte:zephirium:acre: nypheum:dia.Reftat. longe ualidiffimum in ipfo bofphori introitu panticapeum milefiorum a theodofia mille..xxxv.paffuum:a cimmero uero oppido trans fretum fito mille.d.ut diximus fpatium:Hæc ibi latitudo afiam ab europa feparat:eaq; ipfa pedibus plerũq; peruia glaciato freto bofphori cimeri.Latitudo.xii.d.paffuum:Oppida habet hermifium:myrmeciũ:& intus infulam alopecẽ.Per mæotin aũt ab extremo ifthmo:qui locus taphræ uocatur:ab oræ bofphori ducenta fexagita millia paffuum lõgitudo colligit̃.A taphris per cõtinentẽ itrorfus tenẽt auchetæ: apud quos hypanis oritur.Neuri:apud quos boryfthenes:geloni:thugafetæ : budini:bafilidæ.& ceruleo capillo agathyrfi.Super eos nomades.Deinde anthropophagi.A bute fuper mæotin fauromatæ:& heffedones.At per oram ad tanain ufq; mæote a qbus lacus nomẽ accepit.Vltimiq; a tergo eoꝝ arimafpi.Mox riphei mõtes.& affiduo niuis cafu pinnaꝝ fimilitudie pterophoros appellata regio:pars mũdi danata a natura reꝝ:& denfa merfa caligine:neq; ĩ alio q̃ rigoris ope gelidis aquilonis cõceptaculis.Pone eos montes ultraq; aquilonẽ gens fœlix(fi credimus)quos hyperboreos appellauere annofo degit æuo:fabulofis celebrata miraculis.Ibi credũtur eẽ cardines mundi:extremiq; fyderum ambitus femeftri luce & una die folis auerfi:nõ ut imperiti dixere ab equinoctio uerno in autũnum.Semel in anno folftitio oriuntur iis foles:brumaq; femel occidunt. Regio aprica:fœlici tẽperie:omni aflatu noxio carens.Domus iis nemora luciq; & deorũ cultus.Viriti gregatimq; difcordia ignota:& ægritudo omnis.Mors non nifi facietate uitæ epulatis:delibutifq; fenibus luxu ex quadã rupe in mare falientiũ.Hoc genus fepulturæ beatiffimum.Quidã eos in prima parte afiæ littoꝝ pofuere nõ in europa:qui funt ibi fimilitudine & fitu attacori nomine.Alii medios fecere eos inter utrunq; folem antipodũ occafum exoriẽtemq; noftrũ:quod fieri nullo modo poteft conftare tam uafto mari interueniẽte.Qui alibi q̃ in femeftri luce cõftituere eos:ferere matutinis:meridie metere:occidente fole fœtus arborum decerpere:noctibus in fpecus:condi tradiderunt.Nec libet dubitari de gente ea:cũ tot auctores ꝓdant: frugum primitias folitos delon mittere Apollini:quem:præcipue colunt.Virgines ferebant eas hofpitiis gẽtium per ãnos aliquot uenerabiles:donec uiolata fide in ꝓximis accolaꝝ finibus deponere facra ea inftituere.Hiq; ad conterminos deferre: atq; ita delum ufq;.Mox & hoc ipfum exoleuit.Sarmatiæ:fcytiæ:tauricæ:omnifq; ab oriftene amne tractus lõgitudo.d.cccclxxx.Mil. Latitudo.d.ccxvii.M.Agrippa tradita eft.Ego incertam:hac terrarum pte menfuram arbitror. Verum inftituto ordine reliqua huius finus dicantur:& maria quidem eius nuncupabimus.

Infulæ ponti. CA. XIII.

Ellefpontus infulas nõ habet in europa dicẽdas.In põto duæ.M.d.paffibus ab europa.xiiii.M.ab hoftio cyaneæ:ab aliis fymplegades appellatæ:traditaq; fabulis inter fe concurriffe.quoniã paruo difcretæ interuallo ex aduerfo intrantibus geminæ cernebantur:paulũq; deflexa acie coeũtiũ fpeciẽ præbebãt.Citra iftrum apolonitarum una.lxxx.M. a bofphoro thracio. Ex qua.M.Lucullus capitolinũ Apollinẽ aduexit.Inter oftia iftri quæ effẽt

diximus. Ante borysthenē achillea est supradicta eadem leuce & macaron appellata: Hāc tēporum hoꝝ demonstratio a borysthene.c.xxxx.mil.pōit:a tyra.cxx.mil.a peuce īsula.l.mil. Cingitur circiter.x.mil.paſ.Reliquæ in carcinitis sinu cephallones:rosphodus:amacra.Nō est omittēda multorum opinio priusꝙ digrediamur a ponto:qui maria oīa interiora illo capite nasci non gaditano freto existimauere:haud inprobabili argumento:quoniam æstus semper e pōto profluens nunꝙ reciprocetur ad eundem.Deinde est ut extera europæ dicantur : transgressisque in rhipheos montes littus oceani senptentrionalis in leua donec perueniatur gades legendū.Insulæ complures sine noībus eo situ traduntur:ex quibus ante scythiam quæ appellatur bānonia. unam abesse a scythia diei cursu:in quam ueris temperie fluctibus electrum eiiciatur Timæus ꝑdidit.Reliqua littora incerta signata fama.Septētrionalis oceanus amalchium eum hecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit:quod nomen eius gentis lingua significat congelatum.Philemon morimarusam a cimbris uocari:hoc est mortuum mare.Inde usqꝫ ad promontorium rubeas.Vltra deinde chronium.Xenophon lampsacenus a littore scytarum tridui nauigatione insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eādem Pythias basiliam nominat. Feruntur & oonæ:in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant.Aliæ in quibus equinis pedibus homines nascantur:hippopodes appellati.Fanesiorum aliæ in quibus nuda olioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota integant.Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonū quæ est prima.Inde germaniæ seuo mons ibi immensus:nec ripheis iugis minor immanem ad cimbrorum usqꝫ promōtorium efficit sinum:qui codanus uocatur refertus insulis:quarum clarissima scandiauia est incompertæ magnitudinis.Portionē tantum eius quod sit notum:hilleuionum gente quingentis incolente pagis:quæ alterum orbem terrarum eā appellat.Nec est minor opinione eningia.Quidā hæc habitari uistulani usqꝫ fluuium:a sarmatis benedis:scyris:hyrris:tradūt.Sinum clylipeum uocari:& in ostio eius insulam latrin.Mox alterum sinum lagnum conterminum cimbris.Promontorium cimbrorum excurrens in maria longe peninsulam efficit:quæ haustisus appellatur.xxiii.M.passuum.Inde insulæ romanis armis cognitæ.Earum nobilissimæ burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudine sponte prouenietis.Item glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerāia:præterqꝫ actania.Toto autē hoc mari ad scaldin usqꝫ fluuium germaniæ accollunt gētes haud explicabili mēsura: tam immodica prudentium discordia est.Græci & quidam nostri.xxv.M.pas.oram germaniæ tradiderūt.Agrippa cum rhetia & norico longitudinem.d.c.M.p.lxxxvi.M.p. Latitudinem.ccxlviii.M.

Germaniæ. CA. XIIII.

RHetiæ prope unius maiore latitudine:sane circa excessium eius subactæ.Nam germania multis postea annis nec tota per cognita est.Si cōiectare permittitur haud multū ore deerit græcorum opinioni:& longitudinis ab agrippa traditæ. Genera germanorū quinqꝫ.Vindelici:quorum pars burgundiōes:uarrinnæ:charini:guttones.Alterum genus ingeuones:quorum pars cimbri:teutoni a cauchorum gente.Proximi autem rheno isteuōes.quorum pars cimbri mediterranei:hermiones:quoꝝ sueui heumunduri:catti:cherusci. Quīta pars peucini:habernæ supradictis contermini dacis.Amnes clari in oceanum defluūt:gutallus uistilus siue uistula:albius:uisurgis:ammissius:rhenus:mosa.Iotrorsus uero nulli inferius nobilitate hercynium iugum prætenditur.

habernæ uľ basternæ

Insulæ in gallico oceano. CA. XV.

IN rheno autem ipso prope centum Mil.passuum in longitudinem nobilissima batauorum insula:& cānenefatum:& aliæ frisiorum:caucorum:frisiabonum :sturiorum: morsatiorum:quæ sternuntur inter helium:ac fleuum.Ita appellātur hostria in quæ effusus rhenus ab septentrione in lacus ab occidēte in amnem mosam se spargit : medio inter hæc chore modicum nomini suo custodiens alueum.

Britannia hibernia. CA.XVI.

EX aduerso huius situs britannia insula clara græcis nostrisqꝫ monumentis:inter septētrionem & occidentem iacet:germaniæ:galliæ:hispāiæ:multo maximis europæ partibus magno interuallo aduersa.Albion ipsi nomen fuit:cum britanniæ uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus.Hæc abest a gesoriaco morinorum gentis littore proximo traiecto qnquagita millia millium. Circuitu uero patere trigintaocto Mil.passus.lxxv.M. Pythias & Isidorus tradunt.Triginta prope iam annis notitiam eius romanis armis nō ultra uicinitatem siluæ calidoniæ propagantibus.Agrippa longitudinem octingentorum millium passuū credit esse.Latitudinē tricētoꝝ milliū credit.Et eādē hiberniæ latitudinē.Sed longitudinē

milliū uel minimum

ducentoꝝ.M.p.minoré.Sup eá hæc sita abest breuissimo tráſitu a ſiluꝝ géte.xx.M.paſſuú.Reliqrú mella.cxxv.M.circuitu amplior prodit.Sunt aút hic.xl.M.paſ.orcades modicis inter ſe diſcrete ſpatiis.Septé acmodæ:& triginta hæbudes:& inter hiberniá & britániá:mona:menapia:ricnea:uectis:ſilinus:andros.Infra uero ſiambis:& axátos. Et ab aduerſo in germanicú mare ſparſæ gleſſariæ:quas electridas græci recentiores apellauere:ꝙ ibi electrum naſceret. Vltima oíum quæ memorantur:tyle.In qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignú ſole tráſeúte:nulloſqꝫ contra ꝑ brumá dies.Hæc quidá ſenis menſibus cótinuis fieri arbitrátur.Timæus hiſtoricus a británia introrſus ſex dieꝝ nauigatióe abeſſe dicit inſula mitterin:in qua candidú plumbú proueniat.Ad eá britános uitilibus nauigiis corio circunſutis nauigare.Sút & qui alias ꝓdát ſcandiá: dumná:bergos:maximáqꝫ oíum uerigon:ex qua in tylen nauigetur.A tyle unius diei nauigatione mare cócretú a nónullis cronium appellatur. uł cattiterí

Gallia. CA.XVII.

Allia oís comata uno nomine appellata in tria populorú genera diuiditur: amnibus maxime diſtincta.A ſcalde ad ſequaná belgica.Ab eo ad garumnam celtica:eademqꝫ lugdunéſis.Inde atqꝫ pyrenei montis excurſum:aquitania aremorica áte dicta.Agrippa uniuerſaꝝ galliaꝝ inter rhenú & pyreneú atqꝫ oceanú ac mótes gebéná & iurá:quibus narbonenſem galliá excludit:lógitudiné.cccccxx.M.paſ.Latitudiné.cccxiii.cóputauit.A ſcaldi incolút:exerni: texandri pluribus noíbus.Deinde menapii:morini:oromáſaci iuncti pago:q geſoriacus uocat.Británi:ambiani:bellouaci baſſi:itrorſus catoſlogi:attrebates:neruii:liberi:uero mádui:ſueuconi:ſueſſiones:ueruni liberi.ulmanetes liberi:túgri:rinuci:friſi:auones:betaſi:leuci liberi:treucri:liberi antea:& lingones fœderati:rheni:fœderati:medio matrici: ſequani :rauraci:heluetii.Colonia equeſtris & rauriaca.Rhenú autem ac colentes germaniæ gentium in eadé prouincia nemetes: triboci:uangiones:hinc ubii:colonia agripinéſis: guberni:bataui:& quos in inſulis diximus rheni.

Lugdunenſis gallia. CA. XVIII.

Vgdunenſis gallia habet lexouios:uellocaſſes:galletos:uenetos:abrincatuos:oſiſinios flumen:clarum ligerin.Sed peninſulam ſpectatioré excurréte in oceanum a fine oſſiſinorum circuitu.d.c.xxv.M.paſſuum longitudine.In latitudíe.cxxv.mil. Vltra eam uannete.Intus autem hedui fœderati:carautái:fœderati:boii:ſenones.Aulerci qui cognominantur eburones:& qui cenomani:meldi:liberi:pariſii:trecaſſes:andegaui:uiducaſſes: bodicaſſes:uenelli:carioſuelites:diablindi:rhedones:turóes:iteſui:ſecuſſí:albii:liberi in quorú agro colonia lugdunum.

Aquitania. CA. XIX.

Quitanicæ ſút:ambulatri:anagnutes:pictones:ſáctones liberi:bituriges:liberi:ſeſignani cognomine ubiſci:aqtani unde nomé prouinciæ ſediboniates:Mox in oppidú cótributi cóuennæ:bergebi:tarbeli quattuor:ſignani:coccoſates: ſexagnani uenani:enobriſates:belendi:ſaltus:pyreneus:Infraqꝫ nemeoſi:oſquidates montái: ſybillates:cápeni bercorcates:pípedimui:ſáſſumini:uellates:tornates.conſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſquidates:capeſtres:ſucceſſes:latuſates:baſabocates:uaſſei:ſennatus.cambolectri:ageſinates pictonibus iuncti.Hinc bituriges liberi q cubi appellantur.Dein lemouices:aruerni liberi:gabales.Rurſus Narbonenſis prouinciæ contermini ruteni:cadurci:antobroges.Tarnæqꝫ amne diſcreti a toloſanis petrogori.Maria circa oram ac rhenum ſeptentrionalis oceanus:inter rhenum & ſequanam britannicus:inter rhenum & pyreneum gallicus.Inſulæ complures uenetoꝝ:& quæ uenetícæ appellantur:& iter aquitanicum ſinum.

Citterior hiſpania: CA.XX.

A Pyrenei ꝓmótorio hiſpánia icipit anguſtior non gallia mó.ueꝝ ét ſemetipſa(ut diximus)iméſú qtú hic oceáo:illic hiberico mari cóprimétibus.Ipſa pyrenei iuga ab exortu æqnoctiali i occaſú brumalé breuiores lateꝛ ſeptétrióali q̃ meridiáo hiſpáias faciút Proxia ora citerioris eſt eiuſdé tarraconéſis ſitus a pyreneo ꝑ oceanú uaſconú ſaltus. Olarſo:uarduloꝝ oppidá:moroſgi:méoſca:ueſperies:amanú portus:ubi núc obrica flaui:colóia ciuitatú noué.Regio cátabroꝝ:flumé ſanga:portus uictoriæ iuliobricéſiú.Ab eo loco fótes hiberi q̃dragíta mil.paſ.portus biédi: origeui mixtis cátabris.Portus eoꝝ ueſei:ueca.Regio aſtuꝝ:neoga oppidú in peninſula piſici.Et deinde cóuétus luceſis a flumine nauilubione: cibarci:egouarri cognoíe namarini:iadói:arrotrebæ:ꝓmótoriú celticú.Amnes:florius:nelo:celtici:cognoíe neriæ:ſuperqꝫ tamarici:quoꝝ in peninſula treſaræ:ſeſtianæ Auguſto dicatæ:& Ceporio oppidú noela.Celtici cognoíe ꝑſemartii:cilieni.Ex iſulis noíandæ:corticata:& aunios:aciliéſis: cóuétus: bracaꝝ:heleni:gronii:caſtellú tide:græcoꝝ ſobolis oía.Inſulæ cycæ.Inſigne oppidum abobrica Minius amnis quattuor.M.paſ.ore ſpatioſus:lebuni:ſeurbi:bracaꝝ oppidú auguſta: quos ſupra

galecia. Flumen limia. Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelēdonibus:& iuxta numan tiam. Lapsus dein Per areuacos uacceosque disterminatis ab asturia uectonibus:a lusitania gallecis. Ibi quoque turdulos a bracharis arcens omnisque dicta regio a pyreneo metallis referta auri argenti ferri plumbi nigri albiq3.

Lusitania. CA. XXI.

A Durio lusitania icipit. Turduli ueteres:pesuri. Flumen uacca:Oppidum talabrica:Oppidum & flumen eumenium:Oppida conimbrica:eburo britium. Excurrit deinde in aliud uasto cornu promontorium quod alii artabrum appellauere alii magnum multi ulysipponēse ab oppido: terras maria cœlum disterminans. Illo finitur hispaniæ latus. Et circuitu eius incipit frons septentrionis. Insulæ in oceano. CA. XXII.

Hinc oceanus qui & gallicus occasus:illinc oceanus atlanticus promontorii excursum: xl. mil. prodidere. Alii. xc. mil. pas. ad pyreneum. Inde non pauci duodequinquaginta millia:& ibi gentē artabrum quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotebras enim quos ante celticum diximus promontorium hoc in loco posuere litteris permutatis Erratum & in amnibus inclytis ab minio:quem supra diximus. cc. mil. passuū ut auctor est Varro abest eminius:quem alibi quidam intelligunt:& limæam uocant:obliuionis antiquis dictus: multumq3 fabulosus. Ab durio tagus. cc. milliū passuum interueniente munda. Tagus auriferis harenis celebratur: Ab eo. clx. M. passuum ꝑmontorium sacrum e media prope hispaniæ frōte prosilit. xiiii. millia passuum. Inde & pyreneum medium colligitur. Varro tradit. Ab ana uero: quo lusitaniam a betica discreuimus. cxxvi. M. passuum. A gadibus. cii. M. pass. additis gentes celticæ turduli:& circa tagum uetones: Ab ana ad sacrum lusitani. Oppida memorabilia a tago in ora:olysippo equarū e fauonio uento conceptu nobile:salatia cognominata. Vrbs imperatoria merobrica:promontoriū sacrum:& alteꝝ cuneus. Oppida ossonoba bassa myrtili. Vniuersa ꝓuīcia diuiditur ī cōuentus tres:emericēsem:pacensē:scolabitanum. Tota populoꝝ. xlvi. in q̄bus coloīæ sūt qnq3 mūicipiū ciuiū rōanoꝝ latii ātiq̄ q̄ttuor. Stipēdiaria. xxxvi. Colōia augusta emerita anæ fluuio apposita:mertallinēsis: pacēsis:norbēsis:cæsariana cognoīe. Cōtributa sunt ī eā castra norbēsis iulia:castra cecilia. Quīta est scalabis:q̄ præsidiū iuliū uocat. Municipiū ciuiū rōanoꝝ olysippo fœlicitas iulia cognomiatum. Oppida ueteris latii ebora:quod idem liberalitas iulia:& myrtilis:& salatia:quæ diximus stipēdarioꝝ:quos nomiare nō pigeat. Præter iam dictos ī betica cognominibus:augustobrigēses:eminenses:arani āi:taxabritēses:blaxenses:cæsarobricēses:caperenses:caurenses:colarni:cibilitani cōcordienses:& bocori:iteraułenses:latienses : mirobrigenses:qui celtici cognominantur:medubrigenses:q plumbarii:ocelenses:lacienses:turduli q bardu li:& tapori. Lusitaniam cum asturia:& galecia patere longitudīe. d. xl. M. pas. Latitudīe. d. xxxvi. M. Agrippa prodidit. Omnes autem hispaniæ a duobus pyrenei promontoriis per maria totius oræ circuitu. xxxix. M. xii:colligere existimantur:ab aliis. xxvi. M. Ex aduerso cerltiberiæ cōplures sunt īsulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plumbi:& e regione arrotrebaꝝ ꝑmontorio deoꝝ sex:quas aliq̄ fortunatas appellauere. In ipso uero capite:mox beticæ ab ostio freti pas. lxxv. M. gadis lōga:&(ut Polybius scripsit). xii. M. lata. iii. M. pass. abest a cōtinente. Proxima parte mīus pedes. d. cc. Reliqua plus septē. M. ipsius spatiū. xv. M. pas. est. Habet oppidū ciuiū rōanorum quod appellatur augustana urbs iulia. Gaditāi ab eo latere quo hispaniam spectat passibus fere. c. Altera īsula est ī longum. cc. millium passuum. xl. M. lata ī qua prius oppidum gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & philistide:ærithrea a Timæo & Sylæo ophrodisias:ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus cotinusam apud eos uocitatam ait. Nostri tarteron appellant:quam pœni appellarunt gadiritiam:pœni cadiruta punica līgua septem significāte. Erithrea dicta est:quoniam ryrii ab origine eorū orti ab erythreo mari ferebātur. In hac geriones habitasse a q̄busdā existimantur:quorum armenta. Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam:& contra lusitaniā arbitrentur:eodēq3 nomie quondā ibi appellāt

septem uel septum

Vniuersæ europæ. mēsura. CA. XXIII.

Peracto ambitu europæ reddēda cōsumatio ē:ne qd ī expedito nō sit noscere uolēti bus. Lōgitudinē eius Artemidorus atq3 Isidorus a tanai usq3 gades. lxxxiiii. M. xiiii. p. ꝑdiderunt. Polybius latitudīem europæ ab italia ad oceanū scribit. xi. M. l. esse etiā tum icōperta magnitudīe huius. Est aūt ipsius italiæ(ut diximus) xii. M. xx. ad alpes. Vnde lugdunū ad portū marinoꝝ britannicū:qua uidet mensurā agere Polybius. xiii. M. xviii. Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstiui ostiumq3 rheni per castra legionum germaniæ ab iisdem dirigitur alpibus. xii. M. xliii. pas. Hinc deinde africa atq3 asia dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER Q. VINTVS:

Africæ Descriptio.

FRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAVERE: Q VA mare ante eam libycum incipiens ægypto finitur. Nec alia pars ter rarum pauciores recipit sinus: longe ab occidente littorū obliquo spatio. Populoꝝ eius oppdorumq; nomina uel maxime sunt inef fabilia: præterq̄ ipsorum linguis: & alias castella ferme inhabitant

Mauritānia. CA. I.

Rincipio terrarum mauritaniæ appellanrur usq; ad C. Cæsarē Germanici filiū regna. Sæuitia eius in duas diui sa est prouincias. Promontorium oceani extimū ampe. lusia nomiatur a græcis. Oppida fuere lissa: cotte: ultra columnas Herculis: nunc est tingi quondam ab Anteo cōditū: postea a Clau dio Cæsare cum coloniā faceret: appellatum traducta iulia. Abest a belone oppido beticæ proximo traiectu. xxx. mil. pas. Ab eo xxv. mil. in ora oceani colonia Au gusti: iulia constantia: zubil regū ditioni exēpta: & iura in beticā petere iussa: & ab eo. xxxii. mil. passuū colonia a Claudio Cæsare facta lixos: uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia An tei: certamenq; cum Hercule: & hesperidum horti: Affunditur autem huic æstuariū e mari fle xuoso meatu: ī quo dracōis custodiæ instar fuisse nūc īterpretanť. Amplectiť ītra se insulā: quā solā e uicino tractu aliquanto excelsiore nō tñ æstus maris inūdāt. Extat ī ea & ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portētosa græ ciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædam de iisdem tradidisse. Præualidam hanc urbem maioremq; magna charthagine. Præ terea ex aduerso eius sitā: & prope īmēso tractu. Ab tingi quoq; aliam Cornelius Nepos audacis sime credit ab lixo. xl. M. passuum. In mediterraneo altera Augusti colonia est babba: iulia cāpe stris appellata. Et tertia banasa. lxxv. M. ualentia cognomiata. Ab ea. xxxv. M. passuū uolubile op pidum: tantūdem a mari utroq; distās: & in ora a lixo. l. M. amnis subur: præter banasam coloni am defluens: & magnificus & nauigabilis. Ab ea totidē milibus passuum oppidū sala eiusdē no minis fluuio impositū: iam solitudinibus uicinum: elephantorumq; gregibus infestū. Multo ta mē magis autololum gentē per quam iter est ad montē africæ uel fabulosissimum atlātē. E me diis hunc harenis in cœlum attolli prodiderunt: asperū. squalentem: qua uergat ad littora ocea ni: cui cognomen īposuit. Eundem opacū: nemorosumq; & scatebris fontiū riguum qua spectat africam fructibus omnium geneꝝ sponte ita subnascentibus: ut nunq̄ satietas uoluptatibus de sit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere oīa haud alio q̄ solitudinum horrore: subire tacitā religionem animos propius accedentiū: præterq; horrorē elati super nubila atq; in uicinia luna ris circuli. Eundēq; noctibus micare crebris ignibus ægypanū satyrorūq; lasciuia. Impleri tibia rum ac fistulæ cantu tympanorumq; & cymbalorū sonitu strepere. Hæc celebrati auctores pro didere: præter Herculi & Perseo laborata ibi: spatiū ad eum īmensum incertūq;. Fuere & Han nonis carthaginēsium ducis cōmentarii punicis rebus florentissimis explorare ambitum africæ iussi: quē secuti pleriq; e græcis nostrisq;. Et alia quædā fabulosa: & urbes multas ab eo cōditas ibi prodidere: quaꝝ nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res in africa ge rente Polybius annalium conditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circūuectus prodidit a monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumē: anatin cccc xxxv. M. pas. Ab eo lixum. ccv. mil. pas. Agrippa lixum a gaditāo freto. cxii. mil. pas. abesse. In de sinū qui uocetur saguti. Oppidun in promontorio mu'elacha. Flumia subur & salam. Portū rubis a lixo. cccxiii. mil. pas. Inde promontoriū solis: portum risadir. Gætulos: autoteles: flumen cosenū. gētē selatitos: & masatos: flumē masathar: flumē darat: in quo crocodilos gigni. Deīde si nū. d. cxvi. M. p. Includit mōtes barce ꝑmontorio excurrēte ī occasū: qd' appellať surrētiū. Postea flumē palsum: ultra quod æthiopas peroros: quoꝝ a tergo porusios. Iis iungi mediterraneos gæ tulos: daras at ī ora æthiopas daratitas. Flumē bambothū crocodilis & hippopotamis refertū: Ab eo montes ꝑpetuos usq; ad eū: quē theon ochema dicemus. Inde ad ꝑmontoriū hesperum nauigatiōe dierum ac noctium. x. In medio eo spatio atlantem locauit: a cæteris omnibus in ex

tremis mauritaniæ proditũ.Romana arma primũ Claudio pricipe in mauritania bellauere:Ptolemæum regẽ a C.Cæsare interẽptũ:ulciscente liberto Aedone:refugientibusq; barbaris uentũ cunstat ad montẽ atlantem.Nec solum consulatu perfunctis atq; e senatu ducibus qui tum res gessere:sed equitibus quoq; romanis qui ex eo ꝓfuere:ibi atlãtem penetrasse gloria fuit.Quinq; sunt(ut diximus)romanæ coloniæ in ea ꝓuincia:ꝓuiumq; famæ uideri potest.Sed id plerũq; fallacissimo experimento deprehendit̃:quia dignitate indagare uera pigeat:ignorantiæ pudore mentiri non piget.Haud alio fidei ꝓniore lapsu:q̃ ubi falsæ rei grauis auctor existit.Et equidẽ minus miror incõperta q̃dam eẽ equestris ordinis uiris iam uero & e senatu nõ aliunde intrantibus q̃ causa luxuriæ:cuius efficacissima uis sentit̃ atq; maxima cum ebori cædroq; siluæ exgrãtur:oẽs scopuli gætuli muricibus:ac purpuris.Indigenæ tñ tradunt in ora ab sala.cl.M.p.flumẽ asamã marino haustu:sed portu spectabile:mox amnẽ quẽ uocant fuut.Ab eo ad dyrĩ(hoc enĩ atlanti nomẽ esse eoꝝ lingua cõuenit).cc.M.pas.interueniente flumine cui nomẽ est uior.Ibi fama existere circa uestigia habitati quõdã soli uineaꝝ palmetorumq; reliquias.Suetonius Paulinus:quem consulẽ uidimus:primus romanoꝝ ducum transgressus quoq; atlantem aliquot millium spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri.Imas radices dẽsis altisq; repletas siluis incognito genere arboꝝ:proceritatẽ spectabilem enodi nitore:frõdes cupressis similes:præterq; grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine:quibus addita arte posse quales bombice uestes confici.Verticẽ altis etiã æstate operi niuibus.Decumis se eo peruenisse castris: & ultra ad fluuium qui niger uocat̃:per solitudines nigri pulueris eminentibus interdũ uelut exustis cautibus loca inhabitabilia feruore.q̃q̃ hyberno tempore expertus.Qui proximos inhabitent ei saltus refertos elephantoꝝ ferarumq; & serpentũ omni genere canarios appellari.Quippe uictum eius animalis promiscuũ iis esse:& diuidua feraꝝ uiscera.Iunctam æthiopum gentẽ quos perorros uocant satis cõstat.Iuba Ptolemæi pater:qui primus utriq; mauritaniæ imperauit: studiorũ claritate memorabilior etiam q̃ regno similia prodidit de atlante:præterq; gigni ibi herbam euphorbiã noie ab inuentore medico suo appellatã.Cuius lacteum succũ miris laudibus celebrat ĩ claritate uisus:contraq; serpentes & uenena omnia:priuatim dicato uolumine.Et satis superque de atlante.

Aedone uł Aedemõe

uel phut

Tingitania prouincia. CA. II.

Ingitaniæ prouinciæ longitudo.clxx.M.passuum est:& gens in ea quondam ꝑcipua maurorum:unde nomen prouinciæ:quos pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas rediit familias.Proxima illi massesyloꝝ fuerat:sed simili modo extincta est.Getulæ nunc tenent gentes:bãnurræ:multoq; ualidissimi autolales.Et horũ pars quõdã uesuni:qui auulsi iis propriã fecere gentẽ uersi ad æthiopas.Ipsa prouincia ab oriente mõtosa fert elephantos.In abila quoq; monte & quos septem fratres a simili altitudine appellãt freto ĩminenti iuncti abilæ:ab iis ora interni maris.Flumen tamuda nauigabile quondam & oppidum.Flumen laud & ipsum nauigiorum capax.Rusardir oppidũ & portus maluana.Fluuius nauigabilis siga.Oppidum ex aduerso malacæ in hispania sitæ:Syphacis regia alterius iam mauritaniæ.Nanq; diu regum nomina optinuere:ut bogudiana appellaretur extima.Itemq; Bocchi q̃ nunc cæsarienses.Ab ea portus magnus ar spatio appellatus ciuium romanoꝝ oppidum. Amnis mulucha Bocchi massesylorumq; finis.Quiza cenitana peregrinorum oppidum.Arsennaria latiorum tria mil.passuum a mari.Carcenna colonia Augusti:legio secunda.Itẽ colonia eiusdẽ deducta cohorte prætoria gunugii:promõtorium Apollinis.Oppidumq; ibi celeberrimũ cæsarea ãtea uocitatũ iol:iubæ regia a Diuo Claudio coloniæ iure donata:eiusdem iussu deductis ueteranis.Oppidum nouum & latio datum tipasa.Itemq; a Vespasiano imperatore eodẽ munere donatum icosio.Colonia Augusti rusconiæ : Ruscuriũ ciuitate honoratũ a Claudio.Ruzarus colonia Augusti.Salde colonia eiusdem:igilgili oppidum.Tucca impositũ mari & flumini ampsagæ:intus colonia augusta:quæ item succabar:item tebusuptus.Ciuitates timici:tigauæ.Flumina isarges:gẽsnabades:sarnadala:nabar:gensina :turebi:flumen usariens nauigabile. Flumen ampsaga abest a cæsarea.ccxxxiii.M.pass.Vtriusque mauritaniæ longitudo.d.ccc.mil.pass.xxxix.Mil. Latitudo.cccclxvii.mil.pas.

Numidia. CA. III.

Bampsaga numidia est:Massinissæ clara nomine:metagonitis terra a græcis appellata.Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia sua:hoc est domus plaustris circũferentes.Oppida cullu:rusicade.Ab ea ad.xlviii.mil.pas.in mediterraneo colonia cirtha:sittianoꝝ cognoie:& alia intus sicca:liberũq; oppidũ bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius.Flumen armua. Oppidum tabracha ciuium ro.Tusca fluuius:

numidiæ finis: nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa: CA. IIII.

Tusca zeugitana regio: & quæ ꝓprie uocet africa est. Tria promõtoria: candidũ: mox Apollinis aduersum sardiniæ. Mercurii aduersum siciliæ in altum ꝓcurrentia duos efficiũt sinus hipponensem proximum ab oppido: qđ hipponẽ dilutũ uocãt diarrhitũ a grecis dictũ ꝑ aquaꝝ irrigua. Cui finitimũ theudalis ĩmune oppidũ lõgius a littore. Deĩ ꝓmõtoriũ Apollinis: & in altero sinu utica ciuiũ romanoꝝ Cathonis morte nobilis: flumen bagrada. Locus castra cornelia. Colonia carhago: magnæ in uestigiis carthaginis: colonia maxulla. Oppida carpi: nisua: Et libeꝝ clupea in promõtorio Mercurii. Itẽ libera curubis neapolis. Mox africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices uocant q bizãtiũ incolũt: ita appellat regio. ccl. mil. pas. p circuitũ fertilitatis eximiæ cũ cẽtesima fruge agricolis phœnus reddẽte terra. Hic oppida libera leptis adrumẽtũ: ruspina: thapsus. Inde thenæ: a macomades: tacapæ: sabrata cõtingẽs syrtin: minorẽ: ad quã numidiæ & africæ ab ampsaga lõgitudo. d. lxxx. mil. p. Latitudo q̃ cognitũ ẽ. cc. mil. Ea pars quã africã appellauimus diuidit in duas ꝓuĩcias: ueterem & nouã discretas fossa Inter africanũ sequẽtẽ: & reges thenas usq; producta: qđ oppidũ a carthagie abest. ccxvii. mil. p. Tertius sinus diuidit in geminos duaꝝ syrtiũ uadoso ac reciproco mari. Disrhoos: ad ꝓximã q̃ minor est a carthagine. ccc. mil. pas. ut Polybius tradit. Ipsam. c. mil. pas. additu. ccc. mil. ambitu. Et terra hæc aũt sydeꝝ obseruatione nobilis: Ad eã per deserta harenis perq; serpentes iter est. Excipiunt saltus repleti feraꝝ multitudine: & introrsus elephantoꝝ solitudies: mox deserta uasta. Vtriq; garamãtes ab augylis dieꝝ. xii. itiere distãtes. Sup illos fuere gẽs psylli: sup quos lacus lycomedis desertis circũdatus. Augylæ ipsi medio fere spatio locantur ab æthiopia: quæ ad occidentẽ uergit: & a regione quæ duas syrtes interiacet par utrinq; interuallo: sed littore inter duas syrtes. ccl. mil. pas. Ibi ciuitas oensis. Cynips fluuius ac regio. Oppida neapolis: taphra: a brothonum: leptis: tera quæ cognominat magna. Syrtis maior circuitu. cxxv. mil. pass. aditu aũt. cccxiii. mil. Inde accolit gens cisipadũ. In intimo sinu fuit ora lothophagon: quos qdã alachroas dixere: ad philenoꝝ aras: ex harena sũnt eæ. Ab iis nõ ꝓcul a cõtinẽte palus uasta ad amnẽ tritonẽ: nomenq; ab eo accepit: palantias appellata a Callimacho: & citra minorẽ syrtĩ eẽ dicta: a multis uero inter duas syrtes. Promõtoriũ qđ maiorẽ includit borion appellat: ultra cyrenaica ꝓuincia. Ad hũc finẽ africa a fluuio ãpsaga populos. xxvi. habet: q rõano parent ĩperio. In iis colonias sex ꝑter iam supra dictas uthinã tuburbin. Oppida ciuiũ romãoꝝ. xv. ex quibus in mediterrãeo dĩcẽda absuritanũ: abutucẽse: ab oriente canophicum: chilmanense: simittuẽse: thunusidẽse: tuburnicense: tynidrumense: tibigense. Vcitana duo maius & minus: uagense: oppidũ latinum unum uzzalitanum. Oppidum stipendiarium unum. Castris corneliis oppida libera triginta: ex quibus dicẽda intus acolitanũ: aparitanũ: auidense: abziritanũ: canopitanũ: melzitanũ: madaurense: salaphitanum: tusdritanum: tiricense: thiphicense: tũnisense: theudense: tagasense: migẽse: ulusubritanũ: uagiense aliud sigense: ziamense: ex reliquo nũmero non ciuitates tantum: sed pleræq; ẽt nationes iure dici possunt: ut natabudes capsitani: musulani: sabarbares: massynisiues uamacures: ethini: mussini: marchubii: & tota gætulia ad flumen nigrin: qui africam ab æthiopia dirimit.

Cyrenæ. CA V.

Yrenaica eadem pentapolitana regio illustrat Hãmõis oraculo: quod a cyrenis abest cccc. mil. pas. fonte solis: pentapolis urbibus maxie quinq; berenice: arsinoe: ptolemaide apollonia: ipsaq; cyrene. Berenice in syrtis extimo cornu est quondam uocata hesperidum supradictaꝝ: uaganti bus græciæ fabulis. Nec ꝓcul ante oppidũ fluuius lethon: lucus uel ladon sacer. ubi hesperidum horti: memorantur. Abest ab lepti. ccclxxxv. mil. p. Ab ea arsinoe tauchera uocitata. xliii. mil. pas. Et deinde ptolemais antiquo noie barce. xxii. mil. pas. Mox. ccl. mil. promõtoriũ phycus per creticum mare excurrit distans. ccc. l. mil. p. a tænaro laconicæ ꝓmontorio A creta uero ipsa. cxxv. mil. Post id cyrene a mari. xi. mil. pas. A phicunte apolloniã: xxiiii. mil. pas. ad cheronnesum. lxxxviii. mil. pas. Vnde catabathmũ. ccxvi. mil. pas. accolunt marmaridæ a paretoni ferme regione ad syrtin usq; maiorem porrecti. Post eos acrauceles: atiani. In ora syrtis nasamones: quos mesammones græci appellauere ab argumento loci: medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager. xv. mil. p. latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem spatio frugibus tantum: mox. xxx. mil. passuum latitudine: & ccl. mil. pass. longitudine laseri modo. Post nasammonas hasbytæ: & macæ uiuunt. Vltra eos hammanientes. xi. dierum itinere a syrtibus maioribus ad occidentem: & ipsi quaqua uersus harenis circũdati: puteos tamen haud difficiles bi-

num fere cubitorũ inueniunt altitudine:ibi restagnantibus mauritaniæ aquis.Domos sale e mõtibus suis exciso ceu lapide construũt.Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dieꝝ qttuor iter:cũ qbus cõmertiũ gẽmæ tantũ:quã carbunculũ uocamus:ex æthiopia uectæ. Interuenit ad solitudines africæ super minorem syrtin dictas uersa:phazania:ubi gentem phazaniorum urbeſq; alelen:& cillabã subegimus.Itẽ cidamum e regiõe sabrate.Ab his mõs longo spatio in occasũ ab ortu tendit: ater a nostris dictus a natura adusto similis:aut solis repercussu accẽso.Vltra eũ deserta.Matelgæ oppidum garamantum.Itemque detris affuso fonte a medio die ad mediam noctem aquis feruentibus:totidem horis ad medium diem rigẽtibus.Clarissimumq; oppidum garadamũ caput garadamãthũ:omnia armis romãis superata:& a Cornelio Balbo triumphata: uni omnium curru externo:& quiritium iure donato.Quippe gadibus nato ciuitas romana cũ Balbo maiore patruo data est.Et hoc mirum supradicta oppida ab eo capta auctores nostros ꝓdidisse.Ipsum in triumpho præter cydamum:& garadamum oĩum aliarum gentium urbiumq; numina:ac simulacra duxisse:quæ fuere hoc ordĩe.Tabidium oppidum:niteris natio gligemela oppidum.Bubeium natio uel oppidum.Enipi natio.Thuben oppidũ.Mons nomine niger:nitibrum:rapsa oppida:discera natio:detri oppidũ:flumen nathabur:thapsagũ oppidum: nánagi natio:boin oppidum:pege oppidum:flumen dasibari.Mox oppida continua baracum:buluba:alasi:galsa:balla:maxalla:zizama.Mons gyri:in quo gẽmas nasci titulus prodidit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius.Puteos qui sunt non alte fodiendi si locoꝝ noticia assit:harenis operientibus.Proximo bello quod cum oensibus Romani gessere auspiciis Vespasiani imperatoris cõpendium uiæ quatriduo deprehẽsum est.Hoc iter uocatur præter caput saxi:finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum:& uallis repente cõuexa.Ad eum terminum cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil.p.in longitudinẽ patet.In latitudine qua cognitũ est.d.ccc.pas.

Libya mareotis. CA. VI.

A quæ sequit regio mareotis libya appellat:ægypto contermina.Tenẽt marmarides: adirmachidæ:deinde mareotæ.Mẽsura a catabathmo ad paretõium.lxxxvi.mil.pas. In eo tractu uicus apis iterest nobilis religione ægypti locus.Ab eo paretoniũ.xii. M. pas.Inde alexãdriã.c.M.p.Latitudo.clxix.est.Eratosthenes a cyrenis alexãdriam terrestri itinere.d.xxv.M.ꝓdidit.Agryppa totius africæ a mari atlãtico cũ iferiore ægypto.lxxxv.M. pas. lõgitudinẽ posuit.Polybius & eratosthenes diligẽtissime existimari ab oceão ad carthaginẽ magnã.lxvi.mil.p.Ab ea canopũ nili ꝓximũ ostiũ.xvi.mil.pas.xxix.fecerunt.Isidorus atingi canopum xxxv.xcix.mil.passuum.Artemidorus quadragita minus q̃ Isidorus.

Insulæ circa africam & aduersarum africæ. CA. VII.

Nsulas nõ ita multas cõplectunt hæc maria.Clarissima est meninx lõgitudine.xxxv. M.pas.latitudĩe.xxv.ab Eratosthene latophagites appellata.Oppida hẽt duo menigẽ ab africæ latere:& altero thoiar.Ipsa a dextro syrtis minoris ꝓmontorio passibus.cc. sita ab ea.c.p.cõtra a leuo cercia cũ urbe eiusdẽ nõis liberi lõga.xxv.M.p.Lata dimidiũ eius ubi plurimũ:ac in extremo nõ plus.v.M.passus.Hinc perparua carthaginem uersus cercinitis ponte iungitur.Ab iis.l.M.fere passuũ lepadusa lõga.vi.mil.pass.Mox.gaulos & galata:cuius terra scorpionem dirũ aĩal africæ necat.Dicitur & in clupea emori:cuius ex aduerso cossyria cũ oppido. At contra carthaginis sinum duæ e gremio æreæ aræ.Reuera autem scopuli uerius q̃ insulæ:inter siciliam maxime & sardiniã.Auctores sunt & has quõdã habitatas subsedisse.Interiori autem ambitu africæ ad meridiẽ uersus:superq; gætulos interueniẽtibus desertis primũ oĩum libyiægyptii:deinde leucæthiopes habitant.

Aethiopes. CA. VIII.

Vper eos æthiopũ gẽtes nigritæ a quo dictũ est flumĩe.Gymnetes pharusi ẽt oceanũ attigẽtes:quos i mauritaniæ fine diximus perorsi.Ab iis oĩbus uastæ solitudĩes oriẽtẽ uersus usq; garamãtes:augylasq; & troglodytas:uerissima opĩoe eoꝝ q desertis africæ duas æthiopias supponũt:& añ oẽs Hõeri q bipartitos tradit æthiopas ad oriẽtẽ occasũq; uersos.Nigri fluuio eadẽ natura q̃ nilo:calamũ & papyꝝ & easdem gignit aĩantes:iisdẽq; tẽporibus augescit.Oritur inter tareleoæthiopas:œcalicas.Horum oppidũ mauin quidã solitudinibus interposuerunt.Atlãtas iuxta eos:ægipanas semiferos:& blẽmias:& gamphasantas:& satyros:& himãtopodas.Atlãtes degeneres sunt humani ritus si credimus.Nã neq; nominũ ullorũ inter eos appellatõ est:& solẽ oriẽtẽ occidẽtẽq; dira ĩprecatiõe cõtuẽt:ut exitialẽ ĩpis agrisq;. Neq; insõnia uisunt qlia reliq mortales.Troglodytæ specus excauãt.Hæ illis dõus:uictus serpẽ.

tium carne: stridorq; non uox:adeo sermonis cōmercio carēt. Garamātes matrimonio℞ exortes: passim cum fœminis degunt. Augylæ tm̄ inferos colunt. Gāphasantes nudi: præliorūq; expertes nulli externo cōgregant. Blemmiis tradūt capita abesse: ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figurā nihil moris hūani. Aegipanis qualis uulgo pingit forma. Himātopodes loripedes qdam: qbus serpendo ingredi natura est. Pharusi quondā persæ comites fuisse dicunt Herculis ad hesperidas tēdentis. Nec de africa plura: quæ memorent: occurrunt.

De Asia. Ca. IX.

ADhæret asia quā patere a canopico ostio ad pōti ostiū Timosthenes. xxvi. xxxviii. m. passuū tradidit. Ab ore autem ponti ad os mæotis Eratosthenes. xv. xlv. mil p. Vniuersam uero cū ægypto ad tanaim Artemidorus & Isidorus. lxxxviii. d. ccl. mil. passus Maria eius cōplura ab accolis traxere noīa: quare simul indicabuntur. Proxima africæ incolit ægyptus ītrorsus ad meridiem recedens: donec a tergo prætendant æthiopes. Inferiorem eius partem nilus dextra leuaq; diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco. c. lxx. mil. passuum interuallo. Quam ob causam inter insulas quidam ægyptum retulere: ita se findente nilo: ut triquetrā terræ figurā efficiat. Ideo multi græcæ littere uocabulo deltam appellauere ægyptum. Mensura ab unitate aluei: unde se primum findit in latera ad canopicum ostiū. c. xlvi. m. ad pelusiacū. cclvi. m. est: Summa pars cōtermina æthiopiæ thebais uocat. Diuidit ī pfecturas oppido℞: quas nomos uocant: ombiten: phāturiten: appolopoliten: hermoniten: tiniten: phanturiten: coptiten. tētiriten: diopoliten: antiopoliten: aphroditopoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusium est regio nomos habet pharbæthiten: bubastiten: thyetroiten: taniten. Reliqua āt arabicū hāmoniacū tēdentē ad Hāmonis Iouis oraculū oxyrynchiten leontopoliten: athribiten: synopoliten: hermopoliten: xoiten: mēdesiū: sebenniten: cabastiten: hetapoliten: heliopoliten: psopiten: cynopoliten: thermopoliten brusophiten: onuphiten: saiten: pthenethum: ptemphum: naucratiten. ueratiten: meletiten: gymnopoliten: menelaiten: Alexandriæ regione. Item libyæ mareotis: heracleopolites est in insula nili longa passus. l. m. in qua & oppidū Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi & mēphites usq; ad summū delta peruenīūt. Cui sunt cōtermini ex africa duo œasitæ. Quidā ex iis aliq noīa pmutāt & substituūt alios nomos: ut heroopolitē: crocodilopoliten. Inter arsinoiten āt ac mēphiten lacus fuit circuitu. ccl. mil. p. aut ut mutianus tradit. cccccl. m. & latitudīs. l. p. manufactus a rege qui fecerat myeridis appellatus. Inde. lxxii. m. pas. prope abest mēphis quōdā arx ægypti regū. Inde ad Hāmonis oraculū. xii. die℞ iter est. Ad scissurā āt nili qđ appellauimus delta. xv. m. pas. Nilus incertis ortus fontibus: ut p deserta & ardēria: & īmēso lōgitudinis spatio ābulās famaq; tm̄ inermi q̄ situ cognitus sine bellis: q cæteras oēs terras inuenere: originē (ut iuba rex potuit exqrere) in mōte īferioris mauritaniæ nō pcul oceano habet: lacu ptius stagnāte: quē uocāt nilidē: Ibi pisces repiunt alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq;: & q̄ nili alueo spectant: hocq; lacu educant. Inde ob argumētum hoc nili ortus c edit: cæsareæ ī theseo dicatus ab eo spectat hodie. Præterea obseruatū ē: put ī mauritania niues imbresue satiauerit: ita nilū īcrescere ex hoc lacu. Rursus īdignat fluere p harenosa & sq̄lentia. Cōditq; se aliquot die℞ itinere. Mox alio lacu maior ī cæsariēsis mauritaniæ gēte masesylū erūpit: & hoīum cœtus ueluti circūspicit iisdē aīaliū argumētis ite℞ harenis receptus cōdit rursus. xx. die℞ desertis ad pximos æthiopas: atq; ubi ite℞ senserit hoīem psilit fōte (ut uerisimile est) illo quē nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia dispescēs ēt si nō ptinus populis: feris tm̄ & beluis frequēs: siluarūq; opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus: qđ illa℞ gentiū lingua significat aquā e tenebris profluentē. Insulas ita inumeras spargit: q̄sdāq; tam uastæ magnitudis q̄q̄ rapida celeritate: ut tm̄ die℞ quinq; cursu nō breuiore transuolet: circa clarissimam ea℞ meroen astabores leuo alueo dictus: hoc est ramus aquæ uenientis tenebris Dextera uero astusapes: quod latentis significationē adiicit. Nec ante nilus q̄ se totum aqs concordibus rursus iunxit. Sic quoq; ētnum siris ut ante noīatus p aliquot milia: & in totū humero ægyptiis: alii sq; triton. Subinde insulis impactus: totidem incitatus irritamentis. Postremo inclusus montibus: nec alibi torrentior uectus aquis properantibus ad locum æthiopum: qui catadupi uocantur: nouissimo cataracte interoccursantes scopulos non fluere īmēso fragore creditur: sed ruere. Postea lenis & confractis aqs domitaq; uiolentia: alioqn & spatio fessus multis q̄uis faucibus ī ægyptiū mare se euomit. Certis tm̄ diebus auctu magno p totā spatiatus ægyptū fœcūdus inatat terræ. Cās huius īcremēti uarias pdidere: sed maxie pbabiles etesia℞ eo tpe ex aduerso flantiū repercussu ultro ī ora acto mari. Aut imbres æthiopiæ æstiuos iisdē etesiis

nubila illo ferentibus e reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: phia lam appellari fontem eius mergiq; i cuniculos ipsum amnem uapore anhelantem fumidus cau tibus ubi conditur. Verum sole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui: & suspensum abundare: ac ne deuoretur abscondi. Idq; euenire a canis ortu per introitum solis in leoné contra perpendiculum fontis sydere stante: cum in eo tractu absumantur umbræ. Plerisq; e diuerso opinatis largiorem fluere ad septentrionem sole discedente: quod in cancro & leone euenit. Ideoq; tunc minus siccari. Rursus in capricornum & austrinum polum uerso sorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timæo siquis extrahi posse credat: umbrarum defectus iis diebus & locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua quæcunque post: solstitium est sensim modiceq; cá crum sole transeunte: abundantissime autem leonem. Et residet in uirgine iisdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra: ut tradit Herodotus centesimo die. cum crescit reges aut præfectos nauigare eo nefas iudicatum est. Auctus eius p puteos mésuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum. xvi. Minores aquæ non omnia rigant. Ampliores detinent: tardius recedendo. Hæ serédi tempora absumunt solo madente. Illæ non dant sitiente. Vtrunq; reputat ꝓuincia. In. xii. cubitis famé sentit. i. xiii. etiánum esurit. xiiii. cubita hilaritatem afferunt. xv. securitatem. xvi. delitias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum. xviii. Claudio principe. Minimumq; pharsalico bello: ueluti necem Magni prodigio quodá flumine auersante. Cum stetere aquæ apertis molibus admittuntur. Vt quæq; liberata est terra: seritur. Idem amnis unus omnium nullas expirat auras. Ditionis ægypti esse icipit a fine æthiopiæ syene: ita uocaꝭ peninsula. c. mil. p. ambitu. In qua cerastæ sunt latere arabiæ: & ex aduerso insulæ. iiii. phile. d. c. mil. p. & a nili fixura: unde appellari diximus deltam. Hoc spatium edidit Artemidorus: & in eo. ccl. oppida fuisse. Iuba. cccc. mil. passus. Aristocreō ab elephá tide ad mare. d. ccl. mil. pas. Elephantis insula infra nouissimum cataractem. cccc. mil. passibus & supra syenem. xvi. mil. habitatur. Nauigationis ægyptiæ finis ab alexandria. d. lxxxv. mil. p. in tantum errauere suprascripti. Ibi æthiopicæ conueniunt naues. Nanque eas plicatiles humeris transferunt quotiés ad cataractas uentú est. Aegyptus super cæteram antiquitatis gloriam. xx. mil: urbium ibi Amase regnáte habitata præfert. Nunc quoq; multis etiam si ignobilibus: frequens celebratur tamé Apollinis: mox leucothoe: & diospolis magna. Eadem thebe: portarú. c. nobilis: fama copiosa indicarum: arabicarumq; mercium nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum: & iterum iouis ac tétyris: infra quod abydus Mennonis regia: & Osiris téplo in clytum. vii. dierum itinere in libyam remotum a flumine. Deíde ptolemais: & panopolis ac Veneris iterú. Et í libyco lycon: ubi mōtes finiunt thebaidem. Abiis oppida Mercurii: alabastrú canú: & supradictú Herculis. Deinde arsinoes & iam dicta mēphis: iter quá & arsinoiten nomō. In libyco turres q̄ pyramides uocantur. Labyrinthus in myridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidú crialō. Vnú ꝑterea ítus & arabiæ conterminú claritatis magnæ solis oppidú

Alexandria. CA. X.

Ed iure laudeꝭ í littore ægyptii maris Alexádria: a magno Alexádro cōdita í africæ pˀte ab ostio canopico. xii. mil. pas. iuxta mareotim lacú: q lacus átea arapotes noíabatur. Metatus est eá d. nocrates architectus pluribus modis memorabili ígenio: qnde cim milium passuum laxitate íserta ad effigié macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosam dextra leuaque anguloso procursu: iam tum tñ qnta situs parte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianam urbis parté euripo e canopico ostio mittitur ex mediterraneo cōmercio. Insulas quoq; plures áplexus. xxx. mil. pas. traiectú. dc. ábitu ut tradit Claudius Cæsar. Alii schœnos í latitudiné patere. xl. faciút schœnúque stadia. xxx. Ita fieri longitudís. pas. tantundem & latitudís Súť in honore & ítra decursus nili multa oppida: præcipue quæ nomía dedere ostiis nō oíbus xi. n. repiunꝭ: supque q̄ttuor q ipsi falsa ora appellát. Sed celeberrimis septé: ꝓxío Alexádriæ canopico: deíde bolbitino: sebenitico: phánitico: médesico: tanico: ultíoq; pelusiaco. Præterea buthos. pharbœtos: leōtopolis: attribis. Isidis oppidú: busiris: cynopolis: aphroditos: sais: naucratis: uń ostiú qdá naucraticú noíant. qđ alii heracleotitú: canopico: cui. vi. m. p. ꝓximú é: ꝑferentes.

Arabia. CA. XI.

Ltra pelusiacú arabia é ad ru. mare ptigés: & odoriferá illá ac diuité: & beatæ cognomie iclytá hæc catabanú & esbōitaꝝ: & scéitaꝝ arabú uocaꝭ sterilis: ꝑterq̄ ubi syriæ cōfinia attigit: nec nisi cassio mōte nobilis. His arabes iúgunꝭ: ab oriéte cáchleis: a meridie cædreis q deíde ábo nabathæis. Heroopoliticus uocaꝭ: alterq; leláiticus sinus rubri maris

in ægyptū uergentis.cl.m.p.interuallo.Inter duo oppida læana: & in nřo mari gaza.Agrippa a pelusio arsinoē rubri maris oppidū per deserta.cxxv.mil.p.tradit tam puo distat ibi tanta rerū naturæ diuersitas.

Syria palestina phœnicis. CA. XII.

Vxta syria littus occupat quondam terrarū maxima:& pluribus distincta noībus. Nāq; palestina uocabať:q̄ cōtigit arabas:& iudæa:& cœle:dein phœnice:& qua recedit intus damascena:ac magis ēt nūc meridiana babylonia. Et eadē mesopotamia inter euphraten & tigrin:quaque transit taurū:sophœne. Citra uero ēt comagene.Et ultra armeniā adiabene:assyria ante dicta. Et ubi ciliciā attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiā.cccc.lxx.Mil.p.est.Latitudo a seleucia pieria ad oppidū i euphrate zeuma.d.xxv.mil.p.Qui subtilius diuidunt:circum euphraten syriā phenicē uolūt:& eē orā maritimā syriæ:cuius pars sit idumæa & iudæa:deinde phœnicē:deīde syriā.Id qđ piacet mare totū: phœnicū appellať.Ipsa gens phœnicū in gloria magna litterarum inuentionis:& syderum:naualiūq; ac bellicarum artium.A pelusio gabriæ castra:cassius mōs:delubrum Iouis Cassii:tumulus magni Pompeii ostracinæ.Arabia finitur a pelusio.lxv.mil.pas.

Idumæa syria:palestina:samaria:ascalum:azotus:cæsarea Ca. XIII.

Ox idumæa incipit & palestina ab emersu sirbonis lacus : quem quidam.cl.mil.pas. circuitu tradidere.Herodotus cassio mōti applicuit . Nūc est palus modica.Oppida rhinocolura:& intus rhaphea:gaza:& intus atheodon:mons angaris . Regio per orā samaria:oppidū ascalo liberū:azotus:Iamnes duæ.Altera uicus ioppe phœnicum antiquior terrarum inundatione(ut ferunt)Insidet colli præiacente saxo:in quo uinculorum Andromadæ uestigia ostendunt.Colitur illic fabulosa cœto.Inde apollonia stratonis turris : eadē cæsarea ab Herode rege condita . Nunc colonia prima flauia a Vespesiano imperatore deducta.Finis pelestines.clxxxix.mil.pas.a confinio arabiæ. Deinde phœnices. Intus autem samaria. Oppida neapolis quod antea mamortha dicebatur.Sebaste in monte altiore gamala.

Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe. CA. XIIII.

Vpra Idumeam & samariam iudæa longe lateq; funditur . Pars enim syriæ iunctam galilæa uocatur.Arabiæ uero & ægypto proxima peræa asperis dispersa montibus: a cæteris iudæis iordane amne discreta.Reliqua iudæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine.Hiericontem palmetis consitam:fontibus irriguam: emmaum: lydam:iopicam:acrabathenam:thamiticam:& zophaniticam:betholen:& tephene:norine in qua fuere hierosolyma longe clarissima urbium orientis:nomen iudææ:modo herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Ca. XV.

Ordanis amnis oritur e fonte peneade:qui cognomē dedit cæsareæ de qua diximus amnis amœnus:& quatinus locorum situs patitur: ambitiosus : accolisq; se præbens uelut inuitus:asphaltitē lacum dirum natura petit:a quo postremo ebibitur: aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas.Ergo ubi prima conualliū fuit occasio : in lacū se fundit:quā plures genesaram uocant.xvi.M.p.lōgitudinis.vi.mil.latitudinis: amœnis circunsceptus oppidis:ab oriente iuliade & hippo:a meridie tharitie:quo & nomine aliqui etiam lacū appellant:ab occidente tiberiade aquis calidis salubri CA. XVI.

Asphaltites.

Sphaltites nihil præter bitumen gignit:unde & nomen. Nullum corpus animalium recipit:tauri cameliq; fluitāt.Inde fama nihil i eo mergi. Lōgitudine excedit.c.m.p. Latitudine maxima.xxv.implet.Minima sex. Prospicit eum ab oriente arabia nomadum:a meridie macharon:secunda quondam arx iudææ ab hierosolymis.Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquarum gloriā ipso noīe pferens.

Gens hessenorum. Ca. XVII.

B occidentali littore hesseni:quos fugitant usq;quaq; nocētes. Gens sola & i toto orbe præter cæteras mira:sine ulla fœmina : omni uenere abdicata : sine pecunia sotia palmarum.In diem ex æquo conuenarum turba renascitur: longe frequentantibus: quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctibus agitat.Ita per sæculorum milia (Incredibile dictu) gens æterna est:in q̄ nemo nascit. Tam fœcunda illis aliorū uitæ pœnitētia ē infra hos ēgadda oppidū fuit scđm ab hierosolymis fertilitate palmetorūq; nemoribus: nūc alterū bustū:Inde masada castellū i rupe:& ipsum haud procul ab asphaltite. Et hactenus iudæa ē

Decapolis. CA.XVIII.

IVngitur e latere syriæ decapolitana regio a numero oppidorum:in q̃ non oẽs: eadẽ obseruãt.Plurimi tñ damascũ & opoton riguas amne chrysorhoa:fertilem philadel phiã:raphanã:oĩa ĩ arabiã recedẽtia.Scythopolin ãtea nisã a Libo p̃re sepulta nutrice ibi scythis deductis.Gaddara hieremiace præfluẽte & iã dictum hippodion.Pellam aquis diuitem:galasam canatham.Intercurrunt cigũtq; has urbes tetrarchiæ:regnorum ĩstar sin gulæ:& ĩ regna cõtribuuntur:tracõitis paneas.In qua cæsarea cum supradicto fonte abila:arca amplœssa:gabe.

Tyrus & sidon. CA. XIX.

HInc redeũdũ ẽ ad orã atq; phœnicẽ.Fuit oppidũ crocodilõ.Est flumẽ memoria ur biũ:dorum.Sigaminũ ꝓmõtoriũ:carmelũq;.Et ĩ mõte oppidũ eodẽ noĩe:quõdã egba tana dictũ.Iuxta getta ebba.Riuus pagida siue belus:uitri fertiles harenas paruo litto ri miscẽs.Ipse e palude cẽdeuia a radicibus carmeli ꝓfluit.Iuxta colõia Claudii Cæsa ris ptolemais:q̃ quõdã ace.Oppidũ ecdippa: Promõtoriũ albũ. Tyrus quõdã ĩsula p̃alto mari septingentis passibus diuisa.Nũc uero Alexãdri oppugnãtis opibus cõtinẽs:olim partu clara ur bibus genitis lepti:utica:& illa romani imp̃ii emula terrarum orbis auida carthagine: ẽt gadibus extra orbẽ cõditis.Nũc oĩs eius nobilitas cõchylio atq; purpura cõstat. Circuitus.xix.M.pas.ẽ. Intra paletyro ĩclusa.Oppidũ ipsum.xxii.stadia optinet.Inde ide ac sarepta & ornithon oppida. Et sidon artifex uitri:thebarumq; boetiarum parens.

uel en hydre uel sarapta iudææ careptas

Mons libanus. Ca .XX.

A Tergo eius mons libanus orsus cẽtũ q̃nq̃gita stadiis zymirã usq; porrigit̃:q̃ cœlesy ria cognominat̃.Huic par ĩteriacente ualle mons aduersus antelibanus obtenditur quõdã muro cõiunctus.Post eũ ĩtrorsus decapolitana regio est:p̃dictæq;:cũ ea tetra chiæ & palestines tota laxitas.At ĩ ora nũc subiecta libano fluuius magoras:berytus colonia:q̃ fœlix iulia appellat̃.Leõtos oppidũ:flumẽ lycos:palæbyblos:flumen adonis: Oppida byblos:botrys:gycarda:trieris:calamos:tripolis quoniã.Tyrii & sidonii & arabii optinẽt:ortho sia eleutheros flumẽ.Oppida zymira:marathos:cõtraq; aradũ septẽ stadiorum oppidũ:& ĩsula du cẽtis passibus a cõtinẽte distãs.Regio ĩ q̃ supradicti desinũt mõtes.Et interiacẽtibus cãpis bargi lus mons ĩcipit.Hinc rursus syria desinẽte phœnice.Oppida charne balanea paltos.Gabale pro montorium in quo laodicea libera:diopolis:heraclea:charadrus:posidiũ.

Syria antiochia. CA. XXI.

DEinde promontorium syriæ ãtiochenæ.Intus ipsa ãtiochia libera:epidaphne cogno minata orõte amne diuiditur.In ꝓmontorio aũt seleucia libera pieria appellata.

Cassius mons. CA. XXII.

SVper eam mons eodẽ quo alius noĩe cassius.Cuius excelsa altitudo q̃rta uigilia oriẽ tem p̄ tenebras solẽ aspicit breui circumactu corpis diẽ noctemq; pariter ostendens: Ambitus ad cacumẽ.xix.mil.pas.est:altitudo per directũ.iiii. At in ora amnis orõtes natus inter libanũ & antelibanũ iuxta heliopolin.Oppidũ rhosos:& a tergo portæ:q̃ syriæ appellant̃ ĩteruallo rhosiorum montiũ & tauri.In ora oppidũ myriandros. Mõs amanus:in quo oppidum bomite.Ip se ab syris ciliciam separat.

Cœlesyria. Ca. XXIII.

NVnc ĩteriora dicant̃.Cœle habet apameã marsia amne diuisam. Anazerinorum tetrar chia bambicen:quæ alio noĩe hierapolis uocat̃.Syris uero magog:ibi ꝓdigiosa. Atar gatis:græcis hæc decreto dicta colitur:chalciden cognomĩata ad belum:unde regio chalcidene fertilissima syriæ.Et ĩde cyrretica:irneazates:gidarenos:gabenos:tetrarchias duas q̃ granii comatitæ uocant̃.Hemisenos:hylatas:ituræorum gentẽ:& q̄ ex iis betarei uocant̃:mariam mitãos.Tetrarchiã q̃ mamisea appellat̃:Paradisum:pagras: pinaritas:seleucia:præter iam dictas duas:quæ ad euphraten:& q̃ ad belum uocant̃. Cardicenses.Reliq̃ ãt syria habet:exceptis q̃ cũ euphrate dicent̃ arethusios:beroenses: epiphanenses.Ad orientem laodicenos: qui ad libanum cognominantur:laucadios:larissæos:præter tetrarchias ĩ regna descriptas barbaris nominibus decem & septem.

Euphrates. Ca.XXIIII.

ET de euphrate hoc ĩ loco dixisse aptissimũ fuerit.Orit̃ ĩ p̃fectura armẽiæ maioris ca ranitide.Vt ꝓdidere ex iis q̄ ꝓxĩe uiderũt Dõitius Corbulo ĩ mõte aba:Licinius Mu tiãus sub radicibus mõtis:quẽ capotẽ appellãt: sup̄ zymarã.xii.mil.p.initio pyxirates noĩatus.Fluit derzenẽ primũ:mox anetiã:armẽiæ regiões a cappadocia excludẽs.Dascusã abest

a zimara.lxxxv.M.pass.Inde nauigatur pastonam quinquaginta M.pas.Melitenen cappadociæ.xxvii.M.pas.Eligeam armeniæ.x.M.passu.acceptis fluminibus lyco:arsania:arsano. Apud eligeã occurrit ei taurus mons.Nec resistit:q̃q̃.xii.M. passu. latitudine perforata præualens omirram uocant irrumpentem.Mox ubi cornu perfregit:euphraten.Vltra quoque saxosum ac uiolentũ. arabiam inde leua merorum dictam regionem tricena mensura:dextraq; comagenen distermi-nat.Pontis tamẽ:etiam ubi taurum expugnat:patiens.Apud claudiopolim cappadociæ cursum ad occasum solis agit.Primo hunc illi impugnatus cursum taurus aufert:uictusque & abscissus sibimet alio modo uincit:ac fractum expellit in meridiem.Ita naturæ dimicatio illa æquatur. hoc eunte quo uult:illo prohibente ire qua uelit.A cataractis iterum nauigatur quadragĩta.M. passu.inde comagenes apud samosata.Arabia supradicta habet oppida edessam:quæ quondam antiochia dicebat:callirhoen a fõte noiatã:chatras clade:Crassi nobilis.Iungitur præfectura me sopotamiæ originem a syris trahens:in qua athemusia:& nicephorium oppida. Mox arabes qui rhetaui uocantur.Horum caput singara.A samosatis autem latere syriæ marsyas amnis influit. Gingla comagenem finit.Merorum ciuitas incipit.Oppida alluuntur:epiphania: & antiochia: quæ ad euphratem uocantur.Item zema.lxxii.M.passu.a samosatis transitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameam Seleucus.Idem utriusque conditor ponte iunxerat.Qui cohærent meso-potamiæ:rhoali uocantur.At in syria oppida europum:rhapsacum quondam: nũc amphipolis. Arabes scenitæ.ita feruntur usque uram locum:in quo conuersus ad orientẽ reliquit syriæ pal-mirenas solitudĩes:quæ usque ad petream urbẽ & regionẽ arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

Palmira. CA. XXV.

Almira urbs nobilis situ diuitiis soli & aquis amœnis:uasto undique ambitu hare-nis includit agros.ac uelut tetris exempta a rerum natura priuata sorte inter duo im peria summa romanorum:parthorumq;.Et prima in discordia:cuius semper utrinq; cura.Abest a seleucia parthorum:quæ uocatur ad tigrin:quingentis trigintaseptem. M.passu.A proximo uero syriæ littore ducentis quinquagintaduobus mil.Et a damasco uigin-tiseptem mil.passu.

Hierapolis. CA. XXVI.

Ropius infra palmiræ solitudines stellẽdẽa regio est:dictæq; iã hierapolis ac beroea & chalcis.Vltra palmiram quoque & solitudinibus iis aliquid optinet hemesa: item alatium:dimidio propior petreæ q̃ damascus.Asura huic ꝓxima est.Philischum op-pidum parthorum ad euphraten:ab eo seleuciam dierum decem nauigatio:totidem q; fere babylonem.Scinditur euphrates a zeumate.lxxxiii.M.pass.circa uicum massicen.Et par te leua in mesopotamiam uadit per ipsam seleuciam:circaq; eã præfluenti ĩfusus tigri:Dexterio-re autem alueo babylonem quondam chaldææ caput petit: mediamque permeans.Item quas otrin uocant: distrahitur in paludes.Increscit autem & ipse nili modo statis diebus paulum dif-ferens:ac mesopotamiam inundat sole optinente uicesimam partem cancri.Minui incipit in uir gine & leone transgresso.In totum uero remeat in.xxix.parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes:pamphilia:isauria:homanadum:pisidia.
lycaonia:taurus mons:lycia. CA.XXVII.

Ed redeamus ad orã syriæ:cui ꝓxima est cilicia.Flumẽ diaphanes:mons crocodilus: portæ amani mõtis.Flumĩa adricus:pynarus:lycus:sinus issicus.Oppidũ issos:ĩde ale xãdria:flumẽ chlorus oppidũ aege libeꝝ:amnis pyramus:portæ ciliciæ:oppida mal-los:magirsos:& ĩtus tarsos.Cãpi aleii:oppida cassipolis:mopsos libeꝝ pyramo ĩpositũ:thynos.ze phyriũ:sacile.Amnes saros:cydnus:tarsum liberã urbẽ ꝓcul a mari secãs.Regio celẽdiritis cum oppido.Locus nympheum:soloe ciliciæ:nũc pompeiopolis:adana cibyra:pinara:pedalie : halix: arsinoe:tabe:doriõ.Iuxtaq; mare corycos:eodẽ noĩe oppidũ & portus & specus.Mox flumen ca licadnus.Promõtoriũ sarpedõ:horrida holme Myle ꝓmontoriũ & oppidũ Veneris:a quo ꝓxĩe cyprus ĩsula.Sed & ĩ cõtinẽte oppida myãda:anẽuriũ:coracesiũ:finisq; ãtiquus ciliciæ:melas am nis.Intus ãt dicẽdi anazarbeni:q nũc cæsaragustãi:castabala:epiphãia:q̃ ãtea eniãdos : eleusa ico niũ.Seleucia supra amnẽ calicadnũ tracheotis cognoĩe a mari relata:ubi uocabatur oramia.Præ terea ĩtus flumĩa liparis:bombos:paradisus.Mons ĩbarus.Ciliciæ pamphyliam omnes iũxere ne glecta gẽte isauryca.Oppida eius ĩtus isauryca:clybanus:lalasis fluuius:decurrit:hic aũt ad mare anemurie regione supradicta.Simili modo oĩbus:qui eadem composuere ignorata est cõtermĩa illi gẽs homonodũ:quorum ĩtus oppidũ homona.Cætera castella.xliiii.inter asperas conualles

uel oppida
uel cara drius

latent.Insident uerticē pisidiæ quōdam solymi appellati:quorum colonia cæsarea:eadem antiochia.Oppida oronda:sagalesos.Hos includit lycaonia in asiaticam iurisdictionem uersa: cū qua conueniunt philomelienses:tymbriani leucolithi:pelteni:thyriēses.Datur & tetrarchia ex lycaonia:qua parte galatiæ cōtermina est:ciuitatum.xiiii.urbe celeberrima iconio.Ipsius lycaoniæ celebrantur therbasa in tauro:idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ.A latere autem eius super pamphyliam ueniunt thracum soboles milyæ.Quorum aricanda oppidum:pamphylia ante mosopia appellata.Mare pamphylium cilicio iungitur.Oppida eius sidæ:& in monte aspēdū plantanistum:perga.Promontorium leucolla.Mons sardemyssus.Amnis eurymedon iuxta aspēdum fluens cataractes:iuxta quem lyrnesus & olbia.Vltimaq; eius oræ phaselis:iunctum ei mare lycium est:gensq; lycia unde uastus sinus.Taurus mons ab eois ueniēs littoribus chelidonio promontorio disterminatur .Immensus ipse:& innumerarum gentium arbiter:dextero latere septentriōalis: ubi primum ab indico mari exurgit:leuo meridianus:& ad occasum tendens:mediamq; distrahens asiam:nisi opprimēti terras occurrerent maria.Resilit ergo ad septentriones:flexusq; immensum iter quærit:uelut de industria rerum natura subinde æquora opponente:hic phœnicum:hinc ponticum:illinc caspium:& hyrcanium:contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; collisus inter hæc claustra:& tamē uictor flexuosus euadit usq; ad cognata riphæorum mōtiū iuga numerosis noībus:& nouis quocunq; incedit insignis.Imaus pría parte dictus:mox edigis paropanisus:circius:cābades:pharphariades:cohatras:oreges:oroes:nyphates:thaurus : Atq; ubi se quoq; exuperat caucasus:ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis sarpedō:coracesius:catragus:iterumq; taurus etiam ubi dehiscit: seq; populis aperit:portarum tamen nomine unitatem sibi uendicans:quæ alibi armenicæ:alibi caspiæ:alibi ciliciæ uocantur.Quinetiam confractus effugiens quoq; maria plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet:& a dextera hyrcanius:caspius:a leua pariedrus moschicus:amazonicus:coraxicus scythicus appellatus. In uniuersum uero græce ceraunius.In lycia igitur a promontorio eius oppidum semena : mōs chimæra noctibus flagrans:ephestium ciuitas:& ipsa sæpe flagrantibus iugis.Oppidum olympus ibi fuit:nunc sunt montana gage:corydalla:rhodiopolis.Iuxta mare lymira cū amne:in quē aricandus influit:& mons massycitus:andria ciuitas myra:oppida apye :& antipellos:quæ quōdam habessus atq; in recessu phellus.Deinde phyrra.Itemq; xanthus a mari.xv.M.pass.flumen que eodem nomine.Deinde patara:quæ prius pataros:& in monte sidyma.Promontorinm cragus.Vltra p sinus priori.Ibi pynara:& in quam lycia finit telmesus.Lycia quondam septuaginta oppida habuit:nunc trigitasex habet.Ex his celeberria pter supradicta canas:cadia:ubi laudat oenium nemus.Pedalia choma præfluente.Edesa cyane:ascandialis:amelas:noscopium:tlos:telendus.Comprehēdit & in mediterraneis cabaliam:cuius tres urbes:oenanda:balbura:bubon a Telmeso.Asiaticū mare siue carpatiū:& q̄ pprie uocat asia:i duas eā partes Agrippa diuisit.Vnā excludit ab oriente phrygia & lycaonia:ab occidente ægæo mari:a meridie ægyptio:a septentrione paphlagonia.Huius longitudinem.cccclxx.mil.pas.Latitudiem.ccc.mil.fecit alteram determinauit ab oriente armenia minore:ab occidente phrygia lycaonia pamphylia:a septentrione prouincia pontica:a meridie mari pamphylio.Longa.d.lxxv.mil.pas.Lata.cccxxv.mil.In proxima ora caria est:mox ionia.Vltra eam æolis:media doride.Circunfunditur mari utroque latere ambiente.In ea promontorium pedalium.Amnis glaucus deferens telmessum.Oppidum dædala cyria fugitiuorum .Flumen axon:oppidum calynda.

Indus fluuius. CA. XXVIII.

AMnis indus in cybiratarum iugis ortus recipit.lx.perennes fluuios:torrētes uero amplius centum Oppidum caunos liberum:dein pyrnos.Portus cressa:a quo rhodus insula pas.xx.M.Lacus loryma.Oppida thysanusa:paridiō:larimna.Sinus tymnias. Promontorium aphrodisias.Oppidum hydas.Sinus schœnus.Regio bubassus. Oppidū fuit acanathus:alio nomine dulopolis.Est in promontorio gnidos libera:triopia.Deinde pegusa est stadia appellata.Ab ea doris icipit:sed prius terga.Et mediterraneas iurisdictiones indicasse conueniat.Vna appellatur cybiratica.Ipsum oppidū phrygiæ est cōueniunt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea:apamea:ionia. CA XXIX.

CEleberria urbs laodicea iposita est lyco flūini latera alluētibus asopo & caproappellata prio diospolis:dei rhoas.Reliqui in eo cōuentu:quos nominare non pigeat hydrelitæ:tenisones:hieropolitæ.Alter conuentus a synnada accipit nomen . Conueniunt lycaones:appiani:cercopeni:dorylæi:mudæi:iuliēses:& reliq ignobiles ppli.xv.Tertius apameā

uadit:añ appellatā celenas:deī cibothon.Sita eſt ī radice mōtis ſigniæ:circūfuſa marſya:obrima orga:fluminibus in mæandrum cadentibus Marſyas.ibi creditur ortus:ac paulo mox cōditus: ubi certauit tibiarum cantu cū Apolline. Aulocrenes ita uocatur conuallis.x.mil.paſ.phrygiam ab apamea petentibus.Ex hoc cōuentu deceat nominare metropolitas:dionyſiopolitas:euphorbenos: acmoneſos:peltenos:ſiluianos:Reliqui ignobiles.ix.Doridis ſinu leucopolis : amaxitos: eleuſis:& eutene.Deīde cariæ oppida piatū:euthanæ:halycarnaſus:ſex oppida contributa ei ſūt a magno Alexādro tagele:ſubde:medmaſſa:uraniū: pedaſum:telmeſſum.Habitatur inter duos uel eleus ſinus ceramicum:& iaſium inde mindos:& ubi fuit palemindus:nariádus:neapolis: caryáda:termera:libera:bargila:& a quo ſinus iaſius:oppidum iaſus Caria interiorum nominū fama p̄nitet. Quippe ubi ſunt oppida mylaſa libera antiochia:ubi fuere ſeminethos:& chranaos:oppida:nūc eam circūfluunt mæander & moſſinus.Fuit in eo tractu & mæandropolis.Eſt eumenia cludro flumini appoſita.Glaucus amnis:lyſias oppidū:& ortheſia:berecynthus tractus:uyſa:trallis:eadē euanthia:& ſeleucia:& antiochia dicta.Alluitur eudone amne:perfunditur thebaide.Quidam ibi pigmæos habitaſſe tradunt.Præterea ſunt thydonos:pyrrha:eurome: heraclea:amyzon:alabanda libera:quæ conuentum eum cognominauit.Stratonice:alinda libera:hynidos: ceramus: troecene:phorontis.Longinquiores eodem diſceptant foro orthronienſes:halydienſes:ſeu hippini:xyſtrani:hydiſſenſes.apolloniatæ:trapezopolitæ:aphrodienſes liberi. Præter hæc coſcinus: harpaſa appoſita fluuio harpaſo:quo & tralliccon:cum fuit:alluebatur.Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſuper ioniam procedit:phrygiæ ab exortu ſolis uicina:ad ſeptētrionē myſiæ:meridiana parte carian amplectens:meonia añ appellata.Celebratur maxime ſardibus in latere tmoli montis:qui ante tmolus appellabatur uitibus conſitus:ex quo profluente pactolo eodemq; chryſorhoa ac fōte tarne a meoniis ciuitas ipſa hyde uocitata eſt:clara ſtagno gygeo.Sardiana appellatur nunc ea iuriſdictio.Cōueniūtq; in eam extra prædictos macedōes:cadueni:loreni:philadelpheni:& ipſi in radice tmoli cogamo flumini appoſiti. Meonii:tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæandro alluūtur.Apollōiheritæ:myſotmolitæ:& alii ignobiles.Ionia ab iaſio ſinu incipiens:numeroſo ambitu littoꝝ flectitur.In eam primus ſinus baſilicus.Poſſideum promōtorium:& oppidū:oraculum brancidaꝝ appellatum.Nūc didimei Apollinis a littoř ſtadiis.xx.mil.Et inde.clxxx.mil.miletus ioniæ caput.Lelegeis átea & phytiuſa & anactoria nomīata:ſuper.lxxx.urbium per cūcta maria genitrix:nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus proſaicam orationem cōdere inſtituit.Amnis mæāder ortus eſt lacu in mōte aulocrene : plurimiſq; affuſus oppidis:& repletus fluminibus crebris ita ſinuoſus flexibus:ut ſæpe credaẗ reuerti.Apamenam primum peruagatur regionem.mox eumeneticam:ac dein bargylieticos campos:poſtremo cariam placidus:omneſq; eos agros fertiliſſimo rigās limo.Ad decimum a mileto ſtadiū lenis illabiẗ mari.Inde mōs latmius.Oppida heraclea.Mōtis eius cognominis cariæ myus qd̕ primo cōdidiſſe iones narrantur atheis profecti:naulocum:priēne.In ora quæ trogilia appellatur: geſſus amnis Regio omnibus ionibus ſacra:& ideo paniōia appellata.Iuxta fugitiuis cōditū(uti nomen inditio eſt)phygela fuit:& maratheſium oppidum.Supra hæc magneſia mæandri cognomine inſignis a.theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo.xv.M.paſ.Trallibus eo amplius.ccc.M antea theſſaloce & androlitia nominata & littori appoſita.Deraſidas īſulas ſecum ſubſtulit mare:intus & tyana alluitur:& lyco pelopea:aliquando & euhippia cognominata:in ora autem mathium:epheſus amazonum opus multis ante expetita nominibus.Alopes cum pugnatum apud troiam eſt:mox ortygia:& morges:uocata eſt & ſmyrna cognomine trichia & hemonion & ptelea.Attollitur monte pione. Alluitur cayſtro in cylbianis iugis orto:multoſq; amnes deferēte & ſtagnum pegaſeum:quod phirites amnis expellit:Ab iis multitudo limi eſt:qua terras propagat: mediiſque iam campis ſyriē inſulam adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa. E diuerſis regionibus duo ſelinuntes. Ab epheſo mathium aliud colophoniorum : & intus ipſa colophon:haleſo affluēte.Inde Apollinis clarii fanū lebedos fuit & notiū oppidū.Promontorium cyreneum:mons minas.ccl.mil.paſ.excurrens:atque in continentibus campis reſidēs. Quo in loco magnus Alexander intercidi planitiem eam iuſſerat.vii.mil.d.paſſ.longitudine:ut duos ſinus iūgeret:erythraſq; cū mimāte circūfūderet.Iuxta eos fuerūt oppida pteleon:helos:doryō: nūc ē aleō.Fluuius corineon.Mimantis promontorium:clazomenæ:pertheniæ:& hippi:chytophoria appellatæ cum inſulæ eſſent.Alexander idem per duo ſtadia continēti adnexuit.Interiere itus daphnus & harmeſia:& ſyphilū qd̕ ante tātalis uocabaẗ caput mæoniæ:ubi nūc eſt ſtagnū ſale ob id & archeopolis ſubſtituta ſypilo:& īde:illi colpe & huic lebade regredīētibus.In-

de abest.xii.mil.pas.ab amazone condita:restituta ab Alexādro.In ora smyrna amne melete gaudens non procul orto:montes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se:mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi radicibus iunctus.Is in dracone desinit:draco in tmolo:tmolus in cadmo:ille in tauro.A smyrne hermus amnis:campos facit:& nomini suo adoptat.Oritur iuxta dorilaū phrygiæ ciuitatem:multosq colligit fluuios:inter quos phrygem:qui nomine genti dato:a caria eam disterminat:hyllum & cryon:& ipsos phrygiæ:mesiæ: lydiæ amnibus repletos. Fuit in ora eius oppidum temnos:nunc in extremo sinu smyrne chefeopolis oppidū.Leuce dein promōtorium quod insula fuit:finisq ioniæ.Smyrneū cōuētū magna pars æoliæ.quæ mos dicetur:frequētat:præterq macedones hyrcani cognominati:& magnetes.A sypillo uero ephesū alterū lumen asiæ remotiores cōueniunt: cæsarienses:metropolitæ cilbiani inferiores:& superiores mysomacedones:mastaurenses:brullitæ:hypæpeni:dioshieritæ.

Ephesis:æolis:troas:pergamus. CA. XXX.

AEolis pxima est quondā mysia appellata:& quæ hellespōto adiacet troas.Ab ea phocea:ascanius portus:dein fuerat larissa:& cyme:myrine:quæ sabastopolim se uocat:& intus ægæ attalia post edæ:neontichos:temnos.In ora autem titanus amnis:& ciuitas ab eo cognominata.Fuit & grynia:nunc tantū portus soli insula apprænhensa.Oppidū elæa:& ex mysia ueniens caicus amnis.Oppida pitane canaius amnis.Intercidere cane lysimachea:atarnea: carene:cisthene:cilla:cocylum:thebe:astyre:chrysa:palescepsis.gergithos:neandros:nunc est per perēne ciuitas.Heracleotes tractus.Coryphas oppidū.Amnis gryliosolius.Regio aphrodiasias:q̄ ante politiceorgas:Regio scepsis.Flumen euenū:cuius in ripis intercidere lyrnessos & miletos:In hoc tractu ida mons.Et in ora quæ sinū cognominauit & cōuentū adramytteos olym pedasus dicta:Flumina astron:cormalos:cryanos:alabastros:hieros:ex ida.Intus mōs gargara:eodēq nomine oppidū.Rursus in littore antādros edonis prius uocata:deinde cymeri & assos:eadē apollonia.Fuit & palamediū oppidū.Promontoriū lectū disterminās æolida & troada.Fuit & polymedia ciuitas:& chryssa:& larissa alia:zimintiū tēplum durat.Intus colone intercidit deportata adramiteum negocia:apolloniatæ arhindaco amne eresii miletopolitæ:pemanetii: macedones. aschylacæ:polycnæi:pionitæ:cilices:mandagandeni:misani:abretteni:& hellespōtii appellati:& alii ignobiles.Troadis primus locus amaxitus:dein cebrenia.Ipsaq troas ātigonia dicta:nūc alexandria colonia romana.Oppidū nee.Scamander amnis nauigabilis:in pmōtorio quōdā sigæū oppidū.Dein portus achæoꝝ:in quē īfluxit xāthus simeonti iunctus stagnūq prius faciēs.Palæscamāder.Cæteri Homero celebrati rhesus:heptaporus:acresus:rhodius uestigia nō habēt.Granicus diuerso tractu in ppontida fluit.Est tamen & nūc scamandria ciuitas pua.Ac mille qngētis passibus remotū a portu iliū immune:unde oīs reꝝ claritas.Extra sinum sunt rhetea littora rheteo & dardanio:& arisbe oppidis habitata.Fuit & achilleon oppidū iuxta tumulum Achillis cōditū a mytilenæis:& mox atheniensibus:ubi classis eius steterat.In sigæo fuit & æantion rhodiis cōditū:in altero cornu Aiace ibi sepulto.xxx.stadiorū interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ.Supra æolida & partē troadis in mediterraneo est:quæ uocat̃ teutrania:quā mysii antiqtus tennere.Ibi caicus amnis iā dictus orit̃.Gens ampla per se:ēt cū totū mysia appellaret̃.In ea pioniæ:andera:idale:stabulū:conisium:tegiū:balcea.Tiare:teutranie:sarnaca:haliserne:lycide: partheniū:thymbre:oxiopū:lygdanū:apolonia:lōgeq clarissimū asiæ pergamū:qđ intermeat silenus:præfluit cetius pfusus pindaso monte.Abest haud pcul elea:quā in littore diximus.Pergamea uocat̃ eius tractus iurisdictio.Ad eā cōueniūt thyatirēi:mygdōes mossini:bregmēteni. hierocomitæ:pperēi:tyareni:hydropoliēsis:hirmatopolitæ:attalenses:pātaēses: apolloniēses:aliæq īhonoræ ciuitates.A rheteo dardaniū oppidū paruum abest sta.lxx.mil.Inde.xviii.mil.pmōtorium trapeze.Vnde primum concitat se hellespontus.Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes:solymoꝝ:lelegum:bebricum:colycantiorum:trepsedoꝝ.Isidorus arimos:& capretas:ubi sit apamea condita a Seleuco rege inter ciliciam cappadociam:cataoniam:armeniam.Et quoniam ferocissimas gentes domuisset:initio dameam uocatam.

uel adæ

uel caresus

Insulæ ante asiam:pāphyliū mare:cyprus:rhodus:samus:chius. CA.XXXI.

INsulaꝝ ante asiam prima est in canopico hostio nili a Canopo Menelai gubernatore(ut ferunt)dicta.Altera iūcta ponte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondā diei nauigatione distans ab ægypto:nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauiū regens.Nāq fallacibus uadis alexādria tribus oīo adit̃ alueis maris:tegamo:possidonio: tauro.In phœniceo deinde:mari est ante ioppe:paria.Tota oppidum ī qua obiectā beluæ An-

dromedam ferũt:& iam dicta arados:Inter quam & cõtinentẽ.l.cubita alto mari(ut auctor est Mutianus) e fõte dulcis aqua tubo coriis facto usq; ad uadum trahitur. Pamphyliũ mare igno biles insulas hẽt. Cilicium ex qnq; maximis cyprũ ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectã quondã nouẽ regno℞ sedẽ. Huius circuitũ Timosthenes.ccccxxix.mil.d.prodidit. Isidorus.ccc lxxv.M. Longitudinẽ inter duo ꝓmõtoria dinareta:& acamanta:quod est ad occasum. Artemidorus.clxii.d. Timosthenes.cc.uocatã ãtea acamãtida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã: & amathusiã: & macariã. Astynomus criptõ:& coliniã. Oppida in ea.xv.paphos:palæpaphos:curias:cithium:corinæum:salamina:amathus:lapetos:soloe:tãmasus:epidaꝶ: chytri:arsinoe:carpasiũ:golgoe. Fuere & ibi cynyria:matiũ:idaliũ. Abest ab anemurio ciliciæ.l.p. Mare quod ꝑtẽdit uocant aulona cilicium. In eodẽ situ elæussa insula est:& quattuor ante ꝓmontoria. Ex aduerso syriæ clides:rursusq; ab altero capite stiria. Cõtra neãpaphaũ hierocepia. Cõtra salaminã salamĩe In licio aũt mari illyris:telãdros:attælebussa. Cypriæ tres steriles:& dionysia prius caretha dicta. Deinde contra tauri ꝓmontoriũ pestiferæ nauigantibus chelidoniæ. Totidẽ ab iis cum oppido leucolla:pactyæ:elisia:nymphalis:meris megista cuius ciuitas iteriit. Multæ deide ignobiles. Sed cõtra chimerã:dolichistæ:chirogyliũ:crambussa:rhogæ:enagora.viii.mil.paſ.dædaleon duæ cyrieon:tres strongylæ:& cõtra sidyma antiochia:glaucumq; uersus amnẽ legusa macris didyme: helbo:cope:aspis:& in qua oppidum interiit telãdria:proximaq; cynorodossa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu.cxxv.mil.p. Aut si potius Isidoro credimus.ciii.habitata urbibus:lido camyro:ialyso:nunc rhodo. Distat ab alexandria ægypti.d.lxxviii.M.ut Isidorus tradit. Vt Eratosthenes.cccclxix.M. Vt mutianus.d.a cypro:clxvi. Vocitata est antea ophiusa:asteria:aethrea: trinacria:corymbia:poessa:atabyria ab rege. Deinde macria & oloessa. Rhodiorum insulæ carpatus:quæ mari nomen dedit. Caros duæ calymnæ scyros distans ab gnido.xii.Mil.d.porphyris antea dicta. Et eodẽ tractu media inter rhodum gnidumq; syme. Cingitur.xxxvii.mil.d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclobs tergamon:cordyusa : diabethæ.iiii. Hãmos:calche cum oppido seutlusa:narthecusa:dymastos:ꝓgne:& a gnido cisserusa:theriõ : archia: calydnæ:cũ tribus oppidis nououistiro:mẽdetero:& marcõneso. Oppidũ ceraïnus. In cariæ orą quæ uocanť argiæ numero.xx.ethecusa:lepsia:leros. Nobilissima uero in eo sinu co ab halycarnaso:xv.paſ.distans circuitu.c.M.ut plures existimant merope uocata coea:ut Staphylus:meropis ut Dionysius:dein nymphea. Mons ibi prion & nisyron. Abruptam illi putant quæ porphyris antea dicta est. Hinc carianda cũ oppido. Nec procul ab halicarnaso pidosus. In ceramico aũt sinu priaponnesos:hipponesos:psyra:mya : lampsa:emindus:passala:crusa:pyrrhe:sephiussa:melano:paulũq; a cõtinente distans:quæ uocata est cynædopolis:probrosis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora ægæas & corseas habet:& icaron:de qua dictum est. Ladẽ:quæ prius late uocabatur:atq; inter ignobiles aliquot. Duas camelidas mileto:uicinas: mycalem:trogilias:trespyliõ:argennon:scandalion:samon liberam circuitu.lxxxvii.mil.d. Aut ut Isidorus.c.partheniam primũ appellatam. Vt Aristoteles tradit:postea driusam:dein anthemusam. Aristocritus adiicit melam phyllũ:dein cyparisiam. Ab parthenio arusam:stephanẽ. Amnes in ea imbrasus:chesius:ibetthes. Fontes eucarto:leucothea. Mons cercecius. Adiacẽt insulæ rhypara:nymphea:Achillea. Par claritate ab ea distat.xciii.mil.paſ.cũ oppido chios libera:quã ethaliã Ephorus prisco nomĩe appellat. Metrodorus & Cleobolus chiam a Chione nympha:aliqui a niue:& macrĩ & pityusam. Mõtem hẽt pillineũ. Marmor chium:circuitu.cxxv.M.paſ.colligit:ut ueteres tradidere. Isidorus.ix. M.adiicit. Posita est:inter samũ & lesbum. Ex aduerso maxime erythrarum. Finitime sunt thalusa:quã alii daphnusam scribũt. Oenusse laphites:eurianassa:arginusa:cũ oppido. Iã hæ circa ephesum:& quæ Pisistrati uocantur anthinæ:myonnesos:clareusa. In utraq; oppida itercidere. Poroselene cũ oppido:cercie:halene:cõmõe:illetia:lepsia:& resperia:procuse:bolbule:pheate: priapos: syce:melane:enare:sidusa:pela:drymusa:anhydros:stopelos: sicusa : marathusa:psile : peritheusa: multæq; ignobiles: Clara uero in alto teos cũ oppida:a chio.lxxi.m.d. Tãtũdẽ ab erythris. Iuxta smyrneã sũt pisterides. Cateria:alopece:eleusa:bachia:pystira:smyõnesos:megale. Añ troada ascaniæ plateæ tres. Deĩ lamiæ plitaniæ:duæ:platæ:scopelos: getõe:artheidõ:celæ:lagusæ:didymæ. Clarissima aũt lesbos a chio.lxv.mil.p. Hermete:& lassia:pelasgia:egira:æthiopiæ macaria appellata fuit nouem oppidis inclyra. Ex iis pyrrha hausta est mati. Arisbe terra℞ motu subuersa. Antissam methymna traxit in seipsã octo urbibus asiæ.xxxvii.mil. paſ.uicina. Et agademe obiit:& hiera. Restant ereson:pyrrha:& libera mytilenæ amnibus.l.potẽs. Tota insula circuitur(ut Isidorus)clxvii.mil.paſ. Vt ueteres.cxcv.mil. Mõtes habet lepethymnum:ordynum: macistum:ereo

nem:olympum. A proxima continente abest.vii.mil.d.paſ.Inſulæ appoſitæ ſcandalion:leucæ.v. Ex his cydonea cũ fonte calido. Argenuſſæ.iiii.p.diſtant.Dein pheluſa pedna.Extra helleſpontum aduerſo ſigæo littori adiacet tenedus:leucophrys dicta:& phœnice:& lyrneſſos.Abeſt a leſbo.lvi.mil.paſſu.A ſigæo.xii.mil.d.

Helleſpontus:myſia:phrygia:galatia:nicea:bithynia:boſphorus: CA.XXXII.

Mpetum deinde ſumit helleſpontus:& mare incumbit uorticibus:limitem fodiens: donec aſiam abrumpat europæ.Promõtoriũ id quod appellauimus trapezam ab eo x.mil.paſ.ad abydum oppidũ:ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorũ. Deĩde percote oppidũ: & lampſacũ antea pityuſſa dictum.Parium colonia quã Homerus adraſtiam appellauit.Oppidum priapos:amnis æſepus:zelia propontis:ita appellatur ubi ſe dilatat mare.Flumen granicum:artace portus:ubi oppidũ fuit ultra inſulam:quã cõtinenti iunxit Alexãder.In qua oppidum mileſiorũ cyzicũ antea uocitatum:arctonneſus:& dolionis:& dindymis:cuius a uertice mons dindymis.Mox oppida placia:ariacos:ſcylace:quorũ a tergo mõs olympus myſus dictus. Ciuitas olympena.Amnes horiſius:& rhyndacus:ante lycus uocatus.Orit̃ in ſtagno artynia iuxta miletopolim.Recipit maceſton & pleroſq́ alios.Aſiam bithyniamq́ diſterminans.Ea appellata eſt cronia:dein theſſalis:deinde.malianda:& ſtrymonis.Hos Homerus halizonas dixit:quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immenſa attuſa nomine:nunc ſunt.xv.ciuitates: inter quas gordiu:come:quæ iuliopolis uocatur:& in ora daſcylos.Deinde flumen gebes:& intus elgas oppidum:quæ germanicopolis:alio nomine booſcœte:ſicut apamea quæ nunc myrlea.Colophoniorum flumen ethelecanticus troadis finis:& myſiæ initium.Poſtea finis in quo flumen aſcanium:oppidum brylion:amnes hylas:& cios cum oppido eiuſdem nominis:quod fuit emporium non procul accolentis phrygiæ a mileſiis quidem cõditum.In loco tamen qui aſcaniæ phrygiæ uocabatur.Quapropter non alibi aptius de ea dicitur.Phrygia troadi ſuperiecta populiſq́ a promontorio lecto ad flumen celeum prædictis ſeptentrionali ſui parte galatiæ contermina:meridiana lycaoniæ:pyſidæ:mygdoniæ:ab oriente cappadociam attingit.Oppida ibi celeberrima p̃ter iam dicta ancyra:andria:celene:coloſſe:carina:cotieon:cerane:iconium:mideum.Sunt auctores trãſiſſe ex europa Myſas & Phrygos:& Thynos a quibus appellantur myſi:phryges bithyni. Dicendum ſimul uidetur & de galatia quæ ſuperpoſita agros maiori ex parte phrygiæ tenet.Caputq́ quondam eius gordium.Qui partem eam inſedere gallorum toliſtobogi & uoturi::& ambiati uocantur:qui meoniæ & paphlagoniæ regionem. Trogum p̃tenditur cappadocia a ſeptentrione & ſolis ortu:cuius uberrimam partem occupauere tectoſages:& teutobodiaci.Et gentes quidem hæ.Populi uero ac tetrarchiæ oẽs numero.cxcv.Oppida tectogaſum ancyra:trogmorũ tauium:toliſtobagorum peſſinus.Præter hos celebres attalenſes:alaſenſes:commenſes: didyenſes:hieronenſes:lyſirenæ:neapolitani:œandenſes:ſeleucenſes:ſebaſteni:timoniacenſes: thebiſeni. Attingit galatia & pamphiliæ carbaliam & mylias:qui circa barin ſunt:& cyllanticum & oroncidicum pyſidiæ tractum.Item lycaoniæ partem obigenen.Flumina ſunt in ea p̃ter iam dicta ſangariũ:& gallus:a quo nomen traxere matris deũ ſacerdotes.Nũc reliqua in ora a Cio intus & bithynia pruſa ab Hannibale ſub olympo cõdita.Inde nicea.xxv.mil.paſ.interueniente aſcanio lacu.Deinde nicea in ultimo aſcanio ſinu:quæ prius olbia.Et pruſa item altera ſub hippio monte. Fuere pythopolis:parthenopolis:coriphanta.Sunt in ora amnes eluis:bryazon: plataneus:areus: iſiros:gendos:qui & chryſorrhoas.Promontorium in quo megarice oppidum fuit.Inde craſpedites ſinus uocabatur:quoniam id oppidum uelut in lacinia erat.Fuit & aſtacum:unde & ex eo aſtacenus idem ſinus.Fuit & lybiſſa oppidum:ubi nunc Hannibalis tantum tumulus:& in intimo ſinu nicomedia bithyniæ præclara.Leucadas promontorium:quo icluditur aſtacenus ſinus a nycomedia.xlii.mil.quingentis paſſibus.Rurſus coeuntibus terris anguſtiæ pertinentes uſq́ ad boſphorum thracium.In iis chalcedon libera a nycomedia.lxxii. quingentorum proceraſtis ante dicta:dein compuſa.Poſtea cæcorum oppidum:quod locum eligere neſciſſent:ſeptem ſtadiis diſtans a bizantio tanto fœliciore omnibus modis ſede.De cætero intus in bithynia colonia apamena:agrippenſes:iuliopolitæ:bithyniatæ.Flumina ſyriũ:lapſias:pharmicas: alces:crynis: lyleus:ſcopius:hieras:qui bithyniam & galatiam diſterminat. Vltra chalcedona:deinde chryſopolis fuit.Deinde nicopolis:a qua nomẽ etiãnum ſinus retinet.In quo portus azari.Deinde naulocium promontoriũ eſtiæ templum Neptuni.Boſphoros quĩgentorum paſſuum interuallo aſiam europæ iterum auferens abeſt a chalcedone.xii.mil.d.paſ.Inde fauces primæ .viii.mil.ccl.p. ubi boſphoropolis oppidum fuit.Tenẽt oram omnem thyni:interiora bithyni.Finis aſiæ eſt po

ul' artargel

uel amyci

pulorumq;:cclxxxii.mil.qui ad eum locum a fine lyciæ numerantur.Spatiũ helleſponti & pro
pontidis ad boſphorũ thraciũ.clxxxviii.mil.paſ.diximus. A chalcedone ſigæum Iſidorus:cccxii
mil.d.paſ.Inſulæ in propontide ante cizicũ elaphoneſus:unũ cizicenũ marmor:eadẽ neuris & p̄
conneſus dicta. Sequuntur ophiuſa:acãthus phoebe:ſcopelos:porphyrione: halone cũ oppido
delphace:polydora artacæon cũ oppido.Eſt & contra nycomediam demõneſes.Itẽ ultra hera-
cleã aduerſa bithyniæ:thynias q̃ barbari bithyniã uocẽt. Eſt & ãtiochiæ & ↄtra fauces rhyndaci
beſbicos.xviii.m.p.circuitu.eſt & elæa:& duæ rhodiuſſæ:erebĩthus:megale:chalcitis:pithyodes

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS PRAEFATIO. CA. I.

ONTVS:EVXINVS ANTEA AB INHOSPITALI FERITA
te anexos appellatus eſt:peculiari inuidia naturæ ſine ullo fine in
dulgentis auiditati maris. Et ipſe in europam aſiamq; funditur:
Non fuerat ſatis oceano ambiſſe terras: & partem earum aucta
inanitate abſtuliſſe.Non irrupiſſe fractis montibus: calpeq; afri-
cæ auulſa multo maiora abſorbuiſſe q̃ reliquerit ſpatia. Non per
helleſpontum propõtida infudiſſe:iterum terris deuoratis. A boſ
phoro quoq; in aliam uaſtitatem panditur nulla ſacietate: donec
expatianti lacus mæoti rapinam ſibi iungant.Inuitis hoc accidiſ
ſe terris idítio ſunt tot anguſtiæ:atq; tam parua naturæ repugnã
tis interualla:ad helleſpontum octingentorum.lxxv.paſ.ad boſ
phoros duos:uel bubus meabili trãſitu. Vnde nomen ambobus:
& tanq̃ in diſſotiatione germanitas cõcors. Alitũ quippe cantus:canumq; latratus inuicem au
diuntur. Vocis etiam humanæ commertia inter duos orbes manente colloquio: niſi cum id-
ipſum auferunt uenti. Menſuram ponti a boſphoro ad mæotium lacum quidem fecere.xiiii.
xxxviii.mil.d.paſ.Eratoſthenes.c.minorem.Agrippa chalcedone ad phaſin.x.mil.Inde boſpho-
rum cimerium.ccclx.mil.Nos interualla generatim ponimus comperta in noſtro æuo:quando
etiam in ipſo ore cimmerio pugnatum eſt.Ergo a faucibus boſphori eſt amnis rhebas:quem ali
qui rheſum dixerunt.Deinde pſillis.Portus calpas:Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in phry-
gia:accipit uaſtos amnes:inter quos tembrogium & gallum.Et idem ſangarius a pleriſq; dictus
coralius: a quo icipiunt mariãdini ſinus:oppidumq; heraclea celeceno flumini appoſitũ. Abeſt celeceno
a ponti ore miliariis ducentis portus ãconæ ueneno aconito dirus.Specus acheruſia.Flumĩa pe uel lyco
dopiles:callichorum ſonantes.Oppidum Tium ab heraclea.xxxviii.mil.paſ.Fluuius Bilæus.

Gens paphlagonum:& cappadocum. CA. II.

Ltra quẽ gens eſt paphlagonia: quam pylæmeniam aliqui dixerunt: incluſam a ter-
go galatia.Oppidum maſtya mileſiorum:deinde cromna.Quo loco henetos adiicit
Nepos Cornelius:a quibus in italia ortos cognomies eorum uenetos credi poſtulat.
Seſamum oppidum quod nunc amaſtris.Mons cytorus a Tio.lxiii.mil.paſ. Oppida
Cimolis ſtephane.Amnis parthenius.Promontorium carambis uaſto excurſu abeſt a ponti ho
ſtio.cccxv.mil.paſ.uel ut aliis placuit.cccl.mil. Tantundem a cimmerio: aut ut aliqui maluere.
cccxii.mil.d. Fuit & oppidum eodem nomine:& aliud inde armine nunc eſt colonia ſinope p̄te
ria a cytoro.clxiiii.flumen uaretum.Gens cappadocum.Oppidum gaziura & gazælum.Amnis.
halys a radicibus tauri per cataoniam cappadociamq; decurrens. Oppida gangre cariſſa inde
Amyſum liberum a ſinope.cxxx.mil.paſ.Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus:ut aſiam penin
ſulam faciant: ducentis milibus paſ.ut amplius:per continentem ad iſſicum ciliciæ ſinum.Quo
in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iure dici doricam:ionicam: æolicam:cæte-
ras barbarorum eſſe.Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate conditum. Victo
eo pompeiopolis utrunq; appellatum eſt.

Cappadocia. Ca. III.

Appadocia ĩtus habet coloniã Claudii Cæſaris archelaidẽ:quã p̄fluit halys. Oppida
comana:qđ ſarus:neocæſariã:qđ lycus:amaſiã:qđ iris.In regiõe hac gazacena ĩ colope
na a uero ſabaſtiam & ſabaſtopolin.Hæc parua:ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui p̄te
habet melitã a Semiramide conditam haud p̄cul euphrate. Diocæſariã:tianã:caſtaliã:megalo-

polin:zelam.Et sub monte argæo mazacam:quæ themiscyra:nunc cæsarea nominatur. Cappadociæ ps ptēta armeniæ maiori melitene uocat:cōagenæ cataonia:phrygiæ:garsauritis:sargaurasane camanene:galatiæ morimeni:ubi distermīat eos cappadox ānis:a quo nomē traxere: ātea leucosyri dicti.A neocæsarea supradicta minorem armeniam lycus amnis disteminat. Est & ceraunus intus clarus.In ora autem ab amyso oppidum & flumen chadisia:lycastum:a quo themi syrena regio.Iris flumen deferens lycum.Ciuitas ziela intus nobilis clade Triarii & uictoria.C. Cæsaris.In ora amnis thermodoon ortus ad castellum:quod uocant phannoroeam:præterque radices amazonī montis lapsus.Fuit oppidum eodem nomine:& alia quinq; phamizoniū:themisyra: sortira:amasia:comara.

Themistidæ regionis gentes. CA. IIII.

Vnc manteum:genetarum chalybū.Oppidum cotyorum.Gentes tybareni: mossini notis signantes corpora.Gens macrocephali:oppidum cærasus:portus cordulæ.Gentes bechires buzeri:flumen melas.Gens macrones sydeni:flumenq; sydenum:quo alluitur oppidum polemonium ab amyso:cxx.Mil. passu.inde flumina iasonium:melāthium:& ab amyso.lxxx.Mil passu.Pharnace oppidum:tripolis castellum & fluuius. Item cocalia:& sine fluuio liuiopolis:& a pharnace.c.Mil.pal.Trapezus liberum uasto monte clausum.Vltra quod gens armenocalybes:& maior armenia.xxx.Mil.passu.distans.In ora autem trapezunta flumen est pysites.Vltra uero gens sannorum:heniochorum. Flumen absarum cum castello cognomine in faucibus a trapezunte.cxl.m.passu.eius loci a tergo montiū hiberia est.In ora ue ro eniochi:ampreutelazi.Flumina a campseonysis:nogrus:bathis:Gentes colchorum. Oppidū matium.Flumen heracleum:& promontorium eodem nomine.Clarissimusq; ponti phasis:orit in moschis.Nauigatur quālibet magnis nauigiis.xxxviii.Mil.d.p.Inde minoribus longo spatio pontibus.cxx.peruius.Oppida in ripis habuit complura. Celeberrima Tyritacen:cygnum:& in faucibus phasin.Maxime aūt inclaruit ea.xv.mil. passu.a mari:ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt.Nunc habet surium tantum:& ipsum ab amne influente ibi cognominatum:usq; quo magnarum nauium capacem esse diximus.Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles.Inter quos glaucum.In ora eius insulæ sine nomine.Abest absaro.lxxv.mil.Inde aliud flumen charien.Gens salæ antiquis phthirophagi dicti & alasanni.Flumen cobum e caucaso per suanos fluens.Dein rhoan.Regio ecrectice:amnes sigania:tersos:atelpos:chrysorrohas:gens absilæ castellum sebastopolis.A phaside.c.M.pas.gens sannigarū:oppidū cygnus.
uel pityus Flumen & oppidum penius.Deinde multis nominibus eniochorum gentes.

Regio colchica anchæi:& cæteri eodē tractu. CA. V.

Vbiicitur ponti regio colchica:in qua iuga caucasi ad rhipheos montes torquentur: ut dictum est:altero latere in euxinum & mæotin deuexa:altero in caspium:& hyrcanium mare.Reliqua littora fere nationes tenent melanchlæni coraxi urbe colchorū dioscoriade iuxta fluuium antemunta.Nunc deserta:quōdā adeo clara:ut Timosthenes in eam.ccc.nationes:quæ dissimilibus linguis uterentur:descendere prodiderit.Et postea a nostris.cxxx.interpretibus negocia ibi gesta.Sūt qui conditam eam ab Amphito & Telchio Castoris ac Pollucis aurigis putant:a qbus ortam eniochorum gentem feram constat.A dioscoriade oppidum heracleum distat a sebastopoli.lxxx.mil.pass.achæi:mardi:cercetæ. Post eos serri:cæphalotomi.In intimo eo tractu pityus oppidum opulentissimum ab eniochis direptum est. A tergo eius epagerritæ sarmatarum populus in caucasi iugis.Post quæ sauromatæ.Ad hos confugerat.Mytridates Claudio principe:narrauitq; thalos iis esse cōfines:qui ab oriente caspii maris fauces attingerent:siccari eas æstu recedente.In ora autem iuxta cercetas flumen icarusa cum oppido hiero:& flumine ab heracleo:cxxxvi.mil.Inde promontorium cronea:quo supercilium arduū tenent toretæ.Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.mil.d.pas.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimericus:mæotis. CA. VI.

Nde ad bosphori cimerii introitum.lxxxviii.Mil.d.pas.Sed ipsius peninsulæ inter pōtū & mæotin lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.m.d.pas.longitudo est. Latitudo nusq̄ intra duo iugera:eonem uocant.Ora ipsa bosphori utrinq; ex asia atq; europa curuatur in mæotin.Oppida in additu bosphori primo hermonassa.Dein cœpe milesiorū.Mox stratoclia:& phanagoria:& pene desertum apaturos:ultimoque in hostio cimerium:quod antea cimbricum uocabatur.

Gentes circa mæotin CA. VII.

Nde mæotis lacus in europa dictus. A cimerio accolunt mæotici:ualli:serui:arrechi:zingi psesii. Dein tanain amnē gemino ore influentem incolunt iaxamate medorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi in multa genera diuisi. Primo sauromatæ:gynæi: icratumenæ:unde amazonū conubia. Dein euazæ:cottæ:cizimeni:messeniāi:costobocci:choatræ:cyzæ:dādari:thussagethæ:turcæ:usq; ad solitudines saxosis conuallibus asperas:ultra quas arrhiphæos q̃ ad arrhiphæos ptinent mōtes. Tanain ipsū scythæ silin uocāt. Mæotin temerinda:quod significant matrem maris. Oppidum in tanais quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deīde clazomenii & mæones. Postea panticapenses:Sunt qui circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradunt gentes:a littore napoas:supraq; essedonas:colchis iunctos:ac montium cacuminibus. Dein carmacas:oranos:antacas:mazacas:ascantios:acapeatas:agagammatas: phycaros:rhimosolos:ascommarchos. Et ad iuga caucasi:icatalas:imaduchps:ranos:anclacas:tydios : carastascos:asutiandas. Lagonm amnem ex montibus catheis:in quem defluit opharus:ubi gentes caucadas:opharitas. Amnem menotharum imituenis ex montibus scissum. Inter agdeos : carnapas:gardeos:accisos:gabros:gregaros. Circaq; fōtem imitissi:imituos:& aparthenos . Alii īfluxisse eo suitas:auchetas:satarneos:asanpatas. Ab his tanaitas:& nepheōitas uiritim deletos. Aliqui flumē ocharium labi per cantecos:& sapeos tradunt. Tanain uero transisse fatareos:herticeos: spondolycos:synhietas:amassos:issos:catacetos:tagoros:catonos:neripos:agandeos:mandareos : saturcheos:spaleos. Armeniæ duæ. CA VIII.

Eracta est interior ora:omnesq; accolæ:Nunc reddantur gentes in mediterraneo sinu:in quo multo aliter ac ueteres proditurū me non eoinficias anxia perquisita cura rebus nuper in eo situ gestis a Domitio Corbulone:regibusque inde missis supplicibus:aut regum liberis obsidibus. Ordiemur aūt a cappadocum gente. Lōgissime hæc ponticarum omnium introrsus recedens minorem armeniā maioréq;:& comagenē leuo suo latere transit. Dextra uero omnes in asia dictas gentes plurimis superfusa populis:magnoq; impetu scandens ad ortum solis:& tauri iuga transit lycaoniam:pysidiam:ciliciam: Vadit super antiochiæ tractum usq; ad cyresticam eius regionem:parte sua quæ uocatur cataonia. Cōtendit itaq; ibi lōgitudo asiæ. xii.l.M.p.efficit:latitudo.d.c.M.xl.M. Armenia maior. CA. IX.

Rmenia autem maior incipit a pariedris montibus:euphrate amne:ut dictum est:aufertur cappadociæ:& qua discedit euphrates mesopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipsa:& initiū mesopotāiæ facit inter duos amnes ituræ . Quod interest ibi tenent arabes orei. Sic finem usq; in adiabenē perfert. Ab ea trāsuersi iugis inclusa. Latitudinē in leua pandit ad cyrum amnē transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq; armeniam absaro amne in pōtum defluente & pariedris montibus:qui fundunt ab sage:discreta ab illacoriis. Oritur in eniochiis montibus:quos alii coraxicos:uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates. vi. Mil. pass. interuallo auctusq; amne musi & ipse (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrant ī minore casara azanicopolis. In armenia maiore arsamote euphrati proximū. Tigri carcathiocerta. In excelsis autem tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudinē Aufidus quinquagies centena millia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem ad sacusa ad confinium caspii maris. xiii. Mil. passū. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta adhiberiam diuiditur (quod certum est) in præfecturas:quas ii strategias uocant. Quasdam ex iis uel singula regna quondā barbaris nominibus cxx. Claudunt eam ab oriente montes:sed non statim ceraunii:nec adiabene regio. Quod interest spatii sopheni tenent. Ab iis iuga ceraunia. Vltra adiabeni tenent. Per conualles autem proximi armeniæ sunt menobardi:& moscheni. Adiabenem tigris & montes tres. xii. Mil. pas. cingūt: Ab leua eius regio medorū est:& pfectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicemus funditur:totumq; caucasiis montibus cingit. Horum incolæ per cōfiniū armeniæ nunc dicentur. uel prospectus

Albania hyberia CA. X.

Lanitiem omnem a cyro usq; albanorū gens tenet. Mox hyberū discreta ab iis amne aragone in cypro:e caucasiis montibus defluente . Præualent oppida albaniæ cabalacha Hiberiæ harmastis iuxta flumē neoris. Regio thasiæ:& triar usq; ad partedoros mōtes. Vltra sunt colchicæ solitudies:quarum a latere ad ceraunios uersos armenochalybes habitant. Et moscorum tractus ad hiberum amnem in cirū defluentem:& infra eos sacasani: & deinde macrones ad flumen absarum. Sic plana ac deuexa optinētur. Rursus ab albaniæ confinio

uel ocazāe

uel pharmasus

totá montium fronte gētes siluorum fere:& infra lubienorum:mox diduti:& sodii.

Portæ caucasiæ CA.XI.

B his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ: ingens naturæ opus & mōtibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe castello:quod uocatur cumania:cōmunito ad arcendas transitu gentes innumeras:ubi loci terrarũ orbe portis disclusos:ex aduerso maxime armastis oppidi hiberũ a portis caucasiis per montes gordygeos ualli. Suani indomitæ gentes auri tátum metalla fodiunt. Ab iis ad pontũ usq; eniochorũ plurima genera:mox achæorũ. Ita se habet terrarũ sinus e clarissimis. Aliqui inter pontũ & caspiũ mare.ccclxxv.Mil.pas.non amplius inter esse tradiderunt Cornelius Nepos.cl.Mil.tantis interim angustiis infestat asia. Claudius Cæsar a cimerio bosphoro ad caspium mare.cl.Mil.prodidit:eaq; pfodere excogitasse Nicanorem Seleucum:quo tempore ab Ptolemæo Ceraunio fit interfectus. A portis caucasiis ad pontũ.cc.M. pas.esse constat fere.

Insulæ in ponto. CA. XII.

Nsulæ in ponto planetæ siue cyaneæ:siue symplegades:deinde appollonia thynnias dicta:ut distingueret ab ea quæ est in europa. Distat a continente passibus mille:Cingitur.iii.Mil.& contra pharnaceam calcitin:quá græci ariam dixerunt sacramq; Marti:& in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarũ ictu.

Gentes in scythico oceano: CA. XIII.

Vnc oíbus:q̃ sũt interiora asiæ:dictis:rhipheos montes trãscendat anius:dextraq; litora oceani incedat. Tribus hic e partibus cœli alluens asiá scythicus a septētrione:ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per sinus & incolas in cōplura noía diuiditur. Verum asiæ hæc quoque magna portio apposita septentrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiũ orientis æstiui extra eos scytæ sunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui posuere:pluribus in europa dictos. Primũ inde noscitur promontoriũ celtice lytarmis. Fluuius carambucis ubi lassata cũ syderũ ui rhipheorũ montium deficiunt iuga. Ibique arimpheos quosdam accepimus haud dissimilé hyperboreis genté. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uirisq; in probo existimatur. Ritus clæmentis. Itaque sacros haberi narrant:inuiolatosque esse etiá feris accolarum populis. Nec ipsos modo:sed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam scythe cimerii:cisiáthi:georgi:& amazonum gens. Hæc usque ad caspiũ & hircanium mare. Nanque id erumpit scythico oceano in aduersa asiæ pluribus noíbus accolarũ appellatũ celeberrimis duobus caspio & hircano. Non minus hoc esse q̃ pontũ euxinũ Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurá ab exortu ad meridié per cadusiæ & albaniæ orá quinquies quadringenta stadia:inde per aratiaticos:amarbos:hyrcanos ad ostium zoni fluminis quater octingenta stadia. Ab eo & ostium laxatisum mille quadraginta. Quæ summa efficit quindecies.lxxv.Mil.pass. Artemidorus hinc detrahit.xxv.Mil.pass. Agrippa caspiũ mare gentesque:quæ circa sunt:& cum iis armeniam disterminans ab oriente oceano serico:& ab occidente caucasi iugis:a meridie tauri a septentriōe oceano scythico patere qua cognitũ est.cccxc.Mil.pas.in longitudinem.ccxc.mil.in latitudiné prodidit. Non desunt uero qui eius maris uniuersum circuitum a freto.xxv. mil.pas.tradunt. Irrũpit auté arctis faucibus in longitudiné spatiosis. At ubi cœpit í latitudiné pandi:lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore discedens scithici arcus:ut auctor est. M. Varro similitudine. Primus sinus appellatur scythicus:utrunque enim accolunt scythæ:& per angustias inter se cōmeant. Hinc nomades:& sauromatæ multis nominibus:illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipsum facium tenent udini: scytharum populus. Deinde per orá albani(ut ferunt)ab Iasone orti. Ante quos mare quod est:albanum nominatur. Hæc gés superfusa montibus caucasiis ad cyrũ amné armeniæ confiniũ:atq; hyberiæ descendit:ut dictũ est. Super maritima eius udinorũque gente sarmatæ:utidorsi:aroteres prætenduntur. Quorum á tergo indicate iam amazones:sauromatides. Flumina per albaniam decurrũt in mare cassios & albanos. Deinde cábyses:in caucasiis ortus montibus:mox cyrus in coraxicis ut diximus. Orá omné a caucaso præaltis rupibus in accesso patere.ccccxxv.passuum auctor est Agrippa. A cyro caspium mare uocari incipit:accollunt caspii. Corrigendus est error in hoc loco multorũ:& eorũ etiá:qui in armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nanq; ii caspias appellauere portas hyberiæ:quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomé inscriptũ habét. Et neronis principis cōminatio ad caspias portas tendere dicebatur:cum peteret illas:quæ per

hiberiam in sarmatas tendunt:uix ullo propter appositos montes aditu. Ad caspium mare sunt aliæ caspiis gentibus iunctæ:quod dignosci non potest:nisi in comitatu rerũ Alexandri magni. Nanq; persarũ regna:quæ nunc parthorũ intelligamus:inter duo maria persicũ & hyrcanũ cau casiis iugiis attolluntur utrinq; per deuexa laterum. Armeniæ maiori a frontis parte:quæ uergit in cõmagenem sophenæ:ut diximus copulatur:eiq; adiabene assyriorum initiũ. Cuius pars est arbelitis:ubi Darium Alexander debellauit:proxima syriæ. Totam eam macedones mygdoniã cognõinauerunt a similitudine. Oppida Alexandria:item antiochia:quam nysibin uocãt. Abest ab artaxatis.dccl.mil.pas. Fuit & ninus imposita tigri ad solis occasum aspectans quõdam clarissima. Reliqua uero fronte qua tendit ad caspium mare atrapatenæ:ab arméia opene regione discreta araxe. Oppidum eius gazæ ab artaxatis quadringenta quinquaginta mil.pas. Totidem ab ecbathanis medoȝ:quoȝ pars sunt atrapateni uel otene

Media:caspiæ portæ:caucasiæ. CA. XIIII.

ECbatana caput mediæ est. Seleucus rex cõdidit. A Seleucia magna.dcel.mil.pas.a portis uero caspiis.xx.mil. Reliqua medorũ oppida phausya: & aganzua:apamea:rhaphane cognominata. Causa portarum nominis eadẽ quæ supra:interruptis angusto transitu iugis:ita ut uix singula:meent plaustra:longitudine:viii.mil.pas.toto opere manu facto. Dextra leuaq; ambustis similes impendent scopuli sitiente tractu per.xxxviii.mil.pass. Angustias impedit corriuatus salis e cautibus liquor:atq; eadem emissus. Præterea serpentium multitudo nisi hyeme transitum non sinit.

Gentes circa hyrcanum mare. CA. XV.

ADiabenis cõnectunt carduci quondã dicti:nunc gordyæni præfluente tigri:hysprati tæ:paredoni appellati:qui tenent caspias portas. Iis a latere occurrunt altero deserta parthiæ:& cythenis iuga. Mox eiusdem parthiæ amœnissimus situs qui uocat choara. Duæ urbes ibi parthorum appositæ quondam medis calliope:& alia in rupe issatis quondam. Ipsius uero parthiæ caput hecatompylos adest a portis.cxxxiii.mil.pas. Ita parthorũ quoq; regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens caspica ad littora usq;:quæ nomen portis & mari dedit. Leua montosa. Ab ea gente retrorsus ad cyrum amnem produntur.ccxx.mil.pas. Ab eodem amne si subeatur ad portas.dcc.mil.pas. Hunc enim deide cardinem Alexandri Magni itinera fecere. Ab iis postis ad indiæ prĩcipium stadia.xv.dc.lxxx.mil. procedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaspa:milies tria milia.dcc.p. Inde ad iaxartem amnem.v.mil. ul' hieraxã

Item aliæ gentes. CA. XVI.

A Caspiis ad orientem uersus regio est zapauortene dicta & in ea fertilitatis inclytæ locus dareium mons:gentes tapyri:anariaci:stauri:hyrcania:a quorũ littoribus idẽ mar hyrcaniũ uocari ĩcipit a flumĩe sideri. Citra id ãnes maziris:strator:oĩa ex caucaso. Sequitur regio margiane apricitatis ĩclytæ: sola in eo tractu uitifera. Vndiq; inclusa mõtibus amœnis:ambitu stadiorum mille quingentorum:difficilis aditu propter harenosas solitudines per.cxx.mil:pas.& ipsa contra parthium tractum sita. In qua Alexander Alexandriam condiderat:qua diruta a barbaris. Antiochus Seleuci filius eodem loco restituit seleuciam. Nam interfluente margo qui corriuatur in zotale. Is maluerat illam Antiochiam appellauere. Vrbis amplitudo circuitu.lxx.stadiis. In hanc Orodes Romãos crassana clade captos deduxit. Ab huius excelsi: per iuga caucasi protenditur ad bactros usque gens mardorum fera sui iuris. Ab eo tractu gentes ochani:chomari:berdigei:pharmacotrophi:bomarei:coamãi:marucæi.mardrieni:iatii:Flumina mandrum:cridinũ. V ultraq; chorasmii:gandari:atasini:paricani:sarangæ:parrhasini:martiani.nasotiãi:aorsi:gelæ:quos græci cadusios appellauere:matiãi:Oppidũ heraclea ab Alexãdro conditum:quod deinde subuersum ac restitutum Antiochus achaida appellauit. Derbites: quorum medios fines secat oxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ:oxii:heuiochii:tagæ : bateni:saraparæ bactri:quorum oppidum zariapes:quod postea bactrum a flumĩe appellatũ est. Gẽs hæc obtinet aduersa montis paropamysii:& aduersus fontes indi. Includitur flumĩe ocho. Vltra sogdiani:oppidum panda:& in ultimis eorum finibus Alexandria ab Alexandro magno conditum oppidum. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constituæ. Item Cyro & Semiramide atque Alexandro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum:includente flumine iaxartæ:quod scytæ silyn uocant. Alexander militesque eius tanain putauere esse. Transcendit eum amnem Dæmodamas Seleuci & Antiochi regum dux:quẽ maxime sequimur in iis:arasq; Apollini dydimæo statuit. uel oxia ul' oxystagæ

Scytarum gentes. CA.XVII.

Ltra sunt scytaꝝ populi. Per sæ illos sacas uniuersos appellauere a ꝓxima gente. Antiq arameos. Scythæ ipsi ꝑsas chorsaros:& caucasum monté graucasum:hoc est niue candidú. Multitudo populoꝝ innumera:& quæ cũ parthis ex æquo degat. Celeberrimi eoꝝ sacæ:massagetæ:dahæ:essedones:ariacæ:rhymnici:perstithomoti : histi:edones: camæ:camacæ : euchatæ:cotieri:antariani : pialæ:arimaspi:antea cacidiri:assæi : oetei.Ibi napei interisse dicunť & appellæi.Nobili apud eos flumina mandragreũ:& caspasũ.Nec in alia pte maioré auctorũ incõstantiá credo pp innumeras uagasq̃ gentes.Haustum ipsius maris dulcẽ eẽ:& Alexãder magnus ꝓdidit:&.M.Var.talẽ ꝑlatũ Põpeio iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud dubie influentium amniũ uicto sale.Adiicit idem põpei ductu exploratum in bactros.vii.diebus ex india perueniri ad icarum flumen:quod in oxum influat.Et ex eo per caspium in cyrum subuectos.Et qnq̃ non amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontũ indicas posse deuehi merces.Insulæ toto eo mari multæ.Vulgata una maxime tazata .A caspio mari scythicoq̃ oceano.In eã cursus inflectiť ad oriẽtẽ cõuersa littoꝝ fronte.Inhabitabilis eius prima pars a scythico promõtorio ob niues.Proxima inculta sæuitia gentiũ antropophagi scythæ insident humãis corpibus uescẽtes.Ideoq̃ iuxta uastæ solitudines: ferarũq̃ multitudo haud dissimilẽ hoĩum ĩmanitatẽ obsidens.Iteꝝ deinde scythæ:iterũq̃ deserta cũ belluis usq̃ ad iugũ incũbens mari:qđ uocant tabin.Nec añ dimidiá ferme lõgitudiné eius oræ:q̃ spectat æstiuũ oriẽtẽ inhabitať illa regio.Primi sunt hominũ q noscãtur:seres lanitio siluaꝝ nobilis:ꝑfusam aq̃ depectentes frondiũ caniciẽ.Vnde geminus fœminis nr̃is labor redordiẽdi fila.rursũq̃ texendi tã multiplici opere tã longinquo orbe petitur ut in publico matrona transluceat. Seres mites qdẽ: sed & ipsis feris persimiles.Cœtũ reliquoꝝ mortaliũ fugiũt:cũ cõmertia expetãt.Primũ eoꝝ noscit flumẽ ꝑsitaras:ꝓximũ carabi:tertiũ lanos:a quo ꝓmontoriũ:chryse sinus:cyrnaba flumẽ attanos sinus.Et gens hoĩum attacoꝝ apricis ab oĩ noxio afflatu seclusa collibus:eadẽ qua hyperborei degũt tẽperie.De iis priuatim cõdidit uolumen Amometus:sicut Ecatheus de hyꝑboreis. Ab attacoris gẽtes hũni & thocari:& iã idoꝝ ca ýri ĩtrorsus ad scythas uersi hũanis corpibus uescunť.Nomades quoq̃ ĩdiæ uagãť.Sũt q ab aqlone cõtingi ab ipsis :& cyconas dixere:& brysanos.Sed idẽ:(ut plane cõsentiũt oẽs)emodi mõtes assurgũt.Indorũq̃ gẽs ĩcipit nõ eo tãtũ mari bdiacẽs:ueꝝ & a meridião qđ ĩdicũ appellauimus:quæq̃ pars oriẽti aduersa recto ꝑtẽdiť spatio ad flexũ & initiũ ĩdici maris.xviii.lxxv.m.p.collit.Deĩde q̃ flectiť in meridiẽ.xxiiii.lxxv.m.p.ut Eratosthenes tradit usq̃ ad indũ:qui est ab occidente finis indiæ.Cõplures autem totam ipsius longitudinem.xl.dierum noctiumque uelifico nauium cursu determinauere.Et a septentrione ad meridiem.xxviii.l.millia passu. Agrippa longitudinis.xxxiii.millia.latirudinis.xxiii.mil.prodidit:Possidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum exortum metatus est.Eam aduersam galliæ statuens : quam ab occidente æstiuo ad occidentem hybernum metabatur totam a fauonio . Itaque obuersam eius uenti a ffiatu iuuari indiam : salubremque fieri haud dubia ratione docuit.Alia illius cœli facies.Alii syderum ortus.Binæ messes in anno.Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarum flatu.Nostra uero brumali.Lenes ibi auræ.Mare nauigabile. Gentes & urbes innumerabiles: siquis omnes persequi uelit.Etenim patefacta est non modo Alexandri magni armis : regumque qui ei succcssere : circunuectis etiam in hyrcanum mare & caspium Seleuco & ãtiocho : præfectoque classis eorum Patrocle. Verum & aliis auctoribus græcis : qui cum regibus indicis morati sunt : sicut Megasthenes & Dionysius a Philadelpho missus est ea causa uires quoque gentium prodidere.Nõn tamen deest diligentiæ locus:adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu indiæ quẽ subegerant: scripserunt qnq̃ millia oppidorum fuisse ; nullum co minus gentium.ix.Indiamq̃ tertiam partem esse terraꝝ omnium:multitudinem gentium innumeram probabili sane ratione.Indi enim prope gentium soli:nunquã emigrauere finibus suis.colliguñť a Libero patre ad Alexandrũ magnũ reges eorũ. cliii.annis.vi.M.cccccii.adiiciunt & menses tres.Amniũ mira uastitas.Prodiť Alexandrũ magnũ nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in indo:nec potuisse añ mẽses qnq̃ enauigare adiectis paucis diebus:& tñ minorẽ gange esse constat.Seneca etiã apud nos. Megasthenes tẽtata indiæ cõmentatione.lx.ãnes eius prodidit.Gẽtes duodeuiginti centũq̃.Par labor sit mõtes enũerare. Iunguñť inter se imaus:hemodus:paropamysus:caucasus.p.a.R.a qbus tota decurrit in planitiẽ ĩmensã & ægypto similẽ . Verũ ut terrena demonstratio intelligatur:Alexandri Magni uestigiis insistamus.Diognetus & Beton itinerũ eius mensores scripsere a portis caspiis hecatõphilon parthoꝝ quot diximus millia eẽ.Inde Alexãdriã arion:quã urbẽ is rex condidit.d.lxxv.M.Inde ad

ul' pesici:& amordi

uel tuzaga

Prophthasiam drágarum.cxcix.M.ad arachosiorum oppidum.d.xv.mil.Inde orthospanum.ccl.mil.Inde Alexandri oppidum.l.mil.in quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiunt.Hác urbem sub ipso caucaso esse positam.Ab ea ad flumen chepta:& oppidum indorum peucolaitin.ccxxvii.mil.Inde ad flumen indum & oppidum taxilla.lx.mil.ad hydaspé fluuium clarum.cxx.Mil.ad hyspasin non ignobiliorem.lxix.cccxc.Mil.qui fuit Alexandri itinerum terminus:exuperato tamen amne arisq; in aduersa ripa dicaris.Epistolæ quoq; regis ipsius consentiunt his.Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt:ad hesidrum.clxviii.M.iomanem amnem tantundé:Exemplaria aliqua adiiciunt.v.Mil.pas.inde ad gangem.cxii.Mil.ad rhodapham.clxix.Mil.Alii.ccc.mil.xxv.mil.in hoc spatio produnt ad calinipaxa oppidú.clxvii.d.alii.ccixv.Mil.inde ad cófluentem iomanis amnis & gágis.dc.xxv.mil.Pleriq; adiiciunt.xiii.mil.ad oppidumq; balybotra ccccxxv.Ad hostium gangis.dcxxxviii.mil.d.gentes quas memorare non pigeat:a montibus hemodis:quoꝝ ꝓmótoriú imaus uocatur:incolarú lingua niuosum significante:isari : cosyri:izgi:& per iuga chisotosagi:multarumq; gentium cognomé bracmanæ:quorum macco calingæ flumina pumas & cainas:quod in gangem influit ambo nauigabilia.Gentes calingæ proximæ mari:& supra mandæi:malli:quorum mons mallus tractusq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. CA. XVIII.

Vnc alii in certis fontibus ut nilum:rigantemq; uicina eodem modo:alii in scythicis montibus nasci dixerunt.Influere in eum.xix.amnes.Ex iis nauigabiles præter iá dictos Canucham uamam:erranoboan cosoagum soan.Alii cum magno fragore ipsius statim fótis erumpere:deiectumq; per scopulosa & abrupta:ubi primum molles planities cótingat in quodam lacu hospitari:inde lenem fluere:ubi minimum.viii.mil.pas.latitudine:ubi modicum stadiorum.c.Altitudine nusq̃ minoré pa.xx.

uel Crenatiam: rhánú: boná:cósuagú:sonú uł thánú: bouá : subnui

Gentes indiæ. CA . XIX.

Ouissimæ gentes gandaridum:calingarum.Regio ptalis uocatur. Regi.lxx.mil.peditum:equites mille:elephanti.dcc.in procinctu bellorum excubant.Nanq; uita mitioribus populis indoꝝ multi partita degitur.Alii telluré exercent.Militiá alii capessút:merces alii suas euehunt:res externas inuehunt:res publicas optimi ditissimiq; témperant.Iudicia redunt. Regibus assident.Quintú genus celebratæ illic & prope in religioné uersæ sapientiæ deditum:uoluntaria semper morte uitam accenso prius rogo finit.Vnum super hoc est semiferum:ac plenum laboris immensi:a quo supradicta continentur uenandi elephantes domandiq;.Iis arát.Iis inuehút.Hæc maxíe nouere pecuaria.His dimicant:militátq; ꝓ finibus.Delectum in bellua uires & ætas:atq; magnitudo faciunt.Insula in gange est magnæ amplitudinis gentem continens unam modogalicam nomine.Vltra siti sunt modubæ:molindæ Vbere cum oppido eiusdé nois magnifico modroesi:præti:calissæ:sasuri:phassulæ:colubæ:orzulæ:abali:taluctæ.Rex hoꝝ peditú.l.mil.equitú .iiii.mil:elephantoꝝ.cccc.in armis habet.Validior deinde gens andaræ plurimis uicis.xxx.oppidis:quæ muris turribusq; muniuntur.Regi præbet peditú c mil.equitú duo mil.elephantos mille.Fertilissimi sunt auri:dardæ:setæ uero argéti.Sed oíum in india prope:nó modo in hoc tractu potentiá claritatéq; antecedunt prasi amplissima urbe ditissimaq; palybotra.Vnde quidá ipsam genté palybotros uocant:imo uero tractum uniuersum a gange.Regi eorú peditum sexcenta millia:equitum.xxx.mil.elephantorum.ix.mil.per omnes dies stipendiantur.Vnde coniectatio ingens opum est.Ab iis in interiore situ monedes & suari:quorum mons maleus:in quo umbræ ad septentrioné cadunt hyeme:æstate in austrum:per senos menses .Septentriones eo in tractu semel in anno apparere:nec nisi.xv.diebus.Beton auctor est.Hoc idé pluribus locis indiæ fieri Megasthenes.Austrinum polum indi dramasa uocát.Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit.Inter oppida methora & cyrisoborca. A gange uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi iam quidem infecti:nondum tamen æthiopú modo exusti:quantum ad indum accedunt:tantum colore præferunt sydus.Indus statim a prasiorum gente: [illegible]uorum in montanis pygmæi traduntur.Ar[illegible]emidorus inter duos amnes.xxi.M.pas.interesse tradit.

Indus fluuius. CA. XX.

Ndus sandus ab incolis appellatus in iugo [illegible]aucasi mótis:quod uocatur paropanysus aduersus solis ortú effusus:& ipse undeuig[illegible]ti recipit ánes:Sed clarissimos hydaspen q̃tuor alios afferenté:cantabrá tres.Per se [illegible]ero nauigabiles acesinú & hypasin.q̃dam tñ aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadiis:aut altior.xv.pass.amplissimá insulam efficiens:quæ prasiane nominatur:& aliam minoré quæ patale.Ipse per.xii.xl.pass.

paucissimis auctoribus nauigatus:& quodam solis comitatu in occasum uersus oceano infunditur.Mensuram in ora ad eum ponam:ut inuenio generatim:quãq̃ inter se nullæ congruant.Ab ostio gangis ad promontoriũ calingon & oppidum dandagula.dccxxv.mil.pas.Ad tropina.xii.mil.xxv.ad perimulæ promontorium:ubi est celeberrimũ indiæ emporiũ.dccl.ad oppidum in insula quam supradiximus patalam.dcxx.mil.pas.Gentes montanæ inter eum & iomanẽ: cesi:cetriboni siluestres.Deinde megallæ:quoꝝ regi quingenti elephanti:peditum & equitum numerus incertus.Chrysei:parasangæ:asangi tigri fera scatentes.Armant peditũ.xxx.Mil.elephantos.ccc.equites.dccc.Hos includit indus montium corona circundatos:& solitudinibus.dcxxv.m.Infra solitudines dari:suræ.Iterumq; solitudines:per.clxxvii.mil.pas.pleruncq; harenis ambientibus haud alio modo q̃ insulas mari:infra deserta hæc maltecoræ:singæ:marohæ:rarungæ:moruntes:& masuæ:pangungæ:ialii.Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent:incolæ liberi & regũ expertes multis urbibus montanos obtinẽt coles.Nareæ deĩde quos claudit mõs altissimus indicorũ capitalia.Huius incolæ alio latere late auri & argenti metalla fodiũt.Ab iis oraturæ.Quorum regi elephanti quidem.x.millia.Sed ample uires peditum. Varetatæ qui sub rege elephantos non alunt fiducia equitum peditumq;.Odomboeræ:salabastræ: horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita:per quas crocodili humani corporis auidissimi aditũ nisi ponte nõ dant.Et aliud apud illos laudatur oppidũ automela impositum littori quinq; amnium in unum confluente concursu:emporio nobili.Regi eorum elephantos mille.dc. peditum.cl.Mil.equitum quinq;.M.Pauperior charmarum rex elephantos.lx.paruasq; reliquas uires habet.Ab iis gens pande sola idorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt:ob idq; gratiorem:regno donatam præcipuo.Ab ea deducentes originem imperitant.ccc.oppidis:peditum.cl.millia:elephantis quingentis.Post hanc trecentarum urbium syrieni:derangæ:posingæ:buzæ:gogiarei:umbræ:nereæ:brancosi:nobundæ:cocõdæ:nesei:pedatritæ:salobriasæ: olostræ:patalam insulam attingentes:a cuius extremo littore ad caspias portas.xviii.xxv.mil.produntur.Hinc deinde accolunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ:bolingæ:gallitalutæ:dimuri:megari:ordabæ:mesæ:ab hisuri:syleni.Mox deserta in.ccl.mil.pas.Quibus exuperatis organagæ:abaortæ:sibaræ:suertæ:& ab iis solitudines prioribus pares.Dein sorophages:sargæ:baragomatæ :umbritæq;:quorum.xii.nationes:singulisq; binæ:urbes. Aseni trium urbium incolæ:Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen:ibi sepulto conditum Mutani super hos caucaso subiecti.Soleadæ:sondræ:transgressisq; indum:& cum eo decurrentibus samarabiæ:sambraceni:brisabritæ:orsiandi:xeni:taxilæ cum urbe celebri.Iam in plana demisso tractu cui uniuerso nomẽ amandræ.Populi q̃ttuor peucolaitæ:arsagalitæ:geretæ:asoi.Etenim plerique ab occidẽte non indo amne determinant:sed adiiciunt quattuor satrapias gedrosos:arachotas:arios: paropamissadas.

Arii & iunctæ gentes. CA. XXI.

Ltimo fine cophete fluuio:quæ omnia ariorum esse aliis placet.Necnon & nysam urbem pleriq; indiæ ascribunt:montemq; merum Libero patri sacrum.Vnde origo fabulæ Iouis fœminæ editum.Item aspagonas gẽtem uitis:& lauri : & buxi:pomorũq; omnium in græcia nascentium fertilem.Quæ memoranda & prope fabulosa de fertilitate terræ:ac genere frugum:arborumque:aut ferarum:ac uolucrum:& aliorum animaliũ traduntur:suis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatruor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinante animo.Sed ante sunt aliæ patalæ q̃ significauimus in ipsis faucibus ĩdi triquetra figura.ccxx.mil.pas.latitudine.Extra ostium indi chrysæ & argiræ fertiles metallis:ut credo.Nam quod aliqui tradidere aureum argenteumq; iis solum esse haud facile crediderim.Ab iis.xx.mil.pas.crocale.Ab ea.xii.mil.p.bibaga ostreis & conchyliis referta.Deinde toralliba.ix.mil.pas.a supradicta:multæq; ignobiles.

Taprobanæ insula. CA. XXII.

Aprobanem alterum orbẽ terraꝝ esse diu existimatũ est antichthonũ appellatiõe.Vt liqueret insulã eẽ Alexandri magni ætas resq; ꝑstitere.Onesicritus classis eius ꝑfectus elephãtos ibi maiores bellicosioresq; q̃ ĩ idia gignis scripsit.Megasthenes flumĩe diuidi:ĩcolasq; palæogões appellari:auri margaritarũq; grãdiũ fertiliores q̃ ĩdos.Eratosthenes & mẽsurã ꝓdidit longitudĩs.vii.M.stad.latitudinis.v.M.nec urbes esse:sed uicos septingentos.Incipit ab eoo mari inter ortum occasumq; solis indiæ ꝓtenta:& quondã credita.xx.dieꝝ nauigatiõe a prasiana gẽte distare:mox q̃a papyraceis nauibus armamentisq; nili peteret̃ ad nostraꝝ nauium

cursus.vii.dierum interuallo taxato.Mare interest uadosum:senis nõ amplius altitudinis passi bus:sed certis canalibus adeo profundum:ut nullæ anchoræ sidant:ob id nauibus utrinq; pro ræ:ne per angustias aluei circũagi sit necesse.Sydeꝝ in nauigando nulla obseruatio. Septẽtrio non cernitur.Sed uolucres secum uehunt:emittentes sæpius:meatũq; earum terras petentium comitantur.Nec plusquam ternis mensibus in anno nauigant. Cauẽt a solstitio maxime.c. dies tunc illo mari hyberno.Hactenus a priscis memorata.Nobis diligentior notitia. Claudii princi patu contingit.Legatis etiam ex insula aduectis.Id accidit hoc modo:Annici Plocamii q maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiam nauigans aquilonibus raptus præter car maniam quintodecimo die hippuros portum eius inuectus hospitali regis:clæmentia sex men sium tempore imbutus alloquio percontanti postea enarrauit romanos:& Cæsarem mirum in modum in auditis iusticia:ille suspexit:q; pares pondere denarii essent in captiua pecunia: cum diuersæ imagines indicarent a pluribus factos: Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam:lega tos quattuor misit ptincipe eorum Rhachia.Ex iis cognitum.d.esse oppida:portum contra me ridiem appositum oppido palesimundo omnium ibi clarissimo:ac regia.cc.pas.Lebis stagnum ĩ tus megisba.ccc.lxxv.mil.pas.ambitu insulas pabuli tantum fertiles complexũ.Et ex eo duo am nes erumpere palesimundum iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus al ueis.v.stadiorum arctissimo.xv.amplissimo.Alterum ad septẽtrionẽ indiamq; uersus cydara no mine:Proximum esse indiæ promontorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio in cursu solis insula ĩcurrente.Mare id colore peruiridi:præterea fruticosum arboribus iubas earum gubernaculis deterrentibus.Septẽtriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cœ lo mirabantur. Lunam quidẽ apud ipsos nõ nisi ab octaua ad.xv.supra terram aspici fatẽtes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum.Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrum cœlum cadere non in suum:solemque a leua oriri & in dextra occidere potiusq; e di uerso. Iidem narrauere latus insulæ quod prætenderet indiæ.x.mil.stadiorum esse ab oriente hyberno ultra montes emodos.Seras quoq; ab ipsis aspici:notos etiam commertio patrem ma baciæ commeasse eo aduenis ibi feras occursare.Ipsos uero excedere hominum magnitudinem rutulis comis:cæruleis oculis:oris sono truci nulli commertio linguæ. Cætera eadem quæ no stri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat pmu tatio:non aliter odio tristiore luxuriæ q̃ si perducta mens illuc usq; cogitet qd & quod petat: & quare.Sed netaprobanæ quidem q̃uis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret: auꝝ argentumque & ibi in præcio.Marmor testudinis simile:Gemmæ margaritæq; in honore mul to præstãtiores.Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorum opes maiores esse dicebãt:sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Serum nemini.Ne in diem aut interdiu somnum. Aedificia mo dice ab humo extantia.Annonam nunq̃ augeri.Non fora lites ue esse. Coli Herculem.Eligi re gem a populo senecta clæmentiaq; liberos nõ habentem.Et si postea gignat abdicari:ne fiat hæ reditarium regnum.Rectores ei a populo.xxx.dari:nec nisi plurium sẽtẽtia quenq̃ capite dam nari: sic quoq; appellationem esse ad populum.lxx.iudices dari:si liberent ii reum:amplius.xxx. iis nullam esse dignationem:grauissimo probro.Regi cultum.Liberi patris:cæteris arabum.Re gem siquid delinquat:morte mulctari nullo interimente:sed aduersantibus cunctis:& cõmertia etiam sermonis negantibus.Festa uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus elephantisque constare. Agros diligenter coli.Pomis abundare:Esse & in piscatu uoluptatem:testudinum ma xime: quarum superficie familias habitantium contegi tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam.Hæc comperta de taprobane. Quattuor satrapiæ: quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ:dariti:carmania. CA. XXIII.

Proximis ĩdo gẽtibus mõtana capissenæ habẽt capissam urbẽ:quã diruit Cyrus. Arachosia cum oppido & flumĩe eiusdẽ noĩs:qđ qdã Cophen dixere a Semiramide cõdi tũ. Amnis hermãdus p̃fluẽs p abestẽ arachosioꝝ.Proximos iis a meridie ad ptem ara chataꝝ faciũt gedrosos:& a septẽtriõe popamissidas.Cartana oppidũ sub caucaso:qđ postea ce crogõis dictũ.Hæc regio ẽ ex aduerso bactrianoꝝ.Deĩde eius oppidũ Alexandria a cõditore di ctũ: Syndraci:daugalæ:parapianæ:cãtaces:magi.Ad caucasũ cadrusi oppidũ ab alexandro cõdi tum.Infra hæc oĩa ora arabido. Ariana regio ãbusta feruoribus:desertisq; circũdata. Multa tñ interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxĩe fluuios tõderon & arosapẽ.Oppidũ ar tacna:arius amnis:qui p̃fluit alexandriã ab alexandro cõditã.Patet oppidũ stadia.xxx: multoq;

pulchrius(ficut Atracinus tradit)artacabane.Item ab Antiocho munitum ftadia.l.Deinde dorí fcigens. Amnes pharnacotis:oppradus:prophthafia. Oppidum zarafparum drangæ:argetæ: zarangæ:gedrufi.Oppida peucolaís : lymphorta:methoricum:deferta. Amnis manain. Augutturi gens.Flumen boru.Genfurbi flumen nauigabile ponamus pandorum finibus.Item caberon fo rag ostio portuofus.Oppidum cōdrigrāma. Flumen cophes:influūt í eū nauigabilia faddarus: parofpus:fodinus.Ariane partem effe dararin aliqui uolunt:menfuramq; produnt utriufq; lon gitudine.xix.l.miliū paffuum.latitudine dimidio minorē q̄ indiæ.Alii gedrufos & fyros pofue re per.clxxxiiii.mil paf.mox ichthiophagos. Oritas propria nō indog lingua loquētes p.cc.mil. paf.inde pofuere arbiog gentē per.cc.mil.paf.Ichthiophagos omnes Alexander uetuit pifcibus uiuere. Vltra deferta.Deinde carmania:ac perfis atq; arabia.Sed priufquam hæc generatim per fequamur:indicare conuenit quæ prodit Onefícritus claffe Alexandri circūuectus in mediter ranea perfidis:& indiæ narrata proxime a iuba.Deinde eam nauigationem:quæ his ānis cōperta feruatur hodie. Onefícriti & Nearchi nauigatio:nec noīa habet māfionū nec fpatia. Primūq; xylenopolis ab Alexādro cōdita:unde cœperūt exordiū.Iuxta qđ flumē aut ubi fuerit:nō fatis explanatᶜ.Hæc tñ digna memoratu produntᶜ.Ab iis oppidū a Nearcho conditū in nauigatione ea.Flumen nabrū nauiū capax contra infulam diftans:lxx.ftadiis.Alexandria cōdita a Leonato iuffu Alexādri in finibus gentis.Argenuus portu falubris.Flumen tuberū nauigabile : circa qđ parire.Deinde icthiophagi tam longo tractu:ut.xx.dierum fpatio prænauigauerint infulā:quæ folis appellatur:& eadē cubile nympharum rubens:in qua nullū nō aīal abfumitur incertis cau fis.Origens:Flumen carmaniæ hytanis portuofum & auro fertile.Ab eo primū feptētriones ap paruiffe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus nec totis unq̄. Achemenide ufq; illo tenuiffe.Aeris & ferri metalla & arfenici ac minii exerceri.Inde promontorium carmāiæ ē. Ex quo in aduerfo ora ad gentem arabiæ macas traiectus diftat.l.mil.paf. infulæ tres : quarum organa tantum habitatur a cofa a continenti.xxv.mil.paf.infulæ quattuor intimo in finu ante perfida.Circa has hidri marini uicenum cubitorum adnatantes terruere claffem: infula acrotadus:item gauratæ:in quibus chiana gens.Flumen hyperis in medio finu perfico onerariarū nauiū capax.Flumen fitiogagus:quo pafargadas feptimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirftimus.Infula fine nomine.Flumē grauius modicarum nauium capax per fufianem fluit. Dextera eius accolunt deximontani:qui bitumen perficiunt.Flumen Oroatis oftio difficili nifi peritis. Infulæ duæ paruæ inde uadofa nauigatio paluftri fimilis.Per euripos tamen quofdam peragitur.Oftium euphratis.Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta caracem.Inde tigris fufa. Feftos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt feptimo menfe poftq̄ digreffus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis.Sic Alexandri claffis nauigauit.Poftea a fyagro arabiæ promōtorio pa talen fauonio quem hypalum ibi uocant:peti certiffimum uidebatur.xiii.mil.xxxii. paf.æftima tione.Secuta uero ætas propiorem curfum tutioremque indicauit : fi ab eodem promontorio zizerum amnem portum indiæ peteret.Diuque ita nauigatum eft: donec compendia inuenit mercator:lucroque india admota eft.Quippe omnibus annis nauigatur fagittariog chortibus impofitis.Etenim pyratæ maxime infeftabant.Nec pigebit totum curfum ab ægypto exponere nunc primum certa notitia patefcente.Digna res nullo anno minus fextertiis quingentis mili bus imperii noftri exhauriente india:& merces remittente:quæ apud nos centuplicato ueniāt: Mille millibus paf.ab Alexandria abeft oppidum Heliopolis.Inde nauigāt nilocoptum'. ccciii. mil.paf.qui curfus etefiis flantibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum ratione manfionibus difpofitis. Prima appellatur hydreum.xxxii. Secunda in monte diei itinere. Tertia in altero hydremate a copto.xcv.Deinde in monte.Mox ad hydreum Apollinis a copto clxxxiiii.milia paffus.Rurfus in monte Mox ad nouum hydreum a copto.ccxxiii.paffus. Eft & aliud hydreum uetus. Trolodyticum nominatur:ubi præfidium excubat diuerticulo duum milium. Diftat a nouo hydremate quattuor mille paffus.Inde berenice oppidum:ubi portus rubri maris a copto.cclviii.paffus.Sed quia maior pars itineris cōficitur noctibus ꝓpter æftus: & ftatim die abfumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiunt æftate media ante canis ortum:aut ab exortu protinus. Veniuntque circiter:xxx.die ocelin arabiæ:aut canan thuriferæ regionis. Eft & tertius portus:qui uocatur muza:quem indica nauigatio non petit:nec nifi thuris odorumque arabicorum mercatores.Intus oppida regia eius:unum appellatur faphar:aliudq; faba.Indos autem petentibus utiliffimum eft ab oceli egredi.Inde uento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ.Muzirum nō expe

tendū propter uicinos pyratas:qui optinent locū nomine hydras: neque ē abundans mercibus. Præterea longe a terra abeſt nauium ſtatio:lintribuſq; efferuntur onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon:qui uocaẗ becare. Ibi regnat paridion:longe ab emporio mediterraneo diſtāte oppido:qđ uocatur moduſa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus baraton conuehitur:uocatur cottonara:quæ omnia gentiū portuumue aut oppidoꝝ noīa apud neminē prioꝝ inueniunẗ. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex india renauigant menſe ægyptio tybi incipite nr̄o decēbri:aut utiq; mechiris ægypti ītra diem ſextum:quod fit intra idus ian.nr̄as. Ita euenit ut eodem āno remeent. Nauigant aūt ex india uēto uulturno:& cum inrrauere rubrū mare africo uel auſtro. Nūc reuertemur ad propoſitū. Carmaniæ oram patere duodecies.l.mil.paſ. Nearchus ſcripſit. Ab initio eius ad flumē ſabin.c.mil.paſ. Inde uineas coli & arua. Flumē andanin.xxv.mil.ſpatio. Regio uocaẗ armuzia. Oppida carmaniæ: zetis alexandria. Irrūpit deīde & ī hac parte geminū mare ī terras: qđ rubrum dixeṙ noſtri græcia erythreum a rege erythra:aut ut alii ſolis repercuſſu talē reddi colorem exiſtimantes. Alii ab harena terraq;. Alii tali aquæ ipſius natura. uel becarē

Sinus perſicus & arabicus CA. XXIIII.

SEd in duos diuidiẗ ſinus. Is qui ab oriēte eſt:pſicus appellatur.xxv.m.paſ.circuitu:ut Eratoſthenes tradit. Ex aduerſo eſt arabia:cuius.xii.m.p.ē lōgitudo. Rurſus altero ambitur ſinu arabico noīato:oceanū qui īfluit azanium appellant. Perſicum ītroitū v.mil.p. latitudinis:alii quattuor fecerunt. Ab eo ad intimū ſinum recto curſu.xi.m.xxv. propemodum cōſtat eſſe:& ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab indo amne in ſinū perſicū:atq; illinc babylonē ab euphratis paludibus ſcripſerunt.xxv.mil.paſ.eē.in carmaniæ angulo ſunt chelonophagi teſtudinū ſuperficie caſas tegentes:carne ueſcētes. A flumine arbi promontorium ipſum inhabitant:præter capita toto corpore hirti:coriiſq; piſcium ueſtiti.

Caſcandrus inſula:parthorum regna. Ca. XXV.

AB hoꝝ tractu indiam uerſus caſcādrus deſerta inſula in oceano mil.paſ. tradiẗ.iuxta eam freto influente ſtoidis quæſtuoſa margaritis a promontorio. Carmanis iunguntur armozei. Quidam interponunt arbios.ccccxii.paſ.toto littore. Ibi portus macedonum:& aræ Alexandri. In promōtorio amnes ſaganos:dein daras & ſalſus. Ab eo promōtorium themiſteas: inſula aphrodiſias habitatur. Inde perſidis initiū ad flumen oroatim: quo diuiditur ab elimaide. Contra perſidem inſulæ philos caſandra aracia cum mōte præalto Neptuno ſacra:ipſa perſis aduerſus occaſum ſita optinet littora.d.l.mil.paſ.etiam in luxum diues.ī parthorum iampridem tranſlata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna parthorum duo deuiginti ſunt omnia:ita enim diuidunt prouīcias circa duo(ut diximus)maria rubrum a meridie:hyrcanū a ſeptētrione. Ex iis.xi.quæ ſuperiora dicuntur:incipiunt a confinio armeniæ caſpiiſq; littoribus pertinent ad ſcythas:cū qbus ex æquo degunt. Reliqua.vii.regna inferiora appellantur. Quod ad parthos attinet:ſemper fuit parthia in radicibus montium ſæpius dictoꝝ: qui omnes eas gentes prætexunt. Habent ab ortu arios:a meridie carmaniā & arrianos ab occaſu hyrpratitas:medos:a ſeptentrione hyrcanos:undiq; deſertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellantur. Citra deſerta. Ab occaſu urbes eorum quas diximus:iſſatis & calliopc:ab oriente æſtiuo Europum:ab hyberno mania:in medio hecatōpylos Arſacia regio neſæa parthyenæ nobiles:ubi alexandropolis a conditore. uel pſicum

Media:meſopotamia:babylon:ſeleucia CA. XXVI.

NEceſſarium eſt in hoc loco ſignare & medoꝝ ſitum:terrarūq; faciē circūageṙ ad perſicum mare:quo facilius deinde reliqua noſcantur. Nanq; media ab occaſu trāſuerſa oblique parthiæ occurrēs:utraq; regna includit. Habet ipſa ab ortu caſpios & parthos:a meridie ſitacenem & ſuſianem & perſida:ab occaſu adiabenen:a ſeptentrione armeniam. Perſæ rubrū mare ſemper accoluere:propter quod is ſinus perſicus uocatur. Regio ibi maritima cyropolis. Quia uero ipſa ſubit ad medos elymais megalla appellatur locus arduo montis aſcenſu per gradus introitu anguſto ad perſopolin caput regni dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceam ab Antiocho conditam. Inde ad orientem magni optinēt paſſargada caſtellū:in quo Cyri ſepulchrū ē. Et hoꝝ agbatana oppidū: tranſlatū ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arrianos excurrūt parætacene. His gētibus & euphrate īferiora regna īcluduntẗ. Reliq̄ dicemus a meſopotamia excepto mucrōe eius arabūq; populis ī priore dictis uolumine. Meſopotamia tota aſſyriorū fuit uicatim diſperſa:præter babylōa & ninum. Macedones eam in urbes cōgregaueṙ pp ubertatē ſoli. Oppida p̄ter iam dicta habet ſeleu uel elymax.

ciam:laodiceam:artemitam.Item in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ Nicanore condita:nicatoria uel arbelis uocatur.Iungũtur iis arabes:introrsus eldamarii.Super quos ad pellacontã flumẽ bura oppidum:salamii & masei arabes Gordyæis uero iuncti aloni:per quos zerbis fluuius in tigrin cadit:azones:silices:montani: & orontes.Quorum ad occidentem oppidum gaue: camela.Item suæ in rupibus. Supra siciclassi iii.mil.pas.per quos lycus ex armœnia fertur.Ab sitris ad hybernũ exortũ. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida diospage:polytelia:stratonicea:anthemus.In uicinia euphratis nicephorion:quod ut diximus: Alexander iussit condi propter loci oportunitatem.Dicta est & in zeumate apamia:ex qua orientem petentes excipit oppidũ apprime munitum quondã stadiorum lxv.amplitudine:& satraparum regia appellatum:quo tributa cõferebantur.Nunc in arcẽ redactum. Durant: ut fuerant:hebata:& ductu Pompei magni terminus romani imperii oruros.A zeumate.ccl.mil.pas.Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum:ubi eum diximus fidi:ne præcipiti cursu babyloniam ĩfestaret.Ab assyriis uero uniuersis appellatum armalchar:qđ significat regiũ flumẽ.Qua deriuatur oppidum fuit agranie maximis: qđ diruere persæ.Babylon chaldiacarum gentium caput diu summam claritatem optinuit in toto orbe: pp quã reliqua pars mesopotamiæ:assyriæque Babylonia appellata est.lx.mil.pas. amplexa muris:ducẽos pedes altis:quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digitis mensura ampliore q̃ nostra:interfluo euphrate mirabili opere utroq;.Durat adhuc ibi Iouis beli templum. Inuẽtor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinem rediit exhausta uicinitate seleuciæ ob id conditæ a Nicanore intra nonagesimum lapidem in confluentem euphratis fossa perducti atq; tigris:quæ tñ babylonia cognominat̃:libera hodie: ac sui iuris macedonũq; moris. Ferunt̃ ei plebes urbanæ sexcẽta esse.Sitũ uero mœniũ aquilæ pãdentis alas.Agrũ totius orientis fertilissimum.Inuicem ad hanc exhauriendam & ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in chalonitide condidere parthi:quod est nunc caput regni.Et postq̃ nihil proficiebat̃ nuper Vologesus rex aliud oppidum uelogesocertam in uicino condidit.Sunt etiam in mesopotamia oppida hippaneum chaldæorum doctrina clarum. Et hoc sicut Babylon iuxta flumen narragam: qui dedit ciuitati nomen:Muros hippaneorum persæ diruere. Orcheni quoq; tertia chaldæorum doctrina in eodẽ situ locant̃:ad meridiẽ uersi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciocanthæ. Euphrate nauigari Babylonem & persico mari.ccccxxii.mil.pas.tradunt Nearchus & Onesicritus.Qui uero postea scripsere a seleucia.ccccxc.mil.Iuba a babylone characẽ. clxxv.mil.d.Fluere aliq ultra Babylonẽ cõtinuo alueo priusq̃ distrahitur in irrigua.lxxxvii.mil.Vniuerso autem cursu.xi.mil.pas.Inconstantiam mensuræ diuersitas auctorũ facit: cum persæ quoq; schœnos: & parasangas alia mẽsura determinẽt.Vbi desinit alueo munire ad confinium caracis accedẽte tractu statim infestãt attali latrones:arabũ gẽs.Vltra quos scenitæ.Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deserta syriæ:unde in meridiem flecti eũ diximus solitudines palmirenas relinquentem.Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten nauigãtibus undecies.xxv.m.p. A mari rubro si tigri nauiget̃.cccxx.m.A zeumate.d.mil.xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostrum littus.cxxxii.m.pas. Hæc est ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni .d.cccc.mil.xliiii.pas.Est etiamnum oppidum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluente:.qđ uocant digbani.

Flumen tigris. CA. XXVII.

Ed & de tigri ipso dixisse conueniat.Oritur in regione armeniæ maioris: fonte conspicuo in planitie. Loco nomen elongosine est.Ipsius qua tardior fluit:diglito. Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari.Ita appellant medii sagittam:influit:in lacũ arethussam omnia illata pondera sustinentem: & nitrum nebulis exhalantem: Vnum genus ei piscium est:& hic aquæ transcurrentis non miscetur alueo: sicut nec e tigri pisces in lacum transnatant.Fertur autem & cursu & colore dissimilis.Transuectusque occurrẽte tauro monte in specu mergitur.Subterq; lapsus a latere altero eius erumpit.Locus uocatur zoroanda.Eundem esse manifestum est quod demersa perfert.Alterum deinde transit lacum:qui tesbidis appellatur:rursusq; in cuniculos mergitur:& post.xxv.mil.pas.circa nympheum reddit̃ tam uicinũ arsaniæ.Fluere eum in regionem arheni:Claudius Cæsar auctor est:ut & cum intumuere confluant:nec tñ misceant̃.Leuiorq; arsanias innatat.iiii.m.ferme spatio.Mox diuisus in euphratẽ mergit̃.Tigris ãt ex armœnia acceptis flumĩbus claris pthẽi:agnice: pharione:arabas oreos:adiabenosq; distermians:& q̃ diximus mesopotamiã faciẽs lustratis mõtibus gordyæorum

circa apameam mesenes oppidum:citra seleuciā babyloniam.cxxv.mil.paſ.diuisus in alueos duos. Altero meridiem ac seleuciam petit mesenen profundens. Altero ad septentrionē flexus eiusdem gētis tergo campos cauchas secat. Vbi remeauere aquæ pasitigris appellatur. Postea recipit ex media choaspen:atq; ut diximus inter seleuciam & ctesisphontem uectus:in lacus chaldaicos se fundit eosque.lxx.Mil. passu.amplitudine implet.Mox uasto alueo profusus dextra characis oppidi infertur mari persico .x. ore.Inter duorum amnium hostia.xxv mil.paſ.fuere.Aut ut alii tradunt.vii.mil.utroq; nauigabili.Sed longo tempore euphratem præclusere orcheni:& accolæ agros rigantes:nec nisi post tigrin defertur ī mari.Proxima tigri regio paropotamia appellatur. In ea dictū est demesene. Oppidum eius dibitach.Iunguntur chalonitis cum ctesiphonte:nō palmetis mō.uerum & olea pomisq;:aliisq; arbustis nobilis.Ad eam peruenit zagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniens supra parætacenem & persidem.Chalonitis abest a perside ccccIxxx.mil.paſ.Tantum a caspio mari & assyria abesse compēdio itinerum aliqui tradūt.Inter has gentes atq; mesenen sittacene est:eadem arbelitis:& palestinæ dicta.Oppidū eius sittace græcorum ab ortu est & sabata.Ab occasu autem antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotū. Item apameæ cui nomē Antiochus matris suæ imposuit:tigris circūfunditur.Hæc diuiditur archoo.Infra est susian::in qua uetus regia persarum.Susa a Dario Histapis filio cōdita.Abest a seleucia babylonia.ccccl.mil.paſ.tantundem ab egbatanis medorum per montem charbantum in septentrionali. Tigris alueo oppidum est babytace.Abest a susis.cxxxv.mil.paſ.Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt.Id defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur cossæi latrones & mizeorum.xl.populi liberæ feritatis.Supra eos parēt parthusi mardi & saitæ hyi qui prætenduntur supra helimaida:quam persidi in ora iunximus.Susa a persico mari absunt.ccl.mil.paſ.qua subiit ad eam classis Alexādri pasitigri intus ad lacum chaldaicum uocatur aphle:unde susa nauigatione.lxv.mil.d.p.absunt.Susanis ab oriente sunt chosiei.Supra chosieos ad septentrionem mosobatene sub monte cambalido:qui est caucasi ramus.Inde mollissimo transitu in bactros.Susianen ab elemaide disterminat amnis euleus ortus in medis:medioq; spatio cuniculo conditus:ac rursus exortus per mesobatenen lapsus circuit arcem susarū ac Dianæ templum augustissimum:cum illis gentibus:& ipse in magna cerimōia sit:siquidem reges non ex alio bibunt:& ob id in longinqua portant.Recipit amnes edippum præter asylum a montibus persarum uenientem ad unum ex suasianis oppidum.Iuxta eum magoga a carace.xv. paſ.Quidam hoc ī extrema susiane ponūt solitudinibus proximum.Infra euleum elymas est.In ora cuncta persidi:a flumine oroati ad caracen.ccxl M.paſ.Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro.Oram quæ præiacet minorem syrtium uice diximus inaccessam cœno plurimum limi deferentibus brixa & ortacea amnibus madente:& ipsa elymaide in tātum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditis.Infestatur a serpentibus quos flumina deportant:pars eius maxime inuia characene uocatur ab oppido arabiæ claudente regna de quo dicemus exposita prius.M.Agrippæ sententia.Nanq; is mediam & parthiam & persidem ab oriente indo:ab occidente tigri:a septentrione tauro caucaso:a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinē terdecies.xx.mil.paſ.in latitudine.d.cccxl.prodidit.Præterea per se mesopotamiam ab oriente tigri:ab occasu euphrate:a septentrione tauro:a meridie mari persico inclusam longitudine octīgentorum mil paſ.latitudine.ccclx.Charax oppidum persici sinus intimum:a quo arabia eudemon cognominata excurrit:habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin:leua euleum iii.M.paſ.laxitate conditum est.Primum ab Alexādro magno colonis ex urbe regia durinæ: quæ tum iteriit deductis militumque inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat:pagumque pelleneum a patria sua quem proprie macedonum fecerat.Flumina id oppidum expugnauere.Postea Antiochus restituit quintus regum : & suo nomine appellauit.Iterumque infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum : quem iuba satrapem Antiochi fuisse falso tradit : oppositis molibus restituit:nomen suum dedit emunito situ iuxta in longitudinem.vi.Mil.paſſ.Latitudine paulominus.Primo fuit a littoree stadiis.x. maritimum etiā in psanda porticus habet . Iuba uero prodente .l. Mil.passu. Nunc abesse a littore.c. xx. Mil. Legati arabum nostrique negociatores : qui inde uenere : affirmant . Nec in ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ.Magis id mirum est estu lōge ultra id accedēte non repercussa.Hoc in loco genitum esse Dionysium terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat:quem ad cōmentāda omnia in orientē præmisit Diuus Augustus ituro in armeniā:ad parthicas:arabicasq; res maiore filio.Nō me pterit:nec sum oblitus sui quęq; situs diligē

uel oxii

tissimum auctorē uisum nobis in introitu huius opis. In hac tamē parte arma romana seq placet nobis: Iubāq; regē ad eundē Claudiū Cæsarē scriptis uoluminibus de eadē arabica expeditione.

Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris insulæ. CA. XXVIII.

Rabia gentium nullis postferenda amplitudine longissima a monte amano a regiōe ciliciæ comagenisq; descendit (ut diximus) multis gentibus eoꝶ deductis illo a Tigrane magno: sponte uero ad mare nostrum littusq; ægyptiacum ut docuimus. Necnon & in media syriæ ad libanum montem penetrantibus nubeis: quibus iunguntur ramisi. Deinde teranei: deinde patami. Ipsa uero peninsula arabia intra duo maria rubrum persicūq; percurrens quodā naturæ artificio ad similitudinē atq; magnitudinē itali maris ēt circūfusa. In eandē ēt cœli partē nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius populus. A nostro mari usq; ad palmirenas solitudines diximus. Reliqua nūc inde peragemus. Nomades infestatoresq; chaldæoꝶ scenitæ: ut diximus claudūt: & ipsi uagi: sed a tabernaculis cognōinati: q̄ ciliciis metāt̄ ubi libuit. Deinde nabathei oppidum incolunt petram noīe in conualle paulominus. ii. mil. pas. amplitudinis circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris nostri. d. c. M. a sinu persico cxxii. M. Huc conuenit utrunq; biuium eorum: qui syriæ palmiram petiere: & eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quondā claris a Semiramide conditis abesamide & soroactia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidū quod characenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine in quo a petra conueniunt characeni. Inde. xii. mil. pas. secundo æstu nauigant. E particho enim regno nauigantibus uicus: teredon. Infra cōfluentem eufratis & tigris leua fluminis chaldæi obtinent: dextra nomades scenitæ. Quidā & alia duo oppida longis interuallis tigris pernauigari tradūt barbathiā: mox thumatham: quod abest a petra decem dierum nauigatione: Nostri negociatores dicunt characenorū regi parere: & apameā sitam ubi restagnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; moliētes incursionem parthos: operibus abiectis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram. Epiphanio primum exquisitam: locus ubi euphratis ostium fuit flumē salsum. Promontorium chaldone: uoragini similius: q̄ mari: per. l. pas. ore: flumen achanam: deserta. c. mil. p. usq; ad insulā icariā. Sinus capeius quem accolunt gaulopes & chateni. Sinus gerraicus. Oppidū gerra. v. mil. p. amplitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore. l. mil. passu. regio attene. Ex aduerso tyros insula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdem nominis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius. xxii. d. pas. Vltra magnas aspici insulas tradunt: ad quas non sit peruentū. Huius ambitū cxii. mil. d. p. a perside longius abesse: adiri uno alueo angusto: Insula asgilia: gētes nocheti: zurachi: borgodi: catarrei: nomades. Flumē cynos. Vltra nauigationem in cōpertā ab eo latere propter scopulos tradit Iuba. Prætermissa mentione oppidi omanorum batrasa aues & tomamem: quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane: q̄ nūc oppida maxīe celebrari a ꝑsico mari nr̄i negociatores dicūt a flumīe canis. Vt Iuba tradit mons adusto similis. Gentes epimaranitæ. Mox ichthiophagi. Insula deserta. Gentes bathymi. Eblithei montes. Insula omœmus. Portus machorbe. Insula etaxalos. Onchobrice gēs cadei Insulæ sine nominibus multæ. Celebres uero isura: rhinnea & proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ litteris incognitis. Goboea portus: bragæ insulæ desertæ. Gens caludei: dabanegoris regio: Mōs orsa cum portu. Sinus duatus, Insulæ multæ. Mons tricoriphos. Regio cardalena. Insulæ solanidæ: capina: item ichthiophagorum. Deinde glari. Littus hāmaeum: ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apitami: gasani: insula deuuade. Fons goralus garpheti. Insulæ alaea & amnamethus. Gens clare. Insulæ chelōitis: ichthiophagon: multhe. Eodanda deserta basag. Multæ sabæorum. Flumina tharnar: amnū. Insulæ dolicæ. Fontes daulotes dora. Insula epteros: labanis: coboris: sambrachate: & oppidum eodem nomine incontinenti. A meridie īsulæ multæ: maxima camari: flumen mysectros: portus leupas. Scenitæ sabæi. Insulæ multæ. Emporium eoꝶ acila: ex quo in indiam nauigatur. Regio amithoscuta: damnia. Mizi maiores & minores: drimati: macæ. Horum promontorium contra carmaniam est. Distat. l. mil. pas. Mira res ibi traditur. Numenium ab Antiocho rege misenæ præpositum ibi uicisse. Eodem die classe æstuq; reuerso: iterum equitatu contra persas dimicantem & gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statuisse. Insula in alto obiacet ogyris: clara: Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente. cxxv. M. p. Circuitu. cxii. mil. d. Nec minus altera clara ī azanio mari dioscuriada distans a siagro extimo ꝓmontorio. cclxxx. mil. pas. Reliqui incontinente a noto etianum autaride: in montes octo dieꝶ transitus. Gentes larendani: catabani: gebanitæ pluribus opidis: sed maximis nagia: & thonna

uel chatei

tẽplorũ.lxv.Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontorium:a quo ad continentẽ troglo dytarum.l.Mil.p.thoani:achchitæ:chatras motitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani:ſa-baei:arabũ propter thura clariſſimi:ad utraq; maria porrectis gentibus.Oppida eorum in rubro littore marane:marma:corolia:ſabatra.Intus oppida naſcus:cardaua:carnus.& quo merces odo-rum deferunt tomala.Pars eorum atramite quorum caput ſobotale.lx.Mil.templa muris inclu dens.Regia tamen omnium mari iaba.Sinum optinent.xciiii.mil.paſ.refertum inſulis odorife-ris.Atramitis in mediterraneo iunguntur.Minei mare accolunt:& elamitæ.Oppidũ eiuſdẽ no-minis.Iis iunguntur cagulatæ.Oppidum ſibi:quod græci appoten uocant arſicodani. Vadei op pido magno baraſei lechieni:ſygaros inſula:quam canes non intrant:expoſitiq; circa littora errã do moriuntur.Sinus intimus in quo leanite qui nomẽ ei dedere.Regia eorum læana:& in ſinu læanar:uel ut abii elana.Nam & ipſum ſinum noſtri eláiticum ſcripſere:alii alaniticũ.Artemido rus alaniticũ.Iuba laniticũ.Circuitus arabiæ acharace læana colligere ꝑditur quadragies octies. lxv.paſ.Iuba paulominus.xl.mil.putat.Latiſſima eſt a ſeptentrione inter oppida heroum & cha-racen.Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur.Nabatheis thimaneos iunxerũt ueteres: nũc ſunt taueni:ſuelleni:ſarraceni:arreni:Oppidũ in quo omnis negociatio conuenit:hemuatæ:ana-litæ.Oppida domada:egrata mudei. Oppidum badanatha:charrei.Oppidum chariati:achoali: Oppidum phoda:ac minei a rege cretæ Minoe(ut exiſtimant)originem trahentes: quorum char mei oppidum.xiiii.mil.paſ.marriba baramalacũ:& ipſum non ſpernẽdum.Item carnon rhámei: & horum origo Rhadamãthus putatur frater Minois.Homerite maſſala. Oppida:hamirei:ſan-nei:chantace: bactias:harma.Oppidũ gedranite:ampre:iliſinate:bachilite:ſãmei:amathei.Cũ op-pidis neſſa & cenneſſeri.Zamareni cum oppidis ſaiace:ſcantate:bacaſcami.Rhiphearma oppidũ quo uocabulo appellant ordeum.Aurei:& rhaui:gyrei & mathatei : Helmodenes:cum oppido ebode. Agacturi in montibus oppido:xxv.mil.paſ.in quo fons emiſchabales:quod ſignificat ca-melorum oppidũ.Amyelomei colonia mileſiorum.Actrida oppidum calingii:quorum mariba oppidum ſignificat dominos omnium.Oppida pallon murannimal:iuxta flumen per quod eu-phraten emergere putant.Gentes agrei hámonii.Oppidũ athene:caurarani: quod ſignificat di-tiſſimos armento.Coranitæ:ceſani:choani.Fuerunt & græca oppida:arethuſa lariſſa:chalcis de-leta uariis bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri or-dine.Nam Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum arabiam.Gallus oppida diruit non no minata ab auctoribus qui ante ſcripſerunt:egran anneſtum:eſcam:maguſum:támacũ:labeciam: & ſupradictam maribam:circuitu.vi.Mil.p.Itẽ caripeta:quo longiſſime proceſſit.Cætera explo-rata rettulit:Nomades lacte & ferina carne ueſci.Reliquos uinũ ut indos palmis exprimere.Ole um ſeſamæ.Numeroſiſſimas eſſe hometitas minoæs:fertiles agros palmetis arbuſtis. In pecore diuites cẽbanos & areos:armis præſtare maxíe chatramotitas.Carreis latiſſimos & fertiliſſimos agros.Sabæos ditiſſimos ſiluarum fertilitate odorifera:auri metallis agrorũ riguis mellis:cæræ-q; prouentu. Deíde de odoribus ſuo dicemus uolũine.Arabes mitrati degunt:aut intõſo crine: barba abraditur:præterq̃ in ſuperiore labro.Aliis & hæc intonſa:mirumq; dictu ex innumeris populis pars quo æqua in cõmertiis:aut latrociniis degit:in uniuerſum gẽtes ditiſſimæ:ut apud quas maxime opes romanorum:parthorũque ſubſiſtant:uendentibus quæ e mari aut ſiluis capi ant:nihilq; inuicem redimentibus.Nunc reliquã oram arabiæ contrariam perſequemur.Timo ſthenes totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit:bidui latitudinem. Angu ſtias.iiii.M.d.paſ.Eratoſthenes ab oſtio.xiii.M.in quãq; partem.Arte: arabiæ latere.xiiii.l.M.

Margin notes: ul' accheni; uel agra

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. CA. XXIX.

ROglodytico uero undecies.lxxxiii.Mil.d.pa.ptolemaida uſque Agrippa.xiiii.paſſu. xxxii.ſine differentia laterum.Plerique latitudinem.cccclxii.prodiderunt faucis quæ hyberno orienti obuerſa.Alii.iiii.M.alii.vii.alii.xii.Mil.p.patere.Situs ãt ita ſe habet: A ſinu leanitico alter ſinus:quẽ arabes eant uocãt:in quo heroũ oppidum eſt.Fuit & cambyſo inter nelos & marchadas:deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus.Ex quo nauigabilẽ alueũ perducere in nilum qua parte ad delta dictum:decurrit.lxii.d.paſſ.inter-uallo:quod inter flumen & rubrũ mare iter eſt primus omnium Seſoſtris ægypti rex cogitauit: Mox Darius perſarum.Deinde Ptolemæus ſequens:qui eduxit foſſam latitudine pedum.c.alti-tudie.xxx.i lõgitudíe.xxxvii.M.d.p.uſq; ad fõtes amaros.Vltra deterruit inũdationis metus ex celſiore tribus cubitis rubro mari cõperto q̃ terrã ægypti.Aliqui eam non auferunt cauſã:ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua nili:quæ ſola potus præbet. Nihilominus iter totũ terendo

frequētatur a mari ægyptio:quod eſt triplex. Vnum a peluſio per harenas:in quo niſi calami defixi regant uia non reperitur:ſubinde aura ueſtigia operiente. Alterum uero duobus .Mil.paſſ. ultra caſium montem:quod a.lx.Mil.paſſ.redit in peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei. Tertiū a gerro quod ad ipſum uocāt. Per eoſdem arabes.lx.paſ.propius aſperum montibus & inops aquarū. Eæ uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis nomīe ī ſinu charandra a Ptolemæo Philadelpho:qui primus troglodyticen excuſſit amnem:qui arſinoen præfluit:ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt aennū : pro quo alii philoterias ſcribunt. Deīde ſunt azarei: ex troglodytarum connubiis arabes feri. Inſulæ ſapirene:ſcitala:Mox deſerta adimyos herinos: ubi fons tadnos:mons eos:inſula lambe. Portus multi. Berenice opppidum:matris Philadelphi nomine:ad quod iter a copto diximus. Arabes autei & gnebadei troglodytice:quam priſci michoen:alii midoen dixere. Mons pentedactylos. Inſulæ ſtenædyræ aliquot halonneſes non pauciores:cardamin. Topazos quæ gemmæ nomen dedit. Sinus inſulis refertus ex iis:quæ maré uocatur:aquoſa quæ eratanos:ſinentēs. Regum ii præfecti fuere. Introrſus candei:quos ophiophagos uocant:ſerpentibus ueſci aſſueti. Necɋ alia regio fertilior earum. Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc:omiſit in hoc tractu(niſi ſi exemplarium uitium eſt)berenicen alterā : quæ panchryſos cognominata eſt. Tertiam quæ epidires inſignem loco. Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris.iiii.Mil.d.paſſ.ab arabia diſtant. Inſulæ ibi cytis topaziū ferens: & ipſa ultra ſiluas ubi ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorum:ob id epitherias cognominata iuxta lacum monoleum. Hæc eſt regio ſecundo uolumine a nobis ſignificata. In qua.xlv.diebus ante ſolſtitium totidéɋ poſtea hora.vi.conſumuntur umbræ:& in meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in ſeptentrionem:cum in berenice quam primam poſuimus:ipſo die ſolſtitii.vi.hora umbræ in totum abſumantur:nihilɋ adnotatur aliud noui. D.cii.Mil.paſſ.interuallo a ptolemaide res ingentis exempli:locuſɋ ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratione umbrarū. Eratoſthenes mēſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc azanium mare:promontorium quod aliqui hiſpalum ſcripſere. Lacus mandalum. Inſula caſitis:& in alto multæ:in quibus teſtudo plurima. Oppidum ſuchæ. Inſula daphnidis. Oppidum aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi condidere. Maximū hic emporium troglodytarum etiam æthiopum. Abeſt a ptolemaide.v.dierum nauigatione. Deferunt plurimū ebur. Rhinocerotum cornua. Hippopotamorū coria:celtium:teſtudinū:ſphingia:mācipia. Supra æthiopes arroteras inſulæ quæ alæan uocantur. Itē bacchias:& antibacchias:& ſtratioten. Hinc in ora æthiopiæ ſinus incognitus:quod admiremur cum ulteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Iſidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum diſtans. In eum troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portū duæ pſeudopylæ uocantur:interiores totidē pylæ. In altera ſtelæ lapideæ litteris incognitis.ultra ſinus abalites. Inſula diodori:& aliæ deſertæ. Oppidum gaza.promontorium & portus moſſilicus:quo cynnamomum deuehitur. Hucuſɋ Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unū æthiopiæ oppidum ultra ponunt in littore baragaza. A moſelite promontorio atlanticum mare incipere uult Iuba:præter mauritanias ſuas:gadis uſɋ nauigandum choro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahēda nō ē. A ꝓmōtorio idoꝝ qđ uocatur lepteachra ab aliis drepanum:proponit recto curſu præter exuſta & malacho inſulam.xv.Mil.paſ.eſſe. Inde ad locū quē uocant ſceneos ccxxv.M. Inde ad inſulam ſadanum.cl.mil.p. Sic fieri ad apertū mare.xviii.lxxxv.M.paſ. Reliqui oēs ꝑ ſolis ardorē nauigare poſſe non putauerunt. Quin & commertia ipſa infeſtant ex inſulis arabes aſcitæ appellati:quoniā bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticam exercent ſagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit therothoas a uenatu dictos miræ uelocitatis ſicut ichthiophagos natātes ceu maris animalia. Bargenos:zageras:chalybas:ſaxinas:ſyrecas: daremas:domazenes. Quin & accolas nili a ſyene non æthiopū populos:ſed arabum eſſe dicit uſque meroen. Solis quoɋ oppidum quod non procul memphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere:Sunt & qui ulteriorem ripam æthiopiæ auferāt adnectantɋ africæ. Ripas autē incolere propter aquam. Nos relicto cuiɋ arbitrio intelligendi oppida quo tradūtur ordine utriɋ ponemus. A ſyene & prius arabiæ latere gens catacuppi. Deinde ſcenitæ. Oppida tacompſon: quā quidam appellauerunt. thathicen:arhamnum:ſeſamon:ſandura:naſaudum:anaundoma:cumara:beta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:meechidita:noa:gophoa:gyſtate:megeda: lea:rhēnia:nupſia:direa:pataga:bagada:dumana:rhadata:in quo feles aurea pro deo colebatur. Borō in mediterraneo mallo:proximum meroe. Sic prodidit Bion. Iuba aliter. Oppidum limum ī mon-

re megaticos iter ægyptum & æthiopiã:quod arabes myrſon uocauere.Deinde tacõſpon:arhã tũ:ſeſiſinium·pidne:mamuda:corambin.Iuxta eam bituminis fontem:hãmodata:proſda: parẽ ta:mama : teſſata:gallas:zoton:gaucomene:meumpidi:botas:endonda:cametas.Nomadas in ta bernaculis uiuentes cyſtæ:pẽmani:gadagaleni:paloi:primi: nupſii:deſeleni:patini : grambreues: maga ſne:ſega ſmala:cranda:dẽna:cadeumna:thena:batha:alana:macua:ſcãmos:gorá.In inſula ab iis ab Alexandro callim:ſeren:mallos.agocen.Ex africæ latere tradita ſunt eodem nomine tacõ pſos altera:ſiue pars prioris mogora:ſea:edoſa:pelenaria:epyndis:maguſa:bauma: lanitima:ſpyn tuma:ſydopta:genſoa:pindicitora:cugoa:orlima.ſuaſa:mauma:rhuma:urbuma:mulona:qđ op pidum græci hypatiton:uocarunt.Pagoargas:zamnes:unde elephanti incipiant.Mãblia:berreſa cetuma. Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃ Bion ſcriberet deletum.Hæc ſũt prodita uſque meroen:ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat.Cæteræ ſoli tudines.Nuper renunciauere principi Neroni miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad ex plorandum:inter reliqua bella æthiopicum cogitanti.Intrauere autem & eo arma romana Diui Auguſti temporibus duce.P.Petronio & ipſo equeſtris ordinis præfecto.Aegyptus oppida eo rum expugnauit.q̃ ſola inuenerat:quo dicemus ordine:pſelchin:primin:boccin : furumin:cam buſin:attenan:ſtadiſin:ubi nilus præcipitans ſe fragore auditũ accolis aufert. Diripuit & nepa ta.Longiſſimi autem a ſyene progreſſus.d.ccclxx.Mil.paſſ.Nec tamen arma romana ſolitudinẽ ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt æthiopia uiciſſim imperitando ſeruiendoque clara & potens etiam uſque ad troiana bella Mennone regnante.Et ſyriæ imperitaſſe eam noſtroque littore ætate regis Cephei patet Andromadæ fabulis.Simili modo & de menſura eius uaria pro didere.Primus Dalion ultra meroen longe ſubuectus.Mox Ariſtocreon:& Bion:& Baſilis.Simo nides minor etiam quinquennio in meroe moratus cum de æthiopia ſcriberet.Nam & Thimo ſthenes claſſium Philadelphi præfectus ſine menſura dierũ.lx.a ſyene meroen iter prodidit.Era toſthenes.d.c.M.xxv.Artemidorus dc.Millia . Seboſus ab ægypti extremis ſexdecies.lxxv.Mil. paſſ.proxime dicti.lxv.Verum omnis hæc finita nuper diſputatio eſt:quoniã a ſyene.d.cccclxii. Mil.Neronis exploratores renunciauere his modis.A ſyene hieramſycaminon.liiii.Mil.paſſ.Inde tania.lxxv.Mil.paſſ.regione enominiton. Aethiopũ primi.cxx.Mil.Acinam.lxiiii.Mil. Pitaram xxv.Tergedum.cvi.M.inſulam gaugaden eſſe in medio eo tractu.Inde primum uiſas aues pſita cos:& alterã:quæ uocatᷣ artigula:animal·phingion:a tergedo cynocephalos.Inde nabatha.lxxx. Mil.Oppidum id paruum inter prædicta ſolũ.Ab eo ad inſulam meroen.ccclx.Mil.Herbas cir ca meroen demum uiridiores ſiluarumque aliquid apparuiſſe:rhynocerotum elephantorũque ueſtigia.Ipſum oppidum meroen ab inrroitu inſulæ abeſſe.lxx.Mil.paſſ.Iuxtaque aliã inſulam tractu dextro ſubeuntibus alueo:quæ portũ faceret.Aedificia oppidi pauca.Regnare fœminã Candacẽ:quod multis iam annis nomen ad reginas tranſiit.Delubrũ Hammonis eſt ibi religio ſum:& toto tractu ſacella.Cæterum cum potirentur rerum æthiopes:inſula ea magnæ claritatis fuit.Tradunt armatorum.ccl.Mil.dare ſolitam : artificum.iiii.Mil.alere.Reges æthiopum.xlv. & hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominũ effigies. CA. XXX.

Niuerſa uero gens etheria appellata eſt:deinde atlantia:mox a Vulcani filio Aethio pe æthiopia. Animaliũ hominũque effigies mõſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirum:artifici ad formanda corpora effigieſque celendas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus æquali totius corpo ris planitie. Alias ſuperiore labro orbas:alias ſine linguis.Pars etiam ore concreto:& naribus ca rens:uno tantum foramine ſpirat:potũque calamis auenæ trahit & grana eiuſdem auenæ ſpon te prouenientis ad ueſcendum.Quibuſdam pro ſermone nutus motuſque membrorũ eſſe.Qui buſdã ante Ptolemæũ latinum regem ægypti ignotus fuit uſus igniũ.Quidã & pygmæorũ gen tem prodiderunt ante paludes:ex quibus nilus oritur.In ora enim ubi deſiimus continui mõ tes ardentibus ſimiles rubent.Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis qui ſupponitᷣ a napata tridui itinere ad rubrum littus aqua pluuia ad uſum compluribus locis ſeruatur:fertiliſ ſima regione quæ intereſt auri.Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet.Deinde contra meroen megabarri:quos aliqui adiabaras nominauere:oppidum habent Apollinis.Pars eorũ nomades quæ elephantis ueſcitur.Et ex aduerſo in africæ parte macrobii.Rurſus a megabariis mennões: & danelli.dierũque.xx.interuallo critenſi.Vltra eos dochi.Deinde gymnites ſemper nudi.Mox anderæ:mathitoe:meſagebes:hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinũt.At ex africæ par

te medimni. Deinde nomades cynocephalorũ lacte uiuentes: olabi: sorbotæ: qui octonũ cubitorum esse dicuntur. Aristocreon libyæ latere a meroe oppidum tolen dierum quinque itinere tradit. Inde dierũ.xii.esar ægyptiorum oppidum: quo psammeticum fugerent in eo produntur annis.ccc.habitasse. Contra in arabico latere daron oppidum esse eorum. Bion autẽ sapen uocat quod ille esar: & ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorũ in insula sembobitin: & tertiũ in arabia sai. Inter montes autem & nilum symbarri sunt phaliges. In ipsis uero mõtibus aschæ multis nationibus. Abesse a mari dicuntur dierum quinque itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Insula in illo sebritarum regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidũ eorum nilo impositum tenupsi sambri: apud quos quadrupedes omnes siue auribus etiã elephãti. At ex africæ parte ptoembari toemphanæ: qui canem pro rege habent motu eius imperia augurantes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Postea achisarin: phaliges marigerri casamarri. Bion & alia oppida in ĩsulis tradit. A sẽbobiti meroẽ uersus dierũ toto itinere.xx. Proxiæ insulæ oppidũ

uel daroen sebarritarum sub regia. Et aliud asar. Alterius oppidum dandem. Tertiã medoen uocant: in qua oppidum asel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden: inde paropas oppidũ. Nauos: modũdæ: maudatini: secandini: colligati: secandæ: nauectabæ: cumi: agrospi: ægyptani: candrogari arabum sũmorum. Regio supra sirbitum: ubi desinunt montes: traditur a quibusdam habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas: quod significat ternũ & quaternum oculorum uiros: non quia sic sint: sed quia sagittis præcipua cõtẽplatiõe utuntur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanumque meridianum protenditur: dalion uocatos esse dicit pluuia tantũ aqua utẽtes: cisoros: lõgoporos. Ab eocalicibus dierum.v.itinere usibalcos: isuelos: pherusios: ualios: ci

uel nigrim spios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad occidentem uersus nigroæ: quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi: pantherarum & leonũ carnibus maxime uiuentes: pamphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde hesperiæ sperori: quos in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopum locustis tantũ uiuit fumo & sale duratis in annua alimenta in quadragesimũ uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuersam cum mari rubro patere in longitudinẽ semel & uities.lxx.Mil.pass. In latitudinem cum superiore ægypto duodecies.xcvii.Mil. Agrippa existimauit. Quidã in longitudinem ita diuiserunt. A meroe sirbitũ.xv. dierũ nauigatione. Ab ea.xii.ad dabellos. Ab iis ad oceanum æthiopicũ.vi. dierum iter. In totũ enim ab oceano ad meroen.d.cc.Mil.xxv.Mil.pass.esse inter auctores fere conuenit. Inde syenẽ quantũ diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentẽ hybernum. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirent: meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus: a quo nauigatio quatridui ad promontoriũ quod hesperionceras uocatur confine africæ: iuxta æthiopas & hesperios. Quidã & ĩ eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægypanum: satyrorumq; produnt.

Insulæ æthiopici maris. CA. XXXI.

Nsulas toto eo mari & Euphorus cõplures esse tradit: & Eudoxus: & Timosthenes. Clitarchus uero Alexandro regi renunciatam adeo diuitem: ut equos incolæ talentis auri permutarent. Alterã ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillãtibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinũ persicũ cernẽ nominatur insula aduersa æthiopiæ. cuius neq; magnitudo neq; inter uallum a continente constat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Euphorus auctor est: a rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdã colũnas (ita appellantur) paruæ insulæ prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montẽ atlantẽ a terra stadia.viii.abesse prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerso maxime carthaginis a continente.pas.Mil.non ampliorẽ circuitũ.ii.Mil. Traditur & alia insula contra montem atlantẽ: & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & promõtoriũ quod uocamus hesperionceras. Inde primũ circũagente se terrarũ fronte in occasum ac mare atlanticũ. Contra hoc quoq; promontoriũ gorgones insulæ narrantur. Gorgonum quondã domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophon Lãpsacenus. Penetrauit in eas Hãno pœnorum imperator: prodiditq; hirta fœminarum corpora uiros pnicitate euasisse. Duarũq; gorgonũ cutes argumenti: & miraculi gr̃a in Iunonis tẽplo posuit: spectatas usq; ad carthaginẽ captã. Vltra has etiãnũ duæ hesperides insulæ narrant̃. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius Sebosus a gorgonũ insulis prænauigatione atlantis dierum.xl. ad uesperidum insulas cursum prodiderit: ab iis ad hesperionceras unius. Nec mauritaniæ insu-

larum certior fama ē. Paucas mō constat esse ex aduerso autologum a Iuba repertas: in qbus gætulicam purpuram tinguere instituerat. uel autoliā

De fortunatis insulis. CA. XXXII.

SVnt qui ultra eas fortunatas putant esse quasdāq; alias: quarū numero idē Sebosus ēt spatia complexus Iunoniam abesse a gadibus. d. ccl. Mil. pas. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus pluuialiā caprariamq;. In pluuialia non esse aquā nisi ex imbribus Ab iis. ccl. mil. pas. Fortunatas contra leuam mauritaniæ. viii. mili. pas. Orā solis uocari in conuallе a conuexitate & planariā a specie cōuallis: circuitu. ccc. m. pas. Arborū ibi proceritatē ad centū quadragintaquattuor pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: ut sub meridiē positas esse prope occasum a purpurariis. d. ccxxv. m. p. sic ut. ccl. supra occasum nauigetur. Deinde p. ccc lxxv. millia pass. ortus petatur. Primam uocari ombrion nullus ædificiorum uestigiis: habere in montibus stagnum: arbores similes ferulæ: ex quibus aqua exprimatur: ex nigris amara: ex candidioribus potui iucunda. Alterā insulā iunoniā appellari. In ea ædiculam esse rantū lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorē. Deinde caprariam: lacertis grandibus refertam. In conspectu earū esse ningariā: quæ hoc nomen accepit a perpetua niue nebulosa. Proximā ei canariam uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis. Ex quibus perducti sunt a Iuba duo: quin apparent ibi uestigia ædificiorū. Cum autem copia omnes pomorū & auium oīs gñis abundent: hanc & palmetis cariotas ferentibus: ac nuce pinea abūdare. Esse copiam quoq; mellis. Papyrum quoq; & siluros in amnibus gigni. Infestari eas beluis: quæ expellantur assidue putrescentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato collecta in arctū mensura æquior uidetur.

Terræ per mensuras computatæ digestio. CA. XXXIII.

POlybius a gaditano freto lōgitudīe directo cursu ad hos mæotis. xxxiiii. xxxvii. Mil. d. pas. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto cursu siciliā: duodecies. lx. mil. d. pas. Cretā. ccclxxv. pas. Rhodum. clxxxvi. d. pas. Cheledonias tantundē. Cyprū. ccxxv pass. Inde syriæ seleuciā pieriam. cxv. pa. Quæ cōputatio efficit uicies ter. xl. m. passus. Agrippa hoc idem interuallum a freto gaditano ad sinum persicum per longitudinē directā. xx xiiii. xl. mil. pass. taxat: in quo haud scio an sit error numeri: quoniam idem a siculo freto alexandriā cursus. xii. l. M. pass. tradidit. Vniuersus autem circuitus per sinus dictos ab eodem exordio colligit intra mæotin lacum. clvi. Mil. pas. Artemidorus adiicit. d. ccvi. mil. Idem cum mæotide. clxxiii. xc. pass. esse tradit. Hæc est mensura inermiū & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo cōparabitur: utcunq; difficultatē afferet auctorū diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc pscriptum europæ magnitudo. lxxxi. xlviii. mil. pass. Africæ ut media ex omni uarietate prodētiū summatur computatio. Efficit lōgitudo. xxxvii. xlviii. mil. Latitudo qua colligitur nusq̄. ccl. M. p. excedit. Sed quoniam a cyrenaica eius parte. d. ccccx. mil. pas. eam fecit Agrippa Deserta eius ad garamantas usq; qua noscebantur: complectens uniuersam mēsurā: quæ uenit in computationē. xlvi. viii. Mil. p. efficit. Asiæ longitudo in confesso est. lxiii. dcccl. Mil. pass. Latitudo sane cōputetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum sitam: ut per meroen & syenen mensura currat xviii. lxxv. mil. pas. Apparet ergo europam paulominus dimidia asiæ parte maiorem esse q̄ asiā. Eandem altero tanto & sexta parte africæ ampliorem q̄ africam. Quod si misceantur omnes sūmæ: liquido patebit europā totius terræ tertiam esse partem & octauam paulo amplius. Asiam uero quartam & qurtādecimam. Africā autē quintam & insuper sexagesimā. His addemus etiānum unam græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis: ut nihil desit in spectādo terrarum situ: indicatisq; regionibus noscatur: & quæ cuique earum societas sit: siue cognitio dierum: ac noctium: quibusq; inter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam: terraq; uniuersa in membra cœli digeretur. Plura sunt autem hæc segmenta mundi: quæ nostri circulos appellauere: græci paralellos.

Digestio terrarū in paralellos: & umbras pares. CA. XXXIIII.

PRincipium habet indiæ pars uersa ad austrum. Patet usq; arabiam & rubri maris accolas. Continentur gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusium ægypti. Inferiorq; ora quæ uocatur alexandriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia Tapsus: hadrumentū clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia: mauritania utraq;: atlāticū mare: columnæ Herculis. In hoc cœli circōplexu æquinoctii die media umbilicus: quē gnomo-

nem uocant:ſeptẽ pedes longus:umbrã non amplius quattuor pedes longã reddit.Noctis uero
dieiq́ʒ longiſſima ſpatia horas.xiiii.æquinoctiales habent:breuiſſima e contrario decẽ.Sequens
circulus incipit ab india uergente ad occaſum:uadit per medos parthos:perſepolin:citima perſi
dis:arabiã citeriorẽ:iudæam:libani:montis accolas.Amplectiť babylonẽ:idumæam:ſamariã:hie
roſolymã:aſcalonẽ:ioppã:cæſareã:phœnicẽ:ptoléaidẽ:ſydonẽ:tyrũ:beritũ:botrĩ:tripolĩ:byblũ:
antiochiã:laodiceã:ſelenuciã:ciliciæ maritima:cyprũ:auſtrinã:cretã:lilybæũ in ſicilia: ſeptentrio
nalia africæ & numidiæ. Vmbilicus æqnoctio.xxxv.pedũ:umbrã.xxiiii.pedes longã facit.Dies
autẽ noxq́ʒ maxima quattuordecĩ horaꝝ æquinoctialiũ eſt:accedente:iis quinta parte unius ho
ræ.Tertius circulus ab indis imao proximis oritur.Tendit per caſpias portas:mediæ proximas:
cataoniã:cappaciã:tauꝝ:amanũ:iſſum:cilicias portas:ſolos:tharſum:cyprũ:piſidiã:pamphyliæ ſi
uel chium den:lycaoniã:lyciæ:patarã:xanthũ:caunũ:rhodũ:coum:halycarnaſum:gnidũ:doriadũ:delũ:cy-
dorida cladas:medias:gythiũ:malean:argos:laconiã:elin:olympiã:meſſeniã peloponneſi: ſyracuſas:cati-
nã:ſiciliã mediã:ſardiniæ auſtrina.carteia:gades:Gnomõis centũ unciæ umbrã.lxxvii.unciaꝝ fa
ciunt.Longiſſimus dies eſt æquinoctialiũ horaꝝ.xiiii.atq́ʒ dimidiæ cũ .xxx.parte unius horæ:
Quarto ſubiacent circulo : quæ ſunt ab altero latere imai.Cappadociæ auſtrina galatia:myſia:
ſardis:ſmyrna:ſipylus:tmolus mons lydiæ:caria:Ionia:tralis: colophon:epheſus : miletos:ſamos:
chios:icariũ mare:cyclades ſeptẽtriõales:athenæ:megara:corithus:ſicyon:achaia:patræ iſthmus:
epirus:ſeptentrionalia ſiciliæ:narbonenſis galiæ exortiua:hiſpaniæ maritima a carthagine noua
& inde ad occaſum.Gnomoni.xxi.pedũ:reſpõdent umbræ.xvii.pedum.Lõgiſſimus dies habet
æquinoctiales horas quattuordecĩ & duas tertias unius horæ.Quinto continentur ſegmẽto ab
introitu caſpii maris bactria:hyberia:armenia:myſia:phrygia:helleſpõtus:troas:tenedus: abidos:
ſcepſis:iliũ:ida mons cizycũ:lãpſacũ:ſinope:amiſum:heraclea in ponto:paphlagonia:lemnus:im
brus:thaſſus:caſandria:theſſalia:macedonia:lariſſa:amphipolis:theſſalõice: pella:edeſus:beroea:
pharſalia:cariſtũ:euboea:boeotũ:chalcis:delphi:acarnania:ætholia:apollonia: brunduſiũ:taren-
tũ:thurii:locri:regiũ:lucani:neapolis:puteoli:thuſcũ:mare:corſica:baleares:hiſpania media.Gno
moni ſeptẽ pedes:umbris ſex.Magnitudo diei ſũma horarũ æquinoctialiũ quindecim.Sexta cõ
prehenſio qua continetur urbs roma amplectitur caſpias gentes:caucaſum:ſeptẽtrionalia arme-
niæ:apolloniã ſupra rhyndacũ:nicomediã:niceã.chalcedonẽ:bizantiũ:lyſimachiã: cherõneſum:
melanẽ ſinũ:abderã:ſamothraciam:maroneã:oenũ:beſſicã:traciã:mædicã:pæoniã:illyrios:dyrra
chiũ:canuſiũ:apuliæ extima:cãpaniã:& ethruriã:Piſas:Lunã:Luccã:Genuã:liguriã:antipolĩ:maſ-
ſiliã:narbonẽ:tarraconẽ:hiſpaniã:tarraconenſem mediã & inde per luſitaniã.Gnomoni pedes no
uẽ:umbræ octo.Longiſſima diei ſpatia horaꝝ æquinoctialiũ.xv.addita nona parte unius horæ:
aut(ut Nigidio placuit)quinta.Septima diuiſio ab altera caſpii maris hora incipit. Caditq́ʒ ſupra
callatin:boſphoꝝ:boryſthenẽ:tomos:thraciæ auerſa:triballos:illyrici reliq̃:adriaticũ mare:aqui-
leiã:altinũ : uenetiã:uicetiã:patauiũ:Veronã:Cremonã:rauẽnã:anconã:picenũ: marſos:pelignos:
ſabios:umbriã:ariminũ:bononiã:placentiã.Mediolanũ:oĩaq́ʒ ab appenino . Tranſq́ʒ alpes galliã:
aquitaniã uiẽnã:pireneũ:celtiberiã.Vmbilico.xxxv.pedũ umbræ.xxxvi.Vt tamen in partẽ uene
tiæ exæquetur umbra gnomoni.Ampliſſima dies horaꝝ æquinoctialiũ.xv.& quintaꝝ partium
horaꝝ triũ.Hactenus antiquorũ exacta celebrauimus.Sequentiũ diligẽtiſſimi quod ſupereſt ter
rarũ tribus aſſignauere ſegmentis.A tanai per mæotin lacũ & ſarmatas uſque boryſthenẽ:atque
ita per dacos partẽq́ʒ germaniæ gallias oceani littora amplexi:quod eſſet:horaꝝ.xvi. Alterũ per
hyperboreos & britaniam horarum.xvii.Poſtremo ſcytichum a rhiphæis iugis in tylem:in quo
dies continuarentur(ut diximus)nocteſque per uices.Iidem & ante prncipia:quæ fecimus:poſue
re circulos duos.Primũ per inſulã meroen & Ptolemaidẽ in rubro mari ad elephãtorũ uenatus
conditã:ubi longiſſimus dies.xii.horaꝝ eſſet:dimidia hora amplior: Secundũ per ſyenem ægy-
pti euntẽ:qui eſſet horarũ.xiii.Idẽque ſingulis dimidia horaꝝ ſpatia uſque ad ultimũ adiecere
circulis.Et hactenus de terris.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VII. PROOEMIVM:

De animalibus

VNDVS ET IN EO TERRAE: GENTES: MARIA: INSVlæ: Insignes urbes ad hūc modū se habent. Animantiū in eodē natura nullius prope partis contēplatione minor est. Siquidē cum oīa exequi humāus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini: cuius causa uidetur cūcta alia genuisse natura: magna & sæua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis æstimare: parens melior homini: an tristior nouerca fuerit. Ante oīa unum animantiū cunctorum aliena alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: uillos: setas: pilos: plumam: pēnas: squamas: uellera. Trūcos etiā arboresq; cortice interdum gemino a frigoribus: & calore tutata est. Hominē tantū nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū: nullumq; tot aīalium aliud ad lachrymas: & has protinus uitæ principio. At hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis radimento quod ne feras quidem inter nos genitas uincula excipiunt: & omniū membrorū nexus: atque infœliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens. Anīal cæteris imperatur: & a suppliciis uitā auspicatur: unā tantū ob culpam: quia natū est. Heu dementia ab iis initiis existimantiū ad superbiā se genitos. Prīa roboris spes: primūque tēporis munus: quadrupedi similem facit. Quādo homini incessus? quādo uox? quando firmū cibis os? quādiu palpitans uertex. Summæ inter cuncta animalia imbecillitatis indiciū. Iam morbi tot atque medicinæ: tot cōtra mala excogitatæ: & hæ quoque subīde nouitatibus uictæ: cætera sentire naturā suā. Alia pernicitatē usurpare: alia præpetes uolatus: alia uires: alia nare: Hoīem scire nihil sine doctrina: nō fari nō ingredi: nō uesci: breuiterq; non aliud naturæ sponte q̄ flere. Itaque multi extitere: qui non nasci optimū censerent: aut q̄ ocissime aboleri. Vni animantiū luctus est datus. Vni luxuria: & quidē innumerabilibus modis: ac per singula membra. Vni ambitio. Vni auaritia. Vni immensa uiuendi cupido. Vni superstio. Vni sepulturæ cura: atque etiā post se de futuro. Nulli uita fragilior. Nulli rerum oīum libido maior. Nulli pauor cōfusior. Nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere prope degunt. Congregari uidemus: & stare cōtra dissimilia. Leonū feritas inter se nō dimicat. Serpentū morsus nō petit serpentes. Ne maris quidē beluæ: ac pisces nisi in diuersa genera sæuiūt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. CA. I.

ET de uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt totidē pene quot sūt hoīum cœtus. Quædā tñ nō omittenda duco: maximeq; lōgius a mari degentiū. In quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enim æthiopas anteq̄ cerneret credidit? aut cui ñ miraculo est cū primū in noticiā uenit? Quā multa fieri nō posse priusq̄ sint facta iudicāt. Naturæ uero rerum uis atq; maiestas ī oībus momētis fide caret: si qs mō pres eius: ac ñ totā ꝯplectat̄ aīo. Ne pauōes aut tigriū pātherarūq; maculas: & tot aīaliū picturas cōmemorē: puū dictu: sed īmēsū æstimatiōe: tot gētiū sermōes: tot liguæ: tāta loq̄ndi uarietas: ut externus alieno pene non sit hoīs uice. Iā in facie uulgatuq; nr̄o cū sint. x. aut paulo plura mēbra nullas duas in tot milibus hoīum indiscretas effigies existere. Quod ars nulla in paucis nūero p̄stet affectando. Nec tñ ego in plerisq; eorum obstrigā fidē meā: potiusq; ad auctores relegabo: qui de dubiis rogēt oībus. Mō ne sit fastidio græcos seq tāto maiore eorum diligētia ul̄ cura uetustio.

De scythis: & aliarum diuersitate gentium. CA. II.

ESse scytharum gñā & quidē plura: q̄ corpibus humanis uescerent̄: īdicauimus. Id ipsum īcredibile fortasse: ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius mōstri cyclopas & lestrigōas: & nuperrime trāsalpes hoīem īmolari gētiū earum more solitū: qđ paulo a mādēdo abest. Sed & iuxta eos q̄ sunt ad septētrionē uersi: haud p̄cul ab ipso aq̄lonis exortu specuq; eius dicto: quē locū gesglithron appellāt: p̄dunt̄ arimaspi: quos diximus: uno oculo in frōte media īsignes: q̄bus assidue bellū esse circa metalla cū gryphis ferarum uo

lucri genere quale uulgo tradit̃:eruente ex cuniculis auꝝ mira cupiditate & feris custodiētibus & arimaspis rapiētibus:multi sed maxīe illustres Herodotus & aristeas Procōnesius scribūt.Sup alios aūt ātropophagos scythas in quadā cōualle magna imai mōtis regio est:quæ uocatur abari mon:in qua siluestres uiuunt hoīes auersis post crura plantis eximiæ uelocitatis:passim cū feris uagantes.Hos in alio nō spirare coelo:ideoq̧ ad finitimos reges nō pertrahi.Neq̧ ad alexandrū magnū pertractos Beton itinerū eius mensor prodidit.Priores anthropophagos:quos ad septētrionē esse diximus.x.dieꝝ itinere supra borysthenē amnē:ossibus humanoꝝ capitū bibere.Cutibusq̧ cū capillo ꝓbalthelibus an͛e pectora uti Isigonus Nicaensis.Idē in albania gigni quosdā glauca oculoꝝ acie: a pueritia statī canos:q̄ noctu plusq̧ interdiu cernāt.Idē itīere dieꝝ.x.supra borysthenē sauromatas tertio die cibū capere semp.Crates Pergamenus in hellespōtū circa pariūm genus hominū fuisse tradit:quos ophiogenes uocat:serpentū ictus cōtactu leuare solitos:& manu īposita uenena extrahere corpori.Varro ēt nunc esse paucos ibi:quoꝝ saliuæ cōtra ictus serpentū medeantur.Similis & in africa gens psylloꝝ fuit ut Agatharchides scribit:a Psyllo rege dicta:cuius sepulchrū in parte syrtiū maioꝝ est.Hoꝝ corpori ingenitū fuit uirus exitiale serpentibus:ex cuius odore sopirēt eas.Mos uero liberos genitos ꝓtinus obiiciendi sæuissimis earum.Eoq̧ genere pudicitiā cōiugū experiendi:nō profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus.Hæc gens ipsa quidē ꝑpe interneptione sublata est anasamonibus:qui nūc tenēt has sedes.Genus tamē hoīum ex iis qui profugerāt:aut cū pugnatū est abfuerāt:hodieq̧ remanet in paucis.Simile & ī Italia marsoꝝ gēte durat:quos a Cyrces filio ortos ferūt:& ideo inesse iis uim naturalē eā.Et tñ oībus hoībus cōtra serpētes inest uenenū.Ferūtq̧ ictas saliua:tu feruentis aquæ:cōtactu fugere.Quod si in fauces penetrauerit ēt mori.Idq̧ maxīe hūani ieiuni oris. Supra nasamonas cōfinesq̧ illis maclyas androgynas esse utriusq̧ naturæ īter se uicibus coeuntes Calliphātes tradit:Aristoteles adiicit dextrā māmā iis uirilē:leuā muliebrē esse.In eadē africa familias q̄sdā effascinātiū isigonus & mēphodorus tradūt:quaꝝ laudatiōe intereāt ꝓbata:arescāt arbores:emoriāt̃ īfantes.Esse eiusdē generis ī triballis & illyriis adiicit isigonus:q̄ uisu quoq̧ effascinet̃.ī terimātq̧ quos diutius intueant̃:iratis ꝑcipue oculis:quod eoꝝ malum facilius sentire puberes.Notabilius esse:ꝙ pupillas binas in oculis singulis habeāt.Huius generis fœmias in scythia quæ uocātur uithyæ:ꝓdit Apollonides Philarchus & in ponto thibioꝝ genus:multosq̧ alios eisdē naturæ:quoꝝ notas tradit in oculo altero geminā pupillā:in altero equi effigiē.Eosdē ꝑterea ñ posse mergi:nec ueste quidē degrauatos.Haud dissimile iis genus pharmacū in æthiopia prodidit Damō:quoꝝ sudor tabē cōtactis corpibus afferat.Fœminas quidem oēs ubiq̧ uisu nocere:quæ duplices pupillas habeant:Cicero quoq̧ apud nos auctor est.Adeo naturæ:cum feraꝝ more uescendi humanis corporibus in hoīem rabiē genuisset: gignere in toto corpore: & quorūdā oculis quoq̧ uenena placuit:ne quid usq̄ mali esset:quod in homine non esset.Haud procul urbe roma in faliscoꝝ agro familiæ sunt paucæ:quæ uocantur hirpiæ: quæ sacrificio ānuo quod fit ad montē soractē Apollini:super ambustā ligni struē ambulātes nō adurūtur.Et ob id perpetuo senatuscōsulto militiæ oīumq̧ alioꝝ muneꝝ uacationē habēt.Quorūdā corpori partes nascunt̃ ad aliqua mirabiles.Sicut Pyrrho regi pollex ī dextro pede:cuius tactu lyenosis medebat̃.Hūc cremari cū reliquo corpore nō potuisse tradūt.Conditūq̧ loculo in tēplo.Præcipue india æthiopūq̧ tractus miraculis scatēt.Maxima in india gignunt̃ aīalia.Indicio sunt canes grandiores cæteris.Arbores q̄dē tātæ ꝓceritatis tradunt̃:ut sagittis superari nequeāt. Hæc facit ubertas soli:tēperies cœli:aquaꝝ abūdātia(si libeat credere)ut sub una ficu turmæ cōdant̃ eq̄tū:Arūdines uero tātæ ꝓceritatis:ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdū homines ferāt.Multos ibi quina cubita cōstat lōgitudine excedere.Nō expuere:nō capitis:nō dentiū aut oculoꝝ ullo dolore affici.Raro aliaꝝ corporis ptiū:tā moderato solis uapore durari. Philosophos eoꝝ:quos gimnosophistas uocāt:ab exortu ad occasum ꝑstare cōtuētes solē īmobilibus oculis Feruētibus arenis toto die alternis pedibus insistere.In mōte:cui nomen ē milo:hoīes eē auersis plātis:octonos digitos ī singulis pedibus habētes auctor est Megasthenes.In multis aūt montibus genus hominū capitibus caninis:ferarū pellibus uelari:pro uoce latratū edere:unguibus armatū uenatu & aucupio uesci.Hoꝝ supra.cxx.mil.fuisse ꝓdūtur.Ctesias scribit in quadā gente indiæ fœminas semel ī uita parere:genitosq̧ cōfesti canescere.Itē hoīum genus.q̄ monosceli uocarent̃:singulis cruribus miræ ꝑnicitatis ad saltū.Eosdemq̧ sciopodas uocari:q̄ in maiore æstu humi iacētes resupini umbra se pedum ꝓtegāt.Nō lōge eos a troglodytis abesse.Rursusq̧ ab iis occidentem uersus quosdam sine ceruice:oculos in humeris habentes.Sunt & satyri subsolanis

ul' dētibus q̧ cū capillo pro mātilibus

indorum montibus:cartadulorũ dicit regio:pernicissimũ animal tanquã quadrupedes tã recte currentes:humana effigie:ut propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiantur.Choromandarũ gentem uocat Taurõ siluestrem sine uoce:stridoris horrendi:hirtis corporibus oculis glaucis:dentibus caninis.Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas esse cubitales.Fœminas adeo puas:ut struthopodes appellent.Megasthenes genté inter nomadas indos narium loco foramina tantũ habenté:anguiũ modo loripedé:uocari syrictas.Ad extremos fines indiæ ab oriente circa fonté gangis astomorũ genté sine ore corpore toto hirtã uestiri frondiũ lanugine: halitu tantũ uiuenté & odore:quem naribus trahant.Nullum illis cibũ:nullũque potũ.Tantũ radicũ florũ q̧ uarios odores siluestrium malorum:quæ secũ portant longiore itinere:ne desit olfactus.Grauiore paulo odores haud difficulter exanimari.Super hos extrema in parte montiũ spithamæi: pygmæi narrantur:ternas spithamas longitudine:hoc est ternos dodrantes nõ excedentes.Salubri cœlo:semperque uernante:montibus ab aquilone oppositis:quos a gruibus infestari.Homerus quoque prodidit.Fama est insidentes arietũ caprarũque dorsis armatos sagittis ueris tépore uniuerso agmine ad mare descendere:& oua pullosque eorum alitũ consumere:ternis eam expeditioné mensibus confici:aliter futuris gregibus non resisti.Casas eorũ luto pennisque:& ouorum putaminibus construi.Aristoteles in cauernis uiuere pygmæos tradit.Cætera de his ut reliqui. Cyrnios idorum genus Isigonus tradit annis cétenis quadragenis uiuere.Ité æthiopas macrobios & feras existimãt:& qui athon mõté incolant.Hos quidé quia uiperinis carnibus alant:itaq; nec capiti:nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia.Onesicritus quibus in locis ĩdiæ umbræ non sint:corpora hoĩum cubitorum quinum & binorum palmorum existere:& uiuere annos.cxxx.nec senescere:sed ut medio æuo mori.Crates Pergamenus indos qui cétenos annos excedãt gymnestas appellat:non pauci macrobios.Ctesias genté ex iis quæ appellatur pandoræ in conualibus sitã:annos ducenos uiuere:in iuuẽta candido capillos:qui in senectute nigrescat.Contra alios quadragenos non excedere annos iunctos macrobiis:quorum fœminæ semel pariant.Idq; & Agatharchides tradit.Præterea locustis eos ali:& esse pernices.Mandrorum nomen iis dedit Clytarchus & Megasthenes:tricentosq; eorum uicos annumerant.Fœminas septimo ætatis anno patere:senectã quadragesimo anno accidere.Artemidorus in tabrobanã insulã longissimã uitã sine ullo corporis langore traduci.Viros indorum quosdam cũ feris coire:mixtosque & semiferos esse partus.In calingis eiusdé indiæ géte quinquẽnes concipere fœminas:octauũ uitæ annũ non excedere.Et alibi cauda uillosa hoĩes nasci pernicitatis eximiæ.Alios auribus totos contegi. Oritas ab indis arbis fluuius dicterminat.Ii nullũ alium cibum nouere q̃ piscium:quos unguibus dissectos sole torreant:atque ita pané ex iis faciunt:ut refert Clitarchus.Troglodytas super æthiopiã uelociores esse equis pergamenus Crates.Ité æthiopas octona cubita longitudine excedere:syrbotas uocari genté eã nomadũ æthiopũ secundũ flumen astapũ ad septentrioné uergenté.Gens medimnorum appellata abest ab oceano dierum itinere.xx.Animaliũ quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt:quorum armenta pascit maribus interéptis præterq̃ sobolis causa:in africæ solitudinibus hominũ species obuiæ subinde fiunt:momentoque euanescunt.Hæc atque talia ex hominũ genere ludibria sibi:nobis miracula ingeniosa fecit natura.Et singula quidé quæ facit indies:aut prope horas quis enumerare ualeat?Ad detegendã eius potentiã satis sit inter prodigia posuisse gentes.Hinc ad cõfessa in homine pauca.

uel chorã/neorum

uel pãdea

De prodigiosis partubus. CA. III.

Ergeminos nasci certũ est Oratiorum Curatiorũq; exéplo.Supra inter ostenta adducit: præterquã in ægypto ubi:fœtifer potu nilus.Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædã e plebe ostiæ duos mares:totidé fœminas enixa famé: quæ secuta est: portendit haud dubie:Reperitur & in peloponneso binos quater enixa : maioréque parté ex omni eius uixisse partu:& in ægypto septenos utero simul gigni:auctor est Trogus.Gignunt & utriusq; sexus:quos hermophroditos uocamus:olĩ androgynos uocatos:& in pdigiis habitos:nũc uero in delitiis.Põpeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies:ob id diligẽtius magnorum artificũ ĩgeniis elaboratas:inter quas legitur Etyche a.xx.liberis rogo illata trallis enixa triginta partus.Alcippe elephantum q̃q̃ id inter ostneta est .Nanque & serpenté peperit inter initia marsici belli Ancilla .Multiformes pluribus modis inter monstra ptus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurũ in thessalia natum eodem die interiisse.Et nos principatu eius allatum:illi ex ægypto in melle uidimus.Est inter exẽmpla iñ uterum protinus reuersus infans sagunti:quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. CA. IIII.

X fœminis mutari in mares non est fabulosũ. Inuenimus in annalibus Licinio Crasso .C. Cassio Longino cons. Casini puerũ factũ ex uirgine sub parentibus: iussuq; aruspi cũ deportatũ in insulá desertá. Licinius Mutianus prodidit uisũ a se argis Aristonté cui nomen Arestusæ fuisse. Nupsisse etiá. Mox barbá & uirilitaté puenisse: uxoréq; duxisse. Eiusdé sortis & smyrnæ puerũ a se uisũ. Ipse in africa uidi mutatũ in maré nuptiaꝝ die. L. Cossiciũ ciué tisdritanũ. Editis geminis raꝝ esse aut puerperæ: aut puerperio præterq; alteri uitam. Si uero utriusq; sexus editi sint géini rarioré utriq; saluté fœminas gigni celerius q̃ mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas constat.

De hoíe generádo: & pariédi tpe p illustria exépla a mésibus. vii. ad. xi. CA. V.

Aeteris aniantibus statutũ: & pariendi: & partus egerendi tépus est. Homo táto anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense: alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimiq;. Ante septimũ mensem haud unquá uitalis est. Septio nõ nisi pridie postero ue plenilunii die aut interlunio concepti nascuntur: Translatitiũ in ægypto est & octauo gigni. Iam quidem & in italia tales partus esse uitales. Contra priscoꝝ opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia. C. Herdicii ac postea Pomponii atque Orsiti clarissimorũ ciuiũ coniunx ex iis quattuor partus enixa semper septimo mense: genuit Suillũ Ruffum undecimo. Corobulonũ septimo utrunque consulem. Et postea Cesoniá Caii principis coniugé octauo. In quo mensium numero genitis intra quadragesimũ diem maximus labor grauidis. Quarto autem & octauo mense lœtales i iis abortus. Masurius auctor est. L. Papyrium prætoré secundo here de lege agente bonorũ possessioné contra eũ dedisse cũ mater partũ. xiiii. mensibus diceret tulisse. quoniá nullũ certũ tépus pariendi statutũ uideretur.

De conceptibus & signa sexus in grauidis ptinentia ante partũ. CA. VI.

Cõceptu decimo die dolores capitis: oculoꝝ uertigines tenebræq;: fastidiũ in cibis: redundatio stomachi indices sunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti & facilior partus. Motus in utero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu. Ingestabile onus. Crurũ & inguiũ leuis tumor. Primus aũt nonagesimo die motus. Sed plurimũ langoris in utroq; sexu: capillũ germinante partu & in plenilunio. Quod tépus editos quoq; infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus: atque omne quicquid dici potest: in grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carenté unguiculis partũ edant. Et si respirauere: difficilius enitátur. Oscitatio quidé in enixu lœtalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De conceptu hoíum & generatione. CA. VII.

Iseret atq; etiá pudet æstimanté q̃ sit friuola animaliũ superbissimi origo: Cũ plerũq; abortus causa fiat odor a lucernaꝝ extinctu. Hiis principiis nascuntur tyranni. Carnifex his animus. Tu qui corporis uiribus fidis. Tu qui fortunæ munera amplexaris: & te ne alumnũ quidé eius existias: sed partũ. Tu cuius semper in uictoria mens. Tu qui te deũ credis aliquo successu tu mens: tanti tamen perire potuisti. At qui etiá hodie minoris potes: quantulo serpentis ictus dente. Aut etiam ut anacreon poeta acino uuæ passæ. Vt Fabius senatot prætor in lactis haustu uno pilo transgulatus. Is demũ profecto uitá æqua lance pésitabit qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. CA. VIII.

N pedes procedere nascenté contra naturam est: Ex quo argumento eos appellauere agrippas: ut ægre partus. Qualiter. M. Agrippá ferunt genitum unico prope fœlicitatis exemplo in oíbus ad hunc modum genitis. Quamq̃ is quoque aduersa pedũ ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo iter arma hostesq; & ad morté obnoxio accessu: infœlici terris stirpe omni: sed per utrasque Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere: totidem faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquagesimo uno raptus anno in tormentis adulteriorum coniugis: socerique prægraui seruitio luisse præposteri ortus augurium existimatur. Neronem quoque pauloante principem & toto principatu suo hosté gñis hũani pedibus genitũ parés eius scribit Agrippia. Ritu naturæ capite hoíem gigni mos é: pedibus efferri. Monstruosi ptus excisi utero. CA. IX.

Vspicatius enecta parente gignuntur. Sicut Scipio Africanus prior natus. primusque Cæsar a cæso matris utero dictus. Qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius qui carthaginem cũ exercitu intrauit.

Qui sint uopisci. CA. X.

Opiscũ appellant unum e geminis:qui recenti utero nasceretur altero interẽpto abortu. Nãque maxima:& si rara circa hoc:miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. CA.XI.

Ræter mulierẽ pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ quidẽ omnino aut alteꝝ superfœtat. Extat in monumentis etiã medicoꝝ:& quibus talia consectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egesta. Sed ubi paululũ tẽporis inter duos cõceptus intercessit:uterque est perfectus:ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemio partu alteꝝ marito similẽ alteꝝ adultero genuit. Itẽ Proconnesia ancilla:quæ eiusdẽ diei coitu alterũ domino similẽ alterũ procuratori eius. Et in alia quæ unũ iusto partu:quinque mẽsium alterũ edidit Rursus in alia quæ septẽ mensiũ edito puerperio:in secutis mẽsibus geminos enixa est. Iam illa uulgata est uariæ. Ex integris truncos gigni:ex truncis integros:eadẽque parte truncos. Signa quædã:neuosq; & cicatrices etiã regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur. ul aliquoꝝ

Exempla similitudinum. CA.XII.

N Lepidorum gente tres intermisso ordine obducto mẽbrana oculo genitos accepimus. Similes quidẽ alios auo. Et ex geminis quoque alterũ patri:alterũ matri. Annoq; post genitũ maiori similẽ fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere: quasdam uiro:quasdam nulli:quasdam fœminã patri:marẽ sibi. Indubitatũ exẽplum est nicei nobilis poetæ bizãtii geniti:qui adulterio æthiopis nata matre hil a cæteris colore differente:ipse in auũ degenerauit æthiopẽ. Similitudinũ quidẽ in mente reputatio est: & in qua credanť multa fortuita pollere:uisus:auditus:memoriaque:haustæ imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiã utriuslibet animo subito transuolans effingere similitudinẽ aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine q̃ in cæteris omnibus animalibus differentiæ:quoniam uelocitas cogitationũ animique celeritas & ingenii uarietas multiformes notas imprimit:cũ cæteris animantibus ĩmobiles sint animi:& similes omnibus singulisque in suo cuique genere. Antiocho regi syriæ e plebe nomine Arteon in tantum similis fuit:ut Laodice coniunx regia necato iã Antiocho munus per eũ cõmendationis regnique successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe:& Publitius etiam seruitute liberatus indiscreta prope specie fuere similes:illud os probum reddentes:ipsumque honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoque eius Menogenis coci sui cognomen imposuit Strabonis a specie oculoꝝ nomen habentis uitiũ imitata. Et Scipioni in seruo Serapione uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiusdem familiæ Scipioni post Gneum cognomen salutio minus dedit. Sicut Spinter Secundanus. Ret iariusque Pamphylius collegio Lentuli & Metelli consulum. In quo per q̃ infortune fortuitũ hoc quoq; fuit. Duorũ simul consulum in scœna imagines cerni. E diuerso. L. Plancus orator hystrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Itẽque Messalæ censorio Menogenes peride hystriones. Suræ quidẽ proconsulis ẽt rictũ in loquẽdo contractionẽ linguæ & sermonis tumultũ nõ imaginẽ modo piscator quidã in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armẽtarii Mirmillonis obiecta similitudo est. Torãnius. M. Antonio iam triũuiro eximios forma pueros alterum in asia genitũ:alterũ transalpes ut geminos uendidit:tanta unitas erat. Postquã dein de sermone puerum detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinẽ precii requirente(nam ducentis erat mercatus sestertiis)respondit uersutus ingenii magno ob idipsum se tanti uendidisse quoniam non esset mira similitudo in ullis eodem utero editis. Diuersarum quidem gentium natales tam concordi figura reperiri:super omnem esse taxationem:adeoq; tempestiuam admirationem intulit:ut ille proscriptor animus mero & cotumelia furens nõ aliud in censu magis & infortuna sua duceret.

uel Iubius

uel eum

ul tertiãus

Quæ sit generandi ratio. CA.XIII.

St quædã priuati dissociatio corpoꝝ:& iter se sterilis. At ubi cũ aliis iũxere gignunt. Sicut Augustus & Liuia. Itẽ alii aliæq; fœmĩas tãtũ generãt:aut mares. Pleruq; alternãt:Sicut Graccoꝝ mř duodecies:& Agrippĩa Germãici nouies. Alii sterilis ẽ iuenta. Alii semel in uita datur gignere:Quædam non perferunt partus. Quales siquando medicina & cura uicere:fœminã fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ nepotem uidit genitum:quo excessit anno. M. Syllanus:qui cum asiam obtineret post consulatum Neronis principis successione ueneno eius interemptus est. Qu. Metellus Macedonicus cũ

ſex liberos relinqueret undecim nepotes reliquit. Nurus uero genoroſq; & omnes qui ſe patris appellatione ſalutarent. xxvii. In actis Diui auguſti tēporū inueniť. xii. conſulatu eius quē. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis geſſit Criſpinū Hylarium ex ingenua plebe feſulana cū liberis nouē: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. pronepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pōpa cū oībus his in capitolio īmolaſſe. Itē de eodē multiplicius. CA. XIIII.

uel methymnū

MVlier poſt quinquageſimū annū nō gignit: maiorq; pars quadrageſimo profluuiū genitale ſiſtit. Nā in uiris Maſiniſſā regē poſt octogintaſex annos generaſſe filiū: quē Methymathnū appellauerit clarū eſt. Catonē ſenſorium octogeſimo exacto e filia Salonii clientis ſui. Qua de cauſa alioꝝ eius liberoꝝ propago Liciniani ſunt cognomīati: hi Saloniani: ex qbus Vticenſis fuit. Nuper ēt. L. Voluſio Saturnio in urbis præfectura extincto notū eſt corneliā e Scipionū gēte Voluſiū Saturniū: q fuit cōſul poſt. lxii. annū genuiſſe. Et uſq; ad lxxv. apud ignobiles uulgaris reperiť gñatio. De menſtruis flulieꝝ: CA. XV.

uel Sirron

SOlum aūt aīal menſtruale mulier eſt. In unius utero quas appellarunt molas. Ea eſt caro informis inaīa ferri ictū: & aciē reſpuens: mouetur: ſiſtitq; mēſes: & ut partus: alias lætalis: alias una ſeneſcens: aliqñ aluo citatior excidens. Simile qdā & uiris in uentre gignitur quod uocant ſcyron. Sicut Oppido Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulieꝝ profluuio magis monſtrificū. Aceſcunt ſuperuentu muſta. Sterileſcunt tactæ fruges. Moriuntur inſita. Exuruntur hortorū germina: & fructus arborum: quibus inſidere decidunt. Speculorum fulgor aſpectu ipſo hebetať. Acies ferri præſtringiť: eboriſq; nitor. Aluei apū emoriunť. Aes ēt: ac ferrū rubigo protinus corripit: odorq; dirus aera. Et in rabiē agunť guſtato eo canes: atq; inſanabili ueneno morſus infigitur. Quin & bituminū ſequax alioquin & lenta natura in lacu iudææ: qui uocatur aſphaltites: certo tēpore āni ſupernatās nequit ſibi auelli: ad omnem contactū adhærens: præterq̄ filo: quod tale uirus infecerit. Etiā formicis aīali minimo inēe ſenſū eius ferunt: abiiciq; guſtatas fruges: nec poſtea repeti. Et hoc tale tantūq; oībus tricenis diebus malū in muliere exiſtit. & trimeſtri ſpatio largius. Quibuſdā uero ſæpius menſe: ſicut aliqbus nunq̄. Sed tales non gignūt. Quando hæc eſt generando hoī materia: ſemine maribus coaguli mō hoc in ſeſe glomerante. Quod deinde tpe ipſo aīatur. corpaturq;. Ergo cū grauidis fluxit. inualidi aut nō uitales partus eduntur: aut ſanioſi ut auctor eſt Nigidius.

Item de ratione partuum. CA. XVI.

IDem lac fœminæ non corrūpi alenti partū: ſi ex eodē uiro rurſus conceperit arbitratur. Incipiente aūt hoc ſtatu: aut deſinente cōceptus facilime tradunť. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuā accepimus inunctis medicamine oculis ſaliuā infici. Cæterū editis primores ſeptimo mēſe gigni dentes: priuſq̄ in ſupera fere parte haud dubium eſt. Septimo eoſdē decidere anno alioſq; ſuffici. Quoſdā & cū dentibus naſci: ſicut. M. Curriū: qui ob id dentatus cognominatus eſt. Et Cn. Papyriū Carbonē ꝑclaros uiros. In fœminis ea res in auſpicati fuit exēpli regū tēporibus: cū ita nata eſſet Valeria exitio ciuitati in quā delata eſſet: futuꝝ reſponſo aruſpicū uaticinante. Seſſapiā ēt illa tēpeſtate florentiſſimā deportata eſt ueridico exitio conſecuto. Quaſdā cōcreto genitali gigni ī fauſto omine Cornelia Gracchoꝝ materi dicio eſt. Aliqui uice dentiū continuo oſſe gignunť. Sicuti Pruſiæ regis bithynioꝝ filius ſupna parte oris. Dentes aūt tantū inuicti ſunt ignibus: nec cremātur cū reliquo corpore. Idē flāmis indomiti tabe cauanť pituita ue. Candorē trahūt quodā medicamīe. Vſu atterūtur: multoq; primū ī aliqbus deficiūt. Nec cibo tātū & alimentis neceſſarii. Quippe uocis ſermōiſq; regimē priores tenēt cōcentu quodā excipiētes ictū linguæ: ſeriēq; ſtructuræ: atq; magnitudie mutilātes molienteſue aut hebetātes uerba. Et cū defluxere explanationē oēm adimentes. Quin & augurium in hac eſſe creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur: excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putāt ſpatia. Fœminis mīor numerus. Quibus in dextra parte gemini ſuperne a canibus cognominati: fortunæ blādimēta pollicentur. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: contra in leua. Hominē priuſq̄ genito dente cremari mos gētiū nō eſt. Sed mox plura de hoc: cū mēbratim hiſtoria decurret. Riſiſſe eodē die quo genitus eſſet unū accepimus hoīem Zoroaſtren. Eidē cerebrū ita palpitaſſe ut īpoſitā repelleret manum: futuræ præſagio ſcirent. In trimatu ſuo cuiq; dimidiam eſſe mēſurā ſtaturæ certū eſt. In plenū aūt cūcto mortaliū generi minore indies fieri ꝓpemodū obſeruať. Raroſq; pſibus ꝓceriores cōſumēte ubertatem ſeminū exuſtione: in cuius uices nunc uergat æuum:. Increta terræ motu rupto monte inuētum eſt corpus ſtans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuiſſe tradunt. Horeſtis cor

pus oraculi iussu refossum septé cubitorū fuisse monumentis traditur. Iam uero ante annos prope mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortaliū q̄ prisca conqueri. Neuii Pollionis amplitudiné annales non tradunt: Sed quia populi concursu pene īterēptus esset: prodigii uice habitū. Procerissimū hoīem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbarā nomine ex arabia aduectū noué pedum & totidem unciarū uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito: quorū corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorum asseruabantur hortorū. Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodé præside minimus homo duos pedes & palmū Conops nomine in delitiis iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta iuliæ Augustæ. Maniū maximū & M. Tulliū equites romanos binū cubitorū fuisse auctor est Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexquipedales gigni quosdā longiores in trimatu īplentes uitæ cursum haud ignotū est: inuenimus in monumentis salamiam Eutimenis filiū in tria cubita triennio adoleuisse: incessu tardū: sensu hebeté: & iam puberē factū uoce robusta: absūptū contractione mēbrorū subita triennio circūacto. Ipsi nos pridem uidimus eadé ferme oīa p̄ter pubertaté in filio Cornelii Taciti equitis Ro. belgicæ galliæ rationes procurantis. Ectrapelos græci uocant eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum. CA. XVII.

Vod sit hominū spatiū a uestigio ad uerticé: id esse sparsis manibus inter longissimos digitos obseruatū est: sicuti uires quibusdā dextra parte maiores: quibusdam æquas utraq;: aliquibus leua manu precipuas. Nec id unq̄ in fœminis. Mares præstare pōdere. Et defuncta uiuentibus corpora omniū animaliū. Et dormientia uigilantibus. Virorū cadauera supina fluitare. Fœminarum prona: uelut pudori defunctarū parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. CA. XVIII.

Oncretis quosdā ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signū eorū esse nec sitim sentire: nec sudoré emittere: quāq̄ & uoluntate sciamus sitim uictam. Equitēque Ro. Iulium Viatoré euocontiorum gente fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cuté fusæ morbo prohibitum hūore a medicis naturam fecisse consuetudine: atque senecta caruisse potu. Necnon & alii multa sibi imperauere.

Diuersorum motuum exempla. CA. XIX.

Erunt crassum auū Crassi in parthis interempti nunq̄ risisse. Ob id Agelastū uocatū. Sicuti nec flesse multos. Socraté clarum sapientia eodem semper uisum uultu: nec aut hylari magis: aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quēdam toruitatemq; naturæ: durā & inflexibilé: affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocant. Moltos eius generis experti: quodq; mirum sit auctores maxīe sapientiæ. Diogené cynicum. Pyrrhoné: Heraclitum. Timonem: Hunc quidem ét in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscuntur. Vt in Antonia Drusi nunq̄ expuisse. In Pomponio consulari poeta nunquam ructasse. Quibus natura cōcreta sunt ossa: qui sunt rari admodum: cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. CA. XX.

Orpore uesco esse: sed eximiis uiribus. Tritanū in gladiatorio ludo sannitiū armatura celebrem: filiumq; eius milité magni Pompeii: & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos in brachiis etiā manibusq; auctor est Varro prodigiosa uirium elatione. Atq; etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem inermi dextra uno digito superatum: & postremo correptum in castra translatum. A. Iunius Valens meruit ī p̄torio Diui Aug. centurio uehicula cū culeis onusta donec exinanirent sustinere solitus. Carpenta comprehensa una manu retinere obnoxius contra nitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro Rusticellus inquit Hercules appellatus: mulū suū tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus: totidé manibus: & ducenaria duobus hūeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum noīe: p̄digiosæ ostétationis quinquagenario thorace plūbeo indutū. Coturnisq; quingētorū pondo calciatū p̄ scená ingredi. C. Miloné atlethā cū cōstitisset nemo uestigio educebat. Malū tenēti nemo digitū corrigebat. Cucurrisse mille ducentū. xl. sta. ab athenis lacedēoné biduo Philippidé magnū erat: donec Canistius cursor lacedemonius & Philonides Alexandri magni a sytione helyn uno die: mil. cc. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam. clx. passu. tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano coss. annos. ix. genitū puerum a meridie ad uesperū. lxx. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demū solida perueniet: si quis cogitet nocte ac die lōgissimum

uel Crotoniatam

uel. xlv.

iter uehiculis tribus Tyberiũ Neronẽ emensum festinantẽ ad drusum fratrem ægrotantẽ in germania: in ea fuerunt ducenta Mil. pas.

De uisu. CA. XXI.

Oculorũ acies uel maxime fidẽ excedẽtia inuenit exẽpla: in nuce inclusam aliada Homeri carmen in mẽbrana scriptum tradidit Cicero. Idẽ fuisse qui peruideret. c. xxxv. mil. pass. Huic & nomen. M. Varro reddidit Strabonem uocatũ. Solitũ autẽ punico bello a lilybæo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis portu etiã numerum nauiũ dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tã parua fecit animalia: ut partes eaꝝ a cæteris cerni non possent Myrmecides quidam in eodẽ genere inclaruit: a quo quadrigam ex eadẽ materia: quã musca integeret aliis fabricatã: & nauẽ quã apicula pennis absconderet.

De auditu. CA. XXII.

Auditus unũ exẽplum habet mirabile. Prœliũ quo sybaris deleta est: eo die quo gestũ erat autũ olympiæ. Nã cymbricæ uictoriæ Castoresq; romani: qui persicã uictoriã ipso die quo cõtigit nũciauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia.

Exẽpla patientiæ. CA. XXIII.

Patientia corporis ut est crebra sors calamitatũ innumera documenta peperit. Clarissimũ in fœminis leænæ meretricis exẽplũ: quæ torta non indicauit Harmodiũ & Aristogironẽ tyrannicidas. In uiris Anaxarchias simili de causa cum torqueret: præcisam edentibus linguã: unãq; spẽ indicii in tyrannos expuit. ul' ꝓrosam

Memoriæ exẽpla. CA. XXIIII

Memoria necessariũ maxĩe uitæ bonũ cui præcipua fuerit haud facile dictu est: tã multis gloriã eius adeptis. Cyrus rex oĩbus in exercitu suo militibus noĩa reddidit. L. Scipio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & equestri ordini romæ postero die q̃ aduenerat. Mithridates duaꝝ & xx. gentiũ rex totidẽ linguis iura dixit: pro contione singulas sine interprete affatus Charmaidas quidã in græcia: quæ quis exegerit uolumina in bibliothecis legentis modo repræsentauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide melico cõsumata a Metrodoto Sceptio: ut nihil nõ iisdẽ uerbis redderet auditũ. Nec aliud est æque fragile in hoĩe morboꝝ & casus iniurias: atq; etiã metus sentiens: alias particulati: alias uniuersa: ictus lapide oblitus est litteras tantũ. Ex prælato tecto lapsus matris & affiniũ ꝓpinquoꝝ cœpit obliuionẽ. Alius ægrotus seruorum etiam. Sui uero nominis oblitus Messala Coruinus. orator: itaque sæpe deficere tentat & meditatur uel quieto corpore & ualido. Somno quoque serpente computat: ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus. C. Iulii. Cæsaris. CA. XXV.

Animi uigore præstantissimũ arbitror. C. Cæsarẽ dictatorẽ. Nec uirtutẽ constantiãq; nunc cõmemoro: nec sublimitatẽ oĩum capacẽ: quæ cœlo cõtinent: sed propriũ uigorẽ celeritatẽq; quodã igne uolucrẽ. Scribere & legere simul dictare & audire solitũ accepimus. Epistolas uero tantaꝝ rerũ quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis. Idẽ signis collatis quinquagies bis dimicauit. Solus. M. Marcellũ trãsgressus qui undequadragies dimicauerat. Nã præter ciuiles uictorias undecies centũ & nonagintaduo millia hominũ occisa prœliis ab eo: nõ q̃dem in gloria posueri. Tãtã etiã coactã humani generis iniuriã: qđ ita esse confessus est ipse: belloꝝ ciuiliũ stragem nõ ꝓdendo. Vt iustius Pompeio magno tribuatur: octingentas quadraginta sex naues piratis ademisse. Cæsari propriũ & peculiare fuit præter iam supradicta clæmentiæ insignæ: qua usq; ad pœnitẽtiã oẽs superauit. Idẽ magnanimitatis ꝓhibuit exemplũ: cui cõparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusasq; opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliam Pompeii magni scriniis epistolarum iterumque apud tapsum Scipionis ea optima concremasse fide: atq; non legisse.

Laus Pompeii magni. CA. XXVI.

Veꝝ ad decus ĩpii ro. ñ solũ ad uiri unius ꝑtiet uictoriã. Põpeii magni titulos: oẽs triũphosq; hoc ĩ loco nũcupare: æq̃to nõ mõ Alexãdri magni reꝝ fulgore: sed ẽt Herculis ꝓpe ac Liberi p̃ris. Igĩ sicilia recupata uñ primũ Syllanus ĩ reipu. cã exoriẽs auspicatus est. Africa uero tota subacta & ĩ ditionẽ redacta. Magniq; noĩe spolio ide capto eq̃s romanus id qđ ãtea nẽo curru triũphali reuectus ẽ: & stati ad solis occasũ trãsgressus excitatis ĩ pyreneo tropheis oppida octigẽta: lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris ĩ ditionẽ redacta: uictoriæ suæ ascripsit: & maiore animo Sertorium domuit: belloque ciuili: quod oĩa concutiebat

externa extincto:iterum triumphales currus eques ro.induxit.Totiēs imperator anteq̄ miles.Postea ad tota maria:& deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincentiū.Neq; .n.ipsi coronant:sed patrias suas coronant.Hos ergo honores urbi tribuit ī delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat.Cn.Pō.magnus īperator bello.xxx.ānoꝝ cōfecto fusis fugatis occisis in deditionem acceptis hominū centies uicies semel octuaginta tribus millibus.Depressis aut captis nauibus .d.cccxlvi.Oppidis castellis mille quingentis.xxxviii.in fidem receptis.Terris a mæotis lacu ad rubrum mare subactis uotū merito Mineruæ.Hoc est breuiarium eius ab oriēte. Triumphi uero quem duxit ad.iii.Kalen·octob.M.Messala.M.Pisone cōss. præfatio hæc fuit.Cum oram maritimam a prædonibus liberasset:& imperium maris populo ro.restituisset:ex asia:ponto:armenia:paphlagonia:cappadocia: cilicia:syria:scythis:iudæis: albanis hiberia insula:creta:basternis:& super hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane triūphauit. Sūma summarum in illo gloria fuit:ut ipse incontione dixit:cum de rebus suis dissereret.Asiam ultimam prouinciarum accepisse:eādemque mediā patriæ reddidisse.Si quis e contrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit.totū profecto terrarum orbem enumeret:quod infinitum esse conueniet.

Laus Catonis primi. CA. XXVII

Aeteris uirtutū generibus uarie & multi fuere præstantes.Cato primus portiæ gētis tres sūmas in hoīe res præstitisse existimatus est: optimus orator: optimus īperator: optimus senator.Quæ mihi oīa etiam si non prius attamen clarius fuisse in Scipione Aemiliano uidentur.Dēpto præterea plurimorū odio:quo Cato laborauit.Itaq; sit propriū Catonis quater & quadragies causā dixisse:nec quēq̄ sæpius postulatū:& semper absolutum.

Item de fortitudine. CA.XXVIII.

Ortitudo in quo maxīe extiterit īmensæ quæstionis est.Vtique si recipiatur poetica fabulositas.Qu.Ennius.T.Cecilium Teucrum fratremq; eius præcipue miratus propter eos sextū annalē adiecit.L.Sicinius Dētatus:qui tribunus plebis fuit.Sp.Tarpeio A.Thermo coss.haud multo post exactos reges innumerosissima suffragia habet centies uicies prœliatus: octies ex prouocatione uictor.xlv.circatricibus aduerso corpore īsignis nulla in tergo Item spolia cœpit.xxxiiii.Donatus hastis puris duodeuiginti.Phaleris.xxv.Torquibus tribus & lxxx.Armillis.c.lx.Coronis xxxvi.Ciuicis.xiiii.Aureis octo.Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris.x.Captiuis.xx.millibus īperatores nouē ipsius maxime opera triumphantes secutus. Præterea quod optimum in operibus eius reor uno ex ducibus.T.Romulo ex consulatu ad populū conuicto male acti imperii rei militaris.Haud minora forent Manlii Capitolini decora:ni perdidisset illa exitu uitæ ante.xxii.annos bina cœperat spolia.Prius omniū eqs coronā muralē acceperat.vi.ciuicas.xxxvii.dona.xxxiii.cicatrices aduerso corpore exceperat.P.Seruilium magistrū equitū seruauerat:ipse uulneratus humerum ac femur.Super oīa capitoliū sūmamq; rem in eo solus a gallis seruauerat:si nō regno suo seruasset.Veꝝ sūt in his quidē uirtutis opera magna sed maiora fortunæ.M.Sergio ut equidē arbitrior nemo quemq̄ hominū iure prætulerit:licet ꝓnepos Catilina gr̄am noī derogarit.Secūdo stipēdio dexterā manū ꝑdidit.Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus est ob id neutra manu neutro pede satis utilis.Vno tātū seruo plurimis postea stipendiis debilis miles.Bis ab Hannibale captus.Neque enim cū quolibet hoste res fuit: Bis uinculorū eius profugus.xx.mensibus nullo non die in cathenis aut cōpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit:duobus equis insidente eo suffossis. Dextrā sibi fecit ferreā: eaq; religata prœliatus.Cremonā obsidione exemit placentiā tutatus est.Duodena castra hostiū in gallia cœpit.Quæ oīa ex oratione eius apparent habita cū in prætorio sacris arceretur a collegiis ut debilis.Quos hic coronarū aceruos constructurus hoste mutato?Etenim plurimū refert in quæ cuiusq; uirtus tēpora inciderit.Quas trebia ticinusq; aut thrasimenus ciuicas coronas dedere?Quæ cānis corona merita?unde fugisse uirtutis summū opus fuit. Cæteri profecto uictores hominū fuere Sergius uicit etiam fortunā.Ingenioꝝ gloriæ quis possit agere delectū ꝑ tot disciplinarū gn̄a & tantā reꝝ operūq; uarietatē?nisi forte Ho.uate græco nullū fœliciorē extitisse cōuenit:siue opis fortūa siue materia æstimet. Diuersæ laudes plurimoꝝ. CA.XXIX.

Taq; Alexander magnus(eteni īsignibus iudiciis optīme citraq; inuidiā tā supba cēsura peraget)inter spolia Darii persaꝝ regiis unguentorum scrinio capto:quod erat auro gēmisq; ac margaritis præciosum:uarios eius usus amicis demōstrātibus qn̄ tedebat unguenti bellatorem & militia sordidum:immo Hercule inquit librorū Homeri

custodiæ deretur:ut præciosissimū humani animi opus q̄ maxie diuiti opere seruaretur. Idē Pindari uatis familiæ penatibusque iussit parci:cū thebas raperet. Aristotelis philosophi patriā condidit:tantæque rerū claritati tā benignum testimoniū miscuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclē tragici coturni principē defunctū sepelire Liber pater iussit:obsidentibus mœnia lacedæmoniis. Lysandro eorū rege inquiete sæpius admonito ut pateretur hūari delicias suas. Requisiuit rex qui supremū diē athenis obiisset: nec difficulter ex iis quæ deus significasset intellexit:pacēq; funeri dedit.

uel suā credidit

De platone:Ennio:Virgilio.M.Varrone &.M.Cicerone. CA. XXX.

PLatoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus alias sæuitiæ superbiæque natus uittā nauē misit obuiā:ipse quadrigis albis egredientē in littore excepit. Viginti talentis unā orationē Isocrates uendidit. Aescines athaniensis summus orator cū accusationem: qua fuerat usus rhodi legisset:legit & defensionē Demosthenis:ob quā i illud depulsus fuerat exiliū. Mirantibusque tū magis fuisse miraturos dixit:si ipsum orantē audiuissent:in calamitate testis ingens factus inimici. Tucydidē iperatorē athenieses in exiliū egere rerū hestarū conditorē reuocauere:eloquentiā mirati cuius uirtutē dānauerant. Magnū & Menandro in comico socco testimoniū regū ægypti & macedoniæ contingit classe & per legatos petito. Maius ex ipso regiæ fortunæ prælata litterarū conscientia. Perhibuere & romani proceres etiā exteris testimonia. Cn. Pōpeius cōfecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ professione clari domū fores percuti de more a littore uetuit & fasces lictorios ianuæ submisit is: cui se oriens occidensque submiserat. Cato censorius in illa nobili triū sapientiæ procerum ab athenis legatione audito Carneade:q̄ primū legatos eos censuit dimittendos:quoniā illo uiro argumentante quid ueri esset haud facile discerni posset. Quanta morū cōmutatio! Ille semper alioquin exitiali appellans noie uniuersos ex italia pellendos censuit græcos. At pronepos eius uticensis Cato unū ex tribunatū militū philosophū:alterū ex cypria legatione deportauit. Eandēque linguā ex duobus Catonibus in illo abiecisse:in hoc iportasse memorabile est. Sed & nostrorū gloriam percenseamus. Prior Africanus. Qu. Enni statuā sepulchro suo iponi iussit: clarūque illud nomen imo uero spoliū ex tertia orbis parte raptū in cinere supréo cū poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti eius uerecundiā uetuit. Maiusque ita uati testimoniū contigit: q̄ si ipse sua carmina probauisset. M. Varrōis in bibliotheca quæ pria in orbe ab Asinio Pollione de manubiis:publicata Romæ & unius uiuentis posita imago est:haud minore(ut equidē reor)gloria principe oratore & ciue ex illa ingeniorū:quæ tunc fuit multitudine uni hanc coronā dante:q̄ cū eidē magnus Pōpeius pyratico ex bello naualē dedit. Innumerabilia deinde sunt exēpla:romana si persequi libeat:cum plures una gens in quocunque genere eximios tulerit:q̄ cæteræ terreræ. Sed quo & te.M. Tulli piaculo taceā?quo ue maxime excellentē insigni prædicē:quo potius q̄ uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio: & tota uita tua ad consulatū tantū operibus electis? Te dicente legē agrariā:hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus. Te suadente Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt:notatasque sedes ignominiæ discrimine æquo animo tulerunt. Te orante proscriptorū liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fugit ingeniū. Tu.M. Antoniū proscripsisti. Salue primus omnium parens patriæ appellate. Primus in toga triūphum:linguæque laureā merite:& facundiæ litterarū latinaꝝ parens æque ut dictator Cæsar hostis quondā tuus de te scripsit:oīum triumphoꝝ laureā adepte maiorē. Quanto plus est ingenii romani terminos in tantū promouisse:q̄ imperii:

De morum honestate. CA. XXXI.

REliqs animi boni pstitere & apud cæteros mortales spía:ob id Cati Corculi apud romanos cognominati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phitii plātus cunctis.

De auctoritate. CA. XXXII.

RVrsus mortales oraculorum societate dedere Chiloni lacedæmonio : tria præcepta eius delphis consecrando aureis litteris quæ sunt hæc. Nosse se queq̄ : & nihil nimiū cupere. Comitemq; æris alieni atque litis esse miseriam. Quin & funus eius:cum uictore filio olympiæ expirasset:gaudio tota græcia prosecuta est.

De diuinitate. CA. XXXIII.

DIuinitas & quædam cœlitum societas nobilissima ex fœminis in sybilla fuit. Ex uiris in Melampode apud græcos apud romanos in Martio.

De Nasica: CA. XXXIIII.

Ir optimus semel a condito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu.Idem in toga candida bis repulsa notatus a populo.In summa ei in patria mori nō licuit.Non hercule magis q̄ extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. CA. XXXV.

Vdicissima fœmina semel matronarum sñia iudicata est Sulpitia Paterculi filia:uxor Fuluii Flacci electa ex centũ præcipuis:quæ simulacrũ Veneris ex sybillinis libris dedicaret.Iteꝝ relĩgionis expimento claudia inducta romá deoꝝ matre.

De pietate. CA. XXXVI.

Ietatis exépla infinita qdé toto orbe extitere:sed Romæ unũ:cui compari cũcta non possint.Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplicii cá carcere ĩclusá matré cũ ĩpetrasset aditũ a ianitore semp excussa:ne qd inferret cibi:deprehésa est uberibus suis alés eá.Quo miraculo matri salus dõata filiæ pietate est.Ambæq; ppetuis alimétis.Et locus ille eidé cõsecratus est deæ.C.Quintio.M.attilio consſ.téplo pietatis extructo in illius carceris sede:ubi núc Marcelli theatrũ est.Gracchoꝝ pr̃ anguibus apprehésis in domo cum rñderetur ipsum uictuꝝ alterius sexus interempto imo uero inqt meũ necate:Cornelia.n.iuuenis est:& parere adhuc potest:hoc erat uxori parcere:& reipublicæ cõsulere:idq; mox consecutũ est.M.Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudiũ obiit.P.Rutilius morbo leui ĩpeditus nuntiata fr̃is repulsa ĩ cõsulatus petitiõe ilico expirauit.Publius Catienus Philotimus patronũ adeo dilexit:ut hæres oĩbus bonis institutus in rogũ eius se iaceret.

De artiũ plurimaꝝ excellentia:astrologia:grãmatica:geometria. CA.XXXVII.

Ariaꝝ artiũ scientia innumerabiles enituere:quos tñ attingi par sit floré hoĩum libátibus.Astrologia Berosus:cui ob diuinas prædictiones athenienses publico in gymnasio statuá in aurata lingua statuere.Grãmatica Apollodorus:cui amphyctiões græciæ honoré habuere.Hippocrates medicina pollens:qui uenienté:ab illyriis pestilétiá prædixit:& discipulos ad auxiliandũ circa urbes dimisit.Cui ob meritũ honores illos:quos Herculi decreuit:græcia.Eandé scientiá in Teõbroto Ptolemæus rex megalésibus sacris donauit cétũ talentis seruato Antiocho rege.Magna & Critobolo fama ẽ extracta Philippi regis oculo sagitta:& citra deformitaté oris curata orbitate luminis.Súma aũt Asclepiades prusiensis condita noua secta spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis:reperta ratione qua uinũ ægris medeẽ: relato e funere hoĩe & conseruato:sed maxĩe sponsione facta cũ fortuna ne medicus crederetur:si unq̃ inualidus ullo modo fuisset ipse:& uictor suprema in senecta lapsu scalaꝝ examinatus est.Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimoniũ.M.Marcelli cõtingit interdicto cũ syracusæ caperenẽ:ne uiolareẽ murus:nisi fefellisset ĩperiũ militaris ĩprudentia.Laudatus Ctesiphon Gnosius æde ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata:Philon athenis armamétario mille nauiũ.Ctesibius pneumatica ratiõe & hydraulicis organis repertis.Dinocrates metatus Alexádro ɔdéte ĩ ægypto Alexádriá.Idé hic ĩperatore dixit neq̃s ipsũ alius q̃ Appelles pĩgeret:q̃ Pyrgoteles sculperet:q̃ Lisippus ex ære duceret.Quæ artes plibus inclaruere exéplis.

Item mira opera artificis. CA. XXXVIII.

Ristidis thebani pictoris uná tabulá centũ talentis rex atralus licitatus est.Octingéta emit duas Cæsar dictator.Medeá & Aiacem Timomachi in téplo Veneris genetricis dicaturus.Candaules rex Bularchi picturá magnetũ exitii haud mediocris pari rependit auro. Rhodũ nõ incendit rex demetrius expugnator cognominatus ne tabulá Protogenis cremaret a pte ea muri locatá Praxitelis marmore nobilitatus est:gnidiaq; Veneẽ præcipue: uesano amore cuiusdá iuuenis insigni:& Nicomedis æstimatiõe regis grádi gnidioꝝ ære alieno pmutare eá conati. Phidiæ Iuppiter olympius quotidie testimõium perhibet.Mentori capitolinus & Diana ephesia:quibus fuere consecreta artis eius uasa.

De seruitiis. CA. XXXIX.

Ræciũ hoĩs in seruitio geniti maximũ ad hanc dié quod equidé cõperierim fuit grámaticæ artis Daphnidis Cn.Pisaurense uendente:&.M.Scauro principe ciuitatis.iii.mil.d.cc.sestertiis licente.Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriões:sed libertaté suá mercati.Quippe cũ iam apud maiores Roscius histrio.iii.mil.d.Anniá mercasse prodaẽ:nisi siquis in hoc loco desiderat armeniaci belli pauloante propter Tyridatem gesti dispensatoré qué Nero.iii.cxxx.manumisit.Sed hoc preciũ belli nõ hoĩs fuit tá hercule q̃ libidinis nõ formæ Paronetemi spadõis Seiano.iii.mil.d.mercante a Sutorio prisco.Quá quidé iniu

riam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis quoniam arguere nulli uocabat:

De præstantia gentium. CA. XL.

Entium in toto orbe præstantissima una oī uirtute haud dubie romana extitit: Fœlicitas cui præcipua fuerit hoī nō est humani iudicii:cū prosperitatē ipsam alius alio mō & suopte ingenio quisq; terminet.Si uerū facere iudicium uolumus:ac repudiata oī fortunæ ambitione decernere:mortaliū nemo est fœlix.Abunde igit̄ atq; indulgenter fortuna decidit̄:cū eo qui iure dici nō infœlix pōt.quippe ut alia nō sit:certe ne lacescat fortuna:metus est.Quo semel recepto solida fœlicitas nō est.Quid q̄ nemo mortaliū oībus horis sapit:utinamq; falsum hoc & nō a uate dictū q̄ plurimi iudicēt.Vana mortalitas:& ad circūscribēdā se ipsam igeniosa:cōputat more tratiæ gentis:q̄ calculos colore distinctos pro experimēto cuiusq; diei in urnam cōdit:ac supremo die sepatos dinumerat:atq; ita de unoquoq; p̄nūciat.Quid q̄ iste calculi candore illo laudatus dies originē mali habuit?Quámultos accepta affixere impia?Quámultos bona perdidere:& ultimis mersere suppliciis?Ista nimiꝝ bona:si cui inter illa hora in gaudio fuit.Ita ē profecto alius de alio iudicat dies:& tñ supremus de oībus.Ideoq; nullis credendū est.Quid q̄ bona malis paria nō sunt etiam pari numero?Nec lœtitia ullo minimo mœrore pensanda.Heu uana & īprudēs diligentia.Numerus dierum cōputat̄ubi quærit̄ pondus.

De fœlicitate fœminæ. CA. XLI.

Na fœminaꝝ in omni æuo Lampido lacedæmonia refertur:q̄ regis filia:regis uxor:regis mater fuit.Vna Berenicæ:q̄ filia:soror:mater Olympionicaꝝ.Vna familia Curionum:in qua tres continua serie oratores extiterunt.Vna Fabiorū:in qua tres continui prīcipes senatus.M.Fabius Ambustus.Fabius Rutilanus filius.Qu.Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. CA. XLII.

Aetera exempla fortunæ uariantis īnumera sunt.Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis?aut quæ mala immensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis.L.Sylla.Qu. Metello. CA.XLIII.

Eruauit p̄scriptū a Sylla.M.Fidustiū senatorē ānis.xxxvi.Sed iteꝝ p̄scriptus supstes Syllæ uixit usq; ad Antoniū.Constat nulla alia de causa ab eo p̄scriptū q̄ quia p̄scriptus fuisse.Triūphare.P.Vētidiū de parthis uoluit q̄dē solū:sed eūdē ī triūpho ascu lano.Cn.pōpeii Strabonis duxit pueꝝ.Quāq̄ Massurius auctor est bis in triūpho ductū.Cicero mulionē castrēsem suffaraneū fuisse.Plurimos iuuētā inopē in caliga militari tolerasse.Fuit & Balbus Cornelius maior cōsul:sed accusatus atq; de iure uirgaꝝ in eū iudicē in exiliū missus.Primus externoꝝ atq; etiā ī oceāo genitoꝝ usus illo honore:quē maiores latio quoq; negauerunt.Est &.L.Fuluius inter insignia exēpla tusculanoꝝ rebellantiū consul:eodē quoq; honore cū transisset exornatus cōfestim a populo ro.qui solus eodē anno quo fuerat hostis romæ triūphauit ex iis:quoꝝ cōsul fuerat.Vnus hoīum ad hoc æui fœlicis sibi cognomen asseruat.L.Sylla ciuili nēpe sanguine:ac patriæ oppugnatiōe adoptatus:& quibus nā fœlicitatis inductus argumentis:q̄ p̄scribere tot millia ciuiū:ac trucidare potuisset.O parua interpretatio & futuro tēpore infœlix.Non melioris sortis tūc fuere peuntes:quoꝝ miseremur hodie:cū Syllā nemo non oderit?Age nō exitus uitæ eius oīum p̄scriptoꝝ ab illa calamitate crudelior fuit erodēte seipso corpe:& supplicia sibi gignente:qđ ut dissimulauerit & supremo somno eius cui īmortalis quodāmodo est:credamus ab uno illo inuidiā gloria uictā.Hoc tñ nēpe fœlicitati suæ defuisse confessus est q̄ capitoliū non dedicauisset.Qu.Metellus ī ea orationē:quā habuit in supremis laudibus patris sui.L.Metelli pont.bis consulis:dictatoris magistri equitū.Quindecim uiri agris dandis:q̄ primus elephantos primo punico bello duxit in triumpho scriptū reliquit.Decē maximas res optimasq; in quibusq; quærendis sapientes ætatem exigerent:consumasse eum.Voluisse eñi primarium bellatorem esse.Optimum oratorem.Fortissimum imperatorem.Auspicio suo maximas res geri.Maximo honore uti:summa sapientia esse:summū senatorem haberi.Pecuniam magnam bono modo inuenire.Multos liberos relinquere:& clarissimum in ciuitate esse.Hæc contigisse ei:nec ulli alii post romam conditam.Longum est refellere & super uacuum:abunde uno casu refutante.Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam amissis incendio cum Palladiū raperet ex æde ueste memorabili causa:sed euentu misero.Quo fit:ut infœlix q dem dici non debeat:fœlix tamen esse non possit.Tribuit ei po.ro.quod nāq̄ ulli alii ab condito æuo:ut quotiens in senatum iret:curru ueheretur ad curiam.magnum & sublime:sed pro oculis datum.

uel iudiciū consilium

De altero Metello. CA. XLIIII.

Vius quoq; Qu. Metelli qui illa de patre dixerat filius iter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores amplissimos cognomenq; macedoniæ a quattuor filiis illatus est rogo: uno prætore: tribus cõsularibus: duobus triũphalibus uno censorio: quæ singula quoq; paucis cõtigere. In ipso tamẽ flore dignitatis suæ ab Catinio Labeone cui cognomẽ fuit Macerioni: tribuno plebis: quẽ e senatu censor eiecerat: uertens e cãpo meridiano tpe: uacuo foro: & capitolio: ad tarpeiũ raptus: ut præcipitaref conuolãte quidẽ tam numerosa illa cohorte: quæ patrẽ eũ appellabat. Sed ut necesse erat in subito tarde & tanq̃ in exequias: cũ resistendi sacroq; factũ repellendi ius nõ eẽt: uirtutis suæ opa & cẽsura periturus: ægre tribuno qui intercederet reperto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit. Bonis inde ẽt consecratis a damnatu suo tanq̃ parũ eẽt faucium certe intortarũ: expressiq; per aures sanguinis pœnã exactã esse. E quidẽ & Africani Aemiliani inimicũ fuisse inter calamitates duxerim ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit. Ite filii celebrate exequias: nũq̃ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iã ballearicis & creticis diadematis: iã Macedõicus ipse. Verũ ut illa sola iniuria æstimef: quis hunc iure fœlicem dixerit periclitatũ ad libidinẽ inimici? nec Africano saltẽ perire: quos hostes uicisse tanti fuit? aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediã urbẽ cẽsore tracto. Etenim sola hæc moriendi rõ fuerat tracto in capitoliũ illõ in qd' triũphãs ipse deorũ exuuiis ne captiuos qdẽ sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate cõsecuta factũ est periclitato macedonico uel funus tantũ ac tale pdere: in quo a triũphalibus liberis portaref in rogũ uelut exequiis quoq; triũphãs. Nulla est pfecto solida fœlicitas: quã contumelia ulla: uitæ rũpit: nedũ tanta. Quod superest nescio maior gloriæ an indignationi dolor accedat: iter tot Metellos tam scelerata Catinii audaciam semp fuisse inultã.

uel sanctũ collegium

De Diuo Augusto. CA. XLV.

N Diuo quoq; Augusto quẽ uniuersa mortalitas in hac censura nũcupat: si diligenter æstiment cuncta magna sortis humanæ reperient uolumina. Repulsa in magisterio equitũ apud auunculũ: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegã. Collegiũ in triuuiratu pessimorũ ciuiũ: nec æqua saltẽ portione: sed prægraui Antonio. Philippensi p̃lio morbo: fuga: & triduo in palude latebra ægroti. Et ut fatenf Agrippa & Mœcenas aqua subter cutẽ fusa. Turgida latera. Naufragia sicula. Et alia ibi quoq; in speluca occultatio. Iã in nauali fuga urgente hostium manu p̃ces Proculeio mortis admotæ. Cura perusinæ cõtentionis. Sollicitudo martis actiaci: pannoniciq; belli. Ruinæ põris. Tot seditiones militũ. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli nota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiẽs petita insidiis uita: Incusatæ liberorũ mortes: luctusq; non tantũ orbitate tristes adulteriũ filiæ. Et cõsilia patricidæ palã facta. Cõtumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulteriũ. Iũcta deinde rot mala Inopia stipẽdii. Rebellio illyrici. Seruitiorũ delectus. Iuuẽtutis penuria. Pestilẽtia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirandi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc uariana clades: & maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionẽ. Desideriũ post relegationẽ. Inde suspitio in Fabium: archanorũq; proditionẽ. Hinc uxoris & Tyberii cogitationes suprema eius cura. In summa deus ille cœlumq; nescio adeptus magis an meritus hærede hostis sui filio excessit.

uel suæ

Quos beatissimos dii iudicauerunt CA. XLVI.

Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandam hominum uanitatem a deo emissa. Duo sunt hæc. Phedium fœlicissimum qui pro patria proximo occubuisset. Iterum a Gige rege tunc amplissimo terrarum consultum Aglauum Prophodium esse fœliciorem. Senior hic in angustissimo archadiæ paruum sed annuis uictibus large sufficiens prædium colebat: nunq̃ ex eo egressus. Atq; ut e uitæ genere manifestũ est: minima cupidine minimum in uita mali expertus

uel alterũ
uel psóphidium

Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. CA. XLVII.

Onsecratus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussi & iouis deorum summi astipulatu Euthymus picta semper olympiæ uictor & semel uictus. Patria ei locri in Italia: ibi imaginem eius esse: & olympiæ alteram eadem die tactam fulmine. Callimachum ut nihil aliud miratum uideo: ad eumque iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihilq; adeo mirum aliud q̃ hoc placuisse diis.

De spatiis uitæ longissimis. CA. XLVIII.

DE spatio atq; lōginquitate uitæ hoīum nō locoꝝ modo situs:ueꝝ exēpla ac sua cuiq; sors nascendi incertū fecere. Hesiodus qui primus de hoc aliqua ꝓdidit fabulose(ut reor)multa de hoīum æuo referens cornici nouē nr̄as attribuit ætates. Quadruplū eius ceruis:id triplicatū coruis. Et reliq̄ fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argatonio tartesioꝝ regi.cl.tribuit ānos. Cyniræ cyprioꝝ.x.ānos amplius. Aegimio ducē tos. Theopōpus Epimenidi Gnosio.clvii. Hellanicus quosdā in ætholia epioꝝ gentis ducētos ex plere. Cui astipulat̄ Damiates memorans Pictoreū ex iis ꝑcipuū corpe uiribusq; ēt trecētis uixis se. Ephodorus arcadū reges trecētis annis. Alex.& Cor. Dādonē qdā in illyrico quingentis uixis se. Xenophon Impetrim pulutinioꝝ insulæ regē octingētis:atq; ut parce mētitus filiū eius sexcē tis. Quæ oīa inscitia tempoꝝ acciderunt. Annū.n.alii æstate unū determiabāt:& alteꝝ hyeme. Alii q̄dripartitis tēporibus sicut arcades:quoꝝ anni trimestres fuere. Quidā lunæ senio ut ægy ptii. Itaq; apud eos aliqui & singula millia ānoꝝ uixisse produnt̄. Sed ut ad cōfessa transeamus. Argantoniū gaditanū octoginta annis regnasse prope certū est. Putāt q̄dragesimo cœpisse. Mas sinissam.lx.annis regnasse indubitatū est. Gorgiā siculū cētū octo uixisse. Qu. Fabius Maximus sexagitatribus ānis augur fuit. M. Perpēna & nup. L. Volusius Saturninus oīum quos in consula tu sniam rogauerant superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit annos nonagitaocto. Qua in re & illud adnotare succurrit. unū omnino quinquennium fuisse quo senator nullus moreretur. Cum Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usq; ad ꝓxi mos censores ab anno urbis q̄ngetesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus cētū annos impleuit. Cuius inter primū & sextum cōsulatū.xlvi.anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit:quotiens nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiū Metellus Pōtifex. Et ex fœminis Liuia Ru tilii nonaginta septem annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagītanouē. Terentia Ciceronis.cvii. Clodia Ofelbi.cxv. Hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centū annis in scæna pronunciauit. Valeria Copiola Emboliaria reducta est in scænam Gn. Pō peio. Qu. Sulpitio cōss. Ludis pro salute Diui Augusti uotiuis annum centesimū quartum agēns Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone cōss. ante an nos nonagintaunum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo redu cta Sāmulā quoq; cētū decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stepha nionē qui primus togatus saltare instituit utriusq; sæcularibus ludis saltasse:& Diui Augusti & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit:quando sexagintatres non amplius anni inter fuere:q̄q̄ & postea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocant tempsin.cl.annis uiuere Mutianus auctor est. Totidē annos item censum Claudii Cæsaris censura. T. Fullonium bononi ensem:idq; collatis censibus quos ante detulerat:uitæq; argumentis(etenī id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi. CA. XLIX.

POscere uideretur locus ipse syderalis scientiæ sentētiam. Epigenes.cxxii.annos imple ri negauit posse. Berosus excedi centum septemdecim. Durat & ea ratio quam Peto syris ac Necepsos tradiderunt:& trimorion appellant a trium signorum portione:q̄ posse in italiæ tractu.cxxvi.annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quemq̄ no naginta partiū exortiuam mensuram quod anaphoras uocant transgredi:& has ipsas incidi oc cursu maleficoꝝ syderū:aut etiā radiis eoꝝ solisq;. Rursus Aesculapii sententiā secuti:qui statu ta uitæ spatia a stellis accepi dicit. Sed quantū primū tribuat incertū est. Rara autē esse dicūt lō giora tēpora:quandoquidē momentis horaꝝ isignibus lunæ dierum ue septem atq;.xxiiii.quæ nocte ac die obseruantur igēs turba nascat̄: scansili annoꝝ lege occidua:quā climacteras appel lant:non fere ita genitis quinquagesimūquartū annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat q̄ incerta res sit. Accedūt experimenta & exempla recentissimi census:quē intra quadriennium imperatores Cæsares Vespesiani pater filiusq; censores egerūt. Nec sunt oīa uasaria excutienda. Mediæ tantū partis inter apenninum montem padumq; ponemus exempla. Centū uiginti natos annos parmæ tres edidere. Brixelli unū.cxxv. Parmæ duos.cxxx. Placentiæ unū.cxxxi. Fauentiæ unam mulierem.cxxxii. Bononiæ. L. Tarentium Marci filiū. Arimini uero .M. Apomum. C.&.L. Tertulam.cxxxvii. Citra placētiam in collibus oppidum est uelleiacium: in quo.cx.natos annos sex detulere. Quattuor centenos uicenos. Vnum.cl.M. Mutius. M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re confessa in regione italiæ octaua centenum anno rum censi sunt homines.liiii. Centenum denum homines.lvii. Centenum uicenum quinum ho mines duo. Centenum tricenum homines quattuor. centenum tricenum quinum aut septenum

uel.xv.

totidem centenũ quadragenum hoĩes tres. Alia mortalitatis constantia. Homerus eadẽ noctẽ natos Hectorẽ & Polydamãta tradit tã diuersæ sortis uiros. C. Mario. C. Carbõe. iii. cons. ad. v. Kalen. iunias. M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadem die geniti fuẽt: oratores quid ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit: pariterq; domini ac serui gignuntur: reges & inopes.

In morbis uaria exempla. CA. L.

PVblius Cornelius Ruffus: qui consul cũ Manio Curio fuit dormiens oculorũ uisum amisit: cũ id sibi accidere sõniaret. E diuerso Phalereus iã tũ deploratus a medicis uomicæ morbo: cũ mortẽ in acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoste. Qu. Fabius Maximus cons. apud flumen isaram prœlio commisso aduersus allobrogũ regẽ aruernorũq; gentes ad. vi. idus augustas. cxxx. perduelliũ cæsis febri q̃rtana liberatus ẽ in acie. Incertum ac fragile nimirũ est hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis ẽt q̃bus largissime cõtingit: uniuersum utiq; æui tempus intuentibus. Quid q̃ æstimatiõe nocturnæ quietis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit? Pars æqua morti similis exigit̃: aut pœnæ nisi cõtingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carẽt: nec senectæ in pœnã uiuacis. Tot periculorũ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte: ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescũt sensus. Membra torquẽtur. Præmorit̃ uisus: auditus: incessus: dentes ẽt ac ciborũ istrumẽta: & tñ uitæ hoc tẽpus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitariũ reperit̃ exẽplũ. Xenophilũ musicũ centũ & q̃nq; annis uixisse sine ullo corporis incõmodo. At hercule reliq̃s oĩbus per singulas mẽbrorũ partes qualr̃ nullis aliis aĩalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis mõ sed & diebus noctibusq; trinis q̃drinis ue ẽt toto anno. Atq; ẽt morbus est aliq̃s p̃ ipsiam mori. Morbis. n. quoq; q̃sdã leges natura ĩposuit. Quadrini circuitꝰ febrẽ nũq̃ brũa nũq̃ hybernis mẽsibus incipere. Quosdã post sexagesimũ uitæ spaciũ nõ accedere. Alios pubertate depõi: a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiã. Nãq; uniuersis gentibus ingruũt morbi: & generati mõ seruitiis: mõ procerũ ordini aliosq; p̃ gradus. Qua in re obseruatũ in meridianis ptibus ad occasum solis pestilentiã semp̃ ire. Nec unq̃ fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

De signis mortis. CA. LI

IAm signa lætalia in furoris morbo risum. Sapientiæ uero ægritudine fimbriarũ curã & stragulæ uestis plicaturas. A somno mouentiũ neglectũ profundi humoris e corpe effluuiũ: in oculorũ quidẽ & narium aspectu idubitata maxime: ẽt supino assiduo cubitu. Venarũ inæquali: aut formicante percussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa: salutis securitatisque nulla sunt. Quippe cũ cẽsorius Cato ad filiũ de ualitudinis quoq; obseruatione: ut ex oraculo aliquo p̃didit: senilẽ iuuẽtã p̃maturæ mortis esse signũ. Morborũ uero tam ĩfinita est multitudo: ut Pherecides Syrus copia serpentiũ ex corpore eius erũpente expirauerit. Quibusdã p̃petua febris ẽ ut C. Mœcenati. Eidẽ triennio supremo nullo horæ momẽto contigit somnus. Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die natali: tãtum corripiebatur febre: & eoꝰ consuptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. CA. LII.

AViola cõsularis in rogo reuixit. Et q̃m subueniri nõ potuerat p̃ualente flamma: uiuus crematus est similis cã in. L. Lamia p̃torio uiro traditur. Nã Celiũ Tuberonẽ prætura functũ a rogo relatũ Messala Ruffus & pleriq; tradunt. Hæc est cõditio mortalium. Ad has & hmõi occasiones fortunæ gignimur: uti de hoĩe ne morti quidẽ debeat credi. Reperimus inter exẽpla Hermotini Clazomeni aĩam relicto corpe errare solitã: uagãq; e longinquo multa ãnunciare: quæ nisi a p̃nti nosci nõ possent: corpe iterim semianimi: donec cremato eo inimici qui Cãtaride uocabantur remeanti animæ uelut uaginã ademerint. Aristei ẽt uisã euolantẽ ex ore in p̃connesso corui effigie: magna quæ sequit̃ fabulositate: quã equidẽ & in gnosio Empimenide simili mõ accipio. Puerũ æstu & itinere fessum in specu septẽ & q̃nq̃ginta dormisse annis: rerũ faciẽ mutationẽq; mirantẽ uelut postero experrectũ die. Hic pari numero dierũ senio ingruẽte: ut tñ in septimũ & q̃nquagesimũ atq; centesimũ uitæ duraret annum. Fœminarũ sexus huic malo uidet̃ maxime oportunus ꝯuersione uuluæ quæ si corrigat̃: spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumẽ Heraclidis septẽ diebus fœminæ exanimis ad uitã reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidẽtibus capuæ quẽdã qui efferret̃ feretro domũ remeasse pedibus. Hoc idem aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium matexter e

fuæ maritũ funere locato reuixisse:& locatorem funeris ab eo elatũ. Adiecit miracula quæ tota ĩdicasse cõueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse:ut uideretur expirasse:apertoq; testaméto recitatũ hæredé minoré funeri instituisse. Interim eũ qui uidebat extinctus plaudendo cõcinuisse mysteria:& narrasse a fratre se uenisse. Cõmendatá sibi filiá ab eo. Demonstratũ præterea:quo in loco defodisset aurũ nullo conscio:& rogasse:ut iis funeribus quæ cõparasset:efferret. Hoc eo narrante fratris domestici prope annũ clauere exanimatũ illũ: & aurũ ubi dixerat:repertũ est. Plena præterea uita est his uaticiniis:sed nõ cõferenda:cũ sæpius falsa sint. Sicut ingenti exéplo docebimus. Cello siculo Gabienus Cæsaris classiũ fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice:& uix cohærente:iacuit in littore tota die. Deinde cum aduesperauisset:cum gemitu precibusq; congregata multitudie petiit:uti Põpeius ad se ueniret:aut aliquẽ ex caris mitteret. Se aũt ab iferis remissum:habereq; quod nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis:qbus Gabienus dixit:Inferis diis placere Põpeii causas & ptes pias. Proi de euentũ futurũ quẽ optaret:hoc se nũtiare iussũ. Argumẽtũ fore ueritatis q peractis mádatis ptinus expiraturus eẽt. Idq; ita euenit. Post sepulturá quoq; uisorũ exempla sunt:nisi q naturæ opa nõ pdigiosa cõsectamur. De mortibus repentinis. CA. LIII.

IN primis aũt uisa miraculo sunt:atq; freqntia mortis repentinæ. Hæc est summa uitæ foelicitas:quá esse naturalé docebimus. Plurimas pdidit Verrius. Nos cũ delectu modũ seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem:de quo diximus; Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cánési filio incolumi uiso:contra falsum nuntium. Pudore Diodorus sapientiæ dialeticæ professor lusoria quæstione nõ protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidentibus causis ob ere dum calciant matutino duo Cæsares prætor:& prætura populi ro. functus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus:ille romæ. Qu. Fabius maximis in cõsulatu suo pridie Kalen. ianua. In cuius locũ. M. Orellius paucissimarũ horarum consulatum petiit. Item. C. Vulcatius Gurges senator. Oés adeo sani atq; tẽpestiui:ut de progrediendo cogitarent. Qu. Aemilius Lepidus iam egrediés incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatum iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodiorũ cám in senatu magna cũ admiratione orauerat in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphylus præfectura & ipse functus:cum a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cũ deos salutasset. M. Iuuentius Thalna cõs.cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa:cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda:in. P. Pásam frem innixus. Bebius Iudex:dũ uadimoniũ differri iubet. M. Terentius Corax:dum tabellas scribit in foro. Necnõ & proximo anno:dum cõsulari uiro in auré dicit eques romanus ante Apollinẽ eboreũ:qui est in foro Augusti. Super oés. C. Iulius medicus:dum inungit specillum per oculũ trahens. A. Manlius Torquatus consularis:cum in cœnam placentá appeteret. L. Dutius medicus Valla:dum mulsi potionem haurit. Ap. Saupheius: cum a balneo reuersus mulsum bibisset:ouumque sorberet. P. Quintius Scapula:cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius. Scriba: cũ domi suæ práderet. Cornelius Gallus prætorius:&. Qu. Heterius eques ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas:duo æquestris ordis in eodẽ Pantomimo Mythico tum forma præcellente. Operosissima tamen securitas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis tradit:comœdiarũ histrione:cum populo admodũ placuisset:natali die suo:cõuiuiũq; haberet edita cœna calidá potioné in pultario poposcit:simulq; personam eius diei acceptá intuens:coroná e capite suo in eá transtulit: tali habitu rigens nullo sentiente: donec accubantiũ proximus tepescere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exempla. At contra miseriarũ innumera. L. Domitius clarissimæ gentis apud massiliam uictus:corfini captus ab eodem Cæsare ueneno poto propter tedium uitæ:postq biberat:omni opere:ut uiueret:annixus ẽ Inuenitur in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne illato in rogum eius unum e fauentibus iecit se sese. Friuolum dictu ne hoc gloriæ artificis daretur:aduersis studiis copia odorum corruptũ criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepidus nobilissimæ stirpis:quẽ euenti anxietate diximus mortuum:flammæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorem nõ potuisset:iuxta sarmentis aliis nudus crematus est. De sepultura. CA. LIIII.

IPsum cremare apud romanos non fuit ueteris instituti. Terra condebant. At postq longinquis bellis obrutos erui cognouere:tunc institutum. Et tñ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo añ Syllá dictatoré tradit eẽ crematus: Idq; eũ uoluisse ueritũ talioné eruto. C. Marii cadauere. Sepultus intelligit quoquo

mõ conditus:humatus uero humo contectus.

De aía uel de manibus:uel de resurrectione uerba gẽtiũ inanía. CA. LV.

Ost sepulturam aliæ atq; aliæ manium ambages. Oíbus a supre ma die eadé:q añ pri
mũ. Nec magis a morte sensus ullus:aut corpori:aut aíæ:q̃ ante natalẽ Eadé.n.uani
tas in futuꝝ etiá se propagat:& in mortis quoq; tépora ipsa sibi uita mentit. Alias im
mortalitaté aíæ:alias transfigurationé:alias sensum inferis dando:& manes colendo
deũq; faciendo:qui iá ét homo esse desierit. Ceu uero ullo modo spirandi rõ hoí a cæteris aía
libus distet. Aut nõ diuturniora í uita multa repiát: qbus nemo similé diuinat ímortalitatem.
Quod aũt corpus aíæ ꝓsequitur materiá. Vbi cogitatio illi:quomõ? uisus? auditusq;? aut q tan
git? qui usus eius? aut quod sine his bonũ? Quæ deide sedes? quáta ue multitudo tot sæculis ani
maꝝ uelut umbraꝝ? Puerilíũ ista deliramentoꝝ. Auidæq; nunq̃ desinere mortalitatis cõmen
ta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hoíum:ac reuiuiscédis promissa a Democrito uani
tas:qui nõ reuixit ipse. Quæ malũ ista dementia est:iterari uitá mortéq;. Quæ genitis ges unq̃
si in sublimi sensus aíæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo:credulitasque
præcipuũ naturæ bonũ morté:ac duplicat obitus:si dolere ét post futuri æstimationem euenit.
Etenim si dulce uiuere: cui potest esse:uixisse? At quáto facilius certiusq; sibi quenq̃ credere:ac
specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. CA. LVI.

Onsentaneũ uidet priusq̃ digrediamur a natura hoíum indicare:q cuiusque scientia
inuenta sunt. Emere ac uẽdere instituit Liber pater. Idé diadema regũ insigne:& tri
umphũ inuenit. Ceres fruméta cũ antea glande uescerent: Eadé mol[illegible]:& cõficere:in
attica italia:& sicilia:ob id dea iudicata. Eadé pría leges dedit. Vt alii putauere: Rhadamáthus.
Litteras semp arbitror assyrias fuisse. Sed alii apd' ægyptos a Mer.ut Gellius. Alii apud scyros re
ptas uolũt. Vtriq; i græciá attulisse e phœnice Cadmũ sexdecim numero. A.B.C.D.E.G.I.L.M.
N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiáo bello Palamedé adiecisse quattuor hac figura. θ ξ φ χ. totidé
post eũ Sionidẽ melicũ. ζ.η.ψ. Quaꝝ oíum uis í nr̃is recognoscit. Aristoteles decẽ & octo pri
scas fuisse. α.β.γ.δ.ε.ζ.κ.λ.μ.ν.ο.π.ρ.σ.τ.υ.χ. Et duas ab Epicharo additas. θ.χ. q̃ a Paláede
mauult: Anticlides í ægypto íuenisse quédá nomine Menona tradidit qndecí ánis ante Phoro
neũ antiquissimũ græciæ regé. Id monumétis approbare conat. E diuerso Epigenes apud baby
lonios septingentoꝝ uigiti annoꝝ obseruationes sydeꝝ coctilibus laterculis inscriptas docet:
grauis auctor in primis. Qui minimum Berosus & Critodemus quadringentoꝝ octoginta an
noꝝ. Ex quo apparet æternus litteraꝝ usus. In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias domós
cõstituerũt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis:antea specus erant pro domibus. Gelio
Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet:exéplo sumpro ab hirundinũ nidis. Oppidum
Cecrops a se appellauit cecropiá:q nũc est arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege añ cõditũ
uolũt. Quidã & sicyonẽ. Aegyptii multo añ apud ipsos diospolin. Tegulas íuenit Cinyra Agrió
pæ filius:& metalla æris:utrũq; in insula cypro. Itẽ forcipẽ:marculũ:uectẽ:incudẽ. Puteos Dana
us ex ægypto aduectus in græciá:q̃ uocabat argos. Lapidicinas Cadmus thebis:at ut theophra
stus in phœnice. Trason muros. Turres:ut Aristo. Cyclopes. Phœnices:ut Theophrastus. Aegy
ptii textilia. Infecere lanas sardibus Lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnæ. Linum & re
tia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarensis. Sutrinam. Boetius. Mediciná ægyptii apud ip
sos uolunt repertam. Alii per arabum:babylonis & Apollinis filium. Herbariam & medicamen
tariam a Chirone Saturni & Phyllíræ filio. Aes conflare & temperare Aristoteles Lydum scyten
mõstrasse. Theophrastus Delá Phrygé putat. Aerariá fabricá alii Chalybas: Alii Cyclopas. Ferrũ
Hesidiodus in creta eos:qui uocati sũt Dactyli Idæi. Argentũ inuenit Ericthonius atheniensis:
ut alii ceacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus phœnix ad pangeum mõtem:ut alii Thoas
& Eaclis in panchaia:aut Sol Oceani filius:cui Gellius medicinæ quoq; íuentioné ex melle assi
gnat. Plumbũ ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere
cyclopes. Figulinas Chorebus atheniensis. In iis orbé Anacharsis scythes:ut alii Hyperbeos co
rinthius. Fabricã materiaꝝ Dedalus:& in ea serram:asciam:perpendiculum:terebrá : glutinum:
ichthyocollam: Normam:fornicé autem & libellam:& tornum:& clauem Theodorus samius.
Mensuras & pondera Phidõ argiuus:aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignem e silice Pyrodes:
cilicis filius. At eũdem asseruare i ferula Prometheus. Vehículum cum quattuor rotis phryges:
Mercaturas pœni:culturas uitium & arborum Eumolphus atheniensis. Vinũ aqua misceri Sta

philus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristeus atheniensis. Idem mella. Bouem & aratrũ. Briges atheniensis: ut alii Triptolemus. Regiã ciuitatem ægyptii. popularem attici: post Theseũ tyrannus primus fuit phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonii. Iudiciũ capitis in ariopago primum actum est: prœlium afri cõtra ægyptios primi fecere fustibus: quos uocãt phalangas. Clipeos inuenerunt Prœtus & Acritus inter se bellantes: siue Chalchus Athamantis filius. Loricã Mydias messenius. Galeam: gladiũ: hastam lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcũ & sagittam Scythem Iouis filium. Alii sagittas Persen Persei filium inuenisse. Lanceas ætolas. Iaculum cum amento ferunt inuenisse Aetolũ Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenum pilumq; Penthesileã amazonem securim. Piseum uenabula. Et in tormentis scorpionẽ Cretas. Catapultã syros. Phœnicas balistam & fundã. Aeneã tubam Piseum Tyrrhenũ. Testudines Artemonẽ clazomenium. Equum: qui nunc aries appellat̃ in muralibus machinis Epeum ad troiã. Equo uehi Bellorofontẽ. Frenos & strata equorum Peletroniũ. Pugnare ex quo thessalos: qui cẽtauri appellati sunt: habitantes secundũ pelium montem. Bigas primũ iunxit phrygum natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinem exercitus: signi dationem: thesseras: uigilias inuenit Palamedes troiano bello. Specularem significationẽ eodem bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theseus. Auguria ex auibus Cara: a quo caria appellata: Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus. Aruspicium Delphus. Igni spicia Amphiaraus. Auspicia auium Tyresias thebanus. Interpretationẽ ostẽtorum & somniorum Amphyctyon. Astrologiam Atlas Libyæ filius: ut alii ægyptii: ut alii assyrii. Spherã in ea millesius Anaximãder. Ventorum rationẽ Aelous Hellenis filius. Musicã Amphion. Fistulam Pan. Monaulum Mercurius. Obliquã tibiam Mydas in phrygia. Geminas tibias Marsias. In eadem gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. Phrygios Marsyas phryx. Citharam Amphyon: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Septẽ cordis additis Terpander. Octauã Simonides addidit. Nonam Timotheus: Cithara sine uoce cecinit Thamyras prius. Cum cantu Amphion ut alii Linus. Cithara edita carmina composuit Terpander. Cũ tibiis canere uoce Troezenius Dardanus instituit. Saltationẽ armatam Curetes docuere. Pyrrhycen Pyrrhus: utranq; in creta. Versum heroicũ pythio oraculo debemus. De poematũ origine magna quæstio est. Ante troianum bellum probant̃ fuisse. prosaicam orationem condere pherecides Syrius instituit tẽpore Cyri regis. Historiam Cadmus milesius. Ludos gymnicos in arcadia Lycaon. Funebres Acastus in iolcho post eum Theseus in isthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilã lusoriam. Gyges lydius picturam in ægypto. In græcia uero pyrrhus Dedali cognatus ut Aristoteli placet: ut Theophrasto Polygnotus atheniensis. Nauem primus in græciam ex ægypto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabatur inuentis in mari rubro inter insulas a rege Erythra. Reperiuntur qui mysos & troianos priores excogitasse in hellesponto putent: cũ transirent aduersus thracas. Etiã nunc in britãnico oceano uitiles corio circũsutæ fiunt. In nilo ex papyro & scirpo & arundine. Longa naue Iasonem primum nauigasse philostephanus auctor est. Egesias parrhalum. Ctesias Samyram. Saphanus Semyramin. Archimachus Aegœonem. Biremem Damasthenes erythreos fecisse. Triremẽ Thucydides Amoclen corithiũ. Quadriremẽ Aristoteles carthaginẽses. Quinqueremẽ instituit Nesichthon salaminius. Sex ordinũ zenazoras syracusius. Ab ea ad deciremẽ Nesigitõ. Alexandrum magnum ferunt instituisse ad duodecim ordines. Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quidecim. Demetrium Antigoni ad. xxx. Ptolemæum philadelphum ad. xl. Ptolemæum philopatorem: qui Tryphon cognominatus est: ad. l. Onerariã Hippus tyrius inuenit. lembum cyrenenses. Cymbã phœnices. Celocem rhodi. Cercuiram cyprii. Syderum obseruationem in nauigando phœnices. Remum copæ. latitudinem eius plateæ. Vela Icarus. Malum & antẽnam Dedalus. Hypagum salaminii: aut pericles atheniensis. Tectas longas tasii: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit Piseus. Tyrrheni ancoram. Eupalamius eãdem bidẽtẽ: Anacharsis harpagonas. Et manus Pericles atheniensis: amminicula gubernãdi Typhis: Classe princeps depugnauit Minos. animal occidit primus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentium cõsensus. CA. LVII.

Entium consensus tacitus primus oium conspirauit ut ionum litteris uterentur.

De litteris antiquis. CA. LVIII.

Eteres græcas fuisse easdem pene: quæ nũc latinæ inditio erit delphica tabula antiq æris: quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cũ inscriptione tali. ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗΣ. ΤΙΣΑΜΕΝΟΥ. ΑΘΗΝΑΙΟΣ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Quando primum tonsores romæ. CA. LIX.

Equens gentiũ cõsensus in tonsoribus fuit:sed romanis tradior.In Italiã ex sicilia uenere post romã conditã anno quadringentesimo quiquagesimoquarto: adducẽte.P.Ticinio Mena ut auctor est Varro. ante intonsi fuere.primus oĩum radi quotidie instituit Africanus.Sequens Diuus Augustus cultris semper usus est.

Quãdo primum horologia. CA. LX.

Ertius consensus fuit in horarum obseruatiõe iam hac rõne accedens.Quãdo & a quo in græcia reperta diximus in secundo uolumine.Serius ẽt hoc romæ cõtigit Duodecim tabulis ortus tantũ & occasus nomiatur:post aliquot annos adiectus est & meridies accenso cõsulũ id ꝑnunciante cũ Curio inter rostra:& græcostasin prospexisset talem solem A colũna ænea ad carcerẽ inclinato sydere supremã pronuntiauit.Sed hoc serenis tm̃ diebus usq; ad primũ punicũ bellũ.princeps romanis solarium horologiũ statuisse ante.xii.annos q̃ cum pyrrho bellatũ est:ad ædem.Quirini.L.Papyrius Cursor cũ eandẽ dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali proditur.Sed neq; facti horologii rõem:uel artificis significat:nec unde translatũ est:aut apud quem scriptũ id inuenerit.M.Varro primũ statutũ in publico secundũ rostra in colũna tradit bello punico primo a.M.Valerio Messala cõsule catina capta in sicilia.Deportatũ inde post.xxx.annos q̃ de papyriano horologio traditur:anno urbis quadringẽtesimo septuagesimoseptimo.Nec cõgruebant ad horas eius lineæ:paruerũt tamẽ ei annis undecim:donec.Qu. uel unde centum Martius philippus qui cũ.L.Paulo fuit censor diligentius ordinatũ iuxta posuit.Idq; munus inter censoria opera gratissime est acceptum.Etiamnum tamen nubilo incertæ fuere horæ usque ad proximum lustrum.Tunc Scipio Nasica collega Lanati primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum.Idq; horologiũ sub tecto dicauit:anno urbis.d.lxxxxv.Tãdiu po.Ro.indiscreta lux fuit.Nunc reuertamur ad reliqua animalia:primumq; terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus.Elephantorum cõmendantio:& de sensu eorum. CA. I.

D RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA ET PRIMVM terrestria.Maximum est elephas:ꝓximumq; hũanis sẽsibus.Quippe itellectus illis sermonis patri.Et in primis obediẽtia:officiorũq; q̃ didicere memoria.Amoris & gl'iæ uoluptas:imo uero q̃ ẽt in homine rara ꝓbitas:prudentia:æqui as.Religio quoq; syderum solisq; ac lunæ ueneratio.Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quẽdã amnẽ cui nomẽ ẽ anulo itescẽte:luna noua:greges eorum descẽdere: uel ca ibiq; se purificãtes solẽniter aqua circũspergi:atq; ita salutato sydere in siluas reuerti:uitulorum fatigatos præ se ferẽtes. Alienæ quoq; regionis intellectu credunt maria transituri nõ añ naues cõscẽder: q̃ inuitati rectoris iureiurãdo de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudine qñ & illas moles infestant morbi:per herbas supini i cœlũ iacẽtes:ueluti tellure precibus alligata.Nam quod ad docilitatẽ attinet.Regem adorãt. Genua submittunt.Coronas porrigunt.Indicis arabici minores:quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. CA. II.

Omæ iuncti primum subiere currum Pompeii magni africo triumpho.Quod prius india uicta triumphante Libero patre memoratur.Procilius negat potuisse Pompeii triumpho iũctos ingredi porta.Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdã incõditos motus edidere saltantium modo.Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis:atq; inter se gladiatorios congressus edere:aut lasciuiente pnicitate colludere.Postea & per funes incessere.Lecticas etiã ferentes quaterni singulas:puerperas imitantes: plenisq; hoium tricliniis accubitu:iere per lectos ita libratis uestigiis:ne quis potantium attingeret.

De docilitate eorum. CA. III.

Ertũ ẽ unũ tardioris igenii in accipiẽdis:q̃ tradebãt:sæpius castigatũ uerberibus eadẽ illa meditãtẽ noctu reptũ.Mirum maxie & aduersis qdẽ funibus subire.Sed regredi magis utriq; ꝓnis.Mutianus ter consul auctor ẽ aliquẽ ex iis & lrarum ductus græcarum didicisse:solitũq; pscribere eius liguæ uerbis.Ipse Ego hæc scripsi:& spolia celtica dicaui.Itẽq; &

uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerentur:territos spatio procul pontis a cōtinē te porrecti:ut sese longinquitatis æstimatione fallerent:auersos retrorsus isse. Prædā ipsi in se ex pectandam sciunt solam esse in armis suis:quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tanto antiqui or & consuetudo melius dentes. Quā ob rē deciduos casu aliquo uel senecta defodiunt. Hoc so lū ebur est. Cæterū & in iis quoq; quod corpus intexit uilitas ossea. Quāq̄ nuper ossa ēt in lami nas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium præterq̄ ex idia reperitur. Cæ terū in nr̄o orbe cessere luxuriæ. Dentiū candore intelligit iuuenta. Circa hos belli cura sūma. Alterius mucroni parcunt:ne sit prœliis hebes:alterius operario usu fodiunt radices. Impellunt moles. Circūuentiq; a uenantibus primos constituunt:quibus sunt minimi:ne tanti prœliū pu tetur:postea fessi impactos arbori frāgunt:prædaq; se redimunt.

De clæmentia eorum:& q̄ pericula sua intelligant:& de tigridis truculētia. CA. IIII.

Irū in plerisq; aīalium scire quare petant:Sed & p cūcta qd caueant. Elephas hoīe ob uio forte in solitudine & simpliciter oberrante clæmens placidusq; ēt demonstrare uiam traditur. Idē uestigio hoīs aīaduerso priusq̄ hoīe intermiscere insidiaꝝ metu. Subsistere ab olfatu. Circunspectare: Iras pflare. Nec calcare:sed erutum pximo tra dere. Illum sequenti nuntio simili usq; ad extremū:tunc agmen circumagi:& reuerti:aciemq; di rigi. Adeo oīum odori durare uirus:illud maiore ex parte ne nudoꝝ quidē pedū. Sic & tigris ē feris cæteris truculenta:atq; ipsa elephanti quoq; spernēs uestigia. Hoīe uiso transferre dicit p tinus catulos. Quo nam mō agnito? ubi ante cōspecto illo quē timet? Etenim tales siluas minie frequentari certum est. Sane mirant ipsam uestigii raritatē. Sed unde sciunt timendos esse? imo uero cur uel sæpius conspectū paueant:tāto uiribus:magnitudine:uelocitate præstantiores? Ni mirum hæc ē natura reꝝ:hæc potentia eius sæuissimas feraꝝ maximasq;:quæ nunq̄ uidissent: quod debeant timere:& statim intelligere:cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. CA. V.

Elephanti gregatim semp ingrediunt. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate pro ximus amnē transituri minimos præmittunt:ne maioꝝ ingressu atterente alueū cre scat gurgitis altitudo. Antipater auctor est duos Antiocho regi in bellicis usibus cele bres ēt cognominibus fuisse. Etenim nouere ea. Certe Cato cū imperatoꝝ noīa āna libus describeret:eū qui fortissime prœliatus eēt:in punica acie Sutrū tradidit uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadū fluminis experienti renuit Aiax:alioquin dux agminis semper. Tū pronuntiatū eius fore principatū qui transisset:ausumq; Patroclū. Ob id phaleris argenteis quo maxime gaudēt:& reliquo oī primatu donauit. Ille qui notabat inedia mortē ignominiæ ptulit. Mirus nāq; pudor est. Victusq; uocē fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudor nunq̄ nisi in abdito coeūt. Mas quinquēnis:fœmina decennis. Initur aūt biēnio:qnis ut ferunt cuiusq; anni diebus:nec amplius. Sexto pfundunt amne nō ante reduces ad agmen. Nec adulte ria nouere. Nulla ue pp fœminas inter se prœlia:cæteris aīalibus pernicialia. Nec quia desit illis amoris uis. Nāq; traditur unus amasse quandā in ægypto corollas uendētē. Ac ne quis uulgari ter electā putet:miretur gratā Aristophani celeberrimo in arte grāmatica:alius Menandrū syra cusanū incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi desideriū eius quotiēs nō uideret inedia testa tus. Et unguētariā quādā dilectā iuba tradit. Oīum amoris fuere argumēta gaudiū a cōspectu: blanditiæq; incōditæ:stipes quas populus dedisset:seruatæ:& in sinū effusæ. Nec miꝝ esse amo rē qbus sit memoria. Idē nāq; tradit agnitū in senecta multos post annos qui rector ī iuuēta fuis set. Idem diuinationē quandā iusticiæ. Cū Bocchus rex. xxx. elephantis totidem:in quos sæuire instituerat stipitibus alligatos obiecisset:procursantibus inter eos qui lacesserent:non potuisse effici:ut crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

Quando primum in italia. CA. VI.

Lephantes italia primū uidit pyrrhi regis bello:& boues lucas appellauit ī lucanis ui sos anno urbis quadrigentesimo septuagesimo secūdo. Roma aūt in triumpho septē annis ad superiorē numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secun do uictoria. L. Metelli pōtificis in sicilia de pœnis captos. cxlii. fuere trauecti ratibus quas dolioꝝ cōsertis ordinibus īposuerant. Verius eos pugnasse in cyrco:interfectosque iaculis tradit penuria cōsilii. Q̄ m̄ neq; ali placuisset:neq; dōari regibus. L. Piso īductos dūtaxat ī cyr cū:atq; ut cōteptus eoꝝ increscere ab operariis hastas præpilatas hn̄tibus:p cyrcū totū actos. Nec quid dein de iis factum sit auctores explicant:qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CA. VII.

Lara est unius e romanis dimicatio aduersus elephantum. Cum Hannibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Namq; unum qui superat: obiecit elephanto: & illum dimitti pactus si ideremisset. Solus ergo in harena cōgressus magno pœnoꝶ dolore cōfecit. Hannibal cū famā eius dimicationis cōtemptū allaturā beluis intelligeret: equites misit qui abeuntē interficerēt. Promuscidē eoꝶ facillime amputari Pyrrhi Prœlioꝶ experimētis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primū oīum in cyrco Claudii Pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Posthumo consſ. anno urbis sexcentesimo qnquagesimo quinto. Itē post annos. xx. Luculloꝶ ædilitate curuli aduersus tauros. Pompeii quoq; altero cōsulatu dedicatione tēpli Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidā tradūt. xvii. Getulis ex aduerso iaculantibus mirabili unius dimicatiōe: qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas: arrepta scuta iaciens in sublime: quæ decidentia uolubilitate spectātibus uoluptati erāt in orbē circūacta: uelut arte nō furore beluæ iacerent. Magnū & i altero miraculū fuit uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionē tentauere nō sine uexatiōne populi circūdantis claustris ferreis. Qua de cā Cæsar dictator postea sile spectaculū editurus euripis harenā circūdedit: quos Nero princeps sustulit equiti loca addēs. Sed Pōpeiani amissa fuge spe misericordiā uulgi inenarabili habitu quærētes supplicauere quadā sese lamētatione cōplorantes: tanto populi dolore: ut oblitus īperatoris: ac munificentiæ honorisue exquisitæ flēs uniuersus consurgeret: dirasq; Pōpeio: quas ille mox luit pœnas: īprecaret. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius. xx. cōtra pedites qngentos. Iteꝶ totidem turriti cū sexagenis ꝓpugnatoribus: eodē quo priores numero peditū: & pari equitū e diuerso dimicāte. Postea singulis principibus Claudio & Neroni in cōsumatione gladiatoꝶ. Ipsius aīalis tanta narrat clæmētia cōtra minus ualida: ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat: ne quid obterat imprudens. Nec nisi lacessiti noceāt. ideoq; gregatim semper ambulent. Minime ex oībus soliuagi. Equitatu circumuecti īfirmos aut fessos uulneratosue in mediū agmen recipiunt: ac uelut imperio: aut ratione per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

uel honori suo

uel quinquaginta

Quomodo capiantur. CA. VIII.

Apiūtur aūt in india unū ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitariū: abactūue a grege uerberat ferū. Quo fatigato trāscendit in eū: nec secus ac priorē regit. Africa foueis capit: in quas deerrāte aliquo ꝓtinus cæteri congerunt ramos: moles deuoluunt: aggeres cōstruunt: omniq; ui conant extrahere. Antea domitandi gratia gregis equitatu cogebāt in conuallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius inclusos ripis fossisq; fame domabāt. Argumētū erat ramus homine porrigēte clæmenter acceptus. Nūc dentiū cā. Pedes eoꝶ iaculant alioquin mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu alunt: arbores propinquas itineri eoꝶ cōscendunt. Inde totius agminis nouissimū speculari extremas inclunes desiliunt. Leua aprehēdit cauda. Pedes stipant in sinistro fœminæ. Ita pēdēs: alteꝶ poplitē dextra cædit: ac præacuta bipēni hoc crure tardato ꝓfugiēs: alterius poplitis neruos ferit: cūcta ꝓceleri pernicitate peragens. Alii tutiore gñe: sed magis fallaci intētos ingentes arcus defigunt humi lōgius. Hos præcipui uiribus iuuenes cōtinent. Alii cōnixi pari conatu tendunt: ac ꝓtereūtibus sagittaꝶ uenabula infigūt: mox sanguinis uestigiis sequunt. Elephātoꝶ generis fœminæ multo pauidiores.

Quomō domantur. CA. IX.

Omant aūt rabidi fame & uerberibus: elephātis aliis admotis qui tumultuātē cathenis coerceāt. Alias circa coitus maxīe efferant: & stabula idoꝶ dētibus sternūt. Qua propter arcēt eos coitu: fœminarūq; pecuaria separant: q̄ haud alio mō q̄ armentoꝶ hñt. Domiti militant: & turres armatoꝶ in hostes ferūt: magnaq; ex parte oriētis bella cōficiunt. Prosternunt acies: proterunt armatos. Iidē minimo suis stridore terrentur: uulneratiq; & territi retro semper cedunt: haud minore partium suarum pernicie. Indicum afri pauent: nec cōtueri audent. Nam & maior indicis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura. CA. X.

Ecem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec amplius q̄ singulos semel gignere: pluresq; uiuere ducentis annis: & quosdā trecentis. Iuuenta eoꝶ sexagesimo incipit. Gaudēt amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur: cum alioquī nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximum hoc malū: inflationēq; & ꝓfluuiū alui: nec alia morboꝶ genera sentiūt. Olei potu tela quæ corpori

eoꝝ ĩhæſerãt:decidere ĩuenio. A ſudore ãt facilius adhæreſcere. Et terrã ediſſe iis rabificũ ẽ:niſi ſæpius mãdant. Deuorant aũt & lapides. Truncos quidẽ gratiſſimo in cibatu hñt. Palmas excelſiores fronte proſternũt. Ac ita iacẽtiũ aſſumũt fructũ. Mandunt ore. Spirant & bibunt:odoranturq; haud improprie appellata manu. Aĩaliũ maxime odore murẽ:& ſi pabulũ in pſepio poſitũ attingi ab eo uidere:faſtidiũt. Cruciatũ in potu maximũ ſentiũt hauſta hyrudĩe: quã ſanguiſugã uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo animæ canali ſe fixit:intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus. Vẽtres molles. Setaꝝ nullũ tegumẽtũ. Ne in cauda quidẽ præſidium abigẽdo tedio muſcaꝝ. Nanq; id & tanta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitãs id genus aĩalium odore. Ergo cum extenti recepere examina:arctatis in rugas repente cãcellis cõprehenſas enecãt. Hoc iis pro cauda:pro iuba:pro uillo eſt. Dentibus ingens preciũ:& deoꝝ ſimulacris laudatiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria cõmẽdationẽ:& aliã expetit in callo manus uim ſaporis:haud alia de cauſa credo q̃ quia ipſum ebur ſibi mandere uidet. Magnitudo dẽtiũ uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamẽ in extremis africæ:qua confinis æthiopiæ eſt. poſtiũ uicem in domiciliis præbere. Sepeſq; in iis & pecorum ſtabulis palos elephantorum dẽtibus fieri Polybius tradit auctore Gulluſa Regulo.

Vbi naſcantur:& de diſcordia eorum & draconum. CA. XI.

Elephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines:& in mauritania. Ferunt æthiopes & troglodytæ ut dictũ eſt: Sed maximos india bellanteſq; cũ iis perpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis:ut & ipſos circũflexu facili ambiant:nexuq; nodi præſtringant. Commoritura dimicatio:uictuſq; corruens complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. CA. XII.

Mira aĩaliũ pro ſe cuiq; præcipua ſolertia eſt:ut iis una ſcandẽdi in tantã altitudinẽ difficultas. Draco itaq; iter ad pabula ſpeculatur. Ab excelſa ſe arbore inĩcit. Scit ille impارẽ ſibi luctatũ cõtra nexus. Itaq; arboꝝ aut rupiũ attritum quærit. Cauent hoc dracones:ob idq; greſſus primũ alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt:pariterq; ſpiritũ præcludunt:& moliſſimas lancinant partes. Iidẽ obuii deprehẽſi in aduerſos erigũt ſe:oculoſq; maxime petũt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame:& mœroris tabe confecti reperiantur. Quã quis aliã tantæ diſcordiæ cauſam attulerit:niſi naturæ ſpectaculum ſibi ac paria componentis. Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinẽ ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quãobrẽ in amnes merſos inſidiari bibẽtibus:arctatiſq; illigata manu in aurẽ morſum defigere. Quoniam is tãtum locus defendi nõ poſſit manu. Dracones eſſe tantos:ut totum ſanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi:ſiccatoſque concidere:& dracones inebriatos opprimi commoriq;.

De draconibus. CA. XIII.

Generat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi uocãtur æthiopes:apud quos maxime naſcãt. Narratur in maritimis eorum quaternos:quinoſq; inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis & bois. CA. XIIII.

Megaſthenes ſcribit in india ſerpentes in tantam magnitudĩem adoleſcere:ut ſolidos hauriant ceruos:tauroſq;. Metrodorus circa rhindacum amnẽ in ponto ut ſupuolãtes q̃uis alte:perniciterq; alites hauſtu raptas abſorbeãt. Nota eſt in punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperatore baliſtis:tormentiſq; ut oppidum aliquot expugnata ſerpens. cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; uſq; ad bellũ numãtinum durauere romæ in templo. Faciunt his fidem in italia appellatæ boæ in tantam magnitudinem exeuntes:ut Diuo Claudio principe occiſæ in uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Alunt primo bubuli lactis ſucco:unde nomen traxere. Cæterorum animalium:quæ modo conuecta undique italiæ contigere ſæpius:formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

De ſcythicis animalibus:& ſeptentrionalibus. CA. XV.

Pauciſſima ſcythia dignit iopia fructuũ. Pauca ɔtermia illi germania. Inſignia tñ bouũ feraꝝ gña iubatos biſõtes:excellẽtiq; & ui:& uelocitate uiros:qbꝰ ĩpitũ uulgus bubaloꝝ nomẽ ĩpoĩt:cũ id gignat africa uituli potiꝰ ceruiue q̃dã ſiĩitudĩe. Sepẽtrio fert & equoꝝ greges feroꝝ: ſicut aſinoꝝ aſia:& africa. Præterea alcẽ ni ꝓceritas auriũ:& ceruicis diſtiguat:iumento ſimilẽ. Item natã in ſcandinauia inſula:nec unq̃ uiſam in hoc orbe: multis tamen

narratã alcen haud dissimilem illis & nullo suffraginũ flexu.ideoq; nõ cubãtem:& accliuẽ arbo- ul'machlin
ri in somno:eaq; incisa ad isidias capi.Alias uelocitatis memoratæ.Labrũ ei superius prægrãde:
ob id retrograditur in pascendo:ne in priora tendens inuoluatur.Tradũt in pæonia feram:quæ
bonasus uocetur:equina iuba:cætera tauro similem.cornibus ita in se inflexis:ut non sint utilia
pugnæ.Quapropter fuga sibi auxiliari:reddente ea fimum interdum:& triũ iuge₃ longitudine
cuius contactus sequentes:ut ignis aliquis comburat.Mirum pardos:pãtheras:leones : & similia
condito in corporis uaginas unguium mucrone:ne refringantur:hebetenturq; ingredi:auersisq;
falculis currere:nec nisi appetendo prætendere.

De leonibus. CA. XVI.

LEoni præcipua generositas:tunc cum colla armosq; uestiũt iubæ.Id enim ætate cõti
git e leone cõceptis.Quos uero pardi generauere:semper insigni hoc carẽt:Simili mo
do fœminæ.Magna iis libido coitus:& ob hoc maribus ira.Africa hæc maxime spe-
ctat inopia aqua₃:ad paucos amnes congregantibus se feris.Ideo multiformes ibi animaliũ par
tus:uariæ fœminis cuiusq; generis mares aut ui:aut uoluptate miscẽte.Vnde etiam uulgare græ
ciæ dictũ semper aliquid noui africam afferre.Odore pardi coitũ sentit in adultera leo:totaq; ui
consurgit in pœnã.Iccirco aut culpa flumine abluitur:aut longius comitatur:Semel autẽ edi par
tum lacerato unguium acie utero in enixu uulgum credidisse uideo.Aristoteles diuersa tradit:
uir quẽ in iis magna secuturus in parte præfandum reor.Alexandro magno rege inflãmato cupi
dine animalium naturas noscendi:delegataq; commentatione Aristoteli summo in omni scĩa ui
ro:aliquot millia hoĩum in totius asiæ:græciæq; tractu parere iussa:omnium quos uenatus:au-
cupia:piscatusq; alebant.Quibusq; uiuaria:armẽta:aluearia:piscinæ:auiaria in cura erãt:ne quid
usq̃ genitũ ignoraref ab eo.Quos percõtãdo.L.ferme uolumina illa præclara de aĩalibus cõdi
dit.Quæ a me collecta in arctũ:cũ iis:quæ ignorauerat:quæso ut legentes boni consulãt:in uni
uersis re₃ naturæ opibus:medioq; clarissimi regum oĩum desiderio cura nr̃a breuiter peregrinã
tes.Is ergo tradit leænã prĩo fœtu parere qnq; catulos:ac per annos singulos uno minus:ab uno
sterile scere.Informes:minimasq; carnes magnitudine mustellarum esse initio.Semestres uix ĩgre
di posse:nec nisi bimestres moueri.In europa aũt inter acheloũ tãtũ:& nestum amnes leones eẽ:
sed longe uiribus præstantiores iis:quos africa:aut syria gignant.Leonũ duo genera cõpactile:&
breue crispioribus iubis.Hos pauidores esse:q̃ longo simpliciq; uillo:eos cõtemptores uulne₃.
Vrinam mares crure sublato reddere: ut canes.Grauẽ odorẽ:nec minus halitũ.Raros in potu.
Vesci alternis diebus.A saturitate interim triduo cibis carere. Quæ possint in madẽdo solida
deuorare:nec capiente aluo cõiectis in fauces unguibus extrahere:ut si fugiendũ sit:non in satie
tatẽ abeant.Vitã iis longam docet:argumento:q; plerĩq; dentibus defecti reperiantur.Polybius
Aemiliani comes:in senecta hoĩem appeti ab iis refert.Q̃ñ ad psequendas feras uires nõ suppe
tãt.Tũc obsidere africæ urbes:eaq; de cã crucifixos uidisse se cũ Scipione:qa cæteri metu pœnæ
similis absterrerentur eadem noxa.Leoni tãtum ex feris clæmentia in supplices prostratis parcit:
& ubi sæuit:in uiros priusq̃ in fœminas fremit:infantes nõ nisi in magna fame.Credit libya ĩtel-
lectũ ꝑuenire ad eos precũ.Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multo₃ in siluis ĩpetũ a se mi-
tigatũ alloquio ausæ se dicere fœminã ꝑfugã:infirmã:supplicẽ aĩalis oĩum generosissimi:cæteris-
q; ĩperãtis:ĩdignã eius gl'ia prædã. Varia circa hæc opinio ex ĩgenio cuiusq; uel casu:mulceri al-
logis feras.Quippe iã serpẽtes extrahi cãtu:cogiq; in pœnã.Ve₃ falsumue fit: uita decreuerit.
Leonũ aĩ index cauda:sicut & equo₃ aures.Nãq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribu
it.Immota ergo placido clæmẽs:blãdiẽtiq; similis:qđ ra₃ est.Crebrior.n.iracundia eius.In prin
cipio terra uerberaf.Incremento terga ceu quodã ĩcitamẽto flagellanf.Vis sũma in pectore.Ex
oĩ uulnere siue ungue impresso:siue dente:ater ꝑfluit sanguis.Iidẽ satiati ĩnoxi sunt.Generositas
maxime in periculis deprehenditur:non in illo tantummodo:q; spernens tela diu se terrorẽ so-
lo tuetur:ac uelut cogi testatur.Cogiturque non tanquam periculo coactus:sed tanquam amen
tia iratus.Illa nobilior animi significatio qualibet magna canum:& uenantium urgente ui:con-
temptim restitansque cedit in campis : & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta : siluasque pene-
trauerit : acerrimo cursu fertur : uelut deputans absconsione turpitudinem . Dum sequitur.
insilit : saltu : quo in fuga non utitur . Vulneratus obseruatione mira percussorem nouit: & in
quantalibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidẽ miserit: sed tamen nõ uulnerauerit:
correptũ raptatũq; sternit:nec uulnerat.Cũ ꝑ catulis fœta dimicat:oculo₃ aciẽ tradif defigere
in terrã:ne uenabula expauescat.Cæte₃ dolis carẽt & suspitiõe.Nec limis intueſ oculis:aspiciq;

ſimili modo nolunt.Creditũ eſt a moriente humũ morderi:lachrymamq; læto dari.Atque hoc
tale tamq; ſæuũ animal rotarũ orbes circunacti:curruſq; inanes:& gallinaceorũ criſtæ:cautuſq; ét
magis terrent.Sed maxime ignes.Aegritudiné faſtidii tantum ſentit:in qua medetur ei cõtume-
lia:in rabiem agente annexarũ laſciuia ſimiarum.Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt.Leonũ
ſimul pugnam pluriũ romæ princeps dedit.Qu.Scæuola.P.filius in curruli ædilitate. Centum
autem iubatorũ primus omnium.L.Sylla:qui poſtea dictator fuit in prætura.Poſt eum Pompe-
ius magnus in cyrco.dc.ac in iis iubatorũ:cccxv.Cæſar dictator quadringẽtos.Capere eos ardui
erat quondã operis:foueiſq; maxime.Principatu Claudii caſus rationem docuit: pudendã pene
talis fere noĩe:paſtoris getuli ſago cõtra ingruẽtis impetũ obiecto.Quod ſpectaculũ ĩ harenã ꝓ
tinus tranſlatũ eſt:uix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate:quis leui iniectu opto capi-
te:ita ut deuinciatur non repugnans. Videlicet omnis uis conſtat in oculis.Quo minus mirum
ſit a Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrangulatum leoné.Iugo ſubdidit eos. Primuſq;
Romæ ad currum iunxit M.Antonius:& quidem ciuili bello:cum dimicatũ eſſet in pharſalicis
campis:non ſine oſtento quodã tempore illo generoſos ſpiritus iugũ ſubire prodigio ſignifican
te.Nã q ita uectus eſt cũ Mima cytheride ſupra mõſtra ét illarũ calamitatũ fuit.Primus aũt ho
minũ leoné manu tractare auſus:& oſtendere manſuefactũ Hanno e clariſſimis pœnorũ tradit.
Damnatuſq; illo argumento:quoniam nihil non perſuaſurus uir tã artificis ingenii uidebat:&
male credi libertas ei:cui in tantũ ceſſiſſet etiã feritas.Sũt uero & fortuita eorũ quoq; clæmẽtiæ
exẽpla.Mentor Syracuſanus in ſyria leone obuio ſuppliciter uolutante attonitus pauore:cũ refu
gienti undiq; fera opponeret ſeſe:& ueſtigia lãberet: adulanti ſimilis:animaduertit in pede eius
tumoré uulnuſq;:& extracto ſurculo liberauit crucitatu.Pictura caſum hunc teſtatur ſyracuſis.
Simili modo Helpis ſamius natione in africam delatus naue:iuxta littus conſpecto leone hiatu
minaei arborem fuga petit Liberopatre inuocato:quoniam tum præcipuus uotorum locus eſt:
cum ſpei nullus eſt.Sed neq; profugienti:cum potuiſſet:fera inſtiterat:& procũbens ad arborem
hiatu:quo terruerat:miſeratiõem quærebat.Os morſu ualidiore adhæſerat dentibus:cruciabat
q; inedia.Tum pene in ipſis eius telis ſuſpectantem:ac uelut mutis precibus orantem : dum for-
tuitu fidens non eſt contra feram.Multoq; diutius miraculo q̃ metu ceſſatum eſt.Digreſſus tã-
dem euellit præbẽti:& q̃ maxime opus eſt accomodanti.Traduntque quamdiu nauis ea in lit-
tore ſtetit rettuliſſe gratiam uenatus aggerendo. Qua de cauſa Liberopatri templum in ſamo
Helpis ſacrauit:qđ ab eo factũ græci σωτῆρο ῦεωσ τοῦ Χιονύσιου. Miremur poſtea ueſti
gia hoĩum ntelligi a feris:cum etiam auxilia ab uno animalium ſperent.Cur enĩ nõ ad alia ιere?
aut unde medicas manus hoĩs ſciũt?niſi forte uis malorum ét feras omnia experiri cogit?

De pantheris. CA. XVII.

Eque memorandũ & de panthera tradit Demetrius phyſicus.Iacẽtẽ in media uia ho
minis deſiderio repẽte apparuiſſe pr̃i cuiuſdã Philinis affectatoris ſapientiæ:illum pa
uore cœpiſſe regredi.Ferã uero circũuolutari nõ dubie blandienté ſeſe conflictanté
mœrore:qui ét in panthera intelligi poſſet.Fœta erat:catulis ꝓcul in foueam delapſis.Primũ er
go mirationi fuit:nõ expaueſcere.Proximũ ei curã intendere:ſecutuſq; qua trahebat ueſté ungui
um leni iniectu:ut cauſam doloris intellexit:ſimulq; ſalutis ſuæ mercedem:exemit catulos : eaq;
cũ iis ꝓſequente uſq; extra ſolitudines deductus læta atq; geſtiente:ut facile appareret gratiam
referre:& nihil inuicé imputare:quod etiã in hoĩe rarum eſt.Hæc fidem etiam Democrito affe-
runt:qui Thoantem in achaia ſeruatum a dracone narrat.Eum nutrierat puer dilectũ admodũ:
pauenſq; ſerpentis naturam:& magnitudinem metuens:in ſolitudines tulerat.In quibus circum
uẽto latronum inſidiis:agnitoq; uoce ſubuenit.Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutricis
cum eſſent expoſiti:produntur:ſicut de conditoribus noſtris a lupa:magnitudini fatorũ accepta
referri æquius:q̃ ferarum naturæ arbitror.Panthera & tigris macularum uarietate prope ſolæ
beſtiarũ ſpectant.Cæteris unus:ac ſuus cuiuſq; generis color eſt.Leonũ tantũ in ſyria niger.Pan
theris in candido breues macularum oculi.Ferũt colore earum mire ſollicitari quadrupedes cũ
ctas:ſed capitis toruitate terreri.Quãobré occultato eo reliq̃ dulcedine ĩuitatas corripiũt.Sunt
qui tradant in armo iis ſimilem lunæ eſſe maculã creſcenté in orbes:& cauanté pari mõ cornua.
Nunc uarias & pardos qui mares ſunt:appellãt in eo omni genere creberrimo in africa ſyriaq;.
Quidã ab iis pãtheras ſolo cãdore diſcernũt:nec adhuc aliã differẽtiã ĩueni.Senatuſcõſultũ fuit
uetus:ne liceret africanas in italiã aduehere.Cõtra hæc tulit ad pplm.Cn.Aufidius tribũnus ple
bis:pmiſitq; circẽſiũ grã ĩportare.Primus auté Scaurus ædilitate ſua.cl.uniuerſas miſit.Deinde

Pompeius magnus quadringētas decem. Diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem. Qu. Tuberone Fabio Maximo cons∫∫. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin primus omniū romæ ostendit in cauea mansuefactā. Diuus uero claudius simul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & qn̄ primū uisa Ro. CA. XVIII.

Tigrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremendæ: & maxime cognitæ dum capitur. Totus eius fœtus: qui semper numerosus est: ab insidiante rapitur equo q̄ maxime pernici: atque in recentem subinde trasfertur. At ubi uacuum cubile reppe rit fœta (maribus enī cura non est sobolis) fertur præceps odore uestigans. Raptor appropinquā te fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morsu: & pondere etiam ocior acta remeat: iterūq; consequitur: & subinde: donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in littore. Camellos īter armenta pascit oriens: quorum duo genera bactriæ & arabiæ: differunt: q; illi bina habent tubera in dorso: hi singula: & in pectore alterū: cui incumbant. Dentium superiore ordine ut boues carent in utroque genere. Omnes autē iumentoꝝ in iis terris dorso funguntur: atque etiā equitatu in prœliis. Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spaciū: nec plus instituto onere recipit. Odiū aduersus equos gerūt naturale. Sitim & quatriduo tolerant. Implentur cū bibendi occasio est: & in præteritū: & in futurū: obturbata conculcatiōe prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis: quidā & centenis. Vtcunq; rabiē & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiā fœminas: quæ bello præparentur: inuentū est. Fortiores ita fiunt coitu negato. Hoꝝ aliqua similitudo in duo transfert aīalia. Nabim æthiopes uocāt: collo similē equo: pedibus: & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilū colorē distinguē tibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris circensibus ludis primum uisa romæ. Ex eo subīde cernitur aspectu magis q̄ feritate conspicua. Quare etiā ouisferæ nomen inuenit.

De chao & cepho. CA. XIX.

Pompeii magni primū ludi ostenderunt chaum: quē galli Rhaphiū uocabant: effigie lupi: pardoꝝ maculis. Iidē ex æthiopia quas uocant cephos: quaꝝ pedes posteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere similes: hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote. CA. XX.

Iisdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. Indimicatione aluum maxime petēs: quā scit eē molliorē. Lōgitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus

De lyncibus: & sphigibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: manticora: monocerote: catoblepa: basilisco. CA. XXI

Lyncas uulgo frequētes & sphingas: fusco pilo: mām̄is in pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia mōstro similia. Pennatos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocāt. Crocutas uelut ex cane lupoq; cōceptos: oīa dētibus frāgētes: ꝓtiusq; deuorata cōficiētes uētre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutā ꝑniciosissimā ferā: asini ferē magitudiē: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite meliū: bisulca ungula: ore ad aures usq; rescisso: dentiū locis osse ꝑpetuo. Hāc ferā humanas uoces tradūt imitari. Apud eos: & q̄ uocat eale magnitudine eq fluuiatilis: cauda elephāti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mobilia: quæ alterna in pugna sistit: uariatq; īfesta: aut obliqua: utcūq; ratio mōstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante omnes: colore: fuluos: oculis cæruleis: pilo in contrarium uerso: rictu ad aures dehiscente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipsi non aliter q̄ foueis capti feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit: quam manticoram appellat triplici dentium ordine pectinatim coeunti. facie & auriculis hominis: oculis glaucis: colore sanguineo: corpore leonis: cauda scorpionis modo spicula infigentem. Vocis ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipue appetentem. In india & boues solidis ungulis: unicornes: & feram nomine axin: hinnuli pelle: pluribus candidioribusq; maculis sacram Liberipatris. Orsei indi simias candentes toto corpore uenantur. Asperrimam autem feram monocerotem: reliquo corpore equo similem: capite ceruo: pedibus elephanto: cauda apro: mugitu graui: unocornu nigro media frōte cubitorum duum eminēte. Hāc ferā uiuā negant capi. Apud hesperios æthiopas fons est nigris: ut pleriq; existimauere nili caput: ut argumenta q̄ diximus: ꝑsuadent. Iuxta hūc fera appellatur catoblepas modica alioqn: cæterisq; mē uel niger

bris iners:caput tantũ prægraue ægre ferens: id deiectũ semp in terrã. Alias internecio humani gñis oĩbus:q oculos eius uidere:cõfestĩ exspirantibus. Eadẽ & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hũc generat puĩcia.xii.nõ amplius digitoꝝ magnitudĩe. Cãdida in capite macula:ut quodã diademate insigni. Sibilo oẽs fugat serpẽtes. Nec flexu multiplici:nec ut reliquæ corpus ĩpellit: sed celsus:& erectus in medio incedẽs. Necat frutices nõ cõtactas mõ:ueꝝ & afflatas:exurit herbas:rũpit saxa. Talis uis malo est. Creditũ quondã ex equo occiso hasta:& per eã subeũte ui:non equitẽ mõ:sed equum quoq; absũptũ. Huic tali monstro(sæpe.n. enectũ cõcupiuere reges uidere)mustellarũ uirus exitio est:adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiũt eos cauernis facile cognitis:sola tabe. Necant illi simul odore:moriunturq;:& naturæ pugnã conficiũt.

De lupis. CA. XXII.

Sed in italia quoq; credit̃ lupoꝝ uisus est noxius. Voceq; hoĩ quẽ priores cõtemplẽt: adimere ad pñs. Inertes hos puosq; africa & ægyptus gignũt:aspos trucesq; frigidior plaga. Hoĩes in lupos uerti:rursumq; restitui sibi:falsum esse cõfidenter existimare debemus:aut credere oĩa:quæ fabulosa tot sæculis cõperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantũ:ut in maledictis uersipelles habeant:indicabitur. Euãtes iter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdam sorte familia electũ ad stagnũ quoddã regionis eius duci:uestituq; in quercu suspenso tranare:atq; abire in deserta:transfigurariq; in lupũ:& cũ cæteris eiusdẽ generis cõgregari per annos nouẽ. Quo in tpe si hoĩe se abstinuerit:reuerti ad idẽ stagnũ:& cũ tranauerit effigiẽ recipe ad pristinũ habitũ:addito nouẽ annoꝝ senio. Addidit quoq; Fabius eandẽ recipe uestem. Miꝝ est q̃ procedat græca credulitas. Nullum tam ĩpudens mendaciũ est:ut teste careat. Itaq; Copas qui olympiõica scripsit:narrat Demarchũ Parrhasiũ in sacrificio quod arcades:Ioui Lyceo humana etiã cũ hostia faciebant:ĩmolati pueri exta degustasse:& in lupũ se conuertisse. Eundẽ decimo anno restitutũ athleticæ restitisse in pugilatu: uictoreq; uictoria olympia reuersũ. Quĩ & caudæ huius aĩalis credit̃ uulgo inesse amatoriũ uirus: exiguo in uillo:eũq; q capiat̃:abiicere. Nec idẽ pollere:nisi uiuenti direptũ. Dies q̃bus coeãt:toto anno nõ amplius.xii. Eundẽ in fame uesci terra. Inter auguria ad dexterã cõmeantium præciso itinere si pleno id ore fecerit:nullũ ominũ præstantius. Sunt in eo genere qui ceruarii uocant̃: qualem e gallia in Pompei magni harena spectatum diximus. Huic quãuis in fame mandenti si respexit: obliuionem cibi surrepere aiunt:digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. CA. XXIII.

Quod ad serpentes attinet:uulgatum est colores earum plerasq; terras habere in quas occultent̃. Innumera esse generat. Cerastis corpore eminere:cornicula sæpe quadrigemina:quoꝝ motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput amphesbenæ:hoc est & ad caput & ad caudã:tanq̃ paꝝ esset uno ore fundi uenenũ. Aliis sqamã esse aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculũ ex arboꝝ ramis uibrari. Nec pedibus pauẽdas tantũ serpentes:sed & missili uolare tormento. Colla aspidũ ĩtumescere nullo ictus remedio:pꝛterq̃ si cõfestim partes contactæ amputẽtur. Vnus huic tam pestifero animali sensus uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur:nec nisi cum compare uita est. Itaq; alterutra interẽpta:incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorem:unumq; eum in quãtolibet populi agmine notitia quadam infestat. Perrumpit oẽs difficultates. Permeat spatia:nec nisi amnibus arcetur:aut præceleri fuga:non est fateri rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primũ hebetes oculos huic malo dedit:eosq; non in fronte:aut ex aduerso cernere:sed in temporibus. Ita excitatur:sed sæpius auditu q̃ uisu.

De ichneumone. CA. XXIIII.

Habet deinde internecium bellum cum ichneumõe. Notũ est animal hac gloria maxime in eadem natum ægypto. Mergit se limo sæpius:siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se coriis loricauit:in dimicationem pergit. In ea caudã attollens:ictus irritos auersus excipit:donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus: aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo & hippopotamo. CA. XXV.

Crocodilũ hẽt nilus quadrupes malum:& terra pariter ac flumine infestũ. Vnũ hoc aĩal terrestre lĩguæ usu caret. Vnũ supiore mobili maxilla ĩprimit morsum:alias terribile pectinatĩ stipãte se dẽtiũ serie. Magnitudĩe excedit plerũq; duodeuiginti cubita. Parit oua quãta anseres:eaq; extra eũ locum trãsferens semper incubat:prædiuinatione quadã ad quem summo auctu eo anno egressurus est nilus. Nec aliud animal ex minori ori-

gine in maiore crescit magnitudinem. Et unguibus hic armatus est cõtra oẽs ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes aqua: teporis utrũq; rõne. Hunc satug; cibo piscium: & semper esculento ore in littore somno datum: parua auis: q̃ trochilos ibi uocatur: rex auium in italia: inuitat ad hiandũ pabuli sui gratia: os primam eius adsultim repurgans: mox dentes: & itus fauces quoq;, ad hanc scabendi dulcedinẽ q̃ maxĩe hiãtes. In qua uoluptate sõno pressũ cõspicatus ichneumõ per easdẽ fauces: ut telũ aliqd̃ imissum: erodit aluũ. Similis crocodilo: sed minor ẽt ichneumõe est in nilo natus sincos: contra uenena præcipuũ antidotũ. Item ad inflammãdam uirog; uenerẽ. Veg; in crocodilo maior erat pestis q̃ ut uno esset eius hoste natura cõtenta. Itaq; & delphini imeantes nilo: quog; dorso tanq̃ ad hunc usum cultellata inest penna abigentes eos præda: ac uelut in suo tantũ amne regnantes alioquin impares uiribus ipsi astu interimunt. Callent. n. in hoc cuncta aĩalia: sciũq; nõ mõ sua cõmoda: ueg; & hostiũ aduersa. Norũt sua tela: norunt occasiões: partesq; dissidentiũ in bellis. In uentre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi imergunt delphini: subeuntesq; aluũ illã secant spina. Quin & gens hoĩum est huic beluæ aduersa in ipso nilo & in interiore habitãs. Tentyritæ ab insula in qua habitãt: appellata. Mensura eog; parua: sed præsentia aĩ in hoc tantũ uisũ mira. Terribilis hæc cõtra fugaces belua est: fugax cõtra insequentes. Sed aduersũ ire soli hi audẽt. Quinetiam flumini innatant. Dorsoq; equitãtiũ mõ iposĩti hiantibus resupino capite ad morsum addita in os claua dextra ac leua tenentes extrema eius utrinq;: ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce ẽt sola territos cogunt euomere recentia corpora ad sepulturã. Itaq; ei uni insulæ crocodili nõ adnatant. Olfactuq; eius generis hoĩum: ut psyllog; serpentes: fugantur. Hebetes oculos hoc aĩal dicit̃ habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quattuorq; menses hyemis inedia semp transmittere in specu. Quidã hoc unũ q̃diu uiuat crescere arbitrant̃. Viuit aũt longo tẽpore. Maior altitudine in eodẽ nilo belua hippopotamus editur. Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro resimo: cauda torta: & dentibus aprog; aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasq; impenetrabilis: præterq̃ si humore medeat. Depascit̃ segetes: destinatione ante ut ferunt: determinatas in diem & ex agro ferentibus uestigiis: ne quæ reuertẽti insidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamũ & crocodilos ostendit. CA. XXVI.

PRimus eũ: & quinq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus tẽporario euripo ostẽdit. Hippopotamus in quadã medẽdi parte etiã magister exist̃it: assidua nãq; satietate obesus exit in littus: recentes arundinũ cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimum uidet stipitẽ ĩprimens corpus uenam quandã in crure uulnerat: atq; ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat: & plagam limo rursus obducit. uel in cute

Quæ aĩalia q̃s herbas oñderũt cerui: lacerti: hirũdines: testudĩes: mustella: ciconia: ap: anguis: draco: pãthera: elephas: ursi: cerui: palũbes: colũbæ: grues: coruus. CA. XXVII.

SImile quidã & uolucris in eadẽ ægypto mõstrauit: quæ uocat̃ ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens: qua reddi cibog; onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis aĩalibus reperta sunt usui futura & hoĩ. Dictamũ herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo: pastuq; eius herbæ eiecto. Iidem percussi a phalãgio quod est aranei genus: aut aliquo simili: cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpẽtium ictus præcipua: qua se lacerti: quotiens cum his conseruere pugnã: uulnerati refouẽt. Chelidoniã uisui saluberrimam hirundines monstrauere: uexatis pullorum oculis illa medẽtes. Testudo cunilæ: quam bubulam uocant: pastu uires contra serpentes refouet. Mustella ruta in murium uenatu cũ iis dimicatione cõserta. Ciconia origano. Hedera apri in morbis sibi medẽtur: & cãcros uescendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ mẽbrana corpis obducta fœniculi succo ĩpedimẽtũ illud exuit: nitiduscq; uernat. Exuit ãt a capite primũ: nec celerius q̃ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat mẽbranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisũ obscurato: marathro herbæ sese affricans oculos inungit: ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenantur barbari. Occupat ilico fauces eag; angor. Quare pardalianches id uenenũ appellauere quidã. At fera contra hæc excrementis hoĩs sibi medetur: & alias tam auida eorũ: ut a pastoribus est industria in aliquo uase suspensa altius q̃: ut queat saltu contingere: iaculando ea petendoq; defatigata: postremo expirare: dicatur: alioqn uiuacitatis adeo lentæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte cõcolori: fronde deuorato: occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi: cum mandragoræ mala degustauere: formicas lambunt. Ceruus herba cynaræ uenena

tis pabulis resistit. Palumbes: gracculæ: merulæ: perdices: lauri folio annuum fastidium purgant. Colunbæ: turtures: & gallinacei herba: quæ uocatur helxine. Anates: anseres: cæteræque aquaticæ: herba siderite. Grues & similes iunco palustri. Coruus occiso cameleonte: qui etiã uictori nocet lauro infestum uirus extinguit. Prognostica aı̃alium CA. XXVIII.

Illia præterea utpote cũ plurimis aı̃alibus eadẽ natura rerũ: cœli quoq; obseruatione: & uentorum: & imbriũ: & tẽpestatum præsagia: aliis alia dederit: quod psequi imensum est: æque scilicet: q̃ reliquã cũ singulis hoium societatẽ. Siquidẽ & pericula pmonent: non fibris mõ extisq;: circa quod magna mortaliũ portio hæret: sed alia quadã significatione. Ruinis iminentibus musculi præmigrant. Aranei cũ telis primi cadunt. Auguria quidẽ artẽ periculis fecere. Apud romanos sacerdotũ collegiũ: uel maxime solemne est. In thracia locis rigentibus: & uulpes aı̃al alioquin sollerti auditu. amnes gelatos: lacusque nõ nisi ad pastus ituræ: redituræq; transeunt. Obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu. Ciuitates & gẽtes a minutis aı̃alibus deletæ. CA. XXIX.

Ec minus clara exitii documẽta sũt ẽt ex cõtẽnẽdis aı̃alibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffossum in hispania oppidum: a talpis in thessalia: ab ranis ciuitatẽ in gallia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladũ insula icolas a muribus fugatos. In italia amyclas a serpentibus deletas. Cytra cynamulgos æthiopas late deserta regio est a scorpionibus & solpugis gente sublata: & a scolopẽdris abactros otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera transeamus.

De hyena: & crocuta: & manticora: & fibris: & lutris. CA. XXX.

Yenis utranq; esse naturã: & alternis annis esse marẽ: alternis fœminam fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collũ & iuba cõtiuitate spinæ porrigit̃ flecti q; nisi circũactu totius corpis neq̃t. Multa pterea mira tradũt̃. Sed maxı̃e sermõẽ humanũ inter pastorũ stabula assimulare: nomẽq; alicuius adiscere: quem euocatũ foras laceret. Itẽ uomitionẽ hominis imitari ad sollicitandos canes: quos inuadat. Ab uno aı̃ali sepulchra erui: inquisitione corporũ. Fœminã raro capi. Oculis mille esse uarietates: colorũq; mutationes. Præterea umbræ eius cõtactu canes obmutescere. Et quibusdã magicis artibus oẽ aı̃al: qd' ter lustrauerit: in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna æthiopica parit crocutã: similiter uoces imitantẽ hoı̃um pecorũq;. Acies ei perpetua in utraq; parte oris: nullis gingiuis dente cõtinuo: q ne cõtrario occursu hebetetur: capsarũ mõ includit̃. Hoı̃um sermões imitari: & manticorã in æthiopia auctor est. Iuba hyenæ plurimæ gignũtur in africa: quæ & asinorũ siluestriũ multitudinem fundit. Mares in eo genere singulis fœminarũ gregibus iperitant. Timent libidinis æmulos: & iõ grauidas custodiunt. Morsuq; natos mares castrant. Cõtra grauidæ latebras petũt: & parere furto cupiũt: gaudentq; copia libidinis. Easdẽ partes sibiipsi pontici amputant fibri periculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreũ id uocant medici: Alias aı̃al horrẽdi morsus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hoı̃s pte cõprehẽsa: nõ ãteq; fracta cõcrepuerit ossa: morsũ resoluit. Cauda piscium iis: cætera spẽs lutræ. Vtrũq; aquaticum. Vtriq; mollior pluma: pilus.

De ranis & uitulis marinis & stellionibus. CA. XXXI.

Anæ quoq; rubetæ: quarũ & in terra: & in hũore est uita: plurimis refertæ medicaminibus: deponere ea quotidie: ac resumere pastu dicunt̃: uenena tantũ sibi reseruantes: Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniũ. Euomit fel suũ: ad multa medicamenta utile. Itẽ coagulũ ad comitiales morbos: Ob ea se peti prudẽs. Theophrastus auctor est: angues eo mõ: & stelliones senectutẽ exuer̃: eãq; protinus deuorare: præripiẽtes comitiali morbo remedia. Eosdẽ pestiferos ferũt in græcia: innocuos esse in sicilia.

De ceruis. CA. XXXII.

Eruis quoq; est sua malignitas: quãq̃ placidissimo aı̃alium: urgente ui canũ ultro confugiũt ad hoiem. Et in pariendo semitas minus cauẽt: humanis uestigiis tritas: q̃ quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus earũ post arcturi sydus. Octonis mensibus ferunt partus: & interdum geminos. A conceptu separant se. At mares relicti: rabie libidinis seuiunt. Fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum nigrescunt: donec aliqui abluant imbres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam: quæ seselis dicitur: faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas: quæ aros & seselis appellatur. Pastæ redeunt ad fœtum. Illos imbui lactis primo nolunt succo quacũq; de causa. Editos partus exercent cursu: & fugam meditari docent. Ad prærupta ducunt: saltumq; demonstrant. Iam mares soluti desiderio libidinis aui-

de petunt pabula. Vbi se præpingues sensere:latebras quærũt:fatentes incõmodũ pondus:& ali as semper in fuga acquiescunt:stantesq; respiciunt. Cũ prope uentũ est:rursus fugæ ꝑsidia repetẽtes. Hoc fit intestini dolore tã infirmi:ut ictu leui rũpatur intus. Fugiunt aũt latratu canũ audito: aura semper secunda:ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcent̃ fistula pastorali & cantu. Cũ erexere aures:acerrimi auditus:cum remisere:surdi. Cæterũ aĩal simplex:& oĩum rerũ miraculo stupens:in tãtũ:ut equo:aut bucula accedente ꝓpius:hoĩem iuxta uenantẽ nõ cernãt:aut si cernũt: arcũ ipsũ sagittasq; mirẽt̃. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine:& capita imponẽtes præcedentiũ clunibus:uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur a cilicia cyprũ traiicientibus. Nec uident terras:sed in odore earũ natant. Cornua mares habent:soliq; aĩalium oĩbus annis statuto ueris tempore amittunt. Ideo sub ipsa die q̃ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidentes. Dextrũ cornu negant inueniri:ceu medicamẽto aliquo preditũ. Idq; mirabilius fatẽdũ est:cum & in uiuariis mutent oĩbus annis. Defodi ab iis putãt. Accensis autẽ utrislibet odore serpentes fugantur:& comitiales morbi deprehendunt̃. Indicia quoq; ætatis in illis gerunt singulis annis adiicientibus ramos usq; ad sexẽnes. Ab eo tẽpore similia reuiuiscunt. Nec potest ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos:aut nullos habent:nec in cornibus imis ramos:alioqñ añ frontẽ ꝓminere solitos iunioribus. Nõ decidũt castratis cornua:nec nascũtur. Erũpũt aũt renascẽtibus tuberibus prĩo aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arundineas in paniculas molli plumata lanugine. Quã diu carẽt iis noctibus procedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durant:ad arborẽ subinde experiẽtes. Vbi placuerit robur:in apta ꝓdeunt. Capti iã sunt hedera in cornibus uiridãte ex attritu arborũ:ut in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando ex candido colore qualẽ fuisse traditur. Q. Sertorii ceruã:quã esse fatidicã hispaniæ gẽtibus ꝑsuaserat. Et iis est cũ serpente pugna. Inuestigant cauernas:nariumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singular abigendis serpentibus odor adusto cornu ceruino. Contra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in confesso longa:post centũ annos aliquibus captis cũ torquibus aureis:quos Alexander magnus addiderat:adopertis iam cute in magna obesitate. Febriũ morbos non sentit hoc animal. Quin & medet̃ huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus oĩbus diebus matutinis carnem eam degustare solitas:& longo æuo caruisse febribus. Quod ita demum existimant ratum:si uulnere uno interierit.

De tragelapho:& cameleonte:& reliquis colorẽ mutantibus. CA. XXXIII.

St eadẽ specie barba tantũ:& armorũ uillo distans:quem tragelaphon uocant:nõ alibi q̃ iuxta phasin amnẽ nascens. Ceruos africa propemodũ sola nõ gignit. At chameleontem & ipsa:quãq̃ frequentiorem india. Figura & magnitudo erat lacerti:nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uẽtri iunguntur:ut piscibus & spina simili modo. Eminet rostrum :ut in paruo sit haud absimile suillo. Cauda prælonga intenuitatẽ desinẽs:& implicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu cauo:tenui discrimine prægrandes:& corpori cõcolores. Nunq̃ eos operit:nec pupillæ motu:sed totius oculi uersatione circũaspicit. Ipse celsus hianti semper ore. Solus animalium:nec cibo:nec potu semper alitur:nec alio q̃ aeris alimento. Circa caprificos ferus:innoxius alioquin. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanq; eum subinde:& oculis:& cauda:& toto corpore. Redditq; semper quemcunq; proxime attingit:præter rubrum candidumque. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis:& ad commissuram caudæ admodum exigua. Nec alicubi toto corpore. Sanguis in corde & circa oculos tantum. Viscera sine splene. Hybernis mẽsibus latet ut lacerta.

De tarando & lycaone & thoe. CA. XXXIIII.

Vtat colores scytharum tarandus:nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur : nisi in indis lycaon:cui iubata traditur ceruix. Nam thoes luporum id genus est procerius longitudine:breuitate crurum dissimile:uelox saltu. Venatu uiuens. Innocuum homini. Habitum non colorem mutat. Per hyemes hirti:æstate nudi. Tarando magnitudo q̃ boui est. Caput maius ceruino nec absimile:Cornua ramosa:ungula bifida:uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris esse:asino similis est. Tergori tanta duritia:ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum:fruticum:florum:locorumque redit; metuẽs in quibus latet. Ideoq; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicẽ dari: mirabilius & uillo.

De hystrice. CA. XXXV.

Ystrices generat india:& africa spina contectas:ac erinaceorum genere: sed hystrici longiores aculei:& cum intendit cutem missiles. Ora urgentium figit canū:& paulo longius iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit. Quæ natura multis:& ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eoꝝ. CA. XXXVI.

Orum coitus hyemis initio:nec uulgari quadrupedū more:sed ambobus cubātibus cōplexisq̨. Deinde secessus in specus sepatim:in quibus pariūt tricesimo die:ac plurimum qnos. Hi sunt cādida in formisq̨ caro:paulo muribus maior:sine oculis:sine pilo. Vngues tm̄ ꝑminent. Hanc lambēdo paulatim figurant. Nec qcq̄ rarius hoīes q̄ parieñtē uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latēt. Fœminæ q̄ternis mensibus. Specus si non habuere:ramoꝝ fruticūq̨ cōgerie ædificant īpenetralibus imbribus:molliq̨ frōde cōstratos. Primis diebus bis septenis tā graui somno præmūtur:ut ne uulneribus qdem excitari queāt. Tunc miꝝ īmodū ueterno pīguescūt. Illi sunt adipes medicamībus apti:cōtraq̨ defluuiū capilli tenaces. Ab iis diebus residūt:ac prioꝝ pedū suctu uiuūt. Fœtus rigētes apprimēdo pectori fouēt: nō alio īcubitu q̄ oua uolucres. Miꝝ dictu credit Theophrastus per id tēpus coctas quoq̨ ursoꝝ carnes si asseruent̄ increscere. Cibi tūc nulla argumenta:nec nisi humoris minimū in aluo inueniri. Sāguinis exiguas circa corda tm̄ guttas:reliquo corpi nihil īesse. Procedūt uere:sed mares ꝑpingues. Cuius rei cā nō prompta est. Quippe nec somno quidē saginatis præter quattuordecim dies:ut diximus. Exeuntes herbā quandā aron noīe laxandis īteſtinis alioqn cōcretis deuorant:circaq̨ surculos dentiū ꝑdomant ora. Oculi eoꝝ hebetant̄ crebro. Qua maxime causa fauos expetūt:ut conuulneratū ab apibus os leuet sanguine grauedinē illam. Inualidissimū urso caput:qđ leoni fortissimū. Ideo urgente ui ꝑcipitaturi se ex aliqua rupe:manibus eo operto iaciuntur:ac sæpe in harena colaphis inflictis exanimant̄. Cerebro ueneficiū esse hispaniæ credūt occisorūq̨ in spectaculis capita cremant:testato qm̄ potū in ursinā rabiē agat. Ingrediunt̄ & bipedes. Arborē auersi diripiūt. Tauros ex ore cornibusq̨ eoꝝ pedibus oībus suspensi pōdere fatigant. Nec alteri aīaliū in maleficia stultitia solertior. Annalibus notatū est. M. Pisone. M. Messala conss. ad. xiiii. Kalen: octob. Domitiū Aenobarbū ædilē currulē ursos numidicos. c. & totidē uēatores æthiopas ī cyrco dedisse. Miror adiectū nūidicos fuisse:cū ī africa ursos n̄ gigni ꝯstet.

De muribus ponticis:& alpinis:& herinaceis. CA. XXXVII.

Onduntur hyme & pontici mures dūtaxat albi. Quoꝝ palatū in gustu sagacissimū auctores:quonā mō ītellexerint:miror. Condunt̄ & alpini:quibus magnitudo media est. Sed hi pabulo añ in specus cōiecto:cū quidā narrent alternos:marē ac fœminam supra se cōplexo fasce herbæ supinos cauda mordicus apprehēsa īuicē detrahere ad specū. Ideoq̨ illo tēpore detrito esse dorso. Sunt his pares & in ægypto. Similiter resident in clunes:& in binis pedibus gradiunt̄:prioribusq̨ ut manibus utunt̄. Præparāt hyemi & herinacei cibos:ac uolutati supra iacentia poma affixa spinis:unū non amplius tenentes ore portant in cauas arbores. Iidē mutationē aquilonis ī austrū cōdentes se in cubile præsagiūt. Vbi uero sensere uenantē cōtracto ore pedibusq̨:ac parte oī inferiore:qua rarā & innocuā hn̄t lanuginē:conuoluunt̄ in formā pilæ:ne quid cōprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero urinā ex se reddunt tabificā tergori suo:spinisq̨ noxiā:ꝓp hoc se capi gnari. Quāobrē exinanita prius uria uenari ars ē. Et tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta:fragilis putribus spinis atq̨ deciduis:etiā si uiuat subtractus fuga. Ob id nō nisi ī nouissima spe maleficio illo ꝑfundit̄. Quippe & ipsi odere īsitū ueneficium:ita parcentes sibi:terminūq̨ supremū operientes:ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluit̄ pila:apprehensusq̨ pede altero e posterioribus suspēdio:ac fame necat̄. Aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum aīal non uerentur pleriq̨ dicere uitæ hoīum superuacuū esse: si non sint illi aculei:frustra uellerū mollicies in pecude mortalibus data. Hac cute expoliunt̄ uestes. Magnū fraus & ibi lucrum monopolio inuenit. De nulla re crebrioribus senatuscōsultis:nulloq̨ nō principe adito querimoniis prouincialibus.

De leontophone:lynce:melibus:& sciuris. CA. XXXVIII.

Rina & e duobus aliis animalibus ratione mira est:Leontophonon accepimus uocari paruum:nec alibi nascens q̄ ubi leo gignitur. Quo gustato tanta illa uis est:ut cæteris quadrupedū imperitans ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt aliis carnibus polente modo insidiantes feræ:necantq̨ etiam cinere:tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo:uisumq̨ frangit:& citra morsum exanimat. Ille cōtra urinā

spergit prudés:hanc quoq; leoni exitialé.Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur:glaciatur:arescitue in gémas carbunculis similes:& igneo colore fulgentes:lyncurium uocatas:atq; ob id succino a plerisq; ita generari prodito.Nouere hoc:sciūtq; lynces:& inuidétes:urinam terra operiunt:eoq; celerius solidaᵗ.Illa alia solertia:in metu melibus sufflata cute distentæ ictus hoīum:& morsus canū arcét.Præuidét tempestatem & scyuri:obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis:ex alia parte aperiunt fores decretos ipsis:uillosior cauda protegumēto est.Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum:aliis pro cibo somnus.

De uipera:cocleis:& lacertis. CA.XXXIX.

Erpentium uipera sola terra diciᵗ condi.Cæteræ arborꝝ aut saxorꝝ cauis.Et alias uel annua fame durant:algore modo dempto.Oīa secessus tépore uerno orba dormiūt.Simili mō & cocleæ.Illæ quidé iterꝝ & æstatibus adherétes maxīe saxis:ut ét iniuria resupinatæ auulsæq; non tamé exeant.In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ non prorepunt e cauis terræ:neque herba uiuunt:sed uuæ mō inter se coherent.Est & aliud genus minus uulgare.Adhæret operculo eiusdé testæ se operiétes:obrutæ terra semp.Hæ & circa maritimas tantū alpes quondā effosæ:cœpere iam erui & in ueliterno.Oīum tamé laudatissimæ in astypalea insula.Lacertæ inimicissimum genus cochleis.Negantur semestré uitā excedere.Lacerti arabiæ cubitales.In india uero in nisa monte.xxiiii.in longitudine pedū:colore fului:aut punicei:aut cærulei.

De canibus. CA. XL.

X iis quoq; aīalibus:quæ nobiscū degunt:multa sunt cognitu digna.Fidelissimi ante oīa homini canes atq; equi.Et pugnasse aduersus latrones cané pro domino accepimus:confectūq; plagis a corpore non recessisse:uolucres & feras abigétem.Ab alio ī epiro agnitū in conuétu percussorem domini laniatu & latratu adactum:ut cogereᵗ fateri scelus.Garamantum regé canes ducenti ab exilio reduxere prœliantes contra resistentes.Propter bella colophonii:itéq; castabaléses cohortes canū habuere.Eæ primæ dimicabāᵗ ī acie nunq̄ detrectantes.Hæc erant fidissima auxilia:nec stipendiorum indiga.Canes defendere cimbros cæsis dominis eorum plaustris impositis.Canis Iasone Lycio īterfecto cibū capere noluit:inediaq; consumptus est.Is uero cui nomé hyrcani reddidit.Durides accéso regis:Lysimachi rogo:iniecit se flammæ.Similiterq; Hieronis regis.Memorat & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus.Memoraᵗ & Nicomedis bithyniæ regis uxore eius Consynge lacerata ꝑpter lasciuioré cum marito iocū.Apud nos Volcatium nobilé qui Ceseliū ius ciuile docuit asturcōe e suburbano redeunté:cum aduesperauisset:canis a crassatore defendit.Ité Celium senatoré ægrum placétiæ ab armatis oppressum.Nec prius ille uulneratus est:q̄ cane interépto.Sed super oīa in nr̄o æuo actis populi ro.testatū Appio Iunio &.P.Silio consſ.cū aīaduerteret ex causa Neronis Germanici filii.in.T.Sabinū & seruitia eius:unius ex iis canē:nec a carcere abigi potuisse:nec a corpore recessisse:abiecto in gradibus gemoniis mœstos edétem ululatus magna populi ro.corona circunstante:ex qua cū quidam ei cibum obiecisset:ad os defuncti tulisset.Innatauit idé in tyberim cadauere abiecto sustentare conatus:effusa multitudine ad spectandam aīalis fidé.Soli dominum nouere.Et ignotū quoq; si repéte ueniat:ītelligunt.Soli noīa sua:soli uocé domesticam agnoscunt.Itinera quis longa meminere.Nec ulli ꝓter hoīem memoria maior.Impetus eorꝝ:& sæuitia mitigatur ab hoīe cōsidéte humi.Plurima alia in his quotidie uita inuenit.Sed in uenatu solertia:& sagacitas præcipua est.Scrutatur uestigia atq; ꝓsequitur.Comitaté ad feram inquisitoré loro retrahens:quis aquam transiliens se occultasset:quā significans demonstratio est cauda primū:deinde rostro.Ergo ét senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt:uentos & odoré captantes:prodentesq; rostro cubilia.E tigribus eos indi uolūt concipi.Et ob id in siluis coitus tempore alligant fœminas.Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant.Hoc idem e lupis galli:quorum greges suum quisque ductorem e canibus & ducé habent.Illum in uenatu comitantur:illi parent.Namq; inter se exercent etiam magisteria.Certum est iuxta nilum amnem currentem lambere:ne crocodilorum auiditati occasionem præbeant.Indiam petenti Alexandro magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum:cuius specie delectatus iussit ursos:mox apros:& deinde damas emitti contemptu immobili iacente.Eaq; segnicie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus eum interimi iussit.Nunciauit hoc fama regi.Itaq; alterum mittens addidit mandata:ne in paruis experiri uellet:sed in leone elephantoue.Duos sibi fuisse.Hoc interempto præterea nullum fore.Nec distulit Alexāder:leonemq; fractum protinus uidit.Postea elephantum iussit induci.haud alio magis spectaculo

ul' genitoriis

lætatus : horrentibus quippe p totum corpus uillis ingenti primum latratu itonuit. Mox in cer uicem assultans:contraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione:qua maxime opus esset:infestans:atq; euitans:donec assidua rotatũ uertigine afflixit:ad casum eius tellure cõcussa. Canũ generibus annui partus. Iuxta ad pariendum annua ætas. Gerũt in utero sexagenis diebus Gignunt cæcos:& quo largiore alunť lacte:eo tardiore uisũ accipiunt. Non tamẽ unq̃ ultra uice simũprimũ diẽ:nec ante septimũ. Quidam tradunt si unus gignatur nono die cernere:si gemini decimo. Idemq; in singulos adiici:totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit:aut quẽ pri mum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardẽte homini pestifera:ut diximus:ita morsis læ talis aquæ metus. Qua propter obuiam itur per.xxx.eos dies gallinaceo maxime fimo mixto ca num cibis:aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. CA. XLI.

D morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertum. Radix silue stris rosæ:quæ cynorhodã appellatur. Columella auctor est:si quadragesimo die q̃ sit natus:castreť morsu cauda:summusq; eius articulus auferať:seq̃nti neruo exempto:nec caudam crescere:nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigiis: quod equidẽ annotauerim:accepimus:& serpentem latrasse:cum pulsus est regno Tarquinus.

De natura equorum. CA. XLII.

Idem Alexandro : & equi magna raritas contigit. Bucephalan eum uocarunt:siue ab aspectu toruo:siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sexdecim talẽtis ferunt ex Philonico pharsali grege emptum:etiam tũ puero capto eius decore. Neminẽ hic aliũ q̃ Alexandrũ regio instratus ornatu recipit in sedem:alios passim reiiciẽs. Idẽ in prœ liis memoratæ cuiusdã perhibetur operæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus: in alium transire Alexãdrũ nõ passus. Multa præterea eiusdẽ modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbẽ tumulo circũdedit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris queq̃ aliũ recepisse dorso equus tradiť:idẽq; hoĩs similes pedes priores habuisse. Hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædẽ. Fecit & Diuus Augustus equo tumulũ. De quo Germanici Cæsaris carmẽ est. Agrigenti cõpluri um equoꝝ tumuli pyramides habẽt. Equũ adamatũ a Semiramide usq; ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidẽ equitatus:& equoꝝ gloria strepunt. Occiso deniq; ipsoꝝ regulo ex ꝓuocatio ne dimicantẽ hostẽ cum uictor ad spoliãdũ uenisset:ab equo eius ictibus morsuq; cõfectũ. Aliũ detracto oculoꝝ operimẽto:& cognito cũ matre coitu:petisse prærupta:atq; exanimatũ. Equã eadẽ ex causa in reatino agro laceratũq; pariter aurigam inuenimus. Nãq; & cognationum intel lectus in iis est. Itaq; in grege prioris anni sorore libentius etiam q̃ matre equa comitatur. Docili tas tãta est:ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantũ saltatione q̃dã mo ueri solitus inueniatur. Iidem præsagiũt pugnã:& amissos lugẽt dominos:lachrymasq; iterdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege:equus eius in edia uitã finiuit. Philarchus refert Centaretrium e galatis ĩ prœlio occiso Antiocho potitum equo eius:conscendisse ouantẽ. At il lum indignatione accensum:domitis frenis ne regi posset ꝑcipitẽ in abrupta isse:exanimatumq; una. Philistus a Dionysio relictum in cœno hærẽtem:ut sese euellisset:secutum uestigia domini: examine apũ iubæ inhærẽte. Eoq; ostento tyrannidẽ a Dionysio occupatam. Ingenia eorum ine narrabilia iaculãtes obsequio experiunť:difficiles conatus corpore ipso:nixuq; inuitantiũ. Iã tela humi collecta equiti porrigunt. Nã in cyrco ad currus iuncti nõ dubie intellectũ abhortationis & gloriæ fateńť. Claudii Cæsaris sæculariũ ludoꝝ cyrcẽsibus excusso in carceribus auriga alba ti equi palmã occupauere:primatũ optinuere:oppisita effũdẽtes oĩa:q̃ cõtra æmulos debuisseť: peritissimo auriga insistente faciẽtes. Cũ puderet hoĩum artes ab equis uici:pacto legitimo cur su ad metã steteť. Maius auguriũ circa priscos plebeiis cyrcẽsibus excusso auriga:ita ut si staret:ĩ uel ædem capitoliũ cucurrisse equos:sedẽq; ter lustrasse. Maximũ uero eodẽ peruenisse a ueiis cũm palma & corona effuso Ratumena:qui ibi uicerat. Vnde postea nomẽ portæ ẽ. Sarmatæ longinq̃ itinera acturi:in edia pridie præparãt eos:exiguũ tantũ potum impartientes:atq; ita per cẽtena millia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidem quinquagenis. Fœmi næ minore spatio. Eædẽ quinquennio finem crescendi capiũt:mares anno addito. Forma equo rum quales maxime legi oporteat:pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est. Sed & nos di ximus in libro de iaculatione equestri cõdito:& fere inter omnes constare uideo. Diuersa autẽ cyrco ratio quæriť:Itaq; cum bimi in alio subigantur imperio:non ante quinquennes ibi certa

men accipiunt. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt: duodecimo gignũt. Coitus uerno equinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad annos triginta tres. Vtpote cũ a cyrco post uicesimũ ánum mittantᶠad sobolé reparãdã. Et ad q̃draginta duransᶠse tradũt: adiutũ mõ in attolenda priore parte corporis. Sed ad generãdũ paucis aĩalium minor fertilitas. Qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tollerare. Equarum libido extinguiturᶠiuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuagintaquinq; annis proditᶠ. In hoc genere grauida stãs parit: prætercq; cæteras fœtum diligit. Et sane equis amoris innasci ueneficiũ: hippomones appellatũ in fronte: caricæ magnitudine: colore nigro: Quod statim edito partu deuorat fœta: aut partũ ad ubera non admittit: si quis præreptũ habeat. Olfactu in rabiẽ id genus agitur. Amissa parente in grege armenti: reliquæ fœtæ educant orbũ. Terram attingere ore triduo proximo q̃ sit genitus negant posse. Quo quis acrior: in bibẽdo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt: quoniam urinam cursu non impedito reddant. Constat ĩ lusitania circa ulyxipponẽ oppidum & tagum amnem equas fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum: idque partum fieri: & gigni pernicissimum ita: sed triennium uitæ non excedere. In eadem hispania gallecia gens & asturia eqni generis. Hi sunt quos tiheldões uocamus. Minori forma appellatos asturcones gignunt. Quibus non uulgaris in cursu gradus: sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde equis tollutim carpere in cursus traditur arte. Equo fere qui homini morbi: præterq̃ uescicæ cõuersio: sicut omnibus in genere ueterino.

De asinis. CA. XLIII.

Asinum quadringẽtis nummis emptum. Qu. Asio senatori auctor est. M. Varro: haud scio an omnium precio animaliũ uicto: opera sine dubio geruli mirifica arãdo quoq;. Sed multaꝝ maxime pro generatiõe patria etiã spectatur in his arcadibus ĩ achaia. In italia reatinis. Ipsum aĩal frigoris maxime impatiens: ideo non generatᶠin ponto: nec in æquinoctio uerno: ut cætera pecuca admittitur: sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus. xxx. mẽse ocissimus: sed a trimatu legittimus. Totidem quot equæ: & eisdem mẽsibus: & simili modo. Sed ĩcontinẽs uterus urinam genitalem reddit: ni cogatur in cursum uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucem fugit: & tenebras: quærit: ne cõspiciatur ab homie. Gignit tota uita: q̃ est ei ad. xxx. annũ. Partus charitas summa: sed aquarum tedium maius. Per ignes ad fœtus tẽdunt. Eæ item si riuus minimus intersit: horrent ita: ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes: qui sunt in pecuariis. Atq; ita ut sicco tramite ad potũ eant. Nec pontes transeant per raritatẽ plantaꝝ translucentibus fluuiis. Mirumq; dictu si tiunt: & si imutentur aquæ ut bibant: cogendæ exonerandæue sunt. Nec nisi spaciose incubant alias atteruntᶠ. Varia nanq; somnio uisa cõcipiũt ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsu durioris materiæ claudĩtatẽ ilico affert. Quæstus ex iis opima p̃dia exuperat. Notũ est ĩ celtiberia singulas quadragenis milibus numoꝝ emi. At mulaꝝ maxĩe partus aurium referre ĩ his & palpebraꝝ pilos aiunt. Quãuis eni unicolor toto reliquo corpore: totidẽ tñ colores: quot ibi fuere: reddit. Pullos earũ epulari Mœcenas instituit: multum eo tempore prælatos onagris. Post eum interiit auctoritas saporis. Sed asino moriente uiso celerrime id genus deficit.

uel palácarum

uel eorum

De mulis. CA. XLIIII.

Ex asino & equa mulus gignitur mense. xii. Animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores: neq; decennibus maiores legunt: arcerique utrũq; genus ab altero narrant: nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quap̃p subreptis statĩ pullis in tenebris equaꝝ uberi asinarũue equuleos admouent. Gignitᶠaũt mula ex equo & asina: sed effrenis: & tardatis indomitæ. Lẽta oĩa eẽ uetulis. Cõceptũ ex equo secutus asini coitus abortu perimit. Nõ itẽ ex asino equi. Fœminas a p̃tu optime. vii. die ĩpleri obseruatũ est: mares fatigatos melius ĩplere. Quæ nõ priusq̃ dẽtes: quos pullinos appellãt iaciat: cõceperit: sterilis ĩtelligitᶠ. Et quæ nõ primo initu gñare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: cõtraq; mulos: quos asini & equæ generarent. Obseruatũ e duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parẽtũ esse similia. Eaq; ipsa q̃ ita nata sũt ñ gignere in oĩ aĩalium genere: iccirco mulas nõ parere. Est in annalibus nñis peperisse sæpe: ueꝝ prodigii loco habitũ. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit. Sed esse id aĩal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In pluriũ græcoꝝ est monumẽtis cũ equa muli coitu natũ: quẽ uocauerũt hinũ idest paruũ mulũ. Generantᶠex equa & onagris mansuefactis

mulæ ueloces in cursu: duricia eximia pedum: uerum rugoso corpore: in domito animo: sed generoso. Onagro & asina genitus oẽs antecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore africa gloriatur: quos lalisiones appellant. Mulũ.lxxx.annis uixisse atheniensium monumentis apparet. Eo gauisi cum templum in arce facerent: quod derelictis se necta cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur: decretũ fecere: quo caueretur: ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

De bubus. CA. XLV.

Bubus indicis camelo℞ altitudo tradit̃: cornua in latitudinẽ quaternorum pedum. In nostro orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut feruut) iam inde regis cura. Id consecutus est non ante quadrimatũ ad partus uocandos. Prægrandes itaq; fuere: hodieq; reliquiæ stirpium durant. At nunc aniculæ ad fœcũditatem poscunt̃: tolerantius tamen bimæ. Tauri generationẽ quadrimi implent: & singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum in dexteram partem habeant tauri: generatos mares esse: si in leuam fœminas. conceptio: uno initu peragitur: quod si forte pererrauit.xx.post die marem fœmina repetit. Pariunt mense.x.quicquid ante genitũ inutile est. Sunt auctores ipsa complente.x.mense duos parere: nũc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus.xxx.aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt: ita fœtus dispẽsantibus: ut omni tempore anni superfit id alimentum. Tauri non sæpius q̃ bis die ineunt. Boues animalium soli: & retro ambulantes pascuntur. Apud garamãtas quidem haud aliter. Vita fœminis.xv.annis lõgissima: Maribus xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pinguescere: & si quis incisa cute spiritum in uiscera harundine adigat. Non degeneres existimari etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis alpinis: quibus minimum corporis: plurimum laboris capite nõ ceruice iũctis. Syriacis non sunt palearia: sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiæ fœdi uisu tubere super armos a ceruicibus eminente: laxatis cornibus excellentes in opere narrantur. Cæteri nigri coloris candidiue ad laborẽ damnantur. Tauris minora q̃ bubus cornua tenuioraq;. Domitura boum in trimatu: postea fera: ante præmatura. Optime cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agrique culturæ habemus. Hoc animal tantæ apud priores curæ: ut sit inter exempla dãnatus a populo romano die dicta: qui concubino procaci rure omasum edisse se neganti occiderit bouem: actusque in exilium tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas torua fronte: auribus setosis: cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat: ira gliscente alternos replicans: spargensque in altum hareneam: & solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes: & ideo se demonstratos rotari cornibus cadentes excipi: iterumque resurgere: modo iacentes ex humo tolli: bigarũq; etiam curru citato uelut aurigas insistere. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id spectaculum dedit romæ Cæsar dictator. Hinc uictimæ optimæ & lautissima deorum placatio. Huic tantum animali omnium q̃bus procerior cauda non statim nato consumatæ: ut cæteris mensuræ: crescit uni donec ad uestigia ima perueniat. Quam ob rem uictimarum probatio in uitulo: ut articulum suffraginis cõtingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum uitulos ad aras humeris hominis allatos non fere litare: sicut nec claudicante: nec aliena hostia deos placari: nec trahente se ab aris. Est frequẽs in prodigiis priscorum bouem locutum. Quo nũciato senatum sub diuo haberi solitum.

De api boue. CA. XLVI

Bos in ægypto etiam numinis uice colitur. Apim uocant. Insigne ei in dextro latere cãdicans macula cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua: quem cãtarum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos: mersumq; in sacerdotum fonte enecant: quæsituri luctu alium: quem substituant: donec inueniant: mœrent. Derasis etiam capitibus: nec tamen usquam diu quæritur. Inuentus deducit̃ a sacerdotibus mẽphim. Sunt delubra ei gemina: quæ uocant thalamos auguria populorum. Alterum ĩtrasse lætum est: in altero dira portendit. Responsa priuatis dat e manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est: haud multo post extincti. Cætero secretus cum se prorupit in cœtus incedit: summoto strepitu lictorum: grexque puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur: & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur suis & ipsa insignibus: quamquam aliis: semperque eodem die & inueniri eam: extinguique tradunt. Memphi est locus in nilo: quem a figura uocant

phialam. Omnibus annis ibi auream pateram argẽteamque mergentes: diebus quos habent natales apis. Septem hi sunt. Mirumque neminem per eos a crocodilis attingi. Octauo post horam diei. vi. redire beluæ feritatem.

De natura pecudum & pecorum. CA. XLVII.

Magna & pecori gratia: uel in placamentis deoꝝ: uel in usu: uellerũ. Vt boues sumptum hoĩum excolunt: ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos: quibusdam & ad. x. primiparæ miores fœtus. Coitus omnibus ad arctu ri occasum: idest a tertio idus maias ad aquilæ occasum idest. xiii. Kalen. augusti. Gerunt partum diebus. cl. postea concepti inualidi: Cordos uocabãt antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis intersit ante solstitium: q̃ ante brumam firmos eẽ: solumq; hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectam ouium consectari: & ipse senecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat: leuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas: ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicũt: austri fœminas. Atq; in eo genere arietũ maxime spectantur ora: Quia cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius: & lanitiũ est in fœtu: uariumq; si plures fuere: & mutatio aquaꝝ potusq; uariat. Ouium summa genera duo tectũ: & colonicum. Illud mollius: hoc in pascuo elegãtius. Quippe cũ tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex arabacis præcipua. Lana autẽ laudatissima apula: & quæ in italia græci pecoris appellatur: alibi italica. Tertium locum milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa tarentum canusiumque summam nobilitatem habent. In asia uero eodem genere laodiceæ. Alba circũpadanis nulla p̃fertur: nec libra cẽtenos numos ad hoc æui excessit ulla. Oues nõ ubiq; tõdent̃. Durat quibusdã in locis mos uellendi. Colorũ plura genera. Quippe cũ desint etiã noĩa eis: quas natiuas appellãt aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium. CA. XLVIII.

Hispania nigri uelleris p̃cipuas habet: pollentia iuxta alpes: canusia rutili: quas erythras uocant. Item betica ut canusium. Fuluas tarentum: ac pulliginis suæ: & succidis omnibus usus medicatus. Hystriæ liburniæque pilo proprior q̃ lanæ pexis aliena uestibus: & quam sola ars scutulato textu commẽdat. In lusitania similis circa piscinas prouinciæ narbonensis: Similis & in ægypto: ex aqua uestis detrita usu tingit̃: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis antiquissima gratia. Iam certe priscos iis usos Homerus auctor est. Aliter hæc galli tingunt: aliter parthorum gentes. Lanæ: & per se coactæ uestem faciunt: & si addatur acetum ẽt ferro resistunt: immo uero etiam ignibus. Nouissimo sui purgamento: quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt: galliarum (ut arbitror) inuentum. Certe gallicis hodie nominibus discernuntur: nec facile dixerim: qua id ætate cœperint. Antiquis enim torus e stramento erat: qualiter nunc etiam in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimala nostra: sicut uillosa & etiam uentralia. Nã tunica lati claui in modum gausape texi nunc primum incepit. Lanarum nigræ nullũ colorem bibunt. De reliquarum infectu suis locis dicemus. In conchiliis marinis: aut herbarum natura: lanam colo & fuso Tanaquilis: quæ eadem Caia Cecilia uocata est: in templo. M. Anci durasse prodente se: auctor est. M. Varro: factamq; ab ea togam regiam ungulatam in æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factum: ut nubentes uirgines comiteretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam: qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæque nuptæ. Vngulata uestis primo lautissimis fuit: inde surriculata defluxit. T gas rasas: phrygianasq; Diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem. Iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud hetruscos originem inuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Homeꝝ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges inuenerũt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Aurũ intexere in eadẽ asia inuenit Attalus rex: unde nomẽ attalicis. Colores diuersos picturæ ĩtexere Babylon maxĩe celebrauit: & nomen ĩpo suit. Plurimis uero liciis texer̃: q̃ polymita appellãt: alexãdria ĩstituit. Scutulis diuidere gallia. Metellus Scipiõi triclinaria babylonica sestertiũ octingẽtis millibus uenisse: iã tũc posuit in capitalibus crimibus: quæ Neroni prĩcipi q̃dringentis millibus sestertiũ nup stetere. Seruii Tullii prætextæ: qbus signũ fortunæ ab eo dicatæ coopertũ erat: durauere ad Seiani exitum. Mirũq; fuit nec defluxisse eas: nec teredonũ iniurias sensisse ãnis. d. lx. Vidimus iã & bidentiũ uellera purpura: cocco: cõchylio sexq̃pedalibꝫ libris ĩfecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ĩpa oue satis ge

nerositatis ōnditur breuitate crurum:uentris uestitu:quibus nudus esset:apicas uocabant:damnabātq;.Scyriæ cubitales ouium caudæ:plurimúq; in ea parte lanicii.Castrari agnos nisi quinquemestres præmaturū existimant.

De musimonio. CA. XLIX.

Est & in hispania:& maxime corsica nō maxīe absimile pecori genus musimonū: caprino uillo:q̄ pecoris uelleri ꝓpius:Quoꝝ e genere:& ouibus natos prisci umbros uocauerūt.Infirmissimū pecori caput:Quáobrē auersū a sole pasci ɔgēdū.Quā stultissima aīaliū lanata.Qua timuere ígredi unū cornu rapto sequunt̄.Vita longissima ānis .x.in æthiopia.xiii.Capris eodē loco.xi.In reliquo orbe plurimum octo.Vtrunque genus intra quartū coitū implet̄.

De capris & gn̄atione earum CA. L.

Capræ pariūt & q̄ternos:sed raro admodū.Ferūt qnq; mēsibus:ut oues. Capræ pigue dine sterilescūt.Trimæ minus utiliter generāt:& in senecta:nec ultra q̄driēniū.Incipiunt.vii.mēse:& adhuc lactātes.Mutilū ī utroq; sexu utilius.Prius ī die coitɔ ñ ïplet:sequēs efficatior:ac deide ɔcipiūt nouēbri mēse:ut martio pariāt turgescētibus uirgultis.Aliquādo aniculæ:semp bimæ:in trimatu inutiles pariunt octonis annis.Abortus frigori obnoxius.Oculos capra suffusos iunci pūcto sanguie exonerat:Cap rubi.Solertiā eius aīalis Mutianus uisā sibi ꝓdidit ī pōte p̄tenui duabus obuiis e diuerso cū circūactū angustiæ nō caperēt:nec reciprocationē lōgitudo ī exilitate:cæca torrēte rapido minaciter subter fluēte:alterā decubuisse:atq; ita alterā ꝓculcatæ supgressam.Mares q̄ maxīe simos longis auriculis infractisq; armis q̄ uilissimos ꝓbant.Fœminaꝝ generositatis insigne laciniæ corpibus:& ceruice binæ dependētes:Nō oībus cornua:sed qbus sunt:in his & indicia annoꝝ p incremēta nodoꝝ.Mutilis lactis maior ubertas.Auribus eas spirare:nō naribus:nec unq̄ febri carere Archelaus auctor ē.Ideoq; fortassis:ꝙ aīa his q̄ ouibus ardentior:calidioresq; cōcubitus.Tradūt & noctu nō minus cernere q̄ interdiu.Et iō caprinū iecur:si uescat̄:restituit uespertinā aciē his:quos nyctalopas uocāt.In cilicia circaq; syrias uillo tōsili uestiūt̄.Capras in occasum decliui sole in pascuis negāt cōtueri iter sese:sed auersas iacere.Reliqs āt horis iter se aduersas & cognitiores.Depēdet oīum mēto uillus:quē aruncū uocāt.Hoc si qs apphēsam ex grege unā trahat:cæteræ stupētes spectāt.Id ēt euenit cū q̄dā herbā aliq̄ ex eis momorderit.Morsus eaꝝ arbori exitialis.Oliuā lābēdo quoq; sterilē faciūt.Eaq; ex cā Mineruæ īmolat̄. uel syrtes

De suibus:& natura eaꝝ: CA. LI.

Suilli pecoris admissura a fauōio ad æqnoctiū uernū ætatis.viii.mēse.Quibusdā ī locis ēt a.iii.usq; ad.vii.annū.Partus bis ī āno.Tēpus utero.iii.mēsiū.Nūerus fœcūditatis ad uicēos:Sed educare tā multos nequeūt.Diebus.x.circa brumā stati dētes nasci Nigidius tradit.Implent̄ uno coitu:q & geminatus pp facilitatē abortiendi remediū ne prima subatione:neq; ante flacidas aures coitus fiat.Mares nō ultra trimatū generāt.Fœminæ senectute fesse cubātes coeunt.Comesse fœtus his nō est ꝓdigiū.Suis fœtus sacrificio die.v.purus ē.Pecoris die.vii.Bubus.xxx.Corūcanius ruminalis hostias donec bidētes fierēt:puras negauit.Suē oculo amisso putāt cito extigui:alioqn uita ad.xv.ānos:qbusdā uicēos.Veꝝ efferāt:& alias obnoxiū genus morbis anginæ maxīe:& strumæ.Index suis īualidæ cruor in radice setæ dorso euulsæ:caput obliquū in īcessu.Penuriā lactis ꝓpigues sentiūt:& prīo fœtu mius sūt nūerosæ.In luto uolutatio gn̄i grata.In torta cauda.Id ēt notatū facilius iacere in dexteꝝ q̄ leuū de tortā.Pinguescūt.lx.diebus:sed magis tridui inedia ante saginationē orsa.Aīaliū hoc maxīe brutū:aīamq; ei p sale datā nō illepide existimabat̄.Cōpertū agnita uoce suarii furto abactos:merso nauigio īclinatiōe lateris unius remeasse.Qui & duces in urbe foꝝ nundinariū domosq; petere discūt:& feri sapiūt uestigia palude cōfūdere:urina fugā leuare.Castrāt̄ fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui iediā:suspēsæ pnis prioribus:uulua recisa celerius.Ita pinguescūt.Et adhibet̄ ars iecori fœminaꝝ:sicut anseꝝ.Inuētū.M.Apicii fico:carica sagiatis:a satietate necatis repēte mulsi potu dato:Neq; alio ex aīali nūerosior materia ganeæ:qnquagita ꝓpe sapores:cū cæteris singuli.Hic censoriaꝝ legū paginæ:īterdictaq; cœnis abdomīa:glādia:testiculi:uuluæ:sincipita uerrina:ut tamē Publii mimoꝝ poetæ cœna:postq̄ seruitutē exuerat:nulla memoret̄ sine abdomine:etiā uocabulo suminis ab eo imposito.Placuere aūt & feri uesicæ.Catonis cēsoris orōnes aprinū exprobrant callum.In tres tamē partes diuiso apro media ponebant lumbos aprunos appellata.Solidū aprū romanoꝝ primus in epulis apposuit.P.Seruilius Rullus pater eius Rulli:qui Cice

ronis in cõsulatu legẽ agrariam ꝓmulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt horum scilicet ad emẽdationẽ morum: quibus notata quidẽ esset cœna: sed in principio bini terniq; pariter mandebantur apri.

De uiuariis bestiarum. CA. LII.

Viuaria eoꝝ cæterorumq; siluestrium primus togati generis iuenit Fuluius Hirpinus: qui ĩ tarquinẽsi feras pascere istituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus: & Qu. Hortẽsius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tũc inter se dimicant indurãtes attritu arborum costas: lutoq; se tergorãtes. Fœminæ ĩ partu asperiores: & fere similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus nõ nisi anniculis generatio. In india cubitales dentium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At in arabia suillum genus nõ uiuit in ullo gñe.

De semiferis animalibus. CA. LIII.

Neque facilis mixtura cum fero: qualiter natos antiq hibridas sues uocabãt semiferos: ad hoĩes quoq; ut in Caiũ Antonium Ciceronis in cõsulatu collegã appellatione trãslata nõ in suibus tantũ: sed ĩ oĩbus quoq; aĩalium cuiuscũq; generis ullũ est placidũ. Eiusdẽ inuenit & ferũ: utpote cũ hoĩum ẽt siluestrium tot genera ꝑdicta sint. Capræ tamẽ in plurimas similitudines transfigurant. Sũt capræ: sunt rupicapræ: sunt ibices pernicitatis mirandæ: q̃q̃ onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis in hæc se liberant: ut tormento aliquo rotari in petris potissimum: e monte aliquo in alium transilire cupientes: atq; recursu pernici quo libuerit: exultant. Sunt & origes: soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sũt & damæ: & pigargi: & strepsicerotes: multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc transmarini situs mittunt.

De simiis. CA. LIIII

Simiarum quoq; genera hoĩs figuræ ꝓxima caudis inter se distinguunt. Mira solertia uisco inungunt laqueos: calceariq; imitatione uenantium tradunt. Mutianus & latrũculis lusisse fictis cæra: nuces uisu distinguere. Cornelius luna caua tristes eẽ: qbus in eo genere cauda sit. Noua exultationẽ adoriri. Nanq; defectũ sydeꝝ & cæteræ pauẽt quadrupedes. Simiaꝝ generi præcipua erga fœtũ affectio. Gestãt catulos: quos mãsuefactæ intra domos pepere: oĩbus demõstrant: tractariq; gaudẽt: tractatu gratulationẽ intelligẽtes. Itaq; magna ex ꝑte cõplectẽdo necãt. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Callitriches toto pene aspectu differũt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori ꝑte. Hoc aĩal negãt uiuere in alio nisi in æthiopiæ: quo gignit cœlo.

De leporibus CA. LV.

Leporꝝ plura sunt genera: in alpibus cãdidi: qbus hybernis mẽsibus ꝓ cibatu niuẽ credũt eẽ. Certe liq̃scẽte ea rutilescũt annis oĩbus. Et est aliquod aĩal intolerandi rigoris alũnũ leporꝝ generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcũditatis ĩnumeræ: famemq; balearibus ĩsulis populatis messibus afferẽs. Fœtus uẽtre exectos: uel uberibus ablatos nõ repurgatis ĩterraneis gratissimo in cibatu hñt: laurices uocãt. Certũ ẽ balearicos aduersus prouẽtum eoꝝ auxiliũ militare a Diuo Augusto petisse. Magna ꝓ uenatũ eoꝝ uiuerris gratia est. Iniiciũt eas in specus: q̃ sunt multifores in terris: unde & nomẽ aĩali atq; ita eiectos superne capiũt. Archelaus auctor est quot sint corpis cauernæ ad excremẽta: lepori totidẽ ãnos eẽ ætatis. Varius certe numerus reperit. Idẽ utrãq; uim singulis iesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura ĩnocua: & esculẽta aĩalia fœcũda generauit. Lepus oĩum ꝑdæ nascens solus: ꝑter dasipodẽ supfœtat: aliud educãs: aliud ĩ utero pilis uestitũ: aliud ĩplume: aliud ĩchoato gerẽs ꝑtu. Necnõ & uestes leporino pilo facere tẽtatũ est tactu nõ perinde molli: ut in cute ꝓpter breuitatẽ pili dilabi.

De damis. CA. LVI

Damæ mansuescũt raro: cum feræ iure dici non possint. Cõplura nãq; sunt: nec placida nec fera: sed mediæ inter utrũq; naturæ: ut in uolucribus hirundines: apes in campo in mari delphini.

De muribus & gliribus. CA. LVII.

Qvo in genere multi & hos incolas domus imposuere mures haud spernendum in ostentis etiam publicis animal. Arrosis lauini clypeis argenteis marsicum portendere bellum: Carboni imperatori apud clusium fasciis quibus in calciatu utebatur exitium. Plura eorum genera in cyrenaica regione: alii lata fronte: alii acuta: alii herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophrastus auctor est in gyaro insula: cum incolas

fugassent: ferrum quoq; rosisse. Constat id quod iacturā quidam & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis quidē in metallis ab hoc aluos eorum excidi: sempq; id furtum dephēdi: tantam esse dulcedinē furādi. Venisse murē.cc.nummis casilinū obsidēte Hānibale: eumq; qui uēdiderat fame interisse: emptorē uixisse annales tradunt. Cum candidi prouenere: lætū faciūt ostētum. Nam soricum occētu dirimi auspicia ānales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme condi auctor est Nigidius: sicut glires: quos cēsoriæ legis principes. Qu. Scaurus &. M. in consulatu non alio modo cœnis ademere: q̄ conchylia: aut ex alio orbe cōuectas aues. Semiferum & ipsum animal: cui uiuaria in doliis idem: qui apris instituit. Qua in re notatum non congregari nisi populares eiusdē siluæ: & si misceantur alienigenæ: nisi amne uel monte discreti iterire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate: senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ aīalia q̄bus ī locis non sint. CA. LVIII.

S Ic mirum rerum naturam non solum alia aliis dedisse terris animalia: sed in eodem quoq; situ quædam aliquibus locis negasse. In mesia silua italiæ nō nisi in parte reperiuntur hi glires. In licia dorcades non transeunt montes syris uicinos. Onagri montem: qui cappadociam a lycia diuidit. In hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa argninussam elatum montem non excedunt auribus etiam in monte fissis. In pordoselene insula uiciniā mustellæ non transeunt. In bœtia: lebadia illatæ solum ipsum fugiunt: q̄ iuxta in orchomeno tota subruunt arua talpæ: quarum e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidē a portētis summouet delitias. In ithaca lepores illati moriuntur: extremis quidem in littoribus. In ebuso cuniculi non sunt: scatent in hispania balearibusque. Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e continente uocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in seripho insula: Eædem alio translatæ canūt. Quod accidere & in lacu thessaliæ sicendo tradūt: in italia muribus araneis uenenatus est morsus. Eosdem ulterior apennina regio non habet. Iidē ubicunq; sint orbitam si transiere: moriuntur. In olympo macedoniæ monte non sunt lupi. Nec increta insula: ibi quidem non uulpes ursiue: aut omnino ullum maleficum aīal: præter phalangium. Aranei id genus de quo dicemus suo loco: Mirabilius in eadem insula ceruos p̄terq̄ in cidoneatarum regionem non esse. Item apros & attagenas: herinaceos. In africa autem: nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec ursos.

Quæ aduenis noceant. CA. LIX.

I Am quædam animalia īnoxia indigenis aduenas interimunt sicut serpentes. Parcunt in myrinthe: quos terra nasci proditur. Item in syria angues circa euphratis maxime ripas dormientes syros non attingunt. Aut etiam si calcati momordere: non sentiunt maleficia: alios cuiusq; gentis infesti auide & cum cruciatu exanimantes. Quamobrē & syri non necāt eos. Contra in aletenio cariæ monte Aristoteles tradit a scorpionibus hospites non lædi: indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; aīalium: & p̄terea terrestriū dicemus gnā.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

De Aquatilium Natura. CA. I.

NIMALIVM: QVAE TERRESTRIA APPELLAVIMVS: hominū quadā consortione degentia indicata natura est. Ex reliqs minimas esse uolucres cōuenit. Quamobrē prius æquoꝝ: amniū: stagnorumq; dicentur.

Quare in mari maxima animalia. CA. II.

S Vnt aūt cōpluria in his maiora etiā terrestribus. Causa euidēs humoris luxuria: alia sors alitū: Quibꝰ uita pēdētibus. In mari āt tā late supīo: molliq; ac fertili accremēto accipiēte cās gēitales sublimi sempq; pariēte natura: pleraq; etiā mōstrifica reperiūť: pplexis & in semet: aliter atq; aliter nūc flatu: nūc fluctu cōuolutis semibus: atq; prīcipiis. Vt uera fiat uulgi opinio: quicquid nascať in parte naturæ ulla: & in mari esse: præterq; multa: q̄ nusquam alibi rerū quidem non solū animaliū simulacra inesse: licet ītelligere intuēti

ul' cōplura

bus uuam:gladium:ferras. Cucumim uero:& in colore:& in odore similem. Quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cocleis.

De indici maris beluis. CA. III.

PLurima autem:& maxima in īdico mari animalia:e quibus balenæ quaternū iugeꝝ pristes ducenū cubitoꝝ. Quippe ubi locustæ quaterna cubita ipleant. Anguilæ quoq; in gange amne tricenos pedes. Sed in mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines:tunc imbres:tūc deiectæ montium iugis procellæ ab imo uertunt maria:pulsatasq; ex ꝓfundo beluas cū fluctibus uoluūt:& alias tāta tynnorum multitudine:ut magni Alexandri classis haud alio modo:q̄ hostium acie obuia cōtrarium agmē aduersa frōte dirrexerit. Aliter sparsis nō erat euadere:q nō uoce:nō sonitu:nō ictu:sed fragore terrenť: nec nisi ruina turbanť. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficitur sinus.xii.dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi:quādo nullius auræ recipit afflatū. Huius loci qete precipua ad īmobilē magnitudinem beluæ adolescunt. Gedrosiq; arbin amnem accolunt:Alexādri magni classium ꝑfecto prodidere in domibus fores maxillis beluarum facere:ossibus tecta contignare. Ex quibus multa quadragenum cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terram:pastæq; radices fruticum remeant:& quædam equorum:asinorum:taurorum capitibus:quæ depascūtur sata. Maximum animal in indico mari pistris:& balena est.

Quæ in quoq; oceano maxima. CA. IIII.

IN gallico oceano physeter ingentis columnæ modo se attollens:altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In gaditano oceano arbor in tantum uastis dispansa ramis:ut ex ea causa fretum nunq̄ intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ a similitudine quaternis distinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum:& nereidum:& elephantoꝝ marinoꝝ figuris. CA. V.

TIberio principi nuntiauit olysiponēsium legatio ob id missa uisum auditūq; in quodam specu cōcha canētem Tritonē:qua noscitur forma. Et Nereidum falsa opinio nō est squamis modo hispido corpore ēt:in quo hūmanā effigiem habent. Nāq; hæc in eodē spectata littore est. Cuius morientis ēt gānitū tristē accolæ audiuere longe. Et Diuo Augusto legatus galliæ complures in littore apparere exanimes Nereidas scripsit. Auctores habeo in equestri ordine splendentes uisum ab his in gaditano oceano marinum hoīem toto corpore absoluta similitudine ascendere nauigia nocturnis tēporibus:statimq; degrauari quas insederit partes:& si diutius permaneat etiā mergi. Tiberio principe cōtra lugdūnensis prouinciæ littus insularum trecentas amplius beluas reciprocās destituit oceanus miræ uarietatis:& magnitudinis. Nec pauciores in santonum littore. Interque reliquas elephantos:& arietes candore tantum cornibus assimilatis:Nereidas uero multas. Turanius uero prodidit expulsam beluam in gaditana littora:cuius inter pinnas q̄s ultimæ caudæ cubita.xvi.fuissent:dentes eiusdē.cxx. Maximi dodrātiū mensura:minimi semipedū. Beluæ:cui dicebatur exposita fuisse Andromeda:ossa romæ apportata ex oppido iudææ ioppe ostendit inter reliqua miracula in ædilitate sua.M.Scaurus lōgitudie pedū.xl.altitudine costaꝝ indicos elephātos excedēte:Spiæ crassitudie sexquipedali.

De balenis & orcis. CA. VI.

BAlenæ āt nr̄a maria penetrant. In gaditano oceano nō ante brumam conspici eas tradunt. Cōdi in æstatis temporibus in quodam sinu placido:& capaci mire gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas infestam his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia:q̄ carnis immensæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta:ac uitulos earum & fœtas uel etiamnum grauidas lacerant morsu:incursuq; ceu liburnicarum rostris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles:ad repugnandum inertes:& pondere suo oneratæ. Tunc quidem & utero graues:pariendiue pœnis inualidæ solum auxilium nouere:in altum profugere:& se toto defendere oceano. Contra orcæ occurrere laborant:seseq; opponere:& cautiú angustiis trucidare:in uada urgere:saxis illidere. Spectātur ea prœlia ceu mari ipso sibi irato nullis ī sinu uētis. Fluctibus uero ad anhelitus ictusq;:q̄tos nulli turbies uoluāt. Orca & ī portu hostiēsi uisa ē oppugnata a Claudio pricipe. Venerat tunc exædificāte eo portū inuitata naufrāgiis tergoꝝ euectoꝝ e gallia:satiāsq; se p cōplures dies alueū in uado sulcauerat:accumulata fluctibus in tm̄:ut circūagi nullo mō posset. Et dū saginā ꝑsequiť in littus fluctibus propulsa eminente dorso multum super aquas carinæ uice iuersæ:protēdi iussit Cæsar plagas multiplices in

ul'lacinant

ul'incautas

ter ora portus:profectusq; ipse cum prætorianis cohortibus populo romano spectaculũ ꝓbuit: láceas cõgerẽte milite e nauigiis assultantibus:quoꝝ unũ mergi uidimus reflatu beluæ oppletũ unda. Ora balenæ habent in frontibus. Ideoq; summa aqua annatãtes in sublime nimbos eflãt.

An spirent pisces an dormiant. CA. VII.

Spirant aũt cõfessione oium: & paucissima aialia in mari:quæ internorũ uisceꝝ pulmonẽ hñt. Quoniã sine eo nullũ aial putat̃ spirare:nec pisciũ branchias hñtes anhelitũ reddere:ac per uices recipere existimãt:quoꝝ hæc opinio est. Nec multa alia gña ẽt branchiis carentia. In qua sñia fuisse Aristotelẽ uideo:& multis ꝑsuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me ꝓtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud dissimulo:qm̃ & pulmonũ uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera ita uolente natura:sicut & pro sanguine multus alius humor. In aquas quidẽ penetrare húc uitalẽ halitũ quis miret̃?q etiam reddi ab his eũ cernat:& in terras tanto quoq; spissiorem naturæ partẽ penetrare argumento aialium:quæ semper defossa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciæ:ut credã oĩa ĩ aqs spirare naturæ suæ sorte:primum sæpe ãnotata pisciũ æstiuo calore q̃dã anhelatio:& alia tranquillo uelut oscitatio. Ipsoꝝ quoq; qui sunt in aduersa opinione de sõno piscium confessio. Quis.n.sine respiratiõe somno locus? Præterea bullãtium aquaꝝ sufflatio:lunæq; effectu:conchaꝝ quoq; corpora augescentia super omnia:esse auditum & odoratũ piscibus:non erit dubium ex aeris utrunq; materia. Odorẽ quidem non aliud q̃ infectũ aera intelligi posse. Quãobrẽ de his opinẽtur:ut cuique libitum erit. Branchiæ non sunt balenis:nec delphinis. Hæc duo genera fistulis spirant:quæ ad pulmonem pertinent. Balenis a frõte:delphinis a dorso. Et uituli marini:quos uocãt phocas:spirant & dormiunt in terra. Item testudines:de quibus mox plura.

De delphinis. CA. VIII.

Elocissimum oium aialium non solum marinoꝝ delphinus:sed ocior uolucre:acrior telo:ac nisi multum infra rostrum os illi foret medio pene in uentre:nullus pisciũ celeritatẽ eius euaderet. Sed affert morem prouidentia naturæ:quia nisi resupini:atq; cõuersi nõ corripiunt:quæ causa præcipue uelocitatẽ eoꝝ offendit. Nam cum fame concitati fugientem inuada ima persecuti piscem diutius spiritum cõtinuere:ut arcu emissi ad respirandũ ꝑmicãt. Tãtaq; ui exiliũt:ut plerũq; uela nauiũ trãsuolent uento. Agũt uere cõiugia: pariunt catulos.x.mense:æstiuo tempore. Interdum & binos nutriunt uberibus sicut balena. Atq; etiam gestãt fœtus in infantia infirmos. Quinetiam adultos diu comitãtur magna erga partum charitate. Adolescũt celeriter. X.annis putãtur ad summã magnitudinem peruenire. Viuũt etiam tricenis. Quod cognitũ præcissa cauda in experimẽtũ. Abduntur tricenis diebus circa canis ortũ:occultãturq; ĩcognito mõ. Quod eo magis miꝝ est:si spirare in aqua nequeũt. Solent ĩ terrã erũpere ĩcerta de cã. Et statim tellure tacta moriũtur:multoq; ocius fistula obturata. Lingua est his cõtra naturam aq̃tiliũ mobilis:breuis:atq; lata:haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humão similis:dorsum repãdũ:rostrũ simũ: Qua d' cã nomẽ Simõis oẽs miro mõ agnoscũt: malũtq; ita appellari. Delphinus nõ tm̃ hois amicũ aial:ueꝝ & musica arte mulcet̃ symphoniæ cãtu:& præcipue hydrauli sono. Hoiem non expauescit ut alienũ. Obuiã nauigiis uenit. Alludit exultans:certat ẽt:& q̃uis plena prætérit uela. Diuo aũt Augusto principe lucrinũ lacũ inuectus pauperis cuiusdã puerũ ex baiano puteolos in ludũ litteraꝝ stãtem:cũ meridiano ĩmorãs appellatũ eũ Simonis noĩe sæpius fragmẽtis panis: quẽ ob id ferebat:allexisset:miro amore dilexit. Pigeret referre:ni res Mœcenatis:& Flauiani:& Flauii Alfii multorũq; eẽt litteris mãdata. Quocunq; diei tẽpore inclamatus a puero:q̃uis occultus:atq; abditus:ex ĩmo aduolabat:pastusque e manu præbebat ascẽsuro dorsum penne aculeos uelut uagina cõdens:receptumq; puteolos per magnũ æquor in ludũ ferebat. Simili modo reuehẽs pluribus ãnis:donec morbo extincto puero subĩde ad cõsuetum locum uentitans tristis:& merẽti similis ipse quoq;(quod nemo dubitaret)desiderio expirauit. Alius inter hos annos in africo littore hipponis diarrhyti simili modo ex hominum manibus uescens:ferensque se tractandum:& alludens natantibus: impositosque portans:unguento perunctus a Flauiano proconsule africæ:& sopitus(ut apparuit)odoris nouitate fluctuatusq; similis exanimi:caruit hominum cõuersatione:ut iniuria fugatus per aliquot mẽses:mox reuersus in eodẽ miraculo fuit. Iniuriæ potestatum inhospitales ad uisendũ uenientiũ hypponẽses in necem eius cõpulerũt. Ante hæc similia de puero in iasso urbe memorãtur. Cuius amore spectatus lõgo tpe dũ abeuntẽ in littus auide sequit̃:in harenam inuectus expirauit. Pueꝝ Alexãder magnus babylõe Neptuni sacerdotio præfecit:amorẽ illum numinis ꝓpitii

uel iuncti

fuisse interpretatus.In eadē urbe iasso Egesidemus scribit:& aliū puerū Hermiam nomine similiter maria perequitantē:cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset:relatū:delphinūq causam læti fatētē nō reuersum in maria:atq in sicco expirasse.Hoc idem & naupacti accidisse Theophrastus tradit.Nec modus exēplo℞.Eadē amphilochii:& tarentini de pueris delphinisq narrant.Quæ faciūt:ut credatur:Arionem quoq citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius q̄stus eblanditū:ut prius caneret cithara:cōgregatis cātu delphinis cū se iecisset in mare:exceptū ab uno tenarum in littus puectū.Est prouiciæ narbonēsis & in nemausiensi agro stagnū laterna appellatū:ubi cū hoies delphini societate piscanť:inūera uis mugilū statuto tēpore angustis faucibus stagni in mare erūpit obseruata æstus reciprocatiōe.Qua de causa prætēdi nō queunt retia:q molē ponderis nullo mō tolerēt: ēt si nō solertia insidietur tēpori.Simili rōne in altū protinus tendūt:quod uicino gurgite efficere.locūq solum pādendis retibus habilē effugere festināt.Quod ubi aīaduertere piscantes:concurrit aūt multitudo tēporis gnara:& magis ēt uoluptatis huius auida:totusq popolus e littore quāto pōt clamore cōciet Simonē ad spectaculi euētum.Celeriter delphini exaudiunt desideria aquilonum flatu uocē p̄sequente:austro uero tardius ex aduerso referente.Sed tunc quoq īprouiso in auxiliū aduolāt. Propere apparet acies:quæ protinus disponitur in loco:ubi coniecta est pugna.Opponunt sese ab alto:trepidosq in uada urgent.Tunc piscatores circūdant retia:furcisq subleuant.At mugilum nihilominus uelocitas transilit.At illos excipiunt delphini:& occidisse ad p̄sens contenti cibos in uictoriam differunt.Operæ prœliū feruet:includiq retibus se fortissime urgētes gaudēt. Ac ne idipsum fugā hostiū stimulet: īter nauigia:& retia natantesue hoies ita sensim elabunť:ut exitus nō appareat.Saltu:quod est alias blādissimū his:nullus conať euadere:ni sumitanť sibi retia.Egressi protinus ante uallū prœlianť.Ita peracta captura:quos interemere:diripiunt.Sed enixioris operæ:q̄ in unius diei præmiū:ut cōscii sibi operiunť in posterū:nec piscibus tantū:sed interiectu panis ac uino satianť.Quæ de eodē genere piscādi in iassio sinu cōsul Mutianus tradit: hoc differunt:q ultro neq inclamanti præsto sint:partesq e manibus accipiāt:& suum quemque cubantes cū delphinis sociū habeant:quis noctu & ad faces.Ipsis quoq inter se est publica societas.Capto a rege cariæ alligatoq in portu delphino ingens reliquo℞ conuenit multitudo mœstitia quadam:quæ posset ītelligi miserationem petens:donec dimitti rex eū iussit.Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos.Conspectiq sunt iam defunctum portantes: ne lacereť a beluis.

De tursionibus aquatilibus. CA. IX.

Elphinorum similitudinē hńt qui uocanť tursiones.Distant & tristitia quidem aspectus.Abest enim illa lasciuia:maxime tamen rostris canicularū maleficētia assimilati.

De testudinibus: & quomodo capiantur. CA. X.

Estudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit:ut singularum superficie habitabiles casas integant.Atque inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiunť multis quidē modis:sed maxime euectæ in sūma pelagi:aut meridiano tēpore blādito eminēte toto dorso per tranquilla fluitātes:Quæ uoluptas libere spirādi in tm̄ fallit oblitas sui:ut solis uapore:siccato cortice:nō queāt mergi:inuitæq fluitēt opportunæ uenantiū prædæ.Ferūt & pastū egressas noctu:auideq saturatas laxari.Atq ut remearint matutio sūma ī aq̄ obdormiscere:id p̄di stertētiū sonitu.Tunq leuiter capti.Annatare.n.singulis ternos:a duobus ī dorsū uerti:a tertio laqueū iniici supinæ:atq ita ad terrā a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiunť:ultroq ueniunt tpe statuto anni in amnē eleuthe℞ effusa multitudine.Dētes non sunt testudini:sed rostri margines acuti superna parte inferiorē claudente pyxidum mō.In mari uiuunt conchyliis tanta oris duritia:ut lapides comminuant.In terrā egressæ in herbis pariūt oua auiū ouis silia ad centena nūero.Eaq de fossa extra aq̄s:& cooperta terra:ac pauita pector:& cōplanata incubant noctibus:educāt fœtus annuo spatio .Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab iis putant.Fœmina coitum fugere:donec mas festucam aliquam imponat aduersæ.Troglodytæ cornigeras habent:ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus:quorum in natando remigio se adiuuāt.Celotium genus id uocatur eximiæ testudinis:sed raræ.Namque quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem:ad quos annatant:ut sacras adorant.Sunt & terrestres: q̄ ob id in operibus chersinæ uocantur in africæ desertis:qua parte maxime sitientibus harenis squalent rosido(ut creditur)humore uiuentes.Neque ibi aliud animal prouenit.

Quis primus testudines secare instituit. CA. XI.

Estudinũ putamina secare in laminas:lectosq;:& repositoria his uestire Carbilius Pollio instituit:prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. CA. XII.

Quatilium tegmenta plura sunt.Alia corio & pilis teguntur:ut uituli: hippopotami. Alia corio tantũ ut delphini.Cortice ut testudies.Silicũ duricia ut ostreæ & cõchæ. Crustis ut locustæ.Crustis & spinis ut echini.Squamis ut piscis.Aspera cute ut squatina:qua lignum & ebora poliuntur.Molli ut murenæ.Alia nulla ut polypus.

De uitulo marino. CA. XIII.

Væ pilo uestiunť aíal pariunt ut pistris:balena:uitulus.Hic parit in terra pecudũ more.Secundo partus reddit initu.Canũ modo cohæret:& parit nunq̃ geminis plures. Educat mámis fœtũ.Non ante.xii.diem deducit:in mare:ex eo subinde assuefaciés. Interficiuntur difficulter:nisi capite eliso.Ipsis in sono mugitus:Vnde nomen uituli accipiunt: Tentent disciplinam:uoceq; pariter & uisu populũ salutant.Cõdito fremitu noïe uocati rñdét. Nullum aíal graviore somno premitur.Pennis:quibus in mari utuntur:humi quoq; uice pedũ serpunt.Pelles eo℞ etiá detractas corpori sensum æquo℞ retinere tradũt : semperq; æstu maris recedente inhorrescere.Præterea dextræ pennæ uim soporiferam inesse:somnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus:& quomodo pariant:& quot eo℞ genera. CA. XIIII.

llo carentiũ duo oíno aíal pariũt:delphinus ac uipera.Pisciũ spés sunt.lxxiiii.præter crustis intecta q̃ sunt.xxx.De singulis alias dicemus.Nunc.n.naturæ tractáť insigniũ.

De nominibus & naturis multorum piscium. CA. XV.

Recipua magnitudine thynni.Inuenimus talenta.xv.pependisse.Eiusdé caudæ latitudiné duo cubita & palmũ.Sunt & in quibusdam amnibus haud minores : sylurus in nilo:esos in rheno:attilus in pado inertia pinguescés ad mille aliqñ libras cathenato captus hamo:nec nisi boum iugis extractus.Atqui hunc minimus appellatus clupea uená quandam eius in faucibus mira cupidíe appetés morsu exanimat.Sylurus grassatur ubicũq; est omne aíal appetens:equos innatantes sæpe demergens:præcipue in rheno germaniæ amne ꝑpter lisboum:Et in danubio mari extrahiť porculo marino simillimus.Et i boristhene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus spinisue inter sitis:carne prædulci.In gange indiæ platanistas uocát rostro delphini & cauda:magnitudine aũt.xv.cubito℞.In eodé esse Statius Sebosus haud modico miraculo affert uermes bráchiis binis.lx.cubito℞ cæruleos:q nomé a facie traxerunt.His tantas esse uires.ut elephantos ad potũ uenientes mordicus cõprehensa manu eorum abstrahant.Thynni mares sub uentre non hñt pinná.Intrant magno mari pontũ uerno tépore gregatim:nec alibi fœtificant.Cordilla appellať partus:qui fœtas redeũtes i mare autũno comitať.Limosæ uero:a luto pelamides incipiunt uocari:& cũ annuũ excessere tempus thynni. Hi mébratim cæsi ceruice & abdomine cõmédanť:atq; edulio receti dũtaxat:& tũ quoq; graui ructu:cætera parte plenis pulpamétis sale asseruanť.Melandrya uocatur cæsis quernis assulis simillima.Vilissima ex his:quæ caudæ ꝑxima:quia pingui carét:probatissima ea quæ faucibus.At in alio pisce circa caudá exercitatissima.Pelamides in apolectos particulatimq; cõsectæ: in genera:Cybio℞ dispartiunť.Piscium genus omne præcipua celeritate adolescit:maxíe in ponto.Causa multitudo amnium dulces inferentiũ aquas:amiá uocát:cuius incremétũ singulis diebus itelligitur.Cũ thynnis hæc & pelamides in pontũ ad dulciora pabula intrát gregatí cũ suis quæque ducibus:& primi oíum scõbri:Quibus & in aquis sulphureus color:extra qui cæteris.Hispaniæ cætarias hi replét thynnis nõ cõmeantibus.Sed in põtũ nulla intrat bestia piscibus malefica:præter uitulos & ꝑuos delphinos.Thynni dextera ripa intrant:exeunt leua.Id accidere existimatur: quia dextro oculo plus cernunt utroq; hebete natura.Est in euripo tracii bosphori : quo ꝑpontis euxino iungitur in ipsis europam asiáq; sepantis freti angustiis saxum miri cádoris a uado ad sũma plucés: iuxta calchedoné in latere asiæ.Huius aspectu repéte territi semp aduersum bizantii ꝑmontoriũ ex ea cá appellatũ auricornu præcipiti petunt agmine.Itaq; oís captura bizantii est magna calchedõis penuria.D.C.P.medii interfluentis euripi.Opperiuntur autem aquilonis flatum:ut secundo fluctu exeant ex ponto:nec nisi intrantes pontum bizantii capiũtur.Bruma nõ uagantur.Vbicũq; deprehensi usq; ad æquinoctium ibi hybernant.Iidem sæpe nauigia:uelis euntia comitátes mira quadam dulcedine ꝑ aliquot hora℞ spatia:& passuũ millia a gubernacu

lis nō separanť:ne tridēte qdē ī eos sæpeius iacto territi. Quidā eos: qui hoc e thynnis faciant pō pilos uocāt. Multi ī propōtide æstuant: pontū nō intrant. Itē soleæ: cum rombi intrent. Nec sæpia ē cū loligo repiaf. Saxatiliū turdus & merula desunt: sicut cōchylia: cum ostreæ abūdēt. Oia aūt hybernant in ægæo. Intrantiū pontū soli nō remeāt trichiæ. Græcis.n. in plerisq; noībus uti par erit: qñ aliis atq; aliis eosdē diuersi appellauere tractus. Sed hi soli histrum amnē subeunt: ex eo subterraneis eius uenis in adriaticū mare defluūt. Itaq; & illic descendētes: nec unq̄ subeuntes e mare uisunť. Thynnorum captura est auergiliarum exortu & arcturi occasū. Reliquo tēpore hyberno latēt in gurgitibus imis: nisi tepore aliquo euocati: aut pleniluniis. Pinguescunt & in tantū ut dehiscant. Vita longissima his biennio. Animal est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei: qui gladius uocatur: crebro Delphini magnitudinē excedēti sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut in naues sepenumero exiliant. Quod & alias faciūt alio rum uim timētes. Mugiles maxime tam p̄cipuæ uelocitatis: ut trāsuersa nauigia iteri supiactēt.

De auguriis & diuersitate piscium. CA. XVI.

SVnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulāte in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit: quo argumento uates respondere Neptunū patrē adoptantē eum sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros: qui maria tēpore illo tenerent. Pisciū fœminæ maiores q̄ mares. In quodā gñe oīo nō sunt mares: sicut in erythinis & chromibus. Oēs enim ouis grauidæ capiunť. Vagantur gregatim fere cuiusq; generis squamosi. Capiunť ante solis ortū. Tū maxīe pisci um fallif uisus. Noctibus qdem illustribus æque q̄ die cernunt. Aiunt & si itereť gurges intereē capturæ. Itaq; plures secundo tractu trahi q̄ primo: gustu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudēt: alūťq;. Quippe & harundines: q̄uis in palude prognatæ: nō tñ sine ībre adolescūt. Et alias ubicūq; pisces in eadē aqua assidui: si nō affluat: exanimāť. Prægelidam hyemem oēs sentiūt: sed maxime: qui lapidē habere in capite existimantur ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cum asperæ hyemes fuere: multi cæci capiuntur. Itaq; his mensibus iacent in speluncis conditi: sicut in terrestrium genere rettulimus. Maxime hippurus: & coracinus hyeme non capi: præterq̄ æstatis diebus paucis: & iisdem semper. Item murena & orphus: conger: percæ: & saxatiles omnes. Terra quidē: hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem psittam: soleamq; tradunt. Quidam rursus æstus impatieantia mediis feruoribus sexagenis diebus latent: ut glaucus: aselli: auratæ. Fluuiatilium syllurus caniculæ exortu syderatur: & alias fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: & alioquin totum mare sentit exortum eius syderis. Quod maxime in bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur: ab imo uersa omnia.

De mugili & aliis piscibus: & q̄ non iidem ubiq; placeant. CA. XVII.

MVgilum natura ridetur: in metu abscondito capite toto se occultari credentium. Iisdem tamen tanta facilitas: ut in phœnice & narbonensi prouīcia coitus tempore e uiuariis marē linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare: eademq; linea retractū fœminæ sequantur ad littus: rursusq; fœminā mares partus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser: unus oīum squamis ad os uersis cōtra aquā nando meat: nullo nunc in honore est. Quod quidem miror: cum sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocant. Postea præcipuam auctoritatē fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradidere. Luporum laudatissimi: qui appellantur lanati a candore mollitiaq; carnis. Asellorum duo genera collariæ minores & bachi: qui non nisi in alto capiunť. Ideoq; prælati prioribus. At in lupis in amne capti præferuntur. Nunc scaro daf principatus. q solus piscium dicitur ruminare: herbisq; uesci: non ali piscibus: mari capathio maxime frequēs. Promontoriū troadis lectum sponte nunq̄ transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius p̄fectus classis inter hostiensem: & campaniæ horam: sparsos disseminauit. Quinquennio fere cura est adhibita: ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur italiæ littora nō ante ibi capti. Admouitq; sibi gula sapores: piscibus satis: & nouum incolam mari dedit: ne quis peregrinas aues romæ parere mireť. Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum: quas mirum dictu inter alpes: lacusq; retiæ bigrantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis: sicut magnitudo modica: binasq; libras pōderis raro admodum exuperant: nec in uiuariis: piscinisque crescunt. Septentrionalis tātum hoc & proxima occidentis parte gignit oceanus. Cætera eorum genera plura. Nam & alga uescuntur & ostreis: & limo: & aliorum piscium carne: barba gemina insigniūtur inferiori labro. Lutarium

ex his uilissimi generis appellant.Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis:& cœnum fodiéte eo:excitatű deuorat pabulű:nec littoralibꝫ gr̃a. Laudatissimi cõchiliű sapiűt. Nomé his Fenestella a colore mulleoꝶ calciamétoꝶ datű putat.Pariunt ter anno.His certe totiẽs fœtura apparet.Mullum expirantem uersicolori quadam:& numerosa uarietate spectari proceres gulæ narrant:rubentiű squamaꝶ multiplici mutatione pallescenté:utiqꝫ si uitro spctetur inclusus.M. Apitius ad oẽm luxum ingenio mirus in sotioꝶ garo(nã ea quoqꝫ res cognomen inuenit)necari eos præcellẽs putauit:atqꝫ e iecore eoꝶ alecẽ excogitare ꝓuocauit.Id.n.est facilius dixisse:q̃ qs uicerit.Asinius Celer e cõsularibus hoc pisce ꝓdigus Claudio principe unű mercatus octo millibus nűmű.Mullus æque reputatione aufert trãsuersum aĩum ad cõtéplationẽ eoꝶ:q in cõquæstione luxus cocos emi singulos pluris q̃ equos q̃rebant.Adhuc coci triumphoꝶ preciis parantur:& æquoꝶ pisces.Nullusqꝫ ꝑpe iã mortalis æstimat̃ pluris:q̃ q peritissime cẽsű dñi mergit.

De mullo:salpa:& salmone. CA. XVIII.

Vllum.lxxx.libraꝶ in mari rubro captű Licinius Mutianus ꝓdidit.Quanti mercatura eű luxuria suburbanis littoribus inuentű? Et hæc natura:ut alii alibi pisces principatű optineant.Coracinus in ægypto.Zeus idé faber appellat̃ gadibus.Circa ebusű salpa.Obsenus alibi:& q nuq̃ percoq̃ possit:nisi ferula uerberatus.In aquitania salmo fluuiatilis marinis oĩbus præfert̃.Pisciű alii brãchias multiplices hñt:alii simplices:alii duplices. His aquã acceptam ore remittunt.Senectutis indiciű squamaꝶ duritia:quæ nõ sunt oĩbus similes.Duo lacus italiæ ĩ radicibus alpium larius & uerbanus appellant̃:in quibus pisces oĩbus ãnis uergiliaꝶ ortu existunt squamis conspicui crebris:atqꝫ præacutis clauorum caligariű effigie:nec amplius q̃ circa eum mensem uisuntur.

De exocœto. CA. XIX.

Iratur arcadia suű exocœtű appellatum ab eo:quod in siccű somni causa exeat. Circa clitorium uocalis hic tradit̃:& sine branchiis.Idem aliquibus adonis dictus. Exeunt in terrã:& qui marini mures uocant̃:& polypi:& murenæ.Quin & in indiæ fluminibus certum genus piscium:ac deinde resilit.Nã stagna & amnes transeunt: plerisqꝫ & euidens ratio est:ut tuto fœtus edant:quia non sint ibi:qui deuorent fœtus: fluctusqꝫ minus sæuiãt.Has ĩtelligi ab his causas:seruariqꝫ tẽpoꝶ uices magis miret̃:si quis reputet quoto cuiqꝫ hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporum. CA. XX.

Arinoꝶ alii sunt plani:ut rũbi:soleæ:ac pasceres:qui a rũbis situ tantű corpoꝶ differűt.Dexter resupinatus est illis:pasceri leuus.Alii longi ut murena:cõger.Ideo pennarum quoqꝫ fiűt discrimina:quæ pedű uice datæ sunt piscibus.Nullis supra q̃nas:quibusdã binæ:quibusdã trinæ:aliquibus nullæ.In fucino tantű lacu piscis est:qui octonis pẽnis natat.binæ oĩo longis:ut lombricis:& anguillis:& cõgris.Nullæ ut murenis:quibus nec branchiæ. Hæc oĩa flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur:ut serpentes terræ in sicco quoqꝫ repűt. Ideo etiam uiuaciora talia.Et e planis aliqua non habent pennas:ut pastinacæ.Ipsa.n. latitudine natant.Et quæ mollia appellantur:ut polypi:quoniam pedes uicem pennarum illis præstant.

De anguillis. CA. XXI.

Nguillæ octonis uiuunt annis.Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirante:austro paucioribus.At hyemem eædem in exigua aqua nõ tolerãt:nec in turbida.Ideoqꝫ circa uergilias maxime capiuntur:fluminibus tum præcipue turbidis.Pascunt̃ noctibus:exanimes piscium solæ non fluitant.

De lacu benaco. Ca. XXII.

Acus est italiæ benacus in ueronensi agro minciű amnẽ transmittens:ad cuius emersus annuo tẽpore octobri fere mense autűnali sydere:ut palam est hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur:in tantum mirabili multitudine:ut in excipulis eius fluminis ob hoc ipsum fabricatis:singuloꝶ millium globi reperiantur.

De murena. CA. XXIII.

Vrena quocűqꝫ tẽpore parit:cű cæteri pisces stato pariant.Oua eius citissime crescűt in sicco:litrore elapsas uulgus coitu serpentiű ĩpleri putat.Aristoteles myrinű uocat marẽ:q generat.Discrimẽ esse:qꝫ murena uaria & infirma sit:myrinus unicolor & robustus:dentesqꝫ extra os habeat in gallia septẽtrionali.Murenis omnibus dextera ĩ maxilla septenæ maculæ ad formã septentrionis aureo colore fulgent dűtaxat uiuentibus:pariterqꝫ cű aĩa extingunt̃.Inuenit in hoc aĩali documẽta sæuitiæ Vedius Pollio eques ro.ex amicis Diui Augusti uiuariis eoꝶ ĩmergẽs dãnata mãcipia:nõ tãq̃ ad hoc feris terraꝶ nõ sufficiẽtibꝫ:sed q̃a ĩ alio gñe

tum pariter hoiem distrahi spectare nõ poterat. Ferũt aceti gustu præcipue eas in rabiem agi. Te nuissimũ his tergus. Contra anguillis crassius: eoq; uerberari solitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctam his dicit non institutam.

De planis piscibus. CA. XXIIII.

Planoꝝ pisciũ alteꝝ est genus: quod pro spina carthilaginẽ habet: ut raiæ: pastinacæ: squatinæ: torpedo: & quos: bouis: lamiæ: aquilæ: ranæ noibus græcia appellat. Quo ĩ numero sunt squali q̃uis non pl ani. Hæc græce in uniuersum selache appellauit Aristoteles primus. Hoc noie eis ĩposito: nos distinguere non possumus: ni carthilaginata appellare libeat. Oia aũt carnosiora sunt talia: & supina uescũt: ut ĩ delphinis diximus. Et cũ cæteri pisces oua pariant: hoc genus solũ ut ea: quæ cete appellant: aĩal parit excepta: quam ranam uocant.

De echeneide. CA. XXV.

Est paruus admodũ piscis assuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis adhærente naues tardius ire credunt: Inde noie imposito. Quam ob causam amatoriis quoq; ue neficiis infamis est: & iudicioꝝ: ac litiũ mora: Quæ crimina una laude pensat. Fluxus grauidaꝝ utero sistens: partusq; continẽs ad puerperiũ: in cibos tamen nõ admittit. Pedes eũ ha bere arbitrat Aristoteles: ita posita pennaꝝ similitudine. Mutianus muricẽ esse latiorẽ purpura: neq; aspero: neq; rotundo ore: neq; in angulos prodeunte rostro: sed simplice concha utroq; la tere sese colligente. Quibus inhærentibus plenã uentis stetisse nauẽ portãtẽ nuncios a Periãdro: ut castrarent nobiles pueri: cõchasq; quæ id præstiterũt: apud gnidioꝝ Venerẽ coli. Trebius ni ger sexquipedalẽ esse: & crassitudine qnq; digitoꝝ naues morari. Præterea hanc esse uim eius as seruati in sale: ut aurum quod deciderit in altissimos puteos: admotus extrahat.

De uarietate naturæ piscium. CA. XXVI.

Mutant pisces colorẽ. Cãdidæ hyeme menæ: & fiunt æstate nigriores. Mutat & phycis reliquo tpe cãdida: uere uaria. Eadẽ pisciũ sola nidificat ex alga: atq; ĩ nid o parit. Vo lat hirundo sane perq̃ similis uolucri hirundini.

De miluo pisce: & dracone marino. CA. XXVII.

Itẽ miluus subit in sũma maria piscis ex argumẽto appellatus lucerna: lĩguaq; ignea p os exerta tranqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari sexqpedalia fere cornua: q̃ ab his nomẽ traxit. Rursus draco marinus captus: atq; ĩmissus ĩ harenã cauernã sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. CA. XXVIII.

Piscium qdam sanguĩe carẽt: de qbus dicemus. Sũt aũt tria gñ a: In primis: q̃ mollia ap pellant. Deinde cõtecta crustis tenuibus. Postremo testis cõclusa duris. Mollia sũt lo ligo: sæpia: polypus & cætera eius gñis. His caput inter pedes & in uentre: Pediculi octoni oibus: Sæpiæ & loligini pedes duo. Ex his longissimi & asperi: quibus ad ora admouent cibos: & in fluctibus se uelut anchoras stabiliunt: cæteri cirri: cum quibus uenantur.

De loligine: & sæpiis: & polypis: & nautilis. CA. XXIX.

Loligo ẽt uolitat extra aquã se efferens: quod & pectũculi faciũt sagittæ mõ. Sæpiaꝝ generis mares uarii & nigriores: cõstantiæq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxi liantur. At fœmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se apprehendi: effuso attra mẽto: quod pro sanguine his est: infuscata aqua abscõdunt. Polypoꝝ multa genera. Terreni ma iores q̃ pelagici: & oẽs brachiis ut pedibus: ac manibus utunt. Cauda uero q̃ ẽ bisulca: & acuta ĩ coitu. Est polypis fistula in dorso: qua transmittũt mare: eáq; mõ in dexterã partẽ mõ in sinistrã transferũt. Natãt obliq ĩ caput: quod p̃duꝝ est suffocatione uiuentibus. Cæteꝝ p brachia uelut accetabulis disparsis eo hausto quodãmõ cui adhærescũt: tenẽt spini: ut auelli nõ queant. Vada nõ apprehẽdũt: & grãdibus minor tenacitas. Soli molliũ ĩ siccũ exeunt dũtaxat aspeꝝ. Læuitatẽ odere. Vescunt cõchylioꝝ carne: quoꝝ cõchas cõplexu criniũ frangũt. Itaq; præiacẽtibus testis cubile eoꝝ deprehendit. Et cũ alioquin brutum habeat animal: ut quod ad manũ hominis an natat: in re quodammõ familiari callet. Omnia in domum comportat: dein putamia rosa carne egerit: annatãtesq; pisiculos ad ea uenat. Colorẽ mutat ad similitudinẽ loci: & maxime in metu. Ipsum brachia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cõgris euenit ei. Sed renasci: sicut colchotis: & la certis cauda haud falsum. Inter præcipua aũt miracula ẽ qui uocat nautilos: ab aliis põpillos. Su pinus in sũma æquoꝝ p̃uenit: ita se paulatim subrigẽs: ut emissa omni per fistulã aqua uelut exo neratus sentina facile nauiget. Postea duo pria brachia retorquẽs mẽbranã inter illa miræ tenui tatis extẽdit. Qua uelificãte in auras cæteris subremigans brachiis media cauda: ut gubernacu

ul' sufflatõe

lo se regit:Ita uadit alto liburnicarum gaudens imagine.Siquid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onizena: nauplio:& locustis. CA. XXX.

Polyporum generis onizena dicta graui capitis odore.Ob hoc maxime murenis eã consectantibus.Polypi binis mẽsibus cõduntur.Vltra bimatum nõ uiuunt.Pereunt aũt tabe semper:Foeminæ celerius:& fere a partu.Non sunt ptereunda &.L.Lucullo pro cons.beticæ comperta de polypis:quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit.Aui dissimos esse concharum.Illas ad tactũ cõprimi præcidentes brachia eorum:ultroq; escã ex pdãte capere.Carent conchæ uisu:omniq; sensu alio:q̃ cibi & periculi.Insidiant͛ ergo polybi apertis.Impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur:ita securi grassantur:extrahuntq; carnes.Illæ se contrahunt:sed frustra discuneate.Tanta solertia aĩalium hebetissimis quoq; est.Præterea negat ullum esse attrocius aĩal ad conficiendũ hominem in aqua.Luctatur.n.complexu:& sorbet accetabulis:ac numeroso suctu detrahit eũ.In naufragos urinantisue impetũ capit:Sed si inuertatur:elanguescit uis.Exporrigunt enim se resupinati.Mire omnibus marinis expetentibus odorẽ quoq; eorum:Qua de causa & nassis illinunt.Cætera quæ idẽ retulit:monstro propiora possunt uideri.Carteiæ in cetariis assuetus quidam polypus exire e mari ĩ lacus eorum apertos:atq; ibi salsamenta populari.Cõuertit in se custodũ indignationem assiduitate furti ĩmodici. Sæpes erant his oblectæ:Sed has transcendebat per arborẽ:nec deprehendi potuit:nisi canum sagacitate.Hi redeuntẽ circũuasere noctu:cõcitiq; custodes expauere nouitatẽ.Primũ oĩum magnitudo inaudita erat.Deĩde color muria oblitus:odore dirus:Quis ibi polypũ expectasset:aut ita cognosceret?Cũ mõstro dimicare sibi uidebant.Nãq; & afflatu terribili canes agebat:nũc extrẽis crinibus flagellatos:nũc robustioribus brachiis clauarum mõ ĩcussos:ægreq; mltis tridẽtibus cõfici potuit. Oñdere Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarum.xv.capax:atq;(ut ipsius Trebii uerbis utar)barbas:quas nix utroq; brachio cõplecti esset:clauarum mõ torosas:longas pedũ.xxx.acceta bulis siue calliculis urnalibus peluiũ mõ.Dentes magnitudini respondentes.Reliquiæ asseruatæ miraculo perpendere pondo septingentorum.Sæpias quoq; & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud idẽ auctor est.In nostro mari loligĩes quinũ cubitorum capiũt:sæpiæ binũ. Neq; his bimatu longior uita.Nauigerã similitudinẽ & aliã in pontide uisam sibi pdidit Mutianus cõchã esse acatii mõ carinatã inflexa pupe prora rostrata.In hanc cõdi naupliũ aĩal sæpiæ simile ludẽdi societate sola.Duobus hoc fieri generibus.Tranquillo.n.uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis.Si uero flatus inuitent:easdẽ in usũ gubernaculi porrigi pandiq; cõcharum sinus aura.Huius uoluptatẽ esse ut ferat:illius ut regat:Simulq; eandẽ descendere incluso sinu:fluctu hausto:territã uisu forte tristi.Id.n.cõstat rumore nauigãtiũ:humana calamitas ĩ cã est. Locustæ crusta fragili muniunt͛ in eo genere:quod caret sanguine.Latent mensibus qnis.Sil'r cancri:qui eodẽ tẽpore occultant͛:& ambo ueris principio senectutẽ anguium more exeũt reuocatione tergorum.Cæterum in aquis natãt.Locustæ reptantiũ mõ fluitant.Si nullus ingruat metus:recto meatu cornibus:quæ sunt rotunditate præpilata:ad latera porrectis.Iisdẽ erectis in pauore obliquæ in latere procedũt.Cornibus inter se dimicant.Vnum hoc aĩaliũ nisi uiuũ ferueti aq̃ incoquat͛: fluida carne nõ hẽt callum.

ul' callicibꝫ

De cancris. CA. XXXI.

Viuunt petrosis locis:cancri mollibus.Hyeme aprica loca sectant͛.Aestate in opaca gurgitũ recedũt. Oĩa eius generis hyeme lædũt͛:autũno & uere pĩguescũt:& plenilunio magis:qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera carabi:astaci:mææ: paguri heracleotici:leones:& alia ignobiliora.Carabi a cæteris cancris cauda distant. In phoenice hippoe uocantur:tantæ uelocitatis ut consequi nõ sit.Cãcris uita longa:pedes octo ni omnibus in obliquum flexi.Foemĩæ primus pes duplex:mari simplex.Præterea bina brachia denticulatis forcipibus.Superior pars in primoribus his mouetur inferiore immobili : Dextrum brachium omnibus maius.Vniuersi:ubi aliquando congregantur:os ponti euincere non ualent.Quamobrem egressi circuneunt:apparetque tritum iter. Pinnoteras uocatur minimus ex omni genere.Ideo oppurtunus iniuriæ.Huic solertia est inanium ostrearum testis se condere:& cũ accreuerit migrare in cappaciores.Cancri in pauore etiam retrorsum pari uelocitate redeũt. Dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incursantes.Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte:& ipsorum cum exanimati sint:corpus transfigurari in scorpiones narrantur in sicco.Ex eodem genere sunt echini:quibus spinæ pro pedibus.Ingredi est his in orbẽ uolui.Itaq; de tritis sæpe aculeis inueniũtur.Ex his echinometræ appellantur: quorum spiæ longissimæ:calices minimi.Nec oĩbus idẽ uitreus color.Circa toronem cãdidi nascuntur spina

parua. Oua oium amara: quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitia maris præsagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatemq; pondere stabilientes nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris nauigia infrenant.

De cocleis. CA. XXXII.

N eodem gñe sunt cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio: binaque ceu cornua protendentes contrahentesq;: oculis carent: ideoque corniculis ptentant iter.

De pectinibus. CA. XXXIII.

Ectines in mari ex eodē genere habent. Recōditi & ipsi in magnis frigoribus: ac magnis æstibus. Vnguesq; uelut igne lucentes in tenebris ēt in ore mādentiū. Firmioris iam testæ murices. Et conchaꝝ genera: in quibus magna ludētis naturæ uarietas: tot coloꝝ differentiæ: tot figuræ planis: & cōchauis: lōgis: lunatis: i orbem circūactis: dimidio orbe cæsis: in dorsum elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: striatis: uertice muricatim intorto: margine in mucronē emisso: foris effuso: intus replicato. Iam distinctione uirgulata: crinita: crispa: cuniculatim: pectinatim: imbricatim: undata: cācellatim: retitulata: in obliquū: in rectum expansa: predensata: porrecta: sinuata: breui nodo ligatis: toto latere: cōnexis: ad plausum apertis: ad buccinam recuruis. Nauigant ex his neritæ: præbentesq; concauam sibi partem: & alterā auræ opponentes per summa æquoꝝ uelificant. Saliūt pectines: & extra uolitāt: seq; & ipsi carināt.

De diuitiis marinis. CA. XXXIIII.

Ed qd hæc tā pua cōmemoro: cū populatio moꝝ: atq; luxuria non aliūde maior: q̄ e cōchaꝝ gñe pueniat? Iam qdē ex tota reꝝ natura dānosissimū uētri mare est: tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quibus precia capientiū periculo fiunt.

Quomō nascant: & ubi: & quō inueniunt margaritæ. CA. XXXV.

Ed quota hæc portio est reputātibus purpuras: cōchylia: margaritas? Paꝝ scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a fœminis: iuxta uirisq; gestarent. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibusq; cū uellere? Nō recte recipit hic nos reꝝ natura nisi nudos. Esto: si tanta uentri cum eo societas. Quid tergori? Parum sit nisi qui uescimur: periculis etiam uestiamur. Adeo per totū corpus animæ hois periculo quæsita maxime placent. Principiū ergo culmenq; oium reꝝ precii margaritæ tenēt. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas beluas tales tantasq;: quas diximus: per tot maria uenientes tam longo terraꝝ tractu: e tantis solis ardoribus: atq; indicis quoq; insulis petunt: & admodum paucis. Fertilissima est taprobāe & stoidis ut diximus in circuitu mundi. Item perimula pmontorium indiæ. Præcipue aūt laudant circa arabiam in persico sinu maris rubri. Origo aūt atq; genitura conchæ est haud multū ostrearum conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora: pandētes sese quadā obscitatione impleri roscido cōceptu tradunt: grauidas postea eniti: partūq; conchaꝝ esse margaritas: pro qualitate roris accepti. Si purus influxerit: candorē cōspici. Si uero turbidus: fœtū sordescere. Eundē pallere cœlo minante cōceptū. Ex eo qppe cōstare: cœliq; eis maiorē societatē esse q̄ maris: inde nubilū trahit colorem: aut pro claritate matutina serenum. Si tēpestiue satient: grādescere & partus. Si fulguret: cōprimi cōchas: ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit: pauidas ac repente cōpressas: quæ uocāt physemata: efficere speciem: uerum inani inflatamq; sine corpore. Hos esse conchaꝝ abortus. Sani quidē partus multiplici cōstāt cute: nō iproprie callū ut existimari corporis possit. Itaq; & purgātur a peritis. Miror ipso tātum eas cœlo gaudere: sole rubescere: candoremq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum custodiunt pelago altius mersæ: q̄ ut penetrent radii. Flauescunt tamē & illæ senecta: rugisq; torpescūt: nec nisi in iuuenta cōstat ille: qui quærit uigor. Crassescunt etiam in senecta: conchisq; adhærescūt: nec iis auelli queūt: nisi lima. Quibus una tantū est facies: & ab ea rotūditas: auersis planicies: ob id tympana nomināt. Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circūferentibus. Cætero in aqua mollis unio exemptus protinus durescit. Concha ipsa cū manū uidet: cōprimit sese: operitq; opes suas genera pter illas se peti: manūq; si præueniat acie sua abscindit: nulla iustiore pœna: & aliis munita suppliciis. Quippe iter scopulos pars maior inuenit: sed in alto quoq; comitant marinis canibus. Nec tñ aures fœminaꝝ arcentur. Quidam tradūt sicut apibus: ita cōchaꝝ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces: miræ ad cauendū solertiæ. Has urinantiū cura peti. Illis captis facile cæteras palātes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus erosa carne oi nucleos quosdam corpoꝝ: hoc est uniones decidere in ima. Vsu atteri non dubiū est: colorēq; indiligentia mutari. Dos oīs

in cādore:magnitudie:orbe:læuore:pōdere haud ꝓmptis rebus in tm̄:ut nulli duo repianť indi screti. Vnde nomē unionū romanæ.s.ipſuere deliciæ. Nā apud græcos nō eſt:nec apud barbaros inuētores eius aliud:q̄ margaritæ. Et in candore ipſo magna differētia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus ſpeculariū lapidū ſquamas aſſimilat:alias magnitudine præcellēs. Sūma laus coloris eſt exaluminatos uocari:& procerioribus ſua gratia eſt. Elenchos appellant : faſtigiata lōgitudie. Alabaſtroꝝ figura in pleniore orbe deſinentes. Hos digitis ſuſpēdere:& binos:ac ternos auribus. Fœminaꝝ gloria eſt. Subeunt luxuriæ eius noīa:& tedia exq̄ſita ꝑditione portatus. Siqdem cū id fecere crotalia appellant:ceu ſono quoq; gaudeāt:& colliſu ipſo margaritaꝝ. Affectāt q; iā & pauperes lictorē fœminæ in publico unionem eſſe dictantes. Quin & pedibus:nec crepidaꝝ tantū obſtragulis:ſed totis ſocculis addūt. Neq;.n.geſtare iam margaritas:niſi calcent:ac ꝑ uniones etiam ambulent:ſatis eſt: In nr̄o mari reperiri ſolebant: Crebius circa boſphorum thracium:ruffi ac parui in cōchis:quas myas appellant. At in carnania:q̄ uocatur pinna gignit. Quo apparet non uno conchæ genere naſci. Nā & Iuba tradit arabicis conchā eſſe ſimilem pectini inſecto:hirſutam echinoꝝ modo. Ipſum unionem in carne ipſa eſſe grandini ſimilem. Cōchæ non tales ad nos afferūtur. Nec in acarnania ante laudati reperiunť:enormes & feri:coloriſque marmorei. Meliores circa actiū:ſed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhiſtor:& Sudines ſeneſcere eos putant:coloremq; expirare. Eoꝝ corpus ſolidū eſſe manifeſtū eſt:q nullo lapſu frangūtur. Non autē ſemper in media carne reperiuntur:ſed aliis atq; aliis, locis. Vidimuſq; iam extremis ēt marginibus uelut e concha exeūtes. Et in quibuſdā quaternos:quinoſq;. Pondus ad hoc æui ſemūciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In britannia ꝑuos atque decolores naſci certū eſt. Quoniā Diuus Iulius thoracē quē Veneri genetrici in tēplo eius dicauit:ex britannicis margaritis factū uoluerit intelligi. Lolliā Paulinam:quæ fuit Caii principis matrona:nec ſerio quidē:aut ſolēni cerimoniaꝝ aliquo apparatu:ſed mediocriū ēt ſpōſaliū cœna:uidi ſmaragdis margaritiſque opertā:alterno textu fulgētibus toto capite crinibus ſpiris:auribus:collo monilibus:digitiſque. Quæ ſūma quadringenties ſeſtertiū colligebat. Ipſam confeſtim paratā nūcupationē tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi principis fuerant:ſed auitæ opes ꝓuinciaꝝ ſcilicet ſpoliis partæ. Hic eſt rapinaꝝ exitus. Hoc fuit quare. M. Lollius infamatus regū muneribus in toto oriente interdicta amicicia a Caio Cæſare auguſti filio uenenū biberet:ut neptis eius quadringēties ſeſtertium operta ſpectareť ad lucernas. Cōputet nūc aliquis ex alia parte:quantum Curius: aut Fabritius in triumphis tulerint:& imagineť eoꝝ fercula:& ex altera parte Lolliam unam imperii mulierculā accubantē:non illos currui detractos:q̄ i hoc uiciſſe malit: Nec hæc ſumma luxuriæ exēpla ſunt. Duo fuere maximi uniones per oē æuum. Vtrunque poſſedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouiſſima ꝑ manus oriētis regū ſibi traditos. Hæc:cū exquiſitis quottidie Antonius ſaginareť epulis:ſuperbo ſimul:ac ꝓcaci faſtu:ut regina meretrix lautitiam eius oēm apparatūq; detrectans:quærente eo qd aſtrui magnificentiæ poſſit:reſpondit. Vna ſe cœna centies ſeſtertiū abſumpturam. Cupiebat diſcere Antonius:ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis :poſtero die quo iudicium agebatur:magnificam alias cœnam ne dies periret:ſed quottidianam Antonio appoſuit irridenti : computationemque expoſtulanti. At illa corollarium id eſſe conſumpturamque ſe ea in cœna taxationem confirmans : ſolamque ſe centies ſeſtertium cœnaturam. Inferri menſam ſecundam iuſſit. Ex precepto miniſtri unum tantum uas ante eam poſuere aceti:cuius aſperitas uiſque in tabem margaritas reſoluit. Gerebatque auribus tum maxime ſingulare illud & uere unicum naturæ opus. Itaque ſpectante Antonio quidnam eſſet actura detractum alterum merſit : ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manum. L. Plancus iudex ſponſionis eius:eum quoque paranti ſimili modo abſumere. Victumque Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem facta illa tantæ quæſtionis uictrice regina diſſectū:ut eēt in utriſque Veneris auribus romæ in pantheo dimidia eoꝝ cœna. Non ferent tamen hanc palmam:ſpoliabunturque etiā luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxatiōis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres:ne triūphatu ſuo nimis ſuperbiat Antonius pene hiſtrioni cōparatus. Et q̄dē nulla ſpōſione ad hoc ꝓductus:quo id magis regiū erat:ſed ut experireť in gloria palati quid ſaperēt margaritæ:atque ut mire placuere:ne ſolus hoc ſciret:ſingulos uniones conuiuis ad ſorbendum dedit. Romæ in ꝓmiſcuum ac frequentem uſum ueniſſe: Alexandria in ditione redacta. Primum autem cœpiſſe circa ſyllana tempora minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore:cum Elius Stilo iugurthino bello unionum nomen impoſitum maxime grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen

uel licitatorem

ul' mãibus

uel capta

æternæ prope possessionis est: sequitur hæredem. In mácipatum uenit: ut prædiũ aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit: quibus eadem mater luxuria paria pene etiam margaritis præcia fecit.

De natura purpuræ & muricis. CA. XXXVI.

PVrpuræ uiuunt annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortũ tricenis diebus. Cõgregant̃ uerno tempore: mutuoq; attritu lẽtoré cuiusdã cæræ saliuãt. Simili mõ & murices. Sed purpuræ floré illũ tingẽdis expetitũ uestibus ĩ mediis hñt faucibus. Liquoris hic ẽ minimi ĩ cádida uena. Vñ p̃ciosus ille bibit̃ nigrãtis rosæ colore sublucẽs. Reliquũ corpus sterile. Viuas capere cõtẽdũt: qa cũ uita sua succũ illũ euomunt. Et maioribus qdẽ purpuris detracta cõcha auferũt: minores cũ trapetis frangũt. Ita demũ rorẽ eũ excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In menige africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc fasces securesq; romanæ uiã faciũt. Idẽ p̱ maiestate in pueritia est. Distinguit ab eq̃te curiã. Diis aduocat̃ placãdis: oẽmq; uesté illuminat. In triũphali miscet̃ auro. Quapp excusata & purpuræ sit insania. Sed uñ cõchyliis precia? Quis uirus graue ĩ fuco: color austerus ĩ glauco: & irascẽti silis mari. Lingua purpuræ lõgitudĩe digitali: qua pascit̃ perforádo reliq̃ cõchylia: tãta duricia aculeo est. Aqua dulci enecant̃: & sicubi flumini ĩmergunt̃: alioqn captæ diebus qnquagenis uiuunt saliua sua. Conchæ oẽs celerime crescũt p̃cipue purpuræ. Anno magnitudinẽ splẽt. Quod si hactenus trã scurrat expositio: fraudatã se p̱tinus luxuria credat. Nos idiligẽtiæ dãnet. Quãobrẽ p̱seq̃mur ẽt officinas: ut tãq̃ iuictu frugũ noscit̃ rõ. Sic oẽs q̃ istis gaudẽt p̃mio uitæ suæ calleãt. Cõchaꝝ ad purpuras & cõchylia eadẽ qdẽ est materia: sed distat temperamento. Duo sunt gña. Buccinũ minor cõcha ad silitudinẽ eius buccini: quo sonus editur. Vñ & causa nomini rotũditate oris in margine incisa. Alteꝝ purpura uocat̃ calliculati p̱currẽte rostro: & calliculi latere ĩtrorsus tabulato q̃ p̱ferat̃ lingua. Præterea clauatũ ẽ ad turbinẽ usq;: aculeis ĩ orbẽ septenis fere: q̃ nõ sũt buccino: sed utrisq; orbes totidẽ quot hñt ãnos. Buccinũ nõ nisi petris adhæret: circaq; scopulos legitur. uel succo uel canicu latum ul' cuniculi

Quot sunt genera. CA. XXXVII.

PVrpuræ noĩe alio pelagiæ uocant̃. Eaꝝ gña plura: pabulo & solo discreta. Lutẽse putrilio: & algẽse enutritũ alga uilissimũ. Vtrisq; meliꝰ tæniẽse in teneia maris ora collectũ. Hoc quoq; tñ etiãnũ leuius atq; dilutius. Calculosæ appellãt̃ a calculo maris mĩ apto cõchyliis: & lõge optĩo purpuris. Dialusitẽse. i. uario soli gñe pastũ. Capiũt̃ autẽ purpuræ puulis rarisq; cõchis textu ueluti nassis in alto iactis. Inest iis esca clusiles mordacesq; cõchæ: quales uidemus: has semineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscẽtes: p̱petũt eas purpuræ: porrectisq; liguis ĩfestãt. At illæ aculeio extimulatæ claudũt sese: ꝯprimũtq; mordẽtia: ita pẽdẽtes auiditate sua purpuræ tollunt̃.

Quo capiũt̃ tempore. CA. XXXVIII.

CApi eas post canis ortũ aut ante uernũ tẽpus utilissimũ: quoniam cũ fœtificauere fluxos habẽt succos. Sed id tingentũ officinæ ignorant: cũ summa uertat̃ in eo. Eximit̃ postea uena: quã diximus. Cui addi salẽ necessariũ: sextarios ferme in libras cẽtenas. Macerari triduo iustũ. Quippe maior uis tãto q̃to recẽtior. Feruere in plũbo: singulisq; aq̃ amphoris cẽtenas atq; qnq̃genas medicamĩs libras æq̃ri: ac modico uapore torreri: & lõ lõginquæ fornacis cuniculo. Ita despumaris subinde carnibus: q̃s hæsisse uenis necesse est: decio ferme die liq̃tis cortina uellus elutriatũ mergit̃ in expimẽtũ. Et donec spei satisfiat urit̃ liquor. Rubens color nigrãte deterior. Quinis lana potat horis. Rursusq; mergit̃ carminata: dõec oẽm ebibat saniẽ. Buccinũ p̱ se dãnat̃: qm̃ fucũ remittit. Pelagio admodũ alligat̃: nimiæq; eius nigritiæ dat austeritatem illam nitorẽq;: qui queritur cocci. Ita permixtis uiribus: alterum altero excitatur: aut astringitur. Summa medicaminum in libras. Vellerum buccino ducentæ. Pelagio. cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiat̃ ĩmatura uiridiq; cortĩa: mox permutat̃ in buccino. Laus ei sũma ĩ colorẽ sanguis cõcreti nigricãs aspectu idẽq; suspectu refulgẽs. Vñ & Hõero purpureus dicit̃ sanguis. uel liquata

Romæ qñ usus purpuræ. CA. XXXIX.

PVrpuræ usũ Rõæ semp fuisse uideo. Sed Rõulo in trabea. Nã toga p̃texta & latiore clauo Tullũ Hostiliũ e regibus primũ usũ: hetruscis deuictis satis cõstat. Nepos Cornelius: q̃ Diui Aug. pricipatu obiit. Me inq̃t iuuene uiolacea purpura uigebat: cuiꝰ libra dẽariis cẽtũ uenibat: nec m̃lto post rubra tarẽtia. Huic successit dibapha tyria: q̃ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in p̃texta usus improbabatur. Qua purpura quis nõ iã? inquit triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis cõditæ anno. dcc. Cicerõe cons. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta esset: ueluti magnifico ĩpẽdio. Qualiter nũc oẽs pene cõmodiores purpuræ tigunt̃. In cõchyliata ueste cætera eadem fine

buccio:pterq; ius tpaturæ. Aeq̃ p idiuiso hũani potus ex cremito: dimidia & medicamia addũt. Sic gignit laudatus ille pallor saturitate fraudata: tantoq; dilucidior q̃to magis uellera esuriunt.

De precio earum. CA.XXXX.

PRecia medicaméto sũt qdé p fertilitate littoꝝ uiliora. Nõ tñ usq̃ pelagias libras qnq̃ genas nũmos excedere: & buccini cétéos sciát: q ista mercant iméso. Sed alia sunt: nec habét finé uitia. luuatq; ludere ipédio: & lusus geminare miscédo iteꝝ: & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere: argentũ auro cõfundere: ut electra fiant: addere iis æra: ut corithia.

De tingédo amethystino & cocco byssino. CA.XXXXI.

NOn est satis abstulisse gémæ nomé. amethystũ rursum absolutũ inebriat tyrio: ut sit ex utroq; nomé iprobũ: tyriamethystus: simulq; luxuria duplex. Et cũ cõfecer cõchylia: trásire melius i tyriũ putát. Pœnitétia hoc primũ debet iuéisse artifice mutáte qd dánabat. Inde rõ é nata. Votũ quoq; factũ e uitio portétosis igeniis: & gemia demonstrata uia luxuriæ: ut color alius operiret alio. Suauior ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miscet: coccoq; tictũ tyrio tígere: ut fieret his byssinũ. Coccũ gallatiæ rubés gramé: ut dicemus in terrestribus: aut circa emeritá lusitaniæ i maxia laude é. Veꝝ ut simul pagant nobilia pigméta anniculo grami láguidus succus. Idem a q̃drimo euanidus. Ita nec recéti uires: neq; senescéti. Abũde tractata est ratio: qua se uiroꝝ iuxta fœminarũq; formá credit amplissimam fieri.

uel granũ

De pinna & pinnotere: & aquatilium sensu. CA.XXXXII.

COnchaꝝ gñis & pina é. Nascit i limosis subrecta sp: nec unq̃ sine comite: qué pinoteré uocát: alii pínophylacé id é sq̃lla parua. Aliubi cancer: dapis affectator. Pádit se pina lumibus orbũ corpus ítus minutis piscibus pbés. Assultát alii ptinus: & ubi licétia audacia creuit: iplét eá. Hoc tépus speculatus idex morsu leui significat. Illa ore cõpresso qcqd iclusit: exaiat: ptéq; socio tribuit. Quo magis miror quosdá existimasse aq̃tilibus nullũ inesse sensum. Nouit torpedo uim suá ipsa nõ torpés: mersaq; i limo se ocultat: pisces: q securi natantes obtorpuere corripiés. Huius iecori teneritas nulla pferť. Nec minor solertia ranæ: q̃ i mari piscatrix uocat: eminétia sub occulis cornicula turbato limo exerit: assultantes pisiculos pertrahens: donec tam prope accedát: ut assiliat. Simili modo squatina: & rhõbus abditi pinnas exertas mouét specie uermiculoꝝ. Itemq;: quæ uocatur raia. Nam pastinaca latrocinatur ex occulto transeuntes radio: quod telum est ei fingens. Arguméta solertiæ huius: quod tardissimi pisciũ hi mugilé uelocissimũ omnium habentes in uentre reperiuntur.

De scolopendris: uulpibus: & glanis. CA.XLIII.

SColopédræ terrestribus similes: q̃s cétipedes uocát: hamo deuorato oia iterranea euomũt: donec hamũ egerát: deide resorbét. At uulpes marinæ sili i piculo glutiũt amplius usq; ad ifirma lineæ: q̃ facile prodát. Glauius: Et q gláis uocat auersus mordet hamos: nec deuorat: sed esca spoliata grassat.

De ariete pisce. CA.XLIIII.

ARies ut latro: Et nunc grádioꝝ nauiũ i salo statiũ occultatus umbra: si qué nandi uoluptas inuitet: expectat. Nũc elato extra aquam capite: piscantium cymbas speculat: occultusq; adnatans mergit.

De his q̃ tertiá naturá hñt nõ aíaliũ: neq; fruticũ: & de urticis: & spõgiis: CA.XLV.

EQuidé & iis sensũ iesse arbitror: q nec aíaliũ: neq; fruticũ: sed tertiá ex utroq; naturá hñt: urticis dico & spõgiis. Vrticæ noctu uagant: noctuq; mutant: carnosæ frõdis. Iis natura ut carne uescant: Vix pruritu mordax: eadéq; q̃ terrestris urticæ. Cõtrahit ergo se q̃ maxie rigés: ac pnatáte pisciculo frõdé suá spargit: cõplectésq; deuorat. Alias mercéti silis: & iactari se passa fluctu algæ uice: cõtactos pisces: attrituq; petræ scalpétes pruritũ inuadit. Eadé noctu pectines: & echinos pqrit. Dũ admoueri sibi manũ sentit: coloré mutat: & cõtrahit. Tacta urediné mittit: paulũq; si fuerit iterualli: abscõdit. Ora ei in radices eé tradunt. Excreméta p sũma tenui fistula reddi. Spõgiaꝝ tria gña accipimus: spissum: ac pduꝝ: & aspeꝝ. Tragos id uocat. Minus spissũ & mollius máæ. Téue dẽsumq;: ex quo péicilli: achilleũ. Nascũt oés i petris: Alunt cõchis: pisce: limo. Intellectũ ieé iis appet: qa ubi auulsoré senser: cõtractæ multo difficilius abstrahunt. Hoc idé fluctu pulsante faciũt. Viuere esca máifesto cõchæ minutæ i iis reptæ oñdũt. Circa toroné uesci illis auulsas ét aiũt: & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; ihæret color: africis pcipuæ: q̃ gñant i syrtibus: maxie fiũt manæ. Sed mollis.

simæ circa lyciã. In ꝓfundo ãt nec uẽtoso: molliores. In hellespõto aspæ. Et dēsæ circa maleã. Putrescũt ĩ apricis locis: iõ optiæ ĩ gurgitibus: uiuẽtibus: itẽq; madẽtibus nigricãs color. Adhærẽt: nec parte nec totæ. Intersunt. n. fistulæ qdã inanes: quaternæ fere: aut quinæ: p qs pasci existimãtur. Sũt & aliæ: sed supnæ concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligit. Viuere constat longo tpe. Pessimum oium genus earum est: quæ aplysiæ uocantur: quia elui nõ possunt: in quibus maxime sunt fistulæ: & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. CA. XLVI.

CAnnicula℞ maxĩa multitudo circa eas urinãtes graui piculo infestat. Ipsi ferũt & nubẽ quãdã crassescer sup capita aialiũ plano℞ pisciũ similẽ præmentẽ eos: arcentẽq; a reciprocãdo: & ob id stilos pacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ. ita nõ recedãt caliginis & pauoris (ut arbitror) ope. Nubẽ. n. & nebulã cuius noie id malũ appellãt: inter aialia illa haud ultra cõperit quisquam. At cũ caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces: omnemque candorem corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi: ultroq; terrẽdi. Pauet. n. hoiem æque ac terret. Et fors æqua ĩ gurgite. Vt ad summa aquæ uentũ est: ibi piculũ ãceps uel frons Adẽpta rõne cõtra eũdi: dũ conet emergere. Et salus ois ĩ sotiis. Funẽ illi religatũ ab hũeris eius trahũt. Hũc dimicãs ut sit piculi signũ: leua quatit. Dextera apprehenso stilo in pugna est. Modicus alias tractus. Vt ꝓpe carinam uentũ est: nisi pceleri ui repente rapiant: absumi spectãt. Ac sæpe iam subducti e manibus auferuntur: si nõ trahentiũ ope conglobato corpe in pilæ modũ ipsi se adiuuere. Protendunt quidẽ tridẽtes illi. Sed mõstri solertia est nauigiũ subeũdi: atq; ita e tuto plãdi. Ois ergo cura ad speculãdũ hoc malũ insumitur. Certissima est securitas uidisse planos pisces: qa nunq̃ sunt ubi maleficæ bestiæ. Qua de causa urinãtes sacros appellãt eos. uel tunc

De aĩantibus q silicea testa: & quæ sine uillo icludunt: & reliqs sordidis aĩalibus. CA. XLVII.

SIlicea testa ĩclusis fatẽdũ est nullũ eẽ sensum: ut ostreis. Multis eadẽ natura: quæ fruticũ: ut olothuris: pulmonibus: stellis. Adeoq; nihil nõ gignit in mari: ut caupo. Nã ẽt æstiua aĩalia pnici molesta saltu: aut quæ capillus maxime celat: existant: & circũglobata escæ sæpe extrahunt. Quæ causa somnũ pisciũ ĩ mari noctibus infestare existimatur. Quibusdam uero ipsis innascuntur: quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. CA. XLVIII.

NEc uenena cessant dira: ut in lepore: q in indico mari ẽt tactu pestilẽs: uomitũ dissolutionẽq; stomachi ꝓtinus creat. In nr̃o õffa in formis: colore tm̃ lepori similis. In indis & magnitudine & pilo duriore. Tantũ uiuus ibi capit. Aeq; pestife℞ aial araneus spinæ ĩdorso aculeo noxius. Sed nullũ usq̃ execrabilius q̃ radius sup caudã eminẽs trigonis: quã nr̃i pastĩa cã appellãt. Quin cõchilii magnitudĩe arbores ĩfixus radici necat. Arma ut telũ pforat & ferri & ueneni malo.

De morbis piscium. Ca. XLIX.

MOrbos uniuersa genera pisciũ & cætera aĩalia ẽt fera nõ accipimus sentir. Ve℞ ægrotare singulos manifestũ facit aliquo℞ macies: cũ ĩ eodẽ gñe ꝓpingues alii capiant.

De generatione eorum mira. CA. L.

QVo nã mõ generẽt: desideriũ & admiratio hoim differri nõ patit. Pisces attritu uẽtrium coeũt: tãta celeritate ut uisum fallãt. Delphini & reliq̃ cete sili mõ: & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tpe marẽ sequit: uentrẽ eius rostro pulsans. Sub partu mares fœminã: similiter oua uescẽtes ea℞. Nec satis est gñatiõi per se coitus: nisi editis ouis inter se uersando mares: & fœminæ uitale asperserint ui. us. Nõ oibus id cõtingit ouis in tanta multitudine: alioquin replerent maria & stagna: cũ singuli uteri innumerabilia cõcipiant.

Item de generatione: & q pisces oua pariant. CA. LI.

PIscium oua ĩ mari crescunt: quædã summa celeritate ut murena℞. Quædã paulo tardius: Plani pisciũ: quibus cauda nõ obest aculeiq; ut testudines: & raiæ: in coitu supueniũt. Polypi crine uno fœmiæ naribus adnexo. Sæpiæ & loligines linguis cõponẽtes inter se brachia: & in cõtrariũ nantes: & pariũt ore. Sed polypi in terrã uerso capite coeũt. Reliq̃ mollium tergis: ut canes. Item locustæ & sqllæ. Cãcri ore. Ranæ supueniunt: prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente: posterioribus clunes. Pariũt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocant: oculis tm̃ & cauda insignes: mox pedes figurant: cauda findente se in posteriores. Miruq; semestri uita resoluunt in limũ nullo cernẽte: & rursus uernis aqs reãscunt: q fuere natæ: peride occulta rõne cũ oibus annis id eueiat. Et mytuli & pectines sponte naturæ in hareno

fis ꝑueniũt. Quæ durioris testæ suntːut murices purpuræ:saliuario lẽtore. Sicut arescente hũore cullices:atq; spuma maris incalescente cũ admissus est imber. Quæ uero siliceo tegmine operiunť:ut ostrea putrescente limo:aut spuma circa nauigia diutius stante:defixosq; palos:& lignũ maxĩe. Nuper cõpertũ ĩ ostreariis:hũorẽ iis fœtificũ lactis mõ effluere. Anguillæ atterũt se scopulis:ea strigmẽta uiuescũt. Nec alia est eaꝝ procreatio. Piscium diuersa gña nõ coeũt:ꝑter squatinã:& raiã ex qbus nascitur priori pte raiæ similis:& nomẽ ex utroq; cõpositũ apud græcos trahit. Quædã tpe anni gignũť:& ĩ hũore ut in terra. Vere pectines:limaces:hirudĩes eodẽ tpe euanescunt. Pisciũ aũt:lupus & trichias bis ãno parit:& saxatiles oẽs. Mulli terːut chalcis: cyprnus: sexies. Scorpiones bis:ac sargi uere & autũno. Ex plãis squatina sola autũno & occasu uergiliaꝝ. Plurimi pisciũ tribꝰ mẽsibus:aprili:maio:iunio:Salpæ autũno:spari:torpedo:squali circa æquinoctiũ. Molles uere. Sæpia oĩbus mensibus. Oua eius glutino attramẽti ad speciẽ uuæ cohærẽtia: masculus ꝑsequiť afflatu:alias sterilescũt. Polypi hyeme cœunt. Pariũt uere oua tortili uibrata pãpino:tãta fœcũditate:ut multitudine ouoꝝ occisi nõ recipiãt cauo capitis:quæ ꝑgnãtes tulere. Ea excludũt quinquagesimo die:e qbus multa ꝑpter numeꝝ intercidunt. Locustæ & reliq tenuioris crustæ ponunt oua supra oua:atq; ita incubãt. Polypus fœmina mõ in ouis sedet:mõ cauernã cacellato brachioꝝ ĩplexu claudit. Sæpia ĩ terreno parit:inter harũdines:aut sicubi enata alga. Excludit quintodecimo die. Loligines ĩ alto cõserta oua edunt ut sæpiæ. Purpuræ:murices:eius deniq; generis uere pariũt. Echini oua plẽiluniis hñt hyeme. Et cocleæ hyberno tpe nascunť. Torpedo octogenos fœtus hñs inueniť:eaq; q̃ ĩtra se parit oua præmollia ĩ aliũ locũ uteri trãsferẽs:atq; ibi excludẽs. Simili mõ oĩa q̃ carthilaginea appellauimus:ita fit ut sola pisciũ & aĩal pariãt:& oua cõcipiãt. Sylurus mas solus oĩum edita custodit oua:sæpe & quinquagenis diebus ne absumanť ab aliis. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt:si mas attigit. Acus siue belone unus piscium dehiscente pp multitudinẽ utero parit. A partu callescit uulnus:quod & in cæcis serpentibus tradũt. Mus marinus in terras scrobe effossa parit oua:& rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit:fœtumq; in aquam ducit.

uel scorpænæ

De uuluis piscium. CA. LII.

Rrythini & chanæ uuluas habere traduntur. Qui trochos appellatur a græcis ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. CA. LIII.

Eui piscium memorandũ nuper exemplum accepimus. Pausylipum uilla est campaniæ haud procul neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio coniectum piscẽ: sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus. Quæ mentio piscinarum admonet:ut paulo plura dicamus hac de re:priusq̃ digrediamur ab aquatilibus.

De uiuariis ostreaꝝ:& quis ea primus inuenerit. CA. LIIII.

Streaꝝ uiuaria primus oĩum Sergius Orata ĩuenit ĩ baião:ætate. L. Crassi oratoris añ marsicũ bellũ:nec gulæ cã:sed auaritiæ:magna uectigalia tali ex ĩgenio suo ꝑcipiens. Vt q̃ primus pẽsiles ĩuenit balineas:ita mãgonizatas uillas subĩde uẽdẽdo. Is primus optimũ saporẽ ostreis lucrinis adiudicauit:qñ eadẽ aquatilia genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos põtes:rhõbus rauẽnæ:murena in sicilia:elops rhodi: & alia gña siľr:ne culinaꝝ cẽsura pagať. Nõdũ britãnica seruiebãt littora:cũ Orata lucrina nobilitabat:postea uisum tãti in extrema italia petere brũdusiũ ostreas:ac ueliтis. Sed inter duos sapores nuꝑ excogitatũ famẽ lõgæ aduectiõis a brũdusio cõpascere in lucrino. Eadẽ ætate prior Licinius Murena reliquoꝝ pisciũ uiuaria ĩuenit. Cuius deinde exẽplũ nobilitas secuta ẽ. Philippus: Hortẽsius Lucullus exciso ẽt monte iuxta neapoli maiore ĩpẽdio q̃ uillã ædificauerat:euripũ:& maria admisit. Qua ď cã magnus Põ. Xersẽ togatũ eũ:appellabat. Quadragĩtamilibꝰ ipsio piscinæ a defũcto illo ueniere pisces.

Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. CA. LV.

uľ Curtius

Vrenaꝝ uiuarium priuatim excogitauit. C. Hirrus ãte alios:qui cœnis triũphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutuo appendit. Nam permutare quidem precio noluit:aliaue merce. Huius uillam ĩter q̃ modicũ. xl. milibus piscinæ uendiderunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. A pud baulos ĩ parte baiana piscinam habuit Hortensius orator. Murenam adeo dilexit:ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia Drusi murenæ:quam diligebat ĩaures addidit: Cuius propter famam nõnulli baulos uidere cõcupiuerunt.

De coclearum uiuariis:& quis primus instituit. CA. LVI.

Oclearum uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in tarquinensi pauloante ciuile bellū:qđ cū Pompeio magno actū est:distinctis quidē generibus earum:separatim ut essent:albæ quæ in reatino agro nascunť.Separatim illyricæ:qbus magnitudo pcipua.Africanæ: quibus foecunditas.Solitanæ qbus nobilitas.Quin & saginā earum commentatus est:sapa & ferre: aliisq generibus.Vt cocleæ quoq altiles ganeam implerent.Cuius artis gloria in eā magnitudinē perducta sit:ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor est.M.Varro.

De piscibus terrenis. CA. LVII.

Iscium genera etiānum a Theophrasto mira produnť circa babylonis rigua decedētibus fluuiis in cauernas aquas hebetes remanere.Quosdam inde exire ad pabula pennulis gradiētes crebro caudæ motu:cōtraq uenātis refugere in suas cauernas:& ī iis obuersos stare.Capita eorum esse ranæ marinæ similia:reliquas partes gobiorum:Branchias ut cæteris piscibus.Circa heracleam & toronē & lycū amnē esse multifaria.In ponto unum genus esse: quod extremas fluminū aquas secteť:cauernasq sibi faciat in terra:atq in iis uiuat ēt reciprocis amnibus siccato littore.Effodi ergo:motu demū corporum uiuere eos approbant.Circa heracleā eandē eodemq lyco amne decedente ouis relictis in limo generari pisces:qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis.Quod fieri non indigo hūoris:propter quod & āguillas diutius uiuere exēptas aquis.Oua autē in sicco maturari:ut testudinum.Eadem in ponti regione apprehēdi in glacie piscium quosdam maxime gobiones non nisi patinarum calore uitalem motū fatentes.In iis quidē tametsi mirabilis:est aliqua ratio.Idem tradit ī paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altus scrobibus.In iis locis ubi nullæ restagnent aquæ.Miraturq & ipse gigni sine coitu.Humoris quidē uim aliquā inesse quam puteis arbitratur:cū nonnulli reperiantur pisces.Quicquid est hoc certe minus admirabile talparum facit uita subterranei animalis:nisi forte uermium terrenorum:& his piscibus natura est.

De muribus nili. CA. LVIII.

Erum oībus iis fidem nili inundatio affert oīa excedentem miracula.Quippe detur gente eo musculi reperiūtur incohato opere genitalis aquæ terræq:iam parte corporis uiuentes:nouissima effigie etiānum terrena.

De anthia pisce:& quomodo capiatur. CA. LIX.

Ec de anthia pisce sileri cōuenit.Itaq plerosq aduerto credidisse apud chelidonias īsulas:quas diximus asiæ scopulos ante tauri promontoriū sitas.Ibi frequēs hic piscis: & celeriter capitur uno genere:paruo nauigio & concolori ueste:eademq ora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio:escamq proiicit.Quicquid ex eo muteť:suspecta fraus prædæ est.Cauēsq qđ timuit:cū id sæpe factū ē:unus aliquando cōsuetudine inuitatus anthias escam appetit.Notatur hic intentione diligenti:ut auctor spei:cōciliatorq capturæ. Neq.n.est difficile cū per aliquot dies solus accedere audeat:tandē & aliquos inuenit:paulatim comitatior.Postremo greges adducit innumeros:iam uetustissimis quibusq assuetis piscatorem agnoscere:& cibū e manu capere.Tū ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̄ capit:ab umbra nauis breui conatu absedens:Ita ne cæteri sentiant alio intus excipiēte cētonibus raptū:ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat.Cōciliatorē nosse ad hoc pdest:ne capiať.Parcit piscator fugituro in reliquū gregē.Ferunt discordē sotiū duci sotii īsidiatū pulchre noto coepisse malefica uolūtate.Agnitū ī macello a sotio cuius iniuria erat: & dati dāni formula ex edicto cōdēnatū.Addit Mutianus æstimata lite decē libris.Idē anthiæ cum unū hamo teneri uiderit:spinis q̄s ī dorso serratas hn̄t lineā seccare traduntur:eo qui tenetur extendēte:ut præcidi possit.At inter sargos:ipse qui tenetur:ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis. CA. LX.

Ræter hæc claros spīa auctores uideo mirari stellā ī mari.Ea figura est pua admodū caro ītus:extra durioř callo.Huic tā igneū feruorē eē tradūt:ut oīa ī mari ɔtacta adurat.Oēm cibū statī pagat.Quibꝰ sit hoc cognitū expimētis:haud facile dixerī.Mlťo mirabiliꝰ dixerī id cuius expiēdi quottidie occasio ē. De dactylis eorūq miraculis. CA.LXI.

Oncharum e gn̄e sūt dactyli ab humanorum unguiū similitudine appellati.Iis natura in tenebris remoto lumine:alio fulgore clarere:& q̄to magis humorē habeāt.Lucere in ore mādētiū.Lucere ī manibus:atq ēt in solo:ac ueste decidentibus guttis:ut procul dubio pateat:succi illam naturam esse:quam miremur etiam in corpore.

De inimicitiis:& amicitiis inter se aquatilium. CA. LXII.

Vnt & inimicitiarum atq; concordiæ miracula. Mulgi & lupus mutuo odio flagrant Cōger & murena caudas inter se prærodentes. Polypū i tātū locusta pauet: ut si iuxta uiderit: oīno moriaf. Locustam conger. Rursus polypū congri lacerant. Nigidius auctor est prærodere caudam mugili lupum: eosdemq; statis mensibus concordes esse. Oēs autem uiuere: quibus caudæ sic amputentur. At e contrario amicitiæ exempla sunt: præter illos de quorum diximus societate. Balenæ musculus quandoque prægraui superciliorum pondere obrutis eius oculis infestantia magnitudinem uada prænatans demonstrat: oculorumque uice fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS

De Natura Auium. CA: I.

EQVITVR NATVRA AVIVM: QVARVM GRANDISsimi: & pene bestiaꝝ generis strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudiné equitis isidentis equo excedūt: celeritate uincūt. Ad hoc demū datis pēnis: ut currenté adiuuēt. Cætero nō sunt uolucres: nec a terra tollunf. Vngulæ iis ceruinis similes: quibus dimicant: bisulcæ cōprehēdēdis lapidibus utiles: quos ī fuga cōtra sequētes īgerūt pedibus. Cōcoquēdi sine delectu deuorata mira natura. Sed nō minus stoliditas: in tanta reliq corporis altitudine cū colla frutice occultauerint: latere sese existimantium. Premia ex iis oua pꝛopter amplitudinem pro quibusdam habita uasis: conosq; bellicos: & galleas adornātes pēnæ.

De phœnice. CA. II.

Ethiopes atq; indi discolores maxīe: & inenarrabiles ferūt aues. Et ante omnes nobilem arabiæ phœnicem. Haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine: auri: fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus. Cristis faciem: caputq; plumeo apice honestare. Primus atque diligētissimus togatoꝝ de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis: doctore nullo. Auctor est neminé extitisse qui uiderit uescentem. Sacrum in arabiæ solo esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senescenté casia: thurisque surculis construere nidum: replef odoribus: & super emori. Ex ossibus deīde ac medullis nasci primo ceu uermiculū: inde fieri pullū. Principioq; iusta funeri priori reddere: & totū deferre nidum prope pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius. Iterumque significationes tempestatum: & syderum eodem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere. Quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annū prodente se. P. Licinio. Marco Cornelio consf. ducentesimum quintumdecimū. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in ægyptum tradit. Qu. Plautio Sex. Papinio consf. Allatūq; esse in urbem Claudii principis censura: anno urbis. dccc. & in comitio ꝑpositū: Quod actis testatum est. Sed quæ falsa esse nemo dubitarit.

De aquilis: CA. III.

X iis quas nouimus: aquilæ maximus honos maxima & uis. Sex eaꝝ genera. Melenætos a græcis dicta: eademq; ualeria minīa magnitudīe: uiribus ꝑcipua: colof nigricās. Sola aqlaꝝ fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugāt. Sola sine clāgore: sine murmuratione. Conuersaf aūt in mōtibus. Secundi generis pygargus in oppidis māsitat & in cāpis albicāte cauda. Tertii morphnos: quā Hōerus & parcnō uocat: aliq & plancū & anatariā: secūda magnitudīe & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonoe Apollinis dicta filia détes ei eé ꝑdidit: mutæ alias carenti lingua. Eādéque aquilaꝝ nigerrimā: ꝑminētiore cauda. Consensit & Bœthus. Ingeniū é ei testudies raptas frāgere e sublimi iaciédo: Quæ sors īteremit poetā Aeschylū: ꝑdictā fatis (ut ferūt) eius diei ruinam secura cœli fide cauentem. Item quarti generis est percopterus: eadé moratur per lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis: & degener: utpote quam uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auiditatis: & quærulæ murmurationis. Sola aquilarum ex anima ferit corpora. Cæteræ: cum occidere: consīdunt. Hæc

uel clāgum

ul' secuturā

facit ut quintũ genus gnesion uocet:uelut uerũ solũq; icorruptæ originis:media magnitudine: colore subrutilo:rarum cõspectu. Superest halietus:clarissima oculorum acie:libras ex alto sese:uisoq; in mari pisce:preceps in eum ruens:& discussis pectore aquis:rapiens. Illa quam tertiam diximus:circa stagna aquaticas aues appetit:mergentes se subinde:donec sopitas lassatasq; rapiat: Spectanda dimicatio:aue ad perfugia littorum tendente:maxime si cõdensa harundo sit. Aquila in deiectu abigente ala:& cũ appetit in lacus cadente:umbrãq; suam nanti sub aqua a littore ostendente. Rursus aue in diuersa:& ubi minime se credat spectari:e mergente. Hæc causa est gregatim auibus natãdi:quia plures simul non infestantur: respersu pennarum hostẽ occecãtes. Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus appræhensũ una merguntur. Halietus tantũ implumes etiãnum pullos suos percutiens subinde cogit aduersos intueri solis radios:& si cõniuẽtẽ flentẽq; aĩaduertit. præcipitat e nido uelut adulterinũ & degenerem. Illum cuius acies firma contra steterit:educat. Halieti suum genus non hñt:sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntur. Id quidem quod ex iis natũ est:in ossifragis genus habet:e quibus uultures progenerantur minores. Et ex iis magni qui oĩno non generant. Quidã adiiciunt genus aquilæ:quam barbatam uocant:thusci uero ossifragã:tribus primis:& qnto aquilarum generi inædificatur. Nido lapis ætites:quem aliqui dixere gagiten:ad multa remedia utilis:nihil igne deperdens. Est aũt lapis iste prægnans:intus cum quatias alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica:non nisi in nido direptis. Nidificant in petris & arboribus. Pariũt oua terna. Excludunt pullos binos:uisi sunt & tres aliqñ. Alterũ expellunt:tedio nutriendi. Quippe eo tẽpore ipsis cibũ negauit natura ꝓspiciens:ne oĩum ferarum fœtus raperentur. Vngues quoq; earum iuertuntur diebus iis. Albescunt inedia pẽnæ:ut merito ꝓtus suos oderit. Sed eiectos ab iis cognatũ genus ossifragi excipiunt:& educant cum suis. Verum adultos quoq; persequitur parens:& longe fugat:æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unũ par aquilarum magno ad populandũ tractu:ut satietur:indiget. Determinant ergo spatia:nec in proximo ꝑdantur. Rapta nõ ꝓtinus ferũt:sed primo deponũt:expertæq; pondus tunc demũ abeũt. Oppetũt nõ senio nec ægritudine:sed fame:in tantũ superiore accrescẽte rostro:ut aduncitas aperiri nõ queat. A meridiano aũt tẽpe operantur:& uolant. Prioribus horis diei donec impleantur hoĩum conuentu fora ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorãt. Negant unq̃ solam hanc alitem fulmine exanimatam. Ideo armigeram Ioui consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint. CA. IIII.

ROmanis eã legionibus C. Marius in secũdo cõsulatu suo ꝓprie dicauit. Erat & antea prima cũ quattuor aliis lupis:minotauris:equis:apris:quæ singulos ordĩes anteibant. Paucis ante annis sola in acie portari cœperat:reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatũ nõ fere apud legiões unq̃ hybernatũ eẽ i castris: ubi aquilarum nõ sit iugũ. Primo & secũdo generi nõ minorum tantũ quadrupedũ rapina:sed ẽt cũ ceruis prœlia. Multum puluerẽ uolutatu collectũ insidens cornibus excutit in oculos:pẽnis ora uerberans:donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior est cum dracone pugna:multoq; magis anceps etiam si in aere. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicũq; uisum. Ille multiplici nexu alas ligat:ita se ĩplicãs:ut simul decidat.

Mirum de aquila. CA. V.

ESt percelebris apud seston urbem aquilæ gloria educatam a uirgine retulisse gratiã: aues primo mox deinde uenatus aggerentem. Defuncta postremo in rogum accensũ eius iniecisse sese:& simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ:quod uocant herotum in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. CA. VI.

VVlturum præualent nigri. Nidos nemo attingit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur fere bini. Vmbricius aruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua. xiii. Duo ex iis reliqua oua nidumque lustrare:mox abiicere. Triduo autem ãte ut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale CA. VII.

SAnqualem auem atq; immusulum augures romani magnæ quæstioni habent. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse:& sanqualem ossifragã. Massurius sanqualem ossifragam dicit esse. Immusulum autem pullum aquilæ:priusq̃ albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos non esse romæ confirmauere. Ego(quod uerisimilius est)in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus: CA. VIII.

uel ægieū

Ccipitrum genera.xvi.inuenimus.Ex iis circon claudū altero pede prosperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei.Triorchē a nūero testiū:cui pricipatū in auguriis Phœmone dedit.Buteonē hūc appellant romani.Familia ēt ex eo cognominata cū prospero auspicio in ducis naui sedisset.Aesalon græci uocāt:qui solus omni tpe apparet.Cæteri hyeme abeūt.Distinctio generꝝ ex auiditate.Alii nō nisi ex terra rapiunt auē.Alii nō nisi circa arbores uolitantē.Alii sedentē in sublimi.Aliqui uolantē in aperto.Itaqꝫ & columbæ nouere ex iis pericula:uisoqꝫ cōfidunt:uel subuolant:cōtra naturam eius auxiliantes sibi:in insula africæ cerne i oceano.Accipitres totius massiliæ humi fœtificāt:nec alibi nascunt:illis assueti gētibus. In thraciæ parte super amphipolim hoīes atqꝫ accipitres societate quadam aucupātur.Hi ex siluis & harundinetis excitant aues.Illi superuolantes deprimunt.Rursus captas aucupes diuidūt cum iis.Traditū est missas in sublime ibi excipere eos:& cum tēpus sit capturæ:clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem.Simile quidā lupi apud mæotin paludē faciunt.Nam nisi ptem a piscantibus suam accepere:expansa eoꝝ retia lacerant.Accipitres auium nō edunt corda. Nocturnus accipiter cybindus uocatur:rarus etiam in siluis:interdiu minus cernens.Bellum internecium gerit cum aquila: coherentesqꝫ sæpe prehenduntur.

uel cirno

De cocyce quæ a suo genere interimitur. CA: IX.

Ocyx ex accipitre uidet fieri:tpe anni figurā mutās:qm̄ tunc non apparēt reliqui:nisi perq̄ paucis diebus.ipseqꝫ modico tpe æstatis uisus:nō cernit postea.Est autem neqꝫ aduncis unguibus solus accipitrū:nec capite similis illis:neqꝫ alio q̄ colore:ac rictu columbi potius.Quin absumitur ab accipitre:si quādo una apparuere.Sola omnium auis a suo genere iterempta.Mutat autem & uocem.Procedit uere.Occultatur canicule ortu:semperqꝫ parit in alienis nidis:maxime palumbium maiori ex parte singula oua:quod nulla alia auis:raro bina. Causa subiiciendi pullos putatur:ꝙ sciat se inuisam cunctis auibus.Nam minuta quoqꝫ infestāt. Ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur:ni fefellerit.Quare nullum facit nidum:aliogn trepidum animal.Educat ergo subditum adulterato fœta nixu.Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis.Itaque pinguescit:& nitidus in se nutricem cōuertit.Illa gaudet eius specie: miraturque sese ipsam:ꝙ talem pepererit.Suos comparatione eius damnat:ut alienos: absumiqꝫ etiam se inspectante patitur:donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auiū suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. CA: X.

Ilui ex eodem accipitrum genere magnitudine differunt.Notatum in iis rapacissimā & famelicam semper alitem:nihil esculenti rapere unq̄ ex funerum ferculis:nec olympiæ ex hara.Ac ne ferentium quidem manibus:nisi lugubri municipioꝝ immolātiū ostento.Iidem uidentur artem gubernādi docuisse cauda flexibus in cœlo monstrante natura:quod opus esset in profundo.Milui & ipsi hybernis mensibus latent: non tamen ante hirundines abeuntes.Traduntur autem & solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. CA. XI.

Olucrum prima distictio pedibus maxime cōstat.Aut enim aduncos ungues habēt: aut digitos:aut palmipedum in genere sunt:uti anseres:& aquaticæ fere aues.Aduncos ungues habentia carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus:cornice:coruis: bubone. CA. XII.

Ornices & alio pabulo.Vtqꝫ duritiam nucis rostro repugnantem uolantes in altū in saxa tegulasue iaciunt iterum ac sæpius:donec quassatā perfringere queant.Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis:a qbusdā tñ laudata.Ab arcturi sydere ad hirundinū aduentum notat:eā in Mineruæ lucis tēplisqꝫ raro:alicubi oīno nō aspici:sicut athenis. Præterea sola hæc etiam uolantes pullos aliquādiu pascit.Inauspicatissima fœtus tēpore:hoc est post solstitium.Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt: sicut & corui:qui & ipsi non carne tantum aluntur:sed robustos quoqꝫ fœtus suos fugant longius.Itaqꝫ paruis in uicis non plus bina cōiugia sunt.Circa cranonem quidem thessaliæ singula perpetuo. Genitores soboli loco cedunt.Diuersa in hac & supradicta alite quædam:corui ante solstitium generant.Item ægrescunt sexagenis diebus:siti maxime:antequam fici coquantur autumno.Cornix ab eo tempore corripitur morbo.Corui pariunt cum plurimum quinos.Ore eos parere aut coire uulgus arbitrat.Ideoqꝫ grauidas si ederit coruinū ouū:p os ptū reddere:atqꝫ in totū diffi-

culter parere: si tecto inferant. Aristoteles negat. Nō hercule magis: q̄ in ægypto ibim. Sed illā ex osculationē: quæ sæpe cernit: qualē in colūbis esse. Corui in auspiciis soli uident intellectū hre significationū suaꝝ. Nā cum mediæ hospites occisi sūt: oēs e pelopōneso & attica regione uolauerūt. Pessima eoꝝ significatio cū glutiūt uocē uelut strangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habēt: ut noctuæ: bubo: ululæ. Oium hoꝝ hebetes interdiu oculi. Bubo funebris & maxīe abominatus publicis præcipue auspiciis. Deserta incolit: nec tantū desolata: sed dira ēt: & inaccessa. Noctis mōstrū: nec cātu aliquo uocali: sed gēitu. Itaq; in urbibus: aut oīo in luce uisus: dirū ostētū est. Priuatoꝝ domibus insidentē plurimū scio non fuisse feralē. Volat nunq̄ quolibet: sed trāsuersus aufert. Capitolii cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro. L. Pediano coss. ꝓpter qđ nonis martiis urbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue. CA. XIII.

INauspicata est & incendiaria auis: ꝓpter quā sæpenumero lustratā urbē in annalibus inuenimus: sicut. L. Crasso. C. Mario coss. Quo anno & bubōe uiso lustrata est. Quæ sit auis ea nec reperit: nec traditur. Quidā ita interpretant incendiariā esse: q̄cūq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii spinturnicem eam uocāt. Sed hæc ipsa quæ esset inter aues: qui se scire diceret: non inueni.

De cliuina. CA. XIIII.

CLiuinam quoq; auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidiū subis appellatur auis: quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. CA: XV.

SVnt præterea cōplura genera depicta in hetrusca disciplina sæculis nō uisa: quæ nūc defecisse mirum est: cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CA. XVI.

EXternoꝝ de auguriis peritissime scripsisse illapsas noīe putat. Is tradit: noctuā: bubonē: picū: arbores cauantē: trigonē: cornicē a cauea de ouo exire: qm̄ pondere capitum ꝑuersa oua posteriorē partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. CA. XVII.

NOctuaꝝ cōtra aues solers dimicatio. Maior circūdatæ multitudīe resupinæ pedibus repugnēt: collectæq; in arctū rostro & unguibus totæ tegunt. Auxiliat accipiter collegio quodā naturæ: bellūq; partit. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare: & nouē uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. CA. XVIII.

SVnt & paruæ aues uncoꝝ unguiū: ut picus martius: cognomīe insignes & ī auspiciis magnæ. Quo in genere arboꝝ cauatores scādētes in subrectū stellionū mō. Illi uero & supini ꝑcussi corticis sono pabulū subesse intelligūt. Pullos in cauis educāt auiū soli. Adactus cauernis eoꝝ a pastore cuneus: admota quadam herba ab iis elabi credit uulgo. Trebius auctor est: clauū uel cuneū adactū quāta ui libeat in arbores: in qbus nidū habeat: statim exilire cū crepitu arboris: cū insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sūt in auguriis: a rege qui nomē huic aui dedit. Vnū eorum ꝓscitū transire nō queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide: ut manu apprehenderetur. Respondere uates: exitium imperio portendi: si dimitteretur. At si exanimaretur prætori. Et ille auem ꝓtinus cōcerpsit. Nec multo post ipleuit ꝓdigiū. Vescunt & glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tm̄ nō uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis dirum est. uel felium

De uncos ungues habentibus: & digitos. CA. XIX.

VNcos ungues habentes omnino nō congregantur: & sibi quoq; prædantur. Sūt autē omnes fere altiuolæ præter nocturnas: & magis maiores. Oibus quibus alæ grandes: corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt: curuatura unguium prohibente. Nūc de secundo ordine dicamus: quod in duas diuiditur species: oscines: & alites. Illarum generi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit. Itaq; præcedent ordine omnes reliquas.

De pauonibus: & quis eos primus comederit. CA. XX.

IN hiis pauonum genus cū formā: tum intellectum eius & gloriā: gemmātes laudatus expādit colores: aduerso maxime sole: quia sic fulgētius radiāt. Simul umbræ quodā repercussus cæteris: q̄ in opaco clarius micāt: Cōcauo q̄rit cauda. Oēsq; in aceruū cōtrahit pēnaꝝ quos spectari gaudet oculos. Idē cauda ānuis uicibus amissa cū foliis arboꝝ dōec uel Cōcata

renascatur iterum:cũ flore pudibundus:ac mœrens quærit latebram. Viuit annis.xxv.Colores incipit fũdere in trimatu:ab auctoribus non gloriosum tantum aĩal traditur:sed & maliuolũ:sicut anserum uerecundũ.Quoniã has quoq; quidam addiderunt notas in his:haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortensius a Dialiciali cœna sacerdotii.Saginare primus instituit circa nouissimum pyraticum bellum.M.Aufidius Lurco:exq; eo quæstu redditus is sestertium sexagena millia habuit.

De gallis:& quomodo castrentur:& de gallinaceo locuto. CA. XXI.

Roxime gl'iã sentiunt:& hi nr̃i uigiles nocturni:quos excitandis in opa mortalibus rũpendoq; somno natura genuit.Norunt sydera:& ternas distingunt horas interdiu cantu.Cũ sole eũt cubitũ.Quartaq; castrensi uigilia ad curas labore͂q; reuocãt. Nec. solis ortum incautis patiuntur obrepere.Diéq; ueniente͂ nũciãt cantu.Ipsum uero cãtum plausu laterũ.Imperitant suo generi:& regnũ in quacũq; sunt domo exercent.Dimicatione pariter hoc quoq; iter ipsos:uelut ideo tela agnata cruribus suis ĩtelligẽtes.Nec finis sæpe cõmorientibus.Quod si palma cõtingit:statim in uictoria canũt:seq; ipsi principes testant̃.Victus occultatur silens:ægreq; seruitiũ patit̃.Et plebs tamẽ æque superba graditur:ardua ceruice: cristis celsa:Cœlũq; sola uolucrũ aspicit crebro.In sublime quoq; caudam falcatam erigens.Itaq; terrori sunt ẽt leonibus generosissimis ferarum.Iam ex his quidam ad bella tantũ:& prœlia assidua nascũtur:quibus ẽt patrias nobilitarũt rhodũ:ac tanagram.Secundus est honos habitus melicis: & chalcidicis:ut plane digne aliti tantũ honoris præbeat romana purpura.Horum sunt tripudia solistima.Hi magistratus nostros quottidie regunt:domosq; ipsi:suas claudunt:aut reserant.Hi fasces romanos ĩpellunt:aut retinent.Iubẽt acies:aut prohibent.Victoriarum oĩum toto orbe partarum auspices.Hi maxime terrarum ĩperio impitãt.Ex iis ẽt fibræ sunt:q̃ haud aliter q̃ opimæ uictimæ diis gratæ.Hñt ostenta ex se:& pposteri eorum uespertiniq; cantus.Nãq; totis noctibus canendo boetiis nobilem illam aduersus lacedæmonios præsagiuere uictoriã.Ita cõiecta ĩterpretatione:quoniam uicta ales illa non caneret.Desinunt canere castrati Quod duobus fit modis: lumbis adũstis candente ferro:aut imis cruribus.Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pinguescũt.Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur ceu gladiatorum.Inuenitur in annalibus in ariminesi agro.M.Lepido.Qu.Catulo conss.in uilla Galerii locutum gallinaceum semel:quod equidem sciam.

De anseribus & q̃s primus iecur ãserinũ cõederit:& de adipe anserino comageno. CA.XXII.

St & anseri uigil cura capitolio testata defenso:p id tp̃s canum silentio pditis rebus. Quãobre͂ cibaria anserum ce͂sores imprimis locant.Quin & fama amoris:Argis dilecta forma pueri noĩe oleni:& Glauces Ptolemæo regis cithara canentis:quã eõde͂ tpe & aries amasse pdit̃.Põt & sapie͂tiæ uideri ĩtellectus iis eẽ:ita cões ppetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicit̃:nusq̃ ab eo:nõ in publico:nõ ĩ balneis:nõ noctu:nõ ĩterdiu digressũ.Nr̃i sapientiores:q eos iecoris bonitate nouere.Fartilibus ĩ magnã amplitudine͂ crescit:exe͂ptũ quoq; lacte mulso auget̃.Nec sine cã ĩ q̃stiõe ẽ.Quis prius tm̃ bonũ ĩuenerit.Scipio an Metellus uir cõsularis:an.M.Sestius eade͂ ætate eq̃s ro.Sed(qd' cõstat)Messalinus Cotta Messalæ oratoris filius palmas pedũ ex iis torrere:atq; patinis cũ gallinaceorum cristis condire repperit. Tribuet̃.n. a me culinis cuiusq; palma cũ fide.Mirum in hac alite:a morinis usq; romã pedibus uenere.Fessi pferũt̃ ad prĩos.Ita cæteri stipatiõe naturali pellũt eos.Candidorũ alterum uectigal ĩ plũa.Vellũt̃ q̃busdã locis bis anno. Rursus plumigeri uestiunt̃:molliorq; quæ corpori q̃ pxima.Et e germania laudatissima.Candidi ibi:uerum minores:ganzæ uocant̃.Precium plumæ eorum in libras denarii qni.Et inde crimina plerũq; auxiliariũ præfectis a uigili statione ad hæc aucupia:dimissis cohortibus totis.Eoq; delitiæ pcessere:ut sine hoc instrumento durare ĩã ne uirorum quide͂ ceruices possint.Aliud repperit syriæ pars:quæ comagene uocatur.Adipem eorum in uase æreo cũ cinnamo niue multa obrutum:ac rigore gelido maceratũ ad usum præclari medicamĩis:qd' ab gente dicit̃ comagenum.Anserum gñis sunt pelonopes:& quibus lautiores epulas nõ nouit britannia chenalopeces fere ansere minores.Decet & erythrotaonas suus nitor:absolutaq; nigritia: ĩ supciliis cocci rubor.Alterum eorum genus uulturum magnitudine͂ excedit:quorum & colore͂ reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpe ĩple͂s põdus:ĩ tm̃ aucta:ut ĩ terra quoq; ĩmobilis prehe͂dat̃.Gignũt eos alpes:& septentrionalis regio.In auiariis saporem perdũt.Moriũt̃ cõtumacia spiritu reuocato.Proximæ eis sunt q̃s hispania aues tardas appellat.Græci otidas:damnatas in cibis.Emissa enim ossibus medulla:odoris tedium extemplo sequitur.

De gruibus:ciconiis:oloribus:& peregrinis auibus:& coturnicibus:de glotte. CA.XXIII.

Nducias hēt gens pygmeoꝝ absceſſu gruum(ut diximus)cū iis dimicātiū. Imméſus eſt tractus quo ueniūt:ſi quis reputet a mari eo. Quando proficiſcunť cōſentiūt. Volát ad pſpiciédū altæ. Ducē quem ſequantur:eligūt. In extremo agmine per uices:qui acclament diſpoſitos habent:& qui gregem uoce cōtineant Excubias habēt noctur nis tpibꝰ:lapillū pede ſuſtinētes:q laſſatis ſomno decidés idiligētiá ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam cōdito alternis pedibus iſiſtentes. Dux erecto prouidet collo:ac prædicit. Eæ eædē māſuefactæ laſciuiūt:gyroſq quoſdá idecoro curſu uel ſingulæ pagūt. Certū eſt pontū tranſuolaturas primū oīum anguſtias petere inter duo pmontoria criumetopū & carā ben. Mox ſaburra ſtabiliri. Cū mediū tranſierint:abiici lapillos e pedibus. Cū attingerint continenté:& e gutture harená. Cornelius Nepos qui Diui Auguſti pricipatu obiit:cū ſcriberet turdos pauloante cœptos ſaginari:addidit. ciconias magis placere q̄ grues:cū hæc nunc ales inter primas expetať:illam nemo uellit tetigiſſe. Ciconiæ quoná e loco ueniát:aut quo ſe referant:icō pertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium:eodem quo grues modo. Illas hyemis:has æſtatis aduenas. Abituræ cōgreganý in loco certo:comitatæq ſic:ut nulla ſui generis relīquať: niſi captiua & ſerua:ceu lēge prædicta die recedūt. Nemo uidit agmē diſcedentiū:cū diſceſſuꝝ appareat:nec uenire:ſed ueniſſe cernimus. Vtrunq nocturnis fit temporibus:& q̄uis ultra citra ue peruolent:nunq̄ tamen aduenisse uſq:niſi noctu exiſtimanť. Pythonis comen uocant in aſia patentibus cāpis:ubi congregatæ inter ſe commurmurát. Eam deniq:quæ nouiſſimo aduenit lacerát:atque ita abeunt. Notatū poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas cōfirmēt. Honos iis ſerpentium exitio tantus:ut i theſſalia capitale fuerit occidiſſe:eadem legibus pœna:quæ in homicida. Simili anſeres quoque & olores rōne cōmeát. Sed horum uolatus cerniť:liburnicaꝝ more roſtrato impetu feruný:facilius ita findentes aera:q̄ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigiť agmen:largeque īpellenti præbetur auræ. Colla imponūt præcedētibus. Feſſos duces ad terga recipiūt. Ciconiæ nidos eoſdē repetunt. Genitricum ſenectam inucem educant. Oloꝝ morte narrať flebilis cantus:falſis(ut arbitror)aliquot experimentis. Idem mutua carne ueſcunť iter ſe: Veꝝ hæc cōmeantiū per maria terraſque peregrinatio nō patiť deferri minores quoque quibus eſt natura ſimilis. Vtrunque.n. ſupradicctas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri poſſunt. Coturnices ēt ſemper anteueniunt q̄ grues. Parua auis:& cū ad nos uenit terreſtris potiuſq̄ ſublimis. Aduolant & eæ ſimili modo nō ſine periculo nauigātiū:cū appropinquauere terris. Quippe uellis ſæpe icidūt:& hoc ſemper noctu:mergūtque nauigia. Iter eſt iis per hoſpitia certa. Auſtro nō uolant humido ſcilicet & grauiore uento. Aura tamē uehi uolunt: pp̄ter pondus corpoꝝ:uireſque paruas. Hinc uolantiū illa cōqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolát ortygometra duce. Primam eaꝝ terræ appropinquantem accipiter rapit. Et ſemper hinc remeantes comitatum ſollicitant. Abeuntq una per ſua ſigna glottis & otus & cenchramus. Glottis per longá exerit linguam:unde ei nomē. Hanc in initio blandita peregrinatione auide pueċtá. Pœnitētia in uolatu cū laboř ſcilicet ſubit. Reuerti incomitatá piget:& ſequi:nec unq̄ plus uno die peragit. In pximo hoſpitio deſerit. Veꝝ inueniť alia antecedente anno relicta. Simili mō in ſingulos dies. Cenchramus pſeuerantior feſtinat etiá peruenire ad expetitas ſibi terras. Itaque noctibus is eas excitat:admonetque itineris. Otus bubone minor eſt:noctuis maior:auribus plumeis eminentibus : unde & nomē illi. Quidam latine aſionē uocát. Imitatrix alias auis ac paraſita:& quodá genere ſaltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ:intenta in aliquo circūeunte alio. Quod ſi uentus agmē aduerſo flatu cœperit inhibere:pōduſculis lapidū apprehēſis:aut gutture harena repleto ſtabilitæ uolát. Coturnicibus ueneni ſemē gratiſſimus cibus. Quá ob cām eas dánauere menſis. Simulq comitialem propter morbum deſpui ſuetum:qué ſolæ animalium ſentiunt:præter hominem.

uel cōſerti

uel ueratri

De hirūdibus:merulis:turdis:& ſturnis:turturibus:& palumbis. CA. XXIIII.

Beunt & hirūdies hybernis mēſibus ſola carne ueſcens auis:ex iis q̄ adūcos ungues ñ habent:ſed in uicina abeunt africos ſecutæ montiū receſſus : Inuentæque iá ſunt ibi nudæ atque deplumes. Thebaꝝ tecta ſubire negāť:qm̄ urbs illa ſæpius capta ſit. Nec biziæ in thracia pp ſcelera Terei. Cecina uolaterranus equeſtris ordinis quadrigarū dominus cōprehēſas in urbē ſecū afferens uictoriæ nuntias amicis mittebat:in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pictor in annalibus ſuis:cum obſidereť præſidiū romanū a liguſtinis hirundinē a pullis ad ſe cum epiſtola allatam:ut lino ad pedem eius alli

gato nodis significaret:quoto die adueniēte auxilio eruptio fieri deberet. Abeūt & merulæ tur dicꝫ & sturni simili mō in uicina. Sed ii plumam non amittūt:nec occultanť:nisi spe cibi:quo hybernum pabulū petāt. Itaqꝫ in germania hyeme maxime turdi cernunť. Vere turť occultať:pennasqꝫ amittit. Abeunt & palūbes:quonam & in iis incertū. Sturnorū generi ꝓpriū cateruatim uolare:& quodā pilæ orbe circūagi omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirūdini flexuosi uolatus:uelox celeritas:quibus ex causis neqꝫ rapinæ cæterarū alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perennes:quæ semestres:quæ trimestres. CA.XXV.

Emporum magna differentia auibus. Perennes ut columbæ. Semestres ut hirūdines. Trimestres ut turdi:& turtures:& q̄ cū fœtū eduxere:abeunt:ut galguli:upupæ.

De auibus mira. CA. XXVI.

Vctores sunt omnibus annis aduolare ilium ex æthiopia aues:& cōfligere ad Mennonis sepulchrū:quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in æthiopia circa regiam Mennonis exploratum sibi Cremutius tradit. Simili mō pugnāt meleagrides in boetia:africæ hoc est gallinarū genus gibberū: uariis spersum plumis:quæ nouissimæ sunt peregrinarum auiū in mensas receptæ propter ingratū uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. CA.XXVII.

Eleucides aues uocātur:quarū aduentū ab Ioue ꝑcibus impetrant casii montis incolæ fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniāt:quoue abeāt cōpertum:nunq̄ conspectis nisi cum præsidio earum indigetur.

De Ibi. CA. XXVIII.

Nuocant & ægyptii ibes suas contra serpentium aduentū. Et cyrenaici Achorē deum muscarum multitudine pestilentiam afferente: quæ protinus intereunt q̄ litatū est illi deo.

Quæ aues in quibus locis non sunt:& quæ mutāt colorē:& uocē:& lusiniis. CA.XXIX.

Ed in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunť. Quarū genus ī creta insula nō est:& ēt si qua inuecta sit:emoriť. Nā hæc quoqꝫ mira naturæ differētia. Alia aliis locis negat:tāq̄ gn̄a frugū fruticumue:sic & aīaliū nō nasci:trāslatitiorūqꝫ iuecta mori. Mirū qdē est illud unius generis aliti aduersum. Quæ nā est iis naturæ iuidia? aut q terrarū dicati auibus termi? Rhodus aqlā nō hēt. Transpadana italia iuxta alpes lariū lacū appellat amœnū arbusto agrū:ad quē ciconiæ nō trāsmeāt. Sicuti nec octauū circa lapidē ab eo. Immēsa alioqn finitimo īsubrū tractu examina gracculorū monedularū:cui soli aui furacitas auri argētiqꝫ ꝑcipue mira est. Picus martius ī tarētio agro negať esse. Nup & adhuc tn̄ rara ab apœnino ad urbē uersus cerni cœpere picarū gn̄a:quæ lōga īsignes cauda uariæ appellanť. Propriū iis caluescere oībus ānis cū seriť rapa. Perdices nō trāsuolant boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in ponto insula in qua sepultus est Achilles:īsestat sacratā ei ædē. In fidenate agro iuxta urbē ciconiæ nec pullos:nec nidū faciūt. At in agrū uolaterranū palūbiū uis e mari quot annis aduolat. Romæ in ædē Herculis ī foro boario nec muscæ:nec canes itrāt. Multa ꝑterea similia: quæ prudēs subide omitto in singulis generibus fastidio parcēs. Quippe cū Theophrastus tradat in uectitias esse in asia ēt colūbas:& pauones:& ceruos:& ī cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines:fere mutant colorē uocēqꝫ tpe āni ac repēte fiūt aliæ. Quod ī grandiore alitū gn̄e gruestm̄. Eæ eni senectute nigrescūt. Merula ex nigra ruffescit. Canit æstate:hyeme balbutit:circa solstitiū muta. Rostrū quoqꝫ ānicul' ī ebur trāsfigurať:dūtaxat maribꝰ. Turdis collor æstate circa collū uarius. hyeme cōcolor. Lusiniis diebus ac noctibus cōtiuis qndeci garrulus sine itermissu cātus:dēsante se frōdiū germīe nō ī nouissimū digna miratu aue. Primū tāta uox tā puo ī corpusculo:tam ptinax spiritus. Deinde in una pfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum:nūc uariatur inflexo:nūc distinguitur conciso:copulatur intorto:promittitur:reuocatur:infuscatur ex iopinato. Interdum & secum ipsa murmurat:plenus:grauis:acutus:creber:extentus:ubi uisum est uibrans:summus:medius:imus. Breuiterqꝫ oīa tā paruulis in faucibus:quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hoīum excogitauit. Vt non sit dubium hanc suauitatē ꝓmōstratā efficaci auspicio:cū ī ore Stersicori cecinit īfantis. At ne quis dubitet artes esse plures:singulis sunt cantus:& nō idem oībus:sed suus cuiqꝫ. Certāt inter se:palāqꝫ aīosa cōtentio est. Victa morte finit sæpe uitā spiritu prius deficiēte q̄ cātu. Medi

tantur aliæ iuniores:uersusq; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna: & reddit:uicibusq; recitent. Intelligitur emendatæ correctio:& in docente quædã reprehensio. Ergo seruorum illis precia sunt:& quidem ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. Cãdidã scio i cõditã:alioquin qđ est prope inusitatum uenisse:quæ Agrippinæ Claudii principis cõiugi dono daretur. Visum iam sæpe iussas canere cœpisse:& cum symphonia alternasse. Sicut hoies reptos: q sonũ earum adita i trãsuersas aq̃s frõde arundinea quasi foramine inspirãtis linguæ:ut parua aliq̃ opposita mora indiscreta redderẽt siĩitudine. Sed eæ tantæ:tãq; artifices argutiæ a xv. diebus paulatim desinũt:nec ut fatigatas possis dicere:aut satiatas. Mox æstu aucto i totũ alia uox fit:nec modulata aut uaria. Mutatur & color. Postremo hyeme ipsa nõ cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima nõ est:quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo:cũ plurimũ sena oua. Alia ratio ficedulis. Nã formã simul coloréq; mutãt. Hoc nomen nõ nisi autũno hñt:postea melãcoryphi uocantur. Sic & erythacus hyeme:idẽ phenicurus æstate. Mutat & upupa:ut tradit Aeschylus poeta. Obscena alias pastu auis. Crista uisenda plicatili:cõtrahens eã subrigẽsq; per lõgitudinẽ capitis. Oenanthe quidẽ et status latebræ dies habet:exoriente syrio occultata:ab occasu eiusdẽ prodit. Quod miremur ipsis diebus utrũq;. Chloriõ quoq; q totus ẽ luteus:hyeme nõ uisus circa solstitia pcedit.

De merulis. CA.XXX.

MErulæ circa cyllenẽ arcadiæ nec usq̃ aliubi cãdidæ nascũtur. Ibis circa pelusiũ tñ nigra est:cæteris oibus locis candida.

Tempus auium genituræ. CA.XXXI

OScines præter exceptas nõ temere fœtus faciunt ãte æquinoctium uernum:aut post autũnale. Ante solstitium autem dubios:post solstitium uitales.

De halcyonibus:& de diebus earum nauigabilibus:& gauia:& reliquo aquaticarum genere. CA.XXXII.

EOq; maxime sunt insignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq; nauigant nouere. Ipsa auis paulo amplior passere:colore cyaneo ex pte maiore tñ purpureis & cãdidis admixtis pennis collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine distinguitur:& cãtu. Minores i arũdinetis canũt. Halcyonẽ uidere rarissimũ ẽ:nec nisi uergiliarum occasu:& circa solstitia brumãue naue aliq̃ñ circũuolata:statĩ i latebras abeũtẽ. Fœtificant bruma:q dies halcyonides uocãtur:placido mari p eos & nauigabili siculo maxĩe. In reliq̃s partibus ẽ qdẽ mitius pelagus. Siculũ utiq; tractabile. Faciũt ãt septẽ ante brumã diebus nidos:& totidẽ sequẽtibus pariũt. Nidi earum admirationẽ hñt:pilæ figura paulũ eminẽti:ore perq̃ angusto:grãdiũ spõgiarum siĩitudĩe. Ferro ĩ tercidi nõ q̃unt. Frãgũturq; ictu ualido:ut spuma arida maris. Nec unde confingantur ĩuenitur. Putãt ex spinis aculeatis. Piscibus.n. uiuunt. Subeunt & in amnes. Pariũt oua quina. Gauiæ in petris nidificant. Mergi ĩ arboribus. Pariũt plurimum terna. Sed gauiæ æstate:mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificãtiũ auiũ argathylis:cinamulgis:& pdicibus. CA.XXXIII.

HAlcyonũ nidi figura reliquarum quoq; solertiæ nos admõet. Neq; alia pte ĩgenia auiũ magis admirãda. Hirũdines luto cõstruũt:stramẽto roborãt. Si q̃ñ in opia est luti:madefactum multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum uero nidũ mollibus plumis floccisque cõsternũt tepefaciẽdis ouis simul:ne durus sit ĩfãtibus pullis. In fœtu sũma æq̃tate alternãt cibũ. Notabili mundicia egerũt excremẽta pullorum. Adultioresq; circũagi docẽt:& foras saturitatẽ emittere. Alterum gẽus hirũdinũ ẽ rusticarum & agrestiũ:q̃ raro ĩ domibus diuersos figura:sed eadẽ materia cõfigũt nidos totos supios faucibus porrectis i angustũ utero capaci. Mirum q̃ peritia occultãdis habiles pullis:& substernẽdis molles. In ægypti heracleotico ostio molẽ cõtinuatione nidorum euagãri nilo inexpugnabilẽ opponũt stadii fere unius spatio:qđ hũano ope pfici nõ posset. In eadẽ ægypto iuxta oppidũ coptõ ĩsula est sacra Isidi:quã ne laceret amnis idem muniũt ope incipiẽtibus uernis diebus palea & stramẽto rostro firmãtes cõtinuatis p triduum noctibus tãto labore:ut multas in ope emori cõstet. Eaq; militia illis cũ anno redit sp. Tertium est earum genus:quæ ripas excauant:atque ita ĩ terrã fœtificãt. Harum pulli ad cinerẽ ambusti mortifero faucium malo multisque aliis morbis humani corporis medentur. Non faciunt hæ nidos. Migrantque multis diebus ãte si futurum est:ut auctus amnis attigat. In gñe riparrarum ẽ: cui nidus ex musco arido ita absoluta pficitur pila:ut ĩueniri nõ possit aditus. Argathylis appellatur:eadẽ figura ex lino intexens. Picorum aliq̃s suspẽditur in surculo primis in ramis:cyathi mõ:ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos q̃dẽ ipsos depẽdẽtes pedibus somnum cape cõfirmãt:q̃a tutio

res ita se sperant. Iam publicum quidem omnium est: tabulata ramorum sustinendo nido proui de eligere: camerare ab imbri aut frõde protegere dẽsa. In arabia cinnamulgus auis appellaẗ. Ci namí surculis nidificat. Plũbatis igiẗ eos sagittis decutiũt indigenæ mercis gratia. In scythis auis magnitudie otidis binos parit in leporina pelle semper in cacuminibus ramoꝶ suspẽsa. Picæ cũ diligentius uisum ab hoĩe nidũ sensere: oua transgerũt alio. Hoc in his auibus: quaꝶ digiti non sint accõmodati cõplectẽdi trãsferẽdisq̨ ouis miro traditur mõ. Nãq̨ surculo super bina oua im posito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque utrinq̨ libra deportãt alio. Nec uero iis minor solertia: q̃ cunabula in terra faciunt corporis grauitate ꝓhibitæ sublime petere. Merops uocaẗ genitores suos recõditos pascẽs pallido intus colore pẽnaꝶ: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedũ defossa altitudine. Perdices spina & frutice sic muniũt re ceptaculũ: ut contra feras abunde uallenẗ. Ouis stragulum molle puluere cõtumulãt: nec ĩ quo loco peperere incubãt. Neue cui frequẽtior cõuersatio sit suspecta: trãsferũt alio. Illæ q̃dẽ & ma ritos suos fallũt: q̃m intẽperãtia libidinis frangũt eaꝶ oua: ne cubando detineãẗ. Tũc inter se di micãt mares desiderio fœminaꝶ. Victũ aiunt uenerẽ pati. Id q̃dẽ & cõturnices. Trogus inq̃t: & gallinaceos aliq̃n. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos inhiri ꝓmiscue. Capiunẗ quoq̨ pugnacitate eiusdẽ libidinis cõtra aucupis indicẽ exeũte ĩ ꝓliũ duce totius gregis. Capto eo ꝓcedit alter: ac subinde singuli. Rursus circa cõceptũ fœminæ capiunẗ cõtra aucupẽ fœmĩa exeũte: ut rixãdo abigat eũ. Nec ĩ aĩali alio par opus libidĩs. Si ꝯtra marẽ steterit fœmĩæ: aura ab iis flante p̃gnantes fiũt. Hiantes aũt exerta lingua per id tp̃s æstuãt: cõcipiuntq̨ supuolantiũ af flatu: sæpe uoce tm̃ audita masculi. Adeoq̨ uincit libido ẽt fœtus charitatẽ: ut illa furti & in oc culto ĩcũbans: cũ sensit ut fœmĩa aucupe accedẽte: ad marẽ recanat: reuocetq̨: & ultro p̃beat se libidini. Rabie q̃dẽ tãta ferunẗ: ut in capite aucupãtiũ sæpe cæcæ metu sedeãt. Si ad nidũ is cœ perit accedere ꝓcurrit ad pedes eius fœta p̃grauẽ: aut delũbẽ sese simulãs: subitoq̨ in ꝓcursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta: aut ala: aut pedibus. Aut ꝓcurrit iteꝶ iã iã p̃hẽsuꝶ effugiẽs spe frustrãs: donec in diuersũ abducat a nidis. Eadẽ iã pauore libera ac materna uocãte cura ĩ sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicũ uita ad.xvi.annos durare existimaẗ.

De columbis. CA. XXXIIII.

AB iis columbaꝶ gesta spectanẗ maxime simili rõne. Mores in idem: sed pudicitia illis prima: & neutri nota adulteria. Coniugii fidẽ nõ uiolant: cõemq̨ seruant domũ. Nisi celebs: aut uidua domũ non relinq̃t. Et imperiosos mares subinde ẽt iniquos ferunt. Quippe suspitio ẽ adulterii: q̃uis natura nõ sit. Tũc plenũ q̃rela guttẗ: sæuiq̨ rostro ictus: mox in satisfatiõe exosculatio: & circa ueneris p̃ces crebris pedũ orbibus adulatio. Amor utriq̨ sobolis æq̃lis. Sæpe & ex hac cã castigatio pigrius ĩtrãte fœmina ad pullos. Parturiẽti solacia: & ministe ria ex mare. Pullis p̃rio salsiorẽ terrã collectã gutture ĩ ora ĩspuũt: p̃parantes tẽpestiuitatẽ cibo. Propriũ gñis eius & turtuꝶ cũ bibãt colla nõ resupinare: large bibere iumentoꝶ modo.

De palumbibus: & differentia columbarum. CA. XXXV.

Viuere palũbes ad tricesimũ annũ: aliquos ad.xl. Aristoteles auctor est. Vno tñ incom modo ungiũ: eodẽ & argumento senectæ: qui citra p̃niciẽ reciduntur. Cãtus oĩbus similis atq̨ idẽ: terno conficitur uersu: præterq̃ in clausulæ gemitu. Hyeme mutis: ue re uocalibus. Nigidus putat cũ oua incubant sub tecto nominata: palumbem relinquere nidos. Pariunt autem post solstitia. Columbæ & turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. CA. XXXVI.

COntra passeri minimum uitæ: cui salacitas par. Mares negantur anno diutius durare. Argumẽto quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro: quæ ab æstate ĩcipit. Fœminis longiusculum spacium. Verum columbis inest quidam gloriæ intellectus: Nosse credas suos colores: uarietatemq̨ dispositam: quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cœlo: uarieq̨ sulcare. Qua in ostẽtatione ut uictæ p̃benẗ accipitri ĩplicatis strepitu pẽnis: q nõ nisi ipsis alaꝶ hũeris elidiẗ. Alioq̃n solito uolatu multũ ueIociorẽ speculaẗ occultus frõde latro: & gaudẽtẽ ĩ ipsa gloria rapit.

uel uinctæ
uel soluto

De tinnungulo. CA. XXXVII.

OB id cũ iis habẽda est auis: quæ tinnungulus uocaẗ. Defendit enim illas terretque ac cipitres naturali potẽtia in tm̃ ut uisum uocemque eius fugiant. Hac de causa præci puus colũbis amor eoꝶ. Feruntque si in quattuor angulis defodianẗ in ollis nouis oblitis non mutare sedẽ columbas. Quod auro ĩsectis alarum articulis q̃ere aliqui nõ aliter innoxiis uulneribus: multiuaga alioquin aue. Est enim ars illis inter se blandiri: & cor-

rūpere alias: furtoq; comitatiores reuerti. Quin & inter nuntiæ in rebus magnis fuere: & epistolas adnexas eaꝝ pedibus obsidione mutinēsi i castra consulū prulere. D. Bruto mittente. Quid uallū & uigilū obsidio: atq; ēt retia amne ꝑtenta ꝓfuere Antonio: per cælū eūte nuntio? Et haꝝ amore insaniūt multi: ac super tecta exedificant turres iis nobilitatēq; singularū & origines narrant uetere iā exēplo. L. Assius eques romanus ante bellū ciuile pōpeianū denariis quadringētis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit. Quin & patriā nobilitauere. In campania grandissimæ prouenire existimatæ. Haꝝ uolatus in reputationem cæteraꝝ quoq; uolucrum nos īpellit.

De uolatu & incessu auium. CA. XXXVIII.

Omnibus aīalibus reliq̃s certus: & uniusmodi: & in suo cuiq; genere incessus est. Aues solæ uario meatu ferūtur & in terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut passeres: merulæ. Currunt ut perdices rusticulæ. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expādunt alas: pandentesq; raro interuallo quatiunt. Aliæ crebrius: sed & primas dūtaxat pēnas. Aliæ & tota latera pādunt. Quædam uero maiore ex parte cōpressis uolant. Percussoq; semel aliquæ: & gemino ictu aere feruntur: uelut inclusum cum præmentes. Iaculātur sese in sublime: in rectum: in pronū: īpingi putes aliquas. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solæ quæq; sunt eiusdē generis in sublime protinus sese tollunt: atq; euestigio cœlum petūt: & hoc ēt ex aqua. Itaque in foueas quibus feras uenamur delapsæ solæ euadunt. Vultur & feræ grauiores nisi ex procursu: aut altiore tumulo immissæ nō euolant. Cauda teguntur aliæ. Circūspectant aliæ: flectuntque colla. Nōnullæ uescunt̄ ea: quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut e cōtrario sp̄ in uolatu silent. Subrectæ: pronæ: obliquæ: in latera: ī ora. Quædā & resupinæ feruntur: ut si pariter cernant̄: plura genera nō in eadē natura meare uideant̄.

De apodibus. CA. XXXIX.

Plurimū uolāt: quæ apodes uocāt̄: q̄a careāt usu pedū. Ab aliis cypselli appellant̄ hirūdinū spē. Nidificāt ī scopulis. Hæ sunt q̄ toto mari cernunt̄. Nec unq̄ tā lōgo naues tāq; cōtinuo cursu recedūt a terra: ut circūuolitēt eas apodes. Cætera gn̄a residūt & sistūt. His quies nisi ī nido nulla. Aut pēdēt: aut iacēt: & īgenia æque uaria: ad pastum maxime.

De caprimulgis & plateis. CA. XL.

Caprimulgi appellant̄ grādiores merulæ aspectu: fures nocturni. Interdiu enī uisu carēt. Intrāt pastoꝝ stabula: caprarūq; uberibus aduolant suctū ꝓpter lactis. Qua iniuria uber emorit̄. caprisque cæcitas quas ita mulsere oborit̄. Platea nominatur aduolans a͂d eas: quæ se in mari mergunt: & capita illarum morsu corripiēs: donec capturā extorq̄at. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis: calore uentris coctas euomit: atq; ita ex iis esculenta legit testas execreans.

De ingeniis auium. CA. XLI.

Villaribus gallinis & religio īest. Inhorrescūt edito ouo: excutiūtque sese: & circūactæ purificant: aut festuca aliqua sese: & oua lustrant.

De carduele: & psytaco: & auibus: quæ loquuntur. CA. XLII.

Minimæ auiū cardueles imperata faciūt: nec uoce tm̄: sed pedibus: & ore pro manibus. Est quæ boū mugitus imitetur ī arelatensi agro taurus appellata: alioquin parua. Est quæ equoꝝ quoque hinnitus anthus noīe: herbæ pabulo aduentu eoꝝ pulsa imitatur ad hūc modū se ulciscens. Sup oīa humanas uoces reddūt psytaci: & q̄dem sermocinantes. India auē hāc mittit. Sitacem uocāt: uiridē toto corpore torque tm̄ miniato ī ceruice distinctam. Imperatores salutat: & quæ accipit uerba: pronūciat. In uino præcipue lasciua. Capiti eius duricia eadē: quæ rostro. Hæc cū loqui discit: ferreo uerberat̄ radio. Nō sentit aliter ictus. Cū deuolat rostro se excipit. Illi innitit̄: leuioréque se ita pedū infirmitati facit. Minor nobilitas: q̄a nō ex lōginquo uenit: sed expressior loquacitas certo generi picaꝝ est. Adamāt uerba: quæ loquunt̄. Nec discūt tm̄: sed diligunt: meditantesque ītra semet cura atque cogitatione intentionē nō occultāt. Cōstat emori uictas difficultate uerbi: ac nisi subīde eadē audiāt: memoria falli: quærētesque miꝝ īmodū hylarari: si iterim audierit id uerbū. Nec uulgaris iis forma: q̄uis non spectida. Satis illis decoris ī spē sermonis humani est. Veꝝ addiscere alias negāt posse: q̄ quæ ex gn̄e eaꝝ sunt: quæ glāde uescunt̄. Et inter eas facilius: q̄bus q̄ni sūt digiti ī pedibus. Ac ne eas q̄dem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua oībus ī suo cuique gn̄e: quæ sermonē imitant̄ hūanū: q̄ q̄ id pene ī oībus cōtingit. Agrippina cōiūx Claudii Cæsaris turdū habuit (q̄d

nunq̃ ante)imitantẽ sermones hoium:cũ hæc ꝑderẽ.Habebãt:& cæsares iuuenes item sturnũ:lu scinias græco atq; latino sermone dociles.Præterea meditantes in diẽ : & assidue noua loquentes longiore ẽt cõtextu.Docẽt secreto:& ubi nulla alia uox misceať:assidẽte qui crebro dicat ea: quæ condita uelit addisci:aliquo blandiente.

De coruoꝝ intelligentia. CA. XLIII.

REddať & coruis sua gratia indignatione quoq; populi ro.attestata:non solũ conscia. Tiberio principe ex fœtu supra castoꝝ ædẽ genitus pullus in oppositã sutrinã deuo lauit:ẽt religione cõmendatus officinæ domino.Is mature sermoni assuefactus oibus matutinis euolans in rostra:ĩ foꝝ uersus Tiberium:deinde Germanicũ:& Drusũ Cæ sares noiatim:mox transeuntem populũ ro.salutabat.Postea ad tabernã remeans pluriũ annorũ assiduo officio meritus. Hũc siue æmulatione incitatus manceps ꝓxime sutrinæ: siue iracũdia subita:ut uoluit uideri:excrementis eius posita calceis macula exanimauit:tãta plebeiis cõsterna tione:ut primo pulsus ex ea regione:mox & interẽptus sit:funusq; innumeris aliti celebratũ exequiis.Cõstratũ lectũ super æthiopũ duoꝝ humeros ꝑcedẽte tibicene:& corõis oium geneꝝ ad rogum usq;:qui constructus dextra uiæ appiæ ad secundũ lapidem in campo ridiculi appellato fuit.Adeo satis iusta cã populo ro.uisa est exequiaꝝ ingeniũ auis:aut supplici de ciue romano in ea urbe:qua multorum principiũ nemo deduxerat funus.Scipionis uero Aemiliani post carthaginẽ:numantiãq; deletas ab eo nemo uindicauerat mortẽ.Hoc gestũ.M.Seruilio.C.Cestio coss. ad.v.Kalen.april.Nunc quoq; erat in urbe roma hæc prodiẽte me equitis ro.cornix e betica primũ colore mira admodũ nigro:deinde plura cõtexta uerba exprimens:& alia: atq; alia crebro addiscẽs.Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in trœzena regione asiæ coruoꝝ opera uenantis:eo ꝙ deuehebat in siluis eos cõsidẽtes humeris.Atq coruiculos illi uestigabant agebantq;:eo perducta cõsuetudine:ut exeũtẽ sic comitarenť & feri.Tradẽdũ putauere memoriæ quidam uisum per sitim lapides congerentẽ in situlam monumẽti:in qua pluuia aqua durabat:sed q̃ attingi nõ posset.Ita descẽdere pauentẽ expressisse tali cõgerie:q̃ poturo sufficeret.

De diomedeis auibus. CA. XLIIII.

NEc diomedeas præteribo aues.Iuba cataractas uocat.Et eis esse dẽtes:oculosq; igneo colore:cætero candidas tradens.Duos semper iis duces.Alteꝝ ducere agmen:alterũ cogere:scrobes excauare rostro:inde crate cõsternere:& opire terra quæ ãte fuerit egesta.In iis fœtificare .Fores binas oium scrobibus.Orientẽ spectare qbus exeant in pascua:occasũ quibus redeant.Aluũ exoneraturas subuolare semper:& contrario flatu.Hæ in solo loco totius orbis uisunť.In insula quã diximus nobilẽ Diomedis tumulo atq; delubro cõtra apuliæ orã fulicarum similes.Aduenas barbaros clangore infestant.Græcis tantum adulãtur miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes.Aedemq; eius quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt:atq; purificant.Vnde origo fabulæ.Diomedis sotios in earum effugies mutatos.

Quæ animalia nihil discãt. CA. XLV.

NOn omittẽdũ est cũ de ingeniis disserimus:e uolucribus hirundines esse indociles & terrestribus mures:cũ elephanti iussa faciant.Leones iugũ subeãt.In mari uituli:totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. CA. XLVI.

BIbunt aues suctu cæteræ.Sed ex iis quibus longa sunt colla intermittentes capite resupinato ueluti infundentes sibi.Porphyrio solus morsu bibit.Idem ex proprio genere omnem cibum aqua subinde tingens.Deinde pede ad rostrum ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene.Rostra iis & prælonga:crura rubent.

De hæmatopodi & onocrotali:& de pegrinis auibus. CA. XLVII.

HAec quidem & hæmatopodi multo minori:q̃q̃ eadẽ crurũ altitudine. Nasciť in ægypto.Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulũ muscæ.Vita ĩ italia paucis diebus.Grauiores omnes fruge uescuntur:altiuolæ carne tãtum.Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare: quæ cæteræ reddũt.Olorum similitudiem onocrotali habent:nec distare existimarẽtur omnino:nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus.Huc oĩa inexplebile aĩal cõgerit:mira
uel in uerá ut sit capacitas.Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita ĩ ferãm in aluum ruminantis mõ defert.Gallia hos septentrionalis proxima oceano mittit.In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus:quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus.In cæteris nihil ꝑ ter nobilitatem:longinquitate factam memorãdum occurrit.

De multarum auium nominibus & natura. CA. XLVIII

PHalerides in ſeleucia parthoꝝ & in aſia aquaticaꝝ laudatiſſimæ. Rurſus phaſianæ in colchis geminas ex pluma aures ſubmittūt: ſubrigūtq;. Numidicæ in parte africæ numidia: omneſq; iam in italia. Phoenicopetri linguā præcipui ſaporis eē Apicius docuit nepotum oīum altiſſimus gurges. Atagnē maxime ionius celebrat: uocalis alias captus uero obmuteſcens: quondā exiſtimatus inter raras aues. Iam & in gallia: hiſpaniaq; capit: & alpes etiam: ubi & phalacrocoraces aues balearium inſulaꝝ peculiares. Sicut alpium phyrrochoras luteo roſtro: niger: & præcipuo ſapore. Lagopus: pedes leporino uillo: ei nomen hoc dedere: Cætero candidæ columbaꝝ magnitudine. Non extra terram in qua naſcit: eam ueſci facile: quādo nec uiuam manſueſcit: & corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitudine tātum differens croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam in alpibus ab ſe peculiarem egypti ibim. M. Egnatius. Caluinus præfectus earum prodidit.

uel ociſſime

De nouis auibus & fabuloſis. CA. XLIX.

VEnere in italiam bebriacēſibus bellis ciuilibus tranſpadū externæ: & nouæ aues: ita n. adhuc uocant turdorū ſpecie: paulū infra colūbas magnitudine: ſapore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorem ēt ſupradicto porphyrionē mittunt. Ibi & buteo accipitrū generis in honore mēſaꝝ eſt. Item uipiones: ſic. n. uocant minorē gruem. Pegaſos eqno capite uolucres: & gryphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor. Illos in ſcythia: hos in æthiopia. Equidē & tragophanadē quā plures affirmāt maiorē aquila: cornua in tēporibus curuata habentē: ferruginei coloris: tm̄ capite phoeniceo. Nec ſirenes īpetrauerint fidem: licet affirmet Dino Clitarchi celebrati auctoris pater in india eſſe: mulceriq; eaꝝ cantu: quos grauatos ſomno lacerāt. Qui credit iſta & Melāpodi profecto aures lābendo dediſſe intellectū auium ſermonis dracones nō abnuet. Vel Quæ Democritus tradit nominando aues: quaꝝ cōfuſo ſanguine ſerpens gignat: quē quiſquis ederit intellecturus ſit alitū colloquia. Quæq; de una aue galerita priuati cōmemorat: etiam ſine iis īmenſa uitæ ambage circa auguria. Nomināt ab Homero ſcopes auium genus. Neq; haꝝ ſatyricos motus cum inſident pleriſq; memoratos facile conceperim mente. Neque ipſæ iam aues naſcuntur. Quamobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

Quis gallinas farcire inſtituerit: de auiariis: & qs ea primus inſtituerit. CA. L.

GAllinas ſaginare deliaci cœpere. Vnde peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpe unctas deuorādi. Hoc primū antiqs cœnaꝝ interdictis exceptū inuenio iam lege. C. Fāni conſulis. xi. annis ante tertiū punicū bellū: ne quid uolucrū ꝑponeretur: ꝑter unā gallinā: q̄ nō eſſet altilis. Quod deinde caput tranſlatū p oēs leges ambulauit. Inuentūq; diuerticulū eſt in fraude eaꝝ gallinaceos quoq; paſcendi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidē nō oēs ad ſaginā eligūtur: nec niſi i ceruice pingui cute. Poſtea culinaꝝ artes: ut clunes ſpectent: ut diuidantur in tergora: ut a pede uno dilatatæ repoſitoria occupent. Dedere & parthi cocis ſuos mores. Nec tm̄ in hoc mangonio quicq̄ totū placet: hic clune: alibi pectore tm̄ laudatis. Auiaria primus inſtituit incluſis oīum geneꝝ auibus. M. Lælius Strabo brūduſii equeſtris ordinis. Ex eo cœpimus carcere aīalia cohercere: qbus natura cælum aſſignauerat.

De Aeſopi patina. CA. LI.

MAxime tamen inſignis eſt in hac memoria Clodii Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcentis ſeſtertiis taxata: in qua poſuit aues cantu aliquo: aut humano ſermone uocales nummis ſex ſingulas coemptas: nulla alia inductus ſuauitate: niſi ut in iis imitationē hoīs māderet: ne quæſtus qdem ſuos reueritus illos opimos: & uoce meritos: dignus prorſus filio: a quo diximus deuoratas margaritas. Nō ſit tm̄ (ut ueꝝ fatear) facile inter duos iudiciū turpitudīs: niſi quod minus eſt: ſūmas reꝝ naturæ opes: q̄ hoīum linguas cœnaſſe.

De gn̄atione auiū: & ꝑter aues: quæ quadrupedes oua pariant. CA. LII.

GEneratio auiū ſimplex uidet eē: cū & ipſa ſua hēat miracula: qm̄ & q̄drupedes oua gignūt: chamæleontes: lacertæ: & q̄ diximus inter ſerpētes. Pēnatoꝝ aūt iſœcūda ſunt: quæ aduncos hn̄t ungues. Cenchris ſola ex iis ſupra q̄terna edit oua. Trubuit hoc auium gn̄i natura: ut fœcundiores eſſent fugaces eaꝝ q̄ fortes. Plurima pariūt ſtrutiocameli: gallinæ: pdices: ſali. Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi cōſidēte ut in gallinis: aut ſtante ut in gruibus. Ouoꝝ alia ſunt candida: ut colūbis: pdicibus. Alia pallida ut aquaticis. Alia pūctis diſtiƈta ut meleagridū. Alia rubri coloris ut phaſianis: cēchridis. Intus aūt oē ouum uolucrū bicolor. Aquaticis lutei plus q̄ albi. Idq; ipſum magis liuidū: q̄ cæteris. Piſciū unus color: in quo nil cādidi. Auiū oua ex calore fragilia. Serpētiū ex frigore lēta. Piſciū ex liquore mollia. Aq̄

tilium rotunda. Reliqua fere fastigio cacuminata. Exeũt a rotundissima sui pte:dũ pariunt molli putamine:sed ptinus durescẽte:qbuscũq; emergũt portiõibus. Quæ oblõga sint oua gratioris saporis putat Oratius Flaccus. Fœminã edũt q̃ rotundiora gignunt:reliq̃ marẽ. Vmbilicus ouis a cacumine inest ceu gutta eminens in putamine.

De tẽpore & gñatione incubatus auium & coitu. CA. LIII.

Vædã oĩ tpe coeũt:ut gallinæ:& pariũt:pterq̃ duobus mẽsibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres:sed minora. Et in eodẽ fœtu prima & nouissima. Est aũt tãta fœcũditas:ut aliquæ & sexagena pariant:aliquæ quottidie:aliquæ bis die:aliquæ in tm̃:ut effœtæ moriant. Hadrianis laus maxima. Colũbæ decies anno pariunt:quædam & undecies. In ægypto ẽt brumali mense. Hirundines:& merulæ:& palũbi:& turtures bis anno pariũt. Cæteræ aues fere semel. Turdi in cacuminibus arboꝶ luto nidificantes pene contextim in secessu generãt. A coitu.x.diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ aũt gallinæ:& colũbæ pẽna euulsa:aliaue simili iniuria diutius. Oĩbus ouis medio uitelli parua ĩest uelut sanguinea gutta: quod esse cor auiũ existimant. Primũ in oĩ corpe id gigni opinantes. In ouo certa est gutta ea salit:palpitatq;. Ipsũ aĩal ex albo liquore oui corporat. Cibus eius in luteo est. Oĩbus ĩtus caput maius toto corpe. Oculi cõpressi capite maiores. Increscẽte pullo cãdor ĩ mediũ uertit. Luteũ circũfundit uicesimo die:si moueat ouũ. Iã uiuẽtis intra putamẽ uox audit. Ab eodem tpe plumescit ita positus:ut caput supra dextrũ pedẽ hẽat:dexterã uero alam supra caput. Vitellus paulati deficit. Aues oẽs ĩpedes nascunt cõtra q̃ reliq̃ aĩalia. Quædã gallinæ oĩa gemina oua pariũt:& geminos ĩterdũ excludũt:ut Cor. Celsus auctor est:alteꝶ maiorẽ:alioqn negãt oĩno geminos excludi. Plus uicenaqna ĩcubẽda subiici uetãt. Parere a brũa ĩcipiũt. Optĩa fœtura añ uernũ æqnoctium. Post solstitiũ nata nõ ĩplẽt magnitudinẽ iustã:tãtoq; minus:q̃to serius peruenere.

De uitiis:& remediis incubãtium. CA. LIIII.

Va incubari infra.x.dies edita utilissimũ. Vetera aut recẽtiora infœcũda. Subiici impari numero debẽt. Quarto die postq̃ cœpere incubari si cõtra lumẽ cacumie ouoꝶ apprehenso una manu purus & uniusmodi pluceat color:sterilia existimant eẽ:proq; eis alia substituenda. Et in aq̃ est experimẽtũ:inane fluitat. Itaq; sidẽtia hoc ẽ plena subiici uolũt. Cõcuti uero experimento uetant:qm̃ nõ gignant cõfusis uitalibus uenis. Incubationi dat initiũ post nouam lunam:quia prius inchoata non proueniãt. Celerius excludunt calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educũt fœtũ:hyeme uicesimoquinto. Si in cubatu tonuerit:oua pereũt:& accipitris audita uoce uitiant. Remedium contra tonitrũ:clauus ferreus sub stramine ouorum positus:aut terra ex aratro. Quædam aũt & citra incubitum sponte natura gignit:ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodam uinipotore reperitur syracusis tandiu potare solitum:donec ab eo cooperta in terra fœtum ederet oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouorum. CA. LV.

Iuia Augusta prima sua iuuẽta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cum parere uirilẽ sexum admodum cuperet:hoc usa est puellari augurio. Ouum in sinu fouendũ atque cũ deponẽdum haberet nutrici per sinum tradendo ne interimeret tepor. Nec falso Augusta augurata proditur ĩperatoris inde fœta. Sed inuentũ:ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur:hoĩe uersãte pariter nocte ac die:& statuto die illic erũpere fœtus.
uel quod Tradit q̃dam ars gallinarii cuiusdam dicẽtis qd ex quoq; eẽt. Narrant & mortua gallina maritieaꝶ uicissuccedẽtes ĩuicẽ:& reliq̃ fœtæ more facientes:abstinẽtesq; se a cantu. Super oĩa est anatũ ouis subditis atq; exclusis admiratio prima non plane agnoscentis fœtũ. Mox incerti incubitus sollicitæ cõuocatõis. Postremo lamẽta circa piscinæ stagna mergẽtibus sepullis natura duce.

Quæ gallinæ optimæ. CA. LVI.

Allinaꝶ generositas spectat crista erecta:ĩterdũ & gemĩa:pẽnis nigris:ore rubicũdo: digitis ĩparibus:aliqñ & sup q̃tuor digitos trãsuerso uno. Ad rẽ diuinã luteo rostro pedibusq; puræ nõ uident. Ad opertanea sacra nigræ. Est & pumilionum genus non sterile:in iis:qd nõ in alio gñe alitũ:sed qbus cõtra fœcũditas rara & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remediis. CA. LVII.

Nimicissima autem omnium generi pituita:maximeq; inter messis:& uindemiæ tẽpus. Medicina in fame:& cubatus in fumo:si utiq; ex lauro:aut herba sauina fiat:penna per transuersas inserta nares:& per omnes dies mota. Cibus allium cum farre:aut aqua perfusus in qua lauerit noctua auis cum semine uitis albæ coctus: & q̃dam alia,

De conceptu & numero fœtus auium. CA. LVIII.

Columbæ ꝓprio ritu osculanť áte coitũ. Pariũt fere bina oua: ita natura moderáte: ut aliis crebrior sit fœtus aliis numerosior. Palũbes & turtures plurimũ terna: nec plusq̃ bis fere pariũt: atq̃ ita si prior fœtus corruptus est. Et q̃uis tria peperit: nũq̃ plus duobus educát. Tertiũ qď irritũ est: urinũ uocát. Palũbes incubat fœmina post meridiana in matutinũ: cætero mas. Colũbæ maré semp & fœminá pariũt: prioré maré: postridie fœminá. Incubát in eo gñe ambo: interdiu mas: noctu fœmina. Excludũt uicesimo die. Pariũt a coitu v. Aestate qdé interdũ binis mésibus terna edũt paria. Náq̃ octauo decimo die excludũt: statiq̃ cõcipiũt. Quare inter pullos sæpe oua īueniunť: & alii ꝓuolát: alii erũpũt. Ipsi deide pulli qnquemestres fœtificát. Et ipsæ aũt īter se (si mas nõ sit) fœminæ æque saliũt: pariũtq̃ oua irrita: ex quibus nihil gignit: q̃ hypenemia græci uocát.

De pauone & anseribus. CA. LIX.

Pauo a trimatu parit. Primo anno unũ aut alteꝝ ouũ: sequenti q̃terna: qnque: cæteris duodena nõ amplius: intermittés binos dies ternosue parit: & ter anno: si gallinis subiicianť incubáda. Mares eá frágũt desiderio īcubátiũ. Quapp noctu: & in latebris pariũt: aut in excelso cubátes: & nisi molli strato excepta franguntˀ. Mares singuli quinis sufficiũt cõiug bus. Cũ singulæ: aut binæ fuere: corrũpiť salacitate fœcũditas. Partus excluditur diebus terno uenis: aut tardius tricesimo. Anseres in aqua coeũt: pariũt uere: aut si bruma coiuere post solstitiũ: quadraginta prope. Bis anno si prioré fœtũ gallinæ excludát: alias plurima oua xvi. paucissima septé. Siq̃s surripiat pariunt: donec rũpanť. Aliena nõ excludũt. Incũbanda subiici utilissimũ nouem aut undecim. incubát fœminæ tm̃ tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoquinto. Pullis eoꝝ urtica contactu mortifera. Nec minus auiditas nũc sacietate nimia: nũc suamet ui: qñ apprehensa radice morsu: sæpe conátes auellere ante colla sua abrũpũt. Cõtra urticá remediũ straméto ab incubatu subdita radix eaꝝ.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua. CA. LX.

Ardeolaꝝ tria genera: leucon: asterias: pellos. Hi in coitu angũtur. Mares qdé cũ uociferatu sanguiné ét ex oculis ꝓfundũt. Nec minus ægre pariũt grauidæ. Aquila tricéis diebus incubat: & fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus: & accipiter. Singulos uere parit: nũq̃ plus ternos: tis q̃ ægolios uocať: q̃ternos. Coruus aliq̃ñ & quinos: incubát totidé diebus. Cornicé incubáté mas pascit. Pica nõuenos. Melácoriphus supra uiginti parit: semp numero īpari inæq̃lia. Nec alias in pluribus táta fœcũditas: maior tñ paruis. Hirũdini cæci prio pulli: & fere oĩbus q̃bus nũerosior partus: irrita oua q̃ hypenemia diximus: quæ q̃ aut mutua fœminæ inter se libidinis imaginatione concipiũt: aut puluere. Nec colũbæ tm̃: sed & gallinæ: pdices: pauones: anseres: chenalopeces. Sunt aũt sterilia & minora: ac minus iucũdi saporis: & magis hũida. Quidá & uéto putát ea gñari. Qua de cá ét zephyria appellanť. Hæc aũt uere tm̃. Vrina fiũt icubatõe derelicta: q̃ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata ī tm̃ emolliunť: ut ꝑ annulos tráseát. Seruari ea ī lométo: aut hyeme ī paleis: æstate ī furfuribꝰ utilissimũ: Sale exinaniri credũť.

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat. CA. LXI.

Volucrũ animal parit uespertilio tantũ: cui membrana ceu pennæ. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera admouẽs: geminos uolitat amplexa infantes: secumq̃ deportat. Eidem coxendix una traditur: & in cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestrium oua pariant. CA. LXII.

Rursus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nõdum dictum sit. Coeunt cõplexu adeo circumuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Vipere mas caput inserit in os: quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola intra se parit oua unius coloris: & mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaque cæteri tarditatis impatientes prærumpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta oua in terra incubant: & fœtum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoque terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. CA. LXIII.

Bipedũ solus hõ aĩal gignit. Hoĩ tm̃ primi coitus pœnitẽtia auguriũ scilicet uitæ a pœnitẽda origine. Cæteris aĩalibus stati ꝑ tpa anni concubitus. Homini (ut dictũ est) oĩbus horis dieꝝ noctiũq̃. Cæteris sacietas in coitu. Hoĩ ꝓpe nulla. Messalina Claudii Cæsaris cõiunx hác regalé existimás palmá: elegit in id certamẽ nobilissimá e ꝓstitutis

ancillam mercenariæ ſtipis:eamq; die ac nocte ſuperauit quīto ac uiceſimo cōcubitu.In hoīum genere:maribus diuerticula Veneris excogitata oīa ſcelere naturæ:fœminis uero abortus.Quātū in hac pte multo nocentiores q̄ feræ ſumus.Viros auidiores ueneris hyeme:fœminas æſtate Heſiodus prodidit.Coitus auerſus elephantis:tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:daſipodi: cuniculis:quibus auerſa genitalia.Cameli etiam ſolitudīes aut ſecreta certa petūt:neq; interuenire datur ſine pernicie.Coitus tota die eſt tantum iis ex omnibus:quibus ſolida ungula.In quadrupedū genere mares olfactus antecedit.Auertuntur & canes:phocæ:lupi:in medioq; coitu:inuitiq; ēt cohærent.Supradictoꝝ pleriſq; fœminæ priores ſuperueniunt:reliquis mares.Vrſi autē (ut dictū ē)hūanitus ſtrati.Herinacei ſtātes ābo īter ſe cōplexi.Feles mare ſtāte:fœmīa ſubiacēte: Vulpes ī latere piectæ:mareq; fœmīa āplexa Tauroꝝ ceruorūq; fœmīæ uī nō tolerāt:ea de cā ī grediūt ī cōceptu.Cerui uiciſſim ad alias trāſeūt:& ad priores redeūt.Lacertæ:ut ea q̄ ſine pedibus ſūt:circumplexu uenerē nouere.Oīa aīalia quo maiore corpore:eo minus fœcūda ſunt.Singulos gignunt elephanti:cameli:equi.Acanthis duodenos auis minima.Ociſſime pariunt:q̄ plurimos gignunt.Quo maius eſt animal:tāto diutius formatur in utero.Diutius geſtātur quibus longiora ſunt uitæ ſpatia.Neq; creſcentiū tēpeſtiua ad generandū ætas.Quæ ſolidas habent ungulas ſingulos:quæ biſulcas:& geminos pariunt.Quoꝝ in digitos pedū fiſſura diuiſa eſt: eo numeroſiora in fœtu.Sed ſuperiora omnia perfectos edunt partus:hæc inchoatos.In quo ſunt gñe leænæ:urſæ: & uulpes.Informia etiam magis q̄ ſupradicta urſæ pariūt:rarumq; eſt uidere pariētes.Poſtea lambendo calefaciūt fœtus omnia ea:& figurant:pariunt plurimū quaternos.Cæcos autem gignunt canes:lupi:pātheræ:thoes.Canū plura ſunt genera.Laconicæ octauo menſe utriq; generant.Ferunt.lxx.diebus:& plurimum tribus mēſibus.Cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur.Implentur omnes uno coitu.Quæ ante iuſtum tempus concepere:diutius cæcos hñt catulos:nec omnes totidem diebus.Exiſtimant̄ in urina attollere crus fere ſemeſtres:id eſt ſignū conſumati uirium roboris:fœminæ hoc idem ſidentes.Partus duodeni:quibus numeroſiſſimi: cætero quini:ſeni:aliquando ſinguli:quod prodigioſum putant.Sicut omnes mares: aut omnes fœminas gigni.Primos quoq; mares pariunt:ī cæteris alternāt:ſi ineāt opportuno:& recto mēſe. Ineunt̄ a partu ſexto menſe.Octonos laconicæ pariunt.Propria in eo genere maribus laboris alacritas.Viuunt laconici annis denis:fœminæ duodenis.Cætera genera qndecim ānos:aliquādo uiginti.Nec tota ſua ætate generant:a duodecimo fere deſinentes.Feliū & ichneumonū reliqua ut canum.Viuūt annis ſenis.Daſipodes oī mēſe pariunt:& ſuperfœtant:ſicut lepores.A partu ſtatim iplent̄.Cōcipiunt q̄uis ubera ſiccante fœtu:pariunt nō cæcos.Elephanti ut diximus:pariūt ſingulos magnitudīe uituli trimeſtris.Cameli duodecim menſibus ferunt a trimatu:pariunt uere:iterumq; poſt annum implentur a partu.Equas autem poſt tertium diem aut poſt unum ab enixu utiliter admitti putant:coguntque inuitas.Mulier ſeptima die concipere facillime creditur.Equarum iubas tonderi præcipiunt:ut aſinorum in coitu patiantur humilitatem:comantes enim gloria ſuperbire.A coitu ſolæ animalium currunt:ex aduerſo aquilonum:auſtrorūue:put marem:aut fœminam concepere.Colorem ilico mutant rubriore pilo:uel quicunq; ſit:pleniore. Hoc argumento deſinunt admittere etiam uolentes.Nec impedit partus quaſdam ab opere.Falluntq; grauidæ.Viciſſe olympia prægnantem equam Hecratidis theſſali īuenimus. Equos & canes:& ſues:initum matutinum appetere:fœminas autem poſt meridiem blandiri diligentiores tradunt.Equas domitas.lx.diebus equire:anteq̄ gregales.Sues tantū coitu ſpumam ore fundere: Verrem ſubantis audita uoce niſi admittat̄:cibum non capere uſq; in maciem. Fœminas tantū efferari:ut hominem lacerent:candida maxime ueſte indutum.Rabies ea aceto mitigatur naturæ aſperſo.Auiditas coitus putatur ex cibis fieri.Sicut uiro eruca:pecori cepa.Quæ ex feris mitigentur:non concipere:ut anſeres:apros uero tarde:& ceruos:nec niſi ab infantia educatos.Mirꝝ eſt:quadrupedum prægnantes uenerem arcent:præter equam & ſuem.Sed ſuperfœtant:& daſipus:& lepus tantum:.

De uaria generatiōe animalium. CA: LXIIII.

Væcūq; aīal pariunt:incapite gignūt circūacto fœtu ſub enixum:alias in utero porrecto.Quadrupedes geſtant̄ extēſis ad lōgitudinem cruribus:& ad aluum ſuam applicatis.Hō in ſemet cōglobatus inter duo genua naribus ſitis.Molas de quibus añ diximus:gigni putant:ubi mulier nō ex mare:ueꝝ ex ſemetipſa tm̄ cōceperit.Ideo nec aīari:qa nō ſit ex duobus.Altricemq; habere per ſe uitam illam:quæ ſatis:arboribuſq; cōtingat:ex oībus q̄ pfectos fœtus tm̄ & numeroſos edunt.Item plures cōtra naturam ſolidipedum aut biſulcorum:

De murium fœtu CA. LXV.

Supra cũcta est muriũ fœtus haud sine cõtatione dicẽdus: q̃q̃ auctore Aristotele & Alexandri magni militibus generatio eoꝝ lambendo cõstare: non coitu dicatur. Ex una genitos.cxx.tradiderunt. Apud parsas uero p̃gnantes & ĩ utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnãtes opinanť. Ita definit miꝝ eẽ: unde uis tanta messes populeť muriũ agrestiũ. In quibus illud quoq; adhuc latet: quo nam mõ illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiunť: neq; extat qui murẽ hyeme ĩ agro effoderit. Plurimi itaque ad troadem perueniunt. & iam inde fugauerunt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradũt. Et iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis Idẽ bipedes ambulant: ceu alpini. Cũ diuersi quoq; generis coiere aĩalia: ita demum generant: si tempus nascendi par hñt. Quadrupedum oua gignẽtiũ lacertam ore parere (ut crediť uulgo) Aristoteles negat. Neq; ĩcũbãt eædẽ oblitæ quo sint in loco enixæ: qm̃ huic aĩali nulla memoria: itaq; catuli per se erũpunt.

De spina hoĩs anguem nasci. CA. LXVI.

ANguem ex medulla hoĩs spinæ gigni accepimus a multis. Pleraq; enim occulta: & cæca origine proueniunt: etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. CA. LXVII.

SIcut salamandra aĩal lacerti figura stellatũ nunquã nisi magnis imbribus proueniens: & serenitate deficiẽs. Huic tãtus rigor: ut ignẽ tactũ extinguat non alio mõ q̃ glacies. Eiusdẽ sanie quæ lactea ore uomiť: quacũq; parte corporis humani contacta toti defluunt pili. Idq; quod contactum est: colorem in uitiliginem mutat.

De iis q̃ nascũť ex nõ genitis: & q̃ nata nihil gignũt. CA. LXVIII.

QVædã uero gignunť ex nõ genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & q̃cunq; æstas aut uer: statũq; tp̃s anni generãt. Ex iis quædã nihil gignũt: ut salamãdræ. Neq; est in iis genus masculinum fœmineumue: sicut neq; ĩ anguillis: oĩbusq; quæ nec aĩal nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adhærẽtibus uado uel saxo. Quæ autem per se generantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generãt quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum & dissimile: & ex quo nihil amplius gignať: ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ insecta dicuntur. Arduæ explanatiõis omnia: & priuatim dicato opere narranda. Quapp ut ingeniũ prædictoꝝ: ita & reliqua subtexet disertatio.

De sensibus animalium. CA LXIX

EX sensibus ante cætera hoĩ tactus: deinde gustus. Reliquis superať a multis. Aqlæ clarius cernũt. Vultures sagacius odorãť. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam dẽso atq; surdo naturæ elemẽto. Præterea uoce oium ĩ sublime tẽdẽte sermonẽ exaudiũt: & si de iis q̃re intelligere ẽt dicunť: & profugere. Auditus cui hoĩum primo negatus ẽ: huic & sermonis usus ablatus. Nec sunt naturaliter surdi: ut non idẽ sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentiũ in mari piscãtibus.

Auditum & olphatum esse piscibus. CA. LXX.

PIsces qdẽ auditus: nec mẽbra hñt nec foramina: audire tñ eos palã ẽ: ut patet cũ plausu cõgregari feros ad cibũ cõsuetudine in quibusdã uiuariis specteť. Et in piscinis Cæsaris gñe pisciũ ad nomẽ uenire: quosdã singulos. Itaq; pdunť ẽt clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo ĩ uado uiuere. Olfactũ iis esse maĩfestũ patet. Quippe ñ oẽs eadẽ esca capiũť: & priusq̃ appetãt: odorãť. Quosdã & spelũcis latẽtes salsamẽto illitis faucibus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionẽ fugiẽtes. Cõueniũtq; ex alto ẽt ad quosdã odores: ut sæpiã ustã & polypũ: q̃ ob id cogunť in nassas. Sẽtine qdem nauiũ odorẽ fugiũt pcul: maxime tñ piscium sanguinẽ. Nõ potest petris auelli polypus. Idem cunila admota ab odore ptinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiunť. Nã de reliquo aĩalium genere quis dubitet? Cornus nus ceruini odore serpentes fuganť: sed maxime styracis: origani: aut chalcis: aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. CA. LXXI.

TActus sẽsus oĩbus ẽ: ẽt qbus nullus alius. Nã & ostreis: & terrestribus uermibus. Quo existimaueri oĩbus sensũ gustus eẽ. Cur. n. alios alia sapores appetũt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædantur: alia unguibus: alia rostri adũcitate capiũt. Alia latitudine ruũt. Alia acumine excauant. Alia sugũt. Alia lambũt: sorbẽt: mãdũt:

uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio: ut rapiãt: distrahãt: teneãt: præmãt: pendeant: tellurem scabere non cessent. Quæ uenenis uiuãt: & quæ terra. CA. LXXII.

Venenis capreæ & cõturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima aĩalia: at serpẽtes ouis. Spectãda gdem draconum arte: Aut enim solida hauriunt: si iam fauces capiũt: quæ deinde in semet cõuoluti frãgũt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior ẽ & catuli adhuc ætas orbe apphẽsa spira: ita sẽsim uehemẽterq; pstrigũt: ut ãputata parte ceu ferro: reliquã: quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili mõ auibus deuoratis solidis cõtẽtione plurima: & cætera ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cum occasio ẽ: uinũ præcipue appetunt: cũ alioquin exiguo indigeant potu. Eædẽ minimo & pene nullo cibo cũ adseruant ĩclusæ: sicuti aranei quoq; alioquin suctu uiuẽtes. Ideo nullũ interit famæ: aut siti uenenatũ. Nam neq; caloris uim habent: neq; sanguinis: neq; sudoris: quæ auiditatẽ naturali sale augent. In quo genere oĩa magis exiti alia: si suum genus edere anteq̃ noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingionum & satyroꝝ genus. Mox inde sensim ad mandẽdum manibus exprimit. Et quod formicis in annum solemne est: his in dies uel horas.

uí cõtritio ne plumá.

De cibo & potu quorũdam. CA. LXXIII.

Vnũ aĩal digitos habentiũ herba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes & bisulci sues omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolutatio propria. Serratoꝝ dentiũ carniuora sunt oĩa. Vrsi & fruge: fronde: uindemia: pomis uiuunt & apibus: cancris ẽt & formicis. Lupi (ut diximus) & terra in fame. Pecus potu piguescit: ideo sal illis aptissimus: item ueterina: q̃q̃ & fruge & herba: sed ut bibere: secedunt. Ruminant præter iã dicta: syluestriũ cerui cũ a nobis aluntur. Oĩa ãt iacẽtia potius q̃ stãtia: & hyeme magis q̃ æstate septenis fere mẽsibus. Pontici quoq; mures: simili mõ remandunt. In potu: quibus serrati dẽtes: lambũt. Et mures hi uulgares: quis ex alio gñe sint. Quibus cõtinui dẽtes sorbẽt: ut equi: boues. Neutrũ ursi: sed aquã quoque morsu uorant. In africa maior pars ferarũ æstate nõ bibũt inopia imbriũ. Quã ob cãm capti mures libyci si biberint moriunt. Orygẽ ppetuo sitientẽ africa gñat: ex natura loci potu carẽtẽ cũ mirabili mõ ad remedia sitientiũ. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eoꝝ saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadem africa pardi cõdẽsa arbore occultatiq; eius ramis in prætereũtia desiliunt: atq; e uolucrũ cæde crassant. Feles qdẽ quo silentio: q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus: q̃ occulto speculatu in musculos exiliunt. Excrementa sua effossa obruunt terra: itelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant: & q̃ iter se conueniant. CA. LXXIIII.

Ergo & alios sensus quosdã esse q̃ supradictos haud difficulter apparet. Sunt.n. quædam his bella: amicitiæq;. Vnde & affectus præter illa quæ de gbusq; eoꝝ suis diximus locis. Dissident olores & aqlæ. Coruus & clorius noctu inuicẽ oua exqrentes. Siĩ mõ coruus & miluus illo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimꝰ) qm̃ rex appellat auiũ. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rursus cũ terrestribꝰ mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones uespæ. Phalãges arãei. Aqticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicẽ fœtibus insidiãtes. Aegithus auis minima cũ asino. Spinetis eni se scabẽdi causa atterẽtes: nidos eius dissipat: quod illa adeo pauet: ut uoce omnino rudẽtis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellæ: & sues. Esalon uocat parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestant a uulpibus. Inuicẽ hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi uiderint corui: contra auxiliant: uelut aduersus cõem hostem. Et acanthis in spinis uiuit: Iccirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorãtes Aegithũ uero anthus in tm̃: ut sanguinẽ eoꝝ nõ credant coire: multisq; ob id ueneficiis ĩfamẽt. Dissident thoes & leões: & mima æque ac maxia. Formicosã arborẽ sorices cauent. Librat araneus se filio in caput serpẽtis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui morsũ cerebrũ apprehendit: ut stridẽs subĩde: ac uertigine rotata: ne filiũ qdẽ desup pẽdẽtis rũpere ab eo nõ fugere queat: nec finis ante mortẽ est. Rursus amici pauones & colũbæ. Turtures & psitaci: Merulæ & turdi. Cornix & ardeolæ. Cõtra uulpiũ genus cõibus inimicitiis. Harpæ & miluus cõtra triorchin. Quin & affectus ĩdicia sunt ẽt ĩ serpẽtibus ĩmitissimo aĩaliũ gñe. Dicta sũt quæ arcadia narrat de dño a dracõe seruato: & agnito uoce hoĩs. De aspide miraculũ a Phylarcho tradit. Is.n. auctor ẽ. Cũ ad mẽsam cuiusdam ueniens ĩ ægypto alereẽ assidue enixã catulos: quoꝝ ab uno filiũ hospitis ĩterẽptũ. Illã reuersam ad cõsuetudinem cibi: ĩtellexisse culpã: & necem intulisse catulo: nec postea intectum id reuersam.

De somno animalium. CA. LXXV.

Somni quæstio non obscuram cõiectationem hẽt. In terrestribus oĩa: quæ cor hñt: dormire manifestũ est. Aquatiliũ quoq; exiguũ qdẽ: ẽt qui de cæteris dubitãt: dormire tñ existimant: nõ oculo℞ argumẽto: quia nõ hñt genas: uerũ ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata: neq; alia q̃ caudis mouẽtia: & ad tumultũ aliquẽ expauẽtia. De thynnis cõfidentius affirmat̃. Iuxta ripas. n. aut petras dormiunt. Plani aũt pisciũ in uado: ut manu sæpe tollant̃. Nam & delphini balenæq; stertentes ẽt audiuntur. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus qdem admotis excitentur. Hõ genitus premitur somno per aliquot mẽses. D. inde longior indies uigilia. Somniat statim infans. Nã & pauore expargiscitur: & suctũ imitat̃. Quidam uero nunq̃: quibus mortife℞ fuisse signum cõtra cõsuetudinẽ somnio℞ inuenimus exempla. Magnus hic inuitat locus: & diuersis refertus documẽtis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant rõne: an fortuita res sit: ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana esse uisa prope cõuenit. Est autem somnus nihil aliud q̃ animi in medium se se recessus. Præter hominem somniare equos: canes: boues: pecora: capras: palam est. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignuntur incertum est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta transeamus. Hæc nãq; restant immensæ subtilitatis animalia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XI. PROOEMIVVM.

De insectis animalibus: ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

RESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMALIA: QVando aliqui ea neque spirare: & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. CA. I.

MVlta hæc & multigena terrestrium uolucrũq; uita. Alia pẽnata ut apes. Alia utroq; modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris: quæ nunc ceruicum loco: nũc pectorum: atque alui præcincta separant membra tenui modo fistula cohærẽtia. Aliquibus uero nõ tota incisura eas ambiẽte rugas: sed in aluo: aut superne tantum imbricatis flexilium uertebris: nusquã alibi: spectatiore naturæ rerum artificio. ul' iplicatis

De subtilitate naturæ in his. CA. II.

IN magnis siquidem corporibus: aut certe maioribus facilis officina sequaci materia fuit. In his uero tam paruis: atq; tam nullis quæ ratio? q̃tauis tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea pretendit? Vbi gustatum applicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculẽtam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subtilitate pennas adnexuit? Prælõgauit pedum crura? Disposuit ieiunam caueam uti aluum? Auidam sãguinis & potissimũ hũani sitim accendit? Telum uero pfodiendo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in cãpaci cũ cerni nõ possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit? potissimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorumque colla: & truces in sublime iactus: tigrium rapinas: leonum iubas: cum rerum natura nusq̃ magis q̃ in minimis tota sit. Quapropter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio damnent: cum ĩcontemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. CA. III.

INsecta multi negarũt spirare id rõe psuadẽtes: qm̃ uisceri ĩteriori nexus spirabilis nõ inesset. Itaq; uiuere ut fruges: arboresq;. Sed plurimũ ĩteresse spiret aliqd an uiuat. Eadẽ de cã nec sanguinẽ iis eẽ: q sit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea qbus pulmo desit. Vñ numerosa q̃stionũ series exorit̃. Idẽ. n. & uocẽ eẽ iis negãt ĩ tãto murmure apũ: cicada℞ sono: & aliis q̃ suis æstimabunt̃ locis. Nam mihi contuenti semper suasit re℞ natura nihil ĩcredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis ñ possint traher̃ aĩam talia & uiuere:

q̃ ſpirare ſine uiſceribus.Quod ēt in marinis docuimus:q̃uis arcente ſpiritū denſitate:& altitudine humoris. Volare quidē aliqua & aīatu carere in ipſo ſpiritu uiuētia.Habere ſenſum uictus generationis atque operis & de futuro ēt curā.Et q̃uis nō ſint mēbra:quae uelut carinas ſenſus inuehant:eſſe tñ iis auditū:olfactū:guſtatū:eximia præterea naturæ dona: ſolertiam:aīum:artē: quis facile crediderit?Sanguinē nō eſſe iis fateor:ſicut ne terreſtribus qdē cūctis ueꝝ ſile qddā: ut ſepiæ in mari ſanguinis uires atramētū optineat:purpuraꝝ generi infector ille ſuccus.ſic inſectis qſquis eſt uitalis humor:hic erit ſanguinis loco.Sed exiſtimatio ſua cuique ſit.Nobis propoſitum eſt naturas rerum manifeſtas indicare:non cauſas iudicare dubias.

uel uice

De corpore eorum. CA. IIII.

Nſecta ut ītelligi poſſit:nō uidētur neruos hr̄e:nec oſſa:nec ſpinas:nec chartilaginē: nec pinguia:nec carnes:nec cruſtā quidē fragilē:ut quædā marina. nec iure diceꝛ cutis:ſed mediæ cuiuſdā īter oīa hæc naturæ corpus arēti ſiīe neruo mollius: in religs ꝑtibus ſiccius uerius q̃ durius. Et hoc ſolū iis eſt:nec ꝑterea aliud.Nihil intus niſi admodū paucis inteſtinum īplicatū.Itaque diuulſis præcipua uiuacitas:& ꝑtiū ſingulaꝝ palpitatio. Quia q̃cūqꝫ ē rō uitalis:illa non certis ineſt mēbris:ſed toto in corpore:minime tñ capite.Solūque non moueꝛ niſi cū pectore auulſum.In nullo genere plures ſunt pedes.Et q̄bus ex iis plurimi:diutius uiuunt diuulſa:ut in ſcolopendris uidemus.Hn̄t aūt oculos:ꝑterque ſenſus tactū & guſtatū: aliqua & odoratum:pauca & auditum.

De apibus. CA. V.

Ed inter oīa pricipatus apibus.& iure ꝑcipua admiratio.Solis ex eo gn̄e hoīum cā genitis.Mella contrahūt:ſuccūqꝫ dulciſſimū:atque ſubtiliſſimū:ac ſaluberrimū.Fauos cōfingūt & cæras.Illæ ad uſus uitæ laborē tolerāt.Opera cōficiūt.Remp.hn̄t:cōſilia priuatim:ac duces gregatī:& quod maxime miꝝ ſit mores hn̄t.Præterea cū ſint neqꝫ manſueti gn̄is neqꝫ feri:tñ tanta eſt natura reꝝ:ut prope ex umbra minimi aīalis incomparabile effecerit qddā.Quos efficaciæ īduſtriæqꝫ tātæ cōpemus neruos?quas uires?quos rōne mediuſfidius uiros?Hoc certe ꝑſtātioribus:quo nihil nouere niſi cōmune.Non ſit de anima quæſtio. Conſtet & de ſanguine:quantulum tamen eſſe in tantulis poteſt. Aeſtimemus poſtea ingenium.

Qui ordo naturæ in eis. CA. VI.

Yeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niueſqꝫ & aquilonū flatus perferendos uires?Sane & inſecta oīa:ſed minus diu:quæ parietibus noſtris occultata: maturæ tepefiunt.Circa apes:aut tempoꝝ locorumue rō mutata eſt:aut errauerūt priores.Cōdūtur a uergiliaꝝ occaſu:ſed latent ultra exortū.Adeo nō ad ueris initiū ut dixere:nec ut quiſqꝫ in italia de alueis exiſtimat.Ante fabas florentes exeunt ad opera:& labores: nulluſqꝫ(cum per cœlum licuit)ocio perit dies.Primū itaque fauos conſtruunt:cæram fingunt:hoc eſt domos cellaſque faciunt.Deinde ſobolē:poſtea mella:cæram ex floribus.Melliginem a lachrymis arborum: quæ glutinū pariunt ſalicis:ulmi:arundinis:ſucco:gūmi:reſina.Iis primum alueum ipſum intus totum ut quodam tectorio illinunt:& aliis amarioribus ſuccis contra aliarum beſtiolarum auiditates.Id ſe facturas cōſciæ quod concupſci poſſit.Iis deide fores quoque latiores circūſtruūt.

De uocabulis operis. CA. VII.

Rima fundamenta operis cōmoſin uocant periti:ſecūda piſſocæron:tertia propolin. Inter coria/cæraſque magni ad medicamina uſus.Cōmoſis cruſta eſt pria ſaporis amari.Piſſocæros ſuper eā uenit picantiū mō ceu dilutior.Cæræ initiū populorumque e mitiore gummi propolis craſſioris iam materiæ additis floribus:nundū tamē cæra: ſed fauoꝝ ſtabilimentū:quā oēs frigoris:aut iniuriæ aditus obſtruuntur:odore ēt nunc graui: ut qua plerique pro galbano utanꝛ.Præter hæc conueheꝛ rhithace:quam alii ſandaracā:alii cærinthū uocāt.Hic erit apū dum operanꝛ cibus:q ſæpe inueniꝛ in fauoꝝ inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis:ſed plenus humoris cibus.Gignitur autē rore uerno:& arborum ſucco gūmi mō:africi minor:auſtri flatu nigrior:aquilonibus melior & rubens.Plurimum in græcis nucibus Menecrates florem ait eſſe futuræ meſſis indicium:ſed nemo præter eum.

uel nigra

Ex quibus floribus opera fiant. CA. VIII.

Aeras ex oīum arboꝝ ſatorumque floribus cōfingūt:excepta rumice & chenopode. Herbaꝝ hæc gn̄a.Falſo excipiꝛ ſpartū.Quippe cū hiſpania multa in ſpartariis mella herbā eā ſapiūt.Falſo & oleas excipi arbitror.Quippe oliuæ ꝓuētu plurima examina gigni certū ē.Fructibus nullis nocetur.Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus inſidūt.Operanꝛ intra.lx.paſſus.Et ſubinde cōſumptis in ꝓximo floribus:ſpeculatores ad pabula

ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ i expeditione excubant supinæ: ut alas a rore protegant.

De amatoribus earum. CA. IX.

NE quis miret amore eaꝝ captos Aristomachum solensem duo de sexaginta annis nihil aliud egisse. Philistum uero thasiũ in desertis apes colentem Agrium cognominatũ: qui ambo scripsere de iis.

Ratio operis. CA. X.

RAtio operis: interdiu statio ad portas more castroꝝ. Noctu quies in matutinũ dõec una excitet oẽs gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ puolant: si dies mitis futurus est. Prædiuinant eni uentos imbresq̃: & tunc se continẽt tectis. Itaq̃ temperie coeli (hanc. n. inter præscita hñt) cum agmen ad opera pcessit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquã ore: guttasq̃ lanugine totius corporis: qbus est. Quaꝝ adolescentiores ad opera exeũt: & supradicta cõuehũt. Seniores intus operant. Quæ flores cõportãt: prioribus pedibus femora onerant: ppter id natura scabra: pedes priore rostro: totæq̃ onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiũt eas ternæ: quaternæq̃ exonerant. Sunt eni intus quoq̃ officia diuisa. Aliæ struũt. Aliæ poliũt. Aliæ suggerũt. Aliæ cibũ cõparãt ex eo qđ allatũ ẽ. Neq̃. n. se pati uescũt: ne iæq̃litas opis: aut cibi fiat & tp̃s. Struũt rursus ea orsa cõcameratõe aluei: textũq̃ uel usq̃ ad summa tecta deducunt: limitibus binis circa singulos arcus: ut aliis intrẽt: aliis exeãt. Faui superiore parte affixi: & paululum etiam lateribus simul hærent: & pẽdent una. Alueũ non cõtingunt: nũc obliqui: nũc rotundi qualiter poscit alueus: aliqñ & duoꝝ geneꝝ: cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæras fulciunt pilaꝝ instar interius a solo fornicatis: ut sit aditus ad sarciendũ. Primi fere tres uersus inanes struunt: ne promptũ sit quod inuitet furantẽ. Nouissimi maxime implent melle: ideoq̃ auerso alueo faui eximũtur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella: apprehensis ponduscũlo lapillis se librãt. Quidam in humeros eum imponi tradũt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant: castigant: mox & puniunt morte. Mira monditia. Amoliunt oĩa e medio: nullæq̃ inter opera spurcitiæ iacẽt. Quin & excremẽta operantũ intus ne longius recedant: unum congesta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cum aduesperascit: in alueo strepunt minus ac minus: donec una circumuolet: eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc repente oẽs conticescunt. Domos primum plebeiis exædificant: deinde regibus.

uel fœmia

De fucis. CA. XI.

SI sperat largior puẽtus: adiiciunt cõtubernia & fucis. Hæ cellaꝝ minimæ: sed ipsi maiores apibꝰ. Sũt ãt fuci sine aculeo uelut iperfectæ apes: nouissimæq̃ a fessis & iã emeritis ichoatæ: serotinus fœtus & q̃si seruitia ueraꝝ apũ. Quãobrẽ iperãt iis: primosq̃ in opera expellũt: tardãtes sine clæmẽtia puniũt. Neq̃ in ope tantũ: sed in fœtu adiuuãt eas: multũ ad calorẽ cõferẽte turba. Certe quo maior eoꝝ fuerit multitudo: eo maior fiet examinũ puẽtus. Cũ mella cœperint maturescere: abigũt eos. Multæ singulos aggresse trucidãt. Nec id genus nisi uere cõspicit. Fucus adeptis alis in alueũ reiectus ipsæ cæteris adimit. Regias ipatoribus futuris in una pte aluei extruũt amplas: magnificas: separatas: tuberculo eminẽtes. Q đ si exprimatur: non gignuntur soboles. Sexangulæ oẽs cellæ: a singuloꝝ eæ pedũ opere. Nihil hoꝝ statuto tempore: sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summũ die cellas replẽt.

Quæ natura mellis. CA. XII.

VEnit hoc ex aere: & maxĩe sideꝝ exortu pcipueq̃ in ipso syrio explẽdẽte fit: nec oino prius uergiliaꝝ exortu sub lucanis tpibus. Itaq̃ cũ pria aurora folia arboꝝ melle roscida ieniũt. Ac si q matutino sub diuo fuere: unctas liquore uestes: capillũq̃ cõcretũ sentiũt. Siue ille ẽ cœli sudor: siue q̃dã sydeꝝ saliua: siue purgãtis se aeris succus: siue aq̃ ẽ & purus ac liq̃dus & suæ naturæ: q̃lis defluit prio. Nũc uero e tãta cadẽs altitudĩe: multũq̃ dũ uenit sordescẽs: & obuio terræ halitu ifectus. Præterea a frõde: ac pabulis potus: & i utriculos ogestus apũ. Ore. n. eũ uomũt. Ad hæc succo floꝝ corruptus: & alueis Maceratus: totiẽsq̃ mutatus. Magnã tñ cœlestis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. CA. XIII.

VBi optimus semper: ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic: & siculæ hymeto & hybla ab locis: mox callimne isula. Est autem initio mel ut aqua dilutũ & primis diebus feruet: ut musta: fæcq̃ purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducitur tenui membrana: qua feruoris ipsius spuma cõcrescit. Sorbetur optimum & minime fronde infectum e quercus: tiliæ arundinum foliis.

Quæ genera mellis in ſingulis. CA. XIIII.

SVmma qdē bonitatis natione cōſtat (ut ſupra diximus) pluribus modis. Aliubi .n. fa ui cæra ſpectabiles gignūt: ut ī pelignis: ſicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudīe: ut ī ſeptētriōalibus: uiſo iā ī germania octo pedū lōgitudis fauo: ī caua parte nigro. In quocunq; tamē tractu terna ſunt mellis genera. Vernum ex floribus cōſtructo fauo: quod ideo uocaẗ anthinū. Hoc quidam attingi uetant: ut largo alimento ualida exeat ſoboles. Alii ex nullo minus apibus relinquūt: qm̄ magna ſequaẗ ubertas magnoꝶ ſydeꝶ exortu. Præterea ſolſtitio cū thymum & una florere īcipiunt: pcipua cellaꝶ materia. Eſt autem in eximendis fauis neceſſaria diſpenſatio: qm̄ inopia cibi deſperant: moriunturq;: aut effugiunt. Cōtra copia ignauiam affert. Maciem melle nō rhithace paſcunt. Qui aūt ſunt diligentiores: ex hac uindemia duodecimā partē apibus reliquunt. Dies ſtatutus inchoandi ut quadā lege naturæ: ſi ſcire aut obſeruare hoīes uelint: triceſimus ab educto examine: fereq; maio menſe includiẗ hæc uindemia. Alteꝶ genus eſt mellis æſtiui: quod ideo uocaẗ horeū a tēpeſtiuitate pcipua ipſo ſyrio explēdeſcente poſt ſolſtitiū diebus. xxx. fere. Immenſa circa hoc ſubtilitas naturæ mortalibus patefacta eſt: niſi fraus hoīum cūcta pernicie corrūperet. Nanq; ab exortu ſyderis cuiuſcū q;: ſed nobilium maxime aut cœleſtis arcus ſi non ſequanẗ imbres: ſed ros tepeſcat ſolis radiis. Medicamenta nō mella gignunẗ: oculis: ulceribus: interniſque uiſceribus: dona cœleſtia. Quod ſi ſeruet hoc ſyrio exoriēte: caſuque cōgruat in eūdē diē: ut ſæpe Veneris: aut Iouis Mercuriiue exortus: nō alia ſuauitas: uſuſque mortaliū malis a morte uocandis q̄ diuini nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. CA. XV.

MEl plenilunio uberius capiẗ: ſerena die pinguius. In omni melle quod per ſe fluxit: ut muſtū oleumque: appellatur acœton: maxime laudabile eſt. Aeſtiuum omne rutilū: ut diebus cōfectū ſiccioribus. Aptiſſimū in æſtimatiōe e thymo coloris aurei: ſaporis gratiſſimi: cū ſit palam doliolis pīgue: marino e rore ſpiſſum. Quod concreſcit aūt: hoc minime laudaẗ. Thimoſum non coit: & tactu prætenuia fila mittit: quod primū grauitatis argumentum eſt: Abrumpi ſtatim & reſilire guttas: uilitatis indicium habetur. Sequens probatio ut ſit odoratum: & ex dulce reglutinoſum perlucidum. Aeſtiua mellatione decimā partem thaſio Dionyſio apibus relinqui placet: ſi pleni fuerint aluei. Si minus pro rata portione: aut ſi inanes: omnino non attingi. Huic uindemiæ attici ſignum dedere initium caprificialem diem uulcano ſacrum.

De tertio genere mellis: & quomodo apes probentur. CA. XVI.

TErtium genus mellis minime probatū ſiluestre: quod ericeū uocant. Conuehiẗ poſt primos autūni imbres cū erice ſola floret ī ſiluis. Ob id arenoſo ſimile. Gigniẗ id maxime arcturi exortu a pridie idus ſeptēbris. Quidam æſtiuam mellationē ad arcturi exortū proferunt: qm̄ ad æquinoctium autūni ab eo ſuperſunt dies. xiiii. & ab æqnoctio ad uergiliaꝶ occaſum diebus. xlviii. Plurima ſit erice: athenienſes tetradicē appellant: eſt in euboea ſiſarum: quam putant apibus eſſe gratiſſimā fortaſſis quia tūc nulla ex alia ſit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ: & uergiliaꝶ occaſu idibus nouēbris fere includiẗ. Relinqui ex ea duas partes apibus rō perſuadet: & ſemper eas ptes fauoꝶ: q̄ habeāt rhitacē. A bruma ad arcturi exortū diebus. lx. ſomno aluntẗ ſine ullo cibo. Ad arcturi exortū ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiā tunc alueo ſe cōtinent: ſeruatoſque in id tēpus cibos repetūt. In italia uero hoc idē a uergiliaꝶ exortu faciunt: & in eū dormiunt. Alueos qdam in eximēdo melle expēdūt: ita dirimētes q̄tū relinquant. Aequitas etiam in eis obſtringiẗ ferūtque ſocietate frauda alueos mori. In primis præcipiẗ ut lauti purique eximāt mella. Furem & mulieꝶ menſes odere. Cū eximunẗ mella: apes abigi fumo utiliſſimū: ne iraſcanẗ: aut ipſæ auidæ uorēt. Fumo crebriore etiā ignauia earum excitaẗ ad opera. Nā ubi incubauere fauos liuidos faciūt. Rurſus nimio fumo inficiuntur: quaꝶ iniuriam celerrime ſentiunt mella: uel minimo cōtactu roris aceſcētia. Et ob id inter genera ſeruaẗ quod acapnon uocant. Album mel non ſit quod bithymū eſt: ſed oculis & ulceribus aptiſſimum. Fœtus quonam mō progenerarent: magna inter eruditos & ſubtilis quæſtio fuit. Apū. n. coitus uiſus eſt nunq̄. Plures exiſtimauere oportere confici floribus compoſitis: apte atque utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoque appelleẗ examine. Hunc eſſe ſolum marem: præcipua magnitudine: ne fatiſcat. Ideo fœtū ſine eo nō edi: apeſque reliquas tanq̄ marem fœminas comitari: non tanq̄ ducem. Quam probabilem alias ſententiam fucorum euentus coarguit. Quæ enim ratio ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet alios? Proprior uero prior exiſtimatio fieret: ni rurſus alia difficultas occurreret. Quippe naſcuntur aliquando

uel apportari

in extremis fauis apes grandiores:quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malum:quo ná modo nascens:si ipsæ se fingú ? Quod certú est:gallinaꝶ modo incubant. Id quod exclusum est primi uermiculus uideť candidus:iacens transuersus:adhærensq; ita:ut pascere uideať. Rex statim mellei coloris ut electo flore ex oī copia factus:neq; uermiculus:sed statim péniger. Cætera turba cú formá capere cœpit nymphæ uocanť:ut fuci:sirenes:atq; cephenes. Si qs alterutris capita demat:priusq̄ pénas habeát: ꝑ gratissimo sunt pabulo matribus. Tépore ꝓcedéte instilát cibos: atq; incubát tú maxime murmurátes caloris ut putát faciédi gratia necessarii excludédis pullis: donec ruptis mébranis:q̄ singulos cingút:ouoꝶ mō uniuersum agmé emergat. Spectatú hoc romæ cōsularis cuiusdá suburbano alueis cornu laternæ:tráslucido factis. Fœtus intra.xlv.dié pagitur. Fit in fauis quibusdá qui uocať clerus amaræ duricia cæræ:cú fœtú ide nō eduxere morbo aut ignauia:aut infœcúditate naturali. Hic est abortus apú. Protinus aút educti operanť quadá disciplina cú matribus. Regéq; iuuené æqualis turba comitať. Reges plures inchoanť ne desint. Postea ex iis soboles cú adulta esse cœpit cōcordi suffragio teterrimos necát:ne distrahant agmina. Duo aút gńa eoꝶ:melior ruffus q̄ niger:uariusq;. Omnibus forma semp egregia:& duplo q̄ cæteris maior. Pennæ breuiores:crura recta:ingressus celsior. In fronte macula quodá diademate cádicans. Multum etiam nitore auulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CA. XVII.

QVærat nunc aliquis: unus ne Hercules fuerit? & quot Liberi patres? & reliqua uetusta sint obruta? Ecce in re parua: uillisque nostris annexa: cuius assidua copia est:nō cōstat inter auctores. Rex nullú ne solus héat aculeú maiestate tantú armatus:an dederit eú q̄dé natura:sed usum esse tantú negauerit. Illud cōstat:íperatoré aculeo nō uti. Mira plebeii circa eú obedientia:cú ꝓcedit una est. Totú examen circa eú conglobať:cingit:ꝓtegit:cerni nō patiť. Reliquo tpe cú populus in labore est:ipse opera intus circuit similis exortanti solus immunis. Circa eú satellites qdá:lictoresq; assidua custodiétes auctoritate. Procedit foras non nisi migrato examine. Id multo intelligiť ante aliquot diebus murmure intus strepéte apparatus indicio dië tépestiuú eligétiú. Si qs alá ei detruncet:nō fugiet examé. Cú ꝓcessere:se quæq; ꝓximá illi cupit esse:& in officio cōspici gaudet. Fessum húeris subleuant. Validius fatigatum ex toto portát. Si qua lassatus deficit:aut forte aberrauit:odore ꝑsequiť. Vbicúq; ille cōsedit:ibi cúctaꝶ castra sunt. Túc ostéta faciút priuata ac publica uua depédéte í domibus téplis ue sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platōis:tunc ét suauitaté illá ꝑdulcis eloqui portendentes. Sedere in castris ducis Drusi íperatoris:cú prosperrime pugnatú apud arbalonem est:haud quaq̄ perpetua aruspicú cōiectura q diꝶ id ostentú existimát. Semp duce prehenso totú tenetur agmen. Amisso dilabiť:migrátq; ad alios. Esse utiq; sine rege nō possunt. Inuite aút íterimút eos cú plures fuere:potiusq; nascentiú domos diriuút. Si ꝓuentus desperatur:túc & fucos abigunt. Quáq̄ de iis uideo dubitari: ꝓpriúq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grádissimis inter illas:sed nigris:lataq; aluo. Ita appellatis:quia furtim deuorét mella. Certú est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regé nō hńt. Sed qúo sine aculeo nascanť:in q̄stione est. Humido uere melior fœtus:sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus:ipetú in ꝓximas faciút rapinæ ꝓposito. At illæ cōtra dirigút aciem:& si custos adsit alterutra pars qué suis fauere sentit:nō appetit eú. Et aliis quoq; sæpe dimicant causis:easq; acies contrarias duo íperatores instruút. Maxima rixa & incōuehendis floribus exorta:& suos quibusq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris:aut fumo tota discutitur. Reconciliantur uero lacte:uel aqua mulsa.

De genere apum:& quæ inimica apibus. CA. XVIII.

APes sunt & rusticæ siluestresq;:horridæ aspectu:multo iracúdiores:sed opere ac labore ꝑstantes. Vrbanaꝶ duo genera. Optimæ breues:uariæq;:& in rotunditaté cōpactiles. Deteriores lōgæ:& q̄bus similitudo uespaꝶ:etiánú deterrimæ ex iis pilosæ. In pōto sunt quædá albæ:q̄ bis in mése mella faciút. Circa thermodoonté aút fluuiú duo gńa. Aliaꝶ quæ in arboribus mellificant. Aliarum quæ sub terra:triplici cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit uentri cōsertú:ad unú ictum hoc infixo. Quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi in tantum adacto:ut in testinum sæpe assequať. Sed fucos postea esse:nec mella facere:uelut castratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodesse:dein desinere. Est in exemplis equos ab iis occisos. Odere fœdos odores:procul fugiunt:sed & infectos. Itaq; unguenta redolentes infestant. Ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas naturæ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones:& e culicum genere qui uocantur muliones. Populanť

hirundines:& quædam aliæ aues.Insidiant aquatibus ranæ:quæ maxima eaꝝ est operatio:tú cú sobolé faciunt:nec eæ tátú quæ stagna riuosq; obsident:uerum & rubetæ ueniút ultro:arrepentesq; foribus opertas sufflant:ab hoc spatio prouolant:cõfestimq; abripiunt. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur.Inimicæ & oues:difficile se a lanis eaꝝ explicantibus.Cancroꝝ etiá odore si quis iuxta coquat examinát.Quin & morbos suapte natura sentiút:Index eoꝝ tristicia torpens.Et cú ante fores in teporé solis promõtis aliæ cibos ministrant.Cum defunctas progerút. Funerantiumq; more comitantur exequias.Rege hac peste consumpto:mœret plebs ignauo dolore.Non cibos cõuehunt.Non procedunt.Tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius.Subtrahitur itaq; deducta multitudine:alias spectantes exanimé luctum nõ minuunt.Túc quoq; ni subueniatur:fame moriuntur.Hylaritate igitur:& nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum. CA. XIX.

Vnt & operis morbi:cú fauos non explent:cleron uocant.Iidé blapsigoniá:si fœtum non peragant.Inimica & echo est resultanti sono:qui pauidas alterno pulset ictu.Inimica & nebula.Aranei quoq; uel maxime hostiles cum Præualuere:ut intexát:enecát alueos.Papilio etiam ignauus & inhonoratus:luminibus accensis aduolans pestifer:nec uno modo.Nam & ipse ceras depascitur:& relinquit excrementa:qbus teredines gignunt.Filis ét araneus quacunq; incesserit alaꝝ maxime lanugines obtexit.Nascútur & í ipso ligno teredines:q̃ ceras præcipua appetút.Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tempore aluo cita.Oleo quidem non apes tantú:sed omnia insecta exanimantur:præcipue si capite uncto in sole ponantur.Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas: cõsensere eximi mella auide uorantes.Cætero præparcæ:& quæ alioquin prodigas:atq; edaces:nõ secus ac pigras & ignauas perturbent.Nocent & sua mella ipsis:illitæq; ab aduersa parte moriuntur:tot hostibus:tot casibus:& quota portione eorum commemorata:tam munificum animal expositú est.Remedia dicemus suis locis.Nunc enim sermo de natura est.

uel fila

De cõtinendis apibus:& quomodo reparentur. CA. XX.

Audent plausu atq; tinnitu æris:eoq; conuocãtur.Quo manifestum est auditus quoq; inesse sensum.Effecto opere:educto fœtu:functæ munere oí: exercitationé tñ solennem hñt.Spatiatæq; in aperto:& in altum datæ gyris uolatu editis tum demú ad cibum redeunt.Vita eis longissima:ut prospere inimica ac fortuita cedant:septenis annis uniuersa Alueos nunq̃ ultra.x.annos durasse proditur.Sunt qui mortuas si intra tectum hyeme seruent: deinde sole uerno torreantur:ac ficulneo cinere toto die foueantur:putent reuiuiscere. In totú uero amissas reparari uentribus bubulis recentibus cú fimo obrutis.Virgilius iuuencoꝝ corpe exaíato:sicut equoꝝ uespas atq; crabrones:sicut asinoꝝ scarabeos mutante natura ex aliis quædá in alia.Sed hoꝝ oíum coitus cernunt.Et tñ in fœtu eadem prope natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. CA. XXI.

Espæ in sublimi e luto nidos faciunt:& in iis ceras:Crabrones cauernis ac sub terra. Et hoꝝ oíum sexangulæ cellæ:cætera aút cortice & arena:fœtus & ipsæ inæqualis: ut barbarus:alius euolat:& alius in nimpha est:alius in uermiculo.Et autumno non uerno oía ea.Plenilunio maxíe crescunt.Vespæ:q̃ ichneumões uocant(sunt aút minores q̃ aliæ) unú genus ex araneis perimút phalangiú appellatú:& in nidos suos ferút:deide illinút. Et ex iis incubãdo suú genus pcreant.Præterea oés carne uescunt cõtra q̃ apes:quæ nullú corpus attingút.Sed uespæ muscas grádiores uenantur:& amputato iis capite:reliquú corpus auferunt.Crabronú siluestres in arboꝝ cauernis degunt.Hyeme ut cætera insecta condunt.Vita bimatú nõ transit.Ictus eoꝝ haud temere sine febri nõ est.Auctores sút ternouenis púctis interfici hoiem. Alioꝝ qui mitiores uidentur duo gña.Opifices minores corpore:qui moriunt hyeme.Matres: quæ bienio durát:ii & clemétes.Nidos uere faciút fere q̃drifores:in quibus opifices generét.Iis educatis:alios deinde nidos maiores fingunt:in quibus matres futuras producant.Iam tunc opifices fungunt munere:& pascút eas.Latior matrú species:dubiumq; an habeant aculeos:qa non egrediunt.Et his sunt sui fuci.Quidá opinát oíbus his ad hyemé decidere aculeos.Nec crabronum aút nec uespaꝝ gñi reges aut examina:sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bõbicibus:& bõbyli:& necydalo:& qs prius bõbiciná uesté íuenerit.CA. XXII.

Vartum inter hæc genus est bombicú in assyria pueniés:maius q̃ supradicta. Nidos luto fingút salis specie applicatos lapidi:tãta duritia:ut spiculis perforari uix possint. In iis & ceras largius q̃ apes faciunt:deinde maiorem uermiculú.Et alia hoꝝ origo.

E grádiore uermiculo gemina protédés sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde: quod uocatur bombylis: ex ea necydalus. Ex hoc in sex mensibus bôbices. Telas araneoꝝ mõ texunt ad uesté luxúq; fœminaꝝ: q̃ bõbicina appellaƭ. Pría eas retorqueri: rursusq; texere iuenit i Ceo mulier Passaphile Latoi filia nõ fraudéda gl'a excogitatæ rõis: ut denudet fœminá uestis bõbicina: uel Platis

De bombice coa. CA. XXIII.

ET in co insula nasci tra duntƭ cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus floré imbribus decussum terræ halitu aiante. Fieri aũt primo papiliones paruos nudosq;. Mox frigorũ ipatientia uillis inhorrescere: & aduersus hyemé tunicas sibi instaurare densas: pedum asperitate radente folioꝝ lanuginé in uellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguiũ carminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab hoĩe tolli: fictilibusq; uasis tepore & furfuꝝ esca nutriri. Atq; ita subnascisui generis plumas: qbus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sint lanificia humore more ceræ lentescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes etiá uiros leuitate usurpare ꝑpter onera æstiua. In tm̃ a lorica gerédá discessere mores: ut oneri sint etiá uestes. Assyria tñ bõbice adhuc fœminis cedimus.
uel in terrá
uel furfuꝝ

De araneis: & generatione eoꝝ. CA. XXIIII.

ARaneoꝝ his nõ absurde iungaƭ natura: digna uel ꝓcipue admiratione. Plura aũt hoꝝ sunt gñá: nec dictu necessaria in tãta notitia. Phalangia ex iis appellaƭ: quorum noxii morsus: corpus exiguũ: uariũ: acuminatũ: ad saltũ ingredientiũ. Altera eoꝝ species nigri prioribus cruribus lõgissimis. Oĩbus internodia terna in cruribus lupoꝝ mõ. Minimi nõ texũt: Maiores in terra cauernaꝝ exigua uestibula ꝓpandũt. Tertiũ eorũdé genus erudita operatione cõspicuũ. Ordiƭ telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit: siue ita corrupta alui natura statuto tépore (ut Democrito placet) siue est intus quædá lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo: & tam æq̃li deducit stamina ipso se põdere usus. Texere a medio icipit circinato orbe subtemina adnectés: maculasq; paribus semꝑ interuallis: sed subinde crescentibus ex águsto dilatás idissolubili nodo iplicat. Quáta arte celát pedicas scutulato rete ad capiédas muscas circa grassantes? q̃ non ad hoc uidetur pertinere cribrata pexitas telæ: & quadá politura artis: ipsa per se tenax ratio textrinæ? q̃ laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo prætenti sũma parte: ut arbitrari liceat illa: quæ difficile cernuntur: atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitanƭ infimũ. Specus ipsæ qua cõcameratæ architectura? & contra frigora quanto uillosior? q̃ remotus a medio aliudq; agenti similis inclusus uero sic ut sit nec ne intus aliquis cerni non possit. Age firmitas quanta irrumpentibus uentis? qua puluerum mole degrauante? Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artem & discit texere. Longitudo fili a culmie: ac rursus a terra ꝑ illud ipsũ uelut reciprocatio: subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit: q̃ uigilans: & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semper in medium currit: ex quo sic maxime totum concutiendo implicet. Scissa protinus reficit ad politurá sartiens. Nãq; & lacertarum catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utraq; morsu apprehendentes amphitheatrali spectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento amnium futuro: telas suas altius tollunt. Iidem sereno non texunt: nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ imbriũ signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat: marem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniunt crunibus. Pariunt uermiculos ouis similes. Nam nec diferri horum genitura potest: quoniam insectorum uix ulla alia narratio est. Pariũt aũt oua in telas expansa: qa saliunt: atq; ita emittũt. Phalágius tm̃ in ipso specu incubat magno numero. Qui ut emerserit: matrem consumit: sæpe & patrem. Adiuuat.n. incubare. Pariunt aũt tricenos: Cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Cõsumátur aranei quater septenis diebus.
ul' assultim
uel nomie
ul' plaxitas
uel omnia
ul' trecétos

De scorpionibus. CA. XXV.

SImiliter his & scorpiones terrestres uermiculos ouorum specie pariunt: similiterq; pereunt. Pestis iportuna ueneni serpentium: nisi q; grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiunt. Virginibus lætali semper ictu: & fœminis fere in totum. Viris autem in matutino: exeuntes cauernis priusq̃ aliquo fortuito ictu ieiunum egerát uenenum. Semper cauda in ictu est: nulloq; momento meditari cessat: ne quando desit occasioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis candidum fundi. Apollodorus auctor est in nouẽ genera descriptis per colores maxime superuacuos: quoniam non est scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse: maresq; sæuissimos. Nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cum incanduere solis ar-
uel pereunt

doribus.Itemq; cũ sitiunt:inexplebiles potu.Constat & septena cau dæ iternodia sæuiora eẽ.Plu ribus.n.sena sunt.Hoc malũ africæ uolucre ẽt austri faciũt:pãdentibus brachia ut remigia suble uantes.Apollodorus idem plane quibusdã inesse pẽnas tradit.Sæpe psylli:qui reliquaꝝ uenena terraꝝ inuehentes quæstus sui causa:peregrinis malis impleuere italiã.Hos quoq; importare co nati sunt.Sed uiuere intra siculi cæli regionẽ nõ potuere.Visunt tamen aliqñ in italia:sed inno, cui:multisq; aliis in locis:ut circa faꝝ in ægypto.In scythia interimunt ẽt sues:alioqn uiuaciores contra uenena talia.Nigras qdẽ celerius si in aquam se immerserit.Homini icto putatur esse re, medio ipsoꝝ cinis potus in uino:aut oleo mersus.Magnã aduersitatẽ cũ stellionibus putãt eẽ: innocuos dũtaxat iis:qui & ipsi carent sanguine lacertaꝝ figura.Atq; scorpiões in totũ nulli no cere:qbus non sit sanguis.Quidam & ab ipsis fœtũ deuorari arbitrant.Vnũ mõ reliqui solertis simum:& qui se ipsius matris clunibus iponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat.Hunc eẽ reliquoꝝ ultorem:qui postremo genitores conficiat superne.Pariuntur autem undeni.

De stellionibus:& de cicadis. CA. XXVI.

Hamæleonũ stellioẽs quodãmõ naturã hñt:rore tm̃ uiuentes præterq̃ araneis.Simi lis cicadis uita:quaꝝ duo gña.Minores quæ primæ proueniũt:quæue nouissime pe reũt.Sũt aũt mutæ.Sequẽs ẽ uolatura.Itẽ maiores: q̃ canũt uocãt achetæ. Et q̃ mino res:ex iis sunt tettigometræ.Sed ille magis canoræ.Mares cãtãt in utroq; gñe.Fœmīæ silẽt. Gẽ tes uescuntur iis ad orientẽ:ẽt parti opibus abũdantibus.Añ coitũ mares ꝑferũt:a coitu fœmi, nas:ouis earum correptis:quæ sũt cãdida.Coitus supinis.Aspe ritas præacuta in dorso:qua exca uant fœturæ locũ in terra.Fit primo uermiculus.Dein ex eo quæ uocat tettigometra:cuius cor tice rupto circa solstitia euolãt:noctu semp.Primũ nigræ atq; duræ. Vnũ hoc ex iis quæ uiuũt: & sine ore est.Pro eo quidã acculeatũ linguis simile:Et hoc in pectore:quo rorẽ lambũt.Pectus ipsum fistulosum.Hoc canunt achetæ:ut diximus.De cætero in uẽtre nihil est.Excitatæ cũ sub, uolant:hũorem reddunt:quod solũ argumentũ est:rore easdẽ ali.Iisdem solis nullũ ad excremẽ, ta corporis foramẽ.Oculis tam hebetes:ut si quis digitum cõtrahens:ac remittens iis appropin, quet:transeant.Quidam duo alia genera faciunt earum.Surculariam quæ sit grandior:frumen, tariam:quam alii auenariam uocant.Apparet.n.simul cum frumentis arescentibus. Cicadæ non nascuntur in raritate arboꝝ.Iccirco sunt cyrenis circa oppidũ:nec in campis:nec in frigidis:aut umbrosis nemoribus.Est quædam & iis locorum differentia.In milesia regione paucis sunt lo, cis.Sed in cephalenia amnis quidam penuriã eaꝝ:& copiã dirimit.At in rhegino agro silent oẽs. Vltra flumen in locris canunt.Pennarum illis natura quæ apibus:sed pro corpore amplior.

uel tettigo niæ

De pẽnis insectoꝝ:& scarabeis:& reliqs scarabeoꝝ generibus. CA. XXVII.

Nsectoꝝ quædã binas gerunt pennas ut muscæ:quædã quaternas ut apes.Mẽbranis ut cicadæ uolant.Quaternas hñt quæ aculeis in aluo armant.Nullũ cui telũ:in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis.Illis enim ultiõis causa datũ:& his auiditatis.Nullis eoꝝ pẽnæ reuiuiscũt auulsæ.Nullum cui aculeus in aluo bipennæ est.Quibusdã pen narum tutelæ crusta superuenit:ut scarabeis.Quorum tenuior fragiliorq; penna:iis negatus acu leus.Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dentata forcipibus in cacu mine(cum libuit)ad morsum coeuntibus.Infantum remediis etiam ex ceruice suspendunt.Lu, canos uocat hos Nigidius.Aliud rursus eorum genus:qui e fimo ingẽtis pilas auersi pedibus uo lutãt:paruosq; in iis contra rigorem hyemis uermiculos fœtus sui nidulantur.Volitant alii ma, gno cum murmure aut mugitu.Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stri dore uocales.Lucent ignium modo noctu laterum & clunium colore lampyrides:nunc penna, rum hiatu refulgentes:nunc uero compressũ obumbratæ non ante matura pabula:aut post de, secta conspicuæ.E contrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis ma xime humido uapore prognatæ.Fodiunt ex eodem genere rutili:atq; prægrandes scarabei tellu rem aridam:fauosq; paruæ & fistulosæ modo spongiæ medicato melle fingunt.In thraciæ parti bus iuxta olinthum locus est paruus:ĩ quo unum hoc animal exanimat:ob hoc cãtharolethrus appellatus.Pennæ insectis omnibus sine scissura:nulli cauda nisi scorpioni.Hic eoꝝ solus & bra chia habet:& in cauda spiculum.Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo:siue tabanum dici placet.Item culicibus & quibusdam muscis.Omnibus autem his ore & pro ligua sunt hi cu lei quibusdam hebetes:neq; ad punctum:sed ad suctum:ut muscarum generi:in quo lingua eui, dens fistula est.Nec sunt talibus dentes.Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignauia:ut papilionibus.Quædam insecta carent pennis:ut scolopendræ.Insectorum pedes quibus sunt in,

obliquum mouentur. Quorũdam extremi longiores foris curuantur: ut locustis.

De locustis. CA. XXVIII.

HAe pariunt in terra demisso spinæ caule oua cõdensa autũni tpe. Ea durãt hyeme sub terra. Subsequẽti anno exitu ueris emittunt paruas nigrantes: & sine cruribus: pẽnisq; reptãtes. Itaq; uernis aq̃s intereũt oua: sicco uere maior ꝓuentus. Alii duplicẽ eaꝝ fœtũ: geminũq; exitũ tradũt. Vergiliaꝝ exortu parere: deĩde ad canis ortũ obire: & alias renasci. Quidã arcturi occasu renasci. Mori matres cũ pepererint certũ est uermiculo statim circa fauces innascente: qui eas strangulat. Eodẽ tpe mares obeũt. Tã friuola rõne morientes serpentẽ (cũ libuit) necãt singulæ: faucibus eius apprehẽsis mordicus. Nõ nascunt̃ nisi in planis & rimosis locis. In india ternũ pedũ lõgitudis esse tradunt̃: cruribus & femoribus serraꝝ usum ꝑbentes cũ inaruerint. Est & alius eaꝝ obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidũt. Forte hoc casuq; euenit: nõ ut prisci existimauere: madefactis nocturno hũore alis. Iidẽ q̃ppe noctibus nõ uolare eas pp frigora tradiderũt. Ignari ẽt longinq̃ maria ab iis transiri: cõtinuata pluriũ dieꝝ ꝑfectione. Quod maxime miremur: famẽ quoq; quã ꝓpter externa pabula petere sciunt: iminere. Ac mire pestis ea intelligit̃. Nãq; & grandiores cernunt̃: & tãto uolãt pennaꝝ stridorẽ: ut aliæ alites credant̃: solẽq; obumbrent: sollicite suspectantibus populis: ne suas operiãt terras. Sufficiunt q̃ppe uires: & tanq̃ paꝝ sit maria transire: immensos permeãt tractus: diraq; messibus cõtegũt nube: multa cõtactu adurentes. Oĩa uero morsu erodẽtes: & fores quoq; tectoꝝ. Italiã ex africa magna cohorte infestant: sæpe populo ad sybillina coacto remedia cõfugere: inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellãdi eas. Primo oua obterẽdo: deinde fœtũ: postremo adultas. Desertoris pœna in eũ qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura præfinita ẽ: quã singuli enecataꝝ ad magistratus referãt. Gracchulos quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrẽtes eaꝝ exitio. Necari & in syria militari iperio cogunt̃. Tot orbis partibus uagat̃ id malũ. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox eaꝝ ꝓficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in cõmissura scapularum habere quasi dentes existimãtur: eosq; inter se terẽdo stridorẽ edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustaꝝ: qui & isectoꝝ oĩum quæ coeũt: marem portante fœmina: in eum fœminaꝝ ultimo caudæ reflexo tardoq; digressu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares. uel fœminibus

De formicis nostratibus. CA. XXIX.

PLurima isectoꝝ uermiculum gignũt. Nam & formicæ similẽ ouis uere: & hæ ut apes cõicantes laborẽ. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cõdũt. At si q̃s cõpet onera corporibus eaꝝ: fateat̃ nullis portiõe uires esse maiores. Gerũt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedibus molliũtur: hũeris obnixæ. Et iis reip. ratio: memoria: cura. Semina arrosa condunt: ne rursus in fruges exeant e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt. atq; siccant. Operant̃ & noctu plena luna. Eædẽ interlunio cessant. Iam in opere q̃ labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: ut signa inuicem recognoscant: certi dies ad recognitionẽ mutuã nundinis dant̃. Quæ tunc earum concursatio? q̃ diligens? Cum obuiis quædam collocutio atq; percontatio. Silices itinere earum attritos uidemus: & in opere semitam factam: ne quis dubitet qualibet in re quid possit q̃tulacũq; sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ: præter hominem. Non sunt in sicilia pennatæ.

De indicis. CA. XXX.

INdicæ formicæ cornua erythris i æde Herculis fixa miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ in regione septentrionalium indorum: qui dardæ uocãtur. Ipsis color felium. Magnitudo ægypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hyberno indi furantur: æstiuo feruore conditis propter uaporem in cuniculis formicis: quæ tamẽ odore sollicitatæ prouolant: crebroque lacerant: quamuis præ uelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasque est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. CA. XXXI.

MVlta autem isecta & aliter nascuntur. Atq; asilus in primis: Insidet ex rore hic rhaphani filio primo uere: & spissatus sole: in magnitudinẽ milii cogitur. Inde oritur uermiculus paruus: & triduo: mox eruca: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice: ad tactum mouetur araneæ. Hæc eruca quam chrysalidem appellãt: rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno: & ex ligno nascentibus. CA. XXXII.

SIc quædam ex imbre generantur in terra:quædã & in ligno. Nec enim & cossi tantũ in eo:sed etiam tabani ex eo nascũtur:& alia ubicunq; humor est nimius.Sic intra hominem tineæ tricenũ pedũ:aliquãdo & pluriũ longitudine:iam in carne exanimi:uiuentium quoq; hominum capillo.Qua fœditate & sylla dictator & Alcman ex clarissimis græciæ poetis obiere.Hoc quidẽ & aues infestat.Phasianas uero interimit:nisi puluerantes sese.Pilos habentium asinum tantum immunem hoc malo credunt:& oues. Gignuntur aũt ex uestis genere:præcipue lanicio interemptarum a lupis ouium.Aquas quoq; quasdam quibus lauamur:fertiliores eius generis inuenio apud auctores.Quippe cum & cæræ hoc gignant:quod animalium minimum existimatur.Alia rursus generantur sordibus aridi soli:posteriorum crurũ lasciuia petauritarum.Alia puluere humido in cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus non est. CA. XXXIII.

EST animal eiusdem turpitudinis infixo semper sanguini capite uiuens:atq; ita intumescens:unum animalium cui cibi non sit exitus:cum nimia dehiscit sacietate alimento ipso moriens.Nunq̃ in iumentis gignitur:in bubus frequens:in canibus aliquãdo:in quibus omnia.In ouibus & in capris hoc solũ.Aeque est mira sanguinis & hirudinũ gñi in palustri aq̃ sitis.Nãq; & hæ toto capite cõdunt̃.Est & uolucre canibus peculiare suũ malũ:aures maxime lancinans:quæ defendi morsu non queunt.

De tineis & culicibus:& diuersitate earum. CA. XXXIIII.

IDem puluis in lanis & ueste tineas creat:præcipue si araneus una includat̃.Sitit.n.& omnem humorem absorbens ariditatẽ ampliat.Hoc & in chartis nascitur.Est eaꝝ genus tunicas suas trahentium quo cocleæ mõ.Sed hoꝝ pedes cernuntur.Spoliatæ expirant.Si accreuere faciunt chrysalidem.Ficarios culices caprificus generat.Cantharides uermiculi ficoꝝ:& pyri:& peuces:& cynacanthæ:& rosæ.Venenum hoc remedia secum habet.Alæ medentur:quibus demptis lætale est:rursus alia genera culicum acescens natura gignit.Quippe cum & in niue candidi reperiantur:& uetustiores uermiculi in media quidem altitudine rutili. Nam & ipsa nix uetustate rubescit:Hirti pilis:grandiores:torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta. CA. XXXV.

GIgnit aliqua & cõtrariũ natura elementũ.Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pẽnatũ q̃drupes: appellat̃ pyralis a quibusdam pyrausta.Quãdiu est in igne uiuit.Cũ euasit longiore paulo uolatu tunc morit̃.Hypanis fluuius in ponto circa solstitiũ defert acinoꝝ effigie tenues mẽbranas: q̃bus erũpit uolucris q̃drupes supradictæ mõ:nec ultra diẽ uiuit:unde hemerobion uocat̃.Reliq̃s taliũ ab initio ad finẽ septenarii sunt nũeri.Culici & uermiculo tersepteni.Corpus pariẽtibus q̃ter septeni.Mutatiões & in alias figuras trãsitus trinis aut quadrinis diebus.Cætera ex iis pẽnata:autũno fere moriunt̃.Tabani q̃dẽ ẽt cæcitate.Muscis hũore exaĩatis:si cinere condant̃:redit uita.

Historia naturæ animalium per singula membra. CA. XXXVI.

ITaq; nunc per singulas p̃tes corporis præter iam dictas membratim tractet̃ historia: Caput habẽt cuncta quæ sanguinem.In capite paucis animalium nisi uolucribus apices:diuersi quidẽ generis.Phœnici pulmarum serie medio eo exeũte alio.Pauonibus crinitis arbusculis.Stymphalidæ cirro.Phasianæ corniculis.Præterea parę:atq; ab illo galerita appellata quondã Postea gallico uocabulo etiã legioni nomẽ dederat alauda.Diximus & cui plicatilẽ cristam dedisset natura per medium caput a rostro residentem.Et fulicarum gñi dedit cirros:pico quoq; martio & grui balearicæ.Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore conserratũ:nec carnẽ id esse:nec chartilaginẽ:nec callum iure dixerimus:uerũ peculiare.Draconũ enim cristas qui uiderit:non reperit̃.Cornua multis quidem & aquatilium & marinorum & serpentium uariis data sunt modis.Sed quæ iure cornua intelligantur: quadrupedi tantũ generi.Acteonẽ.n.& Cippum etiã in latina historia fabulosos reor.Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit aĩaliũ armis.Sparsit hæc in ramis:ut ceruoꝝ.Aliis simplicia tribuit ut in eodem gñe subulonibus ex argumento dictis.Aliorum finxit in palmas:digitosq; emisit ex iis:unde platycerotas uocant.Dedit ramosa capreis:sed parua:nec fecit decidua.Conuoluta in anfractum arietũ generi:ceu cestus daret:ĩfesta tauris.In hoc q̃dẽ gñe & fœminis tribuit.In m̃ltis t̃m maribus.Rupicapris in dorsum adunca.Damis in aduersum.Erecta autem rugarumq; ambitu contorta:& in leue fastigiũ exacuta ut lyras diceres Strepsicerotĩ:quẽ addacẽ africa appellat.Mobilia eadẽ:ut aures phrygiæ armentis.Troglodytaꝝ in terram directa:qua de causa obliqua ceruice pascuntur.

uel cõsertũ

Aliis singula:& hæc medio capite:aut naribus:ut diximus.Iamq̧ aliis ad incursum robusta:aliis
ad ictum pluribus modis:supina:conuersa:connexa:omnia in mucronē migrantia.In quodā ge
nere pro manibus ad scabendū corpus.Cochleis ad ptentandū iter.In corpore cornua hæc sicut
cerastis:aliquādo & singula.Cochleis semp bina:& ut ptēdanť:ac resiliant. Vroꝝ cornibus bar
bari septētrionales potant:urnasq̧ binas capitis unius cornua implent.Alii præfixa his pila cu-
spidant.Apud nos in lamina secta translucēt:atq̧ ēt lumen inclusum latius fundunt:multasque
alias ad delicias conferuntur:nunc tīcta:nunc sublita:nunc quæ cerostrota picturæ genere dicū
tur.Omnibus aūt caua:& in mucrone demū cōcreta sunt.Ceruis tm̄ solida:& oībus annis deci-
dua.Boum attritis ungulis cornua unguendo aruina medenť agricolæ.Adeo sequax natura est:
ut in ipsis uiuentium corporibus feruēti cæra flectanť:atq̧ incisa nascentium in diuersas partes
torqueanť:ut singulis capitibus q̄terna fiant. Tenuiora fœminis plerūq̧ sunt:ut in pecore.Mul
tis ouiū nulla:nec ceruaꝝ:nec quibus multifidi pedes:nec solidipedū ulli:excepto asino indico:
qui uno armatus est cornu.Bisulcis bina tribuit.Nulli qui superne primores hn̄t dētes.Qui pu
tant eos in cornua absumi facile coarguunť ceruaꝝ natura:quæ neq̧ dentes hn̄t:ut neq̧ mares:
nec tamē cornua.Cæteroꝝ ossibus adhærēt.Ceruoꝝ tm̄ cutibus enascunť.Capita piscibus por
tōe corpoꝝ maxīa:fortassis ut mergāť.Ostreaꝝ gn̄i nulla:nec spōgiis:nec aliis fere:qbus solus ex
sensibus tactus est.Quibusdā indiscretū caput est:ut cancris.In capite cunctoꝝ aīaliū hoī pluri-
mus pilus.Iam quidē promiscue maribus ac fœminis.Apud intonsas utiq̧ gentes:atq̧ etiā noīa
ex eo capillatis alpiū incolis galliæ comatæ:ut tamē sit aliqua in hoc terraꝝ differentia.Quippe
miconii carentes eo gignunť:sicut in cauno lienosi.Et quædā aīalium naturaliter caluent:sicut
strutiocameli:& corui aquatici:quibus apud græcos nomē est inde.Defluuiū eoꝝ in muliere ra
rū.In spadonibus nō uisū.Nec in ullo ante ueneris usū.Nec infra cerebrum:aut īfra uerticē:aut
circa tempora:atq̧ aures.Caluitiū uni tantū aīalium homini:præterq̄ innatū.Canicies homini
tantū & equis:sed homini semper a priori parte capitis:tum deinde ab auersa.Vertices bini ho-
mini tantum.Aliquibus capitis ossa plana:tenuia:sine medullis:serratis:pectinatim structa com
pagibus.Perfracta non queunt solidari.Sed exempta modice nō sunt lætalia inuicem eoꝝ suc-
cedente corporea cicatrice.Infirmissima esse ursis:durissima psitacis suo diximus loco.Cerebrū
omnia habent animalia:quæ sanguinem.Aeque & in mari quæ mollia appellauimus:quamuis
careant sanguine:ut polypi.Sed homo portione maximum & humidissimum:omniumq̧ uisce-
rum frigidissimum:duabus supra:subterq̧ membranis uelatū: quarum alterutram rumpi mor-
tiferum est.Cætero uiri q̄ fœminæ maius.Hominibus hoc sine sanguīe:sine uenis:& reliqui sine
pingui.Aliud esse q̄ medullam eruditi docent:quoniam coquendo durescat.Omnium cerebro
medio insunt ossicula parua.Vni hominum in īsantia palpitat:nec roboraťante primum sermo
nis exordium.Hoc est uiscerum excellissimū:proximumq̧ cælo capitis sine carne:sine cruore:si
ne sordibus.Hic habet sensuum arcem.Huc uenarum omnis a corde uis tendit.Hic desinit.Hic
culmen altissimum.Hic mentis est regimen.Omniū autem aīaliū in priora pronū:quia & sensus
ante nos tendūt.Ab eo proficiscitur somnus.Hic capitis nutatio.Quæ cerebrū nō hn̄t:nō dor-
miunt.Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguæ inanitate:& circa articulum:qua caput iun-
gitur humero numero.xx.produntur.Aures homini tm̄ īmobiles.Ab iis Flaccoꝝ cognomina.
Nec in alia parte fœminis maius impendiū margaritis dependentibus.In oriente quidē & uiris
aurum gestare eo loci decus existimatur.Animalium aliis maiores:aliis minores.Ceruis tantum
scissæ:ac uelut diuisæ.Soricibus pilosæ.Sed aliquæ omnibus animal duntaxat generantibus:ex-
cepto uitulo marino:atq̧ delphino:& quæ chartilaginea appellauimus: & uiperis.Hæc cauernas
tantū hn̄t aurium loco:præter chartilaginea & delphinum:quem tamē audire manifestum est.
Nam & cantu mulcenť:& capiunť attoniti sono.Quo nam mō audiant:mirū.Iidē nec olfactus
uestigia hn̄t:cū olfaciant sagacissime.Pennatoꝝ aīalium buboni tm̄ & oto plumæ uelut aures.
Cæteris cauernæ ad auditū.Simili mō squamigeris atq̧ serpentibus.In equis & oīum iumento-
rū gn̄e īdicia aī pferunt.Fessis marcidæ.Nutātes pauidis.Subrectæ furētibus.Resolutæ ægris.
Facies homini tātū:cæteris os aut rostra.Frōs & aliis.Sed homini tm̄ tristitiæ:hilaritatis:clæmē
tiæ:seueritatis index in assensu eius.Supercilia homini & pariter & alterne mobilia:& in iis pars
animi.Negamus annuimus:hæc maxime indicant.Fastus superbia alibi conceptaculum:sed
hic sedē hēt.In corde nascitur:hic subit:hic pendet.Nihil altius simul abruptiusq̧ īuenit in cor-
pore:ubi solitaria esset.Subiacent oculi pars corporis preciosissima:& qui lucis usu uitam distin-
guant a morte.Non omnibus aīalium hi.Ostreis nulli.Quibusdam concharum dubii.Pectines

ul'aliis adū
ca:aliis re-
dunca:aliis
ad iactum

enim si quis digitos aduersum hiantes eos moueat:contrahũtur ut uidẽtes. Et olentes fugiunt admota ferramenta.Quadrupedũ talpis uisus nõ est.Oculoꝝ effigies inest:si quis prætentã de trahat mẽbranã.Et iter aues ardeolaꝝ genera:quos leucos uocãt: altero oculo carere tradunt. Optimi auguri cũ ad austrũ uolãt:septẽtrionẽue.Solui enim picula & metus narrant. Nigidius nec locustis nec cicadis eẽ dicit.Cochleis oculoꝝ uicẽ cornicula bina prætẽtatu adimplẽt. Nec lumbricis ulli sunt:uermiumue generi.Oculi homini tantũ diuerso colore: cæteris in suo cuiqꝫ generi similes.Et equorum qbusdã glauci.Sed ĩ hoĩe numerosissimæ diuersitatis atqꝫ differẽtiæ: grãdiores:modici:parui:pminentes:quos hebetiores putant.Conditi quos clarissime cernere:sicut in colore caprinos.Præterea alii cõtuentur longinqua. Alii nisi prope admotam nõ cernunt. Multoꝝ uisus fulgore solis cõstat nubilo die nõ cernentium:nec post occasum. Alii interdiu hebetiores noctu præter cæteros cernunt.De geminis pupillis:aut qbus noxii uisus essent:satis diximus.Tyberio Cæsari ĩ tenebris clariores ferũt:ipsi aliã q̃ cæterorum mortaliũ fuisse naturã:ut expergefactus noctu paulisper haud alio modo q̃ luce clara contueretur omnia: paulatim tenebris sese obducentibus.Diuo Augusto equoꝝ mõ glauci fuere:supraqꝫ hoĩem albicantis magnitudinis.Quam ob cãm diligentius spectari eos iracunde ferebat.Claudio Cæsari:ab angulis candore carnoso:sanguineisqꝫ uenis subinde suffusi.Caio principi rigentes.Neroni nisi cum conniueret:ad ppe admota hebetes.Viginti gladiatoꝝ paria in Caii pricipis ludo fuere:in iis duo oĩo qui cõtra cõminationẽ aliquã nõ coniuerẽt:& ob id inuicti.Tantæ hoc difficultatis est homini. Pleriqꝫ uero naturale:ut nictare nõ cessent:quos pauidiores accepimus.Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediusculo differentes.Neqꝫ ulla ex parte maiora indicia animi cunctis aĩalibus:sed maxime homini:idest moderatiõis:clæmẽtiæ:misericordiæ:odii:amoris: tristiciæ:læticiæ.Cõtuitu quoqꝫ multiformes:truces:torui:flagrãtes:graues: trãsuersi:limi: summissi: blãdi.Profecto in oculis aĩus inhabitat. Ardent:intẽduntur:humectant:cohibent.Hinc illæ misericordiæ lachrymæ.Hos cum osculamur:aĩum ipsum uidemur attingere.Hinc fletus & rigantes ora riui.Quis ille humor est in dolore tam fœcũdus & paratus? Aut ubi reliquo tpe? Animo aũt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædam uisibilem eius partẽ accipiũt:atqꝫ trãsmittunt.Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu: Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt animo caligante.Quin & patentibus dormiũt lepores:multiqꝫ hominum:quos corybãtiam græci dicunt. Tenuibus multisqꝫ membranis eos natura cõposuit: callosis contra frigora calorestꝫ in extremo tunicis:quas subinde purificant lachrymationũ saliuis:lubricos propter incursantia & mobiles.Media eorum cornea fenestrauit pupilla:cuius angustiæ nõ sinunt uagari ĩ certã aciẽ:& uelut canali dirigũt:obiterqꝫ ĩcidẽtia facile dclinãt. Aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibus circundatis:ut habili mixtura accipiatur circuniecto candore lux:& temperato repercussu nõ obstrepat:adeoqꝫ iis absoluta uis speculi:ut tam parua illa pupilla totã imaginem reddat hominis.Ea causa est:ut pleræqꝫ alitum e manibus hoĩum oculos potissimũ appetant:qꝫ effigiem suã in iis cernentes:uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantũ quædam ad incrementa lunæ morbos sentiunt.Sed homo solus emisso humore cæcitate liberatur. Post uicesimum annum multis restitutus est uisus.Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculoꝝ uitio.Multis repente ablatus simili mõ nulla præcedente iniuria.Venam ab iis ptingere ad cerebrum pitissimi auctores tradunt.Ego & ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redũdatione eius eruit̃ oculus:morietibus illos operire:rursusqꝫ in rogo patefacere quiritiũ magno ritu sacrũ est.Ita more condito:ut neqꝫ ab hoĩe supremum eos spectari fas est:& cælo nõ ostendi nefas.Vni animalium homini deprauant̃. Vnde cognomina Strabonũ & Petoꝝ. Ab iis dẽ:q altero lumine orbi nascerẽtur:coclites uocant̃. Quis parui utrinqꝫ ocelli Lucini iniuriæ cognomẽ habuere.Nocturnoꝝ aĩaliũ ueluti feliũ in tenebris fulgent:radiantqꝫ oculi:ut contueri non sit.Et capræ lupoqꝫ splendent:luceqꝫ iaculant̃. Vitulo marino & hyenæ in mille colores trãseunt subinde.Quin & in tenebris multoꝝ pisciũ refulgẽt:sicut aridi robustiqꝫ caudices uetustate putresqꝫ.Nõ conniuere diximus:quæ nõ obliquis oculis:sed circũacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circũagi totos tradũt. Cancri in obliquũ aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes.Locustis squillisqꝫ magna ex parte sub eodẽ munimẽto præduri eminent. Quoꝝ duri sunt: minus cernunt:q̃ quoꝝ humidi.Serpentiũ catulis & hirundinum pullis si quis eruat:renasci tradunt.Insectoꝝ oĩum:& qbus testacea operimenta oculi mouẽtur:sicut quadrupedũ aures. Quibus fragilia opimenta:iis oculi duri. Oĩa talia & pisces & insecta non habent genas:nec integunt oculos. Omnibus mẽbrana uitri modo trãslucida optendit̃. Palpebræ in genis homini utrinqꝫ.

uel mentis uisu

Mulieribus etiam infectæ quottidiano: tanta eſt decoris affectatio:ut tinganť oculi quoq;. Alia de cauſa hoc natura dederat ceu uallum quoddam uiſus & prominens munimentum circa occurſantia animalia:aut alia fortuitu incidentia.Defluere eas haud immerito uenere abūdātibus tradunt.Ex cæteris nulli ſunt:niſi qbus & in reliquo corpore pili.Sed quadrupedi in ſuperioribus tantum genæ.Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut ſerpentibus. Et quadrupedibus:quæ oua pariunt:ut lacertæ.Strutio camelus alitum ſola ut homo utrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus:ideo neque nictationes iis:quæ animal generant.Grauiores alitum inferiore gena conniuent.Eædem nictantur ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſimilia utraque conniuent.At quadrupedes quæ oua pariunt ut teſtudines:crocodili inferiore tantum ſine ulla nictatione: propter præduros oculos.Extremum ambitum genæ ſuperioris antiqui cilium uocauere:unde & ſupercilia.Hoc uulnere aliquo diductum non coaleſcit: in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tantum: quas priſci genas uocabant.xii.tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes.Pudoris hæc ſedes. Ibi maxime oſtēditur rubor.Infra eas hylaritates:riſumque indicantes buccæ. Et altior homini tantum: quem noui mores ſubdola irriſione dicauere:naſus.Non alii animalium nares eminent. Auibus: ſerpentibus:piſcibus foramina tantum ad olfactus:ſine naribus.Et hinc cognomina ſimorū: ſilonū.Septimo mēſe gēitis ſæpenumero foramina auriū:& nariū defuere. Labra a qbus brōchi labeones dicti.Et os ꝓbū duriuſue animal generātibus.Pro iis cornea & acuta uolucribus roſtra: Eadē rapto uiuētibus adunca.Collecto recta:herbas ruentibus limūq; reducta:ut ſuū generi.Lata in uſum iumētis uice manus ad colligēda pabula.Ora apertiora laniatu uiuētibus.Mētū nulli præter hominē:nec malæ.Maxillas crocodilus tm̄ ſuperiores mouet.Terreſtres quadrupedes eodē quo cæteræ more:præterq̄ in obliquū.Dentiū tria genera.Serrati:aut cōtinui: aut exerti. Serrati pectinatim coeūtes:ne cōtrario occurſu atterātur:ut ſerpētibus:piſcibus:cāibus.Cōtinui ut homini:equo.Exerti apro:hippopotāo:elephāto.Cōtinuoꝝ q digerūt cibū lati & acuti.Qui cōficiūt:duplices.Qui diſcriminãt:eos canini appellanť.Hi ſunt ſerratis lōgiſſimi. Cōtinui autē utraq; parte oris ſunt ut equo. Aut ſupiore primores nō ſunt:ut bubus:ouibus: omnibuſq; quæ ruminãt.Capræ ſupiores nō ſunt: præter primores geminos.Nulli exerti qbus ſerrati.Raro fœminæ & tn̄ ſine uſu.Itaque cū apri ꝑcutiant:fœminæ ſues mordent.Nulli cui cornua exerti: ſed omnes ſui concaui.Cæteris dentes ſolidi.Piſcium omnibus ſerrati:præter ſcaꝝ.Huic uni aquatilium plani.Cætero multis eoꝝ in lingua:& toto ore:ut turba uulnerum molliant: quæ attritu ſubigere non queunt.Multis & in palato:atque etiam in cauda.Præterea in os uergētes:ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amminiculum.Similes aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſuperna parte dextera leuaque longiſſimi:tenui fiſtula perforati:ut ſcorpionum aculei uenenum infundentes:non aliud hoc eſſe q̄ fel ſerpentium. Et inde uenis ſub ſpina ad hos peruenire: & has per uentrem deſcendere:diligentiſſimi auctores ſcribunt.Quidam unum eſſe eum: & quia ſit aduncus:reſupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rurſuſque recreſcere facilem decuſſu:& ſine eo eſſe quos tractari cernamus.Scorpionis caudæ ineſſe eum:& pleriſque ternos.Viperæ dentes gingiuis conduntur.Hæc eadem pregnans ueneno impreſſo dentium repulſu:uirus fundit in morſus.Volucrum nulli dentes præter ueſpertilionem. Cameli ſoli ex iis: quæ non ſunt cornigera in ſuperiori maxilla primores non habent. Cornua habentium nulli ſerrati.Et cochleæ dentes habent:indicio eſt a minimis earum deroſas uites. At in marinis cruſtata & chartilaginea priores habere.Item echinis quinos eſſe:unde intelligi potuerit miror.Dētium uice aculei inſectis.Simiæ dentes ut homini.Elephāto intus ad mādendū quattuor: præterque eos q ꝓminent.Maſculis reflexi: fœminis recti:atque proni. Muſculus marinus q balenā antecedit:nullos habet.Sed ꝓ iis ſetis intus:os hirtū:& linguā etiā appellatā.Terreſtrium minutis q̄drupedibus primores bini utrinque lōgiſſimi.Cæteris cum ipſis naſcuntur.Homini poſtq̄ natus eſt ſeptimo mēſe.Reliq̄s ꝑpetui manēt.Mutanť homini:leōi:iumēto:cani:& ruminātibus. Sed leoni & cani nō niſi canini appellati.Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus.Maxillares q ſunt a caninis nullū animal mutat.Homini nouiſſimi q genuini uocātur: circiter uiceſimū annū gignūť:multis & octogeſimo.Fœminis quoque:ſed qbus ī iuuēta nō fuere nati:decidere in ſenecta:& mox renaſci certū ē.Zanclē ſamothracenū ciuē cui renati eēnt poſt cētū & q̄ttuor annos Mutiãus uiſum a ſe ꝑdidit.Cætero maribus plures q̄ fœminis in homine: pecudi capriſue.Timarchus Nicoclis filius Pappii duos ordies habuit maxillarium:Frater eius nō mutauit primores:ideoq; ꝑtriuit.Eſt exēplū dētis hoi & in palato geniti.At cāini amiſſi caſu aliquo

nunq̃ renaſcunť. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantum candidiores fiũt. Aetas ueterinorum dentibus indicatur. Equo ſunt numero. xl. Amittit triceſimo menſe primores utrinq̃ binos. Sequenti anno totidẽ ꝓximos cũ ſubeũt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit: q ſexto anno renaſcunť. Vii oĩs hẽt & renatos & imutabiles. Equo caſtrato prius nõ decidũt dẽtes. Aſinoꝝ genus triceſimo mẽſe ſimiliter amittit: deinde ſenis mẽſibus. Quod ſi nõ prius pepererint: q̃ decidãt poſtremi: ſterilitaſ certa. Bobus bis mutanť. Suibus decidunt nunq̃. Aſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligiť dẽtiũ bronchitate: ſupercilioꝝ canicie: & circa ea lacunis cũ fere. xvi. annoꝝ exiſtimanť. Hoĩum dẽtibus quoddam ineſt uirus. Nãq̃ & ſpeculi nitorẽ ex aduerſo nudati hebetant: & colũbaꝝ foetus ĩplumes necant. Reliqua de iis in generatione hoĩum dicta ſunt. Erumpẽtibus morbi corpora infantia accipiũt. Reliqua animalia quæ ſerratos hñt: ſæuiſſima dẽtibus. Liguæ nõ oĩbus eodẽ modo. Tenuiſſima ſerpẽtibus & triſulca: uibrans: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſque marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circũlambenda ora. Piſcibus paulominus q̃ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in guſtatu linguæ uice carnoſũ aquatilibus palatũ. Leonibus ac pardis: oĩbuſq̃ generis eius etiã felibus ĩmbricatæ aſperitatis: & limæ ſimilis: attenuanſq̃ lambendo cutẽ hominis. Quæ cauſa etiã manſuefacta ubi ad uicinũ ſanguinem peruenit: ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpuraꝝ linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uoce mittũt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tpe euenit: cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidẽ inferiore labro demiſſo ad libramẽtũ modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extẽti buccaꝝ ſinus ꝑlucent. Oculi flagrant labore ꝑpulſi. Quibus in poſteriore parte aculei: iis & dẽtes & lingua. Apibus ẽt prælõga: eminẽs & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dẽtes. Quibuſdam inſectis intus lingua: ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut interdici eas neceſſe ſit. Metellum pontificẽ adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis mẽſibus tortus credatur: cum meditatur in dedicanda æde opiſere dicere. Cæteris ſeptimofere annõ ſermonẽ exprimit. Multis uero talis eius ars contigit: ut auiũ & animalium uocis indiſcrete edať imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua: homini & in palato. Tonſillæ in homine. In ſue glãdulæ: quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato: hoĩ tantum eſt. Sub ea minor lingua: quæ nulli oua generantium: opera eius gemina: duabus interpoſitæ fiſtulis. Interior earum appellatur arteria ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando epigloſſis ſpiritu ac uoce illac meante: ne ſi potus cibuſue in alienum deerrauerit tramitẽ: torqueat. Altera exterior eſt: appellatur ſane gula: qua cibus atq̃ potus deuorať. Tendit hæc ad ſtomachum: inde ad uentrem. Hanc per uices operit: cũ ſpiritus tantũ aut uox cõmeat: ne reſtagnatio intempeſtiua alui obſtrepat. Ex chartilagine & carne arteria: gula neruo & carne conſtat. Ceruix nulli: niſi quibus utraq̃ hæc. Cæteris collum: quibus tantum gula. Sed q̃bus ceruix e multis uertebratiſq̃ orbiculatim oſſibus flexilis ad circunſpectum articulorum nodis iungitur. Leoni tantũ: & lupo: & hyene: & ſingulis rectiſq̃ oſſibus rigens. Cætero ſpinæ adnectitur. Spina lumbis oſſea: ſed tereti ſtructura per media foramina a cerebro medulla deſcendente. Eandẽ eſſe ei naturã: quam cerebro colligunt: quoniã prætenui eius mẽbrana modo inciſa ſtatim expiretur. Quibus longa crura: iis longa & colla. Itẽ aquaticis: quamuis breuia crura habentibus: ſimili modo uncos ungues. Guttur homini tãtum & ſuibus intumeſcit: aquarum quæ potantur plerũque uitio. Summum gulæ fauces uocantur: poſtremum ſtomachus. Hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fuſa. Quibus fauces non ſunt: ne ſtomachus quidem eſt: nec colla: nec guttur: ut piſcibus: & ora uentribus iungũtur. Teſtudini marinæ lingua nulla: nec dentes: ſed roſtri acie comminuit omnia. Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modũ rubi ad conficiendos cibos: decreſcentibus crenis quicquid appropinquat uentri. Nouiſſima aſperitas ut ſcobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore eſt. Homini tantum infra leuam papillam: turbinato mucrone in priora eminens. Piſcibus ſolis ad hos ſpectat. Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt. Deinde cerebrum: ſicut tardiſſime oculos. Sed hos primũ mori: cor nouiſſime. Huic ꝑcipuus calor. Palpitat certe: & quaſi alterum moueť ĩtra aĩal ꝑmolli firmoq̃ optũ mẽbranæ ĩuolucro: munitũ coſtaꝝ & pectoris muro: ut pareat præcipuã uitæ cauſam & originem. Prima domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet: ſinuoſo ſpecu: & ĩ magnis animalibus triplici: in nullo non gemĩo. Ibi mẽs habitat. Ex hoc fõte duæ grãdes uenæ

in priora & terga discurrũt: sparsæq; ramoꝝ serie ꝑ alias minores oĩbus mẽbris uitalẽ sanguinẽ rigant. Solũ hoc uiscerum uitiis non maceratur:nec supplicia uitæ trahit:læsumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis:uitalitas in corde durat. Bruta existimant aĩalium quibus duꝝ riget:audacia qbus paruum est:pauida qbus prægrãde. Maximũ aũt est pro portione muribus: lepori:asino:ceruo:pantheræ:mustellis:hyenis: & oĩbus timidis:aut propter metũ maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equoꝝ corde & boũ ossa reperiunt:interdũ augeri id per singulos annos ĩ hoĩe ad binas drachmas põderis ad qnquagesimũ annũ accedere. Ab eo detrahi tãtũdẽ: & iõ nõ uiuere hoĩem ultra cẽtesimũ annũ defectu cordis ægyptii existimãt. Quibus mos & cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdã hoĩes ꝓdunt:nec alios fortiores esse industria:sicut Aristomenẽ messenium:qui.ccc.occidit lacedæmonios. Ipse cõuulneratus & captus semel:per cauernã latomiaꝝ euasit ãgustias:uulpiũ aditus secutus. Iteꝝ captus:sopitis custodibus somno ad ignẽ aduolutus lora cũ corpore exussit. Tertio capto lacedæmonii pectus dissecuere causa uidẽdi:hirsutũq; cor repertũ est. In corde summo pinguitudo est quædã lætus extis. Non semper hoc aũt in parte extoꝝ habitũ est. L. Postumio Albino rege sacrorum:post cẽtesimã uicesimãtertiam olympiã dẽ: cum rex Pyrrhus ex italia discessisset cor ĩ extis aruspices aspicere cœperunt. Cæsari dictatori quo die primum ueste purpurea processit:atq; in sella aurea insedit sacrificanti bis in extis defuit. Vnde questio magna de diuinatione argumentantibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An ad tempus amiserit? Negat cremari posse in iis:q cardiaco morbo obierit. Negat & ueneno itereptis. Certe extat oro. P. Vitelli:qua reũ Pisonẽ eius sceleris coarguit:hoc usus argumẽto:palãq; testatus:nõ potuisse ob uenenũ cor germanici Cæsaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est:spirandiq; officina attrahẽs:ac reddẽs aĩam:iccirco spongiosus:ac fistulis inanibus cauus. Pauca eũ(ut dictũ est)habent aquatilia:ac cætera oua parientia exiguum: spumosum:nec sanguineum:ideo nõ sitiũt. Eadẽ est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinent. Testudo quoq; quamuis ꝑgrandẽ & sub toto tegumẽto habeat:sine sanguine tñ habet. Quanto minor hic corporibus:tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extoꝝ uocant:magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cum periit. Ab Annibale defuit in extis. Sequẽti deinde die:geminũ repertũ est. Defuit & Caio Mario cum immolaret uticæ. Item caio pricipi Kalen. ianuariis cum iniret cõsulatum:quo anno interfectus est. Claudio successori eius quo mẽse interemptus est ueneno. Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die: sex uictimarum iocinera replicata intrinsecus ab una fibra reperta sunt. Responsumq; duplicaturũ intra annum imperium. Caput extoꝝ tristis ostenti uisum tum quoq; est: præterq̃ in solicitudine ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletũ & tharnẽ:& in cheronneso ad ꝓpontidẽ. Mirumq; translatis alio interit alterum. In eodem est ẽt fel nõ oĩbus datũ aĩalibus. In euboeæ chalcidæ nullum pecori. In naxo prægrande geminũq;:ut prodigii loco utrũq; aduenæ. Equi: mulli:asini:cerui:capræ:apri:cameli:delphini non habẽt. Murium aliqui habent. Hominum paucis non est:quorum ualitudo firmior & uita longior. Sunt qui equo non quidẽ in iecore eẽ:sed in aluo putent:& ceruo in cauda aut intestinis. Ideo tantam habẽt amaritudinẽ: ut a canibus non attingantur. Est autem nihil aliud q̃ purgamentum pessimi sanguinis:& ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est:nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc a corde cui iungitur:funditq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ causa homini:morsq; toto reddito. Hic & in mores crimen:bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus:cum se fundit in animũ. Quĩ & toto corpore:uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidẽ redditũ etiã ahenis. Nigrescũt q; contacta eo:ne quis miret id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthio uescuntur in ponto. Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur:ut coruis coturnicibus: phasianis. Quibusdam intestino tantum ut columbis:accipitri:murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum & piscibus. Est autem plerisque toto intestino sicut accipitri: miluo. Præterea in pectore est & cæteris auibus. Vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Meptuno & humoris potentiæ dicauere. uel oĩbus
Geminumque fuit Diuo Augusto:quo die apud actium uicit. Muriũ iecusculis fibræ ad numerum lunæ dierum in mense congruere dicuntur:totidemque & inueniri quotum lumẽ eius sit. ul' iunonis
Præterea bruma increscere. Cuniculoꝝ extra in betica gemina sæpe reperiunt. Ranaꝝ rubetarũ altera fibra a formicis nõ attingit ꝑpter uenenũ:ut arbitrant. Iecur maxime uetustatis patiẽs: centenis durare annis obsidionum exempla ꝓdidere. Exta serpẽtibus & lacertis lõga. Cecinæ uo

laterrano dracões emicuiſſe de extis læto ꝓdigio tradit̃.Et ꝑfecto nihil icredibile ſit exiſtimãti bus Pyrrho regi quo die perit præciſa hoſtiarum capita repſiſſe ſanguinem ſuũ lambẽtia.Exta homini ab inferiore uiſcerum parte ſeparantur mẽbranis:quæ præcordia appellant: quia cordi prætẽdunt̃:quod græci appellauerũt phrenas.Oĩa quidẽ principalia uiſcera mẽbranis propriis ac uelut uaginis incluſit ꝓuidẽs natura.In hac fuit & peculiaris cã uicinitas alui:ne cibis ſuppri meret̃ animus.Hinc certe refert̃ accepta ſubtilitas mẽtis:ideo nulla eſt ei caro:ſed neruoſa exili tas.In eadẽ præcipua hylaritatis ſedes:quod titillatu maxime intelligit̃ alarũ:quas ſubit:non ali bi tenuiore cute humana:ideo ſcabendi dulcedine ibi ꝓxima.Ob hoc in prœliis gladiatorumq; ſpectaculis mortẽ cũ riſu traiecta præcordia attulerũt.Subeſt uẽter ſtomachũ hñtibus:cæteris ſimplex:ruminantibus geminus ſanguine carẽtibus nullus.Inteſtinus.n.qbuſdã ab ore incipiẽs quadã uia eodẽ reflectit̃:ut ſæpiæ & polypo.In hoĩe adnexus infimo ſtomacho ſimilis canino. His ſolis aĩaliũ inferiore parte anguſtior.Itaq; & ſola uomũt:quia repleto ꝓpter anguſtias ſuppri mit̃ cibus.Quod accidere non põt iis:quoꝝ ſpatioſa laxitas eũ ad inferiora tranſmittit.Ab hoc uẽtriculo lactes in hoĩe & oue per quas labitur cibus.In cæteris ex ilia a quibus capaciora inteſti na ad aluũ.Hominiq; flexuoſiſſimis orbibus.Iccirco magis auidi ciboꝝ:qbus ab aluo lõgius ſpa tiũ.Iidẽ minus ſolertes:qbus obeſiſſimus uenter.Aues quoq; geminos ſinus hñt.Quædã unum quo mergũt̃ recẽtia:ut gutt̃.Alteꝝ i quẽ ex eo dimittũt cõcoctiõe maturata:ut galliæ: palũbæ: colũbæ:perdices.Cætera fere carẽt eo:ſed gula patẽtior̃ utũt̃:ut gracchuli:corui:cornices.Quæ dam neutro modo.Sed uẽtrem proximũ habẽt:quibus prælõga colla & anguſta:ut porphyrio ni.Vẽter ſolidipedum aſper & durus.Terreſtrium aliis denticulatæ aſperitatis:aliis cancellatim mordacitatis.Quibus dentes utrinq;:nec ruminatio.Hic conficiunt̃ cibi.Hinc in aluũ delabũ tur.Medio hæc umbilico adnexa oĩbus.In hoĩe ile infima parte ſimile ſuillo:a græcis appellat̃ colon:ubi doloꝝ magna cauſa eſt.Anguſtiſſima canibus.Qua de cauſa uehementi niſu: nec ſine cruciatu leuant eã.Inſatiabilia animalium quibus a uẽtre ꝓtinus recto inteſtino tranſeunt cibi: ut lupis ceruariis:& inter aues mergis.Vẽtres & elephanto quattuor.Cætera ſuibus ſimilia.Pul mo quadruplo maior q̃ bubulo.Auibus uẽter carnoſus calloſuſq;.In uẽtre hirundinũ pullis la pilli candido:aut rubenti colore:qui chelidonii uocantur:magicis narrati artibus reperiunt̃.Et in iuuencaꝝ ſecundo uẽtre pilæ rotunditate nigricãs tophus:nullo põdere:ſingulare(ut putant) remediũ ægre parientibus:ſi tellurẽ non attigerit.Ventriculi atq; inteſtina pingui ac tenui omẽ to integunt̃:præterq̃ oua gignentibus.Huic adnectitur lien in ſiniſtra parte aduerſus iecur:cum quo locũ aliquãdo permutat:ſed prodigioſe.Quidam eum putant ineſſe oua parientibus:itẽ ſer pẽtibus admodũ exiguum:ita certe apparet in teſtudine:& crocodilo:& lacertis:& ranis.Aego cephalo aui nõ eſſe conſtat:neq; iis quæ careant ſanguine.Peculiare curſus impedimẽtũ aliquan do in eo.Quamobrẽ inuritur curſorum laborantibus.Et per uulnus etiam exẽpto uiuere aĩalia tradunt.Sunt qui putent adimi riſum ſimul homini:intemperantiaq; ioci conſtare lienis magni tudine.Aſiæ regio ſepſis appellatur:in qua minimos eſſe pecori tradunt:& inde ad lienem inuen ta remedia.At in brileto & tharne:quaterni renes ceruis.Contra pennatis ſquamoſiſq; nulli.Cæ tero ſummis adhærẽt lumbis.Dexter omnibus eſt latior: & minus pinguis:ſicciorq;. Vtriq; aũt pinguitudo e medio exit:præterq̃ in uitulo marino.Animalia in renibus pinguiſſima.Oues qui dam lætaliter circum eos concreto pingui.Aliquando in eis inueniuntur lapilli.Renes habent omnia quadrupedum:quæ animal generant.Oua parientium teſtudo ſola:quæ & alia omnia ui ſcera.Sed homo bubulis ſimiles uelut e multis renibus cõpoſitos.Pectus hoc eſt oſſa præcordiis & uitalibus natura circundedit.At uentri:quem neceſſe erat icreſcere:ademit.Nulli animalium circa uẽtrẽ oſſa.Pectus homini tantũ latũ:reliquis carinatũ:uolucribus magis:& inter eas aqua ticis maxĩe.Coſtæ homini tantum octonæ:ſuibus denæ:cornigeris tredecim:ſerpentibus trigin ta.Infra aluum eſt a priore parte ueſica:quæ nulli oua gignentium præter teſtudinem.Nulli niſi ſanguineũ pulmonem habenti.Nulli pedibus carentium.Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tendẽtes: quæ ilia appellantur.In ueſica lupi lapillus:qui ſyrites appellat̃.Sed hominũ qbuſdam diro cruciatu ſubinde naſcentes calculi:& ſetaꝝ capillamenta.Veſica membrana conſtat:q̃ uul nerata cicatrice nõ ſolideſcit:neq; qua cerebrũ:aut cor inuoluit̃.Plura.n.mẽbranaꝝ gña.Fœmi nis eadẽ omnia:præterq̃ ueſicæ iũctus utriculus:unde dictus uterus:quod alio noĩe locos appel lãt.Hoc in reliquis animalibus uuluã.Hæc uiperæ & intra ſe parientibus duplex.Oua gñantium adnexa ꝑcordiis.Et in muliere geminos ſinus ab utraq; ꝑte lateꝝ habet.Funebris quotiens uer ſa ſpiritum incluſit.Boues grauidas negant præterq̃ dextero uuluæ ſinu ferre:ẽt cum geminos

ferát. Vulua eiecto ptu melior q̄ edito. Eiectitia uocaṫ illa. Hæc porcaria. Primiparæ suis optia. Contra effœtis a partu: præterq̄ eodé die suis occisæ liuida ac macra. Nec nouellaꝶ suũ præter q̄ primiparaꝶ probanṫ: potiusq̄ ueteꝶ: necdũ effœtaꝶ: & biduo ante partum: aut post partum: aut quo eiecerint die. Proxia eiectitiæ est occisæ uno die post ptũ. Huius & sumé optimũ: si nõ fœtus nõ hauserit. Eiectitiæ teterrimũ. Antiqui abdomé uocabant: priusq̄ calleret id scientes: occidere nõ assueti. Cornigera una parte dentata & q̄ in pedibus talos hñt seuo pinguescũt. Bisulca scissisue in digitos pedibus & nõ cornigera: adipe. Cõcretus hic & cum refrixit fragilis: semperq; in fine carnis. Cõtra pingue inter carné cutemq;: succo liquidũ. Quædá nõ pinguescunt: ut lepus: pdix. Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis. Senescunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus est quoddá in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu: qui nec arterias habet: nec uenas. Plerisq; aialium est pinguedo sine sensu: quã ob causam sues spirantes a muribus tradunt rosas. Quin &. L. Apronii cõsularis uiri filio detractos adipes: leuatũq; corpus immobili onere. Et medulla ex eodem uideṫ esse a iuuenta rubens: & senecta albescés. Nõ nisi cauis hæc ossibus. Nec cruribus iumentoꝶ aut canũ. Quare fracta nõ feruminanṫ: qđ defluére euenit medulla. Est autẽ pĩguis iis: quibus adeps. Seuosa cornigeris. Neruosa & ĩ spina tátum dorsi ossa nõ hñtibus: ut piscium gñi. Vrsis nulla. Leoni ĩ fœminum & brachioꝶ ossibus paucis exigua admodum. Cæteris enim est tanta duritia: ut ignis elidaṫ: uelut e silice. Iis dura quæ non pinguescunt. Asinorum ad tubas canora. Delphinis ossa non spinæ. Animal enim pariunt. Serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uíctum: ut sæpiæ atq; lolligini. Et ĩsectis negatur æque esse ulla. Chartilaginea animaliũ aquatiliũ habent medullam in spina. Vituli marini chartilaginem: non ossa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminét flexili mollicia: naturæ prouidentia: ne frangerentur. Chatilago rupta nõ solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt: præterq̄ ueterinis ab ungula ad suffragina. Homo crescit in longitudinem ad annos usq; ter septenos. Tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodum quendam soluere: & præcipue ægritudíe sentitur. Nerui orsi a corde: bubuloque etiá circũuoluti similé naturá & causam habent in omnibus lubricis applicati ossibus nodisq; corporum: qui uocantur articuli. Aliubi interuentu: aliubi ambitu: aliubi transitu ligantes. Hic teretes: illic lati: ut in unoquoq; poscit figuratio. Neq; ii solidantur incisi: mirumq; uulneratis summus dolor: præsectis nullus. Sine neruis sunt quædam animalia: ut pisces: arteriis enim constant. Sed neq; eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui: interiores cõducunt membra: superiores reuocant: inter hos latét arteriæ: idest spiritus semitæ: iis innatant uenæ: idest sanguinis riui. Arteriarum pulsus in cacumine maxime membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legesq; metricas per ætates stabilis: aut citatus: aut tardus: descriptas ab Eriphilo medicinæ uate: miranda arte: nimiam propter subtilitatem desertus. Obseruatio tamen crebri: aut languidi ictus: gubernacula uitæ tẽperat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes uitalem continent spiritum: præcisisq; torpescit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item serpentes: testudines: lacertæ: minimumq; sanguinis. Venæ ĩ prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ: adeo in angustam subtilitatem tenuantur: ut penetrare sanguis non possit: aliudue q̄ exilis hũor ab illo qui cacuminibus innumeris sudor appellatur: in umbilico uenarum nodoso coitu:

ul' id sinentes

De sanguine: & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat: quoꝶ grauissimus: uel tenuissimus: quorum nullus. CA. XXXVII.

Sanguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus q̄ fœminis nigrior. Et in iuuenta magis q̄ senio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritum trahit secum: & tamen tactum nõ sentit. Animalium fortiora quibus sanguis crassior. Sapientiora: quibus tenuior. Timidiora: q̄bus minimus. At q̄bus nullus hebetia. Tauroꝶ celerrime coit atq; durescit: ideo pestifer potu maxime. Aprorũ & ceruorũ caprarũque: & bubalorum omnium non spissaṫ. Pinguissimus asinus. Homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes nullus. Obesis minus copiosus: qm̃ absumiṫ pingui. Profluuiũ eius uni fit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraque. Quibusdam per inferna. Multis per ora statuto tp̃e: ut nup Macrino uiro prætorio: & oibus annis Volusio Saturnio urbis præfecto: q nonagesimũ ét excessit annũ. Solũ hoc in corpore téporariũ sentit incrementũ. Siqdé hostiæ abundátioré fundũt: si prius bibere. Quæ aialiũ latere certis téporibus diximus: nõ habét tũc sanguiné pter exiguas admodũ circa corda guttas: miro ope naturæ. Sicut & in hoie: uim eius ad minima mométa mutari: nõ mõ tm̃ ĩ ore suffusa materia: ueꝶ ad singulos animi habitus: pudore:

ira:metu:palloris pluribus modis:item ruboris. Alius enim iræ:& alius uerecundiæ. Nã & in metu refugere:& nusq̃ esse certum est. Multisq̃ non transfluere transfossis: quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari diximus:colorem alienum accipiunt quodam repercussu. Homo solus in se mutat. Morbi omnes morsq̃ sanguinem absumunt.

An ĩ sanguĩe prĩcipatus:& tergore:& pilis:& mãmis:& uestitu. CA. XXXVIII.

Vnt qui subtilitatẽ animi constare nõ tenuitate sanguinis putẽt:sed cute:opi mẽtisq̃ corporũ. Et tunc magis aut minus bruta esse:ut ostreas:& testudines. Boũ tergora:se tas suũ obstare tenuitati innati spiritus:nec purũ liquiduq̃ trãsmitti. Sic & in hoĩe cũ crassior calosiorue excludat cutis. Quæ uero rõ crocodilis:si nõ cruori:sed duriciæ tergoris tribuat & solertia? Hippopotami corii crassitudo talis:ut ide tornẽtur astæ. Et tñ est q̃ dã ingenio medica diligentia. Elephantorũ quoq̃ tergora ĩpenetrabiles setas hñt: cum tñ oĩum quadrupedũ subtilitas animi præcipua prohibeatᵣ illis. Ergo cutis ipsa sensu caret:maxime in capite. Vbicũq̃ per se hac sine carne est uulnerata nõ coit:ut in bucca cilioq̃. Quæ animal pariũt: pilos habent. Quæ oua:pennas:aut squamas:aut corticẽ:aut testã:aut testudines:aut cutem puram ut serpentes. Pennarũ caules omnium auium præcisæ non crescunt:uulsæ autem renascunt. Membranis uolant fragilibus insecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta uespertilio. Horum quoq̃ alæ articulos habent. Pili a cute exeunt crassã hirti. Fœminis tenuiores. Eq̃s in iuba largi. In armis leoni. Dasipodi & in buccis & intus in pedibus. Quæ utraq̃ Trogus & in lepore tradit. Hoc exemplo libidinosiores hominum quoq̃ hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus:quod nisi contingat:sterilis in gignẽdo est:seu masculus:seu fœmina. Pili in hoĩe partim simus:partim postea gignunt. Cõgeniti aũt nõ desinũt:sicut nec fœminis magnope. Inuẽtæ tñ quædã defluuio capitis inualidæ:uelut languidiores cum menstrui cursus stetere. Quibusdam postgeniti. Viris sponte nõ gignunt. Quadrupedibus pilũ cadere atque subnasci annuum est. Viris crescunt maxime in capite:mox in barba. Recisi nõ ut herba ab cætera incisura augentur:sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis: maxime ptysis:& ĩ senecta. Defunctorum quoq̃ corporibus. Libidinosis congeniti maturius defluunt. At nati celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt:lanæq̃ rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa:uentres glabri. Boum coriis glutinum excoquitur:taurorumq̃:& id præcipuum. Mãmas homo solus e maribus habet. Cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore:nisi quæ possunt partus suos attollere. Oua gignẽtium nulli. Nec lac nisi animal pariẽti. Volucrum uespertilio tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit:sed quæ sit auium constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. CA. XXXIX.

Sini a fœtu dolent:ideo sexto mense arcent partus:cum equæ anno prope toto præbeant. Quibus solida ungula:nec supra geminos partus. Hæc omnia binas habẽt mãmas:nec alibi q̃ ĩ femoribus. Eodẽ loco bisulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ numeroso fœcunda partu:& quibus digiti in pedibus:hæc plures habent toto uẽtre duplici ordine:ut sues. Generosæ duodenas. Vulgares binis minus. Sic canes Alia uentre medio quaternas ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tãtum sub armis duas: nec in pectore:sed citra in alis occultas. Nulla in femoribus digitos habentium. Primi geniti in quanque parte sues:primas premunt. Et si escæ sint faucibus proximæ:tamen suam nouit quisque in fœtu:quo genitus est ordine:eaque alitur:nec alia. Detracto illa alumno suo sterilescit ilico:ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto:sola munifex:quæ genito fuerat attributa:descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes:& paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ uitulique mammis nutriunt fœtus.

De lacte:& unde caseus non fiat. CA. XL.

Vlieri añ septimũ mẽsẽ pfusũ lac iutile. Ab eo mẽse qđ uitalis ẽ ptus:salubre. Plerisq̃ ãt totis mãmis:atq̃ ẽt ĩ alarũ sinus fluit. Camelis lac mulget:ne iterũ grauescãt: Suauissimũ hoc existimat ad unã mẽsurã tribus aq̃ additis. Bos añ ptũ nõ hẽt. Ex primo a ptu colostra fiũt:ni admisceat aq̃:in pumicis modũ coeũt duritia. Asinæ prægnãtes continuo lactescunt. Pullo earũ ubi pingue pabulum:biduo a partu maternum lac gustasse lætale est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus nõ fit ex utrinque dentatis:qm̃ eorũ lac nõ coit. Tenuissi

mũ camelis:mox eq̃bus.Craſſiſſimũ aſinæ:ut coaguli uice utanť.Cõferre aliq̃d & candori in mulierum cute exiſtimatur.Popeia certe Domitii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecũ fœtas trahẽs balneaq; ẽt ſolio:totũ corpus illo lacte macerabat:extendi quoq; cutẽ credẽs.Omne aũt lac igne ſpiſſať:humore ſereſcit.Bubulũ caſeo fertilius q̃ caprinũ:ex eadẽ menſura pene altero tãto.Quæ plures q̃ternis mãmas hñt caſeo inutilia:& meliora q̃ binas. Coagulũ inuli leporis: Hædi:laudatũ.Præcipuũ tñ daſipodis:quod & pfluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatorũ. Mirę barbaras gentes:quæ lacte uiuant:ignorare aut ſpernere caſei tot ſæculis dotem:denſantes id alioquin in acorem iucundũ.Et pingue butyrę ſpuma:ideſt lactis cõcretiuſq; q̃ quod ſerę uocatur.Non omittendũ in eo olei uim eſſe:& barbaros omnes infanteſq; noſtros ita ungi.

De diuerſitate caſeorum. CA. XLI.

Laus caſeo Romæ:ubi oĩum gentiũ bona iudicanť:cõminus e prouintiis nemauſenſi p̃cipua:leſuræ gabaliciq; pagis.Sed breuis ac muſteo tm̃ cõmẽdatio Duobus alpes generibus pabula ſua approbant.Dalmaciæ docleatem mittunt.Centrionicæ natuſicũ. Numeroſior apennino cebanus.Hũc & liguria mittit ouiũ maxime lactis. Auximatẽ ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ confinio lunenſem magnitudine conſpicuũ.Quippe & ad ſingula milia põdo premiť.Proximũ aũt & urbi ueſtinũ:cruſtuminũq; & e cedito cãpo laudatiſſimum. Et capitiron gregibus ſua laus eſt agrigenti maxima:eam augente gr̃am fumo:qualis in ipſa urbe conficitur:cunctis p̃ferendus.Nam galliarę ſapor medicamẽti uim optinet.Tranſmaria uero bithynius fere in gloria ẽ.Ineſſe pabulis ſalem etiam ubi non detur.Ita maxime intelligitur:omni ĩ ſale caſeo ſeneſcentẽ.Quales redire in muſteum ſaporem aceto e thymo maceratos certum eſt. Tradũt Zoroaſtrem in deſertis caſeo uixiſſe annis.xx.ita tẽperato:ut uetuſtatẽ non ſentiret.

uel ceutro num terræ uel æſinatẽ

Differentia membrorum hominis a cæteris animalibus. CA. XLII.

Terreſtrium ſolus hõ bipes. Vni iuguli:humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus anĩalium manus ſunt intus tantum carnoſæ:extra neruis & cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni.Caii Oratii ex patritia gente filias duas ob id ſedigitas appellatas accepi. Vulcatium ſedigitum illuſtrem in poetica.Hominis digiti articulos habẽt ternos.Pollex binos:& digitis aduerſus uniuerſis flectitur:per ſe uero in obliquũ porrigitur:craſſior cæteris.Huic minimus menſura par eſt.Duo reliqui ſibi.Inter quos medius longiſſime protẽditur.Quibus ex rapina uictus quadrupedum quinidigiti in prioribus pedibus:reliquis quaterni.Leones:lupi:canes:& pauca in poſterioribus quoq; quinos ungues habent:uno iuxta cruris articulum dependente.Reliqua quæ ſunt minora digitos quinos.Brachia non omnibus paria eſſe.Thraci enim ſtudioſo in.C.Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem.Animalium quædam ut manibus utuntur priorum miniſterio pedum:ſedentq; ad os illis admouentia cibos:ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. CA. XLIII.

Nam ſimiarum genera perfectam hominis ſimulationem continent:facie:naribus:auribus:palperis.Quæ ſolæ quadrupedum & inferiorem habent genã: iam mãmas in pectore:& brachia:& crura in contrarium flexa.Similiter in manibus ungues: digitos: longioremq; medium.Pedibus paulum differunt.Sunt enim ut manus prælongi:ſed ueſtigiũ palmæ ſimile faciunt.Iis quoque pollex & articuli ut homini.Et præter genitale tantũ. Et hoc in maribus. Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. CA. XLIIII.

Vngues:qui clauſulæ neruorę ſummæ exiſtimantur:omnibus iis quibus & digiti.Sed ſimiæ imbricati:hominibus lati:& defuncto creſcunt.Rapacibus unci.Cæteris recti: ut canibus:præter eum qui a crure pleriſque dependet.Oĩa digitos hñt quæ pedes: excepto elephanto.Huic enim ĩformes numero quidẽ q̃nque:ſed indiuiſi:ac leuiter diſcreti:unguliſq; nõ unguibus ſiles:& pedes maiores priores.In poſterioribus articuli breues. Idẽ poplites itus flectit hoĩs mõ.Cætera aĩalia in diuerſum.Poſterioribus articulos pedibus q̃ prioribus.Nã q̃ aĩal generãt:genua añ ſe flectũt:& ſuffraginũ artus ĩ aduerſũ.Hoĩ genua & cubiti cõtraria.Itẽ urſis & ſimiarę gñi:ob id minime p̃nicibus.Oua parientibus q̃drupedũ crocodilo.Lacertis priora genua poſt curuantur:poſteriora in priorem partẽ.Sũt aũt crura his obliqua humani pollicis modo:Sic & multi pedibus:præterq̃ nouiſſima ſalientibus.Aues ut quadrupedes alas in priora curuant:ſuffragines in poſteriora.Hominis genibus quedam & religio ieſt obſeruatione gentiũ. Hæc ſupplices attingũt.Ad hæc manus tendũt.Hæc ut aras adorant:fortaſſis quia ieſt iis uitalitas.Nãque ĩ ipſa genu utriuſque cõmiſſura dextra leuaque a priore pte gemĩa q̃dam buccarum

inanitas eſt:qua perfoſſa ceu uinculis ſpiritus fugit.Ineſt & in aliis partibus quædã religio:ſicut dextra oſculis auerſa appetiť.In fide porrigiť.Antiquis græciæ in ſupplicando mentũ attingere mos erat.Eſt in aure ima memoriæ locus:quẽ tangẽtes atteſtamur.Eſt poſt aurem æque dextrã nemeſios:quæ dea latinũ nomẽ:ne ĩ capitolio qdẽ ĩuenit:quo referimus tacto ore ꝓximũ a minimo digitum:ueniam ſermonis a diis expoſcentes. Varices in cruribus uiro tm̃:mulieri raro.C Marium:qui ſepties cõſul fuit ſtãtẽ ſibi extrahi paſſum unũ hoiem Oppius auctor eſt.Oĩa aĩalia a dextris partibus incedunt:ſiniſtris incubãt.Reliqua ut libitũ eſt:grãdiunť.Leo tm̃ & camelus pedatim:hoc ẽ ut ſiniſter pes nõ tranſeat dextrum:ſed ſubſequať.Pedes hoĩ maximi:fœminis tenuiores:in oĩ gñe ſuræ homini tm̃:& crura carnoſa .Reperiť apud auctores in ægypto quendã nõ habuiſſe ſuras. Vola homini tm̃ exceptis qbuſdam.Nãq & hinc cognomina inuenta Planci: Plauti:Scauri:Panſæ:ſicuti a cruribus Vari:Variæ:uatinii:quæ uitia:& in q̃drupedibus ſolidas hñt ungulas:q nõ ſũt cornigera.Igiť pro eis telũ ungula eſt illis.Nec talos hñt eadẽ.At q biſulca ſunt:hñt.Iidẽ digitos hñtibus nõ ſunt.Neq prioribus pedibus oĩno ulli.Camelo tali ſimiles bubulis:ſed minores paulo. Eſt enim biſulci diſcrimine exiguo pes imus ueſtigio carnoſo ut urſi. Qua de cã in lõgiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

De ungulis. CA. XLV.

Ngulæ ueterino tm̃ generi renaſcunť.Sues in illyrico qbuſdã locis ſolidas hñt ungulas.Cornigera fere biſulca.Solida ungula & bicorne:nullum. Vnicorne aſinus tm̃ indicus. Vnicorne biſulcum:orix.Talos aſinus indicus unus ſolidipedũ hẽt.Nã ſues ex utroq gñe exiſtimantur:ideo fœtus eaꝝ hoiem qui exiſtimarũt hr̃e facile conuicti. Lynx tantum digitos habẽtium ſimile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuoſos.Talus ãt rectus eſt in articulo pedis uentre eminens:concauo in uertebra ligatus.

uel fœdi earum uel forus eorum uel uenere uel cũ cane

De pedibus auium & unguibus. CA. XLVI.

Viũ aliæ digitatæ:aliæ palmipedes:aliæ ĩter utrũq digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed oĩbus q̃terni digiti:tres in ſuperiore parte:unus in calce.Hic deeſt quibuſdã lõga crura hñtibus. Inx ſola utrinq binos hẽt. Eadẽ linguã ſerpẽtiũ ſimilẽ in magnã lõgitudinẽ porrigit.Circũagit collũ in aduerſũ ſe.Vngues ei grãdes ceu gracchulis.Auiũ qbuſdã grauioribus in cruribus additi radiĭ.Nulli uncos hñtiũ ungues longi pedes.Porrectis ad caudã eæ cruribus uolãt.Quibus breues cõtractis ad mediũ.Qui negãt uolucrẽ ullã ſine pedibus eẽ:cõfirmãt & apodas hr̃e:& nycterin:& drepanin in eis:q rariſſime apparẽt.Viſæ iam ẽt ſerpẽtes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectoꝝ a duobus ad centum. CA. XLVII.

Nſectoꝝ aĩaliũ pedes primi lõgiores duros hñtibus oculos ut ſubĩde pedibꝰ eos tergãt:ceu notamus ĩ muſcis.Quæ ex iis nouiſſimos hñt lõgos:ſaliũt ut locuſtæ.Oĩbus aũt iis ſeni pedes. Araneis qbuſdã ꝓlõgi accedũt bini.Internodia ſingulis terna.Octonos & marinis eẽ diximus polypis:ſæpiis:lolliginibus:cancres:q brachia in contrariũ mouẽt:pedes in orbẽ:aut in obliquũ. Iidẽ ſoli aĩaliũ rotũdi.Cætera binos pedes duces hñt:cãcri tm̃ q̃ternos.Quæ hũc numeꝝ pedũ exceſſere terreſtria ut pleriq uermes:nõ ĩfra duodenos habẽt:aliq uero & centenos.Nũerus pedũ ĩpar nulli eſt.Solidipedũ crura ſtatim iuſta naſcunť mẽſura:Poſtea exporrigentia ſe uerius q̃ creſcẽtia.Itaq in ĩfantia ſcabũt aures poſterioribus:qđ addita ætate nõ queunt:Quia longitudo ſuperficiẽ corpoꝝ ſolam ampliat. Hac de cã inter initia paſci:niſi ſubmiſſis genibus nõ poſſunt:nec uſq dũ ceruix ad iuſta incrementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. CA. XLVIII.

Omilionum genus in omnibus animalibus eſt:atque etiam inter uolucres.Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus.Oſſea ſunt lupis:uulpibus:muſtellis:uiuerræ.Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoq ſimul ut expirauerit corneſcere aiunt.Camelino arcus intendere orientis populis fidiſſimum. Necnon in aliqua gentium quoque in iis diſcrimina.Et ſacrorum etiam citra perniciem amputatis matris deum gallis.Contra mulierum paucis prodigioſa aſſimilatio ſicut hermaphroditis utriuſq ſexus.Quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror.Oſtentabat certe hermaphroditas ſubiuges carpento ſuo equas in treberico galliæ agro repertas:ceu plane uiſenda res eſſet:principem terrarum inſidere portentis.Teſtes pecori armentoque ad crura decidui:ſuibus adnexi:delphino prælongi:ultima conduntur aluo:& elephanto occulti.Qui oua parientium lumbis intus adhærent:qualia ociſſima ĩ uenere.Piſcibus ſerpentibuſque nulli: ſed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ.Buteõibus terni. Homini tantum iniuria aut ſpõte naturæ frangũtur.Idq tertium ab hermaphroditis & ſpadonibus ſemiuiri genus habent.

Mares in omnĩ genere fortiores: præterq̃ in pantheris & ursis.

De caudis. CA. XLVIIII.

Audæ præter hoĩem ac simias oĩbus fere aĩalibus: & oua gignẽtibus ꝑ desiderio corpoꝝ. Nudæ hirtis & apris: setosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascũtur. Pisciũ meatus gubernaculi mõ regũt. Atq; ẽt in dextrã ac leuã motæ: ut remigio quodã ĩpellunt. Lacertis inueniunť & geminæ. Boum caudis lõgissimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idem asinis longior q̃ equis: sed setosus ueterinis. Leoni ĩfima parte ut bubus & sorici: & pantheris non item. Vulpibus & lupis uillosus ut ouibus: quippe procerior. Sues intorquent. Canũ degeneres sub aluum reflectunt.

uel paruæ uillosæ ut ursis prælõgæ & setosæ ut equis

De uocibus. CA. L.

Ocem non hr̃e nisi quæ pulmonẽ & arterias hñt: hoc est nisi quæ spirant: Aristoteles putat. Icciřco & insectis sonũ esse non uocẽ: intus meante spiritu: & incluso sonante. Alia murmur edere: ut apes. Alia cũ tractu stridorẽ: ut cicadas. Recepto enim ut duobus sub peccatore cauis spiritu mobili occursante mẽbrana intus attritu eius sonare uiscera lat notũ ẽ. Cætera sił cũ uolatu ĩcipere audiri: & desineř: ut muscas: apes. Sonũ enĩ attritu & interiore aura non aĩa reddi. Locustas pennaꝝ & femoꝝ attritu sonare crediť sane. Item aq̃tiliũ pectines stridere cũ uolãt. Mollia & crustis intecta nec uocem: nec sonũ ullum hr̃e. Sed & cæteri pisces q̃uis pulmone & arteria careant: non in totũ sine ullo sono sunt. Stridorẽ eum dentibus fieri cauillanť. Et iis qui aper uocatur in acheloo amne: grũnitum hẽt: & alii de quibus diximus oua parientibus. Sibilus serpentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis: ut dictũ est: nisi si & in his ferenda dubitatio est: qui mox in ore concipitur non in pectore. Multum tamẽ in his refert & locoꝝ natura. Multæ in macedonia traduntur. Muti & apri. Auiũ loquaciores quæ minores: & circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis añ pugnã ut perdicibus. Aliis cum uicere ut gallinaceis. Iisdem sua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento similem elidit sonum: per nares autẽ tubarum raucitati. Bubus tantũ fœminis uox grauior: in alio omni genere exilior q̃ maribus. In hoĩe etiam castratis. Infantis nascentis nulla audiť anteq̃ totus emergat utero. Primus sermo annicu lo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepũdiis: Quo prodigio totũ id cõcidit regnũ. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roborať a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neq; in alio aĩaliũ sæpius mutať. Mira ꝑterea sunt de uoce digna dictu in theatroꝝ orchestris scobe: aut harena superiecta deuorař: & in rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eadẽ concauo uel recto parietum spatio: q̃uis leui sono dicta uerba ad alterum caput perferẽs si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus partem habet. Agnoscimus eam priusq̃ cernamus: non aliter q̃ oculis. Totidemq; sunt eæ: quot in rerum natura mortales: & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gentiũ: totq; linguarum toto orbe diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi: q̃ nos distinxit a feris. Inter ipsos quoq; homines discrimen alterum æque grandem q̃ a beluis fecit.

De agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hominis. CA. LI.

Embra aĩalibus agnata: inutilia sunt: sicut sextus hoĩ semper digitus. Placuit in ægypto nutrire portẽtũ: binis & in aduersa capitis parte oculis hominem: sed iis nõ cernẽtẽ. Miror quidem Aristotelem nõ mõ credidisse ꝑscita uitæ eẽ aliq̃ in corporibus ipsis: uerumetiam prodidisse. Quæ quãq̃ uana existimo: nec sine cõtatione proferẽda: ne in se quisq; & auguria anxie quærat. Attingam tamẽ quæ tantus uir in doctrina ñ spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum colorem: pluresq; in manu incisuras: nec perpetuas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una duas incisuras longas habentes: & pluresq̃. xxxii. dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tñ narrata. Addidit morum aspectus simili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus: quos uerbis eius subiiciã. Frons ubi est magna: segnem animum subesse significat. Quibus parua mobilem. Quibus rotunda iracundum: uelut hoc uestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum: molles significant. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tempora ĩflexa derisores. Quibus in totum demissa: maliuolos & inuidos. Oculi quibuscunq; sunt longi: maleficos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: malitiæ nota præuenti. Cãdidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui identidem autem operire solent inconstantiæ. Auricularum magnitudo

loquacitatis & ſtultitiæ nota eſt. Hactenus Trogus.

De aïa: & de habitu aïalium: & quæ guſtata interimant: & de uictu hominis: & quibus de cauſis non coquatur CA. LII.

Nimæ leonis uirus graue: Vrſi peſtilens. Contacta halitu eius attingit nulla fera: citiuſq; putreſcunt afflatæ reliquis. Hoïs tantum natura infici uoluit pluribus modis: & ciboꝝ ac dentiũ uitiis: ſed maxime ſenio. Dolorẽ ſentire non poterat: tactu ſenſuque oĩ carebat: ſine qua nihil ſentit. Eadem comeabat ab eo recens aſſidue exitura ſupremo: & ſola ex oĩbus ſuperfutura. Deniq; hæc trahebat e cælo. Huius quoq; tñ reperta pœna eſt: ut neq; idipſum quo uiuit in uita iuuaret. Parthoꝝ populis hoc præcipue & a iuuẽta pp indiſcretos cibos: nãq; & uino fœtent ora nimio. Sed ſibi pceres medent grano aſſyrii mali: cuius ẽ ſuauitas præcipua in eſculenta addito. Elephãtoꝝ aïa ſerpentes extrahit. Ceruoꝝ itẽ urit. Diximus hominum gñ̃a qui uenena ſerpentium ſuctu e corporibus exigerent. Quin & ſuibus ſerpẽtes in pabulo ſunt: & aliis uenenũ eſt. Quæ inſecta appellauimus oïa olei aſperſu necant. Vultures unguento quidẽ fugãtur. Alia alios appetunt odores. Scarabei roſa. Quoſdã ſerpentes ſcorpio occidit. Scythæ ſagittaꝝ ungunt aciem uiperina ſanie & humano ſanguine. Irremediabile id ſcelus. Mortẽ ilico affert leui tactu. Quæ aïalium ueneno paſcerent diximus. Quædam inocua alioqn uenenatis paſta noxia fiunt & ipſa. Apros in pamphilia & ciliciæ mõtoſis ſalamãdra ab iis deuorata qui edere moriunt. Nec.n.eſt itellectus ullus in ſapore uel odore. Et aqua uinũq; interimit. Salamandra ibi immortua: uel ſi oĩno biberit: unde potet. Itẽ rana quam uocant rubetam: tãtũ inſidiaꝝ eſt uitæ. Veſpæ ſerpente auidæ ueſcũtur. Quo alimento mortiferos ictus faciũt. Ideoq; magna differentia eſt uictus: ut in tractu piſce uiuentium Theophraſtus prodidit. Boues quoq; piſce ueſci: ſed non niſi uiuente. Homini cibus utiliſſimus ſimplex. Aceruatio ſapoꝝ peſtifera: & condimenta pernicioſiora. Difficulter autẽ perficiuntur omnia in cibis acria: nimia: & auide hauſta: & æſtate q̃ hyeme difficilius: & in ſenecta q̃ in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc ĩ remedium excogitatæ: frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis: maxime autem dentibus. Somno concoquere corpulentiæ q̃ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

uel & his

De corpulẽtia augenda uel minuẽda: & q̃ guſtu famẽ ac ſitim ſedent. CA. LIII.

Vgeſcunt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur ſiccis & aridis frigidiſq;: ac ſiti. Quædam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibũt. Homini nõ ante diem ſeptimũ lætalis in edia. Duraſſe & ultra undecimũ pleroſq;. Certum eſt mori eſuriendi ſemper inexplebili auiditate aïaliũ uni hoi. Quædã rurſus exiguo guſtu famẽ ac ſiti ſedant: cõſeruantq; uires: ut butyꝝ: ut titipace: glycyrrizon. Pernicioſiſſimũ autẽ & in omni uita quidem quod nimium. Præcipue tamen corpori: minuique quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ tranſeamus.

ul' hippace

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XII. PROOEMIVM.

NIMALIVN OMNIVM Q VAE NOSCI POTVERE NAturæ generatim membratimque ita ſe habent. Reſtant neque ipſa anima carentia: quandoquidem nihil ſine ea uiuit: terra edita: ut inde eruta dicantur: ac nullum ſileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumque munus homini datum: arbores ſiluæque intelligebantur. Hinc primum alimentum. Harum fronde mollior ſpecus: libro ueſtis. Etiamnum gentes ſic degunt. Quo magis ac magis admireris ab his prĩcipiis cædi mõtes in marmora. Veſtes a ſeribus peti. Vnionem in rubri maris profũdo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata ſunt aurium uulnera. Nimirum quoniam parum eſt collo crinibuſq; geſtari: niſi infoderentur etiam corpori. Quamobrem ſequi par eſt ordinem uitæ: & arbores ante alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

uel admiraris ſubit

De arborum honore: & quãdo platanus primum in italia: & de natura earum CA. I.

Ac fuere numinū templa:priscoq; ritu ut simplicia rura etiam nunc deo præcellentē arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra q̄ lucos. Et in iis silētia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruanť. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruæ olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & siluanos Faunosq; & deoꝝ genera siluis:ac sua numina tāq̄ e cælo attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge siccis hoīem mitigauere. Ex iis recreans mēbra olei liquor:uiresq; potus uini:tot deniq; sapores annui sponte uenientes:& mensæ:depugneť licet eaꝝ causa cū feris:& pasti naufragoꝝ corporibus pisces expetanť:etiamnū tñ secūdæ. Mille præterea sunt usus eaꝝ:sine quis uita degi nō possit. Arbore sulcamus maria:terrasq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinū fuere:nondū precio excogitato beluaꝝ cadaueri:atq; ut a diis nato iure luxuriæ eodem ebore numinū ora spectarenť:& mensaꝝ pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimēto gallias hanc primū habuisse cām supfundendi sese italiæ:q; Elico ex heluetiis ciuis eoꝝ fabrilē ob artē romæ cōmoratus ficū siccā & uuam: oleique ac uini præmissa remeās secū rulisset. Quapp hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure mireť arborē umbræ gratia tm̄ ex alieno petitā orbe? Platanus ea est. Hæc per mare ionium in Diomedis insulā eiusdē tumuli gr̄a primū inuecta. Inde in siciliā transgressa:atq; inter primas donata italiæ:ēt ad morinos usq; peruecta:ad tributariū ēt pertinens solū:ut gentes uectigal & pro umbra pēdāt. Dionysius prior siciliæ tyrānus regiū urbem transtulit eas:domus suæ miraculū: ubi postea factū gymnasiū:nec potuisse in amplitudinē adolescere:& alias fuisse in italia:ac nominatim hispania apud auctores inueniť. Hoc actū circa captæ urbis ætatē:tantūq; postea honoris increuit:ut mero infuso enutriāť. Cōpertū id maxime pdesse radicibus. Docuimusq; etiā arbores uina potare. Celebratæ sunt primū in ambulatiōe achademiæ athenis cubitoꝝ.xxx. sex unius radice ramos antecedēte. Nunc est clara in lycia sotia gelidi fōtis amoenitate itineri apposita domicilii modo caua octoginta atque unius pedū specu:numeroso uertice:& se uastis protegens ramis arboꝝ instar agros longis obtinēs umbris:ac ne qd desit spelūcæ imagini saxea ītus crepidinis corona muscosos cōplexa pumices extat:tam digna miraculo:ut Licinius Mutianus ter cōsul:& nuper ꝓuinciæ eius legatus ꝓdendū etiā posteris putarit:epulatū intra eā se cū duodeuicesimo comite. Large ipsa toros præbente fronde:ab oī afflatu secuꝝ optantē imbriū p folia crepitus. Lætiorē q̄ marinoꝝ nitore picturæ uarietate laquearū auro cubuisse ī eadē. Aliud exēplū Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata:laxisque ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulanti cum ipse pars esset umbræ qndecim cōuiuaꝝ ac ministerii capace triclinio:quā coenā appellauit:ille nidū. Et gortynæ in insula creta iuxta fontē platanus una insignis utriusque linguæ monumētis:nunq̄ folia dimittens. Statimque ei græciæ fabulositas supfluit: Iouem sub ea cū Europa concubuisse. Ceu uero non alia eius generis esset in cypro:sed ex ea primum in ipsa creta ut est natura hoīum nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitiū:quādoq dē cōmendatio arboris eius nō alia maior est:q̄ solē æstate arcere:hyeme admittere. Inde in italiā quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli esernini libertus:sed qui se potentiæ cā Cæsaris libertis adoptasset spado thessalicus prædiues ut merito dici posset. Is quoque Dionysius transtulit id genus. Durantque etiam in italia portenta terrarum:præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit italia.

uel ut alias

De cameplatano:& qs totōderit uiridaria. CA .II.

Anque & camæplatani uocanť coactæ breuitatis:qm̄ arboꝝ ēt abortus inuenimus. Hoc quoque ergo in gñe pumilionū īfoelicitas dicta erit. Fit aūt & serēdi gñe & recidendi. Primus Cn. Martius ex equestri ordine Diui Augusti amicus inuenit nemora tonsilia intra hos.lxxx.annos.

De peregrinis arboribus:& malo assyria. CA. III.

Eregrinæ cerasi persicæque:& oēs quaꝝ græca noīa aut aliena. Sed quæ ex iis incolarū numero esse coepere:dicenť inter frutiferas. In præsentia externa ꝓsequemur:a salutari maxime orsi. Malus assyria:quā alii uocāt medicā:uenenis medeť. Foliū eius ē unedonis intercurrentibus spinis. Pomū ipsū alias nō mandiť:odore præcellit folioꝝ quoque: qui transit in uestes una cōditus:arcetque aīaliū noxia. Arbor ipsa oībus horis pomifera est:aliis cadentibus:aliis maturescentibus:aliis uero subnascētibus. Tētauere gēres transferre ad se pp remedii præstantiā fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramento. Qualiter oīa transitura lōgius seri artissime transferrique q̄ meminisse conueniet:ut semel quæque dicanť. Sed nisi apud medos & in perside nasci noluit. Hæc est cuius grana parthoꝝ pceres incoquere diximus

esculentis: commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus:uel quādo primum romæ hebenus. CA IIII.

ITem indiæ arbo℞ magnitudinē unā:quā peculiarius Virgilius celebrauit hebenum nusq̄ alibi nasci ꝓfessus. Herodotus eā æthiopiæ intelligere maluit:tributi uice regibus ꝑsidis e materie eius centenas phalangas tertio quoq̧ anno pēsitasse æthiopias cū auro & ebore ꝑdendo. Nō omittēdū id quoq̧ uicenos dētes elephāto℞ grādes:qm̄ ita significauit:æthiopas eadē cā pēdere solitos:tāta ebori auctoritas erat:urbis nostræ trecētesimodecimo anno. Tūc.n.auctor ille historiā eā cōdidit Thuriis in italia. Quo magis mi℞ est:qđ eidē credimus:q padū amnē nō uidisset:nemini ad id tēpus asiæ græciæq̧:aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq̧ nuper allatā Neroni principi rarā arborē hebenū. A meroe usq̧ ad syenē finē iperii per nongenta nonaginta sex mil.pass.nullāq̧ aliā nisi palma℞ generis eē docuit. Ideo fortassis in tributo℞ auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eā magnus Pōpeius in triūpho mithridatico ostendit. Accēdi eā Fabianus negat. Vrit̄ tñ odore iucundo. Duo gña eius. Ra℞ id qđ melius. Arboreū trūco enodi:materiæ nigri splēdoris:ac uel sine arte ꝓtinus iucūdi. Alte℞ fruticosum cytisi modo:& tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis. CA. V.

IBi & spina silis:sed dep̄hensa uel lucernis igni ꝓtinus trāsiliente. Nunc eas exponā:qs mirata est Alex.magni uictoria:orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma hēt. Ipsa se ꝓferens:uastis diffundit̄ ramis. Quo℞ pōdera adeo in terrā curuant̄:ut annuo spatio ī figant̄:nouāq̧ sibi ꝓpaginē faciant circa parentē in orbes:quodā ope topiario. Intra sēpē eā æstiuant pastores:opacā pariter & munitā uallo arboris:decora specie subter intuenti ꝓculue fornicato ambitu. Supiores eiusdē rami in excelsū emicāt:siluosa multitudīe:uasto matris corpore:ut lx.pas.pleræq̧ orbē colligāt. Vmbræ uero bina stadia operiāt. Folio℞ latitudo peltæ effigiē amazonicæ hēt. Ea cā fructū integēs:crescere ꝓhibet. Rarusq̧ ē nec fabæ magnitudinē excedēs. Sed ꝑ folia solibus coctus ꝑdulci sapore digno miraculo arboris gignit̄ circa acesinē maxīe amnem.

De arbore pala:& arboribus indicis sine nominibus:& laniferis. CA. VI.

MAior alia pomo & suauitate ꝑcellentior:quo sapiētiores indo℞ uiuūt. Foliū alas auiū imitat̄ lōgitudine triū cubito℞:latitudīe duū. Fructū e cortice mittit admirabilē succi dulcedine:ut uno q̄ternos satiet. Arbori nomē palæ pomo:arienæ plurima est in sidracis expeditionū Alex.termino. Est & alia silis huic:dulcior pomo:sed interaneo℞ ualitudini infesta. Edixerat Alex.ne qs agminis sui id pomū attingeret. Gña arborū macedones narrauere:ex maiore parte sine noībus. Est & terebintho silis cætera:pomo amygdalis:uel minore tm̄ magnitudine: ꝑcipuæ suauitatis in bactris. Vtiq̧ hanc aliqui terebīthum esse proprii gñis potiusq̄ silem ei putauerūt. Sed uñ uestes lineas faciūt:foliis moro similis:calice bōbicino cynorhodo:serunt eā in cāpis:nec est gratior ulla℞ ꝓspectus. Oliua īdiæ sterilis:ꝑterq̄ oleastri fructu.

uel sienæ

uel pomi

De piperis arboribus:& gariophylo:& aliis pluribus. CA. VII.

PAssim uero q̄ piper gignūt:iuniperis nostris similes:q̄q̄ in frōte caucasi solibus opposita gigni tm̄ eas aliq tradidere. Semina a iunipero distant paruulis siliquis:q̄les in phasiolis uidemus. Hæ priusq̄ dehiscāt:decerptæ tostæq̧ sole faciūt qđ uocat̄ piper lōgū. Paulatim uero dehiscētes per maturitatē:oñdūt candidū piper:quod deinde tostū solibus:colore rugisq̧ mutat̄. Ve℞ & iis sua iniuria est:atq̧ cæli intēperie carbūculant̄:fiūtq̧ semina cassa & inania:qđ uocant brechmasin:indo℞ lingua sic significāte abortū. Hoc ex oī gñe asperrimū:leuissimūq̧:& pallidū. Gratius nigrū:lenisq̧ utroq̧ cādidū. Nō est huius arboris radix:ut aliq existimauere:quā uocāt singiuerim:alii uero gingiberim:q̄q̄ sapore simili. Id.n.in arabia atq̧ troglodytica in uillis nascit̄. Paruæ herbæ:radice candida. Celeriter ea cariā sentit:q̄uis in tanta amaritudīe. Preciū eius in libras sex. Piper lōgū facillime adulterat̄ alexādrino sinapi. Emitur in libras xxv. Albū.xvii. Nigrū.xiiii. Vsū eius adeo placuisse mi℞ est. In aliis qppe suauitas cœpit:in aliis species inuitauit. Huic nec pomi:nec baccæ cōmēdatio est aliq̄. Sola placere amaritudine:& hāc in īdos peti. Quis ille q primus cibis experiri uoluit:aut cui in appetēda auiditate esurire nō fuit satius? Vtrūq̧ siluestre gentibus suis est:& tñ pōdere emit̄ ut au℞ uel argentū. Piperis arborē iam ēt hēt italia maiorē myrto:nec absimilē. Amaritudo grano eadē q̄ piperi musteo credit̄ eē. Deest tosta illa maturitas:ideoq̧ & ruga℞:colorisq̧ similitudo. Adulterat̄ iuniperi baccis mire uim trahētibus. In pōdere qdē multis modis. Est etiānū in india piperis grani simile:quod uoca

tur gariophylon grandius fragiliusq;. Tradunt in indico luco id gigni. Aduehit odoris grã. Fert & in spinis piperis similitudinẽ: præcipua amaritudie foliis paruis: dẽsisq; cyperi mõ: ramis triũ cubitoꝝ: cortice: pallido: radice lata: lignosaq;: buxei coloris. Hac in aqua cum semine excepta in æreo uase medicamentũ fit: quod uocat lycion. Ea spina & in pelio monte nascit: adulteratque medicamẽtũ. Itẽ asphodeli radix: aut fel bubulũ: aut absinthiũ uel thus uel amurca. Lytiũ aptissi mum medicinæ quod est spumosum. Indi in utribus cameloꝝ: aut rhinocerotũ admittunt. Spinam ipsam in græcia quidam pixacanthum chironium uocant. uel iunipe ri modo

De machir: & arboribus amanæ gentis. CA. VIII.

ET machir ex india aduehit cortex rubens: radicis magnæ: noĩe arboris suæ. Qualis sit ea: incõpertũ habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos pcipuus habet. Saccharon & arabia fert: sed laudatius india. Est aũt mel in arũdibus collectũ: gũmiũ mõ cãdidũ: dẽtibus fragile. Amplissimum nucis auellanæ magnitudie: ad medicinæ tm̃ usũ. Contermina indis gens ariana appellat: cuius spina lachrymaꝝ pciosa: myrrhæ similis: accessu pp̃ter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilẽs rhaphani: folio lauri: odore equos inuitãte: q pene eqtatu orbauit Alex. prio introitu. Quod & in gedrosiis accidit. Item laurino folio. Et ibi spina tradita est: cuius liquor aspersus oculis cæcitatẽ ĩfert animalibus omnibus. Necnon & herba præcipui odoris referta minutis serpentibus: quaꝝ ictu ptinus moriendum eẽt. Onosicritus tradit in hyrcaniæ cõuallibus ficis similes esse arbores: quæ uocentur occhi: ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio & arboribus persici maris. CA. IX.

VIcina est bactriana: ĩ qua bdelliũ noĩatissimũ. Arbor nigra est: magnitudie oleæ folio roboris: fructu caprifici: naturaq; gũmi. Alii brochõ appellãt: alii malachrã: alii maldacõ. Nigꝝ uero & in offas cõuolutũ hadrobolũ. Esse aũt debet trãslucidum: simile æ: odoratum: & cũ fricat pingue: gustu amaꝝ citra acorem. In sacris uino perfusũ odoratius. Nascit & in arabia indiaque & media ac babylone. Aliqui parthicũ uocant ex media aduectũ: Facilius hoc & crustosius: amariusque & gũmosum. Adulterat amygdala nuce. Cætera eius genera cortice: & scordasti: Ita uocat arbor æmula gũmi. Sed deprehendunt (quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit) odore: colore: põdere: gustu: igne. Bactriano nitor siccus: multique candidi ungues. Præterea suũ pondus: quod grauius esse aut leuius non debeat. Precium sincæro in libras decẽ tm̃: Gentes supradictas persis attingit: rubro mari: quod ibi persicum uocauimus lõge in terra æstus agente. Mira arboꝝ natura. Nãque erosæ sale inuectis derelictisque similes sicco littore radicibus nudis polypoꝝ mõ amplexæ steriles harenas spectant. Eædem mari adueniẽte fluctibus pulsatæ resistunt ĩmobiles. Quin & pleno æstu operiunt totæ. Apparetque reꝝ argumẽtis asperitate aquaꝝ illas ali. Magnitudo mirãda est. Species similis unedõis. Pomum amygdalis extra: intus contortis nucleis. uel blochõ uel machin ul' mandalcon

De arboribus persicæ insulæ: & lanigeris arboribus. CA. X.

TYlos insula in eodẽ sinu est: repleta siluis qua spectat orientẽ: quaque & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate inenarrabili. Pomũ lupino simile: propter asperitatẽ intactum oĩbus aĩalibus. Eiusdẽ insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbores alio mõ q̃ serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora essent: uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas: quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas: ex quibus uestes precioso linteo faciunt.

De gossipio: & arboribus ex qbus uestes fiunt: & qbus modis cõstẽt arboꝝ fructus. CA. XI.

ARbores uocant gossipios fertiliores ẽt tylo in minore: q̃ distat. x. M. pas. Iuba circa fruticẽ lanugines esse tradit. linteaque fieri indicis pstantiora. Arabiæ aũt arbores ex quibus uestes faciant: cynas uocari: folio palmæ simili. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ specie: sed magnitudine quadruplici sine odore quod miremur. In eo tractu est & alia similis: foliosior tamen: roseique floris: quem noctu cõprimens aperire incipit solis exortu: meridie expandit. Incolæ dormire eũ dicunt. Fert eadem insula & palmas: oleasque: ac uites: & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborũ folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus: & imbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quandã generum distinctionem: quoniam fructus iis constat: radice: frutice: cortice: succo: lachryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo.

De costo & nardo & differentiis nardi. CA. XII.

Adix & foliū indis est maximo precio. Radix costi gustu feruens: odore eximio: fruti ce alias inutili: primo stati introitu amnis indi in patale insula. Duo sunt eius gña: ni grū: & quod melius candicās. Preciū in libras. xvi. De folio nardi plura dicere par est: ut principali in unguentis. Frutex est graui & crassa radice: sed breui ac nigra: fragili

nel cyperi

qꝫ: q̄uis pingui. Situm redolēte ut cupressi aspero sapore: folio paruo dēsoqꝫ. Cacūina in aristas se spargū t: ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrāt. Alteꝝ eius genus apud gangē nascēs dā naẽ in totū ozenitidis noīe uirus redolens. Adulteraẽ & pseudonardo herba: quæ ubiqꝫ nasciẽ: crassiore atqꝫ latiore folio: & colore languido in candidū uergente. Itē sua radice permixta ponderis causa: & gūmi: spumaqꝫ argenti: aut stibio: cyperiue cortice. Sincæꝝ quidem leuitate depre hēdiẽ: & colore ruffo: odorisqꝫ suauitate & gustu: maxime siccāte os: sapore iucūdo. Preciū spicæ in libras. lxxxx. Folia diuisere annonam ab amplitudine: qd' hadrosphæꝝ uocaẽ maioribus: siclis xxx. Quod minore folio est: mesosphęꝝ appellaẽ: emiẽ. X. lx. Laudatissimū microsphæꝝ e minimis foliū: Preciūqꝫ eius. X. lxxv. odoris grã oībus: maior recentibus. Nardo color q̄ inueterauerit nigriori melior. In nr̄o orbe ꝓxime laudaẽ syriacū: mox gallicū. Tertio loco creticū: qd' alii qdē agriū uocant: alii phu: folio olusatri: caule cubitali geniculato: in purpura albicante: radice obliq uillosaqꝫ & imitante auiū pedes. Baccaris uocaẽ nardū rusticū: de quo dicemus inter flores. Sūt aūt ea oīa herbæ: præter indicū. Ex iis gallicū & cū radice uelliẽ: abluiturqꝫ uino. Siccaẽ in umbra: alligaẽ fasciculis in charta nō multū ab indico differens: syriaco tm̄ leuius. Preciū siclis. xiii. In iis ꝓbatio una: ne sint fragilia & arida potiusq̄ sicca folia. Cum gallico nardo semper nascitur herba: quæ hirculus uocaẽ a grauitate odoris & similitudine: qua maxime adulteraẽ. Distat q; si ne cauliculo est: & q; minoribus foliis: quodqꝫ radicis neqꝫ amaræ neqꝫ odoratæ.

De assaro: amomo: & amomide: & de cardamomo. CA. XIII.

Ardi uim habet & assarum: & quod ipsum aliqui siluestre nardum appellant. Est aūt ederæ foliis: rotundioribus tm̄ mollioribusqꝫ: flore purpureo: radice gallici nardi semen acinosum saporis calidi: ac uinosi. Montibus in umbrosis bis anno floret. Optimū in ponto: ꝓximū in phrygia: tertium in illyrico. Fodiẽ cum folia mittere incipit. Et in sole sic caẽ: celeriter sitū trahens: ac senescens. Inuēta nuper & ī thracia herba est: cuius folia nihil ab idi

nl' myrtuoso

co nardo distant. Amomi uua in usu est indica uite labrusca ut alii existimauere: frutice uenoso: palmi altitudine: carpiturqꝫ cum radice: manipulatim leniter componitur: protinus fragile. Laudatur q̄ maxime punici mali foliis simile: nec rugosis: colore ruffo. Secunda bonitas pallido: her

nel syriaco

baceum peius. Pessimumqꝫ candidū: qd' & uetustate euenit. Preciū uuæ in libras sicli. lxx. Friato uero amomo. lxxxii. Nascitur & in armeniæ parte: quæ uocaẽ otene: & in media & in pōto. Adulteratur foliis punicis: & gummi liquido: ut cohæreat: conuoluatqꝫ se in uuæ modum. Est & quæ uocaẽ amomis minus uenosa: atqꝫ durior: ac minus odorata: a quo apparet aut aliud esse: aut colligi immaturum. Simile iis & nomine & frutice cardamomum: semine oblongo. Metitur eodem modo & in arabia. Quattuor eius genera. Viridissimum ac pingue acutis angulis cōtumax fricāti: quod maxime laudatur. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius: atqꝫ nigrius. Peius tamen uarium: & facile tritu: odorisqꝫ parui. Quod uerius costo uicinius eē debet. Hoc & apud medos nascitur. Precium optimi in libras. xii. Cinamomo gentilitas proxima erat: nilus: ni prius arabiæ diuitias indicari conueniret: causasqꝫ quæ cognomen illi fœlicis: ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus & myrrha. Hæc & cum troglodytis communis.

De thure & arboribus thuris. CA. XIIII.

Hura præter arabiam nullis: ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sunt fere attramitæ pago sabæoꝝ capite regni. Sabota in mōte excelso: a quo octo mānsionibus distat regio eorum thurifera: Saba appellatur: quod significaẽ græci misterium dicūt: spectans ortus solis æstiui undiqꝫ rupibus inuia: & a dextra maris scopulis inaccessa. Id solum e rubro lacteum traditur. Siluarum lōgitudo est schœnorum. xx. Latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione stadia. xl. hoc est passus quinque mil. Aliqui. xxii. stadia singulis schœnis dedere: attolluntur colles alti: decurruntqꝫ & in plana arbores sponte natæ. Terrā argillosam esse conuenit: raris fontibus ac nitrosis. Attingunt & minæi pagus alius: per quos euehiẽ uno tramite angusto. Hi primi commertium thuris fecere maximeque exercent: A quibus & mineum dictū est. Nec præterea arabū alii thuris arborem uident: ac ne horum quidē oēs. Ferūtqꝫ ccc. non amplius esse familiarum: quæ ius per successiōes id sibi uendicent. Sacros uocari ob id: nec ullo congressu fœminarum: funerumqꝫ cum incidant eas arbores: aut metāt: pollui. Atqꝫ ita

religione merces augeri. Quidam promiscuum ius iis populis esse tradūt in siluis. Alii per uices annorū diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies: cōstat. Res in arabia gessimus: & romana arma ī magnā partē eius penetrauere. C. ēt Cæsar Augustu filius inde gloriā petiit: nec tñ ab ullo (quod equidem sciam) latino arborū earū tradita est facies. Græcorū exempla uariant. Alii folio pyri mi nore duntaxat & herbidi coloris ꝓdidere. Alii lentisco similem subritilo folio. Quidam terebin thum esse: & hoc uisum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uoluminibus: q̄ scripsit ad. C. Cæ sarem Augusti filium ardētē fama arabiæ tradit contorti esse caudicis: ramis aceris maxime pō tici. Succū amygdalæ mō emittere. Talesq; in carmania apparere: & in ægypto satas studio Ptole mæorū regnantiū. Cortice lauri esse cōstat. Quidam & foliū simile dixere. Talis certe fuit arbor sardibus. Nam & asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt: omnia incertiora fecerunt. Quod iure miremur: uirgis etiam thuris ad nos commeantibus qui bus credi potest: matrem quoq; teretē & enodi fructificare trunco. Meti semel anno solebat mi nore occasione uendendi. Iam quæstus aliam uindemiam affert: prior atque naturalis circa canis ortum flagrantissimo æstu incidentibus: qua maxime uideaẗ esse prægnans: tenuissimusq; tendi cortex. Laxaẗ hic plaga: non adimiẗ. Inde ꝓsilit spuma pinguis. Hæc cōcreta densaẗ: ubi loci natu ra poscat tegete palmea excipiente. Aliubi area circū pauita. Purius illo modo: sed hoc pondero sius. Quod in arbore hæsit: ferro depectiẗ: ideo corticosum. Silua diuisa certis portionibus mu tua innocentia tuta est. Neq; ullus saucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule ale xandriæ ubi thura interpollantur: nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adiicitur capiti: demptisue reticulis. Nudi emittūtur: tāto minus fidei apud nos poena: q̄ apud illos siluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum: candidū. Secunda uindemia est uere: ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit: nec comparandū priori. Illud carfiatum: hoc dathiathum uocant. Creditur & nouellæ arboris candidius esse: sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putāt gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit: masculum uocamus: cum alias nō fere mas uocetur: ubi non sit foemina. Religioni tributum ne sexus alter usurparetur. Masculum aliqui putāt a specie testium dictum. Præcipua autem gratia est mammoso cum hærente lachryma priore consecuta alia mi scuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio. Cum minori diripiendi auiditate lētius na sci liceret. Græci stagoniam & atomum tali modo appellant: minorem autem arabiam. Micas cō cussu elisas mannam uocamus. Etiamnum tamen inueniūtur guttæ: quæ tertiam partem minæ: hoc est. xxxix. denariorum pondus æquent. Alexandro magno in pueritia sine Persimonia thu ra ingerenti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cum deuicisset thuriferas gentes: sup plicaret. At ille arabia potitus thure onustā nauim misit ei: Large exhortatus ut deos adoraret. Thus collectum sabotam camelis conuehiẗ: porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decimas deo: quē uocant Sabin: Mensura non pondere sacerdotes accipiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ toleranẗ. Nā & benigne certo itinerū numero deus hospites pascit. Euehi nō potest: nisi per gebbānitas. Itaq; & horū regi pendiẗ uectigal. Caput eorū tomna abest a gaza nostri littoris iudeæ oppido. lxxx. .xxxvii. mil. pas. Quod diuidiẗ in mansiōes came lorū. lxii. Sunt & quæ sacerdotibus danẗ portiōes scribisq; regum certæ. Sed preter hos & custo des satellitesq; & hostiarii & ministri populanẗ. Iam quacūq; iter est aliubi pro aqua aliubi ꝓ pa bulo aut pro mansionibus: uariisq; portoriis pendūt: ut sumptus in singulos camelos denariorū dc. lxxxviii. ad nostrum littus colligat. Iterūq; imperii nostri publicanis pendiẗ. Itaq; optimi thu ris libra siclorū. vi. preciū habet. secūda. xii. tertia. xiiii. Apud nos adulteratur resine cādidæ gem ma per q̄ simili: sed deprehenditur quibus dictum est modis. Probatur cādore: amplitudine: fra gilitate: carbone. Vt statim ardeat. Item ne dentem recipiat potiusq; in micas frangatur.

ul' orobiæ: ab orobo

De myrrha & arboribus myrrhæ. CA. XV.

Yrrham in iisdem siluis permixtam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis arabiæ gigniẗ: ut apparebit in generibus. Cōuehiẗ & ex siluis laudata: petuntq; eam ēt atroglodytis sabbæi transitu maris. Satiua quoq; prouenit multū siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus. Melior radice refrigerata. Arbori al titudo ad quinq; cubita: nec sine spina: caudice duro & ītorto: crassiore q̄ thuris: & ab radice etiā q̄ reliqua sui parte. Corticem læuem: similemq; unedoni. Scabrum alii spinosumq; dixere. Foliū oliuæ: uerum crispius: & aculeatum. Iuba olusatri: aliqui similem iunipero: scabriorem tātum: spi nisq; horridam: folio rotundiore: sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui e thuris arbore utrunq;

nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ: iisdemq; temporibus: sed a radice usque ad ramos qui ualét. Sudant autem sponte priusq̃ incidantur: stacten dictam: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & in siluestri quoque melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo: quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen gebbannitarum quartas partes eius pendunt. Cætero passim ac uulgo coemptam in folles confartiunt: ipsique unguentarii digerunt: haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura & precio eius. CA. XVI.

Enera complura. Troglodytira siluestriũ prima. Erythræa sequens & minæa ĩ q̃ stactæa & attrãitica ẽ gebbãnitica & auseritis gebbãnitarũ regno. Tertia dianitis. Quarta collaticia. Quĩta sembracea ã ciuitate regni sabæorũ mari pxia. Sexta quã durisitin uocãt. Est & cãdida uno tm̃ loco: q̃ in messalũ oppidũ ɔfert̃. Probat̃ troglodytica pigue dine: & q aspectu aridior est: sordidaque ac barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis: nec rotũdis. In cõcretu albicantis succi & tabescẽtis: utq; cõfracta cãdidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secũda bonitas: ĩtus uaria. Pessima q̃ ĩtus nigra. Peior si fit ẽt foris. Precia ex occasiõe ementium uaria. Stactæ a. yi. ad. I. Satiuæ summum ad. xxii. Erythrææ ad. xvi. hanc uolunt arabicam intelligi. Troglodytycæ nucleo ad. xiii. Sex quam odorariam uocant: ad. xiiii. Adulteratur lentisci glebis & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa: sicut põderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur sapore: gummi dente lentiscentis. Facillime autem adulteratur indica myrrha: quæ ibidem quadam e spina colligitur. Hoc solum peius india affert facili distinctione: tanto deterior est.

uel scey

De mastice: ladano: & bruta: enhemo: & strobo: & de styrace. CA. XVII.

Rgo transit in masticem quæ ex alia spina fit in india. Itemque in arabia lamam uocant. Sed mastix quoque gemina est: quoniam & in asia græciaq; herba reperitur e radice folia emittens: & carduũ simile malo seminis plenũ: lachrymaq; erũpit incisa parte summa: uix ut dignosci possit a mastice uera. Necnon & tertia in ponto est bituminis similior. Laudatissima autem chia candida: cuius precium in libras. xx. nigræ uero. xii. Chia e lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur thure & resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte casuque hoc & iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficum alias frõdibus animal: odoratorum uero fruticum expetentius tanquam intelligant precia carpere germinum caules prædulci liquore turgentes: distillantemque ab iis casus mixtura succum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari in puluerem: & incoqui sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri q̃ in nabathæis: qui sunt ex arabia contermini syriæ. Recentiores ex auctoribus strobon hoc uocant. Traduntque siluas arabum pastu caprarum infringi: atque ita succum uillis inhærescere. Verum autem ladanum cypri in insula esse. Vt obiter quæque genera odorum dicantur: quamuis non terrarum ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & esse cesyphum: hyrcorum barbis genibusque uillosis inhærens. Sed ederæ: flore deroso pastibus matutinis cum est rorulenta cypros. Deinde nebula sole discussa in puluerem madẽtibus uillis adhærescere: atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in cypro ex qua id fiat ladam appellent: etenim illi ladanum uocant: huius pingui insidere. Itaque attractis funiculis herbam eam conuolui: atque ita offas fieri. Ergo in utraque gente bina genera: terrenum: & factitium. Id quod terrenum est friabile: factitium lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in carmania & super ægyptum per Ptolemæos translatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore colligique ut gummi inciso cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulterat̃ myrti baccis: & aliis aĩaliũ sordibus. Sinceri odor debet eẽ ferus: & quodãmõ solitudinẽ redolẽs. Ipsũ uisu aridũ: statĩ tactu mollescere. Accensũ fulgere: odore iucũdo gratuitũ. Mixtata deprehẽdunt̃: crepitãtq; ĩ igne. Præterea sincero calculi potius e rupibus inhærẽt: q̃ puluis. In arabia & olea dotat̃ lachryma qua medicamentũ cõficit̃ a græcis enhemon dictũ: singulari effectu cõtrahẽdis uulnerũ cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiũtur. Nec baccæ nocet: cũ cõstet & in foliis salẽ relinqui. Hæc sunt peculiaria arabiæ. Et pauca pterea alibi cõia dicenda: qm̃ in iis uincit: peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tãta mortalibus suarũ rerũ satietas ẽ: alienarũq; auiditas. Petũt igitĩ helimæos arborẽ brutã cupsso fusæ silẽm: ex albidis ramis: iucũdi odoris accensã: & cũ miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius ĩspergere potionibus parthos tradit. Odorẽ proximum esse cedro: fumumq;

eius cõtra ligna alia remedio. Nascitur ultraphasin tigrimq; in finibus opidi scytiæ in mõte scab tho. Petunt & in carmanos arboré histrobum ad suffitus perfusam uino palmeo accedẽtes. Huius odor redit a cameris ad solũ iucundus: sed aggrauans capita: citra doloré tñ. Hoc somnum ægris quærũt. His cõmertiis carra cem oppidũ aperuere: qđ est illis nundinarũ. Inde gabbã oẽs petere solebãt diebus. xx. itinere: & palæstinam syriã. Postea carracẽ peti cœptũ: ac regna parthorum ex ea cã Iuba auctor est. Minæi & ad persas ẽt prius ista portasse: q̃ in syriã aut ægyptũ uidentur. Herodoto teste qui tradit singula milia talentũ thuris annua pensitasse arabas regibus persarũ. Ex syria reuehũt styracẽ: acri odore eius in focis abigẽtes suorũ fastidium. Cætero nõ alia ligni genera sunt in usu q̃ odorata. Ciboscq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorũ uicorumq; nõ alio q̃ ex aris fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandũ urũt styracẽ in pellibus hyrcinis: suffiũtq; tecta. Adeo nulla est uoluptas: q̃ nõ assiduitate sui fastidiũ pariat. Eudẽ & ad serpẽtes fugãdos urunt ĩ odiferis siluis freq̃ntissimas. De fœlicitate arabiæ. CA. XVIII. uel pasiti grin uel sittacæ

NOn sunt eorum cinamomũ aut casia. Et tamẽ fœlix appellatur arabia falso & ĩgrati cognominis: q̃ hoc acceptũ sũpis fuerat: cũ plus ex eo inferis dẽat. Beatã illa fecit hominum ẽt in morte luxuria: q̃ diis intellexerat genita adhibens urẽdis defunctis. Periti rerum adstruxerũt nõ ferre tm̃ annuo fœtu: quantũ Nero princeps nouissimo pompæ suæ die cõcremauit. Aestimẽtur postea toto orbe singulis annis tot funera: aceruatimq; cõgesta honori cadauerum: q̃ diis per singulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola salsã supplicãtibus. Immo uero (ut palam est) placatiores. Verum arabiæ ẽt nũc fœlicius mare est. Ex illo nãq; margaritas mittit. Minimaq; cõputatiõe milies cẽtena milia sestertiũ annis oĩbus india & seres peninsulaq; illa imperio nostro adimũt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ cõstant. Quota enim portio ex illis ad deos queso iam uti ad inferos pertinet.

De cinnamomo & xilocinnamomo & casia. CA. XVIIII.

CInnamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas princepsue Herodotus auium nidis: & priuatim phoenicis: in quo situ Liber pater educatus esset ex inuiis rupibus arboribuscq; decuti carius: quam ipsæ inferrent põdere: aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertilionum genere; aligerisque serpentibus: his commentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus: inenarrabilem quẽdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generum auris spirante concentu. Magnique Alexandri classibus arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa: siquidem cinnamomum idemque cinnamum nascitur in æthiopia troglodytis connubio permixta. Ii mercantes a conterminis uehunt per maria uasta ratibus: quas neque gubernacula regant: neque remi trahant uel impellant: non uela: non ratio ulla adiuuet: cum omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernum mare exigãt circa brumam euris tum maxime flantibus. Ii recto cursu per sinus impellunt: atque a promõtorii ambitu argeste deferunt in portum gebbanitarum: qui uocatur ocila. Quamobrem illi maxime id petunt. Produntque uix quinto anno reuerti negociatores: & multos interire. Contra reuehunt uitrea: & ænea: uestes: fabulas: cum armillis: ac monilibus. Ergo negociatio illa fœminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus: palmique minimus. iiii. digitorum crassitudinis: statim a terra sex digitis surculosus: arido similis. Cum uiret non odoratus: folio origani: siccitate gaudens: sterilior imbræ: ceu diræ naturæ. Gignitur quidem in planis: sed densissimis in uepribus: rubisque: difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocant. xliiii. boum caprarumque & arietum extis impetratur uenia metendi. Non tamen aut ante ortum solis: aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos: deoque partem ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama: cum sole diuidi: ternasque partes fieri. Deinde sorte gemina discerni. Quodque soli cesserit relinqui: ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura atque ordine. Vilissimũ quod radicibus proximum: quoniam ibi minimum corticis: in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignũ ĩ fastidio ẽst ꝑp origani acrimoniã: xilocinnamũ uocãt. Preciũ est in libras. xx. Quidam cinnami duo genera tradidere: candidius nigricansq;: & quondam preferebaẽ candidum. Nunc contra nigrũ laudaẽ. Atq; etiam uariũ ꝑferũt candido certissima tñ æstimatiõe si sit scabrũ: atq; ut inter sese tritum tarde frietur. Damnatur in primis

molle:aut cui albet cortex.ius eius a gebbannitarum rege solo proficiscitur.is adiecto mercatu uendit.Precia quondam fuere in libras denariorum mille.Auctũ id parte dimidia est incẽsis(ut ferunt)siluis ira barbarorũ:id acciderit ne ob iniquitatem præporẽtium:an forte:nõ satis cõstat. Austros ibi tam ardenter flare:ut æstatibus siluas accendant:iuenimus apud auctores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas primus omnium in tẽplis capitolii atq; pacis dicauit imperator Vespasianus Augustus.Radicem eius magni ponderis uidimus in palatii templo:quod fecerat Diuo Augusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositã:ex qua guttæ editæ annis oĩbus in grana durabant:donec id delubrũ incendio consumptum est.Frutex & casia est iuxtaq; cinami campos nascit̃:sed in montibus crassiore sarmento:tenui cute:uerius q̃ cortice:quẽ conteri atq; in cinamomo leuari:& exinaniri preciũ est.Amplitudo fruticis triũ cubitorũ.Colos triplex. Cũ primũ emicat candidus pedali mensura.Deinde rubescit addito semipede.Vltra nigricans. Hæc pars maxime laudat̃:ac deinde ꝓxima.Dãnatur uero candida.Tum secant surculos longitudine binũ cubitorũ.Mox ꝓsuunt recẽtibus coriis quadrupedũ ob id inter emptorũ:ut iis putrescẽtibus uermiculi lignũ erodãt:& excauẽt corticẽ tutũ amaritudĩe.Probat̃ recẽs maxĩe:& q̃ sit odoris mollissimi:gustuue q̃ maxime feruens: potiusq̃ lento tepore leuiter mordens: colore purpureo:quæq; plurima minimum ponderis faciat breui tunicarũ fistula & nõ fragili.Ladam uocãt talẽ barbaro noĩe.Alia est balsamoides ab odore simili appellata:sed amara:ideoq; utilior medicis:sicut nigra unguentis.Precia nulli diuersiora.Optimi in libras.xl.cæteris.xv.

De isocinnamo:& cancamo:ac taro. CA. XX.

His addidere mãgões quã daphnoides uocãt:mesocinamõ cognominatã:pciũq; eius faciũt.ccc.Adulterat̃ styrace:& pp silĩtudinẽ cortice lauri tenuissimis surculis.Qui & in nro orbe serit̃:extremoq; in margine imperii:qua rhenus alluit.Viuit i aluearriis apũ sata.Color abest ille torridus sole:& ob id silĩ idẽ odor.Ex cõfinio casiæ cinnamiq; & cancamũ ac tarum inuehitur:sed per nabathæos troglodytasq; confines:qui consedere ex nabathæis.

uel cõfines nabathæis

De serichato & gabalio & de myrobalano. CA. XXI.

EO comportat̃ & serichatum & gabaliũ:quæ intra se cõsumunt arabes:nostro orbi tñ noĩbus cognita:sed cũ cĩnamomo casiaq; nascentia.Peruenit tñ aliqñ serichatũ:& in unguenta addit̃ ab aliqbus.Permutat̃ i libras.vi.Myrrobalanũ troglodytis & thebaidi & arabiæ:quæ iudæam ab ægypto disterminat:cõmune est:nascens unguẽto ut ipso nomine apparet.Quo item indicat̃ & glandẽ esse:arboris:heliotropio:quã dicemus iter herbas:simili folio.Fructus magnitudine auellanæ nucis.Ex iis in arabia nascens syriaca appellat̃:& est candida: Contra in thebaide nigra.Præfertur illa bonitate olei quod exprimit̃.Sed copia thebaica.Inter hæc troglodytica uilissima est.Sunt qui æthiopicam iis præferant glandem nigram:nec pinguẽ: nucleoq; glacili:sed liquore qui exprimitur:odoratiori nascentem in campestribus. Aegyptiam pinguiorem esse & crassiori cortice rubentem:& q̃uis in palustribus nascatur:breuiorem ficcioremq;.E diuerso arabicam uiridem ac tenuiorem:& quoniam fit montosa spissiorem. Longe autem optimam petream:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido. Vunguẽtarii aũt tantum cortices premunt.Medici nucleos tondunt:affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano:& calamo odorato. CA. XXII.

Myrrhobalano in unguentis similem proximumq; usum habet palma in ægypto:quæ uocatur adipsos:uiridis:odore mali cotonei:nullo intus ligno. Colligitur autem paulo ante q̃ incipiat maturescere.Quod relinquitur:phœnicobalanus uocatur:& nigrescit:uescentesque inebriat.Myrrhobalano precium in libras binas.Institores & fecem unguenti hoc nomine appellant.Calamus quoque odoratus in arabia nascẽs cõmunis indis atq; syriæ est.In aqua uincit omnis a nostro mari centum.l.stadiis.Inter libanum montem aliumque ignobilem:non(ut quidam existimauere)antilibanum in conualle modica:iuxta lacũ cuius palustria æstate ficcantur:tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignuntur.Sane enim dicamus & de iunco quamuis alio herbis dicato uolumine:quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur.Nihil ergo a cæteris sui generis differunt aspectu:sed calamus præstantior odore statim e longinquo inuitat.molior tactu:meliorque qui minus fragilis:& qui assulose potius q̃ qui rhaphani modo frangitur.Inest fistulæ araneum quod uocãt florem. Præstantior est cui numerosius.Reliqua probatio ut niger sit.Damnatur alibi.Melior quo breuior & crassior: lentusque in frangendo.Calamo precium in libras.i.iunco.v.Traduntque iuncum odoratum & in campania inueniri .Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria.

De hammoniaco & splachno. CA. XXIII.

ERgo æthiopiæ subiecta africa hammoniaci lachrymam stillat in harenis suis. Inde ēt noīe Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: quā metopion uocāt resinæ mō aut gūmi. Genera eius duo thraustō masculi thuris similitudine: quod maxime ꝓbatur. Alteꝝ pingue & resinosum: qđ pyrama appellāt. Adulteratur harenis uelut nascē do apprehēsis. Igiť q̄ minimis glebis ꝓbatur & q̄purissimis. Preciū optimi in libras asses. xl. Splagnos: inter eos situs in cyrenaica prouincia maxime probatur. Alii ybron uocāt. Secūdum locū optinet cyprius. Tertiū phœnicius. Ferť in ægypto nasci. Quin & in galla: nec dubitauerim. Sūt enim hoc noīe cani arboꝝ uilli: quales in quercu maxime uidemus: sed odorę præstantes. Laus prima candidissimis atq; altissimis. Secunda rutilis. Nulla nigris. Et in insulis petrisq; nati īprobantur: oēsq;: quibus palmarum atq; non suus odor est. uel liparon

De cypro: & aspalatho: & maro. CA. XXIIII.

CYpros in ægypto est arbor ziziphi foliis: semine coriandri flore cādido odorato. Coquitur hoc in oleo: premiturq; postea quod cyprus uocatur. Preciū ei in libras qnq;. Optimū habeť e canopica in ripis nili nata: secundū ascalonæ iudææ: tertium cypro insula odoris suauitate. Quidā hanc esse dicūt arborē: quæ in italia ligustꝝ uocetur. In eodē tractu aspalathos nascitur spina candida: magnitudine arboris modicæ: flore rosæ. Radix unguētis expetiť. Tradunt in quocūq; frutice curueť arquus cælestis: eandē quæcunq; sit aspalatho suauitatem odoris existere: sed in aspalatho inenarrabilē quādā. Quidā eū Erisisceptrū uocant: alii sceptrūelisei. Cuius probatio est in colore ruffo uel igneo: tactuq; spisso: & odore castoreo. Permutatur in libras. xv. In ægypto nascitur & marō peius q̄ lydium: maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata. uel odore casiæ

De balsamo: & opobalsamo: & xylobalsamo: & styracæ: & galbana. CA. XXV.

SEd oībus odoribus præfertur balsamū uni terraꝝ iudææ concessum. Quondam in duobus tantū hortis utroq; regio: altero iugerum. xx. non amplius: altero pauciorū. Ostendere arbusculam hanc urbi imperatores Vespasiani. Clarumq; dictu a Pōpeio Magno in triūpho arbores quoq; duximus. Seruit nūc hæc: & tributa pendit cū sua gente. In totum alia ē natura: q̄ nostri externiq; ꝓdiderant. Quippe uiti similior est q̄ myrto. Malleolis seri dicitur nuper iuncta ut uitis: & implet colles uineaꝝ mō quæ sine amminiculis se ipsæ sustinēt. Tondeť similiter fruticans: ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertiū annū frutifera. Folium proximum rutæ: perpetua coma. Seuiere in eandē iudæi sicut in uitā quoq; suam. Contra defendere Romani: & dimicatum pro frutice est. Seritq; nūc eam fiscus. Nec unquā fuit numerosior aut procerior. Proceritas ītra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod uocant eutheriston. Alterum scabro aspectu: incuruū: fruticosum: odoratius: hoc trachy apellant. Tertium eumeces: quia est cæteris procerius: leui cortice. Huic secunda bonitas: nouissima entheristo. Semen eius est uino proximum gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior myrto. Inciditur uitro: lapide: osseisue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus Eadem amputari superuacua patiens. Incidētis manus libratur artifici temperamento: ne quid ultra corticē uiolet. Succus e plaga manat: quē opobalsamū uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta: ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fictili cōditur: crassiori similis oleo: & in musto cādida. Rubescit deinde: simulq; durescit: & translucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æstiuo unā conchā impleri iustū erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto: congios senos. Minore singulos: & cū duplo repēdebatur argento. Nunc ēt singulaꝝ arboꝝ largior uena ter oibus percutitur æstatibus. Postea deputatur. Et sarmenta quoq; in merce sunt. dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit ītra qntum demum annum. Xylobalsamum uocatur: & coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamēta precium est. Præcipua autem gratia lachrymæ: secūda semini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxeū est optimū: qđ est odoratissimū: ex semine āt maximū & pōderatissimū: mordēs gustu: feruēsq; ī ore. Adulterať petreo hypico qđ coarguitur magnitudīe: ianitate: lātitudīe: seu lōgitudīe: odoris ignauia: sapore piperis. Lachrymæ ꝓbatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & ī fricādo odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis: crassusque. Pessimus niger. Quippe ut oleum senescit. Ex omni incisura maxime probatur: quod ante semel fluxit. Et alias adulteratur semine succo: uixque maleficum deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis: non subacidus: odore tantum austerus. Viciatur & oleo

rosæ:cypri:lētisci:balani:terebinthi:myrthi:resina:galbāo:cæra cypria:ꝑut quæq; res fuit.Neq; sime autem gummi:quoniam ipsum quoq; iarescit in manu inuersa:& in aqua:sidetq;. Probatio eius gemina est.Debet sincæꝝ & inarescere:sed hoc & gūmi addita fragili crusta euenit:& gustu deprehendit.Carbone uero:quod cæra resinaq; adulteratū est:nigriori flāma.Nā melle mutatū statim contrahit muscas.Præterea sincæra densat in tepida aqua gutta sidens ad ima uasis.Adulterata olei mō innatat.Et si metopio uiciatū est:circulo candido cingit.Sūma probatio est:ut lac coagulet:& in ueste maculas nō faciat.Nec manifestior alibi fraus.Quippe milibus denariorum sextarii empti uendēte fisco.ccc.denariis ueneunt.In tm̄ expedit augere liquorē.Xylobalsamo ꝓcium in libras sex.proxima syria iudææ supra phœnicē styracem gignit circa gabala & marathūta & cassiū seleuciæ montē.Arbor est eodē noīe:cotoneo malo similis lachrymæ ex austero iucūdioris:intus similitudo harūdinis:succoq; prægnans.In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodētes:ob id i scrobe sordescit.Styrax laudat post supradicta ex pisidia:sidone:cypro:cilicia:creta minime.Ex amano syriæ medicis:sed unguentariis magis.Colos in quacūq; natione præfert ruffus & pinguiter lentus:deterior fur furosus:& cano situ obductus. Adulterat cedri resina:uel gūmi:alias melle:aut amygdalis amaris.Oīaq; ea deprehendunt gustu.Precium optimo.xix.Exit & in pāphylia:sed acrior:minusq; succosus.Dat & galbanū syria in eodē amano monte:e ferula q̄ eiusdē noīs resinæ modo stagonitim appellant.Quod maxime laudant:chartilaginosum puꝝ:ad similitudinē hāmoniaci:minimeq; lignosum.Sic quoq; adulterat faba aut sacopenio.Sinceꝝ:si uratur fugat:nidore serpentes. Permutatur in libras.v.medicinæ hoc tātū.

De panace:& spondylio:& malobathro. CA. XXVI.

Panacē & unguentis eadē gignit nascentē & in ipso phineo arcadiæ:circaq; erymāthi fōtes:& in africa & in macedonia ferula sui generis quinq; cubitoꝝ:foliis primo quaternis:mox senis in terrā iacentibus:ampla magnitudīe rotōdis:in cacumē uero oleagineis:semine in muscariis depēdente ut ferulæ.Excipit succus inciso caule messibus: radice in autūno.Laudatur candor eius coacti.Sequens pallido statera.Niger color īprobat.Preciū optio in libras bini asses. Ab hac ferula differt q̄ uocat spōdylion:foliis tm̄ qa sunt minora & platani diuisura.Nō nisi in opacis gignit.Semē eodē noīe filis speciē hēt:medicinæ tm̄ utile.Dat & malobathron syriæ arborē folio cōuoluto arido colore ex quo exprimit oleū ad unguēta.Fertilior ē eiusdē ægypto:laudatius ex india uenit.In paludibus ibi gigni tradūt:lētis mō:odoratius croco:nigricās scabrūq; quodā salis gustu.Minus ꝓbat cādidū.Celerrime sitū in uetustate sentit.Sapor eius nardo similis esse debet sub ligua.Odor uero in uino sufferuefacti añcedit alios.In precio quidem prodigio simile est a singulis ad.ccc.peruenire libras.Folium aūt ipsum in libras.lx.

uel seselis

uel oleum

De oleo omphacio. CA. XXVII.

OLeum & omphacium est.Fit duobus generibus & totidē modis ex olea & uite.Olea adhuc alba expressa:deterius ex druppa.Ita enim uocatur prius q̄ cibo matura sit:iā tum colorem mutans.Differentia ꝙ hoc uiride est:illud cādidū. E uite fit psytia aut aminea:cū sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum.In prima lanugine demetitur una:eiusq; melligo.Reliquum corpus sole coquitur.Nocturni rores cauentur.In fictili condita melligo colligitur:subinde cyprio ære seruatur.Optima quæ ruffa:acriorq;:& aridior.Precium omphacio in libras sex.Fit & alio modo cum in mortariis uua matura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De bryo:& oenanthe:& de elate arbore:& cinnamomo caryopo. CA. XXVIII.

POdē & bryon pertinet uua populi albæ.Optima circa gnidum aut cariam in sicientibus aut siccis asperisque.Secunda in lycia cedro. Eodem & oenanthe pertinet.Est autem uitis labruscæ uua.Colligitur cum flore:cum optime olet.Siccat in umbra sub strato linteo:atque in cados cōditur.Præcipua ex parapotamia:secūda ab antiochia:atque laodicea syriæ:tertia ex montibus medicis.Hæc utilior medicinæ.Quidam omnibus his præferunt eā:quæ in cypro insula nascitur.Nam quæ in africa fit:ad medicos tantum pertinet:uocaturque masaris.Omnis autem ex alba labrusca præstantior q̄ e nigra.Est præterea arbor ad eadem unguenta pertinens:quam alii elaten uocant:quod nos albietem:alii palmā:alii spathen. Laudatur hammoniaca maxime:mox ægyptia.Dein syriaca duntaxat in locis sicientibus odorata:pingui lachryma:quæ in unguenta additur:ad domandum oleum in syria gignitur & cinnamum:quod caryopum appellant.Hic est succus nuci expressus:multum a surculo ueri cinnami differens:uicina tamen gratia.Precium in libras asses quadraginta.

uel licyæ

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIII.PROOEMIVM.

De Peregrinis Arboribus:

HACTENVS IN ODORIBVS HABENT PRECIA SILVAE:
Erátq; per ſe mira ſingula:iuuitq; luxuriá ea oĩa miſcere: & e cunctis
unum odorem facere .Ita reperta ſunt unguenta.

De unguentis & quando primum ſunt cognita nobis : & de compoſitione. CA. .I.

QVis primus inuenerit:nõ trahit̃.Iliacis tpibus nõ erát nec
thure ſupplicabat̃.Cædri tm̃ & citri ſuoꝝ fruticũ i ſacris
fumo cõuolutũ nidoré uerius q̃ odoré nouerant: iá roſæ
ſucco reperto.Nominatur enim id quoque in olei laude .
Perſarum eſſe debet gentis unguentum . Sed & bathylli mandent uel ſed &
eo:& accerſita commendatione ingluuie natũ uirus extinguunt. Pri illi
mum qđ eqdem inueniam.Caſtris Darii regis expugnatis in reliquo eius apparatu Alexander uel parti
cœpit ſcrinium unguentorum. Poſtea uoluptas eius a noſtris quoque inter laudatiſſima atque
etiam honeſtiſſima uitæ bona admiſſa ẽ.Honoſq; iis & ad defunctos pertinere cœpit.Quapropter plura de eo dicemus q̃ quæ ẽt ii nouerũt. Fruticũ ad pñs noíbus tm̃ indicabunt̃ . Natura
uero eoꝝ ſuis reddet̃ locis. Vnguẽtis cognomina dedere aliis pŕiæ:aliis ſucci:aliis arbores : aliis
cauſæ.Primũq; id ſcire cõuenit: mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gloriá. Laudatiſſimũ fuit
antiqtus in delo inſula:poſtea mendeſiũ.Nec mixtura tm̃ & cõpoſitiõe hoc accidit: ſed iidé ſucci uarie alibi ad q̃libet p̃ualuere:aut degenerauere.Irium corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici:ſimili mõ rhouinũ phaſeli.Quá gloriá abſtulere Neapolis:Capua:præneſte. Crocinũ in ſolis ciliciæ diu maxime laudatũ:mox rhodi.Oenanthinũ in cypro:deinde in ægypto p̃poſitũ:poſtea adramiteo:Amaracinũ in co.Poſtea eodem loco p̃latũ eſt melinũ.Cyprinũ in cypro. Deinde in ægypto ubi mendeſium & metopiũ gracius factũ ẽ.Mox hoc abſtulit phœnice. Et cyprini laudẽ ægypto reliquit.Panatheniacũ ſuũ athenæ p̃ſeueranter obtinuere.Fuerat & pardalium
in tharſo:cuius ẽt cõmpoſitio & mixtura oblitterata ẽ.Narciſinũ quoq; ex flore narciſſo : deſiit
componi.Ratio faciendi duplex:ſuccus & corpus.Ille olei generibus fere conſtat:hoc odorum.
Hæc ſtymmata uocát:illa hedyſmata. Tertius inter hæc eſt colos a multis neglectus . Huius cá
adduntur cínabari & anchuſa.Sal aſperſus olei naturam coercet.Quibus anchuſa adiecta eſt:ſal
non additur.Reſina aut gũmi adiiciuntur ad continendum odorem in corpore . Celerrime iis
euaneſcit atq; defluit:ſi non ſit hæc addita.Vnguentorum expeditiſſimum fuit:primumque ut
uериſimile eſt ebryo & balanino oleo:de quibus ſupradiximus.Increuit deinde mendeſium. Balanino reſina mixta:magiſque etiánum metopio.Oleum hoc eſt amygdalis amaris expreſſum in
ægypto.Cui addidere omphacium:cardamomũ:iuncum:calamũ:mel:uinum:myrrham: ſemen
balſami:galbanum:reſinam therebinthinam.Et e uiliſſimis quidem hodie eſt : ob id creditũ &
id in uetuſtiſſimis eſſe:quod conſtat oleo myrteo:calamo:cupreſſo:cypro:lentiſco:malogranati
cortice.ſed diuulgata maxime unguenta crediderim roſa : quæ plurima ubiq; gignitur . Itaque
ſimpliciſſima rhodini mixtura diu fuit:additis omphacio: flore roſæ:crocino:cínabari:calamo:
melle:iunico:ſalis flore:aut anchuſa:uino.Similis ratio & i crocino additis cínabari:anchuſa:uino.Similis & ĩ ſanſucino admixtis omphacio:calamo.Optimum hoc in cypro & mytilenis: ubi
plurima ſanſucus.Miſcentur & uiliora genera olei myrto lauro quibus additur ſanſucinum: lilium: fœnogræcum:myrrha:caſia:nardum:iuncus:cinnamomum.E malis quoque cotoneis:&
ſtruteis fit oleum(ut diximus)melinum :quod in unguenta tranſit : admixtis omphacio:cyprino:ſeſamino:balſamo:iunco:caſia:ambrotano.Suſinnum tenuiſſimum omnium eſt.Conſtat ex
liliis:balano:calamo:cinnamomo:croco:myrrha:aſpalatho.Et idem cyprinum ex cypro:& omphacio:& cardamomo:calamo:aſpalatho:ambrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrha:&
panacé.Hoc optimũ ſidõe:mox ægypto:ſi nõ addat̃ ſeſaminũ oleũ:Durat & q̃driénio. Excitat̃
cinamomo. Telinũ fit ex oleo recẽti:cypro:calamo:mellıloto:fœnogræco:melle:melino:oraro: uel maro
amaraco.Hoc erat celeberrimũ Menádri poetæ comici ætate.Poſtea multo ſucceſſit pp gloriá
appellatum megalium ex oleo balanino:balſamo:calamo:iunco:xylobalſamo:caſia :reſina. Hu-

ius ꝓprietas ut uentilet̄ ĩ coquẽdo donec desinat olere. Rursus refrigeratū odorẽ suū capit. Singuli quoq; succi nobilia unguẽta faciūt. In primis malobathrum: postea iris illyrica: & cyzicena amaracus. Herbarii ĩ utraq; pauca: sed alia alii miscent. Qui plurima alterutri mel: salis florẽ: omphaciū angnifoliā: panacẽ. Externa oĩa. Et ꝓdigiosa cinamomo ꝑcia. Adiicit̄ cinamomo balaninum oleū: xylobalsamū: calamus: iūcus: balsami semina: myrrha: uel odoratum. Vnguẽtoꝝ hoc crassissimū. Precia ei a denariis. xxxv. ad. cccx. Nardinū siue foliatū constat omphacio: balanino: iūco: costo: nardo: amomo: myrrha: balsamo. In hoc gñe cõueniet meminisse herbaꝝ: q̄ nardum indicū imitet̄ spẽs nouẽ a nobis eẽ dcās: tāta mā adulterādi ẽ. Oĩa aūt acutiora fiūt costo: amomo: q̄ maxime nares feriūt. Crassiora myrrha suauioraq;. Medicinæ aūt ulteriora croco. Acerrima ꝑ se amomo. Hoc & capitis dolore facit. Quidā satis hñt aspergere q̄ sunt ꝑciosissima: cæteris decoctis: impẽdio parcẽtes: sed nõ eadẽ ẽ uis: nisi una decoctis. Myrrha & ꝑ se unguētū facit sine oleo: stacte dūtaxat: alioqn nimiā amaritudinẽ affert. Cyprino uiride fit: susino unguiosum: mẽdesio nigrū: rhodino cādidū: myrrha pallidū. Hæc sunt antiquæ inuẽtionis gña: & postea officinaꝝ furta. Nūc dicet̄ cumulus iste deliciaꝝ: & sūma auctoritas rei.

uel agni folia
uel agrifoliam

Quod unguẽtū regale uocet̄: & q̄ diapasmata: & q̄liter seruent̄. CA. II.

uł caryopo

Ergo regale unguẽtū appellatū: qđ parthoꝝ regibus ita tẽperat̄. Cõstat myrobalano: costo: amomo: cinamomo: comaco: cardamomo: nardi spica: maro: myrrha: casia: styrace: ladano: opobalsamo: calamo: iūcoq; syrio: oenāthe: malobathro: sericato: cypro: aspalatho: panace: croco: cypero: amaraco: collato melle: uino. Nihilq; eius rei cā ĩ italia uictrice oĩum. In europa uero tota ꝑter irin illyricā & nardū gallicū gignit̄. Nā uinum & rosa & myrti folia oleūq; cõia fere oĩum terraꝝ intelligunt̄. Siccis odoribus constat q̄ diapasmata uocant̄. Nā feces unguẽti magmata appellāt. Inter oẽs potẽtissimus odor q̄sq; nouissime addit̄. Vnguẽta optĩe seruant̄ in alabastris. Odores in oleo. Quod diuturnitati eoꝝ tāto utilius ẽ: q̄to pinguius: ut ex amygdalis. Et ipsa unguẽta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quāobrẽ ĩ umbra coquunt̄ plūbeis uasis. Experimẽtū eoꝝ inuersa manu capit̄: ne carnosæ partis calore uitietur.

Quāta ĩ unguẽtis luxuria: & qñ primū romanis in usu. CA. III.

Haec est materia luxus e cunctis maxime superuacui. Margaritæ enim gẽmæq; ad hæredem tamen transeunt. Vestes prolongant tempus. Vnguenta illico expirāt: ac suis moriuntur horis. Summa cõmendatio eorum: ut transeuntem fœminam odor inuitet etiam aliud agentem. Exceduntq; quadragenos denarios libræ. Tanti emitur uoluptas aliena. Etenim odorem qui gerit: ipse non sentit. Sed tamẽ & hæc aliqua differentia signanda sunt. In. M. Ciceronis monumentis inuenitur unguenta gratiora esse quæ terram: q̄ quæ crocum sapiant: quando etiam corruptissimo in genere. Magis tamen iuuat quædam ipsius uitii seueritas. Sed quosdam crassitudo maxime delectat: idipsum approbantes. Liniq; iam non solum: sed & perfundi unguentis gaudent. Vidimus etiam uestigia pedum tingi. Quod. M. Othonẽ monstrasse Neroni principi ferebāt. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Necnõ aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balneaꝝ unguento. Atq; Caium principẽ solitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonum & postea quendam ex seruis Neronis. Maxime tamen mirum est hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida inunguntur festis diebus. Vtināq; dicere possemus qs primus instituisset ista. Nimirum ac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus uitiis: ut per hoc ius summantur sub casside unguẽta. Quando ad primum ad romanos penetrauerit: non facile dixerim. Certum est Antiocho rege asiaq; deuictis urbis anno quingentesimo sexagesimoquinto. P. Licinium Crassum: iulium Cesarem cẽsores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam quidam etiam in potu addunt: tantaque amaritudo est: ut odore prodigo fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis consulis censorisue fratem proscriptum a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditū constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet periisse tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accommodatissima unguẽtis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura eaꝝ: & generibus. CA. IIII.

Iudæa inclyta est: uel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt qdẽ in europa uulgoq; italia: sed steriles. Ferūt ĩ maritimis hispaniæ fructū: uerū ĩmitẽ: dulcẽ in africa: sed statim euanescentẽ. Contra ĩ oriente ex iis uina. Gentiumque aliquibus panis.

Plurimis uero ēt q uadrupedū cibus.Quāobrem iure dicenť externæ.Nulla est i italia spōte genita:nec in alia parte terrarū:nisi in calida.Frugifera uero nusq̄ nisi in feruida. Gignit leui sabulosaq; terra:maiore in parte & nitrosa.Gaudet & riguis:totoq; āno bibere cū amet: anno sitiēti: A fimo quidā ēt lædi putant. Et assyriorū pars aliqua si non riuis misceať.Genera earū plurima. Et prima fruticē nō excedentia.Sterilē hanc.Aliubi & ipsam fertilē:breueq; ramis:obiri umbra foliorū.Tectorii uicem hæc parietibus plerisq; in locis præstat contra aspgines. Sunt e pceriori bus siluæ arbore ex ipsa foliorū aculeo fruticante circa totas pectinatim:quas siluestres intelligi necesse est.Inserta tamē libidine etiam mitioribus se miscent.Reliquæ teretes atq; proceræ den sis gradatisq; corticū pollicibus:ut orbibus faciles se ad scandēdum orientis populis pbent: Vti lem sibi arborisq; induuiis circulū mira pernicitate tum hoīe subeunte.Coma oīs in cacumine: & pomū est:non inter folia ut in cæteris:sed suos īter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; natura uuæ atque pomi.Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primū demōstrauere gēmas.Nunc ad funes uitiliumque nexus & capitum leuia umbracula funduntur. Arboribus imo potius omnibus quæ terra gignit:herbisque etiam utrūque sexum esse diligētissimi naturæ tradunt.Quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco . Nullis tamen arboribus manifestius.Mas in palmite floret.Fœmina citra florem germinat tantum spinæ modo. Vtrisque autem prima nascitur pomi caro:postea lignum intus:hoc est semen eius. Argumentum q; paruæ sine hoc reperiuntur in eodem palmite.Est autē oblongum non ut oliuis orbiculatum.Præterea cæsum a dorso puluinato:& in aluo media fissura:plerisque umbilicatum:unde primum spargitur radix.Seritur autem pronum:& bina iuxta cōposita semina:superque totidē : quoniam infirma singulis planta est. Quaternæ coalescunt.Multis candidisque lignum hoc a carnibus discindit tunicis aliis corpori adhærētibus.laxæque distans:tantum a cacuminis filo adhærens.Caro maturescit āno. Quibusdā tn̄ in locis ut cypro: qnāq̄ ad maturitatem non perueniat grato sapore dulcis est:& folium ibi latius:fructusque reliqs rotundior.Nec ut deuoreť corpus:uerum ut expuatur succo mō expresso.Et in arabia languidæ dulces tradūtur esse palmæ.Quāq̄ Iuba apud scenitas arabas præfert oībus saporibus:quam uocāt dabulan. Cætero non sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore cōfirmant.Circaque singulos plures nutare in eū pronas blandioribus comis.Illum erectis hispidum afflatu uisuque ipso & puluere etiā reliqs maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas.Adeo est Veneris intellectus uti coitus ēt ex cogitatus sit ab homine:ex maribus flore ac lanugine:interim uero tantū puluere insparso fœminis.Seruntur aūt palmæ & trunco duorū cubitorū lōgitudie a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atque defosso.Et ab radice āuulsæ uitalis est satus:& ramorum tenerrimis . In assyria ipsa quoque arbor strata in solo humido tota radicať:sed in frutices non in arborē. Ergo plantaria instituunt:anniculasque transferūt:& iterū bimas.Gaudent enim mutatiōe sedis:uerna alibi:in assyria aūt circa canis ortum.Nec ferro attingunt ibi nouellas:sed religant comas: ut in altitudinē exeant. Robustas deputant:crassitudinis gratia semipedales ramorū relinquentes truncos.Qui decisi alibi necant matrem.Diximus salsum ab iis solum diligi.Ergo ubi non ē tale:salem aspergūt:non radicibus:sed longius paulo.Quædam in syria & ægypto in binos diuidūt se truncos:in creta & ternos:quædam & in quinos . Ferunt statim in trimatu. In cypro uero syria ægypto q̄drimæ aliæ:aliæque quinquēnes:aliæ altitudine hoīs:nullo intus pomi ligno quādiu sunt nouellæ:ob id spadonum accepto noīe.Genera earū multa.Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur assyria:& tota persis.Sunt & cæduæ palmarū quoque siluæ : germinantes rursus ab radice succisæ.Dulcis medulla earū in cacumine qđ cerebrum appellant:exemptaque uiuūt: quod nō aliæ. Vocanť autem chamæriphes:folio latiore ac molli:ad uitilia utilissimo.Copiosæ in creta:Sed magis ī sicilia. E palmis prunæ uiuaces:ignisq; lentus.Frutiferarū aliis breuius lignū in pomo:aliis longius.His mollius:illis durius. Quibusdam osseum:limatumque dente contra fascinantes religione politū. Aliud pluribus uestitum paucioribusue tunicis.Aliud crassioribus tenuioribusue.Ita fiunt undequinquaginta genera:si quis omnium persequi uelit nomina etiam barbara:uinorumque ex his differentias.Clarissimæ omnium:quas regias appellauere ab honoribus:quoniam regibus tantum persidis seruarentur babylone natæ uno in horto bagoi. Ita.n. uocant spadones:qui apud eos etiam regnauere.Hortus ille nunq̄ nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem syagri. Proximaq; margarides.Eæ breues cādidæ:rotūdæ:acinis q̄ balanis similiores.Quare & nomē a margaritis accepere. Vna earū arbor in chora esse traditur:una & syagrorum.Mirūq; de ea accepimus cum phœnice aue:quæ

uel lunatū

putatur ex huius pal mæ argumēto nomē accepisse:item& mori:ac renasci ex seipsa: quod erat pri
uel quoniā us:pōis refertā.Ipsum pomū grande:dum&:horridū:& a cæteris gñibus distās: sapore ferino:quē fere syagris nouimus:euidentissimeq; cā est nomis.Quarta auctoritas sandalidū:a similitudie appellatam.Iam in æthiopiæ fine quinq; eam& nec plures arbores tradūt:nō raritate magis q̄ suauitate mirabiles.Ab iis caryotæ maxime celebrant & cibo quidē:sed & succo uberrimæ.Ex quibus p̄cipua uina orienti iniqua capiti:unde pomo nomē.Sed ut copia ibi atq; fertilitas:ita nobilitas in iudæa:nec in tota:sed hierecunte maxime.Quāq̄ laudatæ & rhachelaidæ:& phaselidæ: atq; libyadæ gentis eiusdē cōuallibus.Dos his præcipua.Succo pingui lactētibus:quodāq; uini sapore in melle prædulci.Sicciores ī hoc genere Nicolai:sed amplitudinis præcipue:q̄terni cubitorum longitudinē efficiunt.Minus speciosæ:sed sapore caryotarum sorores:& ob hoc adelphides
uel patetō dictæ:proximā suauitatē hñt:non tñ eandē.Tertiū ex iis genus patet:& nimio liquore abūdat. Rumpitq; se pomi ipsius ēt in suā matrē ebrietas calcatis simile.Suū genus sed e scciore turba iacens dactylis prælōga gracilitate curuatis in terrā.Nā quos ex iis deorum honori dicamus:idæos appellauit iudæa gens contumelia numinū insignis.In totū arentes thebaides atq; arabicæ:macro corpore exiles:& assiduo uapore torrentes.Crustā uerius q̄ cutē obducūt.In ipsa qdē æthiopia friatur hæc:tāta est siccitas:& farinæ mō spissaē in panē.Gignit aūt in frutice ramis cubitalibus:folio latiore:pomo rotundo:sed maiore q̄ mali amplitudine.Cycas uocant.Triēnio maturescūt.Semp q; frutici pomū ē subnascēte alio.Thebaidis fructus extēplo in cados condit:cū sui ardoris aīam(ni ita fiat)celeriter expiret:marcescitq; nō retostus furnis.Ex reliquo gñe plebeæ uident.Syri hoc & Iuba tragemata uocāt.Nam in alia p̄te phœnicis ciliciæq; populari ēt noie a nobis appellant.Eorum quoq; plura gña.Differunt figura rotunditatis aut p̄ceritatis.Differūt & colore:nigriores ac rubentes.Nec pauciores fico tradunt colores.Maxime tñ placēt cādidi.Distant & magnitudine prout multi cubitū effecere.Quidam sunt non ampliores faba.Seruant il demū:q nascunt in salsis atq; sabulosis:ut in iudæa:& cyrenaica africa.Nō itē in ægypto:cypro: syria:seleucia:assyria.Quāobrē sues & reliq̄ aīalia ex iis saginant.Vitiati aūt uetusti eius pomi signū est:decidisse cādidā uerrucā:q racemo adhæserit.Alexādri milites palmis uiridibus strāgulati sunt.In gedrosis id factū ē pomi gñe.Alibi copia euenit.Est.n.tāta musteis suauitas:ut finis mādēdi nō nisi periculo fiat.

De syriæ arboribus. CA. V

Syria p̄ter hāc peculiares hēt arbores.In nucū gñe pistacia nota.Prodesse aduersus serpētiū tradūt morsus:& potu & cibo.In ficorum aūt caricas & minores eius gñis:q cottana uocāt.Itē pruna in damasco mōte nata & myxa:utrāq; iā familiarē italiæ.Ex myxis in ægypto & uina fiūt.Iunipi silitudine hñt phœnices & cædrū minorē:Duo eius gña lycia & phœnicia.Differunt folio.Nā quæ durum:acutū:spinosum hēt oxycædros uocat:ramosa & nodis infesta.Altera odore p̄stat.Fructum ferunt myrti magnitudine:dulcē sapore.Et maioris cædri duo gña.Quæ floret:fructū nō fert.Frutifera nō floret.Et in ea antecedentē fructū occupat nouus.Semē eius cupresso simile.Quidā cædralatē uocāt.Ex hac resina laudatissima.Materiæ uero ipsi æternitas.Itaq; & simulacra deorum ex ea factitauerūt. Cædrinus ē Romæ in delubro Apollo Sosianus e seleucia aduectus.Cædro similis in arcadia est arbor:quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. CA. VI.

Syria & terebinthum habet.Ex iis mascula est sine fructu.Fœminarum duo gña.Alteri fructus rubet lentis magnitudine:alteri pallidus.Cum uitæ maturescit:non grādior faba:odore iucundior:tactu resinosus circa idam troadis.Sed in macedonia breuis arbor hæc atque fruticosa.In damasco syriæ magna.Materies ei admodum lenta:ac fidelis ad uetustatem:eximii ac nigri splendoris:flos racemosus oliuæ modo:sed rubēs:folia dēsa.Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices:lentoremque resinosum:qui & ex cortice erumpit.Etiam rhus syriæ mascula fert:sterili fœmina:folio ulmi paulo longiore:& pilloso:foliorum inter se semper contrariis pediculis:gracili:breuique ramo:pelles candidæ conficiūtur.Iis semen lentisci simile cum uua rubescit:quod uocatur rhus:medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. CA. VII.

Et in ægypto multa arborum genera:quæ nō alibi.Ante omnia ficus ob id ægyptia cognominata.Arbor moro similis:folio:magnitudine:aspectu. Pomum fert non ramis:sed caudice ipso. Idque ipsum ficus est prædulcis:sine granis interioribus:perq̄ fœcundo prouentu: scalpendo tantum ferreis unguibus: aliter non maturescit.Sed cum factū ē:quarto die demetitur:alio subnascente:septeno ita numerosa p̄tu:per singulas æsta

tes multo lacte abundante. Subnascit etiam si non scalpatur fœtus: quater æstate: prioremq; expellit imaturũ. Materies ꝓprii generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergit. Hoc est eius siccari. Et primo sidet: postea fluitare incipit: certoq; eam fugit alienus humor: qui aluum oẽm rigat. Cum innatare cœperit: tẽpestiue hẽt signũ. Huic similis quadentenus q̃ uocat cypria ficus increta. Nã & illa in caudice ipo fert pomũ & ramis: & cũ i crassitudinẽ adoleuere. Sed hæc germina emittit sine ullis foliis radici similia. Caudex arboris populo similis: folium ulmo. Fructus quaternos fundit: totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit: nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi. De ceraunia siliqua. CA. VIII.

Imilis siliqua quã iones cerauniã uocant: trunco & ipsa fertilis: sed pomo siliquæ. Ob id quidã ægyptiã ficũ dixere errore manifesto. Non.n. in ægypto nascit: sed in syria: ioniaq;: & circa gnidũ: atq; in rhodo: sp comantibus foliis: flore cãdido: cũ uehementia odoris. Plantigera imis partibus: & ideo superficie flauescens succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto: stati alterũ parit. Postea florẽ per arcturum hyeme fœtus enutriente. De psico ægypti & spina ægyptia. CA. IX.

Egyptus & persicam arborem sui generis habet similẽ pyro folia retinentẽ. Fertilitas assidua eius subnascente crastino fructu. Maturitas etesiaꝝ afflatu. Pomũ longius pyro: inclusum amygdalæ putam ine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi: huic pomũ: differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blãdiatur prædulci suauitas: inocuũ. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere nõ eadẽ gr̃a q̃ fideli materie: ut ex arbore quam balanum appellauimus: magna ex parte contorta. Naualis itaq; tantum est. At e diuerso cutii in magno honore palmæ similis: qñ & eius foliis utũtur ad textilia. Differt ꝙ in brachia ramoꝝ spargitur. Pomo magnitudo: quæ manũ impleat: color fuluus: commendabilis succo & austero & duci. Lignum intus grandis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detornant anulos. In eo nucleus dulcis dum recẽs est. Siccatus durescit ad infinitũ: ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegãtiæ: & ob id persis gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente duntaxat nigra: quoniam incorrupta etiã in aquis durat: ob id utilissima nauium costis. Candida facile putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in siliquis: quo coria perficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucũdus: & medicamẽtis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas ꝙ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica & oliua. ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa memphin. CA. X.

Bi prunus ægyptia non dissimilis spinæ proxime dictæ. Pomo mespili: maturescens bruma: nec folia dimittens. Lignum in pomo grãde: sed corpus ipsum natura copiaq; messium instar incolis. Purgatum enim tundunt: seruantq; eius offas. Siluestris fuit & circa memphin regio tam uastis arboribus: ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter usumue aliquem: sed euentũ. Facies enim spinæ: folia habet ceu pẽnas: quæ tactis ab homine ramis cadunt protinus: ac postea renascuntur.

De gummi generibus & papyro. CA. XI.

Vmmi optimum esse ex ægyptia spina conuenit: uermiculatum: colore glauco: purũ: sine cortice: dentibus adhærens. Preciũ eius in libras. xiii. Deterius ex amygdalis amaris: & cæraso. Pessimum ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulceribus aptissimũ. Et aliquando in olea: dentium dolori. Vlmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gummi & culices ibi nascuntur. Fit & ex sarcocolla: ita uocatur arbor: gummi utilissimum pictoribus ac medicis: simile pollini thuris: & ideo candidũ q̃ ruffũ melius. Precium eius quod supra. Nõdum palustria attigimus: nec frutices amnium. Prius tamẽ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri natura dicetur. Cum chartæ usu maxime humanitas uitæ constet & memoria. Et hanc Alexandri magni uictoria repertam auctor est. M. Varro: condita in ægypto alexandria. Antea non fuisse chartarum usum. Palmarum foliis primo scriptitatum. Deinde quarũdam arborum libris: Postea publica monumenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis confici cœpta: aut cæris. Pugillarium enim usum fuisse ante troiana tempora inuenimus apud Homerum. uel scedis Illo uero prodente: ne terra quidem ipsa tota fuisse: q̃ nunc ægyptus intelligitur: cum in sebennitico saltem eius nominis charta nascatur. Postea adaggeratam nilo. Siquidem a pharo insula: quæ nunc alexandriæ põte iungitur: noctis dieiq; uelifico nauigii cursu terrã fuisse ꝓdidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis suppri-

mente chartas Ptolemæo idem Varro membranas pergami tradidit repertas. Postea promiscue patuit usus rei: qua constat imortalitas hoium. Papyꝝ ergo nascitur in palustribus ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ stagnant duo cubita non excedéte altitudine gurgitū. Brachiali radicis obliquæ crassitudine: triangulis lateribus decē nō amplius cubitoꝝ longitudine: in gracilitatem fastigiatum thyrsi mō cacumē includens. Semine nullo aut usu eius alio q̄ floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ ꝓ ligno utuntur: nec ignis tātū gratia: sed ad alia quoq; utēsilia uasoꝝ. Ex ipso quidem papyro nauigia texūt. Et e libro uela: tegetesq;: necnō & uestem: atq; stragula: ac funes. Mandunt quoq; crudum decoctumq;: succum tantum deuorātes. Nascit & in syria circa quē odoratus ille calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̄ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus est rebus: nōdum sparto cōmunicato. Nuper & in euphrate nascens circa babylonē papyrum intellectū est eundem usum habere quē chartæ. Et tamē adhuc malūt pthi uestibus litteras itexere. Præparanť ex eo chartæ diuisæ acu ĩ ptenues sed q̄ latissimas philuras.

De generibus chartaꝝ: & qūo chartæ fiāt: & de chartaꝝ pbatiōe: & uitiis & glutio eaꝝ. CA. XII.

Rincipatus medio atq; inde scissuræ ordine. Hieratica appellabať antiquitus: religiosis tantū uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomen accepit. Sicut secunda Liuiæ a coniuge eius. Ita descēdit hieratica in tertiū nomē. Proximū amphiteatricæ datū fuerat: a cōfecturæ loco. Excepit hanc Romæ Fannii sagax officina: tenuatāq; curiosa interpollatione: principalē fecit e plebea: & nomen ei dedit. Quæ non esset ita recurata: in suo mansit amphiteatrica. Post hanc saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq; etiānum cortici. Tæniotica a uicino loco: pondere iam hæc nō bonitate uenalis. Nam emporetica inutilis scribendo: in uolucris chartaꝝ segestriumq; in mercibus usum p̄bet: & ideo a mercatoribus cognominata. Post hāc papyꝝ est extremūq; eius scirpo simile: ac ne ad funes qdem nisi in humore utile. Texunturq; oēs tabula madēte nili aqua. Turbidus liquor uim glutini p̄bet: cū primo supina tabula: Sceda adlinitur lōgitudine papyri: quæ potuit esse segminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea crates peragiť. Premunť deinde prœliis: & siccanť sole: atq; inter se pagellæ iunguntur. A proximaꝝ semper bonitatis diminutione ad deterrimas. (ul' plagellæ) Nunq̄ plures scapo q̄ uicenæ. Magna in latitudine eaꝝ differētia. xiii. digitoꝝ optimis. Duo detrahuntur hieratice. Fāniana denos habet. Et uno minus amphiatheatrica. Pauciores saitica: nec malleo sufficit. Nam emporeticæ breuitas sex digitos nō excedit. Præterea spectanť in chartis tenuitas: densitas: candor: leuor. Primatū mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas tolerandis non sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens litteras lituræ metū afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secundo corio stamina facta sunt e primo sub tegmine. (ul' statūina) Auxit & latitudinē. Pedalis erat mensura: & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehēdit uitiū unius scedæ reuulsione plures infestante paginas. Ob hoc prælata oibus Claudia: Augustæ in epistolis auctoritas relicta. Liuiana suam renuit: cui nihil e prima erat: sed oīa e secūda. Scabricia leuigať dente conchaue: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. Politur & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehēdiť: aut etiā odore cū fuerit indiligentior. Deprehendiť & lentigo oculis: sed mediis inserta glutinamentis ceu tænia iunco papyri bibulo ibi uix littera fundente se: tātum inest fraudis. (uel bubulo) Alius igitur iteꝝ texēdis labor. Glutinū uulgare e pollinis flore temperať feruente aqua minimo aceti aspersu. Nā fabrili a gūmi cōmissuræ fragiles sunt. (uel fermentati) Diligentior cura molli panis frumentatii colata aqua feruente minimū hunc modū intergerit. Atq; ēt lini leuitas superať. Omne aūt glutinū nec uetustius eē uno die debet: nec recentius. Postea malleo tenuať: & iteꝝ glutino percurriť: iterūq; constricta erugatur: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchoꝝ manus: q̄ apud Pomponium Secundum uatem ciuemque clarissimum uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliique sæpenumero uidemus.

De libris Numæ. CA. XIII.

Ngentia quidem exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Nanque Cassius Hemina uetustissimus auctor annalium quarto eorum libro pdidit. Cn. Terentium Scribam agrum suum in ianiculo repastinentem offendisse arcam: in qua Numa qui Romæ regnauit situs fuisset. In eadem libros eius repertos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Qu. filio Pamphilo conss. Ad quos a regno Numæ colliguntur anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiānū miraculo: q, tot infossi durauerūt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alii quomodo illi libri durare potuissent.

Ille ita rationem reddebat. Lapidem fuisse quadratum circiter in media arca uinctum candelis quaqua uersũ. In eo lapide insuper libros ĩpositos fuisse: ppterea arbitrarier eos nõ cõputruisse. Et libros cædratos ppterea arbitrarier eos tineas ñ tetigisse. Nulla ĩ iis libris scripta erãt: nisi phiæ pythagoricæ. Eosq; combustos a. Qu. Poetilio prætore: qa phiæ scripta eẽnt. Hoc idẽ tradit. C. Piso censorius primo commentariorũ libro. Sed libros septẽ iuris pontifici: totidẽ pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretorũ libro. xii. fuisse. Ipse Varro humanarũ antiquitatũ. vi. Antias duos libros fuisse. Ex iis duodecim põtificales latinos: totidem græcos: præcepta philosophiæ continentes. Iidem tres ponit: quo cõburi eos placuerit. Inter oẽs uero conuenit Sybillã ad Tarquiniũ Superbũ tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa. Tertius cũ capitolio syllanis tẽporibus: Praeterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cũ pſideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptam in quodam tẽplo epistolæ chartam. Quo eo magis miror: si etiamnũ Homero pdente ægyptus non erat. At cur si iã hic erat usus: in plumbeis linteisq; uolumibus scriptitatũ cõstet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoq;. Factũq; iam Tiberio principe inopia chartæ: ut e senatu darentur arbitri dispensandæ: alias in tumultu uita erat.

uel medio arcte. ul' cæratos

De arboribus æthiopiæ. CA. XIIII.

Ethiopia ægypto contermina insignes arbores non fere habet: præter liniferas: quarũ natura in descriptiõe indorũ atq; arabiæ dicta est. Propior tñ huic natura lanæ: maior q; foliculus granati modo mali. Similes & inter se arbores ipsæ: præter hanc palmæ q̃les rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mẽtiõe earũ dicta sũt.

De atlantis arboribus & cædrinis mensis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur: & arbore trogete. CA. XV.

Tlas mons peculiari proditur silua: de qua diximus. Confines ei mauri: quibus plurima arbor cædri & mẽsarũ insania: quas fœminæ uiris cõtra margaritas regerũt. Extãt hodie. M. Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirũ est: illo æuo emptæ libris xi. Cũ his memorant & Galli Asinii quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a Iuba rege uendente. Quarũ alteri preciũ fuit libris. xv. alteri paulominus. Interiit nuper incendio: quam Cethegus dcedẽs libris. xiiii. pmutauerat latifundii taxatiõe si qs prædia tãti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptolemæo quattuor pedum & semipedis per mediũ ambitũ: crassitudine quadrantali. Maiusq; miraculum in ea est artis latente iunctura: q̃ potuisset esse natura Solidæ a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomen trahente tribus sicilicis infra q̃ttuor pedes: totidẽq; infra semipedẽ crassitudis. Qua in re nõ omittendũ uidet. Tiberio principi mensam quattuor pedes sextãte & silicio excedentẽ. Tota uero crassitudine sescũciali operimento cõchylii & laminæ per mediũ uestitã fuisse: cũ tã optima Nomio liberto eius esset. Cuius materia erat tuber: hoc est radicis uitium. Maximeq; in eo laudatũ: quod sub terra totũ fuerit & rarius: q̃ quæ superne: quæq; gignuntur ẽt in ramis: proprieq; quod tanti emitur arborum uitium est: quarum amplitudo: ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sũt autem cupresso fœminæ etiamnum siluestri similes folio odore: caudice. Anchorarius mons uocatur citerioris mauritaniæ: qui laudatissimam dedit cædrum iam exhaustus. Mensis pcipua dos in uena crispis: uel in uertice paruis. Illud oblongo euenit discursu: ideoq; tigrinæ appellãt. Hoc intorto: & ideo tales panthetinæ uocant. Sunt & undati crispæ maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur. Magna uero post has gratia extra prædictas crispi densa ueluti grani congerie: quas ob id a similitudine apiatas uocãt. Sũma uero oĩum in colore. Hic maxime mulsi placet suis refulgens uenis. Post hæc amplitudo: etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; in una mensa uitia. Lignum ita uocatur. Materia surda & ĩdigesta simplicitas: aut platani foliorum modo digesta. Illigneæ uenæ etiam similitudo: uel coloris: & quibus maxime obnoxias fecere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata. Postea murena nigro transcurrens limite: uariisq; corticum punctis apprehensus papauerum modo: & in totum atro propior color: maculæue discolores. Virides terra condunt barbari: & cæra illinunt. Artifices uero frumenti aceruis imponunt septenis diebus: totidem intermissis. Mirumq; põderi quãtum ita detrahant. Naufragia docuere. Nuper quoq; hãc materiam siccatam mari duricie & maturitate incorrupta spissari: non ullo modo uehementius. Nutriuntur optimæ: splendescuntq;: manuq; sicca fricantur: ab alienis maxime: ne ab accolis lædãtur: ut in iis genitæ. Inter pauca nitidioris uitæ instrumenta hæc arbor est. Quapropter resistendũ ei quoq; paulũ uidet. Nota ẽt

Homero fuit: Trogete uocatur:ab aliis thya. Hác igitur inter odores uri tradit i deliciis Circe: quam deam uolebat intelligi:magno errore eorum:qui odoraměta in ea uocabulo accipiũt. Cũ præsertim eodem uersu cædrum laricemq; una tradat. In quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Theophrastus q primus a magni Alexandri ætate scribit:quæ circa urbis romæ quadringentesimum quadragesimum gesta sunt annum:magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex ea referens templorum ueterum contignationes:quandamq; immortalitaté materiæ in tectis contra uitia omnia incorruptæ. Radice nihil crispius. Nec aliunde preciosiora opera. Præcipuam autem esse eam arborem circa Hámonis delubrum. Nasci & in inferiore cyrenaicæ parte. De mensis tamen tacuit. Et alias nullius ante ciceronianam uetustior memoria est: Ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine malum ferẽs execratum aliquibus odore & amaritudine:aliis expetitum:domos etiam decorans:nec dicenda uerbosius.

uel thyam

De arbore loto. CA. XVI.

Adem africa:qua uergit ad nos:insignem arborem loton ginit:quam uocãt celtin. Et ipsam italiæ familiarem:sed terra mutatam. Præcipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo quæ pyro:quanq̃ Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ in folio crebriores:alioquin ilicis uiderentur. Differẽtiæ plures:eæq; maxime fructibus fiũt. Magnitudo huic fabæ:color croci:sed ante maturitatem alius atq; alius:sicut uuis. Nascitur densus in ramis myrti modo:non ut in italia cerasi: Tá dulcis ibi cibus:ut nomé etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt uentris non sentire morbum qui eũ mandant. Melior sine interiore nucleo:qui in altero genere osseus uidetur. Vinum quoq; exprimitur huic simile mulso:quod ultra denos dies negat durare idem Nepos:baccasq; contusas cũ siliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus:ultro citroq; commeantes per africam. Ligno colos niger. ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodem nomine & herba & in ægypto caulis in plaustrium genere. Recedentibus enim aquis nili riguis:prouenit similis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis:breuioribus tantum gracilioribusq;:cui fructus in capite papaueri similis:incisuris:omniq; alio modo. Intus grana ceu milium. Incolæ capita i aceruis putrefaciũt: mox separant lauando:& siccata tundunt:eoque pane utuntur. Miꝝ est quod præter hæc traditur. Sole occidẽte papauera ea comprimi & integi foliis. Adortum autem aperiri:donec maturescant:flosque qui est candidus decidat. Hoc amplius in ea parte tradunt:& scapum ipsum & florem uespera mergi usque in medias noctes. Totumque abire in lacum:ut ne dimissa quidem manu possit inueniri. Verti deinde paulatimque subrigi:& ad exortũ solis emergere extra aquã:ac florem patefacere:atque etiamnum exurgere:ut plane ab aqua absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine opertam nigro cortice:qualis & castaneas tegit. Interius candidũ corpus:gratum cibis:sed crudo gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis q̃ purgamětis eius sues crassescũt.

uel aqua

uel euphrate

De paliuro:& punico malo:& deflore punici mali. CA. XVII.

Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc:fructuque magis rubẽs: cuius nucleus nõ simul manditur. Iucundus per se:atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo commendans. Interior africa ad garamantas usq; ad deserta palmaꝝ magnitudine & suauitate cõstat. Nobilis maxime circa delubrũ Hammonis. Sed circa carthaginem punicum malũ cognomen sibi uendicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera:apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura:& blandiores sunt acini:minusque amari:distincti membranis. Alia structura eoꝝ quædam ut in fauis. Cõmunes nucleos habentiũ quinq; species:dulcia:acria:mixta:acida:uinosa. Samia & ægyptia distinguntur: Erythrocomis:& leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balustiũ uocatur:& medicinis idoneus:& tingendis uestibus:quaꝝ color inde nomen accepit

uel glaucocomis uel balaustium

De asiæ & græciæ fructicibus. CA. XVIII.

N asia & græcia nascuntur frutices. Epipactis:quem alii heleborinen uocãt:paruis foliis:quæ pota contra uenena prosunt:sicut erices contra serpentes.

De timelea siue camelea: & tragacãthe: & de trago:siue scorpione & myrice & brya: & galla. CA. XIX.

T in quo nascitur granũ gnidiũ:qđ aliq linũ uocant: Fruticẽ uero timeleã:alii camælam:alii pyrosachnẽ:alii icnestron:alii cneron. Et similis oleastro: foliis angustioribus: gũmosis:si mordean tur:myrti magnitudine:semine:colore:& specie farris:ad medici

uel foris

næ tantum usum. Tragion fruticem sola creta insula gignit terebintho similem & semine. Quod cõtra sagittarum ictus efficacissimũ tradunt. Eadẽ & tragacanthẽ spinæ albæ radice: multum prælatam apud medos: aut in caucaso nascenti. Preciũ eius in libras. xiii. Tragon & asia fert: siue scorpionẽ ueprẽ sine foliis ramis rubentibus: ad medicinæ usum. Myricen & italia: quam alii amaricen uocant. Achaia aũt bryan siluestrem: insignẽ in ea: qđ satiua tñ ferat gallæ similẽ fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia ligna appellamus: quæ tñ infœliciora sunt græciæ. Gignit enim arboẽ ostryn: quã & ostriam uocant solitariã circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio piri paulo tamen longioribus crassioribusq̃: ac rugosis scisuris: q̃ p totam discurrunt. Semine ordeo simili: & colore & materia dura atq̃ firma: qua in domũ illata: difficiles partus fieri produnt: morteśq̃ miseras. uel achaia uel racemif uel subeuntibus

De anonymo: & adrachna: congrygia & thapsia: CA. XX.

NEc auspicatior in lesbo insula arbor q̃ uocatur anonymos: nõ absimilis punicæ arbori interq̃ eam & laurum folii magnitudine: figura uero & mollicia punicæ: flore cãdidior est: statim pestem denuntians: Fert siliquas sesami similes: intus granũ quadrangula figura: spissum: lætale animalibus: necnõ & in folio eadẽ uis. Succurrit aliquãdo pceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborem eonem appellauit: ex qua facta esset argo similẽ robori uiscum ferenti: q̃ nec aqua nec igni posset corrũpi: sicuti nec uiscũ: nulli alii cogantã quod eq̃dẽ sciã. Adrachnẽ oẽs fere græci portulacæ noĩe interpretãtur: cũ illa sit herba & andrachne uocetur unius litteræ diuersitate. Cæterum adrachne est siluestris arbor: neq̃ in planis nascens: similis unedoni folio tñ minore: & nunq̃ decidente. Cortice nec scabro quidẽ: sed q̃ circũgelatus uideri possit: tam tristis aspectu est. Similis & cõgrygia est folio: magnitudine minor. Proprietatẽ hẽt fructum amittendi lanugine pappũ uocãt: quod nulli alii arbori euenit. Similis & apharce bifera æque q̃ adrachne. Priorẽ fructũ incipiẽte pubescere uua peragit: alterum in initio hyemis. Quales eos: nõ tradit. Et ferulã inter externas dixisse cõueniet: arborũq̃ generi adscripsisse: qm̃ quarundam naturæ sicut distinguemus: lignum omne corticis loco habent: hoc est forinsecus: ligni aũt loco fungosam intus medullam ut sambuci. Quædam uero inanitatẽ ut arundines. Ferula calidis nascitur locis: atq̃ transmaria geniculatis nodata scapis. Duo eius genera. Nartheca græci uocant assurgentẽ in altitudine. Nartheciam uero semper humilẽ a genibus exeuntia folia maxima ut quæq̃ terræ proxima. Cætero natura eadem q̃ anetho: & fructui similis. Nulli fruticũ leuitas maior: ob id gestata facilius baculorum usum senectui pbet. Semen ferulæ thapsiam qdã uocauere decepti eo: qm̃ ferula sine dubio est thapsia: sed sui generis foliis fœniculi: inani caule: nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ: radix candida. Incisa lacte emanat: & cõtusa succo nec corticem abdicant omnia uenenata. Quippe etiam fodientibus nocet: si minia aspirat aura intumescunt corpora: faciemque inuadunt ignes sacri: ob id cæroto prius illinũt. Quibusdã tamen morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis. Itẽ in alopetiis sugillatisq̃ ac liuentibus. Ceu uera remedia desint: ut scelera contractent. Sed ista ptexuerunt noxio instrumento: tantumq̃ impudentiæ est: ut uenenum artis esse persuadeant. Tapsiã in africa uehementissima. Quidam caulẽ incidũt per messes: & in ipsa excauant radice: quo succus cõfluat: arefactumq̃ tollunt: alii foliũ. Radicem tondunt in pila: & succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatẽ ei dedit: initio imperii: nocturnis crassationibus conuerberatam faciẽ illinens sibi cũ thure cæraq̃: & sequenti die contra famam cutem sinceram circũferens. Ignem ferulis optime seruari certum est: easq̃ in ægypto pcellere. uel coggrygia

De cappari siue cinosbato aut ophiostaphyle: & de saripha. CA. XXI.

VBi & capparis firmioris ligni frutex: seminisq̃ & cibi uulgati. Caule quoq̃ una plerũq̃ decerpto. Cauẽda eius gña pegrina. Siquidẽ arabicum pestilens. Africũ gingiuis inimicũ. Marmaricũ uuluis: & omniũ inflationibus. Apulum uomitus facit. Stomachũ & aluũ mouet. Quidã eum cynosbaton uocãt: alii ophiostaphylẽ: fruticosi est generis. Et saripha circa nilũ nascens duorum cubitorum altitudine: pollicari crassitudine. Coma papyri: similiq̃ mãdit modo. Radice ferrariis officinis pcipua carbonis usu propter duriciam. uel sari

De spina babylonis regia: & de cytiso. CA. XXII.

NOn omittendum est & quod babylone seritur in spinis: quoniã non alibi uiuit. Estq̃ sicut uiscum in aboribus. Sed illud in spina tantum: q̃ regia uocatur. Mirũ q̃ eadẽ die germinat: quo iniectum est. Iniicitur autem ipso canis ortu: & celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina: & ideo seritur. Spina illa nascitur & athenis in longis mu

ris. Frutex est & cytisus ab Aristomacho atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium. Aridus uero etiam suum. Spondetque iugero eius annuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas herbosa: ergo & eo lætior satietas: quod perquam modico pinguescunt & quadrupedia: ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Super omnia pecorum medicina a morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum atque in aqua decoctum potui cum uino dari iubet: firmiores celsiores infantes fore. Viridem etiam gallinis: aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam de flore cytisi pabulum contingentes promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum hordeo: aut uere semine ut porrum: uel caule autumno ante brumam. Si semine: madidum. Et si desint imbres: satum spargitur. Plantæ cubitales perferuntur scrobe pedali. Seritur post equinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur uerno equinoctio cum florere desinit: uel pueri uel anus uilissima opera. Canus aspectu breuiterque si quis exprimere uelit similitudinem: angustioris trifolii frutex. Datur ailibus post biduum semper. Hyeme uero quod inaruit: madidum. Satiant equos denæ libræ: & portione minora animalia. obiterque inter ordines allium capescere fertile est. Inuentus hic frutex in cytro insula inde translatus est in omnes cycladas: mox in urbes græcas magno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarum esse in italia. Non æstuum: non frigorum: non grandinum: aut niuis iniuriam expauescit. Adiicit Higinus ne hostium quidem: propter nullam gratiam ligni.

uel alueorum

De fruticibus & arboribus nostri maris: atque rubri: & indici. CA. XXIII.

Ascuntur & in mari frutices arboresque: miores in nostro. Rubrum enim & totus orientis oceanus refertus est siluis. Non habet lingua alia nomen: quod græci uocant phycos: quoniam alga herbarum magis uocabulum intelligitur. Hic autem est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: quod quidam prasson uocant: alii zostera. Alterum genus eiusdem: capillaceo folio: simile fœniculo: in saxis nascitur. Superius iuadis haud procul littore. Verno utrunque: & interit autumno. Circa cretam insulam nato in petris purpuras quoque inficiunt. Laudatissimo a parte aquilonis: aut cum spongiis. Tertium est gramini simile: radice geniculata & caule: qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon uocatur folio lactucæ: rugosiore tantum. Iam hoc in terra nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in alto. Nam fragiis hæc deprehensa urinantibusque. Et aliæ traduntur prægrandes circa sycionem. Vitis enim passim nascitur. Sed phycos sine foliis: rubro cortice. Fit & palma fruticum generis: extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex: & alius lauro: & thymo similis: qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur. At in orientem mirum est statim a copto per solitudines nihil gigni præter spinam: quæ sitiens uocatur: & hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentem baccas: & cum pluat fungos: qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum caniculis referta: uix ut respicere e naui tutum sit: remos plerunque ipsos inuadentibus. Qui nauigauere in indos Alexandri milites frondem marinarum arborum tradidere in aqua uiridem fuisse: exemptam sole protinus in salem arescentem. Iuncos quoque lapideos perquam similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas: colore bubuli cornus ramosas: & in cacuminibus rubentes: cum tractarentur: uitri modo fragiles. In igne autem ut ferrum exardescentes: restinctis colore suo redeunte. Eodem in tractu insularum siluas operit æstus: quamquam altiores sint platanis populisque altissimis: folia laurea: flos uiolæ: & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autumno nascetes: foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant: ad quæ naues religantur: & cum decesserit æstus ad radices. Alias quoque arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari uisas: semper folia retinentes. Fructum earum lupino similem. Iuba tradit circa troglodytarum insulas fruticem in alto uocari isidos plocamon corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cum cadat: frangi. Item alium qui uocetur charitoblepharon efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum se capi: durarique cornus modo: & hebetare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ: in lapidem transfigurari.

uel iterius

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XIIII. PROOEMIVM.

In quo Fructiferæ Arbores Traduntur.

XTERNAE ARBORES INDOCILES QVAE NASCI ALIBI q̃ ubi cœpere:& quæ in alienas non commeant terras:hactenus fere sunt.Licetq; iam de communibus loqui:quarũ omnium peculiaris parens uideri potest italia.Noscentes tantum meminerint naturas earũ a nobis interĩ dici:non culturas.Quãq̃ & colendi maxĩa ĩ natura portio est.Illud satis mirari nõ queo:iterisse quarũdã memoriã:atq; etiam noĩum quæ auctores prodide re:notitiã. Quãuis.n.nõ cõmunicato orbe terrarũ maiestate romani ĩperii profecisse uitã putet cõmertio rerum? Ac societate festæ pacis?omniaq;:etiam quæ occulta ante fuerant:in promiscuo usu facta? At hercule non reperiunt:qui norint multa ab antiquis prodita:tñ priscorũ cura fertilior:aut ĩdustria fœlicior fuit:ante millia ãnorũ:inter prĩcipia litterarũ Hesiodo præcepta agricolis pandere orso:subsecutisq; nõ paucis hãc curam eius:unde nobis creuit labor. Quippe cum requirenda sint non solum postea iuuenta:uerũ etiam ea quæ inuenerant prisci desidia rerũ internitione memoriæ inducta.Cuius uitii causas quis alias q̃ publicas mundi inuenerit? Nimirũ alii subiere ritus.Circa q̃ alia mentes hominũ detinentur:& auaritiæ tantum artes colunt:antea inclusis gentiũ imperiis intra ipsas.Ideoq; & ingeniis quadã sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere.Reges innumeri honore artium colebant:& in ostentatiõe has præferebant:opẽ & immortalitatẽ sibi per illas prorogari arbitrãtes.Quare abũdabãt & præmia & opera uitæ.Posteris laxitas mundi & rerũ amplitudo dãno fuit:postq̃ senator cẽsu legi cœptus.iudex fieri censu:magistratũ duceq; nil magis exornare q̃ census:postq̃ cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse:captatio in quæstu fertilissimo:ac sola gaudia in possidendo:pessũ ĩere uitæ precia:oẽsq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrariũ cecidere:ac seruitute sola profici cœptũ.Alius hanc alio modo:& in aliis adorare:eodẽ tñ habendi quæstu ad spes hominũ tendente uoto.Passim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit:uita ipsa desiit.Sed nos oblitterata quoq; scrutabimur.Nec deterrebit quarũdã rerũ humilitas:sicut nec in animalibus fecit.Quãq̃ uidemus Virgiliũ præcellentissimũ uatẽ eadem causa hortorũ dotes fugisse:e tantisq; quæ rettulit flores modo rerũ decerpsisse.Beatum fœlicemq; gratiæ quindecim omnino generibus uuarũ nominatis:tribus oleæ:totidem pyrorum:malo uero tantum assyrio:cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus? Quarum principatus in tantum peculiaris italiæ est:ut uel hoc uno omnia gẽtiũ uicisse:q̃q̃ odorifera possit uideri bona:q̃q̃ ubicũq; pubescentium odori nulla suauitas præfertur.

De uitium natura:& quibus modis ferant. CA. I.

Ites iure apud priscos magitudine quoq; inter arbores numerabãtur.Iouis simulacrũ in urbe populonia ex una conspicimus uite tot æuis in corruptũ.Itẽ massiliæ paterã: Metaponti templum iunonis uitigineis calumnis stetit.Etiamnum scalis tectũ Ephesiæ Dianæ scanditur uite una cypria(ut ferunt) quoniam ibi ad præcipuam altitudinem exeunt.Nec est ligno ulli æternior natura. Verum ista ex siluestribus facta crediderim:quãdo hæ uires tonsura annua coercẽtur:& uis earum omnis euocatur in palmites aut deprimitur in propagines:succique tantum gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores solique ingenia.Iam in campano agro populis nubunt:maritatasque complexæ:atque per ramos earum procacibus brachiis geniculato cursu scandentes cacumina æquant:in tantum sublimes ut uindemiator auctoratus rogum:ac tumulum excipiat.Nullo fine crescunt:diuidique aut potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus loris memoria quoque dignum: Inter prima Valerianus quoque Cornelius existimauit. Vna uitis romæ in liuiæ porticibus subdiuales deambulationes umbrosis operculis opacat:Eademq; duodenis musti amphoris fœcũda. Vlmos quidem ubique exuperant. Miratumque altitudinem earum ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi:Cyneam facete lusisse in austeriore gustu uini:merito matrem eius pendere in tã alta cruce. Rumbotinus uocatur & alia nomine populus arbor italiæ padum transgressis:cuius tabulata in orbem patula replent:puroque producto dracone in palmem eius inde subrectos ra-

morum digitos flagella dispergunt.Eædem modici hominis altitudine adminiculatæ sudibus horrent:uineamq; faciunt:& aliæ improbo reptatu pampinorumq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media complentes.Tot differentias uel sola tantum italia recipit.Stat prouintiarum aliquarum per se uitis sine ullo pedamento:artus suos in se colligens:& breuitate crassitudinem pascens.Vetant hoc alibi uenti:ut in africa & in narbonēsis prouintiæ partibus.Excrescereq; ultra suos pollices prohibitæ:semperq; pastinatis similes herbaꝝ mō uagantur per arua:ac succū terræ passim uuis bibunt:quæ ob id magnitudinē infantiū puerorum in interiore africæ parte exuperant uites.Vua non alibi gratior callo:ut inde possit inuenisse nomen duracini durus acinus.Nāq; genera magnitudine:colore:saporibus acini:innumera etiānū multiplicatur uino.Hic purpureo lucent colore:illic fulgent roseo:nitentq; uiridi.Cādidæ.n.nigræq; uulgare.Tument uero māmaꝝ modo bumasti.Prælongis dactyli porrigunť acinis.Est & illa naturæ lasciuia:ut prægrandibus adhæreant pergulis parui:mites:& suauitate certantes: leptorogas has uocant.Durant aliæ per hyemē pensili cōcameratæ nodo.Aliæ in sua tantum continenť aīa ollis fictilibus:& insupr doliis inclusæ stipatæ uinaceis circūsudantibus.Aliis gratiā qui & uinis fumus affert.Fabrilis iisq; gloriam præcipuā in fornacibus africæ Tiberii Cæsaris auctoritas fecit.Ante eū reticis prior mensa erat:& uuis Veronēsium agro.Quin & a patiētia nomē acinis datur passis: Cōdunť & musto uuæ:ipsæq; uino suo inebrianť.Aliæ decoctæ in musto dulcescūt. aliæ uero sobolē nouā in matre ipsa expectant trāslucidæ uitro:affertq; acinis tandē:quā in doliis amphorisue duratricē illā firmitatē austeritas picis infusa pediculo.Iam inuenta uitis per se i uino picē resipiēs uiennēsem agꝝ nobilitās.Aruerno secanoq;:& heluico generibus nō pridē illustrata.Atq; hæc Virgilii uatis ætate īcognita:a cuius obitu nonaginta agunť anni. Quid ꝙ insertæ castris summā rerum imperiumq; cōtinent?Centurionū in manu uitis: & opimo premio tardos ordines ad lentas perducit aquilas:atq; etiā in delictis pœnam ipsam honorat. Nec non uineæ oppugnationū dedere rationem.Nam in medicaminibus adeo magnū optinent locū:ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium. CA. II.

Enera uitium comprehēdi numero unus existimauit Democritus:cūcta sibi græciæ cognita professus.Cæteri īnumera atq; infinita esse ꝓdiderunt. Quod uerius apparebit ex uinis.Nec oīa dicenť:sed maxime insignia:quippe quæ totidē sunt pene quot agri.Quamobrē celeberrimas uitiū aut ꝗbus est aliqua proprietate miraculum ostendisse satis erit.Principatus dať amineis pp firmitatem senio quoq; ꝓficiscentem utiq;:uiniq; uniuscuiusq; uitam.Quinq; eius genera.Ex iis germana mīor acino melius deflorescit:imbres tempestatesq; tolerat.Nō item maior sed in arbore ꝗ̄ in iugo mīus obnoxia. Gemellaꝝ quibus hoc nomen uuæ semper geminæ dedere:asperrimus sapor:sed uires ꝑcipue.Ex iis minor austro læditur:cæteris uentis alitur:ut in uesuuio monte surrentinisq; collibus.In reliquis italiæ partibus non nisi arbori accōmodata.Quintū genus lanatæ ne seres miremur aut indos: adeo lanugo eā uestit.Pīa ex amineis maturescit ocissime atque putrescit.Proxīa dignitas ueiētanis rubēte materia.Quapp ꝗdā rubellas appellauere uīeas.Eæ mīus fertiles uīaceis & fæce nimiæ.Cōtra pruinas fortissimæ:siccitate magis ꝗ̄ ībre:æstu ꝗ̄ algore uexanť.Quamobrā ī frigidis humidisq; pricipatū optinēt.Fertilior quæ minor acino:& folio scissa minus.Apianis apes dedere cognomen: præcipue earum auidæ.Ex iis duo genera:lanugine & ipsæ pubescunt.Distant ꝙ altera celerius maturescit:ꝗ̄ꝗ̄ & altera properante.Situs frigidos non respuunt:& tamen nullæ celerius imbre putrescunt.Vina primo dulcia austeritatem annis recipiunt:& rubra fiunt.Nulla magis uite gaudet.Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atq; uernaculis italiæ.Cæteræ aduenere chio thasoue.Grecula non inferior amineis bonitate prætenera acino: & uua tam parua :ut nisi pinguissimo solo colere non prosit.Eugeniam taurominitani colles cū generositatis cognomie misere albano tantum agro:quoniam translata statim mutatur.Nāq; est aliquibus tantum locorum amor:ut omnem in iis gloriam suam reliquant:nec usq̄ transeant totæ.Quod & in rhetica allobrogica: quam supra picatam appellauimus:euenit:domi nobilibus nec agnoscendis alibi. Fœcundæ tamen bonitatis uice copiā ꝑstant.Eugenia feruētibus locis:rhetica tēperatis:allobrogica frigidis:gelu maturescēs:& colore nigra.Adhuc ex iis ꝗs diximus:sed etiā e nigris uina uetustate in albū colorem transeunt.Reliquæ ignobiles.Aliquādo tn̄ cæli aut soli opera nō fallunt uetustatē:sicuti fescenia & cū ea florens biturica.Acino rarior nunq̄ floris obnoxii:quoniā antecedunt:uentisq; & imbribus resistunt.Meliores tn̄ algentibus locis ꝗ̄ calidis:humidis ꝗ̄ sitientibus.Vix ulla magis tā denso uuaꝝ partu impatiēs uariantis cæli:sed cōtra tenorem unū algoris

ul' sine qua

ul' uini eius

ubiq; uitā

uel nomentanis

uel numantinis

ul' coalescere possit

æstusue cōstás. Quæ minor ē ex eo gñe mollior. In neglecto solo morosa. Pingui putrescit. Graci li oīno nō ꝓuenit. Mediā tēperiē delicate quærit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius in decora uisu: sapore iucūda: nisi matura ꝓtinus rapiat: ēt nō putrescēs cadit. Cōtra grādīes eā tuetur folioꝝ amplitudo: atq; duricia. Insignes iā colore īter purpureas nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id uarianæ a quibusdā appellatæ. Præfert in iis nigrior: utraq; alternis annis fertilis. Sed melior uino cū parcior. Et præcipue duo gña magnitudīe acinꝫ discernunt. Quibus materies pluria: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis. Basilicā dirrhachini celebrāt. Hispaniæ cocolubin uocāt. Rarior uua: æstus austrosq; tolerat. Capiti inimica. Copiā larga. Hispāi duo gña eius faciūt. Vnū oblōgo acino altero rotūdo: nouissimas uidemiāt. Quo dulcior cocolubis: hoc melior. Sed & austera trāsit in dulcē uetustate: & quæ dulcis fuit in austeritatē. Tūcq; albanū uinū æmulant. Tradūt uesicæ uitiis utilissimū ex eis potū. Albuelis sūmis arboribus est fertilior: uisula imis. Quāobrē circa easdē satæ diuersitate naturæ locupletā. Inerticulā e nigris appellauer iustius sobriā dicturi: inueterato ꝑcipue cōmendabilē uino: sed uiribus innoxiā. Siqdē temulētiā sola nō facit. Fertilitas cōmēdat cæteras: principēq; heluenacā. Duo eius gña. Maior quā quidā longā: minor quā arcā appellāt: nō tā fœcūdā sed gratiorē haustu. Discernit folio circinato. Veꝝ utraq; gracilis. Furcas subdere iis necessariū: aliogn ubertatē suā ñ tolerāt. Maritimo afflatu gaudēt: roscido odore. Nulla uitiū minus italiā amat rara: parua: putrescens in ea. Vinū quoq; qd genuit: æstate nō exuperans. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus qui aliogn Corneliū Celsū transcripsit arbitrat nō naturā eius repugnare italiæ: sed culturā: auide palmites euocātiū. Ob id fertilitatē suā absumi: si nō ꝑpinguis soli ubertas lassescentē sustineat. Carbūculari negat: magna dotæ: si ueꝝ ē: aliq in uite e cælo nō esse uis. Aestū fert spionia: quā qdā spineā uocāt. Autūnisq; & imbribus piguescit. Quinimo nebulis una alitur. Ob id rauēnati agro peculiaris. Aueniculā inter optime deflorescentes: & ollis aptissimā cāpani malūt scirtulā uocare: alii staculā. Tarracini numisianā nullas uires ꝓprias habētē: sed totā pinde ac solū ualeat. Surrentinis tñ efficacissima testis uesuuio tenus. Ibi. n. murgentina e sicilia potissima: quā pompeianā aliqui uocāt. Latio demū feracē: sicut horconia in cāpania tātū uilitatis cibariæ: sed ubertate ꝑcipua. Tolerat & annos mœrica contra omnes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustate rubescentibus.

ul' arcelacā uel marcā

Item de uitium generibus. CA. III.

ET hactenus publica sunt gña: cætera regionū locorūq;: aut ex iis īter se isito mixta. Siquidē thuscis peculiaris est tudernis æquæ ēt eius noīs florētia. Est optima aretio talpana & etesiaca & cōseminia. Talpana nigra cādidū facit mustū. Etesiaca fallax: quæ quo plus tulit: eo laudabilius fundit. Mirūq; fœcunditate cessat. Cōseminia nigra uino minime durāte. Vua maxime post. xv. dies q̄ ulla alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labruscæ priusq̄ decidāt: sanguineo colore mutat. Euenit hoc ēt qbusdā aliis pessimi generis argumēto. Irtiola umbriæ meuanatiq; & picēo agro peculiaris est. Amiternino pumula. Iisdē bānanica fallax ē: amāt tñ eā municipii uuā Pōpeii noīe appellāt: q̄uis clusinis copiosiorē. Municipii & tyburtes appellauere: q̄uis oleaginā nup inuenerit a solitudīe oliuæ. Nouissima hæc uuarū ad hoc tps repta ē. Vinaciolā soli qdē noīauerūt sabini ac laurēti. Nā gauranas scio a falerno agro trāslatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerātes. Necnō tarētinū genus aliq fecere: præ dulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia in thuris collibus nō ante demetunt q̄ gellauerit. Pharia gaudēt pisæ. Mutina perusinia nigro acio ītra quadriēniū albescēte uino. Mirū ubiq; cū sole circūagi uuā: quæ ob id strepita uocat. Et in italia gallicā placere: trās alpes uero picenā. Dixit Virgilius tapsias & mareotidas & lageas cōpluresq; externas: quæ nō repiunt in italia: sed sūt ēt nūc isignes uua nō uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis in uite seruabilis: tāta ē cōtra frigora æstus tēpestatesq; firmitas. Nec orthāpelos īdiget arbore aut palis ipsa se sustinēs. Non ītē dactylides digitali gracilitate. Colūbinæ aciosissimæ. Et magis purpureæ cognomie bimāmiæ: qñ nō racemos: sed uuas alias gerūt. Ītē tripedanea: cui nomē a mēsura est. Ītē scripula passo acio. Et rhetica in maritimis alpibus appellata dissimilis laudatæ illi. Nāq; hæc breuis cōferta acino: degener uino: sed cute oīum tenuissima. Nucleo quē chiū uocāt: uno ac minimo. Acinū ꝑgrādē unum alterūue habens. Est & nigra aminea: cui syriace nomen imponunt. Item hispana ignobilium probatissima. In pergulis uero serunt escariæ appellatæ e duracinis: albæ: nigræq;. Et būasti totidē coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Item pucina oīum nigerrima. Et coronario naturæ lusu stephanitis acinos foliis ītercursātibus. Et quæ forenses uocantur celeres prouentu: uendibiles aspectu: portatu faciles. Contra dānantur etiam

uel crepedanea

uisu cinerea & rhabuscula:& asinisca. Minus tamē caudā uulpiū imitata alopecis. Alexandrina appellat uitis circa phalacram breuis:ramis cubitalibus:acino nigro:fabæ magnitudine:nucleo molli:& minimo:obliquis racemis ꝑdulcibus:folio paruo:& rotūdo sine diuisuris. Septimo ab hinc anno in narbonēsis ꝓuinciæ aruo inuenta est uitis uno die deflorescēs:ob id tutissima car bonicā uocāt:quā nūc tota ꝓuicia cōserit. Insignia culturæ uineaꝝ. CA. IIII.

Atonum ille primus triumpho & cēsura super cætera insignis magis tñ etiānū clari tate litteraꝝ:præceptis oīum reꝝ expetendaꝝ datis generi romano. Inter pría uero agrū colēdi. Illius uero æui cōfessione optimus ac sine æmulo agricola pauca attigit uitiū gña:quarūdā ex iis ēt iam noibus abolitis toto separatim tractatu testatus sen tentiā. Cuius excellētia indicāda est:ut in omni genere noscamus q̄ fuerint celeberrima. Anno dc. urbis circa captas carthaginē ac corinthum cum supremum is diem obiit:& quātum postea ccxxx. annis uita profecerit. Ergo de uitibus uuisq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dicit esse:& ostentus solibus. Amineū minusculū & geminū:eugenium:heluinum:minusculū cōseri to. Qui locus crassior aut nebulosior amineum maius:aut murgentinum:apicium: lucanum se rito. Cæteræ uites misellæ maxime in quem uis agrum conueniunt. In lora rectæ conduntur. Quas suspendas duracinas amineas maiores:uel ad fabrum ferrarium pro passis hæ recte seruā tur. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ præcepta:tam prope ab origine rerum sumus. Amineam proxime dictam: Varro scantianam uocat. In nostra ætate pauca exempla cōsumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittēda:ut noscantur etiam præmia:quæ in omni re maxi me spectantur. Summam ergo adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugeꝝ non amplius uineis excultis in momentano agro:atq; æque. cccc. nummis uenundatis. Magna fama & Vetulano Egilao pinde libertino fuit in cāpaniæ rure linternino:maiorq; ēt fauore ho minum quoniam ipsum Africani colebat exilium. Sed maxima eiusdem Stenelei opera Rhem mium Palæmonem alias grammatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dc. nummum in eodē momentano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Est autem usq; quaq; nobilitas mercis per omnia suburbana:ibi tamen maxima: quonā & neglecta per indiligētiā prædia parauerat. Ac ne in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excolere:non uirtute animi: sed uani tate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deintegro uineas cura Steneleum agri colam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nummū em ptori ad dicta pendente uindemia. Cucurritq; nō nemo ad spectandas uuaꝝ in iis uineis strues litteris eius altioribus:contra id pigra ciuitate sibi patrocinante. Nouissime Anneo Seneca prin cipatu traditionis ac potentia:quæ postremo nimia fuit super ipsum. Minime utique miraturi Anneum tanto prædii eius amore captum:ut non puderet inuiso alias & ostento futuro trade re palmā eam emptis quadruplicato uineis illis intra decimum fere curæ annum: digna opera quæ in cæcubis setinisq; proficeret:quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iuge ra:hoc est amphoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatē arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis non ma ria plus temerata conferre mercatori:non in rubrum littus indicumue merces petitas:q̄ sedulū ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor est Homerus. Neque enim fabulosa aut de origine uarie prodita consectamur. Præterq̄ Aristeū primum omnium in eadem gente mel miscuisse uino suauitate præcipua:utriusque naturæ spō te prouenientis. Maroneum uicies tantū addito aquæ miscendum Homerus ꝓdidit. Durat etiā uis in eadem terra generi uigorque indomitus. Quippe cum mutianus ter consul ex iis:qui nu perrime prodidere:sextarios singulos octonis aquæ misceri cōperit præsens in eo tractu. Esse āt colore nigrum:odoratum:uetustate pinguescere. Et pramnio quod Homerus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ regione iuxta delubrū matris deum. In reliquis generi cla ritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bonitas. L. Opimio cōsule:cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis interemptus:ea cæli temperies fulsit:quā coctura uocant solis ope re:natali urbis. dcxxxiiii. Durātq; adhuc uina ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura uinis in uetustate est:ne portari per se queant sine ꝓuinciæ aqua:usq; in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cōmendandis minima aquæ mixtura medi camenta sunt:quo fit ut eius temporis æstimatione in singulas amphoras centeni nūmi statuan tur. Ex his tñ usura multiplicata semissibus:quæ ciuilis ac modica est. In. C. Cæsaris Germanici filii principatu annis centumsexaginta singulis uncias uini constituisse nobili exēplo docuimus

uel uinetis

uel altiores uel uicinitate

uel si non peruincantur

referentes uitam Pomponii Secundi uatis:cœnamq; quā principi illi dedit. Tantū pecuniarum detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incremētum sentit. Ad uicesimum annum maiusue ab eo dispendium:non perficiente precio. Rara quippe adhuc fuere:nec nisi in portatis:singulis testis milia nummum. Viennenses soli picata sua:quorum genera plura diximus:pluris permutasse:sed inter sese amore patrio creduntur. Idque uinum frigidius reliquis existimatur in frigido potu.

De natura uini. CA. V.

Ino natura est exhausto accēdendi calore uiscera intus: Foris infuso refrigerādi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco:qđ Androcides sapientia clarus ad alexādrum magnum scripsit:intemperantiam eius cohibens. Vinū potaturus rex: memento te bibere sanguinem terræ:Sicuti uenenum est homini cicuta : sic & uinum. Quibus præceptis si ille obtemperauisset:profecto amicos in temulentia non interemisset. Prorsus ut iure dici possit:neq; uiribus corporis utilius aliud:neque aliud uoluptatibus perniciosius : si modus absit. uel ita & cicutæ uinū

Vina generosa. CA. VI.

Enera āt uini alia aliis gratiora esse quis dubitet?aut non ex eodem lacu aliud pstantius potu esse altero?aliud alterū germanitate præcedere siue testa siue fortuito euentu?Quāobrem de principatu se quisq; iudicem statuat. Liuia Augusta .lxxxii. annos uitæ pucino uino rettulit acceptos non aquoso. Gignitur in sinu adriatici maris:non procul a timauo fonte:saxeo colle:maritimo afflatu paucas coquēte amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim quod græci celebrantes miris laudibus pictanum appellauerunt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinum prætulit cūctis:& fere secuti pricipes propter confessa experimenta non temere cruditatibus noxiis. Ab eo saliua nascitur supra forum Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis:sinu amiclano quod iam intercidit:& incuria coloni lociq; angustia. Magis tamen fossa Neronis:quā a baiano lacu ostiam usq; nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas falerno agro erat. Et ex eo maxime faustiano cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoque nimietate copiæ potius q̄ bonitati studentium. Falernus agera ponte campano leua petentibus urbanam coloniam syllanā nuper capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quattuor milliaria a uico prope cedias:qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in uino maior auctoritas. Solo uinorū flamma accenditur. Tria eius genera. Austerum:dulce:tenue. Quidam ita distingunt. Summis collibus gauranum gigni:mediis faustianum:imis falernum. Non omittendum autem nulli eorum quæ celebrentur:iucundum saporem uuæ esse. Ad tertiam palmam uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces:ac raræ in austero. Item surrentina in uineis tantum nascentia conualescentibus maxime probata:propter tenuitatem salubritatemq;. Tiberius Cæsar dicebat cōsensisse medicos:ut nobilitatem surrentino darent:alioquin esse generosum acetum. C. Cæsar:qui successit illi nobilem uappam. Certant massica æque ex monte gaurano puteolos baiasque prospectantia. Nam falerno contermina statana ad principatus uenere non dubie:palamq; fecere. Sua quibusq; terris tempora esse secundum q rerum prouentus occasusq; iuncti. Iis præponi solebant calena:& quæ in uineis arbustisq; nascuntur fundana. Ex alia uicina urbis ueliternina priuernatiaq;. Nam quod signiæ nascitur austeritate nimia continendæ utile aluo : inter medicamenta numeratur. Quartum curriculū publicis epulis optinuere a Diuo Iulio (is enim primus auctoritatem iis tribuit:ut epistolis eius apparet)mamertina circa messanā in sicilia genita : Ex iis potulana ab auctore dicta:in loco proxima italiæ laudantur præcipue. Est & in eadem sicilia & taurominitanis honos lagenis pro mamertino plerūq; subditis. Ex reliquis autem a supero mari prætutia:atq; anconæ nascentia:& quæ a palma una forte enata palmesia appellantur. In mediterraneo uero cesenatia mecenatiana. In ueronēsi item rhetica falernis tantū posthabita a Virgilio. Mox optima ab intimo sinu maris hadriana. Ab infero autem latinensia:grauicana:stoniēsia. Etruriæ palmam luna habet: Liguriæ genua. Inter pyreneum alpesq; massilia : gemino sapore:quando & condiendis aliis pinguius gignit:quod uocāt succosum. Ceretano inter gallias cōsistit auctoritas. De reliquis in narbonēsi genitis asseuerare non est:qm̄ officinam eius rei infecere tingentes fumo:utinamq; non & herbis ac medicamentis noxiis. Quippe ēt aloen mercātur: quo saporē colorēq; adulterant. Verū & longinquiora italiæ ab ausonio mari nō carent gloria: tarētina:& seruitiana:& cosentiæ genita:& tēpse:ac babiæ lucanaq; añcedētibus thurinis. Oium uero eorū maxime illustrata messalle potu:& salute lagarina nō peul grumento nascētia. Cāpania nup excitauit nouis noībus auctoritatem:siue cura siue casu:ad q̄rtū neapoli lapidē trebel-

uel simile

uel uicinis

uel agrigēto

licis iuxta capuā caulinis:& in suo agro trebulanis:alioqui semper inter plebeia & trifollinis gloriata .Nā pompeianis summū decē annoꝝ incrementū est nihil senecta conferente.Dolore etiā capitum in sextam horam diei sequētis infesta deprehendunt.Quibus exēplis(nisi fallor)manifestū est patriā terrāq; referre:non uuam.Et superuacuū geneꝝ cōsectationem in numeꝝ:cū eadem uitis aliud altis locis pullulet.Hispaniaꝝ laletana copia nobilitant.Elegantia uero tarraconēsia:atq; lauronēsia:& balearica ex insulis conferuntur italiæ primis.Nec ignoro multa prætermissa plerosq; existimaturos:quando suum cuiq; placet:& quocunque eatur:fabula eadem reperiatur.Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum e libertis censuram uini in epulas eius facientem dixisse hospiti de indigena uino:nouum quidem sibi gustum esse eum atque non ex nobilibus:sed Cæsarem non aliud potaturum.Nec negauerim & alia digna esse fama.Sed de quibus consensus æui iudicauerunt hæc sunt

uel trebelianis — ul' lusitana

Vina transmarina. CA. VII.

NVnc simili modo transmarina dicemus.In summa gloria post Homerica illa:de quibus supradiximus fuere thasium:chiumq;.Ex chio quod arsium uocant.Iis addidit lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter.cccccl.anno urbis romæ. Nunc gratia ante omnia est clazomenio:postq parcius mari condiunt.Lesbium sponte naturæ suæ mare sapit. Nec tmolio per se gratia ut uino:sed cuius dulci admixto reliquorū duricia suauitatem accipiat simul & ætatem:quoniam uetustiora protinus uidetur. Ab iis dignatio est sycionio:cyprio:telmesico:tripolitico:berritio:tyrio:sebennitico.In ægypto hoc nascitur tribus generibus uuarum:ibi nobilius thasio & alopece.Post hæc auctoritas hippodomantio:mystico:cantharitæ:protropo:cnidio:catace:caumnitæ:petritæ:mycōio.Nam mesogitē capitis dolores facere compertum est:Nec ephesium salubre esse:quoniam mari & defruto condiatur.Apamenum mulso præcipue conuenire dicitur:sicut prætutium in italia.Est enim & hæc proprietas generum:ut dulcia utique inter se non congruant.Exoleuit & protagiō:quod italicis proximum fecerant Asclepiadis scholæ.Apollodorus medicus in uolumie quo suasit Ptolemæo regi quæ uina biberet:italicis etiam tum ignotis:laudauit in ponto naspercenitē:mox oroeticū:eneathen:leucadiū:ambracioten: & quod cunctis prætulit præparentium.Sed minoris famæ esse dixit:quoniam sex annos non placeret.

uel ptopo

De uino quod uocatur biæon:genera.vii. CA. VIII.

HActenus bonitas uini nationibus debetur.Apud græcos iure clarissimum nomen accepit:quod appellauerunt Biæon ad plurimos ualitudinum usus excogitatum:ut docebimus in parte medicinæ.Fit autem hoc modo. Vuæ paulum ante maturitatē deceptæ siccant acri sole ter die uersatæ per triduum:qrto exprimunt:dein cadis sole inueterant. Cui marinā aquā largiorē miscent:a serui furto origiē orta sic mensuram explentis.Idq; translatū in album mustum leucochin appellatur.In aliis autem gētibus simili modo factū tethalassomenon uocant.Thalassiten autē uasis musti deiectis in mare.Quo genere præcox fit & uetustius.Necnon apud nos quoq; couin uinum ex italico faciendi rationem Cato demōstrauit.Super cætera in sole qdriennio maturandū pcipiens.Rhodiū coo simile est.Phorineū salsius coo.Omnia transmarina septem in sex annis ad uetustatem mediam peruenire existimantur.

uel leucoenium uel leucochrum uel bienio

De dulcium generibus.xiiii. CA. IX.

VInū oē dulce minus odoratū:quo tenuius eo odoratius.Colores uinis qttuor.Albus: fuluus:sanguineus:niger.Psythiū & melāpsythiū passi gña sūt suū saporē nō uini referētia.Cisibilites uero musti in galatia nascēs & balinciū in sicilia.Nā siræū qđ alii hepsema:nri sapā appellāt:igenii ñ naturæ opus ē:musto usq; ad tertiā ptē mēsuræ decocto.Qđ ubi factū ad dimidiā est:defructū uocamus.Oīa in adulteriū mellis excogitata.Sed priora uua terraq; cōstāt.Passū a cretico ciliciū probat & africū:& in italia puinciisq; finitimis. Fieri certū est ex uua quam græci sticam uocāt:nos apianā.Itē scirpula diutius in uite sole uuis adustis aut feruēte oleo.Quidā e qcūq; dulci dū pcocta alba faciunt siccantes sole:donec paulo amplius dimidiū pondus supersit.Tusasq; leniter uuas exprimūt.Deinde qtū expressere adiiciunt uinaceis aq puteanæ:ut & secūdariū passū faciant.Diligētiores eodem modo siccatis acinos eximunt:ac sine sarmentis madefactos uino excellenti donec intumescāt:exprimūt.Et hoc genus añ cætera laudant.Ac simili mō aqua addita secūdariū faciūt.Medium inter dulcia uinum est quod græci aigleuces uocāt:hoc ē semper mustum.Id euenit cura:qm̄ feruere prohibetur. Sic enim appellant musti in uina transitum.Ergo mergunt e lacu protinus in aq cados:donec bruma transeat: & cōsuetudo fiat algēdi.Est etiānū aliud genus eius p se:quod uocat dulce narbonensis prouin

tia:& in ea maxime uocontia. Asseruatꝰ eius gratia uua diutius in uite:pediculo in torto. Ab aliis ipse palmes incidit in medullā. Ab aliis uua torretꝰ in tegulis:oīa ex heluennaca uite. Iis adiiciūt aliqui qđ uocant diachyton:uuis in sole siccitatis loco cluso p dies septem in cratibus totidē pedibus a terra alte:noctibus a rore defensis:octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisqꝫ. Dulci e gñe est & melitites. Distat a mulso quod fit e musto:cū quinqꝫ congiis austeri musti cōgio mellis & salis cyatho sufferuefactis austeꝝ. Sed inter hæc gña potuū ponere debeo & ꝓtropum:ita appellatur a quibusdā mustum sponte defluēs anteq̄ calcentur uuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi. Postea in sole .xl. diebus torrēt æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteriis & secundariis uini genera tria. CA. X.

NOn possunt iure dici uina:q̄ græci deuterias appellant:Cato & nos loram:maceratis aqua uinaceis. Sed tñ inter uina oparia numeratꝰ. Tria eoꝝ gña. Decima parte aquæ addita q̄ musti expressa sit:& ita nocte & die madefactis uinaceis: rursusqꝫ ꝑlio subiectis. Alteꝝ qđ hoc modo græci factitauere:tertia pte eius qđ expressum sit addita aquæ:expssoqꝫ decocto ad tertias ptes. Tertiū ē fæcibꝫ uini expssum:qđ fæcatū Cato appellat. Nulli ex iis plus q̄ anno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse cœperunt. CA. XI.

NErum inter hæc subit mentem cum sint genera nobilia quæ ꝓprie uini intelligi possint .lxxx. fere in toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Longe ꝑterea ante cunctas terras:& hinc deinde altius cura serpit non a primordio hanc grām fuisse.

De uini obseruatione Romulo rege posita. CA. XII.

AVctoritatem post sexcentesimum forte urbis annum cœpisse. Romulum lacte nō uino libasse indicio sunt sacra ab eo instituta:q̄ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex est. Vino rogum ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadē lege ex imputata uite libari uina diis nefas statuit:ratiōe excogitata ut putare cogerētur alias aratores & pigri circa arbusti picula. M. Varro auctor est Mezentium etruriæ regem auxilium rutulis contra latinos tulisse uini mercede: quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis:& de uinis antiquoꝝ. CA. XIII.

NOn licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus inter exempla Egnatii Meteutini uxorē q̄ uinum bibisset e dolio: īterfectā fuisse a marito: eumqꝫ cædis a Romulo absolutum. Fabius pictor in annalibus suis scripsit. Matronā:q̄ loculos in q̄bus erāt claues uinariæ cellæ resignauisset:a suis inedia mori coactā. Cato ideo ꝓpinquos fœminis osculū dare:ut scirēt an temetū olerēt. Hoc tū nomē uino erat:unde & temulētia appellata. Cn. Domitius iudex ꝓnunciauit mulierē uideri plus uini bibisse:q̄ ualitudinis cā uiro īsciente: ac dote mulctauit. Diuqꝫ eius rei magna parsimōia fuit. L. papyrius īperator aduersus sannites dimicaturus uotū fecit:si uicisset:Ioui pocillū uini. Deniqꝫ īter dona sextarios lactis datos inuenimus nusq̄ uini. Idē Cato cū ī hispaniā nauigaret:unde cū triūpho rediit. Nō aliud inqt uinū bibi q̄ remiges:ī tm̄ dissimilis istis q̄ etiā cōuiuiis alia q̄ sibimetipsis ministrāt aut ꝓcedēte mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant miro odore condita:ut apparet ī Plauti fabula: q̄ persa inscribitur:q̄q̄ in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius: *uel Mecenii* *uel myrrhæ*

Dosemnus his uersibus decreuit.

Mittebāt uinum pulchum murrinam. E in acharistione:

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoqꝫ & Lælium & Atteum Capitonē in eadem sñia fuisse uideo:qm̄ ī pseudulo sit:

Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murrinam:passum:defrutum:mella.

Quibus apparet non inter uina modo murrinam:sed inter dulcia quoqꝫ noīatum.

De apothecis & de uino opimiano. CA: XIIII.

APothecas fuisse: & diffundi solita uina:anno .dcxxxiii. urbis apparet indubitato opimiani uini argumento:iam intelligente suum bonum italia. Nondum tamen ista genera in claritate erant. Itaqꝫ omnia tunc genita unū habent consulis nomē. Sic quoqꝫ diu trasmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usqꝫ nostros etiam falerno iā repto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.

Quinqꝫ thasii uini inde depromam falerni bina.
P.Licinius crassus &.L.Cæsar cẽsores:anno urbis conditæ.dc.lxv.edixerũt ne quis uinum græcum amineumqꝫ octonis æris singula quadrãtalia uenderet.Hæc.n.edicti uerba sunt.Tanta uero uino græco gratia erat:ut singulæ potiones in uno cõuictu darẽtur.Quibus uinis auctoritas fuerit sua in mẽsa.M.Varro his uerbis tradit.L.Lucullus puer apud patrem nũq̃ lautũ cõuiuiũ uidit:in quo plus semel græcũ uinum daretur.Ipse cũ rediit ex asia milia cadoꝝ:diuisit amplius centum .C. Censius:quem prætorem uidimus:chium uinum in domum suam illatum dicebat tum primum:cum sibi cardiaco medicus dedisset.Hortẽsius super.x.cados hæredi reliquit.Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris in uino. CA. XV.

Quid ni & cæsar dictator triumphi sui cœna uini falerni amphoras cẽtum: chii cados centum in conuiuia distribuit.Idem hispaniensi triumpho chium & falernum dedit. Epulo uero in tertio consulatu suo falernum:chium:lesbium:mamertinum:quo primum tpe quattuor genera uini apposita constat.Postea ergo alia oĩa in nobilitatẽ uenerunt circiter septingentesimum urbis annum.

De uinis factitiis. CA. XVI.

Itaqꝫ non miror innumerabilia pene genera factitii reperta multis ante sæculis: quæ nunc dicemus omnia ad medicinæ usum pertinentia. Omphacium quomodo fieret propter unguenta diximus priore libro.Fit e labrusca:hoc est uite siluestri: quod uocatur oenanthinũ.Flores eius libris duabus in musti cado macerati post.xxx.dies mutãtur.Præter hoc radix labruscæ & acini coria perficiunt.Ii paulo postq̃ defloruere: singulare remedium habent ad refrigerãdum in morbis corporum ardores gellidissima(ut ferunt) natura: Pars eorum æstu moritur:priusq̃ reliqui qui solsticiales dicuntur. Vniuersi nunq̃ maturescunt: Et si prius q̃ tota uua maturescat:incocta detur cibo gallinaceo generi:fastidiũ gignit uuas appetendi.Factitiorum primum fit ex ipso uino:quod uocant adynamon hoc modo. Albi musti sextarii.xx.aquæ dimidium:feruet donec exquoquatur aquæ mensura.Alii marinæ sextarios.x. tantũdem pluuiæ in sole.xl.diebus torrent.Dant ægris:quibus uini noxam timent. Proximum fit e milii semine maturo cum ipsa stipula libram & quadrantem in congios duos musti macerant.Et post septimum mensem transfuso.Ex loto arbore:frutice:herba dictũ est: uti quæqꝫ fierent.Fit & e pomis quæ dicemus:interpretationibus nõ nisi necessariis additis. Proximumqꝫ ei e palmis:quo parthi & indi utuntur:& oriens totus.Maturarum quas uocant & chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoqꝫ.Sic fit & sycites e fico:quem alii palmiprunum: alii trocin uocant.Aut si dulce esse non libeat:pro aqua tantũdem uinaceorũ adiiciunt. Ex cypria fico & acetum fit præcellens:atqꝫ alexãdrino quoqꝫ melius.Vinum fit & ex siliqua syriaca: & e pyris:malorumqꝫ omnibus generibus.Sed e punicis quod rhoiton uocãt.Et e cornis:mespilis:sorbis:moris siccis:nucleis pineis.Hi musto madidi exprimũtur.Superiora per se mitia.Myrtiten Cato quemadmodum fecerit hoc paulo post indicabimus.Græci uero & alio modo: Ramis teneris cum suis foliis in albo musto decoctis tusis libra in tribus musti congiis deferuere faciunt:donec duo supersint.Quod ita siluestris myrti baccis factum est:myrtidanum uocant. Hoc manus tingunt.Ex iis quæ in hortis gignũtur fit uinum e radice asparago:cunila:origano: apii semine : ambrotono : mentastro :ruta : nepeta:serpillo : marrubio . Manipulos binos tundunt in cadum musti:& sapæ sextarium:& aquæ marinæ heminam.E napis fit .xi. denariorum pondere in sextarios binos musti addito.Itẽ e scylla radice.Inter flores & rosæ foliis tusis:in linteoloqꝫ in mustum colatis cum ponduscu1o ut sidat.xl.pondere denariorum: in sextarios uicenos musti:nec ante tres menses uase aperto.Item e nardo gallico:& aliud e siluestri. Aromatiten quoqꝫ inuenio factitatum non tm̃ unguentorũ compositione.Prĩo ex myrrha(ut diximus)mox e nardo celtico:calamo:aspalatho:offis ĩ mustũ:aut dulce uinũ defectis.Alii de calamo:iũco:costo:nardo:syriaco:amomo:casia:cĩnamomo:croco:palma:asaro:silr & offa.Apud alios nardi:& malobathri selibris in musti cõgios duos additis.Qualia nũc quoqꝫ fiunt pipere & melle addito:q̃ alii cõdita:alii piperata appellãt.Inuenit & nectarites ex herba:q̃ alii Helenion:alii medicã: alii symphyton :alii idem & horestion:alii nectaream uocant:radice ponderis .xl. denarioꝝ in sextarios sex musti addita.Similiter ĩ linteo.Ex cæteris herbis collatis fit absinthites in.xl.sextariis musti absinthii põtici libra decocta ad tertias ptes:uel scopis absinthii ĩ uinũ additis.Silr hysopites e cilicio hysopo unciis tribus in duos congios musti coniectis:aut tusis in unum. Fiunt

uel macerantis

uel catorcitẽn

utraq; & alio modo circa radices uitium sato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scamonites. Mira uitium natura saporem alienũ in se trahẽdi: qualem & salicum redolent patauinorum in paludstribus uindemiæ. Sic & helleborum serit in thaso: aut cucumis siluestre: aut scamõea: quod uinum ectromatiũ uocant: quoniam abortus facit. Fit & ex herbis: quarum natura suo loco dicet. E stæchade & radice gẽtianæ: & tragorigano: & dictamo: assaro: dauco: elelisphaco: panace: acoro: Coniza: thymo: mandragora iunco. Vocarunt & sycinum: & ithacomelin: & lectisphagiten: quorum iam obliterata ratio ẽ. Ex fruticũ uero generi cædri utriusq; cupressi: laurus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: calami: lentisci. Baccas aut lignum recens in musto decoquũt. Item chamæleæ & chamæpithios & chamædryos lignum. Eodem modo & exflore in congium musti decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle. CA.XVII.

Fit uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquennio ad hoc seruari cælestem iubent aliqui prudentiores. Alii statim ad tertias partes decoquũt: & tertiam mellis ueteris adiiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in sole habent. Alii diffusa ita decimo die obturant. Hoc uocatur hydromel: & uetustate saporem uini assequit: nusq̃ laudatius q̃ in phrygia. Quin & acetum melle temperabatur: adeo nihil itemptatum in uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decem libris: aceti ueteris heminis quinq;: salis marini libra: aquæ pluuiæ sextariis quinq; sufferuefactis decies: mox elutriatis: atq; ita inueteratis. Omnia ab Themisone summo auctore dãnata. Et hercule coactus eorum usus uideri potest: nisi siquis naturæ opus credit aromatiten: & ex unguentis uina cõposita: aut ut biberẽtur genuisse eam frutices. Ista sunt cognitu iucunda solertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex iis anno durare: præterq̃ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plura ne tricenis quidem diebus non erit dubium.

Prodigiosa genera uini. CA.XVIII.

Sunt & in uino prodigia. Dicitur in archadia fieri quod fœcunditatem fœminis importet: uiris rabiem. At in achaia maxime circa carynıam abigi partum uino: atq; etiã si uuam edant grauidæ: cum differentia in gustatu nõ sit. Troezenium uinum qui bibunt negãt ur generare. Thasios duo genera uini diuersa facere proditur. Vnum quo somnus concilietur: alterum uero quo fugetur. Apud eosdem uitis theriace uocatur: cuius & uinum & uua contra serpentium ictus medetur. Libaneos thuris odore: ex qua diis prolibãt. E diuerso aspẽdios dãnata a feris. Ferũt eã nec ab alite ulla attigi. Thasiã uuã ægyptus uocat apud se ꝑdulcẽ: q̃ soluit aluũ. Est cõtra in lycia quæ solutã firmat. Aegyptus & ecbolinã hẽt abortiuos facientẽ. Vina in apothecis canis ortu mutantur quædã: posteaq; restituunt sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerint: tantũ uetustatis adiicere sentitur quantum habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas: nõ sit: & q̃bus generibus musta condiantur. CA.XIX.

Et q̃m religiõe uita cõstat: ꝓlibare diis nefastũ hẽtur uino ꝓterimputatæ uitis: fulmine tactæ: quáq̃ iuxta hoĩs mors laq̃o pepẽderit: aut uulneratis pedibus calcata: & q̃d circũcisis uinaceis ꝓfluxerit: aut supne deciduo ĩmũdiore lapsu aliquo polluta. Item græca: q̃m aquã habeat. Vitis ipa quoq; mãdit decoctis caulibus sũmis: q̃ & cõdiunt ĩ aceto ac muria. Verum & de appatu uini dixisse cõueniat: cũ græci priuati ea ꝑcepta tradiderit: artẽq; fecerit: sicut Euphron & Aristomacus & Coniades & hicesius. Africa gypso mitigat aspitatẽ: necnõ aliq̃bus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore: aut sale: aut mari lenitatẽ excitat. Italiæ ĩ ꝑte aliq̃ rabulana pice ac resina cõdire musta uulgare ẽ ei: ꝓuintiisq; finitimis. Anni prioris uina nõnusq̃ fæce acetoue cõdiũt. Necnõ & ex ipso musto fiunt medicamina. Decoquit ut dulcescat portione uiriũ. Nec durare ultra annuũ spatiũ tale ꝓditur. Aliq̃bus in locis decoquunt ad sapas musta: infusisq; iis ferociã frangũt. Et in hoc tñ genere & in omni alio subministrant uasa ipsa cõdimentis picis. Cuius faciendæ rõ ꝓximo dicet uolumine.

uel radulana

De picis generibus: & resinis: & mustis condiẽdis: & de aceto & fæce. CA. XX.

Arborum succo mannantiũ picẽ resinamq; alia ortæ in oriente: aliæ in europa ferunt. Quæ inter est asia utrinq; quasdam habet. In oriente optimam tenuissimamque terebinthi fundunt. Deinde lentisci: quam & masticẽ uocant. Postea cupressi acerrimã sapore. Liq̃dã oẽs & tñ resinã. Crassiorẽ uero & ad pices faciẽdas cædrus. Arabica resina alba ẽ: acri odor difficilis coq̃nti. Iudaica callosior: & terebĩthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis siĩtudinẽ habet. Cypria antecedit oẽs. Est ãt melleo colore carnosa. Colophonia ꝑter cæteras fulua: si terat alba fit: grauior odor. Et ob id nõ utunt ea unguẽtarii. In asia q̃ fit e picea

admodum candida: spargas uocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam & creta figlinarum hoc fieri arbitrant. Pudetq́ cõfiteri: maximũ iam honorem eius esse in euellendis a uirorum corporibus pilis. Ratio aũt cõdiendi musta in primo feruore qui nouẽ diebus cũ plurimũ peragitur: aspersu picis: ut odor uino contingat: & saporis quædã acumina. Vehementius id fieri arbitrant crudo flore resinæ: excitariq́ lenitatẽ. E diuerso crapulã cõpesci: & feritatẽ nimiam: frangiq́ uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxime circũpadanisq́ mustis utilitas discernit hoc mõ pugnacibus mustis crapulæ plus indit: lenibus parcius. Sũt q & ex utroq́ condiri uelint. Necnon alia quæ multiplici natura. Vitiũq́ musto quibusdã in locis iterum sponte feruere: qua calamitate cũ deferbuit deperit sapor: uappæq́ accipit nomẽ. Probrosum ẽt hoĩum cũ degenerauit aius. Aceti enim neqciæ inest uirtus magnos ad usus: & sine qs uita mitior degi non possit. Cætero uinorum medicaminis tãta cura est: ut cinere apud quosdã ceu gypso alibi quibus diximus modis instaurent. Sed cinerẽ e uitis sermentis aut quercu pferunt. Quin & marinã aquã eiusdẽ rei gratia ex alto peti iubent: seruariq́ ab eqnoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aquilone fiante hauriri: uel circa uindemiã si hauriat decoqui. Pix in italia ad uasa uino cõdẽdo maxime probat brutia. Fit e picea resina. In hispania aũt e piceastris miníe laudata. Est. n. resina harum amara & arida & graui odore. Differentiã rõemq́ faciendi proximo uolumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitia pter supradicta acor: aut fumidũ uirus: aut picis adustio. Experimẽtũ uero si fragmenta subluceant: ac sub dente lentescat acore iucũdo. Asia picẽ idicã maxime pbat: græcia piericã. Virgilius naritiã. Diligentiores admiscẽt nigrã masticem: quæ in põto bitu minus similis gignit: & iris radicẽ oleũq́. Nã cærã accipiẽtibus uasis cõpertũ ẽ uina acescere. Sed transferre in ea uasa in qbus acetũ fuerit: utilius q̃ in ea in qbus dulce: aut mulsum. Cato iubet uina concinnari: hoc enim utitur uerbo: cineris lexiui cũ defructo cocti parte quadragesima pu legii uel salis sesquilibra. Interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionẽ. Resinæ uero in nouissimis. Sup oĩa addi maturescẽte iam uino iubet mustũ: quod ille tortinũ appellat. Nos intelligimus nouissime expressũ. Et adiici mustis tĩgẽdi gratia coloris: ut pigmẽtũ aliqđ uini. Atq́ ita piguius fieri. Tot ueneficiis placere cogit. Et miramur noxia eẽ: in uitiũ inclinãtis expimẽtũ est laminæ plũbeæ mutatus in eo colos. Propriũ aũt iter reliquos liquores uino mucescere: aut in acetũ uerti. Extãtq́ medicinæ uolumina. Et fæx uini siccata recipit ignes: ac sine alimẽto p se flagrat. Cinis eius nitri naturã habet: easdemq́ habet uires. Hoc amplius quo pinguius sentitur.

De cellis uinariis. CA. XXI.

MAgna & collecto iã uino differẽtia in cella. Circa alpes ligneis uasis cõdunt: circulisq́ cigũt: atq́ ẽt hyeme gelida ignibus rigorẽ arcẽt. Mirum dictu: Sed aliqñ uisũ: ruptis uasis stetere glatiatæ moles pdigii mõ: quoniã uini natura nõ gelascit: alias ad frigus stupẽs tãtũ. Mitiores plagæ doliis cõdũt: infodiũtq́ terræ tota: aut ad portionẽ situs. Itẽ cælũ pbẽt. Alii uero ĩpositis tectis arcẽt. Tradũturq́ ad hæc pcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti in aqlonẽ oportere: uel usq́ in exortũ æqnoctialẽ. Sterqllinia & arborum radices pcul abesse: oĩaq́ odoris euitãdi: facillimo in uina trãsitu. Ficos utiq́ & caprificos. Doliis ẽt interualla dari: ne inter sese uitia serpãt: cõtagiõe uini semp ocissima. Quin & figuras referre. Vẽtrosã ac patula minus utilia. Picari oportere ptius a cãis ortu: postea pfũdi maria aq̃ aut salsa: ac leui cinere sarmenti ea aspergi: uel argilla aspera myrrha suffiri: ipsasq́ sæpius cellas. Imbecilla uina demissis in terrã doliis seruãda. Valida expositis: Nunq̃ ĩplenda: Et quo supsit: passo aut defruto perungẽdũ: admixto croco: pice ueteri: cũ sapa. Sic coopcula doliorum medicãda addita mastice ac pice. Bruma aperiri uetant: nisi sereno die. Vetãt austro flante: lunaue plena. Flos uini cãdidus pbatur: rubẽs triste signũ est: si nõ iis uini colos fit. Itẽ uasis in calescentibus: opculisue sudantibus. Quod celeriter florere cœperit: odorẽq́ trahere: nõ fore diutinũ. Ipsa quoq́ defruta ac sapa cum sit cælum sine luna: hoc est in syderis eius coitu neq́ alio die coq iubent. Præterea plũbeis uasis: ñ æreis: nucibꝫ iuglãdibꝫ additis. Eas. n. fumũ excipe. Cãpãiæ nobilissima exposita sub diuo in cadiis uerberari sole luna imbre ac uentis aptissimum uidetur.

De uiranda ebrietate. CA. XXII.

AC si quis diligentius reputet: in nulla parte operosior uita est: ceu nõ saluberrimũ ad potum aquæ liquorem natura dederit: quo cætera oĩa animantia utuntur. At nos uinum bibere & iumenta cogimus: tantoq́ opere: tanto labore: & impendio cõstat: qđ hominis mentem mutet: ac furorem gignat: milibus scelerum huic deditis tanta dulcedine: ut magna pars non aliud uitæ præmium intelligat. Qui imo ut plus capiamus: sacco fri

guntur uires. Et alia irritamenta excogitantur. Ac bibendi causa etiam uenena cõficiuntur. Aliis cicuta psumentibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinã:& quæ referendo putet docere. Cautissimos ex iis balineis quoque coqui uidemus:exanimesque efferri. Iam uero alios lectũ expectare nõ posse:imo uero nec tunicam. Nudosque ibi ptinus & anhelos ingẽtia uasa corripere: uelut ad ostentationẽ uiriũ:ac plene infundere ut statim euomant:rursusque hauriãt. Idque iterũ tertioq;:tanq̃ ad pdenda uina geniti:& tanq̃ effundi illa non possint:nisi p hũanũ corpus. Ad hæc ptinent peregrinæ exercitationes:& uolutatio in cœno:ac pectorosa ceruicis repandæ oñtatio. Per oĩa hæc prædicat sitis quæri. Iam uero q̃ uasa adulteriis celata:tanq̃ per se pax docеat libidies temulẽtia. Ita uina ex libidie hauriunt:atque ẽt pmio iuitat ebrietas. Et si diis placet:emitur alius ut uel q̃tũ biberit tm̃ edat:& preciũ uiolentiæ lege accipit. Alius q̃tũ alea q̃sierit:tm̃ bibit. Tũc auidi matronã oculi licent. Tũc graui pdunt marito. Tunc aĩ secreta pferũt. Alii testamenta sua nuncupant. Alii mortifera loquunt:rediturasque per iugulũ uoces nõ cõtinẽt:q̃ multis ita itereptis. Vulgoque ueritas iam attributa uino est. Interea ut optime cadat: solem orientẽ non uident:ac minus diu uiuunt. Hinc pallor:& genæ pendulæ:oculorum ulcera tremulæ manus:effundentes plena uasa:& quæ sit pœna præsens:furiales somni:& inquies nocturna. Premiumque summum ebrietatis libido portentosa:ac iucundum nefas. Postera die ex ore halitus fetidi:ac fere rerum omnium obliuio:morsque memoriæ. Rapere se ita uitam prædicãt:cum priorem diem quotidie perdant: illi uero & uenientem. Tiberio Claudio principe ante hos .xl. annos institutum ut ieiuni biberent:potusque uini antecederent cibos:externis & hoc artibus:ac medicorum placitis nouitate aliqua sese commendantium. Gloriam hac uirtute parthi quærũt. Famam apud græcos Alcibiades meruit. Apud nos cognomen etiam nouellius Tricongius Mediolanensis:ad proconsulatum usque e prætura honoribus gestis:tribus congiis(unde & cognomen illi fuit)epotis uno impetu: spectãte miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam seuero: atque etiam alias sæuo. Sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eademque commendatione credidere. L. Pisonem urbis Romæ curatorem ab eo delectum:q biduo duabusque noctibus ppotationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Tricongii rara gloria:quando & hæc ars suis legibus constat:non labasse sermone:nec leuatum uomitione:nõ altera corporis parte. Dum biberet matutinas obisse uigilias:plurimum hausisse uno potu. Plurimum præterea aliis minoribus addidisse:optima fide: non respirasse in hauriendo:neque expuisse:nihilque ad elidendum in pauimentis summum ex uino reliquisse:diligenti scito legum contra bibẽdi fallacias. Tergilla Ciceronem. M. F. binos cõgios simul haurire solitum ipsi obiicit. M. q;. Agrippæ a marcido ac temulento syphum impactũ. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirum hanc gloriam auferre Cicero uoluit interfectori patris sui. M. Antonio. Is enim ante eum auidissime apprehenderat hanc palmam:edito etiam uolumine de sua ebrietate:quo patrocinari sibi ausus approbauit plane(ut equidẽ arbitror)quãta per tumulentiam mala terrarum orbi intulisset:exiguo tempore ante prælium actiacum illud uolumen euomuit. Quo facile intelligatur ebrius iam sanguine ciuium:& tanto magis eum sitiens. Nanque & hæc necessitas uitium comitatur:ut bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumq; est scytharum legati:quanto plus biberint:tanto magis sitire parthos. Est & occidẽtis populis sua ebrietas:fruge madida. Pluribusque modis per gallias hispaniasque:nominibus aliis:sed ratione eadem. Hispanii iam & uetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque e fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriũt tales succos:nec diluendo ut uina mitigant. At hercule illic tellus fruges parere uidebatur. Heu mira uitiorum solertia inuentum est quemadmodum aqua quoque iebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi:intus uini:foris olei:arborum e genere ambo præcipui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebat ad bibendum generibus centumnonagintaquinque. Si species uero æstimetur:pene duplici numero excogitatis: tantoque paucioribus olei. De quo in sequenti uolumine dicemus.

ul'repandæ

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XV.

Naturæ Frugiferarum Arborum. CA. I.

LEAM THEOPHRASTVS CELEBERRIMVS E GRAEcoꝝ auctoribus urbis Romæ ãno circiter q̃dringentesimoq̃drage, simo negauit:nisi intra.xl.mil.pas.a mari nasci.Fenestella uero oĩno nõ fuisse in italia hispania atq; africa. Targnio Prisco regnãte:ab annis populi Ro.clxxxiii.Quæ nunc ꝑuenit trãs alpes quoq; & in gallias hispaniasq; medias. Vrbis q̃dem anno q̃ngentesimoq̃nto: Appio Claudio Cæci nepote .L. Iunio conss. olei libræ duodenis assibus ueniere. Et mox ãno.dc.octogesimo.M.Seuius.T.F.ædilis curulis olei denas libras singulis assibus ꝓstitit populo R.ꝑ totũ ãnũ. Mius ea miret̃ q̃ sciat post ãnos.xxii.Cn.Põpei.iiii.cõsulatu oleum ꝓuitiis italiã misisse. Hesiodus quoq; ĩ primis cultũ agroꝝ docendã arbitratus uitã:negauit oleæ satorẽ fructũ ex ea percepisse quenquã. Tam tarda tunc res erat. At nũc ẽt in plãtariis ferũt:translatarũq; altero ãno decerpũt̃ baccæ. Fabianus negat ꝑuenire ĩfrigidissimis oleam:neq; in calidissimis. Gñã earum tria dixit Virgilius:orchites:& radios:& paufias. Nec desiderare rastros:aut fallacem ullam:aut curam. Sine dubio & in iis solum maxime cælumq; referre. Verumtñ attundentur sicut & uites atque ẽt interradi gaudent. Consequens earum uidemia est:arsque uel maior oleo q̃ musta temperandi. Ex eadem quippe oliua differũt succi. Primũ omnium cruda atque nondum inchoatæ maturitatis:hæc sapore præstantissimo. Quin & ex ea prima unda præli laudatissima:ac deinde per diminutiones:siue(ut nuper inuentum est)exilibus regulis pede incluso. Quanto maturior bacca:tanto pinguior succus:minusque gratus. Optima ãt ætas ad decerpendũ:inter copiam bonitatemque incipiente bacca nigrescere. Nostri uocant drupas:græci uero drypetas. Cætero distat an maturitas illa ĩ torcularibus fiat:an ramis. Irrigua fuerit arbor:an suo tantum bacca succo. Nihilque aliud q̃ rores cæli biberit.

De oleo. CA. II.

Etustas oleo tedium affert:nõ item ut uino:plurimũque ætatis ãnuo est:ꝑuida si libeat ĩtelligere natura. Quippe temulentiæ nascẽtibus uinis uti necesse nõ ẽst. Quĩimo ĩuitat ad seruãdũ blãda ĩueterati caries. Oleo uoluit parci:fecitque ueteratũ ea necessitate ꝑmiscuũ. Et uulgo pricipatũ ĩ hoc quoque bono obtinuit italia toto orbe:maxĩe agroue nafrano:eiusque ꝑte:q̃ licinianũ fundit oleũ:unde & liciniæ gloria ꝑcipua oliuæ. Vnguẽta hãc palmã dedere accomodato ipsis odore. Dedit & palatũ delicatior̃ sñĩa. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquũ certamẽ inter istriæ terrã & beticæ par est. Vicina bonitas ꝓuintiis:excepto africæ frugifero solo. Cereris totũ id natura concessit. Oleum ac uinum inuidit tantũ:satisque gloriæ in messibus fecit. Reliqua erroris plena:quem in nulla parte uitæ numerosiorem eẽ docebimus.

De natura oliuæ:& oleæ incipientis. CA. III.

Liuæ constant nucleo:oleo:carne:amurca. Sanies est hæc eius amara. Fit ex aq̃s. Ideo siccitatibus minia:riguis copiosa. Suus quidẽ oliuæ succus est oleũ: idque ꝑcipue ex ĩmaturis ĩtelligimus: sicut de omphacio docuimus. Auget̃ oleũ ab arcturi exortu ad xvi. Kalen. octob. postea nuclei increscũt:& caro. Cũ sitienti imbres copiosi accessere: uitiatur oleũ in amurcã. Huius color oliuã cogit nigrescere. Ideoque ĩcipiẽte nigricia minimum amurcæ:ante eã nihil. Et error hoĩum falsus existimantiũ maturitatis initiũ:quod est uitio ꝓximũ. Deinde ꝙ oleũ crescere oliuæ carne arbitrant̃:cũ succus oĩs in corpus abeat:lignũque intus grãdescat. Ergo tũ maxĩe rigant̃. Quod ubi cura multa sine imbribus accidit:oleũ absũmit̃:nisi secuta serenitate:q̃ corpus extenuet. Oĩno.n.ut Theophrasto placet:est olei cã calor. Quare & in torcularibus ẽt in cellis multo igni quærit̃. Tertia est culpa in parsimonia:q̃m ꝓpter ĩpendiũ decerpendi expectat̃:ut decidat oliua. Qui mediũ tẽperamẽtũ in hoc seruant:perticis decutiũt:cũ iniuria arboꝝ sequẽtis ãni dãno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleã ne strigito:neue uerberato. Qui cautissime agunt:harundine leui ictu:nec aduersos ꝑcutiũt ramos. Sic quoq; alternare fructus cogit̃ decussis germinibus. Nec minus si expectat̃ ut cadat. Herendo eñi ultra suũ tẽpus:absũmũt uenientibus alimẽtũ:& detinent locũ. Argumẽtũ est:ꝙ nisi ante fauoniũ collectæ:nouas uires resũmũt:& difficilius cadunt. Primũ ergo ab autũni colligitur initio opere nõ

uel succi

natura pausia:cui plurimũ carnis:mox orchites:quibus olei:post radios. Has.n. ocissime occupat æstas:quia sunt tenerrimæ:& amurca cogit decidere. Differuntur uero ēt in martium mensem callosæ contra humorem pugnaces:ob idq̧ minime:licinia:cominia. Contra sergia:quã sabini regiam uocãt:non ante fauonii flatũ nigrescentes:hoc est ad.vi.idus febr. Tunc arbitrãtur eas maturescere:& quoniã probatissimum fiat ex iis oleum. Accedere etiam rõ prauitati uidet̃. Ferũtq̧ frigore sterilitatem fieri:sicut copiam maturitate:cũ sit illa bonitas nõ tpis:sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error collectam seruandi in tabulatis:nec priusq̃ sudet premẽdi: cum omni hora oleũ decrescat:amurca augeat̃. Itaq̧ uulgo nõ amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcæ mensuram nemo agit quanto eo copiosior reperiat̃ in eodẽ genere diebus adiectis. Oino in uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum existimantium: præsertim cum magnitudie copiã olei non constare:indicio sint quæ regiæ uocant̃:ab aliis maiorinæ:& ab aliis phauliæ grandissimæ:alioquin minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exiguum. Decapoli uero syriæ perq̃ paruæ:nec cappari maiores:carne tamen cõmendant̃. Quã ob cãm italicis transmarinæ præferunt̃ in cibis:cum oleo uincantur. Et in ipsa italia cæteris picenæ:& sidicinæ. Sale ille priuatim condiunt̃:ut & reliquæ amurca sapaue. Necnõ aliquæ oleo suo sine accersita cõmendatione puræ inatant. Colymbades frangunt̃ eædemq̧ herbarũ uiridiũ sapore condiuntur.. Fiunt & præcoces ferũeti aqua perfusæ:quãlibet imaturæ. Mirũq̧ dulcem succum oliuas bibere:& alieno sapore infici. Purpureæ sunt & in iis & in uuis in nigrum colorẽ transeuntibus pausiæ. Sunt & superbe præter iam dicta genera. Sunt & prædulces per se tantum siccatæ:uuisq̧ passis dulciores. Admodũ raræ in affrica:& circa emeritam lusitaniæ. Oleũ ipsum sale uindicatur a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ cõciso odorẽ accipit medicati: alias ut uino palati gratia nulla est. Nec tã numerosa differẽtia. Tribus ut plurimũ bonitatibus distat. Odor intenui argutior: & is tamen etiam in optima breuis:

De natura olei. CA. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus:& contra algores munire. Eidẽ feruores capitis refrigerare. Vsum eius ad luxuriam uertere græci uitiorum omnium genitores ĩ gymnasiis publicando. Notum est magistratus honoris eius octogenis sestertiis strigmenta olei uendidisse. Oleæ honorem romana maiestas magnum præbuit. Turmas equitũ idibus iuliis ex ea coronando. Item minoribus triumphis ouantes. Athene quoque uictores olea coronant:græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. CA. V.

NVnc.dicemus Catonis placita de oliuis. In calido & pingui solo radium maiorem:salentinam:orchitem:pausiam:sergianam:cominianam:albiferam seri iubet. Adiicitque singulari prudentia quam earum in iis locis optimam esse dicant. In frigido autem & macro liciniam. Pingui.n.aut feruenti uiciari eius oleũ:arborẽq̧ ipsam fertilitate consumi. Musco præterea & rubro infestari. Spectare oliueta ĩ fauoniũ loco exposita solibus censet. uel ĩ singulis

De seruandis oliuis:& quõ faciendum oleum. CA. VI.

NEc alio ullo mõ laudat condi oliuas optĩe orchites & pausitas q̃ uel uirides in muria: uel fractas ĩ lentisco. Oleũ q̃ acerbissima diu optimum fieri. Cætero q̃ primũ e terra colligẽdã. Si inquinata sit:lauandã. Siccari triduo satis esse. Si gelẽt frigora:quarto die p̃mẽdã. Hanc & sale aspgi. Oleũ in tabulato minui:deteriusq̧ fieri. Itẽ in amurcã:& fracibus. Eæ sunt carnes:& ĩde feces. Quare sæpius die decapulandũ. Præterea conchas & plũbeas cortinas ere uiciari. Ferũetibus oĩa ea fieri clausisq̧ torcularibus:& q̃ minime uẽtilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de causa e nucleis ipsarũ ignis aptissimus:& e cortinis in labra fundẽdũ:ut fraces & amurca liquent̃. Ob id crebrius uasa muntanda. Fiscinas spõgia tergẽdas:ut q̃ maxime pura sinceritas cõstet. Postea inuentũ ut lauarent̃:utique ferũeti aqua. Protinus prælo subiicerent̃ solidæ. Ita.n.amurca exprimit̃. Mox trapetis fractæ p̃merent̃. Iterũ premi plusq̃ centenos modios non p̱bant. Factus uocat̃. Quod uero post molã primũ excussum ẽ flos factus. Tres geminiforos a quaternis hoibus nocte ac die premi iustum est. uel fraces

De oleo factitio. CA. VII.

NOn erat tũ factitiũ oleũ. Ideoq̧ arbitror nihil a catone dictum. Nũc eius gñ̃a plura. Primũ perseq̃mur ea:quæ ex arboribus fiũt:& ĩter illas añ oẽs ex oleastro. Tenue id: multoq̧ amarius q̃ oleæ:tm̃ ad medicamẽtũ utile. Simillimũ huic inest ex chamælea frutice saxoso nõ altiore palmo:foliis oleastri:baccisq̧. Proximũ fit & e tyci arbo

re in ægypto copiose. Alii crotonem: alii rhibin: alii sisamũ siluestre appellant. Ibiq; non pridẽ. Et in hispania repente ꝑuenit: altitudine oleæ: caule ferulaceo: folio uitiũ: semine uuaꝝ gracilium: pallidarũq;. Nostri eam uocant rhicinũ a similitudine seminis. Coquitur id in aqua: innatansque oleũ tollitur. At in ægypto ubi abundat sine igni & aqua sale aspersum exprimit: cibis fœdũ lucernis exile. Amygdalinũ quod aliqui netopũ uocãt: ex amaris nucibus arefactis: & in offam cõtusis aspersum aqua: & iteꝝ tusis exprimit. Fit & lauro admixto drupaꝝ oleo. Quidãq; e baccis exprimũt tm̃. Alii foliis mõ. Alii folio & cortice baccaꝝ. Necnõ styracem addũt: aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia: siluestris: nigra baccis. Simile est e myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur baccæ aspersæ calida aqua: mox decoquunt. Alii folioꝝ mollissima decoquũt in oleo: & exprimunt. Alii deiecta ea in oleum prius sole matant. Eadẽ ratio & in satiua myrto: sed ꝓfertur siluestris: minore semine: quam quidã oxymyrsinen uocant: alii chamæmyrsinen: alii acoron a similitudine. Hæc est enim breuis: fruticosa: Fit & ex citro: cupresso: nucibusq; iuglandibus: quod caryinon uocant. Malis cædri quod cædreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Itẽ lentisco. Nam & cyprinũ ẽt: e glãde ægyptia: ut fieret odoꝝ causa dictum est. Indi etiam ex castaneis & sisamo atq; oriza facere dicunt. Icthyophagi e piscibus. Inopia cogit aliquãdo luminũ causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenanthinum fit de ipsa oenãthe: ut dictũ est in unguentis. Gleucino mustũ incoquit uapore lento. Ab aliis sine igne circũdatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis ꝑmixtum. Consumiturq; mustũ oleo. Alii non sansucum tm̃ admiscẽt: sed ẽt ꝓciosiora odoramẽta. Et in gymnasiis quoq; cõdit odoribus: sed uilissimis. Fit & de aspalatho: calamo: balsamo: yri: cardamomo: meliloto: nardo: gallico: panace: sansuco: helenio: cinami: radice: omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis: iuncinũ e iũco: quod est rosaceo simillimum. Item hyoscyamo: lupinis: & narcisso. Plurimum autem in ægypto e rhaphani semine aut gramine herba: quod agrostinon uocant. Item sisamo: & urtica: quod cnicinon appellãt. E lilio & alibi fit sub diuo sole: luna: pruina maceratũ. Suis herbis componũt inter cappadociam & seleuciam: quod seleuticum appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellant: cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atq; expressis. Probatum maxime e brutia. Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ palmyris: quod eleomeli uocãt. Manat ex arboribus pigue: crassius melle: resina tenuius: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædã genera morborum. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum est.

De amurca. CA. VIII.

SVper omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosq; illa imbui: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæq; absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimenta horreorum frumenti. Vestiarium etiam contra teredines: ac noxia animalia amurca aspergi. Semina frugum perfũdi. Morbis quadrupedum arboꝝ quoq; mederi illa: efficaci ad ulcera: interiora humani quoq; oris. Lora etiam ac coria omnia & calceamina: axesq; decocta ungi atq; æramenta contra eruginem. Colorisq; gr̃a elegãtioris & totã suppellectilẽ ligneam: ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare. Aut si folia baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lambendo capra lingua cõtigerit: depauerit q;: primo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. CA. IX.

REliqui arborum fructus uix specie figuraue non modo saporibus succisq; totiens permixtis atque insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. CA. X.

GRandissimis pineis nucibus altissimeque a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includit horis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alterum tarentinum digitis fragili putamine auiumque expositum furto in arbore. Et tertium sapineum e picea satiua: nucleorum cute uerius q̃ putamine adeo molli: ut simul mandantur. Quartum pityda uocant e pinastris: singularis remedii aduersum tussim. In melle decoctos nucleos taurini aquicelos uocant. Pinea corona uictores apud isthmum coronantur.

uel lacinia tis

uel e pinea

De malo cotoneo. CA. XI.

Is proxima amplitudie mala:quæ uocamus cotonea:& græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahūt ramos:ꝓhibentq; crescere parētē. Plura eoꝝ genera. Chrysomella incisuris distincta colore ad auꝝ inclinato. Quæ cādidiora nostratia cognominata odoris præstantissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodem genere strutea odoratius uibrant:serotino prouentu. Præcotia uero mustea. Struteis autem cotonea insita suum genus fecere muluianum:quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Omnia iam & uirorum salutatoriis cubilibus inclusa simulacris noctium cōsciis imposita. Sunt præterea siluestria parua e struteis odoratissima in sepibus nascētia. Mala appellamus quāq̄ diuersim persica & granata:quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignū illis in corpore. Necnon & quædā e pyris libralia appellata amplitudinē sibi pōderis noīe asserūt.

De persico genera quattuor. CA. XII.

Ed persicorum palma duracinis. Nationum hn̄t cognomē gallica:& asiatica. Post autūnū maturescunt:æstate ꝑcocia:intra.xxx.annos reperta:& primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt:popularia undiq;. Pomum innocuum expetit̃ ægris. Preciumq; singulis iam triceni nummi fuere: nullius maiore. Quod miremur quia non aliud fugacius. Longissima nanq; decerpto bidui mora est:cogitq; se uenundari.

De pruno genera.xi. CA. XIII.

Ngens postea turba prunoꝝ uersicolor:nigra:candicans. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraq;:asinina cognominata a uillitate. Sunt & nigra ac laudatiora cærina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca:quæ sola & odore commendantur. Peculiaris impudentia nucibus est insitorum q̄ faciem parentis:succumq; adoptionis exhibent appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autem & persica & cærina:ac siluestria ut uuæ autumno cadis condita usque ad alia nascentia ætatē sibi ꝓrogant. Reliquoꝝ uelocitascito mitescentium transuolat. Nuper in betica malina appellari cœperunt malis insita:& alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ est. Nec aliud pomum ingeniosius geminatū est. In peregrinis arboribus dicta sūt damascena a syriæ damasco cognominata:iam pridem in italia nascentia grādiore quamquam ligno:& exiliore carne: nec unquam in ruga siccata quando sores sui desūt. Simul dici possunt populares eorum myxæ: quæ & ipsæ nūc cœpere Romæ nasci insitæ sorbis. In totum quidem persica peregrina etiā asiæ græciæque esse ex nomine ipso apparet:atque ex perside aduecta. Sed pruna siluestria ubique nasci certum est. Quo magis miror huius pomi mentionem a Catone non habitam: præsertim cū condenda demonstraret quædam etiam siluestria. Nam persicæ arbores sero & cum difficultate transiere:ut quæ in rhodo nihil ferant:quod primū ab ægypto earum fuerat hospitium. Falsum est uenenata cum cruciatu in persis gigni:& pœnaꝝ causa a regibus translata:& in ægyptū terra mitigata. Id enim de persea diligentiores tradunt:quæ in totum alia est:myxis rubescentibus similis:nec extra orientem nasci uoluit. Eam quoque eruditiores negauerunt ex perside ꝓp supplicia translatam:sed a Perseo memphisitam:Et ob id alexandrum illa coronari uictores ibi instituisse in honorem attaui sui. Semper autē folia habet & poma subnascentibus aliis:Sed pruna quoque omnia post Catonem cœpisse manifestum est.

uel nucescētium

De diuersis generibus malorum:genera.xxix. CA. XIIII.

Alorum plura sunt genera. De citreis cum sua arbore diximus. Medicam autem græci uocant patriæ nomine. Aeque pegrina sunt zizipha & tuberes:quæ & ipsa nō pridem uenere in italiam. Hæc ex africa: illa ex syria. Sex. Papinius quem consulem uidimus:primus utraque attulit Diui Augusti nouissimis temporibus i castroꝝ aggeribus sata baccis similiora q̄ malis. Sed aggeribus præcipue decora:qm̄ & in tecta iam siluæ scandunt. Tuberū duo genera. Candidū:& a colore sericum dictū pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronensi nascētia:quæ lanata appellāt̃. Lanugo ea obducit. Struteis qdē persicis:q̄ plurima tm̄ peculiare nomen dedit nulla alia cōmendatiōe insignibus. Reliqua cur pigeat noīatim indicare?cū conditoribus suis æternam propagauerint memoriā:tanq̄ ob egregiū aliqd in uita factū?Ni fallor apparebit ex eo ingeniū inserendi:nihilque tam paruum esse quod nō gloriā parere possit. Ergo hn̄t originē a Matio Gæstioq; & Manlio: item Claudio a quibus cotoneo insito Ab Appio e claudia gente appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneoꝝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus. Ac ne quis id ambitu ualuisse claritatis & familiæ putet:sunt & sceptiana ab inuentore libertino insignia rotunditate. Cato adiicit quiriana:& quæ tradit in doliis

uel Scātio

condi scantiana. Omnium aūt nuperrime adoptata sunt parua gratissimi saporis quæ petisia nominatur. Patrias nobilitauere camerina & græcula. Cætera e causis traxere nomē. Germanitatis cohærentia & gemellā nunq̄ singula in fœtu. A colore serica: cognatione melappia: mustea a celeritate mitescendi. Quæ nūc melimela dicunt a sapore melleo. Orbiculata ex figura orbis in rotunditatē circūacti. Hæc in epyro primū puenisse argumēto sunt græci: q epyrotica uocāt. Mãmaꝝ effigie ortomastica. A cōditione castrari semis: q̄ spadonia appellant. Belgemella: a foliis. Foliū.n. unū aliqñ & geminū erumpit e latere medio. Celerrime i rugas marcescunt pānucea. Stolide tumēt pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color: origine ex mori insitu tracta. Cunctis uero quæ fuerunt a sole partes: rubent. Sunt & parua grati saporis: atq̧ etiam acutiora odore: siluestria. Id peculiare improbitatis & acerbitatis conuitium: & uis tanta ut aciem gladii perstringat Dacis ferme uilissimis nomen: q̄q̄ primis aduentu decerpiq̧ properantibus.

De pyris & insitoꝝ uarietate. CA. XV.

Adem cā in pyris taxat: supba cognomie. Parua hæc: sed ocissima. Cūctis aūt crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: qm̄ tāta uis succi abūdat. Lactea hæc uocant in his: q alii colore nigro donant syriæ. Reliquoꝝ noīa aliter in aliis atq̧ aliis locis appellant. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana: & ex eo tractum: quod pseudo decimianū uocāt. Dolobelliana lōgissimi pediculi. Pōponiana cognomine mãmosa: liceriana: seueriana: & q̄ ex iis nata sunt tyranniana lōgitudie pediculi distantia. Fauoniana rubra. Paulo superbis maiora. Lateriana: anitiana. Post autūnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellant: quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorant magis sole: grādescuntq̧ alioquin eadē essent: q liceriana. Primæ noīa hñt serissima oīum amerina: picentina: numantina: alexandrina: numidiana: græca: & in iis tarentina: signia: quæ alii a colore testacea appellant: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrappia: laurea: nardia. A tempore hordearia. A collo ampulacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi. In certa noīum causa est barbaricis uenerii sq̧: q colorata dicūt. Regiisq̧: q minio pediculo. Sessilia patriciis uoconiis uiridibus oblongisque. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sumpta: qui & sēmētina & mustea noīat. Pars hæc uitæ iāpridē peruenit ad columen: expertis cuncta homibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanum: cerasis ulmum dicat. Nec quicq̄ amplius excogitari potest: nullum certe pomum nouum diu iam inuenitur. Neque omnia insita miscen fas ē: sicut nec spinas inseri: qñ fulgura expiari non queūt facile: quotque genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronuntiantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemem usque ad matrem pendent gelu maturescētia. Græca: ampulacea: laurea: sicut in malis amerina: scantiana. Cōduntur uero pyra ut uuæ: ac totidem modis nō aliter q̄ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoque uini. Similiter iis ægris medentia calentia in escam dant: ac uino & aqua coquūtur: atque pulmentarii uicē implent: quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. CA. XVI.

N uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco cōtabulari. Septētrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq̧ afflatu poma deturpāte rugis. Colligi mala post æqnoctiū autūnale: neque ante.xvi. lunā: neque ante primā horā. Cadiua separi stramentis: storeis: paleisue justerni. Rara cōpōi: ut limites pui spiritū æqlē accipiāt. Amerina maxie durare: melimela minie.

uel peculiarius

De cotoneis pyris & sorbis. CA. XVII.

Otoneis interclusis spiramētū omne adimendū: aut incoqui melle ea: imergiue oportere. Punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore contingantur: suspendi. Cum libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ seruari iubet: & imatura obrui terra in ollis fūdo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice illito. Sic etiā crescere amplitudie maiore q̄ possint in arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq̄ cadiuis singula cōuolui: cistisque uitilibus condi: uel creta figulinaꝝ illini. Pyra in uasis fictilibus picatis inuersis obrui inter scrobes. Tarentina serissime legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba uero & in scrobibus gypsato operculo duum pedū terra superinducta in loco aprico inuersis uasis: & in doliis ut uuas cum ramis suspendi. E proximis auctoribus quidā altius curā petunt: putarique statim poma ac uites ad hunc usum præcipiūt decrescente luna: post horam diei tertiam cælo sereno aut siccis a uentis. Similiter delegi & ex locis siccis: & ante perfectā maturitatem: addito ut luna infra terram sit: uuas cum malleolo sarmēti duro demptis forcipe

curruptioribus acinis in dolio picato recenti suspendi:exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis omnium surculis pice. Dolia procul ab aq̄ esse. Quidā sic cū palmitē in gypso condunt:capitibus eius scyllæ infixis utrinq;. Alii etiam uina habentibus doliis:dum ne cō tingant ea uuæ. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & uino odorem acquiri putant. Aliqui oīa hæc in milio seruare malunt. Pleriq; uero in scrobe duum pedum altitudinis harena substrata:& fictili operculo:dein terra operto. Creta quidam et figulina uuas illinunt:sic catasq; sole suspendunt:in usu diluentes cretam. Eandem pomis in uino subigunt. Mala uero generosissima eadem ratione crustant gypso uel cæra. Quæ nisi maturauerint: incremēto calicem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alii decerpūt cū surculis:eosq; in medullam sambuci abditos obruunt:ut supra scriptū est. Aliis singulis malis pyrisq; singula uasa fictilia assignant:& opercula eorum picata dolio iterum icludūt. Necnon aliqui in floccis capsisq; quas luto paleato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus. Aliqui & in scrobe subiecta harena. ita sicca operiunt mox terra. Sūt q̄ cotonea cæra pōtica illita melle demergāt. Columella auctor in puteos cisternasue in fictilibus uasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima alpibus ꝓxima uuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit:cadisq; cōditas gypso includit. Hoc idem græci platani foliis:aut uitis ipsius:aut fici uno die in umbra siccatis:atq; in cado uinaceis interpositis. Quo genere coa uua & berritia seruantur nullius suauitati postferendæ. Quidā ut has faciant in cinere lesiuio tingunt protinus q̄ detraxere uitibus. Mox in sole siccant. Tum foliis ut supra dictū ē inuolutas uinaceis stipant. Sūt q̄ malunt uuas in scobe ramenti sue abietis:populi:fraxini seruare. Sunt qui suspendi procul malis:protinusq; in granariis iubeant:quoniam optime fit operimento puluis pensilibus. Contra uespas remedio est oleo aspergi ex ore:de palmis diximus.

uel sic cum palmite

uel fascis

De ficis genera.xxix. CA. XVIII.

Reliquo genere pomoꝝ ficus amplissima est. Quædamq; & pyris magnitudīe æmula. De ægyptiæ cypriæq; miraculis rettulimus iter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine rotundior tantum sapore mespili. Alexandriam hanc ibi uocant: crassitudine cubitali ramosam:materia ualidā:lentam:sine lacte: cortice uiridi:folio tiliæ:sed molli. Onesicritus tradit in hyrcania multum nostris esse dulciores:fertilioresq;:utq; modios.cclxx. singulæ ferant. Ad nos ex aliis trāsiere gētibus chalcidicæ:quaꝝ plura genera. Siquidē & lydiæ: quæ sunt purpureæ:& mamillanæ similitudinem māmaꝝ hn̄t. Et callistrutiæ paꝝ sapore p̄stantiores:ficoꝝ oīum frigidissimæ. Nam de africanis quas multi præferunt cūctis magna quæstio est:cum id genus in africam nuperrime trāsierit:patriæ nomen optinét. Nam alexandriæ enixiores. Candicans terina cognomine. Delicata nigra & rhodia est:& tyburtina de præcocibus. Sunt & auctoꝝ nomina iis. Liuiæ:Pompeiæ:siccatæ hæ sole in annuos usus aptissime cum mariscis & q̄s harundinei folii macula uariat. Est & herculanea:& albicerata:& aratia alba:pediculo:minimo latissima. Primo autem prouenit porphyritis lōgissimo pediculo. Comitatur eam e minimis & uilissimis popularis dicta. Contra nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt præterea eædem serotinæ & ꝑcoces biferæ alba ac nigra cū messe uindemiaq; maturescētes. Serotinæ:& a corio appellatæ duræ. Ex chalcidicis quarundam trifero prouētu. Tarenti tantum prædulces nascuntur:quas uocant onias. Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut aperto serito. In loco autem crassiore aut stercorato africanas:sed & herculaneas:sagontinas: hybernas:telianas atras pediculo longo. Postea tot subiere nomina atq; genera:ut uel hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse uitam. Sūt & hybernæ quibusdam prouītiis:sicuti mesiæ: sed arte non natura. Paruaꝝ genus arboꝝ post autumnū fimo contegūt:deprehēsasq; in his hyeme grosos:quæ mitiore cælo refossæ cum arbore:atq; in lucem: remissæ nouos soles:aliosq; q̄ q̄bus uixere:auidæ tanquā iteꝝ naturæ accipiunt:& cū uenientiū flore maturescunt : alieno præcoces anno:in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tū africana:ammonet:& africæ ad ingens documentū uso eo pomo. Nāq; perniciali odio chartaginis flagrās:nepotumq; securitatis anxius: cum clamaret in omni senatu chartaginem delendam:attulit quodam die in curia præcocem ex ea prouincia ficum. Ostēdensq; patribus. Interrogo uos inquit quādo hoc pomū demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens esse constaret. Atqui tertium inquit antē diē scitote decerptum chartagīe: tam prope a muris habemus hostem. Statimq; sumptum est punicum tertium bellum:quo chartago deleta est. Quanq̄ Catone anno sequēte rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenii:an occasionē fortuitam? celeritatemq; cursus:an uehemētia uiri? Super omnia equidem est quo nihil equidem duco mirabilius: tantam illam urbem & de

uel enixæ

glīscēdi cā

canterinæ

ul' renūisse

uel natæ

uel admo-uemur

terrarum orbe per.cxx.annos urbis æmulam unius pomi argumēto euersam. Quod non trebia: aut trāsimenus: non cannæ busto insignes romani noīs perficere potuere. Non castra punica ad tertium lapidem uallata. Portæq; colinæ adequitans ipse Hannibal. Tāto propius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob memoriam eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen: Ita enim uocabāt māmam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̄ in comitium sponte transisset. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusq; cura sacerdotum seritur. Fuit & ante Saturni ædem urbis anno ducentesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus facto cum Siluani & Iſidis simulacrum subuerteretur. Eadem aūt fortuito satu adiuuit in medio foro: qua fidentia imperii fundamēta ostento fatali Curtius maximis bonis hoc ē uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodem loco est uitis: atq; olea umbræ gratia: sedulitate plebeia satæ. Ara inde sublata gladiatorio munere Diui Iulii: quod nouissime pugnauit in foro. Admirabilis est pomi huiusce festinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

uel aduiuit

De caprifico & caprificatione. CA. XIX.

Aprificus e siluestri genere ficus nunq̄ maturescens: sed quod ipsa non habet aliis tribuens: quoniam est naturalis causarum transitus: atq; e putrescentibus idētidem generatur aliquid. Ergo culices parti fraudati alimēto in matre: hoc est putri eius tabe ex qua nati ad cognatam uolant: morsuq; ficorū crebro hoc est auidiore pastu aperientes ora earum: atq; ita penetrantes intus solem primo secum inducunt: cerealesq; auras immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem: hoc est infantiā pomi absumūt: quod fit & sponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationem uenti: ut flatus euolātes in ficos ferat. Inde repertum ut illatæ quoq; aliūde & inter se colligatæ: iniicerentur fico. Quod in macroso & aquilonio situ non desideratur: quoniam sponte arescunt loci situ: rimisq; eadem quæ culicum opa causa perficit. Nec non ubi multus puluis: quod euenit maxime frequēti uia apposita. Nanq; & pulueri uis siccandi: succumq; lactis absorbendi: quæ rō puluere & caprificatione hoc quoq; p̄stat: ne decidant absumpto humore tenero: & cum quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis omnibus tactus. Maturis frumenta intus. Succus maturescentibus lactis: percoctis mellis. Senescunt in arbore. Anusque distillat. Gūmi lachrymam siccat. Honos laudatas seruat in capsis. Sebuso insula præstantissimas amplissimasq;: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat implentur arcæ: in asia cadi: aut in ruspina africæ urbe: panisq; simul & obsonii uicem siccatæ implent: utpote cum Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege santiēs minui iubet perfici maturitatem: cum & obsonii uicem habeant recentes ficus. Sale siccatis & casei loco uesci nuper excogitatū est. Ex hoc genere sunt ut diximus coctana & caricæ: quæq; conscendenti nauim aduersus parthos omen fecere. M. Crasso uenales prædicantis uoce caunææ. Omnia hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius qui postea censor fuit: cum ligatus in ea prouintia esset nouissimis Tiberii Cæsaris temporibus.

uel i gūmi lachryma ficcatur. uel cū nimiū ficcat lachryma uel cauææ

De mespilis & eorum generibus tribus. CA. XX.

Alorum pyrorūq; generi adnumerērtur iure mespila atq; sorba. Mespilis tria genera: anthedon: setania. Tertium degenerat. Anthedone tametsi similius est quod gallicū uocant: setaniæ tamen maius pomum. Candidi usq; acini molliore ligno cæteris minus pomum: sed odore præstantius: & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia anteq̄ decidant rubescunt. Radices multæ atq; altæ: & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. CA. XXI.

Orbis quadruplex differentia. Aliis enim eorum rotūditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouata spēs: ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iucunda. Cæteris uini sapor. Generosissima quibus circa pediculos tenera folia. Quartū genus torminale appellāt: remedio tantū p̄babile: assiduū p̄uentu: minimūq; pomo: arbore: dissimili: foliis pene platani. Nō ferūt ante trimatum ex ullo gn̄e. Cato & sorba sapa cōdi iubet.

De nuce iuglāde. CA. XXII.

B iis locū amplitudine uindicauerunt: quæ cessere auctoritati: nuces ioglādes: quāq̄ & ipsæ nuptialiū fescenninorū comites: multū pineis minores uniuersitate. Eædēq; portione ampliores nucleo. Necnō & honor his naturæ peculiaris: gemino p̄tectus

operimēto:puluinati primū calicis:mox lignei putaminis.Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas tot modis fœtu munito quod ē uerisimilius:q̄ quia cadendo tripudium sonūue faciant.Et has e perside a regibus translatas indicio sunt græca nomina.Optimū quippe eaꝝ genus persicū atq; basilicon uocant.Et hæc fuere prima noīa.Caryon a capitis grauedine propter odoris grauitatem conuenit dictum.Tinguntur cortice eaꝝ lanæ:& ruffatur capillus primū prodeuntibus nucleis. Id cōpertum infectis tractatu manibus.Pinguescūt uetustate.Sola differentia generum ī putamie duro fragilisue & tenui ac crasso loculoso & simplici.Solum hoc pomum natura compactili operimēto clausit.Nanq; sunt bifidæ putaminū carinæ.Nucleorumq; illis quadripartita distinctio lignea intercursante membrana.Cæteris quicq̄d est solidū est. Vt in auellanis & ipso nucū genere:quas antea abellinas patrio nomine uocabant.In asiam græciamq; e ponto ūēre:& ideo ponticæ nuces uocantur.Has quoq; mollis protegit barba.Sed putamini nucleisque solida rotunditas inest.Eæ & torrenť.Vmbilicus illis intus in uētre medio.Tertia ab iis natura amygdalis:tenuiore sed simili iuglandiū summo operimento.Item secundo putaminis.Nucleus dissimilis latitudine:& acriore callo.Hæc arbor an fuerit in italia Catōis ætate dubitať:q̄m græcas nominat:quas q̄dā & ī iuglandium genere seruant.Adiicit præterea auellanas:& galbas:prenestinas:quas maxime laudat:& conditas ollis in terra seruari uirides tradit.Nunc thasiæ & albenses celebranť:& tarentinaꝝ duo genera:fragili putamine:ac duro.Quæ sunt āplissimæ:& minie rotundæ.Præterea molluscæ putamē rūpentes.Sunt qui honori nomen interpretentur:& Iouis glādem esse dicunt.Nuper consularem uirum audiui biferas & iuglandes nuces se habere profitentem.De pistaciis & ipsi rettulimus.Et hæc aūt idem Vitellius in italiam primus intulit eodē tempore. Simulq; in hispaniam Flaccus Pompeius eques romanus:qui cum eo militabat.

De castaneis genera octo. CA. XXIII.

NVces uocamus & castaneas:q̄q̄ accōmodatiores glādium generi.Armatum iis echinato calice uallum:quod inchoatum glandibus.Mirumq; uilissima esse:quæ tāta occultauerit cura naturæ.Trini quibusdam partus ex uno calice: cortexq; lētus. Proxima uero corpori mēbrana:& in iis & in nucibus saporem ni detrahatur:infestat. Torrere has in cibis gratius modulantū:laturas præstanti ieiunio fœminarum quādam imaginem panis.Sardibus eæ puenere primū.Ideo apud græcos sardianos balanos appellant. Nam Diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit excellentioribus satu factis.Nunc plura earum genera.Tarentinæ faciles:nec operoso sunt cibo:planæ figura.Rotūdior quæ balanitis uocatur: purgabilis maxime:& sponte prosiliens.Pura & plana est ex eis & salariana.Tarentina minus tractabilis.Laudatior corelliana & ex ea facta:quod dicemus in insitis meterana:quam rubens cortex præfert triangulis & popularibus nigris:quæ coctiuæ uocantur.Patria laudatissimis tarentum: & in campania neapolis.Cæteræ suum pabulo gignūtur:scrupulosæ corticis:intra nucleos quoque ruminatōe.

De siliquis & carnosis pomis:& moris:& de acinis & baccis. CA. XXIIII.

HAud procul abesse uidenť & prædulces siliquæ:nisi q; in his cortex ipse mandiť. Digitoꝝ hoīs longitudo illis:& interim falcata pollicari latitudine.Glandes iter poma numerari non possunt.Quamobrem in sua natura dicenť. Reliqua carnosi sunt generis:eaq; baccis atq; carnibus distant.Alia acinis caro:alia moris:alia unedonibus:& alia acinis inter cutē succūq;:alia mixtis:alia baccis:ut oliuis.Moris succus in carne uinosus:trini colores:cādidus prio:mox rubens:maturis niger.In nouissimis florent.Inter prima maturescūt. Tingūt manus succo matura lauāt acerbæ:Minimū ī hac arbore ingenia pfecerūt: nec noībus: nec insitis:nec alio mō q̄ pomi magnitudine. Differūt mora ostiēsia:& tusculana.Romæ nascūtur & in rubis:multū differēte callo. Aliud corpus ē e terrestribus fragis.Aliud congeneri eorū unedoni:quod solum pomū simile frutui terræ gignitur.Arbor ipsa fruticosa. Fructus āno maturescit:pariterq; floret subnascens:& prior coquitur.Mas sit an fœmina sterilis inter auctores nō constat.Pomum inhonorum:ut cui nomen ex argumēto sit unum tantum edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellāt græci comaron & memecylon.Ex quo apparet totidem esse genera & apud nos.Alio nomine arbutus uocatur.Iuba auctor est:quinquagenum cubitorum altitudnie in arabia esse eas. Acinoꝝ quoq; magna est differentia.Primum inter uuas ipsas callo: teneritate:crassitudine : interiore ligno aliis paruo : & aliis etiam gemino : qui minime feraces musti . Plurimum uero differunt hederæ sambucique acini . In figura etiam punici angulosi quippe soli:nec cutis ulla singulis:præter communem quæ est candida:totisque succus & caro est iis pcipue q̄bus paruulū inest ligni.Magna & baccis differentia.Aliæ nanq; sunt oliuis lau-

uel molitu

ra præstari

ul'rūinosæ

uel chamæ mecylon

ris:& alio modo loto: cornis:alia myrtis:lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo. Medio que etiamnum genere inter baccas acinosque cerasis. Pomum iis primo candidum:& fere omnibus baccis:mox aliis uirescit:ut oliuis:lauris. Rubet uero moris:cerasis: cornis. Deinde nigrescit moris:cerasis:oliuis.

De cerasis genera octo. CA. XXV.

Erasi ante uictoriam mithridaticam. L. Luculli non fuere in italia. At urbis anno sexcentesimo octogesimo is primum uexit e põto:annisque. cxx. trans oceanum in britãniã usque peruenere. Eadem(ut diximus)in ægypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum aproniana maxime rubent. Nigerrima sunt: ut actia. Cæciliana uero & rotũda. Iulianis gratus sapor:sed pene tantum sub arbore sua:adeo teneris:ut gestatum non tolerent. Pricipatus duracinis:quæ campania pliniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ripis etiam rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridique similis maturescentibus semper. Minus quinquennio est:q̃ prodiere quæ uocant laurea:non ingratæ amaritudinis insitæ in lauro. Sunt & macedonica paruæ arboris:raroque tria cubita excedentis:& minore etiam nunc frutice chamæcerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet. Siccatur etiam sole:conditurque ut oliua cadis.

De corno & lentisco. CA. XXVI.

Væ cura & cornis atque lentisco adhibetur:ne quid non hominis uentri natum esse uideatur. Miscentur sapores:& alio alius placere cogitur. Miscentur uero & terræ cælique tractus. Inque alio cibi genere india aduocatur:in alio ægyptus:cretæ:cyrenæ: singulæque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generibus succorum & de odore. CA. XXVII.

Nterim quæ sunt communia & pomis:omnibusq̃ succis saporum genera tresdecim reperiuntur: dulcis:suauis:pinguis:amarus:austerus:acer:acutus acerbus:acidus: salsus. Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura. Vnum ĩ quo plures pariter sentiuntur sapores:ut uinis. Nanque in iis & austerus & acutus & dulcis & suauis: omnes alieni. Alterum est genus in quo sit & alienus quidem:sed & suus quidam & peculiaris:ut in lacte. Siquidem inest ei quod tamen iure dici non potest dulce:& pingue & suaue: optinente lenitate:quæ ipsa succedit in saporis uicem. Nullus hic aquis: ne succus quidem:ut tamen eo ipso fiat aliquis: ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem ullum: succumue uitium est. Magnum his omnibus in odore momentum & magna cognatio: qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur omnino uitium est. Mirum tria naturæ præcipuæ elementa sine sapore sine odore sine succo:aqua:aer:ignis.

De succis fructuum & arborũ:& coloribus:& odoribus: & natura pomorum:& de commendatione fructuum. CA. XXVIII.

Rgo succoꝝ uinosus pyro:moro:myrto:minime q̃d miremur uuis. At pĩguis oliuæ: lauro:nuci iuglãdi:amygdalis. Dulcis uuis:ficis:palmis. Aquosus prunis. Magna est & in colore succi differentia. Sanguineus moris:cerasis:cornis:uuis nigris. Idem albis cãdidus. Lacteus in capite ficis:in corpore non item spumeus malis. Nullus p̃sicis: cum p̃sertim duracia abũdẽt succo. Sed qs eius ullũ dixerit colore? sua & ĩ odore miracula. Malis acutus: Persicis dilutus. Dulcibus nullus. Nã & uinũ tale sine odore. Tenue odoratius. Multoq̃ celerius talia ad usũ ueniũt q̃ pĩguia. Quæ odorata:nõ eodẽ in gustu tenera:q̃a nõ sũt pariter odor & sapor. Quãobrẽ citreis odor acerrimus: Sapor asperrimus: quadãtenus & cotoneis. Nullusque odor ficis. Et hactenus sint spẽs ac genera pomorum. Naturas arctius colligi par est. Alia siliquis gignũt:ipsis dulcibus: semẽq̃ complexis amaꝝ. Cũ in pluribus semina placeant:in siliqua damnentur. Alia baccis:quaꝝ intus lignum:& extra caro:ut oliuis:cerasis. Aliquaꝝ intus baccæ: foris lignum:ut in his quæ in ægypto diximus gigni. Quæ baccis natura eadem & pomis. Aliorũ intus corpus & foris lignũ:ut nucum. Aliis foris corpus:intus lignũ:ut persicis & prunis:uitiũq̃ cinctũ fructu:cũ fructus alibi muniat uitio. Putamĩe claudũt nuces: Corio castaneæ. Detrahit hoc iis. At in mespilis mandit. Crusta tegũt glandes: Cute uuæ. Corio & mẽbrana punica. Carne & succo mora cõstãt: Cute & succo cerasi. Quædã statim a ligno recedũt:ut nuces & palmæ. Quædã adhærẽt:ut oliuæ lauroq̃. Quorũdã generi utraq̃ est natura:ut p̃sicis. Etenĩ duracinis adhæret corpus:e lignoq̃ auelli nequit:cũ in cæteris facile sepetur. Quibusdã nec ĩtus nec extra

uel qui est tenuis

lignum:ut in palmarum genere. Aliquorũ lignum ipsum in usum & pomi uicem ut gña myxis: q̃s in ægypto gigni diximus. Quorũdam extra gemina geminantur uitia:ut in castaneis: amygdalis:nucibusq; iuglandibus. Quorũdam natura trigemina est:corpus:deinde lignum: rursusq; semen in ligno ut persicis. Quædam inter se densa:ut uuæ:sorba:quæ ramos circundata ex omni parte uuarum modo degrauant. Alia rara ut in persicis. Quædam aluo continentur:ut granata. Dependēt alia pediculis ut pyra: Alia racemis ut uuæ:palmæ. Alia & pediculis & racemis: ut hederæ sambuci. Alia ramo adhærent:ut in lauro. Quædam utroq; modo:ut oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam uasculis constant:ut punica:& mespila:lotosq; in ægypto:& euphrate. Iam uero diuersa gratia & commendatio. Carne palmæ placent. Crusta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pyra ac mala. Corpore melimela. Mora chartilagine. Nuclei grano. Quædam in ægypto cute caricæ. Detrahitur hæc ficis uirentibus:ut putamen. Eadem in siccis maxime placet. In papyris & ferulis spinaq; alba:caulis ipse pomum est. Sunt & ficulnei caules in fruticoso genere cum caule cappatis. In siliquis uero quod manditur:quid nisi lignum ē? Nõ omittenda seminis earum proprietas. Nam neque corpus: neque lignum:nec chartilago dici potest: neque aliud nomen inuenit. uel cariotæ

De myrto genera eius. xxix. CA. XXIX.

SVccorum natura præcipuã admirationem in myrto habet. Quando ex una omniũ olei uinique bina genera fiunt. Item myrtidanum ut diximus. Et alius usus baccæ fuit apud antiquos:anteq̃ piper reperiretur:libæ optinens uicem. Quodam etiam generosi obsonii nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatum uocatur. Eademq; origine aprorum sapor commendatur:plerũque ad intinctus additis myrtis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo:quod e ceraunis montibus incipit. primum celcei in Elpenoris tumulo uisa traditur:græcumq; ei nomen remanet:quo peregrinam esse apparet. Fuit ubi nũc roma est: iam tũ cum cundereť. Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq; cum propter raptas uirgines dimicare uoluissent:depositis armis pacificatos in eo loco:qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoq; arbore suffimenti genus habetur. Ideo tum electa:quoniã coniunctioni & huic arbori præest Venus. Haud scio an primæua etiam omnium in locis publicis romæ sata sit:fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima nanq; delubra habetur Quirini hoc est ipsius Romuli. In eo sacræ myrti fuere duæ ante ædem ipsam per lõgum tempus. Altera patricia appellata:altera plebeia. Patricia multis annis præualuit. Flaccescente plebeia: exuberans ac læta:q̃diu senatus quoque floruit: illa ingens. Plebeia torrida ac squalida. Quæ postq̃ eualuit flacescente patricia marsico bello: languida auctoritas patrum facta est:ac paulatim in sterilitatē emarcuit maiestas. Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quam murtiam uocant. Cato tria genera myrti prodidit. Candidam:nigram: coniugalem:fortassis a cõiugiis:ex illo cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio satiuæ:aut siluestris: & in utraque latifoliæ. In siluestri propria oxymyrsine. Satiuarum genera torpiarii faciũt. Tarētinam folio minuto:nostratem patulo:exoticam densissimo:senis foliorum uersibus. Hæc nõ est in usu. Ramosa utraque alia. Coniugalem existimo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in ægypto. Cato docuit uinum fieri e nigra:siccata usque in ariditatem in umbra: atque ita mulso indita. Si non siccentur baccæ oleum gigni. Postea compertum & ex alba uinum fieri album: Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ expressæque. Folia & per se siccantur in farina ad ulcerum remedia:in corpore humano leniter mordaci puluere:ac refrigerandis sudoribus. Quinimmo oleo quoque mirum dictu inest quidam uini sapor:simulq; pinguis liquor præcipua ui ad corrigēda uina: saccis ante perfusis. Retinet quippe fæcem: nec præter purum liquorem transire patitur: datque se comitem præcipua commendatiõe liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori prosunt in longo itinere pediti. Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque se rebus inseruit: triumphásque de sabinis Postumius libertus in consulatu:qui primus omnium ouans ingressus urbem est: quoniam rem leuiter sine cruore gesserat. Myrto Veneris uictricis coronatus incessit: optabilemque arborem etiam hostibus fecit. Hæc postea ouantium fuit corona:excepto. M. Crasso qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est: curru quoque triumphantes myrtea corona usos. L. Piso tradit Papyrium Masonem: qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatũ ludos circenses spectare solitũ. Auus maternus Africani sequētis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea:qui & hoc uouerat.

uel in liba
uel illam
uel citeriore
uel celtei
uel circeis
uel flauescēte
uel uigens
uel euiruit
uel flauescente
ul' emacuit

De lauro genera.xiii. CA. XXX.

Aurus triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus:ianitrix Cæsarum pontificumq;:quæ sola & domos exornat:& āte limina excubat.Duo eius genera tradit Cato:delphicam & cypriam.Pompeius Leneus adiecit quam mustacem appellauit:quoniam mustaceis subiiceretur.Hanc esse folio maximo:flaccidoq; & albicante.Delphicam æquali colore uiridiorem:maximis baccis:atq; e uiridi rubētibus.Hac uictores delphis coronari:& triumphantes romæ.Cypriam esse folio breui:nigro per margines imbricato crispam. Et postea accessere genera Cinus hanc siluestrem laurum aliqui intelligunt:nonnulli sui generis arborem.Differt color.Est enī cærulea bacca.Accessit & regia:quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio:baccis gustatu quoq; non aspero.Aliqui negant eandem esse:& suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusque. Iidem in alio genere baccaliam appellant hanc quæ uulgatissima est:baccarumque fertilissima.Sterilem uero earum(quod maxīe miror) triumphalem:eaque dicunt triumphantes uti:nisi id a Diuo Augusto cœperit:ut docebimus:ex ea lauro quæ ei missa e cælo minima est altitudine:folio crispo:ac breui:quæ īuenitur rara.Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio:paruulo ueluti lacinia folii:Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia.Itaq; quātalibeat sub umbra solum implet.Est & camedaphne siluestris frutex:est & alexandrina:quam aliqui idæam:alii hippoglotthion:alii daphnen:alii carpophylon: alii hypelaten uocant.Ramos spargit a radice dodrantales topiarii:ac coronarii operis:folio acutiore q̄ myrti:molliore & candidiore.Maiore semīe īter folia rubro.Plurima in ida: & circa heracleam ponti:nec nisi in montosis.Id quoque quod danaides uocatur genus in nominum ambitu est.Alii enim pelasgum:alii eupetalon:alii stephanon Alexandri uocant.Et hic frutex est ramosus:crassiore ac molliore q̄ laurus folio.Ex cuius gustatu accendatur os baccis e nigro rutfis.Notatum antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse:quod nunc satum & ibi prouenit.Ipsa pacifera:ut quam prætendi etiam inter armatos hostes:quietis sit indicium. Romanis p̄cipue lætitiæ uictoriarumque nuntia additur litteris:& militum lanceis:pilisque.Fasces imperatorum decorat,Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponitur:quotiens læticiam uictoria nouā attulit.Idque non quia perpetuo uiret:nec quia pacifera est:præferenda utique myrto & oleæ ē: sed quia spectatissima in monte pernaso.Ideoque etiam grata Apollini:assuetis eo dona mittere iam & regibus romanis:teste.L.Bruto.Fortassis etiam in argumentum:quoniam ibi libertatem publicam is meruisset:lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso.Et quia manu satarum receptarumque in domos fulmine sola non icitur.Ob has causas equidem crediderim honorē eis habitum in triumphis potius:q̄ quia suffimentū sit cædis hostium & purgatio:ut tradit Massurius.Adeoque in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est:ut ne propiciandis quidē numinibus accendi ex iis altaria aræue debeant.Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu:& quadam detestatione.Interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo coronari ea solitum ferunt contra fulminum metus.Sed & circa Diuū Augustum euēta eius digna memoratu.Nanque Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit:cum pacta esset illa Cæsari:gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium illæsam.Intrepideque mirāti accessit miraculum:quoniam teneret rostro laureum ramum onustum suis baccis.Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices:ramumq; eum seri:ac rite custodiri.Quodq; factum est in uilla Cæsarum. fluuio tiberini imposita:iuxta nonum lapidem flaminia uia:quæ ob id uocatur ad gallinas.Mireque silua prouenit.Ex ea triūphans postea Cæsar laurum in manu tenuit:coronamque in capite gessit.Ac deinde imperatores Cæsares cuncti.Traditusque mos est ramos quos tenuerunt serendi.Et durāt siluæ nominibus suis discretæ.Fortassis ideo mutatis triumphalibus.Vnius arborum latina lingua nomen imponitur uiris.Vnius folia distinguntur appellatione:Lauream enim uocamus.Durat & in urbe impositum loco : quando lauretum in auentino uocatur: ubi silua lauri fuit.Eadem purificationibus adhibetur:testatumq; sit obiter & ramo eam seri:quoniā dubitauere Democritus & Theophrastus.Nunc dicemus siluestrium naturas.

ul' danaen

ul' daphnoides

uel litteris

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XVI. PROOEMIVM.

Siluestrium Arborum Naturæ: CA. .I.

OMIFERAE ARBORES: QVAEQVE MITIORIBVS Succis uoluptatem primæ cibis attulerunt: & necessario alimento delicias immiscere docuerũt. Siue illæ ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & connubio. Idq; munus ẽt feris uolucribusq; de dimus intra ꝑdictas cõstant. Primũ erat narrare glandiferas quoq;: q̃ primo uictũ mortaliũ aluerũt nutrices inopis ac feræ sortis: ni præuerti cogeret admiratio usu cõperta: quenam quali sq; esset uita sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore: & miracula in septentrionalis regionis arboribus. CA. II.

Iximus & ĩ oriẽte q̃dẽ iuxta oceanũ cõplures ea necessitate gẽtes. Sũt uero & in septẽtriõe uisæ nobis caucoꝝ: q maiores mioresq; appellant. Vasto ibi meatu ꝑpetuis bis dieꝝ noctiũq; singulaꝝ ĩteruallis effusus in ĩmẽsũ agit oceanus æternã opiẽs reꝝ naturæ cõtrouersiã: dubiũq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gẽs tumulos optinet altos: aut tribũalia structa manibus ad expimẽta altissimi æstus: casis ita ĩpositis: nauigãribꝰ siles: cũ integãt aq̃ circũdatæ naufragiis. Cũ uero recesserit: fugiẽtes cũ mari pisces circa tuguria uenant. Nõ pecudes hos hẽre: nõ lacte ali: ut finitios. Ne cũ feris q̃dẽ dimicar cõtingit oĩ ꝑcul abacto frutice. Vlua & palustri iũco funes nectũt ad ꝑtexẽda piscibꝰ retia. Captũq; manibꝰ lutũ uẽtis magis q̃ sole siccãtes. Terra cibos & rigẽtia septẽtriõe uiscera sua urũt. Potus nõ nisi ex imbre seruato scrobibꝰ ĩ uestibulo domus. Et eæ gẽtes certe si uicant hodie: po.ro. seruire se dicũt. Ita ẽ ꝑfecto: multis fortũa ꝑcit ĩ pœnã. Aliũ e siluis miraculũ totã reliquã germaniã replẽt: addũtq; frigori umbras: altissimæ tñ. Haud ꝑcul supradictis caucis circa duos ꝑcipue lacus. Littora ipa optinẽt q̃rcus maxĩa auiditate nascẽdi: suffossæq; fluctibꝰ aut ꝑpulsæ flatibꝰ uastas cõplexu radicũ insulas secũ auferũt. Atq; ita libratæ stãtes nauigãt ingẽtiũ ramorum armamẽtis. Sæpe territi classibus nr̃is: cũ uelut de ĩdustria fluctibꝰ agerent: ut in ꝓspectu stãtes noctu: inopesq; remedii illæ ꝑliũ nauale aduersus arbores inirent.

De hyrciniæ siluæ magnitudine. CA. III.

N eadẽ septẽtrionali plaga hyrciniæ siluæ roboꝝ uastitas intacta & cõgenita mũdo: ꝓpe ĩmortali sorte: miracula excedit. Vt alia omittant: fide caritura. Cõstat attoli colles occursantiũ inter se radicũ repcussu. Aut ubi secuta tellus non sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos inter se rixãtes curuari portaꝝ patẽtiũ mõ: ut turmas eq̃tũ transmittant.

De glandiferis: ciuica corona: & q frõdea corona donati. CA. IIII.

Landiferi maxĩe gñis oẽs: q̃bus honos apud romanos ꝑpetuus. Hinc ciuicæ coronæ militũ uirtutis insigne clarissimũ. lampridẽ uero & clæmẽtiæ ĩpatoꝝ: postq̃ ciuiliũ bellorum profanatione meritum cœpit uideri: ciuem non occidere. Cedũt iis murales: uallaresq;: & aureæ: q̃q̃ precio antecedentes. Cedunt & rostratæ: q̃uis in duobus maxime ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dante magno Pompeio. Itemq; .M. Agrippa tribuẽte Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauium tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Roma. ipsa corona imposita. Postquã uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq̃ uires ex publico in priuatum magis singulisq; ciuium quæri: & sacrosancta omnia profana fecere: tum a pedibus eorum subiere in capita ciuiom rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ. Sed ciuicam a genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla nisi deo dabatur. Ob id Homerus cælo tantum eas & prælio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine quidem ulli. Feruntque primum omnium. Liberum patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorum honori sacrificãtes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ: in q̃bus hodieq; nõ uictori dant: sed patriam ab eo coronari pronunciat. Inde natum: ut etiam triumphaturis conferent in templis dicandæ. Mox ut & ludis darent. Longũ est: nec ex institutione operis differere q̃sq̃ ro-

manoꝝ prius acceperit. Neq;.n.alias nouerant q̄ bellicas. Quod certũ est: uni gentium huic plura sunt genera q̄ cunctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostilium: q; fidenam primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Detiũ patrẽ tribunũ militũ frondea donauit exercitus ab eo seruatus: imperatore Cornelio Cosso consule sannitiũ bello. Ciuica iligna primo fuit: postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrum. Variataq; in hoc cum quercu est: ac data ubiq; quæ fuerat: custodito tamen honore glandis. Additæ leges arctæ: & ideo superbæ: quasq; conferre libeat cum illa græcoꝝ summa: quæ sub ipso ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandens audentem irrumpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruare q̄ hostem occidere. Vtq; eum locum in quo sit actum obtineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateatur: alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis q̄uis rege seruato decus id nõ dant. Nec crescit honos idem imperatore cõseruato: qm̃ cõditores in quocũq; ciuem summũ esse uoluerunt. Accepta licet uti: ꝑpetuo ludos ineũti semp assurgi ẽt ab senatu in more est. Sedendi ius in proximo senatui. Vacatio muneꝝ oĩum ipsi: patriq; & auo paterno. xiiii. eas accepit Sicinius Dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is qdẽ & de duce Seruilio. Africanus de patre accipe noluit apud trebiã. O mores æternos: qui tanta opa honore solo donauerunt. Et cũ reliquas coronas auro cõmẽdarẽt: salutẽ ciuis iis in precio esse noluerunt: clara professione: seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim. CA. V.

Landes opes esse nunc quoq; multarum gẽtium ẽt pace gaudẽtium constat. Necnon & inopia frugum arefactis molit̃ farina: spissaturq; in panis usum. Quin & hodieq; ꝑ hispanias secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadẽ in cinere tosta. Cautum est ꝑterea lege. xii. tabulaꝝ: ut gladẽ in alienũ fundũ ꝓcidẽtẽ liceat colligere. Gñã eaꝝ multa. Distant fructu: situ: sexu: sapore. Nãq; alia fageæ glandi figura: alia quernæ: & alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generum singuloꝝ differentiæ. Præterea sunt aliæ siluestres: aliæ placidiores: quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi: ut qua obsessos etiã homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus: quæ sunt alia alibi. Quippe cũ robur quercũq; uulgo nasci uideamus: sed æsculum non ubiq;. Quartam uero generis eiusdem q̄ cerrus uocatur: ne italiæ quidem maiori ex parte notam esse. Distinguens ergo proprietate naturaq;: & ubi res coget: etiam græcis nominibus utendum.

De fagina glãde: & reliquis glãdibus: & carbone: & pastu porcoꝝ. CA. VI.

Agi glans nucleis similis: triangula cute includitur. Folium tenue: ac leuissimum: populo simile: celerrime flauescens: & media parte plerunq;. Gignens superne paruulam baccã uiridem: cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est: & ideo aĩalis eius una ꝓuentus. Glires quoq; saginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas oĩum fere alternat: sed maxime fagi. Glandem quæ proprie intelligit̃: ferunt robur: quercus: æsculus: cerrus: ilex: suber. Continentur hispido calice per genera plus minus. Item complectente. Folia ꝑter ilicem: grauia: carnosa: procera: sinuosa lateribus. Nec cum cadunt flauescẽtia: ut fagi. Pro differentia generum breuiora uel longiora. Ilicis duo genera: Ex iis in italia folio non multum ab oleis distant. Milaces a quibusdam græcis dictæ: in prouinciis aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior: quã Homerus aculon appellat: eoq; nomine a glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu: atque grandissima. Mox æsculo. Nam roboris parua. Cerro tristis: horrida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime autem probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant aũt inter se magnitudine: & cutis tenuitate. Item q; aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus cãdidũ corpus. Probatur & ea: cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescit in duriciam. Melior cui in cortice: q̄ cui ĩ corpore. Vtrũque non nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior: candidiorue qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝓceritasq; differentiã hẽt. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocat̃: breuior: & in orbẽ comosa: alasque ramoꝝ crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamen & crassior caudice: Excelsissima aũt ægylops incultis amica. Ab ac ꝓxime latifoliæ ꝓceritas: sed minus utilis ædificiis. At quæ carbone dotata uitiis obnoxia est. Quãobrẽ solido utunt̃ carbone: ærarioꝝ tãtum officinis cõpendio. Quoniam desinente flatu protinus emoriens sæpius recoquit̃. Cætero plurimis sintillis. Idem e nouellis melior. Aceruis cõfertis paleis recẽtibus luto caminant̃: accensaque

uel latebris

uel similaces

uel thaleis
uel hiscentibus

ſtrue contis pungitur dureſcens calix:atq; ita ſudorẽ emittit.Peſſima & carboni & materie hali phleos dicta:cui craſſiſſimus cortex atq; caudex:& plerũq; cauus fungoſuſq;.Nec alia putreſcit ex hoc gñe:etiã cũ uiuit.Quin & fulmie ſæpiſſime icitur:quis altitudinẽ nõ excellat.Ideo ligno eius nec ad ſacrificia uti fas habet.Eidẽ raro glans:& cum tulerit amara:quam præter ſues nullũ attingit animal. Ac ne eæ quidem ſi aliud pabulum habeant.Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis eſt:ꝙ emortuo carbõe ſacrificatur.Glans fagea ſuem hylarem facit:carnem coctibilẽ: ac leuem:& utilem ſtomacho. Iligna ſuem anguſtam:nitidã:ſtrigoſam:ponderoſam.Querna dif fuſam & grauiſſimam:& ipſa glandium æque dulciſſima.Proximam huic cerream tradit Nigidi us:nec ex alia ſolidiorem carnem:ſed duram.Iligna tentari ſues:niſi paulatim detur.Hanc nouiſ ſimam cadere.Fungoſam carnem fieri æſculo:robore:ſubere.Quæ glandem ferũt omnes & gal lam.Alterniſq; annis glandem.Sed gallam hemeris optimam:& coriis perficiendis aptiſſimã.Si milem huic latifoliam:ſed leuiorem:multoq; minus probatam.Fert & nigram.Duo enim gene ra ſunt.Hæc tingendis utilior.

De galla:& q̃ multa præter glandẽ eædem ferant abores. CA. VII.

Aſcit aũt galla ſole de geminis exeũte erũpens noctu ſemp uniuerſa.Creſcit uno die cãdidior.Et ſi excepta eſt æſtu areſcit ꝓtinus:neq; ad iuſtũ icrementũ peruenit:hoc ẽ: ut nucleũ fabæ magnitudinẽ habeat.Nigra diutius uiret:creſcitq; ut interdũ mali cõ pleat magnitudinẽ. Optĩa cõagena. Deterria ex robore.Signũ eius ꝙ cauernæ trãſlu cẽt. Robur præter fructũ pluria alia gignit. Nãq; fert & gallæ utrũq; genus:&quædã ueluti mo ra:ni diſtarent arida duricia plerũq; tauri caput imitantia:quibus fructus ineſt nucleis oliuæ ſi milis.Naſcuntur in eo & pilulæ:nucibus non abſimiles:intus habẽtes flocculos molles:lucerna rũ luminibus aptos.Nã & ſine oleo flagrant:ſicuti galla nigra.Fert & aliam inutilem pilulam cũ capillo uerno tempore tamen melligeni ſucci.Gignunt & alæ ramorum eius pilulas corpori nõ pediculo adhærẽtes: candicantes umbilicis.Cætera nigra uarietate diſperſa . Media cocci calo rem habent. Apertis amara inanitas eſt.Aliquando & pumices gignit.Necnon & e foliis conuo lutas pilulas:& in folio rubentes. Aquoſos nucleos candicãtes & trãſlucidos :quãdiu molles ſint in quibus & culices naſcuntur:matureſcunt in modum gallæ. uel indure ſcunt.

De cachrye:& cocco grano:& agarico:& ſubere. Cap.VIII.

Erunt robora & cachryn:ita uocatur pilula in medicina urendi uim habens. Gignit & in abiete:larice:picea:tilia:nuce:platano:poſtq̃ folia cecidere hyeme durãs.Cõtinet nucleum pineis ſimilẽ.Is creſcit hyeme.aperitur uere pilula tota. Cadit cũ folia cœpe rint creſcere.Tam multifera ſunt:& tot res præter glãdem pariunt robora. Sed & bo letos:ſuilloſq; gulæ nouiſſima irritamẽta:quæ circa radices gignuntur.Quercus probatiſſimos. Robur aũt & cypreſſus & pinus noxios.Robora ferunt & uiſcum:& mella: ut auctor eſt Heſio dus.Conſtatq; rores melleos e cælo(ut diximus)cadentes nõ aliis magis inſidere frondibus.Cre mati quoq; roboris cinerem nitrorſum eſſe manifeſtum eſt.Omnes tamen has eius dotes ilex ſo lo prouocat cocco.Granum hoc.Primoq; ceu ſpectes frutices paruos aquifoliæ ilicis:quiſquiliũ uocant:penſionem alteram tributi pauperibus hiſpaniæ donati.Vſum eius gratiorem in cõchy lii mentiõe tradidimus.Gignitur & in galatia africa:piſidia:cilicia.Peſſimũ in ſardinia. Galliarũ glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt . Eſt autem fungus candidus odoratus : antidotis uel nõ odo efficax:in ſummis arboribus naſcens:nocte relucens.Signũ hoc eius:ꝙ in tenebris decerpitur. E ratus. glandiferis ſola:quæ uocatur ægylops:fert pannos arentes:muſcoſo uillo:canos : non in cortice modo:uerum & e ramis dependentes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus inter unguẽ ta.Suber minima arbor:glans peſſima:rara:cortex tantum in fructu:præcraſſus ac renaſcẽs: atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maxime:nauium:piſcantiumq; tragulis : & cadorum obturamentis . Preterea in hyberno fœminarum calceatu. Quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant.Sũt qui fœminam ilicem uocent ; atq; ubi non naſcitur ilex:pro ea ſubere utuntur.In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedæmo nem:nec in italia tota naſcitur:aut in gallia omnino.

Quarum ſint in uſu cortices. CA.IX.

Ortex e fago :tilia:abiete:picea:in magno uſu agreſtium. Vaſa corbeſq;:ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uindemiiſq; faciunt:atq; prætexta tuguriorum.Scri bit in recenti ad duces explorator incidens litteras a ſucco. Necnon in quodam uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex.Sed non durat arbor ipſa.

De scandulis & pinu:pinastro:abiete:piceaq;:larice:tæda:taxo. CA. X.

Candulæ e robore aptissimæ:mox e glandiferis aliis: fagoq;:facillime ex omnibus q̃ resinam ferunt:sed minime durant:præterq̃ e pino.Scandula contectam fuisse romã usq; ad bellum Pyrrhi annis quadringentis.lxx.Cornelius Nepos auctor est.Siluarũ certe distinguebatur insignibus.Fagutali Ioui ẽt nunc est ubi lucus fageus fuit: portaq; querculana:colle in quem uimina petebantur:totq; lucis quibusdam & geminis.Qu.Hortensius dictator cum plebs secessisset in ianiculum:legem in æsculeto tulit:ut ea quod iussisset: omnes quirites tenerent.Peregrinæ tunc uidebantur:quoniam nõ erant suburbanæ:pinus atq; abies.Omnesq; quæ picem gignunt:de quibus nunc dicemus.Simul ut tota condiendi uina origo cognoscatur.Quæ ferunt in asia aut in oriente e prædictis picẽ.In europa sex genera cognatarum arborum resinam ferunt.Ex iis pinus:atque pinaster folium habent capillamenti modo prætenue:longumq;:& mucrone aculeatum.Pinus fert minimum resinæ:interdum ex nucibus ipsis de quibus dictum ẽ.Visq; ut ascribatur generi.Pinaster nihil aliud est q̃ pinus siluestris: mira altitudine:& a medio ramosa sicut pinus in uertice. Copiosiorem dat hæc resinam quo dicemus modo.Gignitur & in planis.Easdem arbores alio noĩe eẽ per oram italiæ quas stibulas uocant:ut pleriq; arbitrãtur:sed graciles:succinctioresq;:& enodes liburnicarum ad usus:pene sine resina.Picea mõtes amat atq; frigora:feralis arbor:& funebri indicio ad fores posita:ac rogis uirens.Iam tamen & in domo recepta: tõsili facilitate.Hæc plurimam resinam fundit:interueniẽte candida gemma tam simili thuri:ut mixta uisu discerni non queat:& inde fraus seplasiæ asiæ. Omnibus iis generibus folia breui seta:& crassiore:duraq; ceu cupressis.Piceæ rami pene statim ab radice modici uelut brachia lateribus inhærent.Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montium ceu maria fugerit:nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus: & plurimis uitæ operibus.Resina ei uitium.Vnde fructus unus piceæ:exiguumq; sudat: aliquando cõtactu solis. E diuerso materies quæ abieti pulcherrima:piceæ ad fissiles scandulas: cupasque: & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem: eadem facies:larix uocatur:materia præstantior longe: incorrupta uis: & humori contumax: rubens præterea: & odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris:melleo colore:atq; lentiore:nunq̃ durascentis. Sextũ genus est tæda proprie dicta:abundantior succo q̃ reliqua:parcior liquidiorq; q̃ picea: flãmis ac lumini sacrorum etiam grata.Hanc mares dũtaxat ferunt:& eam quam græci sycẽ uocant odoris grauissimi. Laricis morbus est ut tæda fiat.Omnia ãt hæc genera accensa fuligine immodica carbonem repẽte expuũt:cum eruptionis crepitu:eiaculanturq; longe:excepta larice:quæ nec ardet:nec carbonem facit:nec alio modo ignis ui consumitur:q̃ lapides.Oĩa uero ea perpetuo uirent: nec facile discernuntur in fronde etiam a peritis:tanta natalium mixtura est.Sed picea minus alta q̃ larix. Illa crassior leuiorq; cortice:folio uillosior: pinguior: & densior: molliorq; flexu. At piceæ rariora ficcioraq; folia & tenuiora ac magis algentia. Totaq; horridior est & perfusa resina.Lignũ uero abieti similius.Larix ustis radicibus non repullulat picea repullulat:ut in lesbo accidit incenso nemore pyrrheo.Alia etiãnum generibus ipsis in sexu differentia. Mas breuior & durior: fœmina procerior.Pinguioribus foliis:& simplicibus:atq; nõ rigẽtibus. Lignum maribus durum: & in fabrili ope contortum: fœminæ mollius:publico discrimine in securibus:Eæ in quocunq; genere deprehendunt marem:quippe respuuntur:& fragosius sidũt:ægrius reuelluñt.Ipsaq; materies retorrida:& nigrior maribus radix.Circa idã in troade & alia differentia est montanæ maritimæq;.Nãq; in Macedonia & arcadia circa elin pmutãt noĩa.Nec cõstat auctoribus qđ cuiq; gñi attribuãt:nos ista romano discernimus iudicio.Abies e cũctis amplissima est: & fœmina ẽt plixior.Materia mollior:utiliorq;:arbore rotũdior:folio pinato:densa ut imbres nõ trãsmittat: at hylarior intuitu.E ramis genez hoz pãnicularũ mõ nucamenta squamatim cõpacta dependent pterq̃ larici.Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte nucleos hñt:nõ itẽ fœminæ.Piceæ uero totis pãniculis minoribꝰ gracilioribusq; mimos:ac nigros. Propter qđ græci phthirophorõ eã appellãt.In eadẽ nucamenta cõpressiora maribus sunt:ac minus resina roscida . Similis his ẽt nũc aspectu ẽ:ne qd ptereañ taxus:minus uirẽs:gracilisq; & tristis: ac dira:nullo succo: ex oibus sola baccifera.Mas noxio fructu.Lætale qppe baccis ĩ hispania pcipue uenenũ inest.Vasa ẽt uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse cõpertũ est.Hanc Sestius smilacẽ a græcis uocari dixit.Et eẽ in arcadia tã pñtis ueneni:ut si q dormiant sub ea:cibũue capiant moriañ.Sunt qui & taxica hinc appellata dicãt uenena:quæ nunc toxica dicimus:quibus sagittæ tingañ.Repertum innoxiam fieri:si in ipsam arborem clauus æreus addicatur.

uel segmẽta

uel stactẽ

uel torta uel rota

Quibus modis fiant genera picis:& quomodo fiat cædrium:& de spissa pice quomodo fiat: & quibus modis resina coquatur. CA. XI.

Ix liquida in europa e tæda coquitur naualibus muniendis:multosque ad alios usus. Lignum eius cōcisū furnis undiq; igni extra circūdato ferro ut prius sudor aquæ mō fluat in canali. Hoc ex cædro in syria cædriū uocat:cui tāta uis ē:ut in ægypto corpa hoium defunctoꝝ eo perfusa seruent. Sequens liquor crassior iam:picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas cōiecta:aceto spissatur: & coagulata brutiæ cognomē accipit:doliis dūtaxat uasis q̄ cæteris utilis:lentore ab alia pice differens. Itē colore rutilante: & q̄ pinguior est. E tæda oia illa fiunt. E picea resina feruentibus cocta lapidibus in alueis ualidi roboris:aut si aluei non sint struis congerie uelut in carbonis usu. Hæc in uinū addit:farinæ mō tusa:nigrior colore. Eadem resina si cum aq̄ leuius decoquatur:coleturq̄:ruffo colore lentescit:ac stillaritia uocat. Seponū- tur autē id fere uitia resinæ corticisq̄. Alia temperies ad crapulam. Nāq̄ flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq̄ auulsus concidit ad cribrū minuta:deinde feruenti aqua donec co quatur perfundit. Huius expressum pingue præcipua resina fit:atq̄ rara:nec nisi paucis in locis subalpinæ italiæ:conueniens medicis. Resinæ albæ congiū in duobus aquæ pluuiæ coquūt. Alii utilius putant sine aqua coquere lento igne tota die:utriq̄ uase æris albi. Itē terebithinam in sar tagine referuenti:hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentisco.

uel terra

De zopissa & sapino:& quaꝝ arboꝝ materia in precio CA. XII.

On omittēdū apud eosdē zopissam uocari derasam nauibus maritimis picē cū cæra nihil nō experiente uita:multoq̄ efficatiorem ad oia quibus pices: resinæq̄ prosunt uidelicet adiecto salis callo. Aperit picea e parte solari nō plaga:sed uulnere ablati cor ticis:cum plurimū bipedali hiatu:ut a terra cubito cū minimū absit. Nec corpori ipsi parcit:ut in cæteris:qm̄ hastula in fructu est. Veꝝ hæc terræ ꝓxima laudat. Altior amaritudinē affert. Postea humor omnis e tota cōfluit in ulcus. Item i tæda. Cum id manare desiit:simili mō ex alia parte aperitur:ac deinde alia. Postea tota arbor succidit:& medulla eius urit. Sic & in syria terebintho detrahunt cortices. Ibi q̄dē & e ramis ac radicibus cū resina dānet ex iis partibus. In macedonia laricem masculam urunt:fœminæ radices tm̄. Teopompus scripsit in apollinitaꝝ agro picē fossilem non deteriorē macedonica inueniri. Pix optima ubiq̄ ex apricis aquilonis si- tu. Ex opacis horridior:uirusq̄ præferens. Frigida hyeme deterior:ac minus:copiosa & decolor. Quidā arbitrant in montosis copia præstantiorē fieri ac coloratiorē:& dulciorē quoq̄ & gratio rem dū resina fit. Decoctam aūt minus picis reddere:qm̄ in infeꝝ abeat:tenuioresq̄ esse ipsas ar bores q̄ in planis. Sed has & illas serenitate steriliores. Fructū quædā proximo anno ab incisu lar giuntur: Aliæ secūdo: Quædā tertio. Explet aūt plaga resina:nō cortice: nec cicatrice:q̄ in hac arbore nō coit. Inter hæc genera propriū quidā fecere sapiū:qm̄ ex cognatiōe eaꝝ ferit. Qualis: dicta est nucleis. Eiusq̄ arboris imas partes tædas uocant:cum sit illa arbor nil aliud q̄ picea fe- ritatis paulum mitigatæ satu. Sapii autem materies cæsaꝝ e genere fit: sicuti docebimus.

uel utrisq̄

uel serum

De fraxino genera eius quattuor. CA.XIII.

Ateriæ enim cā reliquas arbores natura genuit. Copiosissimamque fraxinū. Procera hæc ac teres:pennata & ipsa folio. Multūque Homeri ꝑconio & Achillis hasta nobi- litata. Materies est ad plurima utilis. Ea quidē quæ fit in ida troadis in tm̄ cædro si- milis:ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere. Longā enodem: Alteram breuem duriorē: fusciorēque: laureis foliis. Bumeliam uocant i macedonia amplissimā lentissimāque. Alii situ diuisere. Cāpestrem.n.esse crispā:montanam spissam. Folia eaꝝ iumentis mortifera. Cæteris ruminantiū innocua græci prodidere. In italia nec iumentis nocet. Cōtra ser- pentes uero succo expresso ad potū:& imposita ulceribus opifera:ac nihil æque reperit. Tātaque est uis:ut ne matutinas q̄dem occidentesue umbras q̄uis sint longissimæ:serpens arboris eius at- tingat:adeo ipsam ꝓcul fugat. Experta ꝓdimus. Si frō de ea gyro claudat ignis & serpēs:in ignes potius q̄ in fraxinū fugere serpētem. Mira naturæ benignitas:priusq̄ hæ prodeant flore fraxinū: nec ante conditas folia dimittere.

De tilia genera duo. CA. IIII.

N tilia mas & fœmina differunt omni modo. Nanque & materies maris dura ruffior q̄ ac nodosa & odoratior. Cortex quoq̄ crassior:ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem ut fœmina:q̄ crassior arbore:materia cādida:ꝑcellensque est. Miꝝ in hac arbore fructū a nullo aīalium attingi:folioꝝ corticisque succum dulcē esse. Inter

cortice & lignum tenues tunicas multiplici mēbrana:e quibus uicula tiliæ uocant. Tenuissimū eo℞ phillyræ corona℞ lēniscis celebres antiquorūq; honore. Materies teredinē non sentit: pceritate perq̄ modica:ue℞ utilis.

De aceris generibus. x. CA. XV.

Cer eiusdē fere amplitudīs:ope℞ elegantia ac subtilitate cædro secūdū. Plura eius genera. Albū quod pcipui cādoris uocat gallicū:in trāspadana italia trāsq; alpes nascēs. Alte℞ genus crispo macula℞ discursu: q cū excellētior fuit:a silītudine caudæ pauonū nomē accepit. In istria rhetiaq; pcipuū. E uiliori gñe crassiuenīū uocat. Græci situ discernūt. Cāpestre.n.cādidū esse:nec crispū:qd glinon uocāt. Montanū uero crispius duriusq; ēt nunc e mascula crispius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubentem fissili ligno:cortice liuido:& scabro. Hoc alii proprii generis esse malunt: Et latine carpinū appellant.

uel alinon

De brusco:mollusco:& staphilodendro:& buxo genera tria. CA. XVI.

Vlcherrimū uero est bruscū:multoq; excellentius etiānum molluscū. Tuber utrunq; arboris eius: Sed bruscū intortius crispū. Molluscū simplicius sparsum. Et si magnitudinē mēsa℞ caperet:haud dubie præferret cædro. Nunc intra pugillares lectorūq; silicios:aut laminas:raro usu spectat. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno tuber:tanto deterius q̄to ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiānū in siccis natæ præferunt aquaticis:sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri alba in materia:quæ uocatur staphylodendron. Fert siliquas:& in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispanti:nec nisi radice:cætero lentisci ex materia silenti:& quadā duricia ac pallore cōmendabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera:gallicū quod in metas emittitur:amplitudineq; procerior est. Oleastrum in oī usu dānatū fert grauem odorem. Tertiū genus nostrate uocat. Siluestre(ut credo)mitigatū satu:diffusius.& densitate parietū uirens semper ac tonsile. Buxus pyreneis ac cytoro montibus plurima:ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem nō ferendo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semē illius cunctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida:aprica:ligni quoq; duricia quæ ferro:nec flamma:nec carbone utilis.

uel silentio quodam

De ulmo genera quattuor. CA. XVII.

Nter has atq; frugiferas materiæ uitiūq; amicicia accipitur ulmus. Græci duo eius genera nouere. Montosam:quæ sit amplior: Cāpestrē:q̄ fruticosa. Italia attinias uocat ex celsissimas:& ex iis sicanas illis pfert:q̄ nō sunt riguæ. Alte℞ genus gallicas: Tertiū nostrates: dēsiore folio:& ab eodē pediculo nūerosiore. At quartū siluestre. Inter q̄s attiniæ nō ferūt. Samarā ita uero uocat ulmi semē. Oēsq; e radicū plātis pueniūt. Reliquæ semine.

De arborum natura per situs. CA. XVIII.

Vnc celeberrimis arborum dictis:quædam in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cædrus:larix:tæda:& cætere e quibus resina gignitur. Item aquifolia: buxus:ilex:iuniperus:terebinthus:populus:ornus:cornus:carpinus. Est & in apennino frutex qui uocatur cotinus:ad liniamenta modo conchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies:robur:castaneæ:tilia:ilex:cornus. Aquosis montibus gaudent acer:fraxinus:sorbus: tilia: cerasus. Non temere in montibus uisæ sunt prunus: punicæ: oleastri : iuglans, morus: sambuci. Descendunt etiam in plana cornus : corylus : quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus : carpinus . Subeunt & in montosa ulmus: malus: pyrus:laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex:tingendisque uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus:& magis etiam betulla Gallica hæc arbor mirabili candore:atq; tenuitate terribilis magistratuū uirgis. Eadem circulis flexibilis:item corbium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdem situs comitatur & spina nuptiarum facibus auspicatissima:quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt sabinas: ut auctor est Masurius. Núc facibus carpinus & corilus familiarissimæ. Aquas odere cupressi:iuglandes:castaneæ:laburnum. Alpina & hæc arbor:nec uulgo nota. Dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis barba in opere topiario tonsilis:& in rotunditatem spissa:argenteo folio. Non nisi in aquosis proueniunt salices:alni:populi:siler. Ligustra tesseris utilissima. Item uacinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero etiam purpura tingendi causa ad seruorum uestes. Quæcunque communia sunt montibus planisque maiora fiunt:aspectuque pulchriora. Quæ in campestribus:meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. CA. XIX.

PRæterea arborum aliis decidunt folia:aliæ sempiterna coma uirent.Quã differenti am necesse est antecedat prior.Sunt enim arborum quædam omnino siluestres:quæ-dam urbaniores:quas his placet nominibus distinguere.Ergo mites:quæ fructu aut aliqua dote umbrarumue officio humanius iuuãt:nõ iprobe dicantur urbanæ.

Quibus folia non decidant:& de rhododendro. CA. XX.

HArum generi nõ decidũt oleæ:lauro:palmæ:myrto:cupresso:pinis:ilici:hederæ: rhododẽdro.Et q̃uis herba dicat̃ sabina rhododẽdrõ:ut noĩe appet:a græcis uenit.Alii neriõ uocarũt:alii rhododaphnẽ:sempiternũ frõde rosæ simil:tudine caulibus fruticosum. Iumentis caprisq; & ouibus uenenum est.Idem hoi cõtra serpentiũ uenena remedio.

Item q̃bus folia nõ decidũt:& q̃bus nõ oĩa folia cadãt:& q̃bus locis nullæ arbo℞. CA. XXI.

SIluestrium generis folia nõ decidũt abieti:larici:pinastro:iunipero:cædro terebĩtho: buxo:ilici:aquifolio:suberi:taxo:tamarici.Inter utraq; genera sunt adrachne ĩ græcia: & ubiq; unedo.Reliqua enim folia decidunt his:pterq̃ in cacuminibus.Nõ decidũt aũt & in fruticũ gñe q̃busdã rubo & calamo.In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe prospiciebatur quercus una nũq̃ folia dimittens: nec ante mediã æstatem germi-nans.Idq; mi℞ est græcis auctoribus proditum.Apud nos postea sileri. Nã loco℞ tanta uis est: ut circa memphim ægypti:& in elephantine thebaidis nulli arbori decidãt:ne uitibus quidem.

De natura folio℞ cadẽtiũ:& q̃bus folio℞ uarii colores. CA. XXII.

CAeteræ omnes extra p̃dictas(etenim numerare lõgum est)folia deperdunt.Obserua-tumq; non arescere:nisi tenuia & lata & mollia.Quæ uero non decidant callo crassa & angusta eẽ.Falsa definitio est non decidere iis qua℞ succus pinguior sit. Q uis.n. potest in ilice intelligere?Decidere Timæus mathæmaticus sole scorpionẽ trãseunte syderis ui:ut quodã ueneno aeris putat.Cũr ego non eadẽ causa aduersum oẽs polleat:iure mire mur.Cadunt plurimis autũno.Quædã tardius amittũt:atq; in hyemes prorogãt moras.Nec in terest maturius germinasse:utpote cũ quædã primæ germinẽt:& inter nouissimas nudent̃. Vt amygdala:fraxini:sambuci.Morus aũt nouissime germinat:& cũ primis folia dimittit. Magna & ĩ hoc uis soli.Prius decidũt in siccis macrisq;:& uetustate prius arbori.Multisq; etiã anteq̃ ma turescat fructus.In serotina ficu:& hyberna pyro & malo granato:est pomũ tãtũ aspici in matre. Neq; iis quæ semp retinẽt comas:eadẽ folia durãt:sed subnascentibus aliis tunc arescunt uetera. Quod euenit circa solstitium.Maxime folio℞ unitas in suo cuiq; genere permanet:præterq̃ po pulo:hederæ:crotoni:quam & cinum diximus uocari. ul' rhicinũ uel cici

De populo tria genera:& quo℞ folio℞ figura mutetur. CA.XXIII.

POpuli tria genera:alba:& nigra:& quæ lybica appellatur minima folio ac nigerrima: fungisq; enascentibus laudatissima. Alba folio bicolor:superne candicans:inferiore parte uiridi.Huic nigræq; & crotoni folia in iuuenta circinnate rotũditatis sunt.Ve-tustiora in angulos exeunt.Econtrario hederæ angulosa rotundant̃. Populo℞ foliis grandissima lanugo.Euolat candidæ.Tradita folio numerosiore cãdida:& ut uilli.Folia grana-tis & amygdalis rubentia.Mi℞ in primis id quod ulmo:tiliæq;:oleæ:populo albæ:& salici eue-nit.Circumagunt̃.n.folia ea℞ post solstitium.Nec alio argumẽto certius ĩtelligit̃ sydus cõfectũ.

Quæ folia uersentur omnibus annis:quæ foliorum ex eius palmis cura & usus:& foliorum mirabilia. CA. XXIIII.

ESt & publica oĩum foliorum differẽtia.In ipsis nanq; pars inferior a terra herbido ui ret colore. Ab eadẽ leuiora. Neruos calluq; & articulos in superiore habẽt parte.Inci suras uero subter:ut manus hũana.Oleæ supnæ cãdidiora:& mĩus leuia.Itẽ hederæ. Sed oĩum folia quottidie ad solem oscitãt:interiores partes tepefieri uolentia. Supe-rior pars oĩum lanuginẽ quãtulãcũq; habet:quæ in aliis gentiũ lana est. In oriẽte funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum est:eosq; in humore utiliores esse.Et apud nos uere palmæ a matre integræ decerpuntur.Meliores enim sunt quæ non diuisæ fuerint.Siccãtur sub tecto quaternis diebus.Mox in sole expanduntur.Et noctibus relictæ donec candore inarescant.postea in ope-ra diuidũtur.Latissima folia sũt fico:uiti:platano.Angusta myrto:punicæ:oleæ.Capillata pino: cædro.Aculeata aquifolio & ilicum generi.Nam iunipero spina pro folio est.Carnosa cupresso: tamarici.Crassissima alno. Longa harundini coici.Palmæ etiã duplicia.Circinata pyro.Mucro nata malo.Angulosa hederæ.Diuisa platano.Insecta pectinum modo piceæ:abieti. Sinuosa toto

ambitu robori.Spinosa cute rubo.Mordacia sunt quibusdam: ut urticis.Pungentia pino:piceæ: abieti:larici:cædro aqfoliis.Pediculo breui oleæ:& ilici.Lõgo uitibus.Treulo populis.Et hisdẽ foliis inter se crepitantia.Iam & in pomo ipso mali quodã in gñe parua mediis emicant folia.Interim & gemina.Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramoꝶ.Robori & in ipso caudice: iam densa ac rara:semperq; lata rariora.Disposita myrto.Concaua buxo.Inordinata pomis.Plura eodẽ pediculo exeũtia malis pyrisq;.Ramulosa ulmo:& cytiso.Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; aĩalibus iubẽs dari nõ perarida.Bubus qdẽ & ficulnea:ilignaq; & hederacia. Danť & ex harundine ac lauro.Decidunt sorbo uniuersa.Cæteris paulatĩ.Et de foliis hactenus.

De ordine naturæ in satis:& de flore arborum:& cõceptu:& germinatiõe: & partu: & quo ordine floreant. CA. XXV.

Rdo autem naturæ annuus ita se habet.Primus est conceptus flare incipiente uento fauonio.Exinde fere.vi.idus febru.Hoc enim maritanť uiuescentia e terra.Cũ etiam equæ in hispania ut diximus.Hic est genitalis spiritus mundi a fouendo dictus:ut q dam existimauere.Flat ab occasu æqnoctiali uer inchoans: catlitionẽ rustici uocant gestiente natura semina accipere:eoq; aĩam inferente oĩbus satis.Concipiunt uariis diebus:& p sua quæq; natura.Alia ptinus ut aĩalia.Tardius aliqua & diutius grauida partus gerunt.Quod germinatio ideo uocatur.Pariunt uero cũ florent:flosq; ille ruptis constat utriculis.Sed educatio in pomo est.Hoc & germĩatio arboꝶ.Flos est pleni ueris indiciũ:& anni renascẽtis.Flos gaudiũ arborum.Tunc se nouas aliasq; q̃ sunt:ostendũt.Tunc uariis coloꝶ picturis in certamẽ usq; luxuriant.Sed hoc negatũ plerisq;.Nam nec omnes florent:sed sunt tristes quædã:quæq; nõ sentiant gaudia annoꝶ.Nam neq; ilex:picea:larix:pinus:ullo flore exhylaranť: natalesue pomorum recursus annuos uersicolori nuncio promittunt.Nec fici atq; caprifici. Protinus enim fructum flores gignunt.In ficis mirabiles sunt & abortus:qui nunq̃ maturescũt.Nec iuniperi florẽt.Quidam earum duo genera tradunt.Alteram florere:nec ferre.Quæ uero nõ floreat:ferre protinus baccis subnascentibus quæ biennio hæreant.Sed id falsum:omnibusq; iis dura facies semper.Sic & hoĩum multis fortuna sine flore est.Omnes aũt germinant etiam quæ nõ florent. Magna & locoꝶ differentia.Quippe cum ex eodem gñe quæ sunt in palustribus priora germinẽt:mox cãpestria:nouissima in siluis.Per se autem tardius pyri siluestres q̃ cætera.Primo fauonio germinat cornus.Proxime laurus.Pauloq; ante æquinoctiũ tilia:acer.Inter primas uero populus:ulmus:salix:alnus:nuces.Festinat & platanus. Cæteræ uere concepto aquifolium terebinthus:paliurus:castanea:glandes.Serotino autem germine malus:tardissimo suber.Quibusdam geminať germinatio:nimia soli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis in herbis segetum euenit.In arboribus tamen nimia germinatio elasescit.Sunt aliæ naturales quidẽ quibusdam germinatiões: pariterq; uernæ:quæ suis constant syderibus:quarum ratio aptius reddeť ob hoc tertio uolumine.Hyberna aquilæ exortu.Aestiua canis ortu.Tertia arcturi:Has duas qdem omnibus arboribus cões putant.Sentiri aũt maxime in fico:uite:punicis:causam afferentes:qm̃ in thessalia macedoniaq; plurima tunc ficus exeat.Maxime tamẽ in ægypto apparet hæc ratio.Et reliquæ qdem arbores ut primum cœpere continuant germinationem.Robur & abies & larix intermittũt tripartito:ac terna germina edunt.Ideo & inter squamas corticẽ spargunt.Quod oĩbus arboribus in germinatione euenit:qm̃ p̃gnantiũ rumpiť cortex.Est autem prima eaꝶ incipiente uere circiter:xv.diebus.Iterum germinant transeunte geminos sole.Sic fit ut dum prima cacumina impelluntur:se cutis aperiat geniculato incremento.Tertia est earũdem ad solstiũ breuissima: nec diutius septẽnis diebus. Clareq; & tunc cerniť excrescentium cacuminum articulatio.Vitis sola bis parturit:cum primum emittit uuam:iteꝶ cum digerit.Eorum quæ nõ florent:partus tantum ẽ & maturitas.Quædam statim in germinatione florent:properantq; in eo:sed maturescũt tarde: ut uites.Serotino quædam germinatu florent:maturantq; celeriter:ut morus:quæ nouissima urbanarum germinat:nec nisi exacto frigore:ob id dicta sapientissima arborum.Sed cum cœperit in tantum uniuersa germinatio erumpit:ut una nocte peragat etiam cum strepitu.Ex iis quæ hyeme:aquila exoriente(ut diximus)concipiunt:floret prima omnium amygdala: mense Ianuario.Martio uero poma matura.Ab ea proxime florent armeniaca:dein tuberes:& præcoces.Illæ peregrinæ:hæ coactæ.Ordĩe autem naturæ siluestrium primæ sambucus:cui medulla plurima: & cui nulla cornus mascula.Vrbanarum malus:paruoq; post ut simul possit uideri: pyrus & cerasus & prunus.Sequitur laurus:illamq; cupressus.Deinde punica:fici.At uites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt uergiliarum exortu.Hoc sydus illarum est.Floret autem sol

ftitio uitis:& quæ paulo ferius incipit olea deflorefcũt omnia feptenis diebus:nõ celerius.Quædam tardius.Sed nulla pluribus bis feptenis.Omnia & intra.viii.iulii idus etefiarum præcurfu. Nec ftatim fructus fequitur in aliquibus.

De corno: & quo tempore quæq; ferant:& quæ fructũ non ferãt: & quæ infœlices exiftimantur:& quæ facillime fructum pdunt:& qbus fructus anteq̃ foliũ nafcatur. CA. XXVI.

Ornus enim circa folftitia reddit primo candidũ:poftea fanguineum.Ex eo gñe fœmina poft autũnũ fert baccas acerbas & inguftabiles cunctis animãtibus. Ligno quoq; fungofa & inutilis.Cum mas e fortiffimis:quæ fit tanta differẽtia ab eodẽ genere. Et terebinthus meffibus reddit femẽ:& acer:& fraxinus:nuces:& mala:& pyra:præterq̃ hyberna:aut præcocia.Autũno glandiferæ.Serius etiamnũ uergiliaꝝ occafu.Aefculus tãtũ autũno.Incipiente aũt hyeme quædam gña mali pyriq; & fuber.Abies flores croci colore circa folftitiũ.Semen uero reddit poft uergiliaꝝ occafum:pinus aũt & picea præueniunt germinatione.xv.fere diebus.Semen uero poft uergilias & ipfæ reddunt.Cædri & iuniperus:& ilex annuæ fere habentur:nouufq; fructus in iis cum autumno pendet.In maxĩa tamen admiratione ꝑinus eft.Habet fructũ maturefcentem.Habet proximo anno ad maturitatem uenturum:ac deinde tertio.Nec ulla arbor auidius fe promittit.Quo menfe ex ea nux decerpitur:eodem maturefcit alia:Et fic difpenfatur:ut nullo non menfe maturefcant.Quæ fe in arbore ipfa diuifere uocãtur zamiæ:læduntq; cæteras:nifi detrahantur.Fructũ arborum folæ nullũ ferunt:hoc eft ne femen quidem tamarix.Scopis tantum nafcens populus:alnus:ulmus:attinia alaternus:cui folia ĩter ilicem & oliuam.Infœlices autem exiftimantur:damnatæq; religione:quæ neq; ferũtur unquam: neq; fructum ferunt.Cremutius auctor eft:nunquam uirere arbor eft:ex qua Phyllis fe fufpẽderit.Quæ gummi gignũt:poft germinationem apetiuntur.Gũmi uero non nifi fructu detracto fpiffatur.Nouellæ arbores carent fructu quamdiu crefcunt.Perdunt autem facillime ante maturitatem palma:ficus:amygdala:malus pyrus.Item punica:quæ etiam roribus nimis & pruinis florem amittit.Qua de caufa inflectunt ramos eius:ne fubrecti humorem infeftum excipiant:atq; contineant.Pyrus & amygdala etiam fi non pluat:fed fiat auftrinum cælum atq; nubilum amittunt florem:& primos fructus cum fi defloruere tales dies fuerint.Ociffime autẽ falix amittit femen anteq̃ omnino maturitatem fentiat:Ob id dicta ab Homero frugiperda.Secutaq; ætas fcelere fuo interpretata eft hanc fententiam:Quando femen falicis mulieri fterilitatis medicamentum effe conftat.Sed hoc quoq; prouidens natura facile nafcenti & depacto furculo incuriofius femen dedit.Vna tantum proditur ad maturitatem proferre folita in creta infula ipfo defcenfu Iouis fpeluncæ toruum ligneumq; magnitudine ciceris.Fiũt uero quædam & loci uitio infructuofa:ut in paro fylua cædua:quæ nil fert.Perficæ arbores in rhodo florẽt tãtũ.Fit hæc differentia & ex fexu.In iis effe mares quæ non ferunt.Aliqui hoc permutantes mares effe:quæ ferãt: tradunt.Facit & denfitas fterilitatem.Gignentium autem quædam ex lateribus ramoꝝ & cacuminibus ferunt:ut pyrus:punicus:ficus:myrtus. Cætero eadem natura quæ frugibus.Nanq; & in eis fpica in cacumen nafcit̃.Legumina in lateribus.Palma fola ut dictũ eft:in fpatulis hẽt fructum racemis ꝑpendentẽ.Reliquis fub folio pomũ:ut protegat̃:excepta fico:cui foliũ maximũ umbrofiffimũq;.Et ideo fupra id pomũ:ei demum ferius foliũ nafcitur q̃ pomũ.Infigne prodit̃ in quodam genere ciliciæ cypriæ helladis:ficos fub folio:groffos uero fupra folium nafci.Ficus & præcoces habet:quas athenis ꝓdromos uocant.In laconico genere maximæ funt. uel fpatiis uel fpathis

De biferis & triferis:& quæ celerrime fenefcant:& de ætatibus earum. CA. XXVII.

Vnt & biferæ in eifdẽ.In cea infula caprifici trifere funt.Primo fœtu fequens euocat̃: fequẽti tertius.Hoc fici caprificant̃.Et caprifici aũt ab aduerfis foliis nafcunt̃.Biferæ & in malis ac pyris q̃dam ficut & ꝑcoces.Malus filueftris bifera.Sequens eius fructus poft arctuꝝ:in apricis maxime.Vites quidem & triferæ funt:quas ob id infanas uocant:quoniam in iis alia maturefcunt:alia turgefcunt:alia florent.M.Varro auctor eft:uitẽ fuiffe fmyrnæ apud matream triferam: & malum in agro confentino.Hoc autem euenit perpetuo in frauennefi africæ agro:de quo plura alias:ea eft foli fertilitas.Trifera eft & cupreffus.Nanq; baccæ eius colliguntur menfe Ianuario:& Maio:& Septembri:ternafq; earum gerunt magnitudĩes. Eft uero & in ipfis arboribus:ẽt honuftis peculiaris differẽtia.Sũma fui ꝑte fertilior ẽ arbuftus. Quercus inferiore:iuglandes:fici:marifcæ.Omnes quo magis fenefcunt: eo maturius ferunt:& in apricis locis nec pingui terra.Silueftriora omnia tardiora.Quædam ex iis omnino non maturefcunt. Item quæ fub arantur:aut quæ ablaqueantur:celeriora neglectis:hæc & fertiliora.Eft ul' tacapẽfi

etiamnum ætatis differentia. Amygdala enim & pyrus in senecta fertilissimæ: ut glandiferæ: & quoddam genus ficoꝝ. Cæteræ eius in iuuenta tardiusq; maturantes: quod notaẽ in uitibus maxime. Vetustioribus.n.uinũ melius: nouelis copiosius. Celerrime uero senescit: & in senecta deteriorẽ fructum gignit: malus. Nanq; & minora poma proueniunt: & uermiculis obnoxia. Quĩ & in ipsa arbore nascuntur. Ficus sola ex omnium arboꝝ fœtu maturitatis causa medicatur. Iam quidem ex portentis: qm̃ maiora sunt præcocia præposteris. Omnia autem celerius senescunt ꝑ fœcunda. Quin & protinus moriunẽ aliqua cælo fœcunditatem omnem eblandito: quod maxime uitibus euenit.

De moro. CA. XXVIII.

Ontra morus tardissime senescit: fructibus minime laborans. Tarde & ea quorum crispa materies: ut acer: palpa: populus. Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. CA. XXIX.

Iluestria autem tardissime. Atq; ĩ totũ omnis cura fertilitatẽ adiicit: fertilitas senectã. ideoq; & præflorent talia & ꝑgerminant: atq; in totum præconia fiunt. Quoniã oĩs infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus in glandiferis: inter quæ laurus uuas suas: maximeq; sterilis: q̃ non gignit aliud: obq; id a quibusdã mas existimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo ad nihil utiles.

De buxo: & faba græca siue loto. CA. XXX.

ul' de quis:
uel de qbꝫ

Lurima uero buxus. Nam & semen suũ: & granũ quod cartegon uocant: & a septentrione uiscum: a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdum pariter res quaternas habent. Arboꝝ quædã simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequẽtes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædã fruticosi generis: ut paliurus: myrtus. Itẽ nux auellana. Quinimmo melior est & copiosiot fructu in plures dispersa ramos. In quibusdam omnino nullus: ut in suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædã bifurcæ: atque ẽt in quinas partes diffusæ. Quædã indiuiduæ: nec ramosæ: ut sambuci. Quædam indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdã ramoꝝ ordo sicut piceæ: abieti. Aliis inconditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidẽ subrecta diuisura: ramiq; in cælũ tendẽtes: non in latera proni. Mirum cacuminibus eoꝝ decisis moriẽ: totis uero detruncatis durat. Et si infra q̃ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferatur: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos: siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasoꝝ pene natura loton appellant. Præcipueq; domibus expetitur: ramoꝝ petulantia: breui caudice: latissima expatiantiũ umbra: & in uicinas domos sæpe transilientiũ. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nullis cortex iucundior: aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas. Malis proprium genus. Feraꝝ enim rostra reddunt: adhærentibus uni maximo minoribus. Ramoꝝ aliqui cæci: qui non germinant. Quod natura fit si non eualuere: aut pœna cum amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura est: hæc uiti in oculo: harundini in geniculo. Omniũ terræ proxima crassiora. In lõgitudinẽ excrescunt abies: larix: palma: cupressus: ulmus: & si qua unistirpia. Ramosaꝝ cerasus etiam in.xl.cubitoꝝ trabes æquali per totum duum cubitoꝝ crassitudine reperitur.

De ramis: & cortice: & radicibus arborum. CA. XXXI.

Vædã stati ĩ ramos spargũẽ: ut mali. Cortex alii tenuis: ut lauro: tiliæ. Aliis crassus ut robori. Aliis lænis: ut malo: fico. Idẽ scaber robori: palmæ. Oĩbus in senecta rugosior. Quibusdã rũpiẽ spõte: ut uiti. Quibusdã ẽt cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: populo. Mẽbranaceus ut uiti: harũdini. Libris similis ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Quibusdã simplex: ut fico: harũdini. Magna & radicũ differẽtia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis.n.innituẽ: q̃q̃ minimis ĩ latera dispersis. Crassiores lauro: & inæq̃les. Itẽ oleæ: cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in ꝓfundũ agũt. Si Virgilio q̃dẽ credimus: æsculus q̃tũ corpore eminet: tm̃ radice descẽdit. Oleæ: malisq;: & cupressus ꝑ sũmã cespitũ. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico. Minutis hæc capillamentis hirsuta: ut abies: multæq; siluestriũ. E q̃bus montani ꝑtenuia fila decerpentes spectabiles lagenas: & alia uasa nectũt. Quidã nõ altius descẽdere radices: q̃ solis calor tepefaciat. Idq; natura loci tenuiores siue crassissimas dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenitur abietis plantã cũ transferreẽ: octo cubitoꝝ in altitudĩe: nec totã refossam:

ſed abruptá.Maxima ſpatio atq; plenitudine & cædri eſt.Ab ea platani:roboris:& glandiferaꝶ. Quarũdam radix uiuacior ſuperficie:ut lauri.Itaq; cũ trũco inaruit reciſa:etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicũ celerius ſeneſcere arbores putant.Quod coarguũt fici:quaꝶ radices longiſſimæ:& ſenectus ociſſima.Falſum arbitror & quod aliqui prodidere:radices arboꝶ uetuſtate minui.Viſa etenim eſt ãnoſa quercus euerſa ui tẽpeſtatis:iugeꝶ ſoli amplexa.Proſtratas reſtitui pleruq;:& quadã terræ cicatrice reuiuiſcere:uulgare ẽ.Et familiariſſimũ hoc platanis:quæ plurimũ uentoꝶ cõcipiunt ꝑpter denſitatẽ ramoꝶ.Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur.Factumq; iam eſt hoc & in iuglandibus:oleiſq;:ac multis aliis.

De prodigioſis arboribus:& quibus modis ſponte naſcuntur:& quod non omnia ubiq; naſcãtur:& q̃ non alibi naſcantur arbores. CA. XXXII.

EST ĩ exẽplis & ſine tẽpeſtate ullaue cauſa alia q̃ ꝓdigii cecidiſſe multas:ac ſua ſpõte reſurrexiſſe.Factũ hoc populi Ro.qritibus oſtẽtũ cimbricis bellis nuceriæ in luco iunonis ulmo poſtq̃ etiã cacumen amputatũ erat:qm̃ in aram ipſam procũbebat:reſtituta ſponte:ita ut ꝓtinus floreret.A quo deinde tpe maieſtas populi Ro.reſurrexit:quæ ante uaſtata cladibus fuerat.Memorat̃ hoc idem factũ & in philippis ſalice procidua atq; detrũcata.Et ſtagiris in muſæo populo alba.Omnia fauſti omnis.Sed maxime miꝶ antãdri platanus etiam circũdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta:uitæq; reddita.Longitudine.xv.cubitoꝶ:craſſitudine quattuor ulnaꝶ.Arbores quas naturæ debeamus tribus modis naſcunt̃.Sponte:aut ſemine:aut ab radice.Cura numeroſior exiſtit:de qua ſuo dicemus uolumĩe.Nunc.n.totus ſermo de natura eſt:multis modis miriſq; memorabili.Nãq; nõ oĩa in oĩbus locis naſci docuimus:nec tranſlata uiuere.Hocq; alias faſtidio:alias contumacia:ſæpius imbecillitate eoꝶ quæ transferũt̃:euenit.Alias cælo inuidente:alias ſolo repugnãte.Faſtidio balſamũ alibi naſci natura q̃ iſyria noluit ferre.Necnõ & palmã naſci ubiq;:aut natã parere:uel cũ promiſit etiam oſtenditq; ea educare:quæ tanq̃ inuita peperit.Nõ hẽt uires frutex cinnami in ſyriæ uicina perueniẽdi.Non ferunt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidẽ ex idia naue peregrinari.Tentauit enim Seleucus rex. uel uicinia Illud maxime miꝶ ipſas arbores plerũq; exorari ut uiuãt:atq; tranſmigrent.Aliquãdo & a ſolo impetrari ut alienas alat:aduenaſq; nutriat:cælũ nullo modo quit flecti.Viuit in italia piperis arbor.Caſiæ uero ẽt in ſeptẽtrionali plaga.Vixit & in lydia thuris.Sed unde ſorbentes ſuccũ oẽm ex iis ſoles coquenteſq; lachrymã?Illud proxime miꝶ mutari naturã in iiſdẽ locis:atq; ĩprouiſo ualere.Cædrũ æſtuoſis partibus dederat:& in lyciis frigidiſque mõtibus naſcit̃.Frigus inimicũ lauro fecerat:ſed in olympo copioſior nulla eſt.Circa boſphoꝶ cimerium in panticapeo urbe oĩ mõ laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ:Sacroꝶ certe cauſa lauꝶ myrtũq; hr̃e:& nõ contigit:cũ habũdent arbores ibi punicæ ficiq;.Iam mali & pyri laudatiſſimæ.Frigidas natura eodẽ tractu non genuit arbores:pinum:abietem:piceam.Et quid attinet ad põtum abire?Iuxta romã ipſam caſtaneæ:cæraſiq; ægre proueniunt.Perſica in tuſculano.Necnon nuces græcæ cum tedio inſeruntur.Teracina ſiluis ſcatet earum.

De cupreſſo:& q; ex terra noua aliq̃ ſæpe naſcant̃:quæ in ea ante nõ fuerũt. CA. XXXIII.

CVpreſſus aduena & difficillime naſcenoriũ fuit:ut de q̃ uerboſius ſæpiuſq; q̃ dᷣ oĩbus aliis ꝓdiderit Cato.Natu moroſa:fructu ſuperuacua:bacis torua:folio amara:odore uiolẽta:ac ne umbra qdem gratioſa:materie rara:ut pene fructicoſi gñis.Diti ſacra:& iõ funebri ſigno ad domos poſita.Fœmina ſterilis diu.Metæ demũ aſpectu nõ repudiata diſtiguẽdis tm̃ pinoꝶ ordĩbus.Nũc uero tõſilis facta in dẽſitate parietũ:coercitaq; gracilitate ꝑpetuo tenera.Trahiturq; ẽt in picturas ope hiſtoriali uenatus:claſſeſue & imagĩes reꝶ tenui folio breuiq; & uirente ſuperueſtiẽs.Duo gña eaꝶ.Meta in faſtigium conuoluta:quæ & fœmina appellat̃.Mas ſpergit extra ſe rãos:deputat̃:& accipit uitẽ.Vtraq; aũt ĩmittiturq; ĩ perticas aſſereſue amputatione ramorum:qui.xiii.anno denariis ſingulis ueneunt.Quæſtuoſiſſima in ſatus ratione ſilua.Vulgoque dotẽ filiaꝶ antiqui plantaria appellabant.Huic patria inſula creta:quãq̃ Cato tarentinã eã appellat.Credo q; primũ eo uenerit.Et in enaria ſucciſa regerminat.Sed in creta quocũque loco terrã mouerit quiſpiã niſi ſerat̃ alia:hæc gignitur:ꝓtinuſque emigrat.Illa uero etiã nõ appellato ſolo:ac ſponte maximeque in idæis montibus:& quos albos uocant:ſummiſque iugis:ubi niues nunq̃ abſunt:plurima.Quod miremur:alibi nõ niſi in tepore proueniẽs:& nutricẽ magnopere faſtidiens.Nec terræ tantũ natura circa has refert:aut perpetua cæli:ueꝶ & quædam temporaria uis imbrium.Aliquæ plerũque ſemina afferunt:& certo fluunt genere:Aliquæ etiam icognito.Quod accidit cyrenaicæ regioni:cũ primũ ibi laſſerpitiũ natũ eſt:ut in

herbaꝝ natura dicemus. Nata est & silua urbi ei ꝓxia imbre piceo: crassoq circiter urbis romæ anno quadringentesimo tricesimo.

De hedera. CA. XXXIIII.

Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in mõte mero. Quin & Harpalũ omni modo laborasse: ut sereret eam i medis frustra. Alex. uero ob raritatẽ ita coronato exercitu uictorẽ ex ĩdia reddidisse exemplo liberi patris: Cuius dei & nunc adornant thyrsos: galeasq etiam ac scuta: in thraciæ populis in solẽnibus sacris. Inimica arbor satis omnibus sepulchrisq: ac muros rumpẽs. Serpentiũ frigori gratissima: ut mirum sit illam in honore ullo habitam. Duo genera eius. Prima ut reliquarũ mas & fœmina. Maior traditur mas corpore: & folio duriore ac piguiore: & flore ad purpuram accedẽte. Vtriusq aũt flos similis est rosæ siluestri: nisi q caret odore. Species hoꝝ generum tres. Est enim candida: & nigra hedera: tertiaq q̃ uocaẽ helix. Etiãnũ hæ species diuiduntur in alias: quoniam est alia fructu tñ candida: alia & folio. Fructũq candidũ ferentium: aliis dẽsus acius & grãdior racemis in orbem circũactis: qui uocantur corymbi. Item silẽitium cuius est minor acinus sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semẽ nigrũ: aliis crocatũ: Cuius coronis poetæ utũtur: Foliis minus nigris: quã quidã nysiam: aliĩ bacchicam uocant: maximis iter nigras corymbis. Quidã apud græcos etiãnũ duo gña huius faciũt. A colore acinoꝝ erythranũ: & chrysocarpũ. plurimas aũt hẽt differentias helix: quoniam folio maxime distat. Parua sunt & ãgulosa cõcinioraq: cũ reliquoꝝ gña simplicia sint. Distat & lõgitudĩe iternodioꝝ: ꝑcipue tñ sterilitate: quoniã fructũ nõ gignit. Quidã hoc ætatis esse nõ gñis existimant: primoq esse helicẽ putant fieri hederam uetustate. Hoꝝ error manifestus intelligitur: qm̃ helicis plura gña reperiunẽ: sed tria maxime insignia. Herbacea ac uirens: quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: q thracia uocaẽ. Etiamnũ herbaceæ tenuiora folia: in ordinẽ digesta: dẽsioraq. In alio gñe diuersa oĩa. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis dẽsioribusq. In altera neglecta oĩa hæc. Maiora quoq ac minora sunt folia: macularũq habitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinẽ maxime herbacea. Arbores aũt necat candida: oẽmq succum auferendo tanta crassitudine augeẽ: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima: atq latissima mãmas erigentis: quæ sunt cæteris: inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̃q oĩum generi radicosa brachia: huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed propriũ albæ q inter media folia emittit brachia: utrũq semp ãplectẽs. Hæc est & ĩ muris q̃uis ambire nõ possit. Itaq ẽt pluribus locis intercisa uiuit tñ: durãtq: & totidẽ mitia radicũ hẽt: quot brachia. Quibus icolumes & solidas arbores sugit: ac strangulat. Est & in fructu differentiæ albæ nigræq hederæ: qm̃ aliis tanta amaritudo acini ut aues non attingant. Est & rigens hedera quæ sine amminiculo stat: sola oĩum geneꝝ ob id uocata cissos. E diuerso nunq̃ nisi humi repens chamæcissos.

[margin: uel subtilitate; uel uicinia; uel orthocissos]

De hedera quæ uocatur smilax CA. XXXV.

Imilis est hederæ e cilicia quidem primum profecta: sed in græcia frequentior: quam uocant smilacem dẽsis geniculata caulibus: spinosa: fruticosa ramis: folio hederaceo: paruo: non anguloso: a pediculo emittente pampinos: flore candido: olente liliũ. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus uero singulos: nigros durosq i fausta omnibus sacris & coronis: quoniam sit lugubris: uirgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata in hunc fruticẽ. Id uulgus ignorans: plerũq festa sua polluit hederam existimando. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui omnino nescit quibus coronetur. E smilace fiũt condicilli. Propriũq materiæ est ut admota auribus leuem sonum reddat. Hederæ mira prodiẽ natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere: ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

[margin: uel binos & ternos]

De aquaticis calamis & fruticibus. CA. XXXVI.

Nterea qui frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatum in iis tenebunt harundines belli pacisque experimentis necessariæ: atque etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earum domus suas septentrionales populi operiunt: durantque eius alta tacta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendũt. Chartisq seruiũt calami ægyptii maxime cognatione quadã papyri. Probatiores tamen gnidii: & qui in asia circa anaeticum lacum nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura: chartilagine bibula: quæ cauo corpore intus: superne tenui inarescit ligno. Fissilis pacuta semp acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis disticta leui fastigio tenuaẽ in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq hac supuacua. Aut. n. ꝑ pluũ strata cauponaꝝ replet: aut ubi limosiore callo iduruit: sicut in belgis contusa

[margin: uel anæiticum]

& interiecta nauiũ cõmissuris ferruminat textus:glutino tenacior:rimisq̧ explẽdis fidelior pice. Calamis orientis populi bella cõficiũt.Calamis spicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortẽ accelerãt pinna addita calamis.Fitq̧ & ex ipso telũ aliud fracto in uulneribus. His armis solem ipsum obũbrãt.Propter hoc maxĩe serenos dies optãt. Odere uẽtos & imbres:q inter illos pacẽ esse cogunt. Ac si quis æthiopas:ægyptum:arabas:indos:scytas:bactras:sarmatarum tot gentes:& orientis:omniaq̧ parthorum regna:diligentius cõputet:equa firma pars hominum in toto mũdo calamis superata degit.Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed in hoc quoq̧ ut in cæteris rebus uicit italia.Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bononiensi amne cui plurima inest medulla:pondusq̧ uolucre.Contra flatus quoque peruicax libra. Quippe non eadem gratia bellicis:hoc est creticis commendationibus:q̃q̃ præferetur indi:quorum alia quibusdam uidetur natura:quando & hastarũ uicem præbent additis cuspidibus.Harundini quidem indicæ arborea amplitudo:qualem uulgo in templis uidemus. Differre mares ac fœminas in his quoque indi tradũt.Spissius mari corpus: fœminæ capacius.Nauigiorũ et uicem præstant(si credimus)singula internodia.Circa acesinẽ amnẽ maxime nascuntur:Harundo omnis ex una stirpe numerosa. Atque etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uiuax:geniculata & ipsa.Folia indicis tantum breuia.Oĩbus uero a nodo orsa cõplexu tenues per ambitum inducũt tunicas:atque a medio internodio cum plurimũ desinunt uestire:procũbuntque. Latera harundini calamoque in rotunditatẽ bina super nodos alterno semper inguine:ut alterũ ad dextra fiat:alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquando rami q sunt calami tenues.Plura autem genera.Alia spissior densiorque geniculis:breuibus internodiis.Alia rarior maioribus:tenuior & ipsa.Calamus uero alius totus concauus:quẽ syringiam uocant:utilissimus fistulis:quoniam nihil est ei chartilaginis atque carnis.Orchomenius est continuo foramine peruius:quem auleticõ uocant.Hic tibiis utilior:fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine.Húc totũ fungosa replet medulla.Alius breuior:alius pcerior:exilior:crassiorque. Fruticosissimus qui uocatur donax:nõ nisi in aquaticis natus:quoniã & hæc differentia est multũ plãta harũdine:q in siccis pueniat.Suũ genus sagitario calamo:ut diximus.Sed cretico lõgissimis ĩternodiis obsequiũq̧ quo libeat flecti calefacto.Drias faciũt & folia nõ multitudĩe:ue3 robore & colore. Valida laconicis:& ab ima pte dẽsiora:q̃les ĩ totũ circa stagna gigni putãt.Dissimiles amnicis:lõgisq̧ uestiri foliis:spatiosius a nodo scãdẽte cõplexu.Est & obliq harũdo nõ ĩ excelsitatẽ nascẽs:sed iuxta terrã fruticis mõ se spargẽs:suauissima in teneritate aĩalibus. Vocaĩ a qbusdã elegia.Est & ĩ italia nascẽs adarcha noĩe palustris ex cortice tñ.Sub ipa coma utilissima dentibus:qm̃ uis eadẽ est q̃ sinapi.De orchomenii lacus harũdinetis accuratius dici cogit admĩratio antiqua.Characian uocabãt crassiorẽ firmiorẽque.Plociã uero subtiliorẽ.Hãc ĩ insulis fluĩtantibus natare:illã in ripis expatiantis lacus.Tertia harũdo est tibialis calami:quẽ auleticõ uocant:Nono hic ãno nascebaĩ. Nam & lacus icremẽta hoc tpis spatio seruabat. Prodigiosus si qñ amplitudinẽ biẽnio extẽdisset:qđ notatũ apud cheroniã infausto atheniensiũ prælio . Et apud lebaida sæpe notaĩ influẽte cephiso.Cũ igiĩ anno pmanserit inũdatio,pficiũt:in aucupatoriam quoq̧ amplitudinem. Vocãtur zeugitæ:cõtra bõbyciæ maturius reciproco graciles.Fœminarũ latiore folio atq̧ candidiore:modica lanugine:aut oĩo nulla:spadonũ noĩe insignib9. Hinc erãt armamenta ad inclusos cantus nõ silendo & reliquo curæ miraculo:ut uenia fit argẽto iam potius cani.Cædi solebant tempestiue usque ad Antigenem tibicinẽ cũ adhuc simplici musica uterenĩ . Sub arcturo sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipiebãt. Tunc quoque multa domãdæ exercitatione:& canere tibiæ ipsæ ducendæ:cõprimentibus se lingulis:quod erat illis theatrorũ moribus utilius. Postq̃ uarietas accessit & cantus quoque luxuriantes . Cædi ante solstitia cœptæ : & fieri utiles in trimatu apertioribus earum lingulis ad flectendos sonos . Quæ inde sunt & hodie.Sed tunc ex sua quaque tantũ arundine congruere persuasum erat:& ea quæ radicem antecesserat:leuæ tibiæ conuenire:quæ cacumen dexteræ. Immensum q̃tum iis plãtis quas ipse cephisus abluisset. Nunc sacrificæ tuscorũ e buxo.Ludicræ uero loto ossibusque asininis & argento fiũt. Aucupatoria harũdo a panhormo laudatissima.Piscatoria abaritana ex africa.Harũdinis italiæ usus ad uineas maxime.Cato seri eã iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo:oculis dispositis interuallo ternorũ pedũ.Simul & corrudam unde asparagi fiant:concordare amicitiã. Salicis uero q̃ nulla aquaticarũ utilior:Licet populi uitibus placeãt: & crecubã ducant.Licet alni sæpes muniant:contraque erumpentium amnium impetus:riparum muro in tutelis ruris excubent:in aqua satæ:cæsæque densius ĩnumero hærede prosint.

uel penna

uł tebaida

uel excusite

uel quãq̧

De salice genera eius octo:& q̃ præter salicẽ sint utilia ligaturis:& de rubis. CA. XXXVII.

SAlicis statim plura genera. Nã quædã & in ꝓceritatẽ magnã emittunt iugis uinearũ ꝑticas. Pariũtq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas seq̃cis ad iũcturas lẽtitiæ. Aliæ ꝑtenues uiminibus texẽdis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus: ac plurimæ agricolaꝝ suppellectili cãdidiores ablato cortice: leuiq; tractatu molliori bus uasis: q̃ ut e corio fiant: atq; ẽt supinaꝝ in delicias cathedraꝝ aptissima. Decidua facili fertilitas: dẽsiorq; tõsura ex breui pugno uerius q̃ ramo: nõ ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullus qppe tutior ẽ reditus minorisue ĩpendii: aut tẽpestatis securior. Tertiũ locũ ei i æstimatiõe ruris Cato attribuit: prioreq; q̃ oliuetis: q̃q; frumẽto: aut pratis: nec q̃a desint alia uicula. Siq̃dẽ & genistæ: ithaceæ: & populi: & ulmi: & sanguinei frutices: & betullæ: & harũdo fissa: & harundinũ folia: ut in liguria: & uitis ipsa: recisisq; aculeis rubi alligãt: & intorta corylus. Mirũq; cõtuso ligno alicui: maiores ad uincula eẽ uires. Salici ãt ꝓcipua dos. Findit̃. n. græca rubẽs: candi diorq; amerina: sed paulo fragilior. Ideoq; solido ligat nexu. In asia tria genera obseruãt. Nigram utiliorẽ uiminibus. Cãdidam agricolaꝝ usibus. Tertiã q̃ breuissima est: helicẽ uocant. Apud nos quoq; multi totidẽ nõia imponũt. Vimineã uocãt eandẽ purpureã. Alteram uitelinã a colore: q̃ sit tenuior. Tertiã gallicã: q̃ tenuissima. Nec in fruticũ nec in ueprium cauliũue: neq; in herbaꝝ: aut alio ullo q̃ suo gñe numerent̃ iure scirpi fragiles palustresq; ad tegulũ tegetesq;. E q̃bus detracto cortice cãdelæ luminibus & funeribus seruiũt. Firmior quibusdam in locis earum rigor. Nãque iis uelificant non in pado tantum nautici: uerum & in mari piscator africus præpostero more uela intra malos suspendens. Et mapalia sua mauri tegunt. Proximeq; æstimanti hoc uideatur esse quod in interiore mundi parte pari sunt papyri usui: sed fruticosi generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis: aliter tamẽ q̃ ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram buccinam: tubãque credit pastor ibi cæsam: ibi galloꝝ cantũ frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferũt & alio genere similitudinẽ rosæ: qui uocatur cynosbatos. Tertium genus idæũ uocãt græci a loco: tenuior est q̃ cætera: minoribusq; spinis: & minus adũcis. Flos eius contra lippitudinẽ illinit̃ ex melle: & ignem sacrum. Contra stomachi quoque uitia bibit̃ ex aqua. Sambuci acinos habẽt nigros atque paruos: humoris lẽti inficiendo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

uel nili

uel tenerior

De succis arboꝝ: & natura materiarũ: & decædẽdis arboribus: CA. XXXVIII.

HVmor & cortici arborum est: qui sanguis earum intelligi debet: nõ idem oĩbus. Ficis lacteus. Huic ad caseos figurandos coaguli uis. Cærasis gũmosus. Vlmis saliuosus. Lẽtus ac pinguis malis: uitibus ac pyris aquosus. Viuatiora q̃bus lẽtior. Atq; in totũ corpore arborũ: ut reliquoꝝ animaliũ: cutis: sanguis: caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ. Pro cute cortex mirũ in moro medicis succũ quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus manat: altius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipes. Ii uocantur a colore alburnũ. Mollis ac pessima pars ligni etiam in robore facile putrescens: teredini obnoxia. Quare semper amputabitur. Subest huic caro: cui ossa: idest materiæ optimum. Alternant fructus quibus siccius lignum: ut olea: magisq̃ quibus carnosum: ut cerasus. Nec omnibus adipes carnesue largæ: sicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea: Nec medullam: minimumq; etiam sanguinis. Sicuti ossa non habent sorba carnem sambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec harundines maiore ex parte. In quarũdam arborum carnibus pulpæ uenæq; sunt. Discrimen earum facile. Venæ latiores cãdidioresq;. Pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit: ut aure ad caput trabis quãlibet prælongæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiat̃: penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehenditur an torta sit materies: nodisq; cõcisa. Quibusdam sunt tubera: sicut sunt in carne glandia. In iis: nec uena nec pulpa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc præciosissimum in cædro & acere. Cætera mẽsarum genera fissis arboribus circinantur in pulpam. Alioquin fragilis esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines transuersi in pulpa apud antiquos. Inde & uasis honos. Marcus Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttum faginum: quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Quibusdam pulpa sine uenis: mero stamine & tenui constat. Hæcque maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̃ findi: quibus pulpa non est: ut oleæ: uites. At e contrario totum a carne corpus fico. Tota ossea est ilex: cornus: robur: cytisus: morus: hebenus: lotos: & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricans color: fulua cornus in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorẽ. Cædrus & larix & iuniperus rubent:

uel glãdes

De teredinibus & larice. CA. XXXIX.

Arix fœmina hēt:quā græci uocāt ægida mellei coloris:īuētū est pictoꝝ tabellis im mortale:nulliſq; fiſſile rimis. Hoc lignū ꝓximū medullæ eſt:In abiete leucō græci uo cauere. Cædrus quoq; duriſſima:q̄ medullæ proxīa ut in corpe oſſa deraſo mō limo. Et ſambuci interiora mire firma tradūt. Nāq; q uenabula ex ea faciūt: ꝑferūt oībus. Cōſtat.n.ex cute & oſſibus. Cædi tēpeſtiuū q̄ decorticent. Vt teretes ad tēpla cæteroſq; uſus ro tūdi cū germināt:alias cortice inextricabili & carie ſubnaſcēte ei:materiaq; nigreſcēte. Tigna & qbus au fert ſecuris corticē a bruma ad fauoniū:aut ſi ꝑuenire cogamur arcturi occaſu:& añ eū fidiculæ. Nouiſſima rōne ſolſtitio. Dies ſydeꝝ hoꝝ reddent ſuo loco. Vulgo ſatis putant obſer uare:ne q dedolandæ arbores ſternāt āte æditos ſuos fructus. Robur uere cæſum terediné ſen tit. Brūa aūt neq; uitiat:neq; findit:alias obnoxiū ēt ut torqueat ſeſe:findatq; quod in ſubere tē peſtiue quoq; cæſo euenit. Infinitū refert lunaris rō:nec niſi a uiceſima i triceſimā cædi uolunt. Inter oēs cōuenit utiliſſime in coitu eius ſterni:quē diē alii interluniū:alii ſilentis lunæ appellāt: Sic certe Tiberius Cæſar cōcremato pōte naumachiario larices ad reſtituendū cædi ex rhetia ꝑ finiuit. Quidā dicūt ut i coitu & ſub terra ſit luna. Quod fieri nō pōt niſi noctu. At ſi cōputant coitus in nouiſſimū diē brumæ:illa æterna ſit materies:ꝓxie cū ſupradictis ſyderibus. Quidā & canis ortū addunt:& ſic cæſas materies in foꝝ auguſtū. Nec nouellæ aūt ad materiē nec ueteres utiliſſimæ. Circūciſas quoq; ad medullā alii nō inutiliter relinquūt:ut oīs humor ſtantibus de fluat. Miꝝ apud ātiquos primo punico bello claſſem Diui Iulii iperatoris ab arbore exciſa ſexa geſimo die nauigaſſe. Cōtra uero Hieronē regē ducentas.xx.naues effectas diebus.xlv. tradit. L. Piſo. Secūdo quoq; punico bello Scipiōis claſſis.xl.die a ſecuri nauigauit. Tm̄ tēpeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hoīum ſummus in oī uſu:de materiis hæc adiicit. Prælum e ſapi no atra potiſſimū facito:ulmeā:pineā:nuceam:hāc atq; aliā materiē oēm cū effodies:luna decre ſcente eximito poſt meridiem ſine uēto auſtro. Tunc erit tēpeſtiua:cū ſemen ſuum matuꝝ erit. Caueto ne per rorem trahas:aut doles. Idemq; mox. Niſi in trimeſtri lunaq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis qbus luna plena fuerit:optime eximit. Omnino caueto nigrā materiā ne doles:ne cædas:ne ue tangas niſi ſiccā: ne ue gelidā:ne ue rorulentā. Tiberius idē & in capillo tōdēdo ſeruauit interlunia. M. Varro ad uerſus defluuia præcepit obſeruandū idē a plenilunii. Larici & magis abieti ſucciſis humor diu defluuit. Hæ oīum arboꝝ altiſſimæ ac rectiſſimæ. Nauium malis antēniſq; propter leuitatem præfertur abies. Cōmuni ab iis pino:quæ aut quadripartitos uenaꝝ curſus bifidoſq; habeat:uel omnino ſimplices. Fabrorum inteſtina opera medulla ſectilis optima quadripartitis materiis & mollior q̄ cæteræ. Intellectus i cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis eſt. Hacq; quam diximus ratiōe:fluuiata decorticatur:atq; ita ſappinus uocatur:ſuperior pars nodo ſa duriorq; fuſterna. Et in ipſis autem arboribus robuſtiores aquiloniæ partes. Et in totum dete riores ex humidis opaciſq;. Spiſſiores ex apricis:& diuturnæ. Ideo Romæ infernas abies ſuperna ti ꝑfertur. Eſt ꝑ gētiū quoq; regiones in iis differētia. Alpibus apēninoq; laudatiſſimæ. In gallia iuribus ac mōte ueſēuo:in corſica:bithynia:ponto:macedonia. Deteriores eneatica & arcadica: uel æanica Peſſimæ parnaſia:& euboea:quoniam romoſæ ibi & contortæ putreſcēteſque facile. At cædrus in creta:africa:ſyria:laudatiſſima. Cædri oleo peruncta materies:nec tineam nec cariem ſentit. Iu nipero eadem uirtus quæ cædro. Vaſta hæc in hiſpania:maximeq; baccæ eis. Medulla eius ubi cunque ſolidior etiam q̄ cædrus. Publicum omnium uitium uocant ſpiras ubi ſeſe cōuoluere ue næ atque nodi. Inueniuntur in quibuſdam ſicut in marmore centra: ideſt duricia clauo ſimilis: inimica ferris. Et quædam forte accidunt in lapide comprehenſo:aut recepto in corpus:aut alte rius arboris ramo. Megaris diu ſtetit oleaſter in foro:cui uiri fortes affixerant arma:quæ cortice ambiēte ætas longa occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cū arbor arma peperiſſet:quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſque intus repertis. Ferunt lapides ita in uentos ad continendos partus eſſe remedio.

De materiis. De magnitudine arborum:& quæ cariem & ruinā non ſentiunt:& de perpetuita te materiarum. CA.XL.

Mpliſſima arboꝝ ad hoc æui exiſtiat rōæ uiſa:quā pp miraculū Tiberius Cæſar i eo dē pōte naumachiario expoſuerat aduectā cū reliq̄ materie. Durauitq; ad Nerōis prī cipis āphitheatrū. Fuit āt trabs e larice lōga pedes.cxx.bipedali craſſitudie æq̄lis:quo intelligebat uix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtimantibus. Fuit & memo

ria nostra in porticibus septorum a.M. Agrippa relicta æque miraculi cã:quæ diribitorio supfuerat.xx.pedibus breuior:sexqpedali crassitudine. Abies admiratiõis pcipue uisa est i naui:quæ ex ægypto Caii pricipis iussu obeliscũ i uaticano circo statutũ:q̃tuorq; trũcos lapidis eiusdẽ ad sustinendum eũ adduxit. Qua naue nil admirabilius uisum in mari certum est.cxx.modii tũc lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spatiũ optinuit magna ex pte ostiensis portus latere leuo: ibi nãq; demersa est a Claudio principe cũ tribus mollibus turriũ altitudine in ea exædificatis obiter puteolano puluere aduectis. Quæ arboris crassitudo quattuor hoĩum ulnas cõplectentium implebat. Vulgoq; auditur.lxxx.nũmorum & pluris malos ad eos uenundari usus. Rates uero cõuecti.xl.sestertiis plerasq;. At in ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes ferunt usi. Maxima ea in cypro traditur ad undecireme Demetrii succisa.cxxx.pedum longitudinis: crassitudinis uero ad trium hoĩum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant:quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie:ideo & grauissima iudicatur hebenus & buxus:graciles natura:neutra in aquis fluitat:nec suber si demat cortex:nec larix. Ex reliquis siccissima lotos:quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur ex alburnatum:& huic nigricans color:magisq; etiam cytiso:quæ proxime accedere hebenũ uidet. Quãq̃ non desint qui syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Tericles nomĩe calices ex terebintho solitus facere torno. Per quem probatur materies:omnium hæc sola ungi uult: melioq; oleo fit. Colos mire adulteratur ugläde ac pyro siluestri tinctis atq; in medicamine decoctis. Omnibus quæ diximus spissa firmitas. Ab his proxima est cornus:quanq̃ non potest uideri materies propter exilitatem. Sed lignum non alio pene q̃ ad radios rotarum utile: aut si quid cuneandum sit in ligno clauisue figendum ceu ferreis. Ilex item:& oleaster & olea atq; castanea: carpinus:populus. Hæc oĩa & crispa aceris mõ:Si ulla materies idõea eẽt. Ramis sæpe deputatis castratio illis est:adimitq; uires. De cæteris plerisq; eorum. Sed utiq; robori tanta duricia est:ut terebrari nisi madefactum non queat:& ne sic quidem adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cædrus. Mollissima tilia:eadem uidetur & calidissima:argumentum afferunt:q̃ citissime ascias retundet. Calide morus:laurus:hedera:& omnes quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc usus in castris:pastorũq; repperit:qm̃ ad excutiendũ ignem nõ semp lapidis occasio ẽ. Terit igitur lignũ ligno:ignẽq; concipit attritu:excipiẽte materia aridi fomitis fungi uel foliorum facillime cõceptũ. Sed nihil hedera præstãtius:quæ terat lauro:laurumq; terat. Probat & uitis siluestris alia q̃ labrusca:& ipsa hederæ modo arborem scãdens. Frigidissima quæcũq; aquatica. Lentissima autem:& ideo scutis faciẽdis aptissima quoq; plaga cõtrahit se protinus:clauditq; suum uulnus. Et ob id cõtumacius transmittit ferrum: In quo sunt genere fici:salix:tilia:betulla:sambucus:populus utraq;. Leuissimæ ex his ficut & salix:ideoq; utilissimæ. Oẽs autem etiã ad cistas quæcũq; flexibili crate cõstant. Habent & candorem rigoremq; & in sculpturis facilitatem. Est lẽtitia platão:sed madida sicut alno. Siccior eadẽ ulmo:fraxino:moro:ceraso:sed põderosior. Rigorem fortissime seruat ulmus:ob id cardinibus assamentisq; portarum utilissima:quoniã minime torquetur:permutanda tantũ sic:ut cacumen ab inferiore sit cardine:radix superior. Palma est mollis. Et suberis materies spissa. Et malus:pyrusq;:necnõ acer:sed fragiles:& q̃cũq; crispa. In oĩbus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt:sicut cupressus:& cornus. Cariẽ uetustatemq; nõ sentiũt cupressus:cædrus:hebenus:lotos:buxus:taxus:iuniperus:oleaster:& olea. Et ex reliquis tardissime larix:robur:suber:castanea:iuglans. Rimã fissuramq; non capit sponte cædrus:cupressus:olea. Buxum maxime æternã putant:hebenũ:& cupressum:cædrumq;. Claro de oĩbus materiis indicio in templo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruẽte:cum quadringẽtis annis peractũ sit. Conuenit tectũ eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ abigit. Cæteri ex hiberno esse tradunt. Mutianus ter consul ex iis:qui proxime uiso eo scripsere:uitigineũ:& nũq̃ mutatũ septies restituto templo. Hanc materiam elegisse eandẽ Canetiam nomen artificis nũcupans. Quod equidem miror:cum antiquiore Minerua nõ quoq; modo Libero patri uetustatem attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari:ut medicatus humor alat:teneatq; iuncturas:q̃s & ipsas eẽ modicas admodũ miror. Valuas esse e cupresso:& iam quadringentis prope annis durare materiam omnem nouæ similem. Id quoq; notandum ualuas in glutinis cõpage q̃driẽnio fuisse. Cupressus in eas electa: qm̃ pter cætera uno in gñe materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nonne simulacrũ Iouis in arce e cupsso durat a cõdita urbe sexcẽtesimo sexagesimo primo ãno dicatũ? Memorabile & uticæ tẽplum Apollinis:ubi idicarum cædrorum trabes durant ita:ut positæ fue

te prima urbis eius origine annis mil.ccclxxxviii. Et in hispanis sagunti aiũt templũ Dianæ a Zacyntho aduectæ cum cõditoribus ãno ducẽtesimo ante excidium troiæ: ut auctor est Bocchus: infra oppidũ ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Hannibal iuniperi trabibus etiã nunc durãtibus. Super oĩa memorat̃ ædes in aulide eiusdẽ deæ sæculis ante troianũ bellũ exædificata. Cuius qm̃ gñis materiæ sciẽtia oblitterata in plenũ dici non põt: utiq; quæ odore pcel lant: ea æternitate pstare. A prædictis morus pxime laudat̃: quæ uetustate ẽt nigrescit. Et qdã tñ in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus i pflatu firma. Robur defossum. Et in aqs quercus obruta. Eadẽ sup terrã rimosa facit opera torquẽdo sese. Larix in humore pcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrũpit̃. Nõ improbat̃ in aqua & fagus & iuglans. Hæ qdẽ in iis quæ defodiunt̃: uel principales. Itẽ iuniperus: eadẽ & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescũt. Aesculus quoq; humoris impatiẽs: contra adacta in terrã: i palustribus alnus æterna: onerisq; q̃tilibet patiens. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandant̃: flexibiles tñ stãtesq; a circũcisura: siccatæ fideliores. Laricẽ in maritimis nauib; obnoxiã teredini tradũt. Et oĩa pter q̃ oleastrũ & oleã. Quædã. n. in mari: quædam in terra uitiis opportuniora.

De teredinibus. CA. XLI.

N festantium quattuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo: rodunt dentibus. Hæ tantum in mari sentiunt̃: nec aliam putant teredinẽ proprie dici. Terrestres tineas uocant. Culicibus uero similes tripas. Quartũ est & e uermiculorũ genere: quorũ qdẽ alii putrescẽte succo: ipsa materie alii pariunt̃: sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat̃: cum tm̃ eroserit ut circũagat se: generat aliũ. Hæc nasci prohibent in aliis amaritudo: ut cupresso: in aliis duricia: ut buxo. Tradũt & abietẽ circa germinationes decorticatam qua diximus luna: aquis nõ corrũpi. Alexãdri magni comites pdiderũt in tylo rubri maris insula arbores esse: ex qbus naues fierent: quas. cc. annis durãtes inuentas: & si mergerent̃ incorruptas. In eadem esse fruticẽ baculis tm̃ idoneæ crassitudinis: uariũ tigriũ maculis: põderosum: & cum in spissiora decidit: uitri modo fragilem.

De materiis architecti: & q̃ materies ad qd utilis: & q̃ firmior materia in tectũ. CA. XLII.

Pud nos materiæ findunt̃ aliquæ spõte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubẽt: ut afflatus nõ noceant. Pondus sustinere ualide abies larix ẽt in transuersum positæ. Robur olea incuruant̃: cedunt q; põderi. Illæ renitunt̃: nec temere rumpunt̃: priusq; carie q̃ uiribus deficiunt. Et palma arbor ualida: in diuersum. n. curuat̃. At populus cõtra oĩa inferiora pandat̃. Palma e cõtrario fornicat̃. Pinus & cupressus aduersus cariẽ tineasq; firmissimæ. Facile pandit̃ iuglans. Fiũt. n. & ex ea trabes: frãgiq; se prænunciat strepitu. Quod i andro accidit: cũ e balneis territi sono profugerunt. Pinus: piceæ: alni ad quas ductus in stobos cauant̃. Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædẽ si non integant̃: cito senescũt: miro mõ fortiores si humor extra quoq; supersit. Firmissima in tectum abies. Eadem ualuarum repagulis & ad quæq; libeat intestina opa aptissima siue græco: siue cãpano: siue siculo fabricæ artis genere spectabilis: ramentorum crinibus pãpinato semp orbe se uoluẽs ad incitatos runcinarum raptus. Eadẽ & curribus maxime sociabilis glutino in tantũ: ut findatur ante cum solida est.

uel in antã dro

uel tubos

uel circulis

uel qua

De glutinanda materia: & lignis sectilibus. CA. XLIII.

Agna autem & glutinatio: propterea que sectilibus laminis: ac in alio genere operiuntur. Stamineam hoc usu probant uenam: & uocant fertileam argumento similitudinis: quoniam lacunose crispa. In omni genere & glutinum abdicant quædam: & inter se & cum aliis insociabili glutino: sicut robur. Sed nec fere cohærent: nisi similia natura: ut si quis lapidem lignumque coniungat. Cornum maxime audit sorbus: carpinus: buxus: postea tilia. Cuicunque operi facilia flexilia omnia: quæ lenta diximus: præterquã morus & caprificus. Durabilia ac sectilia: quæ modice humida. Arida enim latius q̃ uiridia ferris cedunt: præter robur: & buxum: quæ pertinacius resistunt: serrarumque dentes replent æqualitate inerti. Qua de causa alterna inclinatione egerunt scobem. Obedientissima quocunque in opere fraxinus: eademque corylo hastis melior: cornu leuior: sorbo lentior. Gallica uero ẽt ad currus flexibilis. Vitem æmularet̃ ulmus: ni põdus esset in culpa. Facilis & fagus: quãq̃ fragilis & tenore eodem fictilibus laminis in tenui flexilis: capsisq; ac scriniis sola utilis. Secatur in laminas pertenues & ilex: colore quoq; nõ ingrata: sed maxime fida iis: q̃ terunt̃: ut rotarum axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: sicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sũt uero & parui usus fabriliũ ministeriorum insignes. Ideoq; pditũ terebris uagias ex oleastro: buxo: ilice:

uel glutinirem

uel fartileã

uel lachrymose

uel teneræ

Eadem

uel sectilibus

olmo:fraxino utilissimas fieri.Ex iisdem maleos:maiores quoq; e pinu & ilice.Et iis aut maior ad firmitatem causa tempestiuæ cæsuræ q̃ imaturæ.Quippe cum ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius imorati plantæ mō germinauerit.Cato uectes aquifolios:laureos:ulmeos fieri iubet.Higinus manubria rusticis carpinea:iligna:cerrea.Quæ in lamis secat: quorūq; operimento uestiatur alia materies:præcipua sunt cædrus:terebinthus:aceris genera:buxum: palma: aquifolium:ilex:sambuci radix:populus.Dat & alnus(ut dictum est) tuber sectile:sicut cædrus acerq;.Nec aliaꝝ tubera in precio.Mediaq; pars arboꝝ crispior:& quo proprior radici minoribus magisq; flexibilibus maculis.Hæc prima origo luxuriæ arborē alia integi:& uiliores ligno p̄ciosiores cortice fieri:ut una arbor sæpius ueniret.Excogitatæ sūt & ligni bratteæ.Nec satis.Cœpere tingi animaliū cornua:dētes secari:lignūq; ebore distingui:mox operiri.Placuit deinde materiē & in mari quæri.Testudo in hoc secta.Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentū:ut pigmentis perderet se:plurisq; ueniret imitata lignum.Sic lectis precia quæruntur.Sic terebinthum uinci iubent.Sic cædrum preciosius fieri.Sic acer decipi. Modo luxuria nō fuerat contenta ligno.Iam lignum emi testudinem facit.

uel imoti

ul' bracteæ

De arboꝝ ætate:& quæ genera arboꝝ minime durāt. CA. XLIIII.

Ita arboꝝ quarūdā immensa credi potest:si quis profunda mundi:& saltus iaccessos cogitat.Veꝝ ex iis:quas memoria hoīum custodit:durant in ueliterno Africani prioris manu satæ oliuæ.Item myrtus eodē loco conspicuæ magnitudinis.Subest specus: in quo manes eius custodire draco tradit.Romæ uero lotos in Lucinæ area anno:q fuit sine magistratibus.ccclxix.urbis æde cōdita.Incertū q̃tum ipsa uetustior.Esse qdē uetustiorē non est dubium:cū ab eo luco Lucina nominet.Hæc nūc circiter annū.cccel.habet.Antiquior enim illa est:sed incerta eius ætas:quæ capillata dicit:qm̄ uestalium uirginū capillus ad eā defertur. Veꝝ altera lotos in uulcanali:quod Romulus constituit ex uictoria dedecumis:æquæua urbi intelligit:ut auctor est Massurius.Radices eius in forum usq; Cæsaris per statiōes municipiorum penetrant.Fuit cū ea cupressus æqualis circa suprema Neronis principis plapsa:atq; neglecta.Vetustior aūt urbe in uaticano ilex:in qua titulus æreis litteris hetruscis religione arborē iā tunc dignā fuisse signat.Tyburtes quoq; originē multo ante urbē romam hn̄t.Apud eos extant ilices tres etiā Tyburno conditore eoꝝ uetustiores:apud q̄s inauguratus tradit.Fuisse aūt eum tradūt filiū Amphiarai qui apud thebas obierit una ætate ante iliacū bellū.Sūt auctores & delphicā platanū Agamēnonis manu satā.Et alteram in caphie arcadiæ luco:Sūt hodie ex aduerso iliēsium urbis iuxta hellespōtū in Protesilai sepulchro arbores:q oībus ephebiis eius cū in tantū accreuere:ut iliū aspiciant:inarescunt:rursusq; adolescūt.Iuxta urbē aūt quercus i Ili tumulo tūc satæ dicūtur:cū cœpit iliū uocari.Argis olea nunc etiā durare dicit:ad quā lo in uaccam mutatā Argus alligauerit.In pōto circa heracleā aræ sunt Iouis Statiui cognomine:ibiq; quercus duæ ab Hercule satæ.In eodē tractu portus Amyci est Bebrycū rege interfecto clarus.Eius tumulus a supremo die lauro tegit:quā insanā uocāt:qm̄ si quid ex ea decerptū iferat nauibus:iurgia fiāt: donec abiiciat.Regionē aulocrenē diximus:per quā ab apāea i phrygiā itur.Ibi platanus oñdit: ex qua pependit Marsya uictus ab Apolline:q iā tū magnitudie electa est.Necnō palma deli ab eiusdē dei ætate conspicitur.Olympiæ oleaster:ex quo primus Hercules coronatus est:& tunc custodit religiose.Athenis quoq; olea durare traditur in certamine edito a Minerua.E diuerso breuissima uita ē pūicis:fico:malis.Ex iis p̄cocibus breuior q̃ serotinis:dulcibus q̃ acutis:ut diutior in punicis.Item in uitibus:præcipueq; fertilioribus.Græcinus auctor est sexagenis annis durasse uites. Videntur & aquaticæ celerius interire.Senescūt quidem uelociter:sed e radicibus repullulant laurus:& mali:& punicæ.Firmissimæ ergo ad uiuendū oleæ:ut quas durare annis.cc.inter auctores conueniat.Est in suburbano tusculani agri colle:qui corne appellatur. Lucus antiq religione Dianæ sacratus a Latio: uelut arte tonsili coma faginei moris.In hoc arborem mori eximiam ætate nostra adamauit Passienus Crispus bis consul:orator:Agrippinæ matrimonio:& Nerone priuigno clarior postea:osculari complectique eam solitus:non modo cubare sub ea:uinumque illi affundere.Vicina loco est ilex:& ipsa nobilis.xxxv.pedum ambitu caudicis.x.arbores metiens singulas magnitudinis uisendæ:siluamque sola facit.Hedera necari arbores certum est.Simile quidam & in uisco: tametsi tardiorem earum iniuriam arbitrantur.Nanque & hoc præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile.Quædā enim in terra gigni non possunt: & in arboribus nascuntur.Nanq; cum suam sedem non habeant:in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria herba quæ uocat cassetias:nō tātū arboribus:sed ipsis etiā spinis circūuoluēs sese.

uel literno
ul' liternio
uel muni, cipum
uel Tybur tino
uel fagus
uel ionem
uel statii
uel fagei more
uel métiés
ul' amitiés.
ul' cassycas

Item circa tẽpe thessalica q̃ polypodion uocat:& quæ dolichos: ac serpyllũ. Oleastro quoq; de putato quod gignitur uocant phaunos. Quod uero in hispiria fullonia hipophæston calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba: cuius succus ad detractiones in comitiali morbo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nãq; est in abiete & larice cassytias. Stelin dicit euboea: Hyphear arca dia. Viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri: terebintho: nec aliis arboribus adnasci. Pleriq; copiosissimũ in quercu: quod dryos hyphear uocant. In omni arbore: excepta il ce & quercu differentiam facit odor uirusq; & folium non iucundi odoris. In utroq; uiscum amarũ & lentum. Hyphear ad saginãda pecora utilius. Vitia modo purgat primo: dein ea pingue facit: quæ suffecere purgationi. Quibus sit aliq̃ tabes intus negant durare ea. Edẽdi ratio ætatis q̃dragenis diebus. Adiiciunt discrimen in iis: quæ folia emittãt: & ipsi decidere. Contra inhærere nato in æterna fronde. Omnino autẽ satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium redditum: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura: ut nisi maturatum in uentre auium nõ prouenniat. Altitudo eius non excedit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas fertilis: Fœmina sterilis. Aliquando non fert. Viscum fit ex acinis: qui coliguntur messium tempore immaturi. Nam si accessere imbres: amplitudine quidem augentur: uiscõ uero marcescunt. Siccantur deinde: & aridi tunduntur: ac conditi in aqua putrescũt duodenis fere diebus. Vnumq; hoc rerum putrescẽdo grãm inuenit. Inde in pfluẽte rursus malleo tusis amissis corticib9 iteriore carne lẽtescũt. Hoc ẽ uiscũ pennis auiũ tactu ligãdis: iuglãdis oleo subactũ cũ libeat insidias moliri: Nõ ẽ omittẽda in ea re & galliaꝝ admiratio. Nihil hñt druides (ita suos appellãt magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius. Iam per se roborum eligũt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt: ut inde appellari quoq; interpretatione græca possint druides uideri. Enimuero quicquid adnascatur illis: e cælo missum putant: signũq; esse electæ ab ipso deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu: & repertum magna religione petitur. Et ante omnia sexta luna: quæ principia mensium annorumq; iis facit & sæculi post tricesimum annum: quia iam uirium abunde habeat: nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo uocabulo. Sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis: duos admouent candidi coloris tauros: quorũ cornua tunc primum uinciantur. Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum demum uictimas imolant: precantes ut suum donum deus pspeꝝ faciat iis: quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicũq; animaliũ sterili arbitrantur. Contraq; uenena oĩa esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerũq; religio est.

ul' hisperia uel caulicu lis

uel mutãt

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVII. PROOEMIVM.

Arborum Precia Mirabilia. CA. I.

ATVRA ARBORVM TERRA MARIQ VE SPONTE sua prouenientium dicta est. Restat earum quæ arte: & humanis ingeniis fiunt: uerius q̃ nascũtur. Sed prius mirari succurrit quæ abstulimus penuria pro idiuiso possessa a feris: depugnante cum iis homine circa caducos fructus. Circa pendẽtes uero & cum alitibus: in tãta deliciarum precia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo. L. Crassii atq; Cn. Domitii Aenobarbi. Crassus orator fuit ĩ primis nominis romani. Domus ei magnifica: sed aliq̃ndo præstantior ĩ eodem palatio Qu. Catuli: qui cimbros cum. C. Martio fudit. Multum uero pulcherrima cõsensu omnium ætate ea in colle uiminali C. Aquilii equitis romãi clarioris etiam tum q̃ iuris ciuilis scientia: cum tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius censuram post consulatũ simul gessere anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesimo secundo frequentem iurgiis propter dissimilitudinem moꝝ. Tunc Cn. Domitius ut erat uehemens natura: præterea accensus odio: quod ex æmulatiõe auidissimũ est: grauiter increpuit tãti censorem habitare: p domo eius milia nũmoꝝ idẽtidem pmittens. Et Crassus ut præsens ingenio sp & faceto lepore solers cõcedere se respõdit: exceptis sex arborib9. Ac ne uno qdẽ denario si adimerent: emptam uolẽte Domitio. Crassus utꝝ ne igitur ego sum inquit quæso Domitii exemplo graui & ab ipsa mea censura notandus: qui in domo q̃ mihi hæreditate obuenit com-

ter habitem?an tu qui sex arbores æstimes?Eæ fuere Ioti patula ramoꝝ opacitate lasciuæ.Cecina largo e ꝓceribus crebro in iuuēta nr̄a eas in domo sua ostentāte.Durauerūtq;(qm̄ & de longissimo æuo arboꝝ diximus)ad Neronis principis incēdia:quibus cremauit urbē: annis. clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;:ni princeps ille accelerasset etiam arboꝝ mortē.Ac ne quis uilem de cætero Crassi domum:nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicēdū præter arbores iudicet. Iam colūnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænā ornādam aduectas in atrio eius domus statuerat:cū in publico nōdum essent ullæ marmoreæ.Tā recens est opulentia tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant:ut sine illis ne inimicitiaꝝ quidem ꝑcium seruauerit Domitius.Fuere ab iis & cognomina antiquis:Frunditio militi illi qui ꝑclara facinora uulturnum transnatās fronde capiti imposita aduersus Hannibalem edidit.Stolonū Liciniæ genti(ita enim appellatur i ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pāpinatio inuento) primo Stoloni dedit nomē:Fuit & arboꝝ cura legibus priscis:cautūq; est.xii.tabulis:ut qui iniurias cecidisset alienas:lueret i singulas siclos æris.xxv.Quid existimamus?futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationem illos:qui frugiferas tanti taxauerant?Nec minus miraculum in pomo est multarum circa suburbana fructu annuo addito binis milibus nūmum maiore singulaud a dicto rum reditu:q̄ erat apud atiquos prædioꝝ.Ob hoc insita & arborum quoq; adulteria excogitata sunt:ut nec poma pauperibus nascerent.Nunc ergo dicemus quo maxime modo tantum ex iis uectigal contingat:ueram colendi rationē absolutāq; prodituri.Et ideo non uulgata tractabimus:nec quæ constare aiaduertimus:sed incerta atq; dubia:in quibus maxime fallit uita. Nā diligentiā in superuacuis affectare non nostrum est.Ante oīa aūt in uniuersum & quæ ad cūcta arboꝝ genera pertinent:in cōe de cælo terraq; dicemus.

De natura cæli ad arbores:& quā partem cæli spectare debeant. CA. II.

Quilone maxime gaudent:densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmioris. Qua in re pleriq; falluntur:cū in uineis pedamēta non sint a uento eo opponēda: & id tantū a septētrione seruādū.Quinimmo tēpestiua frigora plurimū arboꝝ firmitati cōferunt:& sic optime germināt. Aliogn si blandiantur austeri defatiscentes: ac magis etiam in florē.Nā si cum defloruere:ꝓtinus sequant imbres:in totum poma depereunt. Adeo ut amygdala & pyri etiā si omnino nubilū fiat austrinusue flatus:amittāt fœtus.Circa uirgilias quidē pluere:inimicissimū uiti & oleæ:quoniā tunc coitus est earum.Hoc est illud quatriduū oleis decretoriū.Hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus.Fruges quoque peius maturescunt austrinis diebus:sed celerius.Illa sunt noxia frigora:quæ septētrionibus aut ꝑposteris fiūt horis. Hyemē quidē aqloniā esse:oībus satis utilissimū.Imbres uero tūc expetēdi euidēs causa est:quoniā arbores fœtu exinanitas:& folioꝝ quoq; amissione languidas naturale est auide esurire.Cibus aūt eaꝝ imber:Quare tepidā esse hyemē: ut absumpto partu arboꝝ sequatur protinus conceptus:idest germinatio:ac deinde alia florescēdi exinanitio:inutilissimū experimētis credit.Quinimo si plures ita cōtinuent anni:etiā ipsæ moriunt arbores:Quoniā nemini dubia pœna est in fame laborantiū.Ergo qui dixit hyemes serenas optandas:nō pro arboribus uota fecit.Nec per solstitia imbres uitibus cōducunt.Hyberno quidem puluere fieri messes lætiores luxuriātis ingenii fertilitate dictū est.Alioquin uota arborum cōmunia sunt frugūq; : niues diutinas sedere.Causa non solum quia animam terræ euanescentem exhalationem includūt:& cōprimūt:retroq; agunt in uires frugum atq; radices:ueꝝ q; & liquorem sensim præbēt:purum præterea leuissimūq;:quando nix aquarum cælestium spuma est.Ergo humor ex iis non uniuersus:ingurgitans diluensq;:sed quomodo sititur distillans uelut exubere alit omnia:quæ non inūdat. Tellus quoq; illo modo fermētescit: & succi plena: ac lactescētibus satis nō effœta cū tēpus aperit:tepidis aridet horis.Ita maxie frumenta pinguescunt:ꝑterq̄ ubi calidus semp aer est:ut in ægypto.Continuatio enim & ipsa consuetudo idem quod modus alıubi efficit.Plurimūq; prodest:ubicūq; non esse quod noceat.In maiore parte orbis cum præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secutis frigoribus exurunt.Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoq;:quæ magis etiam dolent urgente umbra sua:nec adiuuante medicina: Quoniam uestire teneras intorto stramēto in siluestribus nō est.Ergo tēpestiue aqs hybernis primū imbribus:deinde germinatione antecedentibus.Tertiū tp̄s est cū educāt poma:nec ꝓrinus:sed iam ualido fœtu.Quæ fructus suos diutius continent:longioresq; desiderant cibos: iis & serotinæ aquæ utiles:ut uiti:oleæ:punicis.Hæ iam pluuiæ generis cuiusq; arboribus diuerso modo desiderantur:aliis alio tempore maturantibus.Quapropter iisdem imbribus quædam lædiū

deas:alia iuuari. Et in eodem genere ficut in pyris: Alio die hyberna quærunt pluuias: alio uero præcocia. Vt pariter quidé omnia defiderent. Hybernũ tempus eſt ante germinationẽ quæ aqui lonem auſtro utiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (ſunt.n.plerunque frigidiora) & montoſa planis: & nocturnos imbres diurnis. Magis fruunt aquis ſata: non ſtatim auferéte eas ſole. Cõnexa & ſitus uineaꝝ arbuſtorũq; rõ eſt: quas in oras debeant ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri damnauit. Aliqui ſic maluere: q̃ in exortu. A pluribus meridiem probari aduerto. Nec arbitror ꝑpetuũ quicq̃ in hoc præcipi poſſe. Ad ſoli naturá: ad loci ingenium: ad cæli cuiuſque mores dirigéda ſolertia eſt. In africa meridiem uineas ſpectare & ſi uiti inutile: colono ſalubre eſt: quoniam ipſa meridianæ ſubiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occaſum aut ſeptentriones conſeret: optime miſcebit ſolũ cælo: cum Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptentrione reliqui dubitatio uidetur. Atqui in ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis cõpertũ ẽ nullas eſſe fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonenſi prouintia atque liguria: & parte ethruriæ contra circiũ ſerere imperitia exiſtimatur. Eundemque obliquum accipere prouidentia. Is enim ibi æſtatem temperat: ſed tanta plerũque uiolentia ut auferat tecta.

De ſocietate cæli & terræ ad arbores. CA. III.

QVidam cælum terræ parere cogunt: ut quæ in ſiccis ſeruantur orienté: ac ſeptentriones ſpectent. Quæ in humidis meridiem. Necnon ex ipſis uitibus cauſas mutuantur: In frigidis præcoces ſerendo: ut maturitas antecedat algoré. Quæ poma uiteſque rores oderint cõtra ortus: ut ſtatim auferat ſol. Quæ ament ad occaſus: uel etiam ad ſeptentriones: ut diutius eo fruant. Cæteri uero fere rationé naturæ ſecuti in aquilonem obſeruare uites: & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiam fieri talem fructum Democritus putat. uel obuerſare

De qualitate regionum. CA. IIII.

AQuilonis ſitum uentorumque reliquorum diximus ſecũdo uolumine. Dicemuſque proximo plura cæleſtia. Interim manifeſtũ uidet ſalubritatis argumẽtum: qm̃ in meridiem etiam ſpectantiũ ſemper ante decidũt folia: Similis & in maritimis cauſa. Quibuſdam locis afflatus maris noxii: in plurimis idem utiles. Quibuſdam ſatis e longinquo aſpicere maria iucundum. Propius admouere ſalis halitũ inutile. Similis & fluminũ ſtagnorumque rõ. Nebulis adurunt: aut æſtuantia refrigerant opacitate: atque ẽt rigore gaudent: quæ diximus. Quare experimentis optime credit. A cælo proximũ eſt terræ dixiſſe rationẽ haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus cõuenit & frugibus: plerũque nec pulla qualem habet campania: ubique optima uitibus. Aut quæ tenues exalat nebulas. Nec rubrica multis laudata. Cretam in albenſiũ pompeianorumq; agro: & argillam cunctis ad uineam generibus anteponunt: q̃q̃ præpingues quod excipitur in eo genere inuicem ſabulum albũ. In ticinieſi multiſq; in locis nigrum. Itemque rubrum etiam pingui terræ permixtum infœcundũ eſt. Argumẽta quoq; iudicantium ſæpe fallunt. Non utiq; ſolũ lætũ eſt: in quo proceræ arbores nitent: præterq̃ illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ uixiſſe poſſit alia in loco eodem? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemper indicium habent. Nam quid laudatius germaniæ pabulis? & tamẽ ſtatim ſubeſt harena: tenuiſſimo ceſpitũ corio. Nec ſemper aquoſa eſt terra: cui proceritas herbarum. Non hercule magis q̃ pinguis adhærẽs digitis: Quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regeſta in eos nulla complet: ut denſa atque rara ad hunc modum deprehendi poſſit: ferroque omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iuſto deprehenditur pondere. Quod enim terræ pondus iuſtum intelligi poteſt? Nec fluminibus aggeſta ſemper laudabilis: quando ſeneſcant ſata quædam aqua. Sed neque illa quæ laudatur: diu præterq̃ ſalici utilis ſentitur. Inter argumenta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquin in laborino campaniæ nobili campo: ut ligni uice utant. Sed idem ſolum ubicunque arduum opere: difficile cultu: bonis ſuis acrius pene q̃ uitiis paſcit. Affligit agricolam & carbunculus: quæ terra ita uocatur. Emendari uitem ac terra putatur. Nã torus ſcaber natura friabilis expetitur quoque ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat: nõ improbat uitibus. Salſæque terræ multa melius credunt: tutiora uitiis innaſentium animaliũ. Nec colles opere nudantur: ſi quis perite fodiat. Nec campi omnes minus ſoles atque perflatus q̃ opus ſit: accipiunt. Et quaſdam pruinis ac nebulis paſci diximus uites. Omnium rerum ſunt q̃dam in alto ſecreta: & ſuo cuique corde præuidenda. Quid q; mutatur ſæpe iudicata quoque ac diu compreheſa? In theſſalia circa lariſſam emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt. Oleæ deſierũt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia ſenſit amoto hebro. Et circa philippos culturata ſiccata regio mutauit cæli habitũ. At in ſyracuſano agro aduena cultor: elapidato

luto sole pdidit fruges:donec regessit lapides.In syria leuẽ tenui sulco imprimunt uomerem:q subest saxum exurens æstate semina.Iam in quibusdam locis similes æstus:imodici & frigorum effectus.Est fertilis thracia frugum rigore:& æstibus africa:& ægyptus.In chalchia rodioq; insula locus quidã est in tm̃ fœcundus:ut suo tempore satum demetant hordeum:sublatumq; protinus serant:& cum aliis frugibus metant.Glareosum oleis solum aptissimum in uenafrano:pinguissimum in betica.Punica uina in saxo coquuntur.Cecubæ uites in põtinis paludibus madẽt. (uel pucina) Tanta est argumentorum & soli uarietas:ac differentia.Cæsar Vopiscus cum causam apud censores ageret campos rosiæ dixit italiæ sumem esse:in quibus particas pridie relictas gramen operiret.Sed non nisi ad pabulum probantur.Non tamẽ indociles natura nos esse uoluit:& uita cõfessa fecit etiam ubi bona certa non fecerat.Quamobrem prius dicamus crimina. (uel roseæ)

Genera terrarum. CA. V.

TErram amaram siue amacram si quis probare uelit.Demõstrant eam atræ degeneresq; herbæ.Frigidam aũt retorride nata.Itẽ uliginosam tristia.Rubricã oculi.Argillosã quæ operi difficillima:quæq; rastros ac uomeres ingentibus glebis oneret:q̃q̃ aliqñ non quod operi:hoc & fructui sit aduersum.Itẽ e contrario cineraceã:& sabulũ albũ. Nam sterilis densa callo facile depreheñditur:uel uno ictu cuspidis.Cato breuiter:atq; ex suo more uitia determinat.Terram cariosam caue:ne ue plaustro ne ue pecore impellas.Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari:ut pene uestigiis quoq; interdicat?Redeamus ad ligni cariem:& inueniemus illa:quæ in tantum abhominantur uitia:aridæ:fistulosæ:scabræ canescentis:exesæ pumicosæ.Plus dixit una significatione:q̃ possit ulla copia sermõis enarrari.Est enim interpretatione uitiorum quadã non ætate:quæ nulla in ea intelligi potest:sed natura sua anus terra.Et ideo infœcunda omnia:atq; etiam imbecilla.Idem agrũ optimũ iudicat ad radicẽ montium:planicie in meridiẽ excurrẽte:quæ est totius italiæ situs.Terrã uero teneram quæ uocetur pulla.Erit igitur hæc optima & operi satiua.Intelligere modo libeat dictam mira significatione teneram:& qcquid optari debet:in eo uocabulo inuenieť.Illa tẽperatæ ubertatis.Illa mollis:facilisq; culturæ:nec madida:nec sitiens.Illa post uomerem nitescens:qualem fons ingenioꝝ Homerus in armis ab eo cælatam dixit:addiditq; miraculũ nigrescentis:quis fieret in auro.Illa quã recentẽ exquirũt ĩprobæ alites uomerem comitantes:coruiq; aratoris uestigia ipsa rodẽtes. (uel satia) Reddať hoc in loco luxuriæ quoq; sentẽtia & aliqua impropositum.Certe Cicero lux doctrinarum altera Meliora inquit unguenta sunt quæ terram:q̃ quæ crocum sapiunt.Hoc enim malu it dixisse:q̃ redolent.Ita est profecto.Illa enim erit optima:quæ unguenta sapiet.Quod si admonendi sumus:qualis sit terræ odor ille: q q̃ritur:contingit sæpe ẽt quiescente ea sub occasu solis: in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua.Et cũ a siccitate continua immaduerit imbre:tũc emittit illum suum halitũ diuinũ ex sole conceptũ:cui compari suauitas nulla possit.Is esse odor in commota debebit:repertusque neminem fallet:ac de terræ odore optime iudicabit.Talis fere est in noualibus cæsa uetere silua:quæ consensu laudatur.Et in frugibus quidem serendis eadem terra utilior intelligitur:quotiens intermissa cultura quieuit:quod in uineis non fit.Eoque diligentius eligenda est:ne uera existat opinio eorum:qui iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidẽ facultas in aliis generibus constat e cælo:nec potest arari post imbres aliqua ubertatis uitio lentescens.Contra in bizantio africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem cãpum:nullis cum siccus est arabilem tauris:post imbres uili asello:& a parte altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi.Terram enim terra emendari(ut aliqui præcipiunt)super tenuem pingui iniecta aut gracili:bibulaq; super humidam ac præpinguem:demẽtiæ operarii est.Quid enim potest sperare:qui talem colit.

De terra:quam britãnia & gallia amat. CA VI.

ALia est ratio:quam britannia & gallia inuenere alendi eam:ipsa quod genus uocant margam.Spissior ubertas in ea intelligitur.Est autem quidã terræ adeps:ac uelut glãdia in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De græcorum doctrina. CA. VII.

NOn omisere & hoc græci:quid enim intentatum illis?Leucargyllion uocant candidã argyllã:qua in megarico agro utunť.Sed tantũ ĩ hũida frigidaq; terra.Illas gallias bri tanniasq; locuplectantis cum cura dici conuenit.Duo gña fuerant.Plura nuper exerceri cœpta proficiẽtibus ingeniis.Est enim alba:ruffa:columbina:argyllacea:tofacea: harenacea.Natura duplex:aspera aut pinguis.Experimenta utriusque in manus:ususq; geminus:

aut ut fruges tantum alant:aut eædem & pabulum.Fruges alit tofacea alba:quæ ſi ſit inter fontes reperta:eſt ad infinitũ fertilis:uerum aſpera tractatu:& ſi nimia iniecta eſt:exurit ſolum.Proxima eſt ruffa:quæ uocatur capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenoſæ.Lapis conту nditur in ipſo campo:primiſque annis ſtipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuehitur.Inſpergitur rara:ſale eam miſceri putant. Vtrũq; hoc genus ſemel iniectum in.l.annos ualet:& frugum:& pabuli ubertate.

De terrarum generibus. CA. VIII

Væ pingues eſſe ſentiuntur:ex iis præcipue alba.Plura eius genera. Mordaciſſimum: quod ſupra diximus.Alterum genus albæ cretæ argentaria eſt.Petitur ex alto in centenos pedes actis plerunque puteis ore anguſtatis intus ut in metallis ſpaciante uena. Hac maxime britannia utitur.Durant annis.lxxx. Neq; eſt exemplum ullius:qui bis in uita hanc eidem iniecerit.Tertium genus candidæ gliſchromargon uocant.Eſt autem creta fullonia mixta pingui terra:pabuli q̃ frugum fertilior:ita ut meſſe ſublata ante ſementem alteram lætiſſimum ſecetur.Dum in fruge eſt:nullum aliud gramen emittit.Durat.xxx.annis denſior iuſto.Cymini modo ſtrangulat ſolum.Columbinam gallia ſuo nomine glauco: pelam appellat:glebis excitatur lapidũ modo.Sola gelatione ita ſoluitur:ut tenuiſſimas bratteas faciat. Hæc ex æquo fertilis.Harenacea utuntur ſi alia non ſit in uliginoſis uerticibus:& ſi alia ſit:ubi hos gẽtium ſolos nouimus:qui fertiliſſimum agrum colentes:quacũq; terra infra tres pedes effoſſa & pedali craſſitudine iniecta lætificent.Sed ea non diutius annis.x.prodeſt.Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros:quæ ſane & oleis & uitibus utiliſſima reperitur.Omnis autem marga aratro iniicienda eſt:ut medicamentum rapiatur:& fimi deſiderat aliquantulum. Quæ primo plus aſpera:& quæ in herbas non effunditur:alioquin nouitate quæcũq; fuerit:ſolum lædet.Ne ſic quidem primo ãno fertilis.Intereſt & quali ſolo quæratur.Sicca enim humido melior:arido pinguis.Temperato alterutra creta uel columbina conuenit.

ul e græco

uel harena

De cineris uſu:& de fimo:& quæ ſata uberiorẽ terrã faciãt:& q̃ urãt. CA.IX.

Ranſpadanis cineris uſus adeo placet:ut anteponant fimo iumẽtorum:quod quia leuiſſimum eſt:ob id exurunt. Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo:nec in arbuſtis cinere:nec quaſdam ad fruges ut diximus.Sũt qui puluere quoq; uuas ali iudicent:pubeſcenteſq; puluerent:& uitium arborumq; radicibus aſpergant.Quod certum eſt narbonenſi prouinciæ & uindemias certius ſic eo coqui:quia plus puluis ibi q̃ ſol cõfert.Fimi plures differẽtiæ.Ipſa res antiqua.Iam apud Homerum regius ſenex agrum ita ſuis manibus lætificans reperitur. Augeas rex in græcia excogitaſſe traditur.Diuulgaſſe uero Hercules in italia:quæ regi ſuo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentum immortalitatem tribuit.M. Varro principatum dat turdorum fimo ex auiariis.Quod etiam pabulo boum ſuumq; magnificat.Neq; alio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat.De noſtris moribus bene ſperare eſt:ſi tanta apud maiores fuere auiaria:ut ex iis agri ſtercorarentur.Proximum Columella calumbariis:mox gallinariis facit:natantium alitum damnato.Cæteri auctores cõſenſu humanas dapes ad hoc in primis aduocant.Alii ex iis præferunt hominum potus in coriorum officinis pilo madefacto.Alii per ſeſe aqua iterum largiuſq; ẽt q̃ cum bibitur admixta.Quippe plus iam ibi male domandum eſt: cum ad uirus illud uini homo acceſſerit.Hæc ſunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendam utuntur homines.Proxime ſpurcitias ſuum laudãt.Columella ſolus damnat.Alii cuiuſcunq; quadrupedis exitioſum.Aliqui columbarum præferunt. Proximum deinde caprarum eſt.Ab hoc ouium.Deinde boum.Nouiſſimus iumẽtorum.Hæ fuere apud priſcos differentiæ. Simulq; præcepta ut inuenio re tali utendi:quando & hic uetuſtas utilior:uiſumq; iam eſt apud quoſdam prouincialium in tãtũ abundante geniali copia pecudũ farinæ uice cribris ſuperinici. fœtore aſpectuq; tẽporis uiribus in quãdam etiam gratiam mutato.Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere e calcariis fornacibus.Varro præceptis adiicit equino:quod ſit leuiſſimum ſegetes alendas. Prata uero grauiore:& quod ex hordeo fiat:multaſq; gignit herbas.Quidam ẽt bubulo iumentorum præferunt:ouillumq; caprino. Omnibus uero aſininum:quoniam lentiſſime mandant.E contrario uſus aduerſus utrunq; pronunciat.Inter omnes autẽ conſtat:nihil eſſe utilius lupini ſegete:priuſq; ſiliquetur aratro: uel bidentibus uerſa:manipuliſue circa radices arborum uel uitium obrutis.Etiam ubi nõ ſit pecus culmo ipſo uel etiam filice ſtercorare arbitrãtur.Cato:ſtercus unde fiat:ſtramenta:lupinum:paleas:fabalia:ac frondes iligneas:quernaſq; e ſegete euellito.Ebulum:cicutam:& circum ſalicta herbam auctam:uluamq; ea ſuſternito ouibus:

frondemq; putridam. Vinea si macruerit: sarmenta sua comburito: & itidem inarato. Itemq; ubi saturus eris frumentum: oues ibi delectato. Necnon & satis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant: fruges: lupinum: faba: uitia. Sicut ecõtrario cicer: quia uellitur: & quia salsum est: hordeum: fœnugræcum: eruum. Hæc omnia segetem exurunt: & omnia quæ uelluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetẽ exuri: & auena & papauere arbitrat. Fimeta sub diuo cencauo loco & qui humorem colligat: stramento intecta ne in sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascantur iis serpentes. Fimum miscere terræ: plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente. Id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciẽdum: ac februario mense tantum: cum id pleraq; sata aliis postulent mensibus. Quocunq; tempore fiat: curãdũ ut ab occasu æquinoctiali flãte uento fiat: luna decrescente: ac sicca. Mirum in modũ augetur ubertas affectusq; eius obseruatiõe tali.

De satione arborũ: & q̃ auulsione nascuntur arbores. CA. X.

ABunde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura hominum atq; arte proueniunt. Nec pauciora prope sunt genera: tã benigne naturæ gratiam rettulimus. Aut enim semine proueniunt: aut plantis radicis: aut propagine: aut auulsione: aut surculo: aut insito & consecto arboris trunco. Nam folia palmarũ apud babylonios seri: atq; ita arborẽ prouenire. Trogũ credidisse demiror. Quædã pluribus generibus seruntur: quædam omnibus. At pleraque ex iis natura ipsa docuit: & in primis semen serere cum decidens exceptumque terra uiuisceret. Sed quædam non aliter proueniunt: ut castaneæ: iuglandes: cæduis duntaxat exceptis. Ex semine autem quamq̃ dissimili ea quoque quæ & aliis modis seruntur: ut uites & mala atque pyra. Nanque iis pro semine nucleus: non ut supradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu ac degenerantia & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ. Quibusdam natura contra omnino non degenerandi quoquo modo serantur: ut cupressis: palmis: lauris. Nanque & laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex iis augusta & bacalis & pinus simili modo serũtur. Baccæ mense ianuario aquilonis afflatu siccante leguntur: expanduntur que raræ: ne calefiant aceruo. Postea quidam fimo ad serendum paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in proflueǹte deculcãt: donec auferatur cutis. Alioquin uligo infestat: nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim mense martio. Eædem & propagine seruntur. Triumphalisque talea tantum. Myrti genera omnia in campania baccis seruntur. Romæ ꝑpagine tarẽtina. Democritus & alio modo seri docet: grandissimis baccarum tusis leuiter ne grana frangantur: eaque intrita reste circumligari: atque ita seri: parietem fore densitatis: ex quo uirgulæ differantur. Sic & spinas sæpis causa serunt tomice moris spinarũ circumlita. Pilas autem laurus & myrti inopia a trimatu tempestiuum est transferre. Inter ea: quæ semine seruntur. Mago in nucibus operosus est. Amygdalæ in argilla molli meridiem spectanti seri iubentur. Gaudere eas in dura calidaque terra. In pingui & humida mori ac sterilescere. Serendas q̃ maxime falcatas & e nouella: fimoque diluto maceratas per triduum: aut pridie q̃ serantur aqua mulsa. Mucrone defigi aciem lateris. In aquilonẽ spectare: ternas simul serendas: trianguli ratione: palmo inter se distantes: denis diebus adaquari donec grandescant. Iuglandes nuces porrectæ seruntur commissuris iacẽtibus. Pineæ nucleis septenis fere in ollas perforatas additis: aut ut laurus quæ baccis seritur. Citrea grano & propagine. Sorba semine & a radice planta & auulsiõe proueniunt. Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humidis. Natura & plantaria demonstrauit: multarum radicibus pululãte sobole densa & pariente matre quas enecet. Eius quippe umbra turba indigesta premitur: ut in lauris: punicis: platanis: cerasis: prunis. Paucorum in hoc genere rami parcunt soboli: ut ulmorum palmarũque. Nullis uero tales pulluli proueniũt: nisi quarum radices amore solis atque imbris in sua tellure spaciantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari: sed prius nutrici dari: atque in semiariis adolescere: iterumque migrare. Qui transitus mirum immodum mitigat etiam siluestres: siue arborum quoque ut hominum natura nouitatis: ac peregrinationis auide est: siua discedentes uirus reliquunt: mansuescuntque tractatu ceu fere dum radici auellitur plãta. Et aliud genus simile natura præmonstrauit. Auulsique arboribus stollones uixere. Quo in genere & cum parui sunt: auelluntur: partemq; aliquam e matris quoque corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc modo plantãtur punicæ: coryli: maii: sorbi: mespili: fraxini: fici. In primisque uites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodem iuentu est: surculos abscisos serere hoc primo sæpis causa factũ sambucis: cotoneo: & rubis de pactis. Mox & culturæ: ut populis: alnis: salici: quæ uel in

uerso surculo seritur. Iam eæ ibi disponuntur: ubi libeat esse eas. Quamobrem seminarii curam ante conuenit dici: q̃ transeatur in alia genera. Nanque & huic principio eligi solum refert: quoniam nutricem indulgentiorem esse: q̃ matrem sæpe conuenit. Sic ergo siccum succosumq; bipalio subactum: aduenis hospitale: & q̃ simillimum terræ in quam transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitumque ad incursum etiam gallinacei generis. Quamminime rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedum seri ne se inter se contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uermiosa fiunt: ideo sarriri conuenit sæpius: herbasque auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare: ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem recipiendum atque integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorumq; semina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupressos semie satas & ipsas. Minimis id granis constat: ut uix perspici quædam possint. Non omittẽdum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores: tãto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumq; semina? His principiis respuẽtem secures materiem nasci indomitam põderibus immensis præla: arbores uelis turribus: murisq; impellendis arietes. Hæc est natura eius. Hæc potentia. Super omnia erit e lachrima nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso fœmina (mas eni ut diximus non gignit) pilulæ collectæ: quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæque emittunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiam miraculo tãtuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. Serit᷑ mense aprili area æquata cylindris: aut uolgiolis densum: terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudie. Contra immane pondus attollere se non ualet: retorqueturque sub terra. Ob hoc parcitur uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut æqualiter bibat: donec erumpant. Differuntur post annum dodranta li filo: custodita temperie: ut uiridi cælo serantur ac sine aura. Mirumque dictu periculum tantum eo die est: si rorauerit quãtulũcunque imbrem: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate. Aquasque postea odere. Et zizipha grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inserunt᷑ in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea est spina siluestris: quæcunque optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

De transferendis seminariis: & ulmis serendis & scrobibus. CA. XI.

Plantas ex seminario transferre in aliud prius q̃ suo loco ponantur: operose præcipi arbitror: licet translatione folia latiora fieri spondeat. Vlmorum prius q̃ folio uestiãtur. Samara colligenda est circa martias Kalen. cum flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudie quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent: rigandam. Deferendæ ex arearum uenis post annum in ulmaria interuallo pedali in unamquãque partem. Maritas ulmos autumno serere utilius: qa carent semine. Nam eæ e plantis seruntur. In arbustum quinquennes sub urbe transferuntur: aut (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedum esse cœperunt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedum trium: pari latitudie: & eo amplius circa positas pedes terni undique e solido adaggerantur. Arulas id uocant in campania. Interualla ex loci natura summuntur. Aridiores serẽdas in cãpestribus conuenit. Populos & fraxinos qa festinantius germinant: disponi quoque maturius conuenit. Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbustisque ac uineis quincuncialis ordinum ratio uulgata & necessaria: non perflatu modo utilis: ueꝝ & aspectu grata quocũque modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis eadem ratio semine qua ulmos serendi: transferẽdi quoque e seminariis eadem & siluis. Ante omnia igitur in similem trãsferri terram aut meliorem oportet. Nec e tepidis: aut præcocibus in frigidos: aut serotinos situs: ut neque ex iis in illos. Præfodere scrobes ante (si fieri posset) tanto: donec pingui cespite obducantur. Mago ante annum fieri iubet: ut solem pluuiasque cõbibant: aut si conditio largita non sit: ignes in medio fieri ante menses duos: nec nisi post imbres in his seri. Altitudinem earum in argilloso: aut duro solo trium cubitorum esse in quãq; partem. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmũ quadratis angulis. Eadem mensura græci auctores consentiunt: non altiores quino semipede esse debere: nec latiores duobus pedibus. Nusq̃ uero sesquipede minus altos: quoniam in humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit: latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmum & pedem: altitudinẽ quattuor pedum: eas lapide consterni: aut si non sit perticis salignis uiridibus. Si neq; eæ sint: sarmentis: ita ut in altitudinẽ semipedẽ trahantur. Nobis adiiciendũ uidetur ex prædicta arborum natura: ut altius dimittantur eæ: quæ summa tellure gau-

dent:tanq̃ fraxinus:olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est:si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide inquit radicem istam Papyrius cursor imperator ad terrorem prenestinorum prætoris. Destringi securius se teste: innoxiũ abradi partes: quæ se nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos subiici malunt:qui & contineant humorem:& transmittant. Non item planos facere:& a terreno arcere radicem existimantes. Glarea substrata inter utranq; sententiam fuerit. Arborem nec minorẽ bima nec maiorem trima transferri quidam præcipiũt. Alii cum annum impleat. Cato crassiorem quinq; digitis non omisit. Idẽ ait attinere:meridianã cæli partem signare in cortice:ut translata iisdem & assuetis statueretur oris:ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderent:& algerent meridianæ aquilonibus. Quod e diuerso affectãt etiam quidam in uite ficoq; permutantes incontrarium. Densiora enim folia ita fieri:magisque protegere fructum & minus amittere:ficũq; sic etiam scansilem fieri. Pleriq; id demum cauent: ut plaga deputati cacuminis meridiem spectet:ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id quidẽ in horam diei quintam uel octauã spectare maluerim. Aeque latet non negligendũ: ne radices mora inharescant:ne ue a septentrionibus:aut ab ea parte cæli usq; ad exortũ brumalẽ uento flante effodiantur arbores:aut certe non aduersæ iis uentis radices pbeantur. Propter quod emoriunt ignaris causæ agricolis. Cato oẽs uentos & imbrem quoq; in tota translatione damnat. Et hoc proderit q̃ plurimũ terræ in qua uixerint radicibus cohærere:ac tota cespite circũligari. Cũ ob id Cato in corbibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime quidẽ summã terram cõtentus est subdi. Quidam punicis malis substrato lapide non rumpi pomũ in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborem ita locari:ut media sit totius scrobis necessarium. Ficus si in scylla:bulborum hoc genus est:seritur:ocissime ferre traditur pomum:neq; uermiculationi obnoxium. Quo uitio non carent reliqua poma similiter sata. Radicum eius magnam adhibendam curam ut exẽptas appareat:non auulsas:quis dubitet? Qua ratione & reliqua confessa omittimus. Sicuti terram circa radices festucato spissandam. Quod cato primum in ea re esse censet. Plagã quoq; a trunco oblimi fimo:& foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandarum arborum:& umbris:& stillicidiis:& ubi plantari debeant. CA. XII.

Vius loci pars est ad interualla pertinens. Quidam punicas:& myrtos:& lauros dẽsiores seri iusserunt. In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo:uel magis etiam pyros:magisq; amygdalas:& ficus. Quod optime diiudicabit ramorum amplitudinis ratio:locorumq;:& umbræ cuiusq; arboris:quoniam has quoque obseruari oportet. Breues sunt quamuis magnarum arborum:q in orbem ramos circinent:ut in malis pyrisq;. Eædẽ enormes cerasis:lauris. Iam quædam umbrarum proprietas. Iuglãdiũ grauis & noxia:etiam capiti humano:omnibusq; iuxta satis. Necat germina & pinus:sed uentis utraq; resistit: quoniam & protecta uinearum ratione eget. Stillicidia pinus:quercus:ilicis ponderosissima. Nullum cupressi:umbra minima:& in se circumuoluta. Ficorum leuis:quamuis sparsa: ideoq; inter uineas seri nõ uetantur. Vlmorum leuis:etiam nutriens quæcũq; opacat. Sed Attico hæc quoq; uidetur e grauissimis:nec dubito si emittantur in ramos. Constrictæ quidem ulmi noxiam esse non arbitror. Iucunda & platani quãquam crassa. Licet gramini credere non soli:haud alia lætius operiẽte toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pĩguis alno:sed pascens sata. Vitis sibi sufficit:mobili folio: iactatuq; crebro solem umbra temperans. Eodem graui protegens in imbre. Omnium fere leuis umbra quorum pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia:atq; non in ultimis ponenda:quando quibusq; satis umbra:aut nutrix aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorumque & picearum:& abietis quæcunque attigere:non dubie uenenum est. Stillicidii breuis diffinitio est. Omnium:quæ proiectu frondis ita diffundunt:ut per ipsas non defluant imbres:stilla sæua est. Ergo plurimum intererit hac in quæstione terra in qua seremus:in quãtum arbores quasq; alat. Iam per se colles minora quærunt interualla. Ventosis locis crebriores seri cõducit. Olea tñ maximo interuallo:de qua Catonis in italia sententia est. In.xxv.pedibus minimum : plurimum xxx.seri. Sed hoc uariatur locorum natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Miliarias uocari multas narrat a pondere olei quod ferant annuo prouentu. Ideo.lxxv.pedes Mago interuallo dedit undiq;:etiam in macro solo:ac duro:atq; uentoso. Cum minimum.xlv. Betica quidem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendam esse conueniet:& adultas inter sese luctari iusto plus:& in senectam præcipitare:aut plerunq; ipsis: qui posuere coarguẽtibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis:quam gestæ rei pœnitentia:multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde creſcant:& quæ celeriter:& de ſabina. CA. XIII.

Vædam autem natura tarde creſcunt:& in primis ſemine tantum naſcentia:& longo æuo durantia. At quæ cito occidunt:uelocia ſunt:ut ficus:punica:prunus:malus:pyrus:myrtus:ſalix:& tamen antecedunt diuitiis.In trimatu enim fere incipiunt oſten- [ul diutinis] dentes & ante.Ex iis lentiſſima.Ociſſima omnium cypirus & ſpeudocypirus frutex. Protinus enim floret:ſemenq; profert. Omnia uero celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis:unãq; in ſtirpem redactis alimentis.Eadem natura & propagines docuit.Rubi nanq; curuati gracilitate & ſimul proceritate nimia defigunt rurſus in terram capita.Iterumq; naſcũtur:ex ſeſe repleturi omnia:ni reſiſtat cultura:prorſus ut poſſint uideri homines terræ cauſa geniti:Ita peſſima at- [uel homi] q; execranda res propaginem tamẽ docuit:atq; radicem acquiri uiridem.Eadem autem natura eſt hederis.Cato propagari præter uitem tradit ficum:oleam:punicam:malorum genera omnia. Laurum:prunos:myrtus:nuces auellanas:& preneſtinas:platanum.Propagationum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quattuor pedum quoquo:& poſt biennium amputato flexu:plantaq; tranſlata poſt trimatum:quas ſi longius ferre libeat:in qualis ſtatim:aut uaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum:ut in iis tranſferantur.Alterum genus luxurioſius:radices in ipſa arbore ſollicitando traiectis per uaſa fictilia:uel qualos ramis terraq; circumpactis:atque hoc blandimento impetratis radicibus:inter poma ipſa & cacumina(in ſumma enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio)arborẽ aliã longe a tellure faciẽdi. Eodẽ quo ſupra biennii ſpacio abſciſſa propagĩe:& cum qualis illis ſata.Sabina herba propagine ſeritur & auulſione. Tradunt fece uini aut e parietibus latere tuſo mire ali.Iſdem modis roſmarinum ſerũt:& ramo:quoniam neutri ſemen. Rododendron propagine & ſemine.

De ſatiõe arboꝝ & inſitiõe:& q̃uo inuenta ſit tenera inſerendi iplaſtratio. CA. XIIII.

Emine quoq; inſerere natura docuit raptim auiũ fame deuorato: ſolidoq; & alui tepore madido cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticis: & uentis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus ceraſum in ſalice: platanum in lauro:laurum in ceraſo:& baccas ſimul diſcolores.Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernaꝝ eiuſdem rei præbere cauſas.Hic nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculũ cortice exciſo:ſemenq; includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia.In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinum in nodo germine expulſi corticis:gemmãq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipſa docuit.Inſitionem autem caſus magiſter alius:& pene numeroſior ad hunc modum. Agricola ſedulus caſam ſepis munimẽto cingẽs:quo minus putreſcerẽt ſudes:limẽ ſubdidit ex hedera. At illæ uiuaci morſu apprehenſæ ſuam ex alieno fecere uitam:apparuitq; truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies:læuigatur falce trũcus.Ratio poſtea duplex.Et prima inter corticem lignumq; inſerendi. Timebant priſci truncum findere.Mox inforare auſi medio: Ipſiq; medullæ calamum imprimebant unũ inſerentes.Neq; enim plures cupiebat medulla ſubtilior.Poſtea ratio uel ſenos adiecit mortalitati eoꝝ ex numero ſuccurrere perſuaſa per media trũco leniter fiſſo:cuneoq; tenui fiſſuram cuſtodiente:donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus.Multa in hoc ſeruãda.Primum omniũ quæ patiatur coitum talem arbor:& cuius arboris calamus. Varie quoq; & non iiſdem partibus.Subeſt omnibus ſuccus. Vitibus ficiſq; media ſicciora:& e ſumma parte cõceptus:Ideo illinc ſurculi petũtur.Oleis circa medias ſuccus: inde & ſurculi.Cacumina ſitiunt.Facillime coaleſcunt:Quibus eadem corticis natura:quæq; pariter florentia eiuſdem horæ gignationem ſuccorumq; ſocietatem habent.Lenta enim res quotiens humidis repugnant ſicca:mollibus corticum duri.Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat.Repudiat quippe aduẽam inhoſpitalis duricia:ut in parte nitidiſſima & longior multo tribus digitis:ne obliqua:ne tranſlucens. Virgilius ex cacumine inſeri uetat.Certumq; eſt ab humeris arboꝝ orientem æſtiuum ſpectantibus ſurculos petendos:& e feracibus:& e germine nouello:niſi uetuſtæ arbori inſerantur.Ii enim robuſtiores eſſe debent.Præterea ut prægnantes:hoc ẽ germinatione turgentes:& qui parere illo ſperauerint anno.Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo.Inſeruntur aũt & inuerſi:cum id agitur:ut minor altitudo in latitudinem ſe fundat.Ante oia gẽmantes nitere cõueniet:nihil uſq̃ ulceroſum eſſe aut retorridum.Spei fauet medulla calãi commiſſuræ:ſi in matre ligni corticiſque iungatur.Id enim ſatius q̃ foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet:Tenui tamẽ fiſtula detegat:ut faſtigatio leui deſcendat cuneo tribus non amplior digitis. Quod facillime contingit tinctum aqua radentibus: ne excutiatur in

uento:ne cortex a ligno decidat alterutri.Calamus ad corticem usq; suum deprimatur.Ne laxetur dũ deprimitur:ne ue cortex replicetur in rugas.Ideo lachrymantes calamos inseri non oportet.Nõ hercule magis q̃ aridos:qa illo modo labat hũore nimio cortex. Hoc uitali defectu non humescit neq; concorporat.Id etiam religionis seruant:ut luna crescente calamus utraq; deprimat manu.Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur necessario temperamento.Validius enim demissi tardius ferunt:fortius durant.Contrarium ex diuerso:ne hiscat nimium rima:laxeq; capiat:aut ne parum exprimat:aut compressum necet.Hoc maxime præcauendum:ut præualide accipientis trunco in media fissura reliquatur.Quidam uestigio fissuræ falce in truncis facto salice præligant marginem ipsum.Postea cuneos figunt continente uinculo libertatem dehiscendi.Quædam in plãtario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur:inter corticem & lignum inseri melius cuneo optime osseo:ne cortice rumpatur laxato.Cerasi libro dempto finduntur.Hæ solæ & post brumam inseruntur:dempto libro habẽt ueluti lanuginẽ: q̃ si comprehendit insitum:putrefacit.Incolumi cuneo adactum utilissime astringitur.Inserere aptissimum q̃ proximum terræ patiatur nodorum:trũciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non amplius debent.Cato argillæ uel cretæ harenam fimumq; bubulum admisceri:atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet:idq; interponi & circũlini. Ex iis quæ commentatus est:facile apparet illa ætate inter lignum & corticem:nec alio modo inserere solitos:aut ultra latitudinem duum digitorum calamos demittere.Inseri autẽ præcipit pyra ac mala per uer:& post solstitium diebus.l.post uindemiam.Oleas autem & ficos per uer tantum luna sitiente:hoc est sicca.Præterea post meridiem:ac sine uento austro.Mirum q̃ non contentus insitum munisse:ut dictum est:& cespite ab imbre:frigoribusq; protexisse:ac mollibus bifidorum uiminum fascibus:lingua bubula(herbæ id genus est)insuper obtegi iubet:eamq; illigari opertã stramentis.Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digitos insito extante.Verno inserentes tempus urget : incitãtibus se gemmis:præter q̃ in olea:cuius diutissime oculi parturiunt:minimumq; succi habent sub cortice:qui nimius insitis nocet.Punicam uero & ficum q̃q̃ alias sicca sint recrastinare minime utile.Pyrum uel florentem inserere licet:& in maium quoque mensem protendere insitionem.Quod si longius afferantur pomorum calami rapo infixos optime custodire succum arbitrantur:Seruarique inter duos ibrices iuxta riuos uel piscinas utrinque terra obstructos.

De uite inserẽda. CA. XV.

Vitium uero in scrobibus siccis stramento opertos:ac deinde terra obrutos:ut cacumine existant.Cato uitem tribus modis inserit.Præsectam findi iubet per medullam:in eam surculos exacutos ut dictum est addi:medullas iungi.Altero si sese uites contingant:utriusq; in obliquũ latere cõtrario adraso iunctis medullis colligari.Tertiũ genus est:terebrare uitẽ in obliquum ad medullã:calamosq; addere longos pedes binos : atq; ita ligatum insitum intritaq; illitum operire terra calamis subrectis.Nostra ætas correxit ut gallica uteretur terebra:quæ excauat:nec urit:quoniam adustio omnis hebetat: atque ut gemmascere incipiens ligetur calamus.Nec plus q̃ binis ab insito emineat oculis ulmeo uimine alligatus:binaque circundaretur acie a duabus partibus:ut inde potius distillet humor:qui maxime uites infestat.Deinde cum eualuissent flagella pedes binos:uinculum insiti incideretur ubertati crassitudine permissa.Vitibus inserẽdis tempus dedere ab æquinoctio autumno ab germinationis initia.Satiuæ plantæ siluestrium radicibus inserũtur natura siccioribus.Si enim satiuæ siluestribus inserantur:degenerant in feritatem.Reliqua cælo constãt.Aptissima insitis siccitas. Huius enim remediũ appositis fictilibus uasis modicus hũor p̃ cinerẽ distillat.Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione. CA. XVI.

Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest.Crasso autem maxime cortici conuenit sicut est ficis.Ergo amputatis omnibus ramis ne succum auocẽt.Nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hylaritas:exempta scutula ita ne descendat ultra ferrum cortici imprimitur:ex alia cortex par cum sui germinis mãma : sic compage densata ut cicatrici locus non sit:& statim unitas fiat:non humorem nõ afflatum recipiẽs: nihilominus tamen & luto munire & uinculo melius.Hoc genus non pridem repertum uolũt: qui nouis moribus fauent.Sed id etiam apud ueteres græcos inuenitur:& apud Catonem:qui oleam ficumque sic inseri iussit mensura etiam præfinita secundum reliquam diligentiam suam Cortices scalpro excidi quattuor digitorum longitudine:& trium latitudie:Atque ita coagmẽtari & illa sua itrita oblini.Eadem ratione & in malo.Quidam huic generi miscuere fissuram in

uitibus exempta cortice thessella surculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem. Vidimus iuxta tyburtes tyliam omni genere pomorum honustam alio ramo nucibus:alio bac-cis:aliunde uite: ficis:pyris:punicis:malorumque generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamẽ omnem experimentis assequi naturam possumus. Quædam enim nasci nisi sponte nullo modo queunt. Eaque immitibus & desertis tantum locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus:postea robur. Verum utraque sapores corrumpunt. Quædam omni genere in-seruntur:ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplastra:nec quibus tenuis ac caducus rimosusque cortex. Neque inoculationem siccæ aut humoris exigui fertilissima omnium inoculatio:postea emplastratio. Sed utraque infirmissima:& quæ cortice nituntur tantum:uel leui aura ocissime deplantantur:inserere firmissimum & fœcundius q̃ serere.

Exemplum huius rei. CA. XVII.

On est omittenda raritas unius exẽpli. Corelius eques romanus. Atteste genitus in-
seruit castaneam suometipsam surculo in neapolitano agro. Sic facta est castãea quæ
ab ipso nomen accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdem libertus corellianam ite
rum inseruit. Hæc est inter eas differentia:illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reli
qua genera casus ingenio suo excogitauit:ac defractos serere ramos docuit:cum pali deflixi ra-
dices cœpissent. Multa sic seruntur. In primisque ficus:omnibus quidem aliis modis nascẽs: præ
terq̃ talea. Optime quidem si uastiore ramo pali modo exacuto adigatur alte exiguo super terrã
relicto capite:eoque ipso harena cooperto. Ramo seruntur & punica palis laxato prius meatu:
item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum:crassitudine minus brachiali. Cor-
tice diligenter seruato:trunco exacuto. Myrtus & taleis seritur. Morus talea tantum:quoniam in
ulmo eam inseri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satu nunc dicendum est. uel ramo
Seruandum in eo ante omnia:ut taleæ ex feracibus fiant arboribus:ne curuæ:ne scabræ: aut bi
furcæ: ne tenuiores q̃ ut manum impleant: ne minores pedalibus: ut illibato cortice: atque
ut sectura inferior ponat̃ semper:& quod erit ab radice: accumuleturque germinatio terra:
donec robur planta capiat.

De cultura talearum:& quibus temporibus insitio fiat. CA. XVIII.

Væ custodiẽda ĩ taleaꝝ cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optĩe p̃cipiemus. Ta-
leas oleaginas:q̃s in scrobe saturus eris:tripedaneas facito. Diligẽterque tractato:ne li
ber laboret:cũ dolabis:aut secabis. Quas in seminario saturus eris:pedales facito. Eas
sic inserito:locus bipalio subactus sit: beneque gluttus. Cũ taleã demittis pede taleam
opprimito. Si paꝝ descẽdat:maleo aut mateola adigito:cauetoq; ne libꝝ scindas. Cũ adigis:pa-
lo prius locũ feceris quo taleã demittas. Ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sunt:tũ denique cu
ræ sint:ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in sulcis feras:ternas taleas ponito. Eas diuaricato
sup terrã:ne plus q̃ttuor digitos transuersos emineãt:uel oculos serito. Diligenter eximere oleã
oportet:& radices q̃ plurimas cũ terra ferre. Vbi radices bñ operueris:calcare bñ:ne q̃d noceat.
Si q̃s quærat quod tp̃s oleæ serẽdæ sit:agro sicco p̃ sementẽ:agro læto p uer. Oliuetũ diebus. xv.
añ æquinoctiũ uernũ ĩcipito putar̃. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc mõ putato. Qua locus
recte ferax erit:q̃ arida erũt:& si q̃d uetus iterfregerit ea oĩa eximito. Qua locus ferax nõ erit:id uel ĩde oĩa ea
plus cõcidito: aratoq; bñ:enodatoque. Stirpes læues facito:circum oleas autũno ablaqueato:&
stercus adiicito. Qui oliuetũ sæpissime & altissime miscebit:is tẽuissimas radices exarabit. Ra- uel adigito
dices si sursum abibũt:crassiores fiẽt:& eo in radices uires oleæ abibũt. Quæ gñã olearum uel ĩ
quo gñe terræ uiuere & seri debeãt:spectarique olíueta: diximus in rõe olei. Mago in colle & sic
cis:& argilla:& inter autumnum:& brumã seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe
ad brumã. Quod precepisse eũ africæ intelligit̃. Italia q̃dẽ nũc uere maxĩe serit. Sed & autũno
si libeat. Post æquinoctiũ. xl. diebus ad uergiliaꝝ occasum. xiiii. soli dies sunt:quibus seri noceat.
Africæ peculiare quidẽ in oleastro est inserere. Quadã æternitate cõsenescũt p̃xime adoptõe uir uel proxĩa adoptioni
ga emissa:atque ita alia arbore ex eadẽ iuuenescẽte. Iterũque & quotiẽs opus sit:ut eius eadẽ oli-
ueta cõstẽt. Inserit̃ aũt oleaster calamo & ioculatõe. Olea ubi quercus effossa sit male ponit̃:q̃m
uermes:q raucæ uocant̃:in radice quercus nascunt̃ & transeũt. Nõ inhumare taleas aut siccare:
prius q̃ serant̃:utilius cõpertũ. Vetus oliuetũ ab æquinoctio uerno intra uergiliaꝝ exortũ inter
radi alternis annis melius inuentũ. Item muscũ circũdare radici. Circunfodi aũt omnibus an
nis a solstitio duũ cubitoꝝ scrobe pedali altitudĩe. Stercorari tertio anno. Mago idẽ amygdalas
ab occasu arcturi ad brumã seri iubet. Pyra ñ eodẽ tp̃e:q̃m ñ æque oĩa floreãt. Eadẽ oblõga aut

rotũda ab occasu uergiliarum ad brumam.Reliqua genera media hyeme ab occasu sagittæ sub
solanum aut septentrionem spectantia.Laurum ab occasu aquilæ ad occasum sagittæ. Confessa
enim de tempore serendi æque rõ est uere & autumno.Id ex magna parte fieri decreuere.Est &
alia hora circa canis ortus paucioribus nota:quoniam non omnibus locis utilis pariter intelli
gitur.Sed haud omittenda nobis:nõ tractus alicuius rõnem:uerum naturæ potius indagãtibus:
In cyrenaica regione sub etesiarum flatu conserunt.Necnon & in græcia oleam:maxime in laco
nia.Co insula & uites tunc serit.Cæteri apud græcos inoculare & inserere non dubitant.Sed ar
borem non serunt.Plurimumq; in eo locorum natura pollet.Nanq; in ægypto omni serunt mẽ
se:& ubicũq; imbres æstiui nõ sunt:ut in india & æthiopia.Necessario post hæc autumno serũt
arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enim aialiũ
tantum est ad coitum auiditas:sed multo maior est terræ ac satorum omniũ libido.Qua tempe
stiue uti plurimum interest cõceptus. Peculiare utiq; in insitis:cum sit mutua cupiditas utrinq;
coeundi.Qui uer probant:ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina parturire:tõ
faciles corticũ esse amplexus.Qui præferunt autumnũ:ab arcturi exortu:quoniam statim radi
cem quandã capiant:& ad uer parata ueniant:atq; non protinus germinatio auferat uires.Quæ
dam tamen statutum tempus anni habent ubiq;:ut cerasi & amygdalæ circa brumã serendi uel
inserendi.De pluribus locoꝝ situs optime iudicabit.Frigida & aquosa uerno cõseri oportet.Sic
ca & calida autumno.Cois quidem italiæ ratio tẽpora ad hunc modum distribuit.Mora ab idi
bus februariis in æquinoctium:pyra in autumnum:ita ut brumam.xv.ne minus diebus antece
dãt.Malis æstiuis & cotoneis.Item sorbis:prunis post mediã hyemẽ in idus februarias. Siliquæ
græcæ & persici ante brumã p autumnum.Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atque
castaneæ a Calen.martiis ad idus easdem.Salici:genistæ circa martias Calẽ. Hanc i siccis semine:
illam inhumidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeãt:& de disciplina ablaqueãdi:& accumulandi. CA. XIX.

St etiam nũc noua inserendi ratio:ne quid sciens quidẽ præteream:quod usquã inue
nerim a Columella excogitata:ut affirmat ipse.Qua uel diuersæ insociabilesq; natu
ræ arborum copulentur:ut fici:atq; oleæ.Iuxta hanc seri ficũ iubet:non ampliore in
teruallo q̃ ut contingi large possit:ramo oleæ q̃ maxime sequaci:atq; obedituro.Eũ
q; omni interim tempore edomari meditatione curuandi.Postea fico adepta uires:quod euení
re trimæ:atq; utiq; quinquenni solet:detrũcata superficie ipsaq; deputata:ut dictũ est adraso ca
cumine defigi in cruce fici custoditũ uinculis:ne curuatura fugiat.Ita quodam propaginum insi
torumq; temperamento triennio communi inter duas matres coalescere.Quarto anno abscissũ
totum adoptantis esse:nondum uulgata ratione haud mihi certe satis comperta. Cæterum ea
dem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis supradicta ratio & scrobes fodere monstrauit.
In aquosis enim neq; altos neq; amplos facere cõuenit.Altos æstiuoso solo & sicco:ut q̃ maxime
accipiant aquam:contineãtq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est.Feruentibus enim
locis accumulãt æstate radices:operiuntq;:ne solis ardor adurat.Alibi ablaqueãt: perflatusque
admittunt.Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant.Contra illi hyeme aperiunt: humoremq; si
tientibus quærunt. Vbicũq; circunfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos:ne
q; id in pratis:quando amore solis humorisq; in summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc
quidem fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & harundineto:& cæteris cæduis ad perticas:palos. CA. XX.

Inc restat rarum ratio:quæ propter alias serunt:uineas maxime:cæduo ligno.Princi
patũ in iis optinent salices: quarum satio fit loco madido tamen refosso duos pedes
& semipedem:talea sesquipedali:uel pertica:quæ utilior quo plenior.Interuallo eẽ pe
des senos trimæ pedibus binis a terra:putatione coercentur:ut sic se in latitudinem
fundant:ac sine scalis tondeant.Salix enim fœcundior est quo terræ propior.Has quoq; oĩbus
annis cõfodi iubẽt mẽse aprili.Hæc est uiminaliũ cultura.Perticalis & uirga:& talea serit fossu
ra eadẽ.Perticas ex ea iustũ ẽ cædi q̃rto fere anno.Et eæ aũt senescentiũ propagine sarciũt locũ.
Pertica imersa ac post annum recisa.Salicis uiminalis iugera singula sufficiunt.xxv.uineæ iugeri
bus.Eiusdẽ rei cã populus alba serit bipedaneo pastinatu:talea sesquipedali biduo siccata palmi
pede interuallo:terra superiniecta duoꝝ cubitorum crassitudine.Harundo etiamnũ dilutiore
q̃ hæc solo gaudet.Serit bulbo radicis:quẽ alii oculũ appellant dodrentali scrobe: iteruallo duũ
pedũ & semipedis:reficiturq; ex sese uetere harũdineto exstirpato:qđ utilius repertũ q̃ castrare

ficut antea. Nãq; inter se radices serpunt: mutuoq; discursu necantur. Tempus inserendi prius q̃ oculi harundinum intumescant ante Kalen. martias. Crescit ad brumam usq;: desinitq; cum du rescere incipit. Hoc signum quod tempestiuã habet cæsurã. Et hanc aũt quotiẽs & uineã fodiẽ. dum putant. Seritur & transuersa non altera condita. Erumpuntq; singulis oculis totidem plan tæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terrã attingat pro no cacumine: ne rores concipiat. Cæditur & decrescẽte luna. Vineis anno siccata utilior q̃ uiri- dis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: reger- minatione cædua uel salice lætior. Quærit solum facile: necnõ harenosum: maximeq; sabulum humidum aut carbunculum: uel tofi etiam farinam quãlibet opaco septẽtrionaliq; & præfrigi- do situ: uel etiam decliui. Recusat eadem gallicam rubricam: cretam: omnemq; terræ fæcundi- tatem: seri nuce diximus: sed nisi ex maximis non puenit: nec nisi quinis aceruatim satis. Perfrin gi solum debet supra ex nouembri mense in februarium: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrãtali. Ex hoc seminario transferun- tur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sunt & propagines nulli quidem faciliores. Nuda ta enim radice: tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: pauetq; nouitatem. Biennio fere postea profilit. Ideo nucibus potiusq̃ radice plantaria cædua implẽtur. Cultura non alia q̃ supradictis fodiẽdis sup- putandisq; per biennium sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecan- te. Ceditur intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeri bus: quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alteram siluæ suæ cæsuram. Aesculus si militer prouenit cæsura: triennio senior: minus morosa nasci. In quacunq; terra seritur: nascitur e balano sed non nisi æsculi: scrobe dodrantali: interuallis duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putrescit: læsumq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: persica corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus cõtra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nam de cupresso satis diximus.

uel uiuira- dice

uel amyg- dalus

De culturis & disciplina excolendarum uinearum. CA. XXI.

T prædictis uelut armamentis uinearum: restat ipsarum natura præcipua tradẽda cu ra. Vitium surculi & quarundam arborum: quibus fungosior intus natura est: genicu latis ramorum nodis intersepiũt medullam. Ferulæ ipsæ breues: & ad summa breuio res articulis utiq; duobus internodia includunt. Medulla siue illa uitalis aĩa est ante se tendit longitudinem impellens quãdiu nodi peruia patet fistula. Cum uero concreti ademe- re trãsitum: repercusa erumpit: ab ima sui parte: iuxta priorem nodum alternis laterũ semper in- guinibus: ut dictum est in harundine: ac ferula: quorum dextrum ab imo intelligitur articulo: leuum in proximo: atque ita peruices. Hæc uocatur in uite gemma: cum ibi cespitem facit. An- te uero quã faciat in con cauo oculos: & in cacumine ipso germen. Sic palmites: nepotes: uuæ: fo lia: pampini: gignuntur. Mirumque firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo: in surculis nodos cum seruntur: medios secare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico quidem dodrã- tales paxilli solo patefacto seruntur: sic ut descendant: quæ proxima arbori fuerint. Duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis propriæ uocantur: unde germinant. Hac de causa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt quos fuere laturi fructus in arbo- re: cum tempestiue sati prægnantes inchoatos conceptus aliubi pariunt. Ita satas ficos tertio an no transferre facile. Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori: ut citissime proueni- at. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil seritur ex iis nisi inutile & deputatum in sarmento. Opputatur autem quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus utrinque e duro surculus seri: eoque argumento malleolus etiam uocatur nunc. Postea auelli cum sua cal- ce cœptus est: ut in fico: neque aliud est uiuacius. Tertium genus adiectum etianum expeditius sine calce: quod sagittæ uocantur: cum intorti pangũtur. Id. n. cũ decisi nec intorti trigẽmes. Plu res aũt ex eodẽ surculo hoc mõ fiũt. Serere e pãpinariis sagittas sterile est: nõ nisi fœcũdas opor- tet. Quæ raros habent nodos: infœcundæ iudicantur. At densitas gẽmaꝝ fertilitatis indiciũ ẽ. Quidam seri uetãt nisi eos: qui floruerint surculos. Sagittas serere minus utile: qm̃ in transferẽ- do facile rumpit quod intortũ fuit. Serunt pedali nõ breuiores lõgitudine quinq; sex ue nodo rum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodem die quo putant: utilissimũ. Si multo postea necesse sit serere custoditos uti præcipimus oportet caueri utiq; ne

extra terram positi sole inarescāt:uētoue aut frigore hebetentur:qui diutius in sicco fuerint pri, usquam serantur in aqua pluribus diebus reuiuiscant. Solum apricum & q̄ amplissimum in se minario siue in uinea bidente pastinari debet ternos pedes bipaleo alte in area reiici quaterno rum pedum fermento:ita ut in pedes binos fossa procedat.Fossatum purgari & extendi ne cru dum relinquatur. Verum & exigi mensura.Male pastinatum deprehendūt scāna inæqualia.Me tienda est & ea pars quæ iteriacet puluinis.Surculi seruntur & in scrobe:& in sulco longiore:su per quos tenerrima ingeritur terra.Sed in gracili solo frustra:nisi substrato pinguiore. Nec mi nus q̄ duos integi oporter:& proximā attigi terrā:& eodem paxilo deprimi & spissari. Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem:in lōgitudinem semisses.Ita satos mal leolos.xxiiii.mēse recidere ad imum articulum:nisi ipsi parcatur. Oculorū inde materia emicat cum aqua.xxxvi.mēse uiuiradix transfert̄.Est & luxuriosa rō uites serendi :ut quattuor malleoli uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa:atq; ita uel p̄ ossa bubuli cruris uel p̄ colla fi ctilia traiecti obruantur:binis eminentibus gemmis.Humescunt hoc modo : recisiq; palmitem emittunt.Postea fistula fracta radix libere capit uires:uuamque fert:& omnium corporum suo rum acinos.In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus:medullaque erasa in se colligan tur ipsi caules : ita ut gemmis parcatur omnimodo. Tum malleolo in terram fixo mixta seri tur:& cum spargere cœperit caules:deciditur: foditurque sæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit:cum uiuere semina ipsa per quam mirum sit : & medulla adempta nasci.Sirculis etiam quibusnam fit articulatio arboris non omittēdum uidetur. Nāq; buxi tenuissimis qnis senisue colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat:ut defringerentur ex imputata buxo: aliter uiuere non crediti. Detraxere hæc experimenta semi narii curaque.Sequitur uinearum ratio. Quinque generum hæ. Sparsis per terram palmitibus: aut per se uite subrecta:uel cum amminiculo siue iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut complu uiatæ quadruplici.Quæ pedatæ ratio erit:eadem intelligitur eius quoque: in qua sine ammini culo uitis per se stabit.Id enim non fit nisi pedamenti inopia.Simplici iugo constat porrecto or dine:quem canterium appellant.Meliorque ea uino:quando sibi ipsa non obumbrat: assiduoq; sole coquitur:& afflatum magis sentit: & celerius rorem dimittit. Pampinationi quoque & oc cationi omnique operi facilior. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut ha rundine aut crine funiculoue:ut in hispania:brundusioque.Compluuiata copiosior uino est: di cta a cauis ædium compluuiis.Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius serēdi ratio dicetur:eadem ualitura in omni genere:i hoc uero numerosior tm̄.His uero tribus seritur mo dis.Optime in pastinato:proxime in sulco:nouissime in scrobe.De pastinatione dictū est.

De sulco & uinearum putatione. CA. XXII.

SVlco latitudo palæ satis est.Scrobibus ternorum pedum in quācunque partem.Al titudo in quocunq; genere tripedalis:ideo nec uitis minor transferri debet.Extatura etiānum duabus gemmis.Emoliri terram minutis in scrobe ima sulcis fimoque mi sceri necessarium.Cliuosa altiores poscunt scrobes.Præterea puluinatis a deuexitate labris.Quæ ex iis longiores fient:ut uites binas accipiant.E diuerso aliæ locabuntur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet.Sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem specta re.Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitari decumano.xviii.pedum latitudinis ad contrarios uehiculorum transitus:aliisque conuersis limitibus:Denū pedum distingui per me dia iugera.Aut si maior modus fit:totidē pedū cardine quot decumano limitari.Semp uero qn tanis semitari:hoc ē in qnto quoq; palo singulæ iugo paginæ includant̄.Solo spisso nō nisi repa stinato:nec nisi uiuiradicē seri.Tenero & soluto uel malleolū sulco ul' scrobe.In colles sulcos age re trāsuersos:melius q̄ pastinare ut defluuia palis eoꝝ cōtineāt̄.Aquoso cælo uel sicco solo mal leolos serere autūno:nisi si tractus rō mutauerit.Siccus.n.& calidus autūno poscit seri:humidus frigidusq; ēt ueris exitu.In arido solo uiuiradix quoq; frustra serit̄.Male & i siccis malleolus: ni si post imbrem. Aut in riguis : uel frondens uitis: & usque ad solstitium recte:usq; ad uer ut in Hispania. Quiescere uento sationis die utilissimum. Plerique austros optant. Cato abdicat. Interesse medio temperamēto inter binas uites oportet pedes quinos.Minimum autē læto solo pedes quaternos. Tenui plurimum octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis:q̄ uocāt porculeta.Pluuio & caliginoso tractu rariores poni:sicco dēsiores cōgruit. Subtilitas psimoniæ cōpēdia īuenit.Cū uinea in pastinato serat̄:obiter seminatiū faciēdi ut uiui radix loco suo:& malleolus qui transferatur inter uites ordine seratur. Quæ rō in iugero circi

ter.xvi.Millia uiuiradices donat.intra biennium autem fructus quo tardius in sato ,puenit q̃ in translato. Viuiradix posita in uinea post annum resecatur usq; ad terram:ut unus tantum emine at oculus amminiculo iuxta affixo & fimo addito.Simili modo & secundo anno reciditur:uiresq; concipit:& intra se pascit suffecturas oneri:alias festinatione pariẽdi gracilescat:ac emucidant (cohibeatur)castigatiõe tali in fœtum exeat tota.Nihil auidius nascitur:ac nisi ad pariẽdũ uires seruentur:tota fit fœtus.Pedamẽta optima quæ diximus:aut radice:robur:oleaq;:aut si nõ sint: pali iunipero:cupresso:alburno:sambuco.Reliquorũ generum sudes omnibus annis recidũtur. Saluberrima in iugo harundo connexa fasciculis durat quinis annis.Cum breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo:ex hoc arcus funeta dicuntur.Tertius uineæ annus palmitem uelocẽ robustumq; emittit in quem faciat ætas uitem.Hic in iugum insilit.Quidam tunc excæcant eum supina falce auferendo oculos:ut noxia iniuria longius euocent. Vtilior.n. consuetudo pariendi:satiusque pampinos adiudicatæ detergere:usq; quo placeat roborari eam. Sunt qui uetant tangi proximo anno:quo translata sit:neque ante.Ix.mensem falce curari.Tunc autem ad tres gemmas recidi.Alii proximo quidem anno recidunt.Sed ut ternos quaternosue singulis annis adiiciant articulos:quarto demum perducant ad iugum:Ideo utriusq; fructũ tardum.Præterea retorridum & nodosum puluinosumq; reddit incremẽto.Optimum autem matrem esse firmam:postea fœtum audacem.Nec tutum est:quod cicatricosum:magno imperitiæ errore.Quicquid est tale:plagis nascitur:non e matre.Totas enim habet illa uires dum roboratur:& annuos accipit tota fœtus:cũ permissum fuerit nasci.Nil natura portionibus parit.Quæ cũ excreuerit:satis firma protinus in iugo collocari debebit.Sin etiamnũ ĩfirmior erit: sub ipso iugo hospitari recisa:uiribus non ætate decernitur.Temerarium est ante crassitudinem pollicarem uiti imperare.Sequenti anno palmites salutẽtur pro uiribus matris:singuli aut gemini. Iidẽ & secundo si cogit infirmitas:nutriant.Tertioq; demũ ãno duo adiiciãtur.Nec sunt plures quã ternis unq̃ permittendi.Breuiterq; non indulgẽdũ est:& semp inhibenda fœcunditas.In ea ẽ.n. natura:ut pere malit q̃ uiuere.Quicqd materiæ adimit:fructui accedit.Illa semia mauult q̃ fructũ gigni: quoniam fructus caduca res est.Sic perniciose luxuriat: nec ampliat se sed egerit.Dabit consilium & soli natura.In macro etiam si uires habebit:recisa intra iugum moretur:ne omnis fœtura sub eo exeat.Minimũ id esse debebit interuallũ:ut attingat iugũ: superetq; ñ teneat: adeo non recũbat in eo:nec delicate se spargat.Ita temperetur hic modus:ut crescere etiam malit q̃ parere.Palmes duas tres ue gemmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascatur.Tunc per iugum mergi alligariq; ut sustineatur iugo non pẽdeat. Vinculo mox astrictus a tertia gemma alligari:quoniam & sic coercetur impetus materiæ.Densioresque citra pampini exultant:cacumen religari uetant.Natura hæc est deiecta pars aut præligata fructum dat:plurimumq; ipsa curuatura.Quod citra est materiem mittit:offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla.Quæ ita emicuerit materia:fructum dabit anno sequẽte. Sic duo genera palmitum.Quod e duro exit materiamq; in proximum annũ ,pmittit:pampinariũ uocatur.Aut ubi supra cicatricem est:fructuarium.Alterum ex amminiculo palmite semperq; fructuarium relinquitur sub iugo.Et qui uocatur custos.Hic est nouellus palmes nõ longior tribus gemmis:proximo anno materiam daturus:si uitis luxuria se consumpserit.Et alius iuxta eum uerucæ magnitudine:qui furunculus appellatur.Si forte custos fallat.Vitis anteq̃ septimum annum compleat a surculo euocata ad fructum ei iuuenescit ac moritur.Nec ueterem placet palmitem in longũ & ad quartum usq; pedamentum emitti:quod alii dracones:alii funiculos:ut faciãt quæ masculeta appellant.Cũ indurruit uitis:pessimũ in uinea traducere. Quito anno & ipi palmites intorquentur:singulæque e singulis materiæ emittuntur:ac deinde e proximis prioresque amputantur.Semper custodem relinqui melius.Sed is proximus uiti esse debet: nec longior q̃ dictum est.Et si luxuriauerint: palmites intorqueri ut quattuor materias uel duas si uniiuga erit uinea: emittat. Si per se uitis ordinabitur sine pedamento: qualecunque tamen initio amminiculum desiderabit: dum stare condiscat: & recta surgere. Cætera primordea eadem.Diuidi autem putatione pollicis inæquali examine undique ne prægrauet fructus parte aliqua: obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic uineæ trium pedum altitudo excelsior nutat:cæteris a quinto:dum excedat hominis longitudinem iustam.Iis quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad innitendũ caueas circundant:scrobibus per ambitũ actis:ne uagi palmites inter se pugnẽt occursantes.Maiorq; pars terrarum ita supinam in tellure uindemiam metit.Si quidem & in africa & in ægypto syriaq;:ac tota asia & multis locis europæ hic mos ,pualet.Ibi

ergo iuxta terram comprimi debet uitis. Eodem modo & tempore nutrita radice : quo iniuga ta uinea: ut ſemper tantum pollices relinquantur fertili ſolo cum tribus gemmis: graciliore qui nis. Præſtatque multos eſſe quã longos. Quæ de natura ſoli diximus: tanto potentiora ſentien tur: quanto proprior fuerit uua terræ. Genera ſeparari ac ſingulis cõſeri tractibus : utiliſſimum. Mixtura enim generum etiam in uino non modo in muſto diſcors. Aut ſi miſceantur non alia q̃ pariter matureſcentia iungi neceſſarium. Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Item ro ſcido: nebuloſo: minuſque uentoſo conueniunt. Contra humiliora gracili: & arido: æſtuoſo: uen tiſque expoſito. Iuga ad pedamentum quã arctiſſimo nodo uinciri oportet: uitem leui cõtineri. Quæ genera uitium & in quali ſolo cæloque eſſent coſerenda: cum enumeraremus naturas ea rum & uinorum: notauimus. De reliquo cultu uehemẽter ambigitur. Plerique æſtate tota poſt ſingulos rores confodi iubent uineam. Alii uetant gẽmantem: decuti enim oculos tactuq; intri tium deteri. Et ob id arcendum procul omne quidem pecus: ſed maxime lanatum: quoniam fa cillime auferat gemmas. Inimicos & pubeſcente uua raſtros. Satiſque eſſe uineam ter anno con fodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortum: & canis exortum: & nigreſcente acino. Qui dam ita determinant: Veterem ſemel a uindemia ante brumã: cũ alii ablaqueare & ſtercorare ſa tis putent. Iterum ab idibus aprilis: anteq̃ concipiat: hoc eſt in .vi. idus maii. Deinde prius q̃ flo rere incipiat: & cum defloruerit: & uariante ſe uua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiatur: in tantum tenereſcere acinos: ut rumpantur. Quæ fodiuntur: ante feruentes horas diei fodien das conuenit. Sicuti lutum neque arare neque fodere. Foſſione puluerem excitatum contra ſo les nebulaſque prodeſſe. Pampinatio uerna in confeſſo eſt ab idibus maiis intra dies .x. utiq; an teq̃ florere incipiat: & eam infra iugum debere fieri. De ſequente uariant ſententiæ. Cum deflo ruerit: aliqui pampinandum putant. Alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decer nent. Nãque & putationum tradenda ratio eſt. Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indul get adoriuntur. Sed hoc fieri nunq̃ debet ratione naturæ ante aquilæ exortum : ut in ſyderum cauſis docebimus proximo uolumine. Immo uero fauonio : quoniam anceps culpa ſit præpro peræ feſtinationis. Si ſaucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio: certum eſt gemmas earum frigore hebetari : plagaſque findi. Et cæli uitio exuri oculos lachryma di ſtillante. Nam gelu fragiles fieri quis neſciat? Operarum iſta computatio eſt. In latifundiis non le gitima naturæ feſtinatio quo maturius putantur aptis diebus: eo plus materiæ fundunt: quo ſe rius: eo fructum uberiorem. Quare macras prius conuenit putare: ualidas nouiſſime. Plagã om nem obliquam fieri: ut facile decidant imbres: & ad terram uerti q̃ leuiſſima cicatrice acie falce exacta: plagaque conuelata. Recidi autem ſemper inter duas gemmas: ne ſit uulnus oculis in re ciſa parte. Nigram eſſe eam exiſtimant: & donec ad ſinceram ueniatur recidendam : quoniam e uitioſa materie utilis non exeat. Si macra uitis idoneos palmites nõ habeat: ad terram recidi eã: nouoſque elici utiliſſimum. In pampinatione non hos detrahere pampinos qui cum uua ſint. Id enim uuas ſupplantat: præterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo. Quippe etiam uua quæ naſcatur e duro rigeſcente: ut niſi ferro detrahi non poſſit. Pedamentũ quidam inter duas uites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur ita : meliuſq; eſt uniiugæ oineæ: ſi tamen & ipſi iugo ſint uires: nec flatui infeſta regio. In quadripertita q̃ proximum one ri amminiculum eſſe debet: ne tamen impedimentum ſentiat ablaqueatio cubito abeſſe nõ am plius. Ablaqueari autem priuſq̃ putari iubet. Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quam altiſſimam uineam facito : alligatoque recte dum ne nimium conſtringas : hocque modo eam curato. Capita uitium putata circũfodito. Arare incipito. Vltra citraque ſulcos perpetuos duci to. Vites teneras q̃primum propagato. Veteres q̃ minimum caſtrato. Potius ſi opus fuerit dei cito: bienniosque poſt præcidito. Vitem nouellam reſecari tum erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit: ſulcos interponito: ibique uiuiradicem ſerito. Vmbram a ſulcis remoueto: crebroque fodito. In uinea ueteri ſerito ocynum. Si macra erit: quod granum capit ne ſerito. Et circum capita addito ſtercus: paleas uinaceas: aliquid horũce. Vbi uinea frondere cœperit: pam pinato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis p̃fringat. Et q̃ iã ĩ ptícã ibit: eius pãpinos tene ros alligato leuiter: porrigtoq;. Quæ ubi recte ſteterit: ubi uua uaria fieri cœpit: uites ſubligato. Vitis in ſitio una eſt p uer: altera cum uua floret: ea optima eſt. Vineã ueterẽ ſi in aliũ locũ tranſ ferre uoles: dũtaxat brachium craſſum primũ deputato. Binas gẽmas nec amplius relinqto. Ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne ſaucies. Ita uti fuerit: ponito in ſcrobe : aut in ſulco: operitoq;: & bene occultato : Eodemque modo uineam ſtatuminato: alligato: : laxatoque uti

fuerat:crebroque fodito. Ocynum quod in uinea seri iubet: antiqui appellabant pabulum umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio arbustorum. CA. XXIII.

SEquitur arbusti ratio mirum in modū dānata a Sarsenna patre filioq̃:celebrata Scrofæ:uetustissimis post Catonē peritissimisq̃:ac ne a Scrofa quidem nisi uni Italiæ concessa:cum tam longo iudicetur æuo. Nobilia uina non nisi in arbustis gigni: & in iis quoq̃ laudatiora summis:sicut uberiora imis:adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus:excepta propter nimiā frondem atinia. Deinde populus nigra eadem de causa minus densa folio. Non spernunt pleriq̃ & fraxinum ficumq̃ & etiam oleā:si nō sit umbrosa ramis. Harũ satus cultusq̃ abūde tractatus est. Ante tricesimū sextū mensem attingi falce uetant. Alterna seruant brachia. Alternis putantur annis. Sexto anno maritātur. Trāspadana italia pter supradicta:cornu:populo:tilia:acere:corno:carpino: quercu arbustat agros. Venetia salice propter uliginem soli. Et ulmus detrūcata a media inter ramorũ scāna digerit:nulla fere. xx. pedum altiore arbore. Tabulata earũ ab octauo pede altitudinis dilatātur in collibus siccisq̃ agris. A duodecimo in cāpestribus & humidis. Meridianum solē spectare palmites debent. Rami a proiectu digitorũ modo subrigi tonsili in iis tenuium quoq̃ uirgultorū barba ne obumbrent. Interuallū iustum arborũ si aretur solum:quadrageni pedes in terga frontēq̃:in latera uiceni. Si nō arat:hoc in oēs ptes. Singulis denas sæpe adnutriūt uites:dānato agricola minus ternis. Maritare nisi ualidas inimicū:enecāte ueloci uitiū icremēto. Serere tripedānea scrobe necessariū:distātes iter sese:arborēq̃ singulis pedibꝰ. Nihil ibi malleolis atq̃ pastinationi. Nulla fodiendi ipendia:utpote cū arbusti rō hac peculari dote pstet: q̃ i eodē solo seri fruges & uitibus prodest. Superq̃ q̃ uindicans se altitudo:non ut in uinea ad arcendas animalium iniurias pariete uel sæpe:uel fossarum utiq̃ impendio muniri se:cogat in arbusto. Et prædicta est sola uiui radicis ratio. Item propaginum: & hæc gemina ut diximus. Qualorum in ipso tabulato maxime probata:quoniam a pecore tutissima est. Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam arborem aut circa proximam cælibem. Quod supra terrā est e matre radi iubetur:ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam. Extra i capite binæ relinquuntur. Vitis in arbusto quattuor pedes in longo constat: omni sulco tres lato: alto duos cum semipede. Post annum propago inciditur ad medullam:ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio totus mergus absciditur: reponiturque altius in terram ne ex reciso frondeat. Tolli uiuiradix a uindemia protinus debet. Nuper repertū draconem serere iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum pluribusque induratū annis. Hunc præcisum q̃ maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraso cortice quatenus obruatur:unde & rasilem uocant:deprimere sulco:reliqua parte ad arborem erecta: ocissimum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra:usitatum est q̃ proxime solum decidi: donec firmetur radix:sicut neq̃ roscidam seri:neque septentrionis flatu. Vites aquilonem spectare debent ipsæ: palmites autem earūdem ad meridiem. Non est festinandum ad putationem nouellæ: sed primo in circulos materies colligenda:nec nisi ualidæ putatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbusta:q̃ uitis iugata. Sunt qui omnino putari uetant:priusq̃ arborum longitudinem æquauerit. Prima falce sex pedes a terra recidatur:flagello ifra relicto & nasci coacto i curuatione materiæ. Tres ei gemmæ non amplius deputato supersint. Exque iis emissi palmites proximo anno imis inferantur scānis:ac per singulos annos ad superiora scandant:relicto semper duramento in singulis tabulatis: & emissario uno:qui subeat usque quo placuerit. De cætero putatione omni:flagella quæ proxime tulerint:recidantur. Noua circuncisis undiq̃ capreolis aspergantur in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūuestit arborem: crinesque ipsos uuis. Gallica intraduces porrigitur. Aemylie uiæ in ridicas atiniarū ambitu frondem earum fugiens. Est quorundam imperitia sub ramo uitem uinculo suspendendi suffocantium iniuria:quando contineri debet uimine non arctari. Quinimo etiam quibus salices supersunt: molliore hoc uinculo facere malunt:herbaque quam siculi uocant ampelodesmō. Græcia uero uniuersa iūco:cypero: ulua. Liberā quoq̃ uinculo per aliquot dies uagari:& incūditā spgi: atq̃ in terra quā p totū ānū spectauerit:recūbere. Nāq̃ ut ueterina a iugo:& canes a cursu uolutatio iuuat:ita tū & uitiū porrigi lūbos. Arbor quoq̃ ipsa gaudet assiduo leuata onere filis respirāti. Nihil ē in ope naturæ:qđ nō exēplo dierū noctiūq̃ aliqs uices feriarũ uelit: ob id ptinus a uindemia putari:& lassas etiānum fructu edito improbat:ut putatæ rursus alligentur alio loco

uel citra

Nãq; orbita uinculi sentitꝰ uexatõe nõ dubia. Traduces gallicæ cultura binis utriq; lateribus:si ps quadrageno distet spatio:quaternis. Viceno inter se obuii miscentur:alliganturq; uno conciliati uirgultorum comitatu obiter ligati qua deficiant: Aut si breuitas non patiatur ipsoꝝ:adalligato protenduntur in uiduam arborem iunco. Traducem bimum præcidere solebant. Oneratis enim uetustate melius donare tempus ut transilẽ faciant:si largiatur crassitudo. Alias utile toros futuri draconis pasci. Vnum etiamnũ genus est medium inter hæc & propaginẽ. Totas supplantandi in terram uites:cuneisq; findendi:& in sulcos plures simul ex una propagandi gracilitate singulaꝝ firmata circũligatis hastilibus:nec recisis qui a lateribus excurrunt:pampinis. Nouariensis agricola traducũ turba nõ cõtentus:nec copia ramoꝝ:impositis etiãnũ patibulis palmites circũuoluit. Itaq; ꝑter soli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis:q alternis putantꝰ annis:nõ qa id uiti cõducat:sed qa uilitate redituũ ĩpẽdia exuperent. Mediũ temperamentũ in carsulano sequuntꝰ:cariosasq; tñ uitis partes incipientes marcescere deputãdo:cæteris ad uuam relictis detracto onere superuacuo ꝓ nutrimẽto oĩ est raritas uulneris. Sed nisi pigni solo talis cultura degenerat in labruscã. Arbusta arari q̃ altissime desiderant:& si tñ frumẽtorõ nõ exigit. Pãpinari ea nõ est moris:& hoc cõpendiũ operæ. Deputantꝰ cũ uite pariter interlucata densitate ramoꝝ:qui sint superuacui:& absumant alimenta. Plagas ad septentrionẽ aut ad meridiem spectare uetuimus. Melius si neq; in occasus solis: Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile sanescunt algendo nimis æstuandoue. Non eadem in uite quæ in arbustis libertas:qm̃ certa latera & facilius abscondere:q̃ detorquere quo uelis. Plagas in arboꝝ tonsura supinare uelut calices faciẽdi:ne cõsistat hũor. Viti adminicula addẽda q scãdat apprehensa si maiores sint:

De seruandis uuis & morbis arborum. CA. XXIIII.

Vltium generosarum pergulas quinquatribus putandas:& quarum seruare uuas libeat decrescente luna:tradunt. Quæ uero interlunio sint putatæ:nullis animalium obnoxias esse. Alia rõne plena luna noctu tondendas:cum sit ea in leone: scorpione:sagittario:tauro:atq; in totum serendas plena:aut crescente utiq; censent. Sufficiunt in italia cultores deni in centena iugera uinearum. At abunde de satu cultuque arborum tractato: quoniam de palmis ac cytiso peregrinis arboribus affatim diximus:ne quid desit: indicanda reliqua natura sit:magnopere pertinens ad omnia ea. Infestãtur nanque & arbores morbis. Quid.n. gentum caret iis malis? Et siluestrium quidem pernitiosos negant esse:uexarique tantum grandine in germinatione aut flore. Aduri quoque feruore aut flatu frigidiore præpostero die q̃ suo. Frigora etiam prosunt:ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereunt? Hoc qdẽ est quo deprehendatur soli uitium:quoniam non euenit nisi infrigido. Itaque per hyemes cæli rigorem probamus. Non enim solum ĩfirmissimæ arbores gelu periclitantur: sed maximæ:uexatisq; ita prima cacumina inarescunt:qm̃ præstrictus gelu nõ potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidã communes morbi:quidam priuati generum. Cõmunis uermiculatio est:Sideratio:& dolor mẽbrorum:unde partium adhibita societate nominum quoque cum hominum miseriis trunca dicimus certe corpora:& oculos germinum exustos:ac multa simili sorte. Itaque laborant & fame & cruditate:quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ uero & obesitate:ut omnia quæ ferunt resinam:nimia pinguedine in tædam mutantur:& cum radices quoque pinguescere cœpere:intereunt. Vt animalia nimio adipe:quando & pestilentia per genera:sicut iter homines: nũc seruitia: nunc plebs urbana uel rustica. Vermiculantur magis minusue quædam:omnes tamen fere. Idq; aues caui corticis sono experiũtur. Iam quidẽ & in hoc luxuria esse cœpit:prægrandesq; roboꝝ delicatiores uti in cibo. Cossos uocant. Atque etiam in farina saginati. Ii quoq; altiles fiunt. Maxime autem arborum hæc sentiunt pyri:mali:fici. Minusque quæ amare sunt & odoratæ. Eoꝝ qui in ficis existunt:alii nascuntur ex illis:alios parit qui uocatur cerastes. Omnes tamen in cerastem figurantur:sonumque edunt paruuli stridoris. Et sorbus arbor infestatur uermiculis rufis pilosis:atque ita emoritur. Mespila quoque in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota e cælo constat. Quapropter & grando in iis causis intelligi debet:& carbũculatio: quod pruinarum iniuria euenit. Hæc enim uerno tepore inuitatis & erũpere audentibus satis mollibus insidens adurit lactescentes germinũ oculos:quod in flore carbũculum uocant. Pruinæ perniciosior natura:quoniam lapsa persidet:gelatq; : ac ne aura quidem ulla depellitꝰ:quia non fit nisi immoto aere & sereno: Proprium tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor:cum insitæ ac nouellæ arbores moriuntur:præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationem:quam æque ac ficus sentit: Clauum etiã patitur:siue fungum placet dici uel patellam. Hæc est solis exustio,

Nocere tradit Cato & rubrum muscum. Nocet plerunq; uitibus atq; oleis & nimia fertilitas. Scabies communis omnium est. Impetigo & quæ adnasci solent cochleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sũt enim quædam ægritudines & locorum. Verum ut homini neruorum cruciatus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enim in pedes hoc est radices erumpit uis morbi: aut in articulos: hoc est cacuminum digitos: qui longissime a toto corpore exeunt. Inarescunt ergo & sunt apud græcos sua nomina utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & macies earum partium fragilis: postremo tabes morbusq; non intrante succo: aut non perueniente: maximeq; id fici sentiunt. Caprificus omnibus immunis est: quæ adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post uergilias. Nam si rariores fuere perfundunt arborem: non scalpũt scabie. Cæterum si cadũt: siue imbres nimii fuere. Alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter uermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatio tribus de causis. Vna ui tempestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus in supinũ excisis. Tertia culturæ imperitia læsis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis sentiuntnr. Siderationis genus est in his deflorescentibus roratio. Aut cũ acini priusq̃ crescant: decoquuntur in callum. Aegrotant & cum alsere: læsis uredine attonsarum oculis. Ex calore hoc euenit intempestiuo: quoniam omnia modo constant: certoq; temperamento fiunt. Et culpa uinitorum colentium: cum præstringũtur ut dictũ est. Aut circũfossor iniurioso ictu uerberauit. Vel etiam subarator imprudẽs laxauit radices: corpusue desquammauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus omnibus causis difficilius tolerant frigora aut æstus: quoniã in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmissima uero malus maximeq; quæ dulcis est. Quibusdam debilitas sterilitatem non necem affert: ut si quis pino cacumen auferat uel palmæ. Sterilescunt enim nec moriuntur. Aegrotant aliquando & poma ipsa per se sine arbore: si necessariis temporibus imbres aut tepores uel afflatus defuere: aut contrario abundauere. Decidunt enim aut deteriora fiunt. Pessimum est inter omnia cum deflorescentem uitem & oleam percutit imber: quoniam simul defluit fructus. Sunt eadem causa nascentes & erucæ dirũ animal: erodũtq; frondem: aliæ florem. Oliuarum quoq; ut in mileto: ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tempore humido & lento. Fit aliud ex eodem si sol acrior insecutus inusserit ipsum uitium: ideoq; mutauerit. Est etiamnum peculiare oliuis & uitibus: quod araneum uocant: cum ueluti telæ inuoluunt fructum & absumunt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: sed & alios fructus. Nam uermiculationem & poma ipsa per se quibusdam annis sentiunt: mala: pira: mespila: punica. In oliua ancipiti euẽtu quãdo subeunt nati fructum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos ꝑhibent pluuiæ quæ fiunt post arturum. Eædem si austrinæ fuere: generãt. In drupis quoq; quæ maturescentes tunc sunt præcipue caducæ: Id riguis magis euenit: etiam si non ceciderint: fastidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus molesta: ut glandibus fico qui uidẽtur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem fere in his est. Quædam tempoꝝ causæ aut locorum non proprie dicuntur morbi: quoniam protinus necant: sicut tabes cum inuaserit arborem: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut est in apulia atabulus: in euboea olympias. Hic enim si flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciẽs: ut nullis solibus postea recreari possint. Hoc genere conualles & apposita fluminibus laborant: præcipueq; uitis: olea ficus. Quod cum euenerit: detegitur statim in germinatiõe. In oliuis tardius. Sed ĩ omnibus signũ est reuiuiscendi: si folia amisere: alioquin quas putes præualuisse: moriũtur. Nonnũquam inarescunt folia: eademq; reuiuiscunt. Aliæ in septentrionalibus: ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumam continuauere. xl. diebus. Ibi autem & in reliquis partibus: si protinus editis fructibus gelatio magna consecuta est: etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum constant: secundas habent causas. Pix: oleum: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necantur: excepto subere: quod sic etiam iuuatur: crassescens enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur: si non simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus & tilia & uitis corticem mittunt: sed non uitalem: nec proximum corpori: uerum eum qui subnascente alio expellitur. Quarũdam natura rimosus cortex: ut platanis. Tiliæ renascitur paulominus q̃ totus. Ergo iis quarum cicatricem trahit: medentur luto fimoq;: & aliquando prosunt: si non uehemẽtior frigorum uel calorum uis secuta est. Quædam tardius ita moriuntur: ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino siquis detraxerit sole taurum uel geminos transeunte cum germinant statim moriuntur. Eandem iniuriam hyeme passæ diutius tolerãt. Similiter ilex & robur & quercus. Quod si angusta decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. Infirmiores

uel luxauit

quidem:& in solo gracili uel ab una tantum parte detractus interimit. Similem & decacumina tio rationem habet cupressi: piceæ: cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto: inte reunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiam si lambat capra sterilescere auctor est Varro ut diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora fiunt: ut amygdalæ: ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua uero etiam utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraq; excisa stirpe: exceptis uite: malo: fico: punica. Quædam uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam spernit: & omnia q resinam gignunt. Radicibus amputatis mori minime mirũ est. Pleræq; tamen non omnibus: sed maximis: aut quæ sunt ĩter illas uitales: abscissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atq; alimenti rapina. Necat & hedera uinciẽs. Nec uiscum prodest: & cytisus: nec aureo quod halimõ græci uocant. Quorũdam natura non necat quidem: sed lædit odore: aut succi mixtura: ut rhaphanus & laurus uitem. Olfactrix enim intelligitur: & tangi eam odore mir im modum. Ideoq; cum iuxta fit: auerti & recedere: saporemq; inimicum fugere. Hinc sumpsit Androcides medicinam contra ebrietates rhaphanũ mãdi præcipiens. Odit & caulẽ & omne olus. Odit & corylum: nisi procul absint tristis atq; ægra. Nitrum quidem & alumen marina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione. CA. XXV.

Est & prodigiis locus. Inuenimus enim sine foliis natas uitem: ficum: & malum punicum stirpe fructum tulisse: non palmite aut ramis: uitem uuas sine foliis: oleas quoq; amisisse folia baccis hærẽtibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totum ambusta reuixit. Et in boetia derosæ a locustis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore. Fiuntq; ex nigris candidæ: non semper prodigiosæ: & maxime quæ ex semine nascuntur: ut populus alba in nigram transit. Quidam & sorbum si in calidiora loca uenerit: sterilescere putant. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & contra. Graui ostento cũ in deteriora mutantur: ex olea in oleastrum: Ex candida uua & fico in nigras: ut laodiceæ Xersis aduẽtu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis aristandri apud græcos uolumen scatet: ne in infinitum habeamus. Apud nos uero. C. Epidii commẽtarii: in quibus arbores locutæ reperiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostento: pauloante Pompeii magni bella ciuilia: paucis ramis eminentibus. Inuentum sybillinis libris internitionem hominum fore: tantoq; eam maiorem quanto propius ab urbe postea facta esset. Sunt prodigia & cum alienis locis nascuntur: ut in capitibus statuarum: uel aris: & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cyzici ante obsidionẽ. Simili modo trallibus palma in basi Cæsaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in capitolio in capite bis bello persei enata palma uictoriam triumphosq; portendit: ac rẽpestatibus prostrata: eodem loco ficus enata est. M. Messalæ. C. Cassii censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis auctor prodidit. Super omnia quæ unquam audita sunt: etiam prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equestris ordinis oliueto uniuerso uiam publicã transgresso: aruisq; inde econtrario in locum oliueti profectis.

De remediis morborum arborum. CA. XXVI

Nunc expositis arborum morbis: consentaneũ est dicere & remedia. Ex iis quædã sunt communia omnium: quædam propria quarundam. Cõmunia: ablaqueatio: accumulatio: afflari radices: aut cooperiri: riguis dato potu uel ablato fimi succo ĩfectis. Putatione leuatis onere. Item succo emisso quibusdam ueluti detractio sanguinis circunrasi corticis: uitium extenuatio: & domitura palmitum. Gemmarum (si frigus retorridas hirtasq; fecerit) repumicatio & quædam politura. Arborum iis aliæ magis: aliæ minus gaudent: ueluti cupressus: & aquam aspernatur & fimum: & circunfossuram: amputationemq;: & omnia remedia odit. Quinetiam necatur. Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur. Ficus ipsa arbor riguis alitur. Pomum uero eius inarescit. Amygdalæ si colantur: fossione florem amittunt. Nec insitas circũfodere oportet: priusquã ualidæ ferre cœperint poma. Plurimæ autem amputari sibi uolunt oneroso: ac superuacua: sicut nos unguẽ & capillum. Reciduntur ueteres totæ: ac rursus a stolõe aliquo resurgunt: sed non omnes: nec nisi quarum naturam pati diximus. Rigua æstiuis uaporibus utilia: hyeme inimica: autumno uaria. Et hoc est ex natura soli. Quippe cum uindemiator hispaniarum stagnante solo uuas demetat. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia: aut omni aqua seri: & arari non conuenit. Circa canis ortum rigua maxime prosunt: ac ne tunc quidem

nimia:quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Nouellæ enim minus sitiunt. Desiderant autem maxime rigari:quæ assueuere. Contra siccis locis genita non expetunt humorem:nisi necessarium. Asperiora uina rigari utiq; cupiunt. Insulmonensi italiæ agro pago fabiano:ubi & arua rigantur:mirum ꝙ herbæ aqua illa necantur:fruges aluntur: & riguus pro sarculo est. In eodem agro bruma:tanto magis si niues scateant gelent ue:ne frigus uites adurat: circunfundunt riguis:quod ibi tepidare uocant: memorabili natura in amne solo. Sed eædem in æstate uix tolerandi rigoris.

De caprificatione & stercoratione. CA. XXVII.

Carbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus uolumine proximo. Interim est & caprificatio quædam in remediis. Cum macie corticis ex ægritudine astringēte se: iusto plus uitalia arborum comprimente exactam falcis aciem utraq; manu imprimētes perpetuis icisuris deducunt:ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuisse argumento sunt dilatatæ cicatrices:& internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte similis hominum medicina & arborum est:quando earum quoq; terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt si circunfosso stipite:& ab ima parte circunforato defluens pituita astergatur. Et ulmis detrahitur succus inutilis supra terram foratis usq; ad medullam in senecta:aut cum alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis:quæ germinant:nec ferunt fructum:fissa radice inditur lapis: fertilesq; fiunt. Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto. In pyris:sorbisq; e tæda: ac cinere:& terra cooperto etiam radices circūcidisse prodest. Vitium luxuriantiū:ficorumq; & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiunt:si primæ grossi cum fabæ magnitudinem excessere: detrahantur. Subnascuntur enim quæ serius maturescunt. Eædem cum frondere incipiunt:si cacumina rami cuiusq; detrahantur: firmiores fertilioresq; fiunt. Nam caprificatione maturata in ea culices nasci e grossis manifestum est:quoniam cum euolauere non inueniuntur intus grana: quæ in eos uersa apparet. Exeundi tanta est auiditas:ut pleriq; aut pede relicto aut penna pariter erūpant. Est & aliud genus culicum:quos uocant centrinas fucis apum similes ignauia:maliciaq; cum pernicie uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remedium in eadem scrobe defodere italicam lentiscū inuersa parte:quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autem ficus rubrica amurca diluta:& cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorum laudātur maxime nigræ:& in petrosis: quoniam frumenta plurima habeat caprificatio ipsa post imbrem. In primis autem cauendum:ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest:sed omnium annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantum tonsuram annuam quærit:alternam myrtus:punicæ: oleæ:quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autūno. Ac ne raduntur quidē nisi uere putatione. Plagæ ad uitalia sunt oīa q̄cunq; non superuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea:Sed cauendū est:ne in feruore solis admoueat̄:ne imaturius:ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillū: nisi q̄nquennio īterposito: præterq̄ si riguis diluatur. Et e coriariorum sordibus: nisi admixta aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernit. Columbino ac suillo plagis quoq; arborum medentur. Si mala punica acida nascantur:ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibēt:eo anno uinolenta:proximo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta riganda censent quater anno:singulis amphoris:aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si findantur in arbore:pediculum itorqueri. Ficis utiq; amurcam adfundi. Cæteris arboribus ægris fecem uini:aut lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circunfusa pomis prodest. Fici cum uulcanalibus tonuerit:cadent. Remedium est:ut ante stipula hordeacea areæ stringantur. Cærasos præcoces facit:cogitque maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est:ut quæ relicta sunt grandescant.

uel apparēt

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia:& contra formicas:& contra noxia animalia. CA. XXVIII.

Qvædam pœna emendantur:aut morsu excitantur:ut palmæ & lentisci. Salis enim aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorem habet. Ideo ficis asperguntur: ruraq;:ne fiant uermiosæ:neue radices putrescant. Quin & uitium radicibus aquam salsam iubent affundi:si sint lachrymosæ. Si uero fructus earum decidant:cinerem aceto aspergi:ipsasq; illini:aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles non sunt:aceto acri subacto cinere

rigari atque oblini. Quod si fructum non maturent: prius inarescétem: præcisaꝝ ad radices plagam fibrasque aceto acri & urina uetusta madefacere: atque eo luto obruere: sæpe fodere. Olearum si paꝝ promisere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaque castigatione proficiunt. Omnia hæc annua cæli ratione constant. Et aliquando serius poscuntur: aliquando celerius: Necnon ignis aliquid prodest: ut arundini: Ambusta nanque densior mitiorque surgit. Cato & medicamenta quædam componit: mensuræ quoque distinctione: Ad maioꝝ arborum radices amphoram: ad minorum urnam amurcæ & aquæ portionem æquam: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius: stramentis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue ueteré terram adaggerari radicibus: ita futurum ut non decidant grossi: maiorque fœcunditas: nec scabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: amurcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis: rursusque cũ bituminis tertia parte & sulphuris quarta sub diuo coquito: ne excandescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. ita non fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius mixturæ suffire uineas secundo flatu cõtinuo triduo. Plerique non minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina: q̃ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per se noceat. Alii uoluocem appellant animal prærodens pubescentes uuas. Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle detergunt: atque ita putant. Aut sanguine ursino liniri uolunt post putationem easdem. Sunt arborum pestes & formicæ. Has abigunt rubrica: ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnõ & pisce suspenso iuxta in unum locum cõgregant. Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & talpas a murca necant. Contraque erucas: & ne mala putrescant: lacertæ uiridis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas a muliere incitati mensis: nudis pedibus recincta. Item ne quod animal pastu malefico decerpat frondem: fimo boũ diluto aspergi folia: quotiens imber interueniat: quoniam ita abluatur uirus medicaminis: mira quædam excogitante sollertia humana. Quippe cum auerti carmine grandines credant plerique: cuius uerba inserere non equidem serio ausim: quamquá a Catone prodita. Contra luxata membra inungenda harundinum fissuræ. Idẽ arbores religiosas lucosꝗ succidi permisit sacrificio prius facto: cuius rei rationem notionemque eodem uolumine tradit.

[Margin notes: uel decoq — uel ungui — uel unguẽda]

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII. PROOEMIVM

Quod Antiqs Maximũ Studiũ Agriculturæ fuit: & de hortoꝝ singulari diligentia. CA. .I.

Equitur natura frugum: hortorumque: ac florum. Quæque alia: præter arbores: aut frutices benigna tellure proueniunt: uel per se tñ herbaꝝ imẽsa cõtẽplatiõe: si quis æstimet uarietatẽ: numeꝝ: flores: odoresꝗ: coloresꝗ & succos: ac uires eaꝝ: q̃s salutis: aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primũ oium patrocinari terræ: & adesse cunctorum parenti iuuat. Quamquã iter initia operis defensæ. Quoniam tamen ipsa materia intus accendit: ad reputationem eiusdem parientis & noxia. Nostris eam criminibus urgemus: culpamque nostram illi imputamus. Genuit uenena: sed quis inuenit illa præter hominem? Cauere ac refugere alitibus: ferisque satis est. Atque cum in arbores exacuant: limentque cornua elephanti: & duro saxo rhinocerotes: & utroque apri dentium siccas: sciantque ad nocendum se præparare animalia. Quod tamen eorum tæla sua: excepto homine: uenenis tingit? Nos & sagittas unguimus: & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus: & rerum naturæ elementa. Ipsum quoque quo uiuitur: aerem in perniciem uertimus. Neque est ut putemus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent contra serpentium dimicationem: quæ post prœlium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hominẽ: ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam: ne iis quidem: quæ nascuntur: contenti. Etenim quando plura eorum genera humana manu fiunt. Quid? non & hoĩes quidam ad uenena nascũtur? Atra hominum ceu serpentium lingua uibrat: tabesque animi: contrectata adurit culpantiũ omnia. Ac dirarum alitum modo: tenebris quoque: & ipsarum noctium quieti inuidentiũ gemitu: quæ sola nox eoꝝ est: ut inauspicataꝝ aĩantiũ uice: obuii quoque uetent agere: aut prodesse

uitæ. Nec ullũ aliud abhominati spiritus præmiũ nouere: q̃ odisse oĩa. Veꝝ & in hoc eadẽ natu ræ maiestas: tanto plures bonos genuit ac frugi: quanto fertilior in iis: quæ iuuant: aluntq. Quo rum æstimatiõe & gaudio: nos quoq relictis: exustioni suæ istis hoĩum turbis: pergamus exco lere uitã: eoq cõstãtius: quo ope nobis maior: q̃ famæ gratia expetit. Quippe sermo circa rura ẽ: agrestesq usus. Sed quibus uita: honosq apud priscos maximus fuerit. uel ut uel æstua tioni

Quæ corona primo romæ. CA. II.

ARuoꝝ sacerdotes Romulus in primis ĩstituit: seq duodecimũ frẽm appellauit. Inter illos ab Acca Laurẽtia nutrice sua: spicea corona: q̃ uitta alba colligaret: in sacerdotio ei ꝓ religiosissimo insigni data. Quæ pria apud rõanos fuit corona: honosq is nõ ni si uita finit: & exules ẽt: captosq comitat. Bina tunc iugera populo ro. satis erãt: nulli q maiorẽ modũ attribuit: quos seruos pauloante pricipis Nerõis cotẽpto: huius spatii uiridariis piscinas iuuat hr̃e maiores: gratũq si ñ aliquẽ & culĩas. Nũma ĩstituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atq (ut auctor ẽ Hemĩa) far torrere: qm̃ tostũ cibo salubrius eẽt. Id uno mõ cõse cutũ: statuẽdo nõ eẽ puꝝ ad rẽ diuinã: nisi tostum. Is & fornacalia ĩstituit farris torrẽdi ferias: & æque religiosas termis agroꝝ. Hos. n. deos tũc maxie nouerãt. Seiãq a serẽdo: segestã a segetibus appellabãt: quaꝝ simulacra in cyrco uidemus. Tertiã ex his noĩare sub tecto est religio. Ac ne de gustabant quidem nouas fruges: aut uina: anteq̃ sacerdotes primitias libassent.

De iugere: & actu: & legibus circa pecora: & quotiens: & quibus tẽporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agri cultura illustres. CA. III.

IVgeꝝ uocabat: qđ uno iugo boũ in die exarari potuisset. Actus in quo boues agerẽ tur: cũ arat uno ĩpetu iusto. Hic erat. cxx. pedũ: duplicatusq ĩ lõgitudinẽ: iugeꝝ facie bat. Dona ãplissima ĩperatoꝝ ac fortiũ ciuiũ q̃tũ qs uno die plurimũ circũarauisset. Itẽ q̃rtarii farris aut heminæ cõferẽte populo. Cognomĩa ẽt pria ĩde: Pilũniq pilũ pi strinis inuenerũt. Pisones a pisendo. Iã Fabioꝝ: Lẽtinoꝝ: Ciceronũ: ut qsqs aliqđ optime genus sereret. Iunioꝝ familiæ bubulcũ noĩarũt q bubus optime utebat. Qui & ĩ sacris nihil religiosius cõfarrationis uinculo erat. Nouæq nuptæ farreũ ꝑferebant. Agrũ male colere: cẽsoriũ ꝓbrũ iu dicabat. Atque (ut refert Cato) quẽ uiꝝ bonũ colonũ dixisset: amplissime laudasse existimabãt. Hic & locupletes dicebãt: loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabat. Etiã nũc in tabulis cẽsoriis pascua dicũt oĩa: ex qbus populus redditus hẽt: qa diu hoc solũ uectigal fuerat. Mulctatio quoq nõ nisi ouiũ: boũq ĩpẽdio dicebat. Nõ omittẽda priscaꝝ legũ bñuolẽtia. Cau tũ qppe est: ne bouẽ priusq̃ ouẽ noĩaret: q ĩdiceret mulctã. Ludos boũ cã celebrãtes: bupetios uo cabãt. Seruius rex ouiũ boũq effigie prius æs signauit. Frugẽ qdẽ aratro q̃sitã furti nocte pauisse: ac secuisse puberi duodecĩ tabulis capitale erat: suspẽsũq Cereri necari iubebãt grauius: q̃ ho micidio cõuictũ. Impubẽ ꝑtoris arbitratu uerberari: noxãue: duplionẽ ue decerni. Iã distinctio honosque ciuitatis ipsius nõ aliũde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eoꝝ: q rura hñt. Vrba næ uero in qs trãsferri ignominiæ eẽt desidiæ ꝓbro. Itaque q̃ttuor solæ erãt: a ꝑtibus urbis: in qs hitabãt: suburrana: palatina: collina: exqlina. Nũdinis urbẽ reuisitabãt: & iõ comitia nundis habe ri nõ licebat: ne plebs rustica auocaret. Quies somnusque in stramẽtis erat. Gloriã deniq ĩpam a farris honore: adoreã appellabãt. Equidẽ ẽt uerba priscæ significatiõis admiror. Ita. n. est in cõ mẽtariis põtificũ. Augurio canario agẽdo dies cõstituat: priusq̃ frumẽta uaginis exeãt: & añ q̃ in uaginas pueniat. Ergo iis moribus nõ mõ sufficiebãt fruges nulla ꝓuĩciaꝝ pascẽte italiã: uerum etiã ãnonæ uilitas ĩcredibilis erat. Mãnius Martius ædilis plebis primũ frumẽtũ populo in mo dios assibus donauit. Minutius Augurinus: q Sp. Heliũ coarguerat: farris pciũ in trinis nundinis ad assem redegit: undecimus plebei tribunus: qua de cã statua ei extra portã trigeminã a populo stipe collata statuta ẽ. Trebius in ædilitate assibus populo frumẽtũ ꝑstitit. Quã ob cãm & ei sta tuæ ĩ capitolio & palatio dicatæ sunt. Ipse suprẽo die populi hũeris portatus ĩ rogũ ẽ. Veꝝ quo ãno mr̃ deũ aduecta romã est: maiorẽ ea æstate factã eẽ: q̃ añcedẽtibus ãnis decẽ tradũt. M. Var ro auctor est: cũ. L. Metellus in triũpho plurimos duxit elephãtos: assibus singulis farris modios fuisse. Itẽ uini cõgios: ficique siccæ pondo. xxx. olei pondo. x. carnis põdo. xii. Nec e latifũdiis sin guloꝝ cõtingebat arcẽtiũ uicinos. Quippe ẽt lege Stolonis Licini incluso mõ qngẽtoꝝ iugerũ: & ipso sua lege dãnato: cũ substituta filii persona amplius possideret. luxuriantis iã reipu. fuit ista mensura. Manii quidẽ Curii post triũphos: ĩmensumque terraꝝ adiectũ ĩperio: nota cõcio est: ꝑ niciosũ intelligi ciuẽ: cui septẽ iugera nõ eẽnt satis. Hæc aũt mensura plebi post exactos reges assi gnata est. Quæ nã ergo tantæ ubertatis cã erat? ipsoꝝ tunc manibus ĩperatoꝝ colebant agri (ut

uel lentulo rum

uel pauisse

ul' augen do

ul' eã ætate

fas est credere)gaudente terra uomere laureato:& triũphali aratore.Siue illi eadem cura semina tractabãt:q̃ bella:eadẽq; diligentia arua disponebãt:q̃ castra:siue honestis manibus oĩa lætius p̄ ueniũt:qm̃ & curiosius fiũt.Serẽtẽ inuenerũt dati honores.Serranũ:unde cognomẽ. Aranti q̄t tuor sua iugera in uaticano:q prata quintia appellant:Cincinato uiator attulit dictaturã:& qdẽ (ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiãnũ ore.Cui uiator:uela corpus inqt:ut pferam senatus populiq; ro.mandata. Tales tũ ẽt uiatores erant:qbus idipsum nomen inditũ est:subide ex agris senatũ ducesq; accersentibus.At nũc eadẽ illa uicti pedes:dãnatæ manus: iscripti uultus exercẽt.Non tñ surda tellure:q parẽs appellat:coliq; dicit & ipsa:honore hic assumpto:ut nunc imutata ea:& indigne ferente credat id fieri.Sed nos miramur ergastuloꝝ nõ eadẽ emolumẽta esse:quæ fuerũt iperatoꝝ.Igitur de cultura agri pcipere pricipale fuit & apud exteros. Siqdẽ & reges fecere Hiero:Philometer:Attalus:Archelaus:& duces Xenophon:& penus ẽt Mago.Cui q dẽ tm̃ honorẽ senatus noster attribuit chartagine capta:ut cũ regulis africæ bibliothecas dona ret:unius eius duodetriginta uolumina cẽseret in latinã linguã trãsferẽda:cũ.M.Cato pcepta cõ didisset:pitisq; liguæ punicæ dãdũ negociũ.in quo pcessit oĩs uir tũ clarissimæ familiæ.D.Sylla nus sapientiæ cõpositissimæ:quos sequeremur ptexuimus in hoc uolumine non igrate noiando M.Varronẽ:qui octogesimũprimũ uitæ annum agens de ea re prodendũ putauit.

uel ut non iuita ea & indignata uel ut non inuite ea & idigne credatur

Ratio de agricultura. CA. IIII.

Pud romanos multo serior uitiũ cultura esse cœpit.Primoq;:ut necesse erat:arua tñ coluere. Quoꝝ nobis rõ nũc tractabit nõ uulgari mõ:ueꝝ ut adhuc fecimus:& uetu stis:& postea iuẽtis oĩ cura pquisitis:cãq; reꝝ & rõne simul eruta.Dicemus & sydera: syderũq; ipsoꝝ terrestria signa dabimus idubitata. Quãdoqdẽ q adhuc ea diligẽtius tractauere:qbusuis oratoribus potius:q̃ agricolis scripsisse possunt uideri.Ac primũ oĩum oracu lis maiore ex pte agemus:q nõ in alio uitæ gñe plura:certioraue sunt.Cur.n.nõ uideant oracula a certissimo die:maximeq; ueridico usu profecta?Principium autem a catone sumemus.

uel puecta

Laus agricolaꝝ:& quæ obseruanda in agro parando. CA. V.

Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignunt:minimeq; male cogitãtes. Prædiũ ne cupide emas.In re rustica:opi ne parcas.In agro emẽdo:minĩe.Quod ma le emptũ est semp pœnitet.Agrũ paturos añ oia itueri oportet aquaꝝ uim:& uicinũ. Singula magnas interpretationes habent:nec dubias.Cato inconterminis hoc ampli us æstimari iubet:quo pacto uiuant.In bona est inquit regione bene nitere.Attilius regulus ille punico bello bis consul aiebat:neq; fœcũdissimis locis in salubrẽ agrũ parãdũ:neq; effœtis salu berrimũ.Salubritas loci nõ semper incolaꝝ colore detegit:qm̃ assueti in pestilentibus durant. Præterea sunt quædã partibus anni salubria.Nihil aũt salutare est:nisi quod toto anno salubre. Malus est ager:cum quo dñs luctat.Cato inter prima spectari iubet:nõ solũ sua uirtute ualeat:q dictũ est positõe.Vt operarioꝝ copia prope sit.Oppidumq; ualidũ.Vt nauigioꝝ euectus uel iti nerum. Vt bene edificatus:& cultus.In quo falli plerosque uideo.Segnitiem enim prioris domi ni:pro emptore esse arbitrantur.Nihil est damnosius deserto agro.Itaq; Cato:De bono domino melius emi:nec temere contẽnendam alienã disciplinã:agroq; ut hoĩ:quamuis quæstuosus sit:si tamen & sumptuosus:non multum superesse.Ille in agro quæstuosissimam iudicat uitem:nõ fru stra:quoniam ante omnia de impensæ ratione cauit.Proxime hortos irriguos:nec id falso:si sub oppido sint.Et prata:quæ antiqui parata dixere.Idemque Cato interrogatus:quis esset certissi mus quæstus:respondit:Si bene pascat.Qui proximus si arat bene:summa minimo in hoc spe ctando fuit:ut fructus is maxime probaretur:qui q̃ minimo impendio cõstaturus esset.Hoc ex locorum occasione:aliter alibi decernitur.Eodemque pertinet:q agricolam uendacem oporter esse dixit.Fundum in adolescentia conserendum sine contatione:ædificandum non nisi consito agro.Tunc quoque contanter:optimumque est(ut uulgo dixere)aliena insania frui:sed ita:ut uil larum rutela non sit oneri.Eum tamen:qui bene habitet sæpius uentitare in agrum. Frontẽque domini plus prodesse q̃ occipitium:non mentiuntur.

ul' aquã uiã

De uillaꝝ positõe:& pcepta antiquoꝝ de agro colendo. CA. VI.

Odus hic probatur:ut neque fundus uillam quærat:neque uilla fundum.Non ut fe cerint:iuxta diuersum:eadem ætate exemplis.L.Lucullus.Q..Scæuola: cũ uilla scæ uolæ fundus careret:uilla Luculli agro.Quo in genere cẽsoria castigatio erat:minus arare:q̃ uerrere.Nec hoc sine arte quadam est.Nouissimus uillam in misinensi posuit. C.Marius.vii. consul:sed peritia castramentandi:sicut comparatus ei in cæteris etiam Sylla fœ

lix.Quos cæcos fuisse:dicere conuenit. Neq; iuxta paludes ponendam esse:neq; aduerso amne.
Quãq; Homerus oĩno e flumine semper ante lucanas auras insalubres uerissime tradit.Spectare uel omni e
in æstuosis locis septentrioné debet:meridié in frigidis.In temperatis exortũ æquinoctialé.Agri
ipsius bonitas:quibus argumentis indicanda sit:quãq; de terræ optimo gñe disserentes abunde
dixisse possumus uideri:etiãnũ tñ traditas notas subsignabimus Catõis maxime uerbis.Ebulũ:
uel prunus siluestris:uel rubus:bulbus minutus:trifolium herba pratensis:quercus siluestris py-
rus:malusq; frumentarii soli notæ.Item nigra terra & cinerei coloris.Oĩs creta coquit:nisi pma- uel pinus
cra.Sabulũ etiam:nisi id pertenue est:& multo cápestribus magis:q̃ cliuosis rñdent eadé.Modũ
agri in primis seruandum antiqui putauere.Quippe ita censebant:Satius esse minus serere:& me
lius arare.Qua in sentétia & Virgilium fuisse uideo.Verũq; confitentibus:latifundia prodidere
italiam.Iam uero & prouincias sex & semissem domini africæ possidebant:cũ interfecit eos Ne-
ro princeps.Non fraudabo magnitudine hac quoq; sua.Cn.Pompeium:qui nũquam agrũ mer-
catus est conterminũ.Agro empto:domũ uendendã inclementer:atq; nõ ex utilitate publici sta
tus mago censuit.Hoc exordio præcepta pandere ingressus:ut tñ appareat assiduitaté desidera-
tã ab eo.Dehinc peritia uillicoꝝ in cura hñda est.Multaq; de iis Cato præcepit. Nobis satis sit
dixisse:q̃ proximũ dño corde esse debere:& tñ sibimetipsi non uideri.Coli rura ergastulis:pessi-
mũ est:ut quicq̃d agitur a desperantibus.Temerariũ uideat' unã uocé antiquoꝝ posuisse:& for-
tassis incredibile penitus æstimét.Nihil minus expedire:q̃ agrum optime colere.L.Tarius Ruf
fus infima nataliũ humilitate:consulatũ militari industria meritus antiquæ alias parsimoniæ cir
citer mille sextertiũ liberalitate Diui Augusti congestũ usq; ad detractionem hæredis exhausit uel ficlum
agros in piceno coemendo colendoq;:In gloriã internitioné ergo faméq; censemus? Immo her
cule iudico modũ reꝝ oĩum utilissimũ.Bene colere necessariũ est.Optime damnosum. Præter
q̃ sobole sua:colono aut pascendis. Alioquin dño aliquas messes colligere non expedit:si cõpute uel ue
tur ĩpendiũ operæ.Nec temere oliuã:nec quasdã terras diligenter colere:sicut in sicilia tradunt
itaq; decipi aduenas.Quo nã igitur mõ utilissime colunt' agri?ex oraculo scilicet: malis: bonis.
Sed defendi æquũ est abauos:qui p̃ceptis suis ꝓspexere uitæ.Nã cum dicerent malis:intelligere
uoluere uilissimos.Sũmũ ꝓuidentiæ illoꝝ fuit:ut q̃ minimũ esset ĩpẽdi.Præcipiebant enĩ ista:q
triũphali denas argenti libras in supellectile crimini dabãt:qui mortuo uillico reliquere uicto
rias:& reuerti in sua rura postulabãt:quoꝝ prædia coléda suscipiebat respubli.exercitusq; duce
bant:senatu illis uillicãte.Inde illa reliqua oracula.Nequam agricolã esse:quisqs emeret:qđ præ
stare ei fundus posset.Malũ patréfamilias:q̃squis iterdiu faceret:quod noctu posset: nisi tempe
state cæli.Peioré qui ꝑ festis diebus ageret:quod feriatis deberet.Pessimum: qui sereno die sub
tecto potius operaret':q̃ in agro.Nequeo mihi téperare:quo minus unũ exẽplũ antiquitatis affe
ram.Ex quo intelligi possit:apud populũ ẽt de culturis agendi moré fuisse:qualiter defendi soli
ti sint illi uiri.C.Furius Cresinus e seruitute liberatus:cũ in paruo admodũ agello largiores mul
to fructus perciperet:q̃ ex amplissimis uicinitas.In inuidia magna erat:ceu fruges alienas pellice
ret ueneficiis.Quãobrem a Sp.Albino curruli die dicta metuens dãnationé:cum in suffragium
tribus oporteret ire:instrumentum rusticũ oẽ in foꝝ attulit:& adduxit filiam ualidam:atq;(ut
ait Piso)bene curatã:ac uestitã:ferramenta egregie facta:graues ligones:uomeres ponderosos:bo
ues saturos.Postea dixit: Veneficia mea q̃rites hæc sunt:nec possum uobis ostendere:aut in forũ
adducere lucubrationes:uigiliasq;:& sudores.Oĩum sentẽtiis absolutus itaq; est. Profecto opa
nõ impensa cultura cõstat.Et ideo maiores fertilissimum in agro oculũ dñi esse dixerũt. Reliq̃
p̃cepta reddẽtur suis locis:q̃ ꝓpria singuloꝝ geneꝝ erunt.Interim cõia q̃ succurrũt nõ omitte-
mus.Et in primis Catonis humanissimũ:& utilissimũ.Id agendũ:ut diligant uicini. Causas red-
dit ille:quas existimamus nulli eẽ dubias.Inter prima idẽ cauet:ne familiæ malæ sint. Nihil sero ul' male sit
faciendũ in agricultura oẽs censent.Iterũq; suo quæq; tẽpore faciẽda.Et tertio p̃cepto p̃termis-
sa frustra reuocari.De terra cariosa execratio Catonis abunde indicata est. Quãquã p̃dicere nõ
cessat is. Quicquid per asellũ fieri põt utilissime cõstat.Filix biennio morit':si frondé agere non
patiaris.Id efficacissime cõtingit germinãtis ramis baculo decussis.Succus enim ex ipsa defluens
necat radices.Aiunt & circa solstitiũ auulsas nõ renasci:nec harundine sectas:aut exaratas uome
ri harundine ĩposita.Similiter & harundinem exarari:filice uomeri ĩposita præcipiunt.Iuncosus
ager uerti pala debet.At in saxoso bidentibus.Fruteta igni optime tolluntur. Humidioré agrũ
fossione cõcidi:atq; siccari utilissimũ est.Fossas aũt retusis locis apertas relinqui.In solutiore ter uel i repro
ra sepibus firmari.Imbricibus:ac supinis lateribus procumbere:quasdam occæcari:& in alias di- cibus

rigi maiores potentioresq;:si sit occasio:silice:uel glarea sterni. Ora utriq; lapidibus statuminari: & alio superintegi. Siluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit: lupini flore in succo cicutæ uno die macerato: sparsisque radicibus.

De frugum generibus & natura. CA. VII.

ET quoniam pparatus est ager: natura nunc indicabit frugū. Sunt aūt duo prima eaꝝ gñā. Frumenta: ut triticū ordeū. Et legumina: ut faba & cicer. Differētia uero notior: q̄ ut indicari deceat. Frumenti ipsius totidē gñā: per tpa satu diuisa. Hyberna: q̄ circa uergiliaꝝ occasum terra per hyemē nutriunt: ut triticū: far: ordeū. Aestiua: quæ æstate ante uergiliaꝝ exortum serunt: ut miliū: panicum: sisama: horminū: irio italiæ duntaxat ritu. Alioquin in græcia & asia oīa uergiliaꝝ occasu serūtur. Quædā aūt utroque tēpore in Italia. Ex his quædam & tertio: ueris scilicet. Aliqui uerna: miliū: panicū: lentē: cicer: alicā: appellant. Semētica aūt triticū: hordeū: fabam: napum: rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uitia. At coīs quadrupedū: hominūque usui lupinus. Legumina oīa: singulas habent radices præter fabā: easque surculosas: quia non in multa diuiduntur. Altissimas aūt cicer. Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit a primo satu hordeum die septimo. Legumina quarto: uel cū tardissime septimo. Faba a .xv. ad .xx. Legumina in ægypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit: alteꝝ in herbam: quæ & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit: tenuior florē. Cæteris seminibus eadem pars: & radicem & florem. Frumenta hyeme in herba sunt: uerno tempore fastigantur in stipulā: quæ sunt hyberni generis. At miliū & panicū in culmen geniculatum & concauum. Sisama uero in ferulaceum. Oīum satoꝝ fructus aut spicis continetur: ut tritici ordei: muniturque uallo aristarum quadruplici: aut includitur siliquis: ut legumīnū: aut uasculis: ut sisamæ: ac papaueris. Milium ac panicū tm̄ pro indiuiso & paruis auibus exposita sunt: indefensa quippe membranis cōtinentur. pannicum a panniculis dictū: cacumine languido nutante: paulatim extenuato culmo: pene in surculū: pdensis aceruato granis: cū lōgissime pedali obsimili comæ granū cōplexæ: quæ fimbriato capillo curuatur. Sunt & pannico genera. Mammoso: epanno: paruis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quin & colore distinguitur: candido: nigro: ruffo: etiā purpureo. Panis multifarie & e milio fit: e panico rarius. Sed nullum frumento ponderosius: aut quod coquēdo magis crescat. Lx. enim pōdo panis e modio reducunt: modiūque pultis ex tribus sextariis madidis. Milium intra hos decem annos ex india in italiam inuectum est: nigrum colore: amplum grano: harundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem: prægrandibus culmis. Lobas uocant: omniū frugū fertilissimū. Ex uno grano terni sextarii gignuntur. Seri debet in humidis. Fruméta quædam: in genu tertio spicā incipiūt concipere: Quædā in quarto: sed etiamnū occultam. Genicula aūt sunt tritico quaterna. Farri sena. Hordeo octona. Sed non ante supradictū geniculoꝝ numerum conceptus est spicæ. Qui ut spē sui fecerit: quattuor: aut quinque tardissime diebus florere incipiunt. Totidemque aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea uero cū tardissime septem. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit: & mense nono meti. Fabæ in folia exeunt: ac deinde caulem emittunt: nullis distinctum internodiis. Reliqua legumina surculosa sunt. Ex iis ramosa cicer: eruum: lens. Quorundam caules sparguntur in terram: si nō habeant adminiculum: ut pisoꝝ. Quod si non habuere deteriora fiunt. Leguminum unicaulis faba sola. Vnus & lupinis. Cæteris ramosus prætenui surculo. Omnibus uero fistulosus. Folium quædam a radice mittunt: quædam a cacumine. Frumentū uero: & hordeum uitiaque: & qcqd in stipula est: in cacumine unū foliū hēt. Sed hordeo scabra sunt: cæteris læuia. Multiplicia cōtra fabæ: cicer: piso. Frumētis foliū harundinaceū. Fabæ rotūdū: & magnæ leguminū parti. Lōgiora eruiliæ: & piso. Fasiolis uenosa. Sisamæ & irioni sanguinea. Cadūt folia lupino tm̄: & papaueri. Legumīa diutius florent: & ex iis eruum ac cicer: Sed diutissime faba .xl. diebus. Non autem singulis scapi tādiu: qm̄ alio desinēte: alius incipit. Nec tota seges sicut frumenti pariter. Siliquant uero oīa diuersis diebus: & ab ima primū parte paulatim flore subeūte. Frumenta: cū defloruere: crassescūt: maturanturque: cum plurimū diebus .xl. perficiunt. Item faba: paucissimis cicer. Id enim a semēte diebus .xl. perficit. Miliū: & panicū: & sisama: & oīa æstiua .xl. diebus maturant a flore. Magna terræ: cæliq; differentia. In ægypto eni hordeū sexto a satu mense: Fruméta septimo metunt. In hellade hordeum. In pelloponneso octauo: & frumenta etiamnum tardius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba leguminibusque alternis lateribus siliquantur. Fortiora hyeme frumenta: legumina in cibo. Tunice frumento plures. Hordeum maxime nudum: & arinca: sed præ

cipue auena. Caláus altior frumēto q̄ hordeo: Arista mordacior hordeo. In area exterūt triticū: & filigo: & hordeū. Sic & serunt pura: q̄liter mollunt: q̄a tosta nō sūt. E diuerso far: miliū: panicū purgari: nisi tosta non possunt. Itaq; hæc cum suis folliculis seruntur cruda. Et far in uaginulis suis seruant ad satus: atq; nō torrent. Leuissimum ex iis hordeum: raro excedit. xv. libras: & faba xxii. Ponderosius far: magisq; etiamnum triticum. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiū genus spicæ hoc ibi est. Galliæ quoq; suum genus farris dedere: quod illic brance uocát: apud nos sandalá nitidissimi grani. Et alia differētia est: q̄ fere q̄ternis libris plus reddit panis: q̄ far aliud. Populum romanum farre tantum e frumento. ccc. annis usum Verrius tradidit. Tritici genera plura quæ fecere gentes. italico nullum equidem comparauerim candore: ac pondere: quo maxime decernitur. Montanis modo comparetur italiæ agris externum. in quo prīcipatum tenuit bocetia: deinde sicilia: mox africa. Tertium pondus erat thracio syrioq;: deinde ægyptio: athletarum cum decreto: quorum capacitas iumentis similis: quem diximus ordinem fecerat. Græcia & pōticum laudauit: quod in italiam nō peruenit. Ex omni eodem genere grani prætulit oreūtium: & tragum dignes: & selinuntium argumento crassissimi calami. itaq; pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimū & maxīe mane: seu tenuissimi calami ī hūidis seri iubebat: quoniā multo egeret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante: cum clarissima fuit græcia atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen: ut ante mortem eius annis fere centum quadragitaquinque Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudauerit: ad uerbum translata sententia.

uel tracon cion & tragū & silior minum

Et fortunatam italiam frumento canescere candido.

Quæ laus peculiaris hodie italico est. Quo magis admiror posteros græcorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. Nunc ex iis generibus: quæ romam inuehuntur leuissimum est gallicum: atque e cheronneso aduectum: quippe non excedunt in modium uicenas libras: si quis granum ipsum ponderet. Adiicit sardium sex libras: alexandrinum & trientes. Hoc est & siculi pondus. Boeticum totam libram addit: africum & dodrantes. In transpadana Italia scio uicenas quinas libras farris modios pendere. Circa clusium & senas. Lex naturæ certa est in quocunque genere: pane militari: tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut optimum esse frumentum: quod impactum congium aquæ capiat. Quibusdam generibus per se pondus: sicut balearico: modio tritici: panis pondo. xxx. reddit. Quibusdam in permixtis: ut cyprio: & alexandrino. xx. prope libras non excedentibus. Cyprium fuscum est: panem nigrum facit. itaque miscetur alexandrinum candidum redduntque. xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua subigi: quod plerique maritimis in locis faciunt occasione lucrandi salis: uilissimum. Non alia de causa oportuniora morbis corpora existunt. Galliæ & hispaniæ frumento in potum resoluto: quibus diximus generibus: spuma ita concreta pro fermento utuntur: Qua de causa leuior illis: q̄ cæteris panis est. Differentia est & calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimis tunicis thracium triticum uestitur ob nimia frigora illi plagæ exquisitū. Eadē causa & trimestria inuenit detinentibus terras niuibus: quod tertio fere satum mense: ut in reliquo orbe metitur. Totis hoc alpibus notum: & hyemalibus prouintiis. Nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea: nec usque capax: seriturque nō nisi tenui terra. Est & bimestre circa thracium sinum: quod. xl. die quo satum est maturescit: mirumq; nulli frumento plus esse ponderis: & furfuribus carere. Vtitur eo & sicilia: & achaia: montosis utraq; partibus. Euboea quoque circa caristum. In tātum fallitur Columella: qui ne trimestris quidem propriū genus existimauerit esse: cū sit antiquissimū. Græci trimenon uocant. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri: ut singula spicas nostras æquent. Primū ex omnibus frumētis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuique generi natura singulorum exposita. Hordeum indis satiuum & siluestre: ex quo panis apud eos præcipuus. Italici quidē maxime oriza gaudent: ex qua ptisanam cōficiūt: quā reliqui mortales ex hordeo. Orizæ quidē folia carnosa: porro similia: sed latiora: Altitudo cubitalis: flos purpureus: radix gēmeæ rotunditatis. Antiquissimū in cibis hordeū: sicut atheniensiū ritu: Menandro auctore apparet: & gladiatorum cognomine: qui hordearii uocabantur. Polentam quoque græci non aliū de præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci perfusum aqua hordeum siccant nocte una: ac postero die frigunt: deinde mollis frangunt. Sunt qui uehementius tostum rursus exigua aqua aspergant: siccentque priusquam molant. Alii uero uirentibus spicis: decussum hordeum recens purgāt: madidumq; in pila tundunt: atq; in corbibus eluunt: ac siccatum sole: rursus tundunt: & purgatum molunt:

uel granū heminæ

Quocũque autẽ genere præparato:uicenis hordei libris:ternas ſeminis lini:& coriãdri:ſelibras: ſaliſq; acetabulo:torrentes ante oĩa miſcent in mola. Qui diutius uolunt ſeruare:cũ polline:ac furfuribus ſuis cõdunt nouis fictilibus. Italia ſine perfuſiõe toſtum in ſubtilẽ formã molit:iiſdẽ additis:atq; ẽt milio. Pane ex hordeo antiquis uſitatũ uita dãnauit:quadrupedũq; tradidit refe ctibus. Ptiſanæ inde uſus ualidiſſimus:ſaluberrimuſq; tantope probat̃. Vnum laudibus eius uo lumen dicauit Hippocrates clariſſimus medicinæ ſcientiæ. Ptiſanæ bonitas præcipua uticẽſi. In ægypto uero ea ẽ:q̃ fit ex hordeo cui ſunt bini anguli. In bœtia & africa genus:ex quo fiat hor dei:glabrũ appellat Turranius. Idẽ olyram & oryzã eãdẽ eſſe exiſtimat. Ptiſanæ cõficiendæ uul gata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemine tragum fit in cãpania tantũ & ægypto. Amylũ uero ex oĩ tritico ac ſiligine. Sed optimũ ex trimeſtri. Inuẽtio eius chio inſulæ debetur:& hodie lau datiſſimũ inde eſt: appellatũ ab eo q̃ ſine mola fiat. Proximũ trimeſtri:quod eſt minime ponde roſo tritico. Madeſcit dulci aqua in ligneis uaſis:ita ut integat̃:qnquies in die mutata. Melius ſi & in nocte:ita ut miſceat̃ pariter:emolitũ priuſq; q̃ aceſcat. Linteoq; aut ſportis ſiccatũ: tegulæ infunditur illitæ fermento:atq; ita in ſole denſat̃. Poſt chium maxime laudat̃ creticũ:mox ægy ptiũ. Probat̃ aũt leuitate:& læuore:atq; ut recens ſit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei fari na ad medẽdũ utunt̃. Mirũq; in uſu iumẽtoꝝ:ignibus durato:ac poſtea emollito: offiſq; huma na manu dimiſſis in aluũ maiores uires toroſq; corpis fieri. Spicæ q̃dã binos ordines hñt: q̃dã plures uſq; ad ſenos. Grano ipſi aliquot dr̃iæ:longius:leuiuſq;:aut breuius:aut rotundius:candi dius:nigrius:uel cui purpura eſt. Vltio ad polentã cõtra tẽpeſtates candido maxima infirmitas. Hordeũ frugũ oĩum molliſſimũ eſt:ſeri nõ ualet:niſi in ſicca & ſoluta terra:ac niſi læta palea: ex optimis. Stramẽto uero eius nullũ cõparat̃. Hordeũ ex omni frumẽto minime calamitoſum:qa tollit̃ anteq̃ triticũ occupet rubigo. Itaq; ſapientes agricolæ triticũ cibariis tm̃ ſerunt. Hordeũ ſarculo ſeri dicũt: ꝓpterea celerrime reddit: fertiliſſimũq;. Quod in hiſpania:& carthagine apri li menſe collectũ eſt:hoc ſerit̃ eodẽ menſe in celtiberia:eodemq; anno bis naſcit̃. Rapit̃ omne a prima ſtatim maturitate: feſtinãtius q̃ cætera. Fragili.n. ſtipula:& tenuiſſima palea granũ conti net̃. Meliorem ẽt polentã fieri tradunt:ſi non exacta maturitate tollatur.

Nõ oĩa frumẽti gñia ubiq; naſci:& de reliquis in oriẽte gñibus. CA. VIII.

Rumenti gñia non eadẽ ubique:neq; ubi eadẽ ſunt iiſdem noĩbus. Vulgatiſſima:far: qd adoreũ ueteres appellauere:ſiligo:triticũ. Hæc plurimis terris cõia. Arĩca galliarũ ꝓpria:copioſa & italiæ eſt. In ægypto ãt:ac ſyria:ciliciaq;:& aſia:ac græciæ parte: pecu liares zea:olyra:typhe. Aegyptus ſimilaginẽ cõficit e tritico ſuo nequaq̃ italicæ parẽ. Qui zea utuntur:nõ habent far. Eſt & hæc italiæ; in campania maxime:ſemẽq; appellatur. Hoc
uel habet debet nomẽ res ꝓclara ut mox docebimus. Propter quã Hõerus ζει δωρος αρουρα dixit. Non ut arbitrat̃ aliqui:q̃m̃ uitã donaret. Amylũ quoq; ex ea fit:priore craſſius. Hæc ſola dr̃ia eſt. Ex oĩ gñe duriſſimũ far:& contra hyemes firmiſſimũ. Patit̃ frigidiſſimos locos:& minus ſubactos: uel æſtuoſos:ſitienteſq;:primus antiquis latio cibus:magno argumẽto ĩ adoreæ donis:ſicuti di ximus. Pulte aũt non pane longo tpe uixiſſe romanos manifeſtum. Quoniã inde & pulmẽtaria hodieque dicunt̃. Et Ennius antiquiſſimus uates obſidionis famem deſcribens offam eripuiſſe plorantibus liberis patres cõmemorat. Et hodie ſacra priſca:atq; nataliũ pulte fritilla cõficiunt̃. uideturq; tam puls ignota græciæ fuiſſe:q̃ italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullum eſt:nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerim proprie tritici delicias:cãdor eſt:& ſine uirtute:& ſi ne pondere:cõueniẽs humidis tractibus:quales italiæ ſunt:& galliæ comatæ. Sed & trãſalpes in allobrogũ tm̃ aruenorũque agro ptinax. In cæteris ibi ptibus biẽnio:in triticũ trãſit. Remediũ: ut grauiſſima quæq; grana eius ſerantur.

De piſtoriis:& molitura:& farina: CA. IX.

Siligine lautiſſimus panis:piſtrinarumque opera laudatiſſima. Præcellit in italia:ſi cã pana piſis natæ miſceatur. Rufior illa:at piſana candidior:põderoſior uero cretacea. Iuſtum eſt e grano campanæ:quam uocant caſtratam:e modio redire ſextarios quat tuor ſiliginis. Vel e gregali ſine caſtratura:ſextarios quinque. Præterea floris ſemodi um. Et cibarii:quod ſecundariũ uocãt:ſextarios quattuor. Furfuris ſextarios totidẽ. E piſana ãt
uel adſciũt ſiliginis ſextarios quinq;. Cætera paria ſunt. Cluſina arẽtinaq; etiãnũ ſextarios ſiliginis aſſumũt:ĩ reliquis pares. Si uero pollinẽ facere libeat.xvi.pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurũ ſe modium. Molæ diſcrimine hoc conſtat. Nã quæ ſicca moluntur:plus farinæ reddũt. Quæ ſalſa aqua ſparſa:candidiorẽ medullã:uerũ plus retinẽt in furfure. Farinã a farre dictã noĩe ĩpo appa

ret. Siligineæ farinæ modius gallicæ.xxii.libras panis reddit. Italicæ duabus:tribus ue amplius: in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras:in quocūq; genere.

De similagine & siligine:& de aliis generibus:& de pistura. CA. X.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustū ē e modiis redire semodios: & pollinis sextarios qnq;. Ita.n.appellant in tritico:quod floré in siligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utuntur. Præterea secūdarii sextarios quattuor: Furfurūq; tantūdē. Panes uero e modio similaginis.cxxii. Ē floris modio.cxvii. Precium huic ānona media in modio farinæ.xl.asses. Similagini castratæ octonis assibus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago.l.pollin auté.xvii.pōdo panis reddere uisa tritici.xxx. cum triente:& secundarii panis quinas selibras:totidem cibarii:& furfurum sextarios sex. Siligo nūq maturescit pariter:nec ulla segetum minus dilationem patitur propter teneritaté. Iisq; quæ maturuere protinus granum dimittentibus:sed minus q̄ cætera frumenta in stipula periclitatur: quoniá semper rectam habet spicam:neç rorem continet:qui rubiginé faciat. Ex arinca dulcissimus panis:ipsa spissior:q̄ far:& maior:spica eadem:& ponderosior. Raro modius grani non.xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter.ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est: quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis:fertilisq;.far sine arista est. Item siligo excepta ea:quæ laconica appellatur. Adiiciunt iis genera:bromos:siligo exceptitia:& tragos:externa oía: ab oriente inuecta:orizæ similia. Tiphe & ipsa eiusdem generis:ex qua fit in nostro orbe oriza. Apud græcos est & ηζαα. Tradūtq; eam ac tiphen: cum sint degeneres: redire ad frumentum:si pistæ serantur:nec protinus:sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius. Hoc ení natura ei tribuit: quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cum e modio si sit aptum solum:quale in bizantio africæ campo:centeni quinquageni modii reddantur. Misit ex eo loco Diuo augusto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter.cccxl.stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidé & leontini siciliæ campi fundūt. Aliiq;: & toto betica:& in primis ægyptus. Fertilissima tritici genera: ramosum:aut quod centigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus cétum fabis onustus: Aestiua frumenta diximus sisamam:milium:panicum. Sisama ab indis uenit:ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus: Huic simile est in asia græciaq; erisimum:idemq; erat:nisi pinguius esset:quod apud nos uocant irionem: medicaminibus annumerandū potiusq̄ frugibus. Eiusdé naturæ & horminum a græcis dictū:sil.cymino simile:seriturque cum sisama hoc & irione. Nullum aíal uescitur uirentibus. Pistura non oíum facilis. Quippe & hetruria spicam farris tostipiscente pilo præferrato:fistula serrata:& stella intus denticulata:ut nisi intenti pisant:concidantur grana:ferroq; frangant. Maior ps italiæ ruido utit pilo:rotis etiam: quas aqua uerset obiter: & molat. De ipsa rōne pisendi Magonis ꝓponet snía. Triticū ante ꝓfundi aq̄ multa iubet: postea euelli. deinde sole siccatū:pila repeti. Sili mō hordeū. Huius sextarios.xx. spargi duobus sextariis aquæ. Lété torrere prius:deide cū furfuribus leuiter pisi. Aut addito ī sextarios.xx. lateris crudi frusto:& harenæ semodio. Eruiliā iisdé modis:qbus lenté. Sisamá in calida maceratá exporrigi: Deinde cōfricari:frigidæ īmergi:ut paleæ fluctuét:iterūq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinato ꝑagat:lurido colore mucescere. Et ipsa aūt q̄ eualuant:uariā pisturaꝝ rōnē habét. Acus uocat:cū p se pisit. Spica tm̄ aurificū ad usus. Si uero in area terit:cū stipula:palea: ut maiore in terraꝝ pte:ad pabula iumétoꝝ. Milii & panici & sisamæ appludā uocát purgaméta:alibi aliis noibus. Milio cápania gaudet ꝑcipue:pulteq; cádidá ex eo facit. Fit & panis ꝑdulcis. Sarmataꝝ quoq; gétes hac maxime pulte alunt:& cruda ét farina eq̄no lacte:uel sanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes nō aliā frugé q̄ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ qdā ꝑcipue aqtania utit. Sed circūpadana italia addita faba:sine q̄ nihil cōficiūt. Pōticæ gétes nullū panico ꝑferunt cibum. Cætero æstiua frumenta riguis magis etiam q̄ imbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime:cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites:arboresq; frugiferas seri:terrá emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis: & panis faciendi ratione: & genera:& quando primum pistores Romæ: & de cribris: & alica. CA. XI.

Ilii præcipuus ad ferméta usus e musto subacti in ānuū tp̄s. Simile fit ex tritici ipsius furfuribꝰ minutis & optimis:e musto albo triduo maturato subactis:ac sole siccatis. Inde pastillos in pane faciendo dilutos:cum similagine seminis feruefaciunt: atq; ita farinæ miscét:sic optimū pané fieri arbitrátes. Græci i binos semodios farinæ satis eē

besses fermenti constituere. Et hæc quidẽ genera uindemiis tãtum fiunt. Quo libeat uero tẽpo re ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruẽti foco: uel fictili patina torrentur cinere: & carbone: us q; dum rubeant. Postea operiuntur in uasis: donec acescant: hinc fermẽtum diluitur. Cum fieret
uel erui uel cicercu læ — autem panis hordeaceus eruiliæ: aut cicerulæ farinæ ipsæ admixtione fermentabantur. Iustum q; erat duæ libræ in quinq; semodios. Nunc fermentum fit ex ipsa farina: quæ subigitur: prius q̃ addatur sal: ad pultis modũ decocta: & relicta donec acescat. Vulgo uero nec suffer uere faciunt: sed tantum pridie asseruata materia utuntur. Paląq; natura est acore fermentari: sicut & ualidio ra esse corpora: quæ fermentato pane aluntur. Quippe cum apud ueteres ponderosissimo cuiq; præcipua tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera prosequi superuacuum uidet. Alias ab obsoniis appellari: ut ostrearii. Alias a delitiis ut artolagani: Alias a festinatiõe ut speusici.
ul' artopti cii — Necnon a coquendi ratione ut furnacei: uel artoptesii: aut in clibanis cocti: non pridem etiam e parthis aduecto: quem alii aquaticum uocant: quoniam aqua trahitur a tenui: & spongiosa ina nitate: alii parthicum. Summa laus siliginis bonitate: & cribri tenuitate constat. Quidã ex ouis aut lacte subigunt. Butyro uero gentes etiam pacatæ ad operis pistorii genera transeunte cura. Durat sua piceno in panis inuentione gratia: ex alicæ materia: cum nouem diebus macerata: de cimo ad speciem tracta: & subacta uuæ passæ succo est. Ibi postea in furnis ollis indita: quæ rum pãtur ibi torrent. Neq; est ex eo cibus nisi madefacto: quod fit lacte maxime mulso. Pistores ro mæ non fuerunt ad persicum usq; bellum: annis ab urbe condita super quingẽtos octoginta. Ip
uel artoptã — si panes faciebant quirites: mulierumq; id opus erat: sicut etiam nunc in plurimis gentium. Arto ptesiam Plautus appellat in fabula: quam aululariam scripsit. Magna ob id concertatione erudi torum: an is uersus poetæ sit illius: certũq; sit Attei Capitonis sententia. Tostum panem lautiori bus coquere solitos: pistoresq; tantum eos: qui far pisebant: nominatos. Nec cocos uero habebãt in seruitiis: eosq; ex macello conducebant. Cribrorum genera galliæ setis equorum inuenere: hi spaniæ lino excussiora & pollinaria: ægyptus e papyro atq; iunco. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio: præstantissimæ saluberrimæq;: quæ palma frugum indubitanter italiam contin git. Fit sine dubio & in ægypto: sed admodum spernenda. In Italia uero pluribus locis: sicut uero nensi pisanoq; agro. In campania tamen laudatissimus campus est: mõtibus subiacet nimbosis to tis quidem. xl. millia pass. planicie. Gratia terræ eius (ut protinus soli natura dicatur) puluerea su ma: inferior bibula: & pumicis fistulans uice. Mõtium quoq; culpa in bonum cedit. Crebros. n. imbres percolat: atq; transmittit: nec dilui: aut madere uoluit propter facilitatem culturæ. Eadẽ acceptum humorem nullis fontibus reddit: sed temperat: & concoquens intra se uice sui conti net. Seritur toto anno: panico semel: bis farre. Et tamen uere: segetes quæ interquieuere: fundũt rosam: odoratiorem satiua: adeo terra non cessat parere. Vnde uulgo dictum: plus apud campa nos unguenti: q̃ apud cæteros olei fieri. Quantum autem uniuersas terras campus circũcampa nus antecedit: tantum ipsum pars eius: quæ laboriæ uocantur: quem phlegræum græci appellãt. Finiuntur laboriæ uia ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis capuam ducit. Alica fit e zea: quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea. Nam lapidis du ricia conteritur. Nobilius: ut notum est: pilo uictorum penali opera. Primori inest pyxis ferrea: excusis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimum: ac secundarium: grandissimum uero apherema appellant. Nondum habent candorẽ suũ: quo p̃cellũt. Iam tñ alexandrinæ p̃feruntur. Postea mirũ dictu: admiscet creta: quæ transit in corpus: colorẽq; & teneritatẽ affert. Inuenit hæc inter puteolos & neapoli: in colle leu cogeo appellato. Extatq; Diui Augusti decretũ: quo anno ad uicena milia neapolitanis p eo nũe rari iussit e fisco suo: coloniã deducẽs capuã. Adiecitque cãm afferẽdi: q̃m negassent cãpani alicã cõfici sine eo metallo posse. In eodẽ repit & sulphur. Emicãtque fõtes araxi oculorũ claritati: & uulnerũ medicinæ: dẽtiũque firmitati. Alica adulterina fit maxie e zea: q̃ in africa degenerat: La
uel deterũt — tiores eius spicæ: nigrioresque: & breui stipula. pisũt cũ harena: & sic quoque difficulter cõterũt utriculos: fitq; dimidia modii mẽsura. Posteaque gypsi pars q̃rta inspergit: atq; ut cohæserit: fa rinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit: exceptitia appellat: & grandissima est. Rursus q̃ trãsit: arctiore cernit: & secundaria uocat. Item cribraria: quæ simili modo in tertio remansit cri bro angustissimo: & tantum harenas transmittente. Alia ratio ubique adulterandi. Ex tritico cã didissima atque grandissima eligunt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciunt sole ad initiũ: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̃ ex tritico fit granum: quãuis id alicæ uitium sit. Candorem autem ei pro creta: lactis incocti mixtura confert.

De leguminibus. CA. XII.

SEquit̃ natura leguminũ: inter q̃: maximus honos fabæ. Qui ppe ex q̃ tẽtatus sit ẽt panis. Lomẽtũ appellat̃ farina ea: aggrauaturq; põdus illa & oĩ legumĩe. Iã uero & papulo uenalis. Fabæ multiplex usus: oĩum q̃drupedũ gñi: p̃cipue hoĩ. Fruměto ẽt miscet̃ apd̃ plerasq; gẽtes: & maxĩe panico: solida: ac delicatius fracta. Qu in & prisco ritu fabacia suæ religiõis diis ĩ sacro ẽ: p̃ualẽs pulmẽtarii cibo: & hebetare sensus existimata: insomnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sñia dãnata. Vel(ut alii tradidere) q̃m mortuoꝝ aĩæ sunt in ea. Qua de cã parẽtãdo utiq; assumit̃. Varro & ob hæc flaminẽ ea nõ uesci tradit: q̃m & in flore eius lr̃æ lugubres rep̃iant̃. In eadẽ peculiaris religio. Nãq; fabã utiq; e frugib9 referre mos est: auspicii cã: q̃ iõ referina appellat̃. Et auctiõibus eã adhiberi lucrosũ putãt. Sola certa frugũ ẽt excsa replet̃ crescẽte luna. Aqua marina alia ue salsa nõ p̃coquit̃. Serit̃ ante uergiliaꝝ occasum leguminũ prima: ut añcedat hyemẽ. Virgilius p̃ uer eã seri iubet circũpadanæ italiæ ritu. Sed maior ps malũt fabalia maturæ sationis: q̃ trimestrẽ fructũ eius. Nãq; siliquæ: cauleq; gratissimi sunt pabulo pecori. Aquas ĩ flore maxĩe cõcupiscit: cũ uero defloruit: exiguas desiderat. Solũ in quo sata est lætificat stercoris uice. Ideo circa macedoniã: thessaliãq; cũ florere incepit: uertũt arua. Nascit̃ & sua sp̃õte plerisq; in locis: sicut septẽtrionalis oceani insulis: q̃s ob id nr̃i fabarias appellãt. Itẽ in mauritania siluestris passim: sed p̃dura: & q̃ p̃coqui nõ possit. Nascit̃ & in ægypto spinoso caule. Qua de cã crocodilli oculis timẽtes refugiũt. Longitudo scapo q̃ttuor cubitoꝝ est. Amplissima crassitudo digiti: octona genicula hẽt: moli calamo. Simile caput papaueri: color roseo. In eo fabæ nõ supra tricenas. Folia ampla. Fructus ipse amarus & odore: sed radix per quã lauta: incolaꝝ cibis: cruda: & oĩno decocta. Harũdinũ radicibus similis. Nascit̃ & ĩ syria ciliciaq; & in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus aũt nouẽbri serunt̃ lens: & in græcia pisum. Lens amat solũ tẽue magis q̃ pigue: cælũ utiq; siccũ. Duo gñia eius ĩ ægypto: alteꝝ rotũdio: nigriusq;: alteꝝ sua figura. Vnde uario usu trãslatũ est in lẽticulas nomẽ. Inuenio apud auctores æq̃nimitatẽ fieri uescẽtibus ea. Pisum in apricis seri debet: frigoꝝ impatiẽtissimũ. Iõ in italia & in austeriore cælo: nõ nisi uerno tp̃e: terra facili: ac soluta. Ciceris natura ẽ gigni cũ salsilagine: iõ solum urit. Nec nisi madefactũ pridie seri debet. Differẽtiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapore. Est. n. arietino capiti simile: unde ita appellat̃. Albũ: nigrũq; est: & colũbinũ: qd̃ alii ueneriũ uocant: cãdidũ: rotũdũ: leue. Arietino minus: qd̃ religio p̃uigiliis adhibet. Est & cicercula minuti ciceris: inæq̃lis ãgulos hñs ueluti pisũ. Dulcissimũ ãt id: qd̃ eruo sĩmũ: firmiusq;: qd̃ nigꝝ: & russum: q̃ qd̃ albũ. Siliquæ rotũdæ ciceri: cæterisq; leguminũ longæ: & ad figurã seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasioloꝝ cũ ipsis mandunt̃ granis. Serere eos q̃ uelis terra licet: ab idibus octobris in Calẽ. nouẽbris. Legumina cũ maturescere cœperint rapienda sunt: q̃m cito exiliũt: latẽtq; cũ decidere sicut & lupinum.

uel refrina

uel cibus

De rapis: & napis amiterninis. CA. XIII.

QVãq; prius dixisse cõueniat de rapis: in trãscursu eas attigere nr̃i: paulo diligẽtius græci: & ipi tñ ĩter hortẽsia. Si iustus ordo fiat: a frumẽto p̃tinus: aut certe faba dicẽdis: Quãdo alii p̃stãtior usus ab iis nõ est. Ante oĩa nãq; cũctis aĩalibus nascunt̃: nec in nouissimis. Satiãt ruris alitũ quoq; gñia: magisq; si decoquant̃ aqua. Quadrupedes & frõde eaꝝ gaudẽt. Et hoĩ nõ minore rapacioꝝ suis horis gratia: q̃ cimaꝝ. Flaccidoꝝ quoq;: & ĩ horreis enecatoꝝ: uel maiore: q̃ uirentiũ. Ipsa uero durãt & in sua terra seruata. Et post a passo pene ad alium prouentũ: famẽq; sentiri prohibẽt: a uino: atq; messe tertius hic transpadanis fructus. Terrã nõ morose eligit: pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis: & pruinis: ac frigore ultro aluntur: amplitudine mirabili. Vidi. xl. libras excedẽtia. In cibis qdẽ nostris pluribus modis cõmẽdant̃: durãtq; ad alia sinapis acrimõia domita: ẽt coloribus picta: p̃ter suũ: sex aliis: purpureo quoq;: neq; aliud ĩ cibis tigui decet. Genera eoꝝ græci duo p̃ria fecere: masculinũ fœminumq;: & ea serẽdi mõ: ex eodẽ semine. Densiore. n. satu: masculescere: itẽ in terra difficili. Semẽ p̃stãtius quo subtilius. Spẽs uero oĩum tres. Aut. n. in latitudinẽ fundi: aut in rotũditatẽ globari. Tertiã speciẽ siluestrẽ appellauere: in longitudinẽ radice p̃currẽte: rhaphani similitudine: & folio anguloso scabroq;: succo acri. Qui circa messem exceptus: oculos purgat: medeturque caligini: admixto lacte mulieꝝ. Frigore dulciora fieri existimantur & grandiora. Tepore in folia exeunt. Palma in nursino agro nascentibus. Taxatio in libras: sestertii singuli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini: quoꝝ eadem fere natura: gaudent æque frigidis. Serunt̃ & ante Calen. martias: in iugero sextarii quattuor. Diligẽtiores q̃nto sulco napũ seri iubẽt: rapã

uel rapicio rum

quarto:utroque stercorato.Rapa letiora fieri:si palea seminētur.Serere nudum uolunt:præcantem sibi & uicinis serere se.Satus utrique generi iustus iter duorū numinū dies festos Neptūni atque uulcani.Feruntque subtili obseruatione:quota luna: ꝓcedente hyeme:nix prima cecide⸗rit:si totidem numinū die intra prædictū tpis spatiū serantur:mire prouenire. Seruntur & uere in calidis atque humidis.

De lupino. CA. XIIII.

Vpino est usus proximus:cū sit & homini:& quadrupedū generi ungulas hñti cōis. Remediū eius ne metentes fugiat exiliendo:ut ab imbre tollat̄.Nec ullius:quæ serū⸗tur:natura assensu terræ mirabilior est.Primū oīum:cū sole quotidie circūagit̄: horasque agricolis ēt nubilo demōstrat. Ter ꝓterea floret:Terrā amat: terraque operiri non uult.Et unū hoc serit̄ non aratro:ubi fuerit maxime sabulosa:& sicca:atq; ēt harenosa.Coli utiq; nō uult.Tellurē adeo amat:ut quāuis fruteto solo cōiectū inter folia ueprescq;: ad terrā tñ radice pueniat.Pinguescere hoc satu arua:uineasq; diximus.Itaq; adeo nō eget fimo: ut optimi uicē representet.Nihil aliud nullo impēdio cōstat:ut quod ne serēdi qdē gratia opus sit:afferre. protinus serit̄ ex aruo. Ac ne spargi qdē postulat:decidēs spōte. Primūq; oīum serit̄: nouissimū tollitur. Vtrūq; septēbri fere mense:quia si nō antecesserit hyemē frigoribus obnoxium est. impune præterea iacet:uel derelictum ēt:si nō ꝓtinus secuti obruāt imbres:ab oībus aīalibus amaritudine sua tutū.Plerūque tñ leui sulco integūt.Ex densiore terra:rubricam maxime amat.Ad hāc alendā post tertiū florē uerti debet:in sabulo post secundū.Cretosa tñ limosaq; odit: & in iis nō prouenit. Maceratū calida aqua:homini in cibo est.Nā bouē unū modii singuli satiāt: ualidūq; præstāt.Quādo ēt impositū pueroꝝ uentribus pro remedio est. Cōdi in fumo maxime cōuenit:qm̄ in humido uermiculi umbilicū eius in sterilitatem castrāt.Si depastū sit in fronde: inarari protinus solum opus est.

De uitia & eruo. CA. XV.

T uitia pinguescunt arua: nec ipsa agricolis operosa:uno sulco sata:nō sarrit̄: nō stercorat̄:nec aliud q̄ deoccat̄. Sationis eius tria tpa. Circa occasum arcturi: ut decēbri mense pascat. Tunc optime serit̄ in semen. Aeq; nāq; fert depasta. Secūda satio mense ianuarii est:nouissima martio:ac tum ad frondē utilissima.Siccitatē ex oībus: quæ seruntur:maxime amat:nō aspernat̄ ēt umbrosa.Ex semine eius si lecta matura est palea: cæteris præfert̄. Vitibus præripit succū:languescūtq; si in arbustiis serat̄. Nec erui operosa cura ē. Hoc amplius:q̄ uitia runcat̄: & ipsum medicaminis uim obtinens.Quippe per eruum Diuū augustū curatum:epistolis ipsius memoria extat.Sufficiūt singulis boum iugis modii quini sati. Martio mense satum:noxium esse bubus aiunt.Item autumno grauedinosum. Innoxium autē fieri primo uere satum.

De fœnogræco:& farragīe:& de ocino:& medica:& cytiso. CA. XVI.

T silicia hoc est fœnogræcum scarificatione seritur:nō altiore quattuor digitoꝝ sulco:quantoque peius tractatur: tanto prouenit melius. Ratum dictu:esse aliquid: cui prosit negligentia.Id autem:quod secale atque farrago appellatur:occari tantum desiderat.Secale taurini sub alpibus asiam uocant teterrimum:& tantum ad arcendam famem utile.fœcunda sed gracili stipula: nigritia triste:sed pōdere præcipuū. Admiscetur huic far:ut mitiget amaritudinem eius:& tamen sic quoq; ingratissimum uentri est. Nascitur qualicunq; solo;cum centesimo grano. Ipsumq; pro letamine est.Farrago ex recrementis farris prædensa seritur:admixta aliquando & uitia. Eadem aliquando in africa fit ex hordeo.Oīa hæc pabularia.Degenerantque ex leguminibus:quæ uocatur cracca:in tantum columbis grata: ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri.Apud antiquos erat pabuli genus:quod Cato ocinū uocat:quo sistebant aluum bubus.Id erat e pabulis segete uiridi desecta:anteq̄ gelaret. Sura Manulius id aliter interpretatur:& tradit fabæ modios.x.uitiæ duos:tantundem & eruilæ in iugero: autumno misceri & seri solitos.Melius & auena græca:cui non cadit semen:admixta. Hoc uocitatum ocinum: boumque causa seri solitum. Varro appellatum a celeritate proueniendi.Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta per bella persarum: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicenda tanta dos eius:ut cum uno satu:amplius q̄ tricenis annis duret.Similis est trifolio caule:foliisq;:geniculata:quicquid in caule assurgit in folia cōtrahitur. Vnum de ea & cytiso uolumen Amphilochus fecit confusum.Solum in quo seratur:elapidatum purgatumq;. Subigitur autumno:mox aratum & occatum integit̄ crate iteꝝ & tertio: qnis diebus interpositis & fimo addito.Poscit autem siccum:succosum:uel riguum:ita præparatum seritur mēse maio:ali⸗

as pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari: internascétesq; herbas excludi. Id præstant in iugera modia uicena: ĩmouendum ne adurat: terraq; protinus integi debet. Si sit humidũ solum: herbosum ue uincitur: & desciscit in pratum. Ideo ꝓtinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda est: manu potius q̃ sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiẽs refloruit. Id sexies euenit per annos: cũ minimum quater. In semen maturescere prohibendum est: quia pabulum utilius est usq; ad trimatum. Verno seri debet: liberarique cæteris herbis: ad trimatum marris a solo radi. Itaq; reliquæ herbæ intereũt sine ipsius dãno: propter altitudinem radicum. Si euicerint herbæ: remedium unicum est: aratio: sæpius uertendo: donec omnes aliæ radices intereant. Dari non ad satietatem debet: ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuaẽ. De cytiso: cui & ipsi principatus datur in pabulis: affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum oĩum natura peragẽda est: cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

uel in aruis
uel in aris
uel radicis
uel replere sanguine

De uitiis frugũ: & remediis: & qd ĩ quoq; terræ gñe debeat seri: CA. XVIII.

Rimum oĩum frumenti uitium auena est: & hordeum in eã degenerat: sicut ipsa frumenti fit instar. Quippe cum germaniæ populi edant eam: neq; alia pulte uiuãt. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiũ. Sequentem cãm habet imbecillitas seminis: cũ diutius retentũ est terra: prius q̃ erumpat. Eadem est ratio si cariosum fuit: cũ sereret. Prima aũt statim eruptione agnoscitur: ex quo apparet in radice esse cãm. Est & aliud ex uicino auenæ uitiũ: cũ amplitudine inchoata granum: sed nondum matura: priusq̃ roboreẽ corpus afflatu noxio cassum: & inane a spica euanescit quodã arbortiuo. Vẽti aũt tribus tpibus nocent frumẽto: & hordeo. In flore: aut ꝓtinus cũ defloruere: uel maturescere incipiẽtibus. Tũc n. exinaniũt grana. Prioribus causis nasci ꝓhibent. Nocet & sol creber e nube. Nascuntur & uermiculi in radice: cũ sementẽ imbribus secutis incluserit repentinus calor humorẽ. Gignunẽ & ĩ grano: cũ spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cãtharis dictus scarabeus paruus frumẽta erodẽs. Oĩa ea aĩalia cũ cibo deficiunt. Oleũ: pix: adeps cõtraria seminibus. Cauendũq; ne contacta eis tunc seranẽ. Imber in herba uitilis tm̃. Florentibus aũt frumẽto & hordeo nocet. Leguminibus innocuus: ꝓterq̃ ciceri. Maturescentia frumẽta imbre lædunẽ: & hordeũ magis. Nasciẽ & herba alba: panico similis: occupãs arua: pecori quoq; mortifera. Nã loliũ: & tribulũ & carduũ: lappãq; nõ minus q̃ rubum: inter frugũ morbos potius q̃ inter ipsius terræ pestes numerauerim. Cæleste frugum: uinearũq; malũ nullo minus noxiũ est rubigo. Frequẽtissima hæc in roscido tractu: conuallibusq;: ac perflatum non habentibus. E diuerso carent ea uentosa: & excelsa. Inter uitia segetum & luxuria est: cum onerata fertilitate procumbũt. Cõmune autem omnium satorum uitium urica: etiam ciceris: cum salsilaginem eius abluendo imber dulcius id facit. Est herba quæ cicer enecat: & eruum circũligando se: uocatur orobanche. Triticum simili modo herba. Hordeum festuca quæ uocatur ægilops. Lentem herba securidaca: quam græci a similitudine pelecinon uocant. Et hæ quidem complexu necant. Circa philippos autem ateramnum nominant in pingui solo herbam: qua faba necaẽ: ea non nunq̃ in macro: cum udam quidam uentus afflauerit. Eræ granum minimum est in cortice aculeato. Cum est in pane: celerrime uertigines facit. Aiuntque in asia & græcia balneatores: cum uelint turbam pellere: carbonibus id semen iniicere. Nascitur & phalangius in eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in uitia: aliquando e terra cochleæ minutæ mirum immodum erodẽtes eam. Et morbi quidẽ hi sunt. Remedia eorum: quæcũq; pertinent ad herbas: in sarculo: & cũ semẽ iactaẽ cinere. Quæ uero in semine & circa radicẽ consistũt: ꝓcedente cura cauenẽ. Vino autem semina perfusa minus ægrotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabã: sic etiã grandescere ꝓmittit. Quidam uero si triduo ante satum urina & aqua macereẽ: ꝓcipue adolescere putãt. Ter quidem sartam modiũ fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupssi foliis tusis si misceantur: non esse uermiculis obnoxia: nec si interlunio serantur. Multi ad milii remedia: rubetã noctu aruo circunferri iubent: priusq̃ sarriatur: defodiq; in medio inclusam uase fictili. Ita nec passerem nec uermem nocere: sed eruẽdam priusq̃ metatur: alioquin amarum fieri. Quin & armo talpæ cõtacta semina uberiora esse. Democritus succo herbæ quæ appellatur aizoõ in tegulis nascens tabulisessum latine sedum: aut digitellum medicata seri iubet omnia semina. Vulgo uero si dulcedo noceat: & uermes radicibus inhæreãt: remedium est amurca pura: ac sine sale spargere: deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit: rũcare: ne herbæ uincãt. Pestem a milio: atque panico: sturnoq; passeq; ue agmina scio abigi herba: cuius nomen est igno-

uel alia
uel q̃ rubigo
uel securicula

tum:i quattuor angulis ſegetis defoſſa:mirú dictu:ut omnino nulla auis intret. Mures abigunt
cinere muſtellæ:uel fellis diluto:& ſemine ſparſo:uel decoctarú aqua.Sed redolet uirus animali
um eo℞ etiam in pane.Ob id felle bubulo ſemina attingi utilius putant.Rubigo quidem maxi
ma ſegetú peſtis:lauri ramis in aruo defixis:trãſit in ea℞ folia ex aruis.Luxuria ſegetum caſtigat
dente pecoris in herba duntaxat:& depaſtæ quidem uel ſæpius nullá in ſpica iniuriam ſentiút.
Retonſarum uero etiam ſemel omnino:certum eſt granum longius fieri:ſed inane caſſumq; ac
ſatum non naſci.Babylone tamen bis ſecant:tertio depaſcunt:Alioquin folia tantum fierent:Sic
quoq; cum quintodecimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli.Verum diligentioribus cú centeſi
mo quinquageſimo.Neq; eſt cura difficilis.Quá diutiſſime aquari gaudét:ut præpinguis & dé
ſa ubertas diluatur.Limum autem non inuehunt euphrates:tigriſq;:ſicut in ægypto nilus. Nec
terra ipſa herbas gignit. Vbertatis tamen tantæ ſunt:ut ſequente anno :ſpõte reſtibilis fiat ſeges:
impreſſis ueſtigio ſeminibus.Quæ tanta ſoli differẽtia ammonet terræ genera in fruges deſcri
bere?Igitur Catonis hæc ſentẽtia eſt. In agro craſſo & læto frumentú ſeri.Si uero nebuloſus ſit:
idem: rhaphanum:milium:panicum i frigido & aquoſo prius ſerendum:poſtea in calido.In ſo
lo autem rubricoſo:uel pullo:uel harenoſo:ſi non ſit aquoſum:lupinum. In cretoſo & rubicoſo
& aquoſiore agro:adoreum.In ſicco & non herboſo:nec umbroſo triticum.In ſolo ualido fabá.
Vitiá uero:q̃ minime aquoſo herbidoq;.Siliginem & triticum in aperto loco edito:q ſole q̃ diu
tiſſime torreatur.Lentem in fruteto:& rubicoſo: qui non ſit herbidus. Hordeum in nouali: &
in agro quod reſtibile poſſit fieri : trimeſte : ubi ſementem maturam facere non poſſit: & cu
ius craſſitudo ſit reſtibilis.Subtilis & illa ſentẽtia.Serenda eſſe ea in tenuiore terra:quæ nõ mul
to indigent ſucco:ut cytiſus & cicer:exceptis leguminibus quæ ueluntur e terra:non ſubſecan
tur. Vnde & legumina appellata : quia ita leguntur.In pingui autem quæ cibi ſunt maioris: ut
olus:triticum:ſiligo:linum.Sic ergo tenue ſolum hordeo dabitur:Minus enim aliméti radix po
ſcit.Leuior terra:denſiorq; tritico.In loco humili far:adoreum potius:q̃ triticum ſeretur. Tem
perato & triticum & hordeum.Colles robuſtius:ſed minus reddút triticum.Far:& ſiligo: & cre
toſum:& uliginoſum ſolum ſortiuntur.

De prodigiis frugú:& arandi diſciplina:& uome℞ generibus. CA. XVIII.

Est & in frugibus oſtẽtú.Semel(quod equidem inuenerim)accidit.P.Elio.Gn. Corne
lio coſſ.quo anno ſuperatus eſt Hannibal.In arboribus enim tunc nata produnt fru
menta. Et quoniam de frugum terræq; generibus abunde diximus: nunc de arandi
ratiõe dicemus:ante omnia ægypti fœlicitate cõmemorata.Nilus ibi coloni uice fun
gens euagari incipit(ut diximus)a ſolſtitio:aut noua luna:ac primo lente:deinde uehementius:
q̃diu in leone ſol eſt.Mox pigreſcit:in uirginem tráſgreſſo:atq; in libra reſidet.Si.xii.cubitos nõ
exceſſerit:fames certa eſt:Nec minus ſi.xvi.exuperauerit.Tanto enim tardius decedit : quanto
abundátius creuit:& ſemẽtem arcet.Vulgo credebatur ab eius deceſſu ſerere ſolitos:mox ſues
impellere ueſtigiis ſemina deprimentes:& in madido ſolo credo antiquitus factitatum . Nunc
quoque non multo grauiore opera:ſed tamen inarari certum eſt : abiecta prius ſemina in limo
digreſſi amnis:hoc eſt nouẽbri menſe incipiente.poſtea pauci runcát:quod botaniſmon uocát.
uel excutit Reliqua pars:non niſi cum falce arua uiſit pauloante Calen.aprilis.Peragitur autem meſſis mé
ſe maio : ſtipula nunquam cubitali. Quippe ſabulum ſubeſt:granumque limo tantum contine
tur . Excellentius in thebaidis regionibus frumentum: quam paluſtribus ægyptijs. Similis ra
tio:ſed fœlicitas maior:babyloniæ:ſeleuciæ euphrate:atque tigri reſtagnantibus : quoniam ibi
rigandi modus manu temperatur.Syria quoq; tenui ſulco arat:cum multifariam in italia octo
ni boues ad ſingulos uomeres anhelent.In omni quidem parte culturæ:ſed in hac quidem ma
xime ualet oraculum illud.Quid quæque regio patiatur. Vomerum plura genera.Culter uoca
tur prædenſam prius:quam præſcindatur:terram ſecans:futuriſque ſulcis ueſtigia præſcribens
inciſuris:quas reſupinus in arando mordeat uomer . Alterum genus eſt uulgare roſtratum uti
uectis . Tertium:in ſolo facili:nec toto porrectum dentali:ſed exigua cuſpide : in roſtro latior.
uel faſtigiata Hæc quarto generi:ſed exacutior in mucronem faſtigata:eodemque gladio ſcindens ſolum : &
acie laterum radices herbarum ſecans: non pridem inuentum in rhetia . Galliæ uero duas addi
uel plaumorati derunt rotulas:quod genus uocant plámorati . Cuſpis effigiem palæ habet . Serunt ita non niſi
cúlta terra:& fere noua.Latitudo uomeris ceſpites uerſat.Semé ꝓtinus iniiciunt.Crateſq; déta
uel ꝓrellis tas ſuptrahút.Nec ſarrienda ſunt hoc modo ſata:ſed porcellis binis terniſq; ſic arant . Vno iugo
uel ꝓſellis boum cenſeri anno:facilis ſoli quadragena iugera: difficilis tricena: iuſtum eſt.

De temporibus arandi:& iunctione boum: CA. XIX.

N arando magnopere seruandū est Catonis oraculum. Quid est primū? Agrū bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertiū? stercorare. Sulco ne ares. Tēpestiue ares. Tepidioribus locis a bruma proscindi arua oportet: at frigidioribus ab æquinoctio uerno. Et maturius sicca regione q̄ humida: Maturius densa terra q̄ soluta: pigui q̄ macra. Vbi siccæ & graues æstates: terra cretosa: aut gracilis: Vtilius inter solstitiū & autūni æq noctium aratur. Vbi leues æstus frequētes imbres pingue: herbosumq; solū: ibi melius caloribꝰ. Altum & graue solū: ēt hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridū pauloante sationis tp̄s. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi oī arato. Prius q̄ ares: ꝓscindito. Hoc utilitatem habet: q̄ in uerso cespite herbaꝝ races necantur. Quidā utiq; ab æquinoctio uerno ꝓscindi uolunt: quodq; uere semel aratū est: a temporis argumento: uerum actum uocat̄. Hoc in nouali atque requieto necessarium est. Nouale est: quod alternis annis seritur. Araturos boues q̄ arctissime iungi oportet: ut capitibus sublatis arent. Sic minime colla contundunt. Si inter arbores uitesq; aretur: fiscellis capistrari: ne germinū tenera præcerpant. Securiculam insitiuam pendere: q̄ intercidantur radices. Hoc melius: q̄ conuelli aratro: bouesq; luctari. In arando uersū peragi: nec strigare in actu spiritus. Iustum est proscindi sulco dodrātali: iugeꝝ uno die: iterari sesquiiugeꝝ: si sit facilitas soli. Si minus proscindi semissem: iterari assem. Quando & animalium labori natura leges statuit. Omne aruum rectis sulcis: mox & obliquis subigi debet. In collibus: transuerso tātum monte aratur: sed mō in superiora: modo in inferiora rostrante uomere. Tantūq; est laboris hoī: ut etiam boum uice fungatur. Certe sine hoc animali montanæ gētes sarculis arant. Arator nisi incuruus: præuaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaq; caueat̄: ubi inuentū est. Purget uomerem subinde stimulus cuspidatus rulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur: glebæ ne exultent. Male aratur aruum: quod satis frugibus occandum est. Id demū recte subactum erit: ubi non intelliget̄ utro uomer ierit. In usu est: & collicias interpone re: si ita locus poscat: ampliore sulco: quæ in fossas aquam deducant.

uel sæpius
uel rallo
uel eruda
ul' frugalis
ul' uomeri erit
uel colligat̄

De occādo: & quodā arationis gn̄e: & iteratione: & resectiōe. CA. XX.

Ratione per transuersum iterata: occatio sequitur: ubi res poscit: crate uel rastro: & sato semine: iteratio. Hoc quoq; ubi consuetudo patit̄ crate dentata: uel tabula aratro adnexa: qd' uocāt lirare: operiētes semia. Vnde primū appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse: cū dixit optimā esse segetē: q̄ bis solē bis frigora sensisset. Spissius solum sicut plerūq; in italia quinto sulco seri melius est: in thusis uero nono. At fabam: & uiciam non proscisso serere sine dāno: compēdiū operæ est. Nō omittemus unā etiamnum arandi rationē: in transpadana italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cum subiectos alpibus depopularētur agros: pannicum miliūq; iam excrescēs tentauere. Postq̄ respuebat natura inararunt. At illæ messes duplicatæ docuere: quod nunc uocant artrare: idest aratrare (ut credo) tūc dictum. Hoc fit uel incipiēte culmo: uel tum si iā aut bina ternaue emiserit folia. Nec recens subtrahemus exēplum. In treuerio agro tertico ante hūc annum compertum. Nam cum hyeme prægellida captæ segetes essent: reseuerūt: resarriētes campos mense martio: uberrimasq; messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. CA. XXI.

lliginem: far: triticum: semen: hordeum occato: sarrito: runcato: quibus dictū erit diebus. Singulæ operæ cuiusq; generi in iugero sufficiēt. Sarculatio induratam hyberno rigor̄ soli tristitiam laxat tēporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet: caueat ne frumēti radices suffodiat. Triticū: hordeū: semē: fabam bis sarrir̄: melius. Rūcatio cum seges in articulo est: euulsis inutilibus herbis frugum radicem uindicat: segetēq; discernit a cespite. Leguminū cicer eadē: quæ far desiderat. Faba rūcari nō gestit: quoniam euincit herbas. Lupinū runcat̄ tm̄. Miliū panicū occatur: & sarritur: nō iteratur: nō rūcat̄: silia: & fasioli occantur tm̄. Sunt genera terræ: quaꝝ ubertas pectinari segetē in herba cogat. Cratis & hoc genus dētatis stilis ferreis. Eademq; nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt: sarculo iterum excitari necessarium. At in bactris: africa cyrene: oīa hæc superflua: Quæ fecit indulgentia cæli: & a semente nō nisi nonis mensibus in areā redeūt: quia siccitas coercet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet: & hoc (si patiātur ruris spatia) utilissimū ꝓculdubio ē. Quod si neget conditio: far serendū: unde lupinū: aut uitia: aut faba sublata sint: & quæ terrā faciāt lætiorē. In primisq; & hoc notandū: quædā propter alia seri obiter: sed paꝝ pue

nire priori diximus uolumine:ne eadé ſæpius dicãtur.Plurimum enim refert ſoli cuiuſcꝫ ratio.

Exépla diuerſaꝝ:& de ſumma fertilirate:& bifera uite:& aquaꝝ diff erentia. CA. XXII.

Ciuitas africæ in mediis ſita harenis:ſyrtis petentibus leptin:quæ magna uocaẗ.Taca
pe fœlici ſuper oẽ miraculũ riguo ſolo:ternis fere mili bus paſ.in oẽm parté.Fõs abũ
dat largus quidã: ſed certis horaꝝ ſpatiis diſpenſatus inter incolas. Palmæ ibi ꝑgrádi
ſubdiẗ olea:huic ficus:fico punica:illi uitis:ſub uite ſeriẗ frumentũ:mox legumé:de
mũ olus:oĩa eodẽ anno:oĩacꝫ aliena umbra alunẗ.Quaterna cubita eius ſoli in quadratum:nec
ut a porrectis metianẗ digitis:ſed in pugnũ cõtractis:quaternis denariis uenundanẗ.Sup oĩa eſt:
uel pereát biferã uitem bis anno uindemiare.Et niſi multiplici partu exinaniaẗ ubertas:pereant luxuria ſin
guli fructus.Nunc uero toto anno metiẗ aliqd.Cõſtatcꝫ fertilitati nõ occurrere hoĩes. Aquarũ
quocꝫ dñia magna riguis eſt.In narbonenſi ꝓuincia nobilis fons orge noĩe ẽ.In eo herbæ naſcũẗ
in tm̃ expetitæ bubus:ut merſis capitibus totis eas quærãt uiribus.Sed illas in aqua naſcẽtes:cer
tum eſt nõ niſi imbribus ali.Ergo quiſcꝫ ſuá terrá aquamcꝫ nouerit.

De qualitate terræ:& ſtercoratione. CA. XXIII.

SI fuerit illa terra quá appellauimus tenerá:poterit ſublato hordeo:miliũ ſeri:eo cõdi
to rhaphanus:iis ſublatis hordeũ:uel triticũ:ſicut in cãpania.Satiſcꝫ talis terra araẗ:cũ
ſeriẗ.Alius ordo:ut ubi adoreũ fuerit: ceſſet quattuor menſibus hybernis:& uernam
fabam recipiat:aut antehyemalem:ne ceſſet.Necnon minus pinguis alternari poteſt
ita:ſi frumen to ſublato legumen tertio ſeratur.Gracilior & in annum tertium ceſſet.Frumentũ
quidã ſeri uetant:niſi in ea:quæ proximo anno quieuerit.Maximã huius loci parté ſtercoratiõis
obtinet rõ:de qua & priore diximus uolumĩe.Hoc tm̃ unũ in cõfeſſo é:niſi ſtercorato ſeri non
oportere:quãq̃ & hic leges ſint ꝓpriæ.Miliũ:panicum:rapa:napus niſi ĩ ſtercoratione nõ ſeranẗ.
Non ſtercorato frumétum:potius q̃ hordeum ſerito.Item in noualibus tametſi in illis fabá ſeri
nolunt:eandé ubicũcꝫ q̃ recentiſſime ſtercorato ſolo:Autumno aliquid ſaturus ſeptembri méſe
fimum inaret poſt imbrem.Vticꝫ ſi uerno erit ſaturus:ꝑ hyemẽ fimũ diſponat:Iuſtum eſt uehes
xviii.iugero tribui.Diſpergere auté prius q̃ areſcat:aut iactato ſemine.Si hæc omiſſa ſit ſtercora
tio:ſequens eſt prius q̃ ſerat:ante puluerẽ.Quod ut hanc quocꝫ curam determinemus:iuſtum é
ſingulas uehes fimi denario ire:in ſingulas pecudes minores:in maiores denas:niſi hic male ſub
ſtrauiſſe pecori colonum appareat.Sunt qui optime ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pe
corum mãſione.Ager ſi nõ ſtercoraẗ:alget.Si nimium ſtercoratus eſt:aduritur. Satiuſcꝫ eſt id ſæ
pe:q̃ ſupramodũ facere.Quo calidius ſolum eſt:eo minus addi ſtercoris:ratio eſt.

De bonitate ſeminum:& diſciplina ſeminandi:& quantum ex quocꝫ genere frumenti in iuge
ro ſerendum:& temporibus ſerendi. CA. XXIIII.

SEmen optimũ anniculũ:bimũ deterius:trimũ peſſimũ:ultra ſterile.Et in imo oĩum
definita gñe rõ eſt:Quod in imá areæ ſubſedit:ad ſemẽ reſeruãdum eſt.Id.n.optimũ
qm̃ grauiſſimũ.Necꝫ alio mõ utilius diſpergiẗ.Quæ ſpica ꝑ iteruilla ſemia habebit:
abiicieẗ.Optimũ ẽ granũ:quod ruber:& dẽtibus fractũ eundẽ hẽt colorẽ.Deterius:
cui plus intus albi eſt.Certũ terras alias plus ſemĩs recipere:alias minus.Religioſũcꝫ inde primũ
colonis auguriũ:cũ auidius accipiat eſurire crediẗ:& comeſſe ſemẽ.Satõnẽ locis humidis celeri
us fieri rõ eſt.ne ſemẽ imbre putreſcat.Sicciſ ſerius:ut pluuiæ ſequantur:ne diu iacẽs atcꝫ nõ con
cipiens euaneſcat.Itẽcꝫ feſtinata ſatione denſum ſpargi ſemẽ:quia tarde concipiat:ſerotina rarũ:
quia denſitate nimia neceẗ.Artis quocꝫ cuiuſdã eſt æqualiter ſpargere.Manus uticꝫ cõgruere de
bet cũ gradu:ſempercꝫ cũ dextro pede.Fit quoque quorundã occulta rõe:ꝙ ſors genialis atque
fœcũda eſt.Nõ transferẽdũ eſt ex frigidis locis ſemẽ in calida:neque ex præcocibus in ſerotina:
nihilque in cõtrariũ ꝑripere quadã falſa diligẽtia.Serere in iugero tẽperati ſoli:iuſtum eſt tritici:
aut ſiliginis modios.v.farris:aut ſeminis:quod frumenti genus ita appellamus.x. hordei.vi.fabæ
quintã partẽ amplius: q̃ tritici. Viciæ .xii.Ciceris & cicerculæ:& piſi.iii.Lupini.x. Lentis.iii. Sed
hanc cum fimo arido ſeri uolũt.Erui.vi.Siciliæ.vi.faſioloꝝ.iiii.pabuli.xx.milii panici ſextarios
quattuor.Pingui ſolo plus:gracili minus. Eſt & alia diſtinctio.In denſo aut cretoſo:aut uligino
ſo ſolo tritici:aut ſiliginis modios .vi.In ſoluta terra:& nuda:& ſicca:& læta quattuor.Macies eni
ſoli maior:niſi raꝝ culmũ habeat:ſpicam minutam facit:& inanẽ.Pinguia arua ex una ſeminis ra
dice:fruticem numeroſum fundũt:dẽſamque ſegetẽ e raro ſemine emittũt.Ergo inter quattuor
& ſex modios:pro natura ſoli:alii qnque non minus ſeri:pluresue ꝑcipiunt.Itẽ in conſito:aut cli
uoſo:aut macro.Huc pertinet oraculũ illud magnopere cuſtodiẽdũ:ſegetẽ ne defruges. Adiecit

his Accius in praxidico:ut sereret:cũ luna esset in ariete:geminis:leõe:libra:aquario. Zoroastres sole.xii.partes scorpionis transgresso:cum luna esset in tauro.Sequitur huc dilata:& maxima indigens cura:de tẽpore fruges serẽdi quæstio:magnaq́ ex parte ratione sydeꝝ cõnexa.Quá obrẽ sentẽtias oĩum in primis ad id pertinẽtes exponemus.Hesiodus:qui prĩceps oĩum de agricultura præcepit:unũ tempus serẽdi tradidit:ad uergiliarum occasum.Scribebat enim in boetia helladis:ubi ita seri diximus.Inter diligentissimos conuenit:ut in alitũ quadrupedũq́ genitura:esse quosdá ad cõceptũ ĩpetus terræ.Hos græci ita definiũt:cum sit calida & humida.Virgilius triticum & far ad uergiliaꝝ occasum seri iubet:hordeũ inter æquinoctiũ autũni & brumá.Vitiam uero:fasiolos:& lentẽ boote occidẽte.Quo fit:ut horum sydeꝝ:aliorũq́ exortus:& occasus dirigendi sint in suos dies.Sunt qui & ante uergiliaꝝ occasum seri iubeãt:duntaxat in arida terra:calidisq́ prouintiis.Custodiri.n. semẽ:corrumpente humore:& a proximo imbre uno die erumpere.Alii statim ab occasu uergiliaꝝ sequi imbres a septimo fere die.Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumni:in calidis serius:ne ante hyemẽ luxurient.Inter oẽs aũt cõuenit: circa brumam serendũ non esse magno argumento:qm̃ hyberna semina cũ ante brumam sata sint: septimo die erumpãt:si post brumá:uix.xl.Sunt qui properẽt:atq́ ita ꝓnũcient:festinatá semẽtem sæpe decipere:serotiná semper.E contrario alii uel uere potius serendũ:q̃ male in autũno.Atq́ ubi fuerit necesse inter fauonium & uernũ æquinoctium.Quidá omissa cælesti cura:ut inutili tẽporibus definiũt.Vere linũ:& auena:& papauer:atq́ uti nũc etiá transpadani seruant:usq́ in quinquatribus fabam.Siliginem nouẽbri mense:far septẽbri extremo:usq́ in idus octobris.Alii post hunc diẽ in Kalẽ.nouẽbris.ita his nulla naturæ cura est:illis nimia.Et ideo cæca subtilitas: cũ res ĩter rusticos geratur litterarũque expertes nõ mõ sydeꝝ.Et cõfitendũ est cælo maxime constare ea. Quippe Virgilio iubẽte prædisci uentos ante oĩa:ac sydeꝝ mores.Neque aliter q̃ nauigantibus seruari.Spes ardua & immẽsa:misceri posse cælestem diuinitatem imperitiæ.Sed contemplanda tamẽ grandi uitæ emolumento.Prius tamen syderalis difficultas:quam sensere ẽt periti:subiciẽda contemplationi est.Quo deinde lætior mens discedat a cælo:& facta sentiat:quæ futura ꝓnosci non possunt.

Digestio sydeꝝ in noctes & dies. CA.XXV.

Rimũ omniũ dieꝝ ipsoꝝ anni:solisque motus:prope inexplicabilis rõ ẽ.Ad.ccclxvi. adiiciunt etiamnũ intercalarios diei noctisque quadrantes.Ita fit ut tradi nõ possint certa syderum tpa.Accedit cõfessa reꝝ obscuritas:nunc ꝓcurrẽte:nec paucis diebus: tẽpestatum significatiõe:quod prochemasin græci uocant:nunc post ueniente:quod epichemasin.Et plerũque alias citius:alias tardius cæli effectu ad terram deciduo. Vnde uulgo: serenitate reddita:confectũ sydus audimus.Præterea cũ omnia hæc statis syderibus:cæloque affixis constẽt:interueniunt motus stellaꝝ grandines:imbres:& ipsi non leui effectu ut docuimus turbantque conceptæ spei ordinem.Idque ne nobis tantũ putemus accidere:& reliqua fallit animalia:sagaciora circa hoc:ut uita eoꝝ cõstet:æstiuasque alites ꝑpostere:aut ꝑpropere rigore:nec ante hybernos æstus.Ideo Virgilius errantiũ quoque sydeꝝ rõnem ediscendá ꝓcepit:ammonẽs obseruandũ frigidæ Saturni stellæ transitũ.Sunt qui certissimũ ueris indiciũ arbitrẽtur ob infirmitatẽ animalis:papilionis prouẽtũ.Ideo ipso anno cũ commẽtaremur hæc.notatũ est:prouẽtũ eoꝝ ter repetito frigore extinctũ:aduenasque uolucres ad.vi.Kalẽ.februarii spem ueris attulisse: mox sæuissima hyeme conflictatas.Res anceps:primũ omnium a cælo peti legẽ.Deinde eam argumẽtis esse quærendam.Super omnia est mundi conuexitas:terrarumque globi differentia:eodem sydere alio tẽpore aliis aperiẽte se gentibus.Quo fit:ut causa eius non iisdẽ diebus ubique ualeat.Addidere difficultatẽ & auctores:diuersis in locis obseruando:mox etiam in iisdẽ diuersa prodẽdo.Tres autẽ fuere sectæ:chaldæa:ægyptia:græca.His addit apud nos quartam Cæsar dictator:annos ad solis cursum redigẽs singulos:Sosigene perito sciẽtiæ eius adhibito.Et ea ipsa ratio postea cõperto errore:correcta est.Ita ut.xii.annis continuis nõ intercalaret:quia cœperat sydera annus morari:qui prius antecedebat.Et Sosigenes ipse tribus commẽtationibus(quáq̃ diligẽtior esset cæteris)non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo.Auctores prodidere ea:quæ prætexuimus uolumini huic:raro illius sentẽtia cum alio cõgruẽte. Minus hoc in religs mirum:quos diuersi excusauere tractus.Eorum qui in eadem regione dissidere unam discordiam ponemus:exempli gratia.Occasum uergiliarum matutinum Hesiodus(nam huius quoque nomĩe extat astrologia) tradidit fieri:cum æquinoctium autumni conficeretur. Thales.xxv.die ab æquinoctio: Anaximander.xxix.Eudemon.xlviii.Nos sequemur obseruationem Cæsaris:maximeque hæc erit italiæ rõ.Dicemus tñ & aliorum placita.Id quoniam non unius terræ: sed to

tius naturæ interpretes sumus: nõ auctoribus positis: id enim uerbosum est: sed regionibus: ut le
gentes tm̄ meminerint: breuitatis gratia. Cum attica noĩata fuerit simul intelligere cycladas insu
las. Cum macedonia magnesiam: thraciam. Cũ ægyptus phœnicẽ: cyprũ: ciliciã. Cũ bœtia locri
dem: phocidẽ: & finitimos semper tractus. Cũ hellespontus: chersonnesum: & cõtinẽtia usqꝫ atho
montẽ. Cũ ionia: asiã: & insulas asiæ. Cũ peloponesus: achaiam: & ad hespeꝝ iacentes terras. Chal
dæi: assyriam & babyloniam demonstrabunt. Africã: hispaniam: galias sileri nõ erit miꝝ. Nemo
enim obseruauit in iis: qui sydeꝝ proderet exortus. non tm̄ difficili ratiõe dinoscent̃ in illis quo
qꝫ terris digestione circuloꝝ: quã in sexto uolumĩe fecimus: qua cognitio cæli non gẽtiũ mõ: ue
rum urbiũ quoqꝫ singulaꝝ intelligit̃: nota ex iis terris quas noĩauimus: sumpta cõuexitate circu
li ꝑtinẽtis ad q̃s quisqꝫ q̃ret: & terras ad eaꝝ sydeꝝ exortus: ꝑ oĩum circuloꝝ pares umbras. In
dicãdũ & illud tẽpestates ipsas ardores suos habere q̃drinis ãnis. Et easdẽ nõ magna dr̃ia reuer
ti rõne solis: octonis uero augeri easdem: cẽtesima reuoluẽte se luna. Oĩs aũt ratio obseruata est
tribus modis: exortu sydeꝝ: occasuqꝫ: & ipsoꝝ tempoꝝ cardinibus. Exortus occasusqꝫ binis mo
dis intelliguntur. Aut enim aduentu solis occultantur stellæ: & conspici desinunt: aut eiusdẽ ab
scessu proferũt se in emersum. Hoc melius: q̃ exortum cõsuetudo dixisset: & illud occultationẽ
potius q̃ occasum. Alio modo quo die incipiunt apparere: uel desinunt oriente sole: uel occiden
te: matutini uespertiniue cognominati: prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit.
Dodrantes horarum: cum minimum: interualla ea desiderãt ante solis ortum: uel post occasum:
ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriũtur: & occidunt. Omnisqꝫ sermo de his est stellis:
quas adhærere cælo diximus. Cardo tẽporum: quadripartita anni distinctione cõstat. Per incre
menta lucis auget̃ hoc a bruma: & æquatur noctibus: uerno æquinoctio in diebus. xc. tribus ho
ris. Deinde superat noctes ad solstitium diebus. xciiii. horis. xii. usqꝫ ad æquinoctium autũni. Et
cum æquata die procedit ex eo ad brumã diebus. lxxxix. horis tribus. Horæ nunc in omni acces
sione æquinoctiales: non cuiuscũqꝫ diei significantur: omnesqꝫ eæ differentiæ fiunt in octauis ꝑ
tibus singuloꝝ. Bruma capricorni ad octauo Calen. ianuarii fere. Aequinoctiũ uernum: arietis:
Solstitiũ: cancri: Alterumqꝫ æquinoctiũ libræ. Qui & ipsi dies raro nõ aliquos tẽpestatum signi
ficatus hñt. Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis tẽpoꝝ diuidunt̃: ꝑ media oẽs dieꝝ
spacia. Quoniam inter solstitiũ & æquinoctiũ autumni: fidiculæ occasus qui autumnum ĩchoat
dies. xlvi. At ab æquinoctio eo ad brumã uergiliaꝝ matutinus occasus hyemẽ: dies. xliii. iter bru
mã & æquinoctiũ dies. xlv. Flatus fauonii uernũ tẽpus. Ab æqnoctio uerno initiũ æstatis dies:
xlviii. uergiliaꝝ exortus matutinus: Nos incipiemus a semẽtibus frumenti: hoc est uergiliarum
occasu matutino. Nec deinde paruorum syderum mentione: concidenda ratio est: & difficultas
rerum augenda: cum sydus uehemens orionis iisdem diebus longo decedat spacio. Sementibus
tp̃a pleriqꝫ præsumunt: & ab. xi. die autũnalis æquinoctii fruges serunt: adueniente coronæ exor
tu cõtinuis diebus certo ꝓpe imbrium promissu. Xonophon nõ ante q̃ deus signũ dederit. Hoc
Cicero nouembris imbre fieri interpretatus est: cũ sit uera rõ nõ prius serendi: q̃ folia cœperint
decidere. Hoc ipso uergiliaꝝ occasu fieri putant. Aliqui ad. iii. idus nouẽbris: ut diximus seruãt:
quoniã id sydus ẽt uestis istitoris est: & est in cælo notatu facillimũ. Ergo ex occasu eius de hye
me augurant̃: quibus est cura negociatoris insidiãdi auaritiæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemẽ
denunciat: statimque augent lacernaꝝ precia. Sereno asperam: & reliquarum uestium accẽdunt.
Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habeat inter suos uepres: humumque suam aspiciẽs:
cum folia uiderit decidua. Sic indicat̃ anni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enim senti
tur: ut cæli locique efficit natura. idque in hac rõne præcellit: quod eadem & in mundo publica
est: & unicuique loco peculiaris. Miretur hoc qui non meminerit ipso brumali die pulegium in
carnariis florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. Et serendi igitur hoc signũ dedit. Hæc
est uera interpretatio argumentũ naturæ secum afferens. Quippe se & terra peti suadet: ꝓmittit
que quandam stercoris uicem: & contra rigores terranr: satusque operiri a se nũciat: & monet fe
stinari. Varro in fabæ utique satu: hanc obseruationem custodiri præcipit. Alii plena luna seren
dã. Lẽtẽ uero a. xxv. ad. xxx. Vitiam quoque eiisdẽ lunæ diebus. Ita demum sine limacibus fore.
Quidam pabuli causa sic seri iubent: seminis autem uere. Est & alia manifestior ratio: mirabilior
naturæ prouidentia. In qua Ciceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperque grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.
Ter fruges fondens: tria tempora monstrat arandi.

ul. Seruant
qꝫ id sydus
etiã uestis
institores
uel. qm̄ id
sydus ẽt ue
stis institu
tor: est
uel corona
riis

Ex his unum hoc erit idem & lino:& papaueri serédo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarméta: quæ tibi in satione superant: in segete comburito. Vbi eas combusseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visc⁊ somnifera etiã satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturæ: & qd quoq⁊ mense in agro fieri oporteat. CA.XXVI.

Erum ut pariter oĩs culturæ: quoddã breuiariũ peragaẽ: eodẽ tpe cõuenit & arbores stercorare: accumulare itẽ uineas. Sufficit ĩ iuge⁊ opa: & ubi patietur loci rõ: arbusta ac uineas putare: seminariis solũ bipalio pparare: foueas aperire: aquã de agro pellere: torcular lauare: & recõdere. A Calẽ. nouẽbris gallinis oua suppõere nolito: donec bruma cõficiaẽ. In eũ diẽ terna dena subiicito æstate tota: hyeme pauciora: nõ tamẽ ĩfra nouena. Democritos talẽ futurã hyemem arbitraẽ: qualis fuerit brumæ dies: & circa eũ terni: item solstitio æstatẽ. Circa brumã pleriq⁊ bissẽptẽ halcyonũ fœtura uẽto⁊ gẽtẽ mollius cælũ: sed & in his & ĩ aliis oĩbus ex euentu significationũ intelligi sydera debebũt: nõ ad dies utiq⁊ pfinitos spectari tẽpestatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tum defæcari: etiam diffundi Higinus suadet a cõfecta ea septimo die: utiq⁊ si septima luna competat. Cerasa circa brumam seri. Bubus glandem tunc aspergi conuenit in iuga singula modios. Largior ualitudinem infestat: & quocunq⁊ tempore detur si minus. xxx. diebus continuis data sit: narrãt uerna scabie pœnitere. Materiei cædendæ tẽpus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxĩe uirgilia cõstant: cum sint noctes tanto ampliores. Qualos: crates: fiscinas texere: Faces incidere. Ridicas præparare interdiu. xxx. palos. lx. In lucubratione uespertina ridicas. v. palos. x. Totidẽ antelucano. A bruma in fauonium Cæsari nobilia sydera significant. iii. Calen. ianuarii matutino: canis occidẽs. Quo die atticæ finitimis regiõibus aquila uesperi occidere traditur. Pridie nonas ianuarii Cæsari delphinus matutino exoritur: & postero die fidicula. Quo ægypto sagitta uesperi occidit. itẽ ad. vi. idus ianuarii eiusdem delphini uespertino occasu: continui dies hyemãt italiæ: & cum sol in aquarium sentiatur transire: quod fere. xvi. Calen. februarii euenit. viii. Calen. stella regia appellata Tuberoni: in pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas februarii: fidicula uesperi. Huius temporis nouissimis diebus: ubicunq⁊ patietur cæli ratio: terram ad rosarum: & uineæ satum uertere bipalio oportet. Iugero operæ. lx. sufficiũt. Fossas purgare: aut nouas facere. Antelucanis ferramẽta acuere: manubria aptare. Dolia quassa sarcire: ipsorumq⁊ lanas scabẽdo purgare: aut nouas facere. Antelucanis a fauonio in æquinoctium uernum Cæsari significat. xvii. Calẽ. Martii triduum uarie. Et. viii. Calen. hirundinis uisu: & postero die arcturi exortu uespertĩo. Item. iii. nonas Martii Cæsar cancri exortu id fieri obseruauit. Maior pars auctorum uindemitoris emersu. viii. idus aquilonii piscis exortu: & postero die orionis. In attica milliũ apparere obseruatur. Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu. xv. uero Calen. aprilis italiæ miluum ostẽdir. xii. Calend. equum occidere matutino. Hoc interuallum temporis uegetissimum agricolis: maximeq⁊ operosum est. In quo præcipue falluntur: Neq⁊ enim illo die uocantur ad munia: quo fauonius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri intentione seruandum est. Hoc illo mense signum deus habet: obseruatione minime fallaci: aut dubia. Si quis attendat: unde spiret is uentus: quaque parte ueniat: diximus secũdo uolumĩe: & dicemus mox paulo operiosius. Interim eo die (quisquis ille fuerit) quo flare cœperit: non utiq⁊. vi. idus februarii: sed siue ante q̃ uer præuenerit: siue postquã hyemarit: post eam diem inquam innumera rusticos cura distrĩgat: & prima quæq⁊ peragantur: quæ differri nequeunt. Trimestria serantur. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma serantur: inseranturque. Vineæ pastinentur. Semina digerantur. Instaurentur alia. Harundines: salices: genistæ serantur cædanturque. Serãtur uero ulmi: populi: platani: uti dictũ est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarire hybernas fruges: maximeque far. Lex certa in eo cũ q̃ttuor fibrarum esse cœperit. Faba uero non anteq̃ trium foliorum. Tũc quoque leui sarculo purgare uerius q̃ fodere. Florentẽ utiq⁊. xv. primis diebus non attingere. Hordeum nisi sit siccum: ne serito. Putationem æquinoctio peractam habeto. Vineæ iugerum quaternæ operæ putant: alligantque. In arbusto singulæ operæ. xv. arbores. Eodem hoc tempore hortorum rosariorumque cura est: quæ separatim proximis uoluminibus dicentur: eodem & topiariorum. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum proscinditur. Virgilio maxĩe auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia: quæ non nisi temperatum solum in medio uere arari iubet: quoniam in pingui statim sulcos occupant herbæ. In gracili insecuti æstus exsiccant: certumque succum futuris seminibus auferunt. Talia autumno melius arari certum est. Cato uerna opera sic diffinit: scrobes fieri:

uel iugero

ſeminaria propagari in locis craſſis:& humidis:ulmos:ficos:poma:oleas:prata ſtercorari luna ſitiente.Quæ rigua nõ erũt ab afflatu fauonii defendit:purgari herbas:malas radicitus erui:ficus interpurgari:ſeminaria fieri:& uetera ſarciri.Hæc anteq̃ uinea florere incipiat.Itẽq; pyro florẽte:arare incipiat macra:harenoſaq;.Poſtea utique grauiſſima & aquoſiſſima.Ita poſtremo arato: Ergo hæc aratio has habebit notas lentiſci primũ fructum oſtendentis:ac pyri florentis.Erit & tertio in bulboꝝ ſatu ſcyllæ.Item in coronamentoꝝ narciſſi.Nanq; & hæc ter florent.Primoq; flore primã arationẽ oſtendunt:medio ſecundam:tertio nouiſſimã:quando inter ſeſe alia : alias notas prebent.Ac nõ in nouiſſimis cauetur:neſabis florentibus attingat̃ hedera. Id enim noxiũ & exitiale eſt ei tẽpus.Quædam uero & ſuas habent notas ſicuti ficus.Cum folia pauca in cacumine acetabuli mõ germinent:tunc maxime ſerendas ficus.Aequinoctiũ uernum.ad.viii. Calẽ. aprilis peragi uidetur.Ab eo ad uirgiliaꝝ exortũ matutinũ: Cæſari ſignificant Calen. aprilis.iii. nonas aprilis.In attica uergiliæ ueſperi occultantur.Eædem poſtridie in boœtia. Cæſari autẽ & chaldæis nonis:ægypto orion & gladius eius incipiunt abſcõdi.Cæſari.vi.idus ſignificat̃ imber libræ occaſu.xiiii.Calen.maii.Aegypto ſuculæ:occidunt ueſperi:ſydus uehemẽs: & terra mariq; turbidum.xvi.atticæ.xv.Cæſari cõtinuoq; triduo ſignificant.Aſſyriæ aũt.xii.Calen.hoc eſt uulgo appellatũ ſydus palilicium:quoniam.xi.Calẽ.maii urbis romæ natalis: quo fere ſerenitas redditur.Claritatem obſeruationi dedit.nimborum argumẽto:hyadas appellãtibus græcis has ſtellas: Quod noſtri a ſimilitudine cognominis:græci propter ſues impoſitũ arbitrantes: imperitia appellauere ſuculas.Cæſari ad.viii.Calen.notatur dies.vii.Calen.Aegypto hædi exoriunt̃.vi.Calen.Boœtiæ & atticæ canis ueſperi occultat̃.Fidicũla mane orit̃.v.Calen.Aſſiriæ oriõ totus abſcondit̃.Tertio aũt canis.vi.nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriũtur. Et.viii.idus capella pluuialis.Aegypto aũt eodẽ die canis ueſperi occultatur.Sic fere in.vi.idus maii:qui eſt uergiliarum exortus decurrũt ſydera.In hoc tpis interuallo.xv.diebus primis agricolæ rapiẽda ſunt ea: quibus peragendis ante equinoctiũ non ſuffecerit.Dum ſciat inde natam exprobrationẽ fœdã putantiũ uites per imitationẽ cãtus alitis temporarii:quẽ cuculũ uocant. Dedecus enim habetur:obprobriũq; meritum:falcem ab illa uolucre in uite deprehẽdi:ut ob id petulantiæ ſales ẽt cum primo uere ludantur.Auſpicio tamen deteſtabiles uident̃.Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahunt̃ argumentis.Extremo aũt panici miliiq; ſatio eſt.Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo:atq; etiam in eodem aruo.Eſtq; ſignum illius maturitatis:& horum ſationis cõe: Lucentes ueſpere per arua cicidelæ.Ita appellant ruſtici ſtellantes uolatus.Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

uel tẽperarii
uel teporarii

Ne agricolæ aſpiciant ſtellas:ſed magis tpa ſerẽdæ frugis:& ortus occaſuſq; ſyderis in qbuſdã herbis:& de ſtellarum ortu : & occaſu. CA. XXVII.

Am uergilias in cælo notabiles natura fecerat : non tamen iis contenta : terreſtres fecit alias ueluti uociferans : Cur cælum intueris agricola ? Cur ſydera quæris ruſtice? iam te breuiora ſomno feſſum premunt noctes . Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo peculiares ſtellas:eaſque ueſpere:& ab opere diſurgenti oſtendo.Ac ne poſſis preterire:miraculo ſolliciro.Vides ne ut fulgor igni ſimilis:alarum compreſſu tegat̃? ſecum lucẽ habeat & noctẽ?Dedi ecce tibi herbas horaꝝ ĩdices:& ut ne ſic quidẽ oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiũ:ac lupinũ circũaguntur cum ſole.Cur ẽt nũc altius ſpectas?ipſumq; cælum ſcrutaris?Habes ante pedes tuos ecce uergilias.In certis eæ diebus proueniũt: durantq; fœdere ſyderis huiuſce.Partũq; eas illius eſſe certũ eſt.Proinde quiſq; æſtiuos fructus ante illas ſeuerit : ipſe fruſtrabit̃ ſeſe.Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat:fabaq; floreſcẽs eam euocat.Dabitur & aliud finiti frigoris indiciũ.Cũ germinare uideris moꝝ:iniuriã poſtea frigoris timere nolito.Ergo operator.Taleas oliuaꝝ ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis.Cũ herba creuerit in feſtucã:arcere aquas.Vineas pampinare.Et huic lex ſua cum pãpini quattuor digitos longitudine expleuerit.Pãpinat una opa iugeꝝ. Segetes iterare.Serit̃ uero diebus .xx.Ab æquinoctio ſartura nocere:& uineæ:& ſegeti exiſtimat̃. Et oues lauandi hoc idẽ tps eſt.A uergiliaꝝ exortu ſignificãt Cæſari poſtridie:arcturi occaſus matutini iii.idus maii.Fidiculæ exortus.xii.Calen.iunii capella ueſpere occidẽs.Et in attica canis.xi. Calen.Cæſari orionis gladius occidere incipit.ii.nonas iunii.Cæſari & aſſyriæ aqla ueſpi orit̃.viii. idus.Arcturus matutino occidit italiæ.viii.&.iiii.idus.Delphinus ueſperi exorit̃.xvii.Calẽ.iulii. gladius orionis exorit̃. Quod in ægypto poſt quatriduũ.xi.Calen.eiuſdẽ orionis gladius Cæſari occidere incipit.viii.Calẽ.iulii. uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium

conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pampinantur: curaturq; ut uinea uetus semel fossa fit: bis nouella. Oues tondentur: Lupinũ stercorandi causa uertit. Terra ꝓscindit. Vitia in pabulum secat. Faba metitur: deinde concutitur.

De pratis: & reparatõe prati: & cotibus: & falcibus: & descriptio frugũ: & sydeꝝ. CA.XXVIII.

PRata circa Calen. iunii cæduntur: quorũ facillima agricolis cura: ac minimi ĩpendii: hæc de se postulat dici. Relinqui debẽt in læto solo: uel humido: uel riguo: eaq; aqua pluuia rigari uia publica. Vtilissimũ simul & herbæ arare: deinde cratire: serere florẽ ex fœnilibus: atq; ex præsepibus fœno dilapsum spargere: priusq; cratiantur. Nec prio anno rigari: nec pasci ante secunda fœnisecia: nec herbæ uelant: obtrituq; hebetent. Senescũt pra ta: restituiq; debẽt: faba in iis sata: uel ripis: uel milio. Mox in sequente anno frumento: rursusque in prata tertio relinq. Præterea quotiẽs secta sint sicilire: hoc est q̃ fœniseces prætereũt secari. Est enim in primis inutile enasci herbas sementaturas. Herba optima in prato trifolii: proxima graminis: pessima nimmuli. Siliqua etiam dira ferendis: inuisa & equi selis est: a similitudie equinæ setæ. Secãdi tẽpus cum spica deflorescere cœperit: atq; roborari: secandũq; anteq̃ inarescat. Cato fœnum inquit non seces: priusq̃ semen matuꝝ sit. Quidam pridie rigãt ubi sunt rigua. Noctibus roscidis secari melius. Quædã partes italiæ post messem secant. Fuit hoc quoq; maioris impẽdii apud priores: creticis tantũ: transmarinisq; cotibus notis: ne nisi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato: fœnisex incedebat. Italia aquarias cotes dedit: limæ uice ĩperantes ferro. Sed aquaria protinus uiret. Falcium duo gña. Italicum breuius: ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliarum latifundia maioris compendii: quippe medias cædunt herbas: breuioresq; prætereũt. Itali fœnũ ex dextera una manu secant. Iustum est una opa iugeꝝ in die desecari: alligariq; manipulos tria milia.cc. quaternoꝝ pondo. Sectũ uerti ad solẽ: nec nisi siccum cõstrui oportet. Ni fuerit hoc obseruatũ diligenter: exhalare matutino nebulã quãdam: metasq; mox sole accendi: & cõflagrari certũ est. Rursus rigari desecta oportet: ut secetur autumnale fœnũ: quod uocant cordũ. Interannæ in umbria quater anno: secãtur etiã nõ rigua. Ter uero plerisq; in locis: & postea in ipso pabulo non minus emolumenti est: q̃ a fœno. Armentoꝝ id cura: iumẽtorũq; ꝑgeneratio suũ cuiq; cõsiliũ dabit. Optimũ maxime quadrigaꝝ quæstus. Solstitiũ peragi in.viii. parte cancri &.viii. Calẽ. iulii diximus. Magnus hic anni cardo: magna res mũdi. Ex hoc usq; ad brumam decrescunt dies: qui creuerunt sex mensibus. At sol ipse ad aquilonẽ scãdẽs asper: ardua emensus: ab ea meta incipit flecti: & digredi ad austrum: aucturus noctes aliis sex mensibus: ablaturusq; diei mensuram. Ex hoc deinde conuehendi: rapiendiq; fructus alio: at q; alios: tẽpus. & præparandi se contra sæuam: feramq; hyemem: decebatque hoc discrimẽ indubitatis notis signasse naturam. Quamobrem eas manibus ipsis agricolaꝝ ingessit: uertique iussit ipsa die folia: & esse confecti syderis signũ. Nec siluestriũ tantũ arboꝝ: remotarũque: ne in saltus deuios: montesque eundẽ esset quærentibus signa. Non rursus proximaꝝ: urbanarũque: & quæ topiario tantũ usu coluntur: quanq̃ & in iis illa uisant. Vertit oleæ ante pedes satæ. Vertit tiliæ: ad mille usus petẽdæ. Vertit populi albæ: etiam uitibus nuptæ. Adhuc paꝝ est inquit: ulmũ uitæ dotatam habes. Et huius ueterinoꝝ pabulo uersa folia stringis. Stringẽs aũt deputas. Aspice & tenebris sydus. Alia parte cælũ respiciũt: q̃ qua spectauere pridie. Salice oĩa alligas. Humillima arboꝝ: ipse toto capite altior: & huius folia circũaguntur: quid te rusticũ quereris? Non stat per me: quo minus cælũ intelligas: & cælestia scias. Dabo & auribus signũ. Palumbiũ utique exaudi gemitus. Transisse solstitium cantu ne putes: nisi cum incumbantem uideris palumbẽ. A solstitio usque ad fidiculæ occasum.vi. Calẽ. iulii Cæsari orion oxorit. zona autẽ eius.iiii. nonas assyriæ. Aegypto uero ꝓcyon matutino æstuosus: quod sydus apud romanos non habet nomen: nisi caniculam hanc uelimus intelligi: hoc est minorẽ canẽ. Sane ut in astris pingitur. Est aũt magnopẽ pertinẽs: sicut paulo mox docebimus.iii. nonas chaldæis corona occidit matutino. Atticæ orion totus eo die exoritur. Pridie idus iulii: & ægyptiis orion desinit exoriri.xvi. Calen. Augusti assyriæ procyon exoritur. Deinde postridie fere ubique confessum inter omnes sydus indicabis: qđ canis ortum uocamus: sole primam partem leonis ingresso. Hoc fit post solstitiũ.xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ: multæ uero & feræ: ut suis locis diximus. Neque est ei minor ueneratio: q̃ descriptis in deos stellis. Accenditque solem: & magnã æstus optinet causam.xviii. Kalen. augusti ægypto aquila occidit matutino: etesiarũque ꝓdromi flatus ĩcipiũt: qđ Cæsar.x. Kalẽ. sentire italiã exstiauit. Aqla atticæ matutino occidit.iii. Kalẽ. regia in pectore leonis stella matutĩo Cæsari imergit.viii. idus augusti. Arcturus medius occidit.iii. idus. fidicula occasu suo autũnũ

ul'nũmuli uel serẽdis

uel tene

uel ĩdicans

incohat:uti is adnotat.Sed & uera ratio id fieri inueni t.vi.idus eiusdem.In hoc tēporis interual
lo res sūma uitiū agit decretorio uuis sydere illo:qđ caniculā appellauimus:Vnde carbūculare
dicūt:ut quodā uredinis carbōe exustæ:nō cōparant huic malo grādinis pcellæ:nec quæq unq
annonæ itulere charitatē.Agrorum quippe mala sunt illa.Carbūculus aūt regionū latepatētiū:nō
difficili remedio:nisi calūniari magis naturā rerum hoies:q̄ sibi prodesse mallent.Ferunt Democri
tū:qui primus intellexit:ōnditq cū terris cæli societatē:spernētibus hāc curā eius opulētissimis
uel puisa ciuibus puisa olei charitate ex futuro uergiliarum ortu:qua diximus ratione:ōndemusq iam ple
uel uilitate nius:magna utilitate tūc pp spem oliuæ:coemisse in toto tractu omne oleū: mirantibus qui pau
pertatē:& quietē doctrinarum ei sciebāt:in primis cordi esse.Atq ut apparuit cā:& ingens diuitia
rū cursus:restituisse mercedē anxiæ:& auidæ dominorum pœnitētiæ:cōtētus ita pbasse opes sibi
(cū uallet)in facili fore.Hos Sestius postea e romanis sapiētiæ sectatoribus athenis fecit eadē ra
tione.Tanta litterarum occasio est.Quas equidē miscebo agrestibus negociis:q̄ potero dilucide:at
q pspicue.Plerıq dixere:rorē inustū sole acri frugibus rubiginis cām esse:& carbūculi uitibus.
Quod ex parte falsum esse arbitror:omnēq uredinem frigore tantum innoxio constare sole.Id
manifestū fiet attendētibus.Nam primū oīum hoc nō euenire nisi noctibus:& āte solis ardorē
deprehenditurq:totūq lunari ratōe cōstat:qm̄ talis iniuria nō fit nisi interlunio:plena ue luna:
hoc est pualente:utroq enim habitu plena est:ut sæpius diximus.Sed interlunio omne lumē qđ
a sole accipit cælo regerit.Differentia utriusq habitus magna:sed māifesta.Nāq interlunio æsta
te calidissima est:hyeme gelida.Econtrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes: hyeme tepi
das.Causa euidens.Sed alia redditur a Fabiano græcisq auctoribus.Aestate enim interlunio ne
cesse ē:ut cū sole nobis proximo circulo currat:igne eius cominus recepto candēs:eadem inter
lunio absit hyeme:quando abscedit & sol.Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli.Hye
me aūt ad nos per æstiuū circulū accedat.Ergo per se roscida:quotiēs alget:infinitū quantū illo
tempore cadētes pruinas cōgelat.Ante oīa aūt duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus.
Vnum:quod tēpestates uocamus:in quibus grandines: procellæ cæteraq similia intelliguntur.
Quæ cū acciderint:uis maior appellatur.Hæc ab horridis syderibus exeunt:ut sæpius diximus:
ueluti arcturo:orione:hædis.Alia sunt illa:quæ silente cælo:serenisque noctibus fiunt:nullo sen
tiente:nisi cum facta sunt.Publica hæc & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem:aliis
uredinem:aliis carbunculum appellantibus.Omnibus uero sterilitatem.De his nunc dicemus:
a nullo ante nos prodita:& priusque causas reddemus.

De tēpestatibus utriusq tēporis:& remediis sterilitatē. CA. XXIX.

Væ sunt pter lunarē:paucisque cæli locis esse cōstat.Nāque uergiliæ priuati attinēt
ad fructus:ut quarum exortu æstas icipiat:occasu hyems:semestri spacio:itra se messes:
uindemiasque:& oīum maturitatē cōplexæ.Est pterea in cælo q uocat lacteus circu
lus:ēt uisu facilis.Huius defluuio:uelut ex ubere aliquo sata cūcta lactescūt: duorum sy
derum obseruatiōe:aqlæ in septētrionali pte: & i austria cāiculæ:Cuius mētiōnē suo loco fecimus.
Ipse circulus fert p sagittariū & geminos:solis cētrū infra æqnoctialē circulū secans: cōmissuras
eorum obtinente hinc aquila:illinc canicula.Ideo effectus utriusque ad oēs frugiferas pertinēt ter
ras.Quoniā i iis tm̄ locis solis terræque cētra cōgruūt.Igitur horum syderum diebus:si purus atque
mitis aer genitalē illū:lacteūque succū transmiserit in terras:læta adolescūt sata.Si luna:q̄ dictū
ē rōne roscidū frigus asperserit:admixta amaritudo:ut i lacte:puerperiū necat. Modus in terris
huius iniuriæ quā fecit in quacūque cōuexitate comitatus utriusq causæ.Et iō nō pariter i to
to orbe sentit:ut nec dies.Aquilā diximus in italia exoriri ad.xiii.Kalē.ianuarii.Nec patit rō na
turæ qcquā in satis ante eū diē spei esse certæ.Si uero interluniū icidat:oēs hybernos fructus:&
pcoces lædi necesse est.Rudis fuit priscorum uita:atque sine litteris.Non minus tn̄ ingeniosā fuis
se in illis obseruationē apparebit:q̄ nunc esse rōnē.Tria nanque tēpora fructibus metuebant:pp
quod instituerūt ferias:diesque festos:rubigalia:floralia:uinalia.Rubigalia Numa cōstituit āno
regni sui.xi.quæ nūc agunt ad.vii.Kalen.maii:Quoniā tunc fere segetes rubigo occupat.Hoc tē
pus Varro determinat sole tauri partē decimā obtinente:sicut tunc ferebat rō.Sed uera cā est:q
post dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum:uaria gentiū obseruatiōe.in.iiii.
Kalen.maii:canis occidit:sydus & per se uehemens:& cui poccidere caniculam necesse sit.Idem
itaque floralia.iiii.Kalend.easdem instituerunt urbis anno quingentesimo sextodecimo:ex ora
culis sybillæ:ut omnia bene deflorescerent.Hunc diem Varro determinat:sole tauri partem q̄r
tamdecimam obtinente.Ergo si in hoc quatriduum iciderit plenilunium:fruges & omnia:quæ

florebunt:lædi necesse erit. Vinalia priora:quæ ante hos dies sunt.ix.Calen.Martii:degustandis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites:oleasq; quoniam earum conceptus exortu uergiliarum incipit ad.vi.idus maii:ut docuimus. Aliud hoc quatriduũ est:quod neq; rore sordere uelint. Exhorrent enim frigidum sydus arcturi postridie occidẽs: & multo minus plenilunium incidere.iiii.nonas iunii iterum acquila exoritur uesperi : decretorio die florentibus oleis:uitibusq;:si pleniluniũ in eum incidat. Equidem & solstitium viii. Calend. iunii:in simili casu dixerim:& canis ortum:post dies a solstitio.xxiii. Sed interlunio accidẽte:qm̃ uapore constat culpa:acinicq; præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad.iiii. nonas iulii cum ægypto canicula exoritur. Vel certe.xvi.Calen.augusti cum italiæ. Item.iiii. Calen.augusti cum aquila occidit:usq; in.x.Calen.eiusdẽ. Extra has causas sunt uinalia altera:quæ aguntur ad.xiii.Calen.septẽbris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat: q̃ uult initiũ autũni esse. Et hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutũ. Nũc fidiculá occidere ad.vi.idus Augusti seruat. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neq; negauerim posse eá pmutari arbitrio legentiũ:locoℊ æstimantium naturas. Sed a nobis rõnem demonstratã esse satis est. Reliqua obseruatione cuiusq; constabunt. Alterutrũ quidẽ fore in cá:hoc est pleniluniũ:aut interlunium:nõ erit dubium. Et in hoc mirabilẽ admirari benignitatẽ naturæ succurrit. Iam primum hác iniuriã oĩbus annis accidere non posse:ꝑpter status sydeℊ cursus. Nec nisi paucis noctibus anni. Idq; quãdo futuℊ sit:facile nosci. Ac ne per oẽs menses timeret eaℊ quoq; lege diuisum:Aestate interlunia præterq̃ biduo secura esse. Hyeme plenilunia. Nec nisi æstiuis: breuissimisq; noctibus metui. Nõ diebus itẽ ualere. Præterea tã facile intelligi:ut formica minimũ aĩal interlunio quiescat. Plenilunio ẽt noctibus operetur. Auem param oriente Syrio ipso die nõ apparere: donec & occidat. E diuerso uirionẽ prodire ipso solstitii die. Neutrũ uero lunæ statum noxiũ esse:nec noctibus quidẽ:nisi serenis:& oĩ aura quiescẽte:qm̃ neq; in nube:neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; nõ sine remedio. Sarmẽta:aut paleaℊ aceruos:& euulsas herbas fruticesq; per uineas:cãposq; cum timebis:incendito. Fumus medebit. Hic e paleis:& cõtra nebulas auxiliatur:ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancros uiuos cremari iubent in arbustis:ut carbunculi non noceant. Alii siluri carnem leuiter uri a uento:& per totam uineam fumus dispergatur. Varro auctor est:q̃ si fidiculæ occasu: quod est initium autũni: uua picta consecretur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriæ regem scripsit:Si fictili nouo obserata:obruatur rubeta rana in media segete:non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Terram iterare. Arbores circũfodere. Vbi æstiuosa regio poscat:accumulare. Germinantia:nisi in solo luxurioso:fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceam facere. Aream ad messem creta præparare. Catonis sententia:amurca temperata : Virgilii operosius. Maiore ex parte æquant tantũ:& fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

uel paruã

De messe:& tritico:& palea:& frumẽto seruãdo. CA. XXX.

Essis ipsius ratio uaria: Galliarum latifundiis ualli prægrandes : dentibus in margine infestis : duabus rotis per segetem impelluntur : iumento in contrarium iuncto. Ita direptæ in uallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi media falce præciduntur:atque inter duas mergites spica destringitur. Alibi ab radice euellũt. Quod qui faciũt:pscindi ab se obiter agrum interpretantur:cũ extrahát succum. Differentia hæc. Vbi stipula domos contegunt:q̃ longissimam seruant. Vbi fœni inopia est:stramento paleam quærunt. Panici culmo non tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium pectine manuali sigillatim legunt galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area : alibi equorum gressibus exteritur: alibi perticis flagellatur. Triticum quo serius metitur : copiosius inuenitur. Quo celerius uero:eo speciosius:& robustius. Lex aptissima ãteq̃ granum indurescat: & cum iam traxerit colorem. Oraculum uero biduo celerius messem facere:potius q̃ triduo serius. Siliginis & tritici etiã ratio in area horreoq;. Far(quia difficulter excutitur)cõuenit cum palea sua condi & stipula tm̃:& aristis liberatur. Palea plures gentiũ pro fœno utuntur. Melior ea quæ tenuior:minutiorq;: & pulueri propior. Ideo optima:e milio. Proxima hordeo. Pessima ex tritico:præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmũ saxosis locis cum inaruerit:baculo frãgũt: substratu aĩaliũ. Si palea deficit:& culmus terit. Rõ hæc:maturius desectus:muria diu aspergit. Dehinc in manipulos siccatus conuoluit:atq; ita ꝓ fœno bubus dat. Sunt qui accendũt in aruo & stipulas:magno Virgilii preconio. Summa aũt ratio:ut herbarum semen exurãt. Ritus diuersitatẽ:magnitudo facit messium:& raritas operarioℊ. Cõnexa est ratio frumẽti seruãdi. Hor-

rea operosa.tripedali crassitudine:pariete lateritio:exædificari iubēt aliqui.Præterea superne im pleri:nec afflatus admittere:aut fenestras habere ullas.Alii ab exortu tm̄ æstiuo:aut septentrio ne:eaq; sine calce cōstrui:quoniā fit fruméto inimicissima.Nā quæ de amurca pceperint:indica uimus.Alibi cōtra:suspendūt granaria lignea colūnis:& perflari undiq; malunt:atq; etiā a fūdo. Alii omnino pendūt:& ab afflatu extēuari granū arbitrātur:& si tegulis subiaceat:cōferuescere. Multi uentilare quoq; uetant.Gurgulioné enim non descendere infra quattuor digitos:nec am plius periclitari.Columella & fauoniū uentum conferre fruméto prædicit:quod miror equidé siccissimum alioquin.Sunt qui rubetam ranam in limine horrei pede e longioribus suspensam inuehere iubeát.Nobis referre plurimum tépestiuitas condendi uidebitur. Nā si pa͡gꝶ tostū: atq; robustū collectū fit:aut calidū conditū: inimica innasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures: Aut in ipsius grani corio:cum est numerosius:ut milio:aut succi pinguedine:qui pro humore suf ficit tm̄: ut sisamæ:aut amaritudie:ut lupino:& cicerrulæ.In tritico maxie crescūt aīalia:qm̄ spis sitate sua cōcalescit:& furfure crasso uestitur. Tenuior ordeo palea:exilis & legumini.ideo nō ge nerat.Faba crassioribus tunicis operitur:Ob hoc efferuescit.Quidam ipsum triticum diuturni tatis grā aspergūt amurca:mille modios quadrantali.Alii chalcidica:aut carica creta:aut ét absin thio.Est & olinthi:ac cerinthi:euboeæ terra:quæ corrumpi nō finat.Nec fere cōdita in spica la dunt.Vtilissime tamen seruantur in scrobibus:quos syros uocāt:ut in cappadocia:& thracia:& hispania.Africa ante omnia:ut sicco solo fiant curant:mox ut palea substernantur: præterea cū spica sua condunt.Ita frumenta si nullus spiritus penetret:certum est nihil maleficum nasci.Var ro auctor est sic conditum triticum durare annis quinquaginta:milium uero centum.Fabā:& le gumina in oleariis cadis oblita cinere:longo tempore seruari.Idem fabam a pyrrhi regis ætate in quodam specu ambraciæ:usque ad pyraticum pompei magni bellum durasse:annis circiter. cxx.Ciceri tantum nullæ bestiolæ in horreis innascuntur.Sunt qui urceis cinere substratis & illi tis:acetum habentibus:leguminū aceruos superingerant:ita non nasci maleficia credentes. Alii qui in salsamentariis cadis gypso illinant.Alii qui lentem aceto laserpitiato respergant:siccatāque oleo inungant.Sed breuissima obseruatio:quod uitiis carere uelis:interlunio legere.Quare plu rimū refert:condere quis malit:an uendere.Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De uindemia:& autumni temporibus. CA. XXXI.

Sequitur ex diuisione tépoꝶ: Autumnus a fidiculæ occasu ad æquinoctium:ac dein de uergiliaꝶ occasum:initiūque hyemis iis interuallis significatur:Pridie idus augu sti atticæ equus oriens. Vespera ægypto & Cæsari delphinus occidens.xi.Calen.septé bris Cæsari & assyriæ stella:quæ uindemiator appellatur:exoriri mane incipit:uinde miæ maturitaté promittens.Eius argumentum erunt acini colore mutati.Assyriæ.v. Calend.& sagitta occidit:etesiæ desinūt. Vindemiator ægypto non exoritur.Atticæ arcturus matutino:& sagitta occidit mãe.v.idus septembris.Cæsari capella oritur uesperi.Arcturus uero medis pridie idus:uehementissimo significatu terra:marique per dies quinque.ratio eius hæc traditur.Si del phino occidente imbres fuerint:non futuros per arcturum.Signum orientis eius syderis serue tur hirundinum abitus.nanque depræhense intereunt.xvi.Calend. Octobris ægypto spica:quā tenet uirgo:exoritur matutino etesiæque desinunt.Hoc idem Cæsari.xiiii.Calend.xiii.assyriæ si gnificant:&.xi.Calend.Cæsari commissura piscium occidens.ipsumque æquinoctii sydus.viii. Calen. octobris.Deinde consentiunt(quod est rarum)philippus:Calippus:Dositheus: Parmeni stus:Conon:Criton:Democritus:Exodus:Ion.iiii.Calend.Octobris capellam matutino exoriri. Et.iii.Calend.hædos.vi.nonas octobris atticæ corona exoritur.Mane asiæ & Cæsari.v.Calend. heniochus occidit matutino.iii.Calend.Cæsari.corona exoriri incipit.Et postridie occidunt:ab diti uesperi.viii.idus octobris Cæsari fulgens in corona stella oritur.Et.iii.idus uergiliæ uespe ri.Idibus corona tota.vi.Calend.Nouembris suculæ uesperi exoriuntur.Pridie calend.Cæsari ar cturus occidit:& suculæ exoriuntur cum sole.iiii.nonas arcturus occidit uesperi.v.idus nouem bris gladius orionis occidere incipit.Deinde tertio idus uergiliæ occidunt.In his tépoꝶ iterual lis opera rustica:napos:rhaphanos serere:quibus diebus diximus.Vulgus agreste & rapā post ci coniæ discessum male seri putat.Nos omnino post uulcanalia :& præcocia cū pāico. A fidiculæ aūt occasu uiciam:fasiolos.pabulum.Et hoc silente luna seri iubent.Et frondis præparāde tem pus hoc est.Vnus frondator quattuor frondarias fisciuas complere in die iustū habet.Si decre scente luna præparetur nō putrescit.Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nūquam existimauere maturā.Ante æquinoctiū iam passim rapi cerno.Quāobré & huius tēpora notis:

argumentisq; fignentur. Leges ita se habent. Vuā calidā ne legito:hoc est in eius siccitate. Ac nisi imber interuenerit. Hanc ne legito rorulentā:hoc est si ros nocturnus fuerit:Nec priusq̄ sole discutiatur: Vindemiare incipito:cū ad palmitē pampinus procumbere cœperit: aut cū exempto acino ex densitate interuallum non cōpleri apparuerit acinū non augeri. Acino plurimū refert: si contingat crescēte luna uindemiare. Pressura una culeos .xx.implere debet. Hic est pes iustus. Ad totidē culeos: & lacus.xx.iugeribus unū sufficit torculū. Premuntq; aliqui singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in iis refert:nō crassitudo. Spatiosa melius p̄munt. Antiqui funibus uittisq; loreis ea detrahebant:& uectibus. Intra.c.annos:inuenta græcanica:mali rugis per cochleas bullantibus palis:affixa arbori stella: a palis arcas lapidū attollente secum arbore:quod maxime p̄batur. Intra.xxii.hos annos inuentū paruis prælis:& minori torculari:ædificio breuiore:& malo in medio decreto:tympana imposita uinaceis:superne toto pōdere urgere:& super præla construere cōgeriem. Hoc & poma colligendi tempus:& obseruatio: cum aliquod maturitate non tempestate deciderit. Hoc & fæces exprimendi. Hoc & defrutum coq̄ndi:silente luna noctu:aut si īterdiu plena. Cæteris diebus:aut ante exortū lunæ.aut post occasū. Nec de nouella uite:aut palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despumādū. Quia si ligno contingatur uas: adustum ac fumosum fieri putant. Iustum uindemiæ tēpus ab æquinoctio ad uergiliaꝝ occasum dies.xliiii. Ab eo die oraculū occurrit:frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & Calen.ianuarii defectu uasorum:uindemiantes uidi piscinisq; musta cōdi:aut uina effundi priora:ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit:q̄ segnitia insidiātiū charitati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus ē annonæ: cuiusq; anni utilitate. Id per æque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta oliuā esse rapiendam:& q̇ ad oleum pertinent:quæq; a uergiliaꝝ occasu agi debēt.

De lunari ratione. CA. XXXII.

His quæ sunt necessaria:adiicientur de luna uentisq;:& præsagiis:ut sit tota syderalis rō perfecta. Nāq; Virgilius etiam in numeros lunæ quædam digerenda putauit:Democriti secutus ostentationem. Nos legum utilitas quæ in toto opere: in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur:carpuntur:tondūtur: innocētius decrescente luna: q̄ crescente fiunt. Stercus nisi decrescente luna:ne tangito. Maxime aūt inter mēstrua:dimidiaq; stercorato. Verres:iuuencos:arietes:hædos:decrescēte luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arboꝝ radices luna plena operito. Humidis locis īterlunio serito:& circa interluniū quatriduo. Ventilari quoq; frumenta:ac legumina:& condi circa extremam lunā iubēt. Seminaria cū luna supra terrā sit:fieri. Calcari musta cū luna sub terra. Item materies cædi:quæq; alia locis suis diximus:neq; facilior est obseruatio:ac iam dicta a nobis secundo uolumine:sed quod intelligere uel rustici possint. Quotiens ab occidente sole cernit̄:prioribusq; noctis horis lucebit: crescēs erit. Et oculis dimidiata iudicabitur. Cum uero occidente sole orietur ex aduerso:ita ut pariter aspiciantur:tunc erit plenilunium. Quotiēs ab ortu solis oritur:prioribusq; noctis horis detrahet lumen:& in diurnas extendet:decrescens erit. Iterumque dimidia. In coitu uero:quod interlunium uocāt:cum apparere desierit. Supra terras autem erit: quādiu & sol. Interlunio:& prima tota die:secunda hora noctis unius dextante sicilico:ac deīde tertia:usque ad quintādecimam multiplicatis horarum iisdem portionibus:quintadecima tota supra terras noctu erit:eademque sub terris tota die.xvi.ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicū sub terra aget:easdemque portiones horarum per singulos dies adiicit:usque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit:quod sub terris agat:tantundē nouissimis ex die adiiciet super terram. Alternis aūt mensibus.xxx.implebit numeros. Alterius uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris. uel secūdæ

De uentorum ratione. CA. XXXIII.

Ventorum paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu: quocunque libeat die: stantibus hora diei sexta: sic ut ortum eum a sinistro humero habeant: Contra mediam faciem meridies: a uertice septētrio erit: qui ita limes per agrum currit: cardo appellatur. Circumagi deinde melius est:ut umbram suam quisque cernat:alioqn post hominem erit. Ergo permutatis lateribus:ut ortus illius diei a dextro humero fiat:occasus a sinistro:tunc erit hora sexta:cū minima umbra cōtra medium fiat hominem. Per huius mediā longitudinē duci sarculo sucum:uel cinere lineā:uerbi gratia pedum.xx.conueniet:mediāq; mēsuram: hoc est in.x.pede circunscribi circulo paruo:qui uocetur umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus septentrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ ne spectent:

ne ue arbusta:uineæ ue nisi in africa:cyrenis: ægypto.Illinc flante ne arato:quæque alia præcepi mus.Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē spectans:hæc uentū austrum dabit:quē a græcis notū diximus uocari.Illinc flatu ueniente materiā:uineāq; agricola ne tractes.Húidus aut æstuosus italiæ est. Africæ q dē icēdia cū serenitate affert.In hūc Italiæ palmites spectēt:sed nō plagæ arborū uitiūue.Hūc olíueti metator:uergiliarū q̄triduo.Hūc caueat insitor calamis:gē mi sq; inoculator.De ipsa regionis eius ora p̄monuisse cōueniet.Frondē medio die arborator ne cædito.Cū meridiē adesse senties pastor:æstate cōtrahente se ūbra:pecudē a sole i opaca cogito. Cū æstate pasces:in occidētē specta añ meridiē:post meridiē i oriētē. Aliter noxiū: sicut hyeme: & uere in rorulētū duceres.Nec cōtra septentrionē paueris supra dictū.Clodūt ita:lippiūt ue ab afflatu:& aluo cita pereūt.Qui fœminas cōcipi uoles:in hunc uentū spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CA. XXXIIII.

Diximus:ut in media linea designaretur umbilicus.Per hunc medium transuersa cur rat alia .Hæc erit ab exortu æquinoctialia:ad occasum æquinoctialē.Et limes qui ita secabit agrum:decūanus uocabit.Ducant deide aliæ duæ lineæ i decussis obliquæ: ita ut a septentrionis dextra:leuaq; ad austri dextram: leuamq; descēdat.Oēs p eūdē currāt ūbilicū.Oēs iter se pares sint:Oīum interualla paria.Quæ ratio semel i quoq; agro ieun da erit:uel sæpius:si libeat:ita uite:ligno facienda:regulis paribus in tympanum exiguum:sed cir cinnatum adactis. Ratione qua doceo occurrendum ingeniis quoque imperitorum est.Meridi em excuti placet:quoniam semper est idem.Sol autem quotidie ex alio cæli momento q̄ pridie oritur.Ne quis forte ad exortum capiendam putet lineam.Ita cæli exacta parte:qđ fuerit lineæ caput septentrioni proximum:a parte exortiua solstitialem habebit exortum:hoc est longissimi diei:uentumque aquilonem: boream a græcis dictum:In hunc ponito arbores uitesque.Sed hoc flante ne arato.Frugem ne serito.Semen ne iacito. Præstringit enim atque præcellit hic radices arborū:quas positurus afferes.Præmonitus esto. Alia robustis prosunt:alia infantibus. Nec sum oblitus in hac parte uentum a græcis poni:quem cæciam uocant.Sed idem Aristoteles uir imē sæ subtilitatis qui idipsum fecit:rationē conuexitatis mundi reddit:quia contrarius aquilo afri co flat.Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola.Mollit sydera æstate media:mu tatque nomē:& etesias uocatur.Ergo cum frigidū senties:caueto.Ac quacunq; aquilo dicitur: tanto pernitiosior septētrioē. In hūc asiæ:græciæ: hispaniæ:maritimæ italiæ:campaniæ: apuliæ arbusta:uineæq; spectent. Qui mares concipi uoles:in hunc pascito:ut sic in eundem ineant.Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus:quem græci lyba uocant.In hūc a coitu: cum se pe cus circūegerit: fœminas conceptas esse scito.Tertia a septentrione linea:quam per latitudinem umbræ duximus:& decumanam uocamus:exortum habebit æquinoctialem:uentumq; subsola num a græcis apeliotem dictum.In hunc salubribus locis uillæ:uineæq; spectent.Ipse leniter plu uius:tamen est siccior fauonio.Ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu:zephyrus a græcis nomi natur.In hunc spectare olíueta Cato iussit.Hic uer inchoat:aperitq; terras:tenui frigore saluber. Hic uites putandi:frugesque curandi:arbores serendi:poma inserendi:oleas tractandi ius dabit: afflatuq; nutricum exercebit.Quarta a septētriōe linea:eadem austro ab exortiua pte proxima: brumalem habebit exortum uētumque uulturnum:eurum:græcis dictum: sicciorem & ipsum: tepidioremque.In hunc apiaria:& uineæ italiæ:galliarū que spectare debent. Ex aduerso uultur ni flabit chorus:ab occasu solstitiali:& occidentali latere septentrionis:a græcis dictus argestes: ex frigidissimis & ipse:sicut omnes:qui a septētrionis parte spirant.Hic & grandines infert:cauē dus & ipse:non secus ac septentrio. Vulturnus si a serena cæli parte cœperit flare non durabit in noctem. At ubi subsolanus in maiorem partem noctis extenditur:quisquis erit uētus:si feruidus sentietur:pluribus diebus per manebit. Aquilonem prænūtiat terra siccescens.sed rorescens repē te:austrum immiscet humescens in rore occulto.

Marginal notes: uel pcellit / uel pgellat / uel mollit sydere / uel nutriciū

Prognostica tempestatum. CA. XXXV.

Et enim p̄dicta rōne uētorū:ne sæpius eadē dicant:transire cōuenit ad reliqua tēpesta tū p̄sagia.qm̄ & hoc placuisse Virgilio magnopere uideo.Siquidem in ipsam messem sæpe cōcurrere p̄lia uētorū dānosa iperitis refert.Tradunt enim eūdē Democritum: metēte fr̄ eius Damaso ardētissimo æstu: orasse ut:reliq̄ segeti pceret:raperetq; desecta sub tectū:paucis mox horis sæuo ibre uaticīatōe approbata.Quinimo & harūdinē ñ nisi ipē dēte pluuia seri iubēt:& fruges in secuturo ibre.Quāobrē & hæc breuiter cōtingemus:scrutati maxime ptinentia.Primūq; a sole capiemus præsagia.Purus oriens:atque non feruens:serenum

diem nunciat. At hybernam pallidus grandinē. Si & occidit pridie serenus: & oritur: tāto certior fides serenitatis. Concauus oriēs pluuias pdicit. Itē uentos: cū ante exorientem eum nubes rubescūt. Quod si & nigræ rubētibus interuenerint: & pluuias. Cū orientis atque occidētis radii rubent: coire pluuias. Si circa occidentem rubescūt nubes: serenitatē futuræ diei spondēt. Si i exortu spargētur: partim ad austrū: partim ad aquilonē: pura circa eū serenitas sit licet: pluuiā tn̄ uentosque significabūt. Si in ortu: aut in occasu cōtracti cernētur radii imbrem. Si in occasu eius pluet: aut radii in se nubē trahēt: asperā in proximum diē significabunt tēpestatē. Cū oriente radii nō illustres eminebūt: q̄uis circundati nube non sint: pluuiā portendēt. Si ante exortū nubes globabunt: hyemē asperam denūciabūt. Si ab exortu repellent: & ad occasum abibunt: serenitatē. Si nubes solem circūcludēt: quāto minus lumis relinquent: tāto turbidior tēpestas erit. Si uero etiā duplex orbis fuerit: eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rubescant nubes: maxima oñdetur tēpestas. Si nō abibūt: sed incumbēt: a quocunque uento fuerint: eum portendēt. Si a meridie: & imbrem. Si oriens cinget orbe: ex qua parte is se aperit: expectet uentus. Si totus defluxerit: æqualiter serenitatē dabit. Si in exortu lōge radios per nubes porriget: & medius erit inanis: pluuiam significabit. Si ante ortum radii se oñdent: aquam & uentum. Si circa occidentem candidus circulus erit: noctis leuem tempestatem. Si nebula: uehementiorem. Si candente sole: uentū. Si ater circulus fuerit: ex qua regione is eruperit: uentum magnum. Proxima sunt iure lunæ præsagia. Quartam eam maxime obseruat ægyptus. Si splendens exorta puro nitore fulserit: serenitatem. Si rubicunda: uentos. Si nigria: pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtusa: pluuiam. Erecta & infesta: uentos semper significant. Quarta tamen maxime. Cornu eius septentrionale acuminatū: atque rigidum: illum præsagit uentum. Inferius austrum. Vtraque recta: noctē uentosam. Si quartam orbis rutilus cinget: uētos & imbres præmonebit. Apud Var. ita est. Si q̄rto die luna erit directa: magnam tempestatem in mari præsagiet: nisi si coronā circa se habebit: & eam sinceram: qm̄ illo mō nō ante plenam lunam hyemandum oñdit. Si plenilunio per dimidiū pura erit: dies serenos significabit. Si rutila: uentos. Nigrescens: imbres. Si caligo orbis nubem incluserit: uētos quā se ruperint. Si gemini orbes cinxerint: maiorem tempestatem. Et magis si tres erūt: aut nigri: aut interrupti: atque distracti. Nascēs luna si cornu supiores obatro surget: pluuias decrescens dabit. Si inferiore: ante plenilunium. Si in media nigricia illa fuerit: imbrē in plenilunio. Si plēa circa se hēbit orbē: ex q̄ pte is maxīe splēdebit: ex ea uētū oñdet. Si ī ortū cornua crassiora fuerit: horridā tēpestatē. Si añ quartā nō appuerit uēto fauonio flāte: hyemalis toto mense erit. Si .xvi. uehemētius flāmea appuerit: asperas tēpestates pſagiet. Sūt & ipsius lunæ octo articuli: quotiens in āgulos solis īcipit: plerisq; īter eos tm̄ obseruentibus pſagia eius: hoc est. iii. vii. xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interluniū. Tertio loco stellaꝝ obseruationē esse oportet. Discurrere eæ uidēt interdū: uētiq; ptinus sequunt: In quaꝝ parte ita pſagauere. Cælū cum æqualiter totū erit splendidū articulus tēpoꝝ quos proposuimus: autūnū serenū pſagabunt: & frigidū. Si uer & æstas nō sine riguo aliquo transierint: autumnū serenū & dēsum: minusq; uentosū faciēt. Autumni serenitas uētosā hyemē facit. Cū repēte stellaꝝ fulgor obumbrat: uti neq; nubilo: neq; caligine fluitās: graues denuntiant tēpestates. Si uolitare plures stellæ uidebūtur: quo ferūtur albescētes: uentos ex iis partibus nunciāt. At si circa puræ stabunt: certos. Si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uētos effundēt. Si stellaꝝ errantiū aliquam orbes incluserint: imbres. Sūt in signo cancri duæ stellæ paruæ aselli appellatæ: exiguum inter illa spacium obtinēte nubecula: quam præsepia appellant. Hæc cū cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequitur. Si alteram eaꝝ aquiloniā caligo abstulerit: auster sæuit. Si austrinam: aquilo. Arquus cū sunt duplices: pluuias nunciāt. A pluuiis serenitatē nō perinde certam. Circuli noui circa sydera aliqua: pluuiam. Cū æstate uehementius tonuerit: q̄ fulserit: uentos ea parte denunciat. Contra si minus tonuerit: imbrem. Cū sereno cælo fulget: pluuiæ erunt. & tonitrua: & hyemabit. Atrocissime autem cū ex oībus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tm̄: in posterum diem aquam portēdit. Cū a septētrione: uētū. Cū ab austro: uel choro: aut fauonio: nocte serena fulgurauerit: uētū & imbrē ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uētū significant. Imbrem meridiana. Nubes cū sereno cælo feruntur: a quacūq; parte id fiet: expectētur uēti. Si eodē loco globabūtur: appropinquante sole discutiētur. Et hoc si ab aquilōe fiat: uētos: si ab austro: imbres portendēt. Sole occidente: si ex utraque parte eius cælum patet: tempestatem significabunt. Vehementius atræ ab oriente in noctē aquam minātur. Ab occidente in posteꝝ diem. Si nubes ut uellera lanæ: spargētur multæ ab oriente: aquā in triduum præsagient. Cū in cacuminibus montium nubes cōsidēt

hyemabit. Si cacumina pura fient: desserenabit. Nube grauida cādicante: quod uocant tempestatem albam: grando iminebit. Cælo q̄uis sereno nubecula: q̄uis parua uentū procellosum dabit. Nebulæ e montibus descendētes: aut cælo cadentes: uel in uallibus sedentes: serenitatē promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant. Pallidi nanq̧ murmurantesq̧: tempestatū nuntii sentiuntur. Pluuiæ ēt: si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flāma: uentum. Et lumina cum præ se flāmas elidunt: aut uix accenduntur. Item cum in eo pendentes coaceruātur fintillæ: uel cum tollentibus o llas carbo adhæresciti: aut cum contentus ignis e se fauillam di scutit: fintillam ue em ittit: uel cum cinis in foco concrescit: & cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit: & murmurauerit intra se: uētum prædicit. Si idētidem: & hyemem & imbrem. Littoris ripæq̧ si resonabunt trāquilla: asperam tempestatē. Item maris ipsius tranquill us sonitus: spumæ ue di spersæ: aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago: plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit: flatuq̧ altius solito iam intra se esse uentos fatetur. Equidem & montium sonitus: nemorūq̧ mugitus prædicūt. Et sine aura quæ sentiatur: folia ludentia. Lanugo populi: aut spinæ uolitans. Aquisq̧ pluma innatans. Atque etiam in campis tempestatem uenturam præcedens suus fragor: & cæli quidem murmur: non dubiam habet significationem. Præsagiunt & aīalia. Delphini tranquillo mari lasciuientes: flatum ex qua ueniunt parte. Item spergentes aquam. Item turbātes tranquillitatem. Loligo uolitans. Con chæ adhære scentes. Echini affigentes sese: aut hare na saburrantes: tempestatis signa sunt. Ranæ quoq̧ ultra solitum uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi: anatesq̧ pēnas rostro purgantes: uentum. Cæteræque aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria: aut stagna fugientes. Grues silentio per sublime uolantes: serenitatem: sic noctua in imbre garrula: at sereno tempestatem. Coruiq̧ singultu quodam latrantes: seq̧ concutientes: si continuabunt: uentos: si uero carptim uocem resorbebunt: uētosum imbrem. Graculisero a pabulis recedentes: hyemem. Et albæ aues cum congregabunt. Et cum terrestres uolucres contra aquam clangores dabunt: perfundentes sese: sed maxime cornis. Hirundo tam iuxta aquam uolitans: ut pēna sæpe percutiat. Quæq̧ in ar boribus habitant: fugitātes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in mediis harenis tristis. Nec mirum aquaticas: aut in totum uolucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia: & indecora lasciuia ludentia: eandem significationem habēt. Et boues cælum olfactātes: seq̧ lābentes cōtra pluuiam. Turpesq̧ porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. Segniterq̧ & contra industriā suā formicæ abscondita concursantes: aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoque inhorrescere: & folia contra tempestatem subrigere certum est. Necnon & inconuiuiis: mensisque nostris uasa: quibus esculentum additur: sudorem repositoriis linquētia diras tempestates prænunciant.

uel aut

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XIX.

In Quo Lini natura continetur & Mirabilia.

PROOEMIVM.

Y deꝝ quoq̧ tēpestatūq̧ rō: uel impitis facilitatq̧ indubitato mō mōstrata ē. Veꝝ q̄a intelligētibus nō minus cōferūt rura dephēdēdo cælo: q̄ syderalis scīa. Agro colēdo ꝓximam multi hortoꝝ curā fecere. Nobis nō ꝑtius trāsire ad ista tēpestiuū uī. Miramur q̧ quosdā sciæ gr̄a eruditiōis suæ gloriā ex his petētes tam multa ꝑterisse: nulla mētione hīta tot reꝝ spōte cura ue ꝓueniētiū: ꝓsertim cū plerisq̧ eaꝝ ꝓcio: usuq̧ uitæ maior ēt q̄ frugibus phiebat auctoritas. Atq̧ ut a cōfessis ordiamur utilitatibus: quæq̧ nō solum terras omnes: uerum etiam maria repleuere: seritur: ac dici neq̧ inter fruges: neque inter hortensia pōt linū. sed in qua nō occurrere uitæ ꝑte? Quod ue miraculū maius? Herbā eē q̄ admoueat ægyptū italiæ: in tm̄ ut Galerius a freto siciliæ Alexandriā septīa die ꝓuenerit. Babillus sexta: ambo ꝓfecti. Aestate uero ꝓxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono

die leniſſimo flatu. Herbam eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die hoſtiá afferat: & citeriorem hiſpaniá quarto prouinciam narbonẽſem tertio: africam altero. Quod ẽt moliſſimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi proconſulis. Audax uita: ſceleꝝ plena: aliquid ſeri: ut uentos procellaſq; recipiat: Et parũ eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero nec uela ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed quãuis amplitudini antẽnaꝝ ſingulæ arbores ſufficiát: ſuper eas tamen addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris: & alia in pupibus pandi: ac tot modis ꝓuocari mortẽ. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbẽ terrarum ultro citroq; portet: tam gracili auena: tã non alte a terra tolli: neq; id uiribus ſuis necti: ſed paſſum: tuſumq;: & in molliciẽ lanæ coactum iniuria naturæ: ac ſumma audacia: & quo peruenire nulla execratio ſufficit contra inuentorem dictum ſuo loco a nobis: cui ſatis non fuit hoĩem in terra mori: niſi periret & inſepultus. At nos priore libro imbres: & flatus cauẽdos frugũ cã: uictuſq; præmõebamus. Ecce ſerit̃ hominis manu: metit̃ eiuſdem hoĩs ingenio: qđ uentos in mari optet. Præterea ut ſciamus fauiſſe pœnas: nihil gignit̃ facilius. Vt ſentiamus nolente id fieri natura: urit agrum: deterioréq; ipſum facit.

De lini ſatione: & generibus eius: & quomõ perficiatur: & de mappis: & lino non ardẽte: & qñ primum in theatris uela. CA. I.

SEritur ſabuloſis locis maxime: unoque ſulco: nec magis feſtinat aliud. Vere ſatũ æſtate uellitur: & hanc quoque terræ iniuriam facit. Ignoſcat tamẽ aliquis ægypto ſerenti: ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ cenſent̃ hoc reditu? Monteſq; mari oppoſitos eſſe non eſt ſatis: & a latere oceani obſtare ipſum quod uocát inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimique hoĩum exiſtimati morini: imo uero galliæ uniuerſæ uela texunt. Iam quidem & tranſrhenani hoſtes. Nec pulchrioré aliam ueſtem eoꝝ fœminæ nouere. Qua ammonitione ſuccurrit: quod. M. Varro tradit in ſerranoꝝ familia gẽtilitiũ eſſe: fœminas linea ueſte nõ uti. In germania aũt defoſſi: & ſub terra id opus agunt. Similiter in italia ratione alia. Ná inter padum ticinumq; ãnes: ſubiacent abiterna. In europa lino palma ſecunda. In uicino enim halionis capeſſunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis ſemper crudis fauentina præferũtur. Retouinis tenuitas ſũma dẽſitaſq;. Candor æque ut fauẽtinis: ſed lãugo nulla. Quod apđ alios gr̃am: apđ alios offenſioné hẽt. Neruoſitas filo æq̃lior pene q̃ coroneis: tinituſq; cũ dẽte libeat experiri. Ideo duplex q̃ cæteris preciũ: & hiſpáia citerior habet ſplẽdoré lini præcipuũ torrentis: in quo pollitur natura: qui alluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primum carbaſis repertis. Nam dudum ex eadẽ hiſpania zoelicum uenit in italiam plagis utiliſſimum. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Eſt ſua gloria & cumano in campania ad piſcium: & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque. n. minores cunctis animalibus inſidias: q̃ nobiſmetipſis lino tendimus: ſed cumanæ plagæ cõcidunt apros: & hæ caſſes ue aſperi ferri aciem conuincunt. Vidimuſque iam tãtæ tenuitatis: ut ãnulũ hominis cũ epidromibus tráſirent: uno portante multitudinem qua ſaltus cingerentur. Nec id maxime mirũ: ſed ſingula eaꝝ ſtamina centeno quinquageno filo conſtare: ſicut pauloante Iulio Luppo: qui in ꝑfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondam regis quem Amaſyn uocant: thoracẽ In rhodiorũ inſula oſtendi in templo Mineruæ. ccclxv. filis ſingula fila cõſtare. Quod exemplũ per ſe expertum nuper romæ prodidit Mutianus ter conſul: paruaſque iam reliqas eius ſupeſſe: hac experientiũ iniuria. Italia ex pelignis etiãnum linis honorem habet: ſed fullonum tãtum in uſu. Nullum eſt candidius lanæ ue ſimilius: ſicut in culcitris præcipuá gloriam cadurci optinẽt. Galliarum hoc ad tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione ſtramenti. Aegyptio lino minimũ firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera. Tanicum: ac peluſiacum: buticum: tentiriticum: cum regionum nominibus: in quibus naſcuntur. Superior pars ægypti in arabiá uergens gignit fruticem: quẽ aliqui goſſipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xylina. Paruulus eſt: ſimiléque barbatæ nucis deſert fructũ. Cuius inexteriore bombice lanugo netur. Nec ulla ſunt eis in candore mollicia ue ꝑferenda. Veſtes inde ſacerdotibus ægypti gratiſſimæ. Quartum genus orthominũ appellant. Fit e paluſtri uelut harũdine dũtaxat pannicula eius. Aſia e geniſta facit lina ad retia præcipua: in piſcãdo durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indique e malis. Arabes cucurbitis ĩ arboribus (ut diximus) de geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumeſcente ſemine: aut colore flaueſcente. Tunc euulſum: & in faſciculos manuales colligatum ſiccatur in ſole pendens conuerſis ſuperne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrariũ inter ſe uerſis faſciũ cacuminibus: ut ſemen in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodá ruſtico: ac ꝑdulci italiæ

ul' ſubiacet
ul' araneis: uel q̃ coro næ: his
uel taniciũ
uel ueluti bombicis
uel ortho linon
uel genitis

transpadanæ cibo:sed iam pridem sacrorum tm̃ gratia. Deinde post messem triticeam:uirgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepefactam:pondere aliquo depressæ. Nulli.n.leuitas maior. Maceratas indicio est membrana laxatior. Iterũq; uniuersæ:ut prius sole siccantur. Mox arefactæ i saxo tũdunt stippario malleo. Quod proximũ cortici fuit:stuppa appellat:deterioris lini: lucernarum fere luminibus aptior. Et ipsa tñ pectitur ferreis ahenis:donec oĩs membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio:candore:mollicia. Linumq; nere & uiris decorũ est:Cortices quoq; decussi clibanis: & furnis præbent usum. Ars depectẽdi digerẽdiq;: iustum est e quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo ponitur illisum crebro in silice ex aqua. Tectũq; rursus tunditur clauis:semper iniuria melius. Inuentũ iam est ẽt quod ignibus non absumeretur. Viuum id uocant:ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo uidimus mappas sordibus exustis splendescentes igni magis:q̃ possent aquis. Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis:adustisq; sole indiæ:ubi non cadunt imbres:inter diras serpentes:assuescitq; uiuere ardendo. Rarũ inuentu: difficile textu: ꝓpter breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum est:æquat precia excellentiũ margaritarum. Vocatur autem a græcis asuestinum ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor ẽ: lintheo eo circũdatam arborem surdis ictibus:& qui nõ exaudiantur:cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe:Proximus byssino:mulierum maxime deliciis circa elim in achaia genito: quaternis denariis stipula eius permutata quondã ut auri. Repertaque lintheorum lanugo e uillis nauium maritimarum maxime in magno usu medicinæ est:& cinis spodii uim habet. Est & inter papauera genus quoddam:quo candorem linthea præcipuũ trahunt. Tentatum est tingi linum quoq;:& uestium insaniam accipere in Alexandri magni primum classibus indo amne nauigantis:cum duces eius:ac præfecti in certamĩe quodã uariassent insignia nauiũ. Stupuerũtq; littora flatu uersicoloria iplẽte. Velo purpureo ad acciũ cũ.M. Antonio Cleopatra uẽit: eodẽq; effugit. Hoc fuit ĩpatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tm̃ umbrã fecere. Quod primus oĩum inuenit. Qu. Catulus cũ capitoliũ dedicaret. Carbasina deĩde uela prius ĩ theatro duxisse tradit Lẽtulus Spinter apollinaribus ludis. Mox Cæsar dictator totum forum romanum intexit:Viãq; sacram ab domo sua ac cliuum usq; capitolinum:quod munere ipso gladiatorio mirabilius uisum tradũt. Deinde & sine ludis Marcellus:Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auũculo.xi. Consule Calen. Augusti uelis forum inumbrauit:ut salubrius litigantes consisterent. Quãtum mutatis moribus Catonis Censorii:qui sternendum quoq; forum muricibus cẽsuerat. Vela nuper colore cæli stellata per rudentes terræ etiam in amphitheatris principis Neronis rubẽt in cauis ædium & muscum ac solem defendunt. Cætero mansit candori pertinax gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enim nõ & prœliis interfit:ut naufragiis? Thoracibus lineis: paucos tamen pugnasse testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretati sunt eruditiores:quoniam cũ sparta dixit:significauerit sata.

uel hamis *uel ferri:*

De sparti natura:& quando primum usus eius:& quomodo perficiatur:& quæ sine radice nascantur: & uiuant. CA. II.

Parti quidem usus multa post sæcula cœptus est. Nec ante pœnorum arma:quæ primum hispaniæ intulerunt. Herba & hæc spõte nascens:& quæ nõ queat seri:iuncusq; proprie aridi soli uni terræ dato uitio. Nãq; id malum telluris est : nec aliud ibi seri: aut nasci potest. In africa exiguũ:& inutile gignitur: carthaginẽsis hispaniæ citerioris portio. Nec hæc tota: sed quatenus parit montes quoq; sparto operit. Hinc strata rusticis eorũ: hinc ignes fascesq;. Hinc calceamina:& pastorum uestis:animalibus noxium:præterq̃ cacuminum teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellit. Ocreatis cruribus:manibusq; tectis manicis cõuolutum osseis ligneis ue conamẽtis. Nunc iam in hyemem uix: Facillime tamen ab idibus maiis in iunias:hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus in aceruo adunatũ biduo tertio resolutum Spargitur in sole siccaturq;:& rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime:sed & dulci si marina desit. Siccatumq; sole iterum rigatur:si repẽte urgeat:desiderium: perfusum calida in folio:ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tõditur:ut fiat utile præcipue in aquis:mariq; inuictum. In sicco præferunt e canabi funes. Et spartum alitur etiam demessum:ueluti nataliũ sit impensa. Est quidem eius natura interpolis. Rursusq; q̃ libeat uetustum nouo miscetur. Verũtamen complectetur aĩo:qui uolet miraculũ æstimare:q̃to sit ĩ usu oĩbus terris nauium armamentis:machinis ædificationũ:aliisq; desideriis uitæ. Ad hos omnes usus quæ sufficiant: minus.xxx.M.passuum in latitudinem. A littore carthaginis nouæ

ul' ubi nec seri aliud nec nasci potest

uel solio

minusq; in longitudine esse reperientur. Longius enim uehi impendia prohibent. Iunco græcos ad funes usus nomini credamus οχοινοσ quo herbã eã appellant. Postea Palmaꝝ foliis Phyllyraq; manifestum est. Et inde translatum a pœnis sparti usum per q̄ simile est ueri. Theophrastus auctor est: esse bulbi genus circa ripas amniũ nascens: cuius inter summũ corticem: eamq; partẽ qua uescuntur esse laneam naturam: ex qua mapalia: uestesq; quõdam conficiebant. Sed neq; regionem in qua id fiat: neq; quicq̄ diligentius: præterq̄ eriophoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem inuenerim: tradit cuncta cura magna persecutus. ccccxc. annis ãte nos: ut alio iam loco diximus. Quo apparet post id temporis spatium in usum uenisse spartum. Et qm̄ a miraculis rerum cœpimus: sequemur eorum ordinem: in quibus uel maximum est aliquid nasci: aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocantur hæc undiq; terra circũdata: nullisq; fibris mixa aut saltem capillamentis: nec utiq; extuberante loco in quo gignuntur: aut rimam agente. Neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur: ut plane nec terram esse possimus dicere: neq; aliud q̄ terræ calum. Siccis hæc fere: & sabulosis locis: frutetosisq; nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinẽ mali cotonei: etiã librali pondere. Duo eorum genera: harenosa dentibus inimica: & altera sincæra. Distinguntur & colore rufo nigroq;: & intus candido. Laudatissima quæ africæ crescunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum est? Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enĩ ratio cõmunis est iis cum ligno. Lartio licinio prætorio uiro iura reddente in hispania carthagine paucis his annis scimus accidisse: mordenti tuber: ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari: Quod certum est ex iis quæ nascuntur & seri non possunt.

uel th c litoribus uelueste sq; quædam conficiant

De misy: & tuberibus: de fungis pezicis: laserpitio: & magyderi: & rubia: & radicula. CA. III.

Simile est quod in cyrenaica puĩcia uocãt misy: præcipuũ suauitate: odore: ac sapoꝛ: sed carnosius. Et quod in thracia ceraunium. De tuberibus hæc traduntur peculiariter. Cum fuerint imbres autumnales: ac tonitrua crebra: tunc nasci: & maxime e tonitribus: nec ultra annum durare: tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis accepantur riguis & feruntur sicut mytilenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem his locus in quo plurima nascuntur: Asiæ nobilissima circa lãpsacum: & alopeconesum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fũgorum genere a græcis dicti pezicæ: qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his proximũ dicetur auctoritate clarissimum laserpitium: quod græci silphion uocant: in cyrenaica prouincia repertum: cuius succum uocant laser: magnificum in usu: medicamentisq;: & ad pondus argenti denarii pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniam publicani qui pascua conducunt: maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus memoria Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus in spem nascentis: hoc depreh̃editur signo: oue cum comederit dormiente protinus: capra sternutante. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur: q̄ quod in perside: aut media: & armenia nascitur laser: multo infra cyrenaicum. Id quoq; adulteratur gummi: aut sacopenio: aut faba fracta. Quo minus omittendum uidetur. C. Valerio. M. Herennio coss. cyrenis aduecta romam publice laserpitii põdo. xxx. Cæsarem uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protulisse ex ærario laserpitii pondo. cxi. Id apud auctores græciæ euidẽtissimos inuenimus. Natum imbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidum hortos syrtinq; maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenarum: quod cõditum est urbis nostræ anno. cxliii. Vim autem illam per quattuor stadiorum spatium in africa ualuisse. In ea laserpitium gigni solitum rem feram: ac contumacem: & si coleretur: in deserta fugientem. Radice multa crassaq;: caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetum uocabant: apio maxime similia. Semen erat foliaceum. Folium ipsum uero deciduum. Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere: carne mirabilem in modum iucunda. Post folia amissa caule ipso & homines uescebãtur decocto: asso: elixoq;. Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex iis omnibus succus duobus modis capiebatur: e radice: atque caule. Et hæc duo erant nomina rhizias: atque caulias. Vilior ille: ac putrescens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succum ipsum in uasa coniectũ admixto furfure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent putrescentẽ. Argumentum erat maturitatis color: siccitasque: sudore finito. Alii tradũt laserpitii radicẽ fuisse maiorẽ cubitali: tuberque in ea super terram. Hoc in ciso profluere solitum succum ceu lactis supernato caule: quẽ magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuis

uel farina

ſe:cadentia a ca nis ortu:auſtro flante. Ex iis laſerpitium naſci ſolicum annuo ſpatio:& radice & caule cõſumentibus ſeſe. Hoc & circũfodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora:ſed ægra ſanari:aut protinus mori:quod in paucis accidere. Perſico Silphio prior opinio congruit. Alterũ genus eſt quod magydaris uocatur tenerius & minus uehemẽs:ſine ſucco. Quod circa ſyriam naſcitur: non proueniens in cyrenaica regione. Gignitur & in pernaſo monte copioſius: quibuſdã laſerpicium uocantibus:perq̃ oĩa adulteratur rei ſaluberrimæ utiliſſimæq; auctoritas. Probatio ſinceri prima in colore modice ruſo:& cũ frangitur:candido intus. Mox trãſlucẽte: gutta aquæ ſaliuaq; liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnũ duo genera non niſi ſordido nota uulgo:cum quæſtu nullo polleant. In primis rubia tinguẽdis lanis & coriis neceſſaria. Laudatiſſima italica:& maxime ſuburbana:& omnes pene prouinciæ ſcatent ea. Sponte prouenit: ſeriturq; ſimiltitudine eruiliæ. Verum ſpinoſus ei caulis & geniculatus hic ẽ quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrum eſt. Quot in medicina uſus habeat ſuo dicemus loco. At quæ uocatur radicula lauandis demum lanis ſuccũ habet:mirum quantum conferens candore:molliciaq;. Aeque naſcitur ſatiua ubique ſed ſpõte pcipua in aſia:ſyriaq; ſaxoſis & aſperis locis. Trans euphratem tamen laudatiſſima caule ferulaceo:tenui:& ipſis cibis indigenarum expetito: & tingenti quicquid ſit:cum quo decoquatur:folio oleæ. Struthion græci uocant:floret æſtate: grata aſpectu:uerum ſine odore: ſpinoſa:& caule lanuginoſo. Semen ei nullum:radix magna: q̃ cõciditur ad quem dictum eſt uſum.

De hortorũ cura:& digeſtio terræ naſcẽtiũ:pter fruges:& frutices. CA. IIII.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorũ curam:& ſuapte natura memorandã. Et quoniam antiquitas nihil prius mirata eſt:q̃ & heſperidum hortos:ac regũ Adonis:& Alcinoi. Itemque penſiles:ſiue illos Semiramis:ſiue aſſyriæ rex Cyrus fecerit:de quorum ope alio uolumine dicemus. Romani quidẽ reges ipſi coluere. Quippe ẽt Superbus Tarquinius nũcium illum ſæuum atque ſanguinarium :filio remiſit ex horto. In. xii. tabulis legum noſtrarum:nuſq̃ noĩatur uilla:ſemper in ſignificatione ea ortus. In horti uero hæredium. Quã rẽ comitata eſt & religio quædam:hortoſq; & fores tantum cõtra inuidẽtium faſcinationes dicari uidemus. In remedio ſaturnica ſigna quãq̃ hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto. Iam quidem hortorum nomine in ipſa urbe delicias:agros:uillaſq; poſſident. Primus hoc inſtituit athenis Epicurus hortorum magiſter. Vſque ad eũ moris non fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidem per ſe hortuſ:ager pauperis erat. Ex horto plebei macellũ:q̃to innocẽtiore uictu. Mergi enim credo in profunda ſatius eſt:& oſtrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phaſidem amnẽ peti:& fabuloſo quidem terrore tutas:immo ſic precioſiores. Alias i numidia atq; æthyopia in ſepulchris aucupari:aut pugnari cum feris mandi ab eo cupientẽ:qđ mandat alius. At hercuculem q̃ uilia hæc q̃ parata uoluptati ſatietatiq;: niſi eadem quæ ubiq; idignatio occurreret? Ferendum ſane fuerit exquiſita naſci poma:alia ſapore.alia magnitudine:alia monſtro: pauperibus interdicta Inueterari uina:ſacciſq; caſtrari. Nec cuiq̃ adeo longam eſſe uitam:ut non ante ſe genita potet. E frugibus quoq; quoddam alimentum excogitaſſe luxuriam:ac medullam tantũ earum:ſuperque piſtrinarũ operibus & cælaturis uiuere alios pane procerũ:alios uulgi: tot generibus uſque ad infimam plebem deſcendente anima. Et iam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt? Oluſque differentiam facere in cibo:etiam uno eſſe uenali? Et in his aliqua quoq; ſibi naſci tribus negant. Caule in tantum ſignato:ut pauperis mẽſa non capiat. Silueſtres fecerat natura horridos:ut quiſq; demeteret paſſim. Ecce altiles ſpectantur aſparagi. Et rauẽna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris:mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci:nõ licet plebei. Aquæ quoq; ſeparantur. Et ipſa naturæ elementa ui pecuniæ diſcreta ſunt. Hi niues:illi glaciem potãt: pœnaſq; montium in uoluptatem gulæ uertũt. Seruatur algor æſtibus:excogitaturq; ut alienis menſibus nix algeat. Decoquunt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaque homini ſic quomodo rerum naturæ placet: Etiam ne herba aliqua diuitiis tantum paſcitur? Nemo ſacros auentinoſque montes:& iratæ plebis ſeceſſus circũſpexerit? Mors enim certe æquabit: quos pecunia ſeperauerit. Itaque hercule nullum macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud omnes principes:donec remiſſum eſt portorium mercis huius:compertumque non aliter quæſtuoſius cenſum haberi:aut tutius:ac minore fortunæ iure:cum credatur pẽſio ea paupeꝝ. Is in ſolo ſponſor eſt:& ſub die redditus:ſuperficieſque cælo quocũque gaudens. Hortoꝝ Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ exiſtimabantur priſci:& ſic ſtatim faciebant iudicium: nunquæ eẽt in domo materfamilias. Etenim hæc cura fœminæ dicebaſ:ubi intelligẽs eẽt hor-

uel in horto uero hæredum

uel Satyrica

uel plebi

uel mox

uel nequã eſſe mrem

tus. Quippe e carnario: aut macello uiuendum est. Nec caules ut nunc maxime probabant: damnantes pulmentaria: quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis desideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant: quia non egerent igni parcerentq; ligno. Expedita res & parata semper: unde & acetaria appellabatur. Facilia concoqui: nec oneratura sensum cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad cōdimenta pertinens: fatetur domi uersuram fieri solitam. Atq; non indicum piper quesitum: quæq; trās maria petimus. Iam quoque in fenestris sui plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura pbebant: anteq̄ præfigi prospectus omnis coegit multitudinis īnumeræ sæua latrocinatio. Quamobrem sit aliquis & his honos: ne ue auctoritatem rebus uilitas adimat. Cum præsertim etiam cognomina procerum inde nata uideamus. Lactucinosque in ualeria familia nō puduisse appellari: & contingat aliqua gratia operi: curæque nostræ: Virgilio quoque cōfesso q̄ sit difficile uerborum honorē tam paruis peribere. Hortos uillæ iungendos nō est dubium: riguosque maxīe habendos: si cōtingat: profluo amne: Si minus: e puteo pertica organis ue pneumaticis tollendo: non haustu rigando. Solū proscindēdū a fauonio: in autūnū præparandū est post. xiiii. dies: iterādūque ante brumā. Octo iugerum opis palari iustū est. Fimū tres pedes alte cū terra misceri. Areis distigui: easq; resupinis puluinorum toris ambiri singulis tramitū sulcis: qua det accessus hoi: scatebrisque decursus. In hortis nascētiū alia bulbo cōmēdāt: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroque: alia semine: alia cortice: alia cute: aut chartilagine: alia carne: alia punicis carnosis. Aliorum fructus in terra est: aliorum & extra: aliorum nō nisi extra. Quædā iacēt: crescūtq;: ut cucurbitæ: & cucumis. Eadē & pēdent: q̄q̄ grauiora multo etiā iis: quæ in arboribus gignunt. Sed cucumis chartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra cōdunt rhaphani napique: & rapa: atque alio modo inulæ: cicer: pastinacæ. Quædam uocauimus ferulacea ut anetū: maluas. Nāque tradunt auctores in arabia maluas septimo mēse arborescere: baculorum usum præbere extēplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidū horti fuisse pdūtur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrū Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quā circūplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnō & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

Natura & genera: & historia nascentium in hortis rerum. CA. V.

FVngorum enim callum in ligni arborūque natura diximus: & alio genere tuberum pauloante: Chartilaginei gn̄is extraque terrā est cucumis: mira uoluptate Tiberio prīcipi expetitus. Nullo qppe nō die cōtigit ei: pēsiles eorum hortos pmouētibus in soles rotis olitoribus. Rursusque hybernis diebus intra speculariū munimēta reuocātibus. Quī & lacte mulso semine eorum biduo macerato: apud antiquos græciæ auctores scriptū est seri oportere: ut dulciores fiant. Crescunt qua coguntur forma. In italia uirides & q̄ minimi. In prouintiis q̄ maximi & citrini aut nigri. Placēt copiosissimi africæ: grandissimi Mœsiæ. Ast cū magnitudine excessere: pepones uocant. Viuunt hausti in stomacho in posterum diē: nec perfici queunt. In cibis nō in salubres: tn̄ plurimū natant. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligūt. Desecti quoque ad eas modice distantes adrepūt. Contra oleū refugiunt. Aut si quid obest: uel si pendeant: curuantur. Idque uel una nocte deprehenditur. Si uas cum aqua subiiciatur a quattuor digitorum interuallo descendētibus ante posterum diē. At si oleum eodē modo sit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescūt. Ecce cum maxime nōua forma eorum in campania prouenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unum: mox semine ex illo genus factum: melopeponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotūdantur. Mirum in his præter figuram: colorēq;: & odorem: q; maturitatem adepti q̄q̄ non pendētes: stati a pediculo recedūt. Columella tradit suum commentum: ut toto anno contingant. Fruticem rubi q̄ uastissimum ī apricum locum transferre: & recidere duum digitorum relicta stirpe circa æquinoctium uernū. Ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fimoque circūaggeratas resistere frigori radices. cucumerum græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicum: boœticum. Ex iis tantum laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba: quæ uocatur culix nomīe trita semen eorum maceratum seri iubeant: ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura duntaxat in nascēdo. Aeque hyemem odere. Amant rigua: ac fimum. Seruntur ambo semīe in terra sesquipedali: fossura inter æquinoctium uernum & solstitium. Parilibus tn̄ aptissime: Aliqui malunt ex Calend. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per quinquatros serere simili modo reptantibus flagellis scandentes parietum aspera in tectum usque natura sublimitatis auida. Vires sine adminicu-

uel defecti

lo standi non sunt:uelocitas pernix:leui umbra cameras:ac pergulas operiētes.Inde hæc duo pri ma genera.Camerarium & plebeiū:quod humi creditur. In priore mire tenui pediculo libraẽ pondus immobile auræ.Cucurbita quoque oī mō fastigaẽ:uaginis maxime uitilibus: cōiecta in eas postq̄ defloruit:crescit qua cogitur forma.Plerūque & draconis intorti figura. Libertate uero pensili cōcessa:iam uisa est nouem pedū lōgitudinis.Particulatim cucumis floret:sibi ipse superflorescēs:& licciores locos patiẽ:candida lanugine obductus:magisque cū crescit.Cucurbitarū numerosior usus.Et primus caulis in cibo.Atque ex eo in totū natura diuersa.Nup in balnearū usum uenere urceoꝝ uice.iā pridē uero ēt cadoꝝ ad uina condēda.Cortex uiridi tener.Deradiẽ nihilominus cibis.Cibos salubres ac leues pluribus modis existimāt: q perfici humano uētre nō queāt:sed nō intumescāt.Semina q̄ ꝓxima collo fuerint:proceras pariunt.Itē ab imis:sed nō cōparandas supradictis:q̄ in medio rotundas:q̄ lateribus crassas:breuioresque. Siccanẽ ī umbra:& cū libeat serere:ī aqua maceranẽ.Cibis quo lōgiores tenuioresq̄:eo gratiores. Et ob id salubriores:quæ pēdendo creuere:minimūque seminis tales hn̄t:duricia eius in cibis grām terminante.Eas quæ semini seruanẽ:ante hyemē præcidi nō est mos.Postea fumo siccantur cōdendis hortēsioꝝ seminibus rusticæ suppellectili.Inuēta est ratio:qua cibis quoque seruarenẽ. Eodēq̄ mō cucumis usq̄ ad alios pene prouentus:& id quidē Muria fit.Sed & scrobe opaco in loco harena substrato fœnoq̄ sicco optos:ac deidē terra:uirides seruari tradūt. sūt & siluestres ī utroq̄ genere & oībus fere hortēsibus.Sed & his medica tantū natura est.Quāobrē differenẽ in sua uolumina.Reliqua chartilaginū naturæ terra occultanẽ oīa.In quibus de rapis abunde dixisse poteramus uideri:nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda.Latiora uero & concaua fœmini:præstātiora suauitate:& ad condiendū faciliora:quæ sæpius sata transeūt in marem.Idem naporū quinq̄ gn̄a fecere:Corintheū cleonæum:liothassium booeticū:& qđ per se uiride dixerunt.Ex iis in amplitudinē adolescit corinthiū nuda fere radice.Solum.n.hoc genus supne tendit:non ut cætera in terram.Liothassiū quidam thraciū appellāt:frigoꝝ patientissimum.Ab eo booeticū dulce est:rotunditate ēt breui notabile. Neq̄ ut cleonæum prælongū in totū quidē. Quoꝝ tenuiora folia:ipsi quoq̄ dulciores.Quoꝝ scabra & angulosa & horrida amariores. Est ꝑterea genus siluestre:cuius folia sunt erucæ similia.Palma romæ amiterninis datur:ide nursiis: tertia nostratibus.Cætera de satu eoꝝ in rapis dicta sunt.Cortice & chartilagine cōstāt rhaphani.Multisque eoꝝ cortex crassior ēt q̄ quibusdā arboꝝ.Amaritudo plurima illi est:& pro crassitudine corticis.Cætera quoque aliqn̄ lignosa.Et uis mira colligēdi spūm laxandique ructum. Ob id cibus illiberalis utique si ꝓxime olus mandaẽ.Si uero cū oliuis drupis rarior ructus fit: minusque fœtibus.Aegypto mire celebraẽ pp olei fertilitatē:qđ de semine eius faciūt.Hoc maxime cupiunt serere:si liceat:qm̄ & quæstus plus q̄ e frumento & minus tributi est:nullūque copiosius oleum.Genera rhaphani græci fecere tria folioꝝ differētia:crispi:atque lenis:& tertium siluestre:Atque huic læuia quidē folia:sed breuiora:ac rotūda:copiosaq̄:atque fruticosa. Sapor autem asper:& medicamēti instar ad eliciēdas aluos.Et ī prioribus tn̄ dr̄ia seminisē: qm̄ aliqua admodū exiguū ferūt.Hæc uicia nō cadunt nisi in crispa folia.Nostri alia fecere genera: Algidē se a loco longum atq̄ translucidū.Alteꝝ rapi figura:qđ uocāt syriacū:suauissimū fere ac tenerrimum:hyemisq̄ patiens.Præcipuū tn̄ est:qđ e syria nō pridē aduectū apparet:qm̄ apud auctores nō reperiẽ.Id āt tota hyeme durat.Etiamnū unū siluestre græci cheriā uocāt: pōtici armon: alii leucē:nostri armoratiā fronde copiosius q̄ corpore.In oībus autē probandis maxime spectātur caules:in initio enim rotūdiores crassioresq̄:ac longis canalibus.Folia ipsa tristiora:& angulis horrida. seri uult rhaphanus terra soluta:humida.Fimum odit:palea cōtentus.Frigore adeo gaudet:ut in germania infantiū pueroꝝ magnitudinē æquet.Seritur post idus febru.ut uernus sit.iterūque circa uulcanalia:quæ satio melior.Multi & martio:& aprili serūt & sep̄tēbri. Incipiēte incremento cōfert alterna folia circūobruere:ipsos uero accumulare.Nā qui extra terrā emerserit durus fit atque fungosus.Aristomachus detrahi folia per hyemem iubet:& ne lacunæ stagnent accumulare.Ita in æstate grandescere.Quidā prodidere:si palo adacto cauerna palea insternaẽ in sex digitoꝝ altitudine:deinde semen fimūque:& terra congeratur ad magnitudinem scrobis crescere.Præcipue tamen salsis aluntur.Itaque etiam talibus aquis irriganẽ. Et in ægypto nitro sparguntur:ubi sunt suauitate præcipui. In totum quoque salsugine amaritudo eorum eximitur:fiuntque coctis similes.Nanque & cocti dulcescūt:& in napoꝝ uicem transeunt.Crudos medici suadent:ad colligenda acria uisceꝝ:dandos cum sale ieiunis esse:atque ita uomitionibus præparant meatum.Tradunt & præcordiis necessarium hunc succum: quando phthisin

[Margin notes: ul' cōdēdū · uel liothalassium · uel deflexa · ul' demere]

cordi intus inhærentẽ nõ alio potuiſſe depelli cõpertum ſit:in ægypto:regibus corpora mortuo rum ad ſcrutandos morbos inſecantibus. Atq; ut eſt græca uanitas: fertur in templo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus rhaphanus:ut ex auro dicaret̃ rhaphanus: beta ex argento: rapum e plumbo. Scires non ibi genitum Manniũ Curium imperatorẽ:quem in hoſpitio ligatis aurum repudiaturo afferentibus:rapum torrentẽ in foco inuentũ:annales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Morchion græcus de rhaphano unum uolumẽ. Vtiliſſimi in cibis hyberno tpe exiſtimãtur. Iidemq; dentibus ſemper inimici:quoniã atterant. Ebora certe poliũt. Odium iis cum uite maximum:refugitq; iuxta ſatos. Lignoſiora ſunt reliqua ĩ chartilaginum genere a nobis poſita. Mirũq; oĩbus uehementiã ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unũ genus agreſſe ſponte ꝓuenit: ſtaphylinos græce dicitur. Alteꝝ ſeritur radice uel ſemine primo uere uel autũno. Vt Hygino placet:februario:auguſto:ſeptẽbri:octobri:ſolo q̃ altiſſime rofoſſo. Annicula utilis eſſe incipit: bima utilior:gracior autumno:patiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus illi intractabile ẽ. Hibiſcum a paſtinaca gracilitate diſtat: Dãnatum cibis:ſed medicinæ utile. Eſt & quartũ genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ:quã noſtri gallicã uocant:græci uero daucon. Cuius genera etiã quattuor fecere:inter medica dicendum. Siſer & ipſum Tyberius princeps nobilitauit:flagitans oĩbus annis a germania. Gelduba appellatur caſtellũ rheno impoſitũ:ubi generoſitas ꝑcipua. Ex quo apparet frigidis locis cõuenire. Ineſt longitudine neruus:qui in decoctis extrahitur: amaritudinis tñ magna parte relicta:quæ mulſo in cibis temperata ẽt in gratiam uertitur. Neruus idem:& paſtinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siſer his ſeritur menſibus:februario:martio:aprili:auguſto:ſeptẽbri:octobri. Breuior his eſt: ſed toroſior:amariorq; Inula per ſe ſtomacho inimiciſſima. Eadẽ dulcibus mixtis ſaluberrima. Plurimis modis auſteritate uicta gratiam inuenit. Nãq; & in pollinem tundit̃ arida: liq̃doq; dulci tẽperatur:& decocta poſtea aut aſſeruata:uel macerata pluribus modis: & tunc mixta defruto: aut ſubacta melle:uuiſq; paſſis:aut pinguibus cariotis. Alio rurſus modo cotoneis:malis:uel ſorbis:aut prunis. Aliq̃n piperе aut thymo uariata defectus ꝑcipue ſtomachi excitat. Illuſtrata maxĩe Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Supuacuũ eius ſemẽ:qm̃ oculis ex radice exciſis:ut harũdo ſerit̃. Et hæc aũt ſerit̃:& ſiſer:& paſtinaca:utroq; tpe uere & autũno magnis ſeminũ interuallis. Nulla ue minus quaternoꝝ pedum: qm̃ ſpatioſe fruticat. Siſer ãt traſferre melius. Proxima his bulboꝝ natura:quos Cato in primis ſerendos præcipit: celebrans megaricos. Verum nobiliſſima eſt ſcylla:q̃q̃ medicamini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo maior:ſicut nec uis aſperior. Duo genera medicæ: Maſculus albis foliis. fœmina nigris. Et tertium genus eſt cibis gratum. Epimenidium uocatur:anguſtius folio:ac minus aſpero. Seminis plurimũ omnibus. Celerius tamen ꝓueniunt ſatæ bulbis circa latera natis. Et ut creſcant: folia quæ ſunt in his ampla:deflexa circa obruuntur. Ita ſuccũ omnem in ſe trahunt capita. Spõte naſcũtur copioſiſſime in balearibus ebuſoq; inſulis:ac per hiſpanias. Vnum de iis uolumẽ cõdit Pythagoras philoſophus:colligens medicas uires:quas ꝓximo reddemus libro. Reliqua bulborum genera differunt colore:magnitudine:ſuauitate. Quippe cum quidã crudi mandantur: ut in cherroneſo taurica. Poſt hos ĩ africa nati maxime laudant̃. Mox apuli: Gña græci hæc fecere Bulbinen:ſitaniõ:pithyon:acrocorion: ægylops:iſorynchiõ. In hoc mirum: imas eius radices creſcere hyeme. Verno autem cũ apparuerit uiola:minui:ac contrahi:tum deĩde bulbũ pingueſcere. Eſt inter genera quod in ægypto aron uocant: ſcyllæ proximum amplitudine: foliis lapati:caule recto:dum cubitorũ baculi craſſitudine:radice mollioris naturæ:quæ edatur & cruda: Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores illico fiunt:ſi findũtur. Signum maturitatis:folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribuſq; laus & grandiſſimis. Amaritudo pleriſq; in uertice eſt. Media eorum dulcia. Bulbos nõ naſci niſi ex ſemine priores tradiderunt. Sed & in preneſtinis campis ſponte naſcuntur: ac ſine modo:etiam in remorum aruis.

De hortenſiũ herbaꝝ radicibus:foliis:floribus:coloribus. CA. VI.

Ortẽſibus oĩbus fere ſingulæ radices:ut rhaphano:betæ:apio: maluæ. Ampliſſima ãt lapato:ut q̃ deſcẽdat ad tria cubita. Silueſtri minores:tumidæ. Effoſſa quoq; diu uiuit. Quibuſdã tñ capillatæ:ut apio:maluæ. Quibuſdã ſurculoſæ:ut ocimo. Aliis carnoſæ:ut betæ:aut magis etiamnũ croco. Aliquibus ex cortice:& carne cõſtant:ut rhaphano & rapis. Quorũdã geniculatæ ſunt:ut graminis. Quæ rectã nõ hñt radicẽ: ſtatim plurimis nituntur capillamentis: ut atriplex & blitũ. Scylla aũt:& bulbi:& cepe:& alliũ nõ niſi ĩ rectũ radicantur. Sponte naſcentiũ quædã numeroſiora ſunt radice q̃ folio:ut Aſpalax:perdiciũ:cro- uel calax. ul'ꝑdiociũ

cum. Florent uero cum fraxino serpillum:ambrotonum:napi:rhaphani:menta:ruta:& cætera q
dē deflorescūt cū cœpere. Ocimū aūt particulatim:& ab imo incipit. Qua de cā diutissime flo
ret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos aliis candidus aliis luteus:aliis purpureus. Folia ca
dunt a cacuminibus origano:inulæ:& aliqñ rutæ iniuria læsæ. Maxime cōcaua sunt cepe:getio.
Alliū:cepasq; īter deos iureiurādo hēt ægyptus. Cepe gña apd græcos sarda:samothracia:halside
na:setania:itē schista:Ascalonia ab oppido iudææ noīata. Oībus ēt odor lachrymosus & pcipue
cypriis:minime gnidiis. Oībus corpus tutū pinguitudīs eaꝝ chartilagine. E cūctis setania mini
ma:excepta tusculana. sed dulcis schista aūt:& ascalonia cōdunt. Schistā hyeme cū coma sua reli
quunt. Vere folia detrahūt:& alia subnascunt iisdem diuisuris unde & nomē. Hoc exēplo reliqs
quoq; generibus detrahi iubent:ut in capita crescant:potiusq; in semetipsa. Ascaloniaꝝ ppria na
tura. Etenim uelut steriles sunt ab radice:& ob id semine seri illas nō deponi iussere græci. Præte
rea serius circa uer cū germinant transferri. Ita crassescere. Et tūc pperare:pteriri tpis pensitatiōe.
Festinandū aūt in his est:qm̄ natura celeriter putrescūt si deponant:& caulē amittunt:& semē
ipsaq; euanescūt. Est & coloꝝ differentia. Samo enim & sardibus candidissimæ proueniūt. Sūt
in honore & creticæ:de quibus dubitāt an eædem sint:quæ ascalonia:quoniam satis capita craſ
ul' calibus sescunt:depositis caules & semina. Distant sapore tantū dulci. Apud nos duo prima genera. Vnū
& semine condimentarium:quod illi getion:nostri pallacanam uocant. seritur mensibus martio:aprili:ma
io. Alterum capitatum æque ab æquinoctio autumni uel fauonio. Genera eius austeritatis ordi
ne:africana:gallica:tusculana:amiternina. Optima autem quæ rotundissima. Item russa acrior q̄
candida:sicca q̄ uiridis:& cruda q̄ cocta:sicca q̄ condita: seritur amiternina frigidis & humidis
locis:& sola allii modo capite:reliquæ semine. Proximaq; æstate nullum semen emittunt: sed ca
put tantum:quod inarescit. Sequenti autem anno permutata ratione semen gignitur. Caput ip
sum corrumpitur. Ergo omnibus annis separatim semen cepe causa seritur. Separatim cepe semi
nis:seruantur autem optime in paleis. Getium pene sine capite est:ceruicis tantum lōgæ: & ideo
totum in fronde: sæpiusq; resecatur:ut porrum. Ideo & illud serunt: non deponunt. Cætero ce
pas ter fosso solo seri iubent:extirpatis radicibus herbarum. In iugera denas libras. Intermisceri
satureiam:qm̄ melius proueniat. Runcari præterea:& sarriri:si non sæpius:quater. Ascaloniā mē
se februario serunt nostri. Semen cepaꝝ nigrescere incipiens anteq̄ marcescat metunt. Et de por
ro in hanc cognationem dici conuenit:præsertim cum sectiuo nuper auctoritatem dederit prin
ceps Nero:uocis gratia ex oleo æstatis mēsium omnibus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidē
uescendo. Seritur semine ab æquinoctio autumno si sectiuum facere libuerit densius. In eadem
area secatur donec deficiat:stercoraturq; semper:si nutrit in capita anteq̄ secet:cū increuerit:in
aliā areā transferat:summis foliis leniter recisis ante medullā & capitibus retractis tunicis ue ex
tremis: Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabāt. Hoc itē de bulbis. Nūc sarculo leuiter
cōuellūtur radices: ut delumbatæ alāt:neq; distrahāt. Insigne:q cū fimo lætoq; solo gaudeat:ri
gua odit:& tamen proprietate quadā soli cōstat. Laudatissimus in ægypto:mox orchiæ atq; ari
tiæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceū folio incisuris eius euidētibus:quo utunt medicamētarii.
Alteꝝ genus suauidioris soli rotundiorisq;:incisuris leuioribus. Fama est Melā equestris ordinis
reū ex pcuratiōe a Tiberio principe accersitū in summa desperatiōe succo porri ad trium dena
rioꝝ argenteoꝝ pondus austo:cōfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorē modū negāt noxium
esse. Allium ad multa ruris pcipue medicamenta pdesse credit. Tenuissimis & q̄ separāt:in uni
uersum uelatur mēbranis:mox pluribus coagmentat nucleis:& iis separatim uestitis. Asperi sapo
ris:& quo plures nuclei fuere:hoc est asperius. Tedium huic quoque halitu: ut cepis: nullum tñ
coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus: tum in magnitudine. Vl
uel aphro- picum quoque in hoc genere græci appellauere allium cyprium:alii antiscordon: præcipue afri
scordon cæ celebratū inter pulmentaria ruris grandius allio trito in oleo & aceto mirum quantum incre
scat spuma. Quidam & allium ulpicum in plano seri uetant:castellatimque grumulis imponi di
stantibus inter se pedes ternos. Inter grana quattuor digiti interesse debent:simul atque tria fo
lia eruperint sarriri. Grandescunt quo sæpius sarriuntur. Maturescētium caules depressi in terrā
obruuntur ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis utilius uere seri q̄ autumno. Cæteꝝ
ut odore careant oīa hæc iubentur seri:cum luna sub terra sit:colligi cum in coitu. Sine iis Me
nander e græcis auctor est:allium edentibus:si radicem betæ in pruna tostam superederint:odo
uel opalia rem extingui. Sunt qui & allium:& ulpicon inter compitalia ac saturnalia seri aptissime putent.
Allium & semine prouenit sed tarde. Primo enim anno porri crassitudine capite efficitur:sequē

ti diuiditur:tertio cõsumatur. Pulchriusq; existimatur tale. A quibusdam in semẽ exire uetatur. Sed intorqri caulis sationis gratia: ut caput ualidius fiat. Quod si diucius alliũ cepasq; ueterari libeat:aq salsa tepida capita intigẽda sunt.Ita diuturniora fient: melioraq; usui:sed i satu sterilia. Alii contẽti sunt primo super prunas suspendisse:abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinẽt. Quod facere allium cepamq; extra terrã quoq; certum est:& cauliculo acto euanescere. Aliqui & alliũ palea optime seruari putant. Allium est & in aruis sponte nascens: alũ hoc uocant:quod aduersus ĩprobitatem alitum depascentium semina:coctum:ne renasci possit:abiicitur: statimq; quæ deuorauere aues stupentes manu capiuntur:& si paulum cõmorauere resopitæ.Est & siluestre quod ursinũ uocant :odore molli:capite pretenui:foliis grãdibus.

Quoto die quæq; herbæ nascuntur satæ:& quo modo quæq; formantur:uel digerantur:& quorum singula genera:& quorũ plura. CA. VII.

IN horto:satoꝝ celerrime nascuntur ocimũ:blitũ:napus:eruca.tertio enim die erumpũt:anetũ quarto:lactuca qnto:rhaphanus:sexto:cucumis & cucurbitæ septimo:prior cucumis:nasturtium ac sinapi qnto:beta æstate sexto:hyeme decimo:atriplex octauo: cepe.xix.aut.xx.getium.x.aut.xii.Contumacius coriandrum.Cunila quidẽ & origanũ post.xxx.diem Omnium difficilime apium.lx.enim die cũ celerrime.l.maiore ex parte emergit. Aliquid & seminũ ætas cõfert: quoniã recẽtiora maturius gignuntur.In porro:getio:cucumere: cucurbita. Ex uetere aũt celerius ꝓueniunt apium:beta:cardamũ:cunila: origanum:coriãdrũ. Mirum in betæ semine:nõ enim tota eo anno gignitur:sed aliqd sequente:aliquid tertio. Itaq; ex copia seminis modice nascitur.Quædã anno tantũ suo pariunt:quædã sepius:sicut apiũ:porrũ: getiũ. Hæc.n.semel sata pluribus annis restibili fertilitate ꝓueniunt. Semina plurimis rotunda: aliqbus oblõga:paucis foliacea & lata:ut atriplici.Quibusdã angusta:& canaliculata:ut cumino. Differũt & colore: nigro candidoq; itẽ duricie.Surculacea i folliculo sũt rhaphano:sinapi: rapo. Nudũ semẽ apii:coriandri:aneti:foeniculi: cumini.Cortice obducta bliti:betæ:atriplicis:ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo foecundius.Cum maledictis ac probris serendũ præcipiũt lætius ꝓueniet.Satũ etiã pascitur terra adacta cuminũ:& qui serunt præcãt:ne exeat.Quæ i cortice sunt difficillime maturescunt:maximeq; ocinũ : & gyt.Siccant oĩa ac sunt foecunda. Vtiq; meliora nascũt aceruatim sato semine:q̃ sparso. Ita certe porrum & allium serunt in laciniis colligatum.Apiũ etiã paxillo cauerna facta ac fimo ingesto. Nascunt autẽ oĩa aut semine aut auulsiõe.Quædã semie & surculo:ut ruta:origanũ.Ocimũ ꝓcidũt.n.& hoc cũ ꝓuenit ad palmæ altitudinẽ.Quædã & radice & semine:ut cepa:alliũ:bulbi:& si quoꝝ radicẽ annuiferoꝝ relinquũt. Eorũ uero quæ a radice nascũtur:radix diuturna:& fruticosa ẽ:ut bulbi:gethii:scyllæ.Fruticãt alia & nõ capite:ut appium:& beta.Caule reciso fere quidẽ oĩa regerminãt:exceptis quæ nõ scabrum caulẽ habent.Est in usu uero ocimũ:rhaphanus:lactuca.Hanc etiam suauiorem putant a regerminatione.Rhaphanus utiq; iucũdior detractis foliis anteq̃ decaulescat.Hoc & i rapis. Nã & eadẽ direptis foliis cooperta terra crescunt:durãtq; in æstate.Singula genera sunt ocimo:lapato:blito:nasturtio:erucæ.atriplici:coriandro aneto.Hæc.n.ubiq; eadem sunt:neq; aliud alio melius usq̃.Rutam furtiuam tantũ prouenire fertilius putant:sicut apes furtiuas pessime. Nascunt etiamnũ sata: mentastrum:nepeta:intubũ:pulegium.Contra plura genera sunt eorum quæ diximus:dicemusq; in primis de apio.

uel pauit
ul iarescũt

Natura & gña & historiæ ad cõdimẽta in orto sataꝝ reꝝ.xxxvi. CA. VIII.

ID enim quod sponte in humidis nascitur:helioselnũ uocatur uno folio:nec hirsutũ. Rursus in siccis hipposelinũ:pluribus foliis:simile heleoselino. Tertium est oreoselinũ cicutæ foliis:radice tenui:semine aneti:minutiore tamen.Est autem satiuis dña in folio denso crispo:aut rariore & leuiore.Item caule tenuiore ac crassiore.Et caulis aliorum candidus est:aliorum purpureus:alioꝝ uarius.Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis:adeo ut hostiola olitoria ex iis factitari ꝓdiderint.Folium his paulo maius herbaceo & angustissimũ:ut alibi consumpto incremento alteꝝ rotundi caulis.Tertium sessile: quod laconion uocant.Alii coloris & temporis satus genera discreuere.Esse enim nigras: quaꝝ semen mẽse ianuario seratur:albas quarũ martio:rubentesquarũ aprili.At oium earum plãtas post binos menses differri.Diligentiores plura genera faciunt:purpureas:crispas:cappadocas:græcas. Longiora his folia caulesq; lati.Præterea longi & angusti intubis similes. Pessimum autem genus cũ exprobratione amaritudinis appellauere picrida.Est etiamnũ alia distinctio atræ:q meconis uocatur a copia lactis soporiferi:quãq̃ oẽs somnũ parere credant. Apud antiquos italiæ hoc solũ

uel urceola

genus earum fuit:& ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maxime radicis cecilianá uocant. Rotundam uero ac minimæ radicis:latis foliis astylida. Quidamq; eunuchion:quoniá hæc maxime refragetur ueneri. Est quidem natura oíbus refrigeratrix:& ideo æstate gratæ a stomacho fastidium auferũt. cibiq; appetentiam faciunt. Diuus certe Augustus lactuca cõseruatus in ægritudine fertur prudentia Musæ medici:cũ priores eam ob religionem minime cõmanducarẽt: in tantum recepta cõmendatione:ut seruari etiá in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Sanguinem quoq; augere creduntur. Est etiamnum q̃ uocat̃ caprina lactuca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis admodũ probata: quæ cilicia uocatur:folio cappadocæ nisi crispum latiusq; esset. Nec ex eodem genere possunt dici: neq; ex alio intubi hyemis impatientiores:uirusq; præferentes: sed caule non minus grati. Serunt̃ uerno plátæ eorum:ultimo uere transferuntur. Est & eraticũ intubum:quod in ægypto cichoriũ uocant. De quo plura alias. Inuentum omnes thyrsos uel folia lactucaꝝ prorogare urceis conditos: ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis:& irriguis:stercoratisq; binis mensibus inter semẽ plantáq; & maturitatem. Legittimum tñ a bruma semen iacere:plantá in fauonio transferre. Aut semen fauonio:plantam æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemẽ tolerant. Humore oía ortensia gaudent & stercore:præcipue lactucæ:& magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo interest:& repleri ablaqueatas humo. Quidá & aliter amplitudinem augent: recisis cum ad semipedem excreuerint:fimoq; suillo recẽti illitis. Candorẽ uero putanr contingere iis dũtaxat:quæ sunt seminis albi: si harena de littore a primo incremento congeratur in medias: atq; in crescentia folia cõtra ipsas religentur. Beta hortensiorum seuissima est. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt:nigrá & candidá:quá præferunt:pcissimi seminis:appellátq; siculũ: candoris sane discrimine præferentes ut lactucá. Nostri betæ genera faciunt uernum & autũnale:a temporibus satiuis:quáq̃ & iunio seratur. Transferuntur autẽ in pláta hæ quoq;:& oblini fimo radices suas:locũq; similiter madidũ amant. Usus iis & cum lente ac faba. Idẽq; qui oleris & præcipuus: ut lenitas:excitet̃ acrimõia sinapis. Medici innocẽtiorẽ q̃ olus esse iudicauere. Quáobrem appositas non nemini: degustare etiá religio est:utq; ualidis potius in cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso exiliẽtis bulbi. Spẽs summa in latitudine. Ea cõtingit ut in lactucis:cũ cœperint colorẽ trahere imposito leui pondere. Neque alii hortensioꝝ latitudo maior. In binos pedes aliquando se pandunt:multum & soli natura cõferente eis. Et in circelensi agro amplissime proueniunt. Sunt qui betas punico malo florente optime seri existiment: transferri aũt cum quinque folioꝝ esse cœperint. Mira differentia:si uera est:candidis solui aluos: modice nigris inhiberi. Et cum brassica corrumpatur in dolio uini sapor:odorẽ betæ foliis demersis restitui. Olus caulesque:quibus nunc principatus hortoꝝ:apud græcos in honore fuisse non repio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes:quas ĩ medendi loco redemus. Gña eius facit tria. Unam extentis foliis:caule magno. Alteram crispo folio:quam apianá uocat. Tertiam minutis caulibus lenem tenerá minimeque probat. Brassica toto áno seritur:qm̃ & toto secatur. Utilissime tamẽ ab æquinoctio autumni. Transfertur:cum quinque foliorum est. Cimas a prima sectione p̃stat proximo uere. Hic est quidam ipsorum caulium delicarior teneriorque cauliculus Apitii luxuria. Et per eum Druso Cæsari fastiditus non sine castigatione Tiberii patris. Post cimam ex eadẽ brassica cõtingũt æstiui autũnalesque cauliculi:mox hyberni:iterumque cimæ:nullo æque gñe multifero donec sua fertilitate cõsumat̃. Tertia circa solsticiũ:ex q̃ si humidior locus est æstate: siccior autũno plátã. Humor fimusq; si defuere:maior saporis gr̃a ẽ. Si abũdauere:lætior fertilitas. Fimum asininũ maxime cõuenit. Est hæc quoq; res inter opa ganeæ. Quapp nõ pigebit uerbosius p̃sequi. Præcipuus fit caulis sapore ac magnitudine:Primũ oíum si repastinato seras:dein si terrá fugientes cauliculos seces:a terraq; ꝑceritate luxuriosa attollẽtes se exaggerádo aliá accumulẽs ira:ne plus q̃ cacumẽ emineat. Tritianũ hoc genus uocat̃:bis cõputabili ĩpendio tedioq;. Cætera gña cõplura sunt. Cumanũ:sessile:folio capite patulũ. Aricinũ altitudine nõ excelsius:folio nũerosius q̃ tenuius. Hoc utilissimũ existimat̃:qa sub oíbus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Põpeianũ ꝑcerius caule ab radice tenui intra folia crassescit. Rariora hæc: angustioraq;:sed teneritas in dote sit. Frigora nõ tollerat. Quibus ẽt alunt̃ brutiani:ꝑgrádes foliis: caule tenues:sapore acuti. Sabellico usq; ĩ admirationẽ crispa sunt folia:quoꝝ crassitudo caulẽ ipsum extenuat:sed dulcissimi peribent̃ ex oíbus. Nuper subiere lacuturres ex cõualle aricina:ubi quõdam fuit lacus turrisq;:quæ remanet:capite prægrandes:folio ĩnumeri. Alii in orbem porrecti. Alii in latitudinẽ torosi. Nec plus ullis capitis post tricianũ:cui pedale aliquádo cõspicit̃. Et ci-

Cũ priores eã ob religionem ac omẽ cauerent. cum prior esset esca e mele (religio minime caret)

uel blanditus

ma nullis serior. Cuicunq; autem generi pruinæ plurimum suauitatis conferunt: Et nisi obliquo uulnere defendatur medulla: plurimum nocet. Semini destinati non seccatur. Est etiam sua gratia nõnunq̃ plantæ habitu excellentibus. Halmyridia uocant: quoniam nisi in maritimis non ꝑueniunt. Nauigatione quoq; longinqua uirides asseruantur: si statim dissecti: ita ne humũ attingant: in cados olei q̃ proxime siccatos: obturatosq; condantur omni spiritu excluso. Sunt qui plã tam in transferendo alga subdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digitis capiatur: celeriores ad maturitatẽ fieri putẽt. Sunt q semen trifolii nitrũq; sil' tritũ aspergant foliis. Nitrũ ẽt in coquẽdo uiriditatem custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale priusq̃ coquantur: maceratis. Est inter herbas genus inserendi præcisis germinibus caulis: & in medullam semine ex aliis addito. Hoc & in cucumere siluestri. Necnõ olus quoq; siluestre est trium foliorum. Diui Iulii carmibus præcipue iocis militaribus celebratum. Alternis qppe uersibus exprobrauere lapsana se uixisse apud dyrrachium præmiorum parsimoniam cauillantes: Est autem id cima siluestris. Omnium hortensiorum laudatissima cura asparagis. De origine eorum in siluestribus curis habunde dictum: & quomodo eos iuberet Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius: asparago mitius corruda passim etiam in montibus nascens: refertis superioris germaniæ campis: non inscito Tyberii Cæsaris dicto: herbã ibi quandam nasci simillimam asparago. Nam quod in neside campaniæ insula sponte nascitur: longe optimũ existimatur. Hortensium serit̃ spongiis. Est enim plurimæ radicis: altissimeq; germinat. Viret thyrso primũ emicante. Qui caulem educens tẽpore ipo quo fastigatus est: in toros stringitur. Potest & semine seri. Nihil diligentius comprehẽdit Cato. Nouissimumq; libri est. ut appareat repentinã ac nouitiam uiro curam fuisse. Locum subigi iubet humidum: aut crassum. Semipedali undiq; interuallo seri: ne calcet̃. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tum tantũ serebantur. Id fieri secundũ æquinoctium uernũ. Stercore satiari. Crebro purgari. Caueri ne cũ herbis euellantur asparagi. Primo anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri: sarriri: runcari. Tertio incendi uerno. Quo maturius incensus est: hoc melius prouenit. Itaq; harundinetis maxime cõuenit quæ festinant incẽdi. Sarriri iubet idem nõ anteq̃ asparagus natus fuerit: ne i sarriendo radices uexentur. Ex eo uelli asparagum ab radice. Nam si defringatur: stirpescere: & intermori. Velli donec in semen eat. Id autem maturescere ad uer: incendiq;: ac rursus cum apparuerint asparagi sarriri ac stercorari. Ac post annos nouem cum iam uetus sit: digeri subacto solo stercoratoq;. Tum spongiis seri singulorũ pedũ iteruallo. Quin & ouillo fimo noĩatim uti: qm̃ aliud herbasceret: nec quicq̃ postea tẽ tatũ utilius apparuit: nisi ꝙ circa idus februarii defosso semĩe aceruatis paruulis scrobibus serũt: plurimũq; maceratũ fimo. Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctiũ autumni disponunt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis solũ q̃ rauennatium. Hortorũ indicauimus corrudam. Hunc intelligimus siluestrem asparagũ: quẽ græci orminũ: aut myacanthon uocant aliis ue nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atque defossis: Poterant uideri dicta omnia: quæ in precio sunt: nisi restaret res maximi quæstus ñ sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud chartaginem magnam cordubamque ꝑcipue sestertia sena milia e paruis iis reddere: quoniam portenta quoque terrarum in ganeam uertimus: Etiam ea quæ refugiunt quadrupedes consciæ. Carduos ergo duobus modis serunt autumno: planta & semine ante nonas martias. Plantæque quæ ex eo disponentur ante idus nouembris aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorantur etiam si diis placet: lætiusque proueniunt conduntur que aceto melle diluto lasseris addita radice & cumini: ne quis dies sine carduo sit: cætera in transcursu dici possunt. Ocimum parilibus optime seri ferunt. Quidam & autumno: iubentque cum hyeme seratur: aceto semen perfundi. Eruca quoque & nasturtium: uel æstate uel hyeme facillime nascuntur. Eruca præcipue frigorum contẽptrix diuersæ est q̃ lactuca naturæ. Concitatrix ueneris. Icciro iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor immixtus temperamẽtum æquet. Nasturtium nomen accepit a narium tormẽto. Et inde uigoris significatio ꝓuerbio id uocabulũ usurpauit: ueluti torporẽ excitatis. In arabia miræ amplitudis dicit̃ gigni. Ruta quoq; serit̃ fauonio & ab æqnoctio autũni: odit hyemẽ & hũorẽ ac fimũ. Apricis gaudet & siccis: terra q̃ maxĩe lateritia. Ciere uult nutriri. Hic & semĩ miscet̃: ut careat erucis. Auctoritas ẽt peculiaris apd ãtiquos ei fuit. Inuẽio mustũ rutatũ ppl'o datũ a Cornelio Cethego ĩ cõsulatũ collega. Qu. Fla. comitiis pactis. Amicitia ẽ ei & cũ fico ĩ tm̃ ut nusq̃ lætior ꝓueniat q̃ sub hac arbore. Serit̃ & surculo melius ĩ ꝑforatã fabã. iditoq; succo nutrit cõphẽdẽdo surculũ. Serit̃ & a seipsa. Nanq; incuruato cacumine alicuius rami cum attingerit terram: statim radicatur. Ea

uel etiam
si displicet

uel ocimũ dẽ & in occino natura:nisi ꝙ difficilius crescit.Sed durata rũcat̃:ñ fine difficultate ,pueniẽtibus ulceribus:ni munitis manibus id fiat:oleoue defensis.Conciduntur autem & eius folia:seruanturq̧ fasciculis.Ab æquinoctio uerno seritur apium:semie paulum ĩ pila pulsato. Crispius sic putát fieri:aut si satũ calcetur cylindro:pedibusue.Propriũ ei:ꝙ colorẽ mutat.Honos ipsi in achaia coronare uictores sacri certaminis nemeæ.Eodem tempore seritur menta planta:uel si nondum germiat:spõgia:minus hæc humido gaudet.Aestate uiret.Hyeme flauescit. Genus eius siluestre mentastrum est.Et hoc propagatur ut uitis:uel si inuersi rami serantur.Mentæ nomen suauitas odoris apud græcos mutauit:cum alioquin mintha uocaretur.Vnde ueteres nostri nomen declinauerunt.Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus.Semel sata diutina ætate durat.Congruit pulegio cuius natura in carnariis reflorescens sæpius dicta est.Hæc quoq̧ seruatur simili genere:mentã dico pulegiumq̧ & nepitam.Condimentoꝝ tñ omniũq̧ fastidiis cyminum amicissimũ.Nascit̃ in summa tellure uix hærens:& in sublime tendens.In putribus & calidis maxĩe locis:medio serendũ uere. Alteꝝ eius gẽus siluestre:quod rusticũ uocãt:alii thebaicũ: si tritum ex aqua potetur:in dolore stomachi prodest.In carpentania nostri orbis maxime laudatur.Alioquin æthiopico africoq̧ palma est.Quidam huic ægyptium præferũt.Sed præcipue olusatrum miræ naturæ est.Hipposelinum græci uocãt:alii smyrnium. E lachryma caudicis sui nascitur.Seritur & radice.Succum eius qui colligunt murræ saporem habere dicunt.Auctorq̧ ẽ Theophrastus murra sata natum.Hipposelinum ueteres præceperant in locis incultis:lapidosis: iuxta maceriam seri.Nunc & repastinato seritur:& a fauonio post æquinoctiũ autumnũ.Quippe cum capparis quoq̧ seratur siccis maxime:area in defossu cauata:ripisq̧ undiq̧ circũstructis lapide:alias euagatur per agros:& cogit solum sterilescere.Floret æstate.Viret usq̧ ad uergiliaꝝ occasum.Sabulosis familiarissimum.Vitia eius quod trans maria nascitur:diximus inter peregrinos fructices.Peregrinum:& careum gentis suæ nomine appellatum:culinis principale.In quacũq̧ terra seri uult ratione eadẽ q̃ olusatrum.Laudatissimum tamen in caria: proximum phrygia. Ligusticum siluestre est:In liguriæ suæ mõtibus seritur.Vbiq̧ suauius satiuum:sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant.Crateias apud græcos cunilam bubulam eo nomine appellat.Cæteri fere cunizamidem:cunilaginem.Thymbram uero quæ sit cunila.Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud satureia dicta in condimentario genere.Seritur mense februario:origano æmula. Nusq̃ utrunque additur:quippe similis effectus. Sed cunile ægyptium origanũ tãtum præfertur.Peregrinum fuit & lepidium. Seritur a fauonio.Dein cum fruticauerit:iuxta terram ꝑciditur. Túc runcatur:stercoraturque.Per biennium hæc.Postea iisdem fruticibus utuntur:si nõ sæuitia hyemis ĩgrauat:quando impatientissimum est frigorum.Exit & in cubitalem altitudiem:foliis laurinis:sed mollibus.Vsusq̧ eius non sine lacte.Gyt pistrinis:anisum:& anetum culinis & medicis nascuntur.Sagapenum & ipsum in hortis quidem:sed medicinæ tantum.Sunt quædam comitãtia aliorum satus:ut papauer:nanq̧ cum brassica seritur.Ac portulaca & eruca cum lactuca.Papaueris satiui tria genera.Candidũ:cuius semen tostum in secunda mensa cum mella apud antiquos edebatur.Hoc & panis rustici crustæ inspergitur:adfuso ouo inhærens.Vbi inferiorẽ crustam apio:gytq̧ cereali sapore condiunt.Alterum genus papaueris nigrum:cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur.Tertium genus rhoeam uocant græci:id nostri erraticum. Sponte quidem:sed in aruis:cum hordeo maxime nascitur:erucæ simile:cubitali altitudine:flore ruffo:& protinus deciduo:unde & nomen a græcis accepit.De reliquis generibus papaueris sponte nascentis docebimus in medicinæ loco.Fuisse autem in honore apud romanos semper indicio est Tarquinius Superbus:qui legatis a filo missis decutiendo papauera in horto altissima sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit.Rursus alio comitatu æquinoctio autumni seruntur

ul' serpyllũ coriandrum:anetum:atriplex:maluæ:lapati:cerepolon:quod pæderota græci uocant.Et acerrimum sapore:ignei effectus ac saluberrimum corpori sinapi nulla cultura:melius tamẽ planta relata.Quin e diuerso uix est sato semel eo liberare locum:quoniam semen cadens protinus uiret. Vsus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquuntur & folia sicut reliquorum oleorum.Sunt autem trium generum:Vnum gracile:alterum rapi foliis simile:tertium erucæ.Semen optimum ægyptium.Athenienses napi appellauerunt:alii tapsi: alii saurion.Serpyllo & sisymbrio montes pleriq̧ scatent:sicut thracia:ut ea quæ deferunt ex iis:

uel ex auulsos ramos serunt.Item sicyone ex suis montibus:& athenis:& hymeto.Simili modo & sisymbrium serunt.Letissimum nascitur in puteorum parietibus:& circa piscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. CA. IX.

Eliqua sunt ferulacei generis ceu fœniculum:āguibus(ut diximus) gratissimū:ad cō diēda plurima cū inaruerit. Eiq; pquā similis thapsia:de qua diximus inter externos frutices. Deide utilissima funibus canabis:serit a fouonio. Quo dēsior ē:eo tenerior. Semen eius cum est maturum ab æquinoctio autūni defringitur:& sole aut uēto aut fumo siccatur. Ipsa canabis uellitur post uindemiam:ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabandica:plagarū præcipue usibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici pximum: aut medullæ. Laudatissimum est e medio:quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Quod ad proceritatem quidem attinet:rosea agri sabini arborum altitudinē æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in italia cibus est. Conditur quippe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiā hanc uocāt:corymbosque quos cōdiūt.

De morbis hortorū:& remedia circa formicas:& rucas:& culices. CA. X.

Orbos hortensia quoq; sentiūt:sicut reliqua terræ sata. Nāq; & ocimū se necat:degeneratq; rite in serpillum:& sisymbriū i calaminthā. Et ex semie brassicæ ueteris rapæ fiunt: atq; iuicē. Enecat cyminū ab imo dorso nisi repurget. Est āt unicaule: radice bulbo simili:non nisi in solo gracili nascēs. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu palescit. Oīa uero accessu mulieris menstrualis flauescūt. Bestiolarū quoque genera innascūtur. Napis culices:rhaphano.erucæ:& uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtrisque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro uero priuatim animalia:quæ facillime stercore iniecto capiunt condentia in id se. Ferro quoque non expedire tangi rutam:cunilam:mentam:ocimum:auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon:quem Mœcenati dicauit. Item contra formicas non minimū hortorum exitium:si non sint rigui:remedium monstrauit. Limo marino:aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt:siliquas una seri:sicut olerū cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint:remedium absinthii succus decocti inspersus & sedi:quam aizoum uocant. Genus hoc herbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur:olera nulli animaliū obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tāgant ea:quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue:si sunt arbuscu læ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Que magis sint fortia uel minus:& qbus salsæ aquæ psint. CA. XI.

Am quod adpermutationem seminum attinet:quibusdam ex iis firmitas maior est: ut coriādro betæ:porro:nasturtio:sinapi:erucæ:cunilæ:& fere acribus. Infirmiora autem sunt a triplici:ocimo:cucurbitæ:cucumi:& æstiua omnia hybernis magis durāt: minime autem getium. Sed ex iis: quæ sunt fortissima:nullum ultra quadrimatum utile est duntaxat serēdo. Cunilis & ultra tempestiua sunt. Peculiaris medicina rhaphano:betæ: rutæ:cunilæ:in salsis aquis quæ plurimum suauitati & fertilitati conferunt. Cæteris dulciū aquarum rigua prosunt. Vtilissimæ ex iis quæ frigidissimæ:& quæ potu suauissimæ. Minus utiles e stagno & quas elices inducunt:quoniam herbarum semina inuehunt. Præcipue tamen imbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

Rō rigādorū hortorū:& q̄ trāslata meliora fiāt:& de succis hortēsiorū:& saporibus. CA. XII.

Is horæ rigandi:matutina:atque uespera:ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora:grandioraque fiunt:maxime porri: napique. In translatione & medicina est:definūtque sentire iniurias:ut gentiū:porrum:rhaphani: apium:lactucæ: rapa:cucumis. Omnia aūt siluestria fere sunt:& foliis minora:& caulibus:succo acriora:sicut cunila:origanū:ruta. Solūmō ex oībus lapatū siluestre melius. Hoc insatiuū rumex uocat:nasciturque fortissimū. Tradit semel satū durare:nec unq̄ uitiari terra maxīe iuxta aquā. Vsus eius cū ptisana tantū in cibis leuiorem gratioremque saporem præstat. Siluestre ad multa medicamenta utile est. Adeoq; nihil omisit cura:ut carmine quoque comprehēsum reppererim: in fabis caprini fimi singulis cauatis:si porri:erucæ:lactucæ:apii:intubi:nasturtii semina iclusa se rāt:mire puenire. Quæ sūt siluestria eadē i satiuis ficciora itelligūt:& acutiora. Nāq; & succorū saporūq; dicēda dr̄ia est:uel maior in iis q̄ pomis. Sūt aūt acres cunilæ:origani: nasturtii:sinapis. Amari absinthii:centaureæ. Aquatiles cucumeris:cucurbitæ:lactucæ:Acuti tātum cunilæ. Acu-

uel fauis

uel tamē

ti & odorati apii:aneti:fœniculi.Salſus tantum e ſaporibus non naſcitur: alioquin extra pulueris modo:& circulis tantum aquæ:ut intelligatur uana ceu plerūq; uitæ perſuaſio. piperis ſaporem reddit: magis etiam ſiliquaſtrum:ob id piperitidis nomine accepto. Li odorem thuris:murra myrrhæ.De panace abūde dictum eſt.Libanotis locis putridis & ma ac roſcidis ſeritur ſemine:radicem habet oluſatri:nihil a thure differentem.Vſus eius poſt ann ſtomacho ſaluberrimus.Quidā eam nomīe alio roſmarinū appellāt.Et ſmyrneum olus ſeritur iiſdem locis:Myrrhamq; radice reſipit.Eadem & ſiliquaſtro ſatio.Reliqua a cæteris:& odore & ſapore differunt:ut anetū.Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis:ut non ſolum aliud alio mutetur:ſed

uel acetū etiam in totum auferatur.Apio eximi incoctis obſoniis aceto:in eodem cellario in ſaccis odorē uino grauem.Et hactenus hortenſia dicta ſint ciborum gratia duntaxat.Maximū quidem opus in iiſdē naturæ reſtat:qm̄ prouētus tantū adhuc ſummaſq; quaſdam tractauimus.Vera āt cuiuſq; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt:opus ingens occultumque diuinitatis:& quo nullum reperiri poſſit maius.Ne ſingulis id rebus contexeremus.iuſta fecit ratio:cū ad alios me dendi deſideria pertinerent:lōgius utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus.Nunc ſuis quæq; partibus conſtabūt:poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XX. PROOEMIVM.

Aximū hic opus naturæ ordiemur:& cibos ſuos hoī narrabimus: faterīq; cogemus ignota eſſe p q̄ uiuat.Nemo id paruū ac modicū exiſtimauerit noīum uilitate deceptus.Pax ſecū in his aut bellū na turæ dicef:odia amicitiæq; rex ſurdaꝝ:ac ſenſu carentiū.Et quo magis miremur:oīa ea hoīum cauſa:quod græci ſympathiā appellauere:quibus cuncta cōſtant:ignes aquis reſtinguentibus: aquam ſole deuorante:luna pariēte.Altero alterius iniuria deficiente ſydere.Atq; ut a ſublimioribus recedamus:ferrū ad ſe trahēte magnete lapide:& allio rurſus abigēte a ſeſe.Adamātē opum gaudiū īfragilem oī cætera ui inuictū:ſanguīe hircino rūpēte. Quæq; alia ī ſuis dicemus locis paria:uel maiora mira.Tātū uenia ſit:a minimis:ſed a ſalutaribus ordiemur.Primūq; ab hortenſibus.

ul'ſi cū his

De cucumere ſilueſtri:& elaterio. CA. .I.

Vcumim ſilueſtrē eſſe dixius multo infra magnitudinē ſatiui.Ex eo ſit medicamētū quod uocaf elaterīū ſucco expreſſo e ſemīe.Cuius cā niſi maturius incidaf:ſemen exilit oculoꝝ ēt periculo.Seruaf aūt decerptus una nocte:poſtero die incidif harūdie. Semē quoq; cinere cōſpgif ad coercēdā ſucci habūdātiā.Qui expreſſus ſuſcipif aqua cæleſti:atque ſubſidet.Deinde in ſole cogif in paſtillos ad magnos mortaliū uſus.Obſcuritates: & uitia oculoꝝ ſanat:genarūque ulcera.Tradūt hoc ſucco tactis radicibus uitiū nō attigi uuas ab auibus.Radix aūt ex aceto cocta podagris illinif.Succoque dētiū dolori medef.Arida cū reſina īpetiginē & ſcabiē:quā pſorā:& lichenas uocāt.Parotidas:& pāos ſanat.Et cicatricibus colorē reddit.Et folioꝝ ſuccus auribus ſurdis cū aceto inſtilaf.Elateriū tēpeſtiuū ē autūno.Nec ullū ex medicamētis lōgiore æuo durat.Incipit a trimatu.Siqs recētiore uti uelit:paſtillos in nouo fictili igne lēto in aceto domet.Idq; melius quo uetuſtius erit.Quē iā ducentis annis ſeruatum eſſe auctor eſt Theopraſtus.Et uſque ad quinquageſimū lucernaꝝ lumina extinguit.Hoc enim ueri experimētū eſt:ſi admotū priuſq̄ extinguat:ſintillare ſurſum ac deorſum cogat.Pallidū ac leue herbaceo:ac ſcabro melius:ac leniter amaꝝ.Putant cōceptus ad alligato ſemīe adiuuari:ſi terrā nō attigerit.Partus uero ſi in arietis lana alligatū in ſcientis lumbis fuerit:ita ut ꝓtinus ab ea eximaf:& rapiaf extra domū ipſam.Cucumim qui magnificant:naſci ꝑcipuū in arabia: mox cyrenis.Alii in arcadia tradūt ſimilē heliotropio.Cuius iter folia & rāos ꝓuenire magnitudie nucis iuglandis ſemē:eē aūt ad ſpeciē ſcorpionis cauda reflexa:ſed cādido.Aliqui ēt ab eo ſcorpioniū cucumī uocāt:efficaciſſimū cōtra ſcorpionū ictus:& ſemīe:& elaterio:& ad purgandū uteꝝ aluoſque.Modus portione uiriū ab dimidio obolo ad ſolidū.Copioſius necat:Sic & contra phthiriaſin bibitur & hydropiſes:illitum.Anginas & arterias cum melle & oleo uetere ſanat.

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone. CA. II.

MVlti hunc esse apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus: arbitrãtur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingũt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio. Lumborũ uero dolori semine sole siccato: dein trito. xxx. denariorũ põdere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortũ facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectum. Lẽtigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momenti. Nanq & eorum semen quantum tres digiti apprehenderint cum cumino tritum potumq in uino tussientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pondere. & iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet ex uino dulci: & in rhenum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Qui pepones uocantur: refrigerant: maxime in cibo: & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum: aut doloribus imponitur. Radix sanat ulcera concreta in modum faui: quem cerion uocãt. Eadem contra uomitiones siccatur in farina tusa. datur quattuor obolis in aqua mulsa: ita ut qui biberit: quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adiicitur. Cortex quoq uomitionem mouet: faciem purgat. Hoc & folia cuiuscũq satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanant. Cum uino canis morsus. Item millepedam sepa græci uocant: oblongam: pilosis pedibus: pecori præcipue nociuam. Morsum tumor insequitur: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi coctos de raso cortice ex oleo aceto & melle iucundiores esse certum est.

De cucurbita siluestri: & rapo. CA. III.

CVcurbita siluestris quoq iuenitur somphos a græcis appellata inanis unde & nomẽ: digitali crassitudine: non nisi in saxosis nascens. Huius conmanducatæ succus stomacho admodum prodest. Colocinthis uocatur alia ipsa plena: sed minor q̃ satiua. Vtilior pallida: quando eius sunt medicinæ. Herbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoq clysteribus itestinorum omnium uitiis medetur: & rhenum: & lumborum: & paralysi eiecto semine. Aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias: sic tussienti infunditur obolis quattuor. Prodest & stomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo uero regio utiliter semina eius insumuntur: & protinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sale dẽtiũ dolorẽ tollũt. Succus uero cũ aceto calefactus: mobiles sistit. Itẽ spinæ & lumborum: ac coxarum dolores cum oleo: si infricetur. Præterea mirum dictu. Semina eius si fuerint pari numero ad alligata febres sanare dicuntur: quas græci perhiodicas uocãt. Satiuæ quoq rasæ succus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine clauis pedum: & suppuratiõibus: quæ græci uocant apostemata. Decoctæ autem uniuersæ succus dentium motus stabilit. Dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupressi contusa & imposita. Ipsa quoque tosta in argilla ac trita cum adipe anseris uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentis podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infantium. Et ignes sacros de strigmentis uelis impositis uel feminibus. Succus ex strigmentis illitus cum rosaceo: & aceto febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mire combusta sanat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium consensu stomacho utilissimæ iudicantur & interaneorum uesicarumque exulcerationibus. Est & rapo uis medica. Perniones feruens impositum sanat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur. Et crudum tusum cum sale cuicunque uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra serpentes: & toxica salutare esse proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totum eum abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit: etiam uenerem stimulari ab eo professus. Item Dionysius. Magisque si eruca condiretur. Tosta quoque articulorum dolori cum adipe prodest. Siluestre rapum in aruis maxime nascitur: fruticosum: semine candido: duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in facie totoque corpore utuntur mixta urina pari mensura. Nã (ut supra diximus) erui: hordei: tritici: & lupini radix ad omnia inutilis.

De napo: drĩis: & rhaphão siluestri: & rhaphão satiuo: & pastinaca. CA. IIII.

NApoþ duas differentias & in medicina græci seruãt. Angulosis foliorũ caulibus florẽtis: & quod bunion uocant: purgationibus fœminarũ & uesicæ: & urinæ utile decoctũ potũ ex aq̃ mulsa: uel succi dragma. Semen dysentericis tostũ tritũ in aqua calida

e cyathis quattuor.Sed urinam inhibet:si non lini semen una bibatur. Alterum genus buniada
appellant:& rhaphano & rapo simile.Seminis præclari contra uenena:ob id & antidotis utunt
illo.Rhaphanum & siluestre eẽ diximus.Laudatissimum in arcadia:q̃q̃ & alibi nascitur: utilior
urinæ duntaxat eiiciendæ.Cætero bilẽ detrahit.Et itẽ cortices in uino.Præterea quæ circa eos
uel satiui — dicta sunt stomachũ purgãt.pituitã extenuant:urinã concitant.Est æstiuosus in italia & armora
usus — ciã uocant satiuã.Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos cõminuũt:& eiiciũt calculos.
Iidẽ in posca decocti contra serpẽtiũ morsus illinũtur. Ad tussim ẽt mane ieiunis rhaphanus pro
ul' Lagano — dest cũ melle.Semẽ eoꝝ tostũ:ipsumq; cõmãducatũ ad lagaroponõ.In aqua foliis eius decoctis
ponon — bibere uel succum ipsius cyathis binis.Cõtra phlegmoni ipsos illinire tusos utile. Inchoantibus
uero recẽtẽ corticẽ cum melle.Veternosis autẽ q̃ acerrimos mãdere.Semẽq; tostũ:dein cõtritũ
cũ melle suspiriosis.Iidẽ & cõtra uenena ꝑsunt.Cæteꝝ cerastis:scorpionibus aduersant:uel ipso se
mine infectis manibus ipune tractãtibus.Imposito rhaphano scorpionibus:moriunt. Salutares
uel œstro — & cõtra fũgoꝝ:aut hyoscyami uenena equæ:ut Nicãder tradit. Et cõtra uiscũ quoq; dari Apol
mine — lodori duo iubẽt scyllæus & tarẽtinus.scyllæus semẽ ex aqua tritũ:tarentinus succũ.Lyenẽ item
extenuãt.Iocineri ꝑsunt:& lumboꝝ doloribus.Hydropicis quoq; ex aceto aut sinapi sumpti:&
uel iliosis — lethargicis.Praxagoras & ileosis dãdos cẽset.Plistonices & colicis.Intestinoꝝ ulcera sanãt.Ac pu
ul cœliacis — rulẽta ꝑcordioꝝ:si cũ melle edant.Quidã ad hæc coquere eos in luto illitos malunt:sic & fœ
minas purgari.Ex aceto & melle sũpti itestinoꝝ aĩalia detrahũt.Itẽ ad tertias:decocto eoꝝ po
to cum uino entherocœlis ꝑsunt:sanguinẽ quoq; inutilẽ sic extrahũt.Medius ad hæc & sangui
nem excreantibus coctos dari iubet.Et puerperis ad lactis copiã augẽdam.Hippocrates capillos
mulieꝝ defluos fricari rhaphanis:& super umbilicũ imponi contra tormẽta uuluæ.Reducũt &
cicatricẽ ad colorem.Semẽ quoq; ex aqua impositũ sistit ulcera:quæ phagedenas uocant.Demo
critus uenerẽ hoc cibo stimulari putat.Ob id fortassis uoci nocere aliqui tradiderũt. Folia quæ
in oblongis tm̃ nascuntur:excitare oculoꝝ aciẽ dicunt. Vbi uero acrior rhaphani medicina ad
mota sit:hysõpũ dari ꝑtinus imperant.Hæc antipathia est.Et aurium grauitati succũ rhaphani
instillant .Nam uomituris summo cibo esse eos:utilissimum est.Pastinacæ simile hibiscum:qđ
molochen agrian uocãt:& aliqui plistolochiam. Vlceribus:chartilagini:ossibus fractis medetur.
Folia eius ex aqua pota aluum soluunt:serpentes abigunt:Apum:uesparum: crabronum ictibus
illita medentur.Radicem eius ante solis ortum erutam inuoluunt lana coloris: quem natiuum
uocant.præterea ouis quæ fœminam peperit:strumisq; uel suppuratis alligant.Quidam ad hũc
usum auro effodiendam cẽsent.Cauendumq; ne terrã attingat.Celsus podagris quæ sine tumo
re sunt radicem eius uino decoctam imponi iubet.

De staphylino:siue pastinaca:& gigido:& sisere:& sesili:& inula:& de cepe syluestri. CA. V.

Alteꝝ genus est staphylinos:qđ pastinacã erraticã uocant.Eius semen contritũ & in uino potũ tumentem aluum:& suffocationes mulierum:doloresq; lenit: in tantum ut uuluas corrigat.Illitum quoq; e passo uentri earum prodest.Viris uero prodest cum panis portiõe æqua tritum. Ex uino potũ cõtra uẽtris dolores.Pellit & urinã: & phagedenas ulceꝝ sistit recẽs cũ melle impositum.Vel aridæ farinæ inspersam radicẽ eius. Dieuces cõtra iocineris:ac lienis:iliũ:lumboꝝ:& renũ uitia ex aqua mulsa dari iubet.Cleophantus & dysentericis ueteribus.Philistion in lacte coquit:& ad stranguriam dat radicis uncias quattuor.Ex aqua hydropicis:similiter:& opisthotonicis: & pleureticis:& comitialibus.Habẽtes eã feriri a serpentibus negant. Aut qui ante gustauerint:non lædi. Percussis imponit cũ axungia. Folia cõtra cruditates mãdunt. Orpheus amatoriũ iesse staphylino dixit:fortassis quoniam uenerẽ stimulari hoc cibo certũ est.Ideo conceptus adiuuare aliqui prodiderũt. Ad reliqua & satiua pollet.Efficacior tamen siluestris:magisq; ĩpetrosis nata.Semen satiuæ quoq; cõtra scorpionũ ictus ex uino:aut posca salutare est.Radice eius circunscalpti dentes dolore liberantur. Syria in hortis operosissima.Inde quoq; est prouerbium græcis:Multa syrorum olera.Simillimam staphylio herbã serit:quam alii gigidion uocant:tenuius tamẽ & amarius:eiusdẽq; effectus est.Coctum crudũq; stomachi magna utilitate.Siccat enim ex alto omnes humores eius.Siser erraticũ satiuo simile ẽ: & effectu.stomachum excitat.Fastidium abstergit.Ex aceto laserpitiato sumptum:aut ex pipere & mulso:uel ex garo urinam ciet(ut Opinion credit)& uenerem.In eadem sententia est Diocles: Præterea cordi cõuenit cõualescentiũ.Aut post multas uomitiones per q̃ utile.Heraclides cõtra argentũ uiuum dedit:& ueneri subinde offensantẽ:ægrisq; se recolligentibus.Hunc Hesius ideo stõacho utile uideri dixit:qm̃ nemo tres siseres edẽdo cõtiuaret.eẽ tñ utile cõualescẽtibus:& ad

uitam transeuntibus.Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum.Et qm̃ plerosq
q3 similitudo noium græcorum confundit:contexemus & de seseli:sed hoc est uulgaris notitiæ.
Optimū masiliēse:Lato.n.grano & fuluo est.Secundum æthiopicum nigrius.Creticum odora-
tissimum omnium.Radix iucundi odoris est.Semē eius eē & uultures dicuntur. Prodest homi-
ni ad tussim ueterē.Rupta:conuulsa:& in uino albo potum.Itē opisthotonicis:& iocinerꝝ uitiis:
& torminibus:& stranguriæ:duarꝝ aut trium linguarꝝ mēsura.Sunt & folia utilia:ut quæ partus
adiuuēt:ēt quadrupedū.Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ parituræ.Illinitur & igni sacro.Mul
tum in summo cibo concoctionibus confert:uel folio:uel semine.Quadrupedū quoq3 aluum si
sistit:siue tritum potui infusum:siue mandēdo:conmanducatum e sale boum morbis medeẽ:uel
si contritum infundit.Inula quoq3 a ieiunis conmāducata dētes cōfirmat:si ut eruta est terram
nō attingat.Condita tussim emēdat.Radicis uero decoctæ succus tineas pellit.Siccata autem in
umbra farina tusa & conuulsis:& inflationibus:& arcteriis medetur.Venenatorꝝ morsus abigit.
Folia ex uino lumborum dolori illinuntur.Cepæ siluestres non sunt:satiuæ olfactu ipso:& dela
chrymationi:& caligini medētur.Magis uero succi inunctione.Somnū ēt facere traduntẽ.Et ul-
cera oris sanare conmanducatæ cum pane.Et canis morsus uirides ex aceto illitæ:aut siccæ cum
melle & uino:ita ut post diē tertium soluantur.Sic & tritæ sanant. Tostam in cinerem epiphoris
multi iposuere cū farina hordeacea:& gēitalium ulceribus.Succo & cicatrices oculorꝝ:& albugi
nes:& argemas inūxere:& serpētium morsus:& omnia ulcera cū melle.Itē auricularꝝ cū lacte mu — ul' uulnera
lierum.Et in iisdem sonitū:ac grauitatē emendantes cum adipe anserino:aut cum melle:stillaue
re.E ex aqua bibēdum dederunt repēte ob mutescētibus.In dolore quoq3 ad dētes colluēdos
instillauere:& plagis bestiarꝝ omnium:priuatim scorpionum.Alopecias fricuere:& psoras tusis
cepis.Coctas dysentericis uescēdas dedere.Et contra lumborum dolores.Purgamēta quoq3 ea-
rum cremata i cinerē illinētes ex aceto serpētium morsibus.In ipsas quoq3 multipedas ex aceto.
Reliqua inter medicos mira diuersitas.Proximi inutilia esse præcordiis & concoctioni.Inflatio
neq3 & sitim facere dixerunt.Asclepiadis schola ad ualidum quoque colorē profici in cibo.Et si
succum ieiuni quotidie edant firmitatem ualitudinis custodiri.Stomacho utilia esse:ac spiritus
agitationi.Vētrē mollire.Hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis.Succum cum succo fœni
culi contra incipiētes hidropises mire ꝓficere.Itē contra anginas ruta & melle.Excitari eisdē le-
thargicos.Varro quæ sale aut aceto p sa est:arefactaq3 uermiculis non infestari auctor est.

De porro sectiuo:& capitato:& de allio. CA. VI.

PORRO sectiuo profluuia sanguinis sisti in naribus contrito eo obturatis: uel gallæ mi-
xto:aut mētæ.Itē ex abortu profluuia poto succo cum lacte mulierum.Tussi ēt uete-
ri:ac pectoris:& pulmonis uitiis medetur.Illitis foliis sanantur ambusta:epinyctides:
ita uocatur ulcus aciē hebetans:& in angulo oculi perpetim humor emanans.Quidā
eodē nomine appellant pustulas liuētes:ac noctibus inquietātes.Et alia ulcera cum melle trito:
uel bestiarum morsus ex aceto.Item serpētium.Aurium uero uitia cū felle caprino uel pari men
sura mulsi.Stridores cum lacte mulieris.Capitis dolores:si in nares fūdatur.Dormiturisue in au
rē duobus succi coclearibus:uno mellis.Succus & ad serpentiū scorpionūq3 ictus in potū bibiẽ
cum mero:& ad lumborum dolores cū uini hemina potus.Sāguinē uero excreantibus:& phthi-
sicis distillationibus lōgis uel succus uel ex ipso cibus prodest.Item morbo regio:uel hydropicis.
Et ad renum dolores cū ptisanæ succo acetabuli mēsura.Idē modus cum melle uuluas purgat.
Tostus uero editur & contra fungorum uenena.Imponitur & uulneribus.Venerem stimulat.Si
tim sedat.Ebrietates discutit.Sed oculorꝝ aciem hebetare traditur.Inflatiōes quoq3 facere: quæ
tñ stomacho non noceat:Ventreq3 molliat.Voci splendorē afferẽ.Capitato maior est ad eadem
effectus.Sanguinem reiicientibus succus cum caule:aut thuris farina:uel acacia datur.Hippocra
tes & sine alia mixtura dari iubet.Vuluasq3 contractas aperiri putat.Fœcūditatem etiam fœmi-
narum hoc cibo augeri.Contritū ex melle ulcera purgare.Tussim & distillationes thoracis.Pul
monis & arteriæ sanat uitia datum in sorbitione ptisanæ.Vel crudum præter capita sine pane:
ita ut alternis diebus summatur.Vel si purulēta excreentur.sic & uoci uel ueneri somnoq3 mul-
tum confert.Capita bis aqua mutata cocta aluum sistunt:& iflationes ueteres.Cortex decoctus
illitusq3 inficit canos.Allio magna uis:magnæ etiam utilitates contra aquarꝝ:& quorūlibet loco
rū mutatiōes.Serpētes abigit:& scorpiones odore.Atq3 ut aliqui tradidere & bestiarꝝ oīum icti
bus medeẽ.Potu uel cibo uel illitu priuatim cōtra hemorrhoidas ꝓdest.Cū uino reddit uomi- — uel reddi.
tū.Ac ne cōtra araneorꝝ murꝝ uenenatū morsum ualere miremur:aconitum quod alio nomine — tū uomitu

pardalianches uocatur depellit. Item hyoſcyamũ: contra canum morſus. Inq; uulnera cũ melle imponitur. Ad ſerpentiũ q̃dem ictus potum cum reſtibus ſuis. Efficaciſſime ex oleo illinit̃. Arti tiſq; corpoꝝ ptibus. Vel ſi ueſica intumuerit. Quin & ſuffitu eo ſecundos partus euocari exiſti mauit Hippocrates: cinere eoꝝ cum oleo capitis ulcera manantia ſanitati reſtituens. Suſpirioſis coctũ. aliqui crudũ id dedere. Diocles hydropicis cũ centaurea: aut in fico duplici ad euacuãdã aluũ. Quod efficatius præſtat uiride cũ coriandro in mero potũ. Suſpirioſis aliqui & tritũ in la cte dederũt. Praxagoras & cõtra morbũ regiũ uino miſcuit. Et contra ileũ in oleo & pulte ſic il linẽs. Strumis quoq;. Antiqui & inſanientibus dabant crudũ. Diocles phreneticis elixũ. Contra anginas tritũ ĩponi & gargariſſare ꝓdeſt. Dẽtiũ dolorẽ tribus capitibus in aceto tritis iminuit: Vel ſi decocta aqua colluant̃: addaturq; ipſum in caua dẽtiũ. Auribus ẽt inſtillatus ſuccus cum adipe anſerino. Phthriaſes & prurigines potũ. Tuſum itẽ cũ aceto & nitro. Cõpeſcit & diſtillatio nes cũ lacte coctũ: uel tritũ ꝑmixtũue caſeo molli. Quo gñe & raucitatẽ extenuat. Vel phthiſini fabæ ſorbitione. In totũ aũt coctũ utilius eſt crudo: elixumq; toſto. Sic & uoci plus cõfert. Tine as & reliqua aĩalia interaneoꝝ pellit in aceto mulſo coctũ. Tenaſmo in pulte medet̃. Tẽpoꝝ do loribus illitũ elixũ: & puſtulis coctum cũ melle: deinde tritũ. Tuſſi cũ adipe uetuſto decoctum uel cũ lacte. Aut ſi ſanguis ẽt excreetur: uel purulenta ſint. Et pituitæ ſub pruna coctum potum & cum mellis pari mõ ſumptum. Conuulſis & ruptis cum ſale & oleo. Nam cum adipe tumores ſuſpectos ſanat. Extrahit fiſtulis uitia cum ſulphure & reſina etiam harũdines cum pice. Lepras: lichenas: lentigies exulcerat: ſanatq; cũ origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & ſacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorem reducit. Combuſtum ex melle credũt & comitialẽ mor bum ſanare: ſi quis eo in cibo utatur ac potione. Quartanas quoque excutere potum caput unũ cum laſerpitii obolo. In uino auſtero tuſſim: & alio modo acceptum. Suppuratiões quantaſlibet ſanat: fractæ in coctum fabæ atque ĩ cibo ſumptum donec ſanitatem reſtituat. Facit & ſonos: at que in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque ſtimulat cum coriãdro uiridi tritum po tumque e mero. Vitia eius ſunt: ꝙ oculos hebetat. Inflationes facit: ſtomachum lædit copioſius ſumptum: ſitim gignit. Cæterum contra pituitam & gallinæ & gallinaceis prodeſt. Mixtum far re in cibo iumentis urinam reddere: atque non torqueri tradũt: ſi eo trito natura tangatur.

De lactuca ſiluatica: ſiue caprina: & eſopo: & iſati: & lactuca ſilueſtri. CA. VII.

LActucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius: quam caprinam uocant. Qua piſces in mare deiecta protinus necãtur qui ſunt in proximo. Huius lac expiſſatum mox in aceto pondere obolorum duum adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur. Caule & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanantur. Eadem trita ex aceto colluta matu tinis bis e menſe dentium: dolorem prohibet. Alterum eſt genus: quod græci eſopon uocant. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medẽtur. Hæc in aruis naſcitur. Tertium genus eſt in ſiluis naſcens: iſatin uocãt. Huius folia trita cum polenta uulneribus proſunt. Quarto inſe ctores lanarum utuntur: quod glaſtum uocãt. ſimile erat lapato ſilueſtri foliis niſi ꝙ plura habet: & nigriora. ſanguinem ſiſtit. Phagedenas & putreſcentia ulcera: quæ ſerpunt: ſanat. Item tumores ante ſuppurationem. Cõtra ignem ſacrum radice uel foliis prodeſt: uel ad lyenes pota. Hæc pro pria ſingulis. Communia autem: ſponte naſcentibus: candor caulis: interdum cubitali longitudi ne: thyrſo & foliis ſcabricia. Ex his rotũda folia: & breuia habentẽ: ſunt qui hieraciã uocent: qm accipitres ſcalpendo eam: ſuccoque oculos tingẽdo obſcuritatem cum ſenſere diſcutiant. Succus omnibus candidus: uiribus quoque papaueri ſimilis. Carpitur per meſſes inciſo caule. Conditur in fictili nouo: ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum uitia cum lacte mulierum. Arcet nu beculas: cicatrices: aduſtioneſque omnes: præcipue caligines. Imponitur etiam oculis in lana con tra epiphoras. Item ſuccus aluum purgat in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus me detur in uino potus. Et folia toſta thyrſuſque triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur: ma xime contra ſcorpionum ictus. Verum cõtra phalangia commixto uino ex aceto. Aliis quoque uenenis reſiſtunt: exceptis quæ ſtrangulando necant: aut iis quæ ueſicæ nocent: Item pſimythio excepto. Imponuntur & uentri ex melle atque aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficulta tes ſuccus emẽdat. Crateias eum & hydropicis obolis duobus ĩ aceto & cyatho uini dari iubet. Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiareſ e arum uires partim iã dictæ ſunt. Sõnũ faciendi: uenereq; inhibendi: æſtũ refrigerãdi: ſtõachũ purgandi: ſanguinẽ augẽdi. Nũc nõ paucæ reſtant: quoniam & inflationes diſcutiunt: ructuſque lenes faciũt. Cõcoctiones adiuuãt. Cruditatem ipſæ: nequaq̃ faciunt: nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat: inhibetque.

ul' ſilueſtrẽ iſatin

Eadem in causa alterutrinq; modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt. Modicæ sistunt. Lentitiam pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt: sensum purgant. Stomachos dissolutos utilissime adiuuāt. Vrinæ eo usu adiuuant: & oxyporoboli asperitatē adito dulci acrementū aceti tēperantes. Si crassior pituita sit: scyllite aut uino absinthite: si & tussis sentiatur: hysopite admixto. Danť cœliacis cū in tubo erratico: & ad duritiam pcordio᷑. Danť & melancholicis cādidæ copiosiores: & ad uesicæ uitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoq; prosunt recētibus prius q̄ pustulæ fiant: cū sale illitæ. Vlcera etiā: quæ serpunt: coercent initio cū asso nitro. Mox ī uino tritæ. Igni sacro illinunť. Conuulsa & luxata caulibus tritis cū polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papula᷑ ex uino & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederūt. Ad quod utilissimæ q̄ maxīe caule: sed amaræ. Quidā lacte infundūt. Deferuefacti ii caules & stomacho utilissimi traduntur. Sicut somno & satiua maxime lactuca & amara lactēsq;: quā meconidē uocauimus. Hoc lac & oculo᷑ claritati cū muliebri lacte utilissimū esse pcipitur: dum tēpestiue capiti inungūtur. Oculo᷑ quoq; uitiis quæ frigore in iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis ēt uitiis prodesse: nō secus q̄ ambrotonū cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinū imaginationes in somno compescit. Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

ul'uti ne eo usu abluāt ul'adiuuāt in eo usu uel oxyporis

De generibus betæ & intubis & cichorio & seri gn̄a duo. CA. VIII.

NEc beta sine remedio est utraq;. Siue candidæ siue nigræ radix recēs & madefacta suspensa funiculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Cādida beta cocta & cum allio crudo sumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt. Atque in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item sonitū auriū sedat infusus iis. Ciet urinam. Medeť dysentericis iniecta: & morbo regio. Dolores quoq; dentiū sedat illitus succus. Et contra serpentiū ictus ualet: sed huic radici duntaxat expressus. Ipsa uero decocta pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat fronte illita a luminis paruo admixto: ignē sacrum: sine oleo trita licet adustis medeť. Et contra eruptiones papula᷑ cocta. Eadē cōtra ulcera quæ serpūt. Illiniť & alopeciis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquiť & cum lenticula addito aceto ut uentrem molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uentris. Est & beta siluestris: quam limonion uocant. Alii neuroidē: multū minoribus tenuioribusq; ac densioribus foliis. Vndecim sæpe cauliū. Huius folia ambustis utilia: guttantia astringunt. Semē acetabuli mensura dysentericis prodest. Aquæ e radice coctæ maculas uestiū eluere dicunť: itēq; membranarum. Intubi quoq; nō extra remedia sunt. Succus eo᷑ cū rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idēq; cum uino potus iocineribus: & uesicæ: & epiphoris impōiť. Erraticū apud nos quidam ambubeiam appellauere. In ægypto cichorium uocant: quod siluestre sit. Satiuum autē serin: quod est minus & uenosius. Cichorium refrigerat. Inde cibum sumptum & illitum collectiones: succusq; decocti uētrem soluit. Iocineri & renibus: & stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur: urinæ tormina discutit. item morbum regiū e mulso: si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulie᷑ purgationibus quidē decoctum in aqua adeo prodest: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi succo totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri: & quæ uelint facilius impetrare. Quod quidem pp singularem salubritatē aliqui chreston appellant: alii pancration. Et siluestre genus alii edypnoida uocāt: latioris folii. Stomachum dissolutū astringit cocta. Crudaq; sistit aluum. Et dysentericis prodest magis cum lente. Rupta & cōuulsa utroq; genere iuuanť. Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ simillima duum generum est: siluestris melior. Nigra ista & æstiua. Deterior hyberna: & cādidior. Vtraq; tn̄ stomacho utilissima: præcipue quē humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant: uel illitæ: discutiuntq; & alios q̄ stomachi: Cum polenta siluestrium radices stomachi causa sorbentur. Et cardiacis illinunť super sinistram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles: & sanguinem reiicientibus. Item quibus genitura fluit: alterno die᷑ potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit: in totū dānauit serin multis modis arguens. Sed alio᷑ omnium opinio resistit.

uel ābulā uel ambubuleiam

De brassica & lapsana: & de brassica marīa: & scylla: & de bulbis: & bulbinæ. CA. IX.

BRassicæ laudes longū est exequi: cū & Chrisyppus medicus priuatim uolumen ei dicauerit p singula mēbra hoīs digestū: & dieuchēs. Ante oēs aūt pythagoras: & Cato n̄ pcius celebrarint. Cuius sentētiam uel eo diligentius persequi par est: ut noscať q̄ me-

dicina uſus ſit annis ſexcentis.In tres ſpecies diuiſere eam græci antiquiſſimi:Criſpam:quã ſelina
da uocauerunt a ſimilitudine apii folioꝝ:ſtomacho utilẽ:aluum modice molientẽ. Alterã leam
latis foliis e caule exeuntibus. Vnde cauloden quidã uocauere:nullius in medicina momẽti.Ter
tia eſt proprie appellata crambe:tenuioribus:foliis:& ſimplicibus:denſiſſimiſq; amarior: ſed effi
caciſſima.Cato criſpam maxime probat:dein læuẽ grandibus foliis:caule magno. Prodeſſe tra,
dit capitis doloribus:oculoꝝ caligini.ſcintillationibuſq;:uel ſtomachi præcordiis. Crudam ex
aceto & melle:coriandro:ruta:menta.Laſeris radicula ſumpta acetabulis duobus matutino.Tã
tamq; eſſe uim:ut qui terant hæc ualidiores fieri ſe ſentiant.Ergo uel cũ uino tritã ſorbẽdã:uel
ex olei intinctu ſummẽdam.Podagræ aũt:morbiſq; articulariis illini cum rutæ coriandri & ſalis
mica ordei farina.Aqua quoq; eius decocta:neruos articuloſq; mire iuuari.Si foueantur uulne,
ra & recentia & uetera.Etiã carcinomata quæ nullis aliis medicamẽtis ſanari poſſint. Foueri pri
us aqua calida iubet:& bis die tritã īponi.Sic ẽt fiſtulas:luxata:& tumores euocari: quæq; diſcu,
ti opus ſit:in ſomnia ẽt uigiliaſq; tollere decoctam ſi ieiuni edant q̃ plurimã ex oleo & ſale.Tor,
mina ſi decocta iteꝝ decoquatur:addito oleo:& ſale:cumino polẽta.ſi ita ſumatur ſine pane:ma
gis profuturam. Inter reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota.Quin & urinam eius qui
braſſicam eſitauerit:aſſeruari iubet:calefactamq; neruis remedio eſſe. Verba ipſius ſubiiciam ad
exprimendã ſententiã.Pueros puſillos ſi laues illa urina:nunquã debiles fieri.Auribus quoq; ex
uino ſuccum braſſicæ tepidũ inſtillari ſuadet.Idq; etiam tarditati audientiũ prodeſſe aſſeuerat.
braſſica Et impetigines eadẽ ſanare ſine ulcere.Græcoꝝ quoq; opiniones iam & Catonis cauſa poni cõ
uenit in iis duntaxat:quæ ille prætermiſit.Biles detrahere non percoctam putant.item aluũ ſol
uere.Eandẽq; bis coctam ſiſtere.Vino aduerſari:ut inimicam uitibus.Antecedẽte in cibis caue,
ri ebrietatem.Poſtea ſumpta crapulam diſcuti.Hunc cibũ & oculoꝝ claritati conferre multum.
ſucco uero crudæ angulis uel tantũ tactis cum attico melle:plurimũ.Facillime cõcoqui. Ciboq;
eo ſenſum purgari.Eraſiſtrati ſchola clamat:nihil eſſe utilius ſtomacho:neruiſque.Ideo paralyti
cis:& tremulis dari iubet:& ſanguinẽ excreantibus.Hippocrates cœliacis dyſentericis bis coctã
cum ſale.Itẽ ad tenaſmon & renum cauſas.Lactis quoque ubertatẽ puerperis hoc cibo fieri iudi
cans:& purgationem fœminis.Crudus quidem caulis ſi edatur:partus quoque emortuos pelli.
Apollodorus aduerſus fungoꝝ uenena ſemen aut ſuccum bibendũ cenſet.Philiſtion opiſthoto
nicis ſuccũ ex lacte caprino cũ ſale & melle.Inuenio & a podagra liberatos edendo eã:decoctæ
ul' ſplenicis que ius bibẽdo.Hoc & cardiacis datũ:& comitialibus morbis addito ſale.Item ſpleneticis in ui
no albo p dies.xl.ictericis:necnõ & phreneticis crudæ ſuccum gargariſſandum bibendumq; de
monſtrat.Cõtra uero ſingultus cũ coriãdro:& aneto:& melle:ac pipere:& aceto.Illitã quoque ꝓ
deſſe inflationibus ſtomachi.Itẽ ſerpentiũ ictibus:& ſordidis ulceribus:ac uetuſtis:uel ipſa aqua
cum hordeacea farina.Succũ ex aceto uel cum fœnograeco.Sic aliqui & articulis: podagris im,
ponũt.Epinyctidas ac quicq̃d aliud ſerpit in corpore:impoſita leuat:item repentinas caligines.
Has & ſi mãditur ex aceto.Sugillata uero & alios liuores.pura illita: lepras & pſoras cum alumi,
ne rotundo ex aceto.Sic & fluentes capillos retinet.Epicharmus teſtiũ & genitalium malis hãc
utiliſſime imponi aſſerit.Efficacius eandẽ cum fabã tritã. item conuulſis cum ruta.Contra ardo
rem febriũ:& ſtomachi uitia:& ad ſecundas:Et muris aranei morſus folioꝝ aridoꝝ farina alter
utra parte exinaniuit. Ex omnibus braſſicæ generibus ſuauiſſima eſt quima & ſi inutilis habet̃:
difficilis in coquendo:& renibus contraria.Illud quoque non eſt omittẽdũ:aquam decoctæ ad
tot uſus laudatã fetere humi effuſam.Stirpiũ braſſicæ aridoꝝ cinis inter cauſtica intelligit̃.Ad
coxẽdicũ dolores cũ adipe uetuſto. At cum laſere & aceto in uicem pſilothri euulſis illitus pilis:
naſci alios prohibet.Bibitur & cum oleo ſubferuefactus:uel per ſe elixus ad cõuulſa:& rupta in,
tus lapſoſq; ex alto.Nulla ergo ſunt crimina braſſicæ?immo uero apud eoſdem animæ grauita,
tem facere.Dentibus & gingiuis nocere:& in ægypto ꝓpter amaritudinem non eſtur.Silueſtris
ſiue erratice immenſo plus effectus laudat Cato:adeo ut aridæ quoque farinã in olfactorio col,
lectã:uel odore tantũ naribus rapto uitia eaꝝ graueolentiamque ſanare affirmet.Hãc alii petre
am uocãt:inimiciſſimã uino:quã ꝑcipue uitis fugiat. Aut ſi non poſſit fugere : moriat̃. Folia ha,
bet parua:rotunda:læuia:plantis oleris ſimilior:candidior ſatiua & hirſutior.Hãc inflationibus
mederi.Melancholicis quoq;:ac uulneribus recẽtib9 cũ melle:ita ne ſoluãt ãn diẽ ſeptimũ. Stru
mis: fiſtulis in aqua contritã Chryſippo auctore. Et alii compeſcere mala corporis:quæ ſerpũt:
nomas uocant.Item excreſcentia abſumere.Cicatrices ad planum reducere.Oris ulcera:& tonſil
las manducatam:& coctam ſucco gargariſſato cum melle:tollere.Item pſoras:& lepras ueteres

ipsius tribus partibus cū duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum imponi. Melius si cū lasere & aceto acri. Necari quoq; canes ea si detur ex carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpētes: fungorumq; uenena. In tauri sanguine folia cocta: spleneticisq; in cibo data & cruda illita cū sulphure & nitro prosunt. Item mămarum duritiæ. Radicū cinis uuæ in faucibus tumēti tactu medef. Et parotidas cū melle illitus reprimit. serpentium morsus sanat. Virium brassicæ unum & magnū argumentū addemus & mirabile. Crustæ si occupent intus uasa oia in quibus aquæ feruent in tm̄ ut non sit eas auellere: si brassica in iis decoquatur: abscedūt. Inter siluestres brassicas & lapsana est: pedalis altitudinis: hirsutis foliis: napi simillimis nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluū leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex oibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniā cum pingui carne: stomacho inimicissima. Scyllarum in medicina alba est: quæ mascula fœmina nigra. Scylla quæ candidissima fuerit: utilissima erit. Huic aridis tunicis direptis: quod reliquū e uiuo est consutū suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frusta in cadū aceti q̄ asperrimi pēdentia immerguntur: ita ne ulla parte uas contingant. Hoc fit ante solstitium diebus. xlviii. Gypso deinde oblitus cadus ponit̃ sub tegulis totius diei solē accipiētibus. Post eū numeꝝ dierum tollit̃ uas. Scylla eximitur. Acetum transfunditur. Hoc clariorem oculoꝝ aciem facit. Salutare est stomachi laterumq; doloribus parum sumptū binis diebus. Sed tanta uis est: ut auidius haustum extinctæ aiæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis: & dentibus uel per se cōmanducata. Tineas & reliqua uētris aialia pellit: ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoq; recēs subiecta præstat: ne hydropici sitim sentiant. Coquitur pluribus modis: in olla quæ coniiciat̃ in clibanum: aut furnum: uel adipe aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur: deinde cōciditur. Coquiturq; in aceto. Tum serpētiū ictibus imponit̃. Tosta quoq; purgatur: & medium eius iterum in aqua coquit̃. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinam ciendā tribus obolis cū melle & aceto potæ. Itē spleneticos & stomachicos si nō sentiant ulcus: quibus innatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tussim ueterē cū suspirio. Discutit & ex foliis strumas: quadrinis diebus soluta. Furfures capitis & ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coquit̃ & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resinæ. Semen eius lumboꝝ dolori ex melle imponitur. Pythagoras scyllam in limine quoq; ianuæ suspensam maloꝝ medicamentoꝝ introitum pellere tradit. Cæterū bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medentur. Per se uero triti neruoꝝ contractionē. Et ex uino porrigines. Succum cū melle canum morsibus. Erasistrato placet cū pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alii si e naribus fluat: coriandrū & farinā adiiciūt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Et erumpentia in capite cū uino austero aut ouo: & bulbos epiphoris idem illinit: & sic lippitudini medetur: æque uitia quæ sunt in facie eoꝝ rubentes: maxime in sole illitis cum melle & nitro emendāt. Lentiginem: cū uino aut cū cumino coctis. Vulneribus quoq; mire prosunt per se. Aut ut Damion ex mulso: si q̄nto die soluant̃. Iisdem & auriculas fractas curat: & testium pituitas. In articuloꝝ doloribus miscent farinā. In uino cocti uentri illiti duriciā præcordioꝝ emolliūt. Dysenteritis in uino ex aqua cælesti temperato dant̃. Ad conuulsa intus cum silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorē tusi illinunt̃. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dātur. In pedibus qui sunt ruffi ex his citissime sanant cū melle & sale. Venerem maxime megarici stimulant. Hortensii partū cū sapa aut passo sumpti. Siluestres interaneoꝝ plagas: & uitia cū silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuoꝝ semen contra phalangia bibitur ī uino. ipsi ex aceto illinuntur cōtra serpentium ictus. Semen antiqui bibendū insanientibus dabant. Flos bulborū tritus crurum maculas: uarietatesq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus utiles adiiciunt esse: & difficile concoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ. Bulbinē græci uocāt herbā paracæ foliis: rubicūdo bulbo. Hæc tradit̃ uulneribus mire utilis dū taxat recentibus. Bulbus: quē uomitoriū uocant ab effectu: folia habet nigra: cæteris longiora.

[uel paruis / uel porraceis]

De asparagis: & corruda: & libyco: & horminio. CA. X.

Vtilissimus stomacho cibus (ut tradit̃) asparagi: cumino q̄dem addito inflatiōes stomachi coliq; discutiūt. iidē oculis claritatē afferūt: Ventrē leniter moliunt. Pectoris & spinæ doloribus itestinorūq; uitiis ꝓsunt. Vino cū coquunt̃ addito: ad lumboꝝ: & renū dolores. Semē triū oboloꝝ pōdere parte cumini bibit̃: Venerē stimulāt. Vrinam cient utilissime præterq̄ q̄ uesicā exulcerāt. Radix quoq; plurimoꝝ ꝓdicatione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumboꝝ & renū dolores sedat. Quidā ad uuluæ do-

lorem radicẽ cum uino dulci propinant.Eadẽ in aceto decocta cõtra elephantiá proficit. Aſparago trito cũ oleo perunctũ pungi ab apibus negant.Siluestrem aſpagum aliqui corrudá: aliqui libycũ uocant:attici horminiũ.Huius ad ſupradicta oia efficatior uis:& cádidiori maior. Regiũ morbũ extenuat.Veneris cá aquá eoꝝ decoctam bibi iubent ad heminá.Ad idẽ & ſemen ualet cum aneto tritũ.Ternis utrũqꝫ obolis datur.Et ad ſerpẽtiũ ictus ſuccus decoctus. Radix quoqꝫ miſcetur radici marathri inter efficaciſſima auxilia.Si ſanguis per uriná reddatur:ſemen aſparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chryſippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariũ eſſe q̃uis urinam moueat:docet.Item ueneri. Veſicæ quoqꝫ niſi coctum aqua.Si canibus detut:occidit eos.In uino decoctæ radicis ſuccus ſi ore cõtineatur: dentibus mederi.

De apio & apiaſtro:& helioſelino:& oreoſelino. CA. XI.

APio gratia uulgo eſt.Nãqꝫ rami largis portionibus per rura innatant : & incõdimẽtis peculiarẽ grãm habent.Præterea oculis illitum cũ melle:ita ut ſubinde foueátur feruenti ſucco decocti:aliiſqꝫ membroꝝ.Epiphoris per ſe tritũ aut cum pane aut polenta impoſitũ mire auxiliat.Piſces quoqꝫ ſi ægrotẽt in piſcinis : apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos nõ aliud erutũ terra in maiore ſententiaꝝ auctoritate eſt. Diſtinguitur ſexu.Chryſippus fœminá eſſe dicit criſpioribus foliis & duris: craſſo caule:ſapore acri: & feruido.Dionyſius marem nigriorem:breuioris radicis:uermiculos gignentem.Neutrum ad cibos admittendũ:imo oĩo nefas.Nam id defunctoꝝ epulis feralibus dicatum.Ipſius quoqꝫ uiſus claritati inimicũ.Caulæ fœminæ uermiculos gigni.Iõqꝫ eos q̃ ederit ſterileſcere:mares fœminaſue. In puerpiis uero ab eo cibo comitiales fieri q̃ ubera hauriũt.Innocẽtiorẽ tñ eẽ marẽ . Eaqꝫ cá eſt ut iter nefaſtos frutices dánetur. Mámaꝝ duriciá impoſitis foliis emollit . Suauiores aquas potui incoctũ pſtat.Succo maxime radicis cũ uino: lumboꝝ dolores mitigat.Eodẽ iure inſtillato: grauitatẽ auriũ.Semẽ urinam ciet:menſtrua ac ſecũdos partus.Et ſi foueátur ſemĩe decocto ſuggillata reddit colori:cũ oui albo illitũ.Aut ex aqua coctũ potũqꝫ renibus medetur.In frigida tritũ oris ulceribus.Semen cũ uino uel radix cũ ueteri uino ueſicæ calculos frangit.Semẽ datur ex tribus cyathis ex uino albo.Apiaſtrũ Higinus quidẽ meliſſophylon appellat. Sed in cõfeſſa dánatione eſt uenenatũ in ſardinia.Contexenda.n.ſunt oia ex eodem noĩe:apud græcos pendẽtia. Oluſatrũ quod hippoſelinũ uocant:aduerſaẽ ſcorpionibus.Poto ſemine torminibus interaneis medeẽ.Itẽqꝫ difficultatibus urinæ ſemẽ eius decoctũ ex mulſo potũ.Radix eius ĩ uino decocta: calculos pellit & lũboꝝ ac lateris dolores.Canis rabioſi morſibus potũ & illitũ medeẽ. Succus eius algentes calefacit potus.Quartũ genus ex eodẽ faciunt aliqui oreoſelinon palmũ alto fruti ce ac recto ſemine cumino ſimile. Vrinæ & menſtruis efficax.Helioſelino uis priuata cõtra araneas.Sed de oreoſelino fœminæ purgantur e uino.

De petroſelino:& ocimo. CA. XII.

ALio genere petroſelinon quidá appellant in ſaxis natum.Præcipuum ad uomicas coclearibus binis ſucci additi ĩ cyathũ marrubii ſucci: atqꝫ ita aq̃ calidæ tribus cyathis. Addidere q̃dá buſelinõ differẽs breuitate caulis a ſatiuo & radicis coloꝛ ruffo eiuſdẽ effectus.Præualere contra ſerpentes potũ & litum.Ocimũ quoqꝫ Chryſippus grauiter increpuit.Inutile eſſe dicens ſtomacho:urinæ: oculorum quoqꝫ claritati.Præterea inſaniam facere:& lethargicos:& iocineris uitia.Ideoqꝫ capras id aſpernari.hoĩbus quoqꝫ fugiendũ cẽſet. Adiiciunt quidam tritum ſi operiatur lapide:ſcorpionẽ gignere.Cõmanducatũ & in ſole poſitũ uermes afferre.Alii uero ſi eo die feriaẽ quiſpiam a ſcorpione qui ederit ocimũ: ſanari nõ poſſe. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cũ cancris.x.marinis uel fluuiatilibus trito: cõuenire ad eum ſcorpiones a proximo oẽs.Diodorus in emitericis ẽt pediculos facere ocimi cibum. Secuta æras alacriter defendit.Nam id eſſe capras.Nec minus q̃ mentam & rutá ſcorpionum terreſtrium ictibus marinorũqꝫ uenenis mederi cũ uino:addito aceto exiguo. Vſu quoque cõpertũ deficientibus ex aceto adoratu ſalutarẽ eſſe.Item lethargicis & inflámatis refrigerationi:illitum capitis doloribus cũ roſaceo:aut myrteo:aut aceto.Item oculoꝝ epiphoris impoſitum ex uino: Stomacho quoque eſſe utile: inflationes & ructũ ex aceto diſſoluere ſumptũ.Aluũ ſiſtere impoſitum. Vriná ciere.Sic & morbo regio:& hydropicis prodeſſe.Diſtillationes eo coli & ſtomachi inhiberi.Ergo ẽt cœliacis Philiſtio dedit:& coctũ dyſentericis:& cõtra pliſtonicũ. Aliqui & in tenaſmo:& ſanguinẽ excreátibus in uino.Duriciáqꝫ præcordioꝝ:illiniẽ mámis.Extiguit quoqꝫ lactis prouentum.Auribus utiliſſimũ:infantium pcipue cũ adipe anſerino. Semen tritũ & hauſtum naribus ſternutamenta:& diſtillationes capitis quoqꝫ illitum.Vuluas purgat ĩ cibo ex ace

uel hemit. titæis alii empericis.

uel contra Pliſtõicus

to. Verrucas mixto ceramento ſutorio tollit. Venerem ſtimulat. Ideoq; & equis aſiniſq; admiſſu ul atramẽ-
ra tempore ingeritur. to

De ſiluestri ocimo:& eruca:& naſturtio:& ruta. CA. XIII.

Silueſtri ocimo uis efficacior ad eadẽ oĩa. Peculiaris ad uitia quæ uomitiõibus crebri
contrahuntur. Vomiciſq; uuluæ:contraq; beſtiaꝝ morſus radix in uino eſt efficaciſſi
ma. Erucæ ſemen ſcorpionũ uenenis:& muris aranei medeť. Beſtiolas oẽs innaſcẽtes
corpori arcet. Vitia cutis in facie cũ melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices ni-
gras reducit ad candorẽ cum felle bubulo. Aiunt uerbera ſubituris potũ ex uino duritiã quan-
dam cõtra ſenſum induere. In condiendis obſoniis:tanta eſt ſuauitas:ut græci euzomon appella
uerint. Putant ſubtrita eruca ſi foueantur oculi:claritatẽ reſtitui. Tuſſim infantiũ ſedari. Radix
eius in aqua decocta:fracta oſſa extrahit. Nam de uenere ſtimulãda diximus tria folia ſilueſtris
erucæ ſiniſtra manu decerpta:& trita in aqua mulſa ſi bibantur. E contrario naſturtiũ uenerem
inhibet. Animũ exacuit. Vt diximus duo eius genera aluũ purgat. Detrahit bilem potũ in aq̃. x. uel album
denarioꝝ pondo. Cũ lomẽto ſtrumis illitum opertũq; braſſica:præclare medeť. Alteꝝ eſt nigri
us:quod capitis uitia purgat. Viſum clarificat. Cõmotas mentes ſedat ex aceto ſumptũ. Lyenem
ex uino potũ uel cum fico. Tuſſim ex melle:ſi quotidie ieiuni ſumant. Semen ex uino omnia in-
teſtinorum animalia expellit. Efficatius addito mentaſtro. Prodeſt & cõtra ſuſpiria:& tuſſim cũ
origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos diſcutit cum pice:
extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitũ ex aceto. Cõtra carcinomata: adiicitur ouoꝝ albũ.
Et lyenibus illinitur ex aceto. Infantibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpentes fu
gare:ſcorpionibus reſiſtere. Capitis dolores contritum:& alopetias emendare addito Sinapi:gra
uitatem aurium trito impoſito auribus cum fico. Dentium dolores infuſo in auris ſucco. Pruri-
ginem & ulcera capitis cum adipe anſerino. Furunculos concoquit cum fermẽto. Carbunculos
ad ſuppurationẽ perducit:& rumpit. Phagedenas ulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus
& lumbis cum polẽta ex aceto illinitur. Item licheni. Item unguibus ſcabris. Quippe natura eius
cauſtica eſt. Optimũ autem babylonium. Silueſtri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis
autem medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ folia. Rami fruticoſiores:Silueſtris horrida ad effe
ctum eſt:& ad omnia acrior. Succus exprimitur tuſa ea & aſperſa modice aqua. Et in Pyxide cy-
pria aſſeruatur. Hic copioſior datus ueneni noxiam obtinet. Macedonia maxime: iuxta flumen
anacimũ. Mirumq; cicutæ ſucco extinguitur:adeo etiam uenenorum uenena ſunt. Quãdo cicu uel haliac-
tæ ſuccus prodeſt manibus colligentiũ rutam. Cæterum inter prima immiſcetur antidotis præ- mum
cipueq; galaciæ. Quæcunq; autem ruta aut per ſe aut pro antidoto ualet foliis tritis: & ex uino
ſumptis. Contra aconitum maxime:& uiſcum. Item fungos ſiue in potu detur:ſiue in cibo. Simili
modo contra ſerpentium ictus:utpote cum muſtellæ dimicaturæ cũ iis rutam prius edendo ſe
muniant. Sed ualent & contra ſcorpionũ ictus:& araneorum:apum:crabronũ: ueſpaꝝ aculeos.
Et cantaridas:ac ſalamandras:caniſue rabioſi morſus:acetabuli mẽſura ſi ſuccus e uino bibitur.
Et folia trita uel cõmanducata imponuntur cũ melle & ſale:uel cũ aceto & pice decocta. Succo
uero perunctos aut ẽt hñtes negant feriri ab iis maleficiis. Serpẽteſq; ſi urať ruta:nidorẽ fugere.
Efficaciſſima tñ eſt ſilueſtris radix cũ uino ſumpta:eandẽ adiiciunt efficaciorẽ eẽ ſub diuo potã.
Pythagoras & in hac marẽ minoribus herbaceiq; coloris foliis a fœmina diſcreuit:ẽt latioribus
foliis & colore. Idẽq; oculis noxiã putauit falſo:q̃m ſculptores:& pictores hoc cibo utũtur ocu-
loꝝ cã. Cũ pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ:atq; ſilueſtris ꝑpter uiſum. Vt aiũt multi:ſucco eius
cũ melle attico inuncti diſcuſſerunt caligines:uel cũ lacte mulieris puerũ enixæ: uel puro ſucco
angulis oculoꝝ tactis. Epiphoras cũ polenta impoſita. Lenit autẽ capitis dolores pota cũ uino:
aut cũ aceto:& roſaceo illita. Si uero ſit cephalea :cũ farina hordeacea uel aceto. Eadẽ cruditates
diſcutit:mox inflationes:dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitq; conuerſas illita in
melle toto uẽtre & pectore. Hydropicis cum ficu:& decocta ad dimidias partes potaq; ex uino:
ſic bibitur & ad pectoris dolores laterũq; & lũboꝝ. Tuſſes:ſuſpiria:pulmonũ:iocineꝝ:renum ui
tia:horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines:Decoquunť folia poturis. Et in cibo uel cruda uľ
decocta conditaue prodeſt. Item torminibus in hyſopo decocta. Et cũ uino. Sic & ſanguinem ſi
ſiſtit interiorem:& narium indita:ſic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoq; i dolore ſuccus
infundiť:cuſtodito ut diximus modo. E ſilueſtri uero contra tarditatem & ſonitum cũ roſaceo
uel cũ laureo oleo:aut cumino & melle. ſuccus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur in tẽpora
& cerebrum. Adiecerunt aliqui & ſerpillum:& laurum illinentes capita & colla. Dederunt & le-

thargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendũ: decoctæ succum in cyathis quattuor ante accessiones: quaꝝ frigus intolerabile est. Aliosisq; cruda dari ĩ cibo. Vrinã quoq; uel cruentã pellit. Fœminaꝝ ẽt purgatiões: secũdasq;: ẽt emortuos partus: ut Hippocrati uidet: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitã & uuluaꝝ cã ẽt suffire iubet. Diocles & cardiacis impõit ex aceto & melle: cũ farina hordeacea. Et contra ileũ decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & contra purulentas excreationes siccæ drachmas duas: sulphuris unam & dimidiã sumi censent. Et cõtra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dysentericis cũ caseo ĩ uino cõtrita. Dederunt & cũ bitumine infrictã potioni propter anhelitum. Ex alto lapsis seminis tres uncias: olei libra: uiniq; sextario illinit. Cũ oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidet) miꝝ est quosdã dare uelut inhibentem potui contra incontinentiam urinæ. Psoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Itẽ uitiligines: uel rugas: strumas: & similia cũ hircino ac taurino seuo & adipe suillo. Ignẽ sacrũ ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbunculũ ex aceto. Nõnulli laserpitium una illini iubent: sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt & mammis turgentibus decoctam: & pituitæ eruptionibus cum cæra. Testium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris: adeo peculiari in uisceribus his effectu: ut silluestri ruta cũ auxungia ueteri illitos ramices sanari prodãt. Fracta quoq; mẽbra semine trito cũ cæra ĩposito. Radix rutæ: sanguinẽ oculis suffusũ: & in toto corpore cicatrices: aut maculas illita emẽdat. Ex reliquis quoq;: quæ tradũtur: mirũ est: cũ feruentẽ rutæ naturã esse conueniat. Fasciculũ eius in rosaceo decoctũ addita uncia aloes perunctis sudorẽ reprimere. Itẽq; generationes ĩpediri hoc cibo. ideo ꝓfluuio genitali datur: & uenerem crebro ꝑ somnia imaginãtibus. Præcauendũ est grauidis abstineant hoc cibo. Necari. n. partus inuenio. Eadem ex oĩbus satis: q̃drupedum quoq; morbis in maximo usu est: siue difficile spirantibus: siue cõtra maleficorum animalium ictus infusa per nares ex uino: aut si sanguisugam exhauserit: ex aceto: & quocũq; in simili morborum genere.

De mentastro: & menta: & pulegio: & nepeta: & de cumino. CA. XIIII.

Mentastrum siluestris menta est: differens specie folioꝝ quasi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod quidã siluestre pulegiũ uocant. His cõmanducatis & impositis sanari elephãtiam: sicut magni Põpeii ætate fortuito cuiusdã experimẽto ꝓpter pudorem in facie illita cõpertum est. Eadem illinunt bibunturq; aduersus scolopẽdras: & serpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionum ictus cũ sale oleo & aceto. Item aduersus scolopandras ius decocti. Aduersũsq; oĩa uenena seruantur folia arida ad farinæ modũ. Substratũ uel accensum fugat scorpiones. Potum fœminas purgat a partu: sed partus necat. Orthopnoicis: torminibus: colericis efficacissimũ. item lumbis. Podagris imposítum. Succus auribus uermiosis instillatur. In regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Sõnia ueneris ĩhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Cõtra pruriginẽ ex aceto infundit capiti in sole. Mentæ ipsius odor animum excitat: & sapor auiditatẽ in cibis. Ideo in mammaꝝ mixtura familiares ipsæ accessere: ut coire: densereq; lac nõ patiant. Quare lactis potiõibus addit: ne huius coagulati potu strãgulent. Data in aq̃ & mulso eadem ui resistere: & generatiõi credit: cohibẽdo genitalia densari. Aeque maribus ac fœminis: sistit sanguinem: & purgationes fœminaꝝ inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorum impetus. Syriatiõ & uomicas uuluæ curauit: ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulso datis. itẽ sanguinẽ excreantibus in sorbitionẽ. Vlcera in capite infantium mire sanat. Arterias humidas siccat. Siccas astringit. Pituitas corruptas purgat in mulso & aqua. Voci succus sub certamine utilis dũtaxat: & q̃ gargarissatur uua tumẽte adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonsillas cũ alumine: linguæ asperæ cum melle. Et cõuulsa ĩtus per se uitiisq; pulmonis. Singultus & uomitiones sistit cũ succo granati: ut Democritus mõstrat. Recẽtis succus: nariũ uitia: Spiritus subductos emẽdat. Ipsa trita choleras in aceto q̃dẽ pota. Sanguinis fluctiones ĩntus. Ileũ ẽt imposita cũ polenta: & si mãmæ tendant. Illinitur & tpibus ĩ capitis dolore. Sumit & cõtra scolopandras: & scorpiones marinos: & ad serpentes. Epiphoris illinitur & oĩbus in capite eruptiõibus. itẽ sedis uitiis. Impetigines quoq;: uel si teneat tm̃: ꝓhibet. Auribus cum mulso instillat. Aiunt & lyeni mederi eã in horto gustatã: ita ne uellat: si is q̃ momorderit: dicat se lyeni mederi ꝑ dies nouem. Aridæ quoq; farinæ tribus digitis apphensam: & stomachi dolorẽ sedare in aqua: & similiter aspersa in potionem uentris aĩalia expellere. Magna societas cũ hac ad recreãdos defectos aĩo pulegio cũ surculis suis ĩ ampullas uitreas aceti utrisq; deiectisq;. Qua de causa dignior e pulegio corona uertigini: q̃ e rosis cubiculis nostris ꝓnuncia

uel illa

ta eſt.Ná & capitis dolores impoſita dicitur leuare.Quin & olfactu capita tueri cõtra frigorũ æſtuſq; iniuriam:& ab ſiti traditur.Neq; æſtuare eos:qui duos e pulegio ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant.Illinitur etiá in doloribus cũ polenta & aceto.Fœmina efficatior:Eſt autẽ hæc flore purpureo:Mas candidũ habet.Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet.Sic & pectoris ac uentris doloré.Stomachi autem ex aqua interciſiones ſiſtit: & uomitiones cum aceto aluũ ſoluit ſale adiecto in polenta.Inteſtinoꝝ uitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex uino:& ſi amineũ ſit:& calculos & interiores oẽs dolores. Ex melle & aceto ſedat menſtrua:& ſecundas: Vuluas conuerſas corrigit.Defunctos partus eiicit.Semen obmuteſcentibus olfactu admouet.Comitialibus in aceto cyathi menſura datur.Si aquæ inſalubres bibédæ ſint:tritum inſpergatur.Salſitudines corporis:ſi cũ uino tradat:minuit.Neruoꝝ cã & in contractione cum ſale & aceto & melle cõfricatur opiſthotono.Imbitur ad ſerpentiũ ictus decoctum. Ad ſcorpionum in uino tritum:maxime quod in ſiccis naſcitur. Ad oris exulceratiões:ad tuſſim efficax habetur. Flos recẽtis incenſus pulices necat odore.Xenocrates pulegii ramũ lana inuolutum in tertianis ante acceſſioné olfactandum dari:aut ſtragulis ſubiici:& ita collocari ægrũ íter remedia tradit.Silueſtri ad eadem uis efficatior eſt: quod ſimile eſt origano minoribus foliis q̃ ſatiuũ:& a quibuſdam dictamus uocat.Guſtatum a pecore capriſq; balatum cõcitat.Vnde quidam græci litteras mutantes blechon uocauerũt.Natura tam feruens eſt:ut illitas partes exulceret.Tuſſi inter frictiones fricari ante balnea cõuenit:& ante acceſſionũ horroré conuulſis:& torminibus.Podagris mire ꝓdeſt.Epaticis cum melle & ſale bibendũ datur. Pulmonũ uitia excreabilia facit.Ad lyené cum ſale utile eſt:& ueſicæ:& ſuſpiriis:& inflationibus decoctũ ſucco æqualiter:& uuluas corrigit:& cõtra ſcolopendram terreſtrem uel mariná.item ſcorpiones. Priuatimq; ualet contra oẽ morſum.Radix cõtra increſentia ulcera recens potentiſſima.Arida uero cicatricibus decorem affert.Ité pulegio é nepetæq; ſocietas.Decoctæ enim in aqua ad tertias diſcutiũt frigora.Mulierũq; menſtruis proſunt.Et æſtate ſedant calores.Nepeta quoq; uires contra ſerpẽtes habet.Fumũ ex ea nidoréq; fugiunt:quã & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt.Tuſa ægilopys imponitur:& capitis doloribus recẽs cũ tertia parte panis temperata aceto illinit.Succus eius inſtillatus naribus ſupinis profluuiũ ſanguinis ſiſtit.Item radix cũ myrti ſemine í paſſo tepido gargariſſata anginis medetur.Cuminũ ſilueſtre eſt prætenue quaternis aut qnis foliis ueluti ſerratis.Et in ſatiuo magnus uſus in ſtomachi pcipue remediis. Diſcutit pituitas & inflationes.Tritum & cũ pane ſumptũ uel potũ ex aqua uinoq; tormina quoq; : & inteſtinoꝝ dolores. Verũtamen oẽm palloré bibentibus gignit.ita certe ferunt.Portii latronis clari inter magiſtros dicendi adſectores ſimilitudiné coloris ſtudiis cõtra æmulos imitatos:& pauloante Iuliũ uindicem aſſertoré illum a Nerone libertatis captatione teſtamentis ſic lenocinatũ.Narium ſanguiné paſtillis inditum:uel ex aceto recens ſiſtit.Et oculoꝝ epiphoris per ſe impoſitũ tumentibus cũ melle ꝓdeſt.Infantibus imponi in uentre ſatis eſt.Morbo regio in uino albo a balneis:dat.

uel item ro ſiones
uel uino ni gro
uel iperfrictione
uel aſſerto res

De cumino æthiopico:& de cappari:& de liguſtico:ſiue panace. CA. XV.

Ethiopicũ cuminum maxime in poſca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incõtinentiá cohiberi putát.Satiuũ datur & ad iocineris uitia toſtum tritũ in aceto. Item ad uertiginé.Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritũ uino.Ad uuluarum uitia in uino.Præterq; impoſiſtis uellere foliis teſtiũ tumoribus toſtũ tritũq; cum melle aut roſaceo & cæra.Silueſtre ad oía eadem efficacius.Præterea ad ſerpentes cũ oleo: ad ſcorpiones:ad ſcolopendras.ſiſtit & uomitionem nauſeaſq; ex uino:quantum apprehẽderint tres digiti.Propter colum quoq; bibitur.Illiniturq; uel penicillis feruens: uel aſtringitur faſciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini.Auribus inſtillatur ad ſonitus:atq; tinnitus cum ſeuo uitulino uel melle. Suggillatis illinit cũ melle: & uua paſſa & aceto.Lentigini nigræ ex aceto.Eſt cumino ſimillimũ quod græci uocát ammi. Quidã uero æthiopicum cuminum id eẽ exiſtimát.Hippocrates regiũ appellat:uidelicet qa efficatius í ægypto iudicauit.Pleriq; alterius naturæ í totũ putát:qm̃ ſit exilius & cádidius. Similis auté & huic uſus.Nam & panibus alexandrinis ſubigit:& cũ alimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vriná & menſtrua ciet.Suggillata & oculoꝝ epiphoras mitigat. Cum lini ſemine ſcorpionũ ictus in uino potum drachmis duabus.Priuatimq; ceraſtaꝝ cum pari portione myrrhæ.Colorem quoque bibentium ſimiliter mutat in pallorem.Suffitum cum uua paſſa aut reſina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas:quæ odorentur id per coitum. De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices.Non utendũ tráſmarino.Innocẽtius italicũ eſt.Ferũt eos q

quottidie id edũt:paralysi nõ piclitari nec lyenis doloribꝫ. Radix eius uitiligies albas tollit:si ui tæ in sole fricentur. Spleneticis ꝓdest in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dépro balneaꝝ usu. Feruntq; trigintaquinq; diebus p urinam & aluũ totũ lyené emitti. Bibitur in lumboꝝ doloribus ac paralysi. Dentiũ dolores sedat tritũ ex aceto semé decoctũ:uel mãducata radix. Infundit auriũ dolori decoctũ oleo. Vlcera quæ phagedenas uocãt folia & radix recés cum melle sanant. sic & strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq; cocta in aqua: iocineris quoq; malis medet. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationẽs in aceto decocta tollit. stomacho inutiles esse inter auctores cõuenit. Ligusticũ aliqui panacé uocant:stomacho utile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & qdam q cunilam bubulam appellauerũt uti diximus falso.

De cunila: origano:culinagine cunila molli libanotide. CA. XVI.

Vnilæ ꝑter satiuã plura sunt in medicina gña. Quæ bubula appellat:semé pulegii habet:utile ad uulnera cõmanducatũ impositũq;:ut qnto post die soluat. Cõtra serpentes quoq; in uino bibit:ac tritum plagæ imponit. Vulnera ab iis facta perfricant. Ité testudines cũ serpentibus pugnaturæ hac se muniũt. Quidãq; in hũc usum panacem uocant. Sedat & tumores & uiriliũ mala:sicca:uel foliis tritis in omni usu mire cõgrués ex uino. Est alia cunila gallinacea appellata a nostris:a grecis origanum heracleoticũ. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emédat:& iocineꝝ uitia. Lateꝝ dolores cũ farina oleo & aceto:i sorbitioné temperata. Præcipue uero serpentiũ morsus. Tertium genus est eius:quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocat:odoris fœdi:radicis lignosæ:folio aspero. Vires eius uehemétissimas in oibus iis generibus earũ tradunt. Manipulo quoque eius abiecto:oés ét a tota domo blattas cõuenire ad eam. priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus foliis ex oleo perunctο homine fugari serpentes. e contrario quæ mollis uocatur:pilosioribus foliis ac ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digitis tactu eius cohærentibus. Altera thuris: quam libanotidé appellamus. Medetur utraq; contra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam contritæ cũ aqua sparsæ necant. Satiua quoq; suos usus habet. Succus eius cũ rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. Fit & ex ea mõtana serpillo similis:efficax cõtra serpétes. Vrinam mouet. purgat & a partu mulieres. Concoctioné mire adiuuat:& ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis i potione aspera. Luxatis quoq; utilis. Cõtra uesparũ & siles ictus ex farina hordeacea:& posca utilissima. Libanotidis alia gña suis dicentur locis.

De piperiti & origano:& oniti:prasio:& tra gorigano:& heraclio:& lepidio:& de git:siue melanthio:& aniso. CA. XVII.

Iperitis:quam & siliquastrum appellauimus:cõtra morbos comitiales bibitur Castore taliter demonstrante. Caule rubro & longo:densis geniculis:foliis lauri: semine albo:tenui:gustu piperis. Vtilis gingiuis:détibus:oris suauitati:& ructibus. Origanum quod in sapore cunilam æmulat(ut diximus)plura genera in medicina habet:& onitin uel prasion appellant non dissimile hysopo. Priuatim eius usus contra torsiones stomachi i tepida aqua:& cruditates. Contra araneos:scorpionesq; in uino albo. Luxata & incussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon similis est serpillo siluestri. Vrinam ciet Tumores discutit contra uiscum potum uiperæq; ictum efficacissimum:stomachoq; acida ructanri & ꝑcordiis. Tussientibus quoq; cum melle datur:& pleureticis:& peripneumonicis. Heraclium quoq; tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alteꝝ exilioribus mollibusq; sansuco nõ dissimile:quod aliqui prasion uocare malunt. Tertium est inter hæc medium : minus q̃ cætera efficax. Optimum autem creticum:Nam & iucunde olet. Proximum smyrneum. Deinde heracleoticũ ad potum utilius:quod onitin uocant. Communis auté usus serpentes fugare. Percussis esui dare decoctũ. Potu urinam ciere. Ruptis cõuulsis mederi cũ panacis radice. Hydropicis cum fico aut cum hysopo acetabuli mensuris decoctũ ad sextam. Item scabiem:pruriginem psoras in descessione balnearum Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonsillis quoq; & uuis medetur. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decoctũ:si cum cinere & uino bibatur. Aluũ mollit acetabuli mésura. Suggillatis illinit. Ité détiũ dolori: qbus ét & cãdoré facit cũ melle & nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquitur cũ hordeacea farina. Ad arterias aspas cũ galla & melle terit. Ad lyené folia cũ melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctum cũ aceto & sale sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo i nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo:ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cũ pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto:& farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illi

uel indescésione

tum. Fluctiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum. Reliquias purgationum a ptu. Lepidium inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutim emendat exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile: & cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat: compescere dolorem. Git ex græcis alii melánthion: alii mela spermon uocant. Optimũ q̃ excitatissimi odoris: & q̃ nigerrimum. Medetur serpentium plagis & scorpionum. Illini ex aceto & melle reperio. Incensoq; serpentes fugari. Bibit drachma contra araneos. Distillationẽ narium discutit tusum i lintheolo olfactum. Capitis dolores illitũ ex aceto: & infusum naribus. Cũ Irino oculoꝝ epiphoras & tũores. Dẽtiũ dolores coctũ cũ aceto. Vlcera oris tritũ aut cõmãducatũ. Itẽ lepras & lẽtigines ex aceto. Difficultates spirãdi: addito uino potũ. Duricias tũoresq; ueteres: & suppurationes illitũ. Lac mulieꝝ auget: cõtinuis diebus sumptũ. Colligit succus eius ut hyoscyami. Similiter largius uenenum est qđ miremur: cũ semen gratissime panes etiam condiat. Oculos quoq; purgat. Vrinam & mẽstrua ciet. Quinimo lintheolo illigatis tantum granis. xxx. secundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum in urina. Culices suffitu necare. item muscas. Et anisum aduersus scorpiones ex uino bibitur: a pythagora inter pauca laudatum siue crudum siue decoctũ. Item uiride aridumue omnibus: quæ condiuntur: quæq; intinguntur desideratum. Panis etiam crustis inferioribus subditum. Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus: uina commendat. Quin ipsum oris halitum iucundiorem facit. Fetoremque tollit manducatum matutinis cum smyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultum iuniorem præstat. insomnia leuat suspensum in puluino ut dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præstat: quando id quoque inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum id uocauere. Laudatissimum est creticum: Proximum ægyptium. Hoc ligustici uicẽ præstat in cõdimentis: Dolores capitis leuigat suffitum naribus. Epiphoris oculorum radicem eius tusam imponit Iollas. ipsum cũ croco pari modo & uino: & per se tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahendaq; siqua in oculis inciderint. Narium quoq; cardines cõsumit illitum ex aqua. Sedat anginas cũ melle & hysopo ex aceto gargarissatum. Auribus ĩfunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tussim. Facillime uero anisi drachmæ tres: papaueris duæ miscẽtur melle ad fabæ magnitudinem: & ternis diebus sumuntur. Præcipuum autem est ad ructus: ideo inflationibus stomachi & intestinorum torminibus: & cœliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum potumque inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus sternutamenta ĩhibet. Potum somnum concitat. Calculos pellit. Vomitiones cohibet: & præcordiorum tumores. Pectorum uitiis: neruis quoq; quibus succinctum est corpus: utilissimum. Prodest eius & capitis doloribus instillari succum cum oleo decocti. Non aliud utilius uentri: & intestinis putãt. ideo dysentericis: & tenasmis datur tostum. Aliqui addũt & opiũ: pilulis in die ternis lupini magnitudine: & in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores succo usus est. Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Dalion herbarius pturiẽtibus ex eo cataplasma imposuit cum opio. Item uuluarum dolori. Deditque bibendum cũ aneto parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt recens cum polenta. Sic & infantibus comitiale uitium: aut contractiones sentientibus. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoque quamplurimum domi ferendum. Parere quoque facilius olfactantes. Et statim a partu dandum potui polenta aspersa. Solimenes contra omnes duricias ex aceto usus est. Eo & contra lassitudines in oleo decoquens: addito nitro. Semine eius poto: lassitudinis auxilium uiatoribus spopondit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cũ castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad uentris: aut intestinorum inflatiões. Et orthopnoicis quod ternis digitis præhenderit seminis: tantundem hyoscyami cum lacte asinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua bibenda inter cœnam suadent. Strangulationes uuluæ si manducetur: & linatur calidum: uel si bibatur cum castoreo in aceto & melle sedat. Vertigines a partu cum semine cucumeris & lini pari mensura trinum digitorum uini albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad q̃rtanas trinis digitis seminis anisi & fœniculi usus ẽ in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cũ amaris nucibus illitum. Sunt & qui aspidum uenenis aduersari naturam eius putẽt. Vrinam ciet: Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum uino sudorem leniter præstat. Vestes quoque a tineis defendit. Efficacius semper recens & quo nigrius. Stomacho tamen inutile est præterq̃ inflato.

De aneto & sagapenio:& de papauere albo & nigro: & quomodo succus herbarum colligendus est:& de opio. CA. XVIII.

Netũ quoq; ructus mouet:& tormina sedat. Aluũ sistit. Epiphoris radices illinunť ex aqua uel uino. Singultus cohibet semẽ feruẽs olfactũ. Sumptũ ex aqua sedat cruditates. Cinis eius uuã in faucibus leuat. Oculos & geniturã hebetat. Sacopeniũ qđ apud nos gignit̃:ĩ totũ trãsmarino alienať. Illud.n. ammoniaci lachrymæ simile sagapeniõ uocať. Prodest laterũ & pectoris doloribus:cõuulsis:tussib; ueterib;:excreatiõibusq;:pcordiorũ tumoribus. Sanat & uertigĩes:tremulos:opisthotonicos:lyenes:lumbos:pfrictiões. Datur & olfactandũ ex aceto in strãgulatu uuluæ. Cæteris & potu dať:& cũ oleo ĩfricať. Prodest & cõtra mala medicamẽta. Papaueris satiui diximus gña:& spõte nascẽtis alia pmisimus. Sed satiui albi calix ipse terit̃:& bibit̃ somni cã. Semẽ elephãtiis medeť. E nigro papauere sapor gignit̃ scapo ĩciso:ut Diagoras suadet:cũ turgescit:ut Iollas cũ deflorescit hora diei sereni:hoc est cũ ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio gñe ipsum inciditur caput. Succus & hic: & herbæ cuiusq; lana excipit̃. Aut si exiguus est:ungue pollicis aut lactucis: & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densať:& in pastillos tritus in umbrã siccať non ui saporifera mõ: uerũ si copiosior auriať:ẽt mortifera p somnũ:opion uocãt. Sic scimus ĩteremptũ Licinii Cecinnæ prætorii uiri patrẽ in hispania baiuli cũ ualitudo impatibilis odiũ uitæ fecisset. Itẽ plerosq; alios. Qua de cã magna cõcertatio extitit. Diagoras:& erasistratus in totũ dãnauere:ut mortiferum infundi uetãtes. Præterea qm̃ uisui noceret: Addidit Andreas:ideo nõ protinus excecari eo: qm̃ adulteratur alexãdriæ. Sed postea usus eius nõ ĩprobatus ẽ medicamẽto nobili:qđ diacodiõ uocãt. Semine quoq; eius trito ĩ pastillos e lacte utuntur ad somnũ. Itẽ ad capitis dolores cũ rosaceo. Cũ his aurium dolori instillatũ. Podagris illinitur cum lacte mulierũ:Sic & foliis ipsis utũtur ad sacros ignes. Itẽ uulnera cũ aceto. Ego tñ dãnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocant lexipyretas:& quasq; pepticas cœliacas. Nigrũ tñ in cœliacis uino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At siluestri longum ac pusillum:& ad omnes effectus ualentius. Decoqť & bibitur cõtra uigilias:eademq; aqua fouent ora. Optimũ in siccis:& ubi raro pluit. Cũ capita ipsa & folia decoquunť:succus meconium uocať:multum opio ignauior. Experimentũ opii est primũ in odore. Sincærum.n. perpeti non mos est. Dein in lucernis:ut pura luceat flãma: ut extinctum demũ oleat. Quæ in fucato nõ eueniunt. Accendit̃ quoq;:difficilius:& crebro extinguit̃. Est sincæri experimentũ & in aqua: quia nebula ĩnatat. Fictum in posca coit. Sed maxime mirũ æstiuo sole deprehẽdi. sincærum.n. sudat:& se diluit:donec succo recẽti simile fiat. Mnesides optime seruari putat hyosciami semine adiecto. Alii in faba.

uel succus

uel modus est

ul' pustulas

De empractico:& cæratico:& glaucio siue paralio:& heraclio:siue aphro:& de diacodio:& tithymalo. CA. XIX.

Nter satiua ẽ & siluestria mediũ genus:qđ nisi ĩ aruis eẽt:spõte nasceret̃. Rhiã uocauimus & erraticũ. Quidã id decerptũ ptinus cũ toto calice mandũt. Aluũ exinaniũt capita gnq; decocta. In uini trib; hẽinis pota sõnũ faciũt. siluestriũ unũ genus cæratitin uocãt:nigrũ:cubitali:altitudĩe:radice crassa:& corticosa caliculo ĩflexo: ut comiculæ. Folia minora & tenuiora q̃ cæteris siluestribus:semẽ exile. Tẽpestiuũ est messibus. Aluũ purgat dimidio acetabulo ĩ mulso. Folia trita cũ oleo argẽmas iumẽtorũ sanãt. Radix acetabuli mẽsura cocta in duobus aquæ sextariis ad dimidias:dať ad lũborũ uitia & iocineris. Carbũculis medeť ex melle folia. Quidã hoc genus glaucion uocãt alii paralion. Nascit̃.n.ĩ afflatu maris: aut nitroso loco. Alterũ est in siluestribus gñibus heraclion:uocať ab aliis aphron. Foliis si pcul intuearis spẽm passerũ p̃sentantibus:radice in summa terræ cute: semine spumeo. Ex hoc lina splẽdorem trahũt æstate. Tũdit̃ in pila comitialibus morbis acetabuli mẽsura seminis ĩ uino albo:uomitiones.n. facit. Medicamẽto:qđ diacodion & arteriace uocať:utilissimũ. Fit ãt huius papaueris:aut cuiuscũq; siluestris capitibus .cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis:in eadẽq; de coctis:deide siccatis:iterũq; cũ melle decoctis ad dimidias ptes uapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci:hypocisthidis:turis:acaciæ:& passi cretici sextariũ. Hac ostẽtatiõe simplex qdẽ & antiqua illa salubritas papauere & melle cõstat. Tertiũ genus ẽ tithymalõ:mecona uocãt: alii archalion:folio leui:albo:capite magnitudinis fabæ. Colligit̃ uua florente. Siccať in umbra. Semen potum purgat aluũ dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunq; aũt papaueris caput uiride uel siccũ illitum epiphoras oculorũ lenit. Opium ex uino meraculo si protinus detur: scorpionũ ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt:si capita eius uel folia terantur.

De portulaca ſiue peplio:& coriandro:& de attriplici. CA. XX.

EST & portulaca:quam peplion uocant:non multum ſatiua efficacior.Cuius memorabiles uſus traduntur.Sagittarum uenena & ſerpentium hemotroidū: & præſigrū reſtringi:pro cibo ſumpta & plagis impoſita extrahit.Itē hyoſcyamo poto e paſſoq; expreſſo ſucco.Cum ipſa non eſt:ſemen eius ſimili effectu prodeſt. Reſiſtit & aquarum uitiis:capitis dolori:ulceribuſque in uino tuſa & impoſita. Reliqua ulcera commanducata cum melle ſanat.Sic & infantium cerebro imponitur:umbilicoq; prociduo.In epiphoris uero omniū fronte temporibuſq; cum polenta.Sed ipſis oculis e lacte & melle.Eadem ſi procident: prodeſt foliis tritis cum corticibus fabæ.Puſtulis cum polenta & ſale & aceto:ac cæra.Et ulcera oris tumoremq; gingiuarum cōmanducata cruda ſedat.Item dentium dolores.Tōſillarum ulcera ſuccus decoctæ.Quidam adiecere paulum murrhæ.Nam & mobiles dentes ſtabilit cōmanducata.Cruditates ſedat:uocemq; firmat:& ſitim arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini ſemine & melle pari menſura ſedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris: & ſuſpirioſis ſemine cum melle hauſto.Stomachum in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta.Et alias manducata refrigerat: etiam inteſtina. Vomitiones ſiſtit. Dyſenteriæ & uomicis datur ex aceto:uel bibitur cum cumino.Tenaſmis autem cocta: & comitialibus cibo uel potu prodeſt.Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni.Succus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ventris animalia pellit.Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur.Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomē τωμ ριζοτομουμεμωμ ſcripſit:purgationibus a partu dandam cenſuit.Venerem inhibet: ueneriſque ſomnia.Prætoriu uiri pater eſt hiſpaniæ princeps: quem ſcio propter impatibiles uuæ morbos radicem eius filo ſuſpenſam e collo gerere:præterq̄ in balneis:& ita liberatum incōmodo omni. Quinetiam inueni apud auctores:caput inde litum diſtillationem toto anno non ſentire.Oculos tamen hebetare putatur.Coriandrum inter ſilueſtria non inueni tur.Precipuum tamen eſſe conſtat ſtatim ægyptium.Valet cōtra ſerpētium genus unum: quod amphiſbenas uocant. potum impoſitumque. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas puſtulas tritum.Sic & omnes tumores:collectioneſq; cum melle:aut uua paſſa.Panos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante acceſſionem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ante ſolis ortum ceruicalibus ſubiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoque quæ ſerpunt:ſanat cum melle uel uua paſſa.Item teſtes:ambuſta: carbunculos:aures cum lacte mulieris:epiphoras oculorum:uentris & inteſtinorum fluctiones. Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta.Pellit animalia interraneor cum mali punici ſucco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rem miram: ſi uera eſt: menſtrua contineri uno die:ſi unum granum biberint fœminæ:biduo ſi duo:& totidem diebus quot grana ſumpſerint.M.Varro coriandro ſubtrito cum aceto:carnem incorruptā æſtatæ ſeruari putat.Atriplex & ſilueſtre eſt & ſatiuum: accuſatum a Pythagora tanq̄ faceret hydropicos morboſq; regios & pallorem.Coquitur difficillime:ac ne in hortis quidem iuxta id naſci quicq̄ niſi languidum cul pauit.Addidere Dionyſius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos. Nec niſi mutata ſæpius aq̄ coquendum.Stomacho contrarium eſſe.Lentigines & papulas gignere.Miror quare difficulter ī italia id naſci tradiderit Solō ſmyrneus.Hippocrates uuluar uitiis id īfūdi cū beta. Lycus neapolitanus cōtra cātharidas bibēdū dedit.Panos:furūculos incipiētes:duricias oēs uel cocto uel crudo utilr illini putāt.Itē ignē ſacr cū melle aceto nitroq;:ſiſt podagris.Vngues ſcabros detrahere dr̄ ſine ulcere.Sūt:q in morbo regio dent ſemē eius cū melle.Arterias:& tōſillas nitro addito pfricēt.Aluū moueāt.Cocto aut p ſe aut cū malua:aut lēticula cōcitātes uomitiōes. Silueſtri capillos tingūt:& ad ſupradcā utunt medicina. uel pſterū

De malua:malope:& althea:& lapato:& oxylapato:& hyppolapato:& bubalapato. CA. XXI.

COtrario ī magnis laudib⁹ malua ē utraq; & ſatiua & ſilueſtris. Duo gn̄a ear aplitudie folii diſcernūt.Maiorē græci malopen uocāt ī ſatiuis.Alterā ab emolliēdo uētre dictā putāt malachē.E ſilueſtribus:cui grāde foliū & radices albæ althea uocat ab ex celētia effectus: a qbuſdā ariſtalthea.Oē ſolū ī quo ſerunt pīguius faciūt. Huic cōtra oēs aculeatos ictus efficacior uis:pcipue ſcorpionū:ueſpar:ſimiliumq;:& muris aranei.Quin & trita cū oleo qualibet earum perunctī ante uel habentes eas:non feriunt.Foliū īpoſitū ſcorpionibus:torporem affert. Valent & cōtra uenena. Aculeos oīs extrahūt illitæ crudæ aut cū aneto potæ.Decoctæ uero cū radice ſua leporis marini uenena reſtringunt.Et ut qdā dicūt ſi uomat.

De eiifdem mira & alia traduntur. Sed maxime si quotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat cyathũ dimidiũ:oibus morbis carituꝝ. Vlcera manantia in capite sanant.in urina putrefactæ li chenas. Et ulcera oris cum melle. Radix decocta:furfures capitis & dẽtiũ mobilitates. Eius:quæ unũ caulẽ habet:radice circa dentem:qui doleat:perunge:donec desinat dolor. Eadẽ strumas & parotidas panosq́ꝫ addita hominis saliua purgat citra uulnus. Semẽ in uino nigro potum a pitui ta:& nauseis liberat. Radix mammarum uitiis occurrit ad alligata in lana nigra. Tusim in lacte cocta & sorbitionis mõ sumpta quinis diebus emẽdat. Stomacho inutiles sex. Niger dicit. Olym piades thebanus abortiuas esse cum adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis earum manus plenæ mẽsura i oleo & uino sumptis. Vtiqꝫ cõstat parturiẽtes foliis substratis celerius solui: Pro tinus a partu reuocanda:ne uulua sequatur. Dant & succum bibẽdum parturientibus ieiuniis in uino decocta hiemina. Quin & semẽ tritum adalligant brachio genitale non continẽtiũ. Adeo qꝫ eæ ueneri nascuntur:ut semẽ unicaulis aspersum cubitali fœminarum auiditates augere ad in finitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta ad alligatas. Tenasmo & dysentericis utilissi me infundi. Itẽ fœdis uitiis:uel si foueantur. Melancholicis quoqꝫ succus datur cyathis ternis te pidus. Et insaniẽtibus q̃ternis. Decoctæ comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis & inflatio ne & torminibus aut opisthotonico laborãtibus tepidus illinitur. Et sacris ignibus: & ambustis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad uulnerum impetus cruda cum pane. succus decoctæ neruis prodest:& uesicæ:& intestinorum rosionibus. Vuluas & cibo & in fusione mollit in oleo. succus decoctæ pori meatus suaues facit. Altheæ in omnibus supradictis efficacior radix: præci pue conuulsis ruptisq́ꝫ. Cocta in aqua aluum sistit. Ex uino albo strumas:& parotidas: & mãma rum inflãmationes:& panos:in uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta q̃libet perniciosæ tussi citissime medẽtur. Hippocrates uulneratis sitiẽtibusq́ꝫ defectu sanguinis radicis decoctæ succum bibẽdum dedit. Et eam uulneribus cum melle:& resina. Item cõuulsis: luxatis:tumentibus:& musculis:neruis:articulis imposuit. Et asthmaticis ac dysentericis in uino bibẽdũ dedit. Misꝝ aquã radice ea addita:addensari sub diuo:atqꝫ elactescere. Efficatior autem quo recẽtior. Nec lapatiũ dissimiles effectus habet. Est autem siluestre:quod alii oxalidẽ appel lant:satiuo proximũ:foliis aquosis:colore betæ cãdidæ:radice minima. Nostri uero rumicẽ:alii lapatiũ cantherinum:ad strumas cum axungia efficacissimũ. Est & alterũ genus fere oxylapaton uocant. Satiuo idẽ similius:& acutiora habet folia:ac rubriora:non nisi in palustribus nascẽs. Sũt qui hydrolapaton tradunt in aqua natum. Est & aliud hippolapaton maius satiuo:candidiusq́ꝫ: ac spissius. Siluestria scorpionum ictibus medentur:& ferire prohibent habẽtes. Radix aceto de cocta si colletur succus:dentibus auxiliatᷓ. Si uero bibatur:morbo regio. semen stomachi inextri cabilia uitia sanat. Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahũt. Dysentericos semẽ duabus drachmis in uino potum biberat. Oxylapati semen totum in aqua cælisti: sanguinem prodest reiicientibus. Adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Præstantissimos pastillos faci unt ex foliis & radice:addito nitro & iure exiguo. In usu aceto diluunt. Sed satiuum in epipho ris oculorum illinunt frontibus. Radice melicerias & lepras curant. In uino uero decocta:stru mas:& potidas:& calculos. Poto uino & lienes. Cœliacos æque:& dysentericos:& tenasmos. Ex eademq́ꝫ omnia efficacius. uis lapati & ructus facit:& urinam ciet: & caliginem oculorum discu tit. Item pruritum corporis in solia balnearum additum:aut prius ipsum illitũ sine oleo. Firmat & cõmanducata radix dẽtes. Eadem decocta cum uino sistit aluum. Folia soluunt adiecto sale. Adiecit Solon(neqꝫ ut omittamus bulapaton)radicis tantum altitudine differens est:& erga dy sentericos efficacis effectus potum ex uino.

uel cubili uel genitali

uel cæria

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo:& sisymbrio:siue thymbræa: & de lini se mine:& blito. CA. XXII.

Sinapis: cuius in satiuis tria genera diximus. Pythagoras principatum habere: ex iis quorum sublime uis feratur iudicauit: quoniam non aliud magis in nares:& cerebrũ penetret. Ad serpentium ictus: & scorpionum tritum cum aceto illinitur. Fungo rum uenena discutit. Contra pituitam tenetur in ore:donec liquescat:aut gargarissatᷓ cũ aqua mulsa. Ad dẽtiũ dolorẽ mãditᷓ. Ad uuã gargarissatᷓ cũ aceto & melle. Stomacho utilissi mũ cõtra oĩa uitia:pulmonibusq́ꝫ. Excreatiões faciles facit in cibo sumptũ. Datᷓ & suspiriosis. Itẽ comitialibus tepidũ cũ succo cucumeꝝ. Sensus atqꝫ sternutamenta capitis purgat: Aluum mol lit. Mẽstrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumino tusum ternis ptibus comitiali morbo. Et uuluaꝝ cõuersionẽ suffitũ excitat odore aceto mixto. Itẽ lethargicos. Adii

citur tordylion. Est autem id semen ex sili. Et si uehemẽtior somnus lethargicos ꝑmat: cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Veteres dolores: thoracis: lumboꝝ: coxẽdicum hũerorum & in quacunqꝫ parte corporis ex alto uitia extrahenda sunt: illitũ caustica ui emẽdat pustulas faciendo. At in magna duricia sine fico impositũ: uel si uehementior urigo timeatur ꝑ duplices pannos. Vtuntur ad alopetias cum rubrica: psoras: lepras: phthiriases: lithánicos: opisthotonicos. Inungunt quoque scabras genas aut caligantes oculos cum melle. Succusqꝫ tribus modis exprimitur in fictili: calescitqꝫ in eo in sole modice. Exit & e cauliculo succus lacteus: q̃ ita cũ induruit: dentium dolori medetur. Semen ac radix cum ĩmaduere: musto cõteruntur. Manusqꝫ plenæ mẽsura sorbẽtur ad firmandas fauces: stomachum: oculos: caput: sensusqꝫ oẽs. Mulierum etiã lassitudines saluberrimo genere medicinæ. Calculos quoqꝫ discutit potũ ex aceto. Illinunť & liuoribus: suggillatisqꝫ cũ melle & adipe anserino aut cæra cypria. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoq;: quo utuntur ad neruoꝝ rigores: lumborũqꝫ: & coxẽdicũ ꝑfrictiões. Sinapis naturã effectusqꝫ eosdẽ habere traditur adarcha: iter siluas: impacta cortici calamorum sub ipsa coma nascẽs. Marrubiũ plerique inter primas herbas cõmendauere: quẽ græci prasiõ uocant: alii linostrophon: nõ nulli philopeda: aut philocares: notius q̃ ut indicandũ sit. Huius folia semẽque contrita prosunt cõtra serpẽtes: pectoꝝ & lateris dolores: tussim ueterẽ. Et iis quis sanguinẽ eiiciunt: eximie utile: scopis eius cũ panico aqua decoctis: ut asperitas succis mitigeť. Imponitur strumis cũ adipe. Sunt qui uiridis semẽn quãtũ duobus digitis capiant: cum farris pugillo decoctũ addito exiguo olei & salis sorbere ieiunos ad tussim iubeant. Alii nihil compant. In eadẽ cã marrubii & fœniculi succis ad sextarios ternos exꝑssis decoctisqꝫ ad sextarios duos: tũ addito mellis sextario rursus decocto ad sextarios duos: si coclearii mẽsura in die sorbeať in aquæ cyatho. Et uirilitũ uitiis tusũ cũ melle mire ꝓdest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis cõuulsis: spasmatũ neruis salutare. Potũ aluum soluit cum sale & aceto. Itẽ mẽstrua: & secundas mulieꝝ. Arida farina cum melle ad tussim siccã: efficacissima est. Itẽ ad cancrenas & pterygia. Succus uero articulis: e naribus morbo regio: minuẽdæque bili cũ melle ꝓdest. Itẽ cõtra uenena inter pauca potẽs. Ipsa herba stomachum & excreationes pectoris purgat. Cũ iride & melle urinã ciet. Cauenda tñ exulceratæ uesicæ & renũ uitiis. Dicitur succus claritatem oculorum adiuuare. Castor marrubii duo genera tradit. Nigrum: & quod magis probat: candidum. In ouũ inane: succum adiicit his: ipsũque ouũ infundit melle æquis portionibus tepefactũ: uomicas rũpere: purgare: persanare ꝓmittẽs. Illitis ẽt uulneribus a cane factis tusa cũ axungia ueteri. Serpillũ a serpẽdo putãt dictũ. Quod in siluestri euenit: in petris maxime. Satiuũ nõ serpit: sed ad palmi altitudinẽ ĩcrescit. Pĩguius uoluntariũ: & cãdidioribus foliis & ramis: aduersus serpẽtes efficax maxime cẽchrin: & scolopẽdras terrestres: ac marinas. Et scorpiones decoctis in uino ramis foliisque. Fugat & odore cominus: si urať. Et cõtra marinoꝝ uenena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctũ in aceto illiniť tẽporibus: ac frõti cũ rosaceo. Itẽ phreneticis: lethargicis: cõtra tormina: & urinæ difficultatẽ: anginas: uomitiones: drachmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocineꝝ dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenẽ ex aceto. Ad cruẽtas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Sisymbriũ siluestre a q̃busdam thymbræum appellatũ: pedali nõ amplius altitudine: quod in riguis nascitur simile nasturtio est. Vtrũque efficax aduersus aculeata animalia: ut sunt crabrones: & similia. Quod in sicco ortum adoratum est: inseritur coronis angustiore folio. Sedant utraque capitis dolorem. Item epiphoras: alii panem addunt: alii per se decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas: cutisque uitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impositum diebusque detractum. Vomitiones: singultus. tormina: stomachi dissolutiones cohibet: siue in cibo sumptum: siue succo potum. Non edendum grauidis: nisi mortuo conceptu. Quippe etiam impositum eiicit. Mouet urinam cum uino potum. Siluestre & calculos. Quos uigilare opus sit: excitat infusum capiti cum aceto. Lini semen cum aliis quidem in usu est. Et per se mulierum cutis uitia emendat ĩ facie. Oculorum aciem succo adiuuat. Epiphoras cum thure & aq̃ aut cum myrrha. Cũ uĩo sedat potidas. Cum melle aut adipe: aut cæra stomachi solutiones insꝑsum polẽtæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniso illitum. Torretur ut aluũ sistat. Cœliacis & dysentericis ĩponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cum uua passa. Et ad phthisin utilissime. Semine fiunt & eligmata. Musculorum: neruoꝝ: articuloꝝ: ceruicũ duricias. Cerebri mẽbranas mitigat farina seminis: nitro aut sale: aut cinere additis. Eadem cũ fico itẽ cõcoquit: ac maturat. Cũ radice uero cucumeris siluestris extrahit quæcũqꝫ corpori ĩhærẽt. Sic & fracta ossa. serpere ulcus in uĩo decocta ꝓhibet. Eruptões pituitæ cũ melle emẽdat. Vngues sca-

uel ustio

uel inter palustres

uel spaticis

bros cum pari modo nastartii.& testium uitia:& ramices cum resina & murrha:& cancrenas ex aqua.Stomachi dolores cũ fœnogræco sextariis utrisq; decoctis in aqua mulsa.Intestinorum & thoracis perniciosa uitia clystere in oleo & melle.Blitũ iners uidet̃:ac sine sapore:aut acrimonia ulla.Vnde conuitiũ fœminis apud Menandrũ faciunt mariti.Stomacho inutile est.Vẽtrẽ adeo turbat:ut cholerã faciat aliquibus.Dicitur tñ aduersus scorpiones potum e uino prodesse:& clauis pedũ illini.Itẽ lyenibus:& tempoꝝ dolori ex oleo.Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu:& fœniculo & hippõarathro ul' myrseneo:& canabi:& de ferula:& carduis. CA.XXIII.

MEu in italia nõ nisi a medicis serit̃:& iis admodũ paucis.Duo gña eius.Nobilius athamanticũ uocãt tanq̃ ab athamante iuentũ:uel qm̃ laudatissimũ in athamãte reperiatur:foliis aniso simile:& caule aliqñ bipedali:radicibus multis:& obnigris: quibusdã altissimis:Minus rufum q̃ illud alteꝝ.Ciet urinam in aqua potũ radice trita uel decocta.Inflatiões stomachi mire discutit.Itẽ tormina & uesicæ uitia:uuluarũq;.Articulis cum melle. Infantibus cum apio illitũ imo uentri urinas mouet.Fœniculũ nobilitauere serpẽtes: gustatu(ut diximus)senectam exuendo:oculorumq; aciem succo eius reficiendo.Vnde intellectũ est:hominũ quoq; caliginẽ præcipue eo releuari.Colligitur hoc caule turgescente.In sole siccatur.inungiturque ex melle.Vbique hoc est.Laudatissimum tamẽ in hiberia e lachrimis fit:& ex semine recenti.Fit etiã e radicibus prima germinatione incisis.Est & in hoc gñe siluestre:quod alii hippomarathron:alii myrseneum uocant:foliis maioribus:gustu acriore:ꝓcerius:brachiali crassitudine:radice candida.Nascit̃ in calidis:sed saxosis:Diocles & aliud hippomarathri genus tradit:longo & angusto folio:semine coriandri.Medicinæ in satiuo ad scorpionum ictus & serpentium:semine in uino poto.Succus & auribus instillatur:uermiculosque in his necat.Idipsum condimentis prope oĩbus inserit̃.Oxyporis ẽt aptissime.Quin & crustis subditur panis.Semen stomachũ dissolutũ astringit uel in febribus sumptum.Nauseam ex aqua tritum sedat.Pulmonibus & iocineribus laudatissimũ.Ventrẽ sistit:cum modice sumit̃.Vrinã excitat:& tormina mitigat tostũ. Lactisque defectu potũ mãmas replet.Radix cũ ptisana sumpta renes purgat siue d'cocto succo: siue semine sumpto.Prodest & hydropicis radix ex uino cocta.item cõuulsis.Illinuntur folia tumoribus ardentibus ex aceto.Calculos uesicæ pellunt.Geniture abũdantiam quoquomõ haustũ facit.Verẽdis amicissimum:siue ad fouendũ radice cũ uino cocta:siue contrita ĩ oleo illitũ. Multi tumoribus & suggillatis cũ cæra illinũt.& radice in succo uel cum melle cõtra canis morsum utunt̃.& contra multipedam ex uino.Hippomarathrõ ad oĩa uehemẽtius.Calculos ꝑcipue pellit.Prodest uesicæ cũ uino leui:& fœminaꝝ menstruis.efficacius in eo semen q̃ radix.Modus in utroque:qđ duobus digitis trito addit̃ in potionem.Petriclius: q ophiaca scripsit:& Mycon qui rhizotomumena:aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere.Sane & Nicãder nõ in nouissimis posuit.Canabis ĩ siluis primũ nata est:nigriore folio & asperiore: Semẽ eius extiguere geniturã uiroꝝ dicit̃.Succus ex eo uermiculos auriũ & quodcũque ĩtrauerit eiicit:sed cũ dolore capitis.Tãtaque uis ei est:ut aquæ infusa coagulare eã dicat̃.Et ideo iumentoꝝ aluo succurrit pota in aqua.Radix cõtractos articulos emollit in aq̃ cocta.Itẽ podagras & similes ĩpetus.Ambustis cruda illinit̃:sed sæpius mutat̃:priusq̃ arescat.Ferula semẽ simile anetho hẽt:q̃ ab imo caule diuidit̃.A cacumine fœmina putat̃.Caules edunt̃ decocti.Cõmendanturque muria: ac melle.Stomacho utiles.Sin plures sumpti:capitis dolores faciũt.Radix denarii põdere ĩ uini cyathis duobus bibit̃ aduersus serpẽtes.Et ipsa radix ĩponit̃.Sic & tormibus medet̃.Ex oleo ãt & aceto cõtra sudores ĩmodicos:ul' ĩ febribus ꝓficit.Succus ferulæ aluũ sistit fabæ magnitudĩe deuoratus.E uiridi ferula medulla utilis est & ad omnia eius uitia.Ad sanguinem sistendũ decẽ grana seminis bibunt̃ in uino trita uel medulla .Sunt q comitialibus morbis dãdũ putãt : luna quarta:sexta:septima:linguæ mẽsura.Natura ferulaꝝ murenis infestissima est. Tactæ siquidem ea moriunt̃.Castor radicis succum & oculoꝝ claritati cõferre multũ putauit.& de carduoꝝ satu inter hortẽsia diximus.Quapp & medicinã ex iis nõ differamus.Siluestriũ gña sũt duo.Vnũ fructicosius a terra statim.Alterũ unicaule:crassius.Vtrique folia pauca:spinosa:muricatis cacuminibus.Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter canescentẽ:& abeuntem cum aura.Scolimon græci uocant.Hic antequam floreat cõtusus atque expressus:illito succo alopecias replet.Radix cuiusque ex aqua decocta potatoribus sitim facere:narrat̃. Stomachũ corroborat.& uuluis(si credimus)etiam coferre aliquid traditur:ut mares gignantur. Ita enim Cherias atheniensis scripsit:& Glaucias:qui circa carduos diligentissimus uidetur.Manducatus carduus odorem commendat oris.

ul' anetho

uel faciei

Confectio theriacæ compositio medicaminis Antiochi. CA. XXIIII.

Sed ante discessum ab hortensibus unã compositioné ex iis clarissimam subtexemus aduersus uenenata aĩalia:incisam lapide uersibus in limĩe ædis Aesculapii.Serpilli duum denarioꝝ pondus.Oppopanacis & milii tãtũdẽ singuloꝝ.Trifolii pondus denarii.Anethi:& fœniculi seminis:& anisi:& ãmii:& apii: denariorum senum ex singulis generibus:erui farinæ duodecim.Hæc tusa cribrataq; uino quantum possit excelenti digeruntur in pastillos uictoriati pondere.Ex iis singuli dãtur ex uini mixti cyathis ternis.Hac theriaca magnus rex Anthiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXI. PROOEMIVM.

De natura floꝝ & coronamẽtoꝝ.De mira floꝝ uarietate. CA.I.

IN hortis seri & coronamenta iussit Cato inenarrabili floꝝ maxĩe subtilitate qñ nulli potest facilius esse loqui q̃ reꝝ naturæ pingere:lasciuienti ꝑsertim & in magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti.Quippe reliqua usus alimẽtiq; gr̃a genuit.Ideoq; sæcula annosq; tribuit iis.Flores uero odoresq; de die in dié gignit.Magna ut palam ẽ admonitione hoĩum:q̃ spectatissime floreãt:celerrime marcescere.Sed ne pictura quidẽ sufficiẽte imagini coloꝝ reddẽdæ:mixturarumq; uarietati:siue alterni atq; multiplices iter se nectantur:siue priuatis geneꝝ funiculis in orbẽ:in obliquum:in ambitum: quædam coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto:& qui primum flores miscere cœperint:& quando primum corolla inuenta:uel appellata & quare. CA. II.

Tenuioribus utebanť antiq:strophia appellãtes:unde nata strophiola.Qui & uocabulũ ipsũ tarde inde cõmunicatũ est:inter sacra tñ & bellicos honores coronis suũ nomen uindicantibus.Cũ uero a floribus fierẽt serta:a serẽdo seruiæ appellabãť.Quod apud græcos quoq; nõ adeo antiqtus placuit.Arboꝝ.n.ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primũ.Postea uariari cœptũ mixtura uersicolores.Floruĩq; inuicẽ odores coloresq; accẽdere.Sicyonii ex ingenio Pausiæ pictoris atq; Glyceræ coronariæ dilectæ admodũ illi cũ opa eius pictura imitareť:& illa ꝓuocãs uariaret:essetq; certamen artis ac naturæ.Quales ẽt nũc extãt artificis illius tabellæ:atq; ĩ primis appellata stephanoplocos q̃ pinxit ipsam.Idq; factum est post olympiadẽ centesimã.Sic coronis e floribus receptis paulo mox subiere q̃ uocanť ægyptiæ.ac deinde hybernæ:tum cũ terra flores negat:ramẽto e cornibus tincto.Paulatimq; & romæ subrepsit appellatio corollis inter initia propter gracilitaté nominatis: mox & corollariis: postquam e lamina ærea tenui inaurata:aut inargentata dabantur.

Quis primũ coronam foliis aureis & argenteis dedit: & de honore coronaꝝ apud ãtiquos:& de Scipionis honore:& de pactilibus coronis:& Cleopatræ reginæ facta. CA. III.

CRassus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis suis coronas dedit.Accesserunt quoq; & lemnisci:quos adiici ipsaꝝ coronarum honos erat propter hetruscas q uel lanisci bus iungi nisi aurei nõ debebãt.Puri diu fuere ii.Celare eos primus instituit.P.Clau uel lẽnisci dius Pulcher:bratteasq; etiam phyliræ dedit.Semper tñ auctoritas ul'ludicro quæsitarum fuit.Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipsi descendebant:& seruos suos quosq; mittebant.Inde illa.xii.tabulaꝝ lex.Qui coronam parit.Ipse pecuniamue eius.Virtutis ergo arguitur:quam serui equiue meruissent.Pecuniã partam lege dici nemo dubitauit.Quis ergo honos:ut ipsi mortuo:parentibusq; eius dũ intus positus esset:foris ue ferretur:sine fraude esset imposita.Alias in usu promiscuo ne ludicræ quidem erant:ingensq; & iis seueritas.L.Fuluius argentarius bello punico secundo cum corona rosacea interdiu e pergula sua in foꝝ ꝓspexisse dictus: ex auctoritate senatus in carceré adductus:non ante finem belli emissus est.P.Mutianus cũ dẽptam Marsyæ coronã e floribus capiti suo imposuisset:atque ob id duci eum in uincula triũuiri iussissent:appellauit Tri.Pleb.nec intercessere illi aliter q̃ athenis:ubi comessabũdi iuuenes añ meridiem cõuentus sapientiũ quoq; doctrinæ frequentabant.Apud nos exemplum licentiæ hu

uel dele- munt

ius nõ eſt aliud:q̃ filia Diui Auguſti:Cuius luxuria noctibus coronatum Marſiam litteræ illius deſcribunt.Florum quidem populus ro.honorem Scipioni tantum adhibuit.Suario cognominabatur:propter ſimilitudinem Suarii cuiuſdã negociatoris.Ob id erat in tribunatu plebei admodum gratus:dignuſq; africanorũ familia.Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo cõtulit populus:ac funus elocauit:quaq; parte ferebatur:flores e proſpectu omni ſparſit. Et iã tũc coronæ deo℞ honos erant.Et larium publicorum priuatorumq;:& ſepulchrorum & manium. Sũmaq; auctoritas pactili coronæ.Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolẽnes cœnis. Tranſiere deinde ad roſaria.Eoq; luxuria proceſſit:ut non eſſet gratia niſi mero folio . Sutilibus mox petitis ab india:aut ultra indos.Laudatiſſimum quidẽ habetur e nardi folio eas dari aut ueſte ſerica uerſicolores unguentis madidas.Hunc habet nouiſſime exitum luxuria fœmina℞. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq; Callimachus medici:q̃ nocerẽt capiti:qm̃ & in hoc eſt aliqua ualitudinis portio.In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſolertiam.Nãq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationem ipſius reginæ Antonio timente:nec niſi prægustatos cibos ſumente:fertur ab ore eius luſiſſe extremis coronæ floribus ueneno illitis.Ipſaq; capiti impoſita.Mox procedente hylaritate inuitauit Antonium:ut coronas biberent.Quis iſtas timeret inſidias?Ergo cõcerpta in ſcyphum incipiẽti haurire:oppoſita manu:en ego ſum inquit illa care Antoni:quã tu noua p̃guſtantiũ diligentia caues:adeo mihi ſi poſſim ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt.Inde inductum e cuſtodia bibere iuſſit:illico expirantẽ.De coronis extra ſupradictos ſcripſit Theophraſtus apud græcos. Ex nr̃is aũt inſcripſere aliqui libros anthologicon.Flores uero perſecutus eſt nemo:q̃ equidem inueniã Nec nos nunc.ſ.coronas nectemus.Id enim friuolum eſt:Sed de floribus:quæ uidebunt̃ digna: memorabimus.Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere:ac pene uiolas roſaſque tantum.

ul' faciliter

De roſa in coronis:& de generibus eius:& ubi feratur. CA. IIII.

Oſa naſcitur ſpina uerius q̃ frutice:in rubo quoq; ꝓueniens.Illic etiã iucundi odoris q̃uis anguſti.Germinat oĩs primo incluſa generoſo cortice.Quo mox intumeſcente & ĩ uirides alabaſtros faſtigato:paulatim rubeſcẽs dehiſcit:ac ſeſe pãdit in calicis medio ſui ſtantis complexa luteos apices.Vſus eius in coronis ꝓpe nimius eſt.Oleo maceratur.idq; iam a troianis tpibus Homero teſte.Præterea in unguenta trãſit:ut diximus. Per ſe medicas artes præbet.Emplaſtris atq; colyriis imponit̃ mordaci ſubtilitate.Menſarum etiã deliciis inungendis:minime noxia.Contra genera eius noſtri fecere:celeberrima: preneſtinã & campanam. Addidere alii mileſiam:cuius ſit ardentiſſimus colos non excedẽtis duodena folia. Proximã ei trachiniã:minus rubentẽ.Mox alabandicã uiliorem:albicantibus foliis. Vtiliſſimã uero pluribus uel minutiſſimam ſpinoſam.Differũt.n.multitudine foliorũ:aſperitate:leuore:colore: odore.Pauciſſima quina folia:ac deinde numeroſiora.Cum ſit genus eius:quã centifoliã uocãt: quæ eſt in campania italiæ græciæ uero circa philippos. Sed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nãq; mons in uicino fere eſt:numeroſis foliis ac paruis.Vnde accolæ trãſferentes cõſerũt. Ipſaq; plantatione proficiunt.Non autem talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimum maximũq; folium.Breuiterq; indicium eſt odoris:ſcabricia corticis.Cepio Tiberii Cæſaris principatu negauit centifoliã in coronis addi:præterq̃ extremos uelut ad cardines:nec odore nec ſpecie ꝓbabilem.Eſt & quæ græca appellatur a noſtris:a græcis lychnis:nõ niſi in humidis locis ꝓueniens: nec unq̃ excedens q̄nq; folia:uiolæ magnitudine:odore nullo.Eſt & alia græcula appellata: cõuolutis folio℞ paniculis:nec dehiſcens niſi manu coacta:ſemperq; naſcenti ſimilis:latiſſimis foliis.Alia funditur e caule maluaceo:folia oleacea habens.Muſceton uocãt.Atq; inter has media magnitudine autũnalis:quam coroneolam appellãt oẽs ſine odore: coroneola in rubo nata tot modis adulteratur.Et alias uera quoq; plurimũ ſolo præualet.Cyrenis odoratiſſima eſt.Ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine hiſpaniæ hyeme quoq; tota præcox.Refert & cæli temperies.Quibuſdam enim ãnis minus odorata ꝓuenit.Præterea locis oĩbus ſiccis q̃ humidis odoratior.Seri nec pinguibus uult:nec argilloſis locis:nec riguis cõtenta ruribus. Proprieq; ruderatum agrũ amat.Præcox campana.Sera mileſia.Nouiſſime tñ deſinit preneſtina. Fodiuntur altius q̃ fruges:leuius q̃ uites.Tardiſſime proueniũt ſemine:quod in ipſo cortice ſub eſt ipſo flore opertum lanugine.Ob id potius caule conciſo inſeruntur & ocellis radicis:ut harundo.Vnũ genus inſeritur pallidæ ſpinoſæ:longiſſimis uirgis quinq; foliæ:quæ a græcula altera eſt. Omni autẽ reciſione atq; uſtione ꝓficit.Tranſlatione quoq; ut uitis optime ociſſimeq; prouenit.Sur-

uel moſcẽ- ton uel mo- ſcheuma

culis quaternũ digitorum lōgitudine aut ampliore post uergiliarum occasum sata. Dein per fauonium translata:pedalibus interuallis:crebroq; circunfossa Qui præcocē faciunt pedali circa radicem scrobe aqua calida infundunt:germinare incipiente calice.

De lilio tria genera:& ratione inserendi. CA. V.

Lilium rosæ nobilitate proximum est:& quadam cognatione unguenti oleiq;: quod lirion appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet:medio prouentu earum incipiēs. Nec ullis flo℞ excelsitas maior. Interdum cubitorum triū. Languido semper collo:& non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius: Foliis foris striatis: & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitū labris. Tenuiq; filo & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex:ut alius calicis: alius staminis:differentia angusta. In unguenti uero oleiq; usū folia non spernunt. Est flos non dissimilis illi in herba:quam cōuoluolum uocant:nascens per fruteta:nullo odore:nec croci intus:candorem tantum referens:ac ueluti rudimentū naturæ lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur:quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua:ut hipposelinum. Nihilq; est fœcundius. Vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium:qd' græci crinon uocant. Alii florē eius cynorhodō. Laudatissimū in anthiochia & laodicea syriæ: mox in phaselide. Quartum locum optinet in italia nascens. Sunt & purpurea lilia:aliquando gemio caule carnosiore tantum radice:maiorisq; bulbi:sed unius. Narcissum uocaut huius alterū genus flore candido:calice purpureo. Differentia a liliis est & hæc:q narcisis folia i radice sunt probatissimis in lyciæ mōtibus. Tertio generi cætera eadem. Calix herbaceus:oēs serotini. Post arcturum enim florent:ac per æquinoctium autumnū. Inuenta est in hiis & ratio inserendi monstrificis hominum ingeniis. Colliguntur nāq; mense iulio scapi arescentes:liliaq; suspenduntur i fumo. Dein nudantibus se nodulis in fæce nigri uini:uel græci mense martio macerantur: ut colorem accipiant:atq; ita in scrobiculis seruntur heminis fæcis circūfusis. Sic fiūt purpurea lilia: mirumq; ita tingi aliquid:ut nascatur infectum.

uel lilinū

De uiolis:& de calta:& de bacchare:& combreto. CA. VI.

Violis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ:luteæ:albæ:plantis omnes ut olus satæ. Ex iis uero quæ sponte apricis & macris locis proueniunt:purpureæ latiore folio statim ab radice carnosa exeunt:solæq; græco nomine a cæteris discernunt: appellatæ ia:ut ab iis:ianthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis. Genera iis tusculana:& quæ marina appellatur. Folio aliquanto latiore:sed minus odorato. In totum uero sine odore:minutoque folio calathiana munus autumni:cæteræ ueris. Proxima ei calta est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam quinque folia non excedentem. eadem odore superatur. Est enim grauis calta. Non leuior ei quam scopam regiam appellāt: quāq; folia eius oleant:non flores. Bacchar quoque radicis tātū odoratæ est: a quibusdam nardum rusticū appellatum. Vnguēta ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis ē. Vnde quidā errore falso barbaricā eam appellabāt. Odor ē ei cinnamomo proximus. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimū ei combretū appellatur foliorum exilitate usque ī fila extenuata:& procerius q̄ bacchar. Nec hæc sunt tantū:sed eorum quoque error corrigēdus est:qui bacchar rusticum nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata: quā græci asarō uocāt:cuius spēm figurāque diximus ī nardi gñibus. Quinimo asarō iuenio uocitari:qm̄ in coronas non addat. Crocū silueſtre optimū serere in italia minime expedit: ad scrupula usq; singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuū latius maiusque & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sed nec ubique fœcundū ēt cyrenis:ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco:& ibi corico mōte. Dein lycio mōte olympo. Mox cēturipio siciliæ. Aliq phlegræo secundum locum dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio sinceri īposita manu crepat ueluti fragile. Humidum enim:quod euenit adulteratione:sedet. Altera ꝓbatio si manu prolata ad ora leniter faciem oculosque mordeat. & per se genus satiui blandissimū uulgo:cū sit medio candidum:dialeucon uocant. Contra cyrenaico uitium:quod omni croco nigrius est:& celerrime marcescit. Optimū ubicūque quod pinguissimum & breuibus capillis. Pessimum uero est:quod sirum redolet. Mutianus auctor est in lycia anno septimo:aut octauo tranferri in locū subactum:atque ita degenerans renouari. Vsus eius in coronis nusq̄. Herba enim est folio angusto pene in capillamēti modū. Sed uino mire cōgruit:pcipue dulci tritū ad theatra replēda. Floret uergiliarum occasu paucis diebus folioque florem expellit. Viret bruma & colligit. Siccatur

uel opacis

uel cedit

umbra melius:etiam hyberna. Carnosa & illi radix:uiuaciorq̧ q̃ cæteris. Gaudet calcari:& atteri pede:pereũdoq̧ melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis:& de odoramentorum diuersitate:saliunca:& polio. CA. VII.

Roianis tpibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat:loton:crocon:hyacinthum. Oĩum aũt odoramentorum atq̧ adeo herbarum dña est in colore:& odore:& succo. Odorato sapor raro ulli nõ amarus. e cõtrario dulcia raro odorata. Itaq̧ & uina odoratiora mustis. Siluestria magis oĩa satiuis. Quorũdã odor suauior e longinquo:propius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca propius. Oĩs aũt uerno tpe acrior:& matutinis. Quicqd ad meridianas horas diei uergit:hebetatur. Nouella quoq̧ uetustis minus odorata. Acerrimus tamẽ odor oĩum æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur:& oĩa in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tñ minime odorati flores:qa nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorundã suauitati grauitas inest. Quædam cũ uirent:non olent ꝓpter humorẽ nimiũ:ut buceros quod est fœnograecum. Acutus odor non omnium sine succo est:ut uiolæ: rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carent: eorum omnium odor grauis:ut in lilio utriusq̧ generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundã flos tantũ iucundus:relíquæ partes ignauæ:ut uiolæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca:ut ruta:menta:apiũ:& quæ in siccis nascuntur. Quædam uetustate odoratiora:ut cotonea:eadẽq̧ decerpta q̃ in suis radicibus. Quædam nõ nisi defracta:aut ex attritu olent. Alia non nisi detracto cortice. Quædã uero nõ nisi usta:sicut thura myrrhæq̧. Flores triti oẽs amariores q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorem cõtinẽt:ut mellilotos. Quædã lucum ipsum odoratiorem faciũt:ut iris. quin & arborem totã cuiuscũq̧ radices attingunt. Hesparis noctu magis olet:inde noĩe inuento. Aĩalium nullũ odoratũ:nisi de pãtheris quicq̃ dictũ est si credimus. Illa quoq̧ non omittẽda differentia:odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta:ut irin:atq̧ saliuncã:q̃q̃ nobilissimi sit odoris utraq̧. Sed iris radice tantũ cõmendatur:unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoq̧ nõ maritimis: sed in siluestribus drilonis & narone. Proxima in macedonia longissima hæc & cãdicans. Et ex illis tertium locũ habet africana amplissima inter oẽs:gustuq̧ amarissim a. Illyrica quoq̧ duorum generum est rhaphanitis a similitudĩe:q & melior. Rhizothomos sub rufa. Optimaq̧ sternutamẽta tactu mouet. Caulẽ habet cubitalẽ:& rectũ. Floret diuersi coloris specie:sicut arquus cælestis unde & nomẽ. Non improbat̃ & pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circũfusa hoc ueluti placamẽto terræ blandiunt̃ circũscriptã mucrone gladioue triplici:& cũ legerint:eã ꝓtinus in cælũ atto llũt. Natura est feruens. Tractataq̧ pustulas ambusti mõ facit. Præcipit̃ ante oĩa: ut casti legant. Terredines nõ sicca mõ:uerum & in terra celerrime sentit. Optimũ antea irinũ leucade & elide ferebat̃. lampridẽ. n. & seritur. Nũc epãphilia. Sed cilicũ maxime laudat̃: atq̧ septẽtrionale. Saliunca foliosa quidẽ est:sed breuis:& q̃ necti non possit. Radici numerosæ coheret. Herba uerius:q̃ flos:densa ueluti manu pressa:breuiterq̧ cespes sui generis. Panonia hanc gignit & norica:alpiũq̧ aprica urbiũ eporredia:tantæ suauitatis:ut metallũ esse cœperit. Vestibus iterponi eã gratissimũ. Sic & apud græcos poliõ herbã inclytam Musei & Hesiodi laudibus: ad oĩa utilẽ prædicantiũ. Superq̧ cætera ad famã ẽt dignitatis. Prorsusq̧ mirã:si modo(ut tradunt) folia eius mane candida:meridie purpurea:sole occidente cærulea aspiciunt̃. Duo genera eius:cãpestre maius. Siluestre quod minus est. Quidam teuthrion uocãt. Folia canis hominis similia:a radice protin us:nunq̃ palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum: in quibus unguenta uicisse naturam gaudent.

De uestiũ æmulatione cum floribus:& amaranto & chrysocome siue chrysiti. CA. VIII.

Vxuria uestibus quoque ꝓuocauit eos flores:qui colore cõmendantur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnum in cocco qui in rosis micat. Gratius nihil traditur aspectu:& in purpuras tyrias:dibaphasque ac laconicas. Alium amethystõ: qui uiola:& ipse in purpureũ:quẽque Ianthinum appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spergentia. Tertius est qui proprie cõchylii intelligit̃ multis modis. Vnus in heliotropio:& in aliquo ex iis plerunque saturatior. Alius in malua:ad purpurã inclinans. Alius in uiola serotina cõchyliorum uegetissima. Paria nunc cõponuntur:& natura atque luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Et fortassis ideo non numerari inter principales:hoc est cões maribus ac fœminis:quoniam societas principatum dedit. Amarantho non dubie uincimur. Est autẽ spica purpurea ue-

uel lacynthinum

rius q̃ flos aliqs:& ipse sine odore. Mirũq; in eo gaudere decerpi:& lætius renasci. Prouenit augusto mẽse. Durat in autumnũ. Alexandrino palma:qui decerptus asseruatur. Mirũq; postq̃ defecere cuncti flores:madefactus aqua reuiuiscit:& hybernas coronas facit. Summa eius natura in noĩe est appel ato:qm̃ non marcescit. In noĩe est & cyani colos. Item holochryli. Omnes autem hi flores non fuere in usu Alexandri magni ætate: qm̃ proximi a morte eius auctores siluere de illis: Quo manifestum est postea placuisse. A græcis tamen repertos quis dubitet? nõ aliter italia usurpãte nomina illorum. At Hercules petilio ipsa nomẽ imposuit autumnali circaq; uepres nascenti. Et tantum colore commendatur qui est rosæ siluestris. Folia parua quina. Mirumq; in eo flore inflecti cacumẽ & nõ nisi retorto folia nasci:paruo calice:ac uersicolori luteũ semen includente. Alii & bellio pastillicantibus quinquagenis quinis barbulis coronatur. Pratenses hi flores, ac sine usu:& ideo pleriq; sine nominibus. Quin & his ipsis alia alii uocabula imponunt. Chrysocome siue chrysitis non habet latinam appellationem. Palmi altitudine est: comantibus fulgore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci: In petrosis opacisq; nascens. uel belli

De honore coronaꝝ:& cyclamino:& meliloto:& trifolio tria genera eius. CA. IX.

ET fere peractis coloꝝ celeberrimus:transeat ratio ad eas coronas:quæ uarietate sola placent. Duo eaꝝ gñа:quando aliæ floræ constant:aliæ folio. Florem esse dixerim genistas. Nãq; & iis decerpitur luteus. Item rhododendron. Itẽ zizipha:quæ & cappadocia uocatur. Isq; odoratus similisq; oleaꝝ floribus. In uepribus nascit̃ cyclaminum:de quo plura alias. Flos eius colossinus in coronas admittit̃. Folia smilacis & hederæ coronamẽtis se dedere. Coronæq; eaꝝ optinẽt principatum. De quibus in fruticũ loco abundẽ diximus. Sũt & alia genera noĩbus græcis indicanda:quia nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura. Et pleraq; eoꝝ in exteris terris nascuntur:nobis tñ cõsectãta:qm̃ de natura sermo nõ de italia ẽ. Ergo in coronamentã folio uenerẽ melotron:spireon:triganon:cneorõ quod casiã Higinus uocat. Et quod cunilaginẽ:coniza:melisophyllon:quod apiastrũ. Melilothon:quod sertulã cãpanã uocant. Est enim in cãpania italiæ laudatissima:a græcis in sunio:mox calcidica:& cretica ubicũq; uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio est nomen sertulæ:quod occupauit. Odor eius croco uicinus est:& flos:ipsa cana. Placet maxĩe foliis breuissimis atq; pinguissimis. Folio coronat & trifoliũ. Tria eius gñа. Minyantes uocãt græci. Alii asphaltiõ maiore folio quo utũt̃ coronarii. Alteꝝ acuto oxytriphyllõ. Tertiũ ex oĩbus minutissimũ. Inter hæc neruosi cauliculi qbusdã:ut marathro:hippomarathro:myophono. Vtunt̃ e ferulis:& corymbis:& hederæ flore purpureo. Est & ĩ alio gñe eaꝝ siluestribus rosis similis. Et ĩ iis quoq; colos tantũ delectat. Odor aũt abest. Et cneori duo genera nigri atq; candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumni.

De origano:& thymo:& melle attico:& conyza:& louis flore:& heleno:& abrotono:& leucãthemo. CA. X.

TOtidem & origano in coronamẽtis spẽs. Alterius.n.nullum semẽ.id autem cui odor est:creticũ uocat̃. Totidẽ & thymi:candidũ ac nigricans. Floret aũt circa solstitia:cũ & apes decerpũt.& augurĩũ mellis est. Prouẽtũ.n.sperãt apiarii large florescẽte eo. Lædit̃ ibribus amittitq; florem. Semen thymi nõ põt deprehẽdi:cũ origani perq̃ minutum non tñ fallat. Sed quid interest id occultasse naturã? in flore ipso intelligit̃:satoq; eo nascit̃. Quid non tẽrauere hoĩes? Mellis attici in toto orbe summa laus existimatur. Ergo translatũ est ex attica thymũ:& uix flore (uti docemus) satum. Sed alia rõ naturæ obstitit:non durante attico thymo:nisi in afflatu maris seratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideoq; nõ nasci in arcadia. Tunc oleam non putabant gigni:nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidem nũc etiam lapideos cãpos in prouincia narbonẽsi refertos scimus. Hoc pene solo redditu e lõginqs regiõibus pecudũ milibus cõueniẽtibus ut thymo uescãt. Et conizæ duo gñа ĩ coronamẽtis: mas & fœmina. Dña in folio. Tenuius fœminæ & cõstrictius angustiusq;. Imbricatũ maris & ramosius. Flos quoq; magis splẽdet eius. Serotinus utriq; post arctuꝝ. Mas odore grauior. Fœmĩa acrior. Et iõ cõtra bestiaꝝ morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorẽ hñt. Masculæ radix a qbusdã libanotis appellat̃:de q̃ diximus. Et tñ folio coronãt Iouis flos:amaracus:hemerocalles ãbrotonũ:helenũ:sisymbriũ:serpillũ. Oĩa surculosa rosæ mõ. Colore tantũmõ placet Iouis flos. Odor abest:sicut & illi q græce phlox uocat̃.& ramis aũt & folio odorata sunt:excepta serpillo. Helenũ e lachrymis Helenæ dicit̃ natũ. Et ideo in helena ĩsula laudatissimũ. Est aũt frutex humi se spergens dodrãtalibus ramulis:folio simili serpillo. Abrotonum iucũdi odoris est & ul' ĩterlegit̃

grauis.Floret æstate.Flos aurei coloris.Vacuũ sponte ꝑuenit.Cacumine suo se ꝓpagat.Serit᷑ aũt semine melius q̃ radice aut surculo.Semie quoq; nõ sine negocio plantaria tráferunt᷑.Sic & adonium.Vtrũq; æstate.Alsiosa.n.admodũ sunt:& sole nimio lædunt᷑.Sed ubi cõualuere:ritu uitis fruticant.Abrotono simile odore leucanthemum est:flore albo foliosum.

De amaraco:uel sansuco:& nyctegreto:& meliloto:& uiola alba:& codiamino:& de siluestribus bulbis:& heliochryso:& lychne:& de herbis citra mare. CA. XI.

Maracũ Diocles medicus:& sicula gés appellauere:quod ægyptus & syria sansucum. Seritur utroq; genere & semine:& ramo:uiuacius ꝑdictis:& odore melius.Copiosum amaraco æque q̃ abrotono semen.Sed abrotono radix una:& alte descendens:cæteris in summo terræ leuiter hærens.Reliquoꝝ satio autumno fere incipiente:necnon & uere quibusdam locis quæ umbra gaudent:& aqua aut fimo.Nyctegreton inter pauca miratus est Democritus:coloris ignei:foliis spinæ:nec a terra se attollẽtẽ pcipuáq; in gedrosia narrat. Eruitur post æquinoctium uernũ radicitus.Siccaturq; ad luná.xxx.diebus:ita lucens noctibus. Magos parthorumq; reges uti hac herba ad uora suscipienda.Eádem uocari chenamychon:qm̃ anseres a primo conspectu eius expauescant.Ab aliis nyctalopa:qm̃ e longinquo noctibus fulgeat.Melilotos ubiq; nascit᷑.Laudatissima tñ in attica.Vbicũq; uero recens:nec cádicans:& croco q̃ simillima.Quáquam in italia odoratior & candida.Floꝝ prima uer nunciantium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiam hyeme emicar.Postea quæ appellatur purpurea.Proxie flammea: quæ flox uocat᷑:siluestris duntaxat.Codiaminon bis anno:uere & autumno.Aestates hyemesq; fugit.Seriores supradictis aliquando narcisus:& lilium trans maria.Et in italia quidem(ut diximus)per rosam.Nam in græcia tardius etiamnum anemone.Est autem hæc siluestrium bulborum flos:aliaq; q̃ quæ dicetur in medicinis.Sequitur oenanthe:melanion.Ex siluestribus heliochrysos.Deinde alteꝝ gẽus anemones:quæ limonia uocatur.Post hác gladiolus comitatus hyacinthis.Nouissima rosa.Eadem prima deficit:excepta satiua:Cæterum hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe.Sed hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus. Nascitur locis tepidis.Odor idem qui germinantibus uuis:Atq; inde nomen.Hyacinthum comitatur fabula duplex:luctum præferens eius:quem Apollo dilexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita discurrentibus uenis ut græcarum litterarum figura ea legatur inscripta.Heliochrysos florem habet auro similem:folium tenue:cauliculum quoq; gracilem:sed durum.Hoc coronare se magi si & unguenta summantur ex auro:quod apyron uocant:ad gratiam quoq; & uitæ gloriam pertinere arbitrantur.& uerni quidem flores hi sunt.Succedunt illis æstiui lychnis:& Iouis flos & alterum genus lilii.Item tiphyon & amaracus:quem phrygium cognominant:sed maxime spectabilis pothos.Duo genera huius.Vnum cui flos hyacinthi est.Alterum candidius qui fere nascitur in tumulis:quoniam in fortius durat.Et iris æstate florens.Abeunt & hi marcescuntq;.Alii rursus subeunt autumno.Tertiũ genus lilii:& crocus:& orisin in utroq; genere:unum hebes:alteꝝ odoratum:primis omnia imbribus emicantia.Coronarii quidem & spinæ flore utuntur.Quippe cum spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoq; condiantur.Hic est trans maria ordo florum.In italia uiolis succedit rosa.Huic interuenit lilium.Rosam cyanus excipit. Cyanum amaranthus.Nam uincaperuinca semper uiret in modum lineæ foliis geniculatim cicũdata.Topiaria herba inopiá tñ floꝝ aliqñ supplet.Hæcq; a græcis chamædaphne uocatur. Vita longissima uiolæ albæ est trimatu.Ab eo tempore degenerat.Rosa & quinquennium perfert nõ recisa nec adusta.Illo enim mõ iuuenescit.Diximus & terram referre plurimum. Nam in ægypto sine odore hæc omnia. Tantumque myrtis odor præcipuus.Alicubi etiam binis mẽsibus antecedit geminatio omnium.Rosaria a fauonio fossa oportet opponi:iterumque solstitio.Et id agendũ: ut intra id tempus purgata:& pura sint.

uel lilii

De cura apum:pabulo:& morbis earum:& remediis. CA. XII.

Erum hortis coronamentisque maxime aluearia:& apes conueniunt:res præcipui q̃stus:compendiique cum fauit.Harum ergo causa oportet serere thymum:apiastrum: rosam:uiolas:lilium:cytisum:fabam:eruilium:cunilam:papauer:conizam: casiam:melilotum:melissophyllum:cerinthen.Est autem cerinthe folio candido:incuruo cubitalis:capite concauo:mellis succum habente.Horum florum auidissimæ sunt:atque etiá sinapis: quod miremur cum oliuæ florem ab iis non attingi constet:Ideoque hanc arborem procul esse melius sit:cum aliquas q̃ proxime seri conueniat:quæ & euolantium examina inuitẽt nec lõgius abire patiãtur.Cornum quoque arborem caueri oportet.Nam flore eius degustato aluo cõcita

uel fauet

moriuntur. Remediū sorbam contusam e melle præbere iis uel urinam hoīum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino cōspersa. Et genistas circūseri alueariis gratissimum. Mirum est: dignumq; memoratu de alimētis quod comperi. Hostilia uicus alluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia: noctibusq; ad quina millia passuum cōtrario amne naues subueūt. Egressæ luce apes: pastæq; ad naues quotidie remeant: mutantes locū donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq; eximuntur mella. Et in hispania mulis prouehunt.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. CA. XIII.

Tantumq; pabulum refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in ponto qbusdā annis perniciosissima existunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierent. Nos tamē trademus quæ cōperimus. Herba est alba: exitio quidē iumentoꝝ: sed præcipue caprarum: appellata ægolethron. Huius flore cōcipiunt noxium uirus aquoso uere marcescente. Ita fit ut non oībus annis sentiaᵗ hoc malum. Venenati signa sunt ꝙ oīno nō densaᵗ: ꝙ color magis rutilus est: odor alienus: sternutamenta protinus mouens: qđ ponderosius innoxio. Qui edere: abiiciūt se humi refrigerationē quærentes. Nam & sudore diffluunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniā statim repsentari aliq̄ in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsamenta etiā si reiiciantur sumpta crebro. Certūq; est id malum per excremēta ad canes ēt peruenire: similiterq; torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inueteratū innocuū esse constat. Et fœminaꝝ cutē nullo melius emendari cum costo: suggillata cū aloe. Aliud genus in eodem ponti situ qđ gentes ex āno mellis: ab insania: quam gignit: mænomenō uocant. Id existimaᵗ contrahi flore rhododēdri: quo scatent siluæ. Gensq; ea cum cærā in tributa romanis præstet: mel qm̄ exitiale est non uendit. Et in psyde: & in mauritania cæsariensi getulia: contermina masyllis: uenenati faui gignuntur. Quidamq; a parte: quo nihil esse falacius pōt: nisi ꝙ liuore deprehenduntur. Quid sibi uoluisse naturā iis arbitremur insidiis? ut ab iisdē apibus: nec oībus ānis fierent: aut non totis fauis? Parum enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime dareᵗ. etiā ne hoc ipsa in melle tot aīalibus dedit? Quid sibi uoluit? nisi ut cautiorē minusq; auidum faceret hoīem. Non. n. ipsi melli sed apibus iam cuspides dederat: & quidem uenenatas. Remediū aduersus has utiq; nō differendo. Ergo maluæ succo aut folioꝝ hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portantes ore fingentesq; ipsas non mori. Nisi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marsisq; inter homines.

De melle: quod muscæ non attingunt: & aluear iis: & cura eorum si famem sentiunt apes: & quo modo cæra fiat. CA. XIIII.

Aliud in creta miraculum mellis. Mons est carina nouem millia passuū ambitu. Intra qđ spatium muscæ non reperiuntur. Natumq; ibi mel nusq̄ attingūt. Hoc experimēto singulare medicamentis eligitur. Aluearia orientē æquinoctialem spectare conuenit: aquilonem euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circūlini aluearia fimo bubulo utilissimū. Operculū: a tergo esse ambulatoriū: ut ꝑperatus intus sit ꝑsper. Si magnus sit uterus aluearii ꝑuentus aūt sterilis: ne operandi desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremēto. Aluearia hyeme stramēto opiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatū hoc iis: & innascētes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq; ipsas excitat. Et araneoꝝ qdem exitiū facilius est. Papilionū maior pestis. Tolliᵗ uero cū maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accēsis lucernis ante alueos: In eam flāmā sese ingerūt. Si cibus deesse sentiaᵗ: apibus: uuas passas: siccas ue ficos: tusasq; ad fores eaꝝ posuisse cōueniet. Item lanas tractas madentes passo: aut defruto: aut aqua mulsa. Gallinaꝝ ēt crudas carnes. Quibusdā ēt æstatibus iidē cibi ꝑstādi: cū siccitas cōtinua floꝝ alimēta negat. Alueoꝝ: cū mel eximiᵗ: illini oportet exitus melisophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite ꝑcingere: ne apes diffugiāt. Vasa mellaria: aut fauos lauari aqua ꝑcipiūt. Hac decocta fieri saluberrimū acetū. Cæra fit ex expssis fauis: sed ante purificatis aqua: ac triduo ī tenebris siccatis: qrto die liquatis igni ī nouo fictili aqua fauos tegēte: tūc sporta collatis. Rursus in eadē olla coqtur cæra cū eadem aqua: excipiturq; alia frigida: uasis melle circunlitis. Optima q̄ punica uocaᵗ. Proxima q̄ maxime fulua odorisq; mellei pura: Natione aūt pontica. Quā cōstare eqdē miror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimū enim ex ꝑpoli hēt: de q̄ diximus in natura apū. Post has cor

lica:qm̃ ex buxo fit & hẽre aliquantã uim medicaminis putat̃.Punica fit hoc mõ. Ventilat̃ sub diuo sæpius cæra fulua.Deinde feruet ĩ aqua marina ex alto petita addito nitro.Inde ligulis eligunt florem: ideſt cãdidiſſima quæq;:trãſfundũtq; ĩ uas:quod exiguũ marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina decoquunt ſeparatim:dehinc uas ipſum refrigerãt.Et cũ hæc ter fecere: iuncea crate ſub diuo ſiccãt ſole:lunaq;.Hoc.n.candorẽ facit:ſi ſic ſiccat̃.Et ne liquefaciãt ꝑtegũt tenui lintheo.Cãdidiſſima uero fit poſt inſolationẽ etiãnũ recocta. Punica medicis utiliſſima.Nigreſ fit cæra addito chartarũ cinere.Sicut anchuſa admixta rubet. Varioſq; in colores pigmẽtis trahitur ad reddẽdas ſilitudines:& in numeros mortaliũ uſus:parietũq; ẽt & armoꝝ tutelã. Cætera de melle apibuſq; in natura eaꝝ dicta ſunt.Et ortoꝝ quidẽ oĩs fere ratio peracta eſt.

De herbis ſponte naſcentibus & aculeatis. CA. XV.

Equunt̃ herbæ ſpõte naſcentes:qbus pleræq; gentiũ utunt̃ in cibis.Maximeq; ægyptus frugũ fertiliſſima.Sed ut ſola iis carere poſſit:tãta ẽ ciboꝝ ex herbis abundãtia. In italia pauciſſimas nouimus:fraga:thamũ:ruſcum:batin marinã:batin hortẽſianã: quã aliqui aſparagũ gallicũ uocãt.Præter has paſtinacã pratẽſem:lupũ ſalictariũ:eaq; uerius oblectamẽta q̃ cibos.In ægypto nobiliſſima ẽ colocaſia:quã cyamon uocant aliqui.Hanc a nilo metũt:caule cũ coctus eſt harenoſo in mandẽdo.Thyrſo aũt qui ĩter folia emicat: ſpectabilis foliis latiſſimis ẽt ſi arbores cõparent̃:ad ſimilitudinẽ eoꝝ:quæ pſonata in noſtris amnibꝰ uocamus.Adeoq; nili ſui dotibus gaudẽt:ut implexis collocaſſiæ foliis ĩ uariã ſpẽm uaſoꝝ potare gratiſſimũ habeãt.Serit̃ iã hæc in italia & in ægypto.Proxima auctoritas cicorio ẽ: quã diximus intubũ erraticũ.Naſcit̃ poſt uergilias:Floret particulatim.Radix ei lẽta:quare ẽt ad uincula utunt̃ illa.Anthaliũ haud longius a flumine naſcit̃ meſpili magnitudine & rotũditate:ſine nucleo:ſine cortice:folio cyperi.Mandũt igni patũ.Mandũt & oetum:cui pauca folia minimaque ueꝝ radix magna.Arachidna quidẽ & aracos cũ habeãt radices ramoſas ac multiplices: nec folium nec herbã ullã:aut quicq̃ aliud ſupra terrã habẽt.Reliqua uulgariũ in cibo apud eos herbarum noĩa:condriala:hypocheris:& caucalis:anthriſcũ:ſcandix : come ab aliis tragopogon foliis croco ſimillimis:partheniũ:ſtrychnum:corcorus.Et æquinoctio naſcẽtes aphace:acinos: quam epipetron uocãt:q nunq̃ floret.At e contrario aphace ſubinde marceſcẽte flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ.Multas præterea ignobiles habẽt. Sed maxime celebrãt enicõ italiæ ignotã:ipſis aũt oleo nõ cibo gratã.Hoc faciunt ex ſemine eius.Differẽtia pría ſilueſtris & ſatiuæ.Silueſtriũ duæ ſpẽs.Vna mitior eſt ſimili caule tñ rigido.Itaq; & æolii antiqui utebatur. Exilis:quã quidã atractylida uocãt.Semẽ eius candidũ:& grande:amaꝝ. Altera irſutior toroſiore caule:& qui pene humi ſerpat:minuto ſemine.Aculeataꝝ hæc eſt generis : qm̃ diſtinguenda ſunt & genera.Ergo quædã herbaꝝ ſpinoſa ſunt:quædã ſine ſpinis.Spinoſaꝝ multæ ſpẽs.In totum ſpina ẽ aſparagus ſcorpio:nullum.n.foliũ hẽt.Quædã ſpinoſa foliata:ut carduus: eryngiõ: glycyrrhizon:& urtica.Iis.n.oĩbus foliis ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & ſecũdũ ſpinã hẽnt folium:ut tribulus:& ononis.Quædam in folio habẽt:& in caule ut phleos: qđ aliqui ſtoeben appellauere. Hippophyes ſpinis geniculatũ.Tributa proprietas qđ & fructũ ſpinoſum hẽt. Ex oĩbus iis generibus urtica maxime noſcitur:acetabulis in flore purpureã lanuginẽ fundentibus ſæpe altior binis cubitis.Plures eius dĩæ.Silueſtris quã fœminã uocant: mitior. Et in ſilueſtri q̃ dicitur cania acrior.Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis.Quæ uero etiam odorẽ fundit:herculanea uocatur.Semẽ oĩbus copioſum:nigrum.Mirum ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam:& tactu tantũ leui pruritum:puſtulaſq; confeſtim aduſto ſimiles exiſtere.Notum eſt & remediũ olei.Sed mordacitas non ꝑtinus cum ipſa herba gignitur: nec niſi ſolibus roborata.Incipiens quidẽ ipſa naſci uere nõ ingrato:multis etiam religioſo in cibo ẽ:ad pellendos totius anni morbos.Silueſtriũ quoq; radix:oẽm carnẽ teneriorẽ facit ſimul cocta. Quæ inoxia eſt morſu carens:aononium uocat̃.De ſcorpione dicemus inter medicas.

uel polyrrhizon

uel lamiũ

De carduo:& helxine:& tribulo:& anchuſa. CA. XVI.

Arduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet.Itẽ acorna leucacanthos:chalceos: Cnidos:polyacãthos:onopygos:helxine:ſcolimos.Chamæleon in foliis non hẽt aculeos.Eſt & illa differẽtia ꝙ quædam ĩ iis multicaulia ramoſaq; ſunt:ut carduus.Vno autem caule nec ramoſum cnidos.Quædam cacumine tãtũ ſpinoſa ſunt:ut eringiũ. Quædam æſtate florẽt: ut tetralix & helxine.Scolimus quoq; floret ſero & diu. Acorna colore tantum ruſo diſtinguit̃:& pinguiore ſucco.Idem erat atractylis quoq;:niſi candidior eſſet: & niſi ſanguineum ſuccum funderet.Qua de cauſa phonos uocatur a quibuſdã:odore ẽt grauis : ſe-

ro maturescente semine:nec ante autumnum:q̄q̄ id de oibus spinosis dici possit. Verum omnia hæc & semine & radice nasci possunt.Scolimos carduorum generis ab iis distat:q̄ radix eius uescenda est decocta. Mirum q̄ sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere:aliud concipit: aliud parturit. Aculei arescēte folio desinūt pungere.Helxine rara uisu est:neq̧ in oibus terris ē: a radice foliosa:ex satiua ueluti malum extuberat.Contacta suaue olet.Huius uertex summus lachrymam continet iucundi saporis acanthicen masticem appellatam. Et cactos quoq̧ in sicilia tantum nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso:caulesq̧ uocāt cactos.Nec fastidiūt in cibis inueteratos quoq̧. Vnū caulē rectū hñt: quem uocant pternica:eiusdem suauitatis:sed uetustatis impatientem.Semen ei lanuginis:quem pappon uocant:quo detracto ex cortice: teneritas similis cerebro palmæ est:uocant ascaliā.Tribulus non nisi in palustribus nascitur.Dira res alibi.Iuxta nilum & strymonē amnes excipitur in cibis.Inclinatus in uadū:folio ad effigiem ulmi:pediculo longo.At in reliquo orbe genera duo uni Cicerculæ folia alteri aculeata.Hic & serius floret.Magisq̧ septa obsidet uillaꝝ.Semen ei rotondius nigꝝ ī siliqua. Alteri harenaceū.Spinosoꝝ etiānū aliqd genus ononis. In ramis.n.spinas habet apposito folio rutæ simili:toto caule foliatū in modum coronæ:sequitur a frugibus:aratro inimicum:uiuaxq̧ præcipue.Aculeataꝝ caules aliquarum per terram serpunt:ut eius quam coronopon uocant.Et ex diuerso stans anchusa inficiendo ligno cærisq̧ radice apta.Est autem mitior iis anthemis:& phylanthes:anemōe:& aphace:caule foliato est:& crepis & lotos.Differētia foliorum & hic quæ & in arboribus:breuitate pediculi:ac lōgitudine:angustiis ipsis folioꝝ: amplitudine:angulis:incisuris:odore:flore.Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo:Heliotropio:aphace: onochite. uel herinaceum

Differentia herbarum per folia:& quæ herbæ toto anno floreant : & hastula regia : & pistana & de gladiolo. CA. XVII.

VItis inter hæc æterna folia:sicut quibusdam arborum.In primisq̧ heliotropio:adiāto. Aliud rursus spicataꝝ genus:ex quo est Cynops:alopecuros:stelephuros:quam q̄dā ortyga uocāt. Alii plantaginē:de qua infra dicemus inter medicas.thryallis ex iis. Alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam:non dissimilem uulpiū caudis:unde ei nomen. Proxima est ei & selepyros : nisi q̄ illa particulatim floret.Cicorion & similia circa terrā folia hñt germinantes ab radice post uergilias.Perditō:quā & æoliæ gentes & ægyptii edunt:nomen dedit auis id maxime eruens.Crassas plurimasq̧ habet radices. Itē ornithogale caule tenero:cādido:semipedali radice bulbosa:molli tribus:aut quattuor agnatis.Coquit̃ in pulte.Miꝝ loton herbā:& ægylopa nō nisi post annū e semine suo nasci.Mira & anthemidis natura:q̄ a summo florere incipit:cū cæteræ omnes quæ particulatim florent:ab ima sui parte incipiant.Notabile & in lappa:q̄ adhærescit:qm̄ in ipsa flos nascit̃:non euidens:sed ītus occultus: & intra se germinat:uelut animalia quæ in se pariunt.Item circa opuntem opuntia est herba etiā homini dulcis.Mirūq̧ e folio eius radicē fieri ac sic eam nasci.Lassine unū foliū habet:sed ita implicatū:ut plura uideantur.Chondrylla amara est:& acri in radice succo.Amara & aphace:& q̄ picris nominatur:& ipsa toto anno florens:nomē ei amaritudo īposuit.Notabilis & scyllæ:croci q̧ natura :quæ cum oēs herbæ folium primū emittāt: moxq̧ in caulē rotundēt̃:in iis caulis prior ītelligit̃ q̄ foliū.Et in croco quidem flos impellit̃ caule.In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit.Eadēq̧ ter floret(ut diximus):ria tempora sationū oñdēs.Bulboꝝ generi quidā adnumerant(& cypiri hoc est gladioli radicem.Dulcis ea est:& quæ decocta:panē etiā gratiorē faciat:ponderosiorēq̧ simul subacta.Similis est & quæ thesion uocat̃:gustu aspera.Cæteræ eiusdem generi folio differunt. Asphodelus:oblōgū & angustū hēt.Scylla latū & tractabile.Gladiolus simile nomini. Asphodelus manditur & semine tosto:& bulbo.Sed hoc in cinere tosto:dein sale & oleo addito.Præterea tuso cū ficis præcipua uoluptate:ut uidet̃ Hesiodo. Tradit̃ & ante portas uillaꝝ satum remedio esse cōtra ueneficoꝝ noxā. Asph odeli mētionē & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est.Neq̧ alia nūerosior:octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci:princepsq̧ Pythagoras caulem eius cubitalē:& sæpe duum cubitorum:foliis porri siluestris:anthericon uocauere.Radicē uero id est bulbos asphodelon:nostri illud albucū uocāt:& asphodelū hastulā regiā.Ea est & caulis aciosi.Eius duo gña faciūt.Albuco est scapus cubitalis:& āplius:purus:leuis.De quo Mago p̄cipit exitu mēsis martii:& initio aprilis:cū floruerit:nōdū semine eius intumescēte demetēdū:findendosq̧ scapos:& quarto die in solē p̄ferendos.Ita siccatis manipulos faciēdos. Itē pistanam dicit a græcis uocari: quā īter uluas uel conopſ uľ lassione uel apate

sagittam appellamus. Hanc ab idibus maii usq; ad finem octobris mẽsis deorticari: atq; leui sole siccari iubet. Idem & gladiolũ alterũ: quem cypiron uocãt: & ipsum palustrem iulio mẽse secari iubet ad radicem: tertioq; die in sole siccari: donec candidus fiat. Quotidie autem ante solem occidentem in tectum referri: quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

De iũco gña sex: & de cypero: & de medicamẽtis eaꝝ & ꝺ cypiro: & odorato iũco. CA. XVIII.

Imilia præcipit de iunco quẽ mariscon appellant: ad texendas tegetes: & ipsum iunio mense eximi ante iuliũ medium præcipiens. Cætera deficcãdo eadẽ q̃ de ulua suo loco diximus. Alterũ genus iuncorum facit: quod marinũ & a græcis oxyschoenon uocari inuenio. Tria genera eius acuti: sterilis: quem marẽ oxyn græci uocãt: reliqua fœmenini ferentis semẽ nigrum: quẽ melancranin uocant. Crassior hic & fruticosior. Magisq; etiãnum tertius qui uocatur holoschoenos. Ex iis melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys ãt & holoschoenos eodem cespite. Vtilissimus ad uitilia holoschenos: quia mollis & carnosus est. Fert fructum uuarum cohærentium modo. Nascitur autem is quem marẽ apellamus ex semet ipso: cacumine in terram defixo. Melancranis autem suo semine. Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Vsus ad nassas marinas: uitilium nexus: elegantium lucernarum lumina præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciso uentre impleant pene unciarum latitudinem. In ægypto uero cribrorum longitudinem non alias utiliorem. Quidam etiãnum unum genus faciunt iunci trianguli: cyperon uocant. Multi enim non discernunt a cypiro uicinitate nominis. Nos distinguemus utrunq;. Cypirus est gladiolus (ut diximus) radice bulbosa: laudatissimus in insulis creta: dein naxo: & postea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior: phœnicio exiguũ spirãs: nullus ægyptio. Nam & ibi nascitur. Discutit duritias corporũ. Iam enim remedia dicemus: qm̃ & florum odorũq; generi ẽ magnus usus i medicina. Quod ad cypiron attinet: Apollodorum quidem sequimur: qui negabat bibendum: q̃q̃ professus efficacissimum esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit barbaros suffitum huius herbæ excipientes ore lyenes consumere. Et non egredi domibus nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enim firmioresq; sic etiam fieri. Intertriginum & alaꝝ uitiis perfrictionibusq; cum oleo illitũ nõ dubie mederi. Cyperos iũcus ẽ qualiter diximus angulosus: iuxta terram cãdidus: cacumĩe niger: pinguisq;. Folia ima porraceis: exiliora: in cacumine minuta: inter quæ est semen. Radix oliuæ nigræ similis: quã cum oblonga est: cyperida uocant magni in medicina usus. Laus cypero prima ãmoniaco: secunda rhodio: tertia thracio: nouissima ægyptio: quæ & cõfundit intellectũ: quoniã & cypiros ibi nascitur. Sed cyperos durissima uixq; spirans. Cæteris odor ẽ ipsam nardũ imitãs. Est & p se indica herba: q cyperis uocatur: gingiberis effigie: cõmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri. Illinitur pterygiis: ulceribusq; genitalium: & quæ in humore sunt omnibus: sicut oris ulceribus: Radix aduersus serpentiũ ictus: & scorpionum ꝑsertim remedio est. Vuluas aperit pota. Largiori tãta uis: expellit eas: urinã ciet: & calculos: ob id utilissima hydropicis. Illinit & ulceribus quæ serpũt: sed iis præcipua quæ in stomacho sunt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus hemi nis aquæ decocta ad tertias: tussi medetur. Semen tostum & in aqua potum sistit aluũ: & fœminarum menses: capitisq; dolores facit. At qui uocat holoschœnos eius quæ proxima sunt radicis cõmanducantur aduersus araneorum morsus. Inuenio etiãnum unũ iunci genus: quod tropicen uocant. Huius semine somnum allici. Sed modum seruandũ: ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur: quoniã & in syria cœle (ut suo loco retulimus) nascit. Laudatissimus ex nabathea iuncus cognomine theucitis. Proximus babylonius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est autem rotundus uinosæ mordacitatis ad linguam. Sincerus in confricando odorem rosæ emittit rubentibus fragmentis. Discutit inflationes. Ob id stomacho utilis: bilemq; & sanguinẽ reiicientibus. Singultus sedat. Ructus mouet. Vrinam ciet. Vesicæ medetur. Ad muliebres usus decoquitur. Opisthotonicis cũ resina arida imponitur. Excalfactoria & rosa uteros astringit: refrigerat. Vsus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorũ partesq; candidæ ungues uocantur. In flore autem aliud est semẽ. aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Folium siccatur: aut tribus modis exprimitur. Per se: cum ungues nõ detrahuntur: ibi. n. humoris plurimũ. Aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo: aut uino maceratur in sole uasis uitreis. Quidam & salem admiscent: & anchusam nõnulli: aut aspalathũ: aut iuncũ odoratum: quia talis maxime prodest uuluæ ac dysentericis. Exprimũtur eadem folia detractis unguibus trita per lintheum spissum in æreum uas: leuiq; igni succus coquitur: donec fiat crassitudo mel

ul' euripicẽ

lis:ad hoc eligi oportet odoratissima quæq; folia.

Ex rosa medicinæ:& de lilio:& de narciso:& ex uiola:& d baccare:& cõbreto:& asaro. C.XIX.

Inum quomodo fieret ex rosa diximus inter genera uini: Vsus succi ad aures:oris ulcera:gingiuas:tonsillas:gargarissatus.Stomachum:uuluas:sedis uitia:capitis dolores. In febre per se uel cũ aceto somno:nauseas.Folia uruntur in calliblephara.E siccis femina asperguntur.Epiphoras quoq; aridis leniunt.Flos somnũ facit.Inhibet fluctiones mulierũ maxime albas in posca potus.Et sanguinis excreationes.Stomachi quoq; dolores q̃tum in uini cyathis tribus.Semen iis optimũ crocinũ:nec anniculo uetustius:& in umbra siccatur.Nigrum inutile.Dẽtium dolori illinitur.Vrinã ciet.Stomacho imponit.Item igni sacro nõ ueteri.Naribus subditũ caput purgat.Capita pota uẽtrẽ & sanguinem sistunt.Vngues rosæ epiphoris salubres sunt.Vlcera enim oculorũ rosa sordescunt:præterq̃ in initiis epiphoræ:ita ut arida cũ pane imponatur.Folia quidem uitiis stomachi:rosionibus:& uitiis uentris:& intestinorũ:& præcordiis utilissima uel illita.Cibo quoq; lapati mõ condiuntur.Cauendus quoq; in iis situs celeriter insidens.Et aridis & expressis aliquis usus.Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos:ita ut a balneis inarescant corpora:dein frigida abluãtur.Siluestris cum adipe ursino alopecias mirifice emendat.Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere.Contra serpentium ictus ex uino potæ:& cõtra fungorũ uenena.Propter clauos pedum in uino decoquunt:triduo q; non soluunt.Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; adustis reddunt.E mulso potæ inutilem sanguinẽ cũ aluo trahũt.Lyeniq; & ruptis uulsis ꝓsunt.Et menstrui fœminarũ in uino decoctæ.Impositæq; cũ melle neruis præcisis medẽtur.Contra lychenas & lepras:& furfures in facie emẽdant.Erugant corpora.Folia in aceto cocta uulneribus imponunt.Epiphoris testiũ in melle:cũ hyoscyamo & farina tritici.Semẽ illinit igni sacro.Flos & folia ulcerũ uetustati.Succus qui flore expressus est:ab aliis mel uocatur:ab aliis syrium ad emolliẽdas uuluas:sudoresq; faciẽdos:& suppurationes coquẽdas.Narcisi duo genera in usu medici recipiunt.Vnũ purpureo flore:& alterum herbaceum.Hunc stomacho inutilem:& ideo uomitoriũ:aluos quoq; soluentem:neruis inimicum: caput grauantem. Et a narce narcisum dictum:non a fabuloso puero.Vtriusq; radix mulsei saporis est.Ambustis prodest cum exiguo melle.Sic & uulneribus:& luxatis.Panis uero cũ melle & auenæ farina.Sic & infixa corpori extrahit in polẽta tritus:oleoq; cõtusus.Medetur & lapide percussis.Purgat uulnera permixtus farinæ.Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcisinum oleum ad emolliendas duricias.Calfacienda quæ alserint.Auribus est utilissimus:sed capitis dolores facit.Violæ siluestres sũt & satiuæ.Purpureæ refrigerãt.Cõtra inflãmatiões illinunt stomacho ardẽti.Imponunt & capiti in fronte.Oculorũ priuatim epiphoris:& sede ꝓcidente:uulua ue.Et contra suppurationes.Crapulã:& grauedines capitis ĩpositis coronis:olfactuue discutiunt. Anginas ex aqua potæ.Id quod purpureũ ẽ ex iis comitialibus medet:maxime pueris in aq̃ potũ.Semẽ uiolæ scorpionibus aduersat.Cõtra flos albæ suppurata aperit.Ipsa discutit.Et alba aũt & lutea extenuant menstrua.Vrinã ciunt.Minor uis est recẽtibus.Ideoq; aridis post annũ utendum.Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menses trahit.Radices eius cũ aceto illitæ sedant lyenẽ.Irẽ podagram.Oculorũ inflationes cũ myrrha & croco.Folia cum melle purgãt capitis ulcera.Cum cæra rimas sedis.Et quæ in humidis sunt.Ex aceto uero collectiones sanant.Baccar in medicinæ usu est.Aliqui ex nostris perpensam uocant.Auxiliatur cõtra serpentes.Capitis dolores: feruoresq;.Item epiphoras.Mammis tumentibus a partu & ægylopiis.Incipientibusq; ignibus sacris.Odor somnũ gignit.Radicem decoctam bibere spasticis:euersis:cõuulsis:suspiriosis:salutare est.In tussi uetere radices eius tres:quattuorue decoquuntur ad tertias partes.Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat.Laterum compunctiones tollit:& uesicæ calculos.Tonditur cũ diapasmate. Vestibus odoris gratia inseritur.Combretum quod simile ei diximus tritum cum axungia:uulnera mire sanat.Asarum iocinerum uitiis salutare esse traditur:uncia sumptum in hemina mulsi mixti.Aluum purgat hellebori modo.Hidropicis prodest:& præcordiis:uuluisq;:ac morbo regio.In mustum si addatur:facit uinum urinis ciendis. Effodit cũ folia emittit.Siccatur in umbra.Situm celerrime sentit.

uel utunt
uel aridas
uel erinea
uel mero

De nardo gallico:& de croco medicinæ:& croco magmate:& iride:& saliunca:& holochryso:& chrysocome:& meliloto. CA. XX.

T quoniam quidam ut diximus nardum rusticum nominauere radicẽ baccaris: cõtexemus & gallici nardi remedia ĩ hũc locũ dilata:cũ disputaremus de peregrinis arboribꝫ.Ergo aduersus serpẽtes duabus drachmis ĩ uiõ succurrit.Inflatiõibus coli:uel ex

aqua uel ex uino. Item iocineris:& renum suffusisq; felle. Et hydropicis per se uel cũ absinthio. Sistit purgationes mulierum. Impetus uero eius: quam phun eodem loco appellauimus. Radix datur potui trita: uel decocta ad strangulationes: uel pectoris dolores: uel laterum. Menses quoq; cit. Bibitur cum uino. Crocum cum melle non soluitur: nulloq; dulci. Facillime autem uino: aut aqua. Vtilissimum in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discutit inflammationes omnes quidem. Sed oculorum maxime ex ouo illitus. Vuluarum quoq; strangulatus. Stomachi exulcerationes: pectoris:& renum: iocinerum pulmonum: uesicarumq; peculiariter. Inflammatiõi eaq; uehementer utile. Item thussi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinam cit. Qui crocum prius biberint crapulam nõ sentient. Ebrietati eo restitunt. Coronæ quoq; ex eo mulcẽt ebrietatem. Sõnum facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. Flos eius igni sacro illinitur cum creta cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio uni nomẽ dedit. Ex eo quoq; expresso unguento crocino: quod crocomagma appellant. Habet suas utilitates cõtra suffusiões oculorum. Vrinas magis excalfacit q̃ crocũ ipsum. Optimum quod gustatum saliuã dẽtesq; ificit. Iris rufa melior q̃ candida: infantibus eam circũligari. salutare est. Dentientibus præcipua est:& tussientibus: tinearumue uitio laborantibus instillari. Cæteri effectus eius nõ multum a melle differũt. Vlcera purgat: capitis præcipue. Suppurationes ueteres. Aluum soluit duabus drachmis cũ melle. Tussim: tormina: inflationes: pota: Lienes ex aceto. Contra serpentium:& araneorum morsus: ex posca ualet. Contra scorpiones duarum drachmarum pondere: in pane: uel aqua sumitur. Contra canum morsus ex oleo imponitur. Et contra perfrictiones. Sic & neruorum doloribus. Lumbis uero & coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus subdita sternutamenta mouet: caputque purgat. Dolori capitis cotoneis malis: aut struteis illinitur. Crapulas quoq; orthopnoeas discutit. Vomitiones cit: duobus obolis sumpta. Ossa fracta extrahit imposita cum melle. Ad paronychias farina eius utuntur. Cum uino ad clauos: uel uerrucas. Triduoq; non soluitur. Halitus oris cõmanducata abolet: alarumque uitia. Succo duricias omnes emollit. Somnum conciliat. Sed genituram consumit. Sedis rimas & condylomata. Omniaque in corpore excrescentia sanat. Sunt qui siluestrem irin uocẽt. Strumas hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta ad hos usus seruetur: colligentesque dicant cuius hominis utique causa eximant. Scelus herbariorum aperietur in hac mentione: partem eius seruantium: & quarũdam aliarum herbarum sicuti plantaginis substituẽtium si parum mercedis tulisse sese arbitrantur. Rursusque ut plus operis acquirant: partem eam quam seruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint: faciant rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Corroborat stomachum. Polio Museus:& Hesiodus perungi iubent dignationes gratia. Gloriæque auidos polium tractare: colere. Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino decoquũt recens uel aridum: illinuntque uel spleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis icipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoque sic illinunt. Secundas mulierum partusque emortuos repellit. Item dolores corporis. Vesicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba conuenit medicamento: quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile esse. Caputque eo impleri:& abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt: ubi inuentum sit: protinus ad alligandum contra oculorum suffusiões. Cauendumque ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradunt: nisi q; molliora sunt: & lanatiore canicie. Cũ ruta siluestri & si teratur ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At non secus atque cianus astringit:& coibet uulnera: prohibetque serpere. Holocrysos medetur stranguriæ in uino pota:& oculorum epiphoris illita. Cum fæce uero uini cremata in polenta: lychenas emendat. Chrysocomes radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda detur: hydropicorum aquam sistit. Mellissophyllo: siue melitena si perungantur aluearia non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Item præsentissimum est contra ictus earum: uesparumque:& araneorum. Item scorpionum: Item contra uuluarum strangulationes: addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius strumis illinunt:& sedis uitiis cũ sale decocta. Succus fœmias purgat:& iflatiões discutit:& ulcera sanat. Articularios morbos sedat. Cãisq; morsus. Prodest dysetericis ueteribꝫ:& cœliacis:& orthopnoicis: lyenibꝫ: ulceribꝫ thoracis. Caligines oculorꝫ succo cum melle inungi eximiũ habet. Melilotos quoq; oculis medet cum lacte: aut cum lini semine. Maxillarum quoq; dolores lenit. Et capitis cum rosaceo. Item aurium e passo. Quæq; in manibus intumescunt uel erũpunt. Stomachi

dolores in uino decocta:uel cruda tritaque.Idem effectus est ad uuluas. Testes uero: & sedem prociduam:quæq; ibi sunt uitia:recens ex aqua decocta:uel ex passo.Adiecto iosaceo illinũtur ad carcinomata.Deferuescit in uino dulci.Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio:& thymo:& hemorocalle:& de helenio:& abrotono. CA. XXI.

TRifolium scio credi præualere contra serpentium ictus:& scorpionum: ex uino:aut posca seminis granis uiginti potis. Vel foliis:& tota herba decocta. Serpentesq; nunq̃ in trifolio aspici.Præterea celebratis auctoribus cõtra oĩa uenena pro antidoto:suffi/cere.xxv.grana eius:quod minianthes ex eo appellauimus tradi.Multa alia præterea in remediis eius ascribi.Sed me contra sñias eoꝝ grauissimi uiri auctoritas mouet.Sophocles.n. poeta uenenatũ id dicit.Simus quoq; medicus decocti aut cõtriti succum infusum corpori eas/dem uredines facere quasi percussis a serpente .Ergo non aliter utendũ eo q̃ contra uenena cen suerunt.Fortassis enim & iis uenenis inter se contraria sit natura:sicut multis aliis.Item animad uerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiẽdã mulierum cutis gratiã in facie illitum.Thymũ colligi oportet in flore:& in umbra siccari.Duo autem sunt gñа eius.Candidũ: radice lignosa:in collibus nascens:quod & præfert.Alteꝝ nigrius florisq; nigri. Vtraq; oculoꝝ claritati multũ conferre existimant.Et in cibo:& in medicamentis.Itẽ diutinæ tussi eligmate fa ciles excreationes facere cũ aceto & sale.Sanguinẽ concrescere non patitur e melle.Longas fauci um distillationes extra illita cũ sinapi extenuare.Item stomachi & uentris uitia.Modice tñ uten dum est:qm̃ excalfaciũt:quamuis sistunt aluum:quæ si exulcerata sit denarii pondus in sextariũ aceti:& mellis addi oportet. Itẽ si lateralis dolor sit:aut inter scapulas:aut in thorace.Præcordiis medent ex aceto cũ melle.Quæ potio datur & in alienatione mentis:ac melancholicis.Datur & comitialibus:quos correptos olfactus excitat thymi.Aiũt & dormire eos oportere in molli thy/mo.Prodest & orthopnoicis:& anhelationi.Mulierumque mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctum in aq̃ ad tertias.Viris uero contra inflationes cum melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat.E uino tumores & impetus tollit imposi/tũ.Itẽ cũ aceto callũ & uerucas.Coxendicibus iponitur cũ uino articularibus morbis.Et luxatis tritũ:ac lanæ inspersum ex oleo:ambustis cũ adipe suillo:dant & potionẽ articularibus morbis triũ oboloꝝ pondere in tribus cyathis aceti & mellis.Et in fastidio tritũ cũ sale.Hemorocalles pallidũ e uiridi & molle foliũ hẽt:radicẽ odoratã:atq; bulbosam.Quæ cũ melle iposita uentri aquam pellit:& sanguinẽ ẽt inutilem.Folia epiphoris oculoꝝ:mãmarũq; post partũ doloribus illinũt.Heleniũ ab Helenæ lachrymis diximus natũ.Fauere credit formæ.Cutẽ mulieꝝ i facie reliquoq; corpe nutrire icorruptã.Præterea putãt usu eius quãdã datã gratiã iis:uenerẽq; cõcilia ri.Attribuũt & hylaritatis effectũ eidẽ potæ in uino:eumq; quẽ habuerit.Nepẽthes illud ꝑdica tũ ab Homero:ꝗ ea tristitia oĩs aboleat.Est aũt succi ꝑdulcis:Prodest orthopnoicis radix eius ĩ aqua ieiunis pota. Est aũt cãdidus intus & dulcis.Bibit & contra serpẽtiũ ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicit necare.Abrotanũ duoꝝ traditur geneꝝ:Cãpestre ac mõtanũ. Hoc fœmi/nam:illud marem intelligi uolumus.Amaritudo absinthii in utroq;.Siculum laudatissimũ:dein gallaticũ.Vsus est & foliis.Sed maior semine ad calfaciẽdũ.Ideo neruis utile:tussi:orthopnoicis: cõuulsis:ruptis:lumbis:urinæ angustiis.Dat bibendũ manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes.Ex iis q̃ternis cyathis bibitur.Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere.Prodest & uuluæ.Concoquit panos cum farina hordeacea:& oculorum inflammationibus illinitur co/toneo malo concocto.Serpentes fugat.Cõtra ictus eorum bibitur cum uino:illiniturque.Effi/cacissimum contra ea quorum ueneno tremores:& frigus accidunt:ut scorpionum: & phalan/giorum:& cõtra uenena alia pota.Prodest & quoquomõ algentibus:& ad extrahẽda ea quæ in/hærent corporibus.Pellit & interaneorum mala.Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem sti/mulari aiunt.Efficacissimamq; esse herbam contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

Ex leucanthemo:& sansuco medicinæ. CA. XXII.

LEucanthemum suspiriosis medetur:duabus partibus aceti permixtum.Sansucum si/ue amaracum in cypro laudatissimum:& odoratissimum.Scorpiõibus aduersatur ex aceto & sale illitum.Menstruis quoq; multum confert impositum.Minor est eidem poto uis.Cohibet & oculorum epiphoras cum polẽta.Succus decocti tormina discu/tit:& urinis & hydropicis utile.Mouet & narium sternutamenta.Fit ex eo oleum quod sansuci num uocatur:aut amaracinum:ad excalfaciendos emolliendosq; neruos:& uuluas calfacit.Et folia suggilatis cum melle:& luxatis cum cæra prosunt.

De anemona medicinæ. CA. XXIII.

ul cnemiõ Nemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt qui pherini on uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascẽs. Vtraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceũ floré habet: quæ & copiosissima est: aut purpureum: aut lacteum. Harum trium folia apio similia. Nec temere semipedalé altitudinem excedunt: cacumine asparagi. Flos nunq̃ se aperit: nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonem putant multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: q; utraq; hæc postea floret. Nec aut succum illarum anemonæ reddunt: aut calices habent: nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ capitis doloribus: & inflammationibus: uuluis mulierum lacti quoq;. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cõmanducata pituitam trahit. Dẽtes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem iis tribuere. Quã primum aspiciat eo anno tolli iubentes: diciq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo: & in umbra asseruari: ita cum opus sit: alligari. Quæ ex iis phœniceum flor habet: radice contrita: cuicunq; animalium imposita ulcerum facit stypticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur. Ex oenanthe medicinæ. CA. XXIIII.

Enãthe herba nascitur in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac uino nigro pota facilitatem pariendi præstant: secundasq; purgant. Tussim e melle tollunt. Vrinam cient. Radix e uesicæ uitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. CA. XXV.

Eliochrysum quod alii chrysanthemon uocãt ramulos hẽt cãdidos: folia subalbida: abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis depédétibus: qui nunq̃ marcescũt. Qua de cã deos coronãt illo. Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascit̃ in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & mẽses. Duricias & inflãmationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentiũ ictus & lumboꝝ uitia bibit̃. Sanguiné concretũ uentris ac uesicæ absumit cũ mulso. Folia eius triũ oboloꝝ pondere sistunt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non inelegantí.

Ex hiacyntho medicinæ. CA. XXVI.

Iacynthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi cocco hysginum tingit. Radix est bulbacea mãgonicis uenalitiis pulchre nota. Quæ ĩ uino dulci illita pubertaté cohercet: & non patitur erumpere. Torminibus & araneorum morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones: morbumq; regium semen eius cum abrotono datur lychnis quoq; flammea illa aduersus serpẽtes: scorpiones: crabrões: similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria ut omnino uisa ea torpescant. Radicé eius asiani boliten uocant. Qua alligata oculo: albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuica medicinæ. CA. XXVII.

T uincaperuinca: siue camædaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mẽsura. Celerrieq; reddũt aquã. Eadẽ decocta in ciere sparsa uĩo tũores siccat. Auribus succo medet̃. Aluinis ĩposita multũ ꝑdeẽ dicit̃. Rusci radix decocta bibit̃ alternis diebus ĩ calculoꝝ ualitudĩe: & toruosiore urina: uel cruẽta. Radicé pridie erui oportet: postero mane decoq. Ex eo sextario uini cyathis duobꝫ misceri. Sũt q & crudã radicé tritã ex aq̃ bibãt: & ĩ totũ ad uirilia cauliculis eius in uĩo & aceto tritis nihil utilius putãt. Batis quoq; aluũ mollit. Illinit̃ podagricis tosta & cõtusa. Acinũ & coronaꝝ cã & ciboꝝ ægyptii serũt. Eademq; erat quæ ocimũ: nisi hirsutior ramis: ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinæ. CA. XXVIII.

c Olocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

Ex anthalio medicinæ. CA. XXIX.

Nthalii quod ægyptii edũt nullũ aliũ repperi usũ: est & herba Anthillon quã alii anticellum uocant duorum generum: foliis & ramis lenticulæ similis palmi altitudine: sabulosis apricis nascens subsalsa gustanti. Altera chamæpithyos similis breuior: & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima ẽ ex rosaceo & lacte ĩposita: ẽt uulneribꝫ. Bibit̃ ĩ strãguria renũq; doloribꝫ tribꝫ drachmis. Altera bibit̃ ĩ duricia uuluaꝝ: & in tormibus: & in comitiali morbo: cum melle & aceto quattuor drachmis:

De parthenio medicinæ. CA. XXX.

Contra parthenium alii leucathen: alii thanacum uocant. Celsus apud nos perditium & muralium. Nascitur in hortorum sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad insedendum decoctum in duricia uuluarum: & inflamationibus. Siccatum cum melle & aceto impositum bilem trahit atram. Ob hoc contra uertigines utilis: & calculosis. Illinitur & sacro igni. Item strumis cum axungia inueterata. Magi contra tertianas sinistra manu euelli eam iubent: dicique cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychne medicinæ. CA. XXXI.

Strychne quam quidam strychnon scripsere: utinam nec coronarii in ægypto uterentur: quos inuitat hederæ foliorum similitudo in duobus eius generibus: Quorum alterum: cui acini coccinei: granosi folliculi. Halicaccabum uocāt: & alii callion. Nostri autem uesicariam: quoniam uesicæ & calculis prodest: Frutex est surculosus uerius q̃ herba: folliculis magnis: latisque & turbinatis: grandi intus acino: qui maturescit nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demonstranda. Remedia enim non uenena tractamus. Quippe insaniam facit paruo quoq; succo: q̃q̃ & græci auctores in iocū uertere. Drachmæ enim pondere luxum pudoris gigni dixerunt: species uanas imaginesq; conspicuas obuersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum: legitimam insaniam facere. Quicquid uero adiiciatur ponderi repræsentari mortem. Hoc est uenenum quod innocentissimi auctores simpliciter dorycnion appellauere. Ab eo quod cuspides in præliis tingerentur illo passim nascente: maninon cognominare: qui nequiter occultabant erythrō: aut neurita: ut nonnulli perissone cauendi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus quod halicaccabon uocant: soporiferū est: atq; etiam opio uelocius ad mortem: ab aliis moriō: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a locro ad fruendum & thymaristo. Quidam etiam carmine minore obliuionem inducētes. uel furēdū Quippe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmādos si colluerentur. Halicaccabo uel inducē uni exceptionem addidere ne diutius id fieret. Delirationem enim gigni eo. Nec demonstranda tia remedia: quorum medicina maioris mali periculum afferat. Commendatur enim cibis tertium: uel innocē licet præferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis malorū cui non salutare sit strychnos tia Xenocrates prædicet. Non tamen auxilia eorum tanti sunt: ut uel profutura non de iis commemorare nefas putem: præsertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicaccabi radicem bibunt: qui sunt uaticinandi callentes: q; furere ad confirmandas superstitiones aspici se uolūt. Remedio est (id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud præteribo aspidum naturæ halicaccabum in tantum aduersam: ut radice eius propius admota soporentur: illas sopore enecans uis earum. Ergo trita ex oleo: percussis auxiliatur.

De corcoro. CA. XXXII.

Corcorum alexandrini cibi herba est cōuolutis foliis ad similitudinem mori. Præcordiis (ut ferunt) utilis alopetiisque & lentigini. Boum quoque scabiem celerrime sanari ea inuenio apud Nicandrum quidem & serpentium morsus anteq̃ floreat. Nec d cnico siue attractylli de uerbosius disputetur Aegyptia herba est: & magnum contra uenenata animalia præbet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̃diu teneant eam herbam non sentire cruciatum.

De persoluta. CA. XXXIII.

Et persolutam ægyptus in hortis serit corona; gratia: Duo gñа eius: fœmina ac mas. Vtraque subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. CA. XXXIIII.

Et quoniam in mēsuris quoque ac ponderibus crebro græcis nomibus utendum est: interpretationē eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma attica: fere enim attica obseruatione medici utuntur: denarii argentei habet pondus. Eademque sex obolos pondere efficit. Obolus decem calchos. Cyathus pendet per se drachmas decem. Cū acetabuli mensura dicitur significat heminæ quartam partē: idest drachmas. xv. Mna quam nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XXII.

PROOEMIVM.

Omplesse poterant miraculum sui natura:atq; tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarū utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita.Sed quanto plura restant:tāto quoq; mirabiliora inuentu.Illa.n.maiore parte cibi:aut odoris:decoris ue cōmendatione ad numerosa experimenta duxit. Reliquoꝝ potentia approbat nihil a reꝝ natura sine aliqua occultiore cā gigni.

De gentibus herbis formæ grā utentibus. CA. I.

Quidem & formæ grā ritusq; perpetui in corpibus suis aliquas exteraꝝ gentiū uti herbis qbusdā aduerto aio.Illinūt certe aliis aliæ faciē ī populis barbaroꝝ fœminæ. Maresq; ēt apud dacos & sarmatas corpora sua inscribūt. Simile plātagini glastum in gallia uocat.Quo britānoꝝ coniuges nurusq; toto corpore oblitæ qbusdam in sacris nudæ incedūt æthiopum colorem imitantes.

Quod herbis uestes inficiantur. CA. II.

Am uero infici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut filleamus gallatiæ:africæ:lusitaniæ granis coccū impatoriis dicatū paludamētis:trāsalpina gallia herbis tyriū:atq; cōchyliū tingit:oīsq; alios colores.Nec qrit ī pfundis murices:seseq; obiiciēdo dum ꝑripit escā beluis marinis:ītacta ēt anchoris scrutat uada:ut īueniat p qđ facilius matrona adultero placeat:corruptor īsidiet nuptæ.Stās & ī sicco carpit quo frugi mūdos exculpat usu alioqn fulgētis.Instrui poterat luxuria certe īnocentius.Nūc ꝓpositū ista cōsectari:nec omittemus:ut subiiciēdo utiliora luxuriā uilitate circūscribamus dicturi & alias herbis tīgi lapides pietesq;.Nec tīgēdi nec pīgēdi tñ rōnē omisissemus:si unq̄ ea liberaliū artiū fuisset.Interim fortius auget auctoritas:q̄ gta debeat ēt surdis:hoc ē ignobilibꝰ herbis phibebit. Si qdē auctores īperii rōani cōditoresq; īmēsum qdā & hinc sumpsere:qm̄ nō aliunde sagmina in remediis publicis fuere:& in sacris legatiōibus:q̄ uerbenæ:Certe utroq; noīe idē significat:Hoc ē gramē ex arce cum sua terra euulsum:hac sp & legati cū ad hostes:clarigatūq; mitterent usi: idest res raptas clare repetitū:unus utiq; Verbenarius uocabat.

De corona graminea. CA. III.

Orona quidem nulla fuit graminea nobilior in maiestate populi terrarum principis ꝑmiisq; gloriæ.Gēmaræ:& aureæ:uallares:murales:rostratæ:ciuicæ: triūphales post hāc fuere.Sūtq; cūctæ magno interuallo:magnaque dña.Cæteras oēs singuli: & duces ipsi impatoresq; militibus:aut aliqñ collegiis dedere.

De raritate eius. CA. IIII.

Ecreuit ī triūphis senatus cura belli solutus:& populus ociosus:gramineā nunq̄:nisi ī supma desperatiōe. Cōtigitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta.Cæteras impatores dedere. Hāc solā miles impatori. Eadē uocat obsidionalis: liberatis obsidione abhominādoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato ꝑclarus sacerq; hētur. Quid tandem existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus?Dabat hæc uiridi e gramīe decerpto inde:ubi obsessos seruasset aliqs.Nāq; summū apud antiquos signū uictoriæ erat:herbā porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere.Quem morem etiam nunc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. CA. V.

Onatus ē ea.L.Sicinius Dentatus semel:cū ciuicas q̄ttuordecim meruisset:depugnasset que.cxx.ꝓliis semp uictor.Tāto rarius est seruatorē unū a seruatis donari. Quidā imperatores & sæpius donati sunt:ueluti.P. Decius Mus uidelicet Tribunus militū ab exercitu.Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant:quanta esset eius honoris auctoritas confessus religione:si quidem donatus bouem album Marti immolauit:& centum fuluos:q ei uirtutis cā dati fuerāt simul ab obsessis.Hic Decius postea cōsul & impio & collegæ se ꝓ uictoria deuouit.Data ē & a senatu populoq; ro.qua claritate nihil eqdem in rebus humanis

ſublimius duco. Fabio illi qui rem oēm romanā reſtituit non pugnando. Nec data cū magiſtrū equitum & exercitū eius ſeruaſſet. Tunc ſatius fuit noīe nouo coronari appellatum patrem ab iis quos ſeruauerat. Sed quo dictum eſt conſenſu honoratus eſt: Hannibale ex italia pulſo. Quæ corona adhuc ſola ipſius īperii manibus īpoſita eſt. Et quod peculiare ei ē: ſola a tota italia data.

Qui ſolus centurio coronatus. CA. VI.

PRæter hos cōtigit eius coronæ honos. M. Calpurnio Flāmæ Tribuno militum in ſicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primū pilum is capeſſens ſub Catulo excluſam ab hoc legionem ſuam hortatus tribunum ſuum dubitantem per caſtra hoſtium erumpere interfecit: legionēq̧ eduxit. Inuenio apud auctores eundem: præter hunc honorem aſtātibus Mario & Catulo conſulibus prætextatum immolaſſe ad tibicinem foculo poſito. Scripſit & Scylla dictator ab exercitu ſe quoq̧ donatum apud nolam legatum bello marſico. Idq̧ etiam in uilla ſua tuſculana: quæ fuit poſtea Ciceronis pinxit. Quod ſi uerum eſt: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidē eam capiti ſuo proſcriptione detraxit ipſe tanto paucioribus ciuium ſeruatis: q̄ poſtea occiſis. Addat etiamnum huic gloriæ ſuperbum cognomen fœlicem. Ipſe tamē obſeſſus in toto orbe proſcriptus. Hæc corona Sertorio etiam ceſſit. Aemylianum quoq̧ Scipionem Varro auctor eſt donatum obſidionali in africa. Manlio conſule: cohortibus ſeruatis: totidemq̧ ad ſeruādas eas eductis. Quod & ſtatuæ eius in foro ſuo Diuus Auguſtus ſcripſit. Ipſum Auguſtum cum Mar. Cicerone filio conſulē idibus ſeptembribus ſenatus obſidionali donauit: Adeo ciuica non ſatis uidebatur. Nec præterea quemquam hac iuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: ſed quæcunq̧ fuerant in periculi ſede quamuis ignobiles ignotæq̧ honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq̧ quæ ad ualitudinem conſeruandam: cruciatuſque corporis propulſandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure caſtiget? Addidere uiuēdi precia deliciæ luxuſque. Nunquam fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorum hanc operam eſſe credimus: ac ne mandato quidem noſtro alios id agere: mediciſq̧ prouiſum eſſe. Proh bonis ipſi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem probroſius duco: Viuimus aliena fiducia. Immo uero pleriſque ultro etiam in riſu ſumus iſta commētātes: atque friuoli operis arguimur. Magna quamquam immenſi laboris ſolatia ſperni cum rerum natura: quā certe non defuiſſe nobis docebimus: & inuiſis quoque herbis īſeruiſſe remedia. Quippe cum medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime reſtāt ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipſius prouidentiam naturæ ſatis admirari amplectique nō ē. Dederat & quas diximus molles: cibiſque gratas. Pinxerat & remedia floribus: uiſuque ipſo animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiſcens. Inde excogitauit aliquas aſpectu hiſpidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipſius fingentis illas: rationemque reddentis exaudire uideamur: ne ſe depaſcat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: nec neglectu ueſtigia obterant: ne inſidens ales infringat. Has muniendo aculeis teliſque armādo remediis ut tuta ac ſalua ſint. Ita hoc quoque quod in iis odimus hominum cauſa excogitatū eſt.

uel irriſui

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. CA. VII.

ET clara in primis aculeatarū erynge eſt ſiue eryngion contra ſerpentes & uenenata oīa naſcens. Aduerſus ictus morſuſque radix eius bibit drachmæ pondere in uino. Aut ſi plerūque tales iniurias comitatur & febris: ex aqua. Illinit plagis peculiariter efficax contra chryſodos ac ranas. Omnibus uero contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure anſeris decoctam arbitratur. Apollodorus aduerſus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipſa dura: fruticoſa: ſpinoſis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquando. Alia albicans: alia nigra radice: odorata. Et ſatiua quidem eſt: ſed & ſponte naſcitur ī aſperis & ſaxoſis: & in littoribus maris: durior: nigriorque folio apii.

uel cherſydros

De herba: quam centumcapita uocant. CA. VIII.

EX iis cādidā nr̄i cētūcapita uocāt. Oēs eiuſdē effectus caule & radice ī cibos græcorū receptis utroque mō ſiue coq̄re libeat: ſiue cruda ueſci. Portētoſū eſt: qd' de ea tradit. Radicē eius alterutrius ſexus ſilitudinē referre rara inuētu. Et ſi uiris contigerit maſ: amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem leſbium dilectū a Sappho. Multæque circa hāc ñ magorū ſolū uanitates: ſed ēt pythagoricorū. Sed in medio uſu p̄ter ſupradicta auxiliatur inflationibus: tormibus: cordis uitiis: ſtomacho: iocineri: p̄cordiis ī aqua mulſa. Lieni in poſca. Itē ex mulſa renibus: ſtrāguriæ: opiſthotonicis: ſpaſmis: lūbis: hydropicis: comitialibus: mulierū menſi-

bus siue subsidant:siue abundent:uuluarum omnibus uitiis Extrahit infixa corpori cum melle: strumas parotidas:panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cũ axungia salsa & cerato. Item fracturas. Crapulam præsumpta arcet:aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aq̃ cælesti iponi oibus ceruicis uitiis. Oculoꝝ quoq; albugines sanare adalligatá tradiderũt.

De achano & glycyrrhiza stomatice. CA. IX.

SVnt qui & achanõ eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam herbam spinisque latioribus. Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngen falso eádem putauerunt esse & glycyrrhizam:quare subiungi eam protinus refert. Et ipse sine dubio inter aculeatas est:foliis echinatis:pinguibus:tactuq; gummosis:fruticosa:binorum cubitorum altitudine:flore hiacynthi:fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in cicilia:ponto secunda:radice dulci. Et hæc tantum in usu. Carpiturq; ea uergi iarum occasu:longa ceu uitium:coloris buxei. Melioŕq; nigra:quæq; lenta:q̃ quæ fragilis. Vsus in subditis decocta ad tertias:cætero ad mellis crassitudinem:aliquando & tusa. E quo genere & uulneribus imponitur:& facium uitiis omnibus. Item uoci utilissimo succo sic ut spissatus est:linguæ subdito. Item thoraci:iocineri. Hac diximus sitim:famemq; sedari. Ob id quidá adipson appellauere eá: & hydropicis dedere:ne sitirent. Ideo & cõmanducata stomatice est:& ulceribus oris inspersa sæpe & pterygiis. Sanat & uesicæ scabiem:renum dolores:condilomata:ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis:drachmarũ duarum pondere & pipere:hemina aquæ. Cõmáducata sanguinem sistit ex uulnere. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius:& medicinis. CA. X.

TRibuli unum genus in hortis nascitur:alteru m in fluminibus tantũ. Succus ex iis colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ:& ideo utilis contra inflammationes:collectionesq;. Vlcera per se erumpétia:& præcipue in ore cum melle sanat:item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad strymona habitant:foliis tribuli equos saginant. Ipsi nucleo uiuunt panem facientes prædulcem:& qui contrahit uentrem. Radix caste pureq; collecta discutit strumas. Semen adalligatum uaricũ dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. CA. XI.

STοebe:quam aliqui phleon uocant:decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dysenteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius. CA. XII.

HIppophyes in sabulosis maritimisq; nascitur:spinis albis. Hederæ modo racemosa est: candidis & ex parte rubentibus acinis. Radix succo m adet:qui aut per se cõditur:aut pastillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis:salub errime cum mulso. Est altera hippope sine caule:sine flore:foliis tantum minutis. H uius quoq; succus hydropicis mire prodest. Debent accomodatæ esse equorum naturæ:neq; ex aliis causis nomen accepisse. Quippe quædam animalium remediis nascuntur:locupleti diuinitate ad geréda præsidia: ut non sit mirari satis ingenium eius disponentis auxilia in genera:in causas: in tempora:ut aliis prosit atq; aliis ab horis:diesq; nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De urtica,& medicinis eius. CA. XIII.

VRtica quid est inuisius põi? At illa præter oleum:quod in ægypto ex ea fieri diximus uel plurimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicáder affirmat. Itẽ fungis & argento uiuo. Apollodorus & salamandris cũ iure decoctæ testitudinis. Itẽ aduersari hyosyamo:& serpentibus:& scorpiõibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore:procidentesque uuluas:& infantiũ sedes tactu resilire cogit. Lethargicos expergiscit tactis cruribus:magisque fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit:& magis radice. Carcinomata:& sordida ulcera sale admixto. Item luxata. Sanat & panos : parotidas:carnesque ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa uuluas strangulantes aperit: Et profluuia narium sistit impositum. Vomitiões in aqua mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudines recreat. Vuluæ uitiis tostũ acetabuli mensura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle:& thoracé purgat eodé eclegmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hysopũ:& piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uẽtrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronúciat. Dolore leuari tosto acetabuli mensura dulci pota:& ipósito cum succo

ul eligmate uel phlegmate

maluæ. Inteſtinorum animalia repelli cum hydromelite & ſale. Defluuia capitis ſemine illito co honeſtari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cũ oleo uetere: aut folia cũ urino adipe trita īponunt. Ad eandem radix tuſa cum aceto nõ minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino diſcutit panos cum axungia uetere ſalſa. Eadem pſilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phyſicus: utiliſſimam cibis coctam conditamue profeſſus: arteriæ: tuſſi: uẽtris diſtillationi: ſtomacho: panis parotidis: pernionibus: cum oleo: ſudorem coctam cũ conculis ciere aluũ: cum ptiſana pectus purgare: mulierumq; menſes cum ſale. Vlcera quæ ſerpunt: prohibere. Succus quoq; in uſu eſt. Expreſſus illituſq; frõti ſanguinem narium ſiſtit. Potus urinam ciet. Calculos rumpit. Vuam gargariſſatus reprimit. Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omnia hæc. Et mitiores quidem teneræq; efficaces. Sed præcipue ſilueſtris illa & amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum non admittant: urtica naturam fricandam monſtrat. uel ē ſicca

De lamio & medicinis eius. CA. XIIII.

EA nun quoq;: quam lamium inter genera earum appellauimus: mitiſſima & foliis nõ mordentibus: medetur cum mica ſalis contuſis: incuſſiſq;: inuſtis: & ſtrumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus ſacris medet. Quidam e noſtris tempore diſcreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia ſtrumas diſcuti. Vel ſi ſuppurauerint: erodi: compleriq;. magi

De ſcorpione: generibuſq;: ac medicinis eius. CA. XV.

EX argumento nomen accepit ſcorpius herba. Semen enim habet ad ſimilitudinẽ caudæ ſcorpionis: folia pauca. Valet & aduerſus animal nominis ſui. Eſt & alia eiuſdem nominis: effectuſque ſine foliis: aſparagi caule: in cacumine aculeũ hñs: & inde nomẽ.

De leucacantha: & medicinis eius. CA. XVI.

LEucacantha: quam alii phinion alii iſchiada: alii polygonaton appellãt: radice cyperi: quæ cõmaducata dentium dolorem ſedat. Item laterum & lumborũ: ut Hiceſius tradit ſemine poto drachmis octo: aut ſucco. Eademq; ruptis: conuulſiſq; medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: ſyderite: & medicinis eius. CA. XVII.

HElxinem aliqui perdicium uocant: quoniam perdices ea præcipue ueſcantur. Alii ſyderitem: nõnulli partheniũ. Folia habet mixtæ ſimilitudinis plantagini & marrubio: cauliculos denſos: leuiter rubentes. Semina ī capitibus lappaceis adhærẽtia ueſtibus: unde helxinẽ dictam uolunt. Sed nos qualis uera eſſet helxine diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas: ſanat ignes ſacros: & tumores: collectiõeſq; omnes: & aduſta. Panos ſuccus eius cum pſimmithio. Ignes ſacros: tumores: collectioneſq; & guttura incipientia turgeſcere. Item ueterem tuſſim cyatho hauſto. Et omnia in humido. Sicut tonſillas & uarices cũ roſaceo. Imponitur & podagris cũ caprino ſeuo cæraq; cypria. Perdiciũ ſiue parthenium (nam ſyderitis alia eſt) a noſtris herba urceolaris uocatur: ab aliis aſtericũ: folio ſimilis ocimo: nigrior tantum: naſcens in tegulis: parietiniſq;. Medetur cum mica ſalis trita iiſdem omnibus: quibus lamium: & eodẽ modo. Itẽ uomicæ calefacto ſucco pota. Et contra ulcera: rupta: lapſuſq;: & præcipitia: aut uehiculoꝝ euerſiones ſingularis. Vernula carus pericli athenienſium principi: cum is in arce tẽplũ ædificaret: repſiſſetq; ſup altitudinẽ faſtigii: & inde cecidiſſet: hac herba dicitur ſanatus mõſtrata Pericli ſomno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta eſt: aſſignaturque ei deæ. Hic eſt uernula: cuius effigies ex ære fuſa eſt: & nobilis ille Splachnoptes.

De chamælione generibuſque: & medicinis eius. CA. XVIII.

CHamæliõnẽ aliq ixion uocãt. Duo gñia eius. Candidior aſperiora folia habet: ſerpit ī terra: echini mõ: ſpinas erigẽs: radice dulci: odore grauiſſimo: quibuſdã in locis uiſcũ gignit albũ ſub alis folioꝝ: maxīe circa canis ortũ. Quo thura naſci dicũtur: unde & ixia appellat̃. Hoc ut maſtiche utunt̃ mulieres. Quare & chamæleon uocetur a uarietate folioꝝ euenit. Mutat. n. cũ terra colores: hic niger: illic uiridis: aliubi cyaneus: aliubi croceus: atque aliis coloribus. ex iis candidus hydropicos ſanat ſucco radicis decoctæ. Bibitur drachma in paſſo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mẽſura ſucci eiuſdem in uino auſtero cũ origani ſcopis: facit ad difficultatem urinæ. Hic ſuccus occidit canes ſueſque in polenta. Addita

aqua & oleo contrahit in se mures:ac necat:nisi protinus aquam sorbeant.Radicẽ eius aliqui cõ
cisam seruari iubent funiculis pendentẽ:decoquuntq; in cibo contra fluxiones:quas græci rheu
matismos uocant.Ex nigris aliqui marem dixere:cui flos purpureus esset:& fœminam:cui uiola
ceus.Vno nascuntur caule cubitali:crassitudine digitali.Radicibus earum lychenes curantur cũ
sulphure & bitumine una coctis.Cõmanducatis uero dentes mobiles:aut in aceto decoctis.Suc
co scabiem etiam quadrupedũ sanant.Et rhicinos canum necant.Iuuencas quoq; angine modo.
Quare a quibusdã ulophonon uocatur:& cynozolon propter grauitatẽ odoris.Ferunt & hæc ui
scũ ulceribus utilissimum.Omnium autẽ generum eax radices scorpionibus aduersantur.

De coronopo:& medicinis eius. CA. XIX.

Oronopus oblonga herba est cum fissuris.Seritur interim: quoniam radix cœliacis p̃
clare facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa:& medicinis eax. CA. XX.

T anchusæ radix in usu est:digitali crassitudine.Finditur papyri modo: manusq; infi
cit sanguineo colore:præparat lanas præciosis coloribus.Sanat ulcera in cærato:præ
cipue senum:item adusta:Liquari non potest in aqua:oleo dissoluitur. Idq; fincæræ
experimentum est:& ad renũ dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in deco
cto balani.Item iocinex uitiis:& lyeni:& bile suffusis.Lepris & lentigini illinitur ex aceto.Folia
trita cum melle & farina luxatis imponuntur.Et pota drachmis duabus in mulso aluum sistũt.
Pulices necare radix in aqua decocta traditur.Est & alia similis pseudanchusa ob id appeliata:a
quibusdam uero enchisa:aut doris:& multis aliis nominibus:lanuginosior: & minus pinguis:te
nuioribus foliis:& languidioribus.Radix oleum non fundit:sed rubentem succum. Et hoc ab
anchusa discernitur.Contra serpẽtes efficacissima potu foliorum uel seminis.Folia ictibus impo
nuntur.Virus serpentium fugat.Bibitur & propter spinam.Folium eius sinistra decerpi iubent
magi:& cuius causa sumatur dici:tertianisq; febribus alligari.

De onochelo:anthemi:loto:& lotometra:heliotropio:tricocco:& callitricho. CA. XXI.

St alia herba proprio nomine onochelos:quã aliqui anchusam uocant:alii archelion:
alii onochelim aliqui rhexiam:multi enchusam:paruo frutice:flore purpureo:asperis
foliis & ramis:radice messibus sanguinea:cætero nigra.In sabulosis nascens:efficax cõ
tra serpẽtes:maxime uiperas:& radice & foliis:æque cibo ac potu.Vires habet messi
bus.Folia trita odorem cucumeris reddunt.Datur in cyathis tribus uulua procidente.Pellit &
tineas cum hysopo:& in dolore renum aut iocineris ex aqua mulsa si febris sit.Sin aliter ex uino
bibitur.Lentigini ac lepris radix illinitur.Habentes eam a serpentibus feriri negantur.Est & alia
huic similis flore rubro:minor:& ipsa ad eosdem usus. Traduntq; cõmanducata ea si inspuat:
mori serpentem.Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade.Aliqui leucãthemida uo
cant.Alii leucanthemum:alii eranthemida:quoniã uere floreat:Alii chamæmilon:quoniã odo
rem mali habeat.Nonnulli melanthe uocãt.Gña eius tria flore tm̃ distant:palmũ non exceden
tia:paruisq; floribus:ut rutæ candidis:aut melinis aut purpureis.In macro solo aut iuxta semi
tas colligitur uere:& incoronamẽta reponitur.Eodem tempore & medici folia tusa in pastillos
digerunt.Item florem & radicem.Dantur omnia mixta drachmæ unius pondere contra serpen
tium ictus.Pellit mortuos partus.Item menstrua in potu:& urinam:calculosque: inflationes:io
cinerum uitia:bilem suffusam:ægylopiam:cõmanducata ulcerum eruptiones manãtes sanat.Ex
omnibus iis generibus ad calculos efficacissima est:quæ florem purpureum habet:cuius & fo
liorum:& fruticis amplitudo maiuscula est.Hanc proprie quidam eranthemon uocant.Loton
qui arborem putant tantum esse:uel homero auctore argui possunt.Is enim inter herbas subna
scentes deorum uoluptati loton primam nominauit.Folia eius cum melle oculorum cicatrices
argemata:nubeculas discutiunt.Est & lotometra:quæ fit ex loto sata:ex cuius semine simili mi
lio fiunt panes in ægypto a pastoribus:maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicquam illo
pane salubrius esse:aut leuius dũ caleat.Refrigeratus difficilius concoquitur:fitq; ponderosus.
Constat eos qui illo uiuant:nec dysenteria:nec tenasmo:neq; aliis morbis uentris infestari.Itaq;
inter remedia eorum habetur.Heliotropii miraculum sæpius diximus cum sole se circũagentis:
etiam nubilo die:tantum syderis amor est:Noctu uelut desiderio contrahit cæruleum florem.
Genera eius duo:Tricoccum:& heliostrophium.Hoc altius:quamquam utrunq; semipedalem
altitudinem non excedat.Ab ima radice ramosum.Semen in folliculo messibus colligitur.Na
scitur non nisi in pingui solo:cultoque maxime.Tricoccum ubiq;. Si decoquatur: inuenio cibis

placere. Et ĩ lacte iucũdius aluũ molliri. Et si decocti succus bibat: efficacissime exinaniri. Maioris succus excipiť æstate: hora sexta: misceť cũ uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo: ad mixto. Verrucas cũ sale tollit succus e folio. Vnde nr̃i uerrucariã herbã appellauere: aliis cognõi nari effectibus digniorẽ. Nanq; & serpẽtibus & scorpiõibus resistit ex uĩo & aq̃ mulsa: ut Apollo phanes: & Apollodorus tradunt. Folia infantiũ distillatiõibus: qđ siriasin uocãt illita medentur. Itẽ contractionibus: etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimũ est. Potum id pellit tineas: & renum harenas. Si cuminum adiiciatur: calculos frangit. Decoqui cum radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur. Alterum genus: quod tricoccum appellauimus: & alio nomine scorpiuron uocatur: foliis non solũ minoribus: sed etiam in terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare ei nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & contra scorpiones præcipue illita. Non feriuntur habentes. Et si terram surculo heliostrophii circunscribat aliquis: negant scorpionẽ egredi. Imposita uero herba aut inde omnino respersum protinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicũtur. Tria uero tertianis. Vel si herba ter circũlata subiiciatur capiti. Semẽ & uenerem stimulat. Cum melle panos discutit. Et uerrucas hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac lumborum sanguinem corruptum trahit: illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum: aut cum beta: aut lente. Cortex uero liuentibus colorem reddit. Magi heliostrophium quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro: præcariq; eum soluturum se nodos: & liberatum: & ita facere: cum exempta herba. Aliud adianto miraculũ: æstate uiret: bruma non marcescit: aquas respuit: perfusum mersumq;: sicco simile est: tanta dissotiatio deprehenditur: unde & nomen a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon uocant: alii polytrichon. Vtrunq; est ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in uino cum semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum dẽsumq; faciat. Defluere autem prohibet. Duo genera eius: candidius: & nigrum breuiusq;. Id quod maius est polytrichon: aliud trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt. Omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso: radix nulla: umbrosas petras: parietumq; aspergines: ac fontium maxime specus sequitur: & saxa manantia: quod miremur: cũ aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitq;: utiq; nigrum. Qua de causa potius q̃ q; in saxis nasceretur: & a nostris saxifragũ appellatum crediderim. Bibitur e uino quantum terni decerpsere digiti. Vrinam cient. Serpentiũ & araneorũ uenenis resistunt. In uino decocti aluũ sistunt. Capitis dolores corona ex iis sedat: Contra scolopendræ morsus illinuntur: crebro auferẽdi: ne pereãt. Hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt: furfuresq; in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctum ex iis prodest suspiriosis: & iocineri: & lieni: & felle suffusis: & hydropicis. Stranguriæ illinuntur: & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinẽ sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo & uino prius. Foliũ in urina pueri impubis tritũ quidẽ cũ aphronitro: & illitũ uentri mulieꝝ: ne rugosus fiat: præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant in cibũ eoꝝ additis: pecoriq; esse utilissimos. | uel non

De picride: thesio: & asphodelo: Halimo: & acantho: & bupresti: elaphobosco. Scãdice: & iasiona: & đ caucalide: Sio: syllibo. Scolymo siue lymonio: sõcho: ɔdrilo siue ɔdrili & boletis. C. XXII.

Icris ab insigni amaritudinis cognominatur: ut diximus: rotũdo folio. Tollit eximie uerrucas. Thesium quoq; non dissimili amaritudine est: sed purgat aluum: in quẽ usũ teritur ex aqua. Asphodelũ de clarissimis herbarum: quã heroiõ aliqui appellauerũt. Hesiodus & in siluis nasci dixit. Dionysius marem ac fœminam esse. Defectis corporibus: & ptysicis cõstat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissime mederi: panemq; ex iis cum farina subactum saluberrimum esse. Nicander & contra serpẽtes: & scorpiones: uel caulem quẽ anthericon uocauimus: uel semẽ: uel bulbos dedit in uino tribus drachmis. Substrauitq; somno contra metus. Datur & contra uenenata marina: & contra scolopendras terrestres. Cochleæ mire in campania caulem eum persequuntur: & suggendo arefaciũt. Folia quoque illinuntur uenenatorum uulneribus ex uino. Bulbi neruis articulisque cũ polenta tusi illinuntur. Prodest & cõcisis ex aceto lichenas fricare. Item ulceribus putrescentibus ex aqua ĩponere. Mammarum quoque & testium inflammationibus. Decocti in fæce uini oculorum epiphoris supposito linteolo medentur. Foliis in quocunque morbo decoctis magis medici utuntur. Item ad tibiarum tetra ulcera: rimasque corporum quacunque in parte farina arefactorum. Autumno autem colli-

ul' extyrsis guntur:cum plurimũ ualent.Succus quoq; ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis do lori cum melle.Item odorem corporis iucundum affectantibus cum iri arida:& sale exiguo.Fo lia etiam supradictis medentur.Et strumis:panis:ulceribus in facie decocta cum uino.Cinis e ra dice alopecias emendat:& rimas pedum.Decoctæ radicis in oleo succus perniones:& ambusta. Et ad grauitatem aurium infunditur:A contraria aure in dolore dentium.Prodest & urinæ po ta modice radix:& menstruis:& lateris doloribus.Item ruptis:conuulsis:tussibus drachmæ pon dere in uino pota.Eadem & uomitiões adiuuat cõmanducata.Semine sumpto turbatur uenter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit.Item strumas ammixta canchry ex ui no.Quidam aiunt:si imposita radice pars eius in fumo suspendatur:& quarta die soluatur:una cum radice arescere strumam.Sodes ad podagras utroq; modo cocta crudaque usus est.Ad per niones decoctam ex oleo dedit:& suffusis felle in uino:& hydropicis.Venerem quoq; concitari cum uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt.Xenocrates & lichenas:& psoras radi ce in aceto decocta tolli dicit.Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarum quoq; & feminum uitia.Et capillũ crispiorem fieri raso prius capite:si radice ea fricetur.Simus lapides re num in uino decocta atq; pota eximi.Hippocrates semen eius ad impetus lyenis dari censet.Iu mentoꝝ quoq; ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiã eadem fugantur.Cauerna præclusa moriuntur.Asphodelon ab Hesiodo quidam halimõ appel lari existimauere:qđ falsum arbitror.Est enim suo nomine halimon nõ parui & ipsum erroris in

uel cocci ter auctores.Alii enim fruticem esse dicunt densum:candidũ:sine spina:foliis oleæ:sed molliori bus.Coquitur autem hoc ciboꝝ gratia:Radix tormina discutit drachmæ pondere in aqua mul sa pota.Itẽ conuulsa rupta.Alii olus maritimũ esse dixere salsum:& inde nomen foliis in rotun ditate longis laudatum in cibis.Duoꝝ præterea generum siluestre:& mitius:utrunque prodesse dysentericis & exulceratis cũ pane:stomacho uero ex aceto.Vlceribus uetustis illinitur crudũ:& uulnerum recentium impetus lenire perhibetur:& luxatoꝝ pedum ac uesicæ dolores. Siluestri tenuiora folia:sed in iisdem remediis effectus maiores:& in sanãda hominum ac pecoꝝ scabie. Præterea nitorẽ corpori fieri:dentibusq; candorem:si fricentur radice ea.Semine linguæ subdi to sitim non sentiri.Hoc quoq; mandi.Et utraq; etiam condiri.Crateias etiam tertiũ genus tra didit longioribus foliis & hirsutioribus:odore cupressi:nasci sub hedera:maxime prodesse opi sthotonicis:contractionibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos est topiaria & urbana herba:elato longoq; folio crepidines marginum adsurgentiumq; puluinorum toros uestiens.Duo genera eius sunt aculeatum & crispum:quod breuius. Alterum lene: quod aliqui pederoton uocant:alii melamphyllũ.Huius radices ustis luxatisq; mire prosunt.Item ruptis con uulsis:ptysin metuentibus incoctæ cibo:maxime ptisana.Podagris quoq; illinuntur tritæ & cale factæ calidis.Bupleuron in sponte nascentiũ herbaꝝ numero græci habent:caule cubitali:foliis multis:longisq;:capite anethi:laudatũ in cibis.Hippocrate in medicina: Glaucone:& Nicandro. Semen contra serpentes ualet.Folia ad secundas fœminarum uel succũ ex uino illinunt.Et stru mis folia cum sale & uino.Radix contra serpentes datur in uino:& urinæ ciendæ.Buprestin ma gna in constantia græci in laudibus ciboꝝ etiam habuere.Iidemq; remedia tanquam contra ue nenum prodiderunt.Et ipsum nomen indicio est boum esse uenenum:quos dissilire degustata fatentur.Quapropter nec de hac plura dicemus.Est uero causa quapropter uenena mõstremus inter gramineas coronas:nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur:quã non aliter magis accẽ di putant:q̃ potu.Elaphoboschõ ferulaceum est geniculatum:digiti crassitudine:semine corim bis dependentibus:silis effigie:sed non amaris:foliis olusatri:& hoc laudatũ in cibis.Quippe etiã conditum prorogatur ad urinam ciendam:lateris dolores sedandos:rupta conuulsa sananda:in flationes discutiendas:coliq; tormenta.Contra serpentiũ omniumq; aculeatorum ictus.Quip pe fama est hoc pabulo ceruos resistere serpentibus .Fistulas quoque radix nitro addito illita sa nat.Siccanda autem in eos usus prius est:ne succo eius madeat:qui contra serpentium ictus non facit eam deteriorem.Scandix quoq; in olere siluestri a græcis ponitur:ut Opion & Erasistra tus tradunt.Item decocta aluum sistit.Semine singultus confestim ex aceto sedat.Illinitur ambu stis:urinas cit.Decoctæ succus prodest stomacho iocineri:renibus:uesicæ.Hæc est:q̃ Aristopha nes Euripidi poetæ obiicit iocularitер matrem eius ne olus quidem legitimum uẽditasse olim: sed scandicem.Eadẽ erat anthriscus:si tenuiora folia & odoratiora haberet.Peculiaris laus eius q; fatigato uenere corpori succurrit:marcescentesq; senio iam coitus excitat.Sistit profluuia al ba fœminarum.Et lasione olus siluestre habetur in terra repens cum lacte multo:florẽ fert can

didum:concilium uocant. Et huius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta mulieribus lactis ubertatem præstat. Salutaris est ptysin sentientibus. Infantium capiti illita nutrit capillum:tenacioremque eius cutem efficit. Est & caucalis fœniculo similis:breui caule:flore candido:cordi utilis. Succus eius bibitur stomacho perq̃ commodatus:& urinæ:calculisque & harenis pellendis:& uesicæ pruritibus. Extenuat & lyenis iocineris renumque pituitas. Semen menses fœminarum adiuuat:bilemque a partu siccat. Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chrysippus & conceptionibus eam putat conferre multum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum:sicut Petricus in carmine suo significat. His adnumerant sion latius apio in aqua nascens:pinguius:nigrius:copiosum semine : sapore nasturtii. Prodest urinis:renibus:lyenibus:mulierumque mensibus siue ipsum in cibo sumptum:siue ius decocti:siue semen e uino drachmis duabus. Calculos rumpit:aquisque quæ gignũt eos resistit. Dysentericis prodest infusum. Item lentigini illitum:& mulierum uitiis in facie noctu illitum: momento cutem emendat:& ramices lenit:& scabiem equorum. Sillybum chamæleonti albo similem æque spinosam ne in cilicia quidem:aut syria:aut phœnice:ubi nascitur. Coquere tanti ẽ: ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum usum habet. Scolymon quoque in cibos recipit oriens:& alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior:cristisque foliorum ac radice nigra: sed dulci. Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna. Vrinam ciere præcipue traditur. Sanare lychenas & lepras ex aceto. Venerem stimulari in uino. Hesiodo & Alcæo testibus:qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse:& mulieres libidinis auidissimas:uirosque in coitum pigerrimos scripsere:uelut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc ualentissimo. Item graueolentiam alarum emendat:radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias:& a balneo ieiuno. Itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est: quod Xenocrates promittit experimento uitium id ex alis per urinã effluere. Estur & sonchos: ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale uterque albus:& niger:lactucæ similes ambo:nisi spinosi essent:caule cubitali anguloso:intus cauo:sed qui fractus copioso lacte manet. Albus:qui e laste nitor utilis orthopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat:& oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus:ita ut a potu ambulent grauidæ. Datur & in scorpione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus: coloremque meliorem infantium. Vtilissimus iis:quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus:calidusque in stranguria bibitur cyathi mensura:& in stomachi rosionibus cum semine cucumeris:nucleisque pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque:radix uero illinitur. Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Cleomporus nigro prohibet uesci:ut morbos faciente:de albo consentiens. Agathocles etiã contra sanguinẽ tauri demonstrat succo eius uti. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro:& hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile folia habet intubi circunrosis similia:caulem minus pedali succo madentem amaro:radice fabæ simili:aliquando numerosa. Habet proximam terræ mastichẽ tuberculo fabæ: quæ apposita fœminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes:argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & concoctionibus utilem suis carminibus pronuntiauit. Aliqui fœminis & oculis generationique uirorum contrariam:putauere. Inter ea quæ temere mãduntur:boletos merito posuerim. Optimus quidem est is cibus:sed immenso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina:quo facto illa terris uenenum alterum sibique ante omnes Neronem suum dedit. Quorundam ex iis facile noscuntur uenena:diluto rubore:rancido aspectu:liuido intus colore : rimosa stria pallido per ambitum labro. Non sunt hæc i quibusdam:siccique & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit: ipsum postea in uolua ceu i ouo luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primo nascente:mox crescente in pediculi corpus absumitur:raroque unquam geminis ex uno pede. Origo prima causaque limo:& acescente succo madentis terræ:aut radicis ferme glãdiferæ: initioque spuma lentior. Dein corpus membranæ simile. mox partus:ut diximus illa pernitialia prorsus improbãda. Si enim caligaris clauus:si ferri uel calybis aliqua rubigo:aut panni marcor

[margin: uel concitatione; uel nitro; ul'uerisilĩes; uel uuluã; uel uulua]

affuerit:omnem ilico succum alienum saporéq; in uenenũ decoquit:deprehendisseq; nisi agre stes possunt:atq; qui colligunt:ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit:si pa tescentes primo adhalauerit:capaci ueneno℞ cognatione ad uirus accipiendum. Itaq; caueri cõ ueniet prius q̃ se condant serpentes. Signa erunt tot herbæ tot arbores fruticesq; ab emersu ea℞ ad latebrá usq; uernátes:& uel fraxini tm̃ folia:nec postea nascentia:nec ante decidétia. Et boletis quidé ortus occasusq; ois intra dies septem est.

De fungis:& silphio:& de lasere medo. CA. XXIII.

Vngo℞ lentior natura:& numerosa genera:sed origo nõ nisi ex pituita arbo℞. Tutissimi qui rubét callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox cádidi:uelut apice flaminis: insignibus pediculis. Tertium genus suillis ueneni accomodatissimi. Familias nuper interemere:& tota conuiuia. Anneum Serenum p̃fectum Neronis uigilũ & tribunos & centuriones quoq;. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidam discreuere arbo℞ generibus:fico ferula:& gũmi ferentibus. Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet in uenalibus? Omnium colos liuidus. His aberit ueneni argumentum:quo similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia:dicemusq;:interim sunt aliq̃ & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccantur pendentes suilli iunco tráſfixi:quales a bithynia ueniunt. Hi fluxionibus alui:quas rheumatismos uocant:medentur:excrescentibusque in sede carnibus: minuunt enim eas:& tempore absumunt. Item lentigines & mulierum uitia in facie leuant. Lauantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus:& capitis eruptionibus:canum morsibus ex aqua illinuntur. Liber & coquendi dare aliquas cõmunes in omni co℞ genere obseruationes:quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hunc cibum solum:& cogitatione ante pascuntur:succineis nouaculis aut argéteo apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores:qui nitro addito coquentur:si utiq; percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti:aut cum pediculo pyri. Prosunt & pyra confestim sumpta. Debellat eos & aceti natura contraria his: Imbribus proueniunt omnia hæc. Imbre & silphion uenit primo e cyrenis:ut dictum est. Ex syria nũc hoc maxime importatur deterius pthico: sed medico melius:extincto omni cyrenaico ut diximus. Visus silphii in medicina. Nam folia ad expurgandas uuluas:pellendosq; e mortuos partus decoquũtur in uino albo odorato:ut bibatur mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis:& collectionibus sanguinis illinitur. Sed & in cibis concoquitur ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Suggillatis cum uino & oleo amicissima:& cum cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt. Laser e silphio profluens quo diximus modo:inter eximia est naturæ dona numeratũ. Pluribus compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit. Potum neruorũ uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouetur uuluæ ad menses ciendos. Pedum clauos circũscarificatos ferro mixtũ cæræ extrahit. Vriná ciet ciceris magnitudine dilutum. Andrias spõdet copiosius sumptum:nec inflationes facere:& concoctioni plurimũ cõferre senibus & fœminis. Item hyeme q̃ æstate utilius. Verumtamen aquam bibentibus:cauendumq; ne qua intus sit exulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiue enim datum cauterium optinet:assuetis etiam utilius q̃ expertibus. Extera corpo℞ indubitatas confessiones habet. Venena telo℞ & serpentium extinguit potum:ex aqua uulneribus iis circũlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non maturescentibus cũ farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculis cum ruta uel cum melle:uel per se uisco superlitum ut hæreat. Sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa sedem cum germine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum: q uulgo morticini appellantur:nitro mixto ante subactas: Carnes replet cum uino & croco:aut pipere:aut muriũ fimo & aceto. Perniones ex uino fouet:& ex oleo coctum imponitur. Sic & callo: Clauis pedum superrasis præcipuæ utilitatis. Cõtra aquas malas :pestilentes tractus:uel dies. In tussi:uua:fellis ueteris suffusione:hydropicis raucitatibus. Cõfestim enim purgat fauces: uocéq; reddit. Podagras in spongia dilutum postea lenit. Pleureticis in sorbitione uinũ poturis datur: contractionibus:opisthotonicis:ciceris magnitudine cæræ circ ũlitum. In angina gargarissatur. Anhelatoribus & in tussi uetusta cum porro ex aceto datur: atq; ex aceto iis qui coagulũ lactis sorbuerint. Præcordio℞ uitiis syntecticis:comitialibus in cibo : in aqua mulsa linguæ paralysi. Coxendicibus:lumborum doloribus:cum decocto melle illinitur. Non censuerim:quod auctore suadent:cauernis dentium in dolore inditum cæra includi:magno experimento hominis: q se eadem causa præcipitauit ex alto. quippe tauros inflámat naribus illitis. Serpétes auidissimas

uel taxo uel hic habebit

uini admixtum rumpit: ideo nec inungi suaserim cum attico melle: licet præcipiant. Quas hēat utilitates admixtũ aliis immensum est referre: & nos simplicia tractamus: qm̃ in iis naturam eē apparet in illis coniecturã sæpe fallacem: nulli satis custodita in mixturis cõcordia naturæ ac repugnantia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis: & aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores immutentur: & de melitide: & cæra. CA. XXIIII.

On esset mellis auctoritas in precio minor: q̃ laseris: ni ubiq; nasceret. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed & huic gignẽdo aĩal ut diximus innumeros ad usus si quotiẽs misceatur: æstimemus. Prima propolis alueoꝝ: de qua diximus: aculeos & oĩa ĩfixa corpori extrahit: tubera discutit: dura concoquit: dolores neruoꝝ mulcet: ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora non sinat iucundo sapore: atq; non aspero: alia q̃ salis natura. Faucibus: tonsillis. anginæ: oĩbusq; oris desideriis utilissimum: arescentiq; in febribus linguæ. Iam uero peripneumonicis: pleureticis decoctum. Item uulneribus: a serpente percussis. Et contra uenena fungoꝝ. Paralyticis ĩ mulso: q̃q̃ suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatum cum rosaceo prodest: lendes: & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior: stomachum tamẽ inflat: bilem auget: fastidium creat: & oculis per se inutile aliqui arbitrantur. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atque differentias nationesq;: & indicationem in apum: ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturã rerum pernoscere uolentib9. In mellis operibus: & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ: ac recẽtis. Alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatẽ habet in cibo ægrotantiũ leui: hoc est alicæ elutæ: uiribus recreandis: ore stomachoq; mulcendo: ardore refrigerando. Frigidam enim utilius dari uentri moliendo. Inuenio ẽt apud auctores hunc potum bibendum alsiosis. Item animi humilis: & præparci: quos illi dixere micropsychos. Est & ratio subtilitatis immensæ a Platone descendens. Corpusculis reꝝ leuibus scabris angulosis rotundis magis: aut minus: ad aliorum naturam accedentibus: ideo nõ eadem omnibus amara: aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores eẽ ad iracundiam: & in siti. Ergo & hæc animi asperitas: seu potius animæ dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus: & molliores facit meatus: ne scindant euntẽ redeuntemq;. Experimenta in se cuiq;. Nullius non ira: luctusq;: tristitiæ. Omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obseruanda sunt: quæ nõ solum corpoꝝ medicinam: sed & morum habent. Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenum psimythii salutaris addito oleo. Item contra hyoscyamũ cum lacte maxime asinino: & cõtra halicaccabum ut diximus. Infunditur & auribus: & genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pane molli. Subitis tumoribus: luxatis: leniendisque oĩbus. Inueteratæ autem usum dãnauere posteri. minus innocentem aqua: minusque uino firmum. Longa tamẽ uetustate transit in uinum: ut constat inter omnes stomacho inutilissimum: neruisque cõtrarium. Semper mulsum ex uetere uino utilissimum: facillimeque cum melle concorporatur: quod in dulci nunq̃ euenit. Ex austero factum non implet stomachum: neque ex decocto melle: minusque inflat: qđ fere euenit: Appetendi quoque reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantum nutritu tolerauere: neque alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo: quem centessimum annum excedentem cum Diuus Augustus hospes interrogaret: qua nam ratione maxime uigorem illum animi: corporisque custodisset: ille respondit: Intus mulso: foris oleo. Varro regium morbum cognominatum arquatum tradit: quoniam curetur mulso. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Sæculis iam fieri non arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamẽ inueteratũ alui causa dari in febre. Item articulario morbo: & neruoꝝ infirmitate laborãtibus: & mulieribus uini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cæra est: de cuius origine & bonitate nationibusq; suis diximus locis. Omnis autem mollit: calfacit: explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ. Aduersat̃ lactis naturæ: ac milii magnitudine decem grana cæræ hausta: nõ patiunt̃ coagulari lac in stomacho. Si inguem tumeat: albã cærã in pube fixisse remedio est. Nec huius usus quos mixta aliis ꝓstat enumerare medicina possit: sicuti nec cæteroꝝ q̃ cũ aliis ꝓsunt. Ista: ut diximus: ingeniis cõstant. Nõ fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota parens illa ac diuina reꝝ artifex. Officinaꝝ ĩmo uerius auaritiæ cõmenta sunt. Naturæ qdẽ opa absoluta: atq; ꝑfecta gignũt̃: paucis ex cã non ex côie-

uel in trita

ctura rebus assumptis:ut succo aliquo sicca temperentur ad meatus:aut corpore alio humentia ad nexus.Scrupulatim quidem colligere:ac miscere uires:non coniecturæ humanæ orbis:sed impudentiæ est.Nos nec indicarum:arabicarumq; mercium:aut externi orbis attingimus medicinas.Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur .Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent.Odorum causa: unguentorũq;: & delitiarum: si placet etiã superstitionis gratia emantur:quoniam thure supplicamus & costo.Salutem quidem sine iis posse constare:uel ob id probabimus:ut tanto magis sui delitias pudeat.Sed medicinas e floribus:coronamẽtisq;:& hortensibus:quæq; manduntur herbis prosecuti:quo nam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conueniet.

Contra compositiones medicorum:medicinæ ex frugibus. CA: XXV.

N primis sapientissima animalium esse constat:quæ frugæ uescantur. Siliginis grana combusta:& trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero ferro cõbusta iis:quæ frigus usserit:præsentaneo sunt remedio. Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus: cum rosaceo uero: & fico sicca mixisq; decoctis. Furfures tonsillis faucibusq; gargarissatione prosunt.Sex.Pompeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret:correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua:leuatusque siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est:ut cados plenos siccet. Paleam quoque tritici:uel hordei calidã imponi ramicum incommodis experti iubent:quaque decoctæ sunt aqua foueri.Est in farre uermiculus teredini similis:quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur:etiam si fricentur.Olyram arincã diximus uocari.Hac decocta fit medicamentum:quod ægypti atharam uocant: infantibus utilissimum:sed & adultos illinunt eo.Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones.impetusque discutit:lenit & cõcoquit.Decoquitur alias in mulsa aqua:aut fico sicca ad iocineris dolores:eam in posca positam concoqui opus est:aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendumque cura est: tunc in aceto melius:aut in fæce aceti:aut cotoneis pyrisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle:ad serpentium in aceto:& contra suppurantia:ad extrahendas suppurationes ex posca:addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum resina.Ad duritias cum fimo columbarum:aut fico sicca:aut cinere.Ad neruorum inflamationes: aut intestinorum: uel laterum: uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit.Ad strumas cum pice:& impubis pueri urina. Cum oleo & fœnograeco cõtra tumores præcordiorum:uel in febribus cum melle uel adipe uetusto.Suppuratis triticea farina multo lenior.Neruis cum hyoscyami succo illinitur.Ex aceto & melle lẽtigini. Zea ex qua aliquam fieri diximus:efficacior etiam hordeacea uidetur:trimestris mollior.Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida: & sanguinem excreantibus.Item arteriæ. Tussi cum caprino seuo aut butyro.Ex fœnograeco mollissima omnium. Vlcera manantia sanat:& furfures corporis:stomachi dolores:pedes:& mammas cum uino & nitro cocta.Herina magis cæteris purgat ulcera uetera:& grãgrenas.Cum rhaphano & sale & aceto lichenas.Lepras cum sulphure uiuo.Et capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti.Strumas & panos concoquit in fimo columbino: & lini semine decocta in uino.De polentæ generibus in frugum loco satis diximus:locorum ratione:quæ a farina hordei distat eo q̧ torretur.Ad stomachum utilis:aluum sistit: impetusque rubicundi tumoris.Et oculis illinitur & capitis dolori cum menta:aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis.Item ambustis ex uino:inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta uim extrahendi humoris habet.Ideo & cruore suffusis in fascias usque sanguinem perducit:efficacius in sapa.Imponitur:& pedum callo clauisque. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline condylomata:& alia omnia sedis uitia q̃ maxime calido mirabilẽ in modum curantur.Pulte corpus augetur.Farina qua chartæ glutinantur:sanguinem excreãtibus datur tepida sorbenda:efficaciter prodest.Halica res romana est:& non pridem excogitata:alioqn non ptisanæ potius laudes scripsissent græci.Nõdum arbitror Pompeii magni ætate in usu fuisse:& ideo uix quicdquã de ea scriptum ab Asclepiadis schola.Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta detur ex aqua mulsa:siue in sorbitiones decocta: siue ĩ pulte. Eadem ĩ aluo sistenda torretur:dein fauorum cæra coquitur:ut supra diximus.Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit:ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis:donec omnis aqua consumatur .Postea sextario lactis ouilli:aut caprini addito per cõtinuos dies mox adiecto melle.Tali sorbitionis genere emendantur syntexes.Mulio sistitur aluus. Discutiuntur

uel gallica

uel auriũ

torminia: in quem usum torretur ante. Neruorum doloribus & aliis feruens in sacco ponitur. Neq; aliud utilius: quoniam leuissimum: molissimumq; est: & caloris capacissimum. Itaque talis usus eius est ad omnia: quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus melfrugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potum prodest dysentericis. Similiter iis: quæ uaporanda sunt: excalfactũ imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum: & bis die haustũ. Sic prodest & ad tormina. Sesama trita in ouo sumpta inhibet uomitiones. Aurium inflãmationi illinitur: & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Amplius hæc oculis imponitur decocta in uino. Stomacho inutilis cibus: & animæ grauitatem facit. Stellionum morsibus resistit. Item ulceribus quæ cacoethe uocant. Et auribus oleum: quod ex ea fit: prodesse diximus. Sesamoides a similitudine nomẽ accipit: grano amaro: folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro. Discutit panos. Est etiamnũ aliud sesamoides antyciræ nascens: quod ideo aliqui anticyricon uocant: cætera simile erigeronti herbæ: de qua suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in uino dulci ad detractiones: quãtũ trinis digitis capitur. Miscent ellebori albi unũ & dimidium obolum. Purgationẽ eam adhibẽtes maxie insanæ melancholiæ: comitialibus: podagris. Et per se drachmæ pondere exinaniunt. Hordeum optimum quod candididissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos: ut infundatur exulceratis interaneis: & uuluis. Cinis eius ambustis illinitur: & carnibus: quæ recedunt ab ossibus: & eruptionibus pituitæ: muris aranei morsibus. Idẽ asperso sale: ac melle candorẽ dẽtibus: & suauitatẽ oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedum tẽtari negant. Nouẽq; granis si furunculũ quis circunducat: singulis ter manu sinistra & omnia in ignẽ abiiciat: confestim sanari aiunt. Est & herba phœnicea appellata a græcis: a nostris uero hordeũ murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menses. Ptisanæ quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in alicam transeunt. Contra quanto ĩnocentior est alica: Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit: quoniam lubrica: ex facili hauriretur: quoniam sitim arceret: quoniam in aluo non tumesceret: quoniam facile redderetur: & assuetis hic solus cibus in febribus bis die posset dari: tantum remotus ab istis: qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit. Aliudue q̃ succum prisanæ. Item uetuit quamdiu pedes frigidi essent: tunc quidem nec potionem dandam. Fit ex tritico glutinosior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylon hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̃ creditur. Itẽ sistit aluũ: epiphoras oculorum inhibet: & ulcera sanat. Itẽ pustulas & fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis: qui sanguinẽ reiecerint. In uesicæ uero dolore semuncia amyli: cũ ouo & passis tribus sufferuefacta a balneo. Quin & auenæ farina decocta in aceto tollit neuos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene continet medicinas: ex aqua enĩ & oleo aut rosaceo mollit collectiões: ex aqua mulsa duricias ualde mitigat. Datur ex uino ad discutienda ualens: aut quæ præstringi opus sit: & si magis etiamnũ ex aceto. Aduersus acutas pituitæ fluxiones: quas græci reumatismos uocant. Itẽ ad percussa luxata. Ad omnia aũt hæc fermẽtatus: qui uocatur autopyros: utilior. Illinitur & paronychiis: & callo pedũ in aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterum coctus sistit aluũ. Vocis studiosis: & contra distillationes siccũ esse primo cibo utilissimũ est. Sitanius hoc est trimestris icussa in facie: aut disquãmata cũ melle aptissime curat. Cãdidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuissimũ cibũ prebet. Oculorũ tumori ex uino imponitur: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panẽ ex aqua esse ieiunis statim a balneo demonstrant. Qui & grauitatẽ odorum in cubiculis ustus emẽdat: & uini in saccis additus. Auxiliat & faba. Nãq; solida fricta feruẽsq; ĩ acri aceto coniecta: torminibus medetur. In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas tusses suppurationesq; pectorũ quotidiano cibo sumitur: & cõmanducata ieiuno ore etiã ad furunculos maturandos: discutiendosue imponitur: & in uino decocta ad testiũ tumores. Lomento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atque aperit. Item liuoribus: combustis medetur. Voci eam prodesse auctor est. Mar. Varro. Fabalium etiam silliquarum cinis ad coxendices: & ad neruorum ueteres dolores cum adipis suilli uetustate prodest: & per se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optima quæ facillime coquitur: eaque quæ maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo: magisq; discocta cælesti aqua: eadẽ soluit minus pcocta. Pustulas ulcerũ rũpit: eaq;: q̃ intra os: sunt purgat: & astringit. Collectiones oẽs ĩposita sedat: maximeq; exulceratas & rimosas. Oculorũ aũt epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Cõtra suppurãtia cũ polẽta ĩponitur. Decoctæ succus ad oris exulceratio-

nes & genitalium adhibetur. Ad sedē cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exi
gunt: cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demum: ne celeriter inarescat: adiiciūt
& betæ folia. Imponitur & strumis panisque uel maturis uel maturescentibus ex aceto discocta:
Rimis ex aqua mulsa: & gangrenis cum punici germine: Item podagris cum polenta: & uuluis &
renibus: & pernionibus. Vlceribus difficile cicatricem trahentibus. Propter dissolutioné stoma
chi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq;: & dysenteria efficacior est in tribus aquis co
cta. In quo usu melius semper eā torrere: aut tundere: ut quam tenuissima detur: uel per se uel cū
cotoneo malo: aut pyris: aut myrto: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni
est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; omnibus: & felli: nec somno facilis: ad pustulas utilis: igni
q; sacro: & mammis in aqua marina decocta. In aceto autem duricias & strumas discutit. Stoma
chi quidem causa polētæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta aqua semicocta cu
rat. Postea trita: & per cribrum effuso furfure: mox procedente curatione addito melle. Ex po
sca coquitur ad guttura. Est & palustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ
naturæ. Propter quod collectionibus illinitur: & maxime podagris: & per se & cum polenta: glu
tinat & interanea procidentia. Est & siluestris elelisphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. ea est sa
tiua lente leuior: & folio minore: atq; siccore: & odoratiore. est & alterum genus eius siluestris:
odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie: sed minora: & cādida: quæ cum ramis
decoquuntur. Menses cit: & urinas: & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem inducit
percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum uino eadem commorantes menses
trahit. Abūdantes sistit decocto eius poto. Per se imposita herba uulnerum sanguinem cohibet.
Sanat & serpentium morsus. Et si in uino decoquatur pruritus testium sedat. Nostri qui nunc
sunt herbarii elelisphacon græce: latine saluiam uocant mentæ similem canam: odoratam: par
tus emortuos ea apposita extrahūt. Item uermes aurium ulcerumque. Cicer & siluestre est: foliis
satiuo simile: odore graui. Sed si largius sumatur: aluus soluitur: & inflatio contrahitur: & tormi
na. Tostum salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina utriusque ul
cera manantia capitis sanat: efficacius siluestris. Item comitiales: & iocinerum tumores: & serpen

uel iflamationes

tium ictus. Cit menses: & urinas: grano maxime. Emendat & lichenas: & testium inflationes: re
gium morbum: hidropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uesicam: & renes. Gangre
nis utiliora cū melle & iis: quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni gñe prima luna singu
lis granis singulas tangunt. Eaque grana in lintheolo deligata abiiciunt post se: ita fugari uitium
arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere: ex eo bibere cyathos bi
nos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbumq; regium eiusdem foliis sarmentisq;
decoctis aqua quam maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumque illitum.
Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quartanæ minuere traditur. Nigrum autem cū
gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in metione eius
diximus: nec potentiam ei minorem ueteres q̄ brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex ace
to ad crocodillorum: hominumque morsum. Siquis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius
absumi certissimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emen
dat. Serpere ulcera non patitur. In mammis efficacissimum. Carbūculos rumpit ex uino. Vrinæ
difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon: & quæ cibum non sentiant: atropha appella
ta: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem: melle collectum deuoratumque corrigit. Item i
petigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle suppurare prohibet impositū:
Aqua decoctum perniones & pruritus sanat fouēdo. Quin & uniuerso corpori: siquis quottidie
ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones
mouet. Aluum turbat. Capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactū
pluribus diebus mitescit. Bubus iumentisque utilissimum. Siliquæ eius uirides: priusquam indu
rescant: cū suo caule foliisque cōtritæ capillos nigro colore ificiunt. Lupini quoq; siluestres sunt
omnimodo minores satiuis: præterquam amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur: sicco nul
li minus ponderis est: nec plus utilitatis. Mitescunt cinere: aut aqua calida. Discolorem ho
minem frequentiores in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualent. Vlcera atra aridi decorti
catique triti supposito lintheolo ad uiuum corpus redigūt. Strumas: parotidas: in aceto cocti di
scutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere: uel in febri datur ad uentris animalia pellēda mi
noribus triginta annorum. Pueris uero etiam impositi in uētrem ieiunis prosunt. Et alio genere
tosti: & in defruto poti uel ex melle sumpti. Iidē auiditatē cibi faciunt: fastidium detrahunt. Fa

tina eorum aceto subact a papulas pruritusque in balneis illita cohibet:& per se siccat ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Siluestrium efficatior uis est contra coxēdicum:& lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cuté corrigunt. Si uero ad mellis crassitudinem decoquantur satiui:uitiligines nigras & lepras emēdát. Satiui quoq; rumpunt carbunculos impositi:panos & strumas minuunt:aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cælesti aqua decoquantur:succus ille smegma fit: quo solent fouere gangrenas:eruptiones pituitæ:ulcera manantia utilissimũ. Expedit ad lyené bibere:& cum melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoq; in aqua decocta urinas pellit. Medentur pecori cũ camæleonte herba decocti: aqua in potũ collata. Sanát & scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti:utroq; liquore postea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus:& a græcis erysimon uocari. Galli uelarum appellát. Est autem fruticosum foliis erucæ angustioribus paulo:semine nasturtii. Vtilissimum tussientibus cum melle:& in thoracis purulẽtis excreationibus. Datur & regio morbo:& lumborum uitiis pleureticis:torminibus: cœliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua:alias cum melle. Infantibus quoq; utilissimum. Item sedis uitiis & articulariis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiã efficax potu. Medetur & suspiriosis. Item fistulis cum axungia ueteri ne intus addat. Orminum siluestri(ut diximus)cymino simile est:cæterum dodrátali altitudine. Duorum generum:alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulandam:& ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahuntur aculei ex corpore p se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt. Item furunculos:prius q̃ capita faciant:omnesq; acrimonias. Qui & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. Infœlix dictum est a Virgilio lolium. Hoc tamen molitum ex aceto coctum impositumq; sanat i. petigines:celerius quo sæpius mutatum est. Medetur & podagris:aliisque doloribus cum oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. Aceti sextario uno dilui:mellis uncias duas iustum est:ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usque ad crassitudinem: calidũque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis herbæ : nascitur inter uitia segetis auenæ græcæ genere: & folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependẽtes paruulas uelut locustas habet. uel lobas Semen utile ad cataplasmata atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanché uel lacertas appellauimus necanté eruum & legumina. Alii cynomorion eam appellant a similitudie canini genitalis:cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubens. Estur & per se & in patinis: cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ:quæ manus pungunt:& periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur:quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiũt & potus:zythum in ægypto:cælia & cærea in hispania:ceruisia & plura genera in gallia:aliisque prouinciis:quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet:præstat ad uini transire mentionem:atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXIII. PROOEMIVM.

Eracta cærealiũ i medẽdo quoq; natura est:oiumq; q̃ ciboꝝ aut florũ odorũq; grã pueniũt supina tellure:nõ cessit his pomõa:ptesq; medicas pẽdẽtibus quoq; dedit:nõ cõtẽta ptegere:arborũque alere umbra q̃ dixius:imo uelut idignata plus auxilii iesse iis:q̃ lõgius a cælo abeẽt:q̃q; postea cœpisset. Primũ.n.hoi cibũ fuisse ide:& sic iductos cælũ spectare:pasciq; & nũc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes i primis dedit uitibꝰ:ñ cõtẽta dlitias ẽt & odores atq; ũguẽta om uel sed iam phacio:& oenáthe:ac massari:q̃ suis locis dixius:nobilr̃ istruxisse. Plurimũ iqt hoi uoluptatis ex me ẽ. Ego succũ uini:liquorẽ olei gigno. Ego palmas & põa totq; uarietates. Neq; ut tellꝰ oia p labores:arãda tauris: terẽda areis:deiñ saxis:ut qñ q̃toue ope cibi fiát. At ex me pata

omnia:nec curuo adoranda:aratro:nec cura laboranda:sed sese porrigentia ultro:& si pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum:plusq; utilitaris causa genuit etiã:q̃ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores:inflãmationesq; corpo℞ mitigantur cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem omnem siccãt. Succus eo℞ dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quae ueluti gũmi est:lepras & lichenas:& psoras nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilorhri effectum habet maximeq; aqua quã uirides accensæ uites exudant:qua & uerrucæ tollunť. Pampini sanguinẽ excreantibus:& mulierum a conceptu defectioni diluti potu ꝓsũt. Cortex uitiũ & folia arida uulne℞ sanguinẽ sistũt:ipsũq; uulnus cõglutinãt Vitis albæ uiridis tusæ succo:& thure impetigines tolluntur. Cinis sarmẽto℞ uitiumq;:& uinaceorum condylomatis:& sedis uitiis medeť ex aceto. Item luxatis:& ambustis:& lyenis tumori cum rosaceo:& ruta:& aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur:& ĩtertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lyenis remedia aceto conspersum ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur:utque qui biberit in lyenem iaceat. Clauiculæ ipsæ quibus repunt uites tritæ:& ex aqua potæ sistunt uomitionum consuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit:fistulas purgat:mox & persanat:neruorum dolores frigore ortos:contractionesq;:contusas uero partes cum oleo: carnes excrescentes in ossibus cum aceto & nitro:scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate in unguentorũ loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea:quæ in humido sunt ulcera oris: tonsillarum:genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabriciæ genarum:ulceribusq; angulorũ:nubeculis:ulceribus quacunq; in parte manãtibus. Cicatricibus marcidis. Ossibus purulente limosis. Frangitur uehementia eius melle aut passo. Prodest dysentericis: sanguinem excreantibus:anginis. Omphacio coheret oenanthe:quam uites siluestres ferunt:dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima in syria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite: refrigerat: astringit: uulneribus inspergitur:stomacho illinitur:utilis urinæ:iocineri. Capitis doloribus:dysentericis:cœliacis:cholericis:Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiões:efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & uerendis:ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat:oculorumque lachrymationes. Ex uino stomachi dissolutionem. Ex aqua frigida pota:sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia:& pterygia probať. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur omniaq; ea auiditas humani ingenii nobilitauit:rapere festinando:

De medicis uua℞ recẽtiũ:& sarmẽtis uua℞:& uinaceis:& ď uua theriace:& ď uua passa:& astaphide:& astaphisagria:pituitaria:& labrusca:& ď uite alba:& nigra:& ď mustis:& uini gñibꝫ. C. I.

Maturesẽtiũ aũt uuæ uehementiores nigræ:ideoq; uinũ ex iis minus iucundũ:suauiores albæ:qm̃ e translucido facilius accipiť aer. Recentes stomachũ & spiritũ inflant: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnãtur utiq; largiores. Grauedinẽ enim capiti:morbumq; lethargicũ faciunt. Innocentiores quæ decerptæ diu pepẽdere:qua uẽtilatiõe etiã utiles fiũt stomacho ægrisq;. Nã & refrigerãt leuiter:& fastidiũ auferunt. Quæ aũt in uino dulci conditæ fuere:caput tentant. Proxime sunt pensilibus in palea seruatæ. Nã & uinaceis seruatæ & caput & uesicam & stomachum infestant. Sistunt tñ aluum:sanguinem excreantibus utilissimæ. Quæ uero in musto fuere peiorem uim etiamnum habent:q̃ quæ in uinaceis. Sapa quoq; stomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas:etiam si minime iucundas:sed uoluptatem earum in stomachi ardore sentient:& in amaritudine iecoris fellisque uomitione. In choleris hydropicis cum ardore febriũ ægrotantibus. At in ollis seruatæ:& os:& stomachũ:& auiditaté excitant. Paulo tamen grauiores existimãtur fieri uinaceo℞ halitu. Vuæ florem in cibis si edere gallinacei uuas non attingunt. Sarmenta earũ in quibus acini fuere astringendi uim habent. Efficatiora ex ollis. Nuclei acinorum eãdem uim optinent. Hi sunt qui in uino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho utiles sunt. Inspergitur farina eorum polentæ modo potionis dysentericis:& cœliacis: & dissolutis stomacho. Decocto etiam eorum fouere psoras:& pruritum utile est. Vinacei per se minus capiti aut uesicæ nocent q̃ nuclei. Mammarum inflationi triti cum sale utiles. Decoctura eo℞ ueteres dysentericos & cœliacos iuuat & potiõe & fotu. Vua theriace de qua suo loco diximus:cõtra serpentiũ ictus ualet. Pãpinos quoq;

eius edẽdos cẽsent:imponendoſq;:uinumq; & acetum ex iis factum auxiliarem contra eandem uim habent. Vua paſſa:quã aſtaphida uocant:ſtomachum uẽtrẽ interanea tẽtaret: niſi pro reme dio in ipſis acinis nuclei eſſent.Iis exẽptis ueſicæ utilis habetur:& tuſſi alba utilior. Vtilis & arte riæ & renibus:ſicut ex iis paſſum priuatim e ſerpentibus. Contra hemorrhoiam potens. Teſtiũ inflãmationi cum farina cumini aut coriandri imponunt.Itẽ carbunculis:articularibus morbis ſine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet.Sanant epinyctidas:& dyſenteriã cũ ſuis nucleis:& in oleo coctæ grãgrenis illinunt cũ cortice rhaphani & melle.Podagris & unguiũ mobilibus cũ panace:& per ſe ad purgandum os caputq; cum pipere cõmanducantur. Aſtaphis agria ſiue ſtaphis:quam uuã taminiam aliqui uocant falſo:ſuum enim genus habet:cauliculis ni gris rectis foliis labruſcæ: fert folliculos uerius q̃ acinos uirides ſimiles ciceri.In iis nucleũ trian gulum.Matureſcit cũ uindemia nigreſcitq; cum taminiæ rubentes norimus acinos:ſciamuſque illam in apricis naſci:hanc non niſi in opacis.His nucleis ad purgationem uti non cenſuerim pp ancipitem ſtrangulationẽ:nec ad pituitam oris ſiccandã: fauces.n.ledunt.Phthiriaſi caput & reli quũ corpus liberant triti.Facilius admixta ſandaraca.Itẽ prurituі & pſoris. Ad dẽtiũ dolores de coquunt in aceto. Ad auriũ uitia rheumatiſmũ cicatricũ:ulceq; manãtia. Flos tritus in uino cõ tra ſerpẽtes bibitur.Semen.n.abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituita riam uocant:& plagis ſerpentium utiq; illinunt. Labruſca quoque oenanthem fert ſatis dictam. Quæ a græcis ampelos agria appellatur:ſpiſſis & candicantibus foliis geniculata rimoſo corti ce:fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutẽ in facie mulierum purgant:& uariis coxendicũ & lumborum uitiis tuſæ cum foliis & ſucco proſunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorẽ alui ciet:ideo hydropicis datur.Hanc potius crediderim eſſe: quã uulgus uuã taminiã uocat. Vtuntur ea pro amuleto:& ad expiationem ſanguinis quoq; adhibent non ultra gargariſſationes:& ne quid deuoretur addito ſale thymo aceto mulſo.Ideo & purgatiõibus an cipitem tentãt. Eſt huic ſimilis:ſed in ſalictis naſcens:ideo diſtinguitur nomine:cum eoſdẽ uſus habeat:& ſalicaſtrum uocatur:Scabiẽm & pruriginem hoĩum & quadrupedum aceto mulſo tri ta hæc efficatius tollit. Vitis alba quã græci ampeloleucen: alii ophioſtaphylen:alii melothron: alii pſilothrum:alii archezoſtin:alii cedroſtin:alii madon appellant.Huius ſarmẽta lõgis:& exi libus internodiis geniculata ſcandunt.Folia pampinoſa ad magnitudinem hederæ diuiduntur ut uitium.Radix alba grandis:rhaphano ſimilis initio:ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & urinam cient.Folia & caules exulcerant corpus:utiq; ulcerum pha gedenis & grãgrenis:tibiarũq; tedio cum ſale illinuntur.Semen in uua raris acinis dependet ſuc co rubente poſtea croci.Nouere id qui coria perficiunt:illo enim utuntur.Pſoris & lepris illini tur.Lactis abundantiã facit coctum cum tritico potumque.Radix numeroſis utilitatibus nobi lis contra ſerpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie uaroſq; & lentigi nes & ſuggillata emendat & cicatrices.Eademq; præſtat decocta in oleo decocto:datur & in co mitialibus potus.Item mente cõmotis:& uertigine laborantibus drachmæ pondere quottidie anno toto.Et ipſa autem largior aliquanto purgat ſenſus.Illa uis præclara q; oſſa infracta extra hit in aqua impoſita ut bryenia:quare quidam hanc albam bryeniam uocant.Alia uero nigra ef ficatior in eodẽ uſu cum melle & thure.Suppurationes incipientes diſcutit : ueteres maturat & purgat.Cit menſes & urinam.Flegma ex ea fit ſuſpirioſis:& contra lateris dolores uulſis ruptis. Splenẽ ternis obolis pota.xxx.diebus conſumit.Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorũ. Ex uino ſecundas fœminarum appoſita trahit & pituitam drachma pota ex aqua mulſa.Succus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis:Qui illitus per ſe & cum eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora.Serpentes fugat. Tunditur ipſa radix cum pingui fico:erugatque corpus:ſi ſtatim bina ſtadia ambulentur:alias urit: niſi frigida ſtatim abluatur. Iucundius hoc idem præſtat nigra uitis:quoniam alba pruritum affert. Eſt ergo & nigra: quam proprie etiam bryeniam uocant:alii chironiam:alii gynæcãthen:aut aproniam: ſimilem priori: præterq̃ colore. Huius enim colorem nigrum eſſe diximus:cuius aſparagos ſimiles.Diocles p̃tu lit ueris aſparagis in cibo urinæ ciendæ:lyeniq; minuendo.In frutetis & harundinetis maxĩe na ſcitur.Radix foris nigra:intus buxeo colore:oſſa infracta efficatius extrahit q̃ ſupradicta.Cæte rum eidem peculiare eſt qđ iumentoq; ceruicibus unice medet. Aiunt ſi quis in uilla eã extruxe rit:fugere accipitres:tutaſq; fieri aues uillaticas.Aliter eadẽ i iumẽto hoĩeq; flegma aut ſanguinẽ qui ſcreatur:talo circunligata ſanat.Et hactenus de uitium generibus. Muſta differẽtias habẽt naturales has:q; ſunt cãdida aut nigra:aut iter utrũq; alia ex aliis:ex qbus uinũ fiat:alia ex qbus

uel gingi uatum

passum:curaque differentias innumerabiles facit.In plenum ergo hoc dixisse conueniet.Mustũ omne stomacho inutile:uenis iucundum.A balneis raptim & sine interspiratione potum necat. cantharidum naturæ aduersatur.Item serpentibus maxime emorrhoiæ & salamandræ. Capitis doloribus facit:& gutturi iutile:Prodest renibus:iocineri:& interaneis uesicæ:colleuat enim ea. Priuatim contra buprestin ualet.Contra meconium:lactis coagulationem:Cicutam:toxica:dorycnidium ex oleo potum redditumq; uomitionibus. Ad omnia infirmius albũ:iucundius passi mustum:& q; minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasq; per quã multas exposuimus:& fere cuiusque proprietates.Neque est ulla pars difficilior tractatu:aut numerosior. Quippe cum sit tardũ dictu pluribus prosit an noceat.Prætetea q̃ ancipiti euentu potu statim auxilium fit aut uenenum.Etenim de eius natura quæ ad remedia tantũ pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen Asclepiades cõdidit:ab eo cognominatum:qui uero postea de uolumine illo disseruere innumeri.Nos ista romana grauitate artiumq; liberalium appetentia non ut medici : sed ut iudices salutis humanæ.diligenter distinguemus.De generibus singulis disserere immensum & inexplicabile est discordibus medicorum sententiis. Surrentinũ ueteres maxime probauere.Sequens ætas albanum:aut falernũ.Deinde alia alii iniquissimo genere decreti:quod cuique gratissimũ:cæteris omnibus pronuntiando.Quin ut constaret sententiæ: quota portio tamen mortalium iis generibus posset uti?Iam uero nec proceres usquam sinceris. Eo uenere mores:ut nomĩa cellaꝝ modo ueneant:statimque in lacubus uindemiæ adulterent. Ergo hercle miꝝ dictu Innocentius iam est:quodcunque & ignobilius.Hæc tñ facere constantissime uidentut sententiæ uictoriam:quoꝝ mentionem fecimus:siquis hoc quoque discrimen exigat.Falernum nec in nouitate: nec in nimia uetustate corpori salubre est. Media eius ætas a quintodecimo anno incipit.Hoc non rigido potu stomacho utile:non item in calido.Et in diutina tussi sorbetur meꝝ utiliter a ieiunis:item in quartanis.Nullo æque uenæ excitantur:aluũ sistit:corpus alit.Creditum est obscuritatẽ uisus facere:nec prodest neruis:aut uesicæ. Albana neruis utiliora.Stomacho minus quæ sunt dulcia uel austera:Falerna utiliora. Concoctionem minus adiuuant.Stomachum modice implent.At surrentina nullo modo:nec caput tentant: stomachi & intestinoꝝ rheumatismos cohibent.Cecubum iam non gignitur.At quæ supersunt setina cibos concoqui cogunt. Virium plus surrentino:austeritatis albano:uehementiæ minus falerno.Ab iis statana non longo interuallo abfuerunt Aluo citæ signinum maxime conducere in dubitatum est:Reliqua in cõmune dicentur. Vino aluntur uires:sanguis:colosq; hominũ· Hoc quoque distat orbis medius:& mitior plaga a circuniectis:quantum illis feritas facit roboris:tãtum nobis hic succus.Lactis potus ossa alit.Frugũ neruos:aquæ carnes.Ideo mĩus rubores est ĩ corporibus illis & minus roboris:cõtraque labores patientiæ. Vino modico nerui iuuantur:copiosiore læduntur:sic & oculi.Stomachus recreatur.Appetentia ciborum inuitatur.Tristitiæ cura hebetatur:Vrina & algor expellitur.Somnus conciliatur.Præterea uomitionẽ sistit.Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat.Asclepiades utilitatem uini æquari uix deorum potẽtia posse pronuntiauit. Vetus copiosiore aqua miscetur.Magis nouum urinam expellit:minus siti resistit.Dulce minus inebriat:sed stomacho innatat.Austerum facilius cõcoquitur.Leuissimũ est:quod celerrime inueteratur.Minus infestat neruos quod uetustate dulcescit.Stomacho minus utile est pingue nigrum:sed corpora magis alit:tenue & austerũ minus alit:magis stomachũ nutrit.Celerius per urinam transit:tantoque magis capita tẽtat.Hoc & in omni alio succo semel dictum sit. Vinum si sit fumo inueteratum insaluberrimum est.Mangones ista in apothecis excogitauere.Iam & patresfamilias ætatem ademere iis:quæ per se cariem traxere. Quo certe uocabulo satis consilii dedere prisci:quoniam & in materiis cariem fumus erodit.At nos e diuerso fumi amaritudine uetustatem indui persuasum habemus.Quæ sunt admodum exalbida hæc uetustate insalubria fiunt.Quo generosius uinum est:hoc magis uetustate crassescit:& in amaritudinem corpori minime utilem coit.Condire eo aliud minus annosum insalubre est.Sua cuiq; uino saliua innocentissima.Sua cuique ætas gratissima:hoc est media.Corpus augere uolentibus:aut mollire aluum:conducit inter cibos bibere.Contra minuentibus:aluumque cohibentibus sitire in edendo:postea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento:inutilissimũ est.Curas uigoremq; animi impedit ad procintum tendentibus.Somno uero accommodatũ ac securitatibus.Iamque dudũ hoc fuit:quod homerica illa Helena ante cibũ ministrauit.Sic quoque in prouerbiũ cessit:sapientiam uino obumbrari:uitio damus homini quod soli animalium non sitientes bibimus.Aquæ potũ interponere utilissimũ.Itẽque iugi superbibere ebrietati:quã

quidem frigidæ potus extemplo discutit. Meracis potiõibus per uiginti dies ante canis ortum totidéq; postea suadet Hesiodus uti. Merum quidé remedio est contra cicutas: coriandrũ: aconi tũ: uiscũ: meconium: argentũ uiuum: apes: uespas: crabrones: phalangia: serpentum scorpionumq; ictus: contraq; oĩa quæ refrigerãdo nocét. Priuatim contra hemorrhoidas: presteras: fungos: ité contra inflationes rosionesq; præcordiorũ: & quorũ stomachus in uomitiones effunditur. Et si uenter aut interanea rheumatismũ sentiant. Dysentericis: sudatoribus: in longa tussi: in epipho ris meracum. At uero cardiacis in mãma leua merum in spongia imponi prodest. Ad oĩa autem maxime album inueterascens. Vtiliter ét fouetur uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infu so cornu lassitudiné auferri aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digiti sunt: negãt crescere assue tas meri potu. Nunc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimũ liberaliter genitis cam paniæ quodcũq; tenuissimum. Vulgo uero quod quemq; maxime iuuerit ualidũ. Vtilissimum omnibus sacco uiribus fractis. Meminerimus succũ esse: qui feruendo uires e musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibus inutile. Saluberrimũ cui nihil in musto additum est: meliusq; si nec uasis pix affuit. Marmore enim & gypso: aut calce condita quis nõ etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum inutile est stomacho: neruis: uesicæ. Resina condita frigidis stomachis utilia existimantur. Non expedire uomitionibus: sicut neq; mustum: neq; sa pa: neq; passum. Nouitium resinatũ nulli conducit. Capitis doloré & uertigines facit: ab hoc di cta crapula est. Tussientibus: & in rheumatismo nominata prosunt. Ité cœliacis: & dysentericis: mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrũue magis cõstringit: magisq; calefacit. Innocé tius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse quã combustæ resinæ fluxum. Hoc genus uini excalfacit: cõcoquit: purgat: pectori: uentri utile. Item uuluarũ dolori si sine febre sint: ueteri rheumatismo: exulcerationi: ruptis: conuulsis: uomicis: neruorũ infirmitati: inflationibus: tussi: anhelationibus: luxatis in succida lana impositum. Ad omnia hæc utilius id quod sponte naturæ suæ picé resipit: picatumq; appellatur. Heluenaco quoq; tamé nimio caput tentari conueniet. Quod ad febrium ualitudines attinet: certũ est non dandum in febre: nisi ue teribus ægris uinũ: nec nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiones habeant: & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi ẽ noctu: hoc est spe somni bibentibus: nec a partu abortuue: nec a libidine ægrotantibus: nec in capitis doloribus: nec quo rum accessiones cum frigore extremitatum faciant: nec in febri tussientibus: nec in tremore ner uorũq; doloribus: uel faucium: aut si uis morbi circa illa intelligatur: nec in duritia præcordio rum: uenarum uehementia: neque in opisthotono: tetano: nec singultientibus: nec si cum febre dispnoea fit. Minime uero oculis rigentibus: & genis stantibus: aut defectis: grauibusq;: nec quo rum cõniuentium perlucebunt oculi: neu palpebris non coeuntibus. Vel si dormientibus hoc idem eueniet. Aut si cruore suffunduntur oculi: uel si lachrymæ in oculis erunt. Minime lingua fungosa: nec graui: & subinde imperfecta loquentibus: nec si urina difficile reddetur. Neque ex pauescentibus repente. Nec spasticis: aut rũrsus torpentibus: nec si per somnos genitura effunde tur. Cardiacorum morbo unicam spem hanc in uino esse certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent: alii in remissione. Illi ut sudorem coerceant. Hi quia tutius putãt minuente se morbo: quamplurium sententiam esse uideo. Dari utique nõ nisi in cibo debet: nec a somno: nec præcedente alio potu: hoc est utique sitienti: nec nisi in desperatione summa: & ui ro facilius q̃ fœminæ: seni q̃ iuueni: iuueni q̃ puero: hyeme q̃ æstate: assuetis potius q̃ exptibus. Modus dandi pro uehementia uini: item mixtura. Atque uulgo satis putant unum uini cyathũ duobus aquæ misceri. Si dissolutio fit stomachi dandum: & si cibus non desecdat. Inter uini ge nera quæ fingi docuimus: nec fieri iam arbitror. Est & superuacaneus eorum usus: cum ipsis re bus ex quibus fingitur doceamus uti: & alias modum excesserat medicorum in his ostentatio: ueluti e napis uinum utile esse ab armorum equitatus ue lassitudine præcipientium: atq; ut re liqua omittamus: etiam in iunipero. Et si quis sacius censeat absinthite uino utendum potius q̃ absinthio ipso. In reliquis omittatur. Et palmeum capiti noxium uentrique tantum mol liendo: & sanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non potest uideri: quod biæon ap pellauimus: cum sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto: aut cibos non per ficiente: prægnantibus: defectis: paralyticis: tremulis: uertigini: torminibus: ischiadicis. In pe stilentia quoque: ac peregrinationibus uim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam uitium transit in remedia. Aceto summa uis est in refrigerando: non tamen minor in discutien do. Ita fit ut infusum terræ spumet. Dictum est sæpius: diceturq; quotiés cũ aliis psit. Per se hau

ſtum faſtidia diſcutit. Singultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vim in balneis æſtus arcet:
ſi contineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum ſtomacho utiliter gargariſſatur. Cum
eadem conualeſcentiũ & a ſolis ardoribus. Oculis quoq; illo mõ ſaluberrimũ. Plurimũ fotu me
detur poſt uredines. Item lepris: furfuribus: ulceribus: manantibus: canis morſibus: ſcorpionum
ictibus: ſcolopendrarum muris araneiq;. Contra omniũ aculeatoꝝ uenena: & pruritus. Item con
tra multipedum morſum. Calidũ in ſpongia appoſitum: aut adiecto ſulphuris ſextante ſextariis
tribus aceti: aut hyſopi faſciculo medetur ſedis uitiis. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calcu,
los & oẽs alias roſiones foris in ſpongias impoſitum: intus potum cyathis binis q̃ acerrime. Cõ,
globatum utiq; ſanguinem diſcutit. Cõtra lichenas: & bibitur & imponitur. Siſtit aluos: & rheu,
matiſmos interraneorũ infuſum. Item procidẽtia ſedis: uuluæq;: Tuſſim ueterem inhibet: & gut
turis rheumatiſmos. Orthopnoeam: dentiũ labefactionẽ. Veſicæ nocet: neruoꝝ infirmitatibus.
Neſciere medici quantum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem ace
ti ferens: quotiens depoſuiſſet ſentiebat ictum: alias illeſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt:
potuq; ſuccurſum. Neq; altero os colluunt uenena exugentes. In totum uomitrix uis hæc nõ ci,
borum modo eſt: uerum & rerũ plurimarum. Saxa rumpit infuſum: quæ non ruperit ignis ante
cedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat: aut excitat. In quo uſu miti,
gatur toſto pane aut uino. Vel accenditur pipere ac laſere utiq; ſale cõpeſcitur. Non eſt præter,
eundum in eo exemplum ingens. Siquidem. M. Agrippa ſupremis ſuis annis cõflictatus graui
morbo pedũ cum dolorem eum perpeti nequiret: unius medicoꝝ portentoſa ſcientia: ignoran,
te Diuo Auguſto: tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere: dũmodo & dolore illo careret:
demerſis in acetũ calidũ cruribus in acerrimo impetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino: & oxymelle: & ſapa & fæce uini: aceti: & ſapæ. CA. II.

ACetum ſcyllinum inueteratũ magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea quæ diximus: ace,
ſcentibus cibis. Guſtatũ enim diſcutit pœnam eam: & iis qui ieiuni uomunt. Callum
enim faucium facit: ac ſtomachi: odorem oris tollit: gingiuas adſtrigit: dẽtes firmat:
colorem meliorẽ præſtat. Tarditatem quoq; auriũ gargariſſatione purgat: & tranſitũ
auditus aperit. Oculoꝝ aciem obiter exacuit: comitialibus: melancolicis: uertiginoſis: uuluarũ
ſtrangulationibus: percuſſis: aut præcipitatis. Et ob id ſanguine conglobato. Neruis infirmis: re
num uitiis perquã utile. Cauendum exulceratis. Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo
temperabãt. Mellis minas. x. aceti ueteris heminas quinq;: ſalis marini pondo: thymbræ quadrã
tem: aquæ marinæ ſextarios. v. pariter coquebant decies deferueſcẽte cortina: atq; diffundebãt.
inueterabantq;. Suſtulit totum id Aſclepiades: coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Pro,
fuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes: quos ſepas uocãt: & contra meconium: ac uiſcum: & angi
nas calidum: gargariſſatum: & auribus: & oris: gutturiſq; deſideriis: quæ nunc omnia oxyhalmæ
contingunt: id ſale & aceto recente efficacius ẽ. Vino cognata res ſapa eſt: muſto decocto: donec
tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas: bupreſtin: pinoꝝ erucas: quas
pityocampas uocant: ſalamandras: & contra mordentia uenenata. Secundas: partuſq; e mortuos
trahit cum bulbis potum. Fabianus auctot eſt: uenenum eẽ ſiquis ieiunus a balneis id bibat. Cõ
uel i cubas ſequẽs horum ẽ fæx uini: ſui cuiuſque gñis. Ergo uini fæci tanta uis eſt: ut deſcendẽtes in cupas
enecet. Experimẽtum demiſſa præbet lucerna quãdiu extinguatur deſcẽſionis periculũ denun,
cians. Illota miſcetur medicamẽtis. Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinit.
Et ſicca uel madida contra phalangia: & teſtium: mãmarumq; inflãmatiões: uel in quacũq; par,
te corporis. Item cum ordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur: & ſiccatur. In
deq; experimẽtum ẽ legitimæ coctæ: ut refrigerata linguam tactu uideat urere. Celerrime exa,
nimatur non incluſa cõdita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtiliſſima ẽ ad cõpeſcẽdas li,
chenas: furfureſque cum fico decocta. Sic & lepris: & ulceribus manantibus imponitur. Fungo,
rum naturæ contraria eſt pota: ſed magis cruda. Oculorũ medicamentis cocta & lota miſcetur.
Medetur illita & teſtibus & genitalibus. In uino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cum expi,
rauerit quoque lauandis corporibus & ueſtibus utilis: tũcque uſum acaciæ habet. Fæx aceti p
materia acrior ſit neceſſe ẽ: multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationum incremẽtis: ſtoma
chum: interanea: uẽtrẽ illita adiuuat. Siſtit earum partiũ rheumatiſmos: & mulieꝝ mẽſes: panos
diſcutit nondũ exulceratos: & anginas. Sacros ignes cũ cæra. Mãmas lactis ſui impatientes eadẽ
extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpẽtibus contra ceraſtas ualidiſſima cum polenta. Cũ me,
lanthio autẽ contra crocodili morſus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lẽti,

ſcino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in linteolo apposita: uuluas purgat. Sapæ fæce ambusta ſanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fæce decocta potaque tusses ueteres. Decoquitur in patinis cum sale & adipe: ad tumorem quoque maxillarum & ceruicum.

De oleiis & foliis oleæ: & flore: & cinere: & de oliua alba: & nigra: & de amurca. CA. III.

Olearum proxima auctoritas intelligtur. Folia earum uehementiſſime aſtringunt: purgant: ſiſtunt. Itaque manducata impoſita ulceribus medentur: & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uſſerint. Gingiuarum inflammationibus: paronychiis ſordidiſque ulceribus excreſcentibus. Cum melle profluuium ſanguinis e neruoſis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus: excreſcentibus circa oculos ulceribus: & puſtulis: procidẽtique pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes ſanat: & genarum eroſiones. Exprimitur autem ſuccus tuſis: affuſo uino ex aqua cæleſti. Siccatuſque in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus uuluæ. Vtilis & ſaniem emanantibus. Item condylomatis: ignibus ſacris: quæque ſerpunt ulcera: epinyctidi. Eoſdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicem cinis præſtet. Vinoque infuſo iterum uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo: uel foliis tuſis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas: furfures: manantia ulcera. Nam lachrymam: quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt qui dentium dolores illinendos cenſerent: uenenum eſſe prædicantes: atque etiam in oleaſtro querendam. E radice oleæ q̃ tenerrimæ cortex deraſus: in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus: & ſuppurata tuſſiẽtibus. Ipſius oleæ cinis cũ axũgia tũores ſanat: extrahitque fiſtulis uitia: & ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores: uẽtri minus. Præclarum habent antequam condiantur uſum: recentes per ſe cibi modo deuoratæ. Medentur enim harenoſæ urinæ: item dentibus: aut attritis: aut conuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis non conuenit. Vtraque ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra commanducatur: & protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet. Columbades ſordida ulcera purgãt. Inutiles difficultatibus uriæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſſe Catonem ſecuti: ſed reddenda quoque medicinæ ratio ẽ. Gingiuis & oris ulceribus dentium ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Itẽ ignibus ſacris infuſa: & iis quæ ſerpunt. pernionibus: nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouẽdis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficatior. Coquitur in cupreo uaſe ad craſſitudinem mellis. Vſus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulſo: ut quæque cauſa exigat in curatione oris dẽtium: aurium: ulcerum: manantium: genitalium: rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur: luxatis in lana. Ingens hic uſus: utique inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infunditur ſedis: genitalium: uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem: caſuros dentes extrahit. Item iumentorum ſcabiem cum decocto lupino: & chamæleõte herba mire ſanat. Cruda amurca podagras foueri utiliſſimum.

De foliis oleaſtri: & oenãthino oleo: & cicino: & amygdalino: & laurio: & myrteo: chamæmyrſino: & cupreſſino: & citreo: & caryno. CA. IIII.

Oleaſtri foliorum eadem natura. Spodiumq; e cauliculis uehemẽtius inhibet rheumatiſmos. Sedat inflammationes oculorum. Purgat ulcera: alienata explet: excreſcẽtia leniter erodit. Siccat: & ad cicatricem perducit: cætera ut in oleis. In hoc autẽ peculiare: ꝙ folia decoquuntur ex melle: danturq; coclearibus contra ſanguinis excreationes. Oleũ tñ acrius: atq; efficacius: & os quoq; colluiť illo. Ad dẽtiũ infirmitatẽ ĩponunť folia: & paronychiis: & carbũculis: & cõtra oẽm collectionem cũ uino. Iis uero quæ purgãda ſint: cũ melle. Miſcentur oculoꝝ medicamẽtis: & coctũ folioꝝ: & ſuccus oleaſtri. Vtiliter ẽt auribus inſtillať cum melle: uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinunť & epinyctides. itẽ cũ farina ordeacea uenter. in rheumatiſmo cũ oleo: capitis doloribus. Cutẽ ĩ capite ab oſſibus recedẽtẽ cauliculi decocti: & cũ melle ĩpoſiti cõprimũt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunr aluum. Toſti aũt & cũ melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinã ex olei gñibus hæc pertinenr. Vtiliſſimũ eſt omphacinum: proxime: uiride. Præterea q̃ maxime recens: niſi cum uetuſtiſſimum quæritur: tenue: odoratum: quodq; nõ mordeat: e diuerſo q̃ in cibos eligitur. Omphaciũ prodeſt gingiuis. Si contineatur in ore: colorẽ

dentium custodit magis q̃ aliud:sudores cohibet. Oenanthino idem est effectus: qui rosaceo.
Omni autem oleo mollitur corpus:uigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget
ulcerum incrementa.Fauces exasperat.Et uenena oĩa cohibet:hebetatq;. Præcipue psimypthii:
& gypsi in aqua mulsa. Aut ficorum siccarum decoctum potum contra meconium.Ex aqua cõ-
tra cantharidas:buprestin salamandras:pityocápas. Per se potũ:redditũq; uomitionibus. Cõtra
omnia supradicta laudatissimum:& lassitudinũ:perfrictionũq; refectio est. Tormina calidũ po-
tum cyathis.vi.magisq; ruta simul decocta pellit.Itẽ uentris animalia.Soluit aluum heminæ mẽ-
sura cum uino:& calida aqua potum:aut ptisanæ succo. Vulnenariis emplastris utile.Faciẽ pur-
gat.Bubus infusum per nares donec ructent:inflationem sedat. Vetus autem magis excalfacit
corpora:magisq; discutit sudores.Duritias magis diffundit.Lethargicis magis auxiliare & incli-
nato morbo.Oculorum claritati confert aliquid cum pari portione mellis acapni.Capitis dolo-
ribus remedium est.Item ardoribus in febri cum aqua: & si uetusti non sit occasio: decoquitur:
ut uetustatem representet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ men-
sura.Priuatim dicitur purgare præcordia.Prodest & articulorum morbis:duritiis omnibus uul-
uis auribus:ambustis.Cum cinere uero muricum sedis inflammationibus:item psoræ.Colorem
cutis cõmendat:capillumq; fertili natura euocat.Semen ex quo fit:nulla animans attingit.Elly-
chnia ex uua fiunt claritatis præcipue.Ex oleo lumẽ obscurum propter nimiam pinguitudinẽ.
Folia igni sacro illinuntur ex aceto.Per se autem recentia mammis & epiphoris.Eadem decocta
in uino inflammationibus cum polenta & croco.Per se autẽ triduo imposita faciẽ purgant. Ole-
um amygdalinum purgat:mollit corpora:cutem erugat:nitorem commendat:uaros cum melle
tollit in facie.Prodest & auribus cum rosaceo:& melle:& mali punici germine decoctum. Ver-
miculosq; in his necat:& grauitatem auditus discutit:sonos incertos: & tinnitus : obiter capitis
dolores:& oculorum. Medetur furunculis:& a sole ustis cum cæra. Vlcera manantiã:& furfures
cum uino expurgat:condylomata cum meliloto. Per se uero capiti illitũ somnũ allicit. Oleũ lau-
rinum utilius quo recentius:quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria:& ideo paralyticis:spa-
sticis:ischiadicis:suggillatis:capitis doloribus inueteratis distillatiõibus:auribus in calice punici
calfactum illinitur.Similis & myrthei olei ratio:astringit:indurat:medetur gingiuis:dentiũ do-
lori:dysenteriæ:uuluæ exulceratæ:uesicis:ulceribus uetustis uel manantibus cũ squamma æris
& cæra.Item eruptionibus:ambustionibus. Attritas sanat & furfures rhagadas:condylomata:ar-
ticulos luxatos:odorem grauem corporis. Aduersatur cantharidi:bupresti:aliisq; malis medica-
mentis:quæ exulcerando nocent. Chamæmyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinũ
oleum eosdem effectus habet quos myrteum:item citreum.E nuce uero iuglandium:quod ca-
rinum appellauimus: alopeciis utile est:& tarditati aurium infusum.Itẽ capitis doloribus illitũ.
Cæterum iners & graue sapore corpori. Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit:totus mo-
dus deperit.Ex cnidio grano factum eandem uim habet quam cicinum.Ex lentisco factum uti-
lissimum acopo est.Ideq; proficeret æque ut rosaceum:ni durius paulo itelligeretur. Vtũtur eo
& contra nimio sudores:papulasq; sudorum.Scabiem iumẽtorum efficacissime sanat. Balaninũ
oleũ repurgat uaros:furunculos:lentigines:gingiuas.Cypros qualis esset:& quemadmodũ ex ea
fieret oleũ:docuimus.Natura eius excalfacit:emollit neruos:Folia stomacho illinũtur:& uuluæ
concitatæ succus quoq; eoꝝ apponitur.Folia recentia commanducata:ulceribus in capite ma-
nantibus.Itẽ oris medentur collectionibus:condylomatis.Decoctum folioꝝ ambustis:& luxa-
tis prodest.Ipsa russant capillum tusa:adiecto strutei mali succo.Flos capitis dolores sedat cum
aceto illitus.Idem combustus in cruda olla nomas sanat : & putrescentia ulcera per se uel cum
melle.Odor floris olet:qui somnum facit. Astringit gleucinum & refrigerat eadem ratione:qua
& oenanthinum. Balsaminum longe preciosissimum omnium:ut in unguentis diximus:contra
omnes serpentes efficax.Oculorum claritati plurimum confert:caliginẽ discutit.Itẽ dyspnoeas:
collectiones omnes duritiasq; lenit.Sanguinem densari prohibet:Vlcera purgat:auribus:capitis
doloribus:tremulis:spasticis:ruptis perquam utile.Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres
cum horrore uenientes perunctis leuiores facit. Vtendum tamen modice: quoniam adurit:au-
getq; uitia non seruato temperamento. Malobathri quoq; naturam & genera exposuimus.Vri-
nam cit. Oculorum epiphoris uino expressum utilissime imponitur.Item frõtibus dormire uo-
lentibus.Efficacius si & nares illinantur:aut si ex aqua bibatur.Oris halitus:& suauitatem com-
mendat linguæ subditum folium:sicut & uestium odorem interpositum. Hyoscyaminum emol-
liendo utilius est:neruis inutile.Potum quidem cerebri motus facit. Therminũ e lupinis emol-

sit proximum rosaceo effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum phthiriases longa ualitudine contractas tollit. Scabritiasque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium dolores sanat:& ulcera quæ serpunt:& quæ cacoethe uocant ulcera. Lilinum:quod & phyllinum & syrium uocauimus:renibus utilissimum est:sudoribusq; euocandis:uuluæ mollienda:concoquendisq; intus. Seleucicũ neruis utile esse diximus. Sicut herbaceum quoq;:quod eugubini circa flaminiam uiam uendunt. Eleomeli:quod in syria ex ipsis oleis manare diximus:sapore melleo nõ sine nausea aluum emollit:bilem præcipue detrahit:duobus cyathis in hemina aquæ datis:qui bibere torpescunt:excitanturq; crebro. Pugnatores certaturi p̃sumunt ex eo cyathum unum. Pissino oleo usus est passim ad quadrupedum scabiem. Est autem uitibus oleisque proxima nobilitas palmis:inebriant recentes:capitis dolorem afferunt:minus siccæ. Nec quantũ uidetur utiles stomacho:tussim exasperant:corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas:sitim sedandam:in quem usum præferebant thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus utiles:in cibo maxime. Illinuntur caryotæ stomacho:uesicæ:uentri:intestinis. Cum cotoneis & cæra & croco suggillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt:miscenturque collyriis:& caliblephara faciunt addito nardo. ad tussim

De myrobalano palma:& de palma elate. CA. V.

Palma quæ fert myrobalanum probatissima in ægypto. Ossa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & menses sistit in uino austero:& uulnera conglutinat. Palma elate siue spathe medicinæ confert germina:folia:corticem. Folia iponuntur præcordiis:stomacho:iocineri:ulceribusq;:quæ serpunt cicatrici repugnantia. psoras cortex eius tener cum resina & cæra sanat diebus.xx. Decoquitur & ad testium uitia. Capillum denigrat suffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renum uitiis:& uesicæ:& præcordiorum. Capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluxionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficacissimus.

Medicīæ ex singulo℞ gene℞ flore:foliis:fructu:ramis:cortice:ligno:succo:radice:ciere. C. VI.

Proximæ uarietates generum medicinarumq;:quæ mala habent. Ex iis uerna acerba stomacho inutilia sunt. Aluum uesicam circũagunt. Neruos lædũt cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamen duntaxat matura prosunt sanguinem excreantibus:ac dysentericis:cholericis:cœliacis. Nõ idem possunt decocta:quoniam amittũt constringentem illam uim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus:& tum decoquunť in aqua cælesti:ad eadem quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat:cocta in uino & illita cum cæra. Alopeciis capillum reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur:aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adiiciunt:stomachoq; id utilius faciũt. Quæ uero in melle condiuntur cocta:quidam ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus:orthopnoicis:hydropicis prodest. Item mammis condylomatis:uaricibus. Flos & uiridis & siccus inflammationibus oculorum:excreationibus sanguinis:mensibus mulierum. Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tussis:utilis & cœliacis & iocineri. Decocto quoq; eorum fouentur:si procidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis: quod melinum uocauimus quotiens non fuerint in humidis nata. ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt. Minus utilia struthia quamuis cognato. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur:ita ut qui facit dicat quæ capiat:& cuius causa. Sic adalligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia stomachũ & uentrem soluunt siticulosa:æstuosa:sed neruos non lædunt. Orbiculata sistunt aluum:& uomitiones:& urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis acerbis:aluumq; sistunt. Sane in hũc usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenum in uino bibuntur:uel ipsa uel semen. Faciũt oris suauitatem decocto eorum colluto:aut succo expresso. Horum semen edendum præcipiũt in malacia pregnantibus. Ipsa uero contra infirmitatem stomachi:& non nisi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nunc iterare superuacuum. Ex iis dulcia:quæ apyrina alio nomine appellauimus:stomacho inutilia habentur:inflationes pariunt:dentes:gingiuasque lædunt. Quæ uero sapore proxima uinosa diximus:parum nucleum habentia:utiliora paulo intelliguntur. Aluum sistunt & stomacho duntaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime danda q̃q̃ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauetur æque uomitionibus: ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne mustum quidem:sed protinus uinum aperuit natura.

Vtrunq; uero asperiore cortice. Hic acerbus in magno usu. Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob id malicorium appellát medici. Vrinā cieri eodé monstrant: mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dentes stabilire. Expetitur in grauidaꝝ malacia: & quoniá gustatu moueat infanté. Diuiditur malū: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis: & sanguiné excreátibus. Ex acerbo fit medicamétū: quod stomatice uocatur: utilissimū oris uitiis: narium: aurium: oculorū caligini: pterygiis: géitalibus: & iis quas nomas uocant: & quæ in ulceribus excrescunt. Contra leporé marinū. hoc modo acinis detracto cortice tusis succoq; decocto ad tertias dein cum croci: & aluminis scissi myrrhæ mellis attici selibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tūduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine ad uirilitatis: & sedis uitia: & omnia quæ lycio curantur: aures purulentas: epiphoras incipiétes rubras maculas. In manibus rami punicorum serpentes fugant. Cortice punici ex uino decocti & impositi perniones sanantur. Contusum malū ex tribus heminis uini decoctū ad hemina: tormia & tineas pellit. Punicū in olla noua operculo indito: in furno tostum: & contritū potūq; in uino sistit aluum: discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipiétis cytinus uocatur a græcis: miræ obseruationis multorum experimento. Si quis unum ex iis solutus uinculo omni cinctus & calciatus: atq; etiam annuli decerpserit duobus digitis pollice: & quarto sinistræ manus: atque ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additū deuorauerit ne denre contingat: affirmatur nullam oculorum imbecillitaté passurum eo anno. Iidem cytini siccati tritiq; carnes excrescétes cohibent. Gingiuis & dentibus medentur. Vel si mobiles sint: decocto succo. Ipsa corpuscula trita ulceribus: quæ serpunt putrescuntue: illinuntur. Ité oculorum inflammationi: intestinorumq;: & fere ad omnia quæ cortices malorum. Aduersatur scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiamq; priscorum: qui omnia scrutati nihil intentatū reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt: antequá scilicet malū ipsum prodeat: erumpétes: quos balaustium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses fœminarum: sanát oris ulcera: tonsillas: uuam: sanguinis excreationes: uentris: & stomachi solutiones: genitalia ulcera: & quacunq; in parte manátia. Siccauere etiam ut sic quoq; experirentur. Inueneruntq; tusoꝝ farina dysentericos a morte reuocari. Aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti tusiq; stomachū iuuant. Cibo aut potione insperst bibuntur ex aqua cælesti ad sisté dam aluum. Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pōdere. Eadem discocta in aqua: quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicū a similitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ somnos faciunt. Semine poto aquá: quæ subierit cuté siccat. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

vel ut tusis

De pyris: & eorum obseruationibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & erineo: & aliorum generibus medicinæ. CA. VII.

Pyroꝝ oĩum cibus etiam ualentibus onerosus: ægris quoque uini modo negat̃. Decocta eadé mire salubria & grata: præcipue crustumina. Quæcunque uero cū melle decocta stomachū adiuuát. Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda corpoꝝ uitia: & decocto eoꝝ ad duritias utunt̃. Ipsa aduersant̃ boletis atque fungis: pellūtque pōdere & pugnante succo. Pyꝝ siluestre tardissime maturescit. Cōcidit̃: suspensūque siccat̃ ad sistendá aluū: quod & decoctū eius potū præstat. Decoquunt̃ & folia cū pomo ad eosdé usus. Pyroꝝ ligni cinis contra fungos etiamnū efficacius proficit. Mala pyraque portatu iumentis mire grauia sunt uel pauca. Remedio aiunt esse: si prius edenda dentur aliqua: aut utique ostendant̃. Fici succus lacteus aceti naturam habet. Itaq; coaguli mō lac contrahit. Excipit̃ ante maturitaté pōi: & in umbra siccat̃ ad aperienda ulcera: cienda menstrua appositus cū luteo oui: aut potus cum amylo. Podagris illinit̃. Cum farina fœnograeci & aceto. Pilos quoque detrahit: palpebrarūque scabiem emédat. Ité lichenas & psoras: aluū soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum: uesparumque & similium uenenis: priuatim scorpionū. Idem cū axungia uerrucas tollit. Folia & quæ nō maturuere fici: strumis illinuntur: oĩbusque: quæ emollienda sunt discutiendaue. Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanquam infricando lichenæ & alopecis: & quæcūque exulcerari opus sit: & aduersus canis morsus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponūt̃. Iidé cū melle ulceribus: quæ cæria uocant̃: illinunt̃. Extrahunt infracta ossa cū papaueris foliis siluestris: Canum rabiosoꝝ morsus folio trito ex aceto restringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furūculis: muris aranei morsibus cum cæra. Cinis earum e foliis gangrenis: consumédis que quæ excrescūt. Fici maturæ urinam ciunt: aluū soluunt: sudoré mouent: papulasque. Ob id

autumno insalubres:quoniā sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt.Nec stomacho inu
tiles.Sed ad breue tēpus.Nec uoci cōtrariæ intelliguntur.Nouissimæ salubriores q̄ primæ.Me-
dicatæ uero nonnunquā iuuenū uires augent.Senibus meliorem ualitudinē faciunt: minusque
rugarum.Sitim sedant.Calorē refrigerant.Ob id non negandæ in febribus constrictis: quas ste
gnas uocāt.Siccæ fici stomachum lædūt.Gutturi & faucibus magnifice utiles.Natura iis excal-
faciendi.Sitim afferunt. Aluum molliunt.Rheumatismis eius & stomacho contrariæ.Vesicæ sp
utiles:& anhelatoribus:ac suspiriosis.Itē iocinerum:renū:lyenū uitiis.Corpus & uires adiuuant:
ob id ante athletæ hoc cibo pascebantur.Pythagoras exercitator primus ad carnes eos transtu-
lit.Recolligentibus se a longa ualitudine utilissimæ.Itē comitialibus & hydropicis.Omnibusq;
quæ maturanda aut discutienda sunt:imponūtur.Efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ
cū hysopo pectus purgant:pituitam:tussim ueterē.Cum uino autē ad sedē:& tumorem maxilla
rum:& furunculos:panos:parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earū fouere fœminas.
Decoctæ quoq; eædem cum fœnogræco utiles sunt pleureticis:& peripneumonicis. Cum ruta
coctæ torminibus profūt:tibiarum ulceribus.Cum æris flore:& spasticis & pterygiis.Cum puni
co malo ambustis:pernionibus.Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cum absinthio & farina
hordeacea nitro addito. Aluum soluunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinū-
tur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ & impositæ.Carcinomati:si sine ulcere est:quam pin-
guissimā ficū īponi:pene singulare remediū est:itē phagedene.Cinis non ex alia arbore aciē pur
gat acrior:conglutinat:replet:astringit.Bibit & ad discutiendū sanguinē concretum.Itē pcussis:
præcipitatis.Conuulsis ruptis:cineris cyathis singulis aquæ & olei datur tetanicis:& spasticis.Itē
potus uel infusus cœliacis dysentericis.Et si quis eo cū oleo perūgatur:excalfacit.Itē cū cæra:&
rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit.Lusciosos ex oleo illitus emendat:
dentiumq; uitia crebro fricatu.Produnt etiam siquis inclinata arbore supino ore aliquē nodum
eius morsu abstulerit nullo uidente:atq; in aluta illigatum lycio e collo suspenderit: strumas &
parotidas discutit.Cortex tritus cū oleo uentris ulcera sanat.Crudæ grossi uerrucas:& thymos
nitro farinaq; additis tollūt.Spodiiq; uicē exhibet fruticū a radice exeūtiū cinis.Bis tostus adie-
cto psimmythio digeritur in pastillos ad ulcera oculorū:& scabritiam.Caprificus etiamnū mul
to efficacior fico.Lactis minus habet.Surculo quoq; eius lac coagulatur in caseum. Exceptum
id coactumq; in duritiam:suauitatē carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miscet exulcerato
riis medicamentis.Aluum soluit:uuluā cum amylo aperit.Pota menses cit cum luteo oui. Poda
gris cum farina fœnogræci illinit.Lepras:psoras:lichenas:lentigines expurgat.Itē uenenatorum
ictus:& canis morsus.Dentiū quoq; dolori hic succus appositus in lana prodest:aut in cauis eo-
rū additus.Cauliculi & folia admixto eruo cōtra marinorū uenena psunt.Adiiciunt & uinum.
Bubulas carnes additi caules magno lignorū cōpēdio percoquūt.Grossi illitæ strumas:& osium
collectionē emolliunt & discutiunt:aliqtenus & folia.Quæ mollissima sunt ex iis cū aceto ulce
ra manantia:& epinyctidas:& furfures sanant.Cum melle itē & foliis cæria sanant:& canis mor-
sus.Recentes cū uino phagedenas.Cū papaueris foliis ossa extrahūt.Grossi caprifici inflāmatio
nes discutiunt suffitu.Resistunt & sanguini taurino poto:& psimmythio & lacti coagulato po-
tæ.Itē aqua decoctæ atq; illitæ parotidas sanāt.Cauliculi aut grossi eius q̄ minutissimæ ad scor-
pionū ictus e uino bibunt.Lac quoq; instillat plagæ:& folia īponuntur.Itē aduersus muremara
neum.Cauliculorū cinis uuam faucium sedat.Arboris ipsius cinis ex melle:rhagadia.Radix de-
feruefacta in uino dentium dolores.Hyberna caprificus in aceto cocta & trita impetigines tol-
lit.Illinunt ramenta rami sine cortice q̄ minutissima ad scobis modum.Caprifico quoq; medici
næ unius miraculum additur.Corticem eius impubescentē puer impubis si defracto ramo de-
trahat dentibus medullā ipsam adalligatam ante solis ortum prohibere strumas.Caprificus tau
ros quālibet feroces collo eorū circundata in tantum mirabili natura compescit:ut immobiles
præstet.Herba quoq; quam græci erineon uocant:reddenda in hoc loco propter gentilitatem. uel rabidā naturam
Palmo alta est cauliculis quinis fere ocimi similitudine:flos candidus:semen nigrum:paruum:
tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur.Manat lacte multo & dulci.Herba perq̄
utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia resistunt uenenis.Pruni folia tonsillis:gingiuis:
uuæ prosunt in uino decocta:& subinde ore colluto.Ipsa pruna aluum molliunt: stomacho ue-
ro utilissima:sed breui momento. Vtiliora persica:succusq; eorum etiamnum in uino aut in ace
to expressus.Nec est alius eis pomis innocentior cibus.Nusquam minus odoris. Succi plus:qui
tamen sitim stimulet.Folia eius trita illita hemorrhoiam sistunt.Nuclei persicorum cum aceto

& oleo:capitis doloribus illinuntur.Siluestrium quidem prunorum baccæ:uel e radice cortex in uino austero si decoquantur ita:ut triens ex hemina supersit:aluum & tormina sistūt.Satis ē singulis cyathos decocti sumi:Et in iis & satiuis prunis est limus arborum: quem græci lichen appellant:rhagadis & condylomatis mire utilis.Mora in ægypto & cypro sui generis(ut diximus) largo succo abundant.Summo cortice desquammato altiore plaga sicca mirabili natura.Succus aduersatur ueneni serpētium.Prodest dysentericis.Discutit panos omnesq͂ collectiones. Vulnera conglutinat:capitis dolores sedat:item aurium.Splenicis bibitur.Illinitur & contra perfrictiones.Celerrime teredinē sentit.Nec apud nos succo usus minor.Aduersatur aconito:& araneis in uino potū.Aluum soluit.Pituitasq͂ ac tineas & similia uentris animalia extrahit.Hoc idem præstat & cortex tritus.Folia tingunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice simul coctis in aqua cælesti.Pomi ipsius succus aluum soluit protinus.Ipsa poma ad præsens stomacho utilia:refrigerant:sitim faciunt.Si non superueniat alius cibus:intumescūt. Ex immaturis succus: sistit aluū: ueluti animalis alicuius in hac arbore obseruandis miraculis:quæ in natura eius diximus.Fit ex pomo panchrestos stomatice :eadem arteriace appellata hoc modo.Sextarii tres succi e pomo leui uapore ad crassitudinem mellis rediguntur.Post additur omphacii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim:croci.xi.Sed hæc simul mixta uel trita miscentur decocto.Neque est aliud oris:arteriæ:uuæ:stomachi iucundius remedium.Fit & ex alio modo.Succi sextarii duo mellis attici decoquuntur ut supra diximus.Mira sunt præterea:quæ produnť.Mora germinatione prius q͂ in folia exeant:sinistra decerpi iubentur futura poma:rhicinos græci uocant. Hi terram si non attigere:sanguinē sistunt adalligati:siue ex uulnere fluat:siue ore:siue naribus:siue hemorrhoidis. Ad hoc seruātur repositi.Idem præstare & ramus dicitur:luna plena defractus:incipiēs fructum habere. Si terram nō attigerit priuatim mulieribus alligatus lacerto contra abundātiā mensium.Hoc & quocūq͂ tēpore ab ipsis decerptum ita: ut terram non attingat:adalligatumq͂ existimāt præstare. Folia mori trita:aut arida decocta:serpentium ictus imponunť. Ad idemq͂ potu proficit.Scorpionibus aduersatur e radice corticis succus ex uino aut posca potus.Reddēda est antiquorum compositio.Succum expressum pomi maturi īmaturiq͂ mixtum coquebant ī uase æreo ad mellis crassitudinē.Aliqui mirrha adiecta:& cupresso præduratum uas sole torrebant:permiscētes spatha ter die.Hæc erat stomatice:quæ & uulnera ad cicatricem perducebat. alia ratio:succum siccato exprimebant pomo multum sapori obsoniorum conferente.In medicina uero contra nomas:& pectoris pituitas:& ubicunq͂ opus esset astringi uiscera.Dentes quoq͂ colluebant eo.Tertiū genus succi foliis & radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda.Imponuntur & per se folia.Radix per messes incisa succum aptissimum dentiū dolori collectionibusq͂ & suppurationibus habet.Aluum purgat.Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt.Cerasia aluum molliunt:stomacho inutilia.Eadem siccata aluum sistunt. Vrinam ciunt.Inuenio apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis : in tantum leuari aluū: ut pedes morbo liberentur.Mespila exceptis setaniis:quæ malo propriorem uim habēt:reliqua astringunt stomachum:sistuntq͂ aluum.Item sorba sicca.Nam & recentia stomacho & aluo citæ prosunt.

Pōdus sextario℞ duo rū aut myrrhæ sextarii unius croci unius

De pineis & amygdalis:& nuce auellana: & de nuce iuglande:& de pistaciis:& castaneis:& siliqs:& cornu:& unedone:& lauro. CA. VIII.

Vces pineæ:quæ resinā habent contusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidium decoctæ sanguinis excreationi medentur:ita ut cyathi bini bibantur ex eo.Cortex e pino in uino decoctus contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant:& achrimoniā stomachi: rosionesque:& contrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirilium roborant:rēibus: & uesicæ utiles.Fauces uidētur exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua:aut uino:aut passo:aut balanorum decocto.Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ.Item ad uesicæ ulcera & renū:quoniam & urinam cient.Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremque hylariorem facit.Nuces ipsæ somnum faciunt & auiditatem.Vrinam & menses ciunt.Capitis dolori illinuntur:maximeque in febri:si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario:& sanguinem sistunt.Cū amylo & menta lethargicis comitialibusque prosunt.Capite peruncto epinyctidas sanant e uino uetere ulcera putrescentia:Canum morsus cum melle.Et furfures ex facie ante potu præparata.Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ.Et sæpe ex ecligmate cū resina terebinthina.Calculosis & difficili urinæ in passo:& ad purgandam cutē in aqua

mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eligmate:iocineri:tussi:& colo:cum elelisphaco modice ad-
dito.In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine.Aiunt quoq; quinis fere præsumptis ebrie-
tatem non sentire potores. Vulpesq; si ederint eas nec contingat e uicino aquam lambere:mori. uel ebrieta
Minus ualent in remediis dulces:& eæ tñ purgant:& urinam ciunt.Recentes stomachum iplẽt. tis nõ sen-
Nucibus græcis cum absinthii semie ex aceto sumptis morbus regius sanari dicitur. Item illitis tiri puto
per se uitia sedis.Et priuatim condylomata.Item tussi & sanguinis reiectioni prodest.Nuces iu res
glandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arbo & ipsarum foliorumq; uires in ce-
rebrum penetrant.Hocq; minore momento:sed in cibis nuclei faciunt.Sunt autem recentes iu-
cundiores.Siccæ noxiores: & stomacho inutiles:difficiles concoctu:dolorem capitis inferentes:
Tussientibus inimicæ:& uomituris ieiunis aptæ:tenasmo solo:trahũt enim pituitã.Eædem præ
sumptæ uenena hebetant.Item anginã cum ruta & oleo.Item aduersantur cepis: leniuntq; earũ
saporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo.Itẽ ruta mãmis & luxatis.Cũ
cepa autem & sale & melle canis hominisq; morsui.Putamie nucis iuglandis dens cauus inurit.
Putamẽ combustum tritumq; in oleo aut uino infantium capiti e peruncto nutrit capillum:&
ad alopecias eo sic utuntur.Quo plures quis nuces ederit:hoc facilius tineas pellit. Et quæ per
ueteres sunt nuces gangrenis & carbunculis medent.Itẽ suggillatis. Cortex iuglandium lichenũ
uitio:& dysentericis prodest.Folia trita cum aceto auriũ dolori.In sanctuariis Mithridatis ma-
ximi regis deuicti.Cn.Pompeius inuenit in peculiari cõmẽtario ipsius manu compositionẽ anti
doti e duabus nucibus siccis.Item ficis totidem:& rutæ foliis uigiti simul tritis:addito salis gra
no:& qui hoc ieiunus sumat:nullum uenenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoq; canis
morsus nuclei a ieiuno homine cõmanducati illitiq; præsenti remedio esse dicũtur.Nuces auel-
lenæ capitis dolorem faciunt:& inflationem stomachi & pinguedini corporis conferunt plusq̃
sit uerisimile.Tostæ & distillationi medentur.Tussi quoq; ueteri tritæ: & in aqua mulsa potæ.
Quidam adiiciunt grana piperis.Alii e passo bibunt.Pistacia eosdem usus & effectus hñt:quos
pinei nuclei:præterque ad serpentium ictus:siue edantur:siue bibãtur.Castaneæ uehementer si
stunt stomachi & uentris fluctiones.Aluum ciunt.Sanguinẽ excreantibus prosunt:Carnes alũt.
Siliquæ recẽtes stomacho inutiles.Aluum soluunt.Eædem siccatæ sistũt: stomachoq; utiliores
fiunt.Vrinam ciunt.Syriacas in dolore stomachi ternas in aquæ sextariis decoqunt. Quidã ad
dimidium:eumq; succum bibunt.Sudor uirgæ corni arboris lamina ferrea candente exceptus:
non contingente ligno illitaque inde ferrugo incipiẽtes lichenas sanat.Arbustus siue unedo fru
ctum fert difficilem concoctioni:& stomacho inutilem.Laurus excalfactoriam naturam habet:
& foliis:& cortice:& baccis.Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis con
uenit.Illita uero uesparum crabronumq; & apum.Item serpentium uenenis resistunt:maxime se
pis dypsadis & uiperæ.Prosunt & mensibus fœminarum cum oleo cocta.Cum polenta autem:
quæ tenera sunt trita inflationes oculorum cum ruta:testium cum rosaceo:capitis dolores:aut
cum irino.Quin manducata atq; deuorata per triduum terna:liberant a tussi.Eadem a suspiriis uel uino
trita cum melle.Cortex radicis cauendus grauidis.Ipsa radix calculos rumpit: iocineri prodest:
tribus obolis in uino odorato pota.Folia pota uomitiones mouent.Baccæ menses trahũt appo
sitæ tritæ uel potæ.Tussim ueterem & ortopnoeam sanãt binæ detracto cortice in uino potæ.
Si & febris sit:ex aqua:aut eligmate ex aqua mulsa:aut ex passo decoctæ.Prosunt & phthisicis eo
dem modo:& omnibus thoracis rheumatismis:Nam & excoquunt pituitam:& extrahunt.Ad-
uersus scorpiones quaternæ ex uino bibuntur.Epinyctidas ex oleo illitæ & lẽtigines. Et ulcera
manantia:& ulcera oris:& furfures.Cutis pruriginem succus baccarum emendat & phthiriasin.
Aurium dolori:& grauitati instillatur cum uino uetere & rosaceo.Perunctos eo fugiunt uenena
ta omnia.Prodest & contra uenenatorum ictus potus.Maxime autem eius laurus: quæ tenuio-
ra habet folia.Baccæ cum uino serpentibus & scorpionibus & araneis resistunt.Ex oleo & aceto
illinuntur:& lyeni & iocineri.Gangrenis cum melle:& in fatigatione etiam aut perfrictione suc-
co eo perungi nitro adiecto prodest.Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radice
acetabuli mensura pota in aqua.Efficacius recentem q̃ aridam.Quidam aduersus scorpionum
ictus decem baccas dari iubent potui.Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo bac
carum foliorumue decoqui in aquæ sextariis tribus ad tertias:eamque calidam gargarissare: &
in capitis dolore impari numero baccas cum oleo conterere:& calfacere.Laurus delphicæ folia
trita olfactaque subinde pestilentiæ contagia prohibent: tanto magis si & urantur. Oleum ex
delphica ad cærata:acopumque:ad perfrictiones:discutiẽdos neruos:laxandos lateris dolores:

febresq; frigidas utile est.Item ad aurium dolorem:in mali punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarissatione:pota alui dolores: itestinorumque. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusque illita noctibus. Proxime ualent cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit:mensesque eodem mō pota. Daphnoides siue iis nominibus:quæ diximus siluestris laurus ꝑdest:aluū soluit:recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæue purgationis causa summuntur.

De myrto satiua:& myrtidano:& de myrto siluestri. CA. IX.

Yrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̄ nigra. Semen eius medet sanguiné excreantibus. Item contra fungos in uino potum. Odorem oris commendat uel pridie commanducatum. Item apud Menandrum synaristusin hoc edunt. Datur & dysentericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis sanat cum uino subferuefactum. imponitur lippitudini cum polenta: Et cardiacis in mamma sinistra. Et contra scorpionis ictus in mero:& ad uesicæ uitia capitis dolores:& ægylopas: ante q̄ suppurent. item tumoribus. Exemptisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluū sistit. Vrinas cit. Ad eruptiones pustularū pituitæq; cū cærato illinitur:& contra phalangia capillū denigrat. Lenius succo oleū est ex eadē myrto & uinū:quo nunq̄ inebriatur. Inueteratūq; sistit aluū:& stomachū:tormina sanat:fastigium abigit. Foliorū arentiū farina sudores cohibet inspersa:uel in febri. Vtilis & cœliacis:& procidētiæ uuluarū sedis uitiis: ulceribus manātibus:igni sacro fotu:capillis fluētibus:furfuribus:itē aliis eruptionibus:ambustis. Addit quoq; in medicamēto:qđ liparas uocāt:eadē de cā:qua oleum ex iis efficacissimū ad ea:quæ in húore sunt:tanq̄ i ore & uulua. Folia ipsa fungis aduersant trita ex uino:cū cæra uero articularibus morbis & collectionibus. Eadē in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dant. Siccant i farina quæ inspergitur ulceribus:aut hemorrhoiæ. Purgant & lētigines:pterygia & paronychia: & epinyctidas:cōdylomata:testes:tetra ulcera. item ambusta cū cærato. Ad aures purulētas & foliis crematis utunt & succo decocto. Cōburunt & in antidota. Itē cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno:dein triti ex uino:& ambustis foliorū cinis medet:inguen ne intumescat ex ulcere:satis est surculū tm̄ myrti habere secū:nec ferro nec terra cōtactum. Myrtidanū diximus quō fiert. Vuluæ prodest appositū fotu:& illitu. Multo efficacius & cortice:& folio:& semine. Exprimit & foliis succus molissimis in pila tusis adfuso paulatī uino austero. Alias aqua cælesti:atq; ēt expresso utunt ad oris sedisque ulcera uuluæ:& uentris. Capillorū nigritiā: malarū perfusiones:purgationes lētiginū:& ubi cōstringēdū aliqd est. Myrtus siluestris:siue oxymyrsine:siue chamæmyrsine baccis rubētibus:& breuitate a satiua distat. Radix eius in honore est:decocta uino ad renū dolores pota. Et difficili urinæ:præcipueque crassæ & grauiter olenti. Morbo regio:& uuluarum purgationi trita cū uino. Cauliculi quoque incipiētes asparagorū mō in cibo sumpti:& i cinere cocti. Semē cum uino potū aut oleo aut aceto calculos frangit. itē in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat:& potum morbum regium. Castor oxymyrsinem myrti foliis acutis:ex qua fiunt ruri scopæ:ruscum uocauit:ad eosdem usus. Et hactenus habét se medicinæ urbanarum arborum. Transeamus ad siluestres.

uel Menandri

uel alephas

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIIII. PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus. CA. I.

E siluæ quidem horridiorque naturæ facies medicinis carent:sacra illa parente rerū oīum nusq̄ non remedia disponente homini:ut medicina fieret etiā solitudo ipsa:sed ad singula illius discordiæ atq; cōcordiæ miraculis occursantibus. Quercus & olea tā pertinaci odio dissident:ut altera in alterius scrobe depactæ moriant. Quercusue ro & iuxta nucē iuglandē. Pernicialia & brassicæ cū uite odia. Ipsūq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano arescit. Qui & annosas iā & quæ sternant arbores:difficilius cædi:ac celerius iarescere tradūt:si prius manu q̄ ferro attigant. Pomorū onera a iumētis statim sentiri:ac nisi prius ōndantur iis:q̄uis pauca portent:suda-

ł marcescere

re illico. Ferulæ asinis gratissimæ sunt in pabulo: cæteris uero iumentis ꝑsentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur: cui & ferula. Surdis etiá rerum sui cuiq; sunt uenena: ac minimis quoq;. Phylira coci: & poline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidiú sal temperat. Nitrosæ: aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut itra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostratis concordia ualentiú. Pix oleo extrahitur: quando utrúq; pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur quando utrúq; aquas odit. Gúmi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua. innumera præterea alia: quæ suis locis dicetur assidue. Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine ìpendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & ingenioꝝ capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis ꝑmittitur uita. Statim cōpositiones: & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atq; india in medio æstimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari importatur: cum remedia uera quottidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petatur herba: uel frutex quæratur: nulla artium uilior fiat. ita est profecto: magnitudo populi romani ꝑdidit ritus: uincédoq; uicti sumus. Paremus externis: & una artium imperatoribus quoq; imperat. Verum de his alias plura.

uel Cú his aceto facilius eluitur atramétú.

Lotos. CA. II.

LOton herbam: itemq; ægyptiam eodem nomine: alias & syrticam arborem diximus suis locis: hæc lotos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino prosunt dysentericis: menstruis: uertigini: comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum his ramentis nihil esse amarius: fructuque dulcius. Fit & e scobe eius medicamentum: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastilos: dysentericis utilissimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. CA. III.

GLans intrita duritias: quas cacoethe uocant cú falsa axungia sanat: uehemétioresq; lichenas. In oíbus cortex ipse: corticiq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat cœliacos. Dysentericis ét illinitur: uel ipsa glans. Eademq; resistit serpentium ictibus: rheumatismis: suppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino serpétis plagæ. Datur ex uino dysentericis.

uel iliacos

De cocco ilicis & galla: & uisco: pilulis: glande: & de cerri radice & subere. CA. IIII.

EAdem & ilici uis: coccum uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua: & oculis suffusis sanguine instillatur. Est autem genus ex eo in attica fere & asia nascens: celerrime in uermiculum se mutans: quod ideo scolecion uocant: improbántque. Pricipalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidam: perforatam. Item albam: nigrá: maioré: minoré. Vis omnium similis. Optima comagena. Excrescentia in corpore tollit. Prosunt gingiuis: uuæ: oris exulcerationi. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: & unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manantibus: condylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uacantur. In uino autem decoctæ auribus instillantur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones: & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat. Item intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumunt. Eædem crematæ: & aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluasq; procidentes fotu. Omnes capillos denigrant. Viscum e robore præcipuum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusum decoquunt: donec nihil innatet. Quidam commanducantes acini expuunt cortices. Optimum est: quod sine cortice est: quodq; leuissimum: extra foluum: intus porraceum: quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humore siccat. Strumas cú resina & cæra: panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari pondere singulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expolit: si septenis diebus soluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putát prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non attigerit comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare: si omnino secum habeant. Vlcera cōmanducatu imposituq; efficacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex & glans siccat collectiones: suppurationesq;: fluxiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctú eius fotu. Cui & insidere expedit siccandis astringendisue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluétem ex utralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso:& cedro magna:& de cedride:galbano. CA. V.

Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur. Ité cum melle alopeciis. Cupressi folia trita serpentiũ ictibus iponuntur: & capiti cũ polenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cærato illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis:& e uino amineo subacta: pedum ac neruorũ dolores sedant. Pilulæ aduersus serpétium ictus bibuntur. Aut si eiiciatur sanguis: collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tusæ cum axungia & lomento prosunt. Bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina iponunť. Exprimitur succus tusis cũ semine: qui mixto oleo caliginem oculorũ aufert. Ité uictoriati pondere in uino potus illitusq; cũ fico sicca pingui exemptis granis uitia testiũ sanat. Tumores discutit:& cũ fermento strumas. Radix cũ foliis trita potaq; uesicæ & stranguriæ medetur:& contra phalangia. Raméta pota menses ciunt. Scorpionũ ictibus aduersantur. Cedrus magna quã cedrelaten uocant: dat picem: quæ cedria uocatur: détium doloribus utilissimã. Frangit enim eos:& extrahit: dolores sedat. Succus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta conseruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cũ uitam auferat spirantibus: defunctisq; pro uita sit. Vestes quoq; corrũpit:& animalia necat. Ob hoc non censeam in anginis hoc remedio utendũ: neq; in cruditatibus: quod suasere aliqui. Gustu dentes quoq; colluere ex aceto in dolore timuerim: uel grauitati aut uermibus aurium instillare. Portentum est quod tradunt: abortiuũ fieri uenere ante pfusa uirilitate. Phthiriases perungere eo non dubitauerim: itemq; prurigines. Suadent & contra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephantia: si illinanť & ulcera sordida & excrescétia in iis. Auctores quidã & oculorum albugines: caliginesq; inunxere eo. Et cõtra pulmonis ulcera cyathum eius sorbere iusserunt. Ité aduersus tineas. Fit & ex ea oleum: quod pissèleon uocãt: uehemétioris ad omnia eadé usus. Cedri scobe serpétes fugari certũ est. Item baccis tritis cum oleo si qui perungantur. Cedrides hoc est fructus cedri tussim sanant: urinam ciunt: aluũ sistũt: utiles ruptis: conuulsis: spasticis: stranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores marinos eadé: quæ collectionibus supra inflammationibusque. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem: suspiria: rupta conuulsa. Imponitur ischiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis: corpori ab ossibus recedenti. Strumis: articulorum nodis: dentium quoq; doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit:& uuluæ in strangulatu:& stomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appositu uel suffitu. Item ramis hellebori circũlitum atque subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur:& a scorpione percussis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho: uuluasque conuersas corrigit. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. nocere urinæ existimatur.

De ammoniaco & styrace:& spondylio:& sphagno:& terebintho:& chamæpite:& pityusa:& resinis:& picea:& lentisco. CA. VI.

Imilis ãmoniaci natura atq; lachrymæ pbandæ: ut diximus mollit: calfacit: discutit: dissoluit. Claritati uisus in collyriis cõuenit. Pruritum: cicatrices: albugines oculorũ tollit. Dentiũ dolores sedat: efficacius accensum. Prodest dispnoicis: pleureticis: pulmonibus: uesicis: urinæ cruentæ: lyeni: ischiadicis potum. Sic & aluũ soluit. Articulis & podagræ cum pari põdere picis: aut cæræ & rosaceo coctum. Maturat panos: extrahit clauos cũ melle. Sic & duritias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime iponitur: Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis naturam in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxime pinguis: purus: albicãtibus fragmẽtis. Medeť tussi: facibus: pectoris uitiis: uuluæ præclusæ: duricieue laboranti. Cit menses potu: appositúq;: aluum mollit. Inuenio potu modico tristiciam animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emédat ĩfusu: strumas illitu neruorũque nodos. Aduersať uenenis: quæ frigore nocent: ideo & cicutæ. Spondylion una demonstratũ. Infunditur capitibus phreneticorũ:& lethargicorum. Item capitis doloribus longis. Cũ uetere oleo bibitur & in iocinerum uitiis: morbo regio: comitialibus: orthopnoicis: uuluarum strangulatione: quibus & suffitu pdest. Aluũ mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cũ ruta. Flos auribus purulentis efficaciter ĩfunditur. Sed succus

cum exprimitur:integendus est:quoniam mire appetitur a muscis & similibus.Radix de rasa & in fistulas coniecta callum earum derodit.Auribus quoq; instillatur cũ succo.Datur & ipsa contra morbum regium & in iocineris uitio : & uuluarum.Capillos crispos facit perunctο capite. Sphagnos siue sphacos siue bryon:& in gallia ut indicauimus nascitur uuluis insidentium utilis. Item genibus & feminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus.Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime.Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur.Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ.Ventrẽ leniter emollit.Venerem excitat.Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori prosunt.Cinis corticum intertrigini & ambustis.Potus aluum sistit.Vrinam mouet.Suffitu uuluas corrigit.Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachmæ põdere in aqua mulsa pota. Siluas eas duntaxat: quæ picis resinæ quæ gratia raduntur:utilissimas esse phthisicis: aut qui longa ægritudine non recolligunt uires: satis constat.Et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem ægyptiam proficere: plus q̃ lactis herbidos p mõtiũ æstiua potus.Chamæpitis latine a iuga appellatur: diciturq; pp abortus ab aliis thus terræ.Cubitalibus ramis:flore pinus & odore.Altera leuior & incuruæ similis.Tertia eodem odore:& ideo nomine quoq;:paruula coliculo crassitudine digitali:foliis scabris:exilibus:albis:in petris nascens.Omnes herbæ:sed propter cognationem nominis nõ differendæ.Prosunt aduersus scorpionum ictus.Item iocineri illitæ cum palmis:aut cotoneis.Renibus & uesicæ decoctum earum cum farina hordeacea.Morbo quoq; regio:& urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibunt.Nouissima contra serpentes ualet cũ melle.Sic & apposita uuluas purgat.Sanguinẽ densatum extrahit pota.Sudores facit perunctis ea.Peculiariter renibus utilis est.Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cum fico aluum trahentes.Lumborum quoq; dolorem uictoriati pondere in uino finit:& tussim recentem.Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur.Cum honore & pityusa simili de causa dicetur:quam quidam in titymalli genere numerant.Frutex est similis piceæ:flore paruo purpureo.Bilem & pituitam per aluũ detrahit:radix decocti hemina aut seminis ligula i balanis.Folia in aceto decocta:furfures cutis emẽdant.Mãmas quoq; mixto rutæ decocto:& tormina:& serpentium ictus:& in totum collectiones incipientes.Resinam e supradictis arboribus gigni docuimus:& genera eius : & nationes in ratione uini:ac postea in arboribus.Cuius sũmæ spẽs duæ:sicca & liquida.Sicca:quæ in pinu & picea fit.Liquida e terebintho:larice:lentisco:cupresso.Nam & eæ ferunt in asia & syria.Falluntur qui eandem putant esse e picea atq; larice.Picea enim pinguem & turis modo succosam fundit.Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentem.Medici liquida raro utuntur & in ouo fere:Larice propter tussim ulceraq; uiscerum.Nec pinea magnopere in usu.Cæteris non nisi coctis.Et coquendi genera satis demonstrauimus.In arborum differẽtia placet terebinthina odoratissima:atq; leuissima nationum cypria & syriaca utraq; mellis attici colore.Sed cypria carnosior:siccior q;.In sicco genere quærũt ut sit candida:pura:perlucida.In omni autem ut montana potiusq̃ campestris.Item aquilonia potius q̃ ab alio uento.Resoluitur resina ad uulnerum usus: & malagmata oleo in potiones amygdalis amaris.Natura in medendo contrahere uulnera: purgare:discutere:collectiones:item pectoris uitia.Terebinthina illinitur:& eadem callida mẽbrorum doloribus spasticisq; illinitur in sole:totisq; corporibus.Mãgonum maxime cura ad gracilitatem emendandam:spatiis ita laxantium cutem per singula membra:capacioraq; ciborum facienda corpora.Proximum locum optinet e lentisco.Inest ei uis astringendi.Mouet & ante cæteras urinam.Reliquæ uentrem emolliunt.Cruda concoquunt. Tussim ueterem sedant. Vuluæ onera extrahũt etiam suffitæ.Priuatim aduersantur uisco.Panos & similia cum seuo taurino & melle sanãt.Palpebras lentiscina cõmodatissime replicat.Fractis quoq; utilissima:& auribus purulentis:item in pruritu genitalium.Pinea capitis uulneribus optime medetur.

l'breuior

l'coloris

l'crassior

De pice spissa & liqda:& palimpissa:& pissasphaltos:& zopissa:& tæda:& lentisco. CA. VII.

Ix quoq; unde & qbus cõficeretur modis:indicauimus.Et eius duo genera. Spissum liqdũq;.Spissæ utilissima medicinæ ẽ brutia:qm̃ pinguissima & resinosissima:utrasque pbet utilitates.Ob id magis rutila q̃ cæteræ.Id eni quod in hoc adiiciũt: ex mascula arbore meliorem esse:nõ arbitror posse intelligi.Picis natura excalfacit:explet. Aduersat priuatim cerastæ morsibus cũ polenta.Itẽ anginæ cum melle.Distillatiõibus & sternutamentis.Pituitis auribus infunditur cum rosaceo.illinitur cũ cæra.Sanat lichenas.Aluũ soluit. Excreatiões pectoris adiuuat eligmate aut illita.Tõsillis cũ melle.Sic & ulcera purgat.Explet cũ

nua passa & axungia. Carbunculos purgat:& putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cum pineo cortice:aut sulphure. Pthisicis etiam cyathi mensura quidã dederũt:& cõtra ueteré tussim. Rhagadas sedis & pedum:panosq́;:& ungues scabros emendat. Vuluæ duritias & conuersiones odore. item lethargicos:strumas. item cũ farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mãmas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo quam calidissimis impositis. Liquida pix oleumq́; quod pissæleõ uocant:quemadmodum fieret diximus. Quidam iterum decoquũt:& uocant palimpissam. Liquida anginæ perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores:claritatem oculorum: oris circilitiones:suspiriosos:uuluas:tussim ueterem. Et crebras excreationes pectoris:spasmos:tremores:opisthotonos:paralyses:neruorum dolores præstantissimum ad canum & iumentorum scabié. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice:naturaliter ex apolloniatarum agro. Quidam autem ipsi miscent:præcipuum ad scabiem pecorum remedium. Aut si fœtus mammas læserit:naturale optimũ ex eo:quod cum feruet:innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauium. Additur auté in malagmata ad discutiendas collectiones. Tædæ decocto in aceto dentium dolores efficaciter colluunt. Lentisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinam ciunt:aluum sistunt. Decoctum eorum ulceribus quæ serpunt fotu. Illinitur in humidis & igni sacro:gingiuas colluunt. Folia dentibus in dolore atteruntur. Mobiles decocto colluuntur. Capillum tingunt. Lachryma sedis uitiis prodest:cum quid siccari excalfieriue opus sit. Decoctum & e lachryma stomacho utile ructum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastiche lentisci replicandis palpebris:& ad exterendam cutem in facie & smegmata. Adhibetur & sanguinem reiicientibus:tussi ueteri:& ad omnia ammoniaci ui. Medetur & attritis partibus siue oleo e semie eius facto cæræq́; mixto:siue foliis ex oleo decoctis:siue cum aqua uirilia fouetur. Scio Democritum medicũ in ualitudine Considiæ. M. Seruilii consularis filiæ omnem curationé austeram recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum:quas lentisco pascebat.

De platano:& fraxino:& acere:& alba populo:& ulmo:& tilia:& sambuco:& iunipero. C. VIII.

Platani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. X. iiii. pondere omnibus serpentium:& scorpionum uenenis. Item ambustis tusæ:aut cum aceto acri magisq́; scyllite sanguinem omnem sistunt:& lentiginem & carcinomata: melãdrias quoque ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus:& decoctum eorum. Cortex autem in aceto dentium remedium est. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum. Lanugo foliorum:& auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uĩo scorpionũ ictus restinguit. Fraxinus quã uim aduersus serpentes haberet indicauimus. Semen foliis eius inest:quæ medentur iocineris & lateris doloribus in uino. Aquam:quæ subit cutem extrahunt. Corpus obesum leuant onere sensim ad maciem reducentes iisdem foliis cum uino tritis ad uirium portionem. ita ut puero quinque folia tribus cyathis dentur. Robustioribus septem folia quinque cyathis uini. Non omittendum ramenta eius & scobem a quibusdam cauenda prædici. Aceris radix contusa iocineris doloribus utilissime imponitur. Populi albæ uuarum in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Foliorum succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur:quæ i creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto utile. Fundit illa & resinam exiguam:qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor e cauis populi nigræ effluens uerrucas papulasque & attrita corporis tollit. Populi ferunt in foliis guttam:ex qua apes propolin faciũt. Gutta quoq́; aquæ propolis ex qua remedium q̃ efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami uim habent spissandi:& uulnera contrahendi. Corticis utiq́; interior tilia lepras sedat:& folia ex aceto illita. Corticis denarii pondus potũ in hemi na aquæ frigidæ:aluum purgat. Pituitasq́; & aquas priuatim trahit. Imponiť & collectiõibus lachryma. Et uulneribus ambustisq́; decocto fouere prodest. Hũor in folliculis arboris huius nascens cuti nitoré inducit: faciéq́; gratioré pſtat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant:extrahũtque per fistulas. Idem præstant e tilia cortices. Multi corticem commaducatum uulneribus utilissimum putant. Folia trita aq̃ aspersa pedum tumori. Humor quoque e medulla uti diximus castratæ arboris effluens:capillum reddit capiti illitus:defluentesque continet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est: atque oleaster. Folia autem tm̃ in usu:& ad infantium ulcera in ore:& commanducata & deco-

uel ꝑcipi

cta urinam ciunt:menses sistunt illita:sanguinem pota detrahunt.Sabucus habet alterum genus magis siluestre:quod græci chameacten:alii helion uocant malto breuius. Vtriusq; decoctum i uino ueteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est:aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem:maxime recentis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones priuatimq; membranæ:quæ circa cerebrum est:lenit infusus. Acini eius infirmiores q̃ reliqua tingunt capillum. Poti acetabuli mensura urina mouent. Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uini decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt:hoc est foliorum decocto insidetium. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluunt. Resistunt folia & serpentium ictibus in uino pota. Podagris cum seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illiti. Iidemq; in aqua macerantur:ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur:muscæ necantur. Boa appellatur morbus papularum cum rubent corpora:sambuci ramo uerberatur. Cortex iterior tritus ex uino albo potus aluũ soluit. Iuniperus:uel ante cætera omnia excalfacit: extenuat:cedro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior:altera minor. Vtraq; accensa serpentes fugat. Semen stomachi:pectoris:lateris doloribus utile. Inflationes langoresq; discutit. Tusses cõcoquit & duritias. Illitum tumores sistit. item aluum:baccis ex uino nigro potis. item uentris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Vrinas cit. illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuulsis: ruptis:torminibus:uuluis:ischiadicis cum uino albo potum pilulis quaternis:aut decoctis uiginti in uino. Sunt qui & perungant corpus e semine eius in serpentium metu.

De salice:& amerina:& uitilibus:& erice. CA. IX.

Salicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed si prius colligatur: sanguinem reiicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis clauum:& callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat:magis admixto succo suo. Est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum manat in plaga cum floret exciso cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obstet oculis. Item ad spissanda quæ opus sunt:ciendamq; urinam:& ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatiõe ramorum a falce distillans. Ex iis ergo aliquis cum rosaceo in calice punici calfactus auribus infunditur. Vel folia cocta:& cum cæra trita imponuntur: Item podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis foueri neruos utilissimum. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intẽperantiam libidinis coercent:atque in totum auferũt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum psilothrum est. Non multum a salice uitilium usu distat uitex:foliorum quoq; aspectu:nisi odore gratior esset. Sed græci ligon uocant:alii agnon: quoniam matronæ in thesmophoriis atheniensium castitatem custodientes iis foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo assurgit. Minor ramosa foliis candidioribus lanuginosis. Prima arborum album florem mittit cum purpureo:quæ & candida uocatur. Nigra: quæ tantum purpureum: Nascuntur in palustribus campis. Semen potum uini quendam saporem habet:& dicitur febres soluere. Et cum ungãtur oleo admixtum sudorem facere:sic & lassitudines dissoluere. Vrinam ciunt & menses. Caput tentant uini modo:nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt. Hydropicis & lyenibus perquam utiles. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpentium:maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes. Bibitur seminis drachma in uino uel posca:aut duabus foliorum tenerrimorum. Illinuntur & utræque aduersus araneorum morsus uel perunctis tantum. Suffitu quoque aut substratu fugant uenenata. At uenereæ rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalangiis aduersantur:quoꝝ morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos tenericq; cauliculi. Seminis decoctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu:& uuluã etiam suffitu uel apposito. Purgat aluum cũ pullegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile concoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lẽtigines cũ aphronitro & aceto semen sanat: & oris ulcera & eruptiones cum melle. Testium cum butyro & foliis uitiũ. Rhagadas sedis cum aqua illitũ. Luxatis cũ sale & nitro & cæra:& semine & folio. Additur in malagmata neruoꝝ & podagras. Semen instillatur in oleo decoctũ capiti in lethargia & phrenesi. Virgam q in manu habeant aut cictu: negant iter trriginem sentire. Ericen græci uocant fruticẽ nõ multũ a myrice differẽtẽ colore roris marini:& pene folio. Hoc aduersari serpẽtib9 tradũt. Genista quoq; uinculi usu pstat. Flores

apibus gratissimi. Dubito an hæc sit: quam græci auctores sparton appellauere: cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hanc designauerit Homerus: cum dixit nauium sparta dissoluta? Nondum enim fuisse africanum uel hispanum spartum in usu certũ est. Et cũ sutiles fierent naues: lino tamen non sparto unquã sutas. Semen eius: quod græci eodẽ nomine appellant: in foliculis passiolorũ modo nascens: purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiadicis utilẽ cyathi unius potu. Quidã marina aqua macerare malunt: & infundere clystere. Perunguntur eodẽ succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriã utuntur semine. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat. Myricẽ quã & tamaricẽ uocat Leneus similem scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaque melle illita. Arbitrãtur quidã hanc esse tamaricẽ. Sed ad lyenẽ præcipua est: si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoque mirabilẽ eius antipathiã contra solum hoc uiscerum faciunt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibant sues: sine lyene inueniri. Et ideo homini splenetico cibũ potũque dant in uasis ex ea factis. Grauis autẽ auctor in medicina uirgã ex eadẽ fractam: ut neque terram neque ferrum attingeret: sedare uentris dolores asseuerauit impositam: ita ut tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infœlicẽ eam arborẽ appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec seratur unquã. Corinthus & quæ circa est regio: brianeam uocat. Eiusque duo genera facit. Siluestrẽ plane sterilẽ: alteram mitiorem. Hæc fert in ægypto syriaque etiam abundanter lignosum fructum: maiorẽ galla: asperum gustu: quo medici utuntur uice gallæ: & in compositionibus: quas ãtheras uocant. Lignũ autẽ & flos & folia & cortex in eosdẽ usus adhibẽtur quãquã remissiora. Datur sanguinẽ reiicientibus cortex tritus: & contra profluuia fœminarum: cœliacis quoque. Idem tusus impositusq; collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadẽ & in uino decoquuntur. Ipsa uero adiecta melle gãgrenis illinuntur. Decoctũ eorũ in uino potũ uel ĩpositũ cũ rosaceo & cæra sedat. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentiũ dolorẽ auriumq; decoctũ eorũ salutare est: radix ad eadẽ: similiter folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt: ĩponuntur cũ polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia: & araneos bibitur. Cũ altilũ uero pingui furunculis ĩponitur. Efficax & contra serpentiũ ictus: præterquã aspidũ. Necnon morbo regio: phthiriasi: lendibusq; decoctũ infusum prodest. Abundantiãq; mulierũ sistit. Cinis arboris ad omnia eadẽ prodest: si bouis castrati urinæ ĩmisceatur: uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo gñe urina ea restinctus in umbra conditur. Idẽ cũ libeat accẽdere: resoluitur. Magi & id ex spadonis fieri urina tradiderũt.

De uirga sanguinea: & silere: & ligustro: & alno: & hedera: & cystho: & cisso: & erythrano: & chamæcisso: & smilace: & de clematide. CA, X.

Hec uirga sanguinea fœlicior habet. Cortex eius ĩterior cicatrices: quæ psanauere: aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedãt. Eiusdẽ semen tritũ in oleo phthiriases coercet. Serpẽtes & hunc fruticẽ refugiũt: baculũq; rustici ob id ex eo gerũt. Ligustrũ eadẽ arbor est: quæ in oriẽte cypros: suos ĩ europa usus habet. Succus eius neruis articulis: algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cũ salis mica: & oris exulceratiõi prosunt. Acini contra phithiriasin: itẽ contra intertrigines: foliaue. Sanãt & gallinaceorũ pituitas acini. Folia alni ex feruẽti aq certissimo remedio sunt tũori. Hederæ gña. xx. demõstrauimus. Natura omniũ in medicina anceps. Mẽtem turbat: & caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdẽ neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem sedant: præcipue cerebro: continentiq; cerebrum membranæ utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo tritis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autẽ fronti & decocto eorum fouetur os: caputq; perungitur. Lyeni & pota & illita prosunt. Decoquuntur & contra horrores febrium: eruptionesq; pituitæ: aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenẽ sanant: iocinera aũt illiti. Trahũt & mẽses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiãq; emendat: præcipue albæ satiuæ. Idẽ infusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infunditur etiã purulentis auribus: aut dolẽtibus cũ oleo. Cicatricibus quoq; decorẽ facit: ad lyenes efficacior albæ est ferro calfactus. Satisq; est acinos sex in uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadẽ alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In q curatione uentri quoq; ĩposuisse eos utile est. Hederæ: quam chrisocarpon appellauimus: bacas auri coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquam: quæ cutem subierit: per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos. v. tritos in rosaceo oleo: calfactosq; in cortice pu

nico instillauit dẽtiũ dolori a cõtraria aure. Acini qui croci succũ hñt: præsumpti potu a crapu-
la tutos præstanr. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candi-
diores corymbi poti steriles ét uiros faciũt. Illinit̃ decocta in uino oĩum ulcerum generi: eriam
si cacoetæ sint. Lachryma hederæ psi lothrũ ẽ phthirasinq; tollit. Flos cuiuscũq; generis triũ digi
torum carptu dysentericos & aluũ citam emendar in uino austero bis die potus. Et ambustis il
linitur utiliter cum cæra. Denigrant capillũ corymbi. Radicis succus in aceto potus cõtra phalã
gia prodest. Huius quoq; ligni uase spleneticos bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt: moxq;
comburũt: & ita illinunt ambusta prius perfusa aqua calida. Sunt q & incidant succi gratia: eoq;
utantur ad dentes erosos: frangiq; tradunt proximis cæra munitis: ne ledantur. Gummi etiam ĩ
hedera quærunr: quod ex aceto utilissimũ dentibus promitrunt. Græci uicino uocabulo cisthõ
appellãt fruticem maiorẽ thymo foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus: fœminæ
albet. Ambo prosunt dysentericis: & solutionibus uentris in uino austero trinis digitis flore ca-
pto: & similiter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambustis cũ cæra: & p se oris ulceribus. Sub
his maxime nascitur hypocisthos: quã inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appel
latur similis hederæ: coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis: tãtãq; uim accipiunt: ut san-
guinem urina detrahant. Item chamæcisson appellant hederã nõ attolentẽ se a terra. Et hæc cõ-
tusa in uino acetabuli mensura lyeni medetur. Folia ambustis cũ axungia. Smilax quoq;: quæ ni
cophoros cognominatur: similitudinem hederæ habet: tenuioribus foliis. Coronã ex eo factam
impari foliorũ numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidã duo genera smilacis dixere. Alte
rum ĩmorralitati proximum cõuallibus opacis scandentem arbores comãtibus acinorũ corym-
bis contra uenenata oĩa efficacissimis: in tantum ut acinorũ succo infantibus sæpe instillato nul
la postea uenena nocitura sint. Alterũ genus culta a mare: & in iis gigni nullius effectus. Illã esse
smilacem priorem: cuius lignum ad aures sonare diximus. Similẽ huic aliqui clematida appella-
uerunt repentem per arbores geniculatam & ipsam. Folia eius lepram purgant. Semen aluũ sol-
uit acetabuli mensura in aquæ hemina ut aqua mulsa. Datur ex eadem cã & decoctum eius.

De harundine: & papyro: & hebeno: & rhododẽdro: de ruse: & erythro: & canchri: & sabina: &
selagine: & samulo: & gummi medicinis. CA. XI.

Arundinis genera. xxix. demonstrauimus: nõ aliter euidentiore illa natura quã conti
nuis iis uoluminibus tractamus. Si quidem harundinis radix contrita & imposita fi-
licis stirpem corpore extrahit. Item harundinẽ filicis radix. Ex quo plura genera feci
mus. Illaq; in india syriaq; nascitur odorũ unguentorũq; causa: urinam mouet cũ gra
mine: aut apii semine decocta. Cit & menstrua admotu. Medetur cõuulsis duobus obolis pota:
iocineri: renibus: hydropi: tussi etiã suffitu: magisq; cũ resina. Furfuribus ulceribusq; manãtibus
cũ uino radix decocta. Excipitur & succus eius: fitq; elaterio similis. Efficacissima autem in om-
ni harundine quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo cypria: quæ donax uocat̃ cor
ticis cinere alopecias emendat. Item putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos eius aculeos
utuntur. Efficacius & cõtra ignes sacros: collectionesq; oẽs. Vulgaris harundo extractoriã uim
habet: & recens tusa: non in radice rantũ. Multum. n. & ipsam harundinẽ ualere tradunt. Medet̃
& luxatis: & spinæ doloribꝰ radix in aceto illita. Eadẽ recens trita & ĩ uino pota uenerẽ cõcitat.
Harundinum lanugo illata auribus obtũdit auditum. Cognata res ẽ in ægypto harũdini Papy-
rus præcipue utilitatis cum inaruerit: ad laxandas siccandasq; fistulas: & in tumescẽdo ad introi
tum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata: inter caustica est. Cinis eius ex
uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in ægypto quidẽ nascitur he-
benus: ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittet̃ tamen propter mi
raculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt. Lignoq; ad cotẽ trito cum passo caliginẽ di-
scutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo dracũculi radicis cũ
adiecto melle. Hebenum medici & inter erodentia assumunt. Rhododendros ne nomen qdem
apud nos inuenit latinũ: rhododaphnen uocant: aut neriũ. Mirũ folia eius quadrupedũ uenenũ
esse. Homini uero cõtra serpentes psidiũ: ruta addita & e uino pota. Pecus etiã & capræ si aquã
biberint: in qua folia ea madueriti: mori dicuntur. Nec rhus latinum nomẽ habet: cum in usum
pluribus modis ueniat. Nam & herba est siluestris: foliis myrti: cauliculisq; breuibus: quæ uene-
na & tineas pellit: & frutex excoriarius appellatur: subrutilus: cubitalis: crassitudine digitali: hu-
ius aridis foliis ut malicorio coria perficiuntur. Medici ãt rhoicis utunt̃ ad cõtusa. Item cœlia-
cos: & sedis ulcera: aut q̃ phagedenas uocãt: trita cum melle & illita cum aceto. Decoctum eorũ

instillatur auribus purulentis. Fit & stomachice decoctis ramis: ad eadem: quæ ex moris: sed efficatior admixto alumine. Illiniturq; eadē hydropicorum tumoribus. Rhus quæ erythros appellatur: frutex est: & huius fruticis semen uim habet astringendi refrigerandiq;. Aspergitur pro sale obsoniis. Aluos soluit: oēsq; carnes cū silphio suauiores facit. Vlceribus medetur manātibus cū melle. Asperitati linguæ percussis: liuidis: desquamatis eodē modo. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit: & fœminarum abundantiam sistit cibo. Erythrodanus quā aliqui eruthodanū uocant: nos rubiam: qua tingūtur lanæ pellesq; perficiuntur: in medicina urinā ciet. Morbum regiū sanat ex aqua mulsa. Et lichenas ex aceto illita. Et ischiadicos & paralyticos: ita ut bibētes lauentur quottidie. Radix semenq; trahūt menses. Aluū sistunt: & colectiones discutiunt. Contra serpentes rami cū foliis imponunt. Folia & capillū tingunt. Inuenio apud quosdā morbū regiū sanari hoc frutice: etiā si adalligatus spectetur tantū. Distat ab eo qui alysson uocatur foliis tātum & ramis minoribus. Quippe nomen accepit q a cane emorsos rabiem sentire nō patitur: potus ex aceto adalligatusq;. Mirūq; est quod additur: insaniā conspecto eo oīno frutice sanari. Tingentibus & radicula ramos præparat: quam struthion uocari diximus a græcis. medetur morbo regio ipsa decocta & ius potum: item pectoris uitiis. Vrinā ciet: aluum soluit: & uuluas purgat. Quamobrem aureū poculū medici uocant. Ea & ex melle prodest magnifice ad tussim. Orthopnoeæ coclearis mensura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadē cum panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos discutit cū farina hordeacea & uino decocta. Miscetur & malagmatis & collyriis: claritatis cā. Ad sternutamenta utilis inter pauca. Lieni quoq; ac iocineri. Eadem pota denarii unius pondere ex mulsa aqua: suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & oēs lateris dolores. Apocyni semen ex aqua: frutex est: folio hederæ: molliore tamen & minus lōgis uiticulis: semie acuto: diuiso: lāuginoso: graui odore. Canes & oēs q̄drupedes necat ī cibo datū. Est & rosmarinū. Duo genera eius. Alterū sterile: alterū cui & caulis & semen resinaceum: quod canchrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis imposita & sedis procidentias: condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium: & ea quæ repurganda sunt. Oculorum aciē exacuit. Semē ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cū uino & pipere. Menses adiuuat. Podagris illinitur cū ærinea farina. Purgat & lentigines: & quæ ex calfacienda sunt: aut cum sudor quærēdus illitum. Item conuulsis. Auget & lac in uino potū. item radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest. Canchrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc: quæ ex rore supradicto nascitur: si fricetur: resinosa est. Aduersatur uenenis & uenenatis: præter anguibus: Sudorem mouet: tormina discutit. Lactis ubertatem facit. Herba sabina brathy appellata a græcis duorum generum est. Altera tamaricæ similis folio est: altera cupresso. Qua ex re quidā creticam cupressum dixerunt: utilis in suffitus p thure assumitur. In medicamētis uero duplicato pōdere eosdē effectus habere quos cynnamū tradūt. Collectiones minuit: & nomas cōpescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit & suffitu. Illinitur igni sacro & carbūculis. Cū melle & uino pota regio morbo medetur. Gallinacei gn̄is pituitas fumo eius herbæ sanari tradūt. Sil's herbæ huic sabinæ ē selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu p tunicā: q̄ sinistra eruitur uelut furāte: cādida ueste uestito pureq; lotis nudis pedibus: sacro facto prius q̄ legatur: pane uinoq; p̄fert in mappa noua. Hanc contra omnē perniciem habendam prodidere druidæ gallorum: & contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Iidem samolum herbam nominauere nascentem in humidis. Et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum boumque: nec respicere legentem: nec alibi q̄ in canali deponere: ibiq; conterere poturis. Gummi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq; erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus sanguinem prosunt: item ambustis: arteriæ uitiis. Inutilem urinam ciunt: amaritudines hebetant astrictis cæterisq;: ex amygdala amara est spissandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Preponuntur autem prunorū & cerasorum ac uitium. Siccant illitæ & astringunt. Ex aceto uero infantium lichenas sanant. Prosunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Creduntur & colorem gratiorē facere: ciborūq; appetentiam: & calculosis prodesse cū passo potæ. Oculorum & uulnerum in utilitatibus maxime conueniunt ab spina ægyptia.

uel eruinea

ul' a multis

De spina arabica & spina alba: & acantho: & acatia. CA. XII.

SPinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat: stringitque distillationes omnes: & sanguinis excreationes: mensiumque abundantiam: etiamnum radice ualētior. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita ca-

pitis dolores minuit.Huic ſimilis eſt ſpina illa:quam græci acanthion uocāt: minoribus multo foliis aculeatis per extremitates:& araneoſa lanugine obductis.Qua collecta etiam ueſtes quædam bombicinis ſimiles fiunt in oriente.Ipſa folia uel radices ad remedia opiſthotoni bibūtur. Eſt & acaciæ ſpina.Fit in ægypto alba nigraq; arbore:item uiridi:ſed lōge melior eſt prioribus. Fit & in gallatia tenerrima ſpinoſiore arbore.Semē omnium lenticulæ ſimile:minore eſt tantū & grano & foliculo.Colligitur autumno ante collectum nimio ualidus.Spiſſatur ſuccus ex foliculis aqua cæleſti perfuſus:mox in pila tuſis:exprimitur organis:tunc denſatur in ſole mortariis in paſtillos.Fit & ex foliis minus efficax.Ad coria perficienda ſemine pro galla utuntur.Folioꝝ ſuccus & gallatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur:item qui ualde ruffus. Purpurea aut leucophea:& quæ facillime diluitur.Vis ſumma ad ſpiſſandum refrigerandumq; eſt.Oculorum medicamentis ante alias utiles.Lauantur in eos uſus paſtilli:ab aliis torrentur:ab aliis capilli tingūtur.Sanant ignem ſacrum.Vlcera quæ ſerpunt:& humida uitia corporis : collectiones:articulos contuſos:perniones:pterygia.Abundantiam menſium fœminis ſiſtunt:uuluamque & ſedem ꝓcidentes:item oculos:oris uitia & genitalium.

De uulgari ſpina:& ſilueſtri:& de ſyriſceptro:& de apendice ſpina: & pyxachantho:& paliuro: aquifolia:& taxo:& rubis medicinæ. CA. XIII.

Vlgaris quoq; hæc ſpina:ex qua uenæ fulloniæ implentur:radicis uſus habetur. Per hiſpanias quidem multi & inter odores:& ad unguenta utuntur illa aſpalathum uocantes.Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſilueſtris in oriēte(ut diximus)candida magnitudine arboris iuſtæ.Sed & frutex humilior:atq; ſpinoſus.In niſyro & rhodiorū inſulis:quam alii eriſiſceptrum:alii adipſatheum ſiue dipſacon ſiue diaxylon uocant.Optimus q̄ minime ferulaceus:rubens:& in purpuram uergens detracto cortice:naſcitur pluribus locis:ſed non ubiq; odoratus.Quam uim haberet cæleſti arquu in eum innixo:diximus. Sanat tetra oris ulcera:& ozenas:genitalia exulcerata:aut carbunculantia:item rhagadia:inflationes potu.Diſcutit & ſtrangurias cortex.Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia præſtare quoq; ſilueſtrem putant.Spina eſt appendix appellata:quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per ſe & aridæ in uino decoctæ aluum citant:ac tormina compeſcunt.Pyxacanthi baccæ contra ſerpentium ictus bibuntur: proſunt purgationi fœminarum:cœliacis:dyſentericis:ac cholericis.In uino potæ aluum ſiſtunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori.Vtiliſſima eſt & luxatis:tumoribuſq;.Paliurus quoque ſpinæ genus eſt.Semen eius afri zuram uocant:contra ſcorpiones efficaciſſimum.itē calculoſis & tuſſi.Folia aſtrictoriam uim habent.Radix diſcutit panos:collectiones: uomicas:urinas trahit pota.Decoctum eius potū in uino aluum ſiſtit.Serpentibus aduerſatur: radix præcipue datur in uino.Alioquin folia contuſa addito ſale articulorum morbis imponunt.Aquifolia arbor in domo:aut uilla ſata ueneficia arcet.Flore eius aquam glaciari pythagoras tradit. Itemq; baculum ex ea factum in quoduis animal emiſſum etiam ſi citra ciciderit defectu mittentis:ipſum per ſeſe recubitu propius adlabi:tam præcipuam naturam ineſſe arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantum genuit natura:ideoque ex eis mora uel hominibus cibos dedit. Vim habent ſiccandi:aſtringendi.Gingiuis:tonſillis genitalibus accomodatiſſimi. Aduerſantur ſerpentium ſceleratiſſimis:hemorrhoidi & præſteri flos aut mora.Scorpionum uulnera ſine collectionum periculo inungunt.Vrinam ciunt.Caules eorum tonduntur teneri:exprimiturq; ſuccus:mox ſole cogitur in craſſitudinem mellis ſingulari remedio contra mala oris oculorumq;: ſanguinem excreantes:anginas:uuluas:ſedes:cœliacos:potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiā folia commanducata proſunt:& ulceribus manantibus:aut quibuſcunque in capite illinuntur: cardiacis:uel ſic per ſe imponuntur a mamma ſiniſtra.Item ſtomachi doloribus: oculiſque procidentibus.Inſtillatur ſuccus eorum & auribus.Sanat condylomata cum roſaceo cærato.Calculorumue ex uino decoctum uel præſentaneum remedium eſt.Item per ſe in cibo ſumpti cymæ modo:aut decocti in uino auſtero labantes dentes firmant.Aluum ſiſtunt & profluuia ſanguinis:dyſentericis proſunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimat.Folia quoq; arefacta & contuſa iumentorum ulceribus utilia traduntur.Mora quæ in iis naſcuntur uel efficaciorem ſtomachicem præbuere q̄ ſatiua morus.Eademque compoſitione uel cum hypociſthide tantum & melle bibuntur in cholera:& a cardiacis:& contra araneos. Inter medicamenta:quæ ſtyptica uocant:nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in uino ad tertias partes:ut colluantur eo oris ulcera & ſedis foueantur. Tantaq; uis eſt:ut ſpongiæ ipſæ lapideſcant.

l' ſerpentes

&

Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynosbato:& ideo rubo:& rhamno:& lycio:& sarcocolla:& oporice medicinæ. C. XIIII.

Cynosbaton:quam alii cynospaston:alii neurospaston uocát:folium habet uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram:in cuius acio neruum habet:unde neruuspassus dicitur. Alia est cappari similis:quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastice chia cōmanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per messes colligitur. Candidus pleureticis præcipuus ex uino potus:item cœliacis. Radix ad tertias decocta:aluum sistit & sanguinem:item dentes colluros decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; genitaliū ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est:qm̄ in ida non alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribusq;:sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibēdus datur. Cætera eadē præstatq; supra dicta. Inter genera ruborum rhānos appellatur a græcis candidior & fruticosior. Is floret ramos spargens rectis aculeis non ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterū genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua: fit medicamentum:quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis:refrigerat:collectionibus & uulneribus accomadatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius e spina fieri tradunt:quam & pyxacanthō chironiam uocát: quales in indicis arboribus diximus: quoniam longe præstātissimum existimatur indicum. Coquuntur in aqua tusi rami:radicesq; summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum. Iterūq; exempto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis:etiá amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat:& psoras sanat:erosos angulos oculoꝝ:ueteresq; fluctiones:aures purulentas: tonsillas: gingiuas:tussim:sanguinis excreationes:fabæ magnitudie deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat:illitū rhagadas:genitalium ulcera: Attritus:ulcera recentia:& serpentia:ac putrescentia. In naribus clauos:suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. indici differentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis:cum fregeris:cito nigrescentibus. Astringit uehementer cum amaritudine. Ad eadē omnia utilis ē:sed præcipue ad genitalia. Sūt qui & sarcocollam & spinæ lachrymam putent pollini turis similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur infantibus. Maxima uetustate & hæc maxie nigrescit. Melior quo candidior. Vnū etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum:quod oporicem uocant. Fit ad dysentericos stomachiq; uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus:punicis totidem:sorborum sextario & pari mensura eius:quod rhos syriacō uocant:croci semuncia. Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quæ græci comunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

uel uulneribus

De camædryei:& camædaphne:& chamælea:& chamæsyce:& chamæcisso:& chamæleuce:& chamæcyperisso:& ampeloprašo:& stachye:& clinopodio:& centunculo:& clematide ægyptia medicinæ. CA. XV.

Chamædrys herba est:quæ latine trisago dicitur: Aliqui eam chamædropē:alii theucriá appellauer̄. Folia habet magnitudie mētæ:colo͡r & diuisura quercus. Alii serratā: & ab ea serrā inuētā esse dixere:flore pene purpureo. Carpitur p̄gnans succo in petrosis. aduersus serpentium uenena potu illituq; efficacissima. Item stomacho:tussi uetustæ:pituitæ in gula cohærescenti:ruptis:conuulsis:lateris doloribus. Lyenem consumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax:manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastillos terentes eam ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera:uel sordida cum melle. Fit & uinum ex ea pectoris uitiis: foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit peruunctione. Chamæ daphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cū uino bibitur. Menses succus eius & urinam cit potu:partusq; difficiles in lana appositus. Chamælea similitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem ei amara odorata:in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluum purgat. Detrahit pituitam bilemq;: foliis in duabus partibus

absinthii decoctis: succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgantur. Aiunt si quis ante solis ortum eam capiat: dicatq; ad albugines oculorum se capere: adalligata discuti id uitium: Quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis salutarem esse. Chamæsyce lentis folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisq; nascens. Claritati oculorum: & contra suffusiones utilissima: & cicatrices: caligines: nubeculas in uino cocta: inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcissos spicata est tritici modo ramulis quinis fere foliosa: cum floret existimari potest alba uiola radice tenui. Cuius bibunt ischiatici folia tribus obolis: in uini cyathis duobus septē diebus admodum amara potione. Chamæleucem apud nos farranum: siue farfugium uocant. Nascitur secus fluuios: folio populi: sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi: atq; is nidor per infundibulum imbibitur in uetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis: lumborum: & spinæ doloribus propitia est. Chamæcyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium omnium scorpionumq; pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositumq;. Datur & a partu mulieribus: & contra canis morsum. Ea quoque quæ stachys uocatur: porri similitudinem habet odoris iucundi: colorisque in luteum inclinati. Pellit mēstrua. Clinopodion: quod alii cleonicon: alii zopyron: alii ocimoides appellant: serpillo similem: surculosam palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato foliorum ambitu: speciem lectipedum p̄bens. Bibitur ad conuulsa rupta strangurias: serpentium ictus: Item decoctæ succus. Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequentia uolumina dilatis. Itali centunculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oxymellite: aut aquæ calidæ cyathis quinque denarii unius pōdere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci clematidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginem nonnulli tenuem scamoneam: & pedales foliosos: non dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi q̄ nigriora minoraque sunt folia. Inuenit̄ in uineis aruisque. Estur ut olus cum oleo & sale. Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta: supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt: deinde axungia adiecta percurant: item hemorrhoidas cum oleo uiridi. Pthisicos iuuant cum melle. Lactis quoque ubertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant: uenerem stimulant. Est & alia clematis ægyptia cognomīe: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocatur folio lauri longa tenuisque: aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maxime gignit.

De aro: & dracunculo: & dracōtio: & eri: & millefolio: & herba eiusdem nominis: & pseudonio: & myrrhi: & onobryce medicinæ. CA. XVI.

Est & aron: de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidam enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit: dracuntium siluestrem arum pronunciando. Aliqui radicem aron appellauerunt: caulem uero dracuntium: in totum aliū. Si modo hic est: qui uocatur apud nos dracunculus. Nanque aros radicem nigram ī latitudinem rotundam habet: multo quoque maiorem: & qua manus impleatur. Dracunculus subrutilam & draconis conuoluti modo: unde ei & nomen. Quin & ipsi græci immensam posuere differentiam. Semen dracunculi feruens mordaxque tradendo: tantumque inesse ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primum in cibis fœminarum præferentes: quoniam mas dulcior esset: & in coquendo lērior: pectorisque uitia purgaret. Aridum impositione inspersum aut eligmate: urinam & menses cieret. Sic & in oxymelite potū stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte: ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item suggillatis: tonsillis. Ex oleo hemorrhoidū uitio infudere: lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena: pleureticis: peripneumonicis quoque & tussientibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieucles. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eligmate & pulmonis uitiis: ossibus etiā fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circumlitum. Succus radicis cum melle attico: oculorum caligines: ac stomachi uitia discutit: tussim decocti ius cum melle. Vlcera omnium generū

marrubii uel florum

siue phagedenæ sint: siue carcinomata: siue serpant: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle prosunt. Item articulis podagricis cum sale recentia uel sicca. Hippocrates utraslibet ad collectiones cum melle imposuit. ad menses trahendos seminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio si a partu non purgantur: & secundas trahit. Hippocrates & radicem ipsam apposuit. Dicunt & in pestilentia salutarem esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore cum crematur priuatimq; aspides fugat: aut inebriat: ita ut torpentes inueniantur. Perunctos quoq; aro laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Dracunculos quē dixi: hordeo maturescente effoditur luna crescente. Omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem: ut & menses: si ferro non attingatur: sistat. Succus eius & aurium dolori prodest. Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demonstratum est: foliis betæ: non sine thyrso: flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa uelu ti signata articulosaq; monstrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto decoqui contra serpentium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit folio maiore q̄ cornus: radice harundinea: totidem ut affirmabant geniculata nodis: quot haberet annos: totidemq; esse folia. Hi ea ex uino uel aqua contra serpentes dabant. Est & aris quæ in eadem ægypto nascitur similis aro: minor tantum: minoribusq; foliis: & utiq; radice: quæ tamen oliuæ grandis magnitudinē iplet. Alba geminum caulem: altera unum tantum emittens. Medetur utraq; ulceribus manātibus: itē combustis ac fistulis. Collyrio immixta: & nomas sistunt: decoctarum i aqua & postea tritarum rosaceo addito. Sed unum miraculum igens: cōtacto genitali cuiusq; fœminini sexus: animal in perniciem agi. Myriophyllon: quod nostri millefolium uocant caulis est tener. Similis fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus: magnifici usus ad uulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ: & suspiria: præcipitatisque ex alto. Efficacissima eadem ad dētium dolores. Ethruria hoc nomine appellat herbam in pratis tenuem: a lateribus capillamenti modo foliosam: eximii usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea: rursusque iungi addita axungia affirmans. Pseudobunion napi folia habet: fruticans palmi altitudine. Laudatissima in creta. Contra tormina atque stranguriam: laterum præcordiorumque dolores bibūtur rami eius quini seniue. Myrrhis quam alii smyrrhizam alii myrrham uocant si millima est cicutæ. Caule foliisque & flore minor tantum & exilior: cibo non insuauis. Cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoque eandem potam in pestilentia salutarem esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatem cibi facit. Phalāgiorum morsus restringit. Vlcera quoque in facie aut capite succus eius in aqua triduo macerata sanat. Onobrychis folia habet lentis longiora paulo florem rubentem: radicem exiguam & gracilem. Nascitur circa fontes. Siccata in farinæ modum & inspersa uino albo strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius perunctis cum oleo sudores mouet.

De coriacesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis eaꝝ: quas quidā magicas esse dicunt: & de considia: & de aproxi: & recidiuis morboꝝ. CA. XVII.

IN promisso herbarū mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabiliores sunt? Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atque Democritus consectati magos. Coriacesiam & calliciam Pythagoras qua aquam glaciari tradit: & quarum mētionē apud alios non reperio: nec apud eum alia de his. Idē menaidē appellat & nomine alio corinthadē: cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpentium si foueantur: dicit. Eundemque effusum in herba qui e uestigio cōtigerint: aut forte respersi fuerint insanabili læto perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterquā contra uenena. Ab eodē pythagora aproxis appellatur herba: cuius radix e longinquo concipiat ignes ut naphta: de q̄ in terræ miraculis diximus. Idē tradit: Si qui morbi humano corpori acciderint florēte aproxi: quamuis sanatos admonitionē eorum sentire quotiens florere eam contigerit & frumētū: & cicutā: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumē eius a quibusdā Cleemporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasque uendicant. Et idipsum auctoritatē uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignum iudicauerit: Quod fecisse scimus Cleemporum: cum & alia suo ex nomine ederet: quis credet? Democriti certe chirocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorum studiosissimus quanto portentosiora tradit? Aglaophotin herbam: quæ admiratiōe hominum propter eximium colorem acce

perit nomen:in marmoribus arabiæ nascētē persico latere:Qua de causa & marmaritiden uocari.Magos utiq; ea uti:cum uelint deos euocare.Achemenidon colore est electri sine folio nascēs in taradastilis indiæ:cuius radix in pastillos digesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes.Eandem hippophoruadem appellat:quoniam equæ præcipue caueant eam.Theombrotion.xxx.scœnis a Choaspe nasci pauonis picturis similē odore eximio:Hanc autē a regibus persarum bibi contra omnia corporum incōmoda:instabilitatemq; mentis.Eandem denique semniona potentiæ maiestate appellari.Aliam deinde Adamantidem armeniæ cappadociæq; alūnam.Hac admota leones resupinari cum hiatu laxo.Nominis causam esse q conteri nequeat.Arianidem in arianis gigni igneam colore.Colligi cum sol in leone sit.Huius tactu peruncta oleo ligna accendi.therionarca in cappadocia & mysia nascēte:omnes feras torpescere:nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari.Ethiopida in meroe nasci.Ob id & meroidem appellari:folio lactucæ:hydropicis utilissimam e mulso potam.Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam:difficilemq; aspectu:qua pota:terrorem minasq; serpentium obuersari:ita ut mortem sibi eo metu consciscant:ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum.Thalassegle circa indum amnem inueniri:quæ ob id nomine alio potamautis appellatur.Hac pota lymphari homines obuersantibus miraculis.Theangelida in libano syriæ:dictæo cretæ montibus & babylone:& susis persidis nasci:qua pota magi diuinent.Gelotophyllida in bactris & circa borysthenem.Hæc si bibatur cum myrrha & uino: uarias obuersari species: ridendique finem non fieri:ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in uino palmeo.Syssitieterida a conuictu in perside nominari:quoniam hilarentur illa:eadem protomedia:qua primatum apud reges optineant.Casigneten: quoniam secum ipsa nascatur:nec cum ullis aliis herbis.Eandē Dionysionymphadem:quoniam uino mire conueniat.Heliathen uocant in themiscyra regione & ciliciæ montibus maritimis:folio myrti.Hac cum adipe leonino decocta addito croco & palmeo uino perungi magos:& persarum reges:ut fiat corpus aspectu iucundum.Ideo eandem heliocallidem nominari.Hermesias ab eodem uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq;.Non herba:sed compositio e nucleis pineæ nucis tritis cū melle myrrha croco uino palmeo:postea admixto theombrotio & lacte bibere generaturos iubet:& a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellentes animo & forma:atq; bonos. Harumq; omnium magica quoq; uocabula ponit.Adiecit his Apollodorus assectator eius herbam eschynomenem:quoniam appropinquante manu folia cōtraheret.Aliam crocidem:cuius tactu phalangia morerentur. Crateias oenotheridem : cuius aspersu e uino feritas omnium animalium mitigaretur.Anacampserotem celeber arte grammatica paulo ante:cuius omnino tactu redirent amores uel cum odio depositi.Et abūde sit hactenus attigisse insignia magorum in iis herbis:alio de his aptiore dicturus loco.

De eriphia:& lanaria:& stratiote medicinæ. CA. XVIII.

ERiphiam multi prodidere.Scarabeum hæc in habena habet sursumdeorsumq; decurrētem cum sono hædi:unde & nomen accepit.Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt.Herba lanaria ouibus ieiunis data:lactis abundantiam facit.Aeq; nota lactoris uulgo est plena lactis:quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliq esse dicunt:& alii similem illi:quam militarem uocant:quoniam uulnus ferro factum nullū nō intra dies quinq; sanat ex oleo imposita.Celebratur autē & a græcis stratiotes. Est ea in ægypto tantum:& inundatiōe nili nascitur aizoo similis:ni maiora haberet folia.Refrigerat mire:& uulnera sanat ex aceto illita:item ignes sacros ac suppurationes.Sanguinem quoq; qui defluit a renibus pota cum thure masculo mirifice fistit.

uel in aue na

De herba quæ nascitur in capite statuæ:& de herba de fluminibus: & herba lingua:& cribro: & fimetis:& rhodora:& impia:& ueneris pectine:& nodia:& philanthropo:& canaria lappa:& tordyle:& de gramine:& dactylo:& fœnogræco medicinæ. CA. XIX.

HErba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno:& alligata in lino ruffo capitis dolorem confestim sedare traditur.Herba quæcūque e riuis aut fluminibus ante solis ortum collecta:ita ut nemo colligentem uideat:cotra tertianas adalligata leuo brachio:ita ut æger quid sit illud ignoret:tertianas arcere traditur.Lingua herba nascitur circa fontes.Radix eius combusta & trita cum adipe suis:adiiciunt ut nigra sit & sterilis:alopecias emendat unguentium in sole.Cribro in limite abiecto:herbæ intus extantes decerptæ:adalligatæque grauidis:partus accelerant.Herba quæ gignitur supra fimeta ruris:cōtra

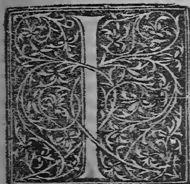
anginas efficacissime pollet ex aqua pota.Herba iuxta quam canes urinā fundunt euulsa ne fer ro attingatur:luxatis celerrime medetur.Rumbotinum arborem demonstrauimus inter arbu sta. Iuxta hanc uiduam uite nascitur herba: quam galli rhodoram uocant: caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatam folia urtice in medio exalbida:eadem procedente tempore tota ru bentia: florem argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tusa:ita ut ferro non attingatur:qui perunctus est:si despuat ad suam dexteram ter: efficacius remedium esse aiunt:si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba ipsa uocatur icana: roris marini aspectu thyrsi modo uestita atq; capitata.Inde alii ramu li assurgunt sua capitella gerentes:ob id impiam appellauere:quoniā liberi super parentem excel lant.Alii potius ita appellatam:ꝙ nullum animal eam attingat:existimauere.Hæc inter duos la pides trita feruet: præcipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: mirumq; traditur: nūq̄ ab eo morbo tentari qui gustauerint.Itaq; & suibus dari: quæq; medicamētū id noluerint haurire:eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent: atq; ita non strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum.Cu ius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. Veternosa curat: quæ exedū uocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota:ea mularis dicit̄ aliisq; noībus.Efficacissimam aduer sus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio.Philanthropon herbam græci appellant hir sutam:quoniam uestibus adhærescat.Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur.Nā quæ canaria appellatur lappa cum plātagine & millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis die bus soluta.Medetur & suibus hæc effossa sine ferro: & addita in colluuiē poturis uel ex lacte & uino.Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere:hæc est herba argemon:quam Minerua repperit suibus iis remedium:qui de illa gustauerint.Tordylen alii semenisilis esse dixerunt.Alii herbam per se:quam & syreon uocauerunt.Neque aliud de ea proditū inuenio q̄ in montibus nasci.Combustā potu ciere menses:& pectoris excreationes.Efficatior etiānū radice: succo eius: ternis obolis hausto renes sanari.Addi radicem eius & in melagmata.Gramē ipsum est inter her bas uulgatissimum:geniculatis serpit internodiis:crebroque ab iis & ex cacumine nouas radices spargit.Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigantur.In parnaso tantum hederacea specie densius q̄ usq̄ fruticante:flore odorato candidoque.Iumentis herba non alia gratior siue uiridis siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua.Succum quoque eius in parnaso excipi tradunt pro pter ubertatem. Dulcis enim hic est.In uicem eius ī reliqua parte terraꝝ succedit decoctum ad uulnera conglutinanda: quod & ipsa herba tusa præstat. Tueturque & ab inflammationibus placat.Decocto adiicitur uinum ac mel:ab aliquibus & thuris & piperis myrrhæque tertiæ por tiones.Rursusque coquitur in æreo uase ad dentium dolores & epiphoras.Radix decocta in ui no torminibus medetur & urinæ difficultatibus. Vlceribus uesicæ.Calculos frāgit.Semen uehe mentius urinam ipellit.Aluū uomitionesque sistit.Priuatim aūt draconū morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula.ix.uel unius uel e duabus tribusue herbis ad hunc articulorum numeꝝ inuol ui lana succida nigra iubeant:ad remedia strumæ panorumue.Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in domū absentis cui medeatur:superuenientique ter dicere ieiuno ieiunum medicamen tū dare.Atque ita adalligare:triduoque id facere.Quod e graminū genere septē internodia ha bet:efficacissime capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter uesicæ cruciatus decoctū ex uino gramē ad dimidias e balneis bibi iubent.Sunt qui & aculeatum gramen uocant triū ge neꝝ:cum in cacumine aculei sunt plurimū quini:dactylon uocant:hos conuolutos naribus in serunt:extrahuntque sanguinis ciendi gratia.Altero quod est aizoo simile ad paronychia & pte rygia unguium:& cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia.Ideo dactylon appellā tes quia digitis medeatur.Tertiū genus dactyli sed tenuis nascitur in parietinis aut tegulis.Hu ic caustica uis est.Sistit ulcera quæ serpunt.Gramen capiti circundatum sanguinis e naribus flu ctiones sistit.Camelos aūt necare traditur in babylonis regiōe id quod iuxta uias nascitur.Nec fœnograeco minor auctoritas:quod telin uocant:alii carpos:Aliqui buceras:alii ægoceras: quo niam corniculis semē est simile:nos siliciam:qđ quō sereret̄: suo loco diximus.Vis eius siccare: mollire:dissoluere.Succus decocti fœmiarum pluribus malis subuenit:siue duricia siue tumor: siue contractio sit uuluæ:fouētur:insidūt:infusum quoque prodest.Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur:item ex aceto.Sic iocieri decoctum.Dio cles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouē cyathis sæpe ad ter tias partes bibere:ut qui biberint in calida lauarentur. Et ī balneo sudantibus dimidium ex re

uel semē si lis

licto iterum dedit:mox a balneo reliquum pro summo auxilio. Farinam fœnograeci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit.Itéq; imposuit imo uentri.Lepras lentigines:sulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens:perungiq; præcipiens.Theodorus fœnograeco miscuit quartam parté purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras.Damion fœnograeci semen acetabuli dimidia mensura cũ sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu.Nec dubitatur quin decoctũ eius utilissimum fit uuluis:interaneisq; exulceratis:sicuti semen articulis atq; præcordiis. Si uero cũ malua decoq̃t:postea addito mulso potus añ cætera uuluis iteraẽisq; laudat:Quippe cũ uapor quoq; decocti plurimum prosit.Alarumq; etiam grauæolentiam decoctum fœnograeci semen emendat.Farina prurigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit.In hydromelite autem decocta addita axũgia:genitalibus medetur:item pano parotidi:podagræ:chiragræ:articulis:carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis.Illinitur & lyeni decocta i aceto & melle tantum.Carcinomata subacta ex uino purgat.Mox addito melle persanat.Sumit & sorbitio e farina ad pectus exulceratum longamque tussim.Diu decoquitur:donec amaritudo desinat.Postea mel additur.Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXV. PROOEMIVM.

Natura herbarum sponte nascentium. CA. I.

Psa q̃ nũc dicet herbaꝶ claritas:medicinæ tm̃ grã gignẽte eas tellure:i admiratione curæ priscoꝶ diligentiæq; aium agit. Nihil ergo ĩtẽtatũ ĩexptũq; illis fuit.Nihil deide occultatũ qd ñ pdesse posteris uellẽt.At nos eleborata iis abscondere atque supprimere cupimus:& fraudare uitã etiam alienis bonis.Ita certe recondunt:q pauca aliqua nouere:inuidentes aliis:& neminem docere in auctoritatem scientiæ est. Tãtum ab excogitandis nouis:ac adiuuanda uita mores absunt.Summumque opus ingeniorum diu in hoc fuit:ut intra unumquéque recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdam inuẽta deorum numero addidere: omniumque uitam clarioré fecere cognominibus herbarum tam benigne gratiam memoria referente.Nõ æque hæc cura eorum mira esset in iis:q̃ satu blandiunt:aut cibo inuitant:sed culmina quoque montium inuia & solitudines abditas omnisque terræ fibras scrutati iuenere:quid quæque radix polleret: ad quos usus herbarum folia pertinerent:etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Qui latine usus herbarum scrisperint:& quando ad romanos noticia earum peruenerit:& qui primi græcoꝶ de his composuerint: & de herbarum inuentione:& antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia:& de cynorhodo:& de dracunculo medicinæ. CA. II.

Inus hoc q̃ par erat:nostri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi: Primusque & diu solus idem ille.M.Cato omnium bonarum artium magister paucis duntaxat attigit.Boum etiam medicamina non omissa.Post eum unus illustrium tẽtauit.C.Valgius eruditione spectatus:imperfecto uolumine ad Diuum Augustum: inchoata etiam præfatiõe religiosa:ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semp medicetur maiestas.Ante condiderat solus apud nos:quod equidem inueni: Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus:quo primũ tẽpore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nãque Mithridates maximus sua ætate regum:quem debellauit Pompeius:omnium ante se genitorum diligentissimus uitæ fuisse argumẽtis præterq̃ fama intelligit. Vni ei excogitatũ quottidie uenenum bibere:præsumptis remediis:ut consuetudine ipsa innoxium fieret.Primo inuenta genera antidoti:ex quibus unum etiam nomen eius retinet.Illius inuentum autumant sanguinem anatũ ponticaꝶ miscere antidotis:quoniã ueneno uiuerent.Ad illum Asclepiadis medẽdi arte clari:uolumina composita extant:cum sollicitatus ex urbe roma præcepta pro se mitteret. Illum solũ mortalium Mithridatẽ.xxii.linguis locutũ certum est.Nec de subiectis gẽtibus ullũ hoiem per interpretem appellatum ab eo annis.lvi. quibus regnauit.Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curiosus ab hoibus subiectis:qui fuere pars magna terraꝶ

ſingula exquirens:ſcriniũ cõmentationum harũ & exemplaria effectuſq; in arcanis ſuis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus:tranſferre ea ſermone noſtro libertũ ſuum Leneum grãmaticæ artis doctiſſimũ iuſſit. Vitæq; ita profuit non minus quã reipublicæ uictoria illa. Præter hos græci auctores medicinæ ꝓdidere:quos ſuis locis diximus. Ex iis Euax rex arabum qui de ſimpliciũ effectibus ad Neronẽ conſcripſit. Crateias:Dionyſius:Metrodorus ratione blã diſſima:ſed qua nihil pene aliud ꝙ rei difficultas intelligat̃. Pinxere nãq; effigies herbarũ:atque ſubſcripſere effectus. Veꝝ & pictura fallax eſt ex coloribus tã numeroſis:præſertim ĩ æmulatione naturæ:multũq; degenerat trãſcribẽtiũ ſors uaria. Præterea parũ eſt ſingulas eaꝝ ætates pingi:cũ quadripartitis uarietatibus anni faciẽ mutẽt. Quare cæteri ſermone eas tradidere. Aliqui effigie qdem ĩdicata:& nudis qdẽ pleruq; noĩbus defuncti:qm̃ ſatis uidebat̃ poteſtates uimq; demonſtrare quærere uolẽtibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certe:exceptis admodum paucis:cõtigit reliquas cõtẽplari ſciẽtia Antonii Caſtoris:cui ſũma auctoritas erat in ea arte noſtro æuo. Viſendo hortulo eius:in quo plurias alebat:centeſimũ ætatis annũ excedens nullũ corporis malũ expertus:ac ne ætate quidẽ memoria aut uigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperiet̃. Inuenta iam pridẽ ratio eſt ꝓnunciãs horas non modo dies ac noctes Solis lunæq; defectuũ. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nãq; fœminarũ ſcientiã præualere. Certe quid nõ repleuere fabulis colchis Medea aliaq;! In primiſq; italica circe diis etiã ad ſcripta:unde arbitror natũ ut Aeſchylus e uetuſtiſſimis ĩ poetica re refertam italiam herbaꝝ potentia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnũ durante in marſis a filio eius orta gente:quos eſſe domitores ſerpẽtium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarũ & antiquitatis parens:multus alias in admiratione Circes: gloriã herbarũ ægypto tribuit: tum ẽt cũ rigaretur ægyptus illa non autẽ eſſet: poſtea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias a regis uxore traditas ſuæ Helenæ plurias narrat:ac nobile illud Nepenthes obliuionẽ triſtitiæ ueniãq; afferens:& ab Helena utiq; oĩbus mortalibus propinandum. Primus autẽ omniũ:quos memoria nouit:Orpheus de iis herbis curioſius aliqua prodidit. Poſt eum Muſeus & Heſiodus polion herbam inquantũ mirati ſint:diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones cõmendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat:quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia primus uolumen de earũ effectu cõpoſuit:Apollini:Aeſculapioq;:& in totum diis immortalibus inuentione : & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus:anno peragratis perſidis arabiæ æthiopiæ ægyptique magis: Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit:ut affirmauerit etiam incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriaꝝ auctor in prima earũ tradidit occiſum draconis catulum reuocatũ ad uitam a parente herba:quam balin nominat. Eademq; tillonẽ quem draco occiderat:reſtitutum ſaluti. Et Iuba in arabia herba reuocatũ ad uitã hoĩem tradit. Dixit Democritus:credidit Teophraſtus eẽ herbã: cuius cõtactu illatæ ab alitæ: quã rettulimus:exiliret cuneus a paſtoribus arbori adactus. Quæ etiam ſi fide carent:admirationem tamen implent:cogũtq; confiteri multum eſſe:quod uero ſuperſit. Inde & pleroſq; uideo exiſtimare: nihil non herbarum ui effici poſſe. Sed plurimum uires eſſe incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina:a quo ferunt dictum quaſdam etiam fortaſſis calcatas prodeſſe. Obſeruatum certe eſt:inflãmari uulnera : ac morbos ſuperuentu eorum:qui pedibus iter cõfecerint. Hæc erat antiqua medicina:quæ tota migrabat in græciæ linguas. Sed quare nunc non plures noſcantur cauſæ:niſi ꝙ eas agreſtes litterarumq; ignari experiuntur:utpote:qui ſoli inter illas uiuant. Præterea ſecuritas quærẽdi obuia medicorum turba. Multis etiam inuentis noĩa deſunt:ſicut illi quam rettulimus ĩ frugũ cura: ſcimuſq; defoſſam in angulis ſegetis præſtare ne qua uis intret. Turpiſſima cauſa raritatis : quod etiam q ſciunt:demonſtrare nolunt:tanꝙ ipſis perituꝝ ſit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuẽtionis anceps. Quippe etiam in repertis:alias inuenit caſus:alias(ut uere dixerim) deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus:pauorem aquæ:potuſq; oĩs afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in prætorio mater uidit in quiete:ut radicem ſilueſtris roſæ:quã cynothodõ uocant:eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto mitteret folio bibendam in lacte. In luſitania res gerebatur hiſpaniæ proxima parte. Caſuq; accidit: ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret epiſtola orantis:ut pareret religioni. Seruatuſq; eſt ex inſpirato. Et poſtea quiſq; auxiliũ ſimile tẽtauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat:ſpõgiola:q in mediis ſpinis eius naſcit̃ cinere cũ melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertũ dracũculũ appellatũ caulem pollicali craſſitudine uerſico

loribus uiperarum maculis:quam ferebant contra omnium morsus esse remediū. Alius est quē nos in priori uolumine eiusdem nominis diximus:sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas serpentium uernationes bipedali fere altitudine:rursusq; cum iisdem in terram se condentis:nec omnino occultato eo apparet serpens:uel hoc per se satis officioso naturæ munere:si tantum præmoneret:tempusq; formidinis demonstraret.

De quodā pestifero fōte germāiæ:& de britānica: & maximis morbo℞ doloribus. CA. III.

NEc bestiarum solum ad nocendum scelera sunt:sed interim aqua℞ quoq;:ac loco℞. In germania trās rhenum castris a Germanico Cæsare ꝓmotis maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus:qua pota intra biennium dentes deciderent. Compagesq; i genibus soluerentur. Stomacacen medici uocabant:& sceletirben. Ei malo reperta auxilio est herba:quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis salutaris:sed cōtra anginas quoq; & serpentes. Folia habet oblonga nigra:radicē nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem uibones uocant:qui collectus prius q̄ tonitrua audiantur:& deuoratus securos in totum reddit: Frisi qua castra erant nostris demonstrauere illam. Miror quidē q nominis esset cā: nisi forte confini oceano britāniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam: quoniam ibi plurima nasceretur:certum est. Etiam tum britannia libera fuit quidem:& hic quōdam ambitus nominibus suis eas adoptandi:ut docebimus fecisse reges:ut res tanta debeatur: herbam inuenire:uitam iuuare:non fortassis credet aliquis:cum hæc nostra friuola quoq; existimentur:adeo deliciis sordent:etiam quæ ad salutem pertinent. Auctores tamē quarum inueniūtur in primis celebrare par est:effectu earum digesto in genera morborum. Qua quidem in reputatiōe misereri sortis humanæ subit:& præter fortuita casusq; & nomina quæ omnis hora excogitat:ad millia morborum singulis mortalibus timēda. Qui grauissimi ex iis sint:discernere stultitia prope uideri potest:cum suus cuiq; ad præsens quisq; atrocissimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimēto asperimos cruciatus esse calculorum & stillicidium uesicæ. Proximum stomachi. tertium eorum qui in capite doleant. Non ob aliud fere morte conscita græcis:& noxias herbas demonstratas. miror equidem. Nec uenenorum tantum:quoniam ea conditio uitæ est:ut mori plerunq; etiam optimi portus sit:tradatque Varro Seruium Clodium equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura perunxisse:& postea caruisse sensu omni æque q̄ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia monstrandi:qua mentes soluerentur? Partus eliderentur? multaque similia? Ego nec abortiua dico. Acne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clarissimum amatorio periisse. Nec alia magica portenta:nisi ubi cauenda sunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundeque præstitum uitæ salutares dixisse:ac postea inuēta. uel usi

De moly:& dodecatheo:& pæonia uel pentorobo:uel glycyside:& panace uel asclepio:& heracleo panace:chironio:& panace centaureo:uel pharnaceo:& heracleo siderio: & hyoscyamo:uel apollinari siue altercangeno. CA. IIII.

LAudatissima herba℞ est Homero teste:quā uocari ab diis putat moly. Ast inuētionē eius Mer. assignat. Cōtraq; sūma ueneficia demōstrat. Nasci eā hodie circa pheneū & in cyllene arcadiæ tradūt. Specie illa hōerica radice rotūda nigraq;:magnitudie cepæ folio scyllæ:effodi āt difficulter. Græci auctores florē eius luteū pixere:cū Homerus cādidū scripserit. Inueni e peritis herba℞ medicis:q & i italia nasci eā diceret:afferriq; cāpāia mihi aliquot diebꝫ effossā īter difficultates saxeas radicis trigita pedes lōgæ. Ac ne sic qdē solidæ:sꝫ abruptæ. Ab ea maxīa auctoritas herbæ ē:quā dodecatheō uocāt:oīum deo℞ maiestatē cōmendātes. In aqua potā oībus morbis mederi tradūt. Folia eius septē:lactucis simillima exeūt:a lutea radice. Vetustissima inuētu pæonia est:Nomēq; auctoris retinet. Quā quidā pētorobō appellāt: alii glycysidē. Hæc quoque difficultas est:q; eadē aliter alibi nūcupaẗ. Nasciẗ opacis mōtibꝫ caule inter folia digito℞ q̄ttuor ferēte in cacumine ueluti græcas nuces q̄ttuor aut qnque. In est iis semē copiosum:rubrū:nigrūque. Hæc medeẗ & fauno℞ in qete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu:qm̄ si picus martius uideat:tuēdo in oculos īpetū faciat. Panaces ipso noīe oīum morbo℞ remedia promittit:nūerosum & diis inuētoribus adscriptū. Vnū quippe asclepion cognominatur:quoniam is filiam panaciam appellauit. Succus eius est coactus:ferulæ qualem diximus. Radix est multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugū religio est:ac terræ piamētū. Vbi:& quonā fieret mō:& quale maxime ꝓbaretur:iter peregrina docuimus. Id quod e macedonia afferẗ: bucolicon uocāt:armētariis spōte erūpētē succū excipiētibus:hoc celerrime

euanescit.Et in aliis autem generibus improbatur maxime nigrum ac molle.Id enim argumentum est cæra adulterati.Alterum genus heracleõ uocant:& ab Hercule inuentũ tradũt.Alii origanum heracleoticum siluestre:qm̃ est origano simile:radice inutili.De origano diximus.Tertium panaces chironeon cognominatur ab inuentore.Folium eius lappato simile:maius tamẽ & hirsutius.Flos aureus:radix parua.Nascitur piguibus locis.Huius flos efficacissimus eoq; amplius q̃ supradicta prodest.Quartũ genus panaces ab eodẽ Chirone repertũ centaurion cognominatur.Sed & pharnaceon in cõtrouersia inuentionis a Pharnace rege deductũ.Seritur hoc lõgioribus q̃ cætera foliis:& serratis.Radix odorata in umbra siccatur:uinoq; gratiam adiicit:Huius genera duo fecere : alteꝝ leuioris folii:alteꝝ tenuioris.Heracleon siderion & ipsũ ab Hercule inuentũ est:caule tenui digitoꝝ quattuor altitudine.Flore puniceo:foliis coriandri.Iuxta lacus & amnes iuenit̃.Oĩaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat.Est Chironis inuentũ ampelos:q̃ uocat̃ chirõia:de q̃ diximus iter uites.Sicuti de herba cuius iuẽtio assignat̃ Mineruæ.Herculi quoq; eã adscribũt:q̃ apollinaris:apud arabas altercũ siue altercãgenũ:apd̃ græcos uero hyoscyamos appellat̃.Plura eius gñа.Vnũ nigro semie foliis pene purpureis spinosũ. Talis nascit̃ in gallacia. Vulgare ãt candidius ẽ & fruticosius:altius papauere.Tertii semẽ iriõis semi simile:& oĩa isaniã gignẽtia:capitisq; uertigines.Quartũ genus molle:lanudinosum pinguius cæteris.Candidi seminis:in maritimis nascẽs:hoc recepere medici.Item ruffi seminis nonũq̃ ante candidũ rufescit:si non e maturuit:iprobaturq;.Et alioquin nullũ:nisi cũ inaruerit legit̃:natura uini.Ideoq; mentẽ caputq; infestans.Vsus seminis & per se & succo expresso.Exprimitur sepatim:& caulibus foliisq; utuntur & radice: temeraria in totũ(ut arbitror)medicina.Quippe ẽt foliis cõstat mẽtẽ corrũpi:si plura q̃ quattuor bibant̃.Etiã antiqui in uino febrẽ depelli arbitrabant̃.Et oleũ fit ex semine:ut diximus:quod ipsum auribus infusum tentat mentem:mireque contra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibissent:& ipsum pro remediis:adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodesse.

ul' floribus
ul' erysimi
uel lini

De linozoste:parthenio:hermupoa:siue potius mercuriali:& achillea:& panace:heraclea:sideriti:millefolio:& de scopa regia:& hermineo:teucrio:splenio:de melãpodio:siue helleboro:quot ue eoꝝ gñа:& de nigro helleboro:& albo medicinæ:& qñ detur:& qũo sumendũ:& quibus nõ dandum:& q; mures necet. CA. V.

Inozostis siue parthenion a Marcurio inuẽtus est:ideo apud græcos hermupoã multi uocant.Eam apud nos omnes mecurialem.Duo eius genera:masculus & fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdum ramoso in cacumine:ocimo angustioribus foliis:geniculis densis:alarum cauis multis: semine ĩ geniculis depẽdẽte:fœminæ copioso:mari iuxta genicula stanti rariore ac breui:contortoq;.Fœminæ soluto & candido.Folia maribus nigriora:fœminis cadidiora:radix superuacua:prætenuis.Nascuntur in campestribus cultis.Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur.Vt mares gignantur hunc facere:ut fœminæ:illam.Hoc cõtingere si a conceptu succus protinus bibatur in passo:edanturue folia decocta ex oleo & sale:uel cruda ex aceto.Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio: & duabus aut tribus spicis donec decoquatur.Decoctum dari iubent:& herbam ipsam in cibo altero die purgationi:mulieribus per triduum:quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum usu prædicauit illas.Easque ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit.Ille eas uuluæ cum melle uel rosaceo uel lilino:uel irino admouit:item ad ciẽdos mẽses secundasque.Hoc idem præstare potu fotuq; dixit.Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere.Aluo folia imposuit:epiphoris: stranguriæ:& uesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure.Aluo quidem soluendæ:uel in febri decoquatur quantum manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias bibitur sale & melle admixto : necnon cum ungula suis: aut gallinaceo decoctum salubrius.Purgationis causa putauere aliqui utranque dandam:siue cũ malua decoctum.Thoracem purgat.Bilem detrahunt.Sed stomachum lædunt. Reliquos usus dicemus suis locis.Inuenit & achilleõ Achilles discipulus Chironis:qua uulneribus mederetur: quæ ob id achilleos uocatur.Hac sanasse Thelephum dicitur.Alii primum eruginem inuenisse utilissimam emplastris:ideoq; depingitur ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus Thelephi. Alii utroque usum medicamento uolũt.Aliq & hanc panacẽ heracleon:alii sideritẽ. Hanc apud nos millefoliã uocãt cubitali scapo rãosam:minutioribus q̃ fœniculi foliis uestitã ab imo:Alii fatẽt̃ q̃dẽ illã uulneribus utilẽ:sed uerã achilleon eẽ scapo cæruleo pedali:sine ramis ex oĩ pte singulis foliis rotundis eleganter uestitam.Alii quadrato caule:capitibus marrubii folio quercus.

Hanc etiam præcisos neruos glutinare faciunt. Alii sideritẽ in maceriis nascentem cum teritur
fœdi odoris. Etiamnum aliam similem huic: sed candidioribus foliis & pinguioribus tenuiori-
bus cauliculis i uineis nascentem. Aliam uero binum cubitorum ramulis exilibus triangulis: fo uel quinũ
lio filicis: pediculo longo: betæ semine: omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissi-
mo folio: scopam regiam uocant: Medetur anginis suum. Inuenit & teucer eadem ætate teucriõ: uel hermi-
quam quidam Hemionion uocant: spargentem iuncos tenues: folia curua asperis locis nascẽtẽ: neum
austero sapore: nunquã florentem. Neque semen gignit. Medetur lyenibus. Constatq; sic inuen- uel parua
tã: cum exta super eam proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni: eumq; exinanisse. Ob id a quibus-
dam splenion uocatur. Narrant sues qui radicem eius edunt: sine splene inueniri. Quidã ramis
hysopi surculosam: folio fabæ. Eodem nomine appellãt: & colligi florentem adhuc iubẽt adeo
florere nõ dubitant: maximeq; ex ciliciis & pysidiæ montibus laudant. Melampodis fama diui
nationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliqui pasto
rem eodem noie inuenisse tradunt: capras purgari pastore illo animaduertẽte: datoq; lacte eaꝝ:
sanasse prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima
duo sunt candidum ac nigrum. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri
platani similia: sed minora nigrioraq;: & pluribus diuisuris scissa. Albi betæ incipiẽtis. Hæc quo-
que nigriora & canalium dorso rubescentia. Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis cõ uel calami
uoluto radice fibrata ceparum modo. Nigro: equi: boues: sues necantur. Itaq; cauent id cum cã-
dido uescantur. Tempestiuum esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in oeta monte:
Et optimo uno eius loco circa pyram. Nigrum ubiq; prouenit: sed melius in helicõe: qui mons
& aliis laudatur herbis. Candidum probatur oeteũ. Secundum põticum. Tertio loco heleaticũ:
quod in uitibus nasci ferũt. Quarto parnasium quod adulteratur etolico ex uicino. Nigrum ex
iis melampodion uocant: quo & domos suffiunt purgantq; aspergentes se & pecora. Cum preca
tione solenni hoc & religiosius colligitur. Primum.n. gladio circunscribitur. Deinde qui succisu
rus est ortum spectat. Et precatur: ut id liceat sibi concedentibus diis facere. Obseruatq; aquilæ
uolatus: fere enim secantibus interest. Et si prope aduolauerit: moriturum illo ãno qui succidit:
augurium est. Nec album facile colligitur: caput aggrauans maxime: nisi præsumat aliũ: & subin
de uinum sorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrum alii entomon uocãt. alii polyrrhyzon: purgat
per inferna. Candidum autem uomitione. Causasq; morborum extrahit. Quondã terribile. Po-
stea tam promiscuum: ut pleriq; studioꝝ gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabantur: sæ-
pius sumptitauerint. Carneadem responsurum Zenonis libris. Drusum quoq; apud nos tribu-
norum popularium clarissimũ: cui ante omnes plebs adstans plausit: optimates uero bellũ marsi
cum imputauere: constat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in antycira insula. Ibi
enim tutissime sumitur: quoniam (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia ueratrum uocat. Fari
na eorum per se & mixta radicula: qua lanas diximus lauari: sternutamentũ facit. Amboq; som-
num. Leguntur aũt tenuissime radices breuesq; ac uelut decurtatæ ẽt hæ. Nã summa q̃ est cras-
sissima cepis similis canibus tantum datur purgatiõis causa. Antiqui radicem corticẽq; carnosis-
simum eligebant: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis spongiis opertam turgescẽtẽq;
in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra siccabant iis utentes. Nunc ramulos ipsos ab
radice sua grauissimi corticis: ita dantes. Optimum quod acre gustu: feruensq; in frangendo pul
uerem emittit. Durare uim eius. xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis: insaniẽtibus: hy
dropicis dũmodo citra febrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluũ & bilem: pi-
tuitasq;. Ex aqua datur ad leniter moliendam aluum plurimũ drachma: modice quattuor obo
lis. Miscuere aliqui & scamoneam: sed tutius salem. In dulcibus datũ copiosius periculũ infert.
Oculorum caliginẽ fotu discutit. Ob id quidam & inunxere. Tritum strumas: suppurata: duriti
as concoquit: & purgat. Item fistulas tertio die exemptũ. Verrucas tollit cũ squamis æris: & san-
daraca. Hydropicoꝝ uentri imponitur cum farina hordeacea & uino. Pecoꝝ & iumentorũ pitui
tas sanat surculo per aurem traiecto: & postero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedũ
cum ture & cæra ac pice uel cum pissaeleo. Album optimum: quod celerrime mouet sternutamẽ
ta: sed multum terribilius nigro: præcipue si quis apparatũ poturoꝝ apud antiquos legat: cõtra
horrores: strangulatus: intempestiuas somni uires: singultus infinitos: aut sternutamenta: stoma
chi dissolutiones: tardiores uomitus aut longinqores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soli
ti: q̃ cõcitarent uomitiones: ipsumq; helleborum extraherent medicamẽtis: aut clysteribus: sæpe
ẽt sanguine uenis emisso. Iam uero & cum prospere cedat terribilius uisu i uariis coloribus uo-

mitionum:& post uomitiones obseruatione alui:balnearum dispensatione:totius corporis cura antecedente:omnia hæc magno terrore & fama.Nāq; tradunt absumi carnē si coquaꝭ una.Sed antiquorum uitium erat:q; propter hos metus parcius dabāt:cum celerius erumpat:quo largius sumitur.Themison binas nō amplius drachmas donauit:sequentes & quaternas dedere.Claro Herophili preconio:qui helleborum fortissimi ducis similitudini æquabat.Concitatis enim intus oībus:ipsum in primis exire.Præterea mirum inuentū est:q; icisum forficulis ut dixim9: cribrāt:cortex remāet. Hoc inanito medula cadit.Hæc in nimia purgatione data:uomitiones sistit.Cauendū est fœlici quoq; cura:ne nubilo detur die:quippe ipatibiles cruciatus existūt. Nā æstate potius q̄ hyeme dandū nō est in dubio.Corpus septē diebus præparandū cibis acribus: abstinentia uini:quarto & tertio die uomitionibus:pridie cœnæ abstinentia. Album e dulci datur:aptissime uero in lacte aut pulte.Nuper inuenere dissectis rhaphanis inserere helleborum: rursusq; cōprimere rhaphanos:ut transeat uis:atq; eo lenimēto dare. Reddi post quattuor fere horas incipit. Totum opus septenis peragiꝭ horis.Medeꝭ ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini:melancholicis:insanientibus:lymphaticis:elephantiæ albæ:lepris:tetano:tremulis:podagricis:hydropicis:incipientibusq; tympanicis:stomachicis:spasticis:clinicis:ischiadicis:quartanis quæ aliter non defināt:tussi ueteri:inflāmationibus:torminibus redeūtibus. Vetant dari senibus & pueris.Itē mollibus ac fœminei corporis:animæue exilibus:aut teneris:& fœminis minus q̄ uiris.Item timidis:aut si exulcerata sint præcordia:uel tumeant:minimeue sanguinem excreantibus:causariis:uel latere:uel faucibus.Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitum:item suppurationi ueteri.Mures polēta admixtum necat. Galli sagittas in uenatu helleboro tingunt:circūcisoq; uulnere teneriorē sentiri carnem affirmāt. Muscæ quoq; necantur albo trito & cum lacte sparso.Eodem & phthiriasis emendatur.

De mithridatia:& scordoti siue scordio:& polemonia:uel philæteria:uel chiliodynama:& eupatoria:& centaurea:siue chironia:& de lecto centaureo:libadio : felle terræ : & triorche medicinæ. CA. VI.

Psi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridatiam uocatā.Huic folia duo a radice achanto similia.Caulis inter utraq; sustinens roseum florem.Alteram lenem scordotin siue scordion:ipsius manu ad scriptā:magnitudine cubitali:quadrangulo caule:ramosam quernæ similitudine foliis lanuginosis.Reperiꝭ in ponto cāpis pinguib9 humidisq;:gustus amari.Est & alterius generis:latioribus foliis:mentastro similis: plurimosque utraq; ad usus:p se & inter alia in antidotis.Polæmoniam alii philæteriam a certamine regū inuentionis appellant.Capadoces autem chiliodynamā radice crassa:exilibus ramis:qbus in summis corymbi depēdent:nigro semine:cætero rutæ similis.Nasciꝭ in montosis.Eupatorio quoq; regiam auctoritatē habet.Caulis lignosi nigricātis hirsuti:cubitalis aliqñ:& amplioris:foliis p interualla.v.ut canabis per ambitum incisis quinquepartito:nigris & ipsis plumosisque radice sup uacua.Semen dysentericis in uino potū auxiliaꝭ unice.Centauria curatus diciꝭ Chiron cū Herculis exceptus hospitio pertractanti arma:sagitta excidisset in pedem:quare aliqui chironiū uocant.Folia sunt lata & oblonga:serrata ambitu densa ab radice:caules ternum cubitoꝝ geniculati.In iis capita ceu papaueꝝ.Radix uasta:rubescens:tenera fragilisque ad bina cubita madida. Succo amara cū quadā dulcedine.Nasciꝭ in collibus pingui solo.Laudatissima in arcadia:elide: messenia:pholoe:& lycæo:atque in alpibus:pluribusq; locis i lycia.Quidā & ex ea lyciū faciūt. Vis in uulneribus tāta:ut cohærescere etiā carnes tradāt:si coquanꝭ simul. In usu radix tantum uel obuius duabus drachmis bibenda qbus diceꝭ:si febris sit:in aqua trita:cæteris in uino.Medeꝭ & oīum morbis decoctæ succus.Est alteꝝ centaurion cognomine lecton:minutis foliis:qđ aliqui libadion uocant:qm̄ secundū fontes nasciꝭ:origani simile:angustioribus & longioribus foliis anguloso caule:palmū alto fruticanti:flore lychnidis:radice tenui:& supuacua succo efficax.Ipsa herba autūno legiꝭ:succus e fronde.Quidā caules cōcisos madefaciūt diebus.xviii.atque ita exprimunt.Hoc centaurion nostri fel terræ uocant:ppter amaritudinē sūmam.Galli exacū:quoniā oīa mala medicamēta potū e corpore exigat per aluū.Tertia est cētauris cognomine triorchis. Qui eam secat rarū est ut nō uulneret sese.Hæc succū sanguineū mittit.Theophrastus defendi eam:īpugnarique colligentes tradit a triorche accipitrum genere:a quo & nomen accepit.Imperitī cōfundunt hæc omnia:& uni generi assignant.

De climeno:& gentiana:& lysimachia:& parthenide:& artemisia:& ambrosia:& nymphea:heracleo:& euphorbia medicinæ. CA. VII.

Limenos a rege herba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcincta: odore graui & semine hederæ: filuestribus & montosis nascens. Quibus morbis pota medeatur: dicemus. Sed hic indicandū est dum medeatur: sterilitatem pota etiā in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt: caule quadrato: folliculis cū semine inter se implexis: uelut in polyporum cirris. Est succus autem in usu. Vis eius summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius rex illyriorū: ubiq; nascentem: in illyrico tamē præstantissimam folio fraxini: sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudie: cauo & inani: ex interuallis foliato. triū aliquando cubitorum: radice lenta: subnigra sine odore aquosa: montibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radicis natura est excalfactoria: sed prægnantibus nō bibenda. Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam: quæ ab eo nomen retinet: celebrata Erasistrato. Folia habet salicis uiridia: florem purpureum: fruticosa: ramulis erectis odore graui: gignitur in aquosis. Vis eius tanta est: ut iumentis discordantibus iugo imposita asperitatem cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriā affectauere. In quibꝰ artemisia uxor Mausoli adoptata herba: quæ antea parthenis uocabatur. Sunt qui ab artemide artemisiam cognominatā putēt: quoniam priuatim medicatur fœminarū malis: absinthii autē modo fruticosa maioribus foliis pinguibusq;. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis: altera tenera tenuioribus: & nō nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodē noīe appellant simplici caule: minimis foliis: flores copiosi erumpentes: cum uua maturescit odore non in iucundo: quā quidam botrin: alii ambrosiam uocant. Talis in cappadocia nascitur. Nymphea nata tradit̄ a nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heracleon uocant aliqui: alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoq; eos q bibant eam. xii. diebus coitu genituraq; priuari. Laudatissima in orchomeno & marathone Boeoti Madon uocant: qui & semen edunt. Nascitur in aquosis: foliis magnis in sūma aqua & aliis ex radice prodeūtibus flore lilio simili: & cū defloruerit capiti papaueris. In caule secat̄ autūno. Radix nigra in sole siccat̄. Aduersaturq; & aluinis. Est & alia nymphea in thessalia amne peneo: radice alba: capite luteo: rosæ magnitudine. Inuenit & patrum nostrorū ætate rex iuba: quā appellauit euphorbiam medici sui nomine, & fratris musæ: a quo Diuum Augustum cōseruatum indicauimus. Iidē fratres instituere a balneis frigida multa corpora astringi. Antea nō erat mos nisi calida tantū lauari sicut apud Homerū etiā inuenimus. Sed Iubæ uolumen quoq; extat de ea herba: & clarum præconium. Inuenit eam in monte atlante: spectatur foliis acanthinis. Vis tāta est: ut uel e longinquo succus excipiatur incisæ conto. Suscipitur excipulis utriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet. Qui colligunt clarius uident. Contra serpentes medetur. Quacūq; parte percussa uertice inciso & medicamento addito. Ibi getuli qui legunt: hædino lacte adulterant: sed discernitur igni. Id enim quod sincerum non est fastidiendū odorem habet. multū infra hunc succum est qui in gallia fit ex herba chamælea granum occiferente. Fractus ammoniaco similis est: etiā leui gustu os accensum diu detinens: & magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet. uel tepido

De plantagine & buglosso: & cynoglosso: & buphthalmo: & scythica: & de spartania: & hippice: & ischæmone: & betonica: & cantabrica: & cōsiligine: & hiberida: & chelidonia: & canaria: & daphobosco: & dictāno: & aristolochia: & qd̄ eius delectatiōe inuoluant pisces: & stati capiant̄: & medicinæ cōtra serpētiū ictus ex herbis quas supius noīauit: & de argemonia. CA. VIII.

Elebrauit & themison medicus uulgarē herbam plantaginē tanquam inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus: linguæ pecorum simillimis: caule anguloso in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterum modo inclusa: quæ quia septena sūt quidam eam heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est: & napi similis. Nascitur in humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoq; corpore cauterii uicem optinens. Nulla res æque sistit fluctiones: quas græci rheumatismos uocant. Iungit̄ huic Boglossos boum linguæ similis: cui præcipuum ꝙ in uinum deiecta animi uoluptates auget: & uocat̄ euphrasinum. Iungitur & cynoglossos caninas imitans linguas topiariis operibus gratissima. Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat: eius radicē potam ex aqua ad tertianas prodesse: quæ quattuor ad quartanas. Est alia similis ei: & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & serpentibus aduersatur. Est & buphthalmos similis boum oculis: folio fœniculi: circa oppida nascens fruticosa caulibus: qui & manduntur decocti. Quidam cochlam uocant. Hæc cum cæra sciromata discutit. Inuenere herbas & uniuersæ gentes. Scythia eam primum: quæ scythice uocatur: circa boetiam nascens uel cachlā

prædulcis. Aliam quoq; utilissimam quam spartaniam uocant. Magna & ea commendatio:q; in ore eam habentes famem sitimq; non sentiunt. Idem præstat apud eos hippice dicta:q; in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntq; his duabus herbis scythas etiam in duodenos dies durare in fame sitiq;. Ischemonem thracia inuenit:qua ferunt sanguinem sisti:non aperta modo uena:sed etiam præcisa. Serpit e terra milio similis:foliis asperis & lanuginosis farcitur in nares. Quæ in italia nascitur:& sanguinem eodem adalligata sistit. Vetones in hispania eã quæ betonica dicitur in gallia. In italia autem serratula a græcis cestron aut psychotrophon ante cunctas laudatissima. Exit angulo so caule cubitorum duum a radice spergens folia fere lappathi serrata semine purpureo. Folia siccantur in farinam plurimos ad usus. Fit uinum ex ea & acetũ stomacho & claritati oculorum. Tantumque gloriæ habet:ut domus in qua sata sit tuta existimetur a piaculis omnibus. In eadem hispania inuenta est cantabrica per Diui Augusti tempora a cãtabris reperta. Nascit̃ ubiq; caule iunceo pedali in quo sunt flosculi oblõgi uelut calathi. In iis semen perquam minutum. Nec alias defuere hispaniæ herbis exquirendis:ut in quibus etiamnũ hodie in uirorum lætiore conuictu potionem e cẽtum herbis mulso additis credidere saluberrimam suauissimamque. Nec quisquam genera earum iam nouit aut multitudinem. Numerus tantum constat in nomine. Nostra ætas meminit herbam in marsis repertam. Nascitur & aquiculis circumuicum neruesiæ:uocatur cõsiligo. Prodest ut demonstrabimus suo loco deploratis in pthisi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentium quam appellauit hiberidã q̃q̃ ficto nomine inuentioni eius assignato carmine. Nascitur maxĩe circa uetera monumẽta parietinasque & inculta itinerum. Floret semper folio nasturtii:caule cubitali:semine tam paruo: ut uix aspici possit. Radici odor nasturtii. Vsus æstate efficacior:& recenti tãtum. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utilissima:uiris plurimũ quaternis horis:fœminis minus dimidio adalligata:ut dein in balneum descendatur in calidam & postea oleo & uino corpus perungatur:diebusque uicenis interpositis idem fiat si qua admonitio doloris supersit. Hoc modo rheumatismos omnes sanat ocultos. Imponitur non in ipsa inflammatione:sed imminuta. Animalia quoque inuenere herbas:in primisque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt uisum:ut quidam uolunt etiam erutis oculis. Genera eius duo. Maior fruticoso caule:folio pastinacæ erraticæ ampliore: ipsa altitudine duum cubitorum. Colos albicans:flos luteus. Minori folia hederæ rotundiora minus candida. Succus croci mordax. Semen papaueris. Florent aduentu hirundinum. Discessu marcescunt. Florentibus succus exprimitur:& in æreo uase cum melle attico leniter cinere feruenti decoquitur: singulari remedio contra caligines oculorum. Vtuntur & per se succo in collyriis:quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariam:qua fastidium deducunt:eamque in nostro conspectu mãdunt:sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit etenim depasta cernitur. Notata est autem animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim a serpente: mederi quadã sibi dicitur:sed illam homine inspectante non decerpit. Simplicius ceruæ monstrauere elaphoboscon:de qua diximus. Item seseli enixæ a partu dictamum ostendere(ut indicauimus)uulneratæ eo pastæ statim decidentibus telis. Non est alibi q̃ in creta:ramis prætenue:pulegio simile: feruens & acre gustu:foliis tantum utuntur. Flos nullus ei est:aut semen aut caulis. Radix tenuis & superuacua. Et in creta autẽ non spaciose nascitur:mireq; a captis expetit̃. Pro eo est & pseudo dictamũ multis in terris nascens:folio simili:ramulis minoribus a quibusdã condris uocatũ. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamũ enim minima portione accẽdit os. Qui legere eã: in ferula uel arundine cõdunt:præligantq;:ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utranq; nasci multifariam:sed deteriorem in agris pinguibus:ueram quidã dictamum non nisi in asperis. Est & tertium genus dictãnũ uocatũ:sed neq; facie neq; effectu simile folio sisymbrii:ramis maioribus procedẽte persuasione illa:q̃cquid increta nascitur:infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod in pernaso:alioquin herbiferum esse & peliũ montẽ in thessalia. Et telethrium in euboea. Et totam arcadiam ac laconicam. Tradunt arcades quidem non medicaminibus uti:sed lacte circa uer:q̃m tunc maxime succis herbæ turgeant:medicenturq; uberes pascuæ. Bibunt autem lac uaccinũ: q̃m boues omnino uoriferæ sunt in herbis. Potẽtia earũ per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis mãifesta fit. Circa abderã:& limitẽ:q Diomedis uocatur equi pasti inflammant̃ rabie:circa pothniam uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiæ nomẽ dedisse grauide uident̃:quoniã eẽt ariste lechuses. Nostri malum terræ uocãt: & quattuor gñа eius seruant. Vnũ tuberibus radicũ rotundis foliis inter maluam & hederã ni-

uel ubera pascuis

grioribus pinguioribusq. Alterum masculæ radice longa qttuor digitorum longitudine: baculi crassitudine. Tertiũ longissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præcipua uis: quæ clematitis uocat: ab aliis cretica. Oẽs colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt bacculas paruas uelut cappares. Valẽt radice tantũ. Est & quæ pistolochia uocatur quarti generis: tenuior q̃ pxime dicta: densis radicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hanc quidã polyrrhizon cognominant. Odor oĩum medicatus. Sed oblonga radice tenuiorq; gratior. Carnosi enĩ est corticis: unguentis quoq; nardinis cõueniens. Nascunt pinguibus locis & campestribus. Effodere eas messibus tẽpestiuũ: ita desquãmato terreno seruant. Maxĩe tñ laudat pontica. Et in quocũq; genere põderosissima quæq; medicinis aptior. Rotũda cõtra serpẽtes. Oblonga ĩ sũma tñ gloria est etiã modo. A cõceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut tradit. Piscatores campaniæ radicem eã: quæ rotunda est: uenenũ terræ uocãt: coramq; nobis cõtusam ĩmixta calce in mari sparsere: aduolãt pisces cupiditate mira: statimq; exanimati fluitãt. Quæ polyrrhizos cognominat: cõuulsis contusis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utilissima esse tradit. Semine pleureticis & neruis cõfirmare excalfacere. Eadẽ satyrion est. Verũ & effectus earum ususq; dicẽdi sũt. Ordiẽdũq; a malorum oĩum pessimo: idest serpentiũ ictu. Medent ergo britannica hærba. Panaces generum oĩum radix e uino. Chironiæ & flos & semẽ potũ illitũq; ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellat. Polemonia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues potæ & illitæ: siue succo siue folio siue decocto. Centauriæ maioris radice drachma in uini albi cyathis tribus. Gẽtiana pcipue aduersus angues duabus drachmis cũ pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorẽ fugiũt serpẽtes. Dat ex uino pcussis chelidonia. Morsibus ĩponit betonica pcipue: cui uis tanta phibetur: ut ĩclusæ circulo eius serpẽtes ipsæ sese ĩterimãt flagellãdo. Dat & ad ictus semẽ eius denarii põdere cũ tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ ĩponit. Cãtabricæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma in uini hemina sæpius bibenda: pdest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & oĩno suspẽsa supra focũ fugat e domibus serpẽtes. Argemonia quoq; radice eius denarii põdere in uini cyathis tribus potat. Plura de ea cõuenit dici cæterisq; quæ primũ noĩabunt. In eo autẽ genere medendi primũ conuenit: quãquã nominari in quo maxime ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuisa apii modo: caput ĩ cauliculo papaueris siluestris: item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria genera eius faciunt: & id demum probant cuius radix thus redoleat.

De agarico: & echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: & lemonia: & quinq; folio: & sparganio: & dauco: & persolata: & arctio: & cyclamino: & peucedano. CA. IX.

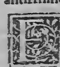
Garicon ut fungus nascit in arboribus circa bosporũ: colore candido. Datur obolis quattuor cõtritum cũ binis cyathis aceti mulsi. Id quod in gallia nascit infirmius habetur. Præterea mas spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis: mox in amaritudinẽ trãsit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata: drachmis duabus ex uini cyathis quattuor dat. Item altera quæ lanugine distinguit spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidam echyon personatam uocant: cuius folio nullum est latius: grãdes lappas ferentẽ. Huius radicẽ decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamum contusum cum foliis ex uino datur peculiariter cõtra aspidas. Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotane. Aliqui peristereon: nostri uerbenacam uocant. Hæc est quã legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa uertitur. Domo purgantur: lustranturq;. Genera eius duo sunt. Foliosa quã fœminam putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriusq; plures: tenues: cubitales: angulosi. Folia minora q̃ quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidã non distinguunt: sed unum omnino genus faciunt: quoniam utraq; eosdem effectus habeat. Vtraq; sortiuntur galli: & præcinunt responsa. Sed magi utique circa hanc insaniũt. Hac perunctos impetrare quæ uelint: febres abigere: amicitias conciliare nullique nõ morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere: ita ut ne luna aut sol conspiciatur: fauis ante & melle terræ ad piamentũ datis. Circũscriptã ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari in umbra separatim: folia: caulem: radicem. Aiũtque si aqua spargatur triclinium: qua maduerit: lætiores cõuictus fieri. (uel adiecta fuerit) Aduersus serpẽtes conterit ex uino. Est similis Verbasco hærba: quæ sæpe fallit pro ea capta: foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hæc abiecta blattas ĩ se cõtrahit: ideoque romæ blattariam uocant. Lemonium succũ lacteũ mittit. cõcrescentẽ gũmi modo humidis locis.

uel penta petalon

Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum est:cum etiam fraga gignendo cõmendetur.Græci uocant pentapentes siue chamezeleon siue pentaphyllon. Cũ effoditur rubram habet radicẽ.Hæc inarescens nigrescit & angulosa.Fit nomen a numero foliorum habet. Et ipsa herba incipit & desinit cum uite.Adhibetur & purgandis domibus.Aduersus serpentes bibitur & eius radix quæ sparganion uocatur ex uino albo.Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus quæ persequi nihil attinet:cum sint differentiæ duæ.Probatissimæ in creta mox in achaia & in siccis ubicunq; nati:fœniculi similitudine:candidioribus foliis & minoribus hirsutisq;.Caule pedali recto:radice suauissimi gustus & odoris.Hoc genus in saxosis nascitur meridianis.Reliqua gña ubiq; nascuntur terrenis collibus limitibusq; nec nisi pigui solo:foliis coriandri:caule cubitali:capitibus rotundis:sæpe pluribus q̃ ternis:radice lignosa:sed cũ inaruerit supuacua.Semen eius cymino simile:prioris milio albũ acre odoratũ oĩbus & feruens:Secũdũ priore uehementius est:ideoq; parce summi debet.Si iam maxime tertiũ genus facere libeat est simile staphylino:quod pastinacã erraticã appellant:semĩe oblongo:radice dulci.Omnia hæc & hyeme & æstate sunt intacta q̃drupedi nisi post abortus.Ex aliis usus fœminis.Ex creta radicis dulcis:& magis ad serpentes est.Bibitur e uino drachma una.Datur & quadrupedibus pcussis. Therionarca alia q̃ magica & in nostro orbe nascitur:fruticosa foliis subuiridibus:flore roseo. Serpẽtes necat cuicũq; admota fuerit.Et hæc torporem affert. Persolatã quã nemo ignorat:græci uero arction uocant folia habet maiora ẽt cucurbitis & hirsutiora nigrioraq; & crassiora:radicem albã & grandẽ.Hæc ex uino bibitur denarioꝝ duũ pondere.Item cyclamini radix contra serpẽtes omnes.Folia habet minora q̃ hedera nigriora & tenuiora sine angulis in quibus albicant maculæ.Caule exiguo:inani:floribus purpureis:radice lata:ut rapũ uideri possit:cortice nigro. Nascitur in umbrosis.A nostris tuber terræ uocatur.In oĩbus serenda domibus.Si uerum est ubi sata sit nihil nocere mala medicamenta Amuletũ uocant:narrãtq; ea ebrietatem repræsentari. Addita in uinũ radice:& siccata scyllæ modo conscissa reponitur:decoquiturq; eadẽ ad crassitudinem mellis. Suum tñ uenenũ inest ei:tradũtq; si prægnãs radicẽ transgrediatur:abortũ fieri.Est & altera cyclaminos cognomine cyssanthemos geniculatis caulibus superuacuis a priore distans circa arbores se uoluens acinis hederæ:sed mollibus.Flore candido:specioso:radice superuacua. Acini tantũ in usu:gustu acri:sed lenti.Siccantur in umbra:tusiq; diuiduntur in pastillos.Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est:cognomine chamæcissos uno omnino folio:radice ramosa:qua pisces necabantur.Sed inter primas celebratur peucedanũ: laudatissimũ in arcadia:mox samothrace.Caulis est ei tenuis:longus:fœniculo similis:iuxta terrã foliosus:radice nigra crassa: graui odore:succosa.Gignitur in montibus opacis.Foditur exitu autũni. Placent tenerrimæ & altissimæ radices.Hæ conciduntur in quaternos digitos osseis cultellis:funduntq; succũ in umbra capite prius & naribus rosaceo perunctis:ne uertigo sentiatur.Et alius succus inuenitur caulibus adhærẽs incisisque manat.Probatur crassitudie mellea:colore ruffo odore suauiter graui feruens gustu.Et hic in usu & radix:& decoctũ eius pluribus medicamẽtis. Succo tñ efficacissimo:q resoluit amaris amygdalis:aut ruta.Bibiturq; cõtra serpentes & ex oleo perunctos tuetur.

uel artion

De ebulo:& uerbasco:& thelegono:& de phrynio:& de alisma: & de peristereo: & de moly: & antirrhino:& contra mala medicamenta:& de pericarpo. CA. X.

Buli quoq; quẽ nemo ignorat:fumo fuganĩ serpentes.Priuatim aduersaĩ scorpionibus polemoniæ radix uel alligata tm̃.Itẽ phalangio ac cæteris minoribus uenenatis: Scorpionibus aristolochia: Agaricũ obolis q̃ttuor in uini mixti cyathis totidẽ.Verbenaca & phalangio cũ uino aut posca.Item qnquefoliũ daucũ. Verbascũ græci plomõ uocant.Gña hẽt prima duo.Albũ in quo mas intelligiĩ.Alteꝝ nigrũ:in quo fœmina. Tertiũ genus nõ nisi in siluis inuenitur.Sunt folia brassicæ latiora:pilosa:caulis erectus:cubitali amplior. Semen nigrũ inutile.Radix una crassitudine digiti.Nascunĩ & in cãpestribus. Siluestri folia elelisphaci:alta:ramis lignosis.Sunt & plomides duæ hirsutæ:rotundis foliis:humiles. Tertia lychnitis uocaĩ. Ab aliis aũt thryalis foliis ternis aut cũ plurimũ quaternis crassis pinguibusq;:ad lucernaꝝ lumina aptis.Aiunt in foliis eius quã fœminã diximus:ficus oĩno non putrescere.Distingui gña hæc pene superuacuũ est:cũ sint oĩa eiusdẽ effectus.Contra scorpiones bibitur radix cũ ruta ex aqua:magna amaritudine:sed effectu pari. Thelegonon herba ab aliis scorpion uocatur propter similitudinem radicis:cuius tactu moriuntur scorpiones.Itaq; contra eorum ictus bibitur.Scorpionem mortuum si quis helleboro candido linat:reuiuiscere aiunt. Thelegonon omnem quadrupedem necat imposita uerendis radice.Folio quidem intra eundem diem quod est

uel thely phonon

simile cyclamino:Ipsa geniculata nascitur in opacis.Scorpiõibus aduersatur & betonicæ succus ac plãtaginis.Sunt & ranis uenena rubetis maximis.Vidimusq; psyllos in certamine patinis cã/ defactas admittentes ociore etiam q̃ aspidum pernicie.Auxiliatur eis phryniõ in uino pota.Alii qui neurada appellant:alii poterion floribus paruis:radicibus multis neruosis bene olentibus. Item alisma quam alii damasonion:alii lyron appellant.Folia ei plantaginis nisi angustiora eẽnt: & magis laciniosa:conuexaq; in terram.Alias etiam uenosa similiter.Caule simpliciter tenui:cubitali:capite thyrsi:radicibus densis:tenuibus:ut ueratri nigri:acribus:odoratis:pinguibus. Nascitur in aquosis.Alterũ genus eiusdem in siluis nigrius maioribus foliis.Vsus in radice utriusq; aduersus ranas & lepores marinos drachmæ pondere in uino potum.Lepori marino aduersatur:& cyclaminos.Veneni uim canis quoq; rabidi morsus habent:contra quos erit cynorhodũ: de quo diximus.Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atq; illita prodest.Betonica ex mero ueteri.Peristereos uocatur caule alto foliato cacumine in alios caules se spargẽs:columbis admodum familiaris.Vnde & nomen.Hanc habentes negant latrari a canibus.Proxima ab his malis uenena sunt:quæ sibimetipsi homines excogitant.Contra hæc omnia magicasq; artes erit primum illud Homericum moly.Dein mithridatia & scordotis & centauriũ.Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum.Betonicæ semen in mulso aut passo uel farina drachma in uini ueteris cyathis .iiii.uomere cogendi atq; iterum bibere:iis qui quottidie gustent eam nulla nocitura mala medicamenta tradunt.Poto ueneno aristolochia subuenit eadem mensura quã cõtra serpentes.Quinquefolii succus.Agaricũ postq̃ uomuerint denarii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus.Antirrhinon uocaẽ siue Anarrhinon:siue lychnis agria:siue similis lino:radice nulla: flore hyacinthi:semine uitulinatium.Ex hoc perunctos uenustiores fieri:nec ullo malo medicamento lædi posse:aut ueneno:si quis in brachiali habeat:arbitrantur magi.Similiter eam quam eupleam uocant:traduntq; ea perunctos commendatioris esse famæ.Artemisiam quoq; secum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiamue ullam:ne solem quidẽ.Bibitur & hæc ex uino aduersus opium.Alligata priuatim potens traditur potaue aduersus ranas. Pericarpum bulbi genus est.Duæ eius species:cortice rubro alterum:alterũ nigro papaueri simile.Sed uis maior q̃ priori:utriq; autem excalfaciendo.Ideo contra cicutam dantur:contra quam & thus & panaces & chironiũ præcipue.Hoc uero & contra fungos.

uel polyrhizon

De remediis:quæ generatim membratimq; singulis corporũ morbis eueniũt. CA. XI.

Verum & generatim mẽbratimq; singulis corporũ morbis remedia subtexemus. Orsi a capite.Alopecias emendat nymphea & cicutæ radix:si una tritæ illinantur.Polytricha distat a callitricha q, iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quoque maior est:& defluentẽ capillum confirmat:& densat.Item lingulaca circa fontes nascens:cuius radix admixta combusta teritur cũ adipe suis nigræ:id quoq; excipitur ut eius sit suis:quæ nunquã pepererit.Sol subinde plurimum cõfert illitæ.Similis usus est cyclamini radicis. Pruriginẽ ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua.Capitis dolori medetur panacis oĩum generum radix in oleo contrita.Aristolochia & hiberis adalligata hora:uel diutius si pati possit comitãte balnei usu.Medetur & daucum. Purgat autẽ cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita.Medetur & peristereos.Cacalia siue leõtice uocatur semẽ margaritis minutis simile dependens inter folia grandia in montibus fere.Huius grana.xv.in oleo macerãtur:atq; ita aduerso capillo caput ungitur.Fit & ex callitriche sternutamentũ.Folia sunt lenticulæ similia.Caules iuncis tenuissimis:radice minima.Nascitur in opacis & hũidis:gustatu feruẽs. Hysopum in oleo contritum phthiriasi resistit & pturigini in capite.Est autem optimũ cilicium e tauro monte.Dein pamphylium:& smyrnæum.Stomacho contrarium.Purgat cum fico sumptum per inferna:cum melle uomitionibus.Putant & serpentium ictus aduersari tritum cũ melle & sale & cumino.Lõchitis non(ut pleriq; existiauerunt)eadẽ est quæ xyphion:aut phasganion q̃q̃ cuspidi similis semine.Habet enim folia porri rubẽtia ad radicem & plura quam in caule capitula personis comicis similia paruam exerentibus linguam radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus.E diuerso xyphion:& phasganion in humidis:cum primum exit:gladii præbet speciẽ caule duum cubitorum:radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata:quam effodi ante messes oportet:siccari in umbra.Superior pars eius cum thure trita æquo pondere admixto uino:ossa fracta e capite extrahit:aut si quid in corpore suppurat:uel si calcata sunt ossa. Serpentis eadem contra uenena efficax.Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi conuenit.Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto.Tepidum hoc prodest & doloribus q plerũq; ex di/

A

midia parte capitis sentiuntur:& uertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciendi:quia caustica uis ei est. Psyllion alii cynoides:alii crystalion:alii sicelion:alii cynomyam appellant:radice tenui:superuacua:sarmentosum:fabæ granis in cacuminibus:foliis canino capiti non dissimilibus:semine autem pullici:unde & nomē hoc in baccis. Ipsa herba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum & discutiendum ingens. Semen in usu. Fronti imponitur in dolore & tēporibus: ex aceto & rosaceo:aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ densat ac cōtrahit. Tunc terere oportet:& crassitudinem illinere cuicunq; dolori & collectioni inflammationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia:fracta extrahens ossa & in alia quidē parte corporis:sed maxime e capite. Similiter Plystolochia.

uel floribꝰ

De thyssélio:& centaurea:& chelidonia:& panace:& hyoscyamo:& euphorbio. CA. XII.

Hyssélium est non dissimile apio. Huius radix commādücata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:si addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle oculorum nubeculas: obscuritatem discuti:cicatrices extenuari. Albugines quidem etiam iumētorum siderite. Iam chelidonia supradictis omnibus mire medetur. Panacis radix cum polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semen bibūt obolo tantundem meconii adiicientes:uinumq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum:quē colyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inūctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Hiberis adalligata capiti cum quinq;folio epiphoras:& si qua in oculis uitia sunt:emendat. Verbascum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo uel aceto: Ad hypochysis & caliginem cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide siue acoro:& mandragora:siue circelo:& cicuta:& cremno agrio:& molibdena: & capno:& alia:& acorio:& iride:& cotiledo:& aizoo:& andrachne:& erigero:& de ephemero: & delabro Veneris: & de ra mūculo medicinæ:& de oris uitiis. CA. XIII.

uel acharō

Nagallida aliqui corchoron uocant. Duo genera eius. Mas flore phœniceo:fœmina cæruleo:nō altiores palmo:frutice tenero:foliis pusillis:rotundis:in terra iacentibus: nascuntur in hortis & aquosis. Prior flore cærulea. Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle:& ex ictu cruorem & argema rubens:magis cum attico melle inunctis. Pupillas dilatat:& ideo hoc inunguntur ante:quibus paracētesis fit. Iumentoꝝ quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus:ita ut deinde uino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma in uino. Mirum q̄ fœminam pecora uitant. At si decepta similitudine(flore enim tantum distant)degustauere:statim eam quæ asyla uocatur in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effossuris ante solem ortum priusquam quicquam aliud loquantur ter salutare eam:tunc sublatam exprimere. Ita præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est:cuius succus lippitudini si tumor erit. Item absinthiū cum melle tritum. Itemq; betonicæ farina conueniet. Et ægylopas sanat herba eodem nomine: quæ in hordeo nascitur tritici folio semine contrito cum farina permixta impositaq; uel succo. Exprimitur hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica:& in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragoræ utebantur. Postea abdicatus in hac curatione est. Sed epiphoris qd certum est:medetur:& oculorum dolori. Radix tusa cum rosaceo & uino. Nā succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram alii circeium uocāt. Duo eius genera. Candidus qui & mas:niger quæ fœmina existimatur. Angustioribus foliis quam lactucæ. Hirsutis & caulibus:radicibus binis ternisue nigris foris. Intus albis:carnosis :tenerisq; pene cubitalibus. Ferunt mala auellanaꝝ nucū magnitudīe. Et iis semē ceu pyroꝝ. Albū hoc alii arsen:alii moriō:alii hippoplomon uocant. Huius folia alba q̄ alterius latiora:ut lappati satiuæ. Cauent effossuri contrarium uentum. Et ter circulis ante gladio circunscribunt. Postea fodiunt ad occasum spectante. Succus fit & e malis & e caule deciso cacumine & radice:punctis aperta:aut decocta utilis hæc uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus non ubique inuenitur : sed ubi potest:circa uindemias quæritur. Odor grauis ei sed radicis & mali grauior. Mala matura in umbra siccantur. Succus ex iis sole densatur. Item radicis tusæ:uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruantur in muriis efficatius. Albus rore tātum:succus pestis est. Sic quoque noxiæ uires: Grauedinem afferunt etiam olfactu:q̄q̄ mala in aliis terris mandantur. Nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro uiribus bibentiū.

uel apta

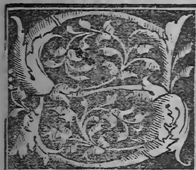
Media potio cyathi unius. Bibitur & contra serpentes: & ante sectiones punctionesq; ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro helleboro duobus obolis in mulso. Efficacius helleborum ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendã. Cicuta quoq; uenenum est: publica atheniẽsium pœna inuisa. Ad multa tamen usus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eius & uiridis: sed estur plerunq; & in patinis. Leuis hic & geniculatus: ut calami nigricans. Altior sæpe binis cubitis: in cacũinibus ramosus. Folia coriandri tenuiora: graui odoratu. Semen aniso crassius: radice concaua nullius usus. Semini & foliis refrigeratoria uis: quæ si enecat: incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est: priusquam perueniat ad uitalia: uini natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribusq;: tunc enim maxime tempestiuus est & melior. Semĩe trito expressus & sole densatus in pastillos necat: sanguinem expissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibẽdas epiphoras æstiuas oculorumq; dolores sedandos circunlitus. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoq; tumorem omnem doloremq; & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mammas a uirginitate illitas semper esse staturas. Quod certũ ẽ: lac puerperarum mammis imposita extinguit. Veneremque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibenda censetur: non equidem præcepimus. Maxima uis terræ parthorum: mox laconicæ: creticæ: asiaticæ. In græcia uero megaricæ: deinde atticæ. Crethmos agrios gremias tollit oculorum impositus: tumorem quoque polẽta addita. Nascitur uulgo molibdena: idest plumbago etiam in aruo: folio lappati: crassa radice hispida. Hæc cõmanducata: si oculis subinde religatur: plumbum qđ est genus uitii: ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocant: nascẽs in parietinis: & sepibus ramis tenuissimis sparsisq;: flore purpureo uiridis: succo caliginem discutit. Itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu alia est capnos fruticosa: prætenera foliis coriandri: cineracei coloris: flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis delachrymationemq; ceu fumus: unde nomen accepit. Eadẽ euulsas palpebras renasci prohibet. Acoron iridis folia habet angustiora tantum & longiore pediculo: radices nigras: minusq; uenosas. Cætero & has similes iridis: gustu acres: odore non ingratas: ructu faciles. Optimæ ponticæ: dein galaticæ: mox creticæ. Sed primæ in colchide iuxta phasin amnem: & ubicunq; in aquosis. Recentibus uirus maius q̃ uetustis. Creticæ candidiores ponticis. Siccantur utribus in umbra digitalibus frustis. Necnon inueniuntur qui oxymyrsinæ radicem acoron uocant. Ideoq; quidam hanc acron agrion uocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuandumq; efficax contra suffusiones & caligines oculorum succo eiusdem poto: contraq; serpentes. Cotyledon paruula herba cauliculo tenero: pusillo pingui folio: & concauo ut coxendices. Nascitur in maritimis petrosisq; uiridis: radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem sordidis foliis: latioribus: densioribusq; circa radicem uelut oculũ cingentibus: asperrimi gustus longiore caule: sed pergracili. Vsus eius ad eadẽ quæ iridis. Aizoi duo genera: maius in fictilibus uasculis seritur: quod aliqui buphthalmon uocãt: alii zoophthalmon alii stergeton: quod amatoriis conueniat. Alii hypogesson: quoniam in suggrundis fere nascitur. Sunt qui ambrosiam potius uocant: & qui amerimnon. Itali sedum magnum: aut oculum aut digitellum. Alterum minusculum: quod eritheles uocant: alii tritheles: quia ter floreat: alii chrysotheles: aliqui isoetes: sed alii itali sedum: alii aizoum. Vtrunq; quoniam uireat semper. Ali qui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit crassitudine plusquam pollicari. Aliud in cacumine linguæ simile carnosum: pingue: largo succo latitudine pollicari. Alia in terram conuexa: alia stantia: ita ut ambitu effigiẽ imittẽtur oculi. Quod minus est: ĩ muris parietinisq; nascit: & tegulis. Fruticosum a radice: & sursum usq; ad cacumẽ. Foliis ãgustis mucronatis: succosis: palmo alto caule: radix inutilis. Huic similis est: quam græci andrachnen agriam uocant. Itali illecebrã pusillis latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris: & colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadẽ: perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita: uel succus inunctus. Purgant enim ulcera oculoꝝ explentq;: & ad cicatricẽ ꝑducunt: palpebras deglutinãt. Eædem capitis doloribus medentur: succo uel folio temporibus illitis. Aduersantur phalãgioꝝ ictibus. Aconito uero maius aizoum præcipue. A scorpionibus quoq; feriri id hñtẽ negant. Medentur & auriũ dolori. Itẽ succus inunctus hyoscyami modice. Itẽ achileæ & minoris centaureæ & plantaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili

calefactus infunditur. Cotyledon etiã infunditur purulentis cũ medulla ceruina calefacta. Ebu li radices tritæ & succus linteo colatus: mox in sole densatus & cum opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas: Verbenaca quoq; item plantago sanat: item sideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix cõmãducata: præcipue chironiæ: item collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto mãducata. Item pole moniæ cõmanducantur: & plantaginis radices: aut colluntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant: uel semen eiusdem apostemata; & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesue confirmat. Verbenaca cum radice manducata & decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Itẽ quinq; folii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̃ decoquatur aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendũ in ore. Quidã cinere quinq; folii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquit̃ in uino ad colluendos dentes. Et hysopo colluuntur: & peucedani succo cũ meconio uel radicum anagallidis magis fœminæ succo: ab altera nare qua doleat infuso. Erigeron a græcis: quæ a nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circũscriptã effodiat aliquis: tangatq; ea dentẽ & alternis ter despuat ac reponat in eundẽ locũ: ita ut uiuat herba: aiunt dentem eum postea non doliturum. Herba est trixagini specie & mollicia: cauliculis subrubicundis. Nascit̃ & in tegulis & in muris. Nomẽ hoc græci dederunt: quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine: qualis est spinæ inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus achantida appellat: alii pappum. Nec deide græcis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt: alii roboris: sed minoribus multo. Radice alii superuacua: alii neruis utili: alii potu strangulanti. E diuerso quidam regio morbo cum uino dederunt Et cõtra omnia uesicæ uitia. Item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere. Ischiadici drachmam cum oxymellite ab ambulatione propinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimam: præcordiis etiam: cibo ex aceto eam prædicantes serentesq; in hortis. Nec defuere qui & alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarent: contra serpentes in aqua bibendam edendamq; comitialibus dantes. Nos eam romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit̃ epiphoris. Tosta cũ mica salis strumis. Ephemeron folia habet lilii: sed minora: caulem parem: florem cæruleum: semen superuacuum: radicẽ unam digitali crassitudine: dentibus præcipuam concisam in aceto: decoctamq; ut tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis ueratrum nigrũ imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmantur. Labrum uenereum uocant in flumine nascentẽ. Est ei uermiculus qui circa dẽtes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauendum ne euulsa herba terram tangat. Ranunculum uocamus quam græci batrachion. Genera eius quattuor. Vnum pinguioribus q̃ coriandri foliis: & ad latitudinem maluæ accedẽtibus: colore liuido: caule albo: gracili: & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum foliosius pluribus foliorum incisuris: altis caulibus. Tertium minimum est: graui odore: flore aureo. Quartum simile huic flore luteo. Omnibus uis caustica si cruda folia imponant̃: pustulasq; ut ignis faciunt. Ideo ad lepras & psoras utũtur & ad tollenda stigmata. Causticisq; omnibus miscent. Alopeciis imponunt: celeriter remouẽtes. Radix in dolore commandũcata diutius rumpit dentes. Eadem sicca concisa sternutamentum facit. Nostri herbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in fumo suspensa. Creduntq; ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo scelere & plantagine utũtur. Oris ulcera intus succus plantaginis emendat & folia radicesq; cõmanducata: uel si rheumatismo laboret os. Vlcera fetoremq; qnquefolium. Vlcera psyllium. Cõposita quoq; ad fetorem uel maxime pudendum uitiũ trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere gallæ syriacæ dimidiũ pondus simul terere i uino uetusto sparsa mãdere matutino optimum est. Vel hederæ baccas cum casia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utilissimum est dracõtii semen cotti ũ ex melle: etiã si carcinomata in iis sunt. Suggillata hysopo emẽdãtur. Stigmata in facie mãdra ora illita delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVI.

PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ:& de nouis morbis:& quid lichena sit: & quando primum in italia cœperint:& de carbunculo:& de elephantiasi:& colo. CA. I.

Ensit & facies hominum nouos omniq; æuo priore icognitos nõ italiæ mõ:uerũ etiã uniuersæ prope europæ morbos. Tũc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliasue:aut hispãias magnopere uagatos:aut alibi q̃ romæ:circaq; sine dolore quidẽ ullo:aut sine pernicie uitæ:sed tanta fœditate:ut quæcunq; mors præferenda esset. Grauissimũ ex iis lichenas appellauere græco nomine:latine quoniam a mento fere oriebatur ioculari primũ lasciuia:ut est p̃cax natura multorum in alienis miseriis:Mox & usurpato uocabulo mentagram:occupantẽ multis:totos utiq; uultus:oculis tñ immunibus:descendentem uero & in colla pectusque ac manus fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in italia quodã Perusino equite romano quæstorio scriba cum in Asia apparuisset:inde contagionẽ eius importante. Nec sensere id malũ fœminæ:aut seruitia:plebesq; humilis aut media sed proceres ueloci trãsitu osculi:maxime fœdiore multo℞:qui perpeti medicinã tollerauerãt cicatrice q̃ morbo. Causticis nãq; curabatur:nec nisi usq; in ossa corpus exustum esset non rebellante tedio. Aduenerũtq; ex ægypto genitrice talium uitio℞ medici hanc solam operã afferentes magna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutũ ex prætoriis legatũ aquitanicæ prouĩciæ sestertia.cc.elocasse in eo morbo ad curandũ sese. Acciditq; sæpius:ut noua contra genera morbo℞ gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri?aliqua gigni repente uitia terra℞ in parte certa:certisq; mẽbris hoĩum:uel ætatibus:aut ẽt fortunis tanq̃ malo eligente:hæc in pueris grassari:illa in adultis:hæc proceres sentire:illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primũ in italia carbunculum uenisse:analibus conscriptũ est peculiare narbonensis prouinciæ malũ:quo duo consulares obiere:cõdentibus hæc nobis. Eodem anno Iulius Ruffus:&. Q. Lecanius Bassus:ille medico℞ inscitia sectus:hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tã paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus:& plerunq; sub lingua duricia rubẽs uariis modis:sed nigricans capite alias liuida corpus incendens neq; intumescens:sine dolore:sine pruritu:sine alio q̃ somni indicio:quo grauatos in triduo aufert:aliquando & horrorẽ afferens:circaq; pustulas paruas:rarius feriens stomachũ. Faucesq; cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii magni ætatem non accidisse in italia:& ipsam a facie sæpius incipientẽ. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa uariis coloribus & inæquali cutæ alibi crassa : alibi tenui dura ceu scabie aspera ad posterũ uero nigrescẽte:& ad ossa carnes apprimente intumescentibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malum:& cum in reges incidisset:populis funebre. Quippe in balneis solia temperabant humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restinctus est:sicut & ille quem gemursam appellauere prisci inter digitos pedum nascentẽ etiam nomine oblitterato. Idipsum mirabile:alios desinere in nobis morbos:alios durare:sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit:id malũ. Nec quisquam prior imperatore ipso sensit:magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomẽ incognitum. Quid hoc esse dicemus: aut quas deo℞ iras? Parum enim erant hoĩ cætera morborum genera: cum supra.ccc.essent:nisi etiã noua timerentur. Neq; ipsi hoĩes pauciora sibi opere suo negocia ĩportant. Hæc apud priscos erant q̃ memoramus remedia:medicinã ipsa quodã modo re℞ natura faciẽte:& diu fuere.

Laus Hippocratis. CA. II.

Ippocratis certe qui primus medẽdi præcepta clarissime cõdidit:referta herba℞ mẽtione inuenimus uolumina. Nec minus dioclis Caristii qui secundus ætate famaq; extitit. Item Praxagoræ & Crysippi:ac deinde Erasistrati. Erophilo quidem q̃q̃ subtilioris sectæ cõditori ante omnes celebratam rationem eam paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatemque descendente.

Sedere nanque in iis scholis auditioni occupatum gratius erat: q̃ ire per solitudines: & quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina: & Asclepiade medico: & qua rõne ueterẽ medicinam mutauerit. CA. III.

Durabat tamen antiquitas firma: magnasq; confessæ rei uindicabat reliquias: donec Asclepiades ætate magni Pompeii rhetoricæ magister: nec satis ĩ ea arte quæstuosus: ut ad alia sagacis ingenii huc se repẽte conuertit: atq; ut necesse erat homini qui nec id egisset: nec remedia nosset oculis usuq; percipienda torrẽti ac meditata quottidie oratione blandiẽs: omnia abdicauit: totamq; medicinam ad casum reuocando coniecturã fecit. Quinq; res maxime cõmunium auxiliorum professus. Abstinentiam cibi: alias uini: fricationem corporis: ambulationem: gestationesq;: cum unusquisq; semetipsum sibi præstare posset intelligere. Fauentibus cunctis ni essent uera: quæ facillima erant: uniuersum prope humanum genus circũegit in se: non alio modo q̃ si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili: uinũ promittendo ægris: dandoq; tempestiue tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum prior scrutari Herophilus instituerat: uini rationem illustrauerat. Cleophãtus apud priscos: ipse cognominari: se frigidam dando præferens: & ut auctor est. M. Varro: alia quoq; blãdimenta excogitabat iam suspendendo lectulos: quorũ iactatu aut morbos extenuaret: aut somnos alliceret: iam balneas auidissima hominũ cupidine instituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate: nec minore fama: cum occurrisset ignoto funeri: relato homine ab rogo atq; seruato: nequis leuibus momentis tantam conuersionẽ factam existimet. Id solum possumus indignari unum hominem e leuissima gente sine opibus ullis orsum uectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse: quas tamen postea abrogauere multi. Asclepiadẽ uero adiuuere multi: quorum cura nimis anxia & rudi: aut obruendi ægros ueste sudoresq; omni modo ciendi. Nunc corpora ad ignes torrendo: solesue assidue quærendo in urbe umbrosa: immo uero tota italia imperatrice tum primum pensili balnearum usu ad infinitum blandiẽte. Præterea in quibusdã morbis medendi cruciatus detraxit: ut ĩ anginis quas curabãt in fauces organo demisso. Damnauit merito & uomitiones tunc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos: quod est magna ex parte uetitum. Itaq; nos in primis q̃ sunt stomacho utilia signemus.

uel curréti

Irrisio magicæ artis: & de lichene. CA. IIII.

Super oĩa adiuuere eũ magicæ uanitates: In tm̃ euectæ ut abrogare herbis fidẽ cũctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu. Tactu clausa oĩa aperiri. Achemenide cõiecta in aciẽ hostiũ trepidare agmina: ac terga uertere. Latacen dari solitã a psarũ rege legatis: ut quocũq; uenissent oĩum rerũ copia abundarẽt: ac multa similia. Vbi nã iste fuere: cũ cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent: aut cũ Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Cur uẽ romani duces primã semper in bellis rationẽ cõmertiorum habuere? Cur Cæsaris miles ĩ pharsalia famẽ sensit: si abundantia oĩs contingere unius herbæ fœlicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionẽ carthaginis portas herba patefacere: q̃ machinis claustra ꝑ tot annos quatere? Siccentur æthiopide pontinæ paludes: tãtũq; agri suburbani reddatur italiæ. Nanq; apud eundẽ Democritum inuenit̃ cõpositio medicamenti: quo pulchri boniq; & fortunati gignantur liberi. Cur nunq̃ psarum regi talis est dedita. Miræ esset profecto huc usq; prouectam credulitatẽ antiquorum saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modum humana ingenia nouissent. Atqui nos hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertã suo loco probaturi essemus: euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum conditio: ut a necessariis orsa primum cuncta uenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus dicemus: adiiciemusq; quas ratio dictauerit. Sed ĩ lichenis remediis atq; tam fœdo etiam malo: plura undiq; aceruabimus: quamquam non paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefolium. Radix albuci ex aceto. Ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricãtur ẽt pumice. & rumicis radix trita ex aceto illinitur. Et flos uisci cum calce subactus. Laudatur & tithymallum cum resina decoctum. Lichen uero herba his oĩbus præfer: inde nomine inuento. Nascitur in saxosis folio uno ad radicẽ lato: caule uno: paruo: longis foliis dependẽtibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantum adhærens: ut muscus: qui: & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit uulneribus instillatus: & collectiones illitus. Morbum quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur: aqua salsa lauari iubentur: ungi oleo

uel longo: paruis

amygdalino:hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utuntur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopum cum uino decoctum & gargarissatum. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus. Proserpinaca cũ muria & ex oleo trita uel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio potus cyathis tribus. Hic & omnibus fauciũ uitiis medetur gargarissatus. Verbascum priuatim tonsillis in aqua potum.

Ad strumas:& ad digitos:& ad pectus:& ad tussim medicinæ. CA. V.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quinquefolium. Et radix persolatæ. Item cum axungia operitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circũfossa adalligantur custodienda sanatis:ne rursus sata diro herbariorum scelere ut ĩ quibusdam rebellet. Quod & in iis:quos artemisia sanauerit:prædici reperio. Item ĩ iis quos plantago Damasion quæ & cauca lis uocatur sub solstitio collecta ĩponit' ex aqua cælesti folium tritum uel radix cum axungia tu sa:ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur:flore albo aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illatam efficaciorem produnt. Condurdon herba solstitialis flore rubro suspensa in collo comprimere dicit' strumas. Item uerbenaca cum plantagine digitorum uitiis omnibus:& priuatim pterygiis. Quinquefolium medetur pectoris uitiis. Vel quod grauissimum est tussis:huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus. Nidor quoq; accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio:& resina cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreatiões. Item centaurium maius:& sanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis succus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua contra purulentas:contraq; cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ ponderis cum pineis nucleis. xi. Peucedani succus. pectoris doloribus & acorum subuenit. Et ideo antidotis misceť. Tussi daucum. Item scyticha herba. Ea demum omnibus pectoris uitiis tussi & purulenta excreantibus obolis tribus in passo.

uel alisma

De uerbasco:& chamæleuce:& bechio:& saluia. CA. VI.

TOtidem obolis bibitur uerbascum:cuius flos aureus. Tanta huic uis est: ut iumentis etiam non tussientibus modo:sed ilia quoq; trahentibus auxilietur potus. Quod & de gentiana reperio. Radix chamæleuce quæ tussilago diciť:cõmãducata: & in uino madefacta non tussi tantum:sed & faucibus prodest. hysopi quoq; quinq; rami cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgant. Tussim sedat bechion:quæ & tussilago dicitur. Duo eius gña. Siluestris ubi nascitur:subesse aquas credunt:& hoc habent signũ aquileges. Folia sũt maiuscula q̃ hederæ. v. aut. vii. subalbida a terra superne palida:sine caule:sine flore: sine semine radice tenui. Quidam eandẽ esse bechion:& alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus aut deuoratus ueterem sanare dicitur tussim. Sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera a quibusdam saluia appellatur similis uerbasco: conteritur ea & colata calefit:atq; ita ad tussim laterisq; dolores bibitur. Contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perungi ea prodest: Hysopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris:ad orthopnoeas ad iocioris dolorẽ:& cordis pulmoni:uriæ:tussi:pectori ulceribus:renibus:epaticis:ad uomitiones:ad singultus:& pleureticos. CA. VII.

LAteris & pectoris dolores uerbascum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus:centaurium gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per se sumpta in cibo cum lente alicæue sorbitione. Betonica alias grauis stomacho uitia tamen sanat pota uel foliis commanducata. Item aristolochia pota. Agaricum manducatum siccum ut ex interuallo merum sorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cum polenta:uel aizoum. Molõ scapo est striato foliis mollibus paruis radice quattuor digitorum:in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron:ex uino stomacho & dispnoeæ medetur. Centaurium maius eligmate. Plantago succo uel cibo. Betonicæ tusæ põdo libra mellis attici semuncia ex aqua calida quottidie bibentibus. Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua calida aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnoeas bibitur. Itẽ hysopum. Et asthmaticis. Peucedani succus in iocinoris doloribus & pectoris laterisque:si febres nõ sunt. Sanguinẽ quoque expuentibus subuenit agaricũ uictoriati pondere tritũ & in mulsi quinque cyathis datũ. Idem & amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recẽs drachmis q̃ttuor ĩ poscæ hemina betonicæ drach-

ma una in aq̄ calida cyathis tribus ad cordis uitia:in frigida cyathis duobus.Quinq̄folii succus iocineris & pulmonis uitiis:sanguinemq̄ reiicientibus:& cuicunque sanguinis uitio intus occurrit.Iocieri anagallides mire prosunt.Capnion herbam qui edere:bilem per urinam trahūt.Acoron iocineri medetur thoraci quoq̄:& præcordiis.Caucum:quæ & ephedra:ab aliis anabasis uocata:nascitur uentoso fere tractu:scandēs arborem:& ex ramis propendens folio nullo:cirris numerosa qui sunt iunci geniculati:radice palida.Datur ex uino nigro austero trita ad tussim:suspiria tormina & sorbitione facta in quam uinum addi conuenit.Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in uini cyathis tribus.Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes.Medetur non modo pectoris doloribus aut lateris:sed & cruditates discutit iucundo sapore.Verbenaca uero oībus uisceribus medetur:lateribus:pulmōibus:iocineribus:thoraci.Peculiariter autem pulmonibus:& quos ab iis phthisis tentat.Radix uero herbæ consiliginis:quam nuper inuentam diximus:suum quidem & pecorum omnium remedium præsens est. Pulmonum uitio uel traiecta tantum in auricula.Bibi debet ex aqua:haberique in ore assidue sub lingua.Superficies huius herbæ an sit in aliquo usu adhuc incertum est.Renibus prodest plātaginis cibus. Betonicæ potus.Agaricum potum ut in tussi.Tripolium in maritimis nascitur saxis:ubi allidit unda:neq̄ in mari neq̄ in sicco folio Isatis crassiore:palmeo caule in mucrōe diuiso:radice alba odorata crassa calidi gustus.Datur epaticis in farre cocta.Hæc herba eadem uidetur quibusdā quæ polium:de qua suo loco diximus.Syomphona uel cromphena alternis uiridibus roseisq̄ p caulem foliis in posca sanguinem reiicientibus medetur.Iocineri autem herba melandryum nascens in segete ac pratis flore albo odorata.Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item herba chalcetum e uineis contrita imponitur.Faciles præstat uomitiones radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis in passo aut mulso.Hysopum tritum cum melle utilius præsumpto nasturtio aut irione.Molemonium denarii pondere.Est & psyllibus lacteus succus qui dēsatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere:præcipueq̄ bilem trahit.Rursus sistūt uomitionē cyminū siluestre:betonicæ farina:sumuntur ex aqua:absterguntq̄ fastidia:cruditatesq̄ digerunt daucum betonicæ farina ex aqua mulsa:plantago decocta caulium modo.Singultus hemionium sedat.Item aristolochia.Suspiria clymenos.Pleureticis:& paripneumonicis centaurii maius.Item hysopum bibitur.Pleureticis peucedani succus.Alus autem:quam galli sic uocant: ueneti cotoneam:medetur lateri:itē renibus conuulsisq̄ & ruptis.Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis:& sitim sedat:raræ radicis alibi albæ alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamærops:myrteis circa caulem geminis foliis capitibus græculæ rosæ ex uino pota:ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricū potū ut ī tussi.Item & sthoecadis:aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

uel solo

uel rasæ

De omnibus uitiis uentris & remediis:& eorum quæ circa uel intra sunt:& de aluo sistenda uel soluenda: CA. VIII.

Lurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet:cuius causa maior pars mortaliū uiuit.Alias enim cibos non transmittit:alias non continet:alias nō capit:alias nō conficit.Eoq̄ mores uenere:ut hō maxime cibo pereat.Pessimum corporum uas.Instat ut creditor:& sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur:huic luxuria conditur:huic nauigatur ad phasin:huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatē eius æstimat consumationis fœditate.Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera.Sistit eam scordotis recentis drachma cum uino trita uel decocta potu.Polemonia quoq̄: & dysentericis ex uino datur.Verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudie.Nymphеæ heracliæ semen cum uino potum.Radix superior ex xiphio drachmæ pondere ex aceto. Semē plātaginis ī uino tritum:uel ipsa ex acero cocta:aut alica ex succo eius sumpta.Itē cū lēticula cocta: uel aridæ farina inspersa potioni cum papauere tosto & trito.Vel succus infusus:aut potus betonicæ in uino ferro calefacto.Eadem cœliacis in uino austero datur.Is & iberis imponitur ut dictum est.Tenasmo radix nympheæ heracliæ e uino bibitur.Psyllium in aqua cum radicibus decoctum.Aizoi succus aluum sistit:& dysenterias & tineas rotundas pellit.Symphytis radix pota in uino aluū & dysenteriā sistit.Itē dauci.Aizoū foliis cōtritis ex uio tormibus resistit. Alcmeæ siccæ farina tormibus pota cū uino.Astragalus folia hēt lōga īcisuris multis:obliq̄ circa radicē: caules.iii.aut.iiii.folio℞ plenos:florē hiacynthi:radices uilosas:īplicatas:rubras:p̄duras.Nascit̄ i petrosis apricis:& iisdē niualibus:sicut pheneo archadiæ.Vis ei ad spissanda corpora. Aluū sistit radix in uino pota.quo fit ut moueat urinā repercusso liquore:sicut pleraq̄ quæ aluū sistūt.Sa

uel hinc

uel obliqs

nat & dysentericos in uino rubro tusa.Difficile autem tunditur. Eadem gingiuarum suppura-
tioni utilissima est fotu.Colligitur exitu autumni cum folia amiserit.Siccatur in umbra.Et lada
no sistitur aluus utrocq;.Quod in segetibus nascitur contuso & cribrato:bibitur ex aqua mulsa.
ité nobili e uino. Ledon appellatur herba ex qua ladanú fit in cypro barbis caprarum adhære-
scens.Nobilius in arabia.Fit iam ét in syria atq; africa:quod taxicon uocant.Neruos enim i arcu
circundatos lanis trahunt adhærescente roscida lanugine.Plura de eo diximus inter unguenta.
Hoc grauissimú odore est:durissimú tactu.Plurimum enim terræ colligit:cú probetur maxime
purũ.odoratú:molle:uiride:resinosum.Naturæ ei molliendi:siccãdi:coquendi:somnú alliciẽdi.
Capillum fluenté cohibet nigriciamq; custodit.Auribus cum hydromellite aut rosaceo infun-
ditur.Furfures cutis & manantia ulcera sale addito sanat.Tussim ueterem cum storace sumptú.
Efficacissimú ad ructus. Aluú sistit & chõdris:siue pseudodictamú:hypocisthis: orobathion uel
orobáche a quibusdam dictum malogranato immaturo similis.Nascitur ut diximus sub cistho:
unde nomen hoc. Arefacta in umbra sistit aluum ex uino austero nigroque utraque.Duo enim
genera eius candida & russa.Vsus in succo spissat:siccat.Et russa magis stomachi rheumatismos
emendat.Pota tribus obolis sanguinis excreationes.Cum amylo dysenterias pota & infusa.Item
uerbenaca ex aqua data:aut carẽtibus febre ex uino amineo coclearibus.v.additis in cyathis tri
bus uini.Lauer quocq; nascens in riuis cõdita & cocta tormibus medetur.Potamogeton uero ex
uino dysentericis etiam & cœliacis:similis betæ:foliis minoribus tantum hirsutioribusq; paulu-
lum supereminens extra aquam:peculiariter refrigerant:spissant:usus in foliis:cruribus uitiosis
utilia:& contra ulcerũ nomas cum melle uel aceto.Castor hanc aliter nouerat tenui folio uelut
equinis setis:thyrso longo:& leui in aquosis nascenté.Radice sanabat strumas & duritias. Pota-
mogeton aduersatur & crocodilis:itaq; secum habent eam qui uenãtur illos.Aluú sistit & achil-
lea.Eosdem effectus præstat & statice.vii.caulibus ueluti rosæ capita sustinés.Ceratia uno folio:
radice nodosa & magna in cibo cœliacis & dysentericis medetur.Leontopodion alii liceoron:
alii doripetron: alii toriuentoron uocant: cuius radix aluum sistit : purgatque bilem in aqua
mulsa addito pondere denariorum duum.Nascitur in campestri & gracili solo.Semen eius potú
lymphatica somnia facere dicitur.Lagopus sistit aluú e uino pota aut in febri ex aqua.Eadem in
guini adalligatur in tumore.Nascitur in segetibus.Multi sup omnia laudãt ad deploratos dysen
tericos quinquefolium decoctis in lacte radicibus & potis:& aristolochiam uictoriati põdere i
cyathis uini tribus.Quæ ex supradictis calida sumentur:hæc candéte ferro téperari aptius erit.
E diuerso purgat aluum succus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis &
aceti:bilemque detrahit.Maiore tormina discutiuntur.Betonica aluum soluit drachmis quattu
or:in hydromelitis cyathis nouem.Item euphorbium uel agaricum drachmis duabus cum sale
modico potum ex aqua:aut in mulso obolis tribus.Soluit & cyclaminos ex aqua pota:aut bala-
nis subditis.item chamæcissi balanus. Hysopi manipulus decoctus ad tertias cum sale pituitas
trahit:uel contritus cum oxymellite & sale.Pellitq; uentris animalia.Pituitam & bilem detrahit
peucedani radix. Aluum purgat anagallides ex aqua mulsa.Item epithymó:qui est flos e thymo
satureiæ similis.Differentia q hic herbaceus est:alterius thymi albus.Quidam hypopheon uo-
cant:ac stomacho minus utilis.Vomitiones mouet.Sedat tormina:& inflammationes discutit.
Sumitur & ex ea eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquãdo iride.Aluum soluit a quat-
tuor drachmis ad sex cum mellis exiguo:salisq; & aceti.Quidam aliter epithymum trahunt sine
radice nasci tenuis similitudine pallioli rubens:siccari in umbra:Bibi ex aqua acetabuli mésura:
Dimidia detrahere pituitam bileq;.Aluum leniter soluit & nymphea in uino austero. Soluit &
pygmocomon erucæ foliis crassioribus & acrioribus:radice rotunda:lutei coloris:terram oléte uel tenui
caule quadrangulo modico tenui flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis.Radix eius in aqua mul
sa.xii.pondere denariorum & aluum & bilé & pituitam exinanit.Semen somnia tumultuosa fa-
cit una drachma in uino potum.Et capnos strumá discutit:detrahit bilé polypodió: quá nostri
filiculam uocant:similis enim est filici.Radix in usu pilosa:coloris intus herbacei:crassitudine di
giti minimi:acetabulis cauernosa ceu polypoũ cirri subdulcis:in petris nascens : aut sub arbo-
ribus uetustis. Exprimitur succus aqua madefacta : & ipsa minutim concisa inspergitur oleri
& betæ uel maluæ:uel salsamento:uel cú pulticula coquitur ad aluú leuiter soluendam:uel in fe
bri.Detrahit bilé & pituitã.Stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypú cõsumit.
Floret:& semen nõ fert.Scamoniú quoq; stomachi dissolutioné facit:bilé detrahit:aluú soluit:
præterq̃ si adiiciãtur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus.Est autem succus herbæ ab radi-

ce ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice crassa madida nauseola. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa canis ortum excauatur: ut in ipsa cõfluat succus: qui sole siccatus digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione colophonium: mysium priennẽse. Specie autem nitidum: & q̃ simillimũ taurino glutini: fungosum tenuissimis fistulis: cito liquescẽs: uirus redolens: suminosum: linguæ tactu lactescens: q̃ leuissimum: cum diluitur albescens. Hoc euenit & adulterino: quod fit erui farina: & tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiam strãgulat sumptum. Deprehenditur gustu. Tithymallus enim linguã excalfacit bulbi more: nec ante nec postea utile. Dedere & p se ex aqua uel mulsa & sale quaternis obolis. Sed utilissime cũ aloe: ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctum radicis in aceto ad crassitudinem mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymallum nostri herbam lactariam uocant: alii lactucam caprinam. Narrantque lacte eius inscripto corpore cum inaruerit si cinis inspergatur apparere litteras & ita quidam adulteras alloqui malluere: q̃ codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: qui & masculus existimatur: ramis digitali crassitudine rubris rugosis: quinque aut sex cubitali longitudine a radice foliis pendet: in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno cum coma: siccatum sole tunditur: & reponitur. Succus uero incipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui: aut ficis: ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis ẽ. Traduntq; etiam totiens purgari hydropicos fico sumpta: quot guttas lactis exceperit. Succus cum colligitur: ne attingat oculos cauẽdum est. Fit & foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctũ e ramis. Est & semen in usu cum melle decoctum ad catapotia soluendæ alui gratia. Semen & dentium cauis cæra includitur. Colluuntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinũt & lichenas succo. Bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias stomacho inutilem. Trahit pituitã sale adiecto in potu: bilẽ aphronitro. Si p aluũ purgari libeat in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis constat. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruẽtis naturæ: ut per se extra corpori impositum pustulas ignium modo faciat: & pro caustico i usu fit. Alterum genus tithymalli myrsiniten uocãt: alii caryten foliis myrti acutis & pungentibus: sed mollioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente: siccatæq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus nõ pariter maturescit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. Demetitur cum messium maturitate. Lauatum deĩde siccatur: & datur cũ papaueris nigri duabus partibus: ita ut sit totum acetabuli modo: minus hic uomitionibus q̃ superior: cæteri iidem. Aliqui sic & folium eius dedere: nucem uero ipsam in mulso aut passo: uel cum sesama. Trahit bilem & pituitam per aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus ẽ tithymalli: paralius uocatur siue tithymallis folio rotundo: caule palmum alto: ramis rubentibus semine albo: quod colligitur incipiente uua: & siccatum teritur: sumiturque acetabuli mensura ad purgationes. Quartum genus helioscopion appellant: foliis portulacæ: ramulis stãtibus a radice quattuor aut quinque rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Hoc circa oppida nascitur: semine albo: columbis gratissimo: quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit: quoniam capita cum sole circũagit. Trahit bilem per inferna in oxymellite dimidio acetabulo: cæteri usus qui characiæ. Quintum cyparissian uocant propter foliorum similitudinem: caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadem uis quæ helioscopio aut characiæ. Sextũ platyphyllon uocant: alii corymbiten: alii amygdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat: aluum soluit: radice: uel foliis: uel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominant: alii cobion: alii leptophyllon in petris nascens: comosissimum ex omnibus maxime cauliculis rubentibus: & semine copiosissimum: eiusdem effectus: cuius characias. Apioscylla siue rhaphanosagria iuncos duos siue tres spargit in terra rubentes: foliis rutæ: radice cepe: sed amplior: quare quidam rhaphanum siluestrem uocant. Intus habet mammam candidam extra cortices nigros. Nascitur in montuosis & asperis: aliquando & herbosis. Effoditur uere: tusaque in fictili mergitur. Deiectoque quod supernatat: reliquus succus purgat utraque parte sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni: aiuntq; superiorem partem eius uomitione biles extrahere: inferiorem per aluum. Tormina discutit: quodcunq; betonica & panaces præterquam a cruditate. Peucedani succus: inflatiões & ructus gignit. Acori radix daucumue si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum interaneo-

uel succosis
uel pene
oleæ

rũ uitiis occurrit. Itẽ gẽtianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plãtago mane sũpta duabus linguis & tertia papaueris in uini non ueteris cyathis.iiii. datur in somnum euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibum detur. Colo infunditur hemina succi: uel in febri. Agaricum potum obolis tribus in uini ueteris cyatho uno lyeni medetur. E panace omnium generum radix in mulso: sed teucria pcipue pota arida & decocta quãtum manus capiat in aceti heminis tribus. Ad uulnus illinitur eadem cũ aceto: aut si tolerari non possit ex fico uel aqua. Polemonia bibit ex uino. Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia cõtra serpẽtes. Argemonia. vii. diebus i cibo sumpta lyenem cõsumere dicitur. Agaricũ in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heracliæ radix in uino pota & ipsa cõsumit. Chrysanthemus drachma bis die sumpta in uini albi cyathis duobus per dies.xl. lyenem dicitur paulatim emittere per urinã. Prodest & hysopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta prius q̃ semẽ emittat. Peucedani quoque radix decocta & lyeni & renibus. Lyen acoro poto cõsumitur. Præcor diis & ilibus utilissimæ radices. Clymeni semen potum diebus.xxx. põdere denarii in uino albo. Betonicæ farina ex melle & aceto scyllite pota. Radix lonchitidis in aqua & teucrium illinitur. Itẽ scordium cum cæra: agaricum cum farina fœnogræci uesicæ malis: contraque calculos grauissimis cruciatibus: ut diximus: auxilio est. Polemonia ex uino pota: item agaricum. Plantago radice uel foliis potis ex passo. Et betonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita. Eadem ad strangurias efficacissima: ad calculos quidam betonicam & uerbenacam & millefolium æquis portionibus ex aqua pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discutere & dictamum certum est. Item quinquefolium decoctum ad tertias in uino ictericis dari atq; illini utilissimũ est. Xiphii quoq; radix superior urinam ciet ĩfantibus. Enterocœlicis datur ex aqua: & illinitur uesicæ uitiis. Peucedani succus infantium ramici: & umbilicis eminentibus psylliõ illinitur. Vrinam cient anagalides: achorique radicis decoctum: uel ipsa trita potaque: & omnia uesicæ uitia sanat: & calculos herba & radix cotiledonis. Itemq; genitalium inflamationem pari põdere: & caulis & seminis & myrrhæ. Ebulũ tenerum cum foliis tritum ex uino potũ calculos pellit. Impositum testes sanat. Erigeron quoq; cum farina thuris & uino dulci: testium inflammatiões sanat. Symphyti radix illita enterocœlas cohibet: aufert & genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex uino dulci: & ad stranguriam. Dolores uesicæ sedat ex uino nymphææ heracliæ radix. Eadem uis crethmo ab Hippocrate admodum laudata. Est autem inter eas quæ eduntur siluestrium herbarum. Hancq; certe apud Callimachum apponit rustica illa hecale. Speciesq̃ elatæ hortensis: Caulis palmum unum altus. Semen feruens: odoratum ceu libanotidis: rotundum. Siccatum rumpitur. Habet intus nucleum candidum: quem alii cachryn uocãt: folio pingui: albicãte: ueluti oliuæ: crassiore: & salso gustu: radices digiti crassitudine tres aut quattuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumue cum olere odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipueque eius usus ad stranguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verũ largior quoq; inflationes. Aluum soluit decocto. Vrinamque: & a renibus dolorem trahit. Sic & alcmeæ siccæ farina in uino pota stranguriam tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoque utilis. Aduersus serpentes bibitur. Iumentis quoque in pituita aut strangurià hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lenti simillima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinem sistit. Altera est anthyllis chamæpityos similis: flore purpureo: odoris grauis: radice intubi: uel magis cepea: similis portulacæ: nigriore radice: sed inutili: nascens in littoribus harenosis: gustu amara. In uino cum asparagi radice uesicæ plurimum prodest. Eadem præstat hypericon: quã alii chamæpityn: alii corion appellant: oleraceo frutice: tenui cubitali rubente: folio rutæ: odore acri: semine siliquæ: nigro: maturescente cum hordeo. Natura semini spissandi. Aluum sistit. Vrinã cit. Ad calculos uesicæ cum uino bibitur. Est aliud hypericon: quod alii corin appellant: folio tamarice: & sub ea nascit: sed pinguioribus foliis: & minus rubẽtibus: odoratum: palmo altius: suaue: leniter: aculeatum. Vis semini excalfactoria: & ideo inflationem facit enterocœlicis: sed stomacho nõ inutile: pcipuũ ad strãguriã si exulcerata nõ sit uesica. Medetur & pleureticis ex uino potũ. Vesicæ autem callitrichon trita similis cumino medet: & data ex uino albo. Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias: uel radix eius e mulso calido calculos eiicit. Itemque perpressa: quæ arretii & in illyrico nascitur in aqua decocta e tribus heminis ad unũ & pota. Trifolium ex uino sumptũ & chrysanthemũ primũ. Anthemũ quoq; calculos eiicit: paruis e radice foliis quinis: caulibus longis duobus: flore roseo: radices tritæ p se: ceu lauer crudũ. Silaus nascit glareosis & perẽnibus ri-

uel pericli- meni

uel entero cœlicis

ul' symphy- ti

uel specie- q; batis

uel in siliq̃

uel minori bus

uis:cubitalis:apii similitudine.Coquitur ut olus atrum:magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sentiat:panacis radice sanatur. Aliter inutili uesicis.Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias.Inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex uino cum zio:& urtica marina:& daucum:& plantaginis semen ex uino.Et herba fuluiana trita ex uino:quæ & nomen inuentoris habet nota tractantibus urinas cit.Scordion testium tumores sedat.Hyoscyamum genitalibus medetur.Peucedani succus ex melle & semen stranguriæ. Agaricũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno.Trifolii radix drachmis duabus in uino:dauci una drachma uel seminis.Ischiadici & semĩe & foliis erythrodani tritis sanãtur panace pota. Et infricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis.Agarico quidem & neruus qui platys appellat:atq; humerorum dolor sanatur obolis tribus in uini ueteris cyatho uno poto.Quinquefoliũ ischiadicis:& bibitur & imponitur.Item scamonia decocta cum hordei farina.Semen hyperici utriusq; bibitur ex uino.Sedis uitia & attritus celerrime sanat plantago.Condylomata uero quinquefolium.Sedem conuersam cyclamini radix ex aceto.Anagallides cærulea procidétia sedis retro agit.E diuerso rubens proritat.Cotelydon condylomata & hemorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in uino tritaq; & illita. Intertrigines negat fieri Cato absinthiũ põticum secum habentibus.

uel cõyza

De pulegio & argemone. CA. IX.

Lii adiiciunt:& pulegium:quod ieiunus quis legerit:si post se alliget.Inguinis dolores prohibet:aut sedat cœptos.Inguinaria:quam quidam argemonem uocant:passim in uepribus nascens. Vt profit inguinibus in manu tantum habenda est.Panos sanat panaces cum melle.Plantago cum sale.Quinquefolium.Persolatæ radix ut in strumis. Item damasonium.Verbascum cum sua radice tusum uino aspersum:folioque inuolutum:& ita in cinere calfactum:ut imponatur calidum.Expertique affirmauere plurimum remedium esse: si uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno:& manu supina tangens dicat:Negat Apollo pestem posse crescere:quam nuda uirgo restinguat:atque ita retrorsa manu ter dicat:totiensq; dispuát ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua:radicis scamoniæ decoctum cum melle. Sideritis cum adipe ueteri:contusa:marubium cum axungia uetere:uel chrysippea cum ficis pinguibus:q̃ hoc ab inuentore habet nomen.

De nymphea:& abstinentia:& appetentia ueneris:& de satyrio: erythrococco:& crategi:& sideriti. CA. X.

Enerem ĩ totum adimit(ut diximus)nymphea heraclia:eadem semel pota in.xl.dies. insomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta.Illita quoque radix genitalibus inhibet non solum uenerem:sed affluẽtiam genituræ:ob id corpus alere uocem q; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio superior data potu in uino.Item quam crethmos agrios appellant.Et orminos agrios cum polenta contritus.Sed inter pauca mirabilis est orchis herba:siue sarapias:foliis porri:caule palmeo:flore purpureo:gemina radice:testiculis simili:ita ut maior:siue(ut aliqui dicunt)tenuior:ex aqua pota excitet libidinem:minor siue mollior e lacte caprino inhibeat.Quidam folio scyllæ esse dicunt leuiori ac minori:caule spinoso.Eiusq; radices sanant oris ulcera:thoracis pituitas:aluum sistunt e uino potæ. Concitatricem uim habet satyrion.Duo eius genera:una longioribus foliis q̃ oleæ:caule quattuor digitorũ flore purpureo:radice gemina ad formã hoĩs testiũ alternis annis intumescẽte ac residẽte.Altera satyriõ orchis cognominat:& fœmina eẽ credit.Distinguit ĩternodiis:& ramosiore frutice: radice fascinis utili.Nascit fere iuxta mare.Hæc tũores & uitia priũ erũpentia cũ polẽta illita sedat:ul̃ p se trita.Supioris radix ĩ lacte ouis colõicæ data:neruos ĩtẽdit.Eadẽ ex aq̃ remittit.Graci satyriũ:foliis lilii rubri mĩoribus & tribus nõ ãplius e terra exeũtibus tradũt:caule leui cubitali nudo:radice gẽina:cuius ĩferior ps & maior mares gignit:supior ac mĩor fœmĩas. Est & aliud genus satyriõ erythrococcõ appellãt:semĩe uiticis:maiore:leui:duræ radicis:cortice rubro:intus albũ includit:sapore subdulci.Fert in mõtosis ĩueniri.Venerẽ ẽt si oĩno manu teneat radix stiulat.Magis adeo si bibat in uino austero.Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et a sarmatis eqs ob assiduũ laborẽ pigrioribus in coitu:quod uitiũ prosedamũ uocant. Vim eius restinguit aq̃ mulsa aut lactuca sumpta.In totũ quidẽ græci cũ cõcitationẽ hãc uolũt significare:satyriõ appellãt.Sic & crategin cognominãtes & thelygonõ:quarũ semen testiũ simile ẽ.Tithymalli quoq; ramorũ medullã habẽtes:ad uenerẽ proniores fieri dicunt.Prodigiosa sunt q̃ circa hoc tradit Theophrastus auctor alioquin grauis:septuageno coitu durare libidinem contactu her-

uel durior
uel fũgoso
uel ramoso
uel lacte ouilo
uel.xvii.

bæ cuiusdã:cuius nomen speciemq; non posuit. Sideritis adalligata uarices minuit:& sine dolore præstat. Podagræ morbus rarior solebat esse non modo patrum auorũq; memoria:uerum et nostra Peregrinus & ipse. Nam si italiæ fuisset antiquitus:latinum nomen inuenisset. Insanabilis non est credendus. Quippe quoniam in multis & sponte desinit:& in pluribus curatur. Medentur panacis radices cum uua passa:succus hyoscyami cum farina: uel semen scordion ex aceto: Iberis uti dictum est. Verbenaca cũ axungia trita cyclamini radix: cuius decoctum & pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semen e psyllio. Cicuta cũ lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo impetu podagræ rubentis:hoc est calide. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plantaginis folia trita addito sale modico. Argemonia tusa ex melle. Medet & uerbenaca illita:aut si pedes macerent i eius decocto. Est & lappago similis anagallidi: nisi esset ramosior ac pluribus foliis:aspera:rugosa:asperioris succi:grauis odoris:quæ talis est mollugo uocatur. Similis & asperioribus foliis asparago. Superioris succus expressus pondere.xi. denariorum in uini cyathis duobus quottidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycosthalassion:idest fucus marinus lactucæ similis:qui conchyliis substernitur: nõ podagræ modo: sed omnibus articulorum morbis impositus priusq̃ exarefiat. Tria auté genera eius. Latum. Et alterum longius:quadantenus rubens. Tertium crispis foliis:quo in creta uestes tinguntur: oĩa eiusdem usus. Nicander eam & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est & semen eius herbæ: quam psyllion appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam seminis resinæ colophoniæ coclearibus duobus:thuris uno. Laudant & mandragoræ folia cum polẽta tusa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos: qui totum corpus occupat:& de myrtido:& uigiliis:& paralysi:& de febribus frigidis:& febre iumentorũ: & phreneticis:& chamæacta:& aizoo:& igne sacro. CA. XI.

Talis uero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire ꝓdest. Articulis succus e centaurio minore. Idem neruis utilissimus. Item cẽtaurium. Betonica neruis discurrentibus per scapulas humeris:spinæ:lumbis:pota ut in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragoræ folia cum polenta:uel radix recẽs tusa cum cucumere siluestri:uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia. Amomi succus cum decocto. Item cẽtũculus decocta:uel muscus recens ex aqua obligatus donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniũculos curat:omniaq; alia frigoris uitia. Perniũculos curat & cotelydon cũ axungia. Folia ex batrachio. Epictymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo: Verbenaca ex uino. Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur:dicemus de iis quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc cõmunia inuenio. Ante omnes pota dodecatheum de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices peculiariter longinquis morbis. Et semen interaneorum uitiis. Ad omnes uero corporis dolores succum e scordio. Item betonicæ: quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliq myrrhin:alii myrthida appellant. Similis est cicutæ foliis minutioribus:& caule breuiori rotundo:saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis cãdidioribus pauloq̃ maluæ caulibus tenuioribus & pilosis:ramosam ex ĩteruallis binum palmorum & in iis foliis: ĩter quæ in cacuminibus capitula sunt gruũ. Alterũ genus foliis anemões:diuisuris lõgioribus:radice mali mõ rotũda:dulci:reficientibus se ab imbecilitate utilissima:& fere talis uera est. Bibit contra phthisin drachma ĩ uini cyathis tribus bis die. Itẽ cõtra inflationes: q̃ & cruda idẽ ꝓstat. Succus radicis auribus medet:Opisthotõicis semẽ drachmis q̃ttuor cũ pipere & myrrhapotum phthisin sanat:& plãtaginis succus:si bibat. Et ipsa decocta in uino cũ sale & oleo a sõno matutino refrigerat. Eadem datur iis:quos atrophos uocãt:interpositis diebus. Betõica phthisicis eligmate cũ melle fabæ magnitudie. Agaricum potum duobus obolis in passo:uel daucũ cum centaurio maiore in uino. Phagedenis: quod nomen sine modo esurientium est:& aliis ulcerum: tithymalli medentur cum sesamis sumpti. Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisque. Harum remedio monstratur panaces: clymenos aristolochia: & odore: & peruncto capite. Aizoum siue sedum si inuolutum panno nigro ignorantis puluino subiiciatur: onothera siue onuris hylaritatem afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: frutico sa: longa radice: & cum sicca ta est uinum olente. Hæc in potu data feras quoque mitigat. Cruditates: quæ nauseam faciunt digerit betonica. Eadem pota a cœna concotionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere:& crapulam discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potum. Paralysin beto-

nicã sanare dr.Itẽ iberis ut dictum est. Eadem & torpẽtibus membris prodest. Item argemonia omniaq; quæ periclitentur secari discutiẽdo.Comitiales sanantur panacis: quam heracleam diximus:radice pota cum coagulo uituli marini:ita ut sint panacis tres partes.Plantago pota.Betonica in oxymelitis drachma:uel agarici obolis tribus.Folia quinquefolii ex aqua.Sanat & arche
uel annuo zostis:sed cum amineo pota.Sanat & baccharis radix arida in puluerem cõtrita cyathis tribus cum coriandro in aqua calida.Et centũculus trita in aceto aut melle:aut in aqua calida.Verbenaca ex uino pota.Hysopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sexdecim. Peucedanũ cum coagulo uituli marini æquis portionibus potum.Quinquefolii cõtrita folia ex uino sumpta diebus.xxx.in betonicæ farinæ pondo denarioꝝ.xiii.cum aceti scyllitici cyatho mellis atti
uel uno ci uncia.Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor.Febres frigidas leuiores facit agaricum potũ in calida aqua.Tertianas sideritis cum oleo.Item ladanum: quod in segetibus nascitur contusum.Plantago ex aqua mulsa duabus horis ante accessionem pota binis drachmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ.Vel ipsa radix trita in aq̃ ferro calfacta. Quidãq; ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere.Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso inarescente si quis medullam e caule eximat:dicatq; ad quem liberandum febre id faciat: & alliget ei septem folia ante accessionem:aiunt a febre liberari.Itemq; betonicæ drachmam in aquæ mulsæ cyathis tribus uel agaricum:maxime in iis febribus quæ cum horrore ueniũt.Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere:quaterna quartanis:plura cæteris:aliis omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa.Verbenaca quidem & iumẽtorum febribus in uino medetur.Sed in tertianis a tertio geniculo incisa:quartanis a quarto.Bibit & semen hyperici utriusq; in quartanis:& horroribus betonicæ farina:quæ omnes horrores coercet.Item panaces adeo ex calfactoria natura:ut per niuem ituris bibere:id ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus rẽsistit.Phreneticos somnus sanat:q̃ cõtingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum succo.E diuerso lethargicos excitari labor est.Hoc præstat euphorbium(ut peribent) ex aceto naribus tactis peucedani succo.Contra insanias betonica bibitur. Carbũculos rumpit panaces.Sanat betonicæ farina ex aqua aut brassica cum thure frequenti positu calidæ:uel e carbone in conspectu extincto fauilla digito sublata & illita:uel plantago tusa.Tithymallus characites hydropicos sanat.Panaces:plantago in cibo:cum prius panem siccum comederint sine potu.Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi.Vel agaricum:uel semen lõchitidis duabus linguis ex aqua potum.Psyllium ex uino.Anagallidum succus. Cotelydonis radix ex mulso.Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta quantum duo digiti cõprehẽdant:ex uini ueteris calidi hemina.Trifolii radix drachmis duabus in uino.Tithymallum:platyphyllon cognomine.Semen hyperici:quod coris appellat.Actæ quam quidam esse ebulum putant radice contrita in uini cyathis tribus si febris absit:uel semine ex uino nigro.Item uerbenaca fasciculo manus plenæ decocta ĩ aqua ad dimidias.Præcipue tamen chamæactæ succus aptissimus creditur.Eruptiones pituitasq; emendat plantago.Cyclamini radix cum melle.Ebuli folia contrita & e uetere uino imposita etiam boam sanant:idest rubentes papulas.Pruriginem succus strychni illitus.Igni sacro medetur aizoum.Folia trita cicutæ.Mandragoræ radix. Siccatur in asses ut cucumis:primoque super mustum suspenditur:mox in fumo:dein tunditur in uino:aut aceto.Prodest & uino myrteo fouere: mentæ sextans:uiui sulphuris uncia ex aceto simul trita: fuligo ex aceto.Ignis sacri plura sunt genera.Inter quæ mediũ hoĩem ambiens:q̃ zoster appellatur: & enecat:si cinxerit.Medetur plantago cũ creta cymolia:& peristereos p se.Radix psolatæ.Aliis quæ serpũt cotelydonis radix cũ mulso.Aizoum.Succus linozostis ex aceto.

Ad eluxata membra:& cõtra morbũ regiũ:& cõtra furunculos:& fistulas:& inflationes:& ambustionẽ:& cõtra alios morbos:ad neruos:& sanguinem. CA. XII.

Adix polypodii illita luxatis medetur.Doloremque & tumores tollunt semen psyllii.Folia plantaginis tusa:sale modico addito.Verbasci semen ex uino decoctum & contritum.Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus. Illinũturque etiam dum discuti possunt. Morbum regium in oculis præcipue mirari est tenuitatem illam densitatemque tunicularum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit uero & citra febres : impugnaturque centaurio maiore (ut diximus) poto. Betonica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo.Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus

cum sale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & perfrictionibus tuto:sudores enim felleos mouet. Folia tussilaginis ex aqua. Semē linozostis utriusq; inspersum potioni:uel cum absinthio aut cicere decoctum. Hysopi baccæ cum aqua potæ. Lichen herba si cum sumitur:cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data. Struthion in mulso. Passim & in q̄ cunq; parte ac maximo incommodo nascuntur:qui furunculi uocantur:mortiferum aliquādo malum confectis corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cum polenta:si nondum caput fecerint. Discutiunt & folia ephedri illitæ. Fistulæ quoq; in omni parte serpunt: medicorū uitio malefectis corporibus. Auxilio est cētaurium minus:collyriis cum melle decocto additis. Plantaginis succus infusus. Quinquefolium cum sale & melle. Ladanum cum castoreo. Cotyledon cum medulla ceruina calefacta imposita. Verbasci radicis medulla collyrii tenuitate ī fistulam additur. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Collectiones īflammationesq; sanāt argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes uerbenaca uel quinquefolium:decoctum q; in aceto uerbasci folia uel radix. Hysopum e uino īpositum. Acori radix decocto eius herbæ fouentibus. Aizoum. Item quæ contusa sint:duritiasq; & sinus corporis & tela omnia infixa corpori extrahunt:folia tussilaginis. Daucum. Semen leontopodi tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pignocomi folia trita cum polenta:uel semen. Item orchis. Vitia quæ sunt in ossibus satyrii radice imposita efficacissime sanari dicūt. Nomæ & collectiones omnes fuco maris priusquam inarescat. Et alcmeæ radix collectiones discutit. Ambusta sananť plātagine arctio:ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinūtur. Radices cyclamini cum aizoo. Herba ipsa hyperici:quod corion appellauimus. Neruis & articulis cōuenit plātago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perungūtur spastici:tetanici. Neruorum duriciæ ægylopis succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis & opisthotonicis perungi:semine hyperici:quod coris uocatur. Idemq; bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscissos sanare neruos si confestim imponatur trita uel mansa. Spasticis:tremulis:opisthotōicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis profluuium sistit herbæ peoniæ semen rubrum. Eadem & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiicia tur:siue e naribus: siue aluo fluat:siue fœminarū utero. Itē lysimachia pota uel illita:uel naribus indita. Item plantaginis semen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ semen in nares si inde fluat tritum ex aqua & inditum. Aizoum. Astragali radix sistit. Et ischemon. Et achillea.

De herba equiseto:& stephanomeli:& erisitale:& contra uermes. CA. XIII.

Equisetum hippuris a græcis dicta & in pratis nascens:uituperata a nobis. Est autem pilus terræ equinæ setæ similis:lienē cursorum extinguit decocta fictili nouo ad tertias quantum uas capiat:& per triduum heminis pota:unctis esculentis ante diē unū interdicitur. uel ieiunis Græcorum uaria circa hanc opinio. Alii pini foliis similem nigricantem eodem nomine appellant:uim eius ammirabilem tradentes:q; etiam sanguinis profluuia uel tacto eo tantum homine sistat:alii hippurin:alii ephedron:alii anabasin uocant. uel sextáte Traduntq; iuxta arbores nasci & scandentem eas dependere comis iunceis:multis nigris:ut ex equorum cauda geniculatis ramis:folia habere pauca:tenuia:exigua:semen rotundum simile coriandro:radice lignosa:nasci in ambustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sanguinem e naribus fluentem iclusus sistit. Itē aluum. Medetur dysentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinā cit. Tussim orthopnoeam sanat. Item rupta:& q̄ serpunt. Intestinis & uesicæ folia bibuntur. Enterocœlen cohibet. Faciunt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus comis candidioribusq; per q̄ utilem ischiadicis:& uulneribus ex aceto impositam: propter sanguinem sistendum: Et nymphea trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur:si sanguis per os reddirus est:fluitque ab infernis. Sideritis tantam uim habet: ut quamuis recenti gladiatoris uulneri illigata: sanguinem claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiam efficatius:qui secundum radicem eius nascitur. Per nares autem fluenti & cicutæ semen tritum ex aqua inditumque efficax habetur. Item stephanomelis ex aqua. Betonicæ farina e lacte caprino pota sistit ex ubere fluentē. Plantagoq; contusa: Eiusdem succus uomētibus sanguinē datur. Ad erraticum autē radix persolatæ cum axungia uetere illita. Poratur a ruptis conuulsisq;:& ex alto deiectis cētaurium maius. Gētianæ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc amplius addo:iocineris aut lateris cōtortionibus:panaces scordion aristolochia pota cū agarico. Itē cōtusis & euersis potū duobus obolis in mulsi cyathis tribus. Aut si febris sit:in aq̄ mulsa uerbasci:cuius flos sitis auro est. Acori radix. Aizoū omne. Sed e maiori succus efficacissime. Itē sym-

phyti radices:uel decoctũ.Daucũ crudũ. Erysithale eſt flore luteo foliis achanti. Bibit̃ e uino. Item chamærops:& in ſorbitiones irio uel plantago oĩbus modis.Item phthiriaſi: quo Sylla dictator cõſumptus eſt.Naſcuntur quoq; in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco aut ueratri cũ oleo perunctis corporibus.Taminia quidẽ in aceto decocta etiã ueſtes eo tedio liberat.

De ulceribus:& ad plagas:& de polycnemo. CA: XIIII.

Lcera multorũ ſunt generum:ac multis modis curantur.Panacis oĩum generũ radix ex uino calido illinitur manãtibus.Siccat priuatim quã chironiam diximus.Cũ melle trita tubera aperit:ulceribuſq; quæ ſerpunt. Deploratis auxilio eſt cũ æris flore uino temperata omnibus modis uel flore uel ſemine uel radice.Eadem cũ polenta uetuſtis uulneribus prodeſt.Heracleon quoq; ſidereon. Apollinaris.Pſylliũ. Tragacãtha. Scordotis cũ melle purgat.Farina eius carnes excreſcentes per ſe inſparſa conſumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocant:ſanat.Centauriũ maius inſparſum uel illitũ. Item minoris coma decocta uel trita:uetera quoq; ulcera purgat & perſanat.Foliculi climeni recentibus plagis imponũtur. Illinitur autem gentiana ulceribus quæ ſerpunt radice tuſa uel decocta in aqua ad mellis craſſitudinem:uel ſucco uulneribus. Ex ea factum lichiũ. Lyſimachia recẽtibus plagis medetur.Plantago omnium generũ ulceribus:peculiariter fœminarũ ſenum & ĩfantium:Igne mollita melior: & cum cæroto craſſa ulcerũ labra purgat.Nomas ſiſtit.Et tritã ſuis foliis integere oportet.Suppurationes:collectiones:ſinus ulcerum.Chelidonia quoq; ſiccant̃ ulcera adeo:ut etiam pro ſpodio utantur eadem iam deſperatis cũ axungia imponit̃.Dictamũ pota ſagittas pellit:& alia tæla extrahit illita.Bibitur ex aquæ cyatho foliorũ obolo. Proxime pſeudodictamũ. Vtraq; ẽt ſuppurationes diſcutit.Ariſtolochia quoque putrida ulcera exeſt.Sordida expurgat cũ melle. uermeſq; extrahit.Itẽq; clauos in ulceribus natos.Et infixa corpori oĩa:precipue ſagittas & oſſa fracta cum reſina.Caua uero ulcera explet per ſe.Et cum iride recẽtia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca:quinque foliũ cũ ſale & melle.Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponunt̃:folia ueteribus.Cũ axungia utraq;:& ſuo folio operitur.Damaſoniũ autẽ & in ſtruma.Folia uerbaſci ex aceto aut uino.Periſtereos ad oĩa genera uel calloſorũ putreſentiumq; ulcerum facit.Manãtia nympheæ heracliæ radix ſanat.Itẽ cyclamini radix uel p ſe:uel ex aceto: & cum melle.Eadem & contra ſteatomata efficax:ſicut ad ulcera manãtia hyſopum: Itẽ peucedanum:cui ad recẽtia uulnera tanta uis eſt:ut ſaniẽ oſſibus extrahat.Præſtãt hoc & anagalides: cohibẽtq; quas uocant nomas:& rheumatiſmos.Vtiles & recentibus plagis : ſed pcipue ſenum corpori.Cum cæroto apoſtemata:& ulcera tetra folia mandragoræ recentia. Radix uulnera cũ melle aut oleo.Cicuta cõſiligini mixta mero . Aizoum herpetas quoq; & nomas ac putreſcẽtia: ſicut erigerõ uermioſa.Recẽtia aũt uulnera aſtragali radix:& uetera quoq; ulcera purgat hypociſtis utraq;.Leontopodii ſemen tritũ in aqua & cũ polẽta illitum ſpicula ſagittariorũ extrahit. Item pycnocomi ſemen:tithymallus.Characites ſucco gangrenas phagedenas putria : uel decocto ramorũ cum polẽta & oleo.Orchis radices.Hoc amplius & cacoethe ex aceto cũ melle ſiccæ & recẽtes.Per ſe uulnera onothera efferẽtia ſeſe ulcera ſanat. Scythæ uulnera ſcythice curãt. Ad carcinomata argemõia ex melle efficaciſſima ẽ.Vulneribꝰ pſanatis aſphodeli radix decocta ut diximus:trita cum polẽta & illita.Quibuſcũq; uero apollinaris.Aſtragali radix in puluerem trita humidis ulceribus prodeſt.Item callitrix decocta in aqua.Priuatim uero iis quæ calciamẽto facta ſint:uerbenaca.Necnon & lyſimachia contrita. Ac nymphea arida ĩfricata. Polytrix inueteratis iiſdem utilior.Policnemon cunilæ bubulæ ſimilis eſt ſemine pulegii ſurculoſas multis geniculis corymbo odorata acri & dulci odore:quæ ferro factis uulneribus cõmanducata imponitur:quinto die ſoluitur.Symphyton ad cicatricẽ celerrime perducit.Itẽ ſyderitis.Hæc imponitur ex melle. Verbaſci ſemine ac foliis ex uino decoctis ac tritis oĩa corpori infixa extrahũtur.itẽ mandragoræ foliis cum polenta.Cyclamini radicibus cũ melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibent̃ ulceribus:quæ ſerpunt.Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata.Et melandria:ac ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix:q̃ & ungues ſcabros aufert Linozoſtidis utriuſque folia uel ſuccus illitus.Tithymalli oẽs genera uerrucarum omnium.Item omnia pterygia:uaroſq; tollunt.Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

uel liciniũ

De plurimis experimentis ad inficiendos capillos:& partus eiiciendos: & cõtinendos: & aliarum remedia: CA. XV.

Rtemisiã & elelisphacum alligatas qui habet uiator:negatur lassitudinẽ sentire.Mu-
liebribus morbis medetur maxie in uniuersum peoniæ herbæ semen nigrũ ex aqua
mulsa.Eadẽ & in radice uis:menses cit.Panacis semen cũ absinthio mẽses & sudores.
Scordotis potu & illitu:Betonica drachma in uini cyathis tribus bibitur contra om-
nia uuluarũ uitia.Aut quæ a partu fiunt.Mẽses nimios sistit achillea imposita:& decoctum eius
insidentibus.Mãmis iponit̃ hyoscyami semẽ ex uino.Loti radix ex cataplasmate.Et mãmis etiã
chelidonia.Secũdas morantes uel partus emortuos radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum
panacis semen e uino potũ uuluas purgat:appositũq; cum melle.Polemonia pota ex uino secun-
das pellit.Nidore purgat uuluas cẽtaurii minoris succus potus:fotuq; menses cit.Itẽ maioris ra-
dix in uuluæ doloribus iisdẽ modis prodest.Derasa uero & apposita extrahit partus emortuos.
Plantago imponit̃ in lana in dolore uuluæ.In strangulatu bibit̃.Sed præcipua dictamno uis est.
Menses cit.Partus emortuos uel trãsuersos eiicit.Bibitur ex aqua foliorũ obolo: adeo ad hæc ef
ficax:ut ne in cubiculũ quidẽ prægnãtiũ inferat̃.Nec potu tñ:sed & illitu & suffitu ualet. Pro-
xime pseudodictamnũ.Sed menses cit cũ mero decoctũ põdere denarii.Pluribus tñ molochis &
aristolochia prodest:nã & menses & secũdas cit.Et emortuos ptus extrahit:myrrha & pipere ad
ditis pota uel subdita.Vuluas quoq; procidẽtes inhibet potu uel suffitu uel subiectu maxime te
nuis.Strangulatũ ab iis mẽsiũq; difficultatẽ agaricũ tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho po
tũ emendat.Peristeros apposita in adipe suillo recenti.Antyrrhinon cum rosaceo & melle.Itẽ ap
posita nympheæ thessalæ radix pota dolori medetur.In uino pota nigro pfluuia inhibet. E di-
uerso ciet cyclamini radix pota & apposita.Et uesicæ insidentiũ decocto medet̃.Secundas pota
cissanthemos pellit.Vuluã sanat.Et xiphii radix supior mẽses cit drachma ex aceto pota.Peuce-
danũ strangulatus uuluæ nidore ustũ recreat.Menses aluosq; pcipue psylliũ drachma in cyathis
tribus aquæ mulsæ.Semẽ quoq; mãdragoræ potũ uuluã purgat.Menses cit succus appositus:&
emortuos ptus.Nimia rursus pfluuia sistit semen cũ uino & sulphure.Alui pfluuia sistit & con-
trahit batrachion potu:uel cibo ardens:alias ut diximus cruda.Sed cocta cõmendat̃ sale & oleo
& cymino.Daucũ & menses & secũdas potũ facillime pellit.Ladanũ suffitu corrigit uuluas:do
lori earũ exulceratisq; iponit̃.Emortua scamoniũ pellit potũ uel appositũ.Menses ciet hypericũ:
utrunq; appositũ. Ante alia uero ut Hippocrati uidet̃ erysimon e uino semine uel radice.Corti
ce trahit & secũdis succurrit & strãgulationibus ex aq̃ pota.Itẽ radix e geranio peculiariter secũ-
dis inflãmationibusq; uuluarũ conueniens.Purgat hippuris pota & apposita uuluas. Polygonus
pota menses cit.Et alcmeæ radix.Folia plãtaginis pellũt.Itẽ agaricũ ex aq̃ mulsa. Artemisia uul-
uæ medet̃ trita ex oleo irino aut fico:aut cũ myrrha apposita.Eiusdẽ radix pota in tñ purgat:
ut ptus enectos extrahat.Menses & secũdas cit ramorũ decoctũ insidẽtibus:itẽ folia pota drach
ma.Ad eadẽ oĩa prosunt uel iposita uentri imo cũ farina hordeacea.Achoron quoq; utile est in
terioribus fœminarũ morbis.Et coniza utraq;.Et crethmos.Et anthyllides duæ uuluis utilissi-
mæ.Tormibus & secũdarũ moræ in uino potæ.Callitrix fotu locis medet̃. Albugines in capite
tollit.Capillos inficit oleo trita.Geranion in uino albo potũ:& hypocisthis in rubro pfluuiũ si-
stũt.Hysopũ suffocationes laxat.Radix uerbenacæ pota ex aq̃ ad oĩa in ptu:aut ex partu mala p̃
stantissima est.Peucedano qdã miscent in uino nigro semen cupressi cõtritũ.Nã semẽ psyllii de-
feruefactũ in aq̃ cũ intepuerit:epiphoras oẽs uteri lenit.Symphyton tritũ in uino nigro euocat
mẽses.Partus accelerat scordotis pota drachma succi i aq̃ mulsa cyathis q̃ttuor. Dictami folia p̃
clare dant̃ ex aq̃.Cõstat unius oboli põdere:uel si mortui sint in utero infantes:ptinus reddi si-
ne uexatiõe puerperæ.Similiter pdest pseudodictamnũ:sed tardius.Cyclaminos adalligata.Cissã
themos pota.Itẽ betonicæ farina ex aq̃ mulsa.Arsenogonõ & thelygonõ herbæ sunt hñtes uuas
floribus oleæ similes:pallidiores tñ.Semen albũ:papaueris mõ.Theligoni potu fœminã cõcipi
narrãt.Arsenogonon ab ea semie oleæ:nec alio distat.Huius potu mares gñari phibent̃:si credi-
mus:alii utrãq; ocimo similẽ tradũt.Arsenogoni aũt semẽ geminũ esse testibus simile. Mãmarũ
uitiis aizoum:qđ digitellũ appellauimus unice medet̃.Erigerõ ex passo mãmas uberiores facit.
Sonchũ in farre coctũ.Quæ uero mastos uocatur indita pilos mãmarũ e partu nascentiũ:& tine
as aufert in facie:aliaque cutis uitia emendat.Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix
maculas oẽs.Cacaliæ grana mixta ceræ liquidæ extendũt cutẽ in facie:erugãtq;.Vitia oĩa acori
radix emendat.Capillũ lisimachia flauũ facit.Denigrat hypericõ:qđ & corion uocat̃.Itẽ ophrys ul' ophryõ
herba denticulato oleri similis:foliis duobus.Nigritiam dat & polemonia in oleo decocta.Psilo
thrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus:uerum etiam uiris in usu est.Effi-

caciſſimum autem habetur archezoſtis. Item tithymalli ſucco uel in ſole cum oleo illito crebro: uel euulſis pilis. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſi deritis. Verum & reliqua genera herbarum reddamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXVII. PROOEMIVM.

Reliqua herbarum genera. CA I.

Reſcit apud me certe tractatu ipſo admiratio antiquitatis. Quantoq maior copia herbaꝝ dicenda reſtat: tanto magis adorare priſcoꝝ ĩ inueniendo curam: in tradendo benignitatem ſubit. Nec dubie ſuperata hoc modo poſſet uideri etiã reꝝ naturæ ipſius munificẽtia: ſi humani operis eſſet inuentio. Nunc uero deoꝝ fuiſſe eã apparet: aut certe diuinã: etiã cum hõ inuenerit. Eandẽq oĩum parentẽ genuiſſe hæc: & oñdiſſe: nullo uitæ miraculo maiore: ſi ueꝝ fateri uolumus. Scythicã herbam a mæotidis paludibus & euphorbiam e mõte atlante: ultraq Herculis colũnas: & ipſo reꝝ naturæ defectu. Parte alia britannicã ex oceani iſulis extra terras poſitis: itemq æthiopidẽ ab exuſto ſyderibus axe. Alias præterea aliunde: ultro citroq humanæ ſaluti in toto orbe terrarum portare immẽſa romanæ pacis maieſtate: nõ hoĩes mõ diuerſis inter ſe terris gentibuſq: ueꝝ ẽt montes: & excedentia in nubibus iuga: paſtuſq pecoꝝ: & herbas quoq inuicẽ oſtentant. Aeternũ quæſo deoꝝ ſit monus iſtud. Adeo romãos uelut alteram lucẽ dediſſe rebus humanis uidentur.

De aconito: & panthera: & quæ extinguitur aconito. CA. II.

Ed antiquoꝝ curam diligentiãq quis poſſit ſatis uenerari? cũ conſtet omnium uenenoꝝ ociſſimũ eſſe aconitũ: & tactis quoq genitalibus fœminini ſexus aĩaliũ eodem die inferre mortẽ. Hoc fuit uenenũ quo itereptas dormiẽtes a Calfurnio Beſtia uxores. M. Cecilius accuſator obiecit. Hic illa atrox poratio eius ĩ digito eas mortuas. (uel ĩdignũ) Fabulæ narrauere e ſpũis Cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq apud eracleam ponticam ubi monſtratur eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq tñ in uſus humanæ ſalutis uertere. Scorpionũ ĩctibus aduerſari experiẽdo: aconitũ datũ in uino calido. Ea eſt natura ut hoĩem occidat: niſi inuenerit quod in hoĩe perimat. Cum eo ſolo colluctatur: uelut pari intus inuento. (uel repſerit) Sola hæc pugna eſt: cum uenenum in uiſceribus repererit. Mirũq exitialia per ſe ambo cũ fuerit duo uenena in homine cõmoriuntur: ut hõ ſuperſit. Immo uero ẽt feraꝝ remedia antiqui prodi(ul' ſanarẽt)derunt: demonſtrando quõ uenenata quoq ipſo ſananẽ. Torpeſcũt ſcorpiones aconiti tactu: ſtupentq pallentes: & uinci ſe cõfitẽtur. Auxiliatur eis helleboꝝ albũ tactu reſoluente. Ceditq aconitũ duobus malis ſuo & oĩum. Quod ſi quis illa forte ab hoĩe excogitari potuiſſe credit: ingrate deoꝝ intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq guſtatu eaꝝ pantheras: niſi hoc fieret repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementoꝝ hoĩs guſtu demonſtratũ. Quod certe caſu repertũ quis dubitet? & quotiens fiat etiãnũ: ut nouũ naſci: qm̃ feris rõ & uſus inter ſe tradi non poſſit.

Quod oĩum creaturaꝝ conditor ſit deus. CA. III.

Ic ergo caſus hic eſt ille: qui plurima inuenit in uita deus. Hic hẽt nomẽ: per quẽ ĩtelligitur eadẽ & parens rerum omniũ & magiſtra natura: utraq cõiectura pari: ſiue iſta quottidie feras inuenire: ſiue ſemper ſcire iudicemus. Pudendũq rurſus omnia aĩalia quæ ſint ſalutaria ipſis: noſſe ipſa: præter hoĩem. Sed & maiores oculorum quoq medicamentis aconitum miſceri ſaluberrime promulgauere: aperta profeſſione: malum quidẽ nullum ſine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit: qui nulla diximus uenenata: nunc demonſtrare quale ſit aconitũ uel deprehendẽdi gratia. Folia habet cyclamini: aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirſuta. Radicẽ modicam cãmaro ſimilẽ marino. Quare quidam cãmarõ appellauere. Alii lycocthonon ex qua diximus cauſa. (uel thelyphonon) Arida radix incuruatur paulum ſcorpionũ modo: quare & ſcorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonon appellare mallent: qm̃ procul & e longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus: quas aconas uocãt. Et iõ aconitum aliqui dixere nullo iuxta ne puluerem quidem nutriente. Hãc aliqui rationem nomi

nis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset:quæ cotibus ad ferri aciem deterendam sta timq; admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide:& amaranto:& aloe:& alcea:& alipho:& alsina:& androsace:& ādrosemo:& ambrosia:& anconi:& anagyro:& anonymo. CA. IIII.

Ethiopis folia habet phlomo similia:magna & multa:& hirsuta ab radice. Caulem q̄drangulum scabrum:similem arctio:multis cōcauum. In alis semen eruo simile cādidum geminum:radices numerosas lōgas. Plenas:molles: glutinosas:gustu siccæ nigrescūt duranturq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascunt̄:& in ida mōte troadis:& in messenia. Colligūtur autumno:siccantur in sole aliquot diebus:ne situm sentiāt. Medentur uuluis potæ in uino albo:ischiadicis:pleureticis:faucibus scabris:decocta potu dant̄. Sed q̄ ex æthiopia uenit:eximia est:atq; illico prodest Aieraton ferulacea est duoɋ palmorum altitudine:origano similis:flore bullis aureis. Huius ustæ nidor urinā cit. uuluāq; purgat:tāto magis insidentibus. Causa Nominis nō hæc:sed q̄m diutissime non marcescit. Aloe Scyllæ similitudinem hēt maior & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius: n̄ dissimilis antherico. Radice una ceu palo in terra dimissa:graui odore:gustu amara. Laudatissima ex india affertur:sed nascitur & in asia:non t̄n ea utuntur:nisi ad uulnera recentibus foliis: mirifice enim cōglutinat :uel succo:ob id inturbinibus cadorum eam serunt ut aizoum maius. Quidam & caulem ante maturitatem seminis icidunt succi gratia:aliqui & folia. Inuenitur & p se lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi sata sit censent:ut lachryma nō absorbeatur. Fuere qui traderent in iudæa super hierosolymam metallicam eius naturam:sed nulla magis improba est:neq; alia nigrior est:aut humidior. Erit ergo optima pīguis:ac nitida:ruffi coloris:friabilis:ac iocineris modo coacta:facile liquescens. Improbanda nigra & dura : harenosa quoque: quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare:dēsare:& leuiter calfacere. Vsus in multis & principalis aluum soluere:cum pene sit sola medicamentorum:quæ per se id præstant. Confirmat etiam stomachum:adeo ut non infestet ulla uis contraria:bibit̄ drachma. Ad stomachi uero dissolutiōem in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ:coclearis mensura bis terue in die ex interuallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentē continet cum uino austero capite ī sole contra capillum perunđo. Dolorem capitis sedat temporibus & frōti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa:oculorum uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatim prurigines & scabiē genarum. Item insignata ac liuida illita cum melle:maxime pontico. Tonsillas:gigiuas:& omnia oris ulcera. Sanguinis excreationes si modicæ sint:drachmæ pondere ex aqua:si minus ex aceto pota. Vulnerum quoq; sanguinem & undecunq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiam ē uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus uirorum:condylomatis:rimisq; sedis:alias ex uino:alias ex passo:alias sicca per se:ut exigit mitiganda curatio:aut coercenda. Hemorrhoidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi:bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur pilulæ cum mellis decocto:aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauatur:ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa:pennaq; subinde uersatur:ut possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia uerbenacæ:quæ & peristereō cognominatur. Caules tres aut quattuor folioɋ plenos:florem rosæ:radices albas cum plurimū sex cubitales:obliquas. Nascitur in pīgui solo:nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis:aluo citæ:& ruptis conuulsis. Alypon cauliculus est molli capite non dissimilis betæ:acre gustatu:ac lentum:mordensq; uehemēter & accendens. Aluum soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duarum drachmarū: media quattuor:maxima sex:ea purgatione quibus datur e gallinaceo iure. Alsine:quam quidam myosotō appellant: nascitur in lucis:unde & alsine dicta est. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cum prorepit:musculorum aures imitatur foliis. Sed aliā docebimus esse quæ iusti us myosotis uocetur. Hæc eadem erat quæ. Helsine:nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascit̄ in hortis & maxime in parietibus. Cum teritur:odorem cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflationesque. Quin emendat omnia quæ Helxine sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uerēdis:ulceribusq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsaces herba est alba amara sine foliis:folliculos in cirris habens:& in iis semen. Nascit̄ in maritimis Histriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel ui-

uel i undis

uel gustu siccanti

uel iliaco

uel alyphō

uel fere

uel offerre

uel alsine

uel naribꝰ

no. Vehementer enim urinas cit. Datur & podagris: illiniturq́;. Idem effectus est & semini. Androsemon: siue (ut alii appellauere) ascyron: non absimile est hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq́; & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura. Semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor ei resinosus. Gignitur in uineis. Fere medio autumno effoditur: suspenditurque. Vsus ad purgandam aluum tusæ cum semine potæque matutino: uel a cœna duabus drachmis in aqua mulsa: uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario. Trahit bilé. prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicé resinæ permixtá deuorare oportet drachmæ pondere. Iterúq́; quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinum bibere: ífirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis & uulneribus cohibés sanguinem. Ambrosia uagi nominis est: & circa alias herbas fluctuans: fruticé unum habés densum ramosum: tenuem: trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulé in ramulis semen est uuis dependentibus: odore uinoso: qua de causa botrys a qbusdam uocatur: ab aliis artemisia. Coronátur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malút uocare ramosam: similé fœnograeco: nisi fruticosior hirsutiorq́; esset: odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori détium. Eadé cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros: quá aliqui acopon uocant: fruticosa est: grauis odore: flore oleris: semen in corniculis non breuibus gignit: simile renibus: quod durescit per messes. Folia collectionibus imponútur: difficulterq́; parietibus adalligantur: ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat: & secundæ mensesque morentur: drachmæ pondere bibunt in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisq́; adhibetur. Semen cómanducatú uomitiones facit. Anonymos a non inueniédo noíe nomé inuenit. Affert e scythia celebrata ab Hicesio nó puæ auctoritatis medico. Ité aristogetó in uulneribus p̃clara ex aq̃ tusa & íposita. Pota uero mámis præcordiisq́; p̃cussis. Ité sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabolosa arbitror: quæ adiiciuntur: recente ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

Dio. brassicæ

De aparine: & arctio: & a spleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & ascyro: uel ascyroide: & aphace: & de alcibio: & alectorolopho. CA. V.

APariné aliqui omphacocarpon: alii philanthropon uocant: ramosam: hirsutam: quinis senisue in orbem circa ramos foliis per interualla: semen rotundú: durum: concauú: subdulce. Nascitur in fruméntario agro: aut hortis: pratisue: asperitate ét uestiú tenaci. Efficax contra serpentes semine poto ex uino drachma: & contra phalágia. Sanguinis abundantiá ex uulneribus reprimút folia íposita. succus auribus infundit. Arction aliqui potius arctuӡ uocát: similis est uerbasco foliis: nisi q̃ hirsutiora sunt: caule longo molli: semine cymini. Nascitur in petrosis: radice tenera: alba: dulciq́;. Decoquitur in uino ad dentiú doloré: ita ut contineatur ore decoctú. Bibit p̃pter ischiada: & stranguriá e uino: ambustis imponit & pnionibus. Fouent eadé cú radice semine trito in uino. Asplenú sunt qui hemionion uocát: foliis trientalibus multis: radice limosa: cauernosa: sicut filicis candida: hirsuta: nec caulé nec floré nec semé habet. Nascit in petris: parietibusq́; opacis: húidis: laudatissima in creta. Huius folioӡ iure in aceto decocto p dies. xl. poto lyené absumi aiút. Et illinunt. Eadé aút sedát singultus: nó danda fœminis: qm̃ sterilitaré facit. Asclepias folia hederæ hét: ramos lógos: radices numerosas: tenues: odoratas: floris uirus graue: semé securidace. Nascit in montibus. Radices torminibus medent: & contra serpentium ictus non solum potum sed ét illitú. Aster ab aliquibus bubonió appellatur: qm̃ inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus í cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed & ad inguinum medicinam: sinistra manu decerpi iubent: & iuxta cictus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sunt inter se & Hyperico: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroides uocantur ferulaceos omnino rubétes: capitulis paruis luteis. Semen in caliculis pusillum: nigrum: resinosum. Comæ tritæ uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hác androsemon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluú soluit. Bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliq̃s maiores fert: in qbus terna aut q̃terna semina sunt nigriora & madidiora & mĩora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissandú efficacior q̃ lenti. Reliquo usú eosdem effectus habet. Stomachi aluiq́; fluctiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba apud aucto-

res nõ repperi. Sed radicem eius & folia trita ad serpẽtis morsus imponi & bibi iubẽt. Folia quã-tum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem mensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur: folia habet similia gallinaceæ cristæ plura: caulem tenuem: & semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fressa melle addito: & caligini oculorum. Solidum semen conicitur in oculum: nec turbat: sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem: sed ex nigra albicare icipit: & intumescit: ac per se exit.

De Alo. CA. VI.

Lum nos uocamus: græci symphyton petreum: simile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus aut quattuor a radice: cacuminibus thymi: surculosum odoratũ: gustu dulce: saliuam ciẽs: longa radice: rutila. Nascitur in petris: ideoq; petreum cognominatũ. Vtilissimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmonibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & in uino decocta: & aliquando superlinitur. Quin & cõmaducata sitim sedat: præcipueq; pulmonẽ refrigerat. Luxatis quoq; imponitur & conuulsis: lyeni: interaneis. Aluum sistit coacta in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nouem granis & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est: ut carnes quoq; cũ coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomẽ ĩposuere. Ossibus quoq; fractis medet.

De alga & actea: & de ampelosagria: & absinthio. CA. VII.

Lga russa scorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus anisi geniculatis: semine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Nascitur in opacis & asperis & aquosis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris cineracei coloris: qualem supra satis diximus: uiticulis longis callosis rubentibus: qualiter flos quem Iouis flãmã appellauimus in uiolis: fert semen punici mali simile in acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluũ soluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque uti hac herba prodest tusa cum foliis & illita cum succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellatur a galliæ ciuitate. Ponticũ a ponto: ubi pecora pinguescunt illo: & ob id sine felle reperiuntur. Neq; aliquod præstantius. Multoq; italico amarius: sed medulla põtici dulcis. De usu eius cõuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ. Præterea sacris Populi Ro. celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitolio: uictorq; absinthium bibit. Credo sanitatem præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat. & ob hoc sapor eius in uina transfertur ut diximus: Bibitur & decoctũ aqua ac postea nocte & die refrigeratum sub diuo decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduũ. Tritum raro in usu est: sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias x. heminis in aquæ sextariis. xlv. Iteromq; percolatum. Herba eiecta lenta coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore cẽtaureo quæritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitique est: cum sit ille decoctus saluberrimus. Nãque astringit stomachum: bilemque detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore sanat. Ventris animalia pellit. Malaciam stomachi & inflammationes discutit cum sile & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastidia abstergit. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabãt: cũ mariæ aquæ ueteris sextario semis sex drachmis: cũ tribus salis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supradictũ pondus: addito pulegio. alii contra paralysim. alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem purgat: cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum appio aut adianto. Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua. Iocineris causa cum gallico nardo. Lyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur. Aduersatur fungis ex aceto. Item uisco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morsibus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur. Suggillatis cũ melle. Aures eius decoctũ uaporis suffitu sanat. Aut si manat sanies cũ melle tritum. Vrinam ac menses ciunt tres quattuorue ramuli cũ gallici nardi radice una cyathis aquæ. vi. Menses priuatim cum melle sumptum: & in uellere appositum Anginis subuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua sanat. Vulnera recentia prius q̃ aqua tangantur ĩpositum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus

uel asperis

uel sale

imponitur cũ cypria cæra:aut cum fico.Sanat & pruritus.Non est dandum in febri.Nauseas ma
ris arcet in nauigationibus potum.Inguinum tumorem ĩ uétrali habitũ.Somnos allicit olfactũ:
uel aceto aut inscio sub capite positum.Vestibus insertum tineas arcet.Culices ex oleo perunctis abigit:&
fumo si uratur.Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muscis tuetur.Ca
pillum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq́ permixtus.Est & absinthium marinum:qđ
uel misiaci quidam seriphium uocant:probatissimum in taposiri egypti.Huius ramũ isiaci præferre solẽt
habent.Angustius priore:minusq́ amarum stomacho inimicũ.Aluum mollit.Pellitq́ animalia
interaneorum.Bibitur cum oleo & sale:aut ĩ farinæ trimestris sorbitiõe dilutum.Coquitur quã
tum manus capiat:in aqua sextario ad dimidias.

De ballote:& botrye fruticosa:& brauylla:& brio:& bupleuri:& catanãce:& calla:& circæa:&
circesio:& crategono:& theligo:& crocodilo:& cynosorchi:& chrysollachano:& cuculo:& con
serua. CA. VIII.

nusprasion Dio. Alloten alio nomine melamprasion græci uocant:herbam fruticosam angulosis cau
libus:nigris:hirsutis:foliis:uestientibus:maioribus q̃ marrubii:& nigrioribus:graue
olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus:ex sale foliis tritis imposita.Item
ad condylomata coctis cinere in folio oleris.Purgat & sordidã ulcera cum melle.
Botrys fructicosa herba est luteis ramulis.Semen circa totam nascitur:folia cicorio similia.Inue
nitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocant:alii ar
temisiam. Brabylla spissandi uim habet cotonei mali modo:nec amplius de ea tradunt aucto
res.Brion marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis:rugosa ueluti contracta:sine.cau
le ab ima radice exeuntibus foliis.Nascitur in scopulis maxime:testisq́ terra comprehensis.Præ
cipua siccandi ei spissandiq́ uis & collectiones omnes inflãmationesq́ cohibẽdi:præcipue poda
græ:& quicquid refrigerare opus sit.Bupleuri semen ad ictus serpẽtium dari reperio:fouerique
plagas decocta ea herba:adiectis foliis mori aut origani.Catánacen thessalam herbam qualis sit:
a nobis describi superuacuũ est:cũ sit usus eius ad amatoria tantum.Illud nõ ab re est dixisse ad
detegẽdas magicas uanitates electã ad hũc usũ coniectura:quoniam arescens contraheret se ad
speciẽ unguium milui exanimati.Eadẽ ex causa & cemos silebitur a nobis.Calla duorum generũ
est.Vna similis aro.Nascitur in arationibus.Colligitur anteq̃ inarescat.Vsusq́ eosdẽ habet quos
arum.Bibitur quoq́ radix huius ad exinaniendas aluos:mensesq́ mulierum.Item caules cum fo
liis in leguminibus decocti sanant tenasmum.Alterũ genus eius quidam anchusam uocant.alii
rinoclisiam.Folia lactucæ longiora:plumosa:radice rubra:quæ ignes sacros cũ folio polentæ sa
uel cirica nat imposita.Iocineris autem uitia in uino albo pota.Circæa strychno satiuo similis est:flore ni
gro pusillo.Paruo semine:ut milii nascente in quibusdam corniculis:radice semipedali:triplici
ferme aut quadruplici:alba:odorata:gustus calidi.Nascitur in apricis saxis.Diluitur in uino.Bi
biturq́ ad dolorem uuluæ & uitia.Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tu
sæ per noctem & diem.Trahit eadem potio secundas semine.Lac minuit ĩ uino aut mulsa aqua
uel circesiõ pota.Cirsion cauliculus ẽ tener duum cubitorũ:triangulo similis:foliis spiosis circũdatus.Spinæ
uel circeõ molles sunt.Folia bouis linguæ similia:minora:subcandida:& in cacumine capitula:purpureas
quæ soluuntur in lanugines.Hanc herbam radicemue eius adalligatam dolores uaricũ sanare
tradunt.Crategonon spice tritici simile est:multis calamis ex una radice emicantibus multorũ
q́ geniculorum.Nascitur in opacis:semine milii:uehementer aspero gustu.Quod si bibant ex ui
no ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidem mulier ac uir ante cõceptum diebus.xl.
uirilis sexus partum futurum aiunt.Est & alia crategonos:quæ theligonos uocatur.Differentia
intelligitur lenitate gustus.Sunt qui florem crategoni bibentes mulieres intra.xl.diem concipe
re tradant.Eadem sanant ulcera uetera nigra cum melle:explent sinus ulcerum.Et atropha car
nosiora faciunt.Puruléta expurgãt.Panos discutiunt Podagras:collectionesque omnes leniunt:
peculiariter mammarum.Theophrastus arboris genus intelligi uoluit crategonon siue cratego
na:quam italia aquifolium uocat.Crocodilon chamæleontis herbæ nigræ figuram habet:radi
ce longa:æqualiter crassa:odoris asperi:Nascitur in sabuletis.Pota sanguinem per naris pellit co
piosum crassumque.Atque ita lyenem consumere dicitur.Cynosorchin aliqui orchin uocant:fo
liis oleæ:mollibus:ternis:semipedis longitudinis ĩ terra stratis:radice bulbosa:oblonga:duplici
ordine:superiore quæ durior est:& inferiore quæ mollior.Eduntur ut bulbi cocti in utneis fe
re inuenti.Ex iis radicibus si maiorem edãt uiri mares generari dicuntur.Si minorem fœminæ
alterum sexum.In thessalia molliorem in lacte caprino uiri bibunt ad stimulandos coitus:durio

rem uero ad inhibendos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum in pineto lactucæ simile nascitur. Sanat neruos incisos: si confestim imponatur. Et alibi genus chrysolachani traditur: flore aureo: foliis oleris. Coctum estur: ut olus molle. Herba hæc alligata morbum regium habentibus: ita ut spectari ab iis possit: sanare id malũ traditur. De chrysolachano nec satis dici scio: nec plura reperio. Nãq̧ & hoc uitio laborauere proximi utiq̧ herbarii nostri: quod ipsis notas ueluti uulgares strictim & nomibus tantum indicauere. Tanq̃ coagulo terræ aluum sisti: stranguriã dissolui: si bibatur ex uino aut aqua. Cacubali folia trita cũ aceto serpentiũ ictibus: & scorpionũ mederi. Quidam alio hanc nomine strumum appellant: alii græce strichnon: acinos habet nigros. Ex iist cyahus succi cum mulsi duobus medetur lumbis. Item capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanandis peculiaris est: alpinis maxime fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: spongia aquarum dulcium uerius q̃ muscus aut herba uillosæ densitatis: atq̧ fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus cõfractis prolapsum ex arbore alta putatorem: circundata uniuerso corpori: aquam suam inspergentibus quotiens inaresceret: raroque: nec nisi deficientẽ herbã mutationis causa resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate. uel cuculi

De cocco gnidio: & dryopteri: & dryphono: & elatine: & empetro siue calcifraga: & epicacti: uel helleborine: & epimedio: & enneaphyllo: & filice: & de femore bubulo. CA. IX.

Cocco gnidio color cocci: magnitudo grano piperis maior: uis ardens. Itaq̧ in pane deuoratur: ne adurat cum gulã transit. Huic uis præsentanea contra cicutã. Sistit aluũ. Dipsacos folia habet lactucæ: bullasq̧ spinosas in dorsi medio: caulem duorum cubitorum: iisdem spinis horridum: genicula eius binis foliis amplectẽtibus: concauo alarum sinu: in quo subsistit ros salsus. In cacumie capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in uino radice usq̧ dum sit crassitudo cæræ: ut possit in fistulam collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum. Quidam & alarum quas supra diximus succum illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur: tenui foliorum subdulcium incisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo & psylothrum est radix tusa. Illinitur enim usque dum sudores euocet. Iterumque & tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonõ similis herba ẽ: cauliculis tenuibus: cubitalibus: circundatis utrinque foliis: pollicari amplitudine: qualibus & oxymyrsine. Sed candidioribus mollioribusque: flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet helxinæ: pusilla: pilosa: rotũda: semipedalibus ramulis quinis senisue: a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu: & ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta tritis & impositis: subdito lintheolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu a dysenteria liberat. Empetron quam nostri calcifragam uocant: nascitur in montibus maritimis fere in saxo: quo propius mari fuerit minus salsa est: potaque bilem trahit ac pituitas: quo longius magisq̧ terrena: amarior sentitur. Trahit aquã. Sumitur autem in iure aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recens urinas cit decoctum in aqua uel tritum calculos frangit. Qui fidem promisso huic quærunt: affirmant lapillos: qui sufferuefiant una rumpi. Epipactis ab aliis helleborine uocatur: parua herba: exiguis foliis iocineris uitiis utilissima: & contra uenena pota. Epimedion caulis non est magnus hederæ foliis denis: atque duodenis: nunq̃ florens: radice tenui nigra graui odore. Nascitur in humidis: & huic spissandi refrigerandique natura. Fœminis cauenda. Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet: causticæ naturæ. Imponitur lana circundata: ne urat latus: continuo enim pustulas excitat: lumborum doloribus & coxendicum utilissimum. Filicis duo genera nec florem habent: nec semen. Pterin græci uocant: alii blachnon: cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices: bina etiam cubita excedentes longitudine: non graues odore. Hanc marẽ existimant. Alterum genus thelipterin græci uocant: alii nympheopterin. Est autem singularis atque non fruticosa breuior molliorque & densior foliis ad radicem canaliculata. Vtriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata: unde nomen græci iposuere. Radices utrique longæ in obliquum: nigræ: præcipue cum inaruere: Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique: sed maxime frigido solo. Effodi debent uergiliis occidẽtibus. Vsus radicis in trimatu tantum: neque ante neque postea. Pellunt interaneorum animalia. Ex iis tineas cum melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit primo bilem trahens: mox aquam. Melius tineas cum scamonii pari pondere. Radix eius duum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur: melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda fœminis: quoniã grauidis abortum: cæteris sterilitatẽ facit. Fari-

ſia earũ ulceribus tetris inſpergitur.Iumentorũ quoq; ceruicibus.Folia cimicẽ necant. Serpentẽ non recipiunt.Ideo ſubſterni utile eſt in locis ſuſpectis.Vſtæ etiã fugant nidore. Fecere medici huius quoq; herbæ diſcrimen.Optima macedonica eſt.Secunda caſſiopica.Femur bubulum appellatur herba neruis & ipſa utilis:recens in aceto ac ſale trita.Galeopſis:aut ut alii Galeobdolõ uel galion.Caulem & folia habet urticæ:leuiora:& quæ grauem odorem trita reddãt.Flore purpureo.Naſcitur circa ſepes ac ſemitas ubiq;.Folia cauleſq; duritias:& carcinomata ſanant:ex aceto trita & impoſita.Item ſtrumas.Panos & parotidas diſcutiunt.Ex uſu eſt & decocto ſucco fouere.Putreſcentia quoq; & grangrenas ſanat cum ſale.Glaux antiquitus eugalacton uocabaſ cythiſo & lenticulæ foliis ſimilis auerſa candidiora.Rami in terram ſerpunt quini ſeniue admodum tenues ab radice.Floſculi purpurei exuunt.Inuenitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimilaginis ad excitandam ubertatem lactis:eamq; qui hauſerint balneis uti conuenit.

De glaucio:& glycyſide:& glaphalio:ſiue chamæzelo:& galedrago:& holco:& hyoſiri:& holoſteo:& hypopeſto. CA. X.

Laucion in ſyria parthia naſcitur humilis herba denſis foliis fere papaueris:minoribus tamen:ſordidioribuſque:odoris tetri:guſtus amari cum aſtrictione. Granum habet crocei coloris.Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciunt:deinde exẽpto ſuccum exprimũt eiuſdem nominis. Vſus eſt & ſucci & foliorũ ſi terantur aduerſus epiphoras:quæ uniuerſæ uno impetu cadunt.Hinc temperatur collyrium:quod medici dia glaucion uocant.Lactis quoq; ubertas intermiſſa reſtituitur.Sumitur eius rei cauſa ex aqua.Glycyſide:quam aliqui peoniam:aut pentorobon uocant:caulem habet duum palmorum:comitantibus duobus aut tribus ſubrutilum cute lauri folia: qualia iſatis pinguiora rotundioraque & minora.Semen in ſiliquis aliud grano rubente:aliud nigro.Duo autem genera ſunt.Fœmina exiſtimatur:cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut ſex inhærent. Mas plures habet: quoniam non una radice nixus eſt:palmi altitudine:candidaque.Ea guſtu aſtringit.Fœminæ folia myrrham redolent:& denſiora ſunt.Naſcuntur in ſiluis.Tradunt noctu effodiendas: quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculoſum fit.Radix uero cum effodiatur:periculũ eſſe ne ſedes procidat.Magna id uanitate ad oſtẽtatiõem rei fictum arbitror. Vſus in iis diuerſus. Rubra enĩ grana rubentis menſes ſiſtunt.xv.fere pota in uino nigro.Nigra grana uuluis medentur ex paſſo:aut uino totidem pota.Radix omnes uentris dolores ſedat in uino: aluumque purgat.Sanat opiſthotonum:morbum regium:renes:ueſicam.Matricem autẽ & ſtomachum decocta in uino.Aluumque ſiſtit.Eſtur etiam contra malum mẽtis:ſed ĩ medẽdo:iiii: drachmæ ſatis ſunt.Grana nigra auxiliantur & ſuppreſſionibus nocturnis in uino pota quo dictum eſt numero.Stomacho uero & roſionibus & eſſe ea & illinire prodeſt.Suppurationes quoque diſcutiuntur. Recentes nigro ſemine:ueteres rubro. Vtrunque auxiliatur a ſerpente percuſſis.Et pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Gnaphalion alii chamæzelon uocant:cuius foliis albis mollibuſque pro Tomento utuntur.Sane & ſimilia ſunt.Datur in uino auſtero ad dyſenteriam:uentris ſolutiones.menſeſque mulierum ſiſtit.infunditur autem tenaſmo. Illinitur & putreſcentibus ulcerum.Galedragon uocat Xenocrates leucacantho ſimilem paluſtrem & ſpinoſam : caule ferulaceo alto: cui ſummo in capite inhæreat ſimile ouo.In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradunt:pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partẽ qua dens doleat:mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno & ita ſi terram non attigerit.Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis.Ariſtas habet in cacumĩe tenues culmo: quale ordeum reſtibile.Hæc circa caput adalligata:uel circa lacertum educit e corpore ariſtas. Hanc quidam ob id ariſtidã uocant.Hyoſiris in tumo ſimilis:ſed minor:& tactu aſperior. Vulneribus contuſa præclare medetur.Holoſteon ſine duricia herba ex aduerſo appellata a græcis:ſicut fel dulce:tenuis uſque in capilamenti ſpeciem:longitudine quattuor digitorum ceu gramen foliis anguſtis aſtringens guſtu.Naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad conuulſa rupta in uino pota. Vulnera quoque cõglutinat.Nam & carnes concoquuntur addita.Hypophæſton naſcitur in ſpinis:ex quibus fiunt æneæ fulloniæ:ſine cauliculo:ſine flore:capitulis tantum inanibus:& foliis paruis:multis:herbacei coloris:radiculas habens albas:molles.Succus earum exprimitur æſtate ad ſoluẽdam aluum tribus obolis:maxime in comitialibus morbis:& tremulis:hydropicis.Cõtra uertigines:orthopnoeas:paralyſes incipientes.

uel nucis

uel æſtate

uel mel

uel uenæ

De hypogloſſa:& hypecoo:idæa:iſopyro:latyri:leontopetalo: litapſo: litoſpermo: lapide uulgari:de limeo leuco. CA. XI.

Ypoglossa folia habet figura siluestris myrti concaua spinosa: & in iis ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis imposita minuit. Hypecoon in segetibus nascitur: foliis rutæ. Natura eius eadem q̃ papaueris succo. Idææ herbæ folia sunt q̃ oxymyrsinæ adhærẽt his uelut pãpini ĩ quibus flos. Aluum mensesq; & omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi coibendiq; naturam habet. Isopyron uocant aliqui phasiolion: quoniam folium quod est aniso simile in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia: plena seminis melanthii. Contra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa. item iocineri utilissima. Lathyris folia habet multa lactucæ similia ternuiora: germina multa: in quibus semen tuniculis continetur ut capparis: quæ cum inaruere: eximunt̃ grana: piperis magnitudine: candida: dulcia: facilia purgatu. Hæc uicena in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt & bilẽ. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis ipsis sumunt eam: stomachum lædunt. Itaq; inuentum est ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur. Leontopetalon alii rhapeion uocant: folio brassicæ: caule semipedali: alæ multæ: semẽ in cacumine in siliquis ciceris modo. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in aruis. Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex uino pota: nec alia res celerius ꝑficit. Datur & ischiadicis. Lycopsis longioribus q̃ lactuca est foliis crassioribusque. Caule longo hirsutis: adnatis multis: cubitalibus: flore paruo: purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudorem in febribus mouet succo aquæ calidæ admixto. Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui hægonycon uocant: alii diospyrõ: alii heraclion. Herba quincuncialis fere foliis duplo maioribus q̃ rutæ: ramulis surculosis crassitudine iũci. Gerit iuxta folia singulas ueluti barbulas: & in earum cacuminibus lapillos candore: & rotunditate margaritarum magnitudine ciceris. Duritia uero lapidea. Ipsi qua pediculis adhereant cauernulas habent & intus semen. Nascitur & in italia: sed laudatissima in cræta. Nec quicquã inter herbas maiore quidẽ miraculo aspexi. Tantus est decor uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere atq; humi serpere auctores tradunt. Ego uulsam non hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ põdere potis uino albo calculos frangi: pellique constat: & stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides ẽ. Visus statim ad quãcunq; medicinam nata sit: est autem eius species ut etiam sine auctore usus statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum canũ. Hic fricatur altero lapide addita hominis saliua. illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheugete cãtharides lychos agrios hymas dioci. Limeum herba appellatur a gallis: qua sagittas in uenatu tingunt medicãmento: quod uenenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios saliuati additur quãtũ in una sagitta addi solet: ita offa dimittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet donec purgẽt̃. Insanire. n. solẽt. Si sudor inseq̃t̃ aqua frigida ꝑfundi. Leuce mercuriali similis nomen ex causa accepit per medinm folinm candida linea transcurrente. Quare mesoleucõ quidã uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa cõtrita carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellatur. Contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius auctores non tradunt: nec aliud q̃ siluestrem latioribus foliis esse: efficaciorem hãc semine acriore. Leucographis qualis esset scriptũ non repperi. Quod & magis miror: quoniam utilis proditur sanguinem excreãtibus tribus obolis cum croco. Item cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluuio fœminarum. Oculorum quoq; medicamentis. Et explendis ulceribus: quæ fiunt in teneris partibus corporis.

uel rhapodion

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othõe: & onosma: & onopordo: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: & phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proserpinaca: & de rhecoma: de reseda & stoechade. CA. XII.

Edion folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandem purpureum rotundum semine minuto: radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis. ii. cum melle menses fœminarum sistit eligmate per aliquot dies sumpto. Semen quoque in uino tritum contra abundantiam fœminarum datur. Myosota siue myosotis læuis herba: caulibus pluribus ab una radice aliquatenus rubentibus concauis ab imo: foliis angustis oblongis: dorso acuto nigris per interualla assidue geminatis & tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digitali crassitudine multis capillamentis fibrata. Vis ei septica & exulceratrix: ideoq; ægylopas sanat. Tradunt ægyptii mensis quem thiatin uocãt: die. xxvii. fere in augusto mense incurrẽte: siqs huius herbæ succo inungat̃ mane priusq̃ loquat̃ nõ lippiturũ eo anno. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ tri-

uel seridis

pedanea.Semen oleoſum:quod & ſit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc ſucco.Herba
quæ uocatur nigina tribus foliis longis intubaceis illita:cicatrices ad colorem reducit. Natrix
uocatur herba cuius radix euulſa uirtus hirci redolet.Hac in piceno a fœminis abigunt : quos
mira perſuaſione fatuos uocant.Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorũ eſſe credimus:
qui tali medicamento iunentur.Odontites inter fœni genera eſt:cauliculis denſis ab eadem ra
dice geniculatis triãgulis nigris geniculis:folia parua habet longiora tamen q̃ polygonon.Semẽ
in alis hordeo ſimile. florem purpureum:puſillũ.Naſcitur in pratis.Decoctum cauliculorũ eius
in uino auſtero quantum manus capiat.dentium dolori medetur:ita ut contineatur ore:Othõe
in ſyria naſcitur:ſimilis erucæ perforatis crebra foliis flore croci:quare quidam anemones uoca
uerunt.Succus eius oculorum medicamentis conuenit.Mordet enim leuiter & excalfacit aſtrin
gitq; ſiccando.Purgat cicatrices & nubeculas:& quicquid obſtat. Quidam tradunt lauari: atq;
ita ſiccatã digeri in paſtillos.Onoſma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacentia tria
ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa ſine caule ſine flore ſine ſemine.Prægnãs ſi edat eam aut ſuper
gradiatur:abortum facere dicitur.Onopordon ſi comederint aſini:crepitus reddere dicuntur.
Trahit urinas & menſes.Aluum ſiſtit ſuppurationes & collectiones diſcutit. Oſiris ramulos fert
nigros tenues lẽtos:& ĩ iis folia nigra ceu lini.Semẽq; ĩ ramulis nigrũ initio:dein colore mutato
rubeſcens.Smegmata mulieribus faciunt ex iis: radicum decoctum potũ ſanat arquatos.Eædẽ:
priuſquã matureſcat ſemẽ:conciſæ & ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt. Poſt maturitatẽ uero collectæ
& in ſorbitione decoctæ rheumatiſmis uentris medentur: & per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibun
tur.Oxis folia terna habet.Datur ad ſtomachum diſſolutũ. Edunt & qui enterocœlon habẽt.
Polyanthemum:quam quidam batrachion appellant:cauſtica ui exulcerat cicatrices: & ad colo
uel ſemialẽ rem reducit.Eademq; uitiligines concorporat.Polygonon græci uocãt quã nos ſanguinariã:nõ
attollitur a terra foliis rutæ ſimilis gramini. Succus eius infuſus naribus ſupprimit ſanguinem:
& potus cũ uinoicuiuſlibet partis profluuiũ excreationeſq; cruentas inhibet. Qui plura genera
polygoni faciunt:hanc marẽ intelligi uolunt:appellariq; a multitudine ſeminis:aut dẽſitate fru
ticis calligonon. Alii polygonaton a frequentia geniculorum.alii athalida:alii carcinothron:alii
clema:multi myrtopetalon.Nec non inueniunt qui hanc fœminã eſſe dicãt.Marẽ autẽ maiorẽ
minuſq; nigram & geniculis denſiorem: ſemine ſub oĩbus foliis turgeſcẽtẽ. Quocũq; hæc mo
do ſe habeant:uis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare.Semine aluum ſoluunt largius ſumpto. Vri
nã ciẽt.Rheumatiſmos cohibent.Qui ſi nõ fuere:nõ ꝓſunt.Stomachi feruori folia imponunt.
Veſicæ dolori illinũt & ignib9 ſacris. Succus & aurib9 purulẽtis ĩſtillat:& oculorũ dolori p ſe.
Dabatur & in febribus ante acceſſiones duobus cyathis in tertianis quaterniſue præcipue.Item
cholericis dyſentericis:& in ſolutione ſtomachi. Tertium genus oreon uocatur in montibus na
uel farctis ſcens:arundini teneræ ſimile:uno caule:denſis geniculis:& in ſe fractis.Foliis aũt piceæ: radicis
ſuperuacuæ:inefficacius q̃ ſuperiora:peculiare iſchiadicis.Quartũ genus ſilueſtre appellat pene
arboris frutice radice lignoſa ſtirpe cedri rubicundo.Ramis ſparti binũ palmoꝝ nigris genicu
lorum ternis quaterniſq; articulis.Huic quoq; ſpiſſandi natura.Sapor mali cotonei.Decequitur
in aqua ad tertias:aut aridi farina ĩſpergit: & oris ulceribus:& attritis partibus.Propter gingiua
rũ uero uitia ipſa cõmanducat.Nomas ſiſtit:oĩaq; quæ ſerpunt aut difficilem cicatricẽ habent.
Priuatim uero ſanat:a niue facta ulcera.Herbarii & ad anginas utuntur illa.Et in capitis dolo
re coronam ex ea imponunt.Et contra epiphoras collo circundant.In tertianis quidem ſiniſtra
manu euulſam adalligant:adeo contra profluuia ſanguinis.Nec ullam magis aridam q̃ polygo
num ſeruant : Pancration aliqui ſcyllam puſillam appellare malunt :foliis albi lilii longioribus
craſſioribuſq;.Radice bulbi magni colore ruffo. Aluum ſoluit ſucco cum farina erui ſumpto.
Vlcera purgat.Hydropicis ſpleniciſq; cum melle datur. Alii decoquunt eam donec aqua dul
cis fiat.Eaq; effuſa radicem terentes digerunt in paſtillos ſole ſiccatos: & poſtea utuntur ad ca
pitis ulcera:& cætera quæ repurganda ſunt. Item ad tuſſim quantum tribus digitis apprehen
derint:in uino dantes.Et ad lateris dolores aut peripneumonicis eligma dantes. Propter iſchia
da in uino bibendum:Et propter tormina menſeſq; ciendos.Peplos: quam aliqui ſychen : alii
meconion aphrodes uocant ex una radice tenui fruticat: foliis rutæ paulo latioribus ſemine
ſub foliis rotundo:minore candido q̃ papaueris.Inter uites fere colligitur meſſibus.Siccaturq;
cum.fructu ſuo ſubiectis aquis:in quas excidãt.Hoc poto aluus ſoluitur.Bilis ac pituita detra
hit.Media potio eſt acetabuli:mẽſura ĩ aquæ mulſæ heminis trib9 & cibis inſpergit obſoniiſq;
ad moliẽdã aluũ.Periclymenos fruticat & ipſa ex interuallo duo folia habẽs ſubcãdida mollia.

In cacumine auté semen inter folia durum:& quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus conuoluens se adminiculis quibuscunq;. Semen eius in umbra siccatū tunditur:& in pastillos digeritur. Ii resoluti dantur in uini albi cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem: eumq; urina cruēta aut per aluum absumit:quod intelligitur a decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta:quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant:secundasq; pellunt pota simili modo. Pelecinum in segetibus diximus nasci fruticosam:cauliculis:foliis ciceris. Semē in siliquis fert corniculorum modo aduncis ternis quaternisue : quale git nouimus amarū:stomacho utilem. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit:in caule summo foliis lenticulæ:gustu astricto:quæ pota lactis abundantiam facit. Poterion aut ut alii uocant phrynion uel neruas large fruticat:spinis retorrida:lanugine spissa:foliis paruis:rotundis:ramulis longis:mollibus: lētis:tenuibus:flore longo:herbacei coloris:seminis nulli usus: sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres binum cubitorum in altitudine neruosas cādidas:firmas. Circunfodit autumno & præciso frutice:Dat succū gūmi similē. Radix mira uulneribus sanandis traditur :præcipueq; neruis uel precisis illita. Decoctū quoq; eius cum melle potum dissolutiones neruorum & firmitates & incisuras iuuat. Phalāgites a quibusdam phalangion uocatur:ab aliis leucanthemon:uel ut in quibusdam exemplaribus inuenio leucacātha. Ramuli sunt ei nunquam pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos cādidus lilio rubro similis: semine nigro:lato:ad lenticulæ dimidiæ figuram multo tenuiore:radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel semine auxiliantur contra scorpionum phalāgiorūq; & serpentium ictus. Item contra tormina. Phyteuma qualis sit describere superuacuum habeo:cum sit usus eius tantū ad amatoria. Phyllon a græcis uocatur herba in saxosis montibus fœmina magis herbacei coloris:caule tenui:radice parua:semine rotūdo:papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus. Mares aūt semine tantū differunt:quod est incipiente oliua. Vtrunq; bibit in uino. Phellandrion nascitur in palustribus:folio apii. Bibitur semen eius ꝑpter calculos & uesicæ incōmoda. Phalaris thyrsum habet longū tenuem ceu calamū in summo flore inclinatū. Semē simile sesamæ. Et hoc calculos frangit potū ex uino uel aceto uel cū melle & lacte. Item etiā uitia uesicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti:radices multas. Hæ tusæ dantur ī uino contra serpentes. Prosunt & quadrupedibus. Proserpinaca herba uulgaris est eximii aduersus scorpiones remedii. Eadem cōtrita addita muria & oleo anginá eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos:etiam cū obmutuerint:si subiiciatur linguæ. Si deuoretur:uomitionē sequi salutaré. Rhecoma affertur ex iis quæ supra pōtum sunt regionibus. Radix costo nigro similis minor & russior paulo:sine odore:calfaciēs gustu & astringens. Eadem trita uini colorem reddit ad crocum inclinātem. Illita collectiones inflámationesq; sedat. Vulnera sanat. Epiphoras oculorum sedat ex passo illita. Insignita cum melle. Et alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur cōtra cacoethe & sanguinem reiicientes drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis si febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta conuulsa cōtusis ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores addit piperis aliquid & myrrhæ. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua sumitur:siue intus siue extra purulentis excreationibus. Itē epaticis:spleneticis:ischiadicis ad renum uitia:suspiria orthopneas. Arteriæ scabricias sanat ex passo tribꝰ obolis potius trita:aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes:& perfricationes:febres frigidas:singultus tormina:asperitates:capitis grauitates:melācholicas uertigines:lassitudinē:dolores:& conuulsiones. Circa ariminum nota est herba:quā resedá uocāt. Discutit collectiōes:iflāmationesq; oēs. Qui curāt ea:addūt hæc uerba. Reseda morbos reseda:scisne scisne qs hic pullos egerit:radices nec caput nec pedes habeāt. Hæc ter dicūt:totiésq; despuūt. Stoecas in īsulis tantū eiusdem nominis gignitur:odorata herba:coma hysopi:amara gustu. Mēses cit potu:pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miscetur.

uel quod ē simile incipiēti oliuæ

De solano:& smyrnio:& thelephio:& trichomanæ: & thalietro:& thlaspe:& tragonia: & tragonii:& trago:& tragopogo:& spōdile. Et q; qdá morbi in quibusdá nō sunt gentibus. CA. XIII.

Olanum græci strychnon uocant:ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimendi refrigerandiq;. Smyrnion caulem habet apii:folia latiora:& maxime circa stolones multos:quorum a sinu exiliunt pinguia ad terram infracta:odore medicato cum qdá acrimōia iucūda colore:ī luteū lāguescēte:a capitibꝰ cauliū orbiculatis: ut apii semine rotundo nigro:qui arescit incipiēte æstate. Radix quoq; odorata:gustu acri mordet:suc

uel aneti

cosa:mollis.Cortex eius foris niger.intus pallidus.Odor myrrhæ habet qualitatem:unde & no
men.Nascitur & in saxosis collibus & terrenis. Vsus eius excalfacere:extenuare. Vrinam & men
ses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationes non ueteres.Itē
duricias discutit illita.Prodest & contra phalāgia: ac serpētes admixto chachry:aut polline:aut
mellyssophyllo ī uino pota:sed particulatim:quoniam uniuersa uomitionē mouet.Qua de cau
sa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & orthopnoeæ semen uel radix.Item thoracis:aut
lyenis:& renum:& uesicæ uitiis.Radix autem ruptis conuulsis.Partus quoq; adiuuat:& secūdas
pellit.Datur ischiadicis cum crethmo in uino.Sudores ciet & ructus.Ideo inflationem stomachi
discutit.Vulnera ad cicatricē pducit.Exprimit̄ succus radicis utilis & fœminis:& thoracis:præ
cordiorūq; desideriis.Calfacit enī & cōcoquit:& purgat.Semē peculiariter hydropicis datur po
tu:qbus & succus illinitur & malagmate cortice arido.Et ad obsonia utunt̄ cū mulso & oleo:&
garo maxime in elixis carnibus simul.Concoctiones facit.Sapore simillima piperi.Eadem in do
lore stomacho efficax.Telephion portulacæ similis & caule & foliis. Rami a radice septeni octo
niq; fruticant:foliis crassis:carnosis.Nascitur in cultis & maxime iter uites.Illinitur lentigini:&
cū inaruit:teritur.Illinitur & uitiligini:ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei:postea fa
rina hordeacea illinitur.Medetur & uulneribus:& fistulis. Thricomanes adiantho similis est:
exilius modo:nigriusq;:foliis lenticulæ densis:amaris: aduersis inter se. Decoctū eius strāgurias
sanat in uino albo potū:addito cymino rustico.Succus cohibet capillos defluentes:aut si efflu
xerint reparat.Alopeciasq; densat tritū & in oleo illitum.Sternutamenta quoq; gustatu mouet.
Thalietrū folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris.Nascitur ubiq;:præcipue in
cāpestribus.Medētur ulceribus folia cū melle. Thlaspe duū generū est angustis foliis digitali
longitudine & latitudine in terram uersis:in cacumine diuisis:cauliculo semipedali:non sine ra
mis peltarum specie:semine incluso lenticulæ effigie:nisi q̄ infringitur:unde nomen. Flos albi
cat.Nascitur in semitis & sepibus.Semen asperi gustus.Bilem & pituitā utrinq; extrahit.Modus
sumendi acetabuli mēsura. Prodest & ischiadicis infusum:donec sanguinē extrahat.Mēses quo
que cit:sed partus necat. Alterum thlaspen aliqui persiconaps uocant latis foliis : radicibus ma
gnis. Et ipsum utile ischiadicorum infusioni.Prodest & īguinibus utrunq;.Precipitur ut qui col
ligit:dicat sumere se cōtra inguina:& contra omnes collectiones:& contra uulnera:unaq; manu
tollat.Tragonia herba qualis sit:non traditur.Credo & falsum esse promissum Democriti.Por
tentosum enī est:adalligatam triduo absumere lyenes.Tragonis:siue tragion nascitur in creta ī
tum īsula in maritimis:iunipero similis:& semine & folio et ramis.Succus eius lacteus ī gummi
spissatus:uel semē impositione spicula e corpore eiicit.Tunditur recens:& cū uino illinitur:aut
siccæ farina cum melle.Eadem lactis abundantiam facit: mammisq; unice medetur. Est & alia
herba tragos:quā aliqui scorpion uocant:semipede alta fruticosa:sine foliis: pusilis racemis ru
bentibus grano tritici acuto cacumine:& ipsa in maritimis nascens. Huius ramorū.x.aut.xii.ca
cumina trita ex uino pota cœliacis dysentericis:sanguinem excreantibus:mensiumq; abundan
tiæ auxiliantur.Est & tragopogon:quē alii comen uocant.Caulem habet paruum:foliis croci:
radice longa:dulci:super caulem calice lato:nigro.Nascitur in asperis sine usu.Et de herbis qui
dem memoria digna hactenus aut accepimus:aut comperimus.In fine earum admonere nō ab
re iudicamus:aliis alias uirium ætates esse.Longissimo tempore durat elateriū:ut diximus.Cha
mæleon niger.xl.annis.Centauriū nō ultra duodeci.Peucedanū & aristolochia qnq; aut sex.ui
tis siluestris anno.In umbra seruantur.Et animaliū quidē cæterorū nullū aliud radices a nobis
dictas attingit:excepta spondile:quæ omnes persequitur.Genus id serpentis est.Ne illud quidē
dubitatur:omnium radicum uim effectusq; minui:si fructus prius maturescant.Item seminum
ante radice propter succum incisa. Resoluitur autem omnium uis consuetudine. Et desinunt
prodesse cum opus est:quæ quottidie in usu fuere: æque q̄ nocere. Omnes uero herbæ uehe
mentiores effectu uiribusque sunt in frigidis locis:& in aquilonis. Item siccis.Sunt & gentium
differentiæ non mediocres.Sicut accepimus de tineis:lumbricisq; in esse ægypti: Arabiæ:syriæ:
Ciliciæ populis.E diuerso græciæ phrygiæ omnino non nasci.Minus id mirum q̄ q̄ in confi
nio atticæ boeotiæq; thebanis innascunt̄:cū absint atheniēsibus.Quæ cōtēplatio aufert nos ad
ipsorū animaliū naturas:īgenitasq; iis uel certiores morborū omniū medicinas. Rursus enim ue
ro rerum omnium parens nullum animal ad hoc tātum ut pasceretur:aut alia satiaret:nasci uo
luit.Quin artes salutares īseruit & uisceribus.Quippe cū sordis etiam rebus inseruerit.Tum ue
ro illa animæ auxilia præstantissima ex anima:alia esse uoluit cōtēplatiōe ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXVIII. PROOEMIVM

De Medicinis ex animalibus. CA. I.

Ictæ erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram nascentiũ: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntur: si non herbarum: ac fruticum tractata remedia auferrent transuersos: ex ipsis aĩalibus: quæ sanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus herbas & floꝝ imagines: ac pleraq; inuentu rara: ac difficilia: iidem tacebimus: quid in ipso homine prosit homini? cæteraq; genera remediorũ inter nos uiuentia? cũ præsertim nisi carenti doloribus morbisq; uita ipsa pœna fiat. Minime uero. Quin omnem insumemus operam: licet fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est minorẽ gratiæ q̃ utilitatum uitæ respectum habere. Quinimmo externa quoq; & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quãquam & ipsi consensu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; curæ rerum: quam copiæ institimus. Illud admonuisse per q̃ necessarium ẽ: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiusq; essent inuenta. Neq; enim minus profuere medicinas reperiendo: quam prosunt præbẽdo. Nunc quæ in ipsis auxilientur indicari: neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædam alia: illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine: ipsum sibi exquirentes: immensa statim difficultate obuia. Sanguinem nanq; gladiatorum bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi. Quod spectare faciẽtes eadem harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum: spirantẽq;: & una ipsam animam ex osculo uulnerum. Cum e plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas sit humano. Alii medullas cruꝝ quærũt: & cerebrum infantiũ. Nec pauci apud græcos singuloꝝ uisceꝝ membrorũq; etiã sapores dixere. Oĩa persecuti usq; ad resegmina unguium. Quasi uero sanitas uideri possit ferã ex hoĩe fieri. Quin morbo dignum non ipsa medicinæ gratia. Egregia hercule frustratiõe si nõ profit. Aspici humana exta nefas habetur: quãtomagis mandi? Quis ista inuenit ostenta? Tecũ enim res erit euersor iuris humani: mõstrorũq; artifex: qui primus ea cõdidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceretur. Quis inuenit singula membra humana mãdere? Qua coniectura inductus? Quam potest medicina ista originẽ habuisse? Quis ueneficia innocenciora effecit q̃ remedia? Esto barbari externiq; ritus inuenerint? Etiam ne græci suas fecere has artes? Democriti extant comentationes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus ꝓdesse: ad alia amici & hospitis. Iam uero ui interempti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hoĩs sanari. Artemon caluaria interfecti: igneq; cremati ꝓpinauit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interempti catapotia fecit cõtra canis rabidi morsus Antheus. Atq; ẽt quadrupedes homines sanauere: cõtra inflatiões boum perforatis cornibus inferentes ossa humana. Vbi hõ occisus esset aut crematus siliginem: q pernoctasset: suũ morbis dãdo. Procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicem9 nõ piacula. Sicubi lactis puerperaꝝ usus mederi poterit: sicubi saliua tactusue corpis cæteraq; similia. Vitã qdem nõ adeo extendẽdam censemus: ut quoquomõ pertrahẽda sit. Quisquis es talis æque moriere ẽt cũ obscenus uixeris: aut nefandus. Quapropter hoc primũ qsq; in remediis animi sui habeat: ex oĩbus bonis quæ homini tribuit natura: nullum melius esse tẽpestiua morte. In eaq; id optimũ: qđ illam sibi quisque præstare poterit.

ul' Cũ qdẽ admoueri ora mos sit humanus uel hoc more ferarum qdem admoueri ori fas sit. Humanas alii medullas

An sit in medendo aliqua uis uerboꝝ: & sanari & depelli. CA. II.

X hoĩe remedioꝝ primũ maxime qõnis & semp incertæ est: ualeãt ne aliquid uerba & incãtamenta carminũ. Quod si ueꝝ est hoĩ acceptum fieri oportere cõueniet. Sed uiritim sapiẽtissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero oĩbus horis hoĩs credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine ꝑcatiõe nõ uĩ referre nec deos rite cõsuli. Præterea alia sunt uerba ĩpetrãtis: alia depulsoris: alia cõmẽtatiõis. Vidimusq; certis ꝑcatiõibus obsecrasse sũmos magĩatus. Et ne qd uerboꝝ ꝑtereatur aut ꝑpostеꝝ dicatur: de scripto præire aliquẽ. Rursusq; aliũ custodẽ dari q attendat: aliũ uero ꝑponi: q faueri linguis iubeat. Tibicinẽ canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; memoria insigni: quotiens ipsæ diræ obstrepentes nocuerit: quotiensue præcatio errauerit. Sic repente extis adimi capita uel corda: aut geminari ui-

ctima stante acciderit. Duratq; immenso exemplo Deciorum patris filiiq; quo se deuouere carmen. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio: qua usa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcum græcamq; defossos: aut aliarum gentium: cum quibus tũ res esset: etiam nostra ætas uidit. Cuius sacri precationem qua solet præire quindecéuirum collegii magister: siquis legat: profecto uim carminum fateatur. Ea oĩa approbantibus octingẽtoꝝ. xxx annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mãcipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod si semel recipiatur ea ratio: & deos preces aliquas exaudire: aut ullis moueri uerbis: confitendum sit de tota coniectatiõe. Prisci quidem nostri perpetuo talia ꝑdidere. Difficillimumq; ex iis etiam fulmina elici: ut suo loco e docuimus. L. Piso primo annaliũ auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodẽ quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniam parum ritæ quædam fecisset fulmine ictum. Multi uero magnarum rerum fata & ostenta uerbis permutari. Cum enim in tarpeio fodientes delubro fundamẽta caput humanum inuenissent: missis ob id a senatu legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens: interrogatione in suam gentem transferre tentauit: scipione prius determinata templi imagine in solo ante se. Hoc ergo dicitis romani hic templũ Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus. Constantissima annalium affirmatione transiturum fuisse fatum in ethruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: ñ plane hic sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt cum in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili modo retentũ augurium. Hæc satis sint exemplis: ut appareat ostentorũ uires & in nostra potestate esse: ac ꝓut quæque accepta sunt: ita ualere. In augurum certe disciplina constat: neq; diras aues: neque ulla auspicia pertíere ad eos: qui quãque rem ingredientes obseruare se ea nauigauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quinetiam & legum ipsaꝝ in. xii. tabulis uerba sunt: qui fruges excantasset. Et alibi. Qui malũ carmen incantasset. Verrius Flaccus auctores ponit: q̃bus credat: in oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus euocari deum: cuius in tutela id oppidum esset: promittique illi eundem aut ampliorem locum apud romanos cultũue. Durat in põtificum disciplina id sacrum. Constatq; ideo occultatum: in cuius dei tutela roma esset: ne qui hostium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non meruit. Huc pertinet ut ouorum exorbuerit quisq; calices: cochlearumq; protinus frangi: aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantamẽtorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credũt tali modo. Non pauci etiam serpentes ipsos recantari. Et hunc unũ esse ipsis intellectum: contrahique marsorum cantu etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribũtur. Neque est facile dictũ: externa uerba atque ineffabilia derogent fidẽ. Validius an latina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus semper aliquid immẽsum expectans: ac dignum deo mouẽdo: imo uero quod numini imperet. Dixit Homerus profluuiũ sanguinis uulnerato femine Vlyxẽ inhibuisse carmine. Theophrastus ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis mẽbris carmẽ auxiliari. M. Varro podagris. Cæsarẽ dictatorẽ post unũ ancipitẽ uehiculi casum ferunt semper ut primũ consedisset (id quod plerosque nũc facere scimus) carmĩe ter repetito securitatẽ itinerũ aucupari solitũ. Licet hanc in partẽ singuloꝝ quoque consciẽtiã coarguere. Cur. n. primum anni incipiẽtis diẽ lætis precationibus inuicẽ faustũ ominamur? Cur publicis lustris ẽt nomina uictimas ducẽtium prospere legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus? Alii græcam Nemesim inuocantes: cuius ob id romæ simulacrum in capitolio est: quamuis latinum nomen non sit. Cur ad mentiouem defunctorum testamur memoriam eorum a nobis nõ sollicitari? Cur impares numeros ad omnia uehementiores credimus? Idque in febribus dierum obseruatiõe intelligitur? Cur ad primitias pomoꝝ hæc uetera eẽ dicius: alia noua optamus? Cur sternutamentis salutãur? Quod etiam Tyberium Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se receptum est. Attalus affirmat scorpione uiso si quis dicat duo: cohiberi nec uibrare ictus. & quoniam scorpio admonuit: ĩ africa nemo destinat aliquid: nisi præfatus africam. In cæteris uero gentibus deos ante obtestatur: ut uelint. Nam si mens assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere religiones manifestũ est. Alius saliua post aurẽ digito relata: sollicitudinẽ animi propiciat. Pollices cũ faueamus: premere ẽt prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus: to-

ul' abrogẽt

uel ꝓspera eligimus

uel sternutantes salutamus

tiq; corpus circũagimus. Quod in leuum feciſſe galliæ religioſius credunt. Fulgetras poppyſi- mis adorare conſenſus gentiũ eſt. Incendio inter epulas nominato aquam ſub menſa profundi abominamur. recedente aliquo ab epulis: ſimul uerri ſolum. Aut bibente conuiua mẽſam uel re poſitorium tolli inauſpicatiſſimum iudicatur. Seruii Sulpitii principis comentatio eſt: quãobrẽ menſa linquẽda non ſit. Nondum enim plures q̃ quinq; conuiuæ numerabantur. Nam ſternu- taméto reuocari ferculũ mẽſamue: poſtea ſi nõ guſtet aliqd: interdira habetur. Aut oĩno inane eſſe hæc inſtituere illi: qui oĩbus negociis horiſq; intereſſe credebant deos. Et ideo placatos ẽt uitiis noſtris reliquerunt. Quin & repente conticeſcere cõuiuium adnotatũ eſt: non niſi in pari præſentium numero: qua in re fame labor eſt: ad quẽcunq; eo℞ pertinens. Cibus ẽt e manu pro lapſus reddebatur. Atq; per menſas uetabant mundiciarum cauſa deflare. Et ſunt cõdita augu- ria quid loquenti cogitantiue id acciderit: inter execratiſſima. Si põtifici accidat dit:s cauſa epu lanti: in menſa utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio eſt. Medicamenta prius q̃ adhibeantur in menſa forte depoſita negantur prodeſſe. Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atq; a di gito indice: multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillum uero contractari cõtra defluuia ac do lores capitis. xvii. luna atq;. xxix. Pagana lege in pleriſq; italiæ prædiis cauetur: ne mulieres p iti- nera ambulantes torqueãt fuſos: aut oĩo detectos ferant: quoniam aduerſetur id omnium ſpei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridé in metu lippitudinis pri- us q̃ eã ipſam nominaret: aliusue ei prædiceret: duabus litteris græcis. ρ & α chartã inſcri- ptam circũligatam lino ſubnectabat collo. Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo albo: his remediis carere ipſos lippitudine ꝑdicãtes. Carmina quædã extãt contra grandines. Contraq; morborum genera. Contra ambuſta. Quædam etiam ĩ partus. Sed in prodendo obſtat ingens uerecundia in tanta animorum uarietate. Qua propter de his ut li- bitum cuiq; fuerit: opinetur.

uel incẽdia iter epulas noĩata aqs ſub mẽſam ꝓfuſis abo minamur

uel q̃ fame uel fame is labor eſt

Remedia ex homine contra magos. CA. III.

HOminum monſtrificas naturas & ueneficos aſpectus plenius diximus in portẽtis gẽ tium: & multas animalium proprietates: quæ repeti ſuperuacuũ eſt. Quorundã ho- minũ tota corpora proſunt: ut ex iis familiis: quæ ſunt terrori ſerpentibus: tactu ipſo leuant percuſſos: ſuctuue modico. Quorum e genere ſunt pſyllii marſiq;: & qui oblõ genes uocãtur in inſula cypro. Ex qua familia legatus Hexagon nomine a conſulibus romæ in dolium ſerpentium conicctus experiméti cauſa circũmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ eſt ſi modo adhuc durat uernis tẽporibus odoris uirus. Atq; eorum ſudor quoq; medebatur: non modo ſaliua. Nam in inſula nili tentyri naſcentes tanto ſunt crocodilis terrori: ut uocem quoq; eorum fugiant. Horum oĩum generum in ſua repugnantia interuentũ quoq; mederi conſtat. Sicuti aggrauari uulnera introitu eorum: qui unquam fuerint ſerpẽtium caniſue dente læſi. Iidem gallinarum incubitus: pecorum fœtus abortu uitiant. Tãtum remanet uirus excepto ſemel malo: ut uenefici fiant uenena paſſi: remedio eſt ablui prius manus eorum: aquaq; illa eos quibus medearis inſpergi. Rurſus a ſcorpione aliquando percuſſi nunq̃ poſtea a crabronibus: ueſpis: apibuſue: feriuntur. Minus miretur hoc: qui ſciat: ueſtem a tineis non attin- gi: quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̃ leua manu extrahi.

uel ophio- genes

ul' accepto

De quibuſdam ſortilegiis & ſaliua hominis. CA. IIII.

PYthagoræ inuentis non temere fallere: impoſitiuorum nominum imparem uocaliũ numerum claudicates: oculorũue orbitatem: ac ſimiles caſus: dextris aſſignare parti- bus: parem leuis. Ferunt difficiles partus ſtatim ſolui: cum quis tectum in quo ſit gra uida: tranſmiſerit lapide uel miſſili: ex iis quæ tria aĩalia ſingulis ictib9 interfecerint: hoĩem: aprum: urſam. Probabilius id facit haſta uelitaris euulſa a corpore hominis: ſi terrã non attigerit. Eoſdem enim illata effectus habet. Sic & ſagittas corpore eductas: ſi terram non atti- gerint: ſubiectas cubantibus amatorium eſſe Orpheus & archelaus ſcribunt. Quin & comitialẽ morbum ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodem ferro quo homo interfectus ſit. Quorundam partes medicæ ſunt ſicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide ſolebat oſtẽdi Pelopis haſta: quam eburneam affirmabant. Neuos in facie tondere religioſum habent ẽt nunc multi. Oĩum uero in primis ieiunam ſaliuam contra ſerpentes præſidio eſſe docuimus. Sed & alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Ita deſpuimus comitiales morbos: hoc ẽ cõtagia regerim9. Simili mõ & faſcinationes repercutimus ſiniſtræ dextræq; claudicatitis occurſu. Veniã quoq; a deis ſpei ali- cuius audacioris petimus in ſinũ ſpuendo. Etiã eadẽ rõne terna deſpuere deprecatione in omni

uel neruos in faciem tendere uel in terrã

medicina mos est:atque effectus adiũuare.Incipientes furunculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc mirum dicemus:sed experiméto facile.Si quem pœniteat ictus eminus cominusue illati: & statim expuat mediam in manum:qua pcussit:leuatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur:statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidá uero aggrauãt ictus ante conatum simili modo saliua in manu ingesta.Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri.Item lippitudines matutina quottidie uelut inunctione.Carcinomata malo terræ subacto.Ceruicis dolorem saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplité relata: leua ad sinistrum.Si quod animal aurem intrauerit:& inspuatur exire. Inter amuleta est editæ quẽq; urinæ expuere.Similiter in calciamétum dextri pedis anteq̃ induatur.Item cum quis transeat locũ in quo aliquod periculum adierit.Martion Smyrneus qui de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopendras marinas sputo tradit.Item rubetas aliasq; ranas.Ophilius serpétes siquis in hiatum earum expuat.Salpa torporem sedari quocũq; membro instupéte siquis in sinum expuat. Aut si superior palpebra saliua tangatur.Nos si hæc & illa credamus rite fieri.Extranei interuentu:aut si dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quãq̃ religione muta tur & fascinus.Imperatorꝫ quoq; non solum infantium custos:qui deus inter sacra romana a uestalibus collitur:& currus triumphantiũ.Sub his pendés defendit medicus inuidiæ: iubetq; eosdem recipere.Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortũa gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoq; numeratur.Medétur sordes ex auribus.Ac nequis miretur etiam scorpionum ictibus serpentiũq; statim impositæ.Melius e percussi auribus prosunt.Ita & rediuiua sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primũ decisus est podagræ impetus dicitur leuare circũligatus.Et in totum impubium impositus.Virorum quoq; capillus canis morsibus medetur ex aceto.Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis.Combustus æque capillus carcinomati.Pueri qui primꝰ ceciderit dens:ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus mulierium locoꝝ dolores prohibet.Pollex in pede præligatus proximo digito tumores unguinum sedat.In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillatiões atq; lipitudines arcét. Quin & eiectus capillus calculoso alligatus supra pubem leuare cæteros dicitur:ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere.Addidit Granius efficariorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæq; conceperit:si cinctu suo soluto fœminã cinxerit:dein soluerit:adiecta precatione se uinxisse eandem & soluturũ:atq; abierit.Sanguine ipsius hominis ex quacunq; parte emisso efficacissime anginam illini tradunt Orpheus & archelaus. Item ora comitiali morbo lapsorum.exurgere enim protinus.Quidam si pollices pedũ pungantur. Exque iis guttæ referantur in faciem.Aut si uirgo dextro pollice attingat.Hac coniectura césentes uirgines carnes edendas.Eschines atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur & tonsillis:uuisq;:& carcinomatis.Hoc medicamentum uocabat botryon. Multa genera morborũ primo coitu soluuntur:primoq; fœminarum mense.Aut si non id contingat:longinqua fiunt:maximeq; comitiales.Quin & a serpente ac scorpione percussos coitu leuari produnt. Verum fœminas uenere ea lædi.Oculoꝝ uitia fieri negant:nec lippire eos qui cum pedes lauant aqua ídeter oculos tangant.Immatura morte raptorum manu strumas parotidas guttura tactu sanari affirmant.Quidam uero cuiusq; defuncti dũtaxat sui sexus leua manu auersa. Et e ligno fulgure icto reiectis post terga manibus demorderi aliquid ad dentem:qui doleat admoueri : remedio esse produnt.Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus. Et eum qui caninus uocetur in sepulto exemptum adalligari.Terram ex caluaria psilothrum esse palpebrarum tradunt.Herba uero siqua ibi genita sit cõmanducata dentes cadere.Vlcera nõ serpere ex osse hominis circũscripta.Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent:& prolibant nouo fictili.Reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum.Item in quartanis fragmétum claui a cruce inuolutum lana collo subnectunt. Aut spartum e cruce:liberatoque condunt cauerna quam sol non attingat.Magorum hæc commenta sunt. Vt cotem qua ferramenta sæpe exacuta sint: subiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficientes euocare.Indicium ut ipse dicat:quid sibi datum sit:& ubi:& quo tempore:auctorem tamen non nominare.Fulmine utique percusso circũactum in uulnus hominem loqui protinus constat.Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligantes nouenis septenisue nodis ad singulos nominantes uiduam aliquam: atq; ita inguina adalligantes licio.Et clauum:aliudue quod quis calcauerit:alligatum ipsos iubét gerere:ne sit dolori uulnus. Verrucas auellunt a uicesima luna in limitibus supini ipsam intuentes

uel in pcusso pœna uel percussa culpa

uel mutat & fascias

ul' rediuias

ultra caput manibus porrectis: & quicquid comprehendere eo fricantes. Clauum corporis cum cadat stella si quis distringat: uel cito sanari aiunt. Cardinibus hostiorũ aceto affusis lutum fronti illitum capitis dolorem sedare. Item laqueum suspendiosi circun datum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus: in aquam demissis frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis ossibus: impositis capiti ex eodem uase ossiculis. Si panis hæreat: ex eodem in utranq; aurẽ addito pane. Quin & sordes hominis ĩ magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia græcorum: quippe ea strigmenta molliunt: calfaciunt: discutiunt: complent sudore & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflammatis contractisque admouentur. Sic & menses cient. Sedis inflammationes & condylomata leniũt. Item neruorum dolores: luxata: articulorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis: & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa quæ sunt e cæromate permixto cœno: articulos tantũ molliunt: calefaciunt: discutiunt efficacius: sed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura: qua sordes uirilitatis contra scorpionum ictus singularibus remediis celeberrimi auctores clamant. Rursus in fœminis quas infantium aluo editas in utero ipso cõtra sterilitatẽ sub di cẽsent: meconiũ uocãt. Immo ẽt ipsos gymnasiorũ rasere parietes. Et ille quoq; sordes excalfactoriã uim habere dicũtur. Panos discutiunt. Vlceribus senum puerorumq; & desquammatis ambustisue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pẽdentes medicinas. Abstiere a cibo nimio: aut potu: alias uino tantũ: aut carne: alias balneis: cũ qd eorũ postulet ualitudo: ĩ pñtissimis remediis hñt. His remediis adnũerat exercitatõ: intẽtio uocis: ungue fricari cũ ratõe: uehemẽs.n. fricatio spissat: lenis molit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodest ambulatio: gestatio: & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis utilissima. Phthisi nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi: aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt: at proni tussibus. In latera aduersũ distillationes. Aristoteles & Fabiãus plurimũ sõniari circa uernũ & autũnũ tradũt: magisq; supino cubitu: at pno nihil. Theophrastus celerius cõcoq dextri lateris ĩ cubitu difficilius in supinis. Solũ quoq; remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest: sicuti linteorum strigiliumq; uehementia. Perfũdere caput aqua calida ante balnearum uaporationẽ: & postea frigida: saluberrimum intelligitur. Item præsumere cibos: & interponere frigidam eiusdemq; potu somnos antecedere: & si libeat interrumpere. Notandum nullũ aliud animal præter hoiem calidos potus seq: ideoq; nõ esse naturales. Mero ante somnos colluere ora: pp alitus. Frigida aq̃ matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores. Item posca oculos contra lippitudines.

De obseruatione in uictu. CA. V.

Certa sunt experimenta totius corporis ualitudinis uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit nõ prãdentiũ exta celerius senescere. Verũ id remediis cecinit: nõ epulis. Quippe multo utilissima est tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturã seruo dederat. Vltimoq; probro maius in cibis triũphalibus sedenti dicebatur: uel in capitolio epulanti pudenda re: Seruo suo facilius parere q̃ sibi.

De sternutamento: & uenere: & cæteris remediis. CA. VI.

Sternutamenta pinna grauedinẽ emendant. Et si quis muris nares (ut tradunt) osculo attingat. Sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmã altera manu scalpere. pleriq; annulum e sinistra in longissimũ dextræ digitũ transferre. Aut in aquam feruentẽ manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerẽ damnauit Democritus: ut in qua hõ alius exiliret ex hoie. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tñ torpẽtes restituuntur. Venere uox reuocatur: cũ ea candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori: Oculorũ hebetationi. Mentecaptis ac melãcholicis. Adsidere grauidis uel cũ remediũ alicui adhibeatur digitis pectinatim inter sese amplexis ueneficiũ est. Idq; compertũ tradunt Alcmena Herculẽ pariente. Peius si circa unum amboue genua. Itẽ poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in cõsiliis ducũ potestatũue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impediẽtia. Vetuere uero & sacris uotisue simili mõ interesse. capita aũt aperiri aspectu magistratuum nõ uenerationis causa iussere: sed ut Varro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent. Cũ quid oculo inciderit: alterũ comprimi prodest. Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite in dextrum humerum deuexo: inuicẽ e diuersa aure. Si tussis cõcitet: saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in poplitum. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribus ne tendantur in lectulo. At si in leua parte id accidat: sinistræ plantæ pollicem dextra manu ap

[margin: uel & si qs muco nares (ut tradunt) aut oculos attigat:]

[margin: uel in humido]

prehendi. Item e diuerso. Extremitates corporis: uel aurium uelicatibus: perstringi contra horrores corporis sanguinemue narium imodicũ. Lino uel papyro principia genitalium: femur medium: ad cohibenda urinæ profluuia. In stomachi solutione pedes pressare: aut manus in feruenté aquá dimittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare est. Triennio Mœcenaté Melissiũ accepimus silentium sibi imparauisse a conuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scádétesq; ac iacentes: si quid ingruat cõtraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuẽtũ esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum caput defixerit corruẽs morbo comitiali absolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborum uesicæq; cruciatus in balnearum soliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirũ quantum ocior medicina est. Atq; ét quotridiani cinctus tali modo uim quádam habere utilem dicitur. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Demetrius condito uolumine & quare quaterni cyathi sextariiue nõ eént potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest: & lachrymosis oculis frontem. Augurium ex hoíe ipso non est timẽdi morté in ægritudine: quádiu oculorũ pupillæ imaginé reddant. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta in genera. Spadonum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Verũ ex iis quæ referre fas sit: impubiũ puerorũ cõtra saliuas aspidũ: quas ptyadas uocant: qm̃ uenena in oculos hominũ expuant. Contra oculorũ albugines: obscuritates: cicatricẽ: argema: palpebras: & cum erui farina cõtra adustiones. Contra auriũ pituitas: uermiculosq; si decoquaẽ ad dimidias ptes cũ porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mẽses fœminarũ cit. Salpa fouet illa cum oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficacius struthiocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorũ: aduersus eruptiones in corpore infantium & oía ulcera manãtia. Ea exesis ambustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionũ ictibus illinitur. Obstetricũ nobilitas non alio succo efficacius curari pronunciauit corporũ pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitaliũ. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse) maxime prodest. Confestim perfuso canis morsu echinorumq; spinis inhærentibus & in spongia lanisue imposita: aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Cõtraq; serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protinus læsos. Auguria ualitudinis ex ea traduntur. Si mane candida dein ruffa sit. Illo mõ cõcoquere: hoc cõcoxisse significatur. Mala signa rubræ. Pessima nigræ: Mala bullantis & crassæ. In q̃ quod subsidit si albũ est: significat circa articulos: aut uiscera dolorem iminere. Eadé uiridis morbũ uiscerum: pallida bilis: rubens sanguinis. Mala & in qua uelut furfures atq; nubeculæ apparẽt. Diluta quoq; alba uitiosa é. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solẽ lunamq; nudari: aut umbrá cuiusq; ab ipsa respergi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deũ aliqué nudatio offendat. Ostanes cõtra mala medicaméta oía pmisit auxiliari matutinis horis suá cuiq; instillatá in pedé.

.. De remediis mulebribus. CA. VII.

Væ ex mulierum corporibus traduntur: ad portétorũ miracula accedũt: ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæque alia non obstetrices modo: uerũ etiam ipsæ meretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpentes fugari. Eodem odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere eo quidem si intesta sunt cremati: uel cũ spuma argenti scabricias oculorũ ac prurigines emendari. Item uerrucas & infantiũ ulcera cum melle. Capitis quoq; uulnera & omnium ulcerum sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cum adipe suillo. Sacrũ igné sanguiné sisti illico: & informicationes corporũ. De lactis usu conuenit esse dulcissimum molissimumq;. Quare & in longa febre cœliacis utilissimũ: maxime eius quæ iam infanté remouerit. Et in malacia stomachi: i febribus: rosionibus efficacissimũ experiuntur. Item mámarum collectionibus cum thure oculo ab ictu cruore suffuso & i dolore aut epiphoris si imulgeatur: plurimum prodest. Magisq; cum melle & narcissi succo: aut thuris polline. Semperq; in omni usu efficacius esse eius quæ marem enixa sit: multoq; efficacissimũ eius quæ gemios peperit mares. Et si uina ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum candido liquore: madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Ná si rana saliua sua oculum asperserit præcipuũ est remedium. Et cõtra morsum eiusdem bibitur stillaturq;. Qui simul matris filiæq; lacte inunctus sit: liberari oculorũ metu in totam uitam affirmát. Aurium quoq; uitiis medetur modice admixto oleo. Aut si ab ictu

dolent. Anserino adipe tepefactum. Si odor grauior sit (ut plerunque sit) longis uitiis diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum instillatur cum elaterio. Peculiariter ualet potum contra uenena quæ data sunt cum marino lepore buprestique ut Aristoteles tradit dorycnidion. Et contra insaniam quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque iubet illini cum cicuta. Alii cum hysopo & adipe anserino: qualiter etiam uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam sistit potum ut Rabirius scribit. Et méses ciet. Eius uero quæ fœminā enixa sit ad uitia tantum in facie sananda præualet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur: cui admisceatur impubis pueri urina & mel atticum. Omnia singulorum coclearium mensura. Marmora quoque aurium eiici inuenio. Eius quæ maré peperit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mulieris quoque saliuam ieiunæ unam potentem diiudicant oculis cruétatis. Et si cōtra epiphoras feruentes anguli oculorum subinde madeficentur. Efficacius si cibo uinoque se pridie ea abstinuerit. Inuenio & fascia mulieris alligato capite dolores minui. Post hæc nullus est modus. Iam primum abigi grandines turbinesque contra fulgura ipsa in mése cōnudata: sic auerti uiolentiam cæli. In nauigando quidem tépestates etiā sine menstruis. Ex ipsis uero mensibus mōstrificis alia (uti suo loco indicauimus) dira & infanda uaticinantur. E quibus dixisse nō pudeat: si in defectu lunæ solisue congruat uis illa: irremediabilē fieri. Non segnius & in silente luna coitus suos maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab iis eo tempore pollui. Tanto uim esse maiorem. Quocunque āt alio méstruo: si nudatæ segeté ambiant: erucas ac uermiculos scarabeosque ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in cappadocia inuentum prodit ob multitudiné cantharidum illas ire per media arua retectis super clunes uestibus. Alibi seruatur ut nudis pedibus eant capillo cinctuque dissoluto. Cauendum uero ne id oriéte sole faciāt: sementem enim arescere. Nouella uitis eius tactu in perpetuū læditur. Vt ad noxiam res medicatissima transferatur rutam & hederas illico mori. Multa diximus de hac uiolentia. Sed præter hæc certum est tactis alueariis apes fugere. Linaque cum coquantur nigrescere. Aciem in cultris tonsorum hebetari. Aes contactum graue uirus odoris accipere & eruginem. Magis si decrescente luna id accidat. Equas si sint grauidæ tactas abortum pati. Quin & aspectu omnino quamuis procul uisas: si purgatio illa post uirginitatem prima sit: aut in uirginea ætate spontanea. Nam bitumen in iudæa nascens sola hac ui sponte superari. Et fila uestis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincūtur quo cuncta. Cinisque etiam ille si quis aspergat eum lauandis uestibus purpuras mutat. Floribus colorem adimit. Ne ipsis quidem fœminis malo suo immunibus. Abortum facit illitus: aut si omnino prægnans supergrediatur. Quæ Lais & Cleophantus inter se contraria prodidere de abortiuis carbone e radice brassicæ uel myricæ uel tamaricis in eo sanguine extincto. Item asinas non concipere tot annis: quot grana hordei contacta ederint. Quæque alia nuncupauere monstrifica aut inter se pugnantia: cum hic fœcunditatem fieri iisdem modis quibus illa sterilitatem pronunciaret: melius est non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu specularem nitorem tradit. Iisdem aduersa rursus contuentibus omnemque talem uim resolui: si mulum piscem habeant secum. Multi uero inesse etiam remedia tanto malo aiunt. Podagras illini: strumas: & parotidas: panos: sacros ignes: furunculos: epiphoras tractatu earum mulierum liniri. Lais & Salpa canum rabiosorum morsus & tertianas quartanasque febres menstruo in lana arietis nigri argento brachiali incluso. Diothymus thebanus uestis omnino ita infectæ portiuncula acu: uel pellicio brachiali inserta. Sotira obstetrix tertianis quartanisque efficacissimū dixit. Plantas ægri subterlini. Multoque efficacius ab ipsa muliere etiam ignoranti. Sic & comitiales excitari morbosque sanari. Icethidas medicus quartanas coitu finiri incipientibus duntaxat menstruis spopondit. Inter omnes uero conuenit: si aqua potusque formidetur a morsu canis supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualente sympathia illa græcorum: cū rabiem canū eius sanguinis gustatu īcipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium ulcera sanari certum est. Addita caminorum farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum fœminarum præcipue capitis sedare dolores illitū fronti. Asperimamque uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque conuenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menstruo postibus: irritas fieri magorum artes: generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissimum ex promissis eorum. Ex homine siquidé resegmina unguium e pedibus manibusque cæra permixta: ita ut dicatur tertianæ uel quottidianæ uel quartanæ febri remedium quæri: ante solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate si

falsum est:quantaue noxa si transferunt morbos ad innocentiores. Ex iis omnium digitorum re segmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent:eamque quæ prima cœperit trahere correptam subnecti collo:& ita discuti morbum.

Medicinæ ex aīalibus peregrinis:de elephāto & leone:& camelo:& hyena:& crocodillo:& chamæleonte:& stinco:& hippopotamo:& lyncibus. CA. VIII.

Aec sunt quæ rettulisse fas sit:ac pleraq; ex iis non sine honore dicto. Reliqua intestabilia & infanda:ut festinet oratio ab homīe fugere. In cæteris claritates animaliū: aut operū sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris fluctiones omnes: quas rheumatismos uocant:sistit. Ramentis eboris cum melle attico(ut aiunt) nubeculæ in facie. Scobe paronychia tolluntur:efficacius si extenuata. Proboscidis tactu capitis dolor leuatur:efficacius si & sternutet. Dextra pars proboscidis cū lemnia rubrica adalligata impetus libidinū stimulat. Sanguis & ischiadicis prodest:iecurque comitialibus morbis. Leonis adeps cū rosaceo cutem in facie custodit a uitiis:candoréque seruat:& sanat adusta niuibus articulorūque tumores. Magorū uanitates perunctis eo adipe faciliore gratiam apud reges populosue promittunt. Præcipue tamen eo pingui quod sit inter supercilia:ubi esse nullū potest. Similiter dētis maxime ad dextera parte:uillique e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita claritatē oculis inunctis facit. Et cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit leui gustu:& ut protinus qui sumpsere cursu id digerant. Cor in cibo sumptū quartanis medetur. Adest cū rosaceo quottidianis febribus. Perunctos eo bestiæ fugiunt. Resistere etiā insidiis uidetur. Cameli cerebrū arefactū potūq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Itē fel cum melle potum:hoc & anginæ. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis potusque quantū trinis digitis capitur:etiā comitialibus mobis. Vrinā fullonibus utilissimam esse tradunt. Itēq; ulceribus manantibus. Barbaros eam seruare quinquennio: & heminis pota ciere aluum. Setas e cauda contortas:& sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyena magi ex oībus animalibus in maxima admiratione posuerunt:ut pote cui & ipsi magicas artes dederunt: uimque qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permutationes sexus ex iis annua uice diximus:cæteraque monstrifica naturæ eius. Nunc persequamur quæcunque medicinis produntur. Præcipue pantheris esse in metu hyenæ dicuntur:ut ne conentur quidē resistere. Et aliquid de corio earum habentē non appeti. Mirūque dictu si pelles utriusque contrariæ suspendantur decidere pilos pantheræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram:ut prægressi hominis uestigia occupent. Quod si successerit:alienari mente uel ex equo hominem decidere. At si in leuā detorserit:deficientis argumentum esse:celeremque capturam. Facilius autē capi si cinctus suos uenator flagellumque & ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox autē ut est sollers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum signum transeunte luna singulosque prope pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitū frontibus. Aut ne omnino lippiatur:decoctū cū mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitū Sic & caligines discuti:& suffusiones. Claritatem excitari:melius inueterato medicamēto. Asseruari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema:scabricias:excrescentia in oculis:item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recentis inassati sanie cū despumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorū doloribus. Eiusdē dentes si de sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle:stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos illiacis uentriculis cinerē cum oleo illitū. Neruis medullas e dorso cum oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur degustatū ante accessiones. Podagris spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omnia pariter cocta atque illita hyenæ pelle. In eodem morbo prodesse:& fel cum lapide asio. Tremulis:ischiadicis exilientibus:& quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum:ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri hac cōpositione illita:aut per se felle euulsis:prius quos renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas:illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto sumpto in cibo:promisso in triduū conceptu. contra nocturnos pauores umbrarumque terrorem unus e magnis dentibus lino alligatus prodest. Suffiri furentes eodem & circūligari ante pectus suum cum adipe renū aut iocinere aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro:& pili septem & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo suspensa:contineri partus promittuntur. Venerē stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto.

uel naris

etiam si uiri mulierum coitus oderint. Quinimmo totius domus concordiam eodem genitali & articulo spinæ cum adhærente corio conseruatis constare: quem spinæ articulum siue nodũ atlantion uocant. Est auté primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso serpétes fugari dicunt. Maxillæ parte cõminuta in aniso & ĩ cibo sumpta horrores sedari. Eodé suffitu mulieribus menstrua euocari. Tantumque est uanitatis: ut si ad brachium aligetur superioris rostri dextræ partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto: & cum alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato: fetores & ulcera oris emendari: Eos uero qui linguam in calciamento sub pede habeant: non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita: morbos pernitiosos mitigari: siue hominũ: siue quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefactæ: lumborum medétur doloribus. Neruis a dorso armisq; suffiédos neruorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris: amatorium esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potuue sumptum: omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum ulcerum inflámationibus cum oleo. Medullas doloribus spinæ & neruorum: lassitudini renũ. Neruos potos in uino cũ thure fœcũditaté restituere ademptam ueneficio. Uuluam cũ mali punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum uuluæ: Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes: & statim parere. E dorso medullam adalligatam cõtra uanas species opitulari. Spasticis genitale e maribus suffitu. Item lippientibus: ruptis: & contra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris ꝑtibus: dexteros leuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti lætalem esse. Dextro illato facile eniti. Mébranã quæ fel continuerat a cardiacis potam ĩ uino uel in cibos sumptam succurrere. Uesicam in uino potam contra urinæ incontinentiã. Quæ autem in uesica inuenta sit urina additis oleo ex sesamo & melle asiano haustam prodesse agrimoniæ ueteri. Costarũ primã & octauam suffitu ruptis salutarem esse. Ex spina uero parturientibus ossa. Sanguiné cũ polenta sũptũ torminibus. Eodem tactis postibus ubicunq; magoꝝ infestari artes. Non elici deos: nec colloq; siue lucernis: siue uisu: siue pluuiis: siue aqua: siue pila: siue quo alio genere tentétur. Carnes si edãtur: cõtra canis rabidi morsus efficaces esse. Etiamnũ iecur efficacius. Carnes uel ossa hoĩs siquæ in uentriculo occisæ inueniant̃ suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inueniant̃ in iis: morté alicuius capientium significari. Excrementa siue ossa reddita cum interimitur: contra magicas insidias pollere. Fimum qui in intestinis inuétus sit: arefactum ad dysentericos ualere potum. Illitũq; cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento. A cane uero morsis adipem illitum. Et corium si sit substractũ. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super oĩa est: q; extremam fistulã intestini contra ducum ac potestatum iniquitates cõministrãt: & ad successus petitionũ: iudicio rumq; ac litium euentus: si omnino aliquantulum quis secũ habeat. At eiusdem cauernã sinistro lacerto religata siquis mulierem respiciat: amatorium esse: tam præsens ut ilico sequat̃. eiusdé loci piloꝝ cinere ex oleo illitum uiris qui sint ꝓbrosæ moliciei non modo pudicos: sed & seueros mores induere. Proxime fabulosus est crocodilus ingenio quoq; illo: cui uita in aqua terraq; cõmunis. Duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus (si credimus) stimulant. Canini eius dentes febres statas arcent repleti. Sunt enim caui: ita ne diebus quinq; ab ægro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uentre exéptos lapillos: aduersus febrium horrores uenientes tradunt. Hac etiã de causa ægyptii perungũt adipe ægros suos. Alter illis similis multum infra magnitudiné in terra tantũ: odoratissimisq; floribus uiuit. Ob id ĩtestina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore refarcta crocodileã uocant oculorum uitiis utilissimam cum porri succo inunctã & cõtra suffusiones uel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino: molestias in facie enascétes tollit. Ex aqua uero morbos oés: quoꝝ natura serpit in facie: nitoréq; reddit. Lentigines tollit ac uaros: omnesq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibit̃ ex aceto mulso binis obolis. Apposita menses ciet. Optimaq; est quæ candidissima & friabilis: minimeq; ponderosa: cum teratur inter digitos ferméteſcens. Lauatur ut cærusa. Adulterant amylo aut cymolia: sed maxime sui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones nihil utilius prædicant. Intestinis & reliquo corpe eius suffiri uulua laboranteis salutare tradunt. Item uelleribus circundari uapore eius infectis. Corii utriusq; cinis ex aceto illitus iis partibus quas secari opus sit: aut nidor cremati sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusq; claritatem uisus inũctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusq; elixum manditur ischiadicis. Tussim ueterem emendat: præcipue in pueris. Ité lumbo-

ul' argemõi

ul' q captos

rum dolores.Et adipem habent:quo tactus pilus defluit.Hic perunctos a crocodilis tuetur:Inſtillaturq; morſibus.Cor annexum in lana ouis nigræ:cui nullus alius color incurſauerit:& primo partu genita ſit quartanas abigere dicitur.Iungemus illis ſimillima & peregrina æque animalia.Priuſq; chamæleontem peculiari uolumine dignum exiſtimatum Democrito.Et per ſingula membra deſecratum non ſine magna uoluptate noſtra cognitis proditiſq; mendaciis græcæ uanitatis.Similis eſt magnitudine ſupradicto crocodilo:ſpinæ tantum acutiore curuatura:& caude amplitudine diſtans.Nullum animal pauidius eſſe exiſtimatur:& ideo uerſicoloris eſſe demutationis.Vis eius maxima contra accipitrum genus.Detrahere enim ſupra uolantem ad ſe traditur:& uoluntarium præbere lacerandum cæteris animalibus.Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendantur imbrium & tonitruum concurſus facere Democritus narrat.Item iecur in tegulis uſtū.Reliqua ad ueneficia pertinentia quæ dicit:q̄q̄ falſa exiſtimātes omittemus:præterq̄ in riſu coarguentiū.Dextro oculo:ſi uiuenti eruatur:albugines oculorū cū lacte caprino tolli.Ligua adalligata:pericula puerperii.Eundem ſalutarem eſſe parturientibus circa domū. Sin uero domibus inferatur:pernicioſiſſimū.Linguam ſi uiuenti exempta ſit:ad iudiciorum euentus pollere.Cor aduerſus quartanas illigatum nigra lana primæ tōſuræ.Pedē e prioribus dextrum hyenæ pelle illigatum ſiniſtro brachio:contra latrocia terroreſq; nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines pauoreſq;.Siniſtrum uero pedē torreri in furno cum herba:quæ etiam chamæleon uocatur. Additoq; unguento in paſtillos digeri.Eos in ligno uaſe conditos: præſtare(ſi credimus)ne cernatur ab aliis qui habeat.Armū dextrum ad uincendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq; ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerint. Siniſtrū mirum quibus monſtris conſecret qualiter ſomnia quæ uelis:& quibus uelis mittantur:putet referre. Omnia ea dextro pede reſolui:ſicut ſiniſtro latere lethargos:quos fecerit dextrū.Capitis dolores inſperſo uino in quo latus alterutrū maceratum ſit:ſanari fœminis.Si ſiniſtri pedis cineri miſceatur lac ſuillū podagricos fieri illitis pedibus.Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi prope credit̄ tridui inūctione.Serpentes fugari lyene inſtillato.Muſtellas contrahi in aquā coniecto.Corpore uero illito detrahi pilos.Idē præſtare narrant iecur cū ranæ rupetæ pulmone illitum.Præterea iocinere amatoria diſſolui.Melancholicos autem ſanari ſi ex corio chamæleontis herbæ ſuccus habēte bibatur.Inteſtia &fimum eoꝝ cum id animal nullo cibo uiuat cū ſimiaꝝ urina illita inimicoꝝ imane odium & oīum hoīum iis concialiare.Cauda flumina & aquarum impetus ſiſti.Serpentes ſoporari.Eadē medicata cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percuſſam aquā diſcuti: ut quæ intus ſint:oīa appareant. Atq; utinā eo ramo cōtactus eſſet Democritus:q̄m ita loquacitates immodicas promiſit inhiberi.Palāq; eſt:uirum alias ſagacem & uitæ utiliſſimum nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum.Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus:quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerūt.Cādidiore aūt & tenuiore cute.Præcipua tñ differētia dinoſcitur a crocodilo aq̄tico ſquāmaꝝ ſeta a cauda ad caput uerſa.Maximus indicus.Deīde arabicus.Afferunt ſalſi.Roſtrum eius & pedes in uino albo poti cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum ſatyrio & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium ac piperis duabus admixtis:ita ut paſtilli ſingularū drachmarum bibantur.Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari modo potæ efficatiores ad idem creduntur.Prodeſt contra ſagittas uenenatas:ut Apelles tradit poſtea ſūptus.In antidota quoq; nobilia additur.Seſtius pluſquam drachmæ pondere in uini hemina potum perniciem afferre tradit.Præterea eiuſdem decoctum cum melle ſumptum uenerem inhibere.Eſt crocodilo cognatio quædam affinitaſq; amnis eiuſdem geminiq; uictus cum hippopotamo repertore trahendi ſanguinis ut diximus.Plurimi autem ſuper ſaiticam inter ægypti præfacturas.Huius corii cinis cum aqua illitus panos ſanat.Adeps frigidas febres. Itē fimus ſuffitu. Dentes e parte leua dolores dentium ſcarificatis gingiuis.Pellis eius e ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata:uenerem inhibet.Eiuſdem cinis alopecias explet.Teſticuli drachma ex aqua cōtra ſerpentes bibitur.Sanguine pictores utuntur.Peregrinæ ſunt & lynces:quæ clariſſime omniū quadrupedum cernunt.Vngues earum omnes cum corio exuri efficaciſſime in carpato inſula tradunt.Hoc cinere poto propudia uirorum:eiuſdem aſperſu fœminarum libidines ihiberi.Itē pruritus corporum.Vrina ſtillicidia ueſicæ.Itaq; eam protius terra pedibus aggeſta obruere traditur.Eadē autem & ungularum dolori monſtratur in remedio hactenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtrum orbem.

uel poni p̄putia uirorum

Medicinæ communes ex feris animalibus:aut eiuſdem generibus placidis. Lactis uſus & obſeruationes:& caſeis:butyro:& adipe. CA. IX.

Rimūq; cōmunia aīaliū remedia atq; eximia dicemus:Sicuti e lactis usu:utilissimum cuiq; maternū:nutricis exitiosum est.Hi sunt enim infantes qui colostrati appellant: densato lacte in casei speciē. Est aūt colostra prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime aūt alit quodcunq; humanū:mox caprinum. Vnde fortassis fabulæ Iouē ita nutritū dixere.Dulcissimū ab hoīs camelinū.Efficacissimū ex asinis.Magnoq; aīalim & corporum facilius reddit.Stomacho accomodatissimū caprinū:qm̄ fronde magis q̄ herba uescūtur. Bubulum medicacius.Ouillū dulcius:& magis alit.Stomacho minus utile:qm̄ est pinguius.Oē aūt uernū aquatius æstiuo.Et de nouellis.Probatissimū uero quod in ungue hæret:nec defluit. Innocentius decoctum:præcipue cum calculis marinis.Aluus maxime soluitur bubulo.Minus inflat quodcunq; decoctū.Sanat uuas lichenas.Ad omnia utile contusa:aut luxata. Maxime renes:uesicā:interanea:fauces:pulmones.Foris pruritū cutis eruptiōes pituitæ:cibi aut potus abstinētia.Nā ut ī achaia bubulū biberēt phthisici syntectici q; & cachectæ dixīus ī rōne herbaq;.Sūt inter exempla qui asininū bibendo liberati sunt podagra chiragraue.Medici speciem unam addidere lactis generibus:quod schiston appellauere.Id fit hoc mō.Fictili nouo feruet maxime caprinū:ramisq; ficulneis recentibus miscetur:additis totidē cyathis mulsi quot sint hēinæ lactis. Cū feruet ne circūfundat:præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid infundatur. Deinde igni demptū refigeratiōe diuiditur & discedit serum a lacte. Quidā & ipsum serum iam multo potentissimū decoquunt ad tertias partes:& sub diuo refrigerant.Bibitur aūt efficacissime heminis per interualla diebus.v.a potu illius solitis gestari.Datur comitialibus:melancholicis:paraliticis:in lepris:elephantiis:articularibus morbis.Infundit quoq; lac contra rosiones a medicamētis factas.Et si urat dysenteria decoctū cum marinis lapillis:aut cum ptisana hordeacea.Item contra rosiones intestinorum bubulum aut ouillum utilius.Recens quoq; dysentericis infunditur.Ad colum autem crudum.Item uuluæ:& contra serpentium ictus phthisicis:cantharidū:aut salamandræ:aut buprestis:aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis qui colchicon biberint aut cicutam aut dorychnium:aut leporem marinum:sicut asinum contra gypsum & cærusam:& surphur: & argentum uiuum.Item duræ aluo in febri. Gargarissatur quoq; faucibus exulceratis utilissime.Et bibitur ab imbecillitate uires recolligētibus:quos atrophos uocant.In febri etiam quæ careat dolore capitis.Pueris añ cibum lactis asinini heminā dari conuenit.Aut si in exitu cibi rosiones sentiant.Antiqui in arcanis habuerunt.Sed hoc si nō esset:habuerunt e caprio. Bubuli serū ortopnoicis prodest ante cætera addito nasturtio.Inungūt etiam oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor tritis ī lippitudīe.Caprio lyenes sanantur post bidui inediam tertia die hedera pastis capris per triduum poto sine alio cibo.Lactis usus alias cōtrarius capitis doloribus.Epaticis:splenicis:neruorum uitio:febres habentibus: uertigini:præterq̄ purgationis gratia:grauedini: tussientibus lippis.Suillum utilissimum tenasmo:dysenteriæ:necnon phthisicis.Hoc etiam muliebribus qui dicerent saluberrimum:fuerunt. De generibus caseorum diximus:cum de uberibus singulisq; animalium membris doceremus: Sextius eosdem effectus equino quos bubulo tradit.Hoc uocat hippacem.Stomacho utiles:qui non sunt salsi:idest recentes. Veteres aluum sistunt:corpusq; minuunt:stomacho utiliores.In totum salsa minuunt corpus:alunt mollia. Caseus recens cum melle suggillata emendat. Mollis aluū sistit. Sedat tormina pastillis ī uino austero decoctis:rursusq; in patina tostis cum melle: Saprū uocant:cum sale & sorbis siccis e uino tritus potusque medetur cœliacis. Genitalium carbunculus caprinus tritus & impositus.item accidus cum oxymelle. Maculis in balneo illitus oleo interlinit.E lacte fit & butyrum barbararum gentium laudatissimus cibus:& qui diuites a plebe discernat.Plurimum e bubulo:& idē nomen.Pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto lacte æstate expresso tantum:crebro iactatu in longis uasis angusto foramine:spiritū accipientibus sub ipso ore alias præligato.Additur paulum aquæ ut acescat. Quod ē maxime coactum in summo fluit:at id exemptum addito sale oxygala appellant.Reliqua decoquunt in ollis. Ibi quod supernatat; butyrum est oleosum natura. Quod magis uirus respuit: hoc præstātius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur inueteratum. Natura eius astringere:mollire:replere:purgare.Oxygala fit & alio modo accido lacte addito in recēs:quod dum acescit utilissimum est stomacho.Effectus dicemus suis locis.Proxima in communibus laus est adipi:sed maxime suillo. Apud antiquos etiam religiosus erat.Certe nouæ nuptæ intrantes etiānum solemne habent postes eo attingere.Inueteratur duobus modis:aut cum sale:aut sincærus: tāto utilior:quanto fit uetustior.Axungiam etiam græci appellauere in uoluminibus suis. Neq;

est occulta uirium causa:quoniam id animal herbarum radicibus uescitur.Itaq; etiam fimo in numeri usus.Quamobrem non de alia loquemur sue multo efficaciore foemina:& quæ non pe perit.Multo uero præstantior in apris est.Vsus igitur axungiæ est ad molliẽda:excalfaciẽda: discutienda:purgandaq;.Medicorum aliqui admixto anseris adipe taurorumq; seuo & hysopo ad podagras uti iubent.Si uero permanet dolor cum cæra:myrto:resina: pice. Sincæra axungia medetur ambustis uel niue.Pernionibus autem cũ hordei cinere & galla pari modo. Prodest & confricatis membris.Itinerumq; lassitudines & fatigationes leuat.Ad tussim ueterem recens de coquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle.Vetus etiam phthisin in pilu lis sumpta sanat:quæ sine sale ueterata est.Oio .n.nõ nisi ad ea q̃ purganda sint:aut q̃ nõ sint ex ulcerata:& calida recipitur.Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in uini cyathis tribus deco quunt contra tussim:quotoq; die picem liquidam in ouo sumi iubent circũligatis lateribus & pe ctoribus:& scapulis eorum qui phthisin sentiunt.Tantaq; est uis ut genibus etiam adalligata re deat in os sapor:eamq; expuere uideantur.E sue quæ nõ peperit aptissime utũtur ad cutem mu lieres.Contra scabiem uero quouis admixto iumentorum seuo pro parte tertia & pice pariterq; subferuefactis.Sincæra partus in abortum uergentes nutrit collyrii modo subdita.Cicatrices cõ colores facit cærusa admixta uel argenti spuma.At cum sulphure unguium scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti.Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta.Et infuma ta pilis oculorum.Datur & phthisicis unciatim cum uini ueteris hemina decocta:donec tres un ciæ e toto residant.Alii & mellis exiguum adiiciunt.Panos sanat illita cum calce.Item furuncu los:duritiemq; mammarum.Rupta & conuulsa & spasmata & luxata sanat.Clauos & rimas col liq; uitia cum helleboro albo.Parotidas ammixta farina e salsamentaria testa.Quo genere profi cit ad strumas:pruritus & papulas in balneo perunctis tollit.Alioq; etiamnum modo.Podagri cis prodest mixto oleo uetere:contrito una sarcophago lapide & quĩq;folio tula in uino:uel cal ce:uel cum cinere.Facit & peculiare emplastrum.lxxxv.pondere.C.spumæ argenteæ mixtis: uti lissimum contra inflammationes ulcerum adipe uerrino confici. Et inungi putant utile.lisque quæ serpant illinire cum resina.Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorẽ circũactum rotarum utebantur:unde nomen.Sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rota rum:ad sedis uitia:uirilitatisq;.Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam:& exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro:decoquebantq; fictili nouo sæpius: tum demum asseruantes.Conuenitq; salsam magis mollire:excalfacere:discutere:utilioremq; ẽ uino lotam.Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit.Ideo nouas nuptas illo per ungere postes solitas:ne quid mali medicamenti inferretur.Quæ ratio adipis eadem in iis quæ ruminant:seui est:aliis modis non minoris potentiæ.Perficitur omne exemptis uenis aqua mari na uel salsa lotum:mox ĩ pila tusum:aspersum maria.Crebro postea coquitur:donec omnis abo leatur odor.Mox assiduo sole ad candorem reducitur.A renibus autẽ omne laudatissimum ẽ. Si uero uetus reuocetur ad curam:liquefieri prius iubẽt.Mox frigida aqua lauari sæpius:dein li quefacere affuso uino q̃ odoratissimo.Eodẽq; modo iteꝝ ac sæpius cogunt:donec uirus euane scat.Multi priuatim sic taurorum:leonũ:pantherarum:ac cameloꝝ pinguia curari iubent.Vsus dicet̃ suis locis.Cõmunis & ratio medullaꝝ est.Oẽs molliunt:explent:siccant:excalfaciunt.Lau datissima ceruina:mox uitulina:dein hircina & caprina.Curantur ante autũnũ recentes lotæ:sic catæq; in umbra per cribrum.Dein liquate per linthea exprimunt̃:ac reponuntur in fictili locis frigidis.Inter oia aũt cõia aialium fel præstantius in effectu.Est eñi uis eius excalfacere:morde re:scindere:extrahere:discutere.Minoꝝ aialium subtilius intelligitur.Et ideo ad oculorum me dicamenta utilius existimatur.Tauri non præcipua potentia etiã in ære pellibusq; colore aureo ducendis.Oẽ aũt curatur recẽs præligato ore lino crasso demissum in feruentẽ aquã semihora: mox siccatũ sine sole:atq; in melle cõditũ.Dãnatur equinũ tm̃ inter uenena. ideo flamini sacro equum tangere nõ licet cũ romæ publicis sacris equus ẽt ĩmolet̃.Quin & sanguis eoꝝ septicam uim habet.Itẽ equaꝝ præterq̃ uirginũ erodit:emarginat:ulcerat.Taurinus quidẽ recẽs inter ue nena est excepta egyra.Ibi enim sacerdos terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit:priusq̃ descẽ dat in specus.Tantũ põt sympathia illa de qua loquuntur:ut aliquando religione uel loco fiat: Drusus tribunus plebis tradit̃ caprinũ bibisse cũ pallore & ĩuidia ueneni sibi dati ĩsimulari.Qu: Cepionẽ inimicum uellet.Hircoꝝ sanguini tanta uis est:ut ferramentorum subtilitas nõ aliter acuatur:aut induretur:aut scabricia poliatur:uehementiusque q̃ lima.Non igitur & sanguis ani malium inter communia dici potest:& ideo suis quæque dicentur effectibus. Digeremus enim

ul' phthisin

uel uix

uel in ute-
rũ collyrii

in animalia singula usus:plurimuq̃ cõtra serpentes. Exitio iis eẽ ceruos nemo ignorat:ut si quæ sunt extractas cauernis mãdãt. Nec uero ipsis spirãtes tm̃ aduersanť:sed mẽbratim quoq̃ fugari eos nidore cornus eorũ si urať dictũ est. At e sũmo gutture ustis ossibus cõgregari dicunť. Pelles eiusdẽ aĩalis substractæ securos p̃stãt ab eo metu sõnos. Coagulũ quoq̃ ex aceto potũ ab ictu:& si oĩno tractatũ sit:eo die nõ ferit serpẽs. Testes quoq̃ eius inueterati:uel genitale maris:salutariter danť in uino. Itẽ uentres q̃ cẽtipeliones uocanť fugiũt. Et oĩno aliq̃d cerui hñtes:aut medulla perunctos seuoue cerui aut uituli. Sũmis aũt remediis præferť hinuli coagulũ in matris utero execti ut indicauimus. Sãguine quoq̃ ceruino si una uranť dracõtion & cunilago & anchusa lẽtisci ligno cõtrahi serpẽtes dicũt. Dissipari deĩde si sanguie detracto adiiciať pyretrũ. Inuẽio apud auctores græcos aĩal ceruo minus:& pilo demũ ac dente simili quod ophion uocať. Sardiniam eum tantũ ferre solitã. Hoc interesse arbitror. Et ideo medicinas ex ea omitto. uel hinuli

Medicinæ de apro:& capris:& equis feris:& remedia de bestiis cõtra oẽs morbos. CA. X.

Pri quoq̃ cerebrum contra eos laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum potum cum ruta & uino. Item adeps cum melle resinaque. Simili modo uerrinum iecur exemptis duntaxat fibris quattuor obolorũ pondere: uel cerebrum in uino potum. Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt. Cineremq̃ eorũ potũ uel illitũ contra ictus ualere. Itẽ lactis haustus cum uua aminea. Vel urinæ cũ aceto scyllitico. Caseũ caprinũ cũ origano impositũ uel seuũ cũ cæra. Milia præterea remediorũ ex eo aĩali demonstrã- tur:sicut apparebit. Quod equidem miror:cũ febri negetur carere. Amplior potẽtia feris eiusdẽ generis:quod numerosissimũ eẽ diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiãnũ effectus auget eius qui singularis natus sit. Fimus quoq̃ caprarum in aceto decoctus & illitus in ictus serpẽtiũ placet:& recentis cinis in uino. Atq̃ in toto difficilius se recoligẽtes a serpẽtiũ ictu:in caprilibus optime cõualescũt. Qui medicari efficacius uolũt:occisæ capræ aluũ dissectã cũ fimo intus repto statim illigant. Alii carnẽ recentẽ hædorũ pilo suffiunt:eodẽq̃ nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorũ recente ad plagas:carne & fimo equi in agropasti. Coagulo leporis ex aceto contra scorpionẽ:& murẽ araneũ. Aiũt aũt nõ feriri leporis coagulo punctos. Percussis a scorpiõe fimũ capræ efficacius cũ aceto decoctũ auxiliatur. Lardũ iusq̃ decocti potũ iis q̃ buprestim hauserint. Quinetiã siquis asino in aurẽ dixerit percussum se a scorpione transire malũ protinus tradũt. Venenataq̃ oĩa accẽso eius pulmõe fugere. Et fimo uituli suffiri p̄cussis a scorpione p̄dest. Canis rabidi morsu facta uulnera circũcidũt ad uiuas usq̃ carnes:q̃dã carnẽq̃ uituli admouẽt: & ius ex eodẽ carnis decoctæ dant potui:aut axungiã cũ calce tusam. Laudant hirci iecur:quo i posito ne tentari quidẽ aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimũ ex uino illitũ aut melle. Mellis & cuculi & hirundinis decoctũ & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt:& bibi iubent. Ad hominis morsus carnem bubulam decoctam. Efficacius uituli si non ante quintum diem soluãt. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt. Ob idq̃ uilarũ portis præfigũt. Hoc idem p̃stare & pellis e ceruice solida manica existimatur:quippe tãtas uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata equis afferunt torporem. Iis qui argentum uiuum biberint lardũ remedio est. Asinino lacte poto:uenena restringuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit:aut uiscum:aut cicuta:aut lepus marinus aut opocarpathũ:aut pharicõ:aut dorycnidium. Et si coagulum alicui nocuerit:nam id quoq̃ uenenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendũ:aut nõ multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoq̃ asini confracta & decocta cõtra leporis marini uenenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt græci:quoniam terræ illæ non gignebant. Verũtamen fortiora eadẽ q̃ in equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur. Nec uros aut bisontes græci in experimentis habent quamquam boue fero refertis indiæ siluis portione tamen eadem efficaciora omnia ex iis credi par est. Sic quoq̃ lacte bubulo cuncta uenena expugnari tradunt:maxime supradicta:& si ephemerum impactum sit:aut si cantharides datæ uomitione oĩa egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ exulceratione enecant:seuum uitulinũ seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est cũ aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest contra uenena. Nam si oleũ nõ sit: uicem eius representat. Multipedũ morsus cum melle sanat. Omnia sesami quoq̃ iure poto uenena supradicta expurgari putãt. Priuati uero aconita & cicutas. Itẽque uitulino seuo. Caprinus caseus recens iis qui uiscum biberint. Lac uero contra cantharidas remedio est:& contra ephe-

.i. serpentes

alibi manica nõ legiť

uel caricũ

alibi sine lactis legitur

merum potum cum taminia uua. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla: contra toxica uenena sumitur. Hædinus contra reliqua. Coagulũ hædi contra uiscum: & chamæleontem album: sanguinemq; taurinum: contra quẽ & leporis coagulũ est ex aceto. Cõtra pastinacam uero & omnium marinorum ictus uel morsus coagulũ leporis: uel hædi: uel agni drachmæ pondere ex uino. Leporis coagulũ & contra uenena addit̃ antidotis. Papilio quoq; lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustella rustica factis.

De remediis ad morbo℞ multa genera ex aĩalibus. CA. XI.

Inc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladano & adiantho continet. Alopeciasque emendat & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum uino prodest. Ad hanc & cornus ceruini cinis e uino: utque non tedia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta cymolia & aceto: sic ut paululum capilli inarescant. Item fel hircinum cum urina tauri. Si uero uetus sit: etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asini spissari capillum putant & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboque tritis cum oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscentque nardum: fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat. Item hominis uetus: si cyclaminum adiiciat̃ & sulphur. Efficacius tamen uitulinũ fel. Quo cum aceto calefacto tolluntur & lẽdes. Seuum uitulinũ cum sale tritum capitis ulceribus utilissimũ. Laudatur & uulpium adeps: sed præcipue fel & fimum cũ sinapi pari modo illitum. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro & tamarici semine: & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluentem capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescũt. Lacte caprino lendes tolli tradunt. Fimo cum melle alopecias expleri. Item ungularum cinere cum pice fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrtheo capitis dolores sedat. Itẽ aq̃ pota q̃ de bouis aut asini potu relicta ẽ. Et si credimus uulpis masculæ genitali circũligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculo℞ epiphoras. Easq; bubulo seuo cũ oleo cocto illinũt. Ceruini cornꝰ cinis scabricias eodẽ unguine sanat. Mucrões ãt ipsos efficaciores putãt. Lupi excremẽtis circũlini suffusiões ꝓdest. Cinere eorũ cũ atico melle inungi obscuritates. Itẽ felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cũ rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inũctus e suo lacte cicatrices oculo℞ sanat & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fuligĩe pilis & palpebra℞ uitiis angulorũq; occurrit. Calliblephariq; mõ fuligo ĩ hoc usu tẽpat̃. Optĩe elychnio papyraceo: Oleoq; sesamino. Fuligĩe ĩ nouo uase pẽnis detersa. Efficacissime tñ euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cũ oui albumĩe collyria fiũt: aquaq; dissoluta inungunt̃ ꝑ quatriduũ. Seuũ uituli cum anseris adipe & ocimi succo gena℞ uitiis aptissimũ est. Eiusdẽ medulla cũ pari põdere cæræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ gena℞ illinunt̃. Caseo molli caprino ĩposito ex aqua calida epiphoræ sedãt̃. Si tumor sit ex melle; Vtrũq; uero sero calido fouẽdũ. Sicca lippitudo lũbulis suũ tostis atq; cõtritis & ĩpositis tollit̃. Capras negãt lippire: qm̃ eæ quasdã herbas edãt: Itẽ dorchades. Et ob id fimũ ea℞ cæra circũdatũ noua lũa ɗuorari iubẽt: qm̃ noctu eq̃ quoq; cernãt. Sãguĩe hircio sanari lusciosos putãt nyctalopas appellãt græci. Capræ uero iocinere ĩ uino austero decocto. Quidã inassati iocineris saniẽ inungũt. Aut felle capræ: carneq; eas uesci: & dum coquãtur: oculos uaporari præcipiũt. Id quoq; referre arbitrant̃: si rutili coloris fuerint. Volũt & oculos suffiri iocinere ĩ ollis decocto. Quidã inassato. Fel q̃dẽ caprinũ pluribus modis assumũt cũ melle cõtra caligines. Cũ ueratri cãdidi tertia ꝑte cõtra glaucomata. Cum uino cõtra cicatrices: & albugines: & caligines: & pterygia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cũ succo oleris: ita ut uncto inarescat. Contra ruptas Tuniculas cum lacte mulieris. Ad oĩa aũt ĩueterata fel efficacius putant. Nec abdicãt fimũ ex melle illitũ epiphoris. Cõtraq; dolores medullã. Itẽ pulmonẽ leporis. Sedat caligiñe fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suũ fricari oculos cõtra lippitudines præcipiũt. Nã uulpinam linguã habentes in armilla lippituros negant. Auriũ dolori & uitiis medet̃ urina apri in uitro seruata. Fel apri uel suis: uel bubulũ cum oleo citreo & rosaceo æquis potiõibus. Præcipue uero taurinũ cũ porri succo tepidũ: uel cũ melle si suppurent. Cõtraq; odorẽ grauem ꝑ se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulie℞ efficaciter sanat. quidam etiã in grauitate aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lanas ante aqua calida collutas. Et si maior si grauitas aurium fel cum myrrha & ruta in malico.

rio excalfactũ infundunt.Lardũ quoq; pingue.Item fimum asini recẽs:cui rosaceum instillatur.
Oiaq; ea tepefacta. Vtilior equi spuma:uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubu
lum cum adipe anserino.Butyrum recẽs: Vrina capri:uel tauri:aut fullonia uetus calfacta uapo-
re per lagenæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem .Et aliquid urinæ uituli qui
nondum herbam gustauerit.Fimum etiam mixto felle eiusdem.Et cutem quam relinquunt an-
gues:excalfactis prius auribus.Lana autem medicamina ea includuntur.Prodest & seuum uitu
li cum anseris adipe:& ocimi succo:cum eiusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus
uerrinum e scropha ex coitu exceptũ priusq̃ terram attingat contra dolores. Auribus fractis glu
tinum e naturis uitulorũ factũ & ĩ aqua liquatum. Aliis uitiis adeps uulpiũ.Itẽ fel caprinum cũ
rosaceo tepido aut porri succo:aut si sint rupta ibi aliqua e lacte mulieris.Si grauitas sit audien-
di: fel bubulũ cum urina capræ:uel hirci uel si pus sit.In quocũq; autem usu putant hæc effica-
ciora in cornu caprino per.xx.dies infumata.Laudant & coagulũ leporis tertia denarii parte di
midia quoq; sagapeni in amineo uino.Parotidas ursinus adeps comprimit pari pondere cæræ
& taurini seui. Addunt quidam hippocysthidem:& per se butyrum illitum:si prius foueatur fœ
nogræci decocti succo.Efficacius cum strychno.Prosunt & uulpiũ testes:& taurinus sanguis ari
dus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auribus.Fimumq; eiusdem cum axũgia illitum. Den
tes mobiles confirmat ceruini cornus cinis:doloresq; eorum mitigat:siue infricentur:siue collu
antur.Quidam efficaciorem ad oẽs eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur.Dentifricia
utroq; modo fiunt.Magnum remediũ est & in luporũ capitis cinere.Certũq; est in excrementis
eorum plerũq; inueniri ossa.Hæc adalligata eundẽ effectum habent.Item leporina coagula per
aurem infusa:cõtra dolores.Et capitis eorũ cinis dentifriciũ est. Adiectoq; nardo mulcet graui
olentiam oris. Aliqui murinoꝝ capitũ cinerem miscuisse malunt.Reperitur ĩ latere leporis acui
os simile:hoc scarificari dentes in dolore suadent.Talus bubulus accensus eos qui labant cũ do
lore admotus confirmat.Eiusdem cinis cum myrrha dentifriciũ est.Ossa quoq; ex ungulis suũ
combusta eundẽ usum præbent.Item ossa ex acetabulis pernaꝝ circa quæ coxendices uertun
tur.Iisdem fanari dimissis in fauces iumentorum uerminationes notũ est. Sed & corruptos den
tes confirmari. Asinæ quoq; lacte percussu uexatos:aut dentiũ eiusdẽ cinere. Lychenæ item eq
cum oleo infuso per aurem.Est autem hoc non hippomanes:quod alioquin noxiũ omitto. Sed
in equoꝝ genibus ac super ungulas:præterea in corde equoꝝ inuenitur os dẽtibus caninis ma
xime simile.Hoc scarificari dolorem.Aut exempto dẽte e mortui equi maxillis ad numerũ eius
qui doleat demonstrant.Equarum uirus a coitu in lychnis accensum: Anaxilaus prodidit equo
rum capitum uisus repræsentare monstrifice.Similiter ex asinis.Nam hippomanes tantas in ue-
neficio uires habet:ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ admotos mares equos
ad rabiem coitus agat.Medetur dentibus & fabrile glutinum in aqua decoctũ illitũq; & mox
paulo detractum:ita ut confestim colluatur uino:in quo decocti sunt cortices mali punici dul-
cis.Efficax habetur & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentium ci-
nis dentifricio placet.Et oĩum fere uillaticoꝝ quadrupedum:ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei uitia:ceruicis & pectoris morbos. CA. XII.

CVtẽ in facie erugari & tenerescere:& cãdorẽ custodiri lacte asinino putãt.Notũq; est:
q̃sdã quottidie.d.custodito nũero fouere.Poppeaq; hoc uxor Neronis principis ĩsti-
tuit.Balneaꝝ quoq; sic solio temperato:asinoꝝ gregibus ob hoc eam comitantibus.
Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntur.Efficacius cũ cerusa.Sincero uero ea
uitia:quæ serpunt:insuper imposita farina hordeacea. Vlcera in facie mẽbrana e partu bouis ma
dida.Friuolũ licet uideaẽ nõ tamen omittendũ propter desideria mulieꝝ. Talũ candidi iuuen
ci.xl.diebus noctibusq; donec resoluaẽ in liquorẽ decoctũ & illitũ linteolo cãdorẽ cutisq; eru-
gationẽ præstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt.nõ ut crocodileã illini melius: sed foueri
frigida & ante & postea iubent. Aestates & q̃ discolorem faciũt cutem fimũ uituli cum oleo &
gũmi manu subactũ emẽdat. Vlcera oris & rimas seuũ uituli uel bouis cũ adipe ãseris & ocimi
succo.Est & alia mixtura seuo uituli cũ medulla cerui:& albæ spinæ foliis una tritis.Idẽ p̃stat &
medulla cũ resina:uel si uaccina sit:iusq; e carne uaccia. Lichẽas oris p̃stãtissime uicit glutinũ fa
ctũ e genitalibus uituloꝝ liquatũ aceto cũ sulphure uiuo ramo ficulneo p̃mixtũ: ita ut bis die
recẽs illinaẽ.Itẽ lepras ex melle & aceto decoctũ:quas & iecur hirci calidũ illitũ tollit:sicut ele-
phantiasin fel caprinũ.Etiãnũ lepras ac furfures tauri fel addito nitro. Vrina asini circa canis or
tũ maculas in facie.Fel utriusq; per sese aqua infractũ:euitatisq; solib9 ac uẽtis post detractã cu-

tem. Similis effectus & in taurino seuo uitulinoue felle cum semine cunilæ ac cinere e cornu ceruino: si canicula exoriente comburatur. Asinino seuo cicatricibꝫ ac lychenis leprisq; maxime color reddit̃. Hirci fel lentigines tollit: admixto caseo & uiuo sulphure spongiæq; cinere: ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius: quattuorque mellis prius defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuũ cum melanthio & sulphure & iride. Labrorũ scissuris cũ adipe anserino ac medulla ceruina resinaq; & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginem habeant negari magicæ sacrificiorum usum. Lacte bubulo aut caprino tõsillæ & alteriæ exulceratæ leuantur. Gargarissatur tepidum ut est expressum aut calefactũ. Caprinum utilius cum malua decoctũ & sale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriaꝝ ꝓdest: ius omasi si gargarissatur. Tonsillis autẽ priuatim renes uulpiũ aridi cũ melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinum uel caprinũ cũ melle. Iecur mellis ex aqua oris grauitatẽ. Vlceraq; butyꝝ citissime sanat. Spinã aliudue quid faucibus adhærẽs fellis sextrinsecus fimo perfricatis aut redi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nã coagulũ leporis e uino ĩ linteolo exulceratis dũtaxat imponitur. Discutit & ungulæ asini uel equi cinis ex oleo aqua illitꝰ & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ex aqua. Fimũ quoq; ferũes ex aceto decoctum testesq; uulpini. Prodest & sapo: gallorum hoc inuentum: rutilandis capillis ex seuo & cinere. Optimus fagino & carpino duobus modis spissus ac liquidus. Vterq; apud germanos maiore in usu uiris q̃ fœminis. Ceruicũ dolores butyro aut adipe ursino perfricant̃. Rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cũ oleo. Dolorẽ inflexibilẽ opisthotono uocant: leuat urina capræ auribus infusa: aut fimũ cũ bulbis illitum. Vngues contusos fel uniuscuiusq; animalis circumligatum. Pterygia digitorum fel taurinum aridum aqua calida dissolutũ. Quidã adiiciunt sulphur & alumẽ: pari põdere omniũ. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat. Vrsinũq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli sũmis partibꝫ cinis. Vel saliua equi: triduo potu eã mori tradũt. Pulmo ceruinus cũ gula sua arefactus in fumo: dein tusus: ex melle quottidiano eligmate. Efficacior est ad id subulo ceruoꝝ generis. Sanguinem expuentes ceruini cornus cinis. Coagulũ leporis tertia parte denarii cũ terra samia & uino myrteo potũ sanat. Eiusdẽ fimi cinis in uino uesperi potus: nocturnas tussis. Pili quoq; leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreatiões. Purulẽtas aũt exulcerationes pectoris pulmonisq; & a pulmõe graueolẽtiã halitus butyꝝ efficacissime iuuat cu pari mõ mellis attici decoctũ donec ruffescat: & matutinis sumptũ ad mensurã linguæ. Quidã ꝓ melle laricis resinã addere maluerunt. Si sanguis reiiciat̃: efficacẽ tradũt bubulũ sanguinẽ modice & cũ aceto sumptũ. Nã de taurino credere temerariũ est. Sed glutinũ taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis excreatione.

Ad stomachi mala: lũborum dolores: & renũ uitia. CA. XIII.

STomachũ exulceratũ lactis asinini potus reficit. Itẽ bubuli. Rosiões eius caro bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sãguis excreatões hædius sanguis recẽs ad cyathos ternos: cũ aceto acri pari mõ ferũes potus. Coagulũ tertia pte ex aceto potũ. Iocineris dolores lupi iecur aridũ ex uulso. Asininũ iecur aridũ cũ petroselini ptibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritũ & in cibo sũptũ. Sãguis hircius cibo aptatus. Suspiriosis añ oĩa efficax est potus eqferoꝝ sãguis. Proxie lactis asini tepidi cũ bulbis decocti: ita ut seꝝ ex eo bibat̃: addito in tres heminas cyatho nasturtii albi perfusi aq̃: deide melle diluti. Iecur quoq; uulpinũ aut pulmo in uino nigro: aut fel ursinũ in aq̃ laxat meatus spirandi. Lũboꝝ dolores & quæcũq; alia mollire opus sit ursino adipe perfricari conuenit. Cinerẽ aprini aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini. Afferũt & magi sua cõmẽta. Primũ oĩum rabiem hircoꝝ: si mulceatur barba mitigari. eadem præcisa non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimũ caprinum: & subdito linteolo uncto caua manu quãtũ pati possit feruens: sustineri iubent: ita ut si leua pars doleat: hæc medicina in dextra manu fiat: aut econtrario. Fimũ quoq; ad eum usum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est: donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt. Item lumbos ipso fimo cũ melle. Suadentq; in eodẽ dolore & testes leporis deuorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt calfactũ ĩ foliis cinere feruenti. In renũ dolore leporis renes crudos deuorari iubẽt: aut certe coctos ita ne dẽte contingant̃. Ventris quidẽ dolore tentari negant talũ leporis habẽtes. Lyenẽ sedat fel apri uel suis potũ: uel ceruini cornus cinis in aceto. efficacissime tamẽ ĩueteratus lyen asini: ita ut ĩ triduo sentiat̃ utilitas. Asinini pulli fimũ qđ primũ edidit: poleam uocãt: syrii dant in aceto mulso. Datur & equi lingua inueterata ex uino p̃sentaneo medicamẽto: ut didicisse se ex

uel calum

barbaris Cecilius & Bion tradidit & lyen bubulus simili modo. Recẽs autem assus uel elixus in cibo. In uesica quoq; bouis allii capita.xx. tusa cum aceti sextario imponunt ad lyenis dolorem. eadem ex causa emi lyenem uituli quãti indicatus sit: iubent magi nulla precii contatione: quoniam hoc quoq; religiose pertineat. Diuisumq; per lõgitudinem annecti tunice utrinq; & induẽtem pati decidere ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cũ hoc fiat simul residere lyenem ægri uitiatum: liberarique eum morbo dicitur. Prodest & pulmo uulpium cinere siccatus atq; in aqua potus. Item hædo lyen impositus.

Ad aluum sistendam soluendã colicos dysentericos: tenas nũq; & tineas. CA. XIIII.

Luũ sistit ceruinus sanguis. Item cornus cinis. Iecur aprinũ ex uino potũ citra salem: recensq;. Item assum: uel suillũ uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulum leporis in uino ciceris magnitudine. Aut si febris sit ex aqua. Aliqui & gallam adiiciũt. Alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. equini fimi cinis i aqua potus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus i carbõe decoctus. Corium caprinum cũ suo pilo decoctum succo epoto. Coagulum equi & sanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum soluit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum: uel lactis equini potus. Item caprini cum sale & melle. Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquam adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptũ: cœliacis & dyssentericis medetur: iecur uaccinum. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane. Si uero sanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datum inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradũt. Lactis asini potus utilior addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea supradicta. Equi coagulum: quod aliqui hippacen uocant: etiam si sanguinem detrahant: uel fimi cinis: dẽtiumq; eiusdem tusorum farina salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt. & si tormina sint: cornus ceruini cinerem: aut fel taurinum cymino mixtum: & cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens uaccinus immittitur ad utrunq; uitium. Item butyrum heminis quattuor cum resinæ therebinthinæ sextãte: aut cum malua decocta: aut rosaceo. Datur & seuum uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cæra exiguoq; oleo: ut sorberi possint. Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint & tormina: additur protropũ. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e uino tepido uel semel arbitrantur aliqui. Cautiores e sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris illini caseum mollem suadent. Veterem autem in farina tritum cœliacis & dysentericis dari cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cũ medulla dysentericis. Iecur assum capræ cœliacis subuenit: magisque etiam hirci cum uino haustero decoctum: potumque: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminã addita ruta. Vtuntur & lyene asso capræ hirciue & seuo hirci i pane qui cinere coctus sit: capræ a rẽibus maxime ut per se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubẽt. Aliqui & i aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino & aneto acetoq;. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad utrunq; uitium & coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit uitulinũ fimum in uino decoctum. intestinorum uitiis magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaque: atq; ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulũ addatur maioribus emolumentis fiet. Eademq; uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. item feminum hædi cinis rupta intestina farcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum & quottidie fabæ magnitudine sumptũ ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succũ. Tenasmos idest crebra & inanis uolũtas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo Tenearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attingerint: colo medentur adalligata brachio. Polea quoq; supradicta magnopere ꝑdest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cochleis africanis cum testis suis tusis mixtus in uini potione.

Ad ueſicæ cruciatus & calculos:de genitalium & ſedis uitiis:& inguinum remediis. CA.XV.

Eſicæ calculorũq; cruciatibus auxiliatur urina apri:& ipſa ueſica ꝓ cibo ſumpta.Effi-
cacius ſi prius fumo maceraẽ utrunq;.Vexicã elixam mandi oportet & a muliere fœ
minæ ſuis. Inueniũtur & in iocineribus eoꝝ lapilli aut duricie lapillis ſimiles cãdidi
ſicuti in uulgari ſue:quibus contritis atq; potis in uino:pelli calculos aiunt. Ipſi apro
tam grauis ſua urina eſt:ut niſi egeſta fugæ nõ ſufficiat:ac uelut deuinctus opprimaẽ. Exuri illa
tradunt eos.Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna ſuum articulos eſſe
diximus:quoꝝ decoctum ius facit urinæ utilius. Aſinini renes inueterati tritiq; & ĩ uino mero
dati ueſicæ medẽtur.Calculos expellũt lienes equini ex uino aut mulſo poti diebus.xl. Prodeſt
& ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum capraꝝ ĩ mulſo: efficacius ſilueſtrium.Pili
quoq; caprini cinis.Verendoꝝ carbunculis cerebrum apri uel ſuis ſanguiſq;.Vitia uero:quæ in
eadem parte ſerpunt: iecur eoꝝ combuſtũ maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca ſanat. *uel cũ chartæ cinere*
Fimi cinis uel bubulum cum alumine ægyptio ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactũ.inſup
beta ex uino cocta impoſita:caro quoq;.Manantia uero ulcera ſeuũ cum medulla uituli in uino
decoctũ:uel caprinũ cũ melle rubiq; ſucco. Vel ſi ſerpant:fimũ ẽt ꝓdeſſe cũ melle dicũt: aut cũ
aceto:& ꝑ ſe butyꝝ.Teſtiũ tumor cũ ſeuo uituli addito nitro cohibeẽ.Vel fimo eiuſdem ex ace
to deocto.Vrinæ incõtinẽtiã cohibet ueſica aprina ſi aſſa mandaẽ. Vngulaꝝ apri uel ſuis cinis
potioni inſperſus.Veſica fœminæ ſuis cõbuſta ac pota.Itẽ hædi.Vel pulmo. Cerebrũ leporis in
uino.Eiuſdẽ teſticuli toſti uel coagulũ cũ anſerino adipe in polẽta.Renes aſinini ĩ mero triti po
tiq;.Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demõſtrãt urinã facere ĩ canis cubiculo:ac
uerba adiicere:ne ipſe urinã faciat:ut canis in ſuo cubiculo.Rurſus ciet urinã ueſica ſuis: ſi terrã
nõ attigerit:ĩpoſita pubi.Sedis uitiis præclare ꝓdeſt fel urſinũ cũ adipe. Quidã adiiciũt ſpumã
argẽti ac thus.Prodeſt & butyꝝ cũ adipe anſerio ac roſaceo. Modũ ipſæ res ſtatuũt: ut ſint illi-
tu faciles. Præclare medeẽ & taurinũ fel in linteolis cõcerptis. Rimaſq; ꝑducit ad cicatricẽ.infla
tiõibꝰ in ea ꝑte ſeuũ uituli maxĩe ab inguinibꝰ cũ ruta.Cæteris uitiis medeẽ ſanguis caprinꝰ cũ
polẽta.itẽ fel caprinũ cõdylomatis ꝑ ſe.Itẽ fel lupinũ ex uino.Panos & apoſtemata in quacunq;
ꝑte ſanguis urſinus diſcutit.Itẽ taurinꝰ aridus tritus.Præcipuũ tñ remediũ tradiẽ ĩ calculo ona
gri:quẽ dicũt cũ interficiaẽ reddere urinã liq̃diorẽ in initio:ſed in terra ſpiſſantẽ ſe.Hic adalliga
tus femini oẽs ĩpetus diſcutit: oĩq; ſuppuratiõe liberat.Eſt ãt rarus inuẽtu:nec ex oĩ onagro:ſed
celebri remedio.Prodeſt & urina aſini cũ melãthio.Et ungulæ eq̃næ cinis cũ oleo & aquæ illi-
tus.Sanguis equi præcipue admiſſarii.Et ſanguis bubulus. Item fel. Caro quoque eoſdem effe-
ctus habet calida impoſita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle.Vrina caprarum. Hircorũq; car
nes in aqua decoctæ.Aut fimũ ex iis cum melle decoctum.Fel urſinum ſiue uerrinũ. Vrina ſuũ
in lana impoſita.Femina atteri aduriq; equitatu notũ eſt. Vtiliſſimũ eſt ad oẽs inde cauſas ſpu-
mam equi ex ore inguinibuſq; illinire.Inguina ex ulcerũ cã intumeſcũt. Remedio ſunt equi ſe-
tæ tres totidẽ nodis & ceſtros herba adalligatæ intra ulcus.

De podagris:ad morbũ comitialẽ:ad ſideratos:morbũq; regiũ:oſſaq; fracta remedia. CA.XVI.

Odagris medeẽ urſinus adeps:taurinũq; ſeuũ pari põdere & cæræ. Addũt q̃dã hip-
pocyſthidã & gallã.Alii hircinũ p̃ferũt ſeuũ cũ fimo capræ & croco & ſinapi cũ cauli
bus ederæ tritis ac perdicio:uel flore cucumeris ſilueſtris.Itẽ bouis fimũ cũ aceti fæ-
ce.Magnificãt & uituli qui nõdum herbã guſtauerit fimũ.Aut ꝑ ſe ſanguinem tauri.
Vulpem decoctã uiuã donec oſſa tantũ reſtent.Lupũue uiuũ oleo cærati modo incoctũ. Seuũ
hircinũ cũ helxines parte æqua ſinapis tertia.Fimi caprini cinerẽ cum axungia.Quin & iſchiadi
cos uri ſub pollicibus pedum eo fimo feruẽte utiliſſime tradũt.Articulorũq; uitiis fel urſinum
utiliſſimum eſſe & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis
abſciſo ſiquis ſecum aſſidue habeat.Perniones urſinus adeps:rimaſq; pedum omnes ſarcit.Effi-
cacius alumine addito.Seuum caprinum.Dẽtium equi farina.Aprinũ uel ſuillũ fel. Cum adipe
pulmo impoſitus.Et ſi ſubtriti ſint contuſiue:offenſiõe.Si uero aduſti frigore:leporini pili cinis:
Eiuſdem pulmo contuſis diſſectus:aut pulmonis cinis.Sole aduſta ſeuo aſinino aptiſſime curã-
tur.Item bubulo cum roſaceo.Clauos & rimas callique uitia fimum apri uel ſuis recens illitum
ac tertio die ſolutum ſanat.Talorum cinis pulmo aprinus:aut ſuillus:aut ceruinus. Attritus cal
ciamentorum urina aſini cum luto ſuo illita. Clauos ſeuum bubulum cum thuris polline. Per
niones uero corium combuſtum.Melius ſi ex uetere calciamento.iniurias a calceatu ex oleo co
rii caprini cinis.Varicum dolores ſedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito mel

le modico. itemq; omnia inflámata: ac suppurationes minátia. Eadem res & podagricis prodest & articularis morbis e maribus præcipue uitulis. Articulorum attritis fel aprorum uel suũ linteo calefacto impositum. Vituliq; qui nondum herbam gustauerit fimum. item caprinum cum melle & aceto decoctum. Vngues scabros seuũ uituli emendat. item caprinum admixta sandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinæ lutum. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest: uel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua. Item aprinam urinam ex aceto mulso. Efficacius quæ inaruerit in uesica sua. Dantur & suũ testiculi inueterati tritique in suis lacte præcedente uini abstinentia & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale cu stoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Item coagula. Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa infumatum prius in foliis semuncia per dies. Vel ungularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati & aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum præcipue si marem pepererint: olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e mare nigroq; cor edẽdum cum pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnẽ: aliqui sanguinem aceto dilutũ per dies. xl. bibendũ. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent. Eadem potione & lymphaticis medẽtur. Comitialibus datur & lactis equini potus lichenq; in aceto mulso bibendum. Dátur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi. Seuum earum cũ felle taurino pari pondere decoctum: & in folliculo fellis recõditum: ita ne terram attingat. Potũ uero sublime ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asini ni pulli ex uino. Item fimum asinini pulli: quod primum edidit a partu: datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similiterque uis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis uel suis. Item lardum elixum atq; circũligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: persanat. uel insulsi

Ad febres: ad melancholicos: lethargicos: idropicos: ad ignem sacrum: & ad dolores neruorum remedia. CA. XVII.

FEbres arcet ceruorum caro: ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt: oculus lupi dexter salsus adalligatusq;: si credimus magis. Est genus febrium: qđ amphimerinum uocant. Hoc liberari tradunt: si quis e uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa. fellis cum digito bubonis adalligari iubent: & ne recidant: nõ remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digitus bubonis potissimum electus est? Modestiores iecur fellis decrescente luna occise inueteratum sale ex uino bibendum: ante accessiones quartanæ dixere. idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinũt digitos pedum manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionem propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle diligenter sero exp̃sso. Melancholicis fimũ uituli in uino decoctũ remedio ẽ. Lethargicos excitat asini lichen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut piloꝝ: iecur aprinum. Itaq; & ueternosis datur. Pthisicis medeť iecur lupi ex uino. Macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum. Carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maxime i achaia curant id malũ. Fimi quoq; aridi: sed pabulo uiridi pasto boue fumum harũdine haustum prodesse tradũt. Bubuli quoq; cornus mucronẽ exustum duoꝝ cochleariũ mẽsura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo in pulte alicacia & phthisin: & tussim sanari. Vel recenti cũ mulso liq̃facto: ita ut uncia in cyathum addať: rutæq; ramo permisceať: non pauci tradũt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mẽsura deploratũ phthisicũ conualuisse: certus auctor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem maxime subulonis siccatũ ĩ fumo: tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius q̃ inaruerit cũ uesica sua. Fimi taurini maxime subulonis: sed & bubuli: de armẽtinis loquor Quidam bolbiton uocãt. Cinis cochlearioꝝ triũ in mulsi hemina bouis fœminæ in mulieribus: & ex altero sexu in uiris: qđ ueluti mysterium: occultarũt magi. Fimũ uituli masculi illitũ. Fimi uituli cinis cum semine staphylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum utiq; si lentisco pascantur. Igni sacro ursinus adeps illiniť: maxime q ẽ ad renes. Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caseus caprinus siccus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ desecta punice ex aceto trita. Ruborem cũ prurigine equi spuma aut ungulæ ci-

uel lyen

uel exalica

uel liquor

nis.Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto.Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus.uel cornus ceruini cinis.Luxatis recens fimum aprinum uel suillum.Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto:fimum caprinum cum melle.Bubula caro imposita tumorem sanat fimum suillum i testa calefactum tritumq; cum oleo:duricias corpoꝝ omnes tollit optime.adeps e lupis illitus i iis quæ rumpere opus est:plurimum proficit.Fimum bubulum in cinere calefactum:aut caprinum i uino uel aceto decoctum.In furunculis seuū bubulum cum sale. Aut si dolor est intinctum oleo liquefactum sine sale.Similiq; modo caprinum in ambustis.Prodest ursinus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut suillum fimum inueteratum.Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cū adipe tritus.Tali bubuli cinis cum cæra & medulla ceruina.Fel tauri.Fimū leporis. Sed capraꝝ fimum sine cicatrice sanare dicitur.Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus.Nec quicquam efficacius prodest ambustis.Sed adulteratur nihil æque quibusuis pellibus inueteratis calciamētisq; etiam decoctis.Rhodiacum uero fidelissimum. Eoq; pictores & medici utuntur.Id quoq; quo candidius:eo probatius.Nigrum & lignosum dānatur. Neruorū doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum melle utilissimum putant:uel putrescente neruo.Spasmata & percussu uiciata fimo aprino curant uere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos:rotaue uulneratos.Et quoquo modo sanguine contuso: uel si recens illinatur.Sunt qui id coxisse aceto utilius putent.Quin & in potu farinam eā ruptis conuulneratisq; & euersis ex aceto salutarem promittunt.Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt.Feruntq; & Neronem principem hac potiōe recreari solitum:cum sic quoq; se trigario approbare uellet. Proximam suillo fimo uim putant.

Ad sanguinem sistendum:contra ulcera & carcinomata ad scabiem remedia:& q̄ infixa corpori extrahunt:& quæ cicatricibus prosunt. CA. XVIII.

Anguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto.Item leporis.Huius quidem & pilorū cinis:item ex fimo asinino cinis.Et pillorum quidem cinis illitus.efficacior uis e maribus aceto admixto.Et in lana ad omne profluuium imposito. Similiter ex equino capite:& fœminæ.Aut fimi uitulorum cinis illitus ex aceto.item caprini cornus uel fimi ex aceto.Hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior.Et cinis utriusq; ex uino potus:uel naribus ex aceto illitus.Hircini quoq; utris uinarii dūtaxat cinis cum pari pōdere resinæ. Quo genere sistitur sanguis:& uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulū ex aceto: & feminū eius combustorum cinis similiter pollere traduntur. Vlcera sanat in tibiis cruribusq; adeps ursinus admixta rubrica:Quæ uero serpūt fel aprinum cum resina & cærusa.Maxillarum apri uel suum cinis.Fimum suum illitum siccum.item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purgantur & explentur butyro.Cornus ceruini cinere. Vel medulla cerui.Felle taurino cum cyprino oleo: Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens suum.Vel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis.Phagedenis & fistulis immittitur fel tauri cum succo porri aut lacte mulierum.Vel sanguis aridus cum cotyledone herba.Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis aspersum uino.Gangrenas ursinum fel penna illitum. Asini ungularū cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus.Sanguis equi adrodit carnes septica ui.Item fimi equini inueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur itumescere.Fimum bubulum cum melle. Feminū uituli cinis sordida ulcera:& quæ cacoethe uocant e lacte mulieris sanat.Recētes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactum tertio die solutū.Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle purgat ulcera.Quæ uero serpūt cohibet seuum cum cæra.Item addita pice ac sulphure percurat.Similiter proficit ad cacoethe hædi feminum cinis e lacte mulieris.Et aduersus carbūculos suis fœminæ cerebrum tostum illitumq;.Scabiem hominis asininæ medullæ maxime abolent. Vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ.Butyrum etiam quod in iumentis proficit cum resina calida. Glutinum taurinnm in aceto liquefactum addita calce.Fel caprinum cum aluminis cinere.Boas fimum bubulum:unde & nomen traxere.Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: Iterumq; cum inarescat illito: & postero die abluto cinere lixiuio.Spinæ ac similia corpori extrahuntur fellis excrementis.Item capræ ex uino.Coagulo quocūq;:sed maxime leporis cum thuris polline & oleo:aut cum musci pari pondere:aut cum propoli.Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem.Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum:æreaq; pyxide condunt.Aliqui & florem æris miscent.

Ad muliebria mala medicinæ & ad infantium morbos:& ueneris remedia. CA. XIX.

Mulierum purgationes adiuuant fel taurinum lana succida appositū.Olympias thebana addidit hysopū & nitrum.Cornus ceruini cinis potus.Item uuluæ laboráti. Illitū quoq; & fel taurinū cum opio appositū obolis binis. Vuluas & pilo ceruino suffiri ꝓdest.Tradunt ceruas: cum senserint se grauidas:lapillum deuorare:quem in excremētis repertum aut in uulua (nam & ibi inueniť) custodire partus adalligatum. Inueniunť & ossicula in corde & uulua per quam utilia grauidis parturientibusq;.Nam de pumice qui in uaccarum utero simili modo reperitur ut diximus in natura boum.Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores earum iecur.Carnesq; lupi edisse pariturís prodest.Aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit.Adeo ut etiam contra illitas noxias ualeat.Eundē uero superuenire pernitiosum est.Magnus & leporis usus mulieribus.Vuluas adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cū samia terra ex aqua potum.Secūdas coagulum.cauētur pridiana balnea.Illitū quoq; cū croco & porri succo:uellere appositū abortus mortuos expellit. Si uuluæ lepoꝝ in cibis sumātur: mares cōcipi putant.Hoc & testiculis eoꝝ & coagulo ꝑfici.Conceptū leporis utero exemptū iis q̄ parere desierint:restibilem fœcūditatem afferre.Sed & ꝓ conceptu leporis saniem ex uiro magi ꝓpinant.Item uirgini nomen grana fimi ut stent perpetuo mammæ. Coagulo quoq;.Ob id cum melle linunt sanguinem ubi euulsos pilos renasci nolunt.Inflationi uuluæ fimum aprinum suillumue cum oleo illini prodest.Efficatius sistit farina aridi ut aspergatur potioni:uel si grauidæ aut puerperæ torqueantur.Lacte suis poto cum mulso adiuuantur partus mulierum. Per se uero potum deficientia ubera puerperarum replet. Eadem circunlita sanguine fœminæ suis minus crescunt.Si dolent lactis asinini potu mulcentur.Quod addito melle sumptū & purgatiōes earum adiuuat.Sanat & uuluaꝝ exulcerationes eiusdem animalis seuū inueteratū:& in uellere appositū duritiam uuluaꝝ emollit.Per se uero recens uel inueteratū ex aqua illitū psilothri uim optinet.Eiusdem animalis lien inueteratus ex aqua illitus mām̄is abundantiā facit.Vuluas suffitu corrigit.Vngulæ asininæ suffitæ partū maturant:ut uel abortus euoceť: nec aliter adhibenť: qm̄ uiuenté partū necát.Eiusdem aīalis fimum si recés imponatur: ꝓfluuia sanguinis mire sedare dicitur.Nec nō & cinis eiudé fimi:q & uuluæ prodest īpositus. Equi spuma illita per dies.xl. prius q̄ nascanť primū pili restringunť.item cornus ceruini decocto.Melius si recentia sint cornua.Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ.Quod si mortuus partus sentiať lien ex aqua dulci potus eiicit.Ité ungulæ suffitu aut fimū aridū.Vuluas procidentes butyrū infusum sistit. Induratam uuluā aperit fel bubulum rosaceo admixto:foris uellere cū resina terebinthina: imposito. Aiunt & suffitu fimi e mare boue ꝓcidentes uuluas reprimi:partus adiuuari.Cōceptus uero uaccini lactis potu.Sterilitaté ob partus uexationem fieri certum est.Hanc emēdari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe serpétiū & erugine addito melle medicatis locis āte coitus: Vitulinum quoq; fel si in purgationibus fuerit sub coitū aspersum uuluæ etiam duritiā uentris emollit:& profluuium minuit umbilico perunocto adq; in totum uuluæ prodest.Modū statuūt fellis pondere denari ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo:quantū esse satis appareat hoc in uelere imponunt.Masculi fel uituli cum mellis dimidio tritum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cū aristolochia inassatam edant circa conceptum:mares parituras promittunt:Medulla uituli in uino & ex aqua decocta seuo exulceratiōibus uuluaꝝ īposita prodest.Ité adeps uulpiū: excremētūq; felium cum resina & rosaceo impositum.Caprino cornu suffiri uuluam utilissimū putant.Siluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit.Cæterarū uero fel callum uuluarum emollit inspersum & a purgatione conceptus facit.Sic quoq; psilothri uis efficiť euulsis pilis triduo seruatur illitum.Profluuium quāuis īmēsum urina capræ pota sisti obstetrices promittunt:& si fimum illinatur.Membrana caprarū in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta in uino:secundas pellit.Hædoꝝ pilis suffiri uuluas utile putant.Et in profluuio sanguinis coagulum bibi aut hyoscyami semine imponi.E boue siluestri nigro si sanguine rhicini lumbi perungātur mulieri tedium ueneris fieri dicit Eschines.Idem amoris pota hirci urina ammixto propter fastigium nardo.Infantibus nihil butyro utilius per se & cum melle: priuatim & in dentitione:& ad gingiuas:& ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pauores prohibet: dentientiq; morbos.Quod & pellis lupina præstat. Détes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilé cursum præstare dicunť.Lepoꝝ coagulo illito ubere sistiť īfantiū aluus. Iecur asini ammixta modice panace instillatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur.Hoc.xl.diebus fieri præcipiunt.Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes q

equis primũ cadunt: facilem dentitionem præstant infantibus adalligati. Efficatius si terrã non attigere. Lyenem bubulus i melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cũ melle. Lyen uituli in uino decoctus tritusq; & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi p anulum aureũ traiectum prius quam lac detur infantibus: instillaẽ cõtra comitiales: cæterosq; infantium morbos. Caprinum fimũ inquietos infantes adalligatum pãno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro lepo℞ perunctæ gingiuæ faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiã corpori in nouem dies friuolo qdem ioco: cui tamen aliqua debeat sub esse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificate dũtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnũ allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus aũt stimulat fel aprinũ illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininũ anseris masculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus & testiculi equini aridi ut potioni interseri possint: dexterue asini testis in uino potus pro portiõe: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo pãno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpa genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoq; perungi ptinentes partes. Bialcon cinerem ex eodẽ bibi uel tauri a coitu urinam. lutoq; ipso illini pubẽ. At e diuerso muris fimo illito cohibeẽ uiro℞ uenus. Ebrietatẽ arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo ꝑsumptus eo die. Itẽ hædinus.

uel loco

Mira de animalibus. CA. XX.

Mira præterea traduntẽ in eisdem animalibus. Vestigiũ equi excussum ungula (ut solet plerũq;) siquis collectum reponat singultus remedium esse recordãtibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rũpi equos qui uestigia lupo℞ sub equite sequãtur. Talisq; suum discordiæ ui quãdam inesse. In incẽdiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius extrahi: nec recurrere oues bouesq;. Hirco℞ carnes uirus nõ recipere: si panem hordeaceum eo die quo interficianẽ ederint: laserue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescẽte induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdũ celerius pinguescere reperiamus. Animaliũ uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino infundendũ. Boum aũt morbis seuum sulphur uiuum allium siluestre ouũ coctum. Omnia hæc trita in uino dãda: aut uulpis adipem. Carnem caballinã discoctã potu suũ morbis mederi. Omniũ uero quadrupedũ morbis caprã solidam cũ corio & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos nõ attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo induta galli intererint. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro cõtra tormina hominum excremẽtis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida perunguntur. Lupos in agrũ non accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulati sanguis circa fines agri spargaẽ: atq; ipse defodiaẽ in eo loco ex quo cœperit trahi. Aut si uomerem quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus lariũ quo familia conuenit: absumat. Ac lupum nulli aialium nocitu℞ in eo agro q̃diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placita non sunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXIX. PROOEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & q̃n primũ clinice: & q̃n primum iatraleptice: & d Chrysippo: & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliq̃s illustribus medicis: & quotiẽs ratio medicinæ mutata sit: & qui primus romæ medicus: & quãdo: & qd de medicis antiq romani iudicauerint: & uitia medicinæ. CA. I.

Natura remedio℞: atq; multitudo instantiũ: ac præterito℞: plura de ipsa medẽdi arte cogũt dicere. q̃q̃ non ignarus si in nullis ante hæc latino sermone cõdita: ancepsq; ac lubricum esse rerum omnium nouarum principium: nec aliud utiq; gratiæ q̃ sterilis difficultatis in ꝓmendo. Sed quoniã occurrere uerisimile est omniũ q hæc noscãt cogitationi: quo nã mõ exoluerint in medicinæ usu: quæ tã parata atq; ptinentia erãt. Mirũq; & indignum protinus subit: nullã artiũ incõstantiorem fuisse. Et etiamnum sæpius imutari contigerit cum sit fructuosior nulla. Diis primum inuẽtores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifariam ab oraculis

uel exoleuerint. uel quam

medicina petitur. Auxit deinde famã etiã crimine:ictum fulmine Aesculapium fabulata:quoniã Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamẽ cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerum dũtaxat remediis. Sequẽtia eius miꝝ dictu i nocte densissima latuere:usque ad peloponesiacũ bellum. Et tũc eam reuocauit i lucem Hippocrates genitus in insula co:in primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is:cũ fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius dei:qui auxiliatus esset:ut postea similitudo proficeret:exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituisse medicinam hãc:quæ clinice uocat. Nec fuit postea quæstus modus:q̃m Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset:quam uocãt iatralepticen. Reunctoribus quoq; medicorũ ac medicis in eis uictigal inuenit. Hoꝝ placita Chrysippus ingẽti garrulitate mutauit. Plurimũq; etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centũ talẽtis donatus est a rege Ptolemæo filio eius:ut icipiamus & præmia artis ostẽdere. Alia factio ab experimẽtis se cognominans Empiricen cœpit in sicilia a Creonte agrigẽtino Empedoclis physici auctoritate cõmendato. Dissiderũtque eæ scholæ:& oẽs eas dãnauit Herophilus in musicos pedes uenaꝝ pulsu discreto p ætatũ gradus. Deserta deinde & hæc secta est:q̃m necesse erat in ea lras scire. Mutata & quã postea Asclepiades(ut rettulimus)inuenerat. Auditor eius Themison fuit:qui inter initia scripsit. Illo mox recedẽte a uita ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem auctoritate diui Augusti:quẽ contraria medicina graui periculo exemerat. Multos prætereo medicos celeberrimosq; ex iis cassios:carpitanos:aruncios:albucios:rubrios.cc.l.sestertia annua mercede iis fuere apud principes. Qu. uero Stertinius imputauit principibus:q; sestertiis quingenis annuis cõtentus esset. Sexcena.n.sibi q̃stu urbis fuisse numeratis dominus ostẽdebat. Par & fratri eius merces a Claudio Cæsare infusa est:census q̃q̃ exhaustis opibus neapoli exornata ut hæredi. HS.ccc.relinqueret:quantũ quadragena idem Arũcius solus. Exortus deinde est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus:paritérq; eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouã instituit sectã. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transiliuit delentẽ cuncta maiorũ placita & rabie quadã in oẽs æui medicos perorantem. Quali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumẽto abunde potest cũ monumento suo: qd' est appia uia:iatronicen se inscripserit. Nullius histrionũ par:ex quo trigario comitatu regressus in publico erat. Tum Crinas massiliensis arte geminata:ut cautior religiosiorq; ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando:orasq; obseruando auctoritate eũ pcessit. Nupq;. HS.c.reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi regebãt fata:cũ repente ciuitatẽ Carmis ex eadem massilia iuasit:damnatis nõ solum prioribus medicis:uerum & balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari pesuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes cõsulares usq; in ostentationẽ rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecæ astipulatio. Nec dubiũ est: oẽs istos famam nouitate aliqua aucupãtes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiaꝝ concertationes:nullo idem censente ne uideatur assertatio alterius. Hinc illa infœlicis monumenti inscriptio:turba se medicoꝝ perisse. Mutatur ars quotidie totiẽs interpollis. Et ingenioꝝ græciæ flatu impellimur. Paláq; est: ut quisquis inter istos loquendo polleat: imperatorem illico uitæ nostræ necisq; fieri. ceũ uero non millia gentiũ sine medicis degant:nec tamen sine medicina. Sicut populus Romãus ultra sexcentesimũ annũ: neq; ipse in accipiendis artibus lentus:medicinæ uero etiam auidus donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscoꝝ in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex ãtiquis auctor est primum e medicis uenisse romã pelopõnensem Archagathũ Lysaniæ filium. L. Aemylio. M. Liuio conss. anno urbis. dxxxv. Eiq; ius quiritium datũ & tabernam ĩ cõpito acilio emptam. Ob id publice uulnerarium fuisse eum tradunt uocatum. Mireq; gratum aduentũ eius initio. Mox a sæuitia secandi urendique transisse nomen in carnificẽ & ĩ tedium artis. Omnesque medicos: quod clarissime intelligi potest ex. M. Catone:cuius auctoritas:triumphus:atq; censura:& quãto in unum conferunt:tanto plus in ipso est. Quamobrem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce fili quid athenis exquisitum habeam:& quod bonum sit eorum litteras ĩspicere nõ perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum:& hoc puta uatem dixisse. Quandocunque ista gens suas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc etiã magis:si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare oẽs medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt: ut fides iis sit:& facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros:& spurcius nosque magis q̃ alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de medicis. Atque hic Cato. dc.v. ãno urbis nræ

uel domibus

uel ĩgenia

obiit:octogesimoquinto suo:ne quis illi defuisse publice tēpora:aut priuatim uitæ spatia ad expediendum arbitretur.Quid ergo?damnatam ab eo rem utilissimam credimus?Minime hercule.Subiicit enim qua medicina usus & se & cōiugem usq; ad lōgam senectam perduxerit:iis ipsis scilicet quæ nunc nos trademus.Profiteturq; esse etiam cōmentarium sibi quo medeatur filio: seruis:familiaribus: quæ nos per genera usus sui differimus.Non rem antiqui dānabant: sed artem.Maxime uero quæstū esse īmani precio uitæ recusabāt. Ideo templum Aesculapii etiam cū reciperetur is deus:extra urbem fecisse:iterumq; in insula tradūtur.Et cū græcos italia pellerēt: diu etiam post Catonē excepisse medicos. Augebo prouidentiam illorum. Solam hanc artium græcarum nondum exercuerat romana grauitas.In tāto fructu paucissimi quiritium attigere:& ipsi statim ad græcos transfugæ.Immo uero auctoritas aliter q̄ græce eam tractantibus ē apud imperitos expertesq; linguæ non est. Ac minus credunt:quæ ad salutem suam pertinent: si intelligunt.Itaq; hercule in hac artium sola euenit:ut cuicūq; medicū se profitēti statim credatur:cū sit periculū in nullo mendacio maius.Non tamen illud intuemur:adeo blanda est spirandi per se cuiq; dulcedo.Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem.Nullū exemplū uindictæ. Discunt periculis nostris.Et per experimenta mortes agunt.Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est.Quinimo transit inconuitium.Et intemperantia culpatur. Vltroq; qui periere arguuntur.Sed & decuriæ pro more censuris principum examinātur. Inquisitio per parietes agitur.Et qui de nummo iudicet a gadibus columnisq; Herculis accersitur. De exilio uero non nisi die.xlv.Quinq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in cōsilio eūt: statim occasuri?Merito dum memini nostrum libet scire:quod saluti suæ opus sit.Alienis pedibus ambulamus. Alienis oculis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opa. Perieruntq; rerum naturæ precia:& uitæ argumenta.Nihil aliud pro nostro habemus quam delicias.Non deferam Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectum:& a senatu illum qui ita censebat.Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit.Quid .n.uenenorum fertilius:aut unde testamentorum plures insidiæ.Iam uero & adulteria ēt in principum domibus: ut Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris.Item Valentis in qua dictum est regina. Non sunt artis ista: sed hominū.Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo quā reginas. Ne auaritiā qdē arguam rapacesq; nundinas pendentibus fatis & dolorum indicaturam:ac mortis arram aut arcana præcepta.Squamam in oculis emouendā potius quam extrahendā.Per quæ effectum ē ut nihil magis prodesse uideretur quam multitudo grassantiū.Neq;.n.pudoris æmuli precia summittunt.Notum est ab eodem charmide unum ægrum ex prouincialibus.HS.ducentis conductum Archontio uulnerū medico.HS.C.condēnato ademisse Claudiū principem. Eidēq; ī gallia exulanti & deinde restituto acquisitū non minus intra paucos annos.Et hæc personis imputentur.Ne fæcem quidem aut insitiam eius turbæ arguamus:ipsorūq; intemperantiam in morbis aquarum calidarum diuerticulis:imperiosam inediam.Et ab iisdem deficientibus cibo sæpius die ingesto.Mille præterea penitētiæ modis:culinarum etiam præceptis: & unguentorum mixturis:quando nullas omisere uitæ illecebras.Inuehi peregrinas merces: conciliariq; externa precia displicuisse maioribus:crediderim quidem:non tamen hoc Catonem prouidisse:cū damnaret artem.Theriace uocatur excogitata compositio luxuriæ.Fit ex rebus externis: cum tot remedia dederit natura:quæ singula sufficerent:Mithridaticū antidotum ex rebus.liiii.componitur.Interim nullo pondere æquali: & quarūdam rer sexagesima denarii unius imperata.Quo deorum perfidiam istam monstrante?Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ uenditatio manifesta est.Ac ne ipsi quidem illam nouere.Comperiq; uulgo procinabari indica in medicamenta minium addi inscitia hoīs: quod esse uenenū docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad singulorum salutem pertinent.Illa autem quæ timuit Cato:atq; prouidit:innocentiora multo & parua opinatu:quæ proceres artis eiusdem ī semetipsis fatēt.Illa pdidere īperii mores:Illa q̄ sani patimur luctat9 cæromata ceu ualitudinis cā instituta.Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui:ut nemo nō minus ualidus exiret.Obedientissimi uero efferrentur.Potus deinde ieiunorum ac uomitiones:& rursus perpotationes:ac pilorum euitatio instituta resinis eor.Itemq; pectines in fœminis quidem publicati.Ita eo profecto:lues morum: nec aliunde maior quam e medicina. Vatem prorsus quotidie facit Catonē eius oraculū.Satis esse ingenia græcor inspicere nō perdiscere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisque populi romani annis aduersus artem:ī qua cōditiōe isidiosissima auctoritate pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam persuasiones qui

uel euidēs

uel uenditatio

prodesse:nisi preciosa non putant:Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura:quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla necessitate: & gurguliones ac lucifugis congesta cubilia blattis. Nõ Homero inter prælia deo℞ improbitatem muscæ describere. Nõ naturæ gignere ista:cũ gignat hoiem. Proinde causas quisq; & effectus nõ res æstimet. Ordiemur autem a confessis:hoc est lanis ouibusq;: Vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiá si alienis locis:tñ obiter dici necesse erit. Nec deesset materiæ pompa:sic quicquam aliud intueri liberet:quá fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere é uitæ remedia post milesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum. CA. II.

Lanis auctoritatem ueteris romani ét religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora. Succidæ plurima præstát remedia ex oleo uinoq;:aut aceto:prout quæq; mulceri morderiq; opus sit:& astrigi laxariue:luxatis membris dolentibusq; neruis impositæ:& crebro suffusæ. Quidá etiá salem admiscent luxatis. Alii cum lana rutam tritá adipéq; imponunt. Item contusis tuméntibusq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodest & phreniticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo:& aliio idita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta í muliebribus malis inflámatiões uuluæ sedant. Et si procidant:suffitu reprimũt. Succida lana imposita subditaq; mortuos partus euocat. Sistit etiam ꝓfluuia earũ. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimũ soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto :pice liquida feruentibus tincta q̃ calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat. Sanguinéq; sistit ex ariete succida:articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero gallatica:tarentina:attica:millesia. Succidá imponunt & desquamatis:percussis: liuidis: contusis:collisis: cõtritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflammationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis:uulneratis:ambustis. Et in oculorum medicamenta addit̃. Item in fistulas:aurésq; suppuratas. Ad hæc detonsam eam alii uero euulsam decisis summis partibus siccant. Carpuntq;:& in fictili crudo cõponũt:ac melle ꝑfundũt utrũq;. Alii hastulis tedæ subiectis:& subinde iterstratis:oleo aspsam accédũt. Cineréq; in labellis aqua addita cõfricát manu:& cõsidere patiunt̃:idq; sæpius mutantes aquá donec linguam astringat leniter:nec mordeat. Tũc cineré reponũt. Vis eius styptica é:efficacissimeq; genas purgat. Quin ipsæ sordes pecudũ sudorq; feminũ & ala℞ adhærétes lanis:oesypũ uocát. Innumeros prope usus habet. In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed ꝓbatissimũ lana ab iis partibus receti cõcerptæ:aut qbuscũq; sordibus succidis primũ collectis:ac lento igni í æneo uase sufferuefactis & refrigeratis:pinguiq; qđ supernatat: collecto in fictili uase:iterũq; decocta priore materia:q̃ pigui tudo utraq; frigida aqua lauatur & in linteo siccat̃:ac sole torret̃:donec candida fiat ac translucida. Tũ in stagnia pyxide conditur. Probatio aũt ut sordiũ uirus oleat:& manu fricáte ex aqua non liquetur:sed albescat ut cærusa. Oculis utilissimũ cõtra inflámationes genarũq; callũ. Quidam in testa torrent:donec pinguediné amittat:utilem talé existimátes erosis & duris genis:angulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera non oculo℞ modo sanat:sed oris etiam & genitalium cum anserino adipe. Medetur & uuluæ inflámationibus:& sedis rhagadis:& cõdylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digeremus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas ac siccatæ per se tusæq; in farinam & illitæ dentibus mire prosunt etiá labentibus:gingiuisq; si carcinoma serpat. Iam uero pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus: aut accepto sulphure & cinis eorum genitalium uitiis. Tantumq; pollent:ut medicamentis quoq; superponant̃. Medent̃ ante omnia & pecori ipsi:si fastidio non pascat̃. Cauda.n.q̃ arctissime præligata euulsa inde lana statim uescunt̃. Tradũtq; qđ extra nodum sit e cauda præmori. uel sedis

De ouorum natura. CA. III.

Anæ habent & cum ouis societatem simul fronti impositæ cõtra epiphoras. Nõ opus est eas in hoc usu radicula esse curata. Neq; aliud q̃ candidũ ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibent:urétesq; refrigerát. Quidá cũ croco præferunt:& pro aqua miscent collyriis. Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remediũ est:butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros le-

niunt:betæ foliis super illigatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinātur ammoniaco trito: ammixtoq3. Et Vari in facie cū pineis nucleis ac melle modico. Ipsa facies illita sole non adurit. Ambusta aquis si statim ouo occupentur: pustulas non sentiunt. Quidam ammiscent farinam hordeaceā: & salis parum. Vlceribus uero ex ambusto cū candido ouorū tostū hordeū: & suillo adipe mire prodest. Eadē curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorū candido decocto cū cærusæ denarioq3 duorum pōdere pari spumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem sacrū candido ouorum trito cū amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculosq3 pelli. Lutea ouorū cocta ut indurescāt: admixto croco modice: item melle & lacte mulieris illita dolores oculoq3 mitigant. Vel cum rosaceo & mulso lana oculis imposita: uel cū trito apii semine ac polenta in mulso illita. Prodest & tussiēti bus per se luteū deuoratū liquidū: ita ut dētibus nō attingatur. Thoracis distilatiōibus. Fauciū scabriciæ. Priuatim cōtra hemorrhoidum morsum illinit: sorbeturq3 crudū. Prodest & renibus: uesicæ: rosionibus: exulcerationibusq3: & cruenta excreantibus. Quinq3 ouorū lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis: cum iure putaminis sui & papaueris succo: aut uino. Dantur cœliacis cum uuæ passæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris & mellis quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis: & cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota: Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & illita lyenicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis musti. Vtuntur iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sistunt & menses mulieq3 cocta & ex uino pota. Inflationes quoq3 uuluæ cruda cum oleo ac uino illita. Vtiliora sunt & ceruicis doloribus cum anserino adipe & rosaceo. Sedis etiam uitiis durata igni: ut calore quoque prosint. Et condilomatis cum rosaceo: Item ambustis durata in aqua mox in pruna putaminibus exustis tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea: quæ uocāt Sitista: cum triduo incubata tollunt. Stomachum dissolutum cōfirmāt pulli ouoq3 cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumat. Dant & dysentericis pullos in ipso ouo decoctos ammixta uini austeri hemina: & pari modo olei polentæq3. Membrana putaminis detracta siue crudo siue decocto: labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine mēbrana oportet. Sic fit & dētifricium. Idem cinis & mulierum mēses cū myrrha illitus sistit. Firmitas putaminū tanta est: ut recta nec ui nec pondere ullo frangantur: nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cū ruta & anetho & cymino pota ex uino. Scabiem corporū ac pruritū oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq3 humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & sanguinis excreationes ouum crudum cum porri sectiui succo: pariq3 mensura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tussiētibus cocta & trita cum melle: & cruda cum passo oleiq3 pari modo. Infundūtur & uirilitatis uitiis singula cum ternis passi amyliq3 semuncia a balneis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq3 adiecto nasturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent: notum est: cum transmittāt faucium tumoré calfactuq3 obiter foueant. Nullus est alius cibus q in ægritudie alat: neq3 oneret. Simulq3 uini usum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cū farina in pane subactis: cœliaci recreātur. Quidam ita resoluta ī patinis torreri putāt. Quo gñe nō aluos tantum sed & menses fœminarum sistunt: aut si maior sit impetus cruda cū farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta rursum in aceto donec indurescant. Iterumq3 cum trito pipere torrentur ad coibendas aluos. Fit & dysentericis remediū singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemque oui mensura ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroque permixtis. Quo fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneum remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo & aceto resinam adiiciunt rubentem uinumque: & alio modo temperant olei tantum mensura pari pineique corticis duabus sexagesimis denariorum. Vua eius quod rhus diximus mellis obolis quinque simul decoctis ita ut cibꝰ alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur oua bina cum alis piscis quattuor una atterendo uiniq3 hemina calfaciendo atque ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ: candidum ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignum perfusum ouo nō ardeat. Ac ne uestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus: cum & reliquarum alitum restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorū genus in magna galliarum fama omissum a græcis. Angues ea (numerus est ouorum) conuoluti saliuis faucium corporumque spumis: artifici complexu glomerantur: anguinum appellatur.

Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari: sagoque oportere intercipi: ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: Serpentes enim insequi: donec arceantur amnis alicuius interuētu. Experimentū eius esse si contra aquas fluitet: uel auro cinctū. Atq(ut est magorū solertia occultādis fraudibus sagax)certa luna capiendum censent tanquā construere operationē eam serpentium humani sit arbitrii. Vidi equidem id ouum mali orbiculatim modici magnitudine. Crusta carthilaginis uelut acetabulis brachiorū polypi crebris: insigne druidis. At uictorias litiū: ac regum aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentē id in lite in sinu equitem romanum euocatum a Diuo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorū concordia causa uidetur esse: quare exteræ gentes caduceū in pacis argumentis circundata effigie anguiū fecerint. Neque enim cristatos esse in caduceo mos est. De anserū ouis magnæ utilitatis. ipsique anseri dicturi hoc uolumine debemus honorem: & comagenorū clarissimæ rei. Fit ex adipe anserum. Alioquin celeberrimi ususest. At hoc in comagene syriæ cū cynnamo casia: pipere albo: herba: quæ comagene uocatur: obrutis niue uasis: odore iucundo: utilissimū ad perfrictiones: conuulsiones: cæcos ac subditos dolores: omniaque quæ acopis curantur. Vnguentūque pariter & medicamentum est. Fit & in syria alio modo. Adipe auium curato (ut diximus) additis erysisceptro xylobalsamo phœnice elatæ: itē calamo singulorū pondere qui sit adipis cū uino bis aut ter subferuefactis. Fit autē hyeme: qm̄ æstate non glaciat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt ex ansere: qđ miror æque q̄ in coruis. Nāq anser coruusq ab æstate in atūnū morbo cōflictari dicūtur. De anserꝝ honore quē meruere gallorꝝ in capitoliū ascensu deprehenso: diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placita non sunt: sed fera: & ex uolucribus: & contra morsus phalangiorꝝ. CA. IIII.

EAdem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & summanii uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum: ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit: & in cœnis deorum etiamnum ponitur. Catulina adiicialibus quidem epulis celebrem fuisse: Plauti fabulæ sunt indicio. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur. Vomitiones quoq hoc animal monstrasse uidetur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus/ aduersus serpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recēs in uino decoctum illitumq. Mures disecti & impositi quorum natura non est spernenda præcipue in ascensu syderum ut diximus: cum lumine lunæ fibrarum numero crescente atq decrescēte. Tradunt magi iocinere muris dato porcis in fico sequi dantem id animal. In homine quoq similiter ualere: sed resolui cyatho olei poto. Mustellarum duo genera. Alterum siluestre. Distāt magnitudine. Græci uocant ictides. Harum fel contra aspides dicitur efficax: cætero uenenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat: & catulos suos(ut auctor ē Cicero)quottidie trāsfert: mutatque sedem: serpentes prosequitur. Ex ea inueterata sale denarii pondus in cyathis tribus datur percussis aut uentriculus coriandro farctus inueteratusq & in uino potus. Et catulus mustellæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta auctorum asseueratione cōmendantur ut præterite fas non sit. Siquidem illa concordia rerum: aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicū animalis fœtidissimi: & dictu quoque fastidiendi natura contra serpentium morsus & præcipue aspidum ualere dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento q̄ dicunt gallinas quo die id ederint non interfici ab aspide. Carnes quoque earum percussis plurimum prodesse. Ex iis quæ tradunt humanissimum illinire morsibus cum sanguine testudinis. Itē suffitu eorum abigere sanguisugas adhærentes: haustasque ab animalibus restinguere in potu datos. Quāq & oculos quidam iis inungunt tritis cum sale & lacte mulierum. Auresque cū melle & rosaceo ammixtis. Eos qui agrestes sint: & in malua nascantur crematos cinere permixto rosaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt: uomicæ & quartanarum remedia: aliorūq morborū q̄q̄ ouo aut cæra aut faba inclusos censeant deuorandos falsa nec referenda arbitror. Lethargi tamē medicinæ cum argumento adhibent: quoniam uincatur aspidum somnifica uis septenos in cyatho aquæ dantes: puerilibus annis quaternos. Et strāguriæ fistulæq imposuere: adeo nihil illa rerꝝ oīum parēs sine ingentibus causis genuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana subrepta pastoribus resistere nocturnis febribus prodiderūt: diurnis in rosaceo panno. Rursus iis aduersatur scolopēdra suffituq necat. Aspides percussos torpere & somno necāt:

uel cōgrue re ouationem eā

osum serpentiū minime sanabiles. Sed & uenenū eaꝝ si sanguis attingit: aut recēs uulnus statim iterimit. Inueteratū ulcus tardius. De cætero potū ꝗtalibet copia: nō nocet. Nō.n.ē tabifica uis: itaq; occisa morsu eaꝝ aīalia cibis inoxia sunt. Cōtarer ī pferēdo ex iis remedia: nisi. M. Varronē scirē. lxxxiii. uitæ āno pdidisse aspidū ictus efficacissime curari hausta a pcussis ipsoꝝ urina. Basiliscı: quē ēt serpētes ipsi fugiūt alios olfactu necantē: ꝗ hoīem uel si aspiciat tm̄: dr̄ iterimere: sanguinē magi miris laudibus celebrāt coeuntē picis mō & colore dilutū cinnabari clariorē fieri. Tribuūt ei & successus petitionū a ptātibus: & a diis ēt pcum: morboꝝ remedia beneficioꝝ munere. Quidam id saturni sanguinem appellant. Draco nō habet uenena. Caput eius limini ianuarum subditum propitiatis oratione diis fortunatam domū facere pmittūt. Oculis eius inueteratis & cum melle tritis inunctos non pauescere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis. Pingue in melle dorcadū neruis ceruinis adalligatū in lacerto cōferre iudicioꝝ uictoriā. Primū spōdilū aditus ptātū mulcere. Dētes eius illigatos pellibus capreaꝝ ceruinis neruis: mites pstare dominos: potestatesq; exorabiles. Sed super omnia est compositio: qua inuictos faciunt magoꝝ mendacia. Cauda draconis & capite uillis leonis e fronte & medulla eiusdem equi uictoris spuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruisq; cerui alternatis & dorcadis. Quæ arguisse non minus refert: ꝗ contra serpentes remedia demonstrasse: quoniam hæc morborum beneficia sunt. Draconum adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput impositum uel alterius ꝗ quæ percusserit: sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in uapore bacolo substineat: aiūt eum futura præcinere. Item si quis exustæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percussum serpētem necessitate naturæ Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant scythæ: interque aures eximunt lapillum quem aiūt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur. Fiunt & ex uipera pastilli qui theriaci uocantur a græcis: ternis digitis utrinq; amputatis: exemptisque interaneis & liuore spinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua & anetho discocto: spinisque exemptis & addita similagine: atque ita in umbra siccatis pastillis: quibus ad multas medicamenta utuntur. Significandū uidetur e uipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ ut supradictum est adipem cum olei sextario decoquūt ad dimidias. Ex eo cum opus sit ternis stillis additis in oleum perunguntur: ut omnes bestiæ fugiāt eos. Præterea constat contra omnium serpentium ictus quāuis insanabiles ipsarum serpentium exta imposita auxiliari. Eosq; qui aliquando uiperæ iecur coctum auferint: nunꝗ postea feriri a serpente. Neque anguis uenenatus est nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest uiuus cōprehensus: & in aqua contusus: si foueatur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multa creduntur: ut dicemus. Et ideo Aesculapio dicatur. Democritus quidem monstrat quædam ex iis confici: ut possint auium sermones intelligi. Atqui anguis æsculapius epidauro romam aduectus est: uulgoque pascitur: & in domibus. Ac nisi incendiis semina exurerent non esset fœcūditati eoꝝ resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est: quod in aqua uiuit: hydri uocantur: nullis serpentium inferiores ueneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab iis auxilium est. Et scorpio tritus stellionum ueneno aduersatur. Fit enim & e stellionibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est in uino faciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remediumque est oui luteum & mel ac nitrum. Fel stellionū tritum in aqua: mustellas congregare dicitur. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt: nec plures pariter interimūt: ut omittam: ꝙ perire conscientia dicuntur homine percusso: neq; amplius admitti ad terras. Samandra populos pariter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepserit: omnia poma inficit ueneno: & eos qui ederint: necat frigida ui nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno uel pede: quo crusta panis incoquatur: idem ueneficium est: uel si in puteū cadat. Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis: uel ī pede īmo respersa omnis ī toto corpore defluat pilus. Tamen talis & tanta uis ueneni a quibusdam animalium ut suibus manditur: dominate eadem illa rerum diffidentia. Venenum eius extingui primum omnium ab iis quæ uescantur illa: uerisimile est. His uero similia sunt: quæ produntur cātharidū potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia diximus: dicemusq; suis locis. Ex ipsis quæ magi tradūt cōtra incendia: qm̄ ignes sola animalium extinguat: si forēt uera iam esset experta roma. Sestius uenerē accēdi cibo earum si detractis interaneis & pedibus & capite in melle seruent tradit: negatq; restingui ignē ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra serpentes primum uultur est. Annotādū quoq; minus uirium esse nigris pennaꝝ. Ex iis.n. si urantur: nidore fugari eas dicūt. Itē cor eius alitis hn̄tes tu

tos eſſe ab impetu nõ ſolum ſerpentiũ:ſed etiã ferarum:& latronum ac regum ira. Carnibus gal
linaceo℞ ita ut tepebũt auulſæ appoſitis:uenena ſerpentiũ domanť.Item cerebro in uino poto.
Parthi gallinæ malũt cereb℞ plagis imponere.Ius quoq; ex iis potum præclare medeť: & miul
tis aliis uſibus mirabile.Pantheræ leoneſq; nõ attingunt perũctos eo:præcipue ſi & allium fue
rit incoctum.Aluum ſoluit. Validius e uetere gallinaceo.Prodeſt & contra longinquas febres:
& torpẽtibus mẽbris tremuliſq;:& articulariis morbis:& capitis doloribus.Epiphoris: inflatiõi
bus:faſtidiis incipiẽti tenaſmo:iocineri:renibus:ueſicæ.Cõtra cruditates:ſuſpiria.Itaq; etiã faciẽ
di eius extãt ꝓcepta.Efficacius enim cocti cum olere marino:aut cibio:aut cappari:aut apio:aut
herba mercuriali:aut polypodio:aut anetho.Vtiliſſima aũt ĩ cõgiis tribus aquæ ad tres hemias
cum ſupradictis herbis:& refrigeratũ ſub diuo dari tempeſtiuis antecedente uomitione. Non
præteribo miraculum quãquam ad medicinã nõ pertinens.Si auro liqueſcenti gallinarum mẽ
bra miſceantur:cõſumũt illd' in ſe.Ita hoc uenenũ auri eſt.At gallinaceis ipſis circulo e ſarmẽtis
addito collo nõ canunt.Auxiliatur contra ſerpentes & columbarum caro recens conſcerpta &
hirundinum.Bubonis pedes uſti cũ plumbagine herba. Nec omittam in hac alite quoque exẽ
plum magicæ uanitatis:Quippe præter reliqua portentoſa mendacia.Cor bubonis impoſitum
mãmæ mulieris dormientis ſiniſtræ:tradunt efficere:ut omnia ſecreta pronunciet.Præterea in
pugnã ferentes idem fortiores fieri:Eiuſdem ouo ad capillos remedia demonſtrant. Quis au
tem quæſo ouum bubonis uidere potuit:cum tã ipſam autem uidiſſe prodigiũ ſit? quis utique
experiri & præcipue in capillo? Sanguine quidẽ pulli bubonis etiã criſpari promittunt capillũ.
Huius generis prope uideri poſſunt quæ tradunt & e ueſpertilione: ꝙ ſi ſit circunlatus domui
uiuus & per ſe feneſtram inuerſo capite infigatur amuletũ eſſe. Priuatimq; ouilibus circũlatũ
totiẽs & pedibus ſuſpẽſũ ſurſum in ſupliminare.Sanguinẽ quoq; eius cũ carduo cõtra ſerpentiũ
ictus inter præcipua laudant. Phalangiũ eſt italiæ ignotũ & plurium generum. Vnum ſimile
formicæ:ſed multo maius:ruffo capite:reliqua parte corporis nigra:albis ĩtercurſantibus reſper
ſus guttis. Acerbior huius quã ueſpæ ictus.Viuit maxime circa furnos & molas. In remedio eſt
ſiquis eiuſdẽ generis alte℞ percuſſo oſtendat.Et ad hoc ſeruanť cũ mortui inueniunť.Et corti
ces eo℞ contriti & poti medẽtur. Et muſtellæ catuli ut diximus ſupra.Aeque phalãgion græci
uocant inter genera araneo℞:ſed diſtingũt lupi noĩe.Tertium genus eſt eodẽ phalãgii nomine
araneus:lanuginoſus:grandiſſimo capite.Quo diſſecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo:
adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante ſolis ortum præſtant ne concipiant:ut Cecilius in cõ
mentariis reliquit.Vis ea annua eſt:quam ſolã ex oĩ atocio dixiſſe fas ſit:quoniã aliqua℞ fœcũ
ditas plena liberis tali uenia indiget. Vocať & rhagio acino nigro ſimilis ore minimo ſub aluo
pedibus breuiſſimis:tãq̃ impfectis.Dolor a morſu eius qualis a ſcorpione.Vrina ſilis araneis te
xtis.Idem erat aſiortion:niſi diſtingueret uirgulis albis.Huius morſu genua labefactãtur. Peior ul'aſtertiõ.
utroq; eſt cæruleus:lanugine nigra:caliginẽ concitans:& uomitus araneoſos:etiãnũ deterior a
crabrone pẽna tm̃ differẽs.Hic & ad maciẽ ꝑducit.Myrmeciõ formicæ ſilis capite:aluo nigra:
guttis albis diſtinguẽtibus.Veſpa℞ dolore torquet.Tetragnathii duo genera hñt: peior mediũ
caput diſtinguente linea alba & tranſuerſum altera.Hic oris tumorem facit. At cinereus poſte
riori parte candicans lentior.Minime aũt noxius eodem colore qui telas muſcis in parietibus la
tiſſime pandit.Contra omniũ morſus remedium eſt galinaceum cereb℞ cum piperis exiguo po
tum in poſca.Item formicæ quinq; potæ.Pecudũ ſimi cinis illitus ex aceto.Et ipſi aranei quicũ
q; in oleo putrefacti. Muriſaranei morſus ſanatur coagulo agnino in uino poto.Vngulæ arieti
næ cinere cum melle:Muſtellæ catulo ut in ſerpẽtibus dictum eſt.Si iumẽta momorderit: mus
recẽs cũ ſale imponiť:aut fel ueſpertilionis ex aceto.Et ipſe muſaraneus cõtra ſe remedio eſt di
uulſus & impoſitus.Nam ſi prægnans momorderit:protinus diſſilit. Optimũ:ſi is imponatur q
momorderit.Sed & alios ad hũc uſum ſeruant ĩ oleo aut luto circũlitos.Eſt & cõtra morſũ eius
remedio terra ex orbita.Ferunt.n.nõ tranſiri ab eo orbitã torpore quodã naturæ. Scorpiõibus
contrarius maxime iuicẽ ſtellio traditur:ut uiſu quoq; pauorem iis afferat: & torporẽ frigidi ſu
doris.Itaq; in oleo putrefaciunt eum:& ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo ſpumã ar
genteã decoquunt ad emplaſtri genus atq; ita illinunt.Hunc græci colorem uocant & aſcalabo
tem & galeotem In italia non naſcitur. Eſt enim hic plenus lentigine:ſtridoris acerbi.Et ueſciť
quæ omnia a noſtris ſtellionibus aliena ſunt.Prodeſt & gallinarũ ſimi cinis illitus. Draconis ie
cur.Lacerta diuulſa.Mus diuulſus.Scorpio & ipſæ ſuæ plagæ ĩpoſitus:aut aſſus in cibo ſumptus
aut potus ĩ meri cyathis duobus.Propriũ ẽ ſcorpionũ ꝙ manus palmã nõ feriũt:nec niſi pilos at

tigere. Lapillus qualiſcūq₃ ab ea parte qua in terra erat appoſitus plagæ lenit dolorem. Item te ſta ſicut erat terra operta ex qua parte ſicut erat impoſita liberare dicitur. Non debent reſpice re qui imponūt. Et cauere ne ſol aſpiciat: Vermes terreni triti impoſiti proſunt. Multa & alia ex his remedia ſunt: propter quæ in melle ſeruātur. Noctua apibus contraria & ueſpis crabronibuſ q₃ & ſanguiſugis. pici quoq₃ martii roſtrū ſecum habētes: nō feriuntur ab iis. Aduerſantur & lo custarum minimæ ſine pēnis: quas atelabos uocant. Eſt & formicarum genus uenenatū. Nō eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor ueſpertiliōis cōtrarium omni buſq₃ formicis & ſalamādris reſiſtit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæſtio: quoniā ipſæ uenena ſunt potæ ueſicæ cum cruciatu præcipuo. Coſſinum equitē romanū amicicia Ne ronis principis notū: cum is lichene correptus eſſet: uocatus ex ægypto medicus ad hanc ualitu dinē eius a Cæſare: cū cantharidū potum præparare uoluiſſet: interemit. Verum illitas prodeſ ſe non dubium eſt cū ſucco taminiæ uuæ: & ſeuo ouis uel capræ. Ipſaꝝ cantharidum uenenū i qua parte ſit: non cōſtat inter auctores. Alii in pedibus & capite exiſtimant eſſe. Alii negāt. Con uenit tantū pennas eaꝝ auxiliari in quacūq₃ parte ſit uenenū. Ipſæ naſcunť ex uermiculo in ſpō gia maxime cynhorodi: quæ ſit in caule. Sed fœcūdiſſime in fraxino. Cæteræq₃ in alba roſa mi nus efficaces. Potentiſſimæ inter oēs uariæ luteis lineis: quas in pennis tranſuerſas habent. Mul tum pingues inertiores minutæ latæ piloſæ. Inutiliſſimæ uero unius coloris machræq₃. Condū tur in calice fictili nō picato & lintheo colligato cōgeſtæ roſa matura: & ſuſpendunť ſup acetū cum ſale feruens: donec per linteolum uaporentur: poſtea reponunť. Vis eaꝝ adurere corpus: chruſtas obducere. Eadem pityocāpis in picea naſcentibus. Eadem bupreſti: ſimiliterq₃ præparā tur. Efficaciſſime omnes ad lepras lichenaſq₃ dicunť. Menſes ciere: & urinam. Ideo & Hippocra tes hydropicis dabat. Cantharides obiectæ ſunt Catoni uticenſi: ceu uenenum uendidiſſet i au ctione regia: qm̄ eas ſeſtertiis. lx. addixerat.

De ſeuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anſeribus: & columbis: & muſtelis reme dia. CA. V.

ET ſeuum aūt ſtruthio camelinū tūc ueniſſe ſeſtertiis. lxxx. obiter dcm̄ ſit: efficacioris ad oīa uſus q̄ eſt adeps anſerinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra qd utū tur melle: in quo apes ſint mortuæ. Idem potum in uino remedium eſt uitioꝝ: quæ cibo piſcium gignūtur. in canis rabidi morſu tuetur a pauore aquæ capitis canini ci nis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodē modo: ut ſemel diximus: i uaſe fictili no uo argilla: circūlito: atq₃ ita in furnū indito. idem in potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & uermem e cadauere canino adalligauere. Menſtruaue canis in panno ſubdi dere calici aut intus. ipſius caudæ pilos combuſtos inſuere uulneri. Cor caninum habentem fu giunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamēto ſubdita pollici. Aut caudam muſtel læ quæ abſciſa dimiſſa ſit habentes. Eſt limus ſaliuæ ſub lingua rabioſi canis qui datus in potu fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen utiliſſime iecur eius qui in rabie momorderit da tur. Si poſſit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carni bus. Eſt uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytra: quo exempto infantibus catu lis nec rabidi fiunt: nec faſtidium ſentiunt. idem ter igni circunlatus datur morſis a rabioſo: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantū eo prodeſt. Aiūt & criſtam galli contritam efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum: qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necantur catuli ſtatim in aqua ad ſexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodeſt & fimum galli naceum dumtaxat ruffum: ex aceto impoſitum. Et muriſaranei caudæ cinis ita ut ipſe cui ab ſciſſa ſit: uiuus dimittatur. Glebula ex hirūdinum nido illita ex aceto: uel pulli hirūdinis cōbu ſti. Membrana ſiue ſenectus anguium uernatione exuta cum cancro maſculo trita. Nam etiam per ſe repoſita in arcis armariiſq₃ tineas necat. Tanta uis mali eſt urina quoq₃ calcata rabioſi ca nis noceat maxime ulcus habētibus. Remediū eſt fimū caballinū aſperſum aceto & calfactū in fico īpoſitū. Minus hoc miretur q cogitet lapidē a cane morſum: uſq₃ i puerbium diſcordiæ ue niſſe. Qui in urinam canis ſuā egeſſerit: torporem lumborum dicitur ſentire. Lacerta quā hyſe pa alii chalcidem uocāt in uino pota: morſus ſuos ſanat. Veneficiis ex muſtella ſiluestri factis cō trariū eſt ius gallinacei ueteris large hauſtū: peculiariter cōtra aconitū addi paꝝ ſalis oportet. Gallinaꝝ fimum dumtaxat candidū in hyſopo decoctum aut mulſo: uenena fungoꝝ buletorū q₃ aſtringit. Item in flāmationes ac ſtrāgulationes: quod miremur: cū ſi aliud animal guſtauerit

id fimum torminibus & inflationes afficiatur. Sanguis anserinus contra leporis marinos ualet: cum olei æqua portione. Item cōtra medicamenta mala omnia: asseruatur cum lemnia rubrica & spinæ albæ succo pastillorum drachmis quinq; qui in cyathis ternis aquæ bibatur. Item mustelæ catulus ut supra diximus præparatus. Coagulum quoq; agninū aduersus omnia mala medicamenta pollet. Item sanguis anatū pōticarum. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidam fœminæ anatis efficatiorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiarum uentriculus ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas. Item lac ouium calidum: præter quam iis qui buprestin aut aconitū biberint. Columbaꝝ siluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica mustela uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad alopecias tollendas: & ad pilos reddēdos: & ad lendes tollēdas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. CA. VI.

Lopecias replet fimi pecudum cinis cū oleo cyprino & melle. Itē ungulaꝝ muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) murinū fimū qđ itē muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia prius folio ficulneo asperatas. Alii sanguine muscarum utūtur. Alii decem diebus cinerē eaꝝ illinūt cū cinere chartæ uel nucum: ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brasica cinerem muscarum subiiciunt: quidā mel tantū. Nullū animal minus docile existimatur minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nubes eaꝝ ĩmolato tauro deo quē Myoden uocant extra territorium id abire. Alopecias cinis emuriū capitibus caudisq; & totius muris emendat: præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cū melle: aut coriū combustū cū pice liquida. Caput quidē eius ustum per se etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autē in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceis dicūtur omnia tanto magis ualebūt in hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus conbustæ cum radice recētis harūdinis: quæ ut una cremari possit minutatim findēda est. Itēq; myrteo oleo ꝑmixto cineres capilloꝝ defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ oīa eadem præstant. Etiā num utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidam denas uirides in. x. sextariis olei ueteris discoquūt contenti semel in mēse ungere. Pelliū uiperinarū cinis alopecias celerrime explet. Itē gallinarū fimū recens illitū. Corui ouū in æreo uase permixtū illitūq; deraso capite nigriciā capillis affert. Sed donec inarescat: oleū in ore habendū est: ne & dentes simul nigrescant: Idq; in umbra faciendū est: neq; ante triduū abluendū. Alii sanguine & cerebro eius utūtur cū uino nigro. Alii excoquūt ipsum: & nocte concubia in plūbeum uas condūt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cū pice liquida: nitro præparata cute. Caustica uis earū: cauendūq; ne exulcerent alte. Postea ad ulcera ita facta capita muriū & fel muriū & fimū cū helleboro & pipere illini iubent. Lendes tollūtur adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo: aut uernatione earū quā exuūt pota. Porrigines felle ouillo cū creta cimolia illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleæ: eæ quæ nudæ inueniūtur nondum perfecte ablato capite: & iis lapidea duritia exempta. Est aūt ea calculi latitudine: quæ alligatur: & minutæ fronti illinūtur tritæ. Item oesypū ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrum cum oleo cedrino perūcto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum in cibo sumptū uel noctuæ idem præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineatur die ac nocte pari inedia eius qui doleat euulsis collo plumis circūligatisq; uel cristis. Mustelæ cinis illitus Surculus ex nido miluí puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas iuentæ ossiculū per aurem cum ebore traiectū: uel in pellicula canina adalligatū qđ remedium pluribus sempq; prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita nō nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tōstrinarum sanguinem sistit. A cerebro uero ꝓfluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsq; earūdem alitū cū rosaceo coctus. Matutino pascētis harūdine caput ꝑcisum maxīe luna plena lineo pāno adalligāt capitis doloribus licio. Aut cæra alba frōti illinūt: & pilos caninos pāno adalligāt. Cerebrū cornicis ĩ cibo sūptū palpebras gignere dicit̄. Oesypū cū myrrha calidū penicillo illitū. Idem ꝑstare muscaꝝ: fimi quoq; murini cinerē æqs portiōib9: ut efficiat̄ dimidiū pōdus denarii ꝓmitti t̄ additis duab9 sextis denarii sextiui ut oīa oesypo illināt̄. Itē murini catuli triti ĩ uīo ueteř ad crassitudinē acopi. Pilos ĩ iis icōmodos euulsos renasci nō patit̄ fel herīacei. Ouoꝝ stelliōis liquor. Salamādræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: ul' ĩ uīo albo sole coact9 ad crassitudinē mell' ĩ æreo uase. Hirūdis pulloꝝ cinis

cum lacte titymalli spumaq; cochlearum. Glaucomata dicũt magi cerebro catuli septẽ dierum emũdari specillo dimisso in dextram partẽ si dexter oculus curetur: in sinistrã si sinister. Aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus maximũ: quibus pluma aurium modo eminet. Suffusionem oculorum canino felle malebat q̃ hyenæ curari Apollonius pitaneus cum melle. Item albugines oculorum. Murium capitum caudarũq; cinere ex melle inũctis claritatẽ uisus restitui dicũt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus. Lachrymosis oculis plurimum confert stibi. Quod quid sit dicemus in metallis. Mustelle cinis suffusionibus. Item lacertæ hirundinis ue cerebrũ. Quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum polline siue cũ thure. Sic & solatis prosunt. Viuas quoq; cremare: & cinerem earum cum melle cretico inungi caligines utilissimum est. Iumentorum oculis mẽbrana aspidis quam exuerit cum adipe eiusdem claritatẽ inũctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere addito fœniculi succo ad cyathum unum & thuris mãna: atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimum est. Medicamẽtum id echion uocatur. Fit & collyriũ e uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cũ sale quẽ lingendo claritatem oculorum consequũtur: & stomachi totiusq; corporis tempestiuitates. Hinc etiam sal pecori datur salubritatis causa: & in antidotis cõtra serpentes additur. Et attollitur. Quidam & uiperis utuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent: donec liquescat humor quattuor digitorum mensura utrinq; præcisa: exemptisq; interaneis discoquunt in aqua aut oleo sale anetho: & omnibus aut stati uescuntur: aut a pane colligunt ut sæpius utantur. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: pruritusq; etiam summæ cutis. Effectum ostendit & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime oculos inungunt. Itemq; adeps uiperinus. De felle non audacter suaseri: quæ præcipiũt: quoniam ut suo loco docuimus: non aliud est serpentium uenenum. Anguiũ adeps erugini mixtus ruptas oculorum partes sanat: & membrana siue earum senectus uernatione exuta si adfricetur claritatem oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines: suffusiones: caligies. Adeps similiter ad claritatem: Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendũ solem experiri: mixto felle cum melle attico inunguntur nubeculæ: & caligationes: suffusionesq; oculorum. Eadẽ uis & in uulturino felle est: cum porri succo & melle exiguo. Itẽ in gallinacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Item ad suffusiones oculorum maxime candidi gallinacei. Fimum quoq; gallinaceorum dũtaxat rubrum lusciosis illinendum monstrãt. Laudant & gallinæ fel: sed præcipue adipem contra pustulas in pupillis. Hoc scilicet eius rei gratia saginãt. Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixtis schisto & hematite lapidibus. Fimũ quoque earum dũtaxat candidum oleo in uetere corneisq; pyxidibus adseruant ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est pauones fimũ suũ resorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cum attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimum colũbarum ex aceto ad ægylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices: Fel anserinum sanguis anatum contusis oculis ita ut postea hysopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo põdere: per se uero ad claritatem Dorcadis Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: quod in argentea pyxide adseruari iubent. Oua perdicum in uase æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glaucomatis medentur columbarũ: turturum: palũbiũ: perdicũ sanguis oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculæ efficaciorẽ putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur: qm̃ suo calore utilior est. Super imponi oportet spleniũ e melle decoctum: lanaque succidam ex oleo & uino. Earũdem auiũ sanguis nyctalopas sanat. Et iecur ouiũ. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoque eius oculos abluere suadẽt: & medulla dolores humoresq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere p̃mittitur. Turturis fimũ albugines extenuat. Item cochlearum cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciunt. Argema ex melle oibusq; quæ supra scripta sunt sanant̃. Mel utilissimum oculis in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullũ qui ederit: negatur annis continuis lippiturus. Itẽ qui draconis caput habeat. Huiusq; adipe & melle cũ oleo ueter̃ icipiẽtes caligines discuti tradunt. Hirundinũ pullos plena luna excæcant: restitutaq; earum acie capita cõburunt̃. Hoc cinere cũ melle utunt̃ ad claritatẽ & dolores ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorum remedia assumũt. Alii.n. uiridem includũt nouo fictili ac lapillos q̃ uocantur cenidia: quæ & inguinũ tumoribus adalligari solent: nouem singulos signis signantes:

& singulos detrahunt per dies Nono emittunt lacertam. Lapillos seruant ad oculorum dolores. Alii terram substernũt lacertæ uiridi excecatæ: & una in uitreo uase annulos includũt e ferro solido uel auro: cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uitrum emissa ea annulis cõtra lippitudinem utunt. Alii capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam uiridẽ longo collo i sabulosis nascẽtem comburunt: & incipientem epiphoram inungũt. Et item glaucomata. Mustelæ etiam oculis pũctu erutis aiunt uisum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciũt. Serpẽtis oculum dextrũ adalligatũ contra epiphoras prodesse si serpẽs uiua dimittatur. Lachrymãtibus sine fine oculis cinis stellionis capitis cum stibio eximie medetur. Aranei muscarii tela: & præcipue spelũca ipsa imposita frõti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiat & imponatur. Nec is triduo se ostendat ei cui medeat neue alteruter nudis pedibus terram attigat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi dicũtur. Albugines quoq; dicitur tollere inũctione araneus cãdidus longissimis ac tenuissimis pedibus cõtritus in oleo uetere. Sed is etiam cuius crassissimũ textum est in cõtignationibus fere adalligatus pãno epiphoras sanare tradit. Scarabei uiridis natura cõtuentiũ uisum exacuit. Itaq; gẽmarum sculptores contuitu eo͡x acquiescũt. Aures purgat fel pecudis cũ melle. Caniniq; lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatẽ adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidã adiiciũt succũ cepæ & alii pari modo. Vtuntur & per se ouis formica͡x. Nanq; & huic animali est medicina: constatq; ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoq; & oium auium adeps præparatur: exẽptisq; uenis oĩbus patina noua fictili operta in sole: subdita aqua feruẽti liquatur. Siccaturq; lineis saccis in fictili nouo repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Murium cinis cum melle instillatus: aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps anserinus cum cepæ succo. Gliris detracta pelle: intestinisq; exẽptis decoquit melle in uase nouo. Sed medici malũt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundant: item ex arboribus rubri cũ oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medẽtur. Lacerti inueterati in os pendẽtis addito sale contusi & ab ictu læsas aures sanant. Efficacissime aũt ferrugineas maculas habẽtes. Lineis etiam per caudam distinctæ. Millepeda: ab aliis cẽtipeda aut multipeda dicta: animal est e uermibus terræ pilosum multis pedibus arcuatim repens tactuq; contrahẽs se: oniscon græci uocant: alii tilon. Efficaciter sanat aurium dolores in cortice punici mali decoctum cum porri succo. Addunt & rosaceũ & in alteram aurem infundũt illam autẽ quæ non arcuatur sepa græci uocant: alii scolopendram minorem pernitiosamque. Cochleæ quæ sunt in usu cibi cum mirrha aut thuris polline apposite. Item minutæ & latæ fracturis aurium illinũtur cũ melle. Senectus serpentium feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto cõtra omnia quidem uitia efficax: sed contra grauiolentiam præcipue. Aut si purulẽtæ sunt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo: aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana nõ prodest: nec imbre perfusa: ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo: aut per se in lana uel cum croco. Auribus prodest grillus cum sua terra effossus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet. Nigidius: maiorem magi: quoniam retro ambulet: terramque terebret: stridat noctibus. Venantur eum formicæ circunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ effiato prius puluere ne sese condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinarum quoq; adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auellatur. Hanc tritã una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint post paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal: fieriue uermiculum. Alii binas terna suei oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribũt: & tritas i liteolo imponi cõtusis. Hoc quoq; aĩal inter pudẽda est. Sed pp ammirationẽ naturæ priscorũque curã totum in hoc loco explicandũ. Plura earum genera fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alte͡x genus Myloecon appellauere circa molas fere nascẽs. Has capite detracto attritas lepras sanasse Musa & pictõ in exẽplis reliquerũt. Tertiũ genus & odoris tedio inuisum exacuta clune cũ pissileo sanare ulcera tradũt alias i sanabilia. Strumas panos diebus .xxi. ĩpositas: pcussa: cõtusa: cacoethe: scabiẽ: furũculosq; detractis pedibus & pẽnis. Nos hæc ẽt auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio & orthopnoicis restitisse tradit cũ resina & melle. Tm̃ ptãtis hẽt ars ea pro medicamẽto dandi quicquid uelit. Humanissimi eo͡x cinerem crematorum reseruã

dum ad hos usus in cornea pyride cēsuere. Aut tritas clysteribus infundēdas orthopnoicis: aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere cōstat. Mel utilissimū auribus quoq; est ī quo apes emortuæ sunt. Parotidas cōprimi columbinū stercus uel p se uel cū farina hordeacea aut auenacea. Noctuæq; cerebrū uel iecur cū oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ tertia illita. Grilli siue illiti siue adalligati. At reliqua morbo℞ genera medicinasq; ex iisdē animalibus aut eiusdē generis sequēti dicemus uolumine.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX. PRAEFATIO.

De origine magicæ artis: quando & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: & reliquæ ex animalibus medicinæ. CA. I.

Agicas uanitates sæpiusqdē āncedētis opis parte ubicūq; causæ locusq; poscebant: coarguimus. Detegemus ēt nunc in paucis. Tamē digna res est de qua plura dicātur: uel eo ipso quo fraudulētissima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimisque sæculis ualuit. Auctoritatē ei maximā fuisse nemo mireť: quandoquidē sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mētis complexa in unā se redegit. Natā primū est medicina nemo dubitat: ac spē salutari irrepsisse uelut altiorē sanctiorēq; q̄ medicinā ita blādissimis desideratissimisque ꝑmissis addidisse uires religionis: ad quas maxie etiānum caligat humanū genus. Atque ut hoc quoque suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo nō auido futura de sese sciēdi: atque ea e cælo uerissime peti credēte. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tātum fastigii adoleuit: ut hodieque ēt in magna pte gētium ꝑualeat: & ī oriēte regum legibus imperet. Sine dubio illic orta in ꝑside a Zoroastre ut iter auctores conuenit. Sed utrū unus hic tātum fuerit: an postea & alius nō satis cōstat. Eudoxus qui inter sapiētiæ sectas clarissimā utilissimāq; eā intelligi uoluit. zoroastrē hunc sex millibus anno℞ āñ Platonis mortē fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui đ tota ea arte diligētissime scribit: & uicies cētum millia uersuū a Zoroastre cōdita indicibus quoq; uoluminū eius positis explanauit. Etiā præceptorē a quo institutū diceret tradidit Agonacē. Ipsum uero quinq; millibus annorū āñ troianū bellū fuisse. Mi℞ hoc in primis: durasse memoriā artēq; tam longo æuo cōmentariis nō intercidētibus. præterea nec claris nec cōtinuis successionibus custoditā. Istos.n.qsq; cōi auditu saltē cognitos habet: qui soli cognominātur. Apuso℞ & zaratū medos: babyloniūq; Marmaridiū: & arabē Hippocū: assiriū uero zarmocenidā: quo℞ nulla extāt monumēta. Maxime tñ mirum ēst in bello troiano tantū de ea arte silētium fuisse Homero: tātūque opis ex eadē i Vlyxis erroribus: adeo ut totū opus nō aliūde cōstet. Siquidē prothea & sirenū cantus apud eū non aliter intelligi uolunt. Circē utiq; & infero℞ euocationē solum hac agi. Nec postea quisquā dixit: quonā modo uenisset telmessum religiosissimā urbē: quādo trāsisset ad thessalas urbes: quarū cognomē diu optinuit in nostro orbe alienæ gētis. Troianis itaq; tpibus quom Chironis medicinis contēta esset: solo Marte fulminānte. Miror equidē illis populis famā eius in tantum adhæsisse ut Menāder quoq; lrātum subtilitatibus pitus in eadē telmesso genitus thessalā cognominarit fabulam complexam ambages fœmina℞ detrahētium lunā. Orphea putarē e ꝑpinquo primū intulisse ad uicinas usq; supstitiones: ac medicinæ profectum: si nō ex persis esset uis tota: in thraciāque magice delata fuisset. Primus q̄ extet: ut equidē inuenio cōmētatus de ea erat Hosthanes. Xersem regē ꝑsarum bello: quod is gratiæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portētosæ asꝑsisse obiter interfecto quacūque cōmeauerat mūdo. Diligētiores pauloante hūc ponūt zoroastrem aliū procōnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiē non auiditatē modo scientiæ eius græco℞ populos egit. Quāquam aiaduertam summā lrārum claritatem gloriāque ex ea sciētia antiquitus & pene semp petitam. Certe pythagoras. Empedocles: Democritus Plato ad hāc discēdam nauigauere: exiliis uerius q̄ peregrinationibus susceptis. Hāc reuersi prædicauere: hanc in archanis habuere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanū e phœnice illustrauit uoluminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplia eo℞ edi

tis. Quæ recepta ab aliis hoium atq; transisse per memoriam æque ac nihil i uita mirádū est. In tm̄ fides istis fasq; omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo probant hæc eius opera esse ifi- cientur. Sed frustra. Hunc. n. maxime affixisse animis eā dulcedinem cōstat. Plenūq; miraculi & hoc pariter utrasq; artes effloruisse. medicinā dico: magicenq;: eadē ætate illam Hippocratē: hác Democrito illustrantibus circa pelopōnesiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecētesimo urbis nostræ anno. Est & alia magices factio a Mose etiānū: & Lotopea iudæis pendens: sed mul tis milibus annoꝝ post zoroastrem. Tanto recentior est cypria. Non leuem & Alexandri magni temporibus auctoritatē addidit professione secundus Hosthanes comitatu eius exornatus. Pla- neq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaq; & apud italas gētes uestigia eius in. xii. tabulis nostris aliisq; argumentis: quæ priori uolumine exposui. Dc. lvii. demum āno urbis Gn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Crasso cōss. senatusconsultū factū est: ne homo imolare tur: paláq; in tēpus siluit sacri ꝓdigiosi celebratio. Gallias utiq; possedit & quidē ad nostram me moriā. Nāq; Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eoꝝ: & hoc genus uatū medicorūq;. Quid ipsæ ego hanc memorē artem oceanum quoq; transgressam: & ad naturæ inane peruectā in britániam: quæ hodie eam attonite celebrat tantis cerimoniis: ut dedisse persis uideri possit. Adeo ista toto mundo consensere q̄q̄ discordi & sibi ignoto. Non satis extimari potest: quantū romanis debeatur: qui sustulere monstra: in quibus hominē occidere religiosissimum erat: man di uero etiam saluberrimum. Vt narrauit Hosthanes.

De spēbus magicæ artis: & Neronis: & magoꝝ detestatio. CA. II.

SPeties eius plures sunt: nanq; & ex aqua: & a sphæris: & ex aere: & stellis: & lucernis ac peluibus: securibusq;: & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbraꝝ: infe- rorumq; colloquia. Quæ oia ætate nostra princeps Nero uana falsaq; cōperit. Quip- pe non citharæ tragiciq; cātus libido illi maior fuit. Fortuna reꝝ humanaꝝ summa gestiente in profundis animi uitiis: primūq; imperare diis concupiuit: nec quicq̄ generosius uo- luit. Nemo unq̄ ulli artiū ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: nō uires: non discēdi inge nium aliaq; non patiente mūdo. Immensum & indubitatū exemplum est falsæ artis: quam dere liquit Nero. Vtinamq; inferos potius & quoscūq; de suspitionibus suis deos consuluisset q̄ lupa naribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet ferique ritus: non mitiora q̄ cogitationes eius fuissent. Sæuius sic nos repleuit umbris. Sūt quædam ma gis perfugia ueluti lentiginem habētibus non obsequi numina ut cerni non possint. Forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberꝝ erat. Pecudes uero quibus non nisi ater colos esset: facile. Nam hoiem immolare ēt gratissimū. Magus ad eū Tiridates uenerat: ar- meniacum de se triumphum afferens: & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerat: qm̄ expuere in maria: aliisque mortalium necessitatibus uiolare naturam eā fas non putant. Magos secū ad- duxerat. Magicis ēt cœnis eum initiauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipe re artem ualuit. Proinde autem ita persuasum sit intestabilem: irritam: inanē esse habentem tm̄ quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat aliquis q̄ sint mentiti ueteres magi cū adolescentibus nobis uisus Appion grāmaticæ artis prodiderit cynoce phaliā herbam quæ in ægypto uocaretur osirites diuinā & cōtrā oīa ueneficia. Sed si ea erueret: statim eum qui eruisset mori. Seque euocasse umbras ad percōtandū Homerū: qua in patria q; busque parentibus genitus esset. Non tamen ausus profiteri qd sibi respondisse diceret.

[Margin: uel diuinia]

[Margin: Iosephus uel i iudæa]

De talpis: & reliquæ medicinæ ꝑ morbos digestæ in animalibus: quorum genera placida sunt aut feræ. CA. III.

PEculiare uanitatis sit argumentū: q̄ aialium cunctoꝝ talpas maxime mirant: tot mo dis a reꝝ natura dānatas cæcitatis ꝑpetuæ tenebris etiānū altis defossas: sepultisq; si- miles. Nullis æque credūt extis. Nullū religiōis capacius iudicāt aial. Vt si qs cor eius recēs palpitāsq; deuorarit: diuinatiōis & reꝝ efficiendaꝝ euētus ꝑmittāt. Dēte talpæ uiuæ exēpto sanari dētiū dolores adalligato affirmāt. Cætera ex eo aiali placita eoꝝ suis redde- mus locis. Nec qcq̄ ꝑbabilius iueniret q̄ muris aranei morsibus aduersari eas: qm̄ & terrā (ut di ximus) orbitis depssam auersant. Cæteꝝ dentiū doloribus (ut iidem narrāt) medetur canum q rabiē pferunt: capitū crematoꝝ cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio p aurē cuius e par- te doleāt. Caninus dens sinister maximus circūscarificato eo q doleat: aut dracōis os e spina. Itē enydridis. Est aūt serpēs masculus & albus. Huius maximo dente circūscarificāt. At i superiore dolore duos superiores adalligāt: e diuerso inferiores. Huius adipe pungūt: q crocodillū captāt

Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena ex emptis:ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes.Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle.Fit eodem modo & dentifriciū e caninis dētibus. Cinis e murino fimo inditus:uel iecur lacertarū aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habetur. Suntq; inter eos qui murem bis in mense iubeant mandi:doloresque ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo infusiq; auriculæ:cuius e parte doleant præstant leuamentum.Eorundem cinis exesis dētibus cōiectus ex facili cadere eos cogit.Integros dolentes illitus iuuat.Comburi autem oportet in testa.Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti:ita ut colluantur dentes.Is quoq; uermiculus qui in herba quæ Veneris labrum appellatur: inuenitur canis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum myrrha a gingiuis prodest. Serpentis cū sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ neruationis membrana cum oleo tædæque resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui thus & rosaceum.Eademque cauis indita:ut sine molestia cadāt:præstat. Vanum esse arbitror canis ortu angues cauda mebranam exuere:quoniam neutrū in italia uisum est.Multoque minus credibile ī tepidis regionibus tam sero exui.Hanc autem uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt.Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneū animal ipsum sinistra manu captum tritumq; in rosaceo:& in aurem infusum:cuius a parte doleat prodesse arbitrēt.Ossiculis gallinaȝ in pariete seruatis fistula salua adacto dēte uel gingiua scarificata:proiectoque ossiculo statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato: uel passerum cum oleo calfacto & proximæ auriculæ iufuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematoȝ cinerem ex aceto infricare.

Quomō cōmēdetur os:contra maculas faciei & ad faucium uitia. CA. IIII.

Oris saporem mendari affirmant murino cinere cum melle: si fricentur dentes.Admiscent quidam marathri radices. Penna uulturis. si scalpantur dentes acidum halitū faciūt.Hoc idem histricis pinna fecisse:ad firmitatē pertinet.Linguæ ulcera & labrorū hirūdines in mulso decoctæ sanāt.Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypū cum galla araneoȝ telæ cādidæ:& q̄ ītra bulbos paruæ texunť.Si feruētia os intus exusserit:lacte canino statim sanabuntur.Maculas in facie oesypū cum melle corsico:quod asperrimum habetur extenuat.Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere:Quidam & buryȝ addūt. Si uero uitiligines sint:fel caninū prius acu cōpunctas. Liuentia & suggillata pulmones arietū pecudūque in tenues consecti membranas calidi impositi:uel colūbinum fimū.Curem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit.Lichenas & murino fimo ex aceto illinūt:& cinere herinacei ex oleo.In hac curatione prius nitro ex aceto faciē foueri præcipiunt.Tollit ex facie uitia & cochlearum:quæ latæ & minutæ passim inueniuntur cū melle cinis.Omnium quidem cochleaȝ cinis spissat:calfacit.smectica ui.Et ideo causticis commiscetur psorisque:& lepris:& lentigini illinitur.Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur.Buprestis animal est rarum in italia:simillimum scarabeo longipedi.Fallit īter herbas bouem maxime:unde & nomen inuenit deuoratūque tacto felle:ita inflāmat:ut rumpat. Hæc cū hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui:ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cū chamæleonis albæ:quam herbam esse diximus:radice & cedria tritus contentusque brassica lepras sanat.itē pedes locustarum cū seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū cepa tritus & subactus utilissimū & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ.Præcipue tamē faciē purgat: atque erugat cygni adeps.Stigmata delentur columbino fimo ex aceto.Grauedinem inuenio finiri: si quis nares murinas osculetur. Vua & fauciū dolor mitigatur fimo agnoȝ priusq̄ herbā gustauerint in umbra arefacto.Vua succo cochleæ acu transfossæ illita:ut cochlea ipsa in fumo suspendatur.Hirundinum cinere cum melle.Sic & tonsillis succurritur. Tōsillas & fauces lactis ouilli gargarissatio adiuuat.Multipeda trita.Fimum columbinum cum passo gargarissatum et cum fico arida:ac nitro impositum:extra asperitatem faucium:& distillationes leniūt. Cochleæ coqui debent in lacte.demptoq; tantum terreno cōteri & in passo dari potui.Sūt q astypaleicas efficacissimas putent:& in iis smegma earū.Lenit & gryllus infricatus. Aut si quis manibus quibus eum contriuerit:tonsillas attingat.Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissime succurritur.Cerebro noctuæ cinere hirūdinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor ē Oui-

dius poeta. Sed efficatiores ad oĩa quæ ex hirundinibus monſtrantur: pulli ſilueſtrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamen efficaciſſime ripariarũ pulli. Ita uocát in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuſcunq; hirundinis pullum edendum cenſent: ne toto ãno metuatur id malũ. Strangulatos cum ſanguine comburunt in uaſe: & cinerem cũ pane aut potu dant. Quidam & muſtellæ cineres pari modo ãmiſcent. Sic & ad ſtrumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In ſale quoq; ſeruatæ hirundines ad anginã una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficaciſſimũ putant. Alii. xxi. tritas in aquæ mulſæ hemina dari p harundinẽ: quoniã dentibus tactis nihil proſunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctũ: ſi bibatur is loquor: remedio eſſe. Et corrigiam caninã ter collo circũdatã. Fimũ columbinũ uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opyſthotono ex milui nido ſurculus uitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad ſtrumas exulceratas: ad humeroꝝ & præcordioꝝ dolores. CA. V.

STrumis exulceratis muſtelæ ſanguis. Ipſa decocta in uino: non tamẽ ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptã idem efficere. Vel cineri eius ſarmentis cõbuſtæ miſcetur axungia. Lacertus uiridis adalligatur. Poſt dies. xxx. oportet alium adalligari. Quidã cor eius in argento uaſculo ſeruant. Ad fœminarum ſtrumas ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinunť: maxime quæ frutetis adhærent. Itẽ cinis aſpidũ cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo. Itẽ anguium cinis ex oleo illitus: uel cũ cæra. Ediſſe quoq; eos medios abſciſis utrinq; extremis artubus aduerſus ſtrumas ꝓdeſt. Vel cinerem bibiſſe in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter duas orbitas occiſoꝝ. Et gryllũ illinire cũ ſua terra defoſſum ſuadẽt. Item fimum columbaꝝ per ſeſe cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiuſdẽ contritum inter manus illinunt: & triduo non abluunt. Dexterum quoq; pedem eius remedio eſſe ſtrumis affirmant. Alii præcidunt caput: & cũ terra a talpis excitata tuſum digerunt in paſtillos pyxide ſtagneã: & utunť ad oĩa quæ intumeſcunt: & quæ apoſtemata uocant: quæq; in ceruice ſunt. Veſciq; ſuilla tunc uetant. Tauri uocanť ſcarabei terreſtres Rhicino ſimiles: nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoq; terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus uitiis: & podagris. Triduo non abluunt: prodeſtq; hæc medicina in annũ. Omniaq; his aſcribũt: quæ nos in gryllis rettulimus. Quidam & a formicis terra egeſta ſic utuntur. Alii uermes terrenos totidẽ: quot ſunt ſtrumæ: adalligant: pariterq; cum iis areſcunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidunt: ut diximus. Dein mediam comburũt: Dein cinerem eũ dant bibendũ ter ſeptenis diebus quantum præhenditur ternis digitis. Sic ſtrumis medenť. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præligata infra caput uipera pepẽderat: donec exanimaretur. Et millepedis utunť addita reſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento oĩa apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtelæ cinis cum cæra medetur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris infricata præſtant. Item mangonibus: ut lanugo tardior ſit pubeſcentiũ ſanguine e teſticulis agnorum qui caſtrantur. Qui euulſis pilis illitus & contra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quoꝝ & dolore cuiuſcunq; partis ſi catulus lactens admoueatur: apprimaturq; iis partibus: tranſire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato ꝑfuſoq; uino dephendi uitiato uiſcere illo qď doluerit hoĩs & obrui aliis religio eſt. Ii quoq; quos meliteos uocamus: ſtomachi dolorem ſedant applicati ſæpius. Tranſireq; morbos ægritudine eorum intelligitur: plerunq; & morte.

De pulmonũ uitiis iecoris & ſanguinis reiectionibus. CA. VI.

PVlmonum uitiis medenť & mures: maxime africani detracta cute in oleo & ſale decocti: atq; in cibo ſumpti. Eadẽ res & purulẽtis uel cruentis excreationibus medeť. Præcipue uero cochlearum cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore eaꝝ oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atq; ita e uino garoq; ſumi: ꝑcipue africanas. Nuper hoc cõpertũ plurimis ꝓdeſſe. Id quoq; obſeruãt: ut numero impari ſumant. Virus tñ eaꝝ grauitatẽ halitus facit. Proſunt & ſanguinẽ excreãtibus dẽpta teſta tritæ in aquæ potu. Laudatiſſimæ aũt ſunt africanæ ex iis ſolitanæ. Ex iis olitanæ: aſtypaleicæ. Siculæ modicæ: qm̃ magnitudo duras facit: & ſine ſucco. Balearicæ: quas cauaticas uocant: qm̃ in ſpelũcis naſcunť. Laudatæ & ex inſulis capreaꝝ. Nullæ eaꝝ aũt cibis gratæ: neq; ueteres: neq; recentes. Fluuiales & albæ uirus habẽt: nec nõ ſilueſtres: ſtomacho inutiles: aluũ ſoluũt. Itẽ oẽs minutæ. Contra marinæ ſtomacho utiliores. Efficaciſſimæ tñ in dolore ſtomachi. Laudatio

res tradunť:quæcũq; uiuæ cũ aceto deuoratæ.Præterea ſunt quæ aceratæ uocanť late multi fariáq; naſcētes: de quaꝝ uſu ſuis dicemus locis.Gallinaceoꝝ uentris mēbrana inueterata & inſpſa potiõi diſtillationes pectoris:& humidã tuſſim:uel recẽs toſta lenit.Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus:ſi ſorbeanť:tuſſim ſedãt. Diſtillatio nes ſedat & canina cutis cuilibet digito circũdata.Iure pecudũ ſtomachus recreať.Iocineꝝ doloribus medeť muſtela ſilueſtris ĩ cibo ſumpta:uel iocinera eius.Itẽ uipa porcelli mõ inaſſata.Suſpirioſis multipedæ ita ut ter ſeptenæ ĩ attico melle diluanť:& p harũdinẽ bibanť.Omne.n.uas eaꝝ nigreſcit cõtactu.Quidã torrẽt ex iis ſextariũ in patina donec cãdidæ fiãt.Tũc mel ĩmiſcẽt.Alii centipedam necãt:& ex aqua calida dari iubẽt.Cochleæ in cibos:iis quos linqt aĩus:aut quoꝝ alienať mẽs: aut qbus uertigines fiũt:ex paſſi cyathis tribus ſingulæ cõtritæ cũ ſua teſta & calefactæ in potu datæ diebus plurimũ nouẽ.Aliqui ſingulas prĩo die dedere: ſequẽti binas:tertio ternas: qrto duas:quinto unam.Sic & ſuſpiria emendãt:& uomicas.Eſſe aĩal locuſtæ ſimile ſine pennis: qď tryxalis græce uocať:latinũ nomẽ nõ hẽt.Aliqui arbitranť auctores nec pauciores hoc eẽ qď gryllus uoceť.Ex iis uiginti torreri iubẽt:ac bibi emulſa cõtra orthopnoeneas:ſanguinẽq; expuẽtibus.Eſt q cochleis illotis qbuſdã ꝓtropũ infundat:uel marinã aquã: ita decoquat: & ĩ cibo ſumat:aut ſi tritæ cũ teſtis ſuis ſumãť cũ protropo.Sic & tuſſi medenť:ac uomicas priuatim ſanãt melle in quo apes ſint emortuæ.Sanguinẽ reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis cõbuſtus:adiecto flore mali punici ex parte dimidia.Itẽ cotoneoꝝ liliorũq; iiſdẽ portionibus potus mane atq; ueſperi in uino ſi febris abſit.Si minus:ex aqua in qua cotonea decocta ſunt. Pecudis lyen recens magicis pceptis ſuper dolentẽ lyenem extendiť: dicẽte eo q medeať lyeni ſe remediũ facere.Poſt hæc iubẽt eũ in pariete dormitorii eius tectoue ĩcludi:& obſignari annulo ter:nouieſq; carmẽ dici.Caninus ſi uiuẽti eximať:& in cibo ſumať: liberat eo uitio. Quidã recentẽ ſuperilligãt.Alii duoꝝ dieꝝ catuli ex aceto ſcyllitico dant ignorãti fel:uel herinacei lyenem:Itẽ cochleaꝝ cinerem cũ ſemine lini & urticæ addito melle:donec pſanet.Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculũ dormitorii eius:cui medeť ſuſpenſa:ut egrediens reuertenſq; attingat manu. Cinis e capite bubonis cũ unguento. Mel in quo apes ſunt emortuæ.Araneus & maxime qui lycos uocať. Vpupæ cor.in lateris doloribus laudatur:& cochleaꝝ cinis in ptiſana decoctaꝝ:quæ & per ſe illinunť. Canis rabioſi caluariæ cinis potioni inſpergiť.Lumboꝝ dolori ſtellio trãſmarinus capite ablato & inteſtinus decoctus in uino cũ papaueris nigri denarii põdere dimidio eo ſucco bibitur. Lacertæ uirides deciſis pedibꝫ & capite ĩ cibo ſumunť.Cochleæ tres cõtritæ cũ teſtis ſuis atq; ĩ uino decoctæ cũ piperis granis.xv.Aqlæ pedes euellũt ĩ aduerſum a ſuffragine:ita ut dexter dexteræ ptis doloribꝫ adalligeť:ſiniſter leuæ.Multipeda quoq; ẽt quã oniſcõ appellauimꝰ medeť denarii põdere ex uino cyathis duobus pota.Vermen terrenũ catillo ligneo ante fiſſo & ferro uicto impoſitum aqua excepta perfundere & defodere:unde effoderis magi iubent:mox aquam bibere catillo: mire id ꝓdeſſe iſchiadicis:affirmantes.

uel ferreo iunco

Ad dyſentericos & uentris mala remedia. CA. VII.

DYſentericos recreant ſemina pecudũ decocta cũ lini ſemine aqua pota.Caſeus ouillus uetus.Seuũ ouium decoctũ ĩ uino auſtero.Hoc & ileo medeť.Et tuſſi ueteri.Dyſentericis ſtellio trãſmarinus ablatis ĩteſtinis & capite pedibuſq; ac cute decoctuſq; & in cibo ſumptus Cochleæ duæ cũ ouo utraq; cũ putamine contritæ: atq; in uaſe nouo addito ſale & paſſi cyathis duobus:aut palmaꝝ ſucco & aquæ cyathis tribus ſubferuefactis & in potu datis.Proſunt & cõbuſtæ ut cinis eaꝝ bibatur in uino addito reſinæ momento.Cochleæ nudæ de qbus diximus in africa maxime inueniunť:utiliſſimæ dyſentericis.Quinæ combuſtæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite:aut quolibet auſtero cũ pari mõ calidæ.Quidam oĩbus africanis ita utunť. Alii totidẽ africanas:uel latas infundunt potius.Et ſi maior fluctio ſit:addunt acaciã fabæ magnitudine.Senectus anguiũ dyſentericis:& tanaſmis in ſtagneo uaſe dequoquiť cũ roſaceo: Vel ſi in alio cũ ſtagno illiniť.Ius e gallinaceo iiſdẽ medeť:ſed ueteris gallinacei uehementius.Salſum ius aluum cit.Membrana gallinaꝝ toſta & data in oleo ac ſale cæliacorum dolores mulcet.Abſtinere autem frugibus ante & gallinam & hominem oportet.Fimum columbinum toſtum potumque.Caro palumbi ĩ aceto decocta dyſentericis & cæliacis medeť.Turdus inaſſatus cum myrti baccis dyſentericis.Item merulæ.Item medetur mel in quo ſint ĩmortuæ apes decoctum.Grauiſſimum uitium Apuleios appellatur.Huic reſiſti aiũt diſcerpti ueſpertilionis

uel Ileos

sanguine. Etiã illito uẽtre subuenire. Sistit aluũ & cochlea sicut diximus i suspiriosis tẽpata. Itẽ cinis eaꝝ q̃ uiuæ crematæ sint potus ex uino austero. Gallinaceoꝝ iecur assum cũ uentriculi membrana: quæ abiici solet inueterata: ãmixto papaueris succo. Alii recentẽ torrẽt ex uino bibẽdam. Ius ꝑdicũ & ꝑ se uẽtriculus cõtritus ex uino nigro. Item palũbus ferus & e posca decoctus. Lyen pecudis tostus & in uino tritus. Fimũ colũbinũ cũ melle illitũ. Ossifragi uẽter arefactus & potus iis qui cibos nõ conficiunt: utilissimus: uel si manu tm̃ teneant capiẽtes cibum. Quidãq; adalligant ex hac cã: sed cõtinuare nõ debẽt. Maciem enim facit. Sistit & anatũ masculaꝝ sanguis. Inflationem discutit cochleaꝝ cibus. Tormina sanat lyen ouiũ tostus: atq; e uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus. Apodes ex uino. Cinis ibidis sine pẽnis crematæ potus. Quod ꝑtereã traditur in torminibus. Mirum est anate appõsita uẽtri transire morbum: anatẽque emori. Tormina & melle curãtur in quo sunt apes ĩmortuæ decocto. Coli uitium efficacissime sanatur ab aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cũ plumis exuri iubẽt: conterique in cinerem: bibiq; ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor eius adalligari femini. Alii recens repensq; adhuc deuorari. Cõsularis asꝑnatum domus est: in qua alter e fratribus colo liberatus est aue hac in cibo sumpta: & corde eius in ermilla aurea ĩcluso: alter sacrificio quodã facto crudis laterculis ad formã camini: atq; ut sacꝝ peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinũ mirabili natura oĩa deuorata cõficienti. Huius partem extremã adalligatã prodesse cõtra colũ cõstat. Sunt occulti interaneoꝝ morbi: de quibus miꝝ ꝑdit. Si catuli priusq̃ uideant applicent triduo stomacho maxime ac pectori: & ex ore ægri suctũ lactis accipiãt transire uim morbi: postremo exanimari: dissectisq; palam fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre in totũ annũ caueri dolorẽ tradunt. Aut in dolore si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos: & uesicæ dolores testiũq;: & unguinum tumores: & ad panos. CA. VIII.

MVrino fimo cõtra calculos illinire uentrem prodest. Herinacei carnem iucundã esse aiunt: si capite percusso uno ictu interficiat priusq̃ in se urinã reddat. Eos qui carnem ederit strãguriæ morbũ cõtrahere minime posse. Hæc caro ad hũc modũ occisa stillicidia uesicæ emẽdat. Itẽ suffitus ex eodẽ. Quod si urinã i se reddiderit: eos q̃ carnẽ ederit: strãguriæ morbũ ꝯtrahere tradit. Iubẽt & uermes terrenos bibi ex uino aut passo ad cõminuẽdos calculos: uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Easdẽ exẽptis testis tritisq; tres i uini cyathis bibi: sequẽti die duas: tertia die unã: ut stillicidia urinæ emẽdẽt. Testaꝝ uero inaniũ cinere ad calculos pellẽdos. Itẽ hydri iecur bibi. Vel cinerẽ scorpionũ in pane sumi. Vel si quis cũ locusta edit. Lapillos q̃ in galliaceoꝝ uesica: aut in palũbiũ uentriculo inueniãtur conteri: & potioni inspergi. Item membranam e uentriculo gallinacei aridã: uel si recẽs sit tostam. Fimum quoq; palumbium in faba sumi contra calculos & alias difficultates uesicæ. Siır plumarum cinerem palumbinum ferorum ex aceto mulso. Et intestinoꝝ ex iis cinerem cochleatibus tribus e nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi uẽtrem arefactum. Turturis fimum in mulso decoctum: uel ipsius decoctæ ius. Turdos quoq; edisse cum baccis myrti prodest urinæ. Cicadas tostas in patellis. Millepedam oniscon bibisse. Et in uesicæ doloribus decoctum agninoꝝ pedum. Aluum cit & gallinaceorum decoctum ius: & acria mollit. Cit & hirundinũ fimũ adiecto melle subditum. Sedis uitiis efficacissima sunt oesypum. Quidam adiiciunt pompholigen: & rosaceum. Canini capitis cinis senecta serpẽtis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo. Aiuntq; inuentum Aesculapii esse. Et eodẽ uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui succus cochleaꝝ pũctis euocatus irrita depellit. Attritis medet cinis muris siluatici cum melle ul herinacei: uel uespertilionis. Et anserinus cum cerebro & alumine & oesypo. Fimũ colũbinũ cũ melle. Condylomatis priuatĩ araneus dẽpto capite pedibusq; infricatus. Ne acria perurãt: adeps anserinus cũ cæra punica cærusa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hemorrhoidas sanare dicunt. Ischiadicis cochleas crudas tritas cũ uino amineo & pipere potu ꝓdesse dicunt. Lacertã uiridẽ in cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & stellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis cõuulsis fel ouium cũ lacte mulierum. Verẽdoꝝ formicationibus uerrucisq; medet arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uelleꝝ eius uel sordidoꝝ cinis ex aqua. Seuũ ex omẽto pecudis & ꝑcipue a renibus ãmixto cinere pumicis ex sale. Lana succida ex aq̃ frigida. Carnes pecudis cõbustæ ex aqua. Mulæ ungulaꝝ cinis. Dẽtis caballini cõtusi fa-

rina inſperſa. Teſtibus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter: ſpumā cochleaꝝ illitā remedio eſſe tradūt. Tetris ibi ulceribus & manantibus auxiliant canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ paruæ cōtritæ ex aceto uel cinis eius. Mel in quo apes ſunt emortuæ cū reſina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cū thuris polline & ouoꝝ albo. xxxq; die reſoluunt. Aliqui ꝓ thure bulbū āmiſcēt. Hydrocœlicis ſtelliones mire prodeſſe tradunt capite pedibus īteraneiſq; dēptis: reliquū corpus iaſſatū. In cibo id ſæpius dat. Sicut ad urinæ icontinētiā. Caninū adipem cū alumine ſciſſo fabæ magnitudine. Cochleas africanas cū ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerū trium linguas iaſſatas ī cibo huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuū pecudū cū ſale toſto. Murinū fimū ammixto thuris polline: & ſādaraca īpoſita diſcutit. Lacertæ cinis: & ipſa diuiſa īpoſita. Itē multipeda cōtrita: āmixta reſina terebīthina ex parte tertia. Quidā & ſinopidē āmiſcent: cochleæ cōtuſæ & per ſe cinis inaniū cochlearū cæræ mixtus diſcuſſoriā uim hēt. Fimū colūbarū ꝑ ſeſe: uel cū farina hordeacea: aut auenacea illitū. Cantharides mixta calce panos ſcalpelli uice auferunt. Inguinū tumorē cochleæ minutæ cū melle illitæ leniūt. Varices ne naſcant: lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinūtur.

Ad podagras: et articuloꝝ dolores. CA. IX.

Podagras lenit oeſypū cū lacte mulieris & cæruſſa. Fimū pecudū qđ liquidū reddūt. Pulmones pecudū. Fel arietis cū ſeuo muris diſſecti impoſiti. Sanguis muſtelæ cum plātagīe illitus & uiuæ cōbuſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi pēna illinat. Vel ſi cæra & roſaceū āmiſceat fel caninū ita ne manu atīgatur: ſed pēna illinat. Fimū gallinarū: uermiū terréoꝝ cinis cū melle: ita ut tertio die ſoluāt. Alii ex aqua illinire malūt. Alii ipſo aceto mēſura cū mellis cyathis tribus: pedibus ante roſaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articuloꝝ dolores. Bibuntur aūt binæ in uino tritæ. Eædem illinūtur cū helxines herbæ ſucco. Quidā ex aceto intriuiſſe cōtenti ſunt ſale. Quidā ſale cū uipera crematis in olla noua & ſæpius ſumptis aiūt podagra liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant: ſi inueterato tritoq; quantū tres digiti capiant bibat ex aqua. Aut ſi pedes ſanguinē cum urtica uel pēnis eoꝝ cum primū naſcent: tritis cū urtica. Quin & fimus eoꝝ articularibus doloribus illinitur. Item cinis muſtelæ aut cochleaꝝ & cū amylo uel tragacantho. Incuſſos articulos aranei telæ cōmodiſſime curant. Sunt q cinere eaꝝ uti malint ſicut fimi colūbini cinere: cū polenta & uino albo. Articulis luxatis ꝑſentaneū eſt & ſeuū pecudis cū cinere & capillo mulieꝝ. Pernionibus quoq; imponit ſeuū pecudū cū alumine. Canini capitis cinis aut fimū muriū. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricē perducunt: uel gryllorū crematoꝝ fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cū melle. Vermiū quoq; terrenoꝝ cū oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ īueniunt. Vlcera oīa pedum ſanat cinis eaꝝ quæ uiuæ combuſtæ ſint. Fimiq; gallinacei cinis exulcerationes colūbini fimi cinis ex oleo. Attritus ēt calciamētoꝝ ueteris ſoleæ cremat æ cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubleuat. Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominū & iumentoꝝ pedes ſublitus ſanat. Clauos pedū urina muli mulæue cū luto ſuo illita. Fimū ouiū. Iecur lacertæ uiridis uel ſanguis: flocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stelliōis caput cū uiticis pari modo tritum ex oleo. Fimū colūbinū decoctū ex aceto. Verrucas uero oīum geneꝝ urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra. Fimū ouiū. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel. Caput lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Mēbrana ſenectutis anguiū. Fimū gallinaceū cū oleo & nitro. Cantharides uua taminia intritæ exedūt. Sed ita eroſas aliis quæ ad perſananda ulcera monſtrauimus curari oportet.

Remedia aduerſus morbos toti corpori. CA. X.

Nunc autē reuertemur ad ea q̄ totis corporibus medēda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletū eē magi dicūt domus totius. Suffitæ eo purificatæue cōtra oīa mala medicamenta. Itē ſanguine canis reſperſis parietibus: genitaliq; eius ſub limine ianuæ defoſſo. Minus mirent hæc qui ſciūt fœdiſſimū aīalium quantū magnificent rhicinū: qm̄ uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia quā morte: diuitus in fame uiuēti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſacietate paucioribus dehiſcere. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis oēs dolores ſedare adalligatū. Funditii in augurio uitalium habent. Nā ſi æger ei reſpondeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interrogantiq; de morbo ſpem uitæ certā eſſe. Moriturum nihil reſpondere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis: cui non ſit alius quā niger co-

uel cx aure damulæ

lor. Nigidus fugere tota die canes cõſpectũ eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptũ reliquit. Rurſus magi tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſu reſipiſcere. Eos uero q a nocturnis diis fauniſq; agitent̃: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſq; in uino & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perunctos matutinis ueſpertiniſq; liberari perfrictionibus. Remedio eſſe tradit Nicander amphyſbenam mortuã adalligatam uel pellem tantũ eius. Quinimo arbori quæ cædatur adalligata nõ algere cædentes: faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe cõmittit prima oĩum procedẽs & ante cuculi cantũ. Aliud eſt cuculo miraculũ: quo quis loco primũ audiat alitẽ illam: ſi dexter pes circũſcribatur: ac ueſtigiũ id defodiatur: non gigni pulices ubicũq; ſpargat̃. Paralyſis cauentibus pinguia gliriũ decoctoꝝ & ſoricũ utiliſſima traduut eſſe. Millepedas aut in anginis diximus potas. phthiſin ſentientibus lacertã uiridẽ decoctã in uini ſextariis tribus ad cyathũ unũ ſingulis cochlearibus ſumptis p dies: donec cõualeſcant. Cochleaꝝ cinerem potum in uino. Comitialibus morbis oeſypũ cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magnitudine nucis auellanæ a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; dimidio denarii pondere in aqua uel lactis aſini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & poſtea. Magnifice laudat̃ & ſanguis pecudum potus. Itẽ fel cum melle p̃cipue agninũ. Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſq; ex uino & myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis trãſmarini cinis potus in aceto. Tunicula ſtellionis quã eodem mõ ut anguis exuit pota. Quidam & ipſum harũdine exente ratum inueteratũq; bibẽdũ dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inaſſatũ. Operæp̃tiũ quomõ p̃cipiatur ſcire cũ exuitur membranã hyberna alias deuorãti eã: qm̃ nullũ aĩal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde ſtellionũ nomẽ aiunt in maledictũ tranſlatũ. Obſeruãt cubile eius æſtatibus. Eſt aũt in locis hoſtioꝝ feneſtrarũq;: aut cameris ſepulchriſue. Ibi uere incipiente fiſſis harundinibus textas opponunt caſas quaꝝ anguſtis etiam gaudet: eo facilius exuens circũdatum torporẽ. Sed eo derelicto non põt remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis p̃fert̃. Prodeſt & cerebꝝ muſtelæ inueteratũ potũq;: & iecur eius. Teſticuli: uuluæ que aut uentriculus inueteratus cum coriandro: ut diximus: item cinis. Silueſtris uero tota in cibo ſumpta. Eadẽ omnia prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum cõdimentis quæ faſtidiũ abſtergãt: ablatis pedibus & capite. Cochlearũ cinis addito ſemine lini & urticæ cũ melle inunctos ſanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre pulloꝝ hirundinũ ſiniſtro lacerto annexi. Dicunt̃ enim excluſo pullo lapillũ dare. Quod ſi pullus is detur incipienti in cibo: quem primum peperit: cum quis primũ tentatus ſit: liberatur eo malo. Poſtea medet̃ hirundinũ ſanguis cũ thure: uel cor recens deuoratũ. Quin & e nido earum lapillus ĩpoſitus recreare dicit̃ cõfeſtim: & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum: & ſenectus ſerpẽtiũ. Iecur uulturis tritũ cũ ſuo ſanguĩe ter ſeptenis diebus potũ. Cor pulli uulturini adalligatũ. Sed & ipſum uulturem in cibo dari iubent: & quidẽ ſatiatum humano cadauere. Quidã pectus ei bibendũ cenſent: & in cerrino calice. Aut teſtes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dieꝝ abſtinentia uini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx. unam muſcas ruffas: & quidem emortuas in potu darẽt: infirmioribus pauciores.

Contra morbũ regiũ: & freneticos: & cõtra febres: & hydropicos. CA. XI.

MOrbo reſiſtunt regio ſordes auriũ: aut mãmaꝝ pecudis denarii pondere cũ myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini capitis cinis in mulſo. Multipeda ĩn uini hemina. Vermes terreni in aceto mulſo cũ myrrha: Gallina ſi ſit luteis pedibus prius aqua purificatis: dein collutis uino qđ bibatur. Cerebrũ perdicis: aut aquilæ ĩ uini cyathis tribus. Cinis plumaꝝ aut interaneoꝝ palũbi: ſed in mulſo ad cochlearia tria. Paſſerum cinis ſarmentis crematoꝝ cochlearibus duobus in aqua mulſa. Auis icterus uocat̃ a colore: quæ ſi ſpectet̃: ſanari id malũ tradunt: & auem mori. Hanc puto latine uocari galgulũ. Phreneticis prodeſſe uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam nõ mõ muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerẽ muſtelæ. ueꝝ etiam inueteratas herinacei carnes qs poſſit furenti ẽt ſi certa ſit medicina? Bubonis quidẽ oculoꝝ cinerem inter ea quibus prodigioſe uitã ludificant̃: acceperim. Præcipueq; febriũ medicina placitis eoꝝ renunciat. Nãq; & in. xii. ſigna digeſſere eã ſole tranſmeante: iterũq; luna: qđ totũ abdicandũ paucis exemplaribus docebo. Siquidẽ crematis tritiſq; cũ oleo pungi iubent ægros: cũ geminos tranſit ſol: criſtis: & auribus: & unguibus gallinaceoꝝ. Si luna raſis barbis eoꝝ. Si uirginẽ alteruťr hordei granis. Si ſa-

gittarium uespertilionis alis. Si leonē luna tamaricis fronde: & adiiciunt satiuæ. Si aquarium e buxi carbōibus tritis. Ex istis cōfessa aut certe uerisimilia ponemus: sicut & lethargū olfactoriis excitari. Inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis: aut iocinere usto. Iis quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicina clinice prope modū nihil pollet. Quamobrem plura eorum remedia ponemus. Primūq; eum quem adalligari iubent puluerē: in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentem lōgissimum. Pseudosphecen uocāt uespam: quæ singularis uolitat. Hanc sinistra manu apphensam subnectunt. Alii uero quā quis eo āno uiderit primā. Viperæ caput abscisum in linteolo: uel cor uiuentis exemptum. Muris rostrellū auriculasq; summas roseo panno: ipsumq; dimittūt. Lacertæ uiridis uiuæ dextrū oculū effossum mox cū capite suo deciso ī pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit. Propter hunc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa. Appionis interpretatione qua colligit solis operū similitudinē huic animali esse ad excusandos gentis suæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectū. Tertium q uocat̄ fullo albis guttis dissectū utriq; lacerto adalligant. Cætera sinistro: cor anguinū sinistra manu exemptū uiuentibus. Scorpionis caudæ quattuor articulos cū aculeo panno nigro: ita ut nec scorpionē dimissum: nec eum q alligauerit: uideat æger triduo: Post tertiū circūitum id cōdat. Erucā in linteolo ter lino circūdant totidē modis ad singulos dicentes: quare faciant: qui medebunt̄. Limacem in pelliculā uel quattuor limacū capita pcisa harūdine. Multipedam lana inuolutā. Vermiculos ex qbus tabani fiunt: ante q̄ pennas germinent. Alios e spinosis frutetis lanuginosos. Quidā ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasq; quæ nudæ inueniunt̄. Stellionē inclusum capsulis subiiciūt capiti: & sub decessu febris emittunt. Deuorari autē iubent cor mergi marini sine ferro exemptum: īueteratūq; conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirūdinū cū melle. Alii fimū drachma una in lactis caprini: uel ouilli: uel passo cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeāt deuorandas. Aspidis cutem p ondere sexta parte denarii cū piperis pari modo parthorum gentes in remediū quartanæ bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phryganion adalligatū remedio esse quartanis. Quod esset aīal: nec ille descripsit: nec nos inuenimus q nouisset. Demōstrādum tamē fuit a tam graui auctore dictū: si cuiusq̄ cura efficacior esset ad inquirendū. Cornicis carnes esse: & nidum illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi: qm̄ miseria copia spei detecto: an ne aranei quē lycum uocāt tela: cū ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisq; temporibus & fronti prosit. Aut ipse calamo adalligatus: qualiter & aliis febribus pdesse tradit̄. Itē lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase: quo cibū capiat. Quo genere & recidiuas frequēter abigi affirmant. Hydropicis oesypum ex uino addita myrrha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addūt & anserinum adipem & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundē effectum habēt. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri: aquā trahere promittitur.

Ad ignē sacrū: ad carbūculos furūculos ambusta neruorūq; cōtractiones. CA. XII.

Gni sacro medet̄ oesypum cum pōpholyge & rosaceo. Rhicini sanguis. Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere pstat: ut qui id fecerit anteq̄ incipiat uitiū: toto eo āno careat. Oportet aūt eū ferro cū terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridū asseruatū & cōbustum: dein ex aceto impositum. Senectus serpētiū ex aqua illita a balneo cū bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo colūbino delet̄ p se illito: uel cū lini semīe ex aceto mulso. Itē apibus q̄ in melle sunt īmortuæ īpositis. Polētaq; īposita: īspersa si ī uerēdis sit: cæterisq; ibi ulceribꝰ occurrit e melle oesypū cū plūbi squamis. Itē fimū pecudū īcipiētibus carbūculis. Tubera & quæcūq; moliri opus sit: efficacissime anserino adipe curant̄. Idē præstat & gruū adeps. Furunculis mederi dicit̄ araneus si priusq̄ noiet̄ sit impositus: & tertia die solutus. Musaraneus pēdens enecatus: sic ut terram nec postea attingat: ter circūdatus furūculo toties expuētibus medēte & cui medebit̄. Ex gallinaceo fimo qd̄ est ruffum maxime recēs illitū ex aceto. Vētriculus ciconiæ ī aqua decoctus. Muscæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudū auriculis. Seuū ouium uetus cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punici & salis pari pondere. Ambustis capitum canis cinis medet̄. Item glirium cum oleo. Fimū ouium cū cæra cōmixtum. Muriū cinis & cochlearum. Eoq; sic ut ne cicatrix quidē appareat. Item adeps uiperinus. Fimi colūbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorū nodis medetur capitis uipini cinis ex oleo cyprino illitus.

uel pumicis

Terreni uermis cinis cũ melle illitus:ēt dolores tollit.Itē amphiſbēa mortua adalligata.Adeps uulturinus cum uentre arefactus:cōtrituſq; cũ adipe ſuillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulſo potus cum lilii radice:ſi magis credimus.In cōtractione neruoꝝ caro palumbina ī cibis prodeſt & inueterata.Herinacei ſpaſticis. itē muſtelæ cinis.Serpentiũ ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri ꝓhibet.Opiſthotonicis milui iecur aridũ tribus obolis in aquæ mulſæ cyathis tribus potũ.Reduuias & quæ in digitis naſcuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo ſuper illito butyro ouillo cum melle. itē folliculus cuiuſlibet aīalis fellis. Vnguium ſcabriciā cātharides cũ pice tertio die ſolutæ:aut locuſtæ frictæ cũ ſeuo hircino.Pecudũ ſeuũ.Aliq miſcēt uiſcũ & portulacā:ul' æris florē.ita ut tertio die ſoluāt. uel rediuiua

Ad ſanguinem ſiſtendum: & tumores uulnerum:ulcera: uulnera:& alia mala ex animalibus remedia. CA. XIII.

SAnguinē ſiſtit e naribus ſeuũ ex omento pecudũ illitum.item coagulũ ex aqua maxime agninum ſubditũ uel infuſum ēt ſi alia nō proſint.Adeps anſerinus cum butyro pari pondere paſtillis ingeſtus.Cinis cochleaꝝ terrenaꝝ.Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluētē ſanguinē ſiſtunt cochleæ cōtritæ frōti illitæ.Aranei telæ ſuppoſitæ.Gallinacei cerebellũ:uel ſanguinis profluuia a cerebro.item columbinus ſanguis ob id ſeruatus cōcretuſq;.Si uero ex uulnere īmodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouoꝝ cremati cinis impoſitus mire ſiſtit.Et uulneribus medeť oeſypum cum hordei cinere & æruginе æquis partibus.Ad carcinomata ac ſerpentia quoq; ualet.Erodit & ulceꝝ margines.Carneſq; quæ excreſcunt:ad æqualitatē redigit.Explet quoq;:& ad cicatricē perducit. Magna uis & in cinere pecudũ fimi ad carcinomata addito nitro:aut cinere ex oſſibus feminum agninorum:maxime in iis ulceribus quæ cicatricē non trahunt.Magna & pulmonibus præcipue arietum.Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficaciſſime reducunt.Fimo quoq; ipo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto tumor uulneꝝ ſedatur. Fiſtulæ purgantur ſananturq;. Item epinyctides.Summa uero uis in canini capitis cinere. Excreſcentia oīa ſpodii uice erodit ac perſanat.item murino fimo eroduntur.itemq; muſtelæ fimi cinere.Duricias ēt in alto ulcerum & carcinomata perſequitur multipeda trita:admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademq; utiliſſima ſunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermiũ ipoꝝ gña mirādos uſus habent.Coſſes q in ligno naſcunť ſanant ulcera oīa.Nomas uero cōbuſti cũ pari pondere aniſi & ex oleo illiti.Vulnera recentia conglutināt terreni:adeo ut neruos quoque abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimũ diē Democritus perſuaſerit.Itaq; in melle ſeruandos cēſet.Cinis eoꝝ margines ulceꝝ duriores abſumit cum pice liquida uel ſimblio melle.Quidam arefactis in ſole ad uulnera ex aceto utunť:nec ſoluunt niſi biduo intermiſſo. Eadem ratio & terrenaꝝ cochleaꝝ eſt:quæ exemptæ tuſæq; & impoſitæ:recentia uulnera cōglutinant:& nomas ſiſtunt: q̃ nō adhærēt. Herpes quoq; aīal a grecis uocať:quo ꝑcipue ſanantur quæcunq; ſerpunt.Cochleæ quoq; proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cum myrrha quidem & thuræ ēt ꝑciſos neruos ſanare dicunť.Draconum quoq; adeps ſiccatus in ſole magnopere ꝓdeſt.Item gallinacei cerebrum recentibus plagis ſale uiperino in cibo ſumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri:& ſanari celerius.Antonius muſa medicus cum incidiſſet inſanabilia ulcera:uiperas edendas dabat:miraq; celeritate perſanabat. Tryxallidum cinis margines ulceꝝ duros aufert cum melle.Item fimus columbinus cum arſenico & melle ea quæ erodenda ſunt.Bubonis cerebro cum adipe anſerino mire uulnera dicuntur glutinari:quæ uocanť cacoethe.Cinis etiam feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis ſanat.Vlula quoq; auis cocta in oleo cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel:ad ulcera ſananda ualet. Vlceꝝ labra duriora apes in melle emortuæ emoliunt.Et elephantioſin ſanguis & cinis muſtelæ.Verberũ uulnera atq; uibices pellibus ouium recentibus impoſitis obliterantur.Articuloꝝ fracturis cinis feminũ pecudis peculiariter medeť.Efficacius cũ cæra.Idē medicamentũ fit ex maxillis ſimul uſtis:cornuq; ceruino:& cæra mollita roſaceo.Oſſibus fractis caninũ cerebrũ linteolo illito ſuperpoſitis lanis:quæ ſubinde ſubfundanť fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſiluestris muris cum melle:aut cum uermiũ terrenoꝝ cinere.Qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete ſeuum ex nitro. Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino.Et cantharides ad uitiliginem cum rutæ foliorum duabus partibus in ſole: donec formicet cutis:tolerandæ ſunt.Poſtea fouere:oleoq; perungere neceſſarium: iterũq; il-

uel ſimbolo & melle

[illegible]

uel ulcera

linire:idq; diebus pluribus facere cauentes exulceratioñe altam. Ad easdem uitiligines: & muscas illini iubent cum radice lapathorum. Gallinarum fimum candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubõis cerebrũ cũ aphronitro. Sed ante omnia sanguis caninus. Sedant pruritũ cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harundines & tela quæq; alia extrahenda sunt corpori: euocat mus dissectus impositus. Præcipue uero lacerta dissecta: uel caput eius tãtum cõtusum cum sale impositum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectantur contusæ impositæq; testis: & eæ q̃ mãduntur exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguium eundem cum coagulo cuiuscunq; quadrupedis intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos. CA. XIIII.

Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis membranæ a partu ouium proficiũt: sicut in capris rettulimus. Fimũ quoq; pecudum eosdẽ usus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum iuuantur. Gallinaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum secundis: si terrã non attigerit. Lũbos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mãmas mulierum a partu tumescentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarũ custodit partus cõtra abortus. Facilius enitũtur q̃ fimũ anserinum cũ aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas: ne nerui doleant: præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Idem per se impositi: mãmarum suppurationes concoquũt & aperiunt: extrahuntq;: & ad cicatricẽ perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine uermiculi qui adalligati collo continent partũ. Detrahuntur autem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terram ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant ptũ. Itẽ cõceptũ impositæ cũ croco. Eædem ex amylo & tragacantho illitæ profluuia sistunt. Prosunt & purgationibus sumptæ in cibo: & uuluã auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cyperi. Inflationes quoque uuluarum discutiunt exemptæ testis: tritæq; cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eligũtur. Alio modo africanæ binæ cum fœnograeco quod tribus digitis capiatur additis mellis cochlearibus q̃ttuor. Illinunt̃ aluo prius irino succo perũctæ. Sunt & minutæ longæque candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq; in farinam miscentur lomento æquis portionibus. Candoremq; & leuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transcenderit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuam dũtaxat. Nam uiuam habẽtes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua sit. Atque adseruata partus faciles præstat uel mortua. Mirum si non ad seruatam transcenderit grauida: innoxiam fieri: si protinus trãscedat adseruatã. uel ĩnoxiũ

Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguiũ senectus adalligata lũbis faciliores partus facit protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendã cum thure. Aliter sumpta abortũ facit. Baculus quo angui rana excussa sit: parturiẽtes adiuuat. Tryxalidũ cinis illitus cũ melle purgationes. Item araneus q̃ filũ deducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si redeuntẽ p̃henderit. inibebit idẽ purgationes. Lapis aetites in aq̃læ reptus nido custodit ptus cõtra oẽs abortuũ insidias. Pẽna uulturia subiecta pedibus adiuuat pturiẽtes. Ouũ corui grauidis cauendũ constat: qm̃ transgressus abortus asperos facit. Fimũ accipitris in mulso potũ uidet̃ fœcundas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus: aut cygni emollit. Mãmas a partu custodit adeps anseris cũ rosaceo & araneo. Phryges & lycaones mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilẽ esse: & iis q̃ uulua strangulent̃: & blattas illinunt. Ouornm perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ stantes mãmas seruat. Putant & ter circundatas ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeant̃ eadem: fœcũditatem facere: lactis quoq; copiã. Cum anserino adipe perunctis mãmis: dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiẽ uuluarum sedare si cũ cimice trito illinãt̃. Vespertilionũ sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus: non satis proficit nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur. Sic enim aut in totum tolluntur pili: aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Est autem duplex: rubens utiq; & candidũ. Aliqui sanguinẽ & iecur eius ammiscẽt. Quidã in tribus heminis olei discoquunt uiperã exemptis ossibus & psilothri uice utunt̃:

euulſis prius pilis:quos renaſci nolunt.Fel herinacei pſilothrum eſt utiqꝫ mixto cerebro ueſp-
tilionis & lacte caprino.Item per ſe cinis cū lacte canis primi partus euulſis pilis quos renaſci
nolunt:uel nōdum natis perūctis partibus:alii nō ſurgunt.Idem euenire tradit̃ ſanguine rhici
ni euulſi cani.Itē hirūdinino ſanguine uel felle.

Promiſcuæ medicinæ. CA. XV.

Vis formicarum ſupcilia denigrari cum muſcis tritis tradūt.Si uero oculi nigri na
ſcentiū placeant:ſoricē prægnanti edendū.Capilli ne caneſcant:uermiū terrenorū
cinere præſtari admixto oleo.Infantibus ꝗ lacte cōcreto uexant̃:pſidiū eſt anguinū
coagulū ex aqua potum.Aut ſi uitium coagulato lacte acciderit:diſcutitur coagu-
lo ex aceto dato. Ad dentitionē cerebrū pecoris utiliſſimū eſt.Oſſibus in canino fimo inuētis
aduſtio infantiū:quæ uocat̃ ſiriaſis adalligatis emēdatur. Ramices īfantiū lacertæ uirides ad-
motæ dormiētibus morſu emēdantur.Poſtea harūdini adalligatæ ſuſpendunt̃ in fumo. Tra-
dūtqꝫ pariter cū ea expirāte ſanari īfantē.Cochlearꝫ ſaliua illita īfantiū oculis:palpebras cor
rigit:gignitqꝫ.Rāicoſis cochlearꝫ cinis cū thure ex oui albi ſucco illitus ꝑ dies.xxx.medet̃ .In-
ueniunt̃ in corniculis cochlearꝫ harenaceæ duritiæ.Eæ dētitionem facilem ꝑſtāt adalligatæ.
Cochlearum inaniū cinis admixtus ceræ ꝓcidentium interaneorum partes extremas ꝓhibet.
Oportet aūt cineri miſceri ſaniē punctis emiſſam e cerebro uiperæ.Cerebrū uiperæ illigatum
pelliculæ dentitiones adiuuat.Ad idem ualent & grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimū corui
lana adalligatū infantiū tuſſi medet̃.Vix eſt ſerio complecti quædam nō omittēda tamē: qa
ſunt prodita.Ramici infantium lacerta mederi iubent.Marem hāc præhēdi.Id intelligi & qđ
ſub cauda unam cauernam habeat.Id agendū ut per aurum aut argentū aut oſtrum mordeat
uitium.Tum in calice nouo illagatur:& in fimo ponitur.Vrina infantiū cohibet̃ muribus eli
xis in cibo datis.Scarabeorum cornua grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam
obtinent.Bouis capiti lapillum tradūt ineſſe:quē ab eo expui ſi necē timeat:inopinatis præci-
ſo capite exemptum adalligatūqꝫ mire prodeſſe dentitioni.Item cerebrū eiuſdem ad eundem
uſum adalligari iubent.Et limacis lapillum ſiue oſſiculum quod inuenit̃ in dorſo.Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum.Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſi
tus.Sūt uermiculi in ſpinoſis herbis aſperi:lanuginoſi.Hos adalligatos ꝓtinus mederi tradūt
infantibus:ſi quid ex cibo hæreat.Somnos allicit oeſypum cum myrrhæ momēto in uini cya
this duobus dilutū:uel cū adipe anſerino & uino myrtite.Auis cuculus leporina pelle adalliga
tus.Ardeolæ roſtrum in pelle aſinina frōti adalligatū.Putant & per ſe roſtrū eiuſdē effectus eē
uino collutum. E diuerſo ſomnū arcet ueſptilionis caput aridū adalligatum.In urina uirili la
certa necata uenerem eius qui fecerit cohibet.Nam inter amatoria eſſe magi dicūt.Inhibet &
fimū cochleæ & columbinū cum oleo & uino potū.Pulmonis uulturini dextræ partes: uene-
rem cōcitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ouis quinqꝫ columbarum admixta
adipis ſuilli denarii pōdere ex melle ſorbeant̃.Paſſeres in cibo uel oua eorꝫ.Gallinacei dexter
teſtis arietina pelle adalligatus.Ibicū cineres cū adipe anſeris & irino punctis ſi conceptus ſit: uel Ibium
partus cōtinere.Contra inhibere ueneré pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adal-
ligatiſqꝫ pelle arietina tradūt.itē cuiuſcūqꝫ galli gallinacei ſi cū ſanguine gallinacei lecto ſub
iiciātur.Cogūt cōcipere inuitas ſetæ:ex cauda mulæ ſi inūctis inter ſe colligent̃ in coitu. Qui
in urinā canis ſuam ingeſſerit:dicit̃ ad uenerem pigrior fieri.Mirum & de ſtellionis cinere (ſi
uerꝫ eſt) in linamēto inuolutū in ſiniſtra manu uenerem ſtimulare.Si trāſferat̃ in dextrā inhi-
bere.Itē ueſpertilionis ſanguinem collectum flocco ſuppoſitūqꝫ capiti mulierꝫ libidinem mo-
uere:aut anſeris linguā in cibo uel potione ſumptā.Phthiriaſin a toto corpore pota mēbrana
ſenectutis anguium triduo necat.Ac ſerum exēpto caſeo potū cum exiguo ſale.Caſeos ſi cere
brum muſtelæ coagulo addat̃:negāt corrūpi uetuſtate:aut a muribus attingi.Eiuſdēqꝫ muſte
læ cinis ſi det̃ in offa gallinaceis pullis & colūbinis tutos eē a muſtelis.Iumētorꝫ urinæ tormi-
na ueſptilione adalligato finiūt̃. Vermicatio ter circūlato uerēdis palūbo mirꝫ dictu palūbis
emiſſus morit̃: iumentumqꝫ liberat̃ cōfeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per triduum data in uino:
tedium eius adducūt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus.Hirūdinis roſtri
cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inſperſus:ſecuros ꝑſtabit a temulentia.Inue-
nit hoc Horus aſſyriorꝫ Rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc uolumen perti-
nentium. Gromphenam auem in ſardinia narrant grui ſimilem ignotam iam etiam ſardis:
ut exiſtimo.In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum pilo ſimilis:nec alibi naſcens.Iidem

auctores nominauere firulugum. Quod nec quale esset animal: nec ubi nasceret tradiderunt. Fuisse quidē non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demōstratæ. M. Cicero tradit aīalia bitu tos uocari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarūdam bestiarum. CA. XVI.

Eliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex secūdis canis habentē: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicū genere muliones nō amplius q̄ uno die uiuere. Eosq; qui arborarii pici rostrū habeāt: & mella eximant: ab apibus nō attingi. Porcos sequi eos a qbus cerebrū corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uolutauerit corpori īspersum mitigare ardores amoris: Sorices fugari: si unus castratus emittat. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo cōtritis uno die: deiectisq; cum uino in fauces boum uua maturescente: toto āno eos ualere. Vel si hirūdinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguiū collecto: sparsas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tm̄ gigni. Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Multas non calcitrare cum uinū biberint. Vngulas tm̄ mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ nō perroderet a ueneno stygis aquæ: cum id dādum Alexandro magno Antipater mitteret memoria dignū est: magna Aristotelis infamia excogitatū. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXI. PROOEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CA. I.

QVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICINA BENEFIcia: opifice natura ne in illis quidē cessante: & p undas fluctusq; ac reciprocos æstus amniūq; rapidos cursus improbas exerēte uires. Nusq̄ potētia maiore: si uerꝫ fateri uolumus. Quippe hoc elemētū cæteris oībus īperat. Terras deuorāt aquæ. Flāmas necant. Scādūt in sublime: & cælū quoq; sibi uendicant. Ac nubiū obtētu uitalē spiritū strāgulāt. Quæ cā fulmina elidit: ipso secū discordāte mūdo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parꝫ sit in tantam peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiā lapides subeūt portantes aliena pōdera. Eædem cadentes oīum terra nascentiū cā fiunt: prsus mirabili natura. Si qs uelit reputare ut fruges gignāt arbores fruticesq; uiuāt in cælū migrare aquas animāq; ēt herbis uitalē inde deferre uicta cōfessione. Oīs quoq; terræ uires aquaꝫ esse bn̄ficii. Quapp añ oīa ipsaꝫ potētiæ exēpla ponemus. Cūctas.n.qs mortaliū enumerare queat?

De dn̄a aquaꝫ medicinis: & obseruationibus. cc.lxvi. CA. II.

Micāt benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut in tarbellis aqtanica gēte. Exin in pyreneis mōtibus tenui interuallo discernēte. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morboꝫ cōferentes. Et e cūctis aīaliū hoīum tm̄ cā erūpentes. Augēt numeꝫ deoꝫ noībus uariis urbesq; cōdunt: sicut puteolos in campania: Statielas in liguria: Sestias in narbonēsi ꝓuincia. Nusq̄ tm̄ largius q̄ in baiano sinu: nec pluribus auxiliādi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nōnulla etiā acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ ꝓsunt. Tantaq; est uis ut balneas calefaciāt: ac frigidā etiā in solis feruere cogāt: quæ in baiano possideanæ uocant nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto: Obsonia quoq; pcoquunt. Vaporāt & in mari ipso q̄ Licinii Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliqd ualitudini salutare. Iam generatim neruis ꝓsunt pedibusue: aut coxendicibus: aliæ luxatis fractisue. Inaniūt aluos. Sanāt ulcera. Capiti auribusq; priuatim medent. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab auerno lacu puteolos tendētibus īposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quā & uocabat M. Cicero academiā ab exēplo athenaꝫ: ibi cōpositis uoluminibus eisdē noībus. In qua & monumētū sibi īstaurauerat. Ceu uero nō & in toto terraꝫ orbe fecisset. Huius ī pte pría exiguo post obitū ipsius. Antistio uetere possidēte eruperūt fōtes calidi p quā salubres oculis celebrati carmie

Laureæ Tulli qui fuit e liberis eius. Vt protinus noſcatur etiam miniſterium eius hauſtus ex illa maieſtate.

Ponam enim ipſum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clariſſime linguæ
Silua loco melius ſurgere iuſſa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu ſub potiore uetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ.
Languida quæ infuſo lumina rore leuant.
Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ.

In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & uirorum inſaniam abolere produnt. In ænaria inſula calculoſis mederi. Et quæ uocatur acidula ab teano ſidicino quattuor milibus paſſuum frigida. Item in ſtabiano quæ dimidia uocatur: & in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. Item in ſyriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor eſt. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus: ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis qui e fonte rubro biberint Cteſias ſcribit. iuxta romã albulæ aquæ uulneribus medent̃. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutilæ in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodam corpora inuadunt: ut prope morſus uideri poſſit. Aptiſſimæ ſtomacho: neruis: uniuerſo corpori. Theſpieorum fons cõceptus mulieribus repñtat. Itẽ in arcadia flumen elatũ. Cuſtodit aũt partum linus fons in eadẽ arcadia abortus fieri non patit̃. E diuerſo in pyrrha flumẽ quod aphrodiſiũ uocatur: ſteriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor eſt Titium quẽdam ꝑtura functum marmorei ſigni faciem habuiſſe pp id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medet̃: ſicut apparet in epiſtola Caſſii Parmẽſis ad. M. Antonium. Contra aquarum culpã in troezene: oĩum pedes uitia ſentiũt. Tungri ciuitas galliæ fontẽ habet inſignem plurimis bullis ſtillãtem: ferruginei ſaporis quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorũq; uitia. Eadẽ aqua igne admoto turbida fit. Ad poſterum rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medent̃. Cicero in admirãdis poſuit reatinis tm̃ paludibus ungulas iumentoꝝ indurari. Eudicus in heſtiæa euthice fontes duos tradit eſſe: ceronem: ex quo bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas: ex utroq; aũt uarias. Theophraſtus in thuriis crathin candorẽ facere: ſybari nigriciã bobus ac pecoribus. Quin & hoĩes ſentire dñiam eã. Nã q ſabyrim bibant: nigriores eẽ: durioreſq; & criſpo capillo: Qui ex cratide candidos: mollioreſq; ac porrecta coma. Item in macedonia q̃ uelint ſibi candida naſci ad haliacmõ ducere. Quæ nigra aut fuſca ad axium. Idẽ omnia fuſca quibuſdã in locis tradit naſci: & fruges quoq;: ſicut in meſſapiis. At in luſis archadiæ quodam fonte mures terreſtres bibere & cõuerſari. Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus. In boeotia ad trophonium deũ iuxta flumẽ orchomenon duo ſunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde numinibus inuẽtis. In cilicia apud oppidum iuſgum riuus fluit unus: ex quo bibentiũ ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit. In cea inſula fontem eſſe qui hebetes facit. Zame in africa ex quo canoras uoces. Vinũ tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus aſſerunt. Mutianus andrie fonte Liberipatris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdẽ diei uinum fluere. Si auferat̃ e cõſpectu templi ſapore in aquam tranſeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta ſolos ciliciæ fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdẽ uirtutis fonte. Lycos in indiæ terris fontem eſſe cuius aqua lucernæ ardeant. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in ſcotuſſis lacum eſſe dicit: qui uulneribus medet̃. Iuba in troglodytis lacum inſanum malefica ui appellatũ: ter die fieri amaꝝ ſalſumq;: ac deinde dulcem: totieſq; etiam noctu ſcatentem albis ſerpenribus uicenũ cubitoꝝ. idẽ in arabia quoq; fontẽ exiliere tanta ui ut nullũ nõ pondus impactũ reſpuat. Theophraſtus marſyæ fontem in phrygia ad celenarum oppidum ſaxa egerere. Non ꝓcul ab eo duo ſunt fontes claeon & gelon: ab effectu græcoꝝ nominũ dicti. Cyzice fons Cupidinis uocat̃: ex quo potantes amorẽ deponere Mutianus credit. Crãnone eſt fons calidus citra ſummum feruorem qui in uinum additus triduo

ul' theſpiarum

uel magũciaci

calorem potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quoꝝ hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciunt aquæ. Quod ſi quis fide carere ex iis aliqua arbitratur: diſcat in nulla parte naturæ maiora eſſe miracula: q̃q̃ inter initia operis abũde multa rettulimus. Cteſias tradit ſiderim uocari ſtagnũ in indis in quo nihil inatet: ſed omnia mergant. Celius apud nos in auerno ait etiam folia ſubſidere. Varro aues q̃ euolauerint emori. Contra in africæ lacu apuſcidamo oĩa fluitant: nihil ĩmergitur. Item in ſiciliæ fonte pintia: ut Appion tradit. Et in medoꝝ lacu puteoq̧ Saturni. Neptuni fons limite trãſire ſolet in loca uicina portendens aliquid. Mirum quoq; eſt ꝙ cũ piſcibus tranſit. Reſpõſa ab iis petunt incolæ cibo: quem rapiunt annuẽtes. Si uero euentũ negẽt: caudis abigũt. Amnis olachas in bithinia Brietũ alluit: hoc eſt & templo & deo nomen: cuius gurgite periuri notantur pati uelut flãmam urentem. In cantabria fontes tamarici in augurio habenť. Tres ſunt octonis pedibus diſtantes. In unum alueũ coeunt uaſto amne. Singulis ſiccantur duodecies diebus: aliquando uicies citra ſuſpitionem ullam aquæ: cum ſit illis uicinus fons ſine ĩtermiſſiõe largus. Dirũq; eſt nõ profluere eos aſpicere uolentibus: ſicut ꝓxime Lartio Licinio legato poſt ꝑturã: poſt ſeptẽ dies accidit. In iudæa riuus ſabbatis oĩbus ſiccať. E diuerſo miracula alia dira Cteſias in armenia ſcribit eẽ fontẽ: ex quo nigros pĩces illico mortẽ afferre in cibis. Quod ex citra danubii exortũ audiui: donec ueniatur ad fontem alueo appoſitum: ubi finiť id genus piſcium. Ideoq; ibi caput eius amnis intelligiť fama. Hoc idem & in lydia in ſtagno nymphaꝝ tradũt. In arcadia ad pheneum aqua ꝓfluit e ſaxis ſtyx appellata: quæ illico necat: ut diximus. Sed eſſe piſces paruos in ea tradit Theophraſtus lætales & ipſos: quod nõ in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopõpus & in trechea apud cychros dicit. Lycus in leõtinis tertio die ſi quiſq̃ biberit. Varro ad ſoractẽ ſcripſit eſſe fontẽ: cuius ſit latitudo quattuor pedum: ſole oriente eum exundare feruenti ſimilem: aueſque quæ guſtauerint: iuxta mortuas iacere. Nãque & hæc inſidioſa conditio ꝙ quædam etiam blandiuntur aſpectu: ut ad nonacrin arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: ſed hanc putant nimio frigore eẽ noxiã: utpote cum ꝓfluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſalica tempe qm̃ uiſus oĩbus terrori eſt. Traduntq; etiam æs ac ferrũ erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui ſpatio. Mirũq; ſiliqua ſilueſtris amplecti radicibus fontẽ eũ dicitur: ſemꝑ florens purpura. Et quædã ſui generis herba ĩ labris fontis uiret. In macedonia nõ ꝓcul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui cõfluũt: alter ſaluberrimi potus: alter mortiferi. In perpercnis fons eſt: qui quacunq; rigat lapideã facit terram. Item calidæ aquæ in euboea. Lebedon nanq; alluit riuus: in quo ſaxa in altitudinem creſcunt. ĩ eurymenis deiectæ coronæ ĩ fontem lapides fiunt. In colloſis flumẽ eſt: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In ſcyretico metallo arbores quæcunq; flumine alluuntur ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoq; guttæ in lapides dureſcũt. In antris coryciis. nam mixæ in macedonia etiam pendentes in ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis utroq; modo columnas faciunt: ut in phauſia cherſonneſi rhodo in ãtro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis.

De qualitate aquarum: in ſalubritate uel cõmoditate earum. CA. III.

uel ꝑcuſſu

Væritur inter medicos cuius generis aquæ ſint utiliſſimæ. Stagnantes: pigraſq; merito damnant: utiliores quæ profluunt exiſtimantes. Curſu enim percurſuque ipſo extenuari atque proficere. Eoque miror ciſternarum ab aliquibus maxime ꝓbari. Sed ii rationem afferunt: quoniam leuiſſima ſit imbrium aqua: ut quæ ſubiř potuerit ac pendere in aere. ideoque & niues præferunť imbribus: niuibuſque etiã glacies uelut ad infinitũ coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe & glaciẽ multo leuiorem aqua. Hoꝝ ſententiã refellere ĩtereſt uitæ. In primis enĩ leuitas illa depræhẽdi alr̃ quam ſẽſu uix poteſt: nullo pene momẽto ponderis aquis inter ſe diſtãtibus. Nec leuitatis ĩ pluuia aqua argumẽtum eſt ſubiſſe eã in cælum: cũ etiã lapides ſubire appareat: cadenſque ĩficiať halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aq̃ ſordiũ ĩeſſe plurimũ ſentiať: citiſſimeq; ideo calefiat aq̃ pluuia. Niuẽ q̃dẽ glaciẽq; ſubtiliſſimũ elemẽti eius uideri miror: appoſito grandinũ argumẽto e quibus peſtilẽtiſſimũ potũ eſſe conuenit. Nec uero pauci inter ipſos e contrario: ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum ſit inde: quod tenuiſſimum fuerit. Minui certe liquorem omnẽ congelatione deprehenditur: & rore nimio ſcabiem fieri. Pruina uredinẽ cognatis & niuis cauſis. Pluuias quidem aquas celerrime putreſcere conuenit: minimeq; durare in nauigatiõe. Epigenes aũt aquã q̃ ſepties putrefacta purgata ſit: perhibet amplius non putreſcere. Nã ciſternas

etiam medici confitentur inutiles aluo duritias facientes faucibusq́ etiam limi non aliis inesſ
ſe plus: aut animalium quæ faciunt tedium confitendum habent. Nec ſtatim amnium utiliſſi-
mas eſſe: ſicuti nec torrentium ullius: lacusq́ plurimos ſalubres maxime. Quædam igit̃ & hu-
ius generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthoꝝ reges ex coaſpe & euleo tantum bibunt. Eæ quáuis
in longinqua comitantur illos. Et hoꝝ placere potum nõ quia ſint amnes apparet: quoniã
nec e tigri nec euphrate: nec e multis aliis bibunt. Limus aquaꝝ uitiũ eſt: ſi tñ idem amnis an-
guillis ſcateat: ſalubritatis indicium habetur. Sicuti frigoris tineas ĩ fonte gigni. Ante omnia
damnant̃ amaræ: & quæ ſcobem ſtatim implent: qđ euenit troezene. Nã nitroſas atq́ ſalma-
cidas & fæculentas in deſertis rubrum mare petentes addita poléta utiles intra duas horas fa-
ciunt: ipſaq́ ueſcuntur polenta. Damnantur in primis fontes qui cœnum faciũt: quiq́ malum
colorem bibẽtibus referunt: & ſi uaſa ære inficiunt: aut ſi legumina tarde percoquũt. Si liqua-
tæ leniter terram relinquunt: decoctæq́ craſſis obducũt uaſa cruſtis. Eſt etiãnum uitium nõ
fœtidæ modo uerum omnino quicquam recipientis iucundum ſit illud licet gratũq́: & ut ſæ
pe ad uicina lactis accedens. Aquam ſalubrem aeri quam ſimillimam eſſe oportet. Vnus in to
to orbe traditur fons aquæ iucunde olentis in meſapotamia cabure. Fabulæ ratioñe afferunt: uel cabile
quoniã eo iuno pfuſa ſit. De cætero aquarum ſalubrium ſapor odorue nullus eẽ debet. Qui-
dam ſtatera iudicant de ſalubritate: fruſtrante diligentia: quando per rarum eſt ut leuior ſit
aliqua. Certior ſubtilitas inter pares meliorem eſſe quæ calefiat: refrigereturq́ celerius. Quin
exhauſtam uaſis ne manus pendeát depoſitiſq́ in humum tepeſcere affirmant. Ex quonam er
go genere maxime probabilis contingit? Puteis nimirum ut in oppidis conſtare uideo. Sed iis
quibus exercitationis rõ crebro hauſtu cõtingit: & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc
ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria. Vt quæ cælum uideant ſuper oĩa obſeruatio una. Ea-
dem & ad perẽnitatem pertinet: ut illa uado exiliat uena nõ e lateribus. Nam ut tactu gelida
ſit: etiã arte cõtingit. Si etiam expreſſa in altũ: aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera. In
natando qdem ſpiritũ cõtinentibus frigidior ſentitur eadẽ. Neronis pricipis inuentũ eſt deco
quere aquam: uitroq́ demiſſam ĩ niues refrigerare. Ita uoluptas frigoris cõtingit ſine uitiis nĩ
uis. Omnem utiq́ decoctam utiliorem eſſe cõuenit. Item calefactam magis refrigerari ſubtiliſ
ſimo inuẽto. Vitioſæ aquæ remediũ eſt ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta
ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcet̃ ſi quis ore teneat: Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ: nõ p-
inde & tactu eſſe alternante hoc bono multi familiari exẽplo colligunt. Clariſſima aquarum
oĩum in toto orbe frigoris ſalubritatiſq́ palma pconio urbis martia eſt: iter reliqua deũ mu-
nera urbi tributa. Vocabat̃ hæc quõdam auſeia. Fons aũt ipſe piconia. Orit̃ in ultimis monti
bus pelignoꝝ. Tranſit marſos & fucinũ lacũ romã nõ dubie petẽs. Mox ſpecu merſa in tybur
tina ſe aperit nouẽ milibus paſſuũ fornicibus ſtructis pducta. Primus eam in urbẽ ducere au-
ſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus. Poſtea. Q. Martius rex in prætura. Rurſusq́ reſti
tuit. M. Agrippa. Idem & uirginẽ adduxit ab octaui lapidis diuerticulo: duo millia paſſuũ pre
neſtina uia. Iuxta eſt herculaneus riuus: quem refugiens uirginis nomẽ obtinuit. Horũ amniũ
comparatione differentia ſupradicta depreheẽditur cum quãtum uirgo tactu tñ præſtet mar-
tia hauſtu. Quãquam utriuſq́ iampridem urbi periit uoluptas ambitione auaritiaq́ in uillas
ac ſuburbana detorquentibus publicã ſalutem. Non abre ſit querendi aquas iunxiſſe rationẽ.
Reperiuntur in conuallibus maxime: & quodam cõuexitatis cardine aut montium radicibus.
Multi ſeptẽtrionales ubiq́ partes aquoſas exiſtimauere. Qua ĩ re uarietatem naturæ aperuiſ-
ſe cõueniet. In hyrcanis mõtibus a meridiano latere nõ pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilonis tantũ
parte ſunt. At olympus: oſſa: parnaſus: appẽninus: alpes: undiq́ ueſtiuntur: amnibuſq́ perfun-
duntur. Aliqui ab auſtro ſicut in creta albi montes. Nihil ergo in iis perpetuæ obſeruationis
indicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo: aut herba de qua dictum eſt. Multum-
que alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica & alnus aut uitex aut hedera ſpõte
proueniunt & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem e ſuperioribus defluentis au-
gurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt ante ortũ ſolis longius intuentibus. Quod
ex edito quidam ſpeculantur proni terram mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio pe-
ritis tantum nota: quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur dieiq́ horis ardẽtiſſimis: qualis ex quo
q́ loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille: indubitata ſpes promitti-
tur. Sed tanta intẽtione oculorum opus eſt ut indoleſcat. Quod fugientes ad alia experimẽta
decurrunt loco in altitudinem pedum quinq́ defoſſo. Olliſq́ e ſigulino ope crudis: aut perũ-

uel excoquunt

uel tofus

cta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente cōcamerata frondibus: dein terra. Si figulinū humi dū ruptūue: aut in ære sudor uel lucerna sine defectu olei restincta: aut ēt uellus lanæ madidū reperiat: non dubie promittunt aquas. Quidā & igne prius excolunt locum: tāto efficatiore uasorū argumento. Terra uero ipsa promittit candicātibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra eni scaturigies nō fere sunt perēnes. Figulari creta semp adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obseruātes: ut a nigra descēdat ordo supradictus. Aqua semper dulcis i argilosa terra frigidior in tofo. Nāq; & hic pbatur. Dulces. n. leuesq; facit: & colando cōtinet sordes. Sabulū exiles limosasq; pmittit. Glarea icertas uenas: sed boni saporis. Sabulū masculū & arena carbūculosa certas stabilesq; & salubres. Rubra saxa optias speiq; certissimæ. Radices mōtiū saxosæ: & silex: hoc amplius rigētes. Oportet aūt fodientibus humidiores assidue respōdere glebas: faciliusq; ferramēta descēdere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimētū huius periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur. Tunc secundū puteum dextra ac sinistra fodiunt æstuaria: quæ grauiorē illū halitū recipiant. Fit & sine his uitiis altitudine ipsa grauior aer: quā emēdant assiduo linteoꝝ iactatu euētilando cū ad aquā euentum est sine arena opus surgit ne uenæ obstruant. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt: quarū non in altum origo est: hybernis eni constant imbribus. Quædam canis ortu sicut in macedonia apparet. Vtrunq; ante oppidū pellam. Incipiēte enim æstate frigida est palustris: dein maximo æstu i excelsioribus oppidi riget. Hoc & in chio euenit. Simili ratione portus & oppidi Athenis enneacrunos nymbosa æstate frigidior est: quā puteus in Iouis horto. At ille siccitatibus riget.

Aquarum subito nascentium: aut desinentium. CA. IIII.

Axime aūt putei circa arctuꝝ. Nam ipsa æstate deficiūt: omnesq; quatriduo eo subsidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympū uere primū aquis redeuntibus. In sicilia quidem circa messanā & mylas hyeme i totum iarescūt fontes. Aestate exūdant: amnemq; faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tātū superfluit: & maxime canis ortu: parcius si frigidior sit æstas. Quædā terræ imbribus sicciores fiunt: uelut in narniensi agro: quod admirandis suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutum fieri prodens: imbre autem puluerē. Omnis aqua hyeme dulcior est. Aestate autē minus. Autumno minime. Minusq; p siccitates. Neque æqualis amniū plerūq; gustus est. Magna aluei differentia. Quippe tales sunt aquæ qualis terra p quā fluunt. Qualesque herbarū quas lauāt succi. Ergo iidē amnes parte aliqua reperiuntur isalubres. Mutant saporem & influentes riui ut borysthenem: uictique diluuntur. Aliqui uero & imbre mutantur. Ter accidit i bosphoro: ut salsi deciderēt: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna pestilentia ægypti. Nascunt fontes decisis plerunque siluis: quos arboꝝ alimenta cōsumebāt. Sicut in hemo obsidente gallos Cassandro: cū ualli gratia siluas cedissent. Plerūq; uero dānosi torrentes corriuātur detracta collibus silua continere nymbos: ac digerere cōsueta. Et coli moueriq; terrā callumq; summæ cutis solui aquarum interest. Proditur certe in creta expugnato oppido: quod uocabatur arcadia: cessasse fontes: amnesq; q i eo situ multi erāt. Rursus cōdito post sex ānos emersisse: uti quæque cœpissent partes coli.

Obseruatio historica. CA. V.

Erræ quoq; motus profundunt sorbētq; aquas: sicut circa pheneum arcadiæ quinquies accidisse constat. Sicut & in corico monte amnis erupit: postea quam cœptus est coli. Illa mutatio mirabilis: nulla euidēte causa apparet: sicut in magnesia calidas factas frigidas alias non mutato sapore. Et in caria ubi Neptunni templum est amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in salem. Est & illa miraculi plena arethusam syracusis fimum redolere per olympia: uerique simile: quoniam alpheus in ea insula sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cherronneso nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquaꝝ: sicut babyloniæ lacus æstate rubras habet diebus undecim. Et borysthenes æstatis tēporibus cæruleus fertur: quāquam oīum aquaꝝ tenuissimus. Ideoque inatans hypani. In quo & illud mirabile. Austris flantibus superiorem hypani fieri. Sed tenuitatis argumētum: & aliđ est: qđ nullum halitum non modo nebulam emitttit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendū: & quid prosit nauigatio: & medicinæ aquæ marinæ. CA. VI.

Aeterum a fonte duci fictilibus tubis:utilissimũ est:crassitudine binum digitorum cõmissuris pyxidatis ita ut superior intret calce uiua ex oleo leuigatis. Libramentũ aquæ in centenos pedes sursum elici:minimũ erit si uno cuniculo ueniet i binos ac tus:laminæ esse debebunt p quas surgere in sublime opus fuerit:e plumbo:subit al titudinem exortus sui:ut si longiore tractu ueniat:subeat crebra:descendatq;:libraméta ne p eant. Fistulas denum pedũ longitudinis eẽ:legitimũ est. Et si quinariæ erunt: sexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellat̃:cuius laminæ latitudo anteq̃ curuetur digito℞ decem est:dimidioq; eius qnaria. In omni anfractu enim collis quinariam fieri:ubi dometur impetus:necessariũ est. Ité castella put res exiget. Home℞ calidorum fontium mentionem nõ fecisse demiror:cum alioquin lauari calida frequẽter indiceret:uidelicet quia medicina tunc nõ erat hæc:quæ nũc aqua℞ per fugio utit̃. Est aũt utilis sulphurata neruis. Aluminata paralyticis:aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia utilis est bibendo:atq; purgationibus. Plerique in gl'ia ducunt:plurimis horis ppeti calorem earũ : quod est inimicissimũ. Náq; paulo diutius q̃ balneis uti oportet. Ac postea frigida dulci sine oleo discedentibus:quod uulgus alienum arbitratur. Iccirco nõ alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uastitate odoris capita replẽtur:& frigore infestãtur sudátia:reliqua corporum parte mersa. Similis error quo quidá plurimo potu gloriãtur. Vidiq; iam turgidos bibẽdo:in tãtum ut annuli integerẽtur cute:cũ reddi nõ posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri cõuenit sine crebro salis gustu. Vtunt̃ & cœno fõtium ipso℞ utiliter:sed ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatas eẽ credendum:sicut in egesta siciliæ:larissa troadæ magnesia:melo:lipara. Nec decolor species æris argentiue (ut multi existimauere) medicaminũ argumentũ est. Quando nihil eorum in patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medẽdi modus idẽ & in marinis erit:quæ calefiunt ad neruorum dolores:ferruminat & fracturas ossaq; contusa. Item ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utunt̃. Præterea est alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi phthisi affectis ut diximus:aut sanguinem egerentibus:sicuti proxime Anneũ Gallionem fecisse post cõsulatum meminimus. Neq; enim ægyptus propter se petitur:sed propter longinquitatem nauigãdi. Quin & uomitiones ipsæ instabili uolutatione cõmotæ pluribus morbis capitis oculo℞:pectoris medentur. Omnibusq; propter quæ helebo℞ bibitur. Aquá uero maris per sese efficatioré discutiendis tumoribus putát medici : si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiá maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa cerebro ictu. Bibitur quoq; quáuis nõ sine iniuria stomachi ad purganda corpora bileq; atrá:aut sanguiné concretũ reddendũ alterutra parte. Quidam & in q̃rtanis dedere eam bibẽdam. Et in tenasmis:articularibusq; morbis:asseruatá:& in hoc uetustate uirus deponẽtem. Aliqui decoctá:oẽs ex alto haustá:nullaq; dulcium mixtura corruptam. In quo usu præcedere uomitũ uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent. Qui purá dedere rhaphanos sup mandi ex mulso aceto iubent:ut ad uomitiones reuocẽt. Clysteribus quoq; mariná infundunt tepefactam. Testium quidẽ tumori fouendo:non aliud præferunt. Item pernionũ uitio ante ulcera. Simili mõ pruritibus: psoris: & lichenũ curationi. Lendes quoq; & tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere:plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur:ut phalangiorum & scorpionũ:& ptyadæ aspide respersis. Calida auté in iis assumitur. Suffitur cadẽ cum aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infusa clysteribus sedant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mammas rigẽtes: præcordia: maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores:capitis grauitates:cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant: lanasque emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verũ & hæc cura præuidit inuenta ratione qua sibi quisque aquá maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus quam sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis mergatur:uinci aquam:salẽque nõ liquari. Cætero sextarius salis cũ quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putát supradictam aquæ mẽsuram octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli æquis portionibus maris: mellis imbris ex alto: & ad hunc usum aduehunt: fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione &

uel aquæ

u.' nec sine

uel ab his

uel crebro

ſapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex ibre puro cũ melle temperabatur quõdam quod daretur appetentibus uinum ægris: ueluti inocentiore potu. Damnatum iam multis annis iiſdem uitiis quibus uinum: nec iiſdem utilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoq; ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa nauim uellera madeſcũt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſæ reticulis in mari concauæ e cæra pilæ: uel uaſa inania obturata dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulceſcit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuſlibet generis aquam facillime in artus redeũt. Eſt & in metu peregrinantium: ut tentent ualitudinem aquæ ignotæ. Hoc cauent a balneis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt. Item oleo admixto talorum dolori: tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non arena littorum maris: præcipue tenuis & ſolibus candens in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicoꝝ: aut rheumatiſmos ſentientiũ. Et hactenus de aquis. Nũc & de aquatilibus. Ordiemur aũt ut in reliquis a principalibus eoꝝ: quæ ſunt ſal & ſpongia.

De generibus ſalis: & confecturis: & medicinis: & obſeruationibus. CA. VII.

Al omnis aut fit: aut gignit̃. Vtrũq; pluribus modis: ſed cã gemina: coacto humore uel ſiccato. Siccatur in lacu tarentino æſtiuis ſolibus: totũq; ſtagnum in ſalem abiit modicum alioquin altitudine genua nõ excedens. Item in ſicilia in lacu q̃ cocanicus uocatur: & alio iuxta gelam. Hoꝝ extremitates tantum inareſcunt: ſicut ĩ phrygia cappadocia. Aſpendi ubi largius coquit̃ & uſq; ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantũdem noctu ſubuenit: quãtum die auferas. Omnis eſt alius ſal minutus: atq; nõ gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſpõte gignit̃ ſpuma in extremis littoribus ac ſcopulis relicta. Hæc enim oĩs rore denſatur. Et eſt acrior q̃ in ſcopulis ĩuenitur. Sunt etiãnũ naturales differẽtiæ tres. Nãq; ĩ bactris duo lacus uaſti: alter ad ſcythas uerſus: alter ad arios ſale æſtuant. Sicut ad cittiũ in cypro & circa mẽphin extrahũt lacu: dein ſole ſiccant. Sed & ſũma fluminũ denſantur in ſale: amne reliquo ueluti ſub gelu fluente: ut apud caſpias portas: q̃ ſalis flumina appellãtur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus & oxus ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramẽta. Sũt & in africa lacus & quidem turbidi ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes ſicut pegaſei. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens: maiuſq; regum uectigal ex eo eſt: q̃ ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra: ut palam eſt humore denſato in cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros domoſq; maſſis ſalis faciunt: aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta peluſium Ptolemæus rex cum caſtra faceret: Quo exemplo poſtea inter ægyptum & arabiam etiã ſqualentibus locis cœptus eſt inueniri detractis arenis. Qualiter & per africæ ſitientia uſq; ad Hammonis oraculũ. Is q̃dem creſcens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nobilitant̃ hãmoniaco & ipſo quia ſub arenis his inueniat̃: appellato. Similis eſt colore alumini: q̃d' ſchiſton uocãt: lõgis glebis: neq; ꝑlucidis: ingratus ſapore: ſed medicinæ utilis. Probat̃ quã maxĩe ꝑſpicuus rectis ſciſſuris inſigne. De quo ꝓditur: quod leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam ꝑlatus: uix credibili pondere ingraueſcat. Sed cã euidens cuniculoꝝ ſpiritu madido ſic adiuuante molientes ut adiuuãt aquæ. Adulteratur ſiculo: quem cocanicũ appellauimus: necnõ & cyprio mire ſili. In hiſpania quoq; citeriore egelaſte cædit̃ glebis pene trãſlucẽtibus. Cui iãpridem palma a pleriſq; medicis inter oĩa ſalis genera perhibet̃. Omnis locus in quo reperit̃ ſal: ſterilis eſt: nihilq; gignit: & in totũ ſpõte naſcẽs. Inter hæc ſunt factitii uaria genera. Vulgaris plurimuſq; in ſalinis mari adfuſo: nõ ſine aquæ dulcis riguis: ſed imbre maxime iuuante: ac ſup oĩa ſole multo: nõ aliter inareſcens. Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem. Qui uero ſole lunaq; induruere, nullo humore liqueſcũt: uixq; etiam ferro cædunt̃. Fit tñ & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus. Et circa ægyptũ ipſo mari influẽte ĩ ſolũ ut credo nilo ſuccoſũ. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis. Prima dẽſatio babyloniæ in bitumẽ liquidũ cogit̃: oleo ſimile: quo & ĩ lucernis utũt̃. hoc detracto ſubeſt ſal. & ĩ cappadociæ puteis ac fonte quẽ in ſalinas ingerunt. In chaonia excoquũt aquã ex fonte: refrigerãdo que ſalẽ faciunt ĩertẽ nec cãdidum. Galliæ germaniæq; ardẽtibus lignis aquã ſalſam ĩfundũt. Hiſpaniæ quadã ſui ꝑte e puteis hauriunt muriã appellãtes. Et illi quidẽ etiã lignũ referre ar-

uel & iaxartes.

bitrantur. Quercus optima ut quæ per se cinere sincero uim salis reddat. Alibi corylus laudatꝰ. Ita infuso liquore salso. Carbo etiã in salem uertitꝰ. Quicũq; ligno conficitꝰ sal niger est. Apud Theophrastum inuenio imbrios harundinis & iunci cinerẽ decoquere aqua solitos: donec exiguũ superesset humoris. Quin & e muria salsamentoꝝ recoquitꝰ: iterũq; consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo e menis iucundissimus. Marinoꝝ maxime laudatur cyprius a salamine. At e stagnis tarẽtinus: Ac eriguis phrygius q tattæus uocatꝰ. Hi duo oculis utiles. A cappadocia uero qui i laterculis affertur: cutis nitorẽ dicitur facere. Magis tamen extendit is quẽ citticum appellauimus. Itaque a partu uentrem eo cum melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus suauissimus oĩum tarẽtinus atq; cãdidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime cãdidus. Pluuia dulcescit oĩs. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis non fit: nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus: neq; acanthius ab oppido appellatus. Nec ullius spuma: aut ramentum aut tenuis. Agrigẽtinus ignium patiens: ex aqua exilit. Sunt & coloꝝ differentiæ. Rubet memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem sicilia tãti splendoris: uti imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus antiqui tarentinũ maxime laudabant. Ab hoc uero quæcũq; e marinis ex genere eo: præcipue spumeum. Iumentorũ uero & boum oculis trageseum & beticũ. Ad obsoniũ & cibũ utilior qsqs facile liquescit. Itẽ humidior: minorem enĩ amaritudinẽ habent: ut atticus & euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Conditur ẽt odoribus additis: & pulmentarii uicẽ implet excitãs auiditatẽ: inuitãsq; in oĩbus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera cõdimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armentaq; & iumẽta sale maxime solicitantꝰ ad pastum: multo largiores lacte: multoq; gratiore ẽt in caseo dote. Ergo hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elemẽtũ est: ut transierit intellectus ad uoluptates animi quoq;. Nam ita sales appellantur: oĩsq; uitæ lepos & summa hylaritas laborũq; requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæq; interponitur salariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut apparet ex nomine salariæ uiæ: qm̃ illa sal in sabinos portari consuerat. Ancus Martius rex salis modia sex millia in congiario dedit populis: & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum synceritas summam fecit suam differentiam. Quædã.n. fauilla salis: quæ leuissima ex eo est & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totum diuersa res humidiorisq; naturæ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubigo salis. Odore quoq; ingrato ceu gari dissentiens a sole nõ modo a spuma. In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica: aut plerũq; testa trita. Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem: cum uerus ille non nisi oleo resoluatur: & unguẽtarii propter colorem eo maxime utãtur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluũ soluit i uino & aq̃ acopis & smegmatis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ cõcutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo: ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distans. Aliud etiamnũ liquoris exquisiti genus quod garon uocauere ĩtestinis piscium cæterisque quæ abiicienda essent: sale maceratis: ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce: quem græci garõ uocabãt. Capite eius usto suffitu extrahi secundas morantes.

uel hemis

Sal Agrigentinus [illegible] crepitat [illegible] aqua, [illegible] in [illegible]

De scombro pisce & muria: & alece. CA. VIII.

Nunc e scombro pisce laudatissimum i finibus carthaginis spartarie & cetariis: sociorum appellatur singulis milibus nummũ permutãtibus congios pene binos. Nec liquor ullus pene p̃ter ungnenta maiore in precio esse cœpit: nobilitatis etiam gẽtibus. Scombros quidẽ & mauritania beticaque & carteia ex oceano intrantes capiunt: ad nihil aliud utiles. Laudatꝰ & clazomene garo. Põpeiq; & leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmacia. Vitium huius est alex imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamẽ & priuatim ex inutili pisciculo minimoque cõfici. Apuam nostri aphyen greci uocant: quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant. Trã

sit deinde in luxuriam creueruntque genera ad infinitum:sicuti garum ad colorem mulsi uete ris:adeoq̧ dilutam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniaꝝ superstitionē: etiam sacris iudæis dicatū:quod fit e piscibus squáma carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas: echinos:urticas:cāmaros:mulloꝝ iocinera. Innumerisq̧ generibus ad saporē gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter īdicata sint desideriis uitæ:& ipsa tamē nōnulli usus in medendo. Nanq̧ & alece scabies pectoris sanat̄ infusa p cutem incisam. Et cōtra canis morsus draconisq̧ marini pdest. In linteolis aūt concerptis imponit̄. Et garo ambusta recentia sanant̄: si qs infundat ac non nominet gaꝝ. Contra canū quoq̧ morsus prodest:maximeq̧ crocodili:& ulceribus quæ serpunt:aut sordidis. Oris quoq̧ & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoq̧ siue illa salsugo:spissat: mordet:extenuat:siccat. Dysentericis utilis est etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus īfundit̄: fotu quoq̧: apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

uel nō carē tibus

De natura salis & eius medicinis. CA. IX.

SAlis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos:oīa erodēs. Corpora uero astringens:siccās:alligans. Defuncta aūt ac putrescētia ita uendicās ut durent ea per sæcula. In medēdo uero mordens:adurens:repugnās:extenuans:dissoluens. Stomacho tantum inutilis præterq̄ ad excitandā auiditatem. Aduersus serpentiū morsus cū origano:melle:hysopo. Contra cerastem cū origano:aut cædria:aut pice:aut melle. Auxiliatur cōtra scolopendras ex aceto potus. Aduersus scorpionū ictus cū quarta parte lini seminis:ex oleo ul' aceto illitus. Aduersus crabrones uero ul' uespas similiaq̧ ex aceto. Ad hethe rocraneas capitisq̧ ulcera: & pustulas:papulasue:& incipiētes uerrucas:cū seuo uitulino. Item oculorum remediis:& ad excrescentes ibi carnes totiusq̧ corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisq̧ addit̄. Ad hoc maxime pbatur tragasæus aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruor̄ oculis suggillatisq̧ cū myrrhæ pari pōder̄ ac melle:aut cū hysopo ex aqua calida:utq̧ foueātur salsugine. Ad hæc hispaniēsis eligit̄: contraq̧ suffusiones oculorum cū lacte in coticulis terit̄. Priuatim suggillationibus in linteolo īuolutus crebroq̧ ex aq̄ feruenti impositus. Vlceribus oris manātibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguæ frictus cōminutusq̧. Aiunt dentes nō erodi neq̧ putrescere si quis quotidie mane ieiunus salem cōtineat sub lingua:donec liquescat. Lepras idē: & furūculos:& lichenas:& psoras emēdat cū passa uua exempto eius ligno: & seuo bubulo atq̧ origano:ac fermēto:uel pane:maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligit̄. Tonsillis & uuis cū melle prodest. Quicūq̧ ad anginas. Hic amplius cū oleo & aceto. Eodem tpe extra fauces illitus cū pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia:& tineaꝝ genera pellit in uino potus. Aestus balneaꝝ cōualescētes: ut tolerari possint:linguæ subditus præstat. Neruoꝝ dolorē maxime usurpāda obseruatione circa humeros & renes in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colū torminaq̧ & coxaꝝ dolores potus & in iisdē saccis īpositus candens. Podagras cū farina ex melle & oleo tritus. Ibi maxime obseruanda usurpatione qua qdem totis corporibus nihil esse utilius sale & sole dicūt. Itaq̧ cornea uidemus corpora piscatoꝝ. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedū. Item pniones. Ambustis ex oleo imponitur:aut cōmanducatus:pustulasq̧ reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusq̧:quæ serpunt: ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cū uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cū farina hordei super imposito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudēt ad ignem cōtra pruritus quos sentiūt:ex oleo & aceto īfricatus iuuat: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere:feruoresq̧ febriū cum oleo perūxere:& tussim ueterē linctu eius discussere. Clysteribus īfudere ischiadicis. Vlceribus excrescētibus uel putrescētibus imposuere. Crocodiloꝝ morsibus ex aceto in linteolis:ita ut battuerētur ante ictum ulcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cū aceto fotus & illitus cū resina pdest. Ad oīa autē spuma salis iucūdior utilior q̧. Sed quicūq̧ sal acopis addit̄ ad excalfactiones. itē smegmaticis ad extēdendā cutē leuandā q̧. Pecoꝝ quoq̧ scabiē & boū illitus tollit. Datusq̧ lingēdus:& oculis iumētoꝝ īspuit̄. Hæc & de sale dicta sint.

ul' tattæus

De nitri generibus:& cōfecturis:& medicinis:& obseruatiōibus. CA. X.

NOn est differēda & nitri natura nō multū a sale distās: & eo diligētius dicēda: quia palā est & medicos q de eo scripsere:ignorasse naturā. Nec quēquā Theophrasto diligētius tradisse. Exiguū fit apud mēdos canescētibus siccitate cōuallibus:qd' uocāt halmiraga. Minus ēt in thracia iuxta philippos sordidū terra:qd' appellāt agrium.

uel sordiū

Nam quercu cremata nunq̃ multũ factitatum eſt:& iampridem in totum omiſſum. Aquæ ue ro nitroſæ pluribus locis reperiunť:ſed ſine uiribus denſandi. Optimum copioſumq́ʒ in clitis macedoniæ:quod uocant calaſtricum:candidũ:purũq́ʒ:ꝓximum ſali. Lacus eſt nitroſus exilié te e medio dulci fonticulo. Ibi ut nitꝝ circa canis ortum nouenis diebus: totidẽq́ʒ ceſſat:ac rur ſus inatat:& deinde ceſſat: Quo apparet ſoli naturã eſſe quæ gignat: q̃m compertum eſt nec ſoles proficere quicq̃:cũ ceſſet:nec imbres. Mirum eſt & illud ſcatebra fonticuli ſemper emi cante:lacum nec augeri nec effluere. Iis aũt diebus quibus gigniť ſi fuere imbres: ſalſius nitrũ faciũt: aquilones deterius: quia ualidius cõmouent limum. Et hic qdem naſciť. In ægypto aũt conficiť multo abundantius:ſed deterius. Nam fuſcum lapidoſumq́ʒ eſt. Fit pene eodem mo do quo ſal: niſi ꝙ ſalinis mare infundunt. Nilum autem nitrariis. Excedente nilo ſiccanť: dece dente madẽt ſucco nitri. xl. diebus cõtinuis:nõ ut in macedonia ſtatis. Si aũt imbres affuerit: minus de flumine addũt: ſtatimq́ʒ ut denſari eſt cœptum: rapiť ne reſoluatur in nitrariis. Sic quoq́ʒ olei natura interuenit. Ad ſcabiem animaliũ utilis. Ipſum aũt conditũ in aceruis durat. Miꝝ in lacu aſcanio & qbuſdam circa chalcida fontibus ſummas aquas dulces eſſe: potariq́ʒ: inferiores nitroſas. In nitro optimũ quod tenuiſſimũ:& ideo ſpuma melior. Ad aliqua tñ ſor didũ tanq̃ ad inficiendas purpuras:tincturaſq́ʒ oẽs. Magnus & nitro uſus qui diceť ſuo loco. Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa naucratin & memphĩ tantũ ſolebant eẽ. Circa mẽphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis:multiq́ʒ ſunt tumuli ea de cã ſaxei. Faciũt ex iis ua ſa. Nec nõ frequẽter liquatũ cũ ſulphure coquẽtes in carbonibus. Ad ea quoq́ʒ quæ inuetera ri uolunt illo nitro utunť. Sunt ibi nitrariæ:in qbus & ruffum exit a colore terræ. Spumã nitri quæ maxime laudať: antiqui negabãt fieri:niſi cũ ros cecidiſſet:prægnãtibus nitrariis : ſed nõ dum pariẽtibus. Itaq́ʒ nõ fieri incitatis etiam ſi caderet. Alii operimentoꝝ fermẽto gigni exiſti mauere. Proxima ætas medicoꝝ aphronitrum tradidit in aſia colligi in ſpelũcis mollibus di ſtillans. Specus eos colligas uocant. Dein ſiccãt ſole. Optimum putatur lydium. Probatio ut ſit minime põderoſum:& maxime friabile. Colore pene purpureo. Hoc ĩ paſtillis affert. Aegyptiũ in uaſis picatis:ne liqueſcat. Vaſa quoq́ʒ ea ſole inareſcẽtia ꝑficiunť. Nitri ꝓbatio:ut ſit tenuiſ ſimum & quã maxime ſpongioſum fiſtuloſũq́ʒ:adulteratur in ægypto calce. Dephẽdiť guſtu. Sincerum.n. facile reſoluit. Adulteratũ pungit. Calce aſperſum reddit odorem uehementer. Vriť in teſta opertũ ne exiliat:alias igni non exilit nitrum:nihilq́ʒ gignit aut alit. Cũ in ſalinis herbæ gignantur:& in mari tot aialia:tantum algæ. Sed maiorem eſſe acrimoniam nitro ap paret:nõ hoc tñ arguméto:ſed & illo ꝙ nitrariæ calciaméta ꝑtinus cõſumũt. Alias ſalubres: oculorũq́ʒ claritati utiles. In nitrariis nõ lippiũt. Vlcera allata eo celerrime ſanantur. Ibi facta tarde. Cit & ſudorem cũ oleo perũctis:corpuſq́ʒ emollit. In pane ſalis uice utunť calaſtrico. Ad rhaphanos ægyptio:teneriores eos facit. Sed obſonia alba & deteriora:olera uiridiora. In medi cina aũt calfacit:extenuet:mordet:ſpiſſat:ſiccat: exulcerat. Vtile iis quæ euocanda ſint aut di ſcutiẽda: & lenius mordenda atq́ʒ extenuanda:ſicut in papulis puſtuliſq́ʒ. Quidã in hoc uſu ac cẽſum uino auſtero reſtringũt:atq́ʒ ita trito ĩ balneis utunť ſine oleo. Sudores nimios inhibet cũ arida iride adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculoꝝ & ſcabritias genaꝝ cum fico illitũ aut decoctum in paſſo ad dimidias partes. Item cõtra argemas oculoꝝ. Vngues decoctũ cum paſſo in mali punici calice adiuuat nitrũ. Claritateq́ʒ uiſũs cũ melle inũctum. Prodeſt dẽ tium dolori ex uino ſi cum pipere colluanť. Item cũ porro decoctũ. Nigreſcẽtes dẽtes crema tũ dẽtifricio ad colorẽ reducit. Capitis aialia:& lendes necat cum ſamia terra illitum ex oleo. Auribus purulẽtis uino liquatũ infundiť. Sordes eiuſdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tin nitus diſcutit ſiccum additũ. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo põdere ex aceto in ſo le illitum emendat. Furũculos admixtum reſinæ extrahit aut cum uua alba paſſa: nucleis eius ſimul tritis. Teſtium inflãmatiõi occurrit. item eruptionibus pituitæ in toto corpore cũ axun gia. Contraq́ʒ canis morſus addita reſina initiis cũ aceto illiniť. Sic & ſerpẽtium morſibus:pha gedenis:& ulceribus quæ ſerpũt:aut putreſcũt cũ calce ex aceto. Hydropicis cũ fico tuſum da tur:illiniturq́ʒ. Diſcutit & tormina ſi decoctũ bibať pondere drachmæ cũ ruta uel anetho uel cymino. Reficit laſſitudines cũ oleo ex aceto perũctoꝝ:& cõtra algores horroreſq́ʒ ꝓdeſt:ma nibus pedibuſq́ʒ cõfricatis cum oleo. Cõprimit & pruritus ſuffuſoꝝ felle:maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungoꝝ ex poſca potum. Aut ſi bupreſtis paſta ſit ex aqua:uomi tioneſq́ʒ euocat. iis qui ſanguinem tauri biberint cum laſere datur. In facie quoq́ʒ exulceratio nes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum donec nigreſcat tritũq́ʒ illiniť. Infun

ul' ſubditũ

ditur urceis & renum doloribus: aut rigori corpoꝝ: neruorũq̧ doloribus. Paralysi lingua cũ pane imponitur: Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim ueterem sanat flore mixto galbani: resinæ terebinthinæ pari pōdere omniũ: ita ut fabæ magnitudo deuoret. Coquit dilutumq̧ postea cum pice liquida sorbendũ in angina dat. Flos eius cũ oleo cyprio: articuloꝝ doloribus i sole iucundus est. Regium quoq̧ morbũ in uino exterminat potũ. Et inflationes discutit. Sanguinis ꝓfluuium sistit e naribus ex feruēti aqua uapore naribus rapto. Pruriginem alumine ꝑmixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoque prodest. Cœliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras: lentigines. podagricis in balneis uti folia nitri prodest: atrophis: opisthotonis: tetanis. Sal & nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

ul' ungi so lio

De spongiarum natura. CA. XI.

Pongiaꝝ genera diximus in naturis aquatilium marinoꝝ. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresq̧ persorbētes: & quæ tingunt in deliciis aliquãdo & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac ꝑpetuis. E maribus duriores alias: quas appellant tragos tenuissimis fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt: e mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma: ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ: hoc est qua parte adhæsere: ut candorem bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant: & auditu regi eas: cõtrahiq̧ ad sonum: exprimentes abundantiam humoris: nec auelli petris posse: ideo abscindi & saniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usq̄ diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & ꝓdesse corporibus: quia nostro suũ misceant: & ideo magis recentes: magisq̧ humidas. Sed minus in calida aqua minusque unctas: aut unctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus eaꝝ penicelli oculoꝝ tumores leuant ex mulso impositi. Item abstergendæ lippitudini utilissimi. Eam quæ tenuissima est mollissimã quoq̧ eē oportet. Imponunt spõgiæ ipsæ epiphoris ex posca: & ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutiũt: molliũt: mitigant. Veteres cõglutinant uulnera. Vsus earum ad abstergenda: fouenda: operiēda a fotu dũ aliud imponat. Vlcera quoq̧ humida & senilia impositæ siccãt. Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur. Sanguis rapitur insecando ut curatio ꝓspici possit. Et ipsæ uulneꝝ inflãmationibus imponunt: nũc siccæ: nunc ex aceto inspersæ: nũc e uino: nũc ex aqua frigida. Ex aqua uero cælesti impositæ secta recẽtia nõ patiuntur itumescere. Imponunt & integris partibus & fluctione occulta laborantibus quæ discutiẽda sunt: & iis quæ apostemata uocant melle decocto perũctis. Item articulariis alias aceto salso madidæ: alias e posca. Si ferueat impetus ex aqua eædē & callo salsa madidæ. At cõtra scorpionũ ictus ex aceto. In uulneꝝ curatione & succidæ lanæ uicem implẽt. Nũc ex uino & oleo: nũc ex eadem. Differentia hæc q̧ lanæ emolliunt: spongiæ coercẽt rapiuntq̧ uitia ulceꝝ. Circũligantur & hydropicis siccæ: uel ex aqua tepida poscaue utcũq̧ blãdioribus opus est opeririue: aut siccare cutẽ. Imponunt & iis morbis: quos uaporari oporteat: feruẽti ex aqua ꝓfusæ expressæq̧ inter duas tabulas. Sic & ĩpositæ stomacho ꝓsunt: & in febri cõtra nimios ardores. Sed spleneticis e posca. ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet: sic ut sanas quoq̧ partes spatiose operiant. Sanguinis ꝓfluuium sistunt ex aceto: aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tollũtq̧ testium tumorem doloremq̧ ex posca. Ad canũ morsus utiliter cõcisæ imponunt: ex aceto: aut frigida: aut melle abũde subinde humectãdæ. Africanæ cinis cũ porri sectiui succo sanguinẽ reiiciẽtibus haustu salis ex frigida ꝓdest. Idem cinis cũ oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorẽ discutiũt. Omnium aũt cinis cũ pice cremataꝝ sanguinem sistit uulneꝝ. Aliq raras tm̃ ad hoc cũ pice urunt. Et oculoꝝ cã comburunt in cruda olla figulini opis: plurimum ꝓficiente eo cinere cõtra scabricias genaꝝ: excrescentesq̧ carnes: & qcqd opus sit sibi destringere: spissare: explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem linteorũq̧ affectis corporibus: Et contra solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo noĩa eas redegere: Africanas: quaꝝ firmius sit robur. Rhodiacasq̧ ad fouendũ molliores. Nũc aũt mollissimæ circa muros antiphelli urbis reperiũt. Trogus auctor est: circa lyciã penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polybius sup ægrum suspensos: quietiores facere noctes. Nunc præuertemur ad marina animalia: & aquatilia.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXII. PROOEMIVM

Medicinæ ex aquatilibus.

ENTVM EST AD SVMMA NATVRAE EXEMPLORVM q; per rerum ordinem:& ipsum sua sponte occurrit imensum potentiæ occultæ documentum: ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincente natura: & quidem numerosis modis declarante. Quid enim uiolentius mari uetisue:& turbinibus ac procellis: quo maiore ingenio i nulla sui parte adiuta est: quam uelis remisque? Addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis:uersumq; totum mare in flumen.

De echeneide pisce:& mirabili eius pprietate:& torpedine:& marino lepore:& mirabilia rubri maris. CA. I.

Amen oia hæc pariterq; eodem impellētia:unus ac paruus admodū pisciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet: & sæuiant procellæ:imperat furori:uiresq; tantas compescit: & cogit stare nauigia:qd non uincula ulla:nō anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus:& domat mundi rabiem: nullo suo labore:nō retinēdo:aut alio modo quam adhærēdo. Hæc tātilla est satis cōtra tot impetus:ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponūt sibi turriū propugnacula:ut in mari quoq; pugnet:uelut e muris. Heu uanitas humana cū rostra illa ære ferroq; ad ictus armata semipedalis ihibere possit:ac tenere deuicta pisciculus. Fert acciaco marte tenuisse prætoriam nauim Antonii properantis circuire & exhortari suos:donec trāsiret in aliam. Ideoq; cæsariana classis ipetu maiore ptinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antiū remigantis ut res est:etiā auspicalis pisciculus. Siqdē nouissime tum in urbem reuersus ille imperator: suis telis confossus est. Nec longa fuit illius moræ admiratio statim cā intellecta:cum e tota classe quinqueremis sola nō pficeret:& exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo: ostenderuntq; Caio indignāti hoc fuisse qd se reuocaret:quadringentorūq; remigum obsequio contra se intercederet. Constabat peculiariter miratū quomodo adhærens tenuisset: nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tūc postea quam uidere:eum limaci magnæ similē esse dicunt. Nos plurimorū opiniones posuimus in natura aquatilium:cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad oia genera cū celebri & cōsecrato etiā exemplo apud gnidiā Venerem conchas quoq; eiusdē potētiæ credi necesse sit. E nostris quidā latinis remorā appellauere eū. Mirūq; e græcis:alii lubricos partus atq; procidentes cōtineri ad maturitatē alligato eo (ut diximus) pdiderūt. Alii sale adseruatū adalligatūq; grauidis partus soluere:ob id alio noie odinolyontē appellauere. Quocunq; modo ista se habeant:quis ab hoc tenēdi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ atq; effectu in remediis spōte nascētium rez dubitare debeant? Quin & sine hoc exemplo per se satis esset. Ex eodē mari torpedo etiam procul & e longinquo:uel si hasta uirga ue attingatur quis præualidos lacertos torpescere:quālibetq; ad cursum ueloces alligari pedes proditur. Quod si necesse habemus fateri hoc exēplo esse uim aliquā quæ odore tantū & quadā aura sui corporis afficiat mēbra: quid nō de remedioz omniū momētis sperādum ē? Non sunt minus mira quæ e lepore marino tradunt. Venenum est aliis in potu:aut in cibo datus: aliis etiā uisus. Siquidem grauidæ si oino aspexerit fœminā ex eo genere dūtaxat statim nausea & redundatione stomachi uitiū fatent:ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id idurātus sale ut in brachialibus habeāt. Eadē res in mari & tactu qdem nocet. Vescit eo unum tantum animaliū:ut nō intereat Mullus piscis:& tenerescit tātum: & ingratior uiliorq; fit. Hoies qbus in pastu est:piscē olent:hoc primo argumēto ueneficiū id deprehenditur. Cætero moriūtur totidē diebus quot uixerit lepus. Incertiq; temporis ueneficiū id eē auctor est Licinius macer. In india affirmāt nō capi uiuētē. Inuicēq; ibi hoiem illi p ueneno esse:ac uel digito oino in mari tactū mori. Esse aūt ampliorē multo sicut reliqua aialia. Iuba in iis uoluminibus q scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filiū de arabia:tradit uitulos marinos ternas heminas cape. Cetos sexcentoz pedum longitudinis:& trecentorum sexaginta latitudinis in flumen arabiæ

uel iacte

intrasse: pinguiqꝫ eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos ab iis fugent odore.

De ingeniis: & mansuetudine quorũdam piscium: & ubi ex manu edant: & ubi responsa dantur ex piscibus. CA. II.

Mihi uident̃ mira & quæ Ouidius prodidit pisciũ ingenia in eo uolumine qđ halieutico inscribitur. Scaꝝ ĩclusum nassis non frõte erumpere: nec infestis uiminibus caput inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores: atqꝫ retrorsum ita erũpere. Qué luctatũ eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehẽsa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis. Lupum piscé rete circũdatũ arenas arare cauda: atqꝫ ita cõditũ transire rete. Murená maculas appetere ipsas cõsciam teretis ac lubrici tergi: tũ multiplici flexu laxare: donec euadat. Polypũ hamos appetere brachiisqꝫ cõplecti: nõ morsu: nec prius dimittere q̃ escá circũroserit: aut harũdine leuatũ extra aquá. Scit & mugil esse in esca hamũ: insidiasqꝫ nõ ignorat: auiditas tñ táta est: ut cauda uerberãdo excutiat cibos. Minus in ꝓuidẽdo lupus sollertiæ habet: sed magnũ robur in pœnitẽdo. Nam ut hæserit ĩ hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidát insidiæ. Murenæ amplius deuorát hamũ: admouentqꝫ dẽtibus lineas: atqꝫ ita erodunt. Pytheas id tradit. Idé infixá hamo inuertere se: qm̃ sit dorso cultellato: spinaqꝫ lineá præsecare. Licinius Macer murenas tantũ fœminini sexus eé tradit: & cõcipere e serpentibus: ut diximus: ob id sibilo a piscatoribus táquá serpentibus euocari & capi: pinguescere iactatu. Fuste nõ iterimi. Easdé ferula protinus. Animá in cauda habere certũ est: eaqꝫ icta celerrime exanimari: at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrũ quæ pisce tacta sũt: olẽt. Durissimũ esse pisciũ cõstat qui orchis uocet̃: rotundus est: & sine squámis: totusqꝫ capite constat. Miluago quotiens cernat̃ extra aquá uolitás: tẽpestates minitari Trebrius Niger auctor est. Xiphiá rostro mucronato esse: ab hoc naues perfossas mergi in oceano ad locum mauritaniæ: qui cotta uocet̃: non ꝓcul a lyxo flumine. Idem Loligines euolare ex aqua tradit: táta multitudine ut nauigia demergát. Et manu uexunt̃ pisces in pluribus quidem Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis nos in piscinis ámirati in eloro siciliæ castello non procul syracusis. Item in labra Cnidii Iouis fonte Anguillas. Et eæ inaures additas gerũt. Similiter in chio iuxta senũ delubrĩ. In mesopotamiæ quoqꝫ fonte cabura de quo diximus. Ná in lyciæ lymira fonte Apollinis: qué dinũ appellát ter fistula euocati ueniũt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætũ est cõsultátibus: caudis abigere dirũ hierapoli syriæ in lacu Veneris æditorũ uocibus patẽt uocati: exornati auro ueniũt adulátes. Scalpũtunora hiátia manibus ĩserẽdis præbẽt. In stabiano cápaniæ ad Herculis petrá: melanuri in mari pané abiectum rapiũt. Iidẽqꝫ ad nullũ cibũ ĩ quo hamus sit: accedũt. Nec illa in nouissimis mira: amararissimos eé pisces ad pelé insulá: & ad clazomenas. Cõtra ad scopulum siciliæ: ac leptin africæ: & euboeá: & dyrrhachium. Rursus ita salsos: ut possint salfaméta existimari. Circa cephaleniá & ampelon paron: & deli petras in portu eiusdé insulæ dulces. Quá differentiá pabulo cõstare: nõ est dubiũ. Appiõ maximũ pisciũ esse tradit porcũ: qué lacedæmonii orthagoriscũ uocát. Grunire eũ cum capiat̃. Esse uero illá naturæ accidentiá quod magis miremur etiá in locis quibusdá: apposito occurrit exéplo. Siquidem salsaméta omniũ geneꝝ in italia beneuẽti recẽtia effici constat. Pisces marinos in usu fuisse ꝓtinus a cõdita roma: auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa cõstituit: ut pisces qui squamosi nõ essent ni pollincerét pñmonia cõmentus ut cõuiuia publica: & priuata: cœnæqꝫ ad puluinaria facilius cõpararentur: ni qui ad pollinctũ emerẽt: precio minus parcerẽt: eaqꝫ præmercarẽtur. Quátum apud nos indicis margaritis preciũ est: de qbus suo loco satis diximus: tm̃ apud indos in chorallio. Náqꝫ ista persuasione gẽtiũ cõstát. Gignitur quidé & in rubro mari: sed nigrius. Item in pſico uocat̃ iace. Laudatissimũ in gallico sinu: circa orchadas ĩsulas. Et in siculo circa heliá & drepanum. Nascit̃ & apud grauiscas: & añ neapolin cápaniæ: maximeqꝫ rubẽs: sed molle: & ideo uilissimũ erythris. Forma est ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius cádidæ sub aqua ac molles. Exéptæ cõfestĩ durátur & rubescũt: quasi corna satiua specie atqꝫ magnitudine. Aiũt tactu protinus lapidescere: si uiuat. Itaqꝫ occupari euelliqꝫ retibus: aut acri ferraméto præcidi. Hac de cá ceralnũ uocitatũ ĩterpretat̃. Probatissimũ quá maxime rubet: & quá ramosissimũ: nec scabrosum: aut lapideũ: uel rursus inane: aut cõcauũ. Auctoritas baccaꝝ eius nõ minus indoꝝ uiris quoqꝫ ꝓciosa est: q̃ fœminis nostris uniones indici. Aruspices eoꝝ uatesque in primis religiosum id gestamé amoliendis pículis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Priusquá hæc

uel mutari

uel tractu

notescerent: galli gladios: scuta: galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria est uědibili merce: ut per quá raro cernat in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tutelá habere credunt. Cõtraq; torminũ ac uesicæ: & calculoꝝ mala: in puluerẽ igne redacti: potiq; cũ aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnũ afferunt. Ignibus diu repugnãt. Sed eodẽ medicamine sæpius poto tradũt lyenẽ quoq; absumi. Sanguinem reiicientibus excreantibusq; ue medẽtur. Cinis eoꝝ miscetur oculoꝝ medicamẽtis. Spissat.n. ac refrigerat. Vlceꝝ caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiá rerum attinet: quá græci antipathiá uocát: nihil est uenenatius usquam: q̃ in mari pastinaca: utpote cũ radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tñ persequit galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue. Sicut in terrá serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medet & hic quidem: sed & mullus ac laser.

De his qbus in terris & in aqs uictus est: & de castoreis medicinæ: & obseruatiões. CA. III.

SPectabilis naturæ potentia in iis quoq; quibus & in terris: & in aqua uictus est: sicut & fibris quos castores uocãt: & castorea testes eorum. amputari hos ab ipsis cũ capiuntur negat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinimo paruos esse substrictosq; & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita aíalis posse. Adulterari aũt renibus eiusdẽ qui sint grandes: cũ ueri testes parui admodũ reperiãtur. Præterea ne uesicas quidẽ esse cũ sint geminæ: quot nulli aíalium. In iis foliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaq; inter ꝓbationes falsi esse foliculos geminos ex uno nexu depẽdentes: qd' ipsum corrũpi fraude cõiiciẽtibus gũmi cũ sanguine: aut ammoniaco: quoniá ammoniaci coloris esse debeãt tunicis circũdati liquore ueluti mellis cærosi: odoris grauis: gustu amaro: & acri: friabiles. Efficacissimi ẽ põto galaciæ: mox africæ. Sternutamẽta olfactu mouẽt. Somnũ conciliãt cũ rosaceo: & peucedano perũcto capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreniticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitát. Vuluarũq; exanimationes uel subditi: & mẽses ac secũdas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medẽtur & uertigini: opisthotonis: tremulis: spasticis: neruoꝝ uitiis: ischiadicis: stomachicis: paralyticis: punctis oíbus: Vel triti ad crassitudinẽ mellis cũ semine uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & cõtra comitiales sumpti. poti uero cõtra inflationes: tormina: uenena. Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpiones ex uino bibunt. Aduersus phalágia & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddant. Aut ut retineant: cum ruta. Aduersus chalcidas cũ myrtite. Aduersus cerastẽ & præsteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cũ uino. Dari binas drachmas satis est: eorũ quæ adiiciantur singulas. Auxiliãtur priuatim cõtra uiscũ ex aceto. Aduersus aconitũ ex lacte: aut aqua. Aduersus helleborum album ex aqua mulsa nitroq;. Medẽtur & dẽtibus infusi cũ oleo triti in aurem a cuius parte doleãt. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle attico inuncti cohibẽt singultus ex aceto. Vrina quoq; fibri resistit uenenis: & ob id in antidota addit. Adseruatur aũt optime in sua uesica: ut aliqui existimant.

De testudine: & multoꝝ piscium medicinæ: & obseruationes. CA. IIII.

GEminus similiter uictus in aqs terraq; & testudinũ: effectus quoq; pari honore habẽdi: uel ꝓpter excellens in usu preciũ naturæ ueræ ꝓprietatem. Sũt ergo testudinũ genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidam e græcis emydas appellant. Terrestriũ carnes suffitionibus proprie: magicisq; artibus refutãdis: & cõtra uenena salutares ꝓdunt. Plurimæ in africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq; ꝓ antidoto dari dicunt: & ex iure in cibo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Itẽ comitiales morbos. Sanguis eaꝝ claritatẽ uisus facit: suffusionesq; oculoꝝ tollit. Et contra serpentiũ omniũ & araneoꝝ & similium: & ranaꝝ uenena auxiliat. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle testudinũ cum attico melle glaucomata inũgi prodest. Et scorpionũ plagæ instillari. Tegumẽti cinis uino & oleo subactus: pedũ rimas ulceraq; sanat. Squámæ e sũma parte derasæ: & in potu datæ uenerẽ cohibẽt. Eo magis hoc mirũ: qm̃ totius tegumẽti farina accendere tradit libidinẽ. Vrinam eaꝝ aliter q̃ in uesica dissectaꝝ: inueniri posse nõ arbitror: & intra eam esse. Hæc quoq; portentosa magis demonstrat aduersus aspidũ ictus singulare remediũ. Efficacior est tñ ut aiũt cimicibus ámixtis. Oua durata illinũtur strumis & ulceribus frigore: aut adustione factis. Sorbẽt in stomachi doloribus. Marinarũ carnes ammixtæ ranaꝝ carnibus contra salamandras ꝓclare auxiliat. Neq; est testudine aliud salamádræ aduersius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaq; capitis ulcera curã-

uel figuræ

tur.Inarescere autem eum oportet:lenteq; ablui.Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos māditur cum polline frumēti.Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis:& cum hordeacea farina:aceto quoq; admixto:ut fit quod deuoretur fabæ magnitudine.Hæc singula & matutina & uespertina dantur: dein post aliquot dies uespera.Comitialibus instillatur ore deductis labris iis:qui modice corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur.Quod si dentes per annum colluantur testudinum sanguine imunes a dolore fiunt. Et anhelitus discutit:quasq; orthopnoeas uocant:ad has in polenta datur.Fel testudinum claritatem oculorum facit.Cicatrices extenuat. Tōsillas sedat: & anginas & oīa oris uitia.Priuatim nomas ibi.Item ardentium testiū.Naribus illitum comitiales erigit:attollitq;.Idem cum uernatione anguium aceto ammixto:unice purulentis auribus prodest.Quidam bubulum fel ammiscent:decoctarūq; carnium testudinis succum addita æque uernatione anguium.Sed diu in uino testudinem excoquunt. Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat.Suffusiones etiam marinæ felle : uel cum fluuiatilis sanguine & lacte mulierum capillus inficitur . Fel & contra salamandras : uel succum decoctum bibisse:satis est. Testudinum est tertium genus in cœno & paludibus uiuentium. Latitudo iis in dorso pectori similis: nec conuexo in curuā calice: ingrata uisu. Ex hac quoque tamen aliqua contingunt auxilia.Tres nanque in succensa sarmenta coniectæ & diuidentibus se tegumentis rapiuntur.Tum euulsæ carnes earum coquuntur in aquæ congio sale modice addito.Ita decoctarum ad tertias partes succus paralysin: & articularios morbos sentientibus bibitur.Detrahit item fel pituitas : sanguinemque uitiatum. Sistitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum quæ sunt in amnibus diuulsarum pinguia cum aizoo herbatusa ammixto unguento & semine lilii ante accessiones perunguntur ægri:præter caput mox conuoluti: calidā aquam bibunt:quartanis liberari dicunt̄. Hanc testudinem quintadecima luna capi oportere:ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum sextadecima luna perūgi tradunt. Ex eodem genere testudinū sanguis instillatus crebo capitis dolores sedat.Item strumas.Sunt qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarū capitibus præcisis excipi nouo fictili iubeant.Ignem sacrum cuiuscūq; generis sanguine illini. Item capitis ulcera manantia:& uerrucas.idem ꝓmittūt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit (aliqui tradunt) tardius ire nauigia:testudinis pedē dextrum uehētia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia:nō quia ignoremus gratiorem esse uniuersitatē animalium:maiorisq; miraculi: Sed hoc utilius est uitæ cōtributa habere remedia: cum aliud alii profit. Aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus quorum remedia in morbos digesta sunt: & primū contra uenena: & uenenata animalia. CA V.

Enenatum mel diximus ubi nasceret̄. Auxilio est piscis aurata ī cibo. Vel si ex melle sincero fastidiū cruditasue q̄ sit grauissima incidat. Testudinē circūcisis pedibus: capite:cauda decoctam antidotū esse auctor est Pelops Sincoq; Appelles. Qui eēt Sincus.diximus.Sæpius uero quantum ueneficium prestaret menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur:ut diximus: mullus.Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosque:& dracones & phalangia illitus sumptusue in cibo.Eiusdem recentis e capite cinis contra omnia uenena : priuatim contra fungos . Mala medicamenta inferri negant posse:aut certe nocere:stella marina uulpino sanguine illita:& affixa limini superiori: aut clauo æreo ianuæ.Draconis marini scorpionūq; ictus carnibus earum impositis : item araneorum morsus sanātur.In summa contra omnia uenena:uel potu:uel ictu: uel morsu noxia.Succus earum ex iure decoctarum : efficacissimus habetur . Sunt & seruatis piscibus medicinæ. Salsamentorumque cibus prodest a serpente percussis :& contra bestiarum ictus mero subinde hausto: ita ut ad uesperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide:ceraste: aut quas sepas uocant:aut elope:dipsade ue percussis . Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsamenta prodest:ita ut sitis toleretur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur . Priuatim contra præsteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra morsum canis rabiosi : uel si non sint ferro ustæ plagæ corporaq; clysteribus exinanita.Hoc per se sufficit.Et contra dracone marinum ex aceto imponit̄.Iidem & ex cybio profectus. Draco enim marinus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse impositus:uel cerebro toto ꝓdest . Ranarum marinarum ex uino & aceto

uel helape

decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra ranæ rubetæ uenenũ: & contra salamandras. Fluuiatiles si carnes edanť iusue decoctaꝝ sorbeatur: prosunt: & cõtra leporem marinũ: & contra serpentes supradictas. Contra scorpiones ex uino: Democritus quidem tradit: si quis extrahat ranæ uiuenti linguã nulla alia corporis parte adhærente: ipsaq; dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationẽ mulieri dormienti: quæcũq; interrogauerit: uera responsurã. Addũt etiãnũ alia magi: quæ si uera sunt: multo utiliores uitæ existimanť ranæ quã leges. Nãq; harundine transfixa natura p os: si surculus in menstruis defigať a marito: adulteroꝝ tediũ fie ri. Carnibus eaꝝ: uel hamo additis: præcipue purpuras certũ est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiiciq; formicis oportere eam partẽ quã appetãt: contra oĩa uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetaꝝ nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grãdissimæ cunctaꝝ: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorũ. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populũ silentium fieri: Officulo quod sit in dextro latere in aquam feruentẽ deiecto refrigerari uas: nec postea feruere nisi exempto: ex tẽplo id inueniri. Nã obiecta rana formicis: carnibusq; erosis singula in oleũ addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorẽ concitari: & iurgia: addito in potionẽ. Venerem adalligatũ stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruẽtia. Hoc & quartanas sanari alligato in pellicula agnina recenti: aliasq; febres. Amorẽ inhiberi eo. Item ex iis ranis lyen contra uenena: quæ fiant ex ipsis: auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui crocodilos uenenť: mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente. Efficacius etiamnũ si herba potamogetõ misceatur. Cancri fluuitiales triti potiq; ex aqua recentes seu cinere adseruato: cõtra uenena oĩa prosunt: priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cũ ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omniũ morsus: priuatim scytalen & angues: & contra leporem marinum: ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iam pauor occupauerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cãcris cum ocimi manipulo adalligatis: oẽs qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipsos cineremue eorum percussis imponunt. Minus in omnibus iis marini prosunt: ut Traxillus auctor ẽ. Nihil autem æque aduersari serpentibus q̃ cancros. Suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi. Cũ sol sit in cancro: torqueri serpentes. Ictibus scorpionum carnes fluuitialiũ cochleaꝝ resistunt crudæ uel coctæ. Quidã ob id salsas quoq; adseruant. Imponũt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidẽ peculiares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones ualent impositæ. Inter uenena sunt pisciũ porci marini spinæ ĩ dorso cruciatu magno læsoꝝ: remediũ est limus ex reliquo piscium eoꝝ corpore. Canis rabidi morsu potũ expauescentibus faciẽ perungunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla hyene & oleum e lẽtisco & cæra misceať. Murenæ morsus ipsaꝝ capitis cinere sanantur. Et pastinaca cõtra suũ ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius qcqd simile est croco: caputq; totum. Et hanc autem & oĩa testacea modice collui in cibis: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restringunt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maxime ꝓsunt. Ex iis q succũ carpathi biberint: ꝑcipue eius iure sumpto. Et cãcri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

uel adulteriorum

De ostreis & purpuris: alga: & eoꝝ remedia. CA. VI.

Peculiariter uero cõtra leporis marini uenena & ostrea aduersantur. Idem uideť: nec potest uideri satis dictum esse de iis: cũ palma mensaꝝ diu iam tribuať illis. Gaudẽt dulcibus aquis: & ubi plurimi influũt amnes. ideo pelagia parua & rara sunt. Gignũtur tamen in petrosis: carentibusq; aquaꝝ dulcium aduentu: sicut circa grynum & myrinã. Grandescũt syderis quidẽ rõne maxime: ut in natura aquatiliũ diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atq; ubi sol penetret in uada. Hæc u ideť cã quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim ꝓhibet incrementũ: & tristitia minus appetũt cibos. Variãt coloribus. Ruffa in hispania. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero hñtur in quacũq; gẽte spissa: nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectãda q̃ latitudine. Neq; in luto capta: neq; in arenosis. Sed solido uado spõdylo breui atq; nõ carnoso: nec fibris lacinioso: ac tota in aluo. Addũt peritiores notã: ambiẽte pupureo crine fibras: eoq;

argumento generoſa interpretantur caliblepharata appellantes.Gaudẽt & peregrinatione trãſ
ferriq́ in ignotas aquas.Sic brundufina in auerno.Cõpaſta & ſuũ retinere ſuccum:& a Lucrio
adoptare credunť.Hæc ſint dicta de corpore.Dicemus & de natiõibus:ne fraudenť gloria ſua
littora. Sed dicemus aliena lingua:quæq́ peritiſſima huius cenſura in noſtro æuo fuit. Sũt er,
go Mutiani uerba quæ ſubiiciam.Cyzicena maiora lucrinis:dulciora britãnicis: ſuauiora edu
lis:acriora lepticis:pleniora lucenſibus:ſicciora coryphantenis:teneriora iſtricis:candidiora cir,
ceienſibus.Sed iis neq́ dulciora:neq́ teneriora eſſe ulla compertũ eſt.In indico mari Alexandri
rerum auctores pedalia inueniri prodidere.Necnon inter nos nepotis cuiuſdã noméculator tri
dacna appellauit:tantæ amplitudinis ĩtelligi cupiens ut ter mordenda eſſent.Eoꝵ dos in medi
cina hoc in loco tota dicetur.Stomachũ unice reficiũt.Faſtidiis medenť. Addiditq́ luxuria fri,
gus obrutis niue:ſumma montiũ & maris ima miſcens.Molliunt aluũ leniter.Eadem cocta cũ
mulſo tenaſmo:q̃ ſine exulceratione fit:liberant. Veſicaꝵ ulcera quoq́ repurgant.In cõchis ſu,
is cocta ſiue uti clauſa uenerint:mire diſtillationibus proſunt. Teſtæ oſtreoꝵ cinis uuã ſedat:&
tonſillas ammixto melle.Eodẽ mõ parotidas:panos mãmarũq́ duricias:capitũ ulcera ex aqua:
cutemq́ mulierum extendit.Inſpergitur & ambuſtis. Ɛt dentifricio placet. Pruritibus quoque
& eruptionibus pituitæ ex aceto medetur.Crudæ ſi tondanť ſtrumas ſanant: & perniões pedũ.
Purpuræ quoq́ contra uenena proſunt. Et algam maris theriacen eſſe Nicander tradit. Pluraq́
eius genera uti diximus.Longo folio & latiore:rubente:aliaue criſpo. Laudatiſſima quæ in cre
ta inſula iuxta terrã in petris naſcitur:e uino iubet eam dari.Tingendis etiã lanis ita colorẽ alli
gans:ut elui poſtea non poſſit.

Ad alopecias:& capillos oculorum uitia. CA. VII.

Lopecias replet hippocãpinus cinis nitro & adipe ſuillo mixtus:aut ſincærus ex ace,
to.Præparant cutem ſepiaꝵ cruſtæ farina medicamentis.Cutem replet & muris ma
rini cinis cum oleo.Item echini cũ carnibus ſuis cremati cinis.Fel ſcorpiõis marini.
Ranaꝵ quoq́ trium ſi uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice li,
quida.Capillũ denigranť ſanguiſugæ:quæ in uino nigro diebus.xl.cõputruere.'Alii ĩ aceti ſex,
tariis duobus ſanguiſugaꝵ ſextariũ in uaſe plũbeo iubẽt putreſcere totidẽ diebus: mox illini
in ſole.Sornatius tantã uim hr̃e tradidit:ut niſi oleũ ore cõtineant ꝗ ⁝tingunt: dentes quoq́ eo
rũ denigrari dicat.Capitis ulceribus muricũ: uel purpuraꝵ teſtæ cinis cũ melle utiliter illiniť
cõchylioꝵ:uel ſi nõ uranť farina ex aqua doloribus.Caſtoreũ cũ peucedano & roſaceo. Oĩum
piſciũ fluuitialiũ marinorũq́ adeps liquefactus oleo ammixto melle oculoꝵ claritati plurimũ
cõfert.Itẽ caſtoreũ cũ melle.Callionymi fel cicatrices ſanat:& carnes oculoꝵ ſupuacuas cõſu,
mit.Nulli hoc piſciũ copioſius:ut exiſtimauit Menãder quoq́ ĩ comœdiis.idẽ piſcis & urano,
ſcopos uocať ab oculo quẽ in capite hẽt.Et coracini fel excitat uiſum.Et marini ſcorpiõis ruf
ſi cũ oleo uetere:aut melle attico incipientes ſuffuſiones diſcutit.iungi ter oportet intermiſſis
diebus.Eadẽ ratio albugines oculoꝵ tollit.Muloꝵ cibo aciẽ oculoꝵ hebetari tradunt. Lepus
marinus ipſequidẽ uenenatus ẽ:ſed cinis eius ĩ palpebris pilos inutiles euulſos cohibet. Et ad
uel dryophytas ul' ptyphycas
hũc uſum utiliſſimi minimi.Item pectũculi ſalli triti cũ cædria. Ranæ quas dryphytas & cala,
mitas uocãt:ſanguis eaꝵ cũ lachryma uitis ſi euulſo pilo palpebris illinať.Oculoꝵ tumorẽ ru,
borẽq́ ſepiæ cortex cũ lacte mulieris illitꝰ ſedat:& p̃ ſe ſcabritias emẽdat.Inuertũt itaq́ genas
id agentes:& medicamentũ auferũt poſt paulũ:roſaceoq́ inungũt:& pane ĩpoſito mitigant no
cte.Eadem cortice & nyctalopes curanť in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & ſquãmas
eius cinis.Cicatrices oculoꝵ cũ melle ſanat pterygia cũ ſale:& cadmia ſingulis drachmis.Emẽ
dat & albugines oculorũ iumentorum.Adiiciũt & oſſiculis eius genas ſi teranť ſanari. Echi,
ni ex aceto epinyctidas ſanant eundem cõburi cũ uiperinis pellibus:raniſq́:& cinerem aſpergi
potioni iubẽt magi:claritatem uiſus promittẽtes.Ichthyocolla appellať piſcis:cui glutinoſum
eſt corium.Idemq́ nomen glutino eius.Hic epinyctidas tollit.Quidam ex uentre non ex corio
fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candicans: & carens uenis
ſquammiſq́:& quæ celerrime liqueſcit.Madeſcere autem debet conciſa in aqua:aut aceto no,
cte ac die.Mox tundi marinis lapidibus:ut facilius liqueſcat.Vtilẽ eã in capitis doloribus affir,
mãt:& tetanothris.Ranæ dexter oculus dextro:ſiniſtro leuus ſuſpenſi e collo natiui coloris pã
no lipitudines ſanãt.Quod ſi p̃ coitum ranæ eruantur:albuginẽ quoq́.Alligati ſimiliter ĩ puta
mine oui.Reliquæ carnes impoſitæ ſuggillationẽ rapiũt.Cãcri ẽt oculos adalligatos collo me
deri lippitudini dicũt.Eſt parua rana in arũdinetis:& herbis maxime uiuẽs muta:ac ſine uoce

uiridis si forte hauriatur:uentres boũ distendens huius corporis humorem penicillis derasum claritaté oculis inunctis narrant afferre.Ipsasque carnes doloribus oculoꝝ superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidá: succum earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ:quæ ex alba uite emanat:atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hũc succum in uestigia euulsorũ.Meges psilothrũ palpebrarũ faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebatur in multis uariisq̃ ꝑ aquationes autumni nascẽtibus.Idem præstare sanguisugaꝝ cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uase.Idem teniæ iecur siccatum pondere.Xiiii. cum oleo cædrino perũctis pilis nouem mensibus.

De auriũ:& dentiũ remediis:& ad cutis uitia. CA. VIII.

AVribus utilissimũ bati piscis fel recens:sed inueteratũ uino.Item banchi qué q̃dam myxona uocant.Item callionymi cum rosaceo ĩfusum:uel castoreũ cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos eosque tritos instilari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt.Suntq̃ qui præcipue cõtra oĩa auriũ uitia laudent gari excellentis succi cyathũ:mellis dimidio amplius aceti cyathũ in calicẽ nouo lenta pruna decoquere.Deinde spuma pennis detersa:& postq̃ desierit spumare tepidum infundere.Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt.Ranarum adeps instillatus statim dololores tollit.Cancrorũ fluuitalium succus cũ farina hordeacea auriũ uulneribus efficacissime prodest.Parotides muricum testæ cinere cum melle:uel conchyliorũ ex mulso curantur.Dẽtium dolores sedantur ossibus dracõis marini scarificatis gigiuis.Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoq̃:ut ex eo dẽtes semel anno colluantur.Pastinacæ quoq̃ radio scarificare gingiuas:& in dolore utilissimũ: Conteriturq̃ iis:& cum helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase combustoꝝ cinis:addita farina marmoris inter remedia est. Et cybia uetera eluta in nouo uase: deinde trita prosunt doloribus. Aeque prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæq̃ & illitæ.Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis: ut dẽtes ita colluanť:cõtineaturq̃ in ore succus.Si fastidiũ obstaret:suspẽdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius:ut ex ore uirus deflueret ĩ acetũ feruẽs:idq̃ e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edẽdas dabat.Maxillaresq̃ ita sanari dẽtes ꝑcipue putát.Mobiles uero supradicto aceto stabiliri.Ad hæc quidá ranaꝝ corpa binaꝝ ꝑcisis pedibus ĩ uini hemina macerát:& ita collui dẽtes labẽtes iubẽt.Aliq̃ totas adalligát maxillis.Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias ptes:ut mobiles dẽtiũ stabilirẽt.Necnõ.xxxvi.ranaꝝ corda ĩ olei ueteris sextario sub æreo testo discoxere:ut infunderẽt ꝑ aurẽ dolẽtis maxillæ.Alii iecur ranæ decoctũ & tritũ cũ melle ĩposuere dẽtibus.Oĩa suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt cẽtũ ĩ furno arefieri ꝑ noctẽ ꝑcipiũt.Postea tãtũdẽ salis addi atq̃ fricari.Enydris uocať a græcis coluber ĩ aq̃s uiuẽs.Huius quattuor dentiũ supioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant:inferiorum inferioribus.Aliqui canino tantum earum contenti sunt.Vtunť & cácroꝝ cinere:ná muricũ cinis dẽtifriciũ ẽ.Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenaꝝ cinis cũ mellis obolis ternis.iecur pastinacæ ĩ oleo decoctũ. Hippocápi & delphini cinis ex aq̃ illitus.Exulcerationẽ seq̃ debet curatio:q̃ ꝑducit ad cicatricẽ. Quidam delphini iecur ĩ fictili torrẽt:donec pinguitudo similitudie olei fluat:ac pungũt.Muricum uel cõchylioꝝ testæ cinis maculas ĩ facie mulieꝝ purgat cũ melle illitus:cutẽq̃ erugat: extẽditq̃ septenis diebus illitus:ita ut octauo cádido ouoꝝ foueanť.Muricũ gñis sunt q̃ uocant græci colycia:alii corythia: turbinata æque.Sed minora multo: efficaciora etiá & horis halitũ custodietia.Ichthyocolla erugat cutẽ:extẽditq̃:ĩ aq̃ decocta horis quattuor:dein cõtusa: colluta:& subacta ad liquorẽ usq̃ mellis.Ita ꝑparata ĩ uase nouo cõdiť:& usu.iiii.drachmis eiꝰ binæ sulphuris:& anchusæ totidẽ:octo spumæ argẽteæ addunť:aspsaq̃ aq̃ terunť una.Sic illita facies post quattuor horas abluiť. Medeť & lẽtigini cæterisq̃ uitiis ex ossibus sepiaꝝ cinis. Idem & carnes excrescẽtes tollit:& hũida ulcera.

Promiscue medicinæ. CA. IX.

PSoras tollit rana decocta in heminis quiq̃ aquæ marinæ. Excoqui debet: donec fit crassitudo mellis.Fit & in mari halcyoneum appellatũ ex nidis (ut aliqui existimát) halcyonum & cæicum:alii e sordibus spumarũ crassescentibus.Alii e limo:uel quadam maris lanugine.Quattuor eius genera.Cinereum spissum odoris asperi. Alterum molle lenius odore fere algæ.Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius:spõ-

giæq; putri simile pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. quo cādidius autem hoc minus probabile est. Vis eorum: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire: lepras: lichenas: lentigines tollūt cum lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur & ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cācri cinere cum oleo usus est. Attalus thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitū cinis cū melle sanat strumas. Pūgi piscis eius qui rana in mari appellatur: osficulo de cauda: ita ut non uulneret: potest. Id faciendū quottidie: donec percurrentur. Eadem uis & pastinacæ radio & lepori marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echini testis cōtusis & ex aceto illitis. Item scolopēdræ marinæ e melle. Cancri fluuiatiles contriti: uel combusti ex melle. Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere cōtusa & illita. Sic & ad parotidas utūtur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamentarii tusis cum axungia uetere: muricūq; cinere ex oleo ad parotidas strumasq;. Rigor ceruicis mollitur cum marinis: qui pediculi uocantur drachma pota. Castoreo poto cū pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeat succus. Sic & opisthotono medentur: tetano: spasticis uero pipere adiecto. Anginas menarū salsaꝝ ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: Ranarūq; decoctarum ex aceto. Succus hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ: anginis medentur gargarissati: aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes salsiue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione cōcitant. suspiriosis castoreo cum ammoniaci exigua portiōe ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo e iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus: cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur: abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scandēs: & ex ea uociferās. In huius os siquis expuat ipsamq; dimittat: tussi liberare dicunt. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

Ad iocineris uitia laterumq;: ad stomachi alui: & aliæ promiscue medicinæ. CA. X.

Iocineris doloribus scorpio marinus in uino necatur: ut deinde bibatur. Cōchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti. Tethyaq; similiter ostreæ ī cibo sumptæ. Ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus p dies quindecim. Aluū emollit silurus e iure & torpedo ī cibo. Et olus marinū simile satiuo stomacho inimicū aluū facillime purgat. Sed pp acrimoniā cum pingui carne coquitur. Et oīum pisciū ius. Idē & urinas cit e uino maxime. Optimū e scorpiōibus & iulide: & saxatilibus: nec uirus recipiētibus. Coqui debent cū anetho: apio: coriādro: porro: additis oleo & sale. Purgant & cybia uetera: priuatiq; cruditates pituitas bilēq; trahunt. Purgant & myaces: quoꝝ natura tota in hoc loco dicet. Aceruant muricum mō: uiuuntq; in algosis: gratissimi autūno: & ubi multa dulcis aqua miscet mari: ob id ī ægypto laudatissimi. Procedente hyeme: amaritudinē trahunt: colorēq; rubrum. Hoꝝ ius traditur aluū & uesicas exinanire. Interanea distringere. Oīa adaperire. Renes purgare. Sanguinē adipēq; minuere. itaq; utilissimi sunt hydropicis mulieꝝ purgationibus: morbo regio: articulari: inflationibus. item pdesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis. Fauces tantum uexant: uocesq; obtundunt. Vlcera q; q̄ serpant: aut sint purganda: sanant. itē carcinomata Cremati aūt ut murices & morsus canū hoīumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eoꝝ potus emēdat caligines. Gingiuaꝝ & dentiū uitia: eruptiones pituitæ: & cōtra dorycniū: aut opocarpathon antidoti uicem obtinent. Degenerāt in duas spēs in mytulos: qui salē uirusq; recipiūt: myiscasq;. Quæ rotūditate differūt: minores aliquāto atq; hyrtæ tenuioribus testis: carne duriores. Mytuli quoq; ut murices cinere causticā uim habent: & ad lepras: lētigines: maculas. Lauant quoq; plūbi mō ad genaꝝ crassitudines: & oculoꝝ albugines: caliginesq;. Atq; in aliis partibus sordida ulcera: capitisq; pustulas. Carnes uero eorū ad canis morsus imponunt. Et pelorides emolliunt aluū. Item castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti: addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmā: & aphronitri duas. Tethya torminibus & inflatiōibus succurrūt. Inueniunt hæ ī foliis marinis suggentis: fungoꝝ uerius gnīs q̄ pisciū. Eædē & tenasmū dissoluunt: renūq; uitia. Nascitur & ī mari absinthium: quod aliqui seriphū uocāt: circa taphosyrin maxime ægypti: exilius terrestri. Aluum soluit: & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepiæ. In cibo dant cū oleo & sale: & farina decoctæ. Menæ salsæ cū felle taurino illitæ um-

uel muscas

bilico. aluũ soluunt. Ius piscium in patina coctoꝝ cum lactucis tenasmum discutit. Cácri fluuitiales triti ex aqua poti. aluum sistunt.

Ad uriná & calculos uerédoꝝ uitia: & ad podagras medicinæ & comitialé morbũ. CA. XI.

Rinam ciunt. in uino aluum. Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cũ mirrhæ tritæ singularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cũ dauci semine & petroselini quantũ ternis digitis sumatur ex mulsi calidi cyathis quattuor. Tormina uero cũ aceto uino mixto. Erythini in cibo sumpti: sistunt aluũ. Dysentericis medent̃ ranæ cũ scylla decoctæ: ita ut pastilli fiant.. Fel siue cor eaꝝ cũ melle tritũ: ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamentũ cum pipere ita ut reliqua carne abstineatur. Lyeni medetur solea piscis impositus. item torpedo. Item rhombus uiuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: uesicæ uitia & calculos sanat. Lapis qui iuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus. Enhydridis iecur. Blennioꝝ cinis cum ruta. Inueniunt̃ & in banchiis piscis uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis præclare medétur. Aiũtq; & urticam marinam in uino potam prodesse. item pulmonem marinum decoctum in aqua. Oua sepiæ urinam mouent: renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulsa cácri fluuitiales triti in asinino lacte maxime sanant. Echini uero cum spinis suis cõtusi: & uino poti calculos. Modus singulis hemina bibitur: donec prosit: & alias in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur uesica & pectinum cibo. Ex iis mares alii donacas alii aulos uocant fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ sunt & unicolores. Sepiæ quoque oua urinam mouent: renes purgant. Enterocœlæ lepus illinitur tritus cum melle. iecur quoque aquatici colubri. item hydri tritum potumque calculosis prodest. ischiadicos autem liberant salsamenta ex siluro infusa clystere: euacuata prius aluo. Sed is attritus cinis e capite mugillũ mullorũq;. Cõburuntur autem in fictili uase. Illini cum melle debent. item capitis menarum cinis ad rhagadas: & ad condylomata utilis: sicut pelamidum salsarũ capitum cinis: uel cybiorum cũ melle. Torpedo apposita procidentis interanei morbum ibi cohercet. Cácroꝝ fluuitialium cinis ex oleo & cæra: rimas in eadem parte emendat. Item & marini cancri polline. Panos salsamenta coracini discutiunt. Sciænæ interanea & squammæ combustæ. Scorpio in uino decoctus: ita ut foueantur ex illo. At echinorum testæ contusæ & ex aqua illitæ incipientibus panis resistũt. Muricum uel purpurarũ cinis utroq; modo: siue discutere opus sit incipiétes: siue cõcoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum: cæræ & thuris drachmas. xx. Spumæ argéti. xl. Cineris muricum. x. Olei ueteris heminam. Prosunt per se salsamenta cocta Cancri fluuiatiles triti uerendorũ pustulas discutiunt. Cinis ex capite menarum. Ité carnes decoctæ & impositæ. Similiter percæ salsæ e capite cinis melle adito. Pellamidum capitis cinis aut squatinæ piscis cutis combusta. Hæc est qua diximus lignũ poliri: qa & e mari fabriles usus exeunt. Prosuut & smarides illitæ. Ité muricũ: uel purpuraꝝ testæ cinis cum melle. Efficacius crematarũ cũ carnibus suis. Carbúculos uerendoꝝ priuatim salsamenta cocta cum melle restringuũt. At testé si descenderit: cocleaꝝ spuma illini uolunt. Vrinæ in continentiam hippocampi tosti: & in cibo sæpius sumpti emendant. ité opidion pisciculus gongro similis cũ lilii radice. Pisciculi minuti ex uentre eius qui deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eoꝝ bibatur ex aqua. iubent & cochleas africanas cũ sua carne cõburi: cinereq; ex uino signino dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum: ĩ quo decocta est rana: & ipsaꝝ intestina: & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidá & hordei cineré adiiciunt: trium rerum æquo pondere. iubent & lepore marino recenti podagrá fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime põtici fibri. item uituli marini. Cuius cinis & adeps ꝓdest. item & bryon de quo diximus lactucæ simile: rugosioribus foliis: sine caule. Natura est ei styptica. impositum lenit impetus podagræ. item alga: de qua supra dictum est. Obseruaturq; in ea: ne arida imponat̃. Perniones emendat pulmo marinus. Cancriq; marini cinis ex oleo. item fluuiatiles triti sicq; cinere & oleo subacti: & siluri adeps. Et in articulis morboꝝ impetus sedant ranæ subinde recentes ĩpositæ: q̃s quidá dissectas iubent imponi. Morbos abigit ius Mytulorũ: & conchaꝝ comitiales: & ut diximus: coagulum uituli marini bibunt cũ lacte equino asininoue: aut cum punici succo. Quidá ex aceto mulso. Necnõ aliq per se pilulas deuorant. Castoreũ in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur: iis uero q sæpius corripiuntur: clystere infusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebũt: mellis & olei sextarius: & aquæ tantundé. Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cũ aceto. Datur & mustelæ marinæ iecur. item muris uel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum: & cõtra diuersas infirmitates. CA. XII.

Ebrium circuitus tollit iecur delphini gustatũ ante accessiones. Hippocampi necant in rosaceo: ut perũgant ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligant ægris: ité ex asel lo pisce lapilli qui plena luna iueniũt: i capite alligant in linteolo. Pagri fluuitialis lõ gissimus dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eũ qui alligauerit: non cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sũt q strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoq; eo perungãt. Cor earũ adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo intestina decocta sint. Maxime aũt quartanis liberant: abla tis unguibus ranæ & alligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligat in pãno leucophæo. Can cri fluuitiales triti in oleo & aqua punctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui uero sinistrũ oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant in aquam: tertianas abigi promittunt. Eosdéq; oculos cum car nibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos: præstare uigiliam: somno fugato tradũt. In lethar gumq; uergentibus coagulo balenæ: aut uituli marini ad olfactum utunt. Aliqui sanguinem

uel parce testudinũ: lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicit: & spondylus per se adalligatus. Quar tanis cochleæ fluuitiales in cibo recentes. Quidam ob id asseruant sale: ut dent tritas i potu. Strõbi in aceto putrefacti lethargicos excitãt odore. Prosunt & in cardiacis. Cachecticis quo rum corpus macie conficitur, Tethya utilia sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medet adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati saporis occurritur tactis naribus unguẽto: aut odoribus: uel quoquo mõ obturatis. Strombi quoq; carnes tritæ: & in mulsi tribus heminis pa ri mõ aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiunt. Ité Succus cancrorum fluuitialiũ cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda & intestinis exemptis: reliqua carne ita condita: ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuitiales ex iure sumpti: & phthisicis prodesse tradunt. Adusta sanant cancri marini uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruenti aqua cõbusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorũ fluuiatilium cinere. Putantq; uté dum cum cæra: & adipe ursino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restinguunt ranarum uiuentium uentres impositi: pedibusque posterioribus pronas adalligari iubent: ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silurorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pru ritum scabiemq; nõ hominum modo: sed & quadrupedum efficacissime sedat iecur pastinacæ

uel callum decoctum in oleo. Neruos præcisos purpurarum cauum quo se operiunt tusum glutinat. Le thargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremu los iuuat castoreum si ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. San guinem piscium putant cibo sisti polypo tuso illitoq;. De quo & hæc traduntur muriã ipsum

uel ifigi ex sese emittere: & ideo non debere addi in coquendo. Secari harundine: ferro enim attingi in uitium trahere natura deferente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cineré uel san guinem arefactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quoniam inter harun dines fruticesq; uiuat: minima omnium & uiridissima: Cinerem fieri iubent. Aliqui & nascen tiũm ranarum in aqua quibus adhuc cauda est: in calice nouo combustarũ cineré si per nares fluat: inficiendum. Diuersus hirudinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguiné usus est. Quippe eadé ratio earum quæ cucurbitarũ medicinaliũ ad corpora leuanda sanguie spiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admissæ semel desideriũ faciunt circa eadé tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoq; admittéda censuere. Decidũt sacietate & pondere ipso sanguinis detractæ: aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relin quunt capita: quæ causa uulnera insanabilia facit: & multos interimit: sicut Messalinum e con sularibus patriciis cum ad genua admisisset. Inueunt uirus remedio uerso: maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo suggétia ora forficibus præcidunt: ac ueluti siphõibus defluit sanguis: pau latimq; morientiũ capita se cõtrahunt: nec relinquunt. Natura earũ aduersat cimicibus: & suf fitu necat eos. Fibrinarũ pellium cũ pice liquida combustarũ cinis: narium profluuia sistit suc co porri mollitus. Extrahit tæla corpi ĩhærẽtia. Sepiarũ testæ ex aqua salsamentorũ carnes Cã cri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis: q & alibi q̃ ĩ nilo nascit: carnes ĩpositæ recẽtes: siue salsæ. Eiusdé cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicẽ spodii p̃bet. Vlcera q̃ serpunt: & q̃ ex iis excrescũt ex capite menarũ cinis: uel siluri coercet. Carcinomata p earũ capita salsarũ: efficaciꝰ

si cineri eaꝝ misceatur sal & cunila:oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cũ plumbo car cinomata cõpescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle:lineaq; lanugine. Sed aliqui malũt alumen melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato:& cum sandaraca trito. Cacoethæ & nomæ & putrescentia cybio uetere sananť. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fi stulæ apperiuntur:siccanturq; salsamentis cum linteolo immissis. Intraque alteram diem cal lum omnem auferunt:& putrescentia ulcerum quæq; serpunt emplastri modo subacta: & illi ta. Et salpe expurgat ulcera in linteolis concerptis. Item echinoꝝ testæ cinis. Carbũculos co racinorum salsamenta illita discutiunt. Item mulloꝝ salsamenti cinis. Quidam capite tantũ utuntur cum melle:uel coracinoꝝ carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpionis marini. Verrucas tollit glani iecur tritum. Capitis menaꝝ cinis cum allio tritus ad thymia crudis utuntur. Fel scorpionis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefa cta unguium scabriciã:cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiã facit glau cus e iure sumptus:& smarides cum ptisana sumptæ:uel cũ fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricũ:uel purpuræ testaꝝ cinis cũ melle efficaciter sanat. Cãcri fluuiatiles illiti:uel marini pi los in mãma:uel muricũ carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mãmas nõ patiunť. Delphini adipe linaméta accẽsa excitãt uuluæ strãgulatu oppressas. Itẽ scõbri in aceto putrefa cti. Percaꝝ uel menaꝝ capitis cinis ãmixto sale:& cunila oleoq; uuluæ medeť. Suffitiõe quoq; secũdas extrahit. Itẽ uituli marini adeps instillať igni naribus ĩtermortuaꝝ uuluæ uitio: & cũ coagulo eiusdẽ in uellere ĩpositus. Pulmõis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuẽtes tusi:& ĩ uino dulci poti. Sistũt & cãcri fluuiatiles triti ĩ uio potiq;. Itẽ siluri suf fitu ꝓcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere. Ex hy sopo purgare. Et si partus strangulet:similiter poti auxiliãtur. Eosdem recentes: uel aridos bi bunt ad partus continendos. Hippocrates:ad purgationes mortuosq; partus utitur illis cum quinis lappathi radicibus cum ruta & fuligine tritis:& in mulso datis potui. Item in iure cocti cum lappatho & appio menstruas purgationes expediunt. Lactisq; ubertatẽ faciũt. Itẽ in febri q̃ fit cũ capitis doloribus:& oculoꝝ palpitatiõe. Mulieribus ĩ uino austero poti ꝓdesse dicunť. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest. Cõtraq; uuluã olfactum cum aceto & pi ce:aut subditum pastillis. Ad secũdas etiam uti eodẽ prodest cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreũ fibrũue superegrediatur grauida: abortum facere dicitur:& periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inue nio. Si capiatur cũ luna ĩ libra fuerit:triduoq; asseruetur sub diuo:faciles partus facere:postea quotiens inferatur adiuuare. Et pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur idem face re si uiuenti ablatus sit:ipsaq; denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostraciũ uocari: quod aliqui onychen uocant:hoc suffitum uuluæ pœnis mire resistere. Odorem esse castorei: meliusq; cum eo ustum proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethæ eiusdem cinere sanari. Nã carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cãcro fœmina cum salis flore contuso post plenã lunã:& ex aqua illita. Psilothrũ est thynni sanguis: fel:iecur:siue recentia:siue seruata. Iecur etiam tritum:mixtaq; cædria plumbea pyxide asserua tũ. Ita pueros pubescere negauit Mango salpe obstetrix. Eadem uis est pulmonis marini. Lepo ris marini sanguine & felle:uel si in oleo lepus hic necetur. Cancri scolopẽdræ marini cinis cũ oleo. Vrtica marina trita ex aceto scyllite. Torpedinis cerebrũ cum allumĩe illitum. xvi. luna. Ranæ paruæ quã in oculorũ curatione descripsimus:sanies efficacissime psilothrũ est: si recẽs illinať:& ipsa arefacta ac tusa:mox decocta tribus heminis ad tertias:uel ĩ oleo decocta æreis uasis. Eadem mensura alii ex quindecim ranis cõficiunt psilothrũ:sicut in oculis diximus. San guisugæ quoq; tostæ in uase fictili:& ex aceto illitæ eundem cõtra pilos habent effectum. Et suffitꝰ urẽtiũ eas necat cimices ĩuectas. Castoreo quoq; cũ melle ꝓ psilothro usi pluribꝰ diebꝰ reperiuntur. In omni aũt psilothro uellendi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusq; multum cõfert delphini cũ melle dentiũ cinis:& si ipso dente gingiuæ tanganť. Adalligatusq; idem pauores repentinos tollit. idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus: aut ulla corporis parte fiant cancrorũ fluuiatiliũ succus cum farina hordeacea sanat. Et ad re liquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siriasisq; infantium spongia frigida cerebro hu mefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat:quã aridã ĩueniri affirmãt. Mullus in uino necatus:uel piscis rubellio:uel anguillæ duæ. Itẽ una marina ĩ uino putrefacta iis q̃ ĩde biberit tediũ uini affert. Venerẽ inhibet Echeneis & hippopotami frõtis e sinistra parte pellis ĩ lĩteolo

uel illitum

uel ex illis

adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Cōcitant cochleaꝝ fluuiatilium carnes sale adseruatæ: & in potu ex uino datæ. Erythini in cibo sumpti. Iecur ranæ dryophytes & calamitæ in pellicula gruis alligatum: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recēti corio rubeta alligata. Equoꝝ scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant: donec illini possit. Aiūtq; ita curatos nō repeti postea. Et Salpe negat canes latrare: quibus in offa rana uiua data sit. Inter aq̄tilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Nascit̄ circa harūdines tenues e spuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi se miscēt. Vim habet causticā. ideo acopis addit̄ cōtra ꝑfrictionum uitia. Tollit & mulieꝝ lētigines in facie. Et calami simul dici debēt. Phragmitis radix recens tusa luxatis medet̄: & spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprii uero qui & donax uocat̄ cortex: alopeciis medet̄ ustus: & ulceribus ueteratis. Folia extrahūt quæ infixa sunt corpi: & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit: exsurdat. Sepiæ atramento tanta uis est: ut ī lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data suū morbis medetur: uel cuiuscūq; ranæ cinis. Pulmone marino si confricet̄ lignū: ardere uidetur: adeo ut facula ita præluceat.

Animalium oīum in mari uiuentiū. clxxvii. genera ēsse. CA. XIII.

PEracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uasta & tot milibus passuū terræ infusa: extraq; circundata mensura pene ipsius mūdi quæ intelligant̄ animalia centum septuagintaseptē omniū generum esse: eaq; noīatim: complecti: Quod ī terrestribus uolucribus fieri nō quit. Neq;. n. omnis īdiæ æthiopiæq;: aut scythiæ desertorūue nouimus feras aut uolucres cum hoīum ipoꝝ multo plurimæ sint differētiæ: quas inuenire potuimus. Accedat his taprobanæ insulæq; aliæ oceani fabulose narratæ. Profecto conueniet: non posse oīa genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tanto mari oceano quæq; nascunt̄: certa sunt: notioraq; qđ miremur: quæ ꝓfundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur: arbores physeteres: balenæ: pristes: tritones: nereides: elephanti: hoīes: qui marini uocantur: rotæ: orcæ: arietes: musculi: & alii pisciū forma arietes delphini: celebresq; Homero uituli. Luxuriæ uero testudines: & medicis fibri: quoꝝ e genere lutras nusq̄ mari accepimus mergi: tm̄ marina dicentes. iam caniculæ: dromones: cornutæ: gladii: serræ: cōmunesq; mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tantū ac mari: thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris aūt maris accipenser: aurata: asellus: a carne: aphia: Alopecias: anguilla: araneus: box: batis: banchus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Chromborum genera: pessimus chalcis cobio. Callarias aselloꝝ generis ni minor esset: Colias siue parianus siue saxitanus a patria bætica: lacertoꝝ minima: ab iis mæotici: cybiū. Ita uocat̄ concisa pelamis: quæ post. xl. dies a pōto in mæotin reuertit̄. Cordylla & hæc pelamis pusilla: cū in pontum e mæotide exit hoc nomē habet: cantharus: callyonimus: siue uranoscopus: cinædi: phiscinulæ: Cnide quā nos urticā uocamus. Cancroꝝ genera chamæcistidæ: chamelæos: chamæpelorides: generis uarietate distantes: & rotūditate: chamæglycia: menides: quæ sunt maiores q̄ pelorides: Glycia siue corophia. Conchaꝝ genera inter q̄ & margaritiferæ cochleæ: quaꝝ generis pētadactyles: melicēbales: echinophoræ dicuntur: q̄bus cantant. Extra has sunt rotūdæ in oleario usu cochleæ: cucumis: cynopus: cammarus: cynosdexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracūculum. Est autem graculo similis. Aculeos ī brachiis habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus echeneis: echinus. Elephanti locustarū generis nigri: pedibus quaternis: bisulcis. Præterea brachia duo: binis articulis: singulisq; forficulis denticulatis. Fabri siue zeus Glaucisci: glanius: gōger: gerres: galeos: garus: hippus: hippuros: hirūdo: halipleumō: hippocampos: Heparcotinos: Sunt lacertorum genera: lolligo uolitans. Locustæ: lucernæ: liparis: lamyrus: lepus: leones: quorum brachia cancris similia sunt. Reliqua ꝑs locustæ: mullus: merula inter saxatiles laudata: mugil: melanurus: mena: metis: murena: Mys myllus: mystus murex: oculata: ophidion: ostria: etia: ortynō. Hic est pelamidū generis maximus. Neq; redit ī mæotin: similis tritoni: uetustate melior. Orphus: orthragoriscus: phager: phycus saxatilium: pelamis eaꝝ generis maxīa apolectus uocat̄. Durius triton: phorcus: phitharus: passer: pastinaca. Polypoꝝ: genera: pectines maximi & nigerrimi æstate: laudatissimi mitylenis: tyndaride salonis: altini: antii: in insula alexandriæ in ægypto. pectūculi: purpuræ: percides. pinna: pinnotheræ: rhina quē squatinā uocamus. Rhombus: scarus principalis hodie: Solea: sargus: scylla: sarda. Ita uocat̄ pelamis lōga ex oceano ue-

uel acus

niens.Scōber:salpa:horus:scorpena:scorpios:sciadeus sciæna:scolopēdra:smyrus:scepini:strō-bus:solen:siue aulos:siue donax:siue onix:siue dactylus:spondylus:maristella: spongia.Turdus inter saxatiles nobilis.Tomus:taurianus:quē alii xiphiā uocāt.Thessa:torpedo:tethea:Triton. Pelamidū gn̄is magni:ex eo serena cybia fiūt.Vrenæ:uua xiphiæ.His adiiciemus apud Ouidium posita noīa:quæ apud nemině aliū reperiunť.Sed fortassis in ponto nascunť: ubi id uolumen supremis suis tp̄ibus inchoauit.Bopgyrū in scopulis uiuentē. Orphū rubentē: rhacinūq; pullū:pictas mormyras:aureiq; coloris chryson.Præterea paruū teragū:& placentem cauda labrū Epodas lati gn̄is.Præter hæc insignia pisciū tradit:channē ex seipsa cōcipere.Glaucū æstate nunq̄ apparere.Pomphilū qui semper comiteť nauigioꝝ cursus.Chromin q̄ nidificet ī aq̄s. Helopen quoq; dicit esse nr̄is incognitū undis.Ex quo apparet falli eos:q̄ eundē accipēserē existimauerūt.Helopi palmā saporis inter pisces multi dedere.Sunt p̄terea a nullo auctore noīati sudis latine appellata:a græcis phyræna rostro similis noīe:magnitudine īter āplissimos rarus: sed tū nō degener:& pernæ cōchaꝝ generis circa pōtias insulas frequētissimæ. Stāt uelut suillo crure lōgo ī arena defixæ:hiantesq; q̄ limpitudo est:pedali non minus spatio. Cibū uenanť. Dentes in circuitu marginū habēt pectinatim spissatos. Intus ꝓspondylo grandis caro est. Et hyenā piscē uidi in oenaria īsula captum caput exerentē. Præter hæc purgamēta aliqua relatu indigna:& algis potius annumeranda q̄ animalibus.

uel tripho non

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXIII. PROOEMIVM

Metallorum naturæ.

ETALLA NVNC IPSAEQVE OPES: ET RERVM PRE-cia dicenť:tellurē intus exquirēte cura multiplici.Modo q̄ppe alibi diuitiis foditur:quærente uita aurum:argentum:æs:electrum. Alibi deliciis gēmas: & parietū digitorūq; pigmēta.Alibi temeritati ferrum auro ēt gratius inter bella cædesq;. Persequimur oēs eius fibras uidemusq; super excauatos montes mirantes dehiscere aliq̄ñ:aut intremiscere illam.Ceu uero nō hoc ēt exemplū indignationis sacræ parētis exprimi possit.Imus ī uiscera eius: & in sede maniū opes quærimus:tāq̄ paꝝ benigna fertiliq; qua seceť. Inter hæc minimū remedioꝝ gr̄a scrutamur. Cui.n. fodiendi cā medicina est?Quanq̄ & hæc summa sui parte tribuit ut minime parca:facilisq; in oībus quæ prosunt.Illa nos premūt: illa nos ad inferos agunt:quæ occultauit atq; demersit.Illa quæ nō nascunť:ut repēte mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis est:sæculis oībus exhauriendi eā quousq; penetret auaritia?Quā innocēs q̄ beata:immo uero & delicata esset uita:si nihil aliud de ea nisi quod supra terras cōcupisceret:haberetq; nō nisi q̄d secū est?Eruiť q̄de auꝝ & chrysocolla iuxta:ut p̄ciosior uideať nomen ex auro custodiens.Parum.n.erat naturæ unā inuenisse uitæ pestem: nisi in precio ēt esset sanies auri.Quærebat argentū auaritia.Boni cōsuluit interim inuenisse miniū: rubentisq; terræ excogitauit usum.Heu prodigiosa ingenia quot modis auximus precia reꝝ! Accessit ars picturæ:& auꝝ argētūq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturā prouocare.Auxere & artē uitioꝝ irritamēta. In poculis libidines cælare iuuit:ac p̄ obsenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc:& sordere cœpere:& auri argētiq; nimiū fuit.Murrhina & crystallia ex eadē terra effodimus:quibus precium faceret ipsa fragilitas.hoc argumētū opum:hæc uera luxuriæ æstimata ē gloria:habere q̄d posset statim totū p̄ire. Nec hoc fuit satis: turba gēmaꝝ potamus:& smaragdis teximus calices:ac temulētiæ cā tenere indiā iuuat:& auꝝ iā accessio ē.

Quæ prima cōmendatio metalloꝝ auri:& de origine annuloꝝ aureoꝝ:& modo auri apud antiquos:& equestri ordine:& de iure annuloꝝ aureorum. CA. I.

Tināq; posset e uita in totum abdicari aurum sacra fames:ut celeberrimi auctores dixere:ꝓscissum conuitiis ab optimis quibusq;:& ad p̄niciem uitæ repertū. Quantum fœliciore æuo cū res ipsæ permutabāť inter se:sicut & troianis temporibus factitatum Homero credi cōuenit.Ita enim(ut opinor) cōmercia uictus gratia inuē-

ta:alios coriis boum:alios ferro captiuisq; rebus emptitasse tradit: q̃q̃ & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit:ut centum boum arma aurea ꝑmutasse Glaucũ diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua cõsuetudine mulcta legum antiquaꝝ pecore constat etiã romæ. Pessimũ uitæ scelus fecit:qui annulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de prometheo oĩa fabulosa arbitror: q̃q̃ illi quoq; ferreũ ãnulum dederit antiquitas: uinculumq; id non gestamen intelligi uoluerit. Midæ quidam annulum quo circunacto habentem nemo cerneret:quis nõ etiam fabulosiorem fateat? Manus & prorsus sinistræ maximã auctoritatem conciliauere auro:nõ q̃dem Romani quorum more ferendum erat bellicæ uirtutis insignæ. De regibus romanis non facile dixerim. Nullum habet Romuli in capitolio statua:nec præter Nũmæ Seruiiq; Tullii alia. Nec. L. q̃dem bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror:quorum egregia fuit origo:unde hic annulorum usus uenit:q̃q̃ etiã nũc lacedæmone ferreo utant̃. Sed a Prisco Tarquinio omniũ primo filium cum in ꝑtextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatũ constat:unde mox bullæ durauit:ut eorum qui equo meruissent filii id insigne haberẽt:cæteri loꝝ. Et ideo miror Tarquinii eius statuã sine annulo esse. Quanq̃ & de nomine ipso ambigit̃. Id græci a digitis appellauere. Apud nos prisci ungulum uocabãt. Postea & græci & nr̃i symbolum. Longo certo tẽpore ñe senatũ quidẽ Romanũ habuisse aureos:manifestũ est. Siquidẽ iis tm̃ q legati ad exteras gẽtes ituri essent:annuli publice dabant credo:qm̃ ita exteroꝝ honoratissimi itelligebant̃. Neq; aliis uti mos fuit:q̃ q ex ea cã publice accepissent:uulgoq; sic triũphabãt. Et cũ corona ex auro etrusca sustineret̃ a tergo:ãnulus tamen in digito ferreus erat:æqua fortuna triumphantis & serui coronã sustinẽtis. Sic triũphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum nõ ante tertium cõsulatum sumpsisse tradit̃. Ii quoq; qui ob legationẽ acceperãt aureos:in publico tm̃ utebant̃:ĩtra domos uero ferreis. Quo argumẽto etiã nũc spõsæ annulus ferreus mittit̃. Isq; sine gẽma. Nec iliacis tꝑibus ullos fuisse ãnulos uideo:nusq̃ certe Homerus dicit:cũ & codicillos missitatos epistolaꝝ grã ĩdicet:& cõditas arte uestes:ac uasa aurea argenteaq;:& ea colligata nodi nõ ãnuli nota. Sortiri quoq; cõtra ꝓuocationẽ duces nõ annulis tradit. Fabricæ ẽt deum fibulas:& aliã mulieribus cultus: sicut inaures in primordio factitasse sine mentione annuloꝝ. Et qui primus instituit:cõtanter id fecit:leuisq; manibus ac latentibus induit:cũ si honos securus fuisset:dextra fuerit ostẽtandus. Quod si impedimentũ potuit in ea aliquod intelligi:etiam consertoris usu argumẽtũ est maius in leua fuisse qua scutum rapit̃. Est quidẽ apud eundẽ Homerum uiroꝝ crinibus auꝝ implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit. Romæ quidẽ non fuit auꝝ:nisi admodũ exiguũ longo tꝑe. Certe cũ a gallis capta urbe pax emeret̃:non plus quam mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo:& Põpeii tertio cõsulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi cõdita:& ideo a plerisq; existimari duo millia pondo collata. Sed quod accessit:est galloꝝ præda fuit:detractũq; ab his ĩ parte captæ urbis delubris. Gallos aũt cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo galloꝝ templorũq; tantundẽ nec amplius fuisse. Quod quidẽ in augurio ĩtellectũ est:cũ capitolinus duplũ reddidisset. Illud quoq; obiter indicari conuenit:quoniã de annulis sermonẽ repetimus: æditum custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim expirasse:& inditium ita extintum. Ergo ut maxime duo tantũ milia pondo cũ capta est. Roma anno trecẽtesimo. lxiiii. fuere:cum iã capitũ liberorũ censa essent. c lii. millia quĩgenti. lxxxiii. Eadẽ post ãnos. ccc vii. quod ex capitolinæ ædis ĩcẽdio cæterisq; oĩbus delubris. C. Marius filius ꝑneste detulerat tredecim millia pondo: sub eo titulo ĩ triũpho trãstulit Sylla. Et argẽti. vii. millia. Idẽ ex reliq̃ oĩ uictoria pridie transtulerat auri põdo. xv. millia:argẽti põdo. c. xv. millia. Freq̃ntior ãt usus ãnuloꝝ nõ ãte. Cn. Flauiũ Annii filiũ deprehẽdit̃. Hic nãq; publicatis diebus fastis: quos ꝑplus a paucis prĩcipũ quottidie petebat:tantã gratiã plebis adeptus ẽ:alioquin libertino patre genitus:& ipe Apii Cæci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies: cõsultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq;:ut ædilis curulis crearet̃ cum. Q. Anitio prenestino:qui paucis ante ãnis hostis fuerat:præteritis. C. Petilio & Domicio: quoꝝ patres consules fuerant. Additum Flauio ut simul Tribunus plebis esset. Quo facto tãta senatus indignatione exarsit :ut ãnulos ab eo abiectos fuisse ĩ antiquissimis reperiat̃ ãnalibus. Fallit plerosq; qui tũ & equestrem ordinẽ id fecisse arbitrãtur : Etenim adiectum hoc quoq;. Sed & falera posita:propter e a nomẽ equitũ adiectũ est. Annulos quoq; depositos a nobilitate in annales relatum est:non a senatu uninerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Sulpitio consſ. Flauius uouit ædem concordiæ:si populo reconciliasset ordĩes. Et cũ

ul' abiectũ

ad id pecunia publica non decerneretur:ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculã æream fecit in græcostasi:quæ nunc supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem ccc.quattuor annis post capitolinam dedicatam. Ita quadringentis.xlviii.a condita urbe gestũ est:& primum annulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secũdo punico bello. Neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab Hannibale mitti. Inter cepionem quoq; & Drusum ex annulo in auctione nauali inimiciciæ cœpere. Vnde origo socialis belli:& exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerũt:utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo consenuerint: sicut Calphurnium & Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello Fenestella tradit. Et multi. L. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit. In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerat. Nullosque omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta solis. Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit:gemmas addẽdo exquisiti fulgoris: censuq; opimo digitos onerando:sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia esset in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit:ac ne quis signandi causam in annulis esse intelligeret:solidas induit. Quasdam uero neque ab ea parte:quæ digito occultatur:auro clusit aurumque millibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas:auroque ipso signant: ut Claudii Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt:alia p se se mero auro decorant:cuius licentiæ origo nomine ipso in samothracia id institutum declarat. Singulis primo digitis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Nummæ & serui Tulli statuis uidemus. Postea pollici proximo induere etiam deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare. Galliæ britanniæque in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur:cæteri omnes onerantur:atque etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo cõgerant. Alii uero & huic unum tantum:quo signanda signent. Conditurque ille ut res rara:& ad iniuriæ usus iudigna: uelut e sacrario promitur. Et unum in minimo digito habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentant. Aliis plures q̃ unum gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia:& propter casum gemmarum totam sollicitudinem amputant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorum gratiæ :annulosque mortis gratia habent. Demũque ut plurimum opum ita scelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priscoꝝ uita:qualis innocẽtia in qua nihil signabatur? At nunc cibi quoq; ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiões:& in domo turba externa acta. Seruorum quoque causa nomenculator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marcipores luciporesue dominorum gentiles:omnem uictum in promiscuo habebát: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ:pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoque ipsas signare non est satis:grauatis somno:aut morientibus annuli detrahuntur:maiorque uitæ ratio circa hoc instrumentum esse cœpit: incertum a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sami tyrannum:cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimum .xxx.ãnum urbis nostræ interfecto. Celebratiorem quidem usum cum fœnore cœpisse argumento est consuetudo uulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nondum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus:nummos ante apud nos cœpisse:mox annulos. De nummis paulopost dicetur. Annuli destinxere alterum ordinem a plebe:ut semel cœperant esse celebres:sicut tunica ab annulis senatum tantum: quãq̃ & h oc sero: uulgoque purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones:sicut patrem. L. Hælii. Stilonis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumq; plebi & patribus inseruere. Ac quod antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factũ. Duo.n. Augusto decurias ordinante:maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Iiq; non equites:sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; millia singula in decuriis inuenta sunt:nõdum prouinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernum diem est:ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

uel & plurima

De decuriis iudicum:& quotiẽs nomina equestris ordinis immutata:& donis militaribus:& quando primum corona aurea. CA. II.

uel ex omnibus uel cistas

Ecuriæ quoq; ipsæ pluribus discrete nominibus fuere Tribunorum æris:& Selectorum:& iudicū.ppter hoc etiānum Nōgenti uocabantur ex noibus Selecti ad custodienda suffragiorum scita in comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat supba usurpatione noium:cū alius se Nōgentum alius selectum:alius Tribunū appellaret. Tyberii demū principatus nono anno in unitatem uenit equester ordo annulorūq; auctoritati forma cōstituta est.C.Asinio Pollione.C. Antistio Vetere consſ.āno urbis conditæ.dcc. septuagesimoquinto.Quod miremur futili pene de causa: cum .C.Sulpitius Galba iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucuparet:occupatusq; in his esset quæstus in senatu uulgo institores eius culpæ defendi annulis.Hac de cā constitutum: ne cui ius eius esset:nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia.cccc.cēsus fuisset: & lege iulia theatrali in. xiiii. ordinibus sedendi.Postea gregatim insigne id appeti cœptū.Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriā quintā adiecit:tantūq; natum est fastis:ut quæ sub Diuo Augusto impleri nō potuerant decuriæ non capiant eū ordinē:passimq; ad ornamenta ea etiam seruitute liberati transiliant:quod antea nunq̄ erat factum:quoniā in ferreo annulo equites iudicesq; intelligebanť: adeoq; promiscuum id esse cœpit:ut apud Claudium Cæsarē in cēsura eius unus ex equitibus Flauius Proclus.cccc.ex ea causa reos postularet. Ita dū separatur ordo ab īgenuis: cōicatus est cum seruitiis.iudicum autē appellatione separari eum ordinē primi oīum instituere Gracchi discordi popularitate in contumeliam senatus.mox ea debellata: auctoritas nois uario seditionum euentu circa publicanos substitit:& aliquādiu tertiæ uires publicani fuere.M. Cicero demū stabiliuit equestre nomē ī cōsulatu suo ei senatū cōciliās: ex eo se ordine puectū esse celebrās:& ei9 uires peculiari popularitate quærēs. Ab illo tpe plane hoc tertiū corpus i repu. factū est. Cœpitque adiici senatui populoq; R o.equester ordo. Qua de cā & nūc post populū scribitur:qa nouissime cœptus ē adiici. Quinēt ipsū eqtū nomē sæpe uariatū est:in iis quoq; q ad eqtatū trahebanť.Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt.Deinde flexumies.Postea trossuli:cū oppidū in thuscis citra uolsinios hoc noie passuū.ix.millia sine ullo adiumento peditum cœpissent.Eius uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchū: iunius certe q ab amicicia eius Gracchanus appellatus est scriptum reliquit iis uerbis.Quod ad equestrē ordinē pertinet ātea trossulos uocabant:nūc eqtes uocāt.ideoq; qa non intelligunt trossulos nomē qd ualeat:multosq; pudet eo noie appellari:& causam quæ supradicta est:exponit.Inuitosq; etiānū tñ trossulos uocari.Sūt adhuc aliquæ nō omittēdæ in auro differentiæ.Auxiliares qppe & externos torquibus aureis donauere:at ciues nō nisi argēteis.Præterq; armillas ciuibus dedere:quas nō hñt externi.Iidem quod magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus.Quis primus donatus sit ea non inueni. sed quis primum donauerit a.L.Pisone traditur.Apostumius dictator apud lacum regillum castris latinorum expugnatis ei cuius maxime opera capta essent:hāc coronā ex præda dedit.Itē.L.Lentulus cōsul Seruilio Cornelio merēdæ samnitū oppido capto. Sed qnq; librarum corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit:eāq; coronam testamento reipublicæ legauit.

De reliquo usu auri in uiris:& mulieribus:& de nūmo aureo:& quando primum signatum est æs argentū & aurum:& ante q̄ signareť qui mos in ære:& quæ maxima pecunia primo cēsu:& quotiens:& quibus temporibus auctoritas auri. CA. III.

Eorum uero honori in sacris nihil aliud excogitatum est:q̄ ut auratis cornibus hostiæ maiores dūtaxat īmolarentur.Sed in militia quoq; in tantū adoleuit hæc luxuria:ut.M.Bruti in philippicis campis epistolæ reperianť frementes fibulas tribunicias ex auro geri.At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum gestari tacuisti.Cuius sceleris nos coarguimus illum primū qui auro dignitatem per annulos fecit:ut habeant in lacertis iam pridē & uiri quod e dardanis uenit:itaq; & dardanium uocabať. Viriæ celticæ dicunť.Viriles celtibericæ.Habeant fœminæ in armillis digitisq; totis collo auribus.Per has discurrāt catenæ circa latera: & inserta margaritarum pondera e collo dominarum auro pendeant:ut in somno quoq; unionū cōscientiā assit.Etiamnum pedibus induiť:atq; inter stolam plebemq; hunc medium fœminarum equestrem ordinem facit.Honestius uiri pedagogis id damus:balneasq; diues puerorum forma cōuertit.iam uero etiā Harpocratem statuasq; ægyptiorum numinū in digitis uiri quoq; portare incipiunt.Fuit & alia Claudii principatu differētia insolens iis quibus admissionē liberti eius dedissent:imaginem pricipis in annulo ex auro gerēdi: magna criminū occasione:quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit:æqualit

ul' uiriolæ ul' utriolæ uel peris uel pyris uel isecreto uel collo

publicando principem. De annulis aureis eorũq; usu hactenus dictũ sit. pximum scelus fecit: qui primus ex auro denarium signauit: quod & ipsum latet auctore incerto. Populus Romanus ne quidem argento signato ante Pyrrhũ regem deuictum usus est. Libralis unde etiã nũc libella dicit̃: & dipõdius appendebat̃ assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa ĩ rationibus dicuntur. Item impẽdia & pondera. Quin & militũ stipendioꝝ: hoc est stipis põderandæ pensatores libripẽdes dicunt̃. Qua cõsuetudine in iis emptionibus quæ mancupi sunt: etiam nũc libra interponit̃. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi usos romæ. Timeus tradit. Signatum est nota pecudum: unde & pecunia appellata. Maximus census. c. x. millia assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argẽtum signatum est anno urbis quingentesimo octogesimoquinto. Qu. Fabio cõsule quinq; annis ante primum bellum punicum. Et placuit denarius p decem libris æris: quinarius p quinq; sestertiũ p dipondio ac semisse. Libræ autẽ pondus æris ĩminutum bello punico primo cũ impensis respublica nõ sufficeret. Cõstitutũq; ut asses sextantario põdere ferirent̃. Ita quinq; ptes factæ lucri dissolutũq; æs alienum. Nota æris fuit ex altera pte Ianus geminus: ex altera rostꝝ nauis. Intriẽte uero & quadrãte rates: q̃drans antea triũcis uocatus a tribus unciis. Postea Hãnibale urgẽte. Qu. Fabio Maximo dictatore asses unciales facti. Placuitq; denariũ. xvi. assibus pmutari. quinariũ octonis: sestertiũ quaternis. Ita respub. dimidiũ lucrata est. In militari tñ stipendio semp denarius pro decẽ assibus datus. Nota argenti fuere bigæ: atq; quadrigæ: & ĩde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege papyriana semũciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis: octauam ptem æris argento miscuit. Qui nũc uictoriatus appellat̃: lege clodia pcussus est. Antea enim hic nũmus ex illyrico aduectus mercis loco habebat̃. Est aũt signatus uictoria: & inde nomẽ. Aureus nũmus post annũ. lxii. pcussus ẽ quam argenteus: ita ut scrupulũ ualeret sestertiis uicenis: qđ efficit in libras ratione sestertii: qui tũc erant sestertios nõgentos. Post hæc placuit. xl. millia. Sed signari ex auri libris: paulatimq; principes ĩminuere põdus: minutissimus uero ad. xlv. millia. Sed a nũmo prima est origo auaritiæ excogitata fœnore quæstuosa segnitia. Hæc paulatim exarsit rabie quadã non iam auaritia: sed fames auri: utpote cũ Septimuleius. C. Gracchi familiaris auro repensum caput eius excisum ad Opimiũ tulerit: plũboq; in os addito paricidio suo rempublicam etiã circunscripserit. Nec iam quiritiũ aliquo: sed uniuerso noĩe Romano infami: Rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit. Hæc parit habendi cupido. Pudet intuentem tñ oĩa ista quæ subinde noua græco sermone excogitant̃ expsso argenteis uasis auro aut incluso: quibus deliciis ueneunt tã aurea q̃ inaurata: cũ sciamus interdixisse castris suis spartacũ ne quis auꝝ haberet: aut argentũ. Tãto fuit plus animi fugitiuis nostris. Messala orator pdidit Antoniũ triũuirũ aureis usum uasis in oĩbus obscenis desideriis: pudendo ẽt crimĩe Cleopatræ. Sũmæ apud exteros licentiæ fuerat poculo aureo puluino subdito Philippũ regem dormire solitum. Agonenteium Alexandri Magni præfectũ aureis clauis suffigere crepidas. Antonius in cõtumeliã naturæ uilitatẽ auro fecit opus proscriptione dignũ: Sed spartaci equidẽ miror Populum Roma. uictis gentibus in tributo semper argentũ imperitasse: nõ auꝝ sicut carthagini cũ Hannibale uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos nihil auri. Nec põt uideri penuria mundi id euenisse. Nam Mida: sed & Crœsus: infinitũ possederãt. Iam Cyrus de uicta asia pondo. xxxiiii. millia inuenerat: præter uasa aurea aurũq; factũ: & in eo folia ac platanũ uitemq;. Qua uictoria argenti quingenta millia talentorũ reportauit: & craterem Semiramidis: cuius pondus. xv. talentorum colligebat. Talentum autem ægyptium pondo. lxxx. patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes: qui terram uirginem nactus plurimũ argenti auriq; eruisse dicitur in suanorũ gẽte: & alioquin uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrant̃: & columnæ atq; parastatæ: uicto Sesostri ægypti rege tam superbo: ut prodatur annis quibusq; sorte reges singulos e subiectis iungere ad currũ solitus: sicq; triumphare. Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrẽtur. Cæsar qui postea dictator fuit primus ĩ ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argento usus est: ferasq; argenteis uasis incessere tum primũ uisum. Mox quod etiã in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos scæna argentea fecit. Item. L. Murena: & Caius princeps ĩ circo pecma duxit. In quo fuere argenti pondo. c. xxiiii. Claudius successor eius: cum de britãnia triũpharet: inter coronas aureas unam. vii. pondo habuit: quam contulisset hispania citerior: alteram. ix. quam gallia comata sicut titulus indicauit. Huius deinde successor Nero Pompeii theatrum operuit auro in unum diem: quo Tyridati regi armeniæ ostenderat. Et quota pars ea ap-

uel quinta pte fracta

uel licini9

ul' quæsita

uel præter alia

uel icessiue re

paratus fuit aureæ domus ambientis urbem? Auri in ærario Populi Roma. fuere Sex. Iulio. L. Aurelio conss. septem annis ante bellum punicū tertium pondo. dcc. xxvi. argenti nonaginta duo millia & extra numerum. ccc. &. lxxv. millia. Item Sex. Iulio. L. Martio coss. hoc est belli socialis initio: octingenta. xlvi. auri pondo. C. Cæsar primo introitu urbis in ciuili bello suo & ærario protulit lateꝝ aureoꝝ. xxvi. milia: & numero pondo. ccc. Nec fuit aliis tēporibus respu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus perseo rege macedonico deuicto: prædam pondo trium millium: a quo tempore populus Roma. tributum pendere desiit. Laquearia quæ nūc & in priuatis domibus auro teguntur: post Carthaginem euersam primo inaurata sunt in capitolio cēsura. L. Mummii. Inde transiere in cameras. In parietes quoqꝫ: qui iam & ipsi tanquam uasa inaurātur: cum sua ætas uaria de Catulo existimauerit: qꝫ tegulas æreas capitolii inaurasset primus. Inuentores auri sicut metallorum fere oīum: septimo uolumine diximus. Præcipuā gratiā huic materiæ fuisse arbitror: non colore qui in argento clarior est: magisqꝫ diei similis: & ideo militaribus signis familiarior: qm̄ is lōgius fulget: manifesto errore eoꝝ qui colorē sydeꝝ placuisse in auro arbitrantur: cum in gemmis aliisqꝫ rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatū est cæteris metallis: cum cedat per utrunqꝫ plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit: tuto etiam in īcendiis rogisqꝫ durāte materia. Quinimo quo sæpius arsit: ꝓficit ad bonitatem. Auriqꝫ expimento ignis est: ut simili colore rubeat ignis. Atqꝫ ipsum obryzū uocant. Primū autem bonitatis argumentū est q̄ difficillime accēdi. Præterea mirū prunæ uiolentissimæ ligni indomitum: palea citissime ardescere: atqꝫ ut purgeť cū plumbo coqui. Altera causa precii maior: qꝫ minimū usus deterit: cum argento ære plumbo lineæ ꝑducanť: manusqꝫ sordescant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numerosius diuiditur: utpote cuius unciæ in septuagenas & quinquagenas puresqꝫ bratteas quaternū utroqꝫ digitorum spargantur. Crassissimæ ex iis prenestinæ uocantur: etiamnū retinentes nomen fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. Proxima brattea quæstoria appellať. Hispania strigiles uocat auri paruulas massas: quod super oīa solum in massa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficianť: hoc statim auꝝ est: consumatāqꝫ materiā protinus habet cū ita īuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis est. Alia quā dicemus coacta. Super cætera non rubigo ulla: non erugo: non aliud ex ipso quod consumat bonitatem: minuatue pondus. Iam contra salis & aceti succos domitores rerum cōstantia supqꝫ oīa netur: ac texitur lanæ modo: & sine lana. Tunica aurea triūphasse Tarquinum priscum Verrius tradit. Nos uidimus Agrippinā Claudii principis edente eo naualis prælii spectaculū assidentē ei: indutā paludamēto: auro textili sine alia materiæ. Attalicis uero iāpridem intexitur inuēto regū asiæ. Marmori & iis quæ candefieri nō possunt oui candido illinitur: ligno glutini ratione cōposita: leucoporon uocāt. Quid sit hoc: aut quemadmodū fiat: suo loco docebimus. Aes inaurari argento uiuo: aut certe hydrargyro legitimū erat: de quibus ut dicemus illoꝝ naturā reddentes: excogitata fraus est. Nāqꝫ æs cruciatur in primis accensumqꝫ restinguitur sale aceto alumie. Postea exarenatur: an satis recoctū sit: splēdore dęphendente: iterūqꝫ exhalať igni: ut possit edomitū mixtis pumice alumine argēto uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet talem: qualem esse diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri: & qn̄ primū aurea statua: & medicinæ ex auro. CA. IIII.

AVrum inueniť in nostro orbe: ut omittamus indicū: atqꝫ a formicis: aut gryphibus apud scythas erutū. Apud nos tribus modis fluminū ramentis: ut in tago hispaniæ: pado italiæ: hebro thraciæ: Pactolo asiæ: Gange indiæ. Nec ullū absolutius auꝝ est: ut cursu ipso trituqꝫ perpolitū. Alio mō puteoꝝ scrobibus effodiť: aut ī ruina montiū. Quare utraqꝫ ratio dicetur. Auꝝ qui quærunt: ante omnia segullū tollunt: ita uocatur indiciū: alueus ubi id est: arenæqꝫ lauanť: atqꝫ ex eo quod resedit: cōiectura capiť: ut inueniať aliquando in summa tellure protinus rara fœlicitate: ut nuper in dalmatia principatu Nerōis singulis diebus etiā quinquagenas libras fundens: cū iā inuentū in summo cespite. Alutationē uocant: si & auro ea tellus subest. Cæteꝝ mōtes hispaniæ aridi sterilesqꝫ: & in qbus nihil aliud gignatur: huic bono coguntť fertiles esse. Quod puteis fodiť: canalitiū uocant: alii canaliēse marmoris gloriæ inhærens: nō illo mō quo in oriente saphyro atqꝫ thebaico aliisqꝫ in gēmis scintillat. Sed micas amplexū marmoris: hi uenaꝝ canales per marmor uagāť & latera puteoꝝ & huc illuc inde nomine inuento: tellusqꝫ ligneis colūnis suspendiť. Quod effossum est tundiť: lauatur: uritur: molitur in farinam. Nam quod cudunt apilascudem uocant: Argentum quod

exit a fornacis sudore quæ e camino iactať. Spurcitia in omni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquiť iterum & tundiť. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neq; enim alia afflatū ignemq; & ardentē materiam tollerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna spatia actis cauantur montes ad lucernaꝝ lumina. Eadem mensura uigiliatum est: multisq; mensibus nō cernitur dies. Arrugias id genus uocant: sidūtq; rimæ subito: & opprimunt operarios: ut iam minus temerariū uideatur e profūdo maris petere margaritas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquunť itaq; fornices crebri montibus sustinendis. Occursant in utroq; gñe silices. Hos igni & aceto rūpūt. Sæpius uero: qm̄ in cuniculis uapor & fumus strangulat: cædunt fracturis. c. l. libras ferri terram agentibus. Egeruntq; humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si lōgior uideť silex: latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilior existimať opera. Est nāq; terra ex quodā argillæ gñe galeræ mixta: candidā uocāt: prope inexpugnabilis. Cuneis eā ferreis aggrediunť: & iisdē malleis: nihilq; durius putant: nisi ꝙ inter oīa auri fames durissima est. Peracto opere ceruices fornicū ab ultimo cedūt: dātq; signū. Ruinaq; solus intelligit in cacumine mōtis eius peruigil. Hic uoce ictuue repente reuocari oparios iubet: pariterq; ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese longo fragore: qui cōcipi humana mente nō possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinā naturæ. Nec tn̄ adhuc auꝝ est. Nec sciere esse cū fodere. Tātaq; ad pericula euincenda fuit satis causæ sperare qđ cuperēt. Alius par est labor uel hoc maioris impendii flumina ad lauandā hanc ruinam iugis montiū duxere obiter a centesimo plerūq; lapide. Corrugos uocant a corriuatiōe credo: nimiꝝ & hic labor ē. Præcepisse libramēto oportet: ut fruaris qn̄ influat: itaq; altissimis partibus duciť. Cōuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiæ cedunť: sedemq; trabibus cauatis præbere cogunť. Is q cedit: funibꝰ pendet: ut procul intuentibus species nefaria quidē: sed alitū fiat. Pendentes maiore ex parte librant: & lineas itineri præfigūt. Itaq; insistentis uestigiis hominis locus nō est. Manes trahunť ad hoīes ut uitiū importent. Id genus terræ urion uocant. Ergo p silices calculosue ducunť: & urium euitant. Ad capita deiectus in supciliis montiū piscinæ cauanť: ducenos pedes ī quasq; partes: & in altitudinē denos. Emissaria in iis quina pedū quadratoꝝ ternum fere linquunť: & repleto stagno excussis obturamētis erumpit torrēs tāta ui ut saxa puoluat. Alius etiānū ī plano labor. Fossæ in quas profluat cauanť agogas uocant: eæ sternunť gradatim. Latera cluduntur tabulis: ac p prærupta suspendunť: canali ita profluēte de terra in mare. His de causis iā pmouit hispania in priore genere: quæ exhauriunť imenso labore ne occupet puteos in hoc rigantur. Auꝝ arrugia quæsitū non coquiť: sed statim suū est. Inueniunť ita massæ. Necnō ī puteis etiā denas excedentes libras. Palacas hispani: alii palacranas: idem qđ minutū est: balucem uocāt. Vlex siccatus uriť: & cinis eius lauať substrato cespite herboso ut sidat auꝝ. Vicena milia pondo ad hunc modū annis singulis asturiā atq; galletiam & lusitaniā pstare quidā tradiderūt: ita ut plurimū astruria gignat. Neq; ī alia pte terraꝝ tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est uetere interdicto patrum: ut diximus alioquin nulla fœcūdior metalloꝝ quoq; erat tellus. Extat lex censoria uicti miliarum aurifodinæ: qua in uercellensi agro cauabatur: ne plus quinq; hominū in opere publicani haberēt. Aurū faciēdi est etiā una ratio ex auri pigmēto: qđ in syria foditur pictoribus in summa tellure auri colore: sed fragili lapidum specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium principem auidissimū auri: quamobrem iussit excoqui magnum pondus: & plane fecit aurum excellens: sed ita parui ponderis ut detrimentum sentiret: illud propter auaritiam expertus: q̄q̄ auripigmenti libræ. xiiii. permutarentur: nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argento uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua parte. In uno tantum galliæ metellæ loco: quod uocant albicrarense. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunq; quinta argenti portio est: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiūtur in canaliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit: incudibus non resistit. Est electro auctoritas Homero teste qui Menelai regiam auro: electro: argēto: ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet lindos insulæ rhodiorum: in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historia mammæ suæ mēsura. Electri natura est ad lucernaꝝ lumina clarius argento splendere. Quod est natiuum & uenena deprehendit. Nanque discurrunt in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore: & gemina ratione præcidunt. Aurea statua prima omnium nulla inanitate: & antequam ex ære aliqua illo modo fieret: quam uocant holosphyraton in templo Anæitidis posita dicitur. Quod ī situ terrarum nomine hoc si

uel qđ extra fornacis sudarē e camino iactatur

uel catino

uel ingētes

uel supest

uel fluaris

uel agaianas

Frutex est ulex roris marini silis asp aurūq; retinens

uicus

gnificauimus: numine gentibus illis ſacratiſſimo. Direpta eſt antonii parthicis rebus. Scitumque narratur dictum unius ueteranorum bononiæ hoſpitali diui Auguſti cœna cum interrogaretur: eſſet ne uerum eum qui primus uiolaſſet hoc numen: oculis membriſque captum expiraſſe? reſpondit enim tum maxime Auguſtum de cruore eius cœnare: ſeque illum eſſe: totumque ſibi cenſum ex ea rapina eſſe. Hominum primus & auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus delphis in templo ſibi poſuit.lxx.circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus. Aurum pluribus modis pollet in remediis. Vulneratiſque & infantibus applicatur: ut minus noceant: quæ inferantur ueneficia. Eſt & ipſi ſuperlato uis malefica gallinarum quoque & pecorum fœturis. Remedium eſt abluere illatum & ſpargere eos quibus mederi uellis. Torretur & cum ſalis grummo pondere triplici miſſo: & rurſum cum duabus ſalis portionibus & una lapidis quem ſchiſton uocant: ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſum purum & incorruptum. Reliquus cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie ſanat. Lomento id conuenit ablui. Fiſtulas etiam ſanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melanthio & illitum umbilico leuiter ſoluit aluum. Verrucas curari eo .M. Varro eſt auctor.

uel crure

De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla.yi. & mirabilia naturæ de glutinãdis iter ſe perficiendiſq; metallis. CA. V.

Hryſocolla humor eſt in puteis quos diximus: per uenam auri defluens craſſeſcente limo rigoribus hybernis uſque in duriciam pumicis. Laudatiorem eãdem in ærariis metallis: & proximam in argentariis fieri compertum eſt. Inuenitur & in plumbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalem illam: immiſſis in uenam aquis leuiter hyeme tota: uſque in Iunium menſem. Dein ſiccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chryſocolla q̃ uena putris. Natiua duritia maxime diſtat: uuam uocant. Et tamen illa quoque herba: quam luteam appellant: tinguitur. Natura eſt quæ lino lanæue ad ſuccum bibendum. Tunditur in pilla: deinde tenui cribro ſecernitur: poſtea molitur: ac deinde tenuius ſic cribatur. Quicquid non tranſmeat: repetitur in pilla: dein mollitur. Puluis ſemper in catinos digeritur: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia ſoluatur. Ac rurſus tundit̃: dein lauatur in conchis: ſiccaturq;. Tunc tinguitur alumine ſchiſto: & herba ſupradicta pingiturq; anteq̃ pĩgat. Refert q̃ bibula dociliſq; ſit. Nã niſi rapuit colorem: adduntur & ſchythanum atq; turbyſtum: ita uocant medicamenta ſorbere cogentia. Cum tinxere pictores orobitin uocant. Eiuſq; duo genera faciunt: luteam quæ ſeruat̃ in lomẽta. Et liquidam globulis ſudore reſolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiũt. Laudatiſſima in armenia. Secunda in macedonia. Largiſſima in hiſpania. Sũma cõmendationis eſt: ut colorẽ herbæ ſegetis lætæ uirẽtis quam ſimillime reddat. Viſumq; eſt iam Neronis principis ſpectaculis arenã cyrci chryſocolla ſterni: cũ ipſe cõcolori pãno aurigaturus eſſet: introducta opificũ turba. Tribus eã generibus diſtinguũt. Aſperam quæ taxatur in libras.yii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam quam & herbaceam uocant: quæ.xiii. Sublinunt autem arenoſam priuſquam inducant atramento: & paretonio. Hæc ſunt tenacia eius in colore blanda. Paretonium: quoniam eſt natura pinguiſſimum: & propter læuorem tenaciſſimum atramento aſpergitur: ne paretoni candor pallorem chryſocollæ afferat. Luteam putant a lutea herba dictam: quã ipſam cæruleo ſubtritam ſed pro chryſocolla inducunt uiliſſimo genere atq; falaciſſimo. Vſus chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per ſe arida ſiccat: & contrahit. Datur & in angina orthopneaue miſcenda cum melle. Concitat uomitiones: miſcetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplaſtris. Ad dolores mitigandos: & cicatrices trahendas. Hanc chryſocollam medici aceſin appellant: quæ non eſt orobitis. Chryſocollam & aurifices ſibi uendicant agglutinãdo auro: & inde omnes appellatã ſimiliter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria ærugine: & pueri impubis urina: addito nitro. Terit̃ cyprio ære in cypriis mortariis: ſanternam uocant noſtri. Ita ferruminat̃ aur̃: quod argentoſum uocant. Signũq; eſt ſi addita ſanterna niteſcit. E diuerſo eroſum cõtrahit ſe: hebetaturq;: & difficulter ferruminat̃ aurum. Ad id glutinum fit auro & ſeptima parte argẽti ad ſupradicta additis: unaq; cõtritis. Cõtexi (par eſt) reliqua circa hoc: ut uniuerſa naturæ cõtingat ammiratio. Auri glutinũ ẽ tale. Argilla ferro. Cadmia æris maſſis. Alumẽ laminis. Reſina plũbo & marmori. Sed plumbum nigrum albo iungit̃. Ipſumq; album ſibi oleo. Item ſtagnũ æramẽtis ſtagno

uel eluta

argentum.Pineis optime lignis æs ferrumq; funditur:Sed & ægyptia papyro:paleis auꝝ. Calx aqua accendit̃:& thracius lapis.Idcq; oleo reſtinguit̃.Ignis aũt aceto maxime & uiſco & ouo. Terra minime flagrat.Carboni maior uis exuſto.Iterumq; flagranti.

De argento: & argento uiuo: & ſtibia ſiue alabaſtro : & ſcoria argenti: & de ſpuma argenti. CA. VI.

AB his argenti metalla dicantur: quæ ſequens inſania eſt. Non niſi in puteis reperitur:nullaq; ſui ſpe naſcitur:nullis ut in auro lucentibus ſcintillis.Terra eſt alia ruffa:alia cineracea.Excoqui non poteſt niſi cum plumbo nigro:aut cum uena plumbi.Galenam uocant:quæ iuxta argenti uenas plerunque reperitur.Et eodem opere ignium deſcendit pars in plumbum:argentum autem ſuperne inatat: ut oleum aquis. Reperitur in omnibus pene prouinciis:ſed in hiſpania pulcherrimum. Id quoq; in ſterili ſolo atq; etiam in montibus.Et ubicũq; una inuenta uena eſt:nõ procul inuenitur alia.Hoc quidem & in omni fere materia:unde metalla græci uidentur dixiſſe.Mirum adhuc per Hiſpanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare ſua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur:hodieq; qui.ccc. pondo Hannibali ſumminiſtrauit in dies.Ad mille quingentos iã paſſus cauato monte per quod ſpacium aquitani ſtantes diebus:noctibuſq; egerunt aquas lucernaꝝ menſura: amnẽq; faciunt.Argenti uena in ſummo reperta:crudaria appellat̃.Finis antiquis fodiendi ſolebat eſſe alumen inuentum ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumen alba finem ſpei facit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus:ſed maxime canibus.Auꝝ argentũq; quo mollius eo pulchrius.Lineas ex argento nigras fieri produciq; miramur.Eſt & lapis in iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentum uiuũ appellatur. Venenum rerum omnium eſt.Excedit ac perrumpit uaſa permanãs tabe dira.Omnia ei inatant præter aurum. Id unum ad ſe trahit.Ideo & optime purgat cæteras eius ſordes expuens crebro iactatu fictilibus in uaſis ita uitiis abiectis:ut & ipſum ab auro diſcedat.In pelles ſubactas effunditur:perq; eas ſudoris uice defluens purum reliquit aurum. Ergo & cũ æra inaurantur:ſublitum bracteis pertinaciſſime retinet.Verum pallore detegit ſimplices:aut prætenues bracteas.Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido uſum eum adulterauere.Mox & hydrargyro:de quo ſuo dicemus loco.Et alias argentum uiuum nõ largum inuẽtum eſt.In iiſdẽ argenti metallis inuenit̃: ut ꝓprie dicamus: ſpumæ lapis candidæ nitentiſq;: non tñ tranſlucentis:ſtimmi appellant: alii ſtibiam:alii alabaſtrum:aliqui larbaſon. Duo eius genera:mas & fœmina.Magis probãt feminam.Horridior eſt mas:ſcabriorq; & minus põderoſus:minuſq; radians & arenoſior.Fœmina contra nitet friabilis ſiſſuriſq; non globis dehiſcens. Vis eius aſtringere ac refrigerare.Principalis autem circa oculos.Nãq; ideo etiã platyophthalmon id appellauere:quoniam in collyriis mulierũq; epiphoris dilatet oculos & fluctiones inhibeat oculoꝝ:exulcerationeſq;. Farina eius & thuris gũmi ammixto ſiſtit & ſanguinẽ e cerebro profluentem.Efficacior & contra recentia uulnera . Et contra ueteres canum morſus inſperſa farina.Et contra ambuſta igni cum adipe ac ſpuma argenti ceruſſaq; & cæra.Vritur autem offis bubuli fimi circũlitum in clibanis.Dein reſtinguitur mulieꝝ lacte. Teriturq; in mortariis ammixta aqua pluuia.Ac ſubinde turbidum tranſfunditur in æreum uas.Et mũdatur nitro.Fex eius intelligitur plumboſiſſima quæq; ſubſidit in mortario: abigiturq; . Dein uas in quo turbida tranſfuſa ſunt:opertum linteo per noctem relinquit̃:& poſtero die quicqd innatat effunditur:ſpongiaq; tollitur.Quod ibi ſubſidit:flos intelligit̃:ac linteolo interpoſito in ſole ſiccat̃:nõ ut perareſcat.Iterũq; in mortario terit̃:& in paſtillos diuidit̃.Ante omnia aũt urendi modus neceſſarius eſt:ne plumbum fiat.Quidam non fimo utuntur coquẽtes:ſed adipe.Alii tritum in aqua triplici linteo ſiccant: fæcẽq; abiiciunt.Idq; quod defluxerit tranſfundunt.Ac quicquid ſubſidet id colligẽtes:emplaſtris collyriiſq; miſcent.Scoriã ĩ argento græci uocant helcyſma. Vis eius aſtringere & refrigerare corpora.Additur emplaſtris :ut molibdena:de qua dicemus in plumbo.Cicatricibus maxime glutinandis:& contra tenaſmos:dyſenteriaſq; in fuſa clyſteribus cum myrteo oleo.Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas ad excreſcentia ulcerum:aut ex attritu facta:aut in capite manantia. Fit & in iiſdem metallis: & quæ uocatur ſpuma argenti.Genera eius tria.Optima quam chryſitin uocant.Secunda quam argyritin.Tertia:quam molibditin.Et plerunque omnes hi colores in eiſdem tubulis inueniũtur. Probatiſſima eſt attica. Secunda hiſpanienſis.Chryſitis ex ipſa uena fit.Argyritis ex argento.Molibditis plumbi ipſius fuſura:quæ fit puteolis:& inde habet nomen.Ois aũt fit excocta

uel liparis

ſua materia ex ſuperiori catino defluens in inferiorē. Ex eo ſublata ueruculis ferreis: atq; in ipſa flāma conuoluit ueruculo: ut ſit modici tpis. Eſt aūt ut ex noie ipſo intelligi poteſt ferueſcētis & futuræ materiæ ſpuma. Diſtat a ſcoria quo pōt ſpuma a fæce diſtare. Alteꝝ purgantis ſe materiæ. alteꝝ purgatæ uitiū eſt. Quidā duo genera faciunt ſpumæ: quæ uocant ſtelerytida & peumenen. Tertiū molibdenā in plumbo dicendā. Spuma ut ſit utilis: iteꝝ coquit: cōfractis tubulis ad magnitudinē annuloꝝ ita accēſa follibus: ad ſeparādos carbones cinerēq; abluit aceto aut uino. Simulq; reſtinguit. Quod ſi ſit argyritis: ut candor ei detur magnitudine fabæ confracta in fictili coqui iubetur ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgent. Poſtea ſex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cum deſināt calida: addito ſale foſſili in libram ſpumæ obolo. Nouiſſimo die condunt in plumbeo uaſe. Alii cū faba candida & ptiſana coquūt: & in ſole ſiccant. Alii in lana candida cum faba donec lanā nō denigrent. Tunc ſalem foſſilem adiiciunt: ſubinde aqua mutata: ſiccātq; diebus. xl. calidiſſimis æſtatis. Necnō in uentre ſuillo in aqua coquūt exemptāq; nitro fricant: & ut ſupra terunt in mortariis cū ſale. Sunt qui nō coquant: ſed cū ſale terant: & adiecta aq̄ abluāt. Vſus eius ad collyria: & litu ad muliebriū cicatricum fœditates tollendas maculaſq;: & abluendum capillum. Vis aūt: ſiccare: mollire: refrigerare: temperare: purgare: explere. Vlceꝝ tumores lenire. Talibuſq; emplaſtris ſupradictis ignes etiam ſacros tollit cum ruta: myrtoq; & aceto. Itēq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

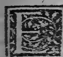
De minio q̄tæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine: ac inuētione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinæ de generibus minii: & ratione eius in picturis. CA. VII.

Nuenit in argentariis metallis miniū quoq;: & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis: & quondā apud romanos nō ſolum maximæ: ſed etiā ſacræ religionis: ut auctor eſt Verrius: & cuius ſit neceſſe credere auctoritati. Iouis ipſius ſimulacri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam: triumphantūq; corpora. Sic Camillum triūphaſſe. Hac religione etiā nunc addi in unguēta cœnæ triumphalis: & a cenſoribus in primis Iouē miniandū locari. Cuius rei equidē cām miror: q̄q̄ & hodie id expeti conſtat æthiopum populis: totoſq; eo tingi pceres: hūcq; ibi deoꝝ ſimulacris colorem eſſe. Quapropter diligentius pſequemur oīa de eo. Theophraſtus. xc. annos ān Praxibulū athenienſiū magiſtrū: qđ tps exit in urbis noſtræ ducenteſimū quadrageſimū. ix. annū: tradidit inuentū miniū a Callia athenienſe initio ſperante auꝝ poſſe excoq arena rubente in metallis argenti. Hāc fuiſſe originē eius. Reperiri aūt iam tum in hiſpaniis: ſed durum & arenoſum. Item apud colchos in rupe quadā inacceſſa ex qua iaculantes decuterent: id eſſe adulteꝝ. Optimum uero ſupra epheſum. Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere. Hanc teri. Dein lauari farinam. Et quod ſubſidat iterum lauari. Differentiā artis eſſe: q alii minium faciūt prima lotura. Apud alios id eē dilutius. Sequentis aūt loturæ optimum. Auctoritatem colori fuiſſe nō miror. Iam. n. troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teſte: qui naues ea cōmendat. Alias circa picturas pigmentaq; rarus. Milton uocāt græci minium: quidam cinnabari. Vnde natus error indico cinnabaris noīe. Sic. n. appellāt illi ſaniē draconis eliſi elephātoꝝ morietiū pōdere pmixto utriuſq; aīalis ſanguine: ut diximus. Neq; alius eſt color q ī picturis pprie ſanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamētiſq; utiliſſima eſt. At hercule medici quia cinnabari uocant p ea utūtur hoc minio: qđ uenenū eſſe paulo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiā nunc uocāt monocromata: pingebāt. Pinxerūt & epheſio minio: quod derelictum eſt: quia curatio magni operis erat: prætereaq; utrūq; nimis acre exiſtimatur. Ideoq; tranſire ad rubricam: & ſinopidē: de quibus ſuis locis dicam. Cinnabaris adulterat ſanguine caprino: aut ſorbis tritis. Precium ſinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium naſci & in carmania tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde: q̄ ex hiſpania. Celeberrimum ex ſiſaponenſi regione in betica miniario metallo uectigalibus Populi romani nullius rei diligentiore cuſtodia. Non licet id ibi perficere excoquiq;. Romam pfertur uena ſignata ad dena millia fere pondo annua. Romæ aūt lauatur. In uendendo precio ſtatuta lege ne modum excederet. lxx. in libras. Sed adulterat multis modis: unde præda ſocietati. Nāq; eſt alterum genus in omnibus fere argentariis: itēq; plumbariis metallis: quod ſit exuſto lapide uenis permixto: non ex illo cuius uomicam argentum uiuū appellauimus (is. n. & ipſe in argentum excoquit) ſed ex aliis ſimul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur ſolo colore: nec niſi in fornacibus rubeſcentes: exuſtiq; tunduntur in farinam. Et hoc eſt ſecundarium miniū p quā paucis

ul' ex ſardo

notum: multum infra naturales illas arenas. Hoc ergo adulteratur in officinis sociorum. Item scyrico: quonámodo scyricũ fiat suo loco dicemus. Sublini aũt scyrico miniũ compendii rõ demonstrat. Et alio modo pingentiũ furto opportunum est plenos subinde abluentium penicillos. Sidit aũt in aqua: constatq; furantibus. Sincæri cocci nitor esse debet. Secũdarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quãq; hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus aũt miniariis suæ uenæ arena sine argento excoquit. Auri modo ꝓbatur. Auro candente fucatum nigrescit. Sincærum retinet coloré. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candẽtis lamina: si nõ sit aur: deprehendi ilico. Solis atq; lunæ cõtactus inimicus remediũ ut parieti siccato cæra punica cũ oleo liquefacta candens setis iducat. Iterũq; admotis gallæ carbonibus aduraf ad sudoré usq;. Postea candelis subigat: ac deide linteis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt: facié laxis uesicis illigant: ne in respirando pernicialem puluerem trahant: & tamen ut per illas spectẽt. Miniũ in uoluminum quoq; scriptura usurpat. Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit. ul' pniciosũ

De hydrargyro: de argẽto inaurãdo: de coticulis in argẽti generibus & expimẽtis. CA. VIII.

EX secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argẽti uiui pauloante dilatũ. Fit aũt duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositũ ferrea cõcha calice coopertũ argilla superillita. Dein sub patinis accensum follibus cõtinuo igni: atq; ita calicis sudore deterso: qui fit argenteo colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore confluere. Quod cũ uenenũ esse conueniat: omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror: præter q̃ fortasse ꝙ illitum capiti uentriue sanguinem sistit: dum ne quid ꝑtereat in uiscera: ac uulnus attingat: aliter utendũ nõ equidé censeam. Hydrargyro argentum inauratur solũ núc propter: cum & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus quæ in omni uitæ parte ingeniosissima est: uilioré excogitauit materiam: ut docuimus. Auri argentiq; mentionem comitat lapis quem coticulam appellant: quondam nõ solitum inueniri nisi in flumine Tmolo: ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quem alii heraclium: alii lydium uocant. Sunt autem modici: quaternas uncias longitudinis: binasq; latitudinis nõ excedentes. Quod a sole fuit in iis melius: q̃ ꝙ a terra. Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: protinus dicunt quantum auri sit in ea: quantum argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione non fallente. Argentiq; duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento imposito: quod candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina batillis inficitur ita ramentum obiter dum uritur: candoréq; mentitur. Est aliquod experimentum politi: & in halitu hominis: si sudet ꝑtinus: nubemq; discutiat.

De speculis: & ægyptio argento. CA. IX.

LAminas duci: & specula fieri nõ nisi ex optimo posse creditũ fuerat. Id quoq; iá fraude corrũpit. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repcusso aere: atq; in oculos regesto fieri conuenit. Eadé ui in speculis usu polita crassitudine: paulũq; ppulsa dilatat in ímensum magnitudo imaginũ. Tantũ interest: repcussum illũ respuat: an accipiat. Quinetiã pocula ita figurat: exculptis intus crebris ceu speculis: ut uel uno intuẽte populus totidé imaginũ fiat. Excogitant & mõstrifica: ut in tẽplo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimũq; refert: concaua sint & poculi mõ an media depssa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an recta qualitate excipiẽtis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim est aliud illa imago: q̃ digesta claritate materiæ excipiẽtis umbrã. Atq; ut oĩa de speculis pagant hoc loco optĩa apud maiores fiebãt brũdusina: stagno & ære mixtis. Prælata sũt argẽtea. Primus fecit praxiteles magni Põpeii ætate. Nupq; credi cœptũ: certioré imaginé reddi auro apposito auersis. Tingit & ægyptus argẽtũ: ut í uasis Anubé suũ spectet: pigitq; nõ cælat argentũ. Trãsit inde materia & ad triũphales statuas: mirũq; crescit pciũ fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscet argento tertia ps æris cyprii tenuissimi: qd' coronariũ uocãt: & sulphuris uiui q̃tum argenti. Conflat in fictili circũlito argilla: Modus coquẽdi donec seipsa opcula apcriant. Increscit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta detereat. Miscuit denario triumuir Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios ꝓbare tam iucunda e lege plebe: uti Mario gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirũq; in hac artium sola uitia discunt: & fal ul' Pasiteles

ſum denarii ſpectatur exemplar:pluribuſq; ueris denariis adulterinus emitur.

De imodica pecunia:& quorum maximæ opes fuerint: & quando primum Populus Ro. ſtipem ſparſerit. CA. X.

On erat apud antiquos numerus ultra centum millia.Itaq; hic & hodie multiplicatur:ut decies centena millia:aut ſæpius dicantur.Fœnus hoc fecit nũmuſq; percuſſus:& ſic quoq; æs alienũ etiãnum appellaẽ.Poſtea diuites cognominati: dũmodo notũ ſit:eum qui primus acceperit hoc nomẽ:decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadẽ gente.M.Craſſus negabat diuitem eſſe:niſi q redditu annuo legionẽ tueri poſſet. In agris ſuis ſeſtertiũ.xx.millia poſſedit.Quiritiũ poſt Syllã ditiſſimus.Nec fuit ſatis niſi totum parthorum eſuriſſet aurum. Atq; ut nomẽ quidẽ optimi occupauerit.Iuuat.n.inſectari inexplebilem iſtam habendi cupiditatem. Multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulentiores pariterq; tres.Claudii principatu Pallantem Calliſtum & Narciſſum.Atq; ut ii omittantur:tanq̃ adhuc rerum potianẽ.C.Aſinio Gallo.C.Martio Cyrino cõſſ. ad.vi. Kal.febru.C. Cecilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit:quãuis multa ciuili bello ꝑdidiſſet:tñ relinquere ſeruoꝝ quattuor millia:centum.xvi. Iuga boũ tria millia ſexcenta. Reliqui pecoris.cc.quinquaginta ſeptẽ millia.In numerato pondo ſexcenta millia.Qui funerari ſe iuſſit ſeſtertiis.xi.milibus.Congregatæ & excedentes numeꝝ opes.Quota tñ portio erunt Ptolemæi:quem Varro tradit Pompeio res gerẽte circa iudæã octona millia equitũ ſua pecunia tolerauiſſe. Mille cõuiuas totidem aureis potoriis mutantẽ uaſa cũ ferculis ſaginaſſe.Quota uero illæ ipſæ(neq; enim de regibus loquor)portio fuerit Pithii bythinni qui platanum auream:uitẽq; nobilem illam Dario regi donauit:Xerxis copias:hoc ẽ ſepties.lxxxviii.millia hominũ excepit epulo. Stipẽdiũ qnq; mẽſiũ frumẽtũq; pollicitus: ut e qnq; liberis ſenectuti ſuæ ĩ delectu unus ſaltẽ cõcedereẽ.Húc quoq; ipm aliqs cõparet Crœſo regi. Quæ malũ amentia eſt: id in uita cupe: qđ aut ẽt ſeruis cõtigerit:aut ne in regibus quidẽ inuenerit finem? Populus Ro.ſtipem ſpargere cœpit.Sp.Poſthumio.Q.Martio cõſſ.Tãta pecunia erat:ut eam cõferret. L.Scipioni: ex qua is ludos fecit. Nam q; Agrippæ Menenio ſextantes æris in funus contulit: honoris id neceſſitatiſq; propter paupertatem Agrippæ:nõ largitionis eſſe dixerim.

uel is

uel memoriam

ul' centũ.x.

ul' potoriis pateris

uel Pithio

De luxuria & frugalitate in uaſis:& lectis argenteis:& qñ lances ĩmodicæ factæ. CA. XI.

Aſa ex argento mira inconſtantia humani ingenii uariat:nullũ genus officinæ diu ꝓbando:nũc furniana:nũc clodiana:nũc gratiana.Etenim tabernas menſis adoptauimus:nũc anaglypha:in aſperitatẽq; exciſa circa linearum picturas quærimus. Iã uero & mẽſas repoſitoriis imponimus:& ad ſuſtinẽda obſonia ĩterradimus altera: & intereſt q̃plurimum lima ꝑdiderit.Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queriẽ. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus.Noſtraq; ætate Poppeia coniunx Neronis principis delicatioribus iumẽtis ſuis ſoleas ex auro quoq; ĩduere ſolebat.Libras.xxxii.argẽti.Africanus ſequens hæredi reliquit.Idẽq; cum de pœnis triumpharet:quattuor millia.cccc.lxx.pondo tranſtulit.Hoc argentum tota Carthago habuit illa terraꝝ æmula:quod nunc in menſaꝝ eſt apparatu.Poſtea uicta numantia & deleta:idem Africanus in triumpho militibus.xvii.millia põdo dedit.O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc ſatis fuit.Frater eius allobrogicus primus omnium mille pondo habuit.At Liuius Druſus in tribunatu plebis.xi.millia.Nam ꝓpter quinq; pondo notatũ a cenſoribus triumphalem ſenem: iam fabuloſum uideẽ. Itẽ Catũ Elium cũ legati ætoloꝝ in conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent miſſa ab iis uaſa argẽtea nõ accepiſſe: neq; aliud habuiſſe argenti ad ſupremũ uitæ diem q̃ duo pocula:quæ.L.Paulus ſocer ei ob uirtutem deuicto Perſeo rege donaſſet.Inuenimus legatos Carthaginenſiũ dixiſſe:nullos hominũ benignius inter ſeſe uiuere q̃ Romanos. Eodem.n.argento apud omnes cœnitauiſſe ſeipſos.At hercules Pompeium Paulini equitis arelatenſis filium:paterna quoque gente pulſum:q;.xii. pondo argenti habuiſſet apud exercitum ferociſſimis gentibus oppoſitum ſcimus.Lectos uero mulierum iampridem totos operiri argento & triclinia quædam q;bus argentum addidiſſe primus traditur: Caruillius Pollio eques romanus: non ut operiret: aut deliaca ſpecie faceret:ſed punica idẽ & aureos fecit.Nec multo poſt argẽtei deliacos imitati ſunt.Quæ oĩa expiauit bellũ ciuile ſyllanũ.Paulo.n.ante hæc facta ſunt.Lãceſq; e centenis libris argẽti:quas tunc ſup quingentas numero romæ fuiſſe cõſtat:multoſq; ob eas ꝓſcriptos dolo cõcupiſcentiũ.Erubeſcãt annales q bellũ ciuile talibus uitiis ĩputauere.Noſtra ætas fortior fuit Claudii prĩcipatu.Seruus eius Druſillanus noĩe Rotũdus:diſpẽſator hiſpaniæ citerio

ris quinquagenariam lancē habuit:cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octingentas qnqnagitaocto librāꝝ.Quare quæso:nisi ut q̄ multi eas cōserui inferrēt: aut qbus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriā duo tantum triclinia romæ fuisse argētea.Repositoriis argentū addi sua memoria cœptū Fenestella dicit:qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu.Sed & testudinea tum in usum uenisse.Ante se autē paulo lignea rotunda solida nec multo maiora q̄ mensas fuisse.Se quidem puero:quadrata & cōpacta aut acere operta:cædro cœpisse.Mox additum argentum in angulos lineasq; per cōmissuras. Tympana uero se iuuene appellata stateras & lāces quas antiq magydas appellauerāt.Nec copia tm̄ argenti fuerat uitæ:sed ualidius pœnæ metu preciū.Idq; iampridē ut ignoscamus nobis.Delphinos quinis milibus sestertiis in libras emptos.C. Gracchus habuit.L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis centū.Confessus est tamē nūq̄ se iis uti propter uerecundiā ausum.Sicut eundē.vi.millia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse.Asia primū deuicta luxuriā misit in italiam.Siquidē.L.Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadringenta.I. Et uasoꝝ aureoꝝ pondo.cc.millia.anno cōditæ urbis quingētesimo sexagesimoquinto.Eadem asia domita:multo etiam grauius afflixit mores:inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit.Tum.n.hæc emendi romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est:urbis anno.dc.xxvi.mediis.lvi.annis erudita ciuitate amare etiā & non solū amirari opulentiam externam. Immenso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores:quæ & ipsa hoc interuallo āno urbis.dc.viii.parthica signa:& tabulas pictas inuexit:ne quid deesset.Pariterq; luxuria nata est:& carthago sublata:ita cōgruētibus fatis:ut & liberet āplecti uitia:& liceret peccare ex dignatiōe. Hinc aliq ueteꝝ:ut.C.Marius post uictoriā cimbricā cantharis portasse.Liberipatris exemplo tradit̄:ille arator arpinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis:& cælatura argenti:& cæteris quibusdam. CA. XII.

ARgenti usū in statuas primū ad honorē Diui Augusti in adulationē temporū transisse falso existimat̄.Iā enī triumpho magni Pompei reperimus translatā Pharnacis: q primus regnauit ī ponto: argenteā statuā.Itē Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argento succedit ex ea re aliquando & auro luxu fœminarū plebis:compedes sibi ex eo facientiū:quas induere aureas mos tristior uetat.Vidimus & ipsi Aureliū Fuscū motū equestri ordine ob insignē calūniā cū celebritatē expectarent̄ adolescentium scholæ ex argento ānulos habentē.Et qd hoc attinet colligere cū capuli militū ebore etiā fastidito cælarent̄ argento:uaginæ catillis:baltei laminis crepitent.Iā uero a pedagogis ad transitū uirilitatis custodiant̄.Argento fœminæ lauent̄ & nisi argentea solia fastidiant:eadēq; materia & cibis & probris seruiat.Videret hæc Fabritius & stratas argento mulierū balineas: ita ut uestigio locus nō sit cū uiris lauantiū.Fabritius inquā qui bellicosos imperatores plusq̄ pateram & salinū ex argento habere uetabat.Videret hinc donafortiū fieri:aut in hæc frangi.Heu mores Fabritii nos pudet.Miꝝ in auro cælando inclaruisse neminē:argento multos. Maxime tm̄ laudatus ē Mentor:de quo supra diximus.Quattuor paria deniq; ab eo oīno facta sunt: ac iā nullum extare dicitur:Ephesiæ Dianæ templū iacet.Capitoliū incendiis. Varro & æreū signū eius habuisse scripsit.Proximi ab eo ammiratiōe Acragas & Boetus & Mys fuere. Extāt hodie oīum opera in insula Rhodiorum boeti apud lyndiam Mineruā in tēplo. Acragantis in tēplo liberipatris in ipsa Rhodo bacchæ centauriq; cælati in scyphis.Myos in eadem æde & Silenus & Cupido sacra gentis:& ueneratio in scyphis.Magna fama post hos celebratus est Antipater: quiq; satyrum in phyala grauatū somno collocauisse uerius q̄ cælasse dictus est Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus.Item Ariston & Onychus Mithylene laudat̄. Et Hecateus: & circa magni Pompei ætatem Praxiteles Posidōius Ephesius:Lædus Stratites:qui prœlia armatosq; cælauit.Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis pondo.xii.æstimatis. Fuit dein Pytheas:cuius duæ unciæ uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erāt ī phyalæ emblemate palladium surripiētes.Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis.Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere.Tam opportuna iniuriæ subtilitas erat.Habuit & Teucer Crustarius famam.Subitoq; hæc ars ita exoleuit:ut sola iam uetustate censeat̄ usq; adeo attritis cælaturis:ne figura discerni possit: auctoritas cōstet.Argentū medicatis aqs inficitur:atq; etiam afflatu salso:sicut in mediterraneis hispaniæ. In argēti & auri metallis nascunt̄ etiam nunc pigmenta.Sil.n.cæruleum:quod proprie limus est. Optimū ex eo qd atticū

uocatur. Precium in. p. libras. xxxii. Proximũ marmorosum sub dimidio attici precio. Tertiũ genus est pressum: quod alii scyricum uocant ex insula scyro. Iam quidẽ & ex achaia quo utũtur ad picturæ umbras. Precium i libras huius. HS. ii. Dipõdiis uero detractis quod lucidum uocant e gallia ueniens. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos nõ nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad. xx. ab urbe lapidem in montibus. Postea uritur pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum adustũq; amaritudine apparet: qñ resolutum in puluerem est.

De sile: & ceruleo: & chrysocolla: & nestoriano: & cilono: & q nõ omni anno æqualiter species uendantur. CA. XIII.

Ille primi instituere pingere: Polygnotus & Mycon attico dũtaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem scyrico & lydio. Lydium sardibus emebat: qđ nunc obmutuit. Cæruleum arena est. Huius genera tria. Antiquius ægyptiũ: quod maxime probatur scyricũ hoc diluitur facile. Cunq; terit: in quattuor colores mutatur: candidiorẽ nigrioreue: crassiorẽ: tenuioreue. Prefertur huic etiãnum cypriũ. Accessit his puteolanũ & hispaniense: arena ibi confici cœpta. Tinguit autem omne: & in sua coquitur herba: bibitq; succũ. Reliqua cõfectura eadem quæ chrysocollæ. Ex ceruleo fit: quod uocat lomentũ. perficitur id lauando terendoue: & hoc est cæruleo candidius. precia eius. xxiii. in libra. Cærulei. xviii. Vsus in creta calcis impatiens. Nuper accessit & nestorianũ ab auctore appellatum. Fit ex ægyptii leuissima parte. precium eius. xl. in libras. Idem & puteolani usus: pter q̃ ad fenestras. Vocant cœlon. Nõ pridẽ apportari & indicum est cœptum. Cuius preciũ. xvii. i libras. Ratio in pictura ad incisuras hoc est umbras diuidendas ab lumine. Est & subtilissimũ genus lomenti: quidã tritum uocant quinis assibus æstimatũ. Cærulei sinceri experimentum i carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; per linteum expresso in eretam erethriã. Vis eius in medicina ut purget ulcera. Itaque & emplastris adiiciunt. item causticis. Teritur difficillime sile. In medendo leuiter mordet: astringitq; & explet ulcera. Vritur in fictilibus ut prosit. Precia rerum quæ usquam disposuimus: non ignoramus alia in aliis locis eẽ: & omnibus pene annis mutari prout nauigationes constiterint: aut ut quisq; mercatus sit: aut aliquis præualens manceps annonam flagellet: non obliti Demetrium tota hellade Neronis principatu accusatum apud consulem. poni tñ necessarium fuit: quæ plerunq; erant romæ: ut exprimeretur auctoritas rerum.

uel ãtigtus

uel quod dant tritũ

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXIIII. PROOEMIVM.

Aeris metalla. CA. I.

ROXIMA DICANTVR AERIS METALLA: CVI ET IN usu proximum est precium. imo uero ante argẽtum: ac pene etiã ante aurum corinthio. Stipis quoq; auctoritas: ut diximus. Hinc æra militum: tribuni ærarii: & ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus q̃diu Populus Ro. ære signato tãtum usus esset: & alia quæ uetustas tradidit: cum æqualẽ urbi auctoritatẽ eius declararet a rege Numa collegio tertio fabrum ærarioꝝ instituto. Vena quo dictum est modo effodit: igniq; perficit. Fit & elapide eroso: quem uocant Cadmiã. Celebritas in asia: & quõdam in campania: nunc in pgomatiũ agro: extrema parte italiæ. Ferũtq; nup in germania etiam ꝓuincia repertum.

ul' fabroꝝ

Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ ægynetica. CA. II.

It & ex alio lapide: quẽ calcitẽ uocãt in cypro: ubi pria fuit æris inuẽtio. Mox uilitas pcipua repto in aliis terris pstantiore: maxie aurichalco: qđ ob pcipuã bonitatẽ ãmi ratiõe diu obtinuit. Nec repit lõgo iã tpe effœta tellure. Proximũ bonitate fuit salustianũ in ceutronũ alpino tractu nõ lõgi & ipsum æui. Successit & liuianũ in gallia. Vtrũq; a metalloꝝ dñis appellatũ: illđ ab amico diui Augusti: hoc a cõiuge: uelocis defectus. Liuianũ quoq; certe admodũ exiguũ inuenit. Sũma glia nũc in marianũ cõuersa: qđ & cordubense dr. Hoc a liuiano cadmiã maxie sorbet: & aurichalci bonitatẽ imitat in sestertiis dupõ

uel ebuxonum

diariisq; cyprio suo assibus contētis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant: quæ suis locis reddentur: summa claritate ante oĩa indicata. Quondam æs confusæ auro argentoq; miscebatur: & tamē ars præcisior erat. Nunc incertũ est peior hæc sit an materia. Mirũq; cum ad infinitũ operũ precia hæc creuerint: auctoritas artis extīcta est. Quæstus. n. causa: ut omnia: exerceri cœpta est: quæ gloriæ solebat. Ideo ēt deorum adscripta operi cum proceres gentium claritatē & hac uia quærerent: adeoq; exoleuit fundendi æris preciosi ratio: ut iamdiu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Ex illa autē antiqua gloria corinthiũ maxime laudat: hoc casus miscuit. Conrintho cum caperetur incensa: mireq; circa id multorũ affectatio fuit. Quippe cum tradat non aliena de causa Verrē quem Cicero dānauerat proscriptum esse ab Antonio: quā q corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorũ simulare eam sciam uidetur: ad segregandos se a cæteris: magis q̄ ītelligere aliqd subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta ē olympiadis centesimæ qnquagesimesextæ āno tertio: nostræ urbis sexcentesimooctauo: cum ante ī sæculo fictores nobiles esse desissent: quorũ isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguēdos eos ponemus artificum ætates: nam urbis nostræ annos ex supradicta comparatione olympiadũ colligere facile erit. Sunt ergo uasa tantũ corinthia quæ isti elegātiores nunc æs sculpendo transferunt mō in lucernas: modo in trullas: nullo munditiarũ respectu. Eius tria genera. Candidũ argento nitore q̄ proxime accedēs: in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis oĩum temperies fuit. Præter hæc est: cuius ratio nō pōt reddi: quāquā hominis manufacta dederit fortuna temperamentum simulacro signisq;. illud suo colore precio sum ad iocineris imaginem uergens: quod ideo epatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante ægyneticum atq; deliacum: quæ diu obtinuere prīcipatum. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe: & ideo cura officinis tricliniorũ pedibus fulcrisq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deum simulacra: effigiemq; hominum: & aliorum animalium. proxima laus gynetico fuit. Insula ipsa est nec gignens: sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romæ. Hic est exemplar ægynetici æris. Deliaci autem iupiter in capitolio in Iouis tonantis æde. Illoque ære Myron usus est. Hoc polycletus æqualis atq; condiscipulus. Aemulatio aũt & ī materia fuit.

De candelabris: & templorum ornamentis. CA. III.

PRiuaticq; ægyna candelabrorũ superficiē dũtaxat elaborauit: sicut tarentũ scapos: in iis ergo iuncta cōmendatio officinarũ est. Nec pudet tribunorũ militariũ salariis emere: cũ ipsum nomē a candelarum lumine impositũ appareat. Accensio candelabri talis fuit: ut auctor est Dion iussu præconis Clesippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aspectu fabricatus est: emente id Gegania sestertiis. l. eodemq; ostentante in conuiuio emptum: ludibrii causa nudatus: atque impudentia libidinis receptus in torum: mox in testamentum prediues numinũ uice illud candelabrum coluit: & hāc corinthiis fabulam adiecit: uindicatis tamen moribus nobili sepulchro: per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cũ esse nulla corinthia candelabra constet: nomē id præcipue ī iis celebrat: quoniam Nũmii uictoria corinthum quidem diruit: sed compluribus achaiæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiā ac ualuas in tēplis ex ære factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio qui de perseo rege naualem triumphum egit factam porticũ duplicem ad cyrcũ flaminiũ: quæ corinthia sit appellata a capitulis æreis colũnarum. Vestæ quoq; ædem ipsam syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita colũnarum a. M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modo usurpata est. Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruillius quæstor: q ærata hostia haberet in domo. Nā triclinia ærata abacosq; & monopodia. Cn. Manilium asia deuicta primũ inuenisse triumpho suo: quem duxit urbis anno quigentesimo sexagesimoseptimo. L. piso auctor est. Antias quidem. L. Crassum hæredē. L. Crassi oratoris multa etiā triclinia ærata uendidisse. Ex ære: factitauere & cortinas tripodũ nomīe delphicas: qm̃ donis maxime Apollinis delphici dicabāt. Placuere & lychni pensiles ī delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in templo Apollinis palatini: quem Alexander Thebarum expugnatiōe captum luciniæ dicauerat eidem deo. Transit deinde ars ubiq; uulgo ad effigiem deorum.

uel nomie

uel totum

Quando primum simulacrum Romæ factum: & de origine statuarũ & honore statuarũ: & generibus: & figuris. CA. IIII.

Omæ ſimulacrum ex ære factum Cereri primū reperio ex peculio.Sp.Caſſii:quem regnum affectantem pater ipſius interemerat.Tranſiit & ab diis ad hominum ſtatuas:atq; imagines multis modis:Antiqui pingebant eas bitumine: quo magis mirū eſt:placuiſſe auro integere.Hoc neſcio an romanū fuerit inuentū.Certe etiam romæ nō habet uetuſtatem.Effigies hominum nō ſolebant exprimi niſi aliqua illuſtri cā perpetuitatem merentiū:& primo ſacroꝝ certaminū uictoria:maximeq; olympiæ ubi omniū q uiciſſent: ſtatuas dicari mos erat. Eorū uero qui ter ibi ſuperauiſſent: ex mēbris ipſoꝝ ſimilitudine expreſſa:quas iconas uocāt.Athenienſes neſcio an primi omnium Harmodio & Ariſtogitoni tyrānicidis publice poſuerint ſtatuas.Hoc actum eſt eodem anno:quo & reges Romæ pulſi.Excepta deinde res eſt a toto orbe terraꝝ humaniſſima ambitione. Et iam omniū municipiorum & fori ſtatuæ ornamentū eſſe cœpere: ꝓrogariq; memoria hominum & honores legi æuo & baſibus inſcribi: ne in ſepulchris tantum legerentur.Mox forum & ī domibus priuatis factum atq; in atriis.Honos clientum inſtituit ſic colere patronos.

De ſtatuis & quibuſdā aliis:& quibus primum in colūna: & quando roſtra:& qñ primū publice: & quæ primū ſtatuæ romæ. CA. V.

Ogata effigie antiquitus ſtatuæ dicabantur. Placuere & nudæ tenentes haſtam ab epheborum gymnicis exēplaribus:quas achilleas uocāt. Græca res eſt nihil uelare. At contra romana ac militaris thoracas addere.Cæſar quidem dictator loricatā ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt.Nam lupercoꝝ habitu factæ tam nouitiæ ſunt:ꝙ nuper prodiere penulis indutæ. Mancinus eodem habitu ſibi inſtituit quo deditus eſt. Notatum ab auctoribus &.L.actium poetā in camœnarum æde maxima formā ſtatuā ſibi poſuiſſe:cum breuis admodū fuiſſet.Equeſtres uero ſtatuæ modo romanam celebrationē habent: orto ſine dubio a græcis exemplo.Sed illi celatas tantū dicabāt in ſacris uictores. Poſtea uero & qui bigis uel quadrigis uiciſſent.Vnde & noſtri currus nati in iis qui triumphauiſſent.Seꝗ hoc & in iis nō niſi a Diui Auguſto ſeiuges:ſicut & elephāti.Nō uetus & bigaꝝ celebratio i iis qui prætura functi curru uecti eſſent per circum. Antiquior colūnaꝝ:ſicut.C.Menio qui deuicerat priſcos latinos:quibus ex fœdere tertias predæ Popul.Ro.ꝑſtabat.Eodēq; in cōſulatu in ſuggeſtu roſtra deuictis antiatibus fixerat āno urbis.ccccxvi.Item.C.Duilio qui primus naualē triūphum egit de pœnis:quæ eſt etiam nūc in foro.Itē.P.Minutio ꝑfecto annonæ: extra portam trigeminā unciaria ſtipe collata.Neſcio an primo honor talis a populo.Antea enim a ſenatu erat:præclara res:niſi friuolis cœpiſſet initiis.Nāq; & atti Nauii ſtatua fuit āte curiam: cuius baſis conflagrauit curia incenſa. P.Clodii funere.Fuit & Hermodori epheſii in comitio legum:quas decēuiri ſcribebant:interpretis publice dicata.Alia cā & alia auctoritas maior in Oratii Coclitis ſtatua:quæ durat hodieq;:cū hoſtes a pōte ſublicio ſolus arcuiſſet.Equidē & Sybillæ tres iuxta roſtra ſunt:minores ſint licet.Vna quam Pacuuius Taurus ædilis plebis inſtituit.Duæ quas.M.Meſſalla.Primas putarē has & Atti Nauii poſitas ætate Tarquinii Priſci: niſi regum antecedentium eſſent in capitolio.

uel græcis mos eſt

uel unciali

uel ſubitio

De ſtatuis ſine tunicis & quibuſdā aliis:& quæ prima Romæ ſtatua equeſtris: & quādo oēs ſtatuæ priuatim & publice ſublatæ:& quibus Romæ mulieribus:& quæ primæ ab exteris publice poſitæ. CA. VI.

X iis Romuli eſt ſine tunica:ſicut & Camilli in roſtris:& ante ædem Caſtorum fuit M.Tremellii equeſtris togata:qui ſamnites bis deuicerat.Captaq; anagnia populū ſtipendio liberauerat.Inter antiquiſſimas ſunt & Tullii Celii.L.Roſcii. Et Sp.Matici Fulcini in roſtris a fidēnatibus in legatione interfectoꝝ.Hoc a Romano Populo tribui ſolebat iniuria cæſis: ſicut.P.Iunio &.T.Corūcanio:qui ab Teuca illiricoꝝ regina interfecti erāt.Non omittendum:quod annotauere annales:tripedaneas iis ſtatuas in foro ſtatutas. Hæc uidelicet menſura honorata tūc erat.Non prætereibo.C. Octauiū ob unum uerbū quo regem Antiochū dilatuꝝ ſe reſponſum dicentem uirga quā tenebat forte circūſcripſit.& priuſquā egrederet̃ circulo illo:reſponſum dare coegit.In qua legatione interfecto ſenatus ſtatuam poni iuſſit ꝙ oculatiſſimo loco in roſtris.Inuenit̃ & ſtatua decreta Taraciæ Caiæ ſiue Suffeciæ uirgini ueſtali:ut poneret̃ ubi uellet.qđ adiectum nō minus honoris habet:ꝙ ꝙ fœminæ eſt decreta.Meritū eius ipſis ponā annaliū uerbis. Quod campum tyberinū gratificata ea eſſet populo.Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii poſitas cū bello ſannitico Apollo pythius fortiſſimo græcoꝝ gentis iuſſiſſet & alteri ſapientiſſimo ſimulacra celebri lo

uel Cn.popilium

eo dicari:donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirũq; est illos patres Socrati cũctis ab eodem deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse:aut tot aliis uirtute Alcibiadem:aut quemquam utroq; Themistocli.Colũnarum ratio erat: attolli supra cæteros mortales:q & arcus significant nouitio inuẽto. Primus tamẽ honos cœpit a græcis.Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̃ phalerio Demetrio athenis. Siquidem.ccc.lx.statuere:quas mox lacerauerunt: nõdũ anno hunc numerum dierum excedente.Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis.C. Mario Gratidiano tribus ut diximus:easdẽq; subuertere Syllæ introitu.Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore.Equestrium tamen origo per quam uetus est cum fœminis etiam honore cõicato.Cloeliæ enim statua est equestris: ceu parum eẽt toga eam cingi: cũ nec Lucretiæ:nec Bruto qui expulerãt reges: pp quos Cloelia inter obsides fuerat:decerneret. Hanc primã & Oratii Coclitis publice dicatam crediderim.Ante enim sibi ac Sybillæ Tarquinium & reges ipsos posuisse uerisimile est:nisi Cloeliæ positam esse quoq; Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsena in honorem eius: habuit e diuerso Annius fæcialis equestrem statuam cõtra Iouis Statoris ædem in uestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicolæ consulis filiæ:eãq; solam fugisse.Tyberimq; transnatauisse:cæteris obsidibus q porsenæ mittebantur: interemptis Tarquinii insidiis.L.Piso ꝓdidit. Idem auctor est.M. Aemylio &.C. Popilio.ii.conss.a censoribus.P.Cornelio Scipione:&.M.Popilio statuas circa foꝝ eoꝝ q magistratus gesserant sublatas omnes: ꝑter eas quæ populi aut senatus sententia statutæ eẽnt. Eam uero quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp.cassius:qui regnũ affectauerat:etiam cõflatam a censoribus. Nimiꝝ in ea quoq; re ambitiõnẽ ꝓuidebant illi uiri. Extãt Catonis in cẽsura uociferationes:mulieribus romanis in ꝓuinciis statuas poni. Nec tñ potuit inhibere:quo minus Romæ quoq; ponerent:sicuti Corneliæ Gracchoꝝ matri: quæ fuit Africani prioris filia.Sedens enim huic posita:soleisq; sine amento insignis in Metelli publica porticu.Quæ statua nunc est in Octauiæ operibus.Publice aũt ab exteris posita est romæ.C. Aelio tribuno plebis lege perlata in Septimium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat.Et ob id.C. Aelium thurini statua & corona aurea donarunt.Iidem postea Fabritium donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum:ut Hannibalis etiam statuæ tribus locis uisantur in ea urbe:intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

uel quasq; | uel Cœliæ | uel gentes

De antiquis statuariis & preciis signoꝝ imodicis:& colossis in urbe celeberrimis. CA. VII.

Fuisse aũt statuariã artẽ familiarẽ italiæ quoq; & uetustã indicant Hercules ab Euandro sacratus: ut ꝓdunt:in foro boario:qui triũphalis uocat:atq; p triũphos uestitur habitu triũphali.Præterea Ianus geminus a Nũma rege dicatus:q pacis belliq; argumẽto colit.Digitis ita figuratis:ut trecentoꝝ qnquagintaqnq; dieꝝ nota p significationem anni tpis & æui se deum indicaret.Signa quoq; thusanica per terras dispersa:quæ ĩ ethruria factitata nõ est dubium.Deoꝝ tantũm putarem esse:ni Metrodorus Sceptius cui cognomẽ romani nois Odio inditum est.Vulsinios pulsatos ꝓpter centum & decem statuarum signa obiecerit.Mirũq; mihi uidet cum statuaꝝ ĩ italia tam uetus origo sit:potius lignea aut fictilia deoꝝ simulacra in delubris dicata usq; ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimẽdi quæ prima fuerit origo:in ea quam plasticen græci uocant dici conuenientius erit.Etenim prior quam statuaria fuit.Sed hæc ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere si quis plures ꝑsequi uelit.Omnia enim quis possit?In M.Scauri ædilitate triã millia signorum in scæna tantum fuere temporario theatro.Mummius deuicta achaia repleuit urbem.Ipse excessit nõ relicturus filiæ dotem.Cur enim non cum excusatione ponat? Multa & Luculli inuexere.Rhodi etiamnum.iii.millia signorum esse Mutianus ter consul ꝓdidit: nec pauciora athenis & olympiæ.Delphis superesse creduntur.Quis ista mortalium persequi possit?aut quis ũsus noscendi intelligat?Insignia tamen & maxime aliqua de causa notata:uoluptuarium sit attigisse:artificesq; celebratos nominauisse singulorum quoq; inexplicabilem multitudinẽ:cũ Lysippus ad sexcenta.x. opera fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula.Numerum apparuisse.defuncto eo cum thesaurum effregisset hæres: solitum enim ex immani precio cuiusq; signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu:mox etiam audacia.In argumentum successus:unum exẽplum afferam:nec deoꝝ nec hominum similitudinis expressæ. Aetas nostra uidit in capitolio: priusq̃ id nouissime cõflagraret a Vitellianis incẽsum in cella Iunonis canẽ ex ære uulnus suũ

uel signoꝝ

lambentem. Cuius eximium miraculum & indiscreta uerisimilitudo non ex eo solum intelligitur: ꝙ ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisdatione: nam summa nulla par uidebatur: capite tutelarios cauere pro eo institui publici fuit. Innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuaꝝ quas colossos uocant turribus pares. Talis est in capitolio Apollo trāslatus a. M. Lucullo ex apollonia ponti urbe. xxx. cubitorum. c. l. talentis factus. Talis in campo martio Iupiter a Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur pōpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarenti factus a Lysippo. xl. cubitoꝝ. Mirum in eo ꝙ manu (ut ferunt) mobilis ea ratio librameti est: ut nullis conuellat̄ procellis. Id quidem prouidisse & artifex dicitur: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatum frangi opposita colūna. Itaqꝫ pp magnitudinem difficultatemqꝫ moliendi: non attigit eum Fabius uerrucosus: cum Herculem qui est in capitolio: inde transferret. Añ omnes autem in ammiratione fuit Solis colossus rhodi quem fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus. Septuagita cubitoꝝ altitudinis fuit. Hoc simulacꝝ post quinquagesimū sextum annū terremotu ꝓstratum. Sed iacens quoqꝫ miraculo est. Pauci pollicē eius amplectunt̄. Maiores sūt digiti q̄ pleræqꝫ statuæ. Vasti specus hiant de fractis mēbris. Spectant̄ intus magnæ molis saxa: quoꝝ pondere illud stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ cōtulerant ex apparatu regis Demetrii relicta moræ tedio. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicūqꝫ singuli fuisset nobilitaturi locum. Præterqꝫ hos deoꝝ quinqꝫ quos fecit Bryaxis. Factitauit colossos & italia. Videmusqꝫ certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanium. l. pedum a pollice: dubium ære mirabiliorem an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem q̄ est in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus eoꝝ ocreisqꝫ & galeis. Amplitudo tāta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquiisqꝫ limæ suam statuā eam fecit: quæ est añ pedes simulacri eius. Habent in eodem capitolio ammirationem: & capita duo: quæ. P. Lentulus consul dicauit. Alterum a Charete supradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tantum uictus: ut artificium minime ꝓbabilis artificis uideatur. Verum omnem amplitudinē eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos. x. pedum. cccc. immani precio. Is postq̄ satis ibi artem approbauerat: romam accitus est a Nerone: ubi destinatum illius principis colossum fecit centum. x. pedum longitudine: qui dicatus Solis uenerationi est dānatis sceleribus illius principis. Mirabant̄ in officina nō modo ex argilla similitudinem insignem: uerum & de paruis admodum surculis quod primū operis instar fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiam: cū & Nero largiri auꝝ argentūqꝫ paratus esset: & Zenodorus scīa fingendi cælādiqꝫ nulli ueteꝝ postponeret̄. Statuā aruernoꝝ cum faceret: ꝓuinciæ Vibio Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est: ut uix ulla differentia esset artis. Quātoqꝫ maior in zenodoro præstantia fuit: tā to magis deprehendi æris oblitteratio potest.

uel īstituti — uel ratione — uel relicto — uel quī — uel īstaurationi fiunt — ul'artis deꝓhendēdæ

Nobilitate ex ære operum & artificum. ccclxvi. CA. VIII.

Signis quæ uocant corinthia pleriqꝫ in tantum capiuntur: ut secum circūferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam cicero illo iudicio i altercatione neganti ei se enigmata intelligere: respondit debere: qm̄ sphingem domi haberet. Circūtulit & Nero princeps amazonem: de qua dicemus. Et pauloante C. Cestius cōsularis signum quod secum etiam in ꝓlio habuit. Alexādri quoqꝫ magni tabernaculum sustinere tradunt̄ solitæ statuæ: ex quibus duæ ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt: totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisqꝫ īnumera prope artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias atheniensis Ioue olympiæ facto ex ebore quidē. Sed ex ære signa fecit. Floruit aūt olympiade octogesimatertia circiter. ccc. nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deīde olympiade octogesimaseptima Agelades: Callon: Polycletus Phragmō: Gorgias: Lacon: Mycon: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argiū: Asopodorum: Alexim: Aristidē: phrynonē: Dinonē: Athenodoꝝ: Dameā: Clitorium: Myronem: lycium. Nonagesimagnta olympiade floruere Naucydes: Dinomedes: Canachus: Patrocles. Centesimasecunda Polycles: Cephisiodotus: Leochares: Epatodorus. Cētesimaqrta Praxiteles: Euphranor: Cētesimaseptia Echiō: Theromachus: Centesima quartadecima Lysippus fuit: & cum eo Alexāder magnus. Itē Lysistratus & fr̄ eius Sthēnis: Euphrōides. Sostratus Ion: Syllaniō. In hoc mirabile: ꝙ nullo doctore

nobilis fuit ipse. Discipulosq; habuit Zeusin & Iadem. Centesima.xx. Eutychides: Eutycrates: Lahippus: Cephisiodotus. Timarcus. Pyromachus. Cessauit deinde ars: ac rursus olympiade centesimaquinquagesimaquinta reuixit: cum fuere longe quidem infra pdictos probati tamē Antheus: callistratus: Polycles: Atheneus: callixenus: pytocles: pythias: Tomylos. Ita distictis celeberrimorum ætatibus: insignes raptim transcurram reliquā multitudinem: & passim dispsam. ul'tymoles Venere aūt & in certamen laudatissimi: quamquam diuersis ætatibus geniti: qm̄ fecerāt amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur: placuit eligi pbatissimam: ipsorum artifícum qui præsentes erant iudicio: cum apparuit eam esse: quam omnes secundam a sua quisq; iudicasset. Hæc est polycleti: pxima ab ea phidiæ. Tertia chressillæ. Quarta cyclonis. Quinta phragmonis: phidias præter Iouem olympiū quem nemo æmulat. fecit & ex ebore æque Mineruam athenis: quæ est in parthenone astans. Ex ære uero præter amazonē supradictam Mineruam tam eximiæ pulchritudinis: ut a forma cognomē acceperit. Fecit & Clidichū & aliam Mineruam: quam romæ ad ædē Fortunæ æmilius paulus dedicauit: item duo signa: quæ catulus in eadem æde posuit: palliata. Et alterum collossicon nudum. primusq; artē toreuticem aperuisse atq; demōstrasse merito iudicat: polycletus sicyonius ageladis discipulus. Diadumenum fecit molliter iuuenem. c. talētis nobilitatum: item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadā. solusque hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & distringentem se. Et nudum talo incessentem. Duosq; pueros. Item talis nudos ludentes: qui uocantur astragalizontes: & sunt ī Titi imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius pleriq; iudicāt. item Mercurium qui fuit lisymachiæ. Herculem qui romæ antheum a terra sustinentē: artemona qui periphoretos appellatus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicat: & toreuticen sic erudisse: ut phydias aperuisse: pprium eiusdē: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unū exēplum Myronem eleuteris natum: & ipsum Ageladis discipulū bucula maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata: qn̄ alieno pleriq; ingenio magis q̄ suo cōmendant. Fecit & canem: & dyscobolon: & Persea: & pristas: & satyrum admirantem tibias: & Mineruam: delphicos pentathlos Pancratiastas. Herculem etiam qui est apud circū maximū in æde Pompei magni. Fecit & cicadæ monumentum & locustæ: sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triūuiro Antonio sublatū restituit ephesiis diuus Augustus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatem uidetur: numerosior in arte q̄ Polycletus: & in simetria diligentior. Et ipse tn̄ corporum tenus curiosus: animi sensus nō expressisse. Capillum quoq; & pubem nō emendatius fecisse q̄ rudis antiquitas īstituisset. Vicit eū Pythagoras ex italia Rheginus Pancratiaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius qui fecit stadiodromō astylon: q olympiæ ostenditur. Et lybin puerum tenentē tabellas eodē loco: & mala ferentem nudū. Syracusis aūt claudicantē: cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item apollinem citharedum: serpentēq; eius cōfici sagittis: qui Dicæus appellatus est: qm̄ cum thebæ ab Alexandro caperentur: aurum a fugiente conditū sinu eius cælatū esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillūq; diligentius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædem fortunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Rhegini autē discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrū. Audendi rationē cœpisse pictoris Eupōpi responso. Eum. n. iterrogatū quem sequeret antecedentiū: dixisse demōstrata hominū multitudine: naturā ipsam imitāda esse: nō artificē. plurima ex omnibus signa fecit: & ut diximus fœcūdissimæ artis: inter quæ distringentem se: quem. M. Agrippa ante thermas suas dicauit: mire gratū Tyberio principi: qui non quiuit tēperare sibi in eo: q̄q̄ imperiosus sui inter initia principatus transtulitq; in cubiculum: alio ibi signo substituto: cū quidem tanta populi Roma. cōtumacia fuit: ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon cōflagitauerit: princepsq; q̄q̄ adamatū reposuerit. Nobilitat lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum sole rhodiorum. Fecit & Alexādrū magnū multis operibus: a pueritia eius orsus. Quā statuā inaurari iussit Nero princeps delectatus admodū illa. Dein cum precio perisset gratia artis: detractum est aurum pciosiorq; talis existimat etiam cicatricibus opis atq; cōscissuris: in qbus aurum hæserat remanentibus. idē fecit Ephestionē Alexādri magni amicū: quē quidā polycleto ascribūt: cum is centū ppe annis ante fuerit. idē Alexādri uenationē quæ delphis sacrata est. athenis satyrorū

turmam.alexandrum amicorumq; eius imagines summa omnium similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimũ traditur contulisse capillum exprimendo. Capita minora faciendo q̃ antiqui. Corpora graciliora ficcioraq;: per quæ proceritas signorum maior uideretur. Nõ habet latinum nomen symmetria: quam diligentissime custodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas pmutando: uulgoq; dicebat: ab illis factos quales essent homines a se quales uiderenť esse. Huius proprie uidentur esse argutiæ operum custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippũ & Bedá: sed ante oẽs Eutychratem: q̃q̃ is constantiam patris potius æmulatus q̃ elegantiá austero maluit genere q̃ iucundo placere. Itaq; optie expressit Herculem delphis & alexandrũ Thespin uenatorem & thespiadum prœliũ equestre. Simulachrũ trophonii ad oraculũ. Quadrigas Medeæ cõplures. Equũ cum fiscinis. Canes uenantiũ. Huius porro discipulus fuit Thysicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ ppior ut uix discernantur complura signa: ceu Senex Thebanus Demetrius rex: Peucestes alexádri magni seruator. Digni tanta gloria artifices. Qui cõpositis uoluminibus cõdidere hæc: miris laudibus celebrát: & Thelaphanem Phoeceum ignotum alias: qm̃ in thessalia ubi habitauerit: latuerint opera eius alioquin suffragiis ipsorum æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudant eius Larissam: & Spirarchum. Pentathlon: & apollinẽ. alii nõ hanc ignobilitatis fuisse cám: sed qm̃ se regum Xerxis & Darii officinis dediderit: existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tñ ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Catagusá: & ebrietatem: & liberũpatrem: nobilẽq; una satyrum: quẽ græci periboeton cognominant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædem fuere. Venereq; quæ cum ipsa æde incendio cremata ẽ Claudii principatu: marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem. Item stephusam. Spelumené: Qenophorum: Harmodiũ: & aristogytonem tyránicidas: quos a Xerse persarum rege captos uicta perside atheniensibus remisit. Magnus alexander. Fecit & puberem apollinẽ subrepenti lacertæ cõminus sagitta insidiantem: quẽ Sauroctonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus expriméтia flentis matronæ & meretricis gaudẽtis. Hanc putát phryné fuisse: dephendũtq; in ea amoré artificis: & mercedem in uultu meretricis. Habet simulacrũ & benignitas eius. Calamidis.n.quadrigæ aurigam suũ ĩposuit. ne melior in equorum effigie in hoĩe defecisse crederet: ipse Calamis & alias quadrigas bigasq; fecit: equis semper sine æmulo expressis. Sed ne uideať in hominũ effigie inferior: alcmena nullius est nobilior: alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit: & æreum pentathlon: qui uocať encrinomenos: at Polycleti discipulus aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiaris. Harmodio & aristogytoni consilia eorum de tyránicidio usq; ad morté excruciata a tyrannis nõ pdidit. Quáobrem athenienses eam honore habere uolẽtes: ne tñ scortũ celebrasse uiderentur: animal nominis eius fecere: atq; ut intelligereť cá honoris in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Bryaxis æsculapium & Seleucũ fecit. Bedas adorantem Batton apollinem & Iunonem: qui sunt Romæ in templo Concordiæ. Cresilas uulneratũ deficienté: in quo possit intelligi: q̃tum restat animæ. Et Olympiũ Periclé dignũ cognomine. Mirũq; in hac arte est: q; nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruá mirabilem in portu atheniensium. Et aram ad templum Iouis seruatoris in eodẽ portu: cui pauca comparãtur. Canachus apollinem nudũ: qui Philesius cognominať in Didymeo ægynetici æris tẽperatum. Ceruũq; una ita uestigiis suspendit: ut linũ subter pedes trahať alterno morsu calceq; digitis retinẽtibus solum: ita uertebrato dẽte utriusq; i partibus: ut a repulsu per uices resiliat. Idem celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandrũ magnum. Et Philippũ patrem eius fecit. Ctesilaus Doryphorõ: & amazoné uulneratá. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit ánis.lxiiii. Idẽ & Mineruam quæ musica appellať: qm̃ dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonát. idẽ equité sarmené: qui primus de equitatu scripsit. Dedalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaum: & pythodemũ luctatorem. Euphranoris Alexander paris est: in quo laudatur: q; oĩa simul ĩtelliganť. iudex dearum: amator Helenæ: & tñ achillis interfector. Huius est Minerua Romæ: quæ diciť Catuleana infra capitolium a Qu. Luctatio Catulo dicata. Et simulacrum boni euentus dextra paterá: sinistra spicam ac papauer tenens. itẽ latona puerpera apollinẽ & Dianá infantes sustinens in æde Concordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et clyticon eximia forma. Et uirtutẽ egregiá: utrasq; collostreas. Mulieré ministranté & adoranté: itẽ Alexandrũ & Philippũ i quadrigis. Eutychydes eurotá fecit: ĩ quo arté

ul' catachlitin

ul' Collosseas uel in quo amne arté

ipſam liquidiorem plurimi dixere.Hegiæ Minerua Pyrrhuſq̧ rex laudat.Et celetizontes pueri:& Caſtor ac pollux ante ædem Iouis tonantis ageſiæ.in pario colonia Hercules iſidori.Buthyreus Lycius Myronis diſcipulus fuit:qui fecit dignũ præceptore puer ſuffiãtem lãguidos ignes & argonautas:leocras:aquilam ſentientem quid rapiat in Ganymede:& quid ferat: parcentem unguibus etiam per ueſtem.Puerum autolycon Pancratio uictorem: ꝓpter quem Xenophon ſympoſium ſcripſit.Iouẽq̧ illum Tonantem in capitolio ante cũcta laudabilẽ: item Apollinẽ diadematũ:lyciſcus lagonem puerum ſubdolæ ac fucatæ uernilitatis.Lycius & ipſe puer ſuffitorẽ.Menæchmi uitulus genu præmit: replicata ceruice. Ipſeq̧ Menæchmus ſcripſit de ſua arte.Naucides Mercurio & diſcobolo immolante arietem cenſet.Naucerus luctatorem anhelantem fecit.Niceratus Aeſculapiũ & Hygiam qui ſunt in concordiæ templo romæ.Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade.Polycles Hermaphroditũ nobilem fecit.Pyrrhus Hygiã & Mineruã.Phoenix.Lyſippi diſcipulus Epitherſen. Stypax Cyprius uno celebratur ſigno Splachnopte.Periclis olympii uernula.Hic fuit exta torrẽs:ignẽ oris pleni ſpiritu accendens.Syllanion Apollodorũ fecit fictorẽ & ipſum:ſed inter cũctos diligentiſſimum artis:& inimicũ ſui iudicẽ crebro perfecta ſigna frangentẽ:dum ſatiare cupiditatẽ nequit artis: & ideo inſanũ cognominatũ.Hoc in eo expreſſit.nec hoiem ex ære fecit:ſed iracũdiam.Et Achillem nobilẽ.Item epiſtatẽ exercentẽ athletas.Strongilion amazonẽ:quam ab excellẽtia crurum Eucnemõ appellant.Ob id in comitatu Neronis principis circũlatam.Item fecit puer:quẽ amando Brutus philippẽſis cognomine ſuo illuſtrauit.Theodorus qui labyrinthum fecit ſami: ipſe ſe ex ære fudit præter ſimilitudinẽ nobilẽ: fama magnæ ſubtilitatis celebratus.Dextra limam tenet:leua tribus digitis quadrigulam tenuit tranſlatam preneſte:tantæ paruitatis : ut totã eã currũq̧ & aurigam integeret alis ſimul facta muſca. Xenocrates Tiſicratis diſcipulus: aut ut alii Eutycratis:uicit utroſq̧ copia ſignorũ:& de ſua arte cõpoſuit uolumina.plures artifices fecere Attali & eumenis aduerſus gallos prœlia.Iſigonus:phyromacus:Stratonicus:Antigonus: qui condidit uolumina de ſua arte.Boeti q̃q̃ argento melior infans eximie anſerẽ ſtrangulat. Atq̧ ex oĩbus quæ rettuli clariſſima quæq̧ in urbe iam ſunt dicata a Veſpaſiano principe in templo pacis:aliiſq̧ eius operibus uiolentia Neronis in urbẽ cõuecta:& in ſellariis domus aureæ diſpoſita.Præterea ſunt æqualitate celebrati artifices:ſed nullius oper ſuorũ ꝑcipui. Ariſton qui & argentum cælare ſolitus eſt.Callaſes:Deſias:Cantharus:Sicyonius: Dionyſiodorus Critiæ diſcipulus:Deliades:Euphorion:Eunicus:& Hecatæus.Argenti cælatores:Leſbocles:ꝓdorus:pythodicus:polygnotus.Idem pictores nobiliſſimi.Itẽ ex cælatoribus:Stratonicus: Scymnus qui fuit Critiæ diſcipulus.Nunc percenſebo eos: qui eiuſdẽ generis opera fecerunt: ut Apollodorus:Androbolus:Aſclepiodorus: Aleuas philoſophus:appellas: & adorãtes fœminas Antigonus.Et luctatores peryxyomenõ.Tyrannici daſq̧ ſupradictos: Antimachus:Athenodorus:Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſq̧ cũ auriga.Philoſophos Anus Seleucum regẽ.Habet quoq̧ huius gratiã Doryphorus.Cephiſidori duo fuere.E priore eſt Mercurius liberũpatrem in infantiam nutriens.Fecit & concionantẽ manu elata.Perſona in incerto ẽ. Sequẽs p̃hs fecit celetas:q cũ phidia Iouẽ olympiũ fecerat.Philoſophus itẽ Cleon: & Cenchramis:& callicles:& Cephis:& Calcoſthenes:& comœdos:& athletas:Dahippus:Pella: Iomenon: Daiphrõ:& Democritus:& Dæmõ:philoſophus Epigenon oĩa fere prædicta imitatus ꝓceſſit ĩ tubicine & m̃ri ĩterfectæ infantẽ miſerabiliter blandientẽ:Eubolides digitis cõputans.Mycõ athletis ſpectatus.Menogenes quadrigis.Nec minus Niceratus oĩa quæ cæteri aggreſſus:rep̃ſentauit Alcibiadem:lampadeq̧ accẽſa matrem eius Demareten ſacrificãtẽ. Ptiſicrates bigæ: pitho mulierẽ ĩpoſuit.Idẽq̧ fecit Martem & Mercurium qui ſunt in Cõcordiæ tẽplo Romæ: perillũ nemo laudat ſæuiorem phalaride Tyrãno:cui taur fecit mugitus hoĩs pollicitus igne ſubdito:& primus eũ expertus eſt cruciatũ iuſtiore ſæuitia.In hoc a ſimulacris deũ hominũq̧ deuocauerat humaniſſimã artem:ideo ne tot cõditores eius elaborauerãt:ut ex ea tormẽta fierent:itaq̧ una de cã ſeruantur opera eius:ut qſqs illa uideat:oderit manus. Sthenis Cererẽ: Iouem:Mineruã fecit:qui ſunt Romæ in Concordiæ templo.Idem flentes matronas: & adorantes:ſacrificãteſq̧.Simõ canem & ſagittariũ fecit.Stratonicus cælator ille philoſophus. Scopas utroſq̧.Athletas aũt & armatos & uenatores:ſacrificãteſq̧ Batton.Euchir:Glaucides: Heliodorus:Hycanus:Lophõ:Lyſon:Leon:Menodorus: Myagrus:polycrates:polydus:& pythocritus:ꝓtogenes:idẽq̧ pictura clariſſimi:ut dicemus.Patrocles polis poſſidonius: qui & argentũ cælauit nobiliter natiõe epheſius.Perichlymenus:phylõ:Simenus:Thimotheus:Theomneſtus:

ul' anhelas

uel cacote xitechnos

Thimarchides: Thimon: Thysias: Trason. Ex omnibus aũt maxime cognomine insignis ẽ Callimachus semp calũniator sui: nec finem habens diligentiæ ob id texitechnos appellatus. Memorabilis exemplo adhibendæ curæ modũ. Huius sunt saltantes lacænæ emendatũ opus. Sed in quo gratiam oẽm diligentia abstulerit. Quem quidem & pictorem fuisse tradunt. Non ære captus: nec arte unam solũmodo Zenonis cypriam statuam in expeditione non uendit Cato. Sed quia philosophi erat. Vt obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplum in mentione statuarum est: & una non prætereunda: licet auctoris incerti iuxta rostra Herculis tunicati. Eleo habitu Romæ: torua facie sentienteque suprema in tunica: in hac tres sunt tituli. Vnus L. Luculli imperatoris de manubiis. Alter pupillũ luculli filiũ ex. S. C. dedicasse. Tertius. T. Septimium Sabinum ædilem curulem ex priuato in publicũ restituisse. Tot certaminũ tantæq; dignationis simulacrum id fuit: nũc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare est utrũq; ductile. Coronariũ tenuatur in laminas: taurorũq; felle tinctũ speciem auri in coronis histrionũ præbet. Idemq; in uncias additis auri scrupulis senis ꝑtenui pyropi bractea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis. Idẽq; chaldariorum differẽtia: ꝙ chaldarium funditur tantum: malleis fragile: quibus regulare obsequitur: ab aliis ductile appellatum: quale omne cyprium est. Sed & in cæteris metallis cura distat a chaldario. Omne enĩ purgatis diligentius igni uitiis excoctisque regulare est. In reliquis generibus palma campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciisque. Sed octonas plumbi libras addunt: & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat: in gallia maxime sentitur: ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura: nigrum atque fragile conficitur. Prætera semel recoquunt: quod sæpius fecisse bonitati plurimum confert. Id quod notasse: non ab re est.

uel Suleo

Differentiæ æris & mixturæ: & de seruando ære. CA. IX.

Es omne frigore magno melius fundi. Sequensq; temperatura statuaria est: Eadẽ q; tabularis hoc mõ. Massa ꝓflatur in primis: mox in ꝓflatum additur tertia portio æris collectanei: hoc est ex usu coempti. Peculiareq; in eo condimentũ attritu domiti & consuetudine nitoris: ueluti mansuefacti. Miscentur & plumbi argentarii pondo duodena: ac selibra centenis proflati. Appellatur etiam nunc & formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uigesima: maximeq; ita colorem bibit: quem græcanicum uocant. Nouissima est quæ uocatur ollaria: uase nomen hoc dante. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum: colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aera extersa rubiginem celerius trahunt: quam neglecta: nisi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum iampridem translatus est. Tabulis æreis in quibus publicæ cõstitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ. CA. X.

Etalla æris multis modis instruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ocissime sanentur. Maxime tamẽ prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus: candidior ac minus ponderosa: sed nequaq̃ comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nãq; ipse lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fusuris necessarius: medicinæ inutilis: Sic rursus in fornacibus existit: aliamq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flãmis. atq; flatu tenuissima parte materiæ: & cameris lateribusue fornacium pro quãtitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacium ore: qua flãmæ eluctantur: appellata capnitis: exusta: & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima: cameris dependens: & ab eo argumento botrytis cognominata ponderosior hæc priore. Leuior porro secuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior: friabilis: oculorũq; medicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium: quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis: & ipsa ab argumẽto crusta uerius q̃ pumex intus uaria: ad psoras utilior: & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula: intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra & cæterarũ fortissima: uulneribus maxime utilis. Oĩs aũt cadmia in cypri fornacibus optima. Iterũq; a medicis coquit̃ carbone puro atq; ubi in cinerẽ rediit: extinguit̃ uino amineo: quæ ad emplastra præparatur: quæ uero ad psoras aceto. Quidam in ollis fictilibus tusam urunt: ac lauant in mortariis: postea siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quam grauissimum spissũmq; urit pruna: & exustũ chio uino restinguit: tunditq;

uel sordidissima

mox linteo cribrat:atq; in mortario terit:mox aqua pluuia macerat:iterũq; terit quod subse dit:donec cærussæ similis fiat:nulla dentium offensa.Eadem lollæ actio:sed quam purissimũ lapidem eligit.Cadmiæ effectus:siccare:sanare:sistere fluctiones: pterygia: sordes oculoꝝ pur/ gare:scabricem extenuare:& quicqd in plumbi effectu dicemus. Et æs ipsum ad oia eadẽ uri/ tur:præter q̃ albugines oculoꝝ: & cicatrices. Vlcera quoq; oculoꝝ cum lacte sanat.Idq; ægy/ ptii collyrii modo terunt in coticulis.Facit & uomitiones e melle sumptũ.Vritur aũt cypriũ ĩ fictilibus crudis cũ sulphuris pari põdere:uase circũlito spiramento in caminis:donec uasa ip sa percoquantur.Quidã & salem addũt.Alii alumẽ pro sulphure.Alii nihil sed aceto tm̃ asp/ gũt. Vstum terit̃ mortario thebaico:aqua pluuia lauat̃:minor effectu:iterũq; adiecta largiore teritur:& dum considat relinquitur:hoc sæpius:donec ad speciem minii redeat.Tunc siccatũ in sole:in ærea pyxide seruatur.

De scoria:& flore:& squãma æris:& stomace:& ærugine:& hyeratio. CA. XI.

ET scoria æris simili modo lauat̃:minor effectu quam æs ipsum. Sed & æris flos me/ dicinæ utilis est.Fit ære fuso:& in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excu/ tiunt̃ uelut milii squãmæ:quas uocãt florem:cadunt autem cum panes æris aqua refrigerantur rubentq; similiter ex eis fit: quã uocant lepida:& sic adulteratur flos: ut squama ueneat pro eo.Est aũt squãma hæc decussa ui clauis:in quos panes ærei feruminan tur.In cypriis maxime officinis omnia.Differentia hæc est:ꝙ squãma excutit ictibus iisdẽ: pa/ nibus.Flos cadit sponte. Squãmæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine de/ cussum:quod uocant stomoma.Atq; hæc oĩa medici (quod pace eoꝝ dixisse liceat) ignorant. Pars maior & noĩa:in tantum a conficiendis iis medicaminibus absunt:quod esse ꝓprium me dicinæ solebat.Nunc quotiens incidere in libellos:componere ex iis uolentes aliqua:hoc est ĩ/ pendio miseroꝝ experiri cõmentaria:credũt seplasiæ ea omnibus quidem fraudibus corrũpẽ/ ti:factaq; iampridem emplastra & collyria mercant̃:tabesq; merciũ: fraus seplasiæ sic exterit̃. Et squãma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauantur ut supra ad eosdem usus.Et amplius narium carnosa uitia.Itẽq; sedis:& grauitates aurium:per fistulas in eas flatu impulsa.Et ulcera oris farina admota.Tollit & tonsillas cum melle.Fit & ex candido ære squãma,cypria longe inefficacior.Necnõ urina pueri prius macerant clauos panesq;.Qui/ dam uero excussam squammam terunt:& aqua pluuia lauant.Dant & hydropicis duabus dra chmis in mulsi hemina:& illinũt cũ polline.Aeruginis quoq; magnus usus. Sed pluribus fit ea modis.Nãq; & e lapide excoquit̃ æs deradit̃: & ære candido perforato:atq; in cadis sup acetũ suspenso æreo:obturatũq; operculo:multo ꝓbatiore q̃ si hoc idẽ squãmis fiat.Quidã uasa ip/ sa candidi æris fictilibus condunt in aceto radũtq;.x.die.Alii uinaceis cõtegunt: totidem post dies radunt.Alii delimatam æris scobẽ aceto spargunt: uersantq; spatis sæpius die donec ab/ sumatur. Eandẽq; scobem alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt.Ocissime uero cõtra/ hit coronariũ æruginem recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime rhodiam æruginẽ.Alii pumice aut gũmi.Præcipue aũt fallit atramẽto sutorio adulterata. Cæ tera enim dente deprehenduntur:stridentia in frendendo.Experimẽtum in batillo ferreo. Nã quæ sincæra est suum colorem retinet:quæ mixta atramẽto rubescit. Deprehenditur & papy/ ro galla prius macerato.Nigrescit.n.statim ærugine illita.Deprehenditur & uisu maligne ui/ rens.Sed siue sincæram siue adulteram aptissimũ est eius siccatam in patina noua uri,& uersa/ ri:donec ut fauilla fiat.Postea teritur: & reconditur.Aliqui in crudis fictilibus urunt:donec fi/ glinum percoquatur. Nonnulli & tus masculum ammiscẽt.Lauatur aũt ærugo sicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptissima: & delachrymationibus mordendo proficiẽs. Sed ablui necessarium penicillis calidis:donec rodere desinat.Hieratiũ uocatur collyrium :quod ita ma/ xime constat. Temperatur autem idem ammoniaci unciis quattuor: æruginis cypriæ duabus: atramenti sutorii:quod chalcanthum uocant:totidẽ .Mysi uero una:croci.vi.Hæc omnia trita aceto thasio colliguntur in pillulas:excellentis remedii contra glaucomatum initia & suffusio/ num.Contra calligines & scabricias:& albugines:ac genarum uitia.Cruda aũt ærugo: uulnera riis emplastris miscetur.Oris etiã & gingiuarumq; exulceratiõe mirifice emendat: & labioꝝ ulcera cum oleo.Quod & si cæra addatur:purgat & ad cicatricem perducit. Aerugo & callum fistularum erodit:uitiorumque quæ circa sedem:siue per se siue cum ammoniaco illita: uel col lyrii modo in fistulas adacta.Eademq; cũ resinæ terebinthinæ tertia ꝑte subacta lepras tollit.

De scolecia:& chalciti:& sori:& chalcantho. CA. XII. ul' psorico

St & alteꝝ genus æruginis:quã uocant ſcoleciam in cyprio ære.Hoc trito alumine & ſale aut nitro pari põdere cum aceto albo q̃ acerrimo.Non fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis ortum.Teritur aũt:donec uiride fiat:cõtrahatq; ſe in uermiculoꝝ ſpẽm:unde & nomẽ. Quod uitium ut emendet̃:duæ partes q̃ fuere aceti miſcentur urina pueri impubis.Idem aũt in medicamentis & ſanterna efficit: qua diximus aurũ ferruminari.Vſuſq; utriuſq; q̃ æruginis.Scolecia fit & ꝑ ſe raſa ab ærario lapide: de quo nũc dicemus.Chalcitim uocant lapidem:ex quo & ipſum æs coquit̃.Diſtat a cadmia:ꝙ illa ſup terram ex ſubdialibus petris cæditur:hæc ex obrutis.Item ꝙ chalcitis friat ſe ſtatim:mollis natura:ut uideat̃ lanugo concreta.Eſt & alia diſtinctio:ꝙ chalcitis tria genera continet æris:& myſios & ſorios:de quibus ſingulis dicemus ſuis locis.Habet aũt æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum diſcurſu friabilis:nec lapidoſa:Putãt & recentẽ utiliorem eſſe: q̃m inueterata ſori fiat. Vis eius ad excreſcẽtia in ulceribus ſanguinẽ ſiſtere:gingiuas:uuã:tonſillas farina compeſcere. Vuluæ quoq; uiciis in uellere imponitur.Cum ſucco uero porri uerẽdoꝝ additur emplaſtris.Macerat̃ aũt in fictili ex aceto circũlito fimo diebus.xl.Et colorẽ croci trahit.Tunc ammixto cadmiæ pari pondere medicamentũ efficit pſoricon dictũ. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperent̃:acrius hoc idem fiet. Acrius etiãnum & uehementius factũ ſi aceto q̃ uino temperent̃. Toſta uero efficacior fit ad eadẽ oĩa.Sori ægyptiũ maxime laudatur:multũ ſuperato cyprio:hiſpanieñ & africo:q̃q̃ oculoꝝ quoq; curationi quidã utilius cypriũ putãt.Sed in quacũq; natione optimũ:cui maximũ uirus olfactu:tritũq; pinguiter nigreſcens:& ſpõgioſum.Stomaco res cõtraria in tantum:ut qbuſdã olfactu mõ uomitiones moueat.Et ægyptiũ quidẽ tale.Alterius nationis contrariũ ſplẽdeſcit.Et myſi eſt lapidoſius.Prodeſt aũt & dentiũ dolori:ſi contineat̃:atq; colluatur.Et oris ulceribus grauibus:q̃q; ſerpũt.Vrit̃ carbonibus ut chalcitis.Myſi aliqui tradiderũt fieri ex uſto lapide ĩ ſcrobibus flore eius luteo miſcẽte ſe ligni pinea fauilla.Re uera aũt e ſupradicto fit lapide cõcretũ natura diſcretũq; & optimũ in cyprioꝝ officinis:cuius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ:& cũ terat̃ arenoſa natura ſiue terra chalcitidi ſilis.Hoc aũt miſcent: q auꝝ purgãt.Vtilitas aũt eius infuſi cũ roſaceo auribus purulẽtis:& lana ĩpoſiti capitis ulceribus.Extenuat & ſcabricias oculoꝝ ĩueteratas.Præcipue utile tonſillis:cõtraq; anginas & ſuppurata.Rõ ut.xvi.drachmæ in hemĩa aceti coquant̃ addito melle:donec lenteſcat.Sic ad ſupradicta utile eſt.Quotiẽs opus ſit mollIri uim eius:mel aſpgit̃.Erodit & callũ fiſtulaꝝ ex aceto fouẽtiũ:& collyriis addit̃. Siſtit & ſanguinẽ:ulceraq; q ſerpãt:quæue putreſcãt.Abſumit & excreſcẽtes carnes.Peculiariter uirilitatis uiciis utile:& fœmiaꝝ pfluuiũ ſiſtit.Græci cognationẽ æris fecerũt noĩe & atramẽto ſutorio. Appellant.n.chalcanthũ.Nec ullius æque mira natura eſt.Fit & in hiſpania e puteis ſtagniſue hñtibus id genus aquæ. Decoquit̃ ea ãmixta dulci pari menſura:& in piſcinas ligneas fundit̃. Immobilibus ſup has trãſtris dependẽt reſtes lapillis extẽtæ:qbus adhæreſcẽs limus:uitreis acinis imaginẽ quandã uuæ reddit.Exemptũ ita ſiccat̃ diebus.xxx.Color eſt cæruleus:ꝑ quã ſpectabili nitore:uitrũq; eẽ credit̃.Diluẽdo fit atramentũ tinguẽdis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in ſcrobe cauato.Quaꝝ e lateribus diſtillãtes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiã uocãt: neq; ẽ purius aliud.Sed ex eo candidũ colorẽ ſentientẽ uiolã leucoion appellãt.Fit & in ſaxoꝝ catinis pluuia aq̃ corriuato limo gelãte. Fit & ſalis mõ flagrãtiſſimo ſole admiſſas dulces aq̃s cogẽte.Ideo duplici quidã differẽtia foſſile aut facticiũ appellãt.Hoc pallidius:& q̃tum colore: tm̃ bonitate deterius.Probant maxime cypriũ in medicinæ uſũ.Sumit̃ ad depellenda uentris aĩalia drachmæ pondere cũ melle.Purgat & caput dilutũ:ac naribus inſtillatũ.Item ſtomachũ cũ melle:aut aq̃ mulſa ſumptũ. Medet̃ & oculoꝝ ſcabriciei doloriq;:necnõ & caligini & oris ulcerib9.Siſtit & ſanguinẽ nariũ.Item hemorrhoidũ.Extrahit oſſa fracta cũ ſemine hyoſcyami.Suſpẽdit epiphoras penicillo fronti ĩpoſitum.Efficax & in emplaſtris ad purgãda uulnera: & excreſcẽtia ulceꝝ.Tollit & uuas uel ſi decocto tangant̃.Cum lini quoq; ſemine ſupponitur emplaſtris ad dolores tollendos. Quodq; ex eo candicat:in eo uſu pfert̃ uiolaceis.Et grauitati auriũ ꝑ fiſtulas ĩſpirat̃.Vulnera etiã per ſe illitũ ſanat:ſed tinguit cicatrices.Nupq; inuentũ urſoꝝ in arena & leonũ ora aſpergere illo:tantaq; eſt uis in aſtringẽdo:ut nõ queãt mordere.

Margin notes: ul' peior fiat — uel cõtritũ

De põpholyge:& ſpodio:& antiſpodio:& diphryge:& triẽte ſernilio. CA. XIII.

T iam nũc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & ſpodion.Differentia:ꝙ pompholyx:lotura paratur. Spodios illota eſt. Aliqui id quod ſit candidũ & leuiſſimũq; pompholygem dixere:& eſſe æris & cadmiæ fauillam.Spodion nigriorẽ:

ponderosioremq; esse derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquãdo & carbonibus. Hæc aceto accepto odorẽ æris præstat:& si tãgatur lingua saporem horridũ.Conuenitque ocu loꝝ medicamentis quibuscunque uitiis occurrens:& ad omnia quæ spodion . Hoc solũ distat ꝙ huius elutior uis est.Additur & in emplastra:quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota est.Spodios cypria optima.Fit autem liquescentibus cadmia & ærario lapide.Leuissime hæc efflat & ocius: euolatq; e fornacibus:& tectis adhærescit.A fu ligine distans candore.Quod minus candidum ex ea:imaturæ fornacis argumentũ est.Hoc q dam pompholygẽ uocant.Quod uero rubicundius ex iis inuenitur:acriorem uim habet:exul ceratq; adeo:ut cum lauatur si oculos attingat excæcet. Est & melli coloris spodios: in q̃ plu rimũ æris itelligitur.Sed quodcũq; genus lauãdo fit utilius.Purgatur ante pinna:dein crassio re lotura.Digitis scabriciem exterunt.Media uis eius est quæ uino lauatur.Est & aliqua in ge nere uini differentia.Leni.n.lota collyriis oculoꝝ nimiũ uigiliis fatigatorum apta putatur.Ea demq; efficacior ulceribus quæ manant: uel oris:quæ madẽt:& omnibus medicamẽtis quæ pa rantur contra gangrenas.Fit & in argenti fornacibus spodios:quã uocãt lauriotin. Vtilissima aũt oculis cõfirmat:quæ fit in aurariis.Nec in alia parte magis est uitæ ingenia mirari.Quip pe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus:utilitates easdem excogitauit.Antispodion uo cant cinerẽ fici arboris uel caprifici:uel myrti folioꝝ cũ tenerrimis ramoꝝ partibus: uel olea stri uel cytonii mali:uel lentisci.Itẽ ex moris imaturis:idest cãdidis in sole arefactis: uel e buxi coma:uel pseudocyperi: aut rubi:aut terebĩthi:uel oenãthis.Taurini quoq; glutinis:aut linteo rum cinerem similiter pollere inuentũ est.Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus:donec figlina percoquat.In ærariis officinis & smegma fit:iã liquato ære atq; ꝑcocto: additis etiãnũ carbonibus:paulatimque accensis:ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. uel palea
Solum quo excipiatur:stratum esse debet:facile ab ea discernitur aqua in iisdem officinis. Di uel maxĩe phryga uocant græci ab eo qđ bis torreatur.Cuius origo triplex.Fieri enim traditur ex lapi de piryte cremato in caminis:donec excoquatur in rubricam.Fit & in cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius:mox paulatim circundatis sarmentis.Tertio fit mõ in forma cibus æris fæce subsidente.Differentia est quidem:ꝙ æs ipsum ĩ catino defluit:scoria extra fornaces: flos supernatat.Diphryges remanet.Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquãtur: ferruminari:circa hunc æs feruere.Ipsum uero non percoqui:nisi translatum in alias fornaces: & esse nodũ quẽdã materiæ.Id qđ excocto supersit:diphryga uocãt.Ratio eius ĩ medicina siĩis supradictis.Siccare:& excrescẽtia cõsumere:& perpurgare. Probat lingua:ut eã siccet tactu sta tim:saporẽq; æris reddat.Vnũ etiãnũ æris miraculũ nõ omittemus.Seruilia familia illustris in fastis trientẽ æreum pascit auro & argento:consumentem utrunque.Origo atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis ponam.Seruiliorum familia habet triẽ tem sacrum.Cui summa cum cura magnificentiaque sacra quot annis faciũt: quẽ ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri:& ex eo aut diminutionẽ:aut honorẽ familiæ significari.

De ferro:& ferreis metallis: & differentiæ ferri. CA. XIIII.

PRoxime indicari debent metalla ferri:optimo uitæ pessimoq; instrumento. Siquidẽ hoc tellurẽ scindimus:serimus arbusta:ponimus pomeria:uites squalore deciso ãnis oĩbus cogimus iuuenescere.Hoc extruimus tecta:cædimus saxa:oẽsq; ad alios usus ferro utimur.Sed eodẽ ad bella:cædes:latrocinia nõ cõminus solũ:sed ẽt missili uo lucriq;:nunc tormẽtis excusso:nũc lacertis:nũc uero pennato quã sceleratissimã hũani ingenii fraudẽ arbitror.Siquidẽ:ut ocius mors perueniret ad hoĩem: alitẽ illã fecimus: pennasq; ferro dedimus.Quamobrem culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatũ est posse innocens esse ferrũ.In fœdere quod expulsis regibus po.ro.dedit Porsena:nominatim cõ prehensum inuenimus:ne ferro nisi in agricultura uterentur.Et cũ stilo scribere intutũ:ut ue tustissimi auctores prodiderunt.Magni Pompeii in tertio cõsulatu extat edictum: in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe.Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamãtis furorẽ Chlear uel mitio-
cum filium præcipitare uolẽtis:& præcipitato illo residentis pœnitentiam:ferrũ & æs miscuit: rem
ut rubigine eius per nitorem æris relucente:exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signũ extat hodierno die.Est in eadẽ urbe & ferreus Hercules:quẽ fecit Alcon laboꝝ dei patiẽtia iductus. uel thebis
Videmus & Romæ scyphos e ferro dicatos in tẽplo Martis Vltoris.Obstitit eadẽ naturæ be hodie
nignitas exigentis a ferro ip̃o pœnas rubigine:eadẽq; ꝓuidẽtia nihil ĩ rebus mortalibus faciẽ-

te:q̃ qđ ĩfestissimũ mortalitati. Ferri metalla ubiq; ꝓpemodũ reperiunť. Quippe ĩsula ẽt Italiæ ilua gignente: minimaq; difficultate cognoscũť ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadẽ excoquendis uenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniã perfusa certo fluuio terra neque aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cæliue. Alias enim molle tãtum plumboq; uicinius subministrãt. Alias fragile & erosum rotarũq; usibus: & clauis maxime fugiendũ: cui prior ratio cõuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisq; caligariis. Aliud rubiginẽ celerius sentit. Stricturæq; uocãť eæ oẽs: qđ non in aliis metallis astringenda acie uocabulo imposito. Et fornaciũ maxima differentia est. In iis quidem nucleus ferri excoquiť ad indurandã aciem. Aliquæ modo sunt ad dẽsandas incudes malleorũue rostra. Summa autẽ differẽtia in aqua est: cui subinde candens immergitur. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin in hispania & turriassonem. Comum in Italia cũ ferraria metalla in iis locis non sint. Ex oĩbus autẽ generibus palma serico ferro est. Seres hoc cũ uestibus suis pellibusq; mittunt. Secũda partico: neq; alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscentur. Mollior cõplexus in nostro orbe. Alibi uena bonitatem hanc præstat: ut in noricis. Alibi factura: ut sulmone aqua uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes: & aquariæ æque differant: oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cũ excoquatur uena: aquæ modo liquari ferrum: postea in spongias frãgi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aq̃ in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nãq; eo celerius subinde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaq; quam cũ ferro habet. Sola hæc materia uires ab eo lapide accipit: retinetq; longo tẽpore. Aliud apprehendens ferrum: ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuũ: uulneraq; ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbatione ita appellant: nescio an uitro fundendo perinde utilis: nondũ enim expertus est quisquã: ferri utiq; inficit aciẽ: ut magnes. De magnete lapide Chirocrates architectus Alexandriæ Arsinoes templũ cõcamerare inchoauerat: ut in eo simulacrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors: & ipsius: & Ptolemæi: qui id sorori suæ iusserat fieri. Metalloꝝ oĩum uenã ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte: quã oceanus alluit: mons prærupte altus: incredibile dictũ: totus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani diximus.

[Margin: uel figẽdũ; uel: ex; uel bullatione; ul' Thimocrates uel Dinocrates]

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ærugine: & rubigine: & squamma ferri: & hygremplastro. CA. XV.

FErrum accensum igni: nisi dureť ictibus: corrumpiť. Rubens non est habile tundendo: neq; antequã albescere incipiat. Aceto & alumine illitũ fit æri simile. A rubigĩe uĩdicať cærussa & gypso & liquida pice. Hæc ẽ tẽperatura a græcis ãtipathia dicta. Ferunt quidã & religione quadã id fieri. Et extare ferreã cathenã apud euphratẽ ãnẽ in urbe: quæ zeugma appellatur: qua Alexander magnus ibi uinxerit pontẽ: cuius annulos qui refecti sunt rubigine infestari: carentibus ea prioribus. Medicina e ferro est: & alia q̃ secandi. Nãq; circũscribi circulo terue circũlato mucrone: & adultis & infantibus ꝓdest contra noxia medicamenta: & ꝓfixos in limine e sepulchro euulsos clauos: aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit: cõtra dolores lateꝝ pectorũq; subitosq punctionẽ afferãt. Quædã ustione sananť. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe ẽt ꝑualente morbo expauentesque potum: usta plaga ilico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimq; dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Thelephum ꝓdiť sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depingiť ex ea decutiẽs gladio. Sed rubigo ferri deradiť humido ferro clauis ueteribꝰ. Vis eius: ligare: siccare: restringere. Emẽdat alopecias illita. Vtuntur & ad scabricias genarum: pustulasq; totius corporis cũ cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Itẽ ad scabiẽ. Paronychia digitoꝝ: & pterygia in linteolis. Sistit & fœminaꝝ ꝓfluuia ĩposita uelleribus. Plagis quoq; recẽtibus uino diluta & cũ myrrha subacta. Et cõdylomatis ex aceto ꝓdest. Podagras quoq; illita lenit. Squãma quoq; ferri in usu ẽ ex acie aut mucrõibus maxĩe silĩ: sed acriore ui q̃ rubigo. Quãobrẽ & cõtra Epiphoras oculoꝝ assumiť. Sanguinẽq; sistit: cũ uulnera maxĩe ferro fiãt. Sistit & fœminaꝝ ꝓfluuia. Imponiť & contra lyenũ uitia. Hemorrhoidas cõpescit ulcerũq; serpẽtia. Et genis ꝓdest fariæ modo aspersa paulisper. Præcipua tamẽ cõmendatio eius in Hygremplastro ad purganda uulnera: fistulasq;: & oẽm callum erodendũ: & rasis ossibus carnes recreandas. Componiť hoc mõ.

Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære:totidẽ ex squãma ferri: totidem cæræ:ex oleo sextarius. His adiicitur cum sunt repurganda uulnera:aut replenda cæratum.

De plumbi metallis:& albo plumbo:& nigro. CA. XVI.

Sequitur natura plumbi.Cuius duo genera:nigrum atque candidum: precio sissimũ candidum a græcis appellatum cassiterium:fabulosẽque narratum in insulas atlantici maris peti: uitilibusque nauigii circũsutis corio aduei. Nunc certum est in lusitania gigni & in gallecia summa tellure arenosa & coloris nigri.Pondere tãtum ea deprehenditur. Interueniunt & minuti calculi:maxime torrentibus siccatis.Lauant eas arenas metallici:& quod subsidit coquunt in fornacibus.Inuenitur & in aurariis metallis: quæ alutia uocant.Aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore uariatos:quibus eadem grauitas quæ auro. Et ideo in calathis in quibus aurum colligitur remanent cum eo: postea caminis separantur.Conflatique in album plumbum resoluuntur.Non fit in gallecia nigrum:cum uicina cantabria nigro tantum abundet.Nec ex albo argentum:cum fiat ex nigro.Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest.Nec hoc ei sine oleo.Ac ne album quidem secum sine nigro.Album habuit auctoritatẽ & iliacis temporibus teste Homero cassiritõ ab eo dictũ. Plũbi nigri origo duplex est.Aut enĩ suã ꝓuenit uena:nec quicq̃ aliud ex se parit: aut cũ argẽto nascit:mixtisq; uenis conflat.Eius qui primus fluit in fornacibus liquor:stagnũ appellatur. Qui secundus argentũ. Qui remansit ĩ fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus cõflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

De stagno & plumbo argentario:& quibusdam aliis. CA. XVII.

Stagnũ illitum æreis uasis sarorem gratiorem facit:& compescit eruginis uirus:mirumq; pondus non auget.Specula quoq; ex eo laudatissima (ut diximus) brundusii temperabantur:donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stagnum addita æris tertia portione cãdidi in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigriq; libris.Hoc nunc aliq argentariũ appellant. Idẽ & tertiariũ uocant: in quo duæ nigri portiones sunt:& tertia albi.Precium eius in libras.xxx.Et hoc fistulæ solidantur.Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi:argentarium uocant:& eo quæ uolunt incoquunt.Precia huius faciunt in pondo.cxxx.In libras albo per se sincæro precia sunt.xxx.nigro xvii.Albi natura plus aridi habet.Contraq; nigri tota humida est. Ideo albũ nulli rei sine mixtura utile est.Neque argentum ex eo plumbatur:quoniam prius liquescit argentum. Confirmantque si minus albo nigri q̃ satis sit misceat:erodi ab eo argentum.Album incoquit æreis operibus galliarum inuento:ita ut uix discerni queat ab argento:eaque ĩcoctilia uocant.Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere:equorum maxime ornamentis iumentorumq; iugis.In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit.Cœpere deinde & esseda uehicula & petorita exornare.Similique modo ad aurea quoque & argentea staticula inanis luxuria peruenit: quæque in scyphis cerni prodigum erat:hæc in uehiculis atteri cultus uocatur.Plumbi albi experimentum in charta est:ut liquefactum pondere uideatur non calore rupisse. India neq; æs neque plumbum habet:gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasque utuntur laboriosius in hispania eruto:totasq; per gallias.Sed in britannia summo terræ corio adeo large:ut lex ultro dicatur:ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt nomina.Iouetanum:caprariense:oleastrense. Nec differẽtia ulla scoriæ modo fit excocta diligenter.Mirumque in iis solis metallis ꝙ derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer:æque ut fœminas quasdam fœcũdiores abortus facere.Nuper id compertum in betica santarensi metallo quod locari solitum.x. libris per ducentos ante annos:postquam obliteratum erat.lv.locatum est.Simili modo antonianum.In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo.cccc.uectigalis:Et mirum aqua addita nõ liquescere uasa e plumbo constat.Eadem in aqua calculus æreusue q̃drans si addat: uas puri.

Medicinæ de plumbo: & scoria plumbi:de molibdena siue galena: de psymythio:& sandaraca. CA. XVIII.

IN medicina per se plumbi usus est cicatrices reprimere:adalligatisq; lumborũ & renum parti laminis frigidiore natura inhiberi impetus ueneris. Visaq; in quiete ueneria sponte naturæ erumpentia usq; in morbi genus:his laminis Caluus orator cõhibuisse traditur:uiresq; corporis studiorum labore custodisse. Nero(quoniam ita diis placuit)princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans alendis uocibus demõstra-

uit ratione.Coquit ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphure minuto laminis im positis tenuibus optisq; sulphure & ferro mixtis. Cũ coquit:munieda i eo opere foramina spiritus conuenit: alioqui plumbi e fornacibus halitus noxius sentit & pestilens:& canibus ocissi me.Omniũ uero metallorũ muscis & culicibus.Quáobré non sunt ea tædia i metallis. Quidé ĩ coquendo scobé plumbi lima quæsitá sulphuri miscent. Alii cærussá potius quá sulphur. Fit & lotura plurimi usus in medicina:cũ seipso terit in mortariis plumbeis: addita aqua cælesti: donec crassescat.Postea supernatans aqua tollit spongiis:quod crassissimũ fuit siccatũ diuidit in pastillos. Quidá limatũ plumbũ sic terunt.Quidá etiá plũbaginé ámiscent.Alii uero acetũ: alii uinũ:alii adipé:alii rosá.Quidá in mortario lapideo & maxime thebaico plumbeo pastillo terere malunt.Candidiusq; fit ita medicamentũ.Id autem quod ustum est plumbũ lauat ut sti bi & cadmia:potest astringere:sistere:cõtrahere cicatrices.Vsus enim ex eodé & in oculorũ me dicamentis:& maxime contra procidentiá eorũ: & inanitatem:& ulcerũ excrescentia:rimasque sedis aut hemorrhoidas:& cõdylomata.Ad hæc maxime lotura plumbi facit.Cinis aũt usti ad ulcera serpentia aut sordita.Eadéq; quæ chartis ratio profectus. Vritur aũt ĩ patinis per laminas minutas cũ sulphure uersatũ rudibus ferreis aut ferulaceis donec liquor mutetur in cinerem.Dein refrigeratũ teritur in fariná.Alii elimatá scobem in fictili crudo coquũt in caminis: donec percoquatur figlinũ. Aliq cærussá miscent pari mensura:aut hordeũ:teruntq; ut i cru do dictũ est:& præferunt sic tritũ plumbũ spodio cyprio.Scoria quoq; plumbi in usu est.Optimaq; quæ ad luteũ maxime colorem accedit sine plumbi reliquis :aut sulphuris specie & terra carens.Lauatur hæc in mortariis minutum fracta:donec aqua luteũ coloré trahat: & transfundit in uas purũ:idq; sæpius:usq; dum subsidat:qd utilissimũ est. Eosdéq; effectus hét quos plumbũ:sed acriores.Mirari succurrit experientiá uitæ:ne fæce quidem rerũ excrementorũq; fœditate intentata tot modis.Fit & spodium ex plumbo eodé quo ex cyprio ære diximus.Lauatur in linteis raris in aqua cælesti:separaturq; terrenũ transfusióe:cribratũq; terit.Quidam puluerem cum pennis detergere malunt:ac terere ĩ uino odorato.Est & molibdena quam alibi galenam uocauimus:plũbi & argenti uẽna cõmunis.Melior hæc: quanto magis aurei coloris:quantoq; minus plumbosa friabilis & modice grauis.Cocta cum oleo iocineris coloré trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus.Et hác metallicam uocant.Laudatissima quæ in zephyrio fiat.Probantur minime terrenæ minimeq; lapidosæ.Coquuntur lauanturq; scoriæ modo. Vsus in lipara ad lenienda refrigerandaq; ulcera.Emplastrisq; non aligantur: sed illita ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisq; partibus.Cõpositio eius est libris tribus:& cæræ libra una:olei tribus heminis.Quod in senili corpore cum fracibus addit. Téperatur & cum spuma argenti & scoria plumbi:ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Psymmythium quoq; hoc est cærussam plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in rhodo. Fit autem ramentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis atq; ita distillantibus.Quod ex eo cecidit in ipsum acetum arefactum molit & cribratur.Iterumq; aceto mixto in pastillos diuiditur:& in sole siccatur æstate.Fit & alio modo addito in urceos aceti plumbo obturatos p dies.x.derasoq; ceu situ ac rursus deiecto:donec deficiat materia.Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur in patinis:miscetúrque rudiculis: donec ruffescat: & simile sandaracæ fiat.Dein lauatur dulci aqua:donec nubeculæ omnes eluantur.Siccat similiter postea: & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis.Leuissima tantum ex omnibus præterq; ad candorem fœminarum adhibetur.Est autem lætalis potus:sicut spuma argéti.Postea cærussa ipsa si coquatur ruffescit.Sandaracæ quoq; propemodum dicta natura est.Inueni tur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis ruffa:quoq; magis uirus redolens:ac pura friabilisq;.Valet purgare:sistere:excalfacere:perrodere.Summa eius dos septica.Explet alopecias ex aceto illita.Additur oculorum medicamentis.Fauces purgat cum melle sumpta.Vocem lympidam ac canoram facit.Suspiriosis tussientibusque iucunde medetur cum resina terebinthina ĩ cibo sumpta.Suffita quoq; cum cædro:ipso nidore eis medetur.Et arsenicum ex eadem est materia.Quod optimum:coloris etiam in auro excellẽtius.Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est:deterius existimatur. Est & tertium genus quo miscet aureus color sandaracæ. Vtraq; hæc squammosa.Illud uero siccum purumq; gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra:sed acrior. Itaq; & caausticis additur: & psilothris. Tollit & pterygia digitorum carnesq; narium:& condylomata:& quicquid excrescit.Torretur:ut ualidius profit in noua testa:donec mutet colorem.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXV.
PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

ETALLORVM QVIBVS OPES CONSTANT: ADNAscentium quoq; eis natura indicata propemodum est: ita cõnexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officinarum tenebræ: & morosa cælandi pingendique ac tingendi subtilitas: simul dicerent. Restát terræ ipsius genera lapidũq;: uel numerosiores arariæ: plurimis singula a græcis præcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur utilem instituti modo: nihil necessariũ aut naturale omittentes.

Honos picturæ. CA. I.

Rimumque dicemus quæ restát de pictura arte quondam nobili: tunc cum expeteretur a regibus populisq; & alios nobilitáte: quos esset dignata posteris tradere. uel illos Nunc uero in totum marmoribus pulsa tum quidẽ & auro: nec tãtũ ut parietes toti operiant: uerum & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies rerum & animaliũ crustis. Non placẽt iam abaci: nec spatia montis in cubiculo delatentia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare: ut ouatus esset Numidicus: ut purpura distingueret Sinadicus inuenit: qualiter illos nasci optarent delitiæ: montiũ hæc subsidia deficientiũ. Nec cessat luxuria id agere ut quamplurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. CA. II.

Maginũ qdẽ pictura: q̃ maxime similes in æuũ propagabant figuræ: quod in totum exoleuit. Aerei ponunt clypei: argẽteæ facies: surdo figuraꝝ discrimĩe statuaꝝ capita permutant. Vulgatis iampridem salibus etiã carminũ: adeo materiã malunt conspici oẽs q̃ se nosci. Et inter hæc pinacothecas ueteribus tabulis cõsuũt: alienasq; effigies colũt: ipsi honorẽ nõ nisi ĩ ꝑcio ducẽtes: ut frãgat hæres: furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ nõ suas relinquũt. idẽ palæstras athletaꝝ imaginibus: & ceromata sua exornãt: & uultus Epicuri ꝑ cubicula gestãt: ac circũferũt secũ. Natali eius uicesima luna sacrificãt: feriasq; oĩ mẽse custodiũt: q̃s ichadas uocãt: ii maxime q se ne uiuentes qdẽ nosci uolũt. Ita ẽ ꝑfecto: artes desidia ꝑdidit: & qm̃ aĩoꝝ imagines non sunt: negligunt ẽt corporũ. Aliter apud maiores in atriis hæ erant: quæ spectarent: nõ signa externoꝝ artificum: nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines: q̃ comitarent gentilicia funera. Semperq; defuncto aliquo: totus aderat familiæ eius q unq̃ fuerat populus. Stẽmata uero lineis discurrebãt ad imagies pictas. Tablina codicibus implebant: & monumẽtis reꝝ in magistratu gestaꝝ. Aliæ in foribus: & circa limina aĩoꝝ ingentiũ imagines erant: affixis hostiũ spoliis: quæ nec emptori refringere liceret: quæ ẽt dñis mutatis: domus ornamenta erãt. Eratq; hæc stimulatio summa & ingens exprobrantibus tectis quottidie imbellẽ dñm intrare in alienũ triũphũ. Extat Messallæ oratoris indignatio: q ꝓhibuit inseri genti suæ bleuinoꝝ alienã imaginẽ. Similis cã Messallæ seni expssit uolumina illa: quæ de familiis cõdidit: cũ Scipionis Põponiani transisset atriũ: uidissetq; adoptione testamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomẽ. Africanoꝝ dedecore notã irrepentẽ Scipionum nomini. Sed pace Messallaꝝ dixisse liceat ẽt mentiri claroꝝ imagines: erat aliquis uirtutũ amor: multoq; honestius q̃ mereri: ne q̃s suas expeteret. Non est ꝑtereundũ & nouitiũ inuentũ. Siquidẽ nõ solũ ex auro argẽtoue aut certe ex ære in bibliothecis dicant illi: quoꝝ immortales animæ in iisdem locis ibi loquunt: quinímo etiam quæ non sunt fingũtur: pariũtq; desideria nõ traditi uultus: sicut in Homero euenit: quo maius (ut eqdẽ arbitror) nullũ est fœlicitatis specimen: quã sp oẽs scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc romæ iuentũ: qui primus bibliothecã dicãdo: ingenia hoĩum rempublicã fecit. An priores cœperint alexandriæ & pergami reges: q bibliothecas magno certamine instituere: nõ facile dixerim. Imaginũ amore flagrasse quondã testes sunt: & Atticus ille Ciceronis: edito de iis uolumine: & .M. Varro benignissimo inuento in-

ſertis uoluminum ſuorum fœcunditati non nominibus tantum ſeptingentorum illuſtrium: ſed & aliquo modo imaginibus:non paſſus intercidere figuras:aut uetuſtatem æui contra ho mines ualere inuentione muneris:etiam diis inuidioſus:qñ ímortalitatem nõ ſolum dedit:ue, rum etiam in omnes terras miſit:ut præſentes eſſe ubiq; & claudi poſſent.

uel íterire
uel ſacro℞
inuétores:
qnetiá diis
inuidiſſe:
quoniá
uel credi

Quando primũ clipei imaginum publice: quando in domibus poſiti:& de picturæ initiis:& monochromaton: & primis pictoribus:& antiquitate picturarum in italia. CA. III.

T hoc quidem alienis ille pſtitit. Suo℞ uero clipeos in ſacro uel publico priuatim dicare primus inſtituit(ut reperio)Ap.Claudius:qui conſul cũ ſeruilio fuit anno ur, bis.cc.lix.Poſuit enim in Bellonæ æde maiores ſuos: placuitq; in excelſo ſpectari & titulos hono℞ legi.Decora res utique ſi liberorum turbæ paruulis imaginibus ceu nidũ aliquem ſobolis pariter oſtẽdát. Quales clipeos nemo non gaudens fauẽſq; aſpicit. Poſt eum.M.Aemilius collega in cõſolatu. Qu. Luctatii nõ in baſilica modo æmilia ue℞ & domi ſuæ poſuit:id quoq; martio exẽplo.Scutis enim qualibus apud Troiá pugnatũ eſt:cõtinebanẽ imagines. Vnde & nomen habuere clipeorum: nõ ut peruerſa grãmatico℞ ſubtilitas uoluit a cluendo.Origo plená uirtutis faciẽ reddi in ſcuto cuiuſque qui fuerit uſus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines:ſecũq; in caſtris tulere. Certe captis eis talẽ.Aſdrubalis inue nit.Qu.Martius Scipionũ í hiſpania ultor.Iſq; clipeus ſupra fores capitolinæ ædis uſq; ad in, cendiũ primũ fuit.Maio℞ quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re annotaẽ: ut.L. Manlio. Qu.Fuluio cõſſ.anno urbis quigenteſimo.lxxv.M.Aufidius tutelæ capitolii redemptor docu, erit patres argenteos eſſe clipeos:qui pro æreis per aliquot iam luſtra aſſignabanẽ.De picturæ initiis incerta nec inſtituti operis quæſtio eſt.Aegyptii ſex milibus annorũ apud ipſos inuentá prius q̃ in græciá tranſiret:affirmant.Vana pdicatione ut palá eſt.Græci aũt alii apud ſicyonẽ: alii apud corinthios repertá: omnes ab umbra hominis lineis circunducta. Itaq; talé primá fu, iſſe.Secundá ſingulis coloribus & monochromatõ dictá:poſtq̃ operoſior inuenta erat: duratq; talis etiãnum. Inuentá linearé dicũt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio Primi exercuere Ardices corinthius:&Telephanes ſicyonius ſine ullo etiãnum colore.Iá tamẽ ſpargentes lineas ĩtus.Ideo & quos pingerent aſcribere ĩſtitutũ.Primus ĩuenit eos colores: teſte ut ferunt Arato: Cleophantus corinthius.Hũc autẽ eodẽ noĩe aliũ fuiſſe: quẽ tradit Cornelius Nepos ſecutũ in italia Demaratũ Tarquinii priſci romani regis patrẽ fugiẽtẽ a corintho ĩiurias Cypſeli tyráni: ut mox docebimus.Iá enĩ abſoluta erat pictura etiá ĩ italia.Extant certe hodieq; ãtiquiores ur be picturæ ardeæ in ædibus ſacris:q̃bus equidẽ nullas æque miror tam longo æuo durantes i orbitate tecti ueluti recẽtes.Similiter lanuuii ubi atalanta & Helena comminus pictæ ſunt nu dæ:ab eodem artifice:utraq; excellentiſſima forma:ſed altera ut uirgo: ne ruinis quidẽ templi concuſſæ.Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tectorii na tura permiſiſſet.Durauere & cæteræ antiquiores & ipſæ.Fatebiturq; quiſq; eas diligenter eſti, mauerit:nullá artiũ celerius cõſumatá:cum iliacis tpibus non fuiſſe eá appareat.

uel noís q dem taciti
uel tecti

De pictoribus romanis:& qñ primũ dignitas picturæ:& qui uictorias ſuas pictura propoſue runt:& qñ externis picturis dignitas romæ. CA. IIII.

Pud romanos quoq; honos mature huic arti contigit.Siquidẽ cognomina ex ea pi, ctorum traxerunt Fabii clariſſime gentis:princepſq; eius cognominis:ipſe ædem ſa lutis pinxit anno urbis conditæ.cccc l.quæ pictura durauit ad noſtrá memoriá: æde Claudii principatu exuſta.Proxime celebrata eſt in foro boario æde Herculis Pacu, uii poetæ pictura.Ennii ſorore genitus hic fuit:clarioremq; eam artem romæ fecit gloria ſcæ uæ.poſtea non eſt ſpectata honeſtis manibus:niſi forte quis Turpilium equitem romanũ e Ve netia nr̃æ ætatis belle referat:hodieq; pulchris eius opibus Veronæ extátib9.Leua is manu pi, xit:quod de nullo ante memoratur.Paruis gloriabatur tabellis:extinctus nuper in longa ſene, cta.Aterius Labeo prætorius ẽt pconſulatu puinciæ Narbonenſis functus.Sed ea res ĩ riſu:& iam cõtumelia erat.Fuit & principum uirorum non omittendum de pictura celebre conſilium. Qu.Pedius nepos.Qu.Pedii conſularis triumphaliſq; a Cæſare dictatore cohæredis Auguſto dati cum natura mutus eſſet: eum Meſſalla orator: ex cuius familia pueri auia erat picturam docendum cenſuit.Idq; etiá diuus Auguſtus cõprobauit. Puer magni pfectus in ea arte obiit. Dignatio aũt pcipua romæ increuit(ut exiſtimo)a.M.Valerio maxĩo cõſule:cũ Meſſalla prin, ceps tabulá picturæ plii:quo carthagineẽſes & Hieronem in ſicilia deuicerat:pꝑoſuit in latere curiæ hoſtilæ:ãno ab urbe cõdita quadringẽteſimononageſimo.Fecit hoc qdẽ &.L.Scipio.Ta

bulāq uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit.Idq ægre tulisse fratré Africanũ tradunt iratum haud ímerito: qm̃ filius eius illo prœlio captus fuerat. Nõ dissimilem offensioné & Aemiliani subiit. L.Hostilius mácinus:qui primus carthaginé irruperat:sitũ eius expugnationéq depictas proponendo in foro:& ipse assistens populo spectanti singula enarrando.Qua comitate ꝓximis comitiis consulatũ adeptus est.Habuit & scæna ludis Claudii Pulchri magná ammirationem picturæ:cum ad tegulaꝝ similitudiné corui decepti imagine aduolarent.Tabulis autẽ externis auctoritaté romæ fecit primus oĩum.L.Mummius:cui cognomẽ Achaici uictoria dedit.Nam cum in præda uendenda res distraxisset: & rex Attalus sex millibus sestertiũ emisset Aristidis tabulam Liberũpatrem continenté:precium miratus suspicatusq aliquid in ea uirtutis quod ipse nesciret:reuocauit tabulam Attalo multum queréte:& in cereris delubro posuit. Quam primum arbitror picturam externam romæ publicatam.Deinde uideo & in foro positas uulgo.Hinc.M.Crassi oratoris ille lepos agentis subueteribus cum testis cõpellatus ĩstaret: dic ergo Crasse qualem me reris? Talem inquit:ostendens in tabula pictum inficietissime gallũ exerentem linguam.In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo: de qua teutonoꝝ legatus interrogatus quanti eum æstimaret:respondit sibi donari nolle talem uiuum uerumq. Sed ꝑcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædem dicatis.Post eum.M.Agrippa uir rusticitati quam delitiis propior. Extat certe eius oĩo magnifica & maxĩo ciuiũ digna de tabulis oĩb9 signisq publicádis.Quod fieri satius fuisset:quam in uillarum exilia pelli.Veꝝ eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata est a cizicenis.xiii.millia pondo.In thermarũ quoq calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas:pauloante cum restringerentur: sublatas.Super omnes diuus Augustus ĩ foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas:quæ belli pictam faciem habent & triumphum.Idem Castores ac uictoriam posuit: & quas dicemus sub artificum mẽtione in templo Cæsaris patris.Idem in curia quoque:quam in comitio consecrabar duas tabulas impressit parieti.Nemeam sedentem supra leonem.Palmigeram ipsam astante cum baculo sene.Cuius supra caput tabula bigæ dependet:quam Nicias scripsit se inussisse: tali enim usus est uerbo.Alterius tabulæ admiratio est puberem filium seni patri similem esse: salua ætatis differentia: superuolante aquila draconem complexa.Philochares hoc suum opus esse:testatus est.Immensa uel unam si quis tantum hanc tabulam æstimet: potentia artis: cum propter Philocharem ignobilissimos alioquin Glauconem filiumque eius Aristippum senatus populusque Roma. tot sæculis spectet.Posuit & Tyberius Cæsar minime comis imperator in templo ipsius Augusti:quas mox indicabimus.

uel refrigerentur

Ratio pingendi de pigmentis. CA. V.

HActenus dictũ sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent:diximus cum de pigmẽtis traderemus in metallis.Qui monochromatea genera picturæ uocauerint:q deinde & quæ & qbus tpibus inuenerint:dicemus in mẽtione artificum:quoniam indicare naturas colorum causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit:& inuenit lumen atq umbras differentia colorũ alterna uice sese excitante.Deinde adiectus est splendor:alius hic quam lumen: quem quia inter hoc & umbrá esset:appellauerunt tonon.Cõmissuras uero coloꝝ & transitus:armogen.

De coloribus natiuis & factitiis. CA. VI.

SVnt auté colores austeri aut floridi.Vtrũq natura aut mixtura euenit.Floridi sunt: quos dñs fingenti præstat:minium:armenium:cynabaris:chrysocolla:indicum:purpurissum.Cæteri austeri.Ex omnibus alii nascuntur.Alii fiunt. Nascuntur sinopis: rubrica:parethoniũ:melinum: eretria:auripigmentum.Cæteri finguntur. Primũq quos in metallis diximus.Præterea e uilioribus ochra:cærussa usta:sandaraca:sandix:syricum: atramentum.Sinopis inuenta est primum n ponto inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto:balearibus:africa:sed optima in lemno & in cappadocia.Effossa & in speluncis. Quæ saxis adhæsit:excellit.Glebis suus colos:extra maculosus.Hacq usi sunt ueteres ad splendoré. Spés sinopidis tres:rubra:& minus rubés:& inter has media.Preciũ optĩæ ĩ libras.xiii.denariis. Vsus ad penicillũ:aut si lignũ colorare libeat.Eius q ex africa uenit:octoni asses:cicerculũ appellát.Quæ magis cæteris rubet:utilior abacis.Idem ꝑcium eius:quæ ꝑssior uocaẽ & ẽ maxĩe fusca.Vsus eius ad bases abacoꝝ.In medicina uero bládus:emplastrisq & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida.Facilis cõtra ulcera in hũore sita:uelut oris:sedis. Aluũ sistit

infusa. Fœminarũ profluuia pota denarii pondere. Eadem adusta: siccat scabricias oculorũ: uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere itelligi quidã secũdæ auctoritatis. Palmã.n. lemniæ dabant: minio proximam. Hæc est antiquis multum celebrata cum insula ĩ qua nascitur. Nec nisi signata uenundabatur: unde & sphragidẽ appellauere. Hac miniũ sublinũt: adulterantq;. In medicina præclara res habetur. Epiphoras.n. oculorũ mitigat & dolores circũlita. Aegylopias manare prohibet. Sanguinẽ reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & cõtra lienum rhenumq; uitia & purgationes fœminarũ. Item & cõtra uenena & serpentiũ ictus terrestrium marinorũq;. Oĩbus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ gñibus: fabris utilissima ægyptia & africana: quoniã maxime sorbentur. Picturis aũt apta nascit & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra: exusta rubrica in ollis nouis luto circũlitis. Quo magis arsit in caminis hoc melior. Omnis aũt rubrica siccat. Ideoq; & emplastris cõuenit: igni ẽt sacro. Sinopidis ponticæ selibra silis lucidi libris.x. & melini græciensis duabus mixtis: tritisq; una p dies.xii. leucophorum fit: hoc est glutinũ auri cum inducit ligno. Parethonion nomẽ loci habet ex ægypto: spumam maris esse dicũt solidatã cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniunt in eo. Fit & increta insula atq; cyrenis. Adulterat Romæ creta cimolia decocta conspissataq;. Preciũ optimo in põdo sex librarũ e candidis coloribus pinguissimũ: & tectoriis tenacissimũ: propter leuorẽ. Melinum candidũ & ipsum est. Optimũ in melo insula. In samo quoq; nascit. Sed eo non utuntur pictores propter nimiã pinguitudinẽ. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas scrutantes. In medicina eundẽ usũ hẽt quẽ eretria creta. Præterea linguã tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Preciũ ĩ libra sestertiis singulis. Est & colos tertius e cãdidis cærussæ: cuius rationẽ ĩ plũbi metallis diximus. Fuit & terra per se in theodoti fundo inuenta smyrnæ: qua ueteres ad nauium picturas utebantur. Nunc oĩs ex plũbo & aceto fit: ut diximus. Vsta casu reperta incendio pyræ: cerussa in orcis cremata. Hac primus usus est Nicias supradictus. Optima nunc asiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. Precium eius in libras æris.y. Fit & Romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine usta nõ fiunt umbræ. Eretria terræ suæ habet nomẽ. Hac Nicomachus & parrhasius usi refrigerat emollitq;. Explet uulnera si coquat: ad siccanda præcipue utilis: & capitis doloribus: & ad dephendẽda pura. Subesse.n. ea intelligitur: si ex aqua illita nõ arescat. Sandaracam & ochrã Iuba tradit in insula rubri maris topazio nasci. Sed inde non peruehuntur ad nos. Sandaraca quo modo fieret: diximus. Fit adulterina & ex cærussa in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Precium in libras asses quini. Hæc si torreatur: æqua parte rubrica ammixta sandycem facit. Quanq̃ animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse: illo uersu.

Sponte sua sandyx pascentes uestiet agnos.

Precium in libras dimidium eius quod sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris põderis. Inter facticios est & syricum: quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandyce mixtis. Atramentũ quoq; inter facticios erit: q̃q̃ ẽ & terra geminæ originis. Aut.n. salsuginis mõ emanat: aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuẽti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderẽt. Sed importuna hæc oĩa ac nouitia. Fit.n. & fuligine pluribus modis: resina uel pice exustis. Propter qđ officinas etiã ædificauere: fumũ eũ nõ emittẽtes. Laudatissimũ eodẽ modo fit e tædis. Adulterat fornaciũ balnearũq; fuligine: quo ad uolumina scribẽda utuntur. Sunt & qui uini fæcem siccatã excoquant: affirmãtq; si ex bono uino fæx fuerit: indici speciẽ id atramentũ pbere Polygnotus & Mycon celeberrimi pictura athenis e uinaceis fecere: tryginon appellant. Appelles cõmentus est ex ebore cõbusto facere: quod elephantiũ uocãt. Apportatur & indicũ ex india: inexploratæ adhuc iuẽtiõis mihi. Fit etiã apud ifectores ex flore nigro: qui adhærescit æreis cortinis. Fit & e tædis ligno cõbusto tritisq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarũ natura: sed ex iis non fit. Omne aũt atramentũ sole perficit. Librarium: & tectoriũ glutino ammixto. Quod ãt aceto liquefactũ est: ægre eluitur. E reliquis coloribus quos a dñis dari diximus ꝓpter magnitudinẽ pcii ante oẽs est purpurissum e creta argẽtaria cũ purpuris pariter tinguitur: bibitq; eũ colorẽ celerius lanis. Præcipuũ est primũ: feruenti aheno rudibus medicamentis inebriatũ. Proximũ egesto eo addita creta in ius idẽ. Et quotiens id factũ est: leuat bonitas ꝓ numero dilutiore sanie. Quare puteolanũ potius laudat q̃ tyriũ aut gætulicũ uel laconicũ: unde pciosissimæ purpuræ. Causa est qꝫ hysgino maxime inficit: rubrãq; cogit sorbere. Vilissimũ a canusio. Preciũ huic a singulis denariis in libras ad.xxx. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum fulgorẽ minii faciunt. Si purpu

ram facere malunt:cæruleum ſublinunt:mox purpuriſſum ex ouo inducunt.Ab hoc maxima auctoritas indico.Ex india uenit arundinũ ſpumæ adhæreſcente limo cũ teritur nigrum.At ĩ diluendo mixturam purpuræ cæruleiq; mirabilẽ reddit.Alterum genus eius eſt in purpurariis officinis innatans cortinis & eſt purpuræ ſpuma.Qui adulterant uero indicũ tingunt ſtercora columbina aut cretam ſelinuſiã uel anulariam uitro inficiũt.probatur carbone. Reddit enim quod ſincerũ eſt flãmam excellentis purpuræ:& dum fumat odorẽ maris olet.Ob id quidam e ſcopulis id colligi putant.Preciũ indico denarii.xx.in libras.In medicina indicũ rigores & impetus ſedat.Siccat oris ulcera.Armenia mittit qđ eius nomine appellatur. Lapis eſt hic quoq; chryſocollæ modo infectus.Optimũq; eſt quod maxime uiride eſt:cõmunicato colore cũ cæruleo.Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari.Inuenta per hiſpanias arena eſt ſimilem curam recipiens.Itaq; ad denarios ſenos uilitas rediit.Diſtat a cæruleo cãdore modico: q̃ teneriorem hunc efficit colorem.Vſum in medicina ad pilos tantũ alendos habet:maximeq; in palpebris. Sunt etiamnum nouitii duo colores e uiliſſimis uiride quod appianum uocatur: & quod chryſocollam luteam mentitur.Ceu parum multa ſint mendacia eius.Fit ex creta uiridi æſtimatũ ſeſtertiis in libras. Anulare quod uocant candidum eſt:quo muliebres picturæ illuminant.Fit & ipſum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi anulis:unde & anulare dictum.

uel aluminariam

Qui colores udo non inducantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quando primũ gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt. CA. VII.

EX omnibus coloribus cretulam amare:udoque illini recuſant purpuriſſum: indicũ: cæruleũ:melinũ:auripigmentum:appianum.Cæruſſa ceræ tinguntur iiſdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus genere:ſed claſſibus familiari.Iam uero & onerariis nauibus:quoniam & pericula expingimus:ne quis miretur & rogos pingi.Iuuatq; pugnaturos ad mortẽ aut certe cædem ſpecioſe uehi.Qua cõtemplatione tot colorum tanta uarietate ſubit antiquitatẽ mirari.Quattuor coloribus ſolis ĩmortalia opera illa fecere:ex albis melino:ex ſilaceis attico:ex rubris ſinopi de pontica:ex nigris atramento.Apelles Echion Melanthius Nicomachus clariſſimi pictores: cũ tabulæ eoꝝ ſingulæ oppidoꝝ uenirent opibus.Nunc & purpuris in pietes migrãtibus & india conferente fluminũ ſuoꝝ limũ & draconum & elephantoꝝ ſaniem nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo meliora tunc fuere:cũ minor copia.Ita eſt quoniam(ut ſupra diximus)rerum nõ animi preciis excubatur.Et noſtræ ætatis inſaniam ex pictura non omittã.Nero princeps iuſſerat coloſſeũ ſe pingi.cxx.pedũ in linteo incognitũ ad hoc tẽpus.Ea pictura cũ peracta eẽt in marianis hortis:accenſa fulmine cũ optima hortoꝝ parte cõflagrauit.Libertus eius cũ daturus eẽt Antii munus gladitoriũ publicas porticus inueſtiuit pictura ut cõſtat:gladiatoꝝ miniſtrorũq; omniũ ueris imaginibus redditis.Hic multis iam ſæculis ſummus animus in pictura.Pingi aũt gladiatoria munera:atq; in publico exponi cœpta a.C.Terẽtio Lucano.Iſq; auo ſuo a quo adoptatus fuerat.xxx.paria in foro p̄ triduũ dedit.Tabulamq; pictam in nemore Dianæ poſuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates.cccv. CA. VIII.

NVnc celebres in ea arte q̃ maxima breuitate percurrã:neque enĩ inſtituti operis eſt talis executio.Itaque & quoſdã uelut in tranſcurſu & in alioꝝ mẽtione obiter nominaſſe ſatis erit:exceptis opeꝝ claritatibus:quæ & ipſa cõueniet attigi: ſiue extãt: ſiue intercidere.Non cõſtat ſibi in hac parte græcoꝝ diligentia q̃ multas poſt olympiadas celebrãdo pictores q̃ ſtatuarios auctores.Primũq; olympiade nonageſima:cum & phidiam ipſum initio pictorem fuiſſe tradatur:clipeumque athenis ab eo pictũ:præterea in cõfeſſo fit octogeſimatertia fuiſſe Panæum fratrem eius: q̃ clipeũ ĩtus pinxit Elide Mineruæ: quã fecerat Colotes Phidiæ diſcipulus:& in faciendo Ioue olympio adiutor.Quidq; in confeſſo perinde eſt Bularchi pictoris tabula:in qua erat magnetũ prœlium:a Cãdaule rege lydiæ heraclidaꝝ nouiſſimo:qui & Myrſilus uocitatus eſt:repenſam auro.Tanta iam dignatio picturæ erat.Id circa ætatẽ Romuli acciderit neceſſe eſt:duo enĩ de uiceſima olympiade interiit Cãdaules:aut ut quidã tradunt eodẽ anno:quo Romulus:niſi fallor:manifeſta iam tum claritate artis adeo abſolutiore. Quod ſi percipit:neceſſe eſt ſimul appareat multo uetuſtiora principia eſſe:eoſq; qui monochromata pinxerunt:quorum ætas non tradit.Aliquanto ergo ante fuiſſe Hygiemonem Monochromadam:qui primus in pictura marem fœminãq; diſcreuit. Eumarũ athenienſem figuras oẽs imitari auſum.Quique inuenta eius excoluerit Cimonem Cleoneũ. Hic Catagrapha inuenit:hoc eſt obliquas imagines & uarie formare uultus reſpicientes ſuſpi-

uel ægide

cientesue:& despicientes. Articulis etiã membra distinxit. Venas protulit:prætereq; in ueste rugas & sinus inuenit. Panæus quidẽ frater phidiæ ẽt prœlium atheniensiũ aduersus persas apud marathonẽ factum pinxit. Adeo iam colorũ usus increbruerat:adeo ars perfecta erat:ut i eo p̃lio iconicos duces pinxisse tradatur:atheniensiũ Milciadem:Callimachũ: Cynegyrũ Barbarorum Darium. Thyssaphernem.

uel pandenus uel nuconicos

Primum picturæ certamen:& qui primi penicillo pinxerunt. CA. IX.

Vinimo certamen picturæ ẽt florente eo institutũ est corinthi ac delphis. Primusq; oĩum certauit cũ Timagora chalcidẽse: superatusq; est ab eo pythis: quod & ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet:chronicorum errore nõ dubio. Alii quoq; post hos clari fuere nonagesima olympiade:sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit:capita earum mitris uersicoloribus operuit: plurimũq; picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire.dentes ostẽdere:uultũ ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Pompeii:quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitat̃ ascendentẽ cũ clipeo pinxerit:an descendẽtẽ. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticũ quæ poecile uocat̃ gratuito:cũ partẽ eius Mycon mercede pĩgeret. Vnde maior huic auctoritas. Siqdẽ amphictiões:qđ est publicũ græciæ cõciliũ:hospicia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon:q̃ minoris cognomĩe distinguit̃:cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima aũt olympiade fuere Aglaophõ Cephisodorus Phrylus Euenor pr̃ parrhasii & p̃ceptor maximi pictoris:de quo suis ãnis dicemus. Oẽs hi iã illustres:nõ tñ in q̃bus hærere expositio dẽat: festinãs ad lumĩa artis:in q̃bus primus refulsit. Apollodorus atheniẽsis nonagesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit:primusq; gloriam penicillo iure cõtulit. Eius est sacerdos adorans: & Aiax fulmine incensus:qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostendit̃:quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeusis heracleotes ĩtrauit olympiadis nonagesimæquintæ anno quarto:audentẽq; iam aliqd penicillũ (de hoc.n. adhuc loquimur) ad magnam gloriã perduxit. A quibusdam falso in octogesima nona olympiade positus:cum fuisse necesse est Demophilum hymereũ:& Neseam thasiũ. Quoniã utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit: Artem ipsis ablatã, Zeusin ferre secũ. Opes quoq; tantas acquisiuit:ut in ostentatione earum olympiæ aureis litteris in palliorũ tesseris intextum nomen suũ ostentaret. Postea donare opera sua instituit:q̃ ea nullo satis digno precio permutari posse diceret:sicuti Alcmenam agrigentinis:pana Archelao. Fecit & penolopem:in q̃ amores pinxisse uidetur:& Athletam. Adeoq; sibi in illo placuit:ut uersum subscriberet celebrẽ ex eo inuisurum aliquẽ facilius q̃ imitaturũ. Magnificus est Iuppiter eius ĩ throno astãtibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre corã pauente:& amphytrione. Dep̃henditur tamen zeusis grandior in capitibus articulisq;:alioquin tantus diligentia:ut agrigentinis facturus tabulam:quam in templo Iunonis laciniæ publice dicarent: inspexerit uirgines eorum nudas:& quinque elegerit:ut quod in quaq; laudatissimum esset: pictura redderet. pinxit & monacromata ex albo:æquales eius & æmuli fuere Timanthes: androcydes: Eupompus. parrhasius.

De auibus per picturam deceptis:& quid difficillimum in pictura. CA. X.

Escendisse hic cum zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu:ut in scenã aues aduolarẽt:ipse detulisse lînteũ pictũ traditur:ita ueritate representata:ut zeusis alitũ iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam:atq; intellecto errore cõcederet palmã ingenuo pudore: q̃m ipse aues fefellisset:parrhasius autem se artificẽ. Fertur & postea zeusis pinxisse puerũ uuas ferentẽ: ad quas cũ aduolarent aues:eadẽ ingenuitate processit iratus operi:& dixit: uuas melius pinxi q̃ puerũ. Nam & si hoc consumassem:aues timere debuerãt. Fecit & figlina opera: quæ sola in ambracia relicta sunt:cum inde musas Fuluius nobilior romã transferret. zeusidis manu Romæ Helena ẽ in Philippi porticib9. Et ĩ cõcordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus:& ipse multa constituit. Primus symmetriã picturæ dedit. Primus argutias uultus: elegãtiam capilli:uenustatẽ oris cõfessiõe artificũ in lineis extremis palmã adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum:est quidẽ magni operis:sed in quo multi gloriã tulerint. Extrema corporum facere:& desinentis picturæ modũ includere: rarum in successu artis ĩuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa: & sic desinere:ut p̃mittat alia posse:ostendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates: q̃

de picturis scripsere:prædicantes quoq; non solum confitentes. Alia multa graphidis uestigia
extant in tabulis ac membranis:ex quibus proficere dicunt artifices. Minor tamen uidetur sibi
cōparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & dæmonem atheniēsiū argumēto quoq;
ingenioso. Volebat nanq; uarium:iracundum:iniustū:inconstantem. Eundem uero exorabilē:
clæmentem:misericordē excelsum:gloriosum:humilem:ferocem: fugacemq;& omnia pariter
ostendere. Idem pixit & Thesea qui Rome in capitolio fuit. Et Nauarchum thoracatum. Et in
una tabula quæ est rhodi:Meleagrū:Herculē:Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta: ne oblitte-
rata hoc ipso miraculū auget. Pinxit & Archigallū:quā picturā amauit Tiberius princeps:atq;
ut auctor est Decius eculeo.lx. sestertiis æstimatam cubiculo suo inclusit. pinxit & Cressam
nutricem:infantēq; in manibus eius. Et philiscū & liberū patrē astante uirtute:& pueros duos:
i quibus spectat securitas & simplicitas ætatis. Itē sacerdotē astāte puero cū acerra & corona.
Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrēs:ut sudare ui-
deatur. Alter arma deponens ut anhelare sentiat. Laudatur & Aeneas Castorq; ac pollux in ea
dem tabula. Itē Thelephus Achilles:Agamēnon:Vlixes fœcundus artifex. Sed quo nemo inso-
lentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nā & cognomina usurpauit abrodiætū se appellan-
do:aliisq; uerbis principē artis & eam ab se consumatā. Super oīa Apollinis se radice ortum:&
Herculē quem lyndi fecerat talē a se pictū:qualē sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffra-
giis superatus a Timanthe est sami in Aiace: armoꝝ quoq; iudicio Herois noīe id se moleste
ferre dicebat:ꝙ iteꝝ ab indigno uictus esset. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo gene-
re & petulantibus iocis se reficiens. Nā Timanthi uel plurimū affuit ingenii. Eius enim est Iphi
genia oratorū laudibus celebrata. Qua stante ad aras peritura cū mœstos pinxisset omnes:pci
pue patruū cū tristiciæ oēm imaginem cōsumpsisset:patris ipsius uultū uelauit:quem digne nō
poterat ostendere. Sunt & alia ingenii eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula ta- uel igenua
bula. Cuius & sic magnitudinē exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicē eius meti
entes:atque in oībus eius operibus intelligitur plus semper q̄ pingitur. Et cum ars summa sit:
ingenium tamē ultra artē est. Pinxit & heroa absolutissimi operis:arte ipsa cōplexus uires pin
gendi:quod opus nunc romæ in templo Pacis est. Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præ
clarum artificem. Eupompus pamphilū apellis præceptorem. Est eupompi uictor certamīe gy
mnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fuerit: ut diuiserit picturam in genera tria:quæ
ante eū duo fuere helladicū & asiticū:asiticū appellabant ꝓpter hūc qui erat sycionius. Dimis-
so helladico tria facta sunt. Ionicū:sycioniū:atticū. Pamphili pictura est cognatio & prœliū ad
phliuntē & uictoria atheniensiū. Item Vlixes in rate. Ipse macedo natione:sed primus in pictu-
ra omnibus litteris eruditus:præcipue arithmetice & geometrice:sine quibus negabat artē per
fici posse. Docuit neminē minoris talento annis decē:quā mercedem & Apelles & Melantius ei
dedere. Et huius auctoritate effectū est sycione primū:deinde & ī tota græcia:ut pueri ingenui
ante oīa graphicē:hoc est picturam in buxo docerentur:reciperetur; ars ea in primum gradū uel átigra
liberaliū. Semper quidē honos ei fuit:ut ingenui eam exercerent:mox ut honesti ꝑpetuo īterdi phicé
cto:ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; ī toreutice ullius qui seruierit opera celebrā- uel in ludo
tur. Clari etiā centesimaseptima olympiade extitere Echion & Therimacus. Echionis sunt no-
biles picturæ Liberpater:item tragœdia & comœdia. Semiramis ex ancilla adipiscēs regnum:
anus lampadas præferens:& noua nupta uerecūdia notabilis. Verū & omnes prius genitos fu-
turosq; postea superauit. Apelles eo usq; olympiade centesima.xii. in pictura prouectus:ut plu
ra solus prope q̄ cæteri omnes contulerit:uoluminibus editis quæ doctrinā eā continent. Præ-
cipua eius in arte uenustas fuit:cū eadē ætate maximi pictores essent:quoꝝ opera cū ammira
retur:collaudatis omnibus:deesse iis unam illā uenerē dicebat:quā græci charita uocant. Cæte
ra omnia contigisse. Sed hac soli sibi neminē parē. Et aliā gloriam usurpauit: cū Prothogenis
opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cū illo pa
ria esse:aut illi meliora:sed uno se præstare:ꝙ manū ille de tabula nesciret tollere: memorabi-
li præcepto:nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem nō minoris simplicitatis q̄ artis. Nec
cedebat amphioni de dispositione:nec Asclepiodoro de mensuris: hoc est quanto quid a quo
distare deberet. Scitum est inter Prothogenē & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cū
apelles annauigasset:auidus cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti: continuo offi-
cinam petiit. Aberat ipse:sed tabulam magnæ amplitudinis in machia aptatam picturæ anus
una custodiebat. Hæc prothogenem foris esse respondit:interrogauitq; a quo quæsitum dice-

ret. Ab hoc inquit Apelles areptoq; peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per ta
bulá. Reuerso prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificé protinus cótempla
tú subtilitaté dixisse: Apellé uenisse. Non.n.cadere in aliú tam absolutú opus. Ipsum tunc alio
colore tenuioré lineá in ipsa illa duxisse: præcepisseq; abeunté si redisset ille: ostenderet: adiice
retq; hunc esse qué quæreret: atq; ita euenit. Reuertitur.n. Apelles: sed uinci erubescens: tertio
colore lineas secuit: nullú relinquens amplius subtilitati locú: at Prothogenes uictú se confes
sus in portum deuolauit: hospitem quærens. Placuitq; sic eam tabulá posteris tradi: oíum qui
dem: sed artificú præcipue miraculo. Consumptá eá cóstat priore incendio domus Cæsaris in
palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud continentem q̃ li
neas uisum effugientes. Inter egregia multoꝝ opera inani similé & eo ipso allicienté omniq;
opere nobilioré. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo nunq̃ tam occupatam dié agendi:
ut non lineá ducendo exerceret arté: quod ab eo in prouerbiú uenit. Idem perfecta opera ꝓpo
nebat in pergula transeuntibus: atq; post ipsam tabulá latens: uitia quæ notarent̃ ascultabat:
uulgum diligentioré iudicé q̃ se præferens. Feruntq; a sutore reprehensum q; in crepidis una
intus pauciores fecisset ansas. Eodé postero die superbe emendationé pristinæ ammonitionis
cauillante circa crus indignatú prospexisse: denúcianté ne supra crepidá sutor iudicaret: quod
& ipsum in prouerbiú uenit. Fuit.n.& comitas illi: propter quam & gratior Alexádro magno
erat: frequenter in officinam uentitanti. Vnde ut iam diximus: ab alio pingi se uetuit inuctera
to edicto. Sed & in officina imperite multa differenti silentiú comiter suadebat: rideri eú dicés
a pueris qui colores tererét. Tantú auctoritatis & iuris erat & in regé alioquin iracúdú. Quáq̃
Alexander ei honoré clarissimo præbuit exéplo. Náq; cú dilectæ sibi ex pallacis suis ꝑcipue no
mine Cápaspen nudá pingi ob ammirationé formæ ab Apelle iussisset: eúq;: cum paret: captum
amore sensisset: dono dedit eam. Magnus animo maior imperio sui: nec minor hoc facto q̃ ui
ctoria aliqua. Quippe se uicit: nec thoꝝ tantú suum: sed etiam affectú donauit artifici: ne dile
ctæ quidé respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset. Sút qui ueneré Ana
dyomenen illo pictá exéplari putant. Apelles & in æmulis Benignus Prothogeni dignationem
primus rhodi cóstituit. Sordebat ille suis: ut plerúq; domestica. Percontantiq; quanti licitaret̃
opera effecta: paruú nescio quid dixerat. at ille quinquagenis talentis poposcit: famáque disper
sit se emere: ut pro suis uenderet. Ea res cócitauit rhodios ad intelligendú artificé: nec nisi au
gentibus preciú cessit. Imaginú ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu ap
pion grámaticus scriptú reliquerit: quédá ex facie hominú ad diuinanté: quos Metoposcopos
uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu
Alexandri cú Ptolomæo: quo regnante alexandriá ui tempestatis expulsus subornato fraude
æmuloꝝ Plano regio inuitatus ad regis cœná uenit. Indignantiq; Ptolomæo: & uocatores su
os ostendenti ut diceret a quo eorum inuitatus esset: arepto carbone extincto e foculo: imagi
né in pariete deliniauit: agnoscente uultú Plani Rege ex inchoato protinus. pinxit & Antigo
ni regis imaginé altero lumine orbá primus excogitata ratione uitia condendi: obliquá nanq;
fecit: ut quod corpori deerat: picturæ potius deesse uideretur. Laniúq; ea in parte a facie osten
dit: quá totá poterat ostendere. Sunt inter opera eius expirantiú imagines. Quæ auté nobilissi
ma sint: nó est facile dictu. Veneré exeunté e mari diuus augustus dicauit í delubro patris Cæ
saris: quæ anadyomene uocatur: uersibus græcis tali opere dú laudat̃ uicto: sed illustrato. Hu
ius.n.inferioré parté corruptá qui reficeret: non poterat inueniri. Verú ipsa iniuria cessit í glo
riá artificis consenuit hæc tabula cariæ: Aliáq; pro ea Nero in principatu substituit suo Doro
thei manu: Apelles inchoauerat aliá Veneré cois: superaturus etiá suá illá prioré. Inuidit mors
peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta liniamenta inuentus est. Pinxit & Alexá
drum magnú fulmen tenenté in téplo ephesiæ Dianæ.xx.talentis auri. Digiti eminere uiden
tur: & fulmé extra tabulá esse. Sed legentes meminerint: oía ea constare quattuor coloribus. Im
mane tabulæ preciú accepit aureos mensura nó numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dia
næ ephesiæ pompá: Clitú Equo ad bellum festinanté: & ei galeá poscéti armigeꝝ porrigenté.
Alexandrum & Philippú quotiens pinxerit: enumerare superuacuú est. Mirantur eius Abroné
samii & Menandrú regé cariæ rhodii. Item anceú. Alexádriæ Gorgosthené Tragœdú. Romæ
Castoré & pollucé cum uictoria & Alexandro magno. Ité belli imaginé restrictis a tergo mani
bus Alexandro in curru triúphante. Quas utrasq; tabulas diuus Augústus in fori sui partibus
celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diu9 Claudius pluris æstimauit. In utrisq; exci

ſa facie Alexandri diui auguſti imaginẽ ſubdere. Eiuſdẽ arbitranť manu eſſe & in antoniæ tẽplo Herculẽ auerſum: ut quod ẽ difficillimũ faciẽ eius oſtẽdat uerius pictura quã ꝑmittat. Pinxit & Heroa nudũ: eaq̧ pictura naturã ipſam ꝓuocauit. Eſt & equus eius ſine fine dictus ĩ certamine quod iudiciũ ad mutas quadrupedes ꝓuocauit ab hoĩbus. Nãq̧ ambitu æmulos ꝑualere ſentiens ſingulo℞ picturas inductis equis oſtendit: apellis tantũ equo adhinniuere: idq̧ poſtea ſemꝑ illius experimentũ artis oſtentať. Fecit & Neoptolemũ ex equo aduerſus perſas: Archelaũ cũ uxore & filia: Antigonũ thoracatũ cũ equo incedentẽ. Peritiores artis præferũt omnibus eius operibus eundẽ regẽ ſedentẽ in equo. Dianã ſacrificantiũ uirginũ choro mixtã: quibus uiciſſe Homeri uerſus uideť idipſum ſcribentis. Pinxit & quæ pingi nõ poſſunt tonitrua: fulgetra: fulguraq̧: bronten: aſtrapen: ceraunobolon appellant. Inuẽta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnũ imitari nemo potuit: quod abſoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipſum repercuſſu claritates oculo℞ excitaret: cuſtodiretq̧ a puluere & ſordibus: ad manum intuenti demũ appareret. Sed & tum ratiõe magna: ne colo℞ claritas oculo℞ aciẽ offenderet ueluti per lapidẽ ſpecularẽ intuentibus e longinquo. Et eadẽ res nimis floridis coloribus auſteritatẽ occulte daret. Aequalis eius fuit ariſtides tebanus. Is oĩum primus animum pinxit & ſenſus omnes expreſſit: quos uocant græci ethe. Itẽ ꝑturbatiões: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris morientis ex uulnere mãmam adrepens infans. intelligiturq̧ ſentire mater: & timere ne emortuo lacte ſanguinem infans lambat. Quã tabulam Alexander magnus tranſtulerat pellam in patriã ſuam. idem pinxerat prœlium cum perſis centũ homines ea tabula complexus pactuſq̧ in ſingulos mnas denas a tyranno elatenſium Mnaſone. Pinxit & currentes quadrigas. Et ſupplicantem pene cũ uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorẽ. Et Anapauomenon ꝓpter fratris amorẽ morientẽ. Item Liberũpatrẽ & ariadnen ſpectatos Romæ in æde Cæreris. Tragœdum & pue℞ apollinis. Cuius tabulæ gratia interiit pictoris inſcitia: cui tergendam eã mandauerat. M. Iunius prætor ſub die ludo℞ apollinariũ. Spectata eſt & ĩ æde dei in capitolio imago ſenis cũ lyra puerum docentis. Pinxit & ægrũ ſine fine laudatũ. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unã tabulã eius centũ talentis emiſſe tradať. Simul ut dictũ eſt: & Protogenes floruit patria ſicaunus gentis rhodiis ſubiectæ. Sũma eius paupertas initio: artiſq̧ ſũma intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eũ edocuerit: nõ putant cõſtare. Quidã & naues pinxiſſe uſq̧ ad annũ quinquageſimũ. Argumentũ eſſe: ꝙ cũ athẽnis celeberrimo loco Mineruæ delubro Propyleon pingeret ubi fecit nobilẽ Paralũ & Hemionida: quam quidã nauſicã uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores parerga appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem oſtentationis opera ſua perueniſſent. Palmã habent tabula℞ eius Ialyſus: qui eſt uſq̧ hodie Romæ dicatus in templo Pacis: quẽ cũ pingeret: tradiť madidis lupinis uixiſſe: quoniã ſimul famẽ ſuſtineret & ſitim: ne ſenſus nimia dulcedine obſtrueret. Huic picturæ quater colorẽ induxit cõtra ſubſidia iniuriæ & uetuſtatis: ut decedente ſuperiore inferior ſuccederet. Eſt ĩ ea canis mire factus: ut quẽ pariter caſus & ars pinxerit. Non iudicabat ſe exprimere in eo ſpumã anhelantis cũ in reliqua omni parte quod difficillimũ erat: ſibi ipſe ſatiſfeciſſet. Diſplicebat aũt ars ipſa: nec minui poterat: & uidebať nimia ac longius a ueritate diſcedere: ſpumaq̧ illa pingi non naſci ex ore anxio animi cruciatu cum pictura uerum eſſe non uerisſimile uellet: abſterſerat ſæpius: mutaueratq̧ penicillũ: nullo modo ſibi approbans. Poſtremo iratus arti quod intelligereť: ſpõgiã impegit inuiſo loco tabulæ: ex illaq̧ repoſuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitq̧ in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo ſimilis & Nealtẽ ſucceſſus in ſpuma equi ſimiliter ſpongia impacta ſecutus dicitur cum pingeret popizonta retinentẽ equum. Cum ita prothogenes monſtrauit & fortuna. Propter hunc Ialyſum ne cremaret tabulas Demetrius Rex: cũ ab ea parte ſola poſſet rhodũ capere: non incendit: & parcentẽq̧ picturæ fugit occaſio uictoriæ. Erat nunc prothogenes in ſuburbano hortulo ſuo: hoc eſt Demetrii caſtris. Neq̧ interpellatus prœliis inchoata opera intermiſit omnino: ſed accitus a rege interrogatuſq̧ qua fiducia extra muros ageret: reſpondit: ſcire ſe illi cũ rhodiis bellũ eſſe non cũ artibus. Diſpoſuit ergo rex in tutelã eius ſtationes: gaudens ꝙ poſſet manus ſeruare: q̃bus iã pepercerat: & ne ſæpius auocaret: ultro ad eum uenit hoſtis. Relictiſq̧ uictoriæ ſuæ uotis inter arma & muro℞ ictus ſpectauit artificẽ. Sequiturq̧ tabulã eius temporis hæc fama: ꝙ eam prothogenes ſub gladio pinxerit. Satyrus hic ẽ: quẽ Anapauomenõ uocant: ne q̃d deſit tp̃is eius ſecuritati tibias tenẽs. Fecit & Cydippen Triptolemũ: Cyliſcũ tragœdia℞ ſcriptorẽ meditãtẽ & Athletã: & antigonũ regẽ: & imaginẽ matris Ariſto- uel Thlepolemum

telis philosophi:qui ei ẽt suadebat:ut Alexandri magni opera pingeret:propter æternitatẽ re
rũ.Impetus animi & libido in hæc quædã artis eũ potius tulere:Nouissime pinxit Alexãdrũ ac
pana.Fecit & signa ex ære:ut diximus.Eadẽ ætate Asclepiodorus fuit:quẽ in symmetria mira
batur Apelles.Huic Mnason tyrannus pro.xii.diis dedit in singulos mnas tricenas.Ideq; Theo
mnesto in singulos heroas mnas centenas.His annumerari debet Nicomachus Aristodemi fili
us:ac discipulus.Pinxit hic raptũ Proserpinæ.Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delu
bro supra ædiculã iuuẽtutis.Et in eodẽ capitolio alia quã Plancus imperator posuerat: victo
ria quadrigã in sublime rapiens.Hic primus Vlixi addidit pileũ.Pinxit & apollinẽ & Dianam:
Deũq; matrẽ in leone sedẽtẽ.Et itẽ nobiles bacchas arreptantibus satyris.Scyllãq; quæ nunc ẽ
romæ in tẽplo Pacis.Nec fuit alius in ea arte uelocior.Tradũt nãq; cõductũ eũ ab aristrato si
cyonioꝝ tyrãno ad pingendũ:quod is faciebat Telesti poetæ monumentũ:præfinito die intra
quẽ pageref:nec multo ante uenisse:accenso in pœnã tyrãno:paucisq; diebus absoluisse celeri
tate & arte mira. Discipulos habuit aristidẽ fratrẽ & aristoclẽ filiũ & Philoxenũ eretriũ.Cuius
tabula nullis postferenda Cassandro regi picta:cõtinuit alexandri prœliũ cũ Dario. Itẽ pinxit
& lasciuiã:in qua tres Sileni comesanť.Hic celeritatẽ præceptoris secutus: breuiores etiãnum
quasdã picturæ uias & cõpendiarias inuenit.annumerať his & Nicophanes elegãs & cõcinus:
ita ut uetusta opera pingeret pp æternitatẽ reꝝ impetuosi ai:& cui pauci cõpareť. Coturnus
ei & grauitas artis.Multũ a Zeuside & apelle abest apellis discipulus Perseus ad quem de hac
arte scripsit:q huius fuit ætatis.Aristidis Thebãi discipuli fuerũt:& filii Niceros & aristippus:
uel ariston cuius est Satyrus cũ scypho coronatus.Discipuli eius fuerũt antorides & Euphranor:de qbus
mox dicemus.Nãq; subtexi par est:minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyrei
cus:arte paucis postferendus.Proposito nescio an destruxerit se:qm humilia quidẽ secutus hu
militatis tñ summã adeptus est gloriã.Tonstrinas sutrinasq; pinxit & asellos & obsonia ac si
milia:ob hoc cognominatus Rhyparographos.In iis cõsũmatæ uoluptatis. Quippe eæ pluris
ueniere q̃ maxime multoꝝ.E diuerso meniana ut inquit Varro:oĩa operiebať.Serapiõis tabu
la subueteribus.Hic scœnas maxime pinxit:sed hoĩem pingere non potuit.Contra Dionysius
nihil aliud q̃ hoĩes pinxit:ob hoc anthropographus cognominatus.Parua & Calicles fecit. Itẽ
caleces comicis tabellis. Vtraq; Antiphilus.Nã & Hesionã nobilẽ pinxit: & Alexandrũ ac phi
lippũ cũ Minerua:qui sunt in schola in octauiæ porticibus & philippi.Liberũpatrẽ:alexandrũ
pueꝝ:Hippolytũ tauro emisso expauescẽtẽ.In pompeia uero Cadmũ & Europẽ.Ideq; iocoso
noĩe & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocať.Ipse ĩ ægypto
natus didicit a Ctesidemo.Decet nõ sileri & ardeatis tẽpli pictorẽ ꝓsertim ciuitate donatũ. Ibi
& carmine quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit.
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus:
Quẽ nunc & post semper ob artem hanc ardea laudat.

Eaq; sunt scripta antiquis litteris latinis.Non fraudãdo & Ludio & diui augusti ætate: q pri
mus instituit amœnissimã parietũ picturã uillas:& porticus:ac topiaria opa:lucos:nemora:col
les:piscinas:euripos:amnes:littora:q̃lia qs optaret:uarias ibi obãbulãtiũ spẽs: aut nauigantiũ:
terraq; uillas adeũtiũ asellis aut uehiculis.Iã piscantes:aucupantesq;:aut uenantes:aut ẽt uide
ul' palustri miantes.Sũt in eius exẽplaribꝰ nobiles plaustri accessu uillæ: sub colliũ sponsione mulieres la
ul' collatis bẽtes trepidæq; ferunť.Plurimæ ꝑterea faciles argutiæ:facetissimi sales.Ideq; subdialibus ma
uel subcol ritimas urbes pingere instituit blandissimo aspectu minimoq; impẽdio.Sed nulla gloria artifi
lantiũ spe cũ est:nisi eoꝝ qui tabulas pinxere eoq; uenerabilior apparet antiquitas.Nõ.n.parietes excole
cie bant dominis tm̃:nec domos uno in loco mansuras:quæ ex incẽdiis rapi non possent. Casula
uel lauãtes Prothogenes cõtentus erat in hortulo suo.Nulla in Apellis tectoriis pictura erat.Nõdũ libeat
parietes totos pingere.Oĩs eoꝝ ars urbibus excubabat: pictorque res cõis terraꝝ erat.Fuit &
Arellius romæ celebris pauloante diuũ Augustũ:nisi flagitio insigni corrupisset artẽ semp ali
cuius amore fœminæ flagrans:& ob id deas pingẽs:sed dilectaꝝ imagine:itaq; in pictura eius
scorta numerabanť.Fuit & nuper grauis ac seuerus:ideq; floridus:humilis ei pictor Amulius.
Huius erat Minerua spectantẽ aspectans quacũq; aspiceref.Paucis diei oris pĩgebat:id quoq;
cũ grauitate:ꝙ semp togatus q̃q̃ in machinis.Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non
extant exempla alia magnopere.Post eũ fuere ĩ auctoritate Cornelius pinus & Actius priscus:

qui honoris et uirtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt. Sed priscus antiquis similior.

De auium cantu cõpescendo:et qui encausto et penicillo primus lacunaria: et cameras pixerit:sparsimq; precia mirabilia picturarum. CA. XI.

On est omittẽda in picturæ mentione celebris circa Lepidũ fabula. Siquidẽ in triũuiratu quodã loco deductus a magistratibus in nemorosum hospitiũ:minaciter cũ iis postero die expostulauit:somnũ adẽptũ sibi uolucrũ cõcentu. At illi dracone ĩ lõgissima mẽbra depictũ circũdedere loco. Eoq; terrore aues tunc siluisse narrant: & postea cognitũ est ita posse cõpesci. Cæris pingere ac picturã inurere qs primus excogitauerit: nõ cõstat. Quidã Aristidis inuentũ putãt:postea cõsumatã a Praxitele. Sed aliquãto uetustiores encausticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Archesilai pariorꝝ. Lysippus quoque egynæ picturæ suæ ĩscripsit Enetẽ:qđ pfecto nõ fecisset:nisi encaustica inuẽta. Pãphilus quoq; Apellis pceptor nõ pinxisse tm̃ encaustica:sed ẽt docuisse tradit pausiã sicyoniũ primũ in hoc gñe nobilẽ. Brietis filius hic fuit:eiusdẽq; primo discipulus. Pixit & ipse penicillo parietes thebis cũ reficerent quondã a polygnoto picti:multũq; cõparatione supatus existimabat:qm̃ nõ suo gñe certasset. Idẽ & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eũ taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eũ interpretabant facere: qm̃ tarda picturæ ratio esset illa. Quãobrẽ daturus celeritatis famã: absoluit uno die tabellã: quæ uocata est hemeresios puero picto. Amauit ĩ iuuẽta Glycerã municipẽ suã inuentricẽ coronaꝝ:certãdoq; imitatione eius ad numerosissimã floꝝ uarietatẽ perduxit artẽ illã:postremo pinxit illã sedentem cũ corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos:ab aliis stephanopolis:qm̃ Glycera coronas uenditando substinuerat paupertatẽ. Huius tabulæ exemplar:qđ apographon uocant. L. Lucullus duobus talentis emit athenis:pauxias aũt fecit & grãdes tabulas:sicut spectatã in pompei porticibus boum ĩmolationem. Eam enim picturam primus inuenit:quam postea imitati sunt multi:æquauit autem nemo. Ante omnia cum longitudinẽ bouis ostendere uellet:aduersum eum pinxit:non transuersum. Vnde & abunde intelligitur amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri: candifaciãt: coloremq; cõdiãt nigro. Hic totum bouẽ atri coloris fecit:umbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extãtia ostendẽs:& in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitã egit:diuq; fuit illa pria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienũ ciuitatis addictas Scauri ædilitas romã trãstulit: post eũ emicuit longe ante oẽs Euphranor isthmius olympiade. c. cẽtesima. iiii. Is est q inter fictores dictus ẽ a nobis. Fecit & colossos:& marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laboriosus ante oẽs:& in quocũq; genere excellẽs ac sibi æqualis. Hic primus uidet & expssisse dignitates insignia heroũ: & usurpasse symmetriã. Sed fuit in uniuersitate corpoꝝ exilior: capitibꝫ articulisq; grãdior. Volumina quoq; cõposuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt:equestre prœliũ. xii. dii. Theseus:in quo dixit:eundẽ apud parrhasiũ rosa pastum esse: suũ uero carne. Nobilis eius est tabula ephesi: Vlixes simulata uesania bouem cũ equo iungens:& Palamedes dux fasce gladiũ cõdens. Eodem tpe fuit & Cydias:cuius tabulã Argonautas. HS. c. xliiii. Hortẽsius orator mercatus est:eiq; ædem fecit in tusculano suo. Euphranoris autẽ discipulus fuit Antidotus. Huius est clipeo dimicans & luctator: tibicẽq; inter pauca laudatus. Ipse diligentior: q̃ numerosior:& in coloribus seuerus. Maxime inclaruit discipulo Nicia atheniensi qui diligentissime mulieres pinxit. Lumen & umbras custodiuit: atq; ut eminerent e tabulis picturæ:maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex asia romã a syllano: quã in curia diximus positã. Item Liberpater in æde Concordiæ. Hiacynthus:quẽ Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit alexandria capta:Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hãc tabulã Dianæ. Ephesi uero est Megabyzi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrũ. Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attalo regi talẽtis. lx. potiusq; patriæ suæ donauit:abũdans opibus. Fecit & grãdes picturas: ĩ qbus sunt Calypso & Io: & Andrœda. Alexãder quoq; in Pompei porticibus pcellens: et Calypso sedẽs. Huic quidẽ ascribunt quadrupedes. Prosperrime canes expressit. Hic est Nicias:de quo dicebat Praxiteles interrogatus: quæ maxime opera sua probaret in marmoribus:quibus Nicias manũ admouisset. Tãtũ circũlitiõi eius tribuebat. Nõ satis discernit alius eodẽ noĩe. At hunc eundẽ quidã faciunt olympiade centesima. xii. Niciæ cõparat:& aliquãto pfert athenion Maronites Glautionis corinthiũ discipulus:& austerior colore:& in austeritate iucundior:ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo

Eleufinæ Philarchũ:athenis frequentiá quá uocauere polygynæcon.Ité achillem uirginis habi tu occultatũ Vlyxe deprehendente.Et in una tabula quaq; maxime inclaruit: agoſonem cum equo.Quod niſi in iuuenta obiiſſet:nemo ei cõpararetur.Eſt & nomé Heraclidi macedoni.Ini tio naues pinxit.Captoq; rege perſeo athenas cõmigrauit:ubi eodé tempore erat Metrodorus pictor.Idemq; philoſophus magnæ in utraq; ſcientia auctoritatis.Itaq; cum.L.paulus deuicto perſeo petiſſet ab athenienſibus ut q̃ probatiſſimũ philoſophũ mitterent ſibi ad erudiendos li beros:itéq; pictorem ad triumphũ excolendũ:athenienſes Metrodoꝝ elegerũt: profeſſi eundé in utroq; deſiderio præſtantiſſimũ:quod edicto quoq; Paulus indicauit.Timomachus bizanti nus Cæſaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeá ab eo in Veneris genetricis æde poſi tas:octoginta talentis uenundatas.Talentũ auté atticum ut ait Varro.xvi.ſeſtertiis taxat. Ti momachi æque laudant Oreſtes.Iphigenia í tauris:& Lecythion agilitatis exercitator:cogna tio nobilium:palliati:quos dicturos pinxit:alteꝝ ſtantem:alteꝝ ſedentem. Præcipue tamé ars ei fauiſſe in Gorgone uiſa eſt.Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pictoribus fu it:cuius ſunt Epaminundas:pericles:Medea: Virtus:Theſeus.Imago atticæ plebis:boum ímo latio.Sunt quibus & Mechopanes eiuſdem pauſiæ diſcipulus placeat diligentia: quam intelli gant ſoli artifices.Alias durus in coloribus ſed & multus.Nam Socrates iure omnibus placet. Taleſq; ſunt eius picturæ.Cum Aeſculapio filiæ Hygia Aegle:panacea Iaſo:& piger qui appel latur Ocnos ſpartum torquens q; aſellus arrodit.Hactenus indicatis genere in utroq; proceri bus non ſilebuntur & primis proximi.Ariſtoclides:qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthi philus puero ignem conflante laudatur:ac pulchre alias domo ſplendeſcente: ipſiuſque pueri ore.Item lanificio:in quo properant omnium mulierum penſa: ptolemæo uenante.Sed & no biliſſimo ſatyro cum pelle pantherina:quem Apoſcopenonta appellant.ariſtophon anchalo uulnerato ab apro cum ſocia doloris aſtipale. Numeroſa æque tabula:in qua ſunt priamus: Helena Credulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus.Androbius pinxit Scyllin ancoras perſicæ claſſis præcidentem.Artemon Danen mirantibus eam prædonibus.Reginam Stratonicé:Herculem & Deianiram.Nobiliſſimas autem quæ ſunt in porticibus Octauiæ operibus.Herculem ab oe ta monte Doridos exuſta mortalitate conſenſu deorum in cælum eũtem. Laumedontis circa Herculem & neptunnum hiſtoriam.alcimachus Dioxippum:qui pancratio olympiæ citra pul ueris iactum:q; uocant aconiti:uicit Coneti Nemea.Cteſilochus apellis diſcipulus petulanti pi ctura innotuit Ioue liberum parturienté depicto mitrato & muliebriter ingemiſcenté inter ob ſtetrices & dearum clamorem.Cteſidemus oecaliæ expugnatiõe & Laodamia.Cleſides reginæ Stratõices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea:pinxit uoluptatem cum piſcatore:quem reginam amare ſermo erat.Eamq; tabulam in portu epheſi propoſuit:ipſe uelis raptus eſt:Re gina tolli uetuit:utriuſq; ſimilitudie mire expſſa.Cratinus comœdus athenis in põpio pinxit. Eutychides bigam regis cũ uictoria.Eudorus ſcæna ſpectat.Idé & ex ære ſigna fecit. Iphis Ne ptũno & Victoriá.Habrõ amiciciá & cõcordiá pinxit:& deoꝝ ſimulachra.Leõtiſcus aratũ ui ctoré cũ tropheo pſalthriá.Leon Sapho.Nicæarchus Veneré inter Gratias & cupidiné. Hercu lem triſté inſaniæ pœnitẽtia.Nealces Veneré ſolers í arte & igenioſus opi ſuppinxit. Siqdem cũ pliũ nauale ægyptioꝝ & pſaꝝ pinxiſſet:qd' in nilo:cuius aqua eſt mari ſilis: factũ uolebat intelligi:argumentoq; declarauit:qd' arte nõ poterat:aſellũ.n.in littore bibẽté pinxit:& croco dillũ inſidianté ei.Oenias Syngenicon.Philiſcus officiná pictoris:igné cõflante puero.Phaleriõ Scyllá.Simonides Agatarchũ & Mnemoſiné.Simus iuuené requieſcẽté:officiná fullonis: quin quatrus celebranté.Idéq; Nemeſin egregiá.Theodorus uero emungenté. idé ab Oreſte matré & Aegyſthũ interfici.Bellũq; iliacũ pluribus tabulis:qd' eſt Romæ í Philippi porticibus:& Caſ ſandrá í cõcordiæ delubro.Theontius Epicuꝝ cogitanté Demetriũ regé.Theon Oreſtis inſa niam:Thamyram cytharœdũ.Tauriſcus Dioſcobolũ:Clytẽneſtram:Paniſcum: polynicem re gnum repetentẽ:& Capanea.Non omittetur inter hos inſigne exemplũ.Nanq; erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipſe profecit:ut celebré etiam diſcipulum ipſe reliquerit Paſiam fratrem Egenitæ fictoris.Illud uero per quam raꝝ ac memoria dignum etiam ſupre ma opera artificum imperfectaſq; tabulas:ſicut Irin Ariſtidis:Tidaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi:& quam diximus Venerem Apellis:in maiori ammiratione eſſe:q̃ pfecta.Quip pe in iis liniamenta reliqua: ipſæq; cogitationes artificũ ſpectant:atq; in lenocinio cõmenda tionis dolor eſt.Manus cum id agerent extinctæ deſiderant.Sunt etiamnũ non ignobiles qdé in tranſcurſu tamé dicédi: Ariſtonides:Anaxãder:ariſtobolus ſyrus:areheſilas.Tiſicratis filius:

uel leõſippus

Coribas Nicomachi discipulus:Carmanides Euphranoris:Dionysiodorus colophonius: Dio-
genes qui cum demetrio rege uixit. Eutymedes:Heraclides macedo: Mydon solus Philoma-
chi statuarii discipulus:Mnasitheus sicyonius:Mnasidemus aristonidis filius & discipulus:Nes
sus Habronis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus samius & Tadius Nicosthenis disci-
puli.Xenon Neoclis discipulus sicyonius.Pinxere & mulieres.Timarete Myconis filia Dianā
in tabula:quæ ephesi est in antiquissimis picturæ.Irene Cratini pictoris filia & discipula puel-
lam quæ est eleusinæ.Calypso senem & præstigiatorem Theodorum.Alcisthene saltatorem.
Aristarete Nearchi filia & discipula Aesculapium.Lala cyzena ꝑpetua uirgo.Martia.M. Var-
ronis iuuenta romæ & penicillo pinxit:& cestro in ebore imagines mulierum maxime: & Nea
politanum in grandi tabula.Suam quoq; imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uelo-
cior manus fuit. Artis uero tantum ut multum immanitate precii antecederet celeberrimos
eadem ætate imaginum pictores.Sopylon & Dionysium : quorum tabulæ pinacothecas im-
plent.Pinxit & quædam Olympias:de qua hoc solum memoratur:discipulum eius fuisse An-
tobolum.In encaustice pingēdi duo fuisse antiquitus genera constat:cæra & ebore cestro idest
uiriculo:donec classes pingi cœpere.Hoc tertium accessit:resolutis igni cæris penicillo utēdi:
quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uētisq; corrumpitur.Pingunt & uestes in ægypto in-
ter pauca mirabili genere.Candida uela postq̄ attriuere illinētes non coloribus:sed colorem
sorbentibus medicamētis.Hoc cum fecere non apparet in uelis:sed in cortina pingi. In feruē-
tes aquas mersa post momentum extrahunt picta. Mirūq; cum sit unus in cortina colos:ex il
lo alius atq; alius fit in ueste accipiētis medicaminis qualitate mutatus.Nec postea ablui pōt:
ita cortina nō dubiæ confusura colores si pictos accipet.Digerit eos ex uno:pingitq; dū coqt.
Et adustæ uestes firmiores fiunt:q̄ si nō urerentur.

Plastices primi inuētores:de simulacris & uasis fictilibus & ꝓcio eoꝝ. CA. XII.

DE pictura satis supque.Contexuisse his & plasticē conueniat:eiusdem operæ terræ
fingere ex argilla similitudines.Dibutades sicyonius figulus primus inuenit corin-
thi filiæ opera:quæ capta amore iuuenis:illo abeunte ꝑegre:umbram ex facie eius
ad lucernam in pariete lineis circūscripsit. Quibus pater eius impressa argilla ty-
pum fecit:& cum cæteris fictilibus induratum igni ꝓposuit:eūq; seruatū in nympheo: donec
corinthum Mummius euerteret:tradunt. Sunt qui in samo primos omnium plasticen inue-
nisse Rhoecum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho pulsos. Demarathum uel Rhecū
uero ex eadem urbe profugum qui in ethrūria Tarquinium priscum regem populi Romani
genuit:comitatos fictores Euchirapum & Eugrammum:ab iis italiæ traditam plasticen. Di-
butadis inuentum est rubricā addere:aut ex rubrica cretam fingere. Primusq; ꝑsonas tegula-
rum extremis imbricibus imposuit:quæ inter initia ꝓtypa uocauit.Postea idem ectypa fecit.
Hic & fastigia templorum orta:ꝓp hunc plastæ appellati.Hominis autem imaginem gypso e
facie ipsa primus omnium expressit : cæraq; in eam formam gypsi infusa emendare instituit
Lysistratus sicyonius frater Lysippi:de quo diximus.Hic & similitudinem reddere instituit.Añ
eum quam pulcherrimas facere studebat. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit.Creuit
q; res in tantum:ut nulla signa statuæ ue sine argilla fierent.Quo apparet antiquiorem hanc
fuisse scientiam:q̄ fundendi æris.Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus . Idemq;
pictores qui cereris ædem Romæ ad circum maximum utroq; genere artis suæ excoluerunt:
uersibus inscriptis græce: quibus significarūt a dextra oꝑa Dimophili esse:a parte Leua Gor-
gasi.Ante hanc ædem tuscanica omnia in ædibus fuisse auctor est: M.Varro.Ex hac cum re-
ficerentur:crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse. Item signa ex fastigiis di-
spersa. Fecit & Calcosthenes cruda oꝑa athenis:qui locus ab officina eius ceramicos appella-
tur.M.Varro tradit sibi cognitum romæ.Possunium nomine:a quo factas romæ tubas. Item
pisces:quos aspectu discernere a ueris uix posses.Idem magnificat archesilaum.L. Luculli fa-
miliarem:cuius ꝓplasticem pluris uenire solitā ab artificibus ipsis quam alioꝝ opera.Ab hoc
factam Venerē genetricem in foro Cæsaris:& priusq̄ absolueret:festinatiōe dedicandi positā.
Deinde ei a Lucullo sestertiis.lx.signū fœlicitatis locatum:cui mors utriusq; inuiderit. Octa-
uio equiti romano cratera facer uolenti exemplar e gypso factū talento.Laudat & Pasitelem
qui plasticen mrem statuariæ sculpturæq; & cælaturæ eē dixit:& cum eēt in omnibus his sū-
mus nihil unq̄ fecit:anteq̄ finxit.Præterea elaboratā hanc italiæ artē & maxime ethruriæ.Tu
rianūq; a fregellis accitum:cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem ī capitolio dicandā.

Fictilem eam fuisse:& ideo mirari solere. Fictiles in fastigio tẽpli eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem:qui hodieq; materiæ nomẽ in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deũ erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illoꝝ qui tales coluere. Aurũ eñi & argentũ ne diis quidem conficiebant. Durant etiãnum plerisq; in locis talia simulacra. Fastigia quidẽ temploꝝ etiam in urbe crebra & municipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui sanctiore auro certe innocẽtiore. In sacris quidẽ etiã inter has opes nõ murrhinis crystallinis ue: sed fictilibus prolibatur sympulis ĩnocentius. Inenarrabili terræ benignitate: si quis singula æstimet:etiam ut omittanť in frugum uini:pomoꝝ:herbaꝝ: fruticum medicamentoꝝ metalloꝝ generibus beneficia eius:quæq; adhuc diximus: uel quæ assiduitate faciant. Figlinarũ opera:imbricibus: tubulis tegulisq; ad balneas mãmatis:uel adiecta coctilibus laterculis fũdamẽtisq;:aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter q̃ Nũma rex septimum collegium figuloꝝ instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis cõdi maluere:sicut. M. Varro pythagorico modo in myrti & oleæ atq; nigræ populi foliis. Maior quoq; pars homnnũ terrenis utiť uasis. Samia etiãnum in esculentis laudanť. Retinet hanc nobilitatẽ & Arretiũ in italia & calicũ tantum surrentũ:asta pollentia:in hispania & saguntum: in asia pergamũ. Habent & trallis opera sua:& utina in italia:qm̃ & sic gentes nobilitãtur. Et hæc quoq; ꝑ maria terrasq; ultro citroq; portanť. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo monstranť duæ amphoræ ꝑꝑ tenuitatem consecratæ discipuli magistriq; certamine uter tenuiorẽ humũ circũduceret. Cois laus maxima:hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exẽplis. Qu. Coponiũ inuenimus ambitus dãnatum: quia uini amphorã dedisset dono ei:cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figlinis tripatinũ inquit Fenestella appellabať sũma cœnaꝝ lauticia. Vna erat murenaꝝ: altera lupoꝝ: tertia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet moribus ut tñ eos præferre græciæ etiam philosophis possimus. Siquidẽ in Aristotelis hæredũ auctione. lx. patinas uenisse tradiť. Nam nos cũ unam Aesopi tragœdiaꝝ histriõis in natura auiũ diceremus sestertiis. dc. stetisse: nõ dubito ĩdignaturos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinam:Cui faciendæ fornax in campis ex ædificata erat:qm̃ eo ꝑuenit luxuria:ut ẽt fictilia pluris cõstent:q̃ murrhina. Propter hanc Mutianus altero cõsulatu suo in cõquæstione exprobrauit patinarũ paludes Vitellio. Memoria nõ ulla fœdiore:cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat ĩterisse. cxxx. cõuiuas. Nobilitanť iis oppida quoq;: ut regiũ: & cumæ. Samia testa matris deũ sacerdotes:qui galli uocanť:uirilitatẽ amputant. Nec aliter citra perniciem:si. M. Celio credamus:qui linguã sic amputandã obiecit graui ꝑbro:tanq̃ & ipse iam tũc eidem Vitellio malediceret. Quid nõ excogitauit ars? fractis etiã testis utẽdo sic ut firmius durent tusis calce addita:quæ uocant signina. Quo genere etiam pauimẽta excogitauit.

ul' hamatis

uel mixti piscis

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus: quæ in lapidem uertuntur. CA. XIII.

Erũ & ipsius terræ sunt alia segmẽta. Quis. n. satis mireť pessimã eius partẽ medioq; puluerẽ appellatũ in puteolanis collibus opponi maris fluctibus:mersũq; ꝑtinus fieri lapidẽ unũ inexpugnabilẽ undis:& fortiorẽ quotidie:utiq; si cumano misceať cemẽto. Eadẽ est terræ natura in cyzicena regione:sed ibi nõ puluis:ueꝝ ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahiť. Hoc idẽ circa cassandreã ꝑdunt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra octo mẽses terrã lapidescere. Ab oropo q̃dẽ aulidẽ usq; q̃cq̃d terræ attingiť mari:mutať ĩ saxa:nõ multũ a puluere puteolano distat e nilo arena tenuissima sui ꝑte:nõ ad sustinẽda maria fluctusq; frãgẽdos:sed ad debellãda corpa palæstræ studiis. Inde certe patrobio Neronis pricipis liberto aduehebať. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexãdri magni ducibus sabulũ hoc portari cũ reliq̃s militaribus cõmertiis repio. Plura de hac parte nõ sum dicturus:nõ hercules magis q̃ de terræ usu in cæromatis:q̃bus exercendo iuuentus nostra corpora uites animoꝝ perdidit.

De parietibus fornaceis:& lateritiis:& eoꝝ ratione. CA. XIIII.

Vid? nõ & in africa hispaniaq; ex terra pietes:quos appellãt fornaceos(qm̃ fornacũ mõ circũdati utriq; duabꝫ tabulis ĩfarciũť uerius q̃ ĩstruũť)æuis durãt: ĩcorrupti ĩbribus:uẽtis:ignibus:oĩq; cemẽto firmiores. Spectat ẽt nunc speculas Hãnibalis hispania terrenasq; turres iugis mõtiũ impositas. Hic & cespitũ natura castroꝝ uallis accõmodata cõtra fluminũ ĩpetus aggeribus. Illini q̃dẽ crates parietũ luto:& lateribus crudis

extrui qs ignorat? Lateres nõ sunt e sabuloso: neq; arenoso: multoq; minus calculoso ducendi solo: sed e cretoso & albicãte: aut ex rubrica. Vel si iã ex sabulo e masculo certe. Figunt optie uere. Nã solstitio rimosi fiũt: quos ædificiis nõ idoneos pbãt. Quin & ĩtritũ ipm eoꝝ prius q̃ fingãt: macerari oportet. Genera eoꝝ tria. Lidoron quo utimur: longũ sesqpede: latũ pede. Alteꝝ tetradoron. Tertiũ pẽtadorõ: Græci. n. antiq doron palmũ uocabãt: & iõ dora munera: qa manu darent. Ergo a q̃ttuor & quĩq; palmis put sunt: nominant. Eadẽ est latitudo. Minore ĩ priuatis operibus: maiore in publicis utunt in græcia: pithane in asia & ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres: qui siccati nõ merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa: cum subigi potest utilissima. Græci: præterq̃ ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericios prætulere. Sunt. n. æterni: si ad ppendiculum fiant. Ideo & ad publica opa & regias domos addunt. Sic extruxere muꝝ athenis: qui id montẽ hymetũ spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis q̃uis lapideas colũnas & epistylia circũdarent. Domũ regiã Attali trallibus. Item sardibus Crœsi: quã gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiã nunc durãt. Lacedæmone quidẽ excisum lateritiis parietibus opus tectoriũ pp excellẽtiã picturæ ligneis formis ĩclusum romã deportauere in ædilitate ad comitiũ exornandũ Murena & uarro. Quod opus cum per se miꝝ esset: trãslatũ tñ magis mirabant. In italia quoq; latericius murus aretii & meuaniæ est. Romæ nõ fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries: non plusq̃ unam contignationem tolerat. Cautũq; est: ne cõis crassior fiat: nec intergerinoꝝ ratio patitur. uel lydiũ

De sulphure: alumine: & generibus eoꝝ: & medicinæ. CA. XV.

HAec sint dicta de lateribus. In terræ aũt reliquis generibus: uel maxime natura mira est sulphuris: quo plurima domant. Nascit in insulis æoliis inter siciliam & italiã: quas ardere diximus. Sed nobilissimũ in melo insula. In italia quoq; inuenit in neapolitano cãpanoq; agro collibus: qui uocantur leucogæi: qđ e cuniculis effossum pficitur igni. Genera quattuor. Viuũ: quod græci apyron uocant: nascit solidum: hoc glebosũ. Eo solo ex oĩbus generibus medici utunt. Cætera. n. liquore cõstant: & conficiunt oleo incocta. Viuũ aũt effodit: transluceto; & uiret. Alteꝝ genus appellãt glebã: fullonũ tm̃ officinis familiare. Tertio quoq; generi unus tm̃ est usus ad sufficiendas lanas: qm̃ candorẽ tm̃ molliciẽq; confert. Egula uocat hoc genus. Quarto aũt ad ellychnia maxime conficienda. Cætero tanta uis est: ut morbos comitiales deprehẽdat nidore: ipositũ igni. Lusit & Anaxilaus eo candẽs ĩ calice nouo prunaq; subdita circũferens: exardescẽtis repcussu pallorẽ diꝝ uelut defunctoꝝ effundẽte conuiuiis. Natura eius excalfacit: concoquit. Sed & discutit collectiones corpoꝝ: ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoq; & lũbis in dolore cum adipe mire pdest ipositum. Aufert & lichenas a facie cũ terebinthi resina: & lepras: Harpaxitõ uocat a celeritate auellendi: auelli. n. subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulẽta quoq; ex tussientibus: & cõtra scorpionũ ictus. Vitiligines uiuũ nitro mixtũ: atq; ex aceto tritũ & illitũ: tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto. Habet & in religionibus locũ ad expiãdas suffitu domos. Sentit uis eius & in aquis feruẽtibus. Neq; alia res facilius accenditur: quo appet: igniũ ui magnã etiã ei inesse. Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorẽ habẽt: ac lux ipsa eoꝝ sulphurea est. Et bituminis uicina est natura: alibi limus: alibi terra. Limus a iudææ lacu ut diximus emergens. Terra in syria circa sydonẽ oppidũ maritimum. Spissant hæc utraq;: & in dẽsitatẽ coeũt. Est uero liquidũ bitumẽ sicut zacynthium & quod a babylone inueitur. Ibi quidẽ et candidũ gignit. Liquidũ est et apolloniaticũ: quæ omnia græci pissasphalton appellãt: ex argumẽto picis et bituminis. Gignit et pingue liquorisq; oleaci in sicilia: agragãtino fonte inficiẽs riuũ. Incolæ id arũdinum pãniculis colligũt citissime sic adhærescẽs. Vtũturq; eo ad lucernaꝝ lumina olei uice. Itẽ ad scabiẽ iumentoꝝ. Sunt qui et naphthen de qua ĩ scđo diximus uolumine: bitumĩs generi ascribũt. Veꝝ ardẽs eius uis igniũ naturæ cognata p cul abest ab oĩ usu. Bituminis prabatio ut quã maxie splẽdeat: sitq; põderosum ac graue. Leue autem modice: qm̃ adulterat pice. Vis bituminis quæ sulphuris: sistit discutit: attrahit: glutinat. Serpẽtes nidore fugat accensum. Ad suffusiões oculoꝝ: & albugines babylonium efficax tradit. Item ad lepras lichenas: pruritusq; corporum. Illinitur et podagris. Omnia autẽ eius genera incõmodos oculoꝝ pilos replicant. Dentium doloribus medent simul cum nitro illita. Tussim ueterem et anhelitus cum uino potum emẽdat. Dysentericis etiam dat eodem modo. Sistitq; aluum. Cum aceto uero potum discutit concretũ sanguinẽ: et detrahit. Mitigat lũboꝝ dolores: item articulorum. Cum farina hordeacea impositum: emplastrum peculiare fa

cit sui nominis.Sanguiné sistit. Vulnera colligat.Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quarta-
nas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cũ mirrhæ obolo subacti.Comitiales mor-
bos ustum deprehendit. Vuluaꝝ strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo. Pro
cidentia sedis suffitu reprimit.Purgationes fœminaꝝ in uino potũ elicit. In reliquo usu æra-
mentis illinitur:firmatq; ea contra ignes.Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis
quoq; usum præbuit:ita ferruminatis babylonis muris.Placet in ferraris fabroꝝ officinis tin-
gendo ferro:clauorũq; capitibus:& multis aliis usibus.Nec minor aut ab eo dissimilis est alu-
minis opera:quod intelligiť salsugo terræ.Plura & eius genera.In cypro candidũ & nigꝝ: exi-
gua coloris differentia:cũ sit usus magni:qm̃ inficiẽdis claro colore lanis candidũ liquidũque
utilissimũ est.Contraq; fuscis aut obscuris nigrũ.Et aurum nigro purgať. Fit aũt omne ex aq̃
limoq;:hoc est terræ exudantis natura.Corriuatũ hyeme æstiuis solibus maturať. Quod fue-
rit ex eo præcox:candidũ fit.Gignitur aũt in hispania:ægypto:armenia:macedonia:ponto:afri
ca.Insulis sardinia melo:lipara:strongyle. Laudatissimũ in ægypto: ꝓximũ in melo. Huius quo
ul' fricátiú q; duæ species:liqdum:spissumq;.Liquidi ꝓbatio:ut sit lympidũ lacteũq; sine offensis fricandi:
cum quodá igniculo caloris.Hoc phorimõ uocant.An sit adulteratũ:deprehendiť succo puni
ci mali.Sinceꝝ.n.mixtura ea nigrescit. Alteꝝ genus est pallidæ & scabræ naturæ & qď infi-
citur galla.Ideoq; hoc uocát paraphoron. Vis liqdi aluminis astringere:indurare:rodere. Mel-
le ammixto sanat oris ulcera:papulas:pruritusq;.Hæc curatio fit in balneis duabus mellis pti
bus:tertia aluminis. Virus alaꝝ sudoresq; sedat.Sumiť pilulis contra lyenis uitia. Pellendũq;
pruritũ:ac p urinã sanguinẽ.Emẽdat & scabiẽ nitro:ac melanthio admixtis. Cõcreti aluminis
unũ genus schiston appellant græci in capillamenta quædá canescẽtia dehiscens. Vnde qdá
trichitin potius appellauere.Hoc quoq; fit ex lapide:ex quo & id chalcitin uocát:ut sit sudor
quidá eius lapidis in spumá coagulati.Hoc genus aluminis siccat:minusq; sistit humoré inuti
lem corporibus.Sed auribus magnopere ꝓdest infusum:uel illitũ:uel oris ulceribus:dentibusq;
si saliua cũ eo contineať.Et oculoꝝ medicamẽtis inseriť apte:uerendisq; utriusq; sexus.Coqť
in patinis:donec liquari desinat.Inertioris est & alteꝝ genus qď strongylen uocant. Duæ eius
spẽs: fungosum atq; oĩum ore dilui facile:qď in totum dánať.Melius pumicosum:& forami-
num fistulis spongiæ simile:rotundũq; natura:candido propius:cũ quadá pinguedine sine are
nis friabile: nec ĩficiens nigritia.Hoc coquiť per se carbonibus puris:donec cinis fiat.Optimũ
ex omnibus qď melinũ uocát:ab ĩsula melo:ut diximus.Nulli uis maior neq; astringẽdi: neq;
denigrãdi:neq; indurãdi.Nullũ spissius.Oculoꝝ scabricias extenuat.Combustũ utilius epipho
ris inhibẽdis.Sic & ad pruritus corporis.Sanguinem quoq; sistit in totum foris illitum. Vulsis
pilis ex aceto illitum:renascentem mollit lanuginem summam.Omnium geneꝝ uis in astrin
gendo.Vnde nomen a græcis.Ob id oculorum uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiones in-
hibent cũ adipe.Sic & ĩfantiũ ulcera putrescẽtia ulceꝝ compescit cum adipe.Et hydropicoꝝ
eruptiões siccat.Et auriũ uitia cũ succo punici mali.Et unguiũ scabricias:cicatricũq; duritias:
& pterygia ac pniones.Phagedenas ulceꝝ ex aceto:aut cum galla pari põdere cremata.Lepras
cum succo oleꝝ.Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpũt.Lendes & alia capillorum
uel sero pi aĩalia pmixtum aquæ.Sic & ambustis ꝓdest:& furfuribus corpoꝝ cũ sero pice.Infundiť & di-
cis ul' pice sentericis.Vuã quoq; in ore cõprimit:ac tonsillas.Ad oĩa quæ in cæteris generibus diximus ef
ficacius intelligiť ex melo aduectũ. Nã ad reliquos usus uitæ in coriis laniſq; pficiẽdis: q̃ti sit
momẽti:significatum est. Ab his per se oĩa ad medicinas ptinentia terræ genera tractabimus.

De terra samia:& eretria:& chia:& selinusia:& phniti:& ampeliti medicinæ. CA. XVI.

Amiæ duæ sunt:quæ syropicon:& quæ aster appellanť.prioris laus:ut recẽs sit:& le
uis:linguæq; glutinosa. Altera glebosior:candida. Vtraq; uriť: ac lauatur.Sunt qui
præferant priorem. ꝓsunt sanguinẽ expuentibus.Emplastrisq; quæ siccandi cá cõ-
ponuť.Oculoꝝ quoq; medicamẽtis misceť.Eretria totidẽ differẽtias habet. Nãq;
uel aere & alba est:& cinerea:quæ pfertur in medicina.Probať mollicie:& qď si ære pducať : uiolaceũ
reddit colorẽ. Vis & ratio eius in medẽdo dicta est inter pigmẽta.Lauatur oĩs terra. In hoc.n.
loco dicemus: perfusa aqua siccataq; solibus:iteꝝ ex aqua trita:ac reposita:donec considat: &
digeri possit in pastillos.Coquiť in calicibus crebro concussu.est in medicaminibus & chia ter
ra candicans.Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulieꝝ maxime cutem. Idem & selinusiæ. La-
ctei coloris est hæc:& aqua dilui celerrima. Eadẽq; lacte diluta: tectoriorum albaria interpo-
ul' phnitis lantur . Pnigitis eretriæ simillima est grandioribus tantum glebis & glutinosa : cui effectus

idem qui cimoliæ: infirmior tñ. Bitumini simillima est ampelitis. Expimentũ eius: si ceræ mõ accepto oleo liquescat. Et si nigricans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendũ discutiendũq;. Ad hæc medicamentis additur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiũ usus cimolia: sarda: umbrica: saxum: argentariam. CA. XVII.

CRetæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinentia. Candidũ & ad purpurissum inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistẽdas fluctiones aceto assumpto. Panos quoque & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasque. Si uero aphronitrũ & æs cypriũ admisceať & acetũ: pedũ tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluať. Testiũ uero tumoribus cypria cæra addita pdest: & refrigerãdi quoq; natura cretæ est: sudoresq; ĩmodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta in balneis: laudať maxime thessalica. Nasciť & in lycia circa buboně: ẽ & alius cimoliæ usus in uestibus. Nã sarda quæ afferť de sardania: candidis tm̃ assumiť. Inutilis uersicoloribus: est & utilissima oium cimoliæ generum: pciosior umbrica: & quã uocant saxũ. Proprietasq; saxi: q͂ crescit in macerando: atq; pondere emiť: illa mẽsura. Vmbrica nõ nisi poliendis uestibus assumiť. Neq;. n. pigebit hãc quoq; partẽ attingere: cũ lex metella extet fullonibus dicta: quã. C. Flãminius: &. L. Aemilius cẽsores dedere ad populũ ferendã. Adeo oĩa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est. Primũ abluiť uestis sarda: dein sulphure suffiť: mox desquãmatur cimolia: quæ est coloris ueri. Fucatus. n. deprehẽdiť: nigrescitq;: & effundiť sulphure. Veros aũt & pciosos colores emollit cimolia: & quodã nitore exhilarat cõtristatos sulphure. Candidis uestibus saxũ utilius a sulphure. Inimicũ coloribus. Græcia p cimolia tymphaico utitur gypso. Alia creta argentaria appellatur: nitorem argenteũ reddens. Est & uilissima qua circũ præducere ad uictoriæ notã: pedesq; uenaliũ trans mare aduectoꝝ denotare instituerũt maiores. Taleq; Plociũ mimicæ scœnæ cõditorem & astrologiæ consobrinũ eius Mãlium antiochũ. item grãmaticæ Taberium Erotem eadẽ naue aduectos uidere proaui. ul' tymphetico

Qui & quoꝝ liberti præpositi. CA. XVIII.

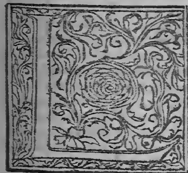
SEd qd hos refero aliquo litteraꝝ honore cõmendatos? Talẽ in catasta uidere Chrysogonũ Syllæ: Amphionẽ. Q. Catuli interfectorem: Heronẽ. L. Luculli: Demetriũ Pompeii: augẽq; demetrii. q͂q͂ & ipsa Pompeii credita est: & Hipparchũ. M. Antonii Menã & Menecratẽ Sex. Põpeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nõ est: e sanguine quiritiũ & pscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriũ q; insolẽtis fortunæ: qua & nos adeo potiri reꝝ uidimus: ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senatu iubente Agrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tantũq; nõ cum laureatis fascibus remitti illo: unde cretatis pedibus aduenissent. uel menodorum — uel Tãtũq; laureatis

De terra ex galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. CA. XIX.

PRæterea sunt genera terræ pprietatis suæ: de quibus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Ex galata insula & circa clupeã africæ scorpiones necat: balearis & ebusitana serpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXVI. PROOEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmoꝝ luxuria. CA. I.

LAPIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST PRAECIPVA MOrum insania: etiã ut gẽmæ cũ succinis: atq; cristalli cũ murrhinis sileanť. Omnia nanq; quæ usq; ad hoc uolumẽ tractauimus homini aliqua ex cã genita uideri possunt. Montes natura sibi fecerat ad q͂sdam cõpages telluris uisceribus densandis: simul ad impetus fluminũ domandos: fluctusq; frangendos: ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia q̃ deliciaꝝ cã: quos transcendisse quoq; mirum fuit. In portento ppe habuere maiores alpes ab Hãnibale exuperatas: & postea a cimbris. Nũc ipsæ cæduní in mille genera marmoꝝ. Promõtoria aperiunť mari: & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ

separandis gentibus pro terminis constituta erãnt:nauesq; marmorũ causa fiunt:ac p fluctus sæuissimã rerũ naturæ partẽ:huc illlucq; portãt iuga montiũ:maiore etiãnum uesania: q̃ cum ad frigidos potus uas petitur in nubila.Cæloq; proximæ rupes cauant:ut bibat glacie.Secum quisq; cogitet quæ precia horũ audiat:quas uehi trahiq; moles uideat.Sed & q̃ sine his multorum fuerit beatior uita : ad q̃q; multorũ neces fit necesse ista facere:imo uerius pati mortales: quos ad usus:quasue ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidũ iaceant:ceu uero nõ tenebris noctiũ dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferentibus.Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glandia in cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetantes.Marmora inuehi:& maria huius rei causa transiri:quæ uetaret lex nulla lata est.

uel delicatiora

Quis primus in publicis operibus ostenderit. CA. II.

Icat fortassis aliquis: non enim inuehebantur.Id quidem falso.ccclx. columnas.M. Scauri ædilitate ad scænam theatri tẽporarii:& uix uno mẽse futuri in usu uiderũt portari silentio legũ.Sed publicis nimirũ indulgẽtes uoluptatibus.Id ipsum cur:aut qua magis uia irrepũt uitia q̃ publica? Enimuero nõ alio modo in priuatos usus illa uenere:ebora:aurum: gẽmæ:aut quid oĩno diis reliquĩmus? Verũ esto indulserint publicis uoluptatibus:etiãne tacuerunt maximas earũ atq; adeo duodequadragenũ pedũ lucullei marmoris in atrio Scauri collocari:nec clam illud occulteq; factum est. Satisdari sibi dãni infecti egit redẽptor cloacarũ cum in palatiũ extraherentur. Non ergo in tam malo exẽplo moribus caueri utilius fuerat:q̃ tacere tantas moles in priuatã:domum trahi p̃ter fictilia deorũ fastidia.

ul' portatas

uel palam

Quis primus peregrino marmore colũnas habuerit romæ. CA. III.

Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepsisse quodam uitæ rudimẽto.Iam.n.L.Crassum oratorem illum:qui primus peregrini marmoris colũnas habuit in eodẽ atrio:hymetias tñ nec plures sex aut longiores duodenum pedũ:quem.M.Bruttus in iurgiis ob id Venerem palatinã appellauerat. Nimirum ista omisere moribus uictis:frustraq; interdicta quæ uetuerant:cernentes:ullas potius q̃ irritas esse leges maluerunt.Qui nos sequentur meliores non esse probabunt.Quis.n. tantarũ hodie colũnarum atrium habet? Sed prius q̃ de marmoribus dicamus:hominũ in iis præferenda iudicamus precia.Ante igitur artifices censebimus.

Qui primũ laudati in marmore scalpendo:& quibus temporibus. CA. IIII.

Armore scalpendo primi oĩum inclaruerunt Dipoenus & Scyllis geniti in creta insula etiãnum medis ĩperantibus:priusq; q̃ Cyrus in persis regnare inciperet: hoc est olympiade circiter quinquagesima.Ii sicyonẽ se contulere: quæ diu fuit officinarũ oĩum metallorũ patria.Deorũ quorũdã simulacra publice simul locauerãt sicyonii: quæ prius quã absoluerentur:artifices iniuriam quæsti abierunt in ætolos.Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas: mœrorq; dirus:Remedium petentibus Apollo pythius affuturum respondit:si Dipoenus & Scyllis deorũ simulacra perfecissent.Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratũ est.Fuere autem simulacra ea Apollinis: Dianæ:Herculis: Mineruæ: quod e cælo postea tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore. cxxvi. de marmore pario & mausoleo. CA. V.

Vm ii essent:iam fuerant in chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deinde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus clarissimi i ea scĩa fuere Hipponactis poetæ ætate:quẽ certũ est.lx.olympiade fuisse.Quod si quis horũ familiã ad pauum usq; retro agat:iueniet artis eius originẽ cũ olympiadũ origine cœpisse.Hipponacti notabilis fœditas uultus erat:quaóbrẽ imaginẽ eius lasciuia iocorũ ii ꝓposuere ridentiũ circulis.Quod Hipponax ĩdignatus:amaritudine carminũ distrinxit eos in tñ: ut credat aliquos ex iis ad laqueũ cõpulisse:qđ falsum est.Cõplura.n.in finitimis ĩsulis simulacra postea fecere:sicut in delo:quibus subiecerunt carmẽ: nõ uitibus tñ censeri chium: sed & operibus Anthermi filiorũ.Ostendũt & lasii Dianã manibus eorũ factã. Et in ipsa chio narrata est operis eorũ Dianæ facies in sublimi posita:cuius uultũ intrãtes tristẽ: abeũtes exhylaratũ putant Romæ signa eorũ sunt in palatina æde Apollinis in fastigio.Et oĩbus fere quæ Diuus Augustus fecit.Patris quoq; eorũ & deli fuere opera:& in lesbo insula.Dipoeni qdẽ ambratia: argos:cleone: opibus refertæ fuere.Oẽs aũt tñ cãdido marmore usi sunt e paro insu

ul' i ꝓmptu

la:quē lapidē cœpere lychnitē appellare:quoniā ad lucernas in cuniculis cæderetur: ut auctor
est Varro: multis postea cādidioribus repertis.Nuper etiā in lunensiū lapidicinis.Sed in pario
rū mirabile ꝑditur:gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginē sileni intus extitiſ
se.Non omittendū hanc artē tāto uetustiorē fuisse q̄ picturā aut statuariā:quaꝝ utraq; cū phi
dia cœpit octogesimatertia olympiade:post annos circiter.cccxxxii. Et ipsum phidiam tradūt
sculpsisse marmora. Venereq; eius esse Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis.
Alcamenē atheniensem(quod certū est)docuit in primis nobilē:cuius opera athenienses com-
plura in ædibus sacris posuere.Præclaramq; Veneris imaginē extra muros:quæ appellat᷑ aphro
dite exopolis.Huic summam manum ipse phidias ĭposuisse dicitur.Ipsius discipulus fuit Ago ul'Encepis
racritus parius ei ætate gratus.Itaq; e suis operibus pleraq; noi eius donasse fertur. Certauere
aūt inter se ambo discipuli in Venere faciēda.Vicitq; Alchamenes nō opere:sed ciuitatis suf-
fragiis contra peregrinū suo fauentis.Quare Agoracritus ea lege signū suum uendidisse tra-
ditur:ne athenis esset:& appellasse Nemesim.Id positum est rhānunte pago atticæ:qd'.M. Var
ro omnibus signis prætulit.Est & in matris magnæ delubro in eadē ciuitate Agoracriti opus.
Phidiam clarissimū esse per omnes gentes quæ Iouis olympii famā intelligunt:nemo dubitat.
Sed ut & merito laudari sciāt etiam qui opera eius non uiderunt,ꝑferemus argumento paruo
& ingenii tantum.Neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur:nō Mineruæ athenis fa-
ctæ amplitudine:cum sit ea cubitoꝝ.xxvi.Ebore hæc & auro constat:sed in scuto eius in quo
amazonū prœlium cælauit intumescente ambitu palmæ eiusdē concaua parte deorum & gi
gantum dimicationem:in soleis uero laphitaꝝ & centauroꝝ:adeo momēta omnia compacta uel oīs
artis illi fuere.In base aūt quod cælatū est Pandoras genesin appellauit.Ibi dii sunt.xx. nume-
ro nascentes.uictoria præcipue mirabili: periti mirantur & septem:& sub ipsa cuspide æream uel noscē-
sphingem.Hæc licet sint obiter dicta de artifice nunq̄ satis laudato simul ut noscatur illā ma- tes uictori
gnificentiam æqualem fuisse & in paruis,Praxitelis ætatem inter statuarios diximus:qui mar- am mirabi
moris gloria superauit etiā semet.Opera eius sunt athenis in ceramico:sed ante omnia & non li: & præci
solum praxitelis:uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderēt multi nauigauerūt puo ꝑcio
gnidum.duas fecerat:simulq; uendebat.alteram uelata specie quam ob id quidē prætulerunt
optione:quoꝝ conditio erat coi:cum alteram etiam eodē precio detulisset:seuerum id ac pu-
dicū arbitrantes.Reiectam gnidii emerunt:īmensa differentia famæ.Voluit eam postea a gni
diis mercari rex Nicomedes:totum æs ciuitatis alienū:quod erat ingens:dissolutuꝝ repromit
tens.Omnia perpeti maluere:nec īmerito.Illo.n.signo Praxiteles nobilitauerat gnidum. Aedi-
cula eius tota aperit᷑: ut conspici possit undiq; effigies deæ:fauente ipsa(ut credit᷑) facto . Nec uel facta
minor ex quacūq; parte ammiratio est.Ferunt amore captū quendā:cum delituisset noctu si-
mulacro cohæsisse:eiusq; cupiditatis eē indicem maculam.Sunt in gnido & alia signa marmo
rea illustriū artificum.Liberpater Bryaxidis:& alter Scopæ:& Minerua. Nec maius aliud Ve-
neris praxitelicæ specimen q̄ quod inter hæc sola memorat᷑. Eiusdē est Cupido obiectus a Ci-
cerone Verri ille pp quem thespiæ uisebantur.Nunc in Octauiæ scholis positus. Eiusdē & al-
ter nudus in pario colonia ꝑpontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria.Adamauit enim
eum Alchidas rhodius:atq; in eo quoq; simile amoris uestigiū reliquit.Romæ Praxitelis ope-
ra sunt:Flora:Triptolemus:Cæres in hortis seruilianis. Boni euentus & Bonæ fortunæ simu-
lacra in capitolio.Item Menades:& quas Thiadas uocāt:& Caryatidas & sileni in Asinii Pollio
nis monumētis:& Apollo & Neptunus,Praxitelis filiꝰ Cephissodorus rei & artis hæres fuit.Cu
ius laudatū est pergami symplega signū nobile:digitis corpori uerius q̄ marmori ĭpressis. Ro-
mæ eius opera sunt Latona in palatii delubro.Venus in Asinii Pollionis monumētis: & intra
octauiæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana.Scopæ uero laus cū his certātis.Fecit
Venerem & pothon:& phæthontē:qui samothraciæ sanctissimis cærimoniis colunt᷑.Itē Apol
linē palatinum. Vestam sedentē laudatā in seruilianis hortis:duasq; chamæteras circa eā: quo
rum pares in Asinii monumētis sunt.Vbi & Canephorus eiusdē. Sed in maxima dignatione
Cn.Domitii delubro in cyrco flāminio Neptunus ipse & Thetis atq; Achilles. Nereides supra
delphinos: & cete & hippocampos sedentes.Item tritones:chorusq; Phorci & pristes:ac multa ul'pistrices
alia marina.Eiusdē manus oīa magnū & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisset.Nūc ue-
ro præter supradicta quæq; nescimus.Mars est etiānum sedens:Colossus eiusdē in tēplo Bru-
ti Callaici apud circū eūdem ad lauicanam portam eūti.Præterea Venus in eodem loco nuda
praxitelicē illam gnidiam antecedens:& quæcūq; alium locum nobilitant. Romæ quidē ma-

gnitudo operum est iam oblitterata a magnis officiorum negociorumq; aceruis:quæ oẽs a contẽplatione talium abducunt:qm̃ ociosorum:& in magni loci silentio apta ammiratio talis ẽ.Qua de cã ignoratur artifex eius quoq; Veneris: quam Vespasianus imperator in operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignã fama.Parhæsitatio est in templo apollinis sosiani Nioben cũ liberis morientẽ Scopas an praxiteles fecerit.Item Ianus pater in suo templo dicatus ab augusto : ex ægypto aduectus:utrius manu sit:iam quidẽ & auro occultatus.Similiter in curia octauiæ q̃ritur de Cupidine fulmẽ tenente.Id demũ affirmat:Alcibiadem esse principem forma in ea ætate.Multa in eadẽ schola sine auctoribus placent.Satyri quattuor:ex quibus unus liberũpatrẽ palla uelatum Veneri præfert:alter liberam similiter.Tertius ploratũ infantis cohibet. Quartus cratere alterius sitim sedat:duæq; nymphæ uelificãtes sua ueste.Nec minor quæstio est : in septis.Olympũ & pana chironẽq; cum Achille qui fecerint:præsertim cũ capitali satisdatione fama iudicet dignos.Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin:& Thimotheũ: & Leocarẽ: de quibus simul dicendũ est:qm̃ pariter cælauere mausoleũ hoc est sepulchrum ab uxore artemisia factum Mausolo cariæ regulo: qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula:ii maxime artifices fecere.Patet ab austro & septentrione sexagenos ternos pedes.Breuius a frontibus toto circuitu pedes q̃dringentos.xi.attollit̃ ĩ altitudinẽ.xxv.cubitis.Cingitur colũnis.xxxvi.ab oriente cælauit Scopas: a septẽtrione Bryax:a meridie Timotheus: ab occasu Leocares. Priusq; q̃ peragerent:regina artemisia:quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat: obiit.Non tamẽ recesserunt:nisi absoluto iam.Id gloriæ ipsorũ artisq; monumentũ iudicantes:hodieq; certant manus accessit & quintus artifex.Nãq; supra pteron pyramis altitudine inferiorẽ æquauit.xxiiii. gradibus in metæ cacumẽ se contrahens. In sũmo est quadriga marmorea:quã fecit pythis.Hæc adiecta.cxl.pedũ altitudine: totũ opus includit.Thimothei manu Diana Romæ est in palatio Apollinis delubro:cui signo caput reposuit aulanius Euander.In magna ammiratione est & Hercules Menestrati.Et Hecate ephesi in templo Dianæ post ædem in cuius contemplationem ammonent æditui parcere oculis: tanta marmoris radiatio est.Non postferuntur & charites in propylæis athenienſiũ: quas Socrates fecit:alius ille q̃ pictor: idẽ ut aliqui putant. Nam Myronis illius: qui ære laudat̃: anus ebria est smyrnæ in primis inclyta.Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ:sic quoq; spectari monumenta sua uoluit.In iis sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ:Thespiades.Cleomenis:Oceanus & Iuppiter Enthochii.Hippiades Hermerotes Taurisci non cælatoris illius : sed Tralliani.Iuppiter hospitalis.Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & Dirce & Taurus:uinculũq; ex eodem lapide.Arhodo aduecta opera apollonii & Taurisci parentum.Ii certamen de se fecere Menecraten uideri professi:sed esse naturalem artemidorum.Eodẽ loco Liber pater Eutychidis manu laudatur.Ad Octauiæ uero porticum Apollo Philisci rhodii in delubro suo.Item Latona & diana:& musæ nouẽ:& alter apollo nudus.Eum qui citharã in eodẽ templo tenet.Timarchides fecit.Intra Octauiæ uero porticus in æde Iunonis:ipsam deam dionysius & Polycles.Aliam uenerẽ eodem loco Philiscus.Cætera signa praxiteles.Itẽ Polycles & dionysius Timarchidis filii Iouem qui est in proxima æde fecerunt.Pana & Olympum luctantes.Eodem loco Heliodorus:qd' est alterum in terris symplega nobile. Venerẽ lauantem sese. dædalum astantem Polycharmus.Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitũ Lysiæ opus:quod in palatio sup arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula colũnis adornata.Id est quadriga currusq;:& apollo ac diana ex uno lapide. In hortis seruilianis reperio laudatos Calamidis apollinẽ illius cælatoris.Dactylidis Pythias. Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem.Deinde multorum obscurior fama est: quorũdam claritati ĩ operibus eximiis obstante numero artificum: qm̃ nec unus occupat gloriã: nec plures pariter nũcupari possunt:sicuti in Laochoonte:qui est in Titi imperatoris domo: opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum. Ex uno lapide eum & liberos:draconumq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere summi artifices agesander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas domos Cæsarũ repleuere probatissimis signis.Craterus cũ Pythodoro. Polydectes cũ Hermolao.Pythodorus alius cũ Artemone.Et singularis aphrodisius trallianis. Agrippæ Pantheũ decorauit Diogenes atheniẽsis:& Caryatides.In columnis tẽpli eius probat̃ inter pauca operum sicut ĩ fastigio posita signa: sed propter altitudinem loci minus celebrata. In honore est & in templo illo Hercules:ad quẽ pœni omnibus annis humana sacrificauerunt uictima humi stans:ante aditũ porticus agnationes sitæ.Fuere & Thespiades ad ædẽ Fœlicita-

ul' ueneris ul' semeles

uel occupari uel consilii

uel in summo fastigio

tis:quarum unam amauit eques romanus Iunius Pisciculus:ut tradit Varro ammiratur & Pa xiteles:qui etiam quinq; scripsit uolumina nobilium operum in toto orbe. Natus hic ĩ græcia Italiæ ora & ciuitate romana donatus cum iis oppidis.Iouem fecit eburneũ ĩ Metelli æde:qua campus petitur. Accidit uero ei:ut cũ in naualibus ubi feræ affricanæ erant per caueã intuens leonẽ cælaret:ut ex alia cauea panthera erumperet nõ leui periculo diligentissimi artificis. Fecisse opera cõplura dicitur:sed quæ fecerit nominatim nõ refert. Archesilaum quoq; magnificat Varro:cuius se marmoream habuisse leænam tradit aligerosq; ludẽtes cum ea Cupidines quo℞ alii religatam tenerent:alii e cornu cogerent bibere:alii calciarent soccos: oẽs ex uno lapide.Idem & a Coponio.xiii.nationes quæ sunt circa Pompeiũ factas auctor est. inuenio & Canacum laudatũ inter statuarios fecisse marmorea. Nec minus Sauron atq; Bathracũ oblitterari conuenit:qui fecere templa Octauiæ porticibus inclusa natione:& ipsi lacões. Quidã & opibus præpotentes fuisse eos putant:ac sua impensa cõstruxisse:inscriptionẽ sperantes. Qua negata:hoc tamen alio loco & modo usurpasse.Sunt certe etiãnũ in colũna℞ epystiliis insculpta nominũ eo℞ argumenta rana atq; lacerta: in iouis æde extitisse picturã cultusq; reliquos oẽs fœmineos argumentis cõstat:& enim facta Iunonis æde cũ inferrent signa: permutasse geruli tradunt:& id religioni custoditũ:uelut ipsis diis sedẽ ita partitis.Ergo & ĩ Iunonis æde cultus est:qui Iouis esse debebat.Sunt & in paruis marmoreis famã consecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit aliis musca.Et Callicrates:cuius formicarum pedes atq; alia membra peruidere non est.

uel ebureis

Quando primum marmorum in edificiis usus: & quis primus romæ crustauerit parietes: & quibus ætatibus quæque marmora in usum uenerint:& quis primus marmora secuerit: & ratio secandi de arena. CA. VI.

Aec sint dicta de marmo℞ sculptoribus:summaq; claritate artificum:quo ĩ tractatu subit mentem nõ fuisse tum auctoritatem maculoso marmori:quã fecere thaso cycladũ insula℞ una:æque & elesbio:liuidius hoc paulo uersicolores qdẽ maculas habens. Et in totum marmo℞ apparatũ Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit.Columnis demum utebant in templis:nec lauticiæ causa: nõdum enim ista intelligebant:sed quia firmiores aliter statui non poterãt. Sic est inchoatũ athenis templum Iouis olympii:ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidem atq; marmor differentia iam apud Home℞:dicit enim Paridis os marmoreo saxo percussum.Sed hactenus.Regias quoq; domos laudatissime tum præter æs:au℞:electrum:argentum:ebore tantũ adornans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas chio℞ lapidicinæ ostenderunt: cum extruerent muros:faceto in id.M.Ciceronis sale.Omnibus.n.ostẽtabãt ut magnificũ.Multo inquit magis mira res esset:si tiburtyno lapide fecissetis. Et hercules non fuisset picturæ honos ullus non modo tantus sine aliqua marmo℞ auctoritate. Secandi marmor in crustas:nescio an cariæ fuerit inuentũ.Antiquissima quod equidẽ inueniã: Haliacarnasi Mausoli domus procõneso marmore exculta est:lateritiis parietibus.Is obiit olympiadis cẽtesimæsextæ anno secũdo. Vrbis romæ anno.ccc.secũdo. Primũ romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurrã formiis natum equitẽ romanũ p̃fectum fabro℞.C.Cæsaris in gallia.Neq; indignatio sit tali auctore iuẽta re.Hic nãq; est Mamurra Catulli ueronensis carminibus p̃scissus:quem ut res est:domus ipsius clarius q̃ Catullus dixit habere:qcqd habuisset comata gallia.Nanq; adiecit idẽ Nepos eũ primum totis ædibus nullã nisi e marmore columnã habuisse:oẽs solidas e carystio:aut lunẽsi. Deniq;.M.Lepidus Catuli in cõsulatu collega primus oĩum limina ex numidico marmore in domo posuit: magna reprehẽsione.Is fuit cõsul ãno urbis.dc.lxyi.Hoc primũ inuecti numidici marmoris uestigiũ inuenio:nõ in columnis tantũ crustisue ut Mamurra carystium posuit: sed in massa & uilissimo liminũ usu. Post hunc Lepidũ ferme quadriennio.L. Lucullus cõsul fuit: qui nomẽ(ut apparet ex re)luculleo marmori dedit:admodũ delectatus illo. Primusq; romam inuexit atq; alioquin:cũ cætera maculis aut coloribus cõmendent.Nascit autẽ in nilo insula: solũq; pene ho℞ marmo℞ ab amatore nomen accepit. Inter hos primum(ut arbitror)marmoreo parietes habuit scena.M.Scauri:non facile dixerim sectos an solidis glebis politos:sicuti ẽ hodie Iouis tonantis ædes in capitolio.Nõdum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriamq; diuidere:importuni ĩgenii fuit.Arena hoc fit: & ferro uidetur fieri serra in prætenui linea premente arenas uersando tractuq; ipso secante.

uel mesa
uel mesea

Aethiopica ad hoc maxime ꝓbaẗ. Nã id quoq; accessit: ut ad æthiopas usq; peteret: qđ faceret marmora. Immo uero etiam i indos unde margaritas quoq; peti seueris moribus ídignũ erat. Hæc ꝓxime laudaẗ. Mollior tñ quæ ex æthiopia. Illa eni nulla scabricie secat: Indica nõ æque leuigat: sed ea cõbusta polientes marmora fricare iubẽtur. Simile & naxiæ uitiũ est & coptidi: quæ uocaẗ ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secãdis. Postea reperta est ars: nõ minus probanda: ex quodã hadriatici maris uodo æstu nudante obseruatione non facili. Iam quidem quacũq; arena secare e fluuiis omnibus fraus artificũ ausa est: quod dispendiũ admodum pauci intelligunt. Crassior enim arena laxioribus segmẽtis terit: & plus erodit marmoris: maiusq; opus scabricia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuanẗ crustæ. Rursusq; thebaica polituris accõmodaẗ. Et quæ fit e Poro lapide: aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gẽmisq; etiam scalpendis atq; limandis.

uel eroso

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. CA. VII.

NAxium diu placuit ante alia: ita uocanẗ cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores nõ attinet dicere in tãta noticia. Nec facile est enumerare í tãta multitudine. Quoto. n. quoq; loco nõ suũ marmor inueniẗ? Et tñ celeberrimi generis dicta sunt in ãmbitu terraꝝ cũ gẽtibus suis. Nõ oĩa tamen in lapidicinis gignunẗ. Sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidẽ generis lacedæmoniũ uiride: cunctisq; hilarius. Sic & augusteũ: ac deinde tyberium: í ægypto Augusti ac Tyberii primum principatu reperta. Differentiaq; eorum est ab ophite: cum sit illud serpentiũ maculis simile: unde & nomen accepit: ꝙ hæ maculas diuerso modo colligũt. Augusteũ undatim crispum in uertices. Tyberiũ sparsim cõuoluta canicie. Neq; ex ophite colũnæ: nisi paruæ admodũ inueniunẗ. Duo eius genera: molle candidum: nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati: & serpẽtium ictus. Quidam phreneticis: ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & mẽphites a loco gemmantis naturæ: Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut secanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit enim ita corpus: ut non sentiat cruciatum. Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis inter uenientibus punctis: leucostyctos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator eius in urbem ex ægypto aduexit tris: Asinius Pollio non admodum ꝓbata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadem ægyptus in æthiopia quẽ uocant basaltẽ: ferrei coloris atq; duritiæ. Vnde & ei nomen dedit. Nunq̃ is aũt maior repertus est q̃ in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus. Argumento. xvi. liberis circa ludẽtibus: ꝑ quos totidẽ cubiti summi incrementi augentes annos eius intelligũtur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis (ut putãt) Memnonis statua dicatus: quẽ quottidiano solis ortu contactũ radiis crepare dicunt. Onycen ẽt tum in arabiæ mõtibus nec usq̃ alibi nasci putauere nostri ueteres. Sed & í germania potoriis uasis inde factis primũ deinpedibus lectoꝝ sellisq; Cornelius nepos tradit magno fuisse miraculo: cum. P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadoꝝ ostendisset. Post quinquennium deinde triginta duoꝝ pedum longitudine columnas uidisse. Variatũ in hoc lapide postea est. Nãq; pro miraculo insigni quattuor modicas í theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in scæna: quã Calistus Cæsaris Claudii libertoꝝ potentissimus exædificauerat.

De alabastrite: & lygdino alabandico. CA. VIII.

HVnc aliqui lapidẽ alabastriten uocant: quẽ cauant ad uasa unguentaria: qm̃ optime ea ícorrupta seruare diciẗ. Idẽq; etiã exustus: emplastris cõuenit. Nasciẗ circa thebas ægyptias: & damascum syriæ. Hic cæteris cãdidior. Probatissimus uero í carmania: mox in india. Iam quidem & in syria asiaq;. Vilissimus autẽ & sine ullo nitore i cappadocia. Probantur quã maxime mellei coloris in uertice maculosi atq; non trãslucidi. Vitia uero in iis corneus color: aut candidus: & quicquid simile uitro est. Paulum distat ab eo ad unguentoꝝ fidem: uti existimant: Lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lances craterasq; non excedat. Antea tm̃ ex arabia aduehi solitus cãdoris eximii. Magnus & cõtrariæ iter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensuræ non ultra bina cubita: candore proximo ebori & quadam similitudine. E diuerso niger est alabandicus terræ suæ noie: q̃q̃ & mileti nascens: ad purpuram tñ magis aspectu declinante. Idẽq; liquaẗ igni: ac funditẗ ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inueniẗ in africæ parte ægypto ascriptæ coticulis ad te-

renda collyria quadã utilitate naturæ alia cõueniẽs. Circa ſyenem uero thebaidis ſimites: queȝ ante pyrrhopœcilon uocabãt. Trabes ex eo fecere reges quodã certamine obeliſcos uocãtes ſolis numini ſacratos. Radiorum eius argumẽtum in effigie eſt: & ita ſignificatᷣ noĩe ægyptio. Primus oĩum id inſtituit Mitres: qui in ſolis urbe regnabat ſomnio iuſſus: & hoc ipſum inſcriptũ eſt in eo. Et enim ſculpturæ illæ effigieſq; quas uidemus: ægyptiæ ſunt litteræ. Poſtea & alii regum in ſupradicta urbe: Sochis quattuor numero: quadragenorum & octonum cubitorum longitudine. Ramiſes autem is quo regnante ilium captum eſt: quadraginta cubitorum. Idemq; digreſſus inde: ubi fuit Mneuidis regia poſuit alium longitudine. undecenis pedibus: per latera cubitis quattuor. — uel ſyenites; uel undecẽtenis

De obeliſco: & thebaico: & alexandro: & de illo qui eſt in circo magno. CA. IX.

Opusi d feciſſe dicunᷣ uiginti millia hoĩuȝ. Ipſe rex cũ ſubrecturus eẽt: uerereturq; ne machinæ ponderi non ſufficerẽt: quo maius periculũ curæ artificũ denunciaret: filiũ ſuũ adalligauit cacumini: ut ſalus eius apud molientes ꝓdeſſet lapidi. Hac ãmiratione operis effectũ eſt: ut cum oppidum id expugnaret Cambyſes rex: uentumq; eſſet incendio ad crepidines obeliſci: extĩgui ignem iuberet molis reuerentia qui urbis nullam habuerat. Sunt & alii duo. Vnus a Smarre poſitus: alter ab Eraphio ſine notis quadraginta octo cubitorum. Alexandriæ ſtatuit unũ octoginta cubitorum. Ptolemæus Philadelphus: quẽ exciderat Nectabis rex purum. Maiuſq; opus fuit indeuehendo: ſtatuendoue q̃ in excidẽdo. A Satyro architecto aliqui deuectũ tradunt. Rate ut Callixenus dixit a phœnice foſſa perducta uſq; adiacentẽ obeliſcũ e nilo. Naueſq; duas in latitudinẽ patulas: pedalibus ſpatiis ex eodẽ lapide ad rationẽ geminati per duplicẽ menſurã ponderis oneratas ita ut ſubirent obeliſcũ pendentẽ ex tremitatibus ſuis in ripis utriq;: poſtea e geſtis laterculis alleuata naue excepiſſe onus ſtatutũ. Exciſos autẽ ſex talis in monte eodẽ & artificem donatũ talentis quinquaginta. Hic autẽ obeliſcus fuit ĩ arſinoe poſitus a rege ſupradicto: munus amoris in cõiuge: eadẽq; ſorore Arſinoe. Inde eum naualibus incõmodũ. Maximus quidam præfectus ægypti trãſtulit in forũ reciſo cacumine dũ uult faſtigiũ addere auratũ: quod poſtea amiſit. Et alii duo ſunt alexãdriæ ad portum ĩ Cæſaris templo: quos excidit Meſphees rex quadragenũ binũ cubitorum. Super oĩa acceſſit difficultas mari romam deuehendi: ſpectatis admodũ nauibus. Diuus Auguſtus prioreȝ aduexerat miraculi grã: puteoliſq; naualibꝰ ꝑpetuis dicauerat. Sȝ ĩcẽdio cõſumptꝰ ẽ. Diuus Claudius aliquot per annos aſſeruatã eam quã Caius Cæſar importauetat: oĩbus quæ unq̃ in mari uiſa ſunt: mirabiliorẽ turribus puteolis ex puluere exædificatis perductam oſtiam portus gratia merſit: alia ex hoc cura nauiũ quæ tyberi ſubuehebant. Quo experimento palã fuit: nõ minus aquarum huic amni eſſe quã nilo. Is autem obeliſcus quem Diuus Auguſtus in circo magno conſtituit: exciſus a rege Semneſerteo: quo regnãte Pythagoras in ægypto fuit: centum uiginti quinq; pedum eſt: & dodrantis: præter baſim eiuſdem lapidis. Is uero qui ẽ in campo martio nouem pedum minor eſt a Seſoſtride. Inſcriptam ambo regum interpretationem ægyptiorum opere & philoſophiæ continent. — uel maturius; uel trigita; uel quem thebis eſſe dixi; uel focis; uel ſeſtalis; uel ſex in monte

De illo qui eſt in campo martio pro gnomone. CA. X.

EI qui eſt in campo Diuus Auguſtus addidit mirabilẽ uſum ad deprehẽdas ſolis umbras: dierũq; ac noctium magnitudines: ſtrato lapide ad obeliſci magnitudineȝ: cui par fieret umbra romæ cõfecto die ſexta hora paulatiq; ꝑ regulas quæ ſunt ex ære incluſæ ſingulis diebus decreſceret: ac rurſus augeſceret: digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in ſemetipſam alia atq; alia incremata iaculantem apice: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierum obſeruatio triginta iam fere annis non congruit: ſiue ſolis ipſius diſſono curſu & cæli aliqua ratione mutato: ſiue uniuerſa tellure aliquid a cẽtro ſuo dimota: ut dephendi & in aliis locis accipio: ſiue urbis tremoribus ibi tantũ gnomone ĩtorto: ſiue inundationibus tyberis ſedimento molis facto. q̃q̃ ad altitudinem impoſitæ rei in terram quoque dicantur ĩ acta fundamenta. — uel moli

De tertio obeliſco romæ in uaticano. CA. XI.

TErtius eſt in uaticano Caii & Neronis principum circo: ex oĩbꝰ unꝰ omnio fractus in molitudine eius: quẽ fecerat Seſoſtridis filius Nuncoreus. Eiuſdẽ remanet & alius centũ cubitorum quem poſt cæcitatem uiſu reddito ex oraculo ſoli ſacrauit. — uel immitatione

De pyramidibus ægyptiis: & ſphinge. CA. XII.

Icantur obiter & pyramides & in eadem ægypto regũ pecuniæ ocioſa:ac ſtulta oſtẽ
tatio.Quippe cũ faciẽdi eas cã a pleriſq; tradat:ne pecũiaꝫ ſucceſſoribꝰ aut æmulis
inſidiantibus præberent:aut ne plebs eſſet ocioſa.Multa circa hoc uanitas illoꝝ ho
uel urbe minũ fuit:ueſtigiaq; cõpluriuꝫ ĩchoataꝝ extant. Vna eſt in Arſionite nomo:duæ in
mẽphi non ꝑcul a labyrintho:de quo & ipõ dicemus.Totidẽ ubi fuit meridis lacus:hoc ẽ foſſa
grandis.Sed ægyptus inter mira ac memoranda narrat horam cacumina extrema: quæ emine
re dicunt.Reliquæ tres:quæ orbẽ terraꝝ impleuere fama:ſane cõſpicuæ undiq; annauiganti
bus:ſitæ ſunt in parte africæ monte ſaxeo ſteriliq; inter memphin oppidũ:& quod appellari di
ximus delta a nilo minus quattuor millibus paſſuuꝫ:a memphi ſeptem.d.paſſ.a uico appoſito
quẽ uocãt buſirin.In quo ſũt aſſueti ſcandere illas.Ante has eſt ſphinx:uel magis mirãda:q̃ ſil
ueſtria ſunt accolẽtiũ.Amaſin regẽ putant in ea conditũ:& uolunt inuectã uideri.Eſt aũt ſaxo
naturali elaborata:& lubrica.Capitis monſtri ambitus per frontẽ cẽtũ duos pedes colligit:lõ
gitudo pedũ cẽtũ q̃dragitatriũ ẽ:altitudo a uentre ad ſũmũ apicẽ in capite ſexagintaduũ.Sed
pyramis ampliſſima ex arabicis lapidicinis cõſtat.Trecẽta ſexaginta hoĩum millia annis.xx.eã
conſtruxiſſe ꝓdunt.Tres uero factæ annis ſeptuagintaocto & menſibus quattuor.Nempe qui
de iis ſcripſerunt:ſunt Herodotus:Euhemerus:Duris ſamius:Ariſtagoras: Dionyſius: Artemi
dorus: Alexãder Polyhiſtor:Butarides:Antiſthenes: Demetrius: Demoteles Appion. Inter oẽs
uero eos non conſtat a quibus factæ ſint iuſtiſſimo caſu oblitteratis tãtæ uanitatis auctoribꝰ.
Aliqui ex iis ꝓdiderũt in rhaphanos & alliũ:ac cepas:mille octĩgẽta talẽta erogata.Ampliſſima
octo iugera optinet ſoli quattuor anguloꝝ paribus interuallis per octingentos octogintatres
uel.xv. pedes ſinguloꝝ lateꝝ altitudo:a cacumine pedes.xxv.alterius interualla ſingula per quattuor
angulos pares.dcc.trigintaſeptẽ cõprehendunt.Tertia minor prædictis: ſed multo ſpectatior
æthiopicis lapidibus cõſurgit.ccc.ſexagĩtatribus pedibus inter angulos.Veſtigia ædificationũ
nulla extant.Arena late pura circũ lentis ſimilitudine:qualis in maiori parte africæ. Quæſtio
num ſũma ẽ quanã ratione in tantã altitudinẽ ſubuecta ſint cemẽta.Alii.n.nitro ac ſale adag
geratis concreſcente opere.at peracto fluminis irrigatiõe dilutis.Alii lateribus e luto factis in
priuatas domos diſtributis.Nilium.n.non putãt rigare potuiſſe multo humiliorẽ. In pyramide
maxima eſt intus puteus octogintaſex cubitoꝝ:flumen illo admiſſum arbitrant. Menſuraꝫ al
titudinis eaꝝ: oĩumq; ſimilium deprehendere inuenit Tales mileſius umbram metiendo:qua
hora par eſſe corpori ſolet.Hæc ſunt pyramidum miracula.Supremumq; illud: ne quis regum
opes miretur:minimam extitiſſe laudatiſſimã a Rhodope meretricula factam: æſopi fabularũ
philoſophi cõſerua quondã & cõtubernalis hæc fuit:maiore miraculo tantas opes meretricio
eſſe conquiſitas quæſtu. Magnificat & alia turris a rege facta in inſula pharo portũ optinente
alexandriæ:quã cõſtitiſſe.d.ccc.talentis tradũt:magno animo ne q̃d omittamus Ptolemæi re
gis: ꝙ in ea permiſerit Soſtrati caſſidis architecti ſtructuræ ipſius nomẽ inſcribi.Vſus eius no
cturno nautarũ curſui ignes oſtendere ad ꝓnuntianda uada portuſq; introitũ. Sicut iam tales
uel i conti compluribus locis flagrant:ut potneoſicæ ac rauennæ ad uitandũ periculũ etiã in corriuatiõe.
nuatione Flagrant cũ eo ſita ea craſſienne.Periculum in corriuatione igniũ ſydus exiſtimet: quoniam e
uel ne cõti longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Hic idem architectus primus oĩum penſilẽ ambu
nuatione lationem gnidi feciſſe traditur.

De labyrinthis ægyptio:lemnio:italico. CA. XIII.

Icamus & labyrinthos:uel portentoſiſſimũ humani ingenii opus.Sed nõ ut exiſtiari
poſſit falſum.Durat etiã nunc in ægypto in heracleopolite nomo: q primus factus
eſt ante annos(ut tradunt)tria millia ſexcentos a Peteſuco rege:ſiue Tithoe. Quãq̃
Herodotus totũ opus regum eſſe dicat:nouiſſimeq; Pſammetichi.Cauſam faciendi
uarie interpretantur.Demoteles regiam Motherudis fuiſſe.Lycias ſepulchruꝫ Meridis.Plures
ſoli ſacrum id extructum:quod maxime creditur.Hinc utique ſumpſiſſe Dædalum exemplar
eius labyrinthi quem fecit in creta:non eſt dubium:ſed centeſimam tantũ portionem eius imi
tatum:quæ itinerum ambages:occurſuſq; :ac recurſus inexplicabiles continet. Non ut in pa
ul'uidemꝰ uimentis puerorũue ludicris campeſtribus uidemus breui lacinia millia paſſuũ plura ambula
millia paſſ. tionis cõtinentẽ:ſed crebris foribus inditis ad fallendos occurſus: redeũdũq; in errores eoſdẽ.
Secundus hic fuit ab ægyptio labyrinthus.Tertius in lemno.Quartus in italia.Oẽs lapide po
lito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidẽ in ĩtroitu lapideis e paro colũnis. Reliquæ
erant ſyenitæ:molibus cõpoſitis quas diſſoluere:ne ſæcula quidẽ poſſint adiuuantibus Hera

cleopolitis:qui id opus inuisum mire infestauere. Positionem operis eius: singulasq; partes enarrare non est:cũ sit in regiões diuisum atq; in præfecturas:quas uocant nomos:sexdecim nominibus eo℞ totidem uastis domibus attributis. Præterea tẽpla oĩum ægypti deorum cõtinet: superq; Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sunt pyramides cõplures quadragena℞ ulnarum senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniũt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa:porticusq; ascẽdunt nonagenis gradibus oẽs. Intus columnæ de porphyrite lapide:deo℞ simulacra:regum statuæ:monstrifice effigies. Quarundam autem domo℞ talis est situs:ut adaperientibus fores tonitruũ intus terribile existat. Maiore aũt in parte transitus est per tenebras:aliæq; rursus extra murum labyrĩthi ædificiorum moles pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante alexandrũ magnũ annis quigentis. Id quoq; tradit fuisse trabibus spinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis assurgerẽt. De ægyptio & cretico labyrĩthis satis dictum est. Lemnius similis illis colũnis tantum cẽtum q̃nquaginta memorabilior fuit:quarum in officina turbines ita librati pependerunt:ut puero circũagente tornarent. Architecti illũ fecere Zmilus & Rholus & Theodorus ĩdigẽa. Extátq; adhuc reliq̃æ eius: cũ cretici italiciq; nulla uestigia extent. Náq; & italicũ dici cõuenit:quẽ fecit sibi porsenna rex ethruriæ sepulchri causa:simul ut & externo℞ regum uanitas quoq; ab italis superaret. Sȝ cũ excedat oĩa fabulositas:utemur ipsius. M. Varronis in expositiõe eius uerbis. Sepultus est inq̃t sub urbe clusio:in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato. Singula latera pedum lata tricenum:alta q̃nquagenum. Inq; basi quadrata intus labyrinthũ inextricabilẽ: Quo si quis improperet sine glomere lini:exitũ innenire nequeat. Supra id quadratũ pyramides stant q̃nq;. Quattuor in angulis:& in medio una. In imo latæ pedũ septuagenũquinũ:altæ centum quinquagenũ:ita fastigiatæ:ut in summo orbis æneus & Pegasus unus oĩbus sit impositus: ex quo pendeant excepta cathenis tintinabula:quæ uento agitata longe sonitus referant: ut dodonæ olim factum. Supra quem orbẽ quattuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenum. Supra quas uno solo quinq; pyramides:qua℞ altitudinem Varroneȝ puduit adiicere. Fabulæ ethruscæ tradunt eandem fuisse:quam totius operis:adeo uesana dementia quæsisse gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigasse regni uires:ut tamẽ laus maior artificis eẽt.

De pensili horto & oppido:& templo Dianæ ephesiæ. CA. XIIII.

Leguntur & pensiles hortos:immo uero totũ oppidum fecisse ægyptiæ thebæ: exercitus armatos subito educere solitis regibus nullo oppidano℞ sentiente. Etiãnum hoc minus mirum:quã ꝙ flumine mediũ oppidũ interfluente:quæ si fuissent:nõ dubium est dicturum Homerum fuisse:cum centum portas ibi prædicaret. Græcæ magnificẽtiæ uera ammiratio extat templum ephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere:ne terræmotus sentiret:aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamẽta tãtæ molis locarent:ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lanæ Vniuerso templo longitudo est quadringẽto℞ uigintiq̃nq; pedũ:latitudo ducentorum uiginti. Columnæ centum uigintiseptem a singulis regibus factæ:sexagĩta peduȝ altitudine. Ex iis triginta sex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Ctesiphon architectus. Summa miracula:epystilia tantæ molis atolli potuisse. Id consecutus est ille perõibus arena plenis molli puluino super capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totuȝ in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limine ipso: quod foribus ĩponebat. Etenim ea maxia moles fuit:nec sedit. In cubili aĩo ãxio artifici mortis destinatiõe sup̃ma. Tradũtq; in ea cogitatione fessum nocturno tẽpore inquiete uidisse præsentem deaȝ:cui templum fiebat: hortantem ut uiueret:se cõposuisse lapideȝ: atq; ita postero die apparuit:pondereq; ipso correctus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar optinent:nihil ad specimẽ naturæ pertinentia.

uel cliuo

De delubro Cyzici:& lapide fugitiuo:& de echo septies resonãte:& ædificio sine clauo:& mirabilia ædificiorum tomæ. CA. XV.

Durat & Cyzici delubrum:in quo filum aureuȝ comissuris oĩbus politi lapidis subiecit artifex eburneũ Iouem dicaturus intus coronante euȝ marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturæ tenuissimis capillamẽtis:leniq; afflatu simulacra refouẽte: p̃ter ingeniũ artificis ipsa materia q̃uis occulta in p̃cio operis intelligit. Eodẽ in oppido est lapis fugitiuus appellatus. Argonautæ eo pro anchora usi ibi reliquerãt. Hũc e prytaneo(ita

uocatur locus)sæpe ꝓfugum fixere plumbo.Eadé in urbe iuxa portam quæ thracia uocať tur res.vii.acceptas uoces numerosiore repercussu multiplicant.Noméq; huic miraculo echo est a græcis datũ. Et hoc quidé natura locoꝝ euenit.Et plerũq; cõualliũ:ibi casu accidit.Olympiæ auté arte mirabili modo in porticu quã oppidani heptaphonon appellant:quoniá septies eadé uox redditur.Cyzici & buleuterion uocant ædificiũ amplũ sine ferreo clauo ita disposita cõtignatione:ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur.Quod ité romæ in ponte subicio religiosũ est:postea q̃ Coclite Horatio defendente ægre reuulsus est.Verũ & ad urbis nostræ miracula transire conuenit:nõgentorũq; annoꝝ dociles scrutari uiros:& sic quoq; terraꝝ orbem uictũ ostendere:quod accidisse totiens pene:quot referrenť miracula: apparebit. Vniuersitate uero aceruata & in quendá unũ cumulum coniecta non alia magnitudo exurget:q̃ si mundus alius quidá in uno loco narreť.Nam ut cyrcũ maximũ a Cæsare dictatore extructũ lõgitudie stadioꝝ trium:latitudine unius:sed cum ædificiis iugeꝝ quaternum ad sedem ducentoꝝ.lx. millium inter magna opera dicamus.Nõne inter magnifica basilicá Pauli colũnis e phrygibus mirabilé:forũq; diui Augusti:templum Pacis diui Vespasiani imperatoris Augusti: pulcherrima opeꝝ q̃ unq̃?Pantheon Ioui ultori ab agrippa factũ;cũ theatꝝ ante texerit romæ Valerius ostiensis architectus ludis Libonis?Pyramidas regum miramur opera:cũ solum tantũ foro extruendo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidem impensæ mouent captis auaritia animis'.P. Clodius quem Milo occidit: sestertiis .c.xlvii. millibus domo empta habitauerit.Quod equidem non secus ac regum insaniam miror:itaq; & ipsum Milonem sestertia septingenta millia æris alieni debuisse inter ꝓdigia animi humani duco.Sed tunc senes aggeris uastum spatium & substructiones insanas captiosi mirabanť.Præterea cloacas opeꝝ omnium dictu maximum:suffossis montibus:atq; ut pauloante rettulimus: urbe pensili: subterq; nauigata.Id.M.agrippa fecit in ædilitate post consulatũ p meatus corriuatis septem amnibus cursu præcipiti torrentium modo rapere:atq; auferre omnia coactis.Insuper mole imbriuȝ cõcitati uada ac littora quatiũt. Aliquando tyberis retro infusi recipiunt fluctus.Pugnátq; diuersi aquaꝝ impetus intus:& tamen obnixa firmitas resistit.Trahuntur moles internæ tãtæ nõ succumbentibus causis operis.Pulsant ruinæ sponte p̃cipites:aut impactæ incendiis.Quatitur solum terræmotibus.Durant tamen a Tarqno prisco annis octingẽtis ꝓpe inexpugnabiles. Nõ ommittendo memorabili exemplo uel eo magis:quoniá celeberrimis reꝝ cõditoribus omissuȝ est.Cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret:essetq; labor incertum longior an periculosior:passim conscita nece quiritibus tedium fugientibius. Nouum & inexcogitatũ ante posteaque remedium inuenit ille rex:ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora spectáda ciuibus:simul & feris uolucribusque laceranda.Quamobrem pudor romani nominis proprius qui sæpe res perditas seruauit in prœliis: tunc quoque subuenit. Sed illo tempore imposuit iam erubescens: cum puderet uiuos tanquam puditurum esset extinctos. Amplitudinem cauis eam fecisse 'proditur ut uehem fœni large onustam transmitteret. Parua sunt cuncta quæ diximus: & omnia uni comparanda miraculo:antequam noua attingam.M. Lepido.Q..Catulo cõss.ut cõstat inter diligentissimos auctores domus pulchrior nõ fuit romæ: q̃ Lepidi ipsius.At Hercule intra annos.xxxv.eadem centesimum locuȝ non optinuit.Cõputet in hac æstimatione qui uolet:marmorũ molem:opera pictoꝝ:impendia regalia.Et cũ pulcherrima laudatissimaq; certantes centum domos:posteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hũc dié uictas.Profecto incendia puniunt luxũ:nec tñ effici potest: ut mores aliquid ipso homine mortalius esse intelligát.Sed eas omnes duæ domus uicerunt.Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum:Caii & Neronis.Et huius q̃dem ne quid deesset aurea.Nimiꝝ sic habitarunt illi qui hoc imperiũ fecere:tantas ad uincendas gentes triumphosq; referendos ab aratro aut foco exeuntes:quoꝝ agri quoq; minorem modum obtinuere quam cellaria istorum. Subit uero cogitatio quota portio harum fuerint areæ illæ:quas inuictis imperatoribus decernebant publice ad exædificandas domos.Summusq; illaꝝ honos erat:sicut in.L. Valerio Publicola:q̃ primus consul fuit cũ.L.Bruto post tot merita:& fratre eius qui bis in eodem magistratu sabinos deuicerat:adiici decreto:ut domus eoꝝ fores extra aperirenť: & ianua ĩ publicũ reiiceret. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoq; domos.Non patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui.Docebimusq; ẽt insaniaȝ eoꝝ uictam priuatis operibus.M.Scauri:cuius nescio an ædilitas maxime prostrauerit mores ciuiles:maiusq; sit Syllæ malũ tanta priuigni potentia:q̃ proscriptio tot millium.Hic fecit in ædilitate sua opus ma

uel capitolii
ul' capitosi
uel tamen
uel sex hominum
uel q̃ prius
uel nauem

ximum omnium:quæ unq̄ fuere humana manu facta:non temporaria mora: uerūetiam æternitatis destinatione. Theatrū hoc fuit.Scæna ei triplex altitudine.ccclx.columnarū i ea ciuitate quæ sex hymetias non tulerat sine probro ciuis amplissimi.Iā pars scænæ e marmore fuit.Media e uitro inaudito etiam postea genere luxuriæ.Sūmæ tabulis inauratis colūnæ ut diximus. imæ duodequadragenū pedū.Signa ærea inter colūnas ut indicauimus:fuerunt tria millia numero.Cauea ipsa cœpit hominum.lxxx.millia cum Pompei amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoque maiore populo sufficiat large.xl. millia sedente. Sed & reliquus apparatus tantus: attalica ueste: tabulis pictis:cæteraque cura fuit:ut in tusculanā uillam reportatis quæ superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uilla ab iratis seruis concremarent̄ ad sestertia. M.Aufert animū & a destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis:aliāq; cōnecti maiorem insaniam E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cū opibus apparatuq; non posset superare Scaurū. Vnde enim illi uictricus Sylla?& Metella mater,pscriptionū sectrix? Vnde.M.Scaurus pater totiēs princeps ciuitatis:& marianis sodalitiis rapinarū,puincialium sinus?cum iam ne ipse quidem comparari sibi posset. Quando hoc certe incendii illius pmiū habuit cōuectis ex orbe terrarum rebus:ut nemo postea par esset insaniæ illi.Ingenio ergo suo utendum erat:Curioni eiq; aliud excogitandū fuit. Operepcium est scire quid inuenerit:& gaudere moribus nostris:ac nostro mō nos uocare maiores. Theatra duo iuxta fecit amplissima e ligno cardinum singulorū uersatili suspensa libramento:in quibus utrisq; ante meridiano ludorū spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scænæ:& repente circūactis ut constiterant.Postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphiteatrum:& gladiatorū spectacula edebat: ipsum magis auctoratum populum Roma.circūferens.Quid.n.miret̄ quisq; in hoc primum? inuentorē?an inuentum? artificē?an auctorem?ausum aliquē hoc excogitare?an suscipe pere? an iubere?Super oīa erit populi furor sedere ausi tam infida instabiliq; sede.En hic est ille terrarum uictor:& totius dominator orbis:qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret: & quosdam in numero deorum immortalium generis humani portio in machina pendens:& ad periculū suū plaudens.Quæ uilitas animarū ista?aut quæ quærela de cannis?aut quantū mali potuit accidere?Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortalium dolor est.Ecce Po.ro.uniuersus uelut duobus nauigiis īpositus binis cardinibus sustinetur:& seipsū depugnantem spectat:periturus momento aliquo luxatis machinis:& per hoc quæritur in tribunitiis concionibus gratia:ut pensiles tribus faceret.Qualia hic in rostris? Quid non ausurus apud eos quibus hoc persuaserit. Vera nanque confitentibus Popu.Roma. funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuersus.Variauit hanc magnificentiam suā fessis turbatisq; cardinibus: & āphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabꝰ p mediū scænis athlætas edidit:raptisq; e contrario repente pulpitis eodē die uictores e gladiatoribus suis,pduxit. Nec fuit rex Curio aut gentiū imperator non opibus insignis:uti qui nihil in censu habuerit:præter discordiam principū.Sed dicant̄ uera æstimatione inuicta miracula:quæ.Q .Martius rex fecit.Is iussus a senatu aquarū appiæ & anienis tegula ductus reficere:nouam a nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tp̄s adduxit.Agrippa uero in ædilitate sua:adiecta uirginea aqua:cæterisq; corriuatis atq; emendatis lacus.dcc.fecit.Præterea fontes.cv.castella.cxxx.cōplura etiā cultu magnifica & operibus.Is signa.ccc.ærea aut marmorea imposuit: & colūnas ex marmore quadringentas: eaque omnia annuo: patio:adiecitq; ipse i ædilitatis suæ commemoratione & ludos unde sexaginta diebus factos:& gratuita pbuit balnea centū lxx.quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerū.Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimum impendium operis inchoati a Caio Cæsare:& peracti a Claudio Quippe a lapide.xl. ad eam excelsitatem: ut in omnes urbis montes leuarent̄:influxere curtius atque cæruleus fontes. Erogata in id opus sestertia quingenta.lv.millia.Quod si quis diligentius æstimauerit aquarū abundantiam in publico balneis piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioq; ad uenientis extructos arcus: montes perfossos:conualles æquatas:fatebitur nihil magis mirādū fuisse in toto orbe terrarū.Eiusdem Claudii inter maximam equidem ac memoranda dixerī: quanuis destitutum successoris odio montem perfossum ad lacum fucinum emittendum:inenarrabili ,pfecto impendio:& operariorū multitudine per tot annos:cum aut corriuatio aqnarum: qua terrenus mons erat egereretur in uertice machinis: aut silex cæderetur. Omniaque intus in tenebris fierent:quæ neq; concipi animo nisi ab iis qui uidere: neq; humano sermone

uel contra starent

uel & q̄daꝫ munere

ul'athlæta sedit

enarrari possunt. Nam portus hostiensis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a lucrino molibus seclusum. Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabiaus naturæ rerum peritissimus. Exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montiū ulcera. Quæ si uera sunt: spes est: nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus: & medicinis. CA. XVI.

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidē insignes naturas: quis dubitet ī primis magnetem occurrere? Quid .n. mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? dederat uocē saxis: ut diximus: respondentē homini: imo uero & obloquentē. quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tributi illi. Quid ferri duricia pugnatius? Sed cedit: & patitur mores: trahitur namque a magnete lapide. Domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atque ut propius uenit: assistit: teneturque: & cōplexu hæret. Sideritin ob hoc alio noīe appellant: quidam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore: ut auctor est Nicander in india repertus. Nanque & passim inuenitur: ut in hispania quoque inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus: cū armenta pasceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat. æthiopicum: & magnesiacū e macedonia ei contermina Boebeida lacum petentibus dextra. Tertium in echio boœtiæ. Quartum circa alexandriam troadem. Quintū ī magnesia asiæ. Differentia prima mas sit an fœmina. Proxima ī colore. Nam qui ī macedonia & magnesia reperiuntur: rufi nigrique sunt. Boœtius uero rufi coloris plus habet quam nigri. Is qui ī troade inuenitur: niger est & fœminei sexus: ideoque sine uiribus. Deterrimus autē in magnesia asiæ candidus: neque attrahens ferrum similisque pumici. Compertū tanto meliores esse quanto sunt magis cærulei: æthiopicis laus summa datur: pondusque argēto rependitur. Inuenitur hic ī æthiopia zimiri: ita uocatur regio arenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris: sanguinemque reddens si teratur: Sed & crocum. In attrahendo ferrum non eadē quæ magneti hæmatite natura. Aethiopici argumentū est: quod magnetem quoque aliū ad se trahit. Omnes autē ii oculorum medicamentis prosunt ad suam quisque portionē. Maximeque epiphoras sistunt. Sanāt & adusta cremati tritique. Alius rursus in eadē æthiopia non procul mons gignit lapidē theamedem: qui ferrum omne abigit: respuitque. De utraque natura eius sæpius diximus.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita: & de his qui diu seruant: & de Assio lapide: & medicinis eius. CA. XVII.

L Apidem e scyro insula integrum fluctuare tradunt: eundē cōminutum mergi. In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum cōdita ī eo absumi constat intra .xl. diem: exceptis dentibus. Mutianus specula quoque & strigiles & uestes & calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor ē. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriente: quæ uiuentibus quoque adalligata: erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus nec absumendis chernites ebori simillimus: in quo Darium conditū ferūt. Parioque similis candore & duritia: minus tamen ponderosus qui porus uocatur. Theophrastus auctor est & trāslucidos lapides in ægypto inueniri: quos ophitæ similes ait: quod fortassis tūc fuerit: quoniam & ii desinunt & noui reperiuntur. Assius gustu salsus podagras lenit pedibus in uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis sanantur: cū in metallis omnibus crura uitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur: farina ex eo mollis ad quædam perinde efficax. Est autem similis pumici rufo. Ammixtus æri cyprio mammarum uitia emendat. Pici autem resinæue strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu. Cum melle uetera ulcera ad cicatricem perducit. Excrescentia erodit. Et ad bestiarū morsus utilis. Repugnātia curationi ac suppurata siccat. Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomento.

De ebore fossili: & lapidibus osseis: & palmatis: & aliorū generibus. CA. XVIII.

I Dem Theophrastus & mutianus esse aliquos lapides: qui pariant: credunt. Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inuenirique lapides osseos. Palmati circa mundam in hispania: ubi Cæsar dictator Pompeium uicit: reperiuntur: idque quotiens fregeris. Sunt & nigri: quorum auctoritas uenit in marmora: sicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores esse tradit: quam in italia. E diuerso albos coranos duriores: quā parios. Idem lunensem silicem serra secari. At thusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo ēt lucere. Idem molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & spōte motas inuenimus in prodigiis. Nusquam aūt hic utilior

q̃ in italia gignit̃:lapisq̃ nõ saxum est.In quibusdam uero ꝓuinciis omnino nõ inuenit̃. Sunt quidã in eo genere molliores:qui & cote leiugant̃:ut ꝓcul ĩtuẽtibus ophitæ uideri possint.Neq̃ est alius firmior:qñ & lapidis natura ut lignum similiter imbres solesq̃ aut hyemes nõ patitur.In aliis atq̃ aliis generibus.Sunt qui & lunam nõ tollerent:& qui uetustate rubiginem trahant:coloréue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite:& medicinis eius:& ostracite:de amantho lapide: & medicinis eius:de militino lapide & uiribus eius:de gagate lapide & medicinis eius:de spõgiæ: & phrygio lapide & natura eius. CA. XIX.

Orallium lapidem quidam pyriten uocant: quoniam sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiãnum pyrites similitudine æris.In cypro eum reperiri uolunt:& in metallis quæ sunt circa acamaniam:unum argenteo colore:alterum aureo.Coquunt̃ uariæ. Ab aliis iterum tertioq̃ in melle:donec consumat̃ liquor.Ab aliis pruna prius: deinmelle:& postea lauant̃ ut æs.Vsusq̃ eorum in medicina excalfacere:siccare discutere: humoré extenuare:& duritias nimias mollire.Vtunt̃ & crudis tussisq̃:ad strumas atq̃ furunculos.Pyritarum etiãnum aliqui genus unũ faciunt plurimũ habens ignis:quos uiuos appellamus: & põderosissimi sunt.Hi exploratoribus castroꝝ maxime necessarii:qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edunt:quæ exceptæ sulphure aut fungis aridis:uel foliis: dicto celerius igneꝫ trahunt.Ostracitæ similitudinem testæ habent.Vsus eoꝝ pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt:& illiti cũ melle ulcera doloresq̃ mãmaꝝ sanant.Amiantus alumini similis nihil igni deperdit.Hic ueneficiis resistit omnibus:priuatim magorum.Gæoden ex argumento appellant:quoniã amplexus est terrã:oculoꝝ medicamentis utilissimus. Item mãmaruꝫ & testium uitiis.Melitites lapis succũ remittit dulcé:mellitũq̃ tusus.Et ceræ mixtus eruptiõibus pituitæ maculisq̃ corporis medet̃:& fauciũ exulcerationi.Epinyctidas tollit:& uuluarum dolores ĩpositus uelleri.Gagates lapis nomé loci & amnis habet gagis lyciæ.Aiunt & in leucola expelli mari:atq̃ infra duodecim stadia colligi.Niger est:planus:pumicosus: nõ multũ a ligno differens: leuis:fragilis:odore si terat̃ grauis.Fictilia ex eo inscripta nõ delentur. Cũ urit̃: odorem sulphureũ reddit. Mirũq̃ accendit̃ aqua:oleo restinguit̃.Fugat serpentes recreatque uuluæ strangulationes.Deprehendit sonticũ morbũ & uirginitatem suffitus.Item ex uino decoctus:dẽtibus medet̃. Strumisq̃ ceræ permixtus.Hoc dicunt̃ uti magi in ea quã uocãt axinomantiã.Id peruri negãt:si euentuꝝ sit:quod aliquis optet.Spongiæ lapides inueniunt̃ in spongiis:& sunt natiui.Quidã eos cysteolithos uocãt:qm̃ uesicæ medent̃. Calculos rumpunt in uino poti.Phrygius lapis gentis nomen habet.Est autem gleba pumicosa. Vritur ante uino perfusus:flaturq̃ follibus:donec ruffescat:ac rursus dulci uino restinguit̃:& hoc trinis uicibus: tigendis uestibus tm̃ utilis.

De hæmatite & quinq̃ generibus eius: & schisto. CA. XX.

Chistos & hæmatites cognationem habent.Hæmatites inuenit̃ in metallis. Vstus minii colorem imitat̃. Vritur ut phrygius:sed nõ restinguit̃ uino. Adulterat̃ schisto.Hæmatiten discernũt uenæ rubentes:& friabilis est natura.Oculis cruore suffusis mire conuenit.sistit profluuium mulieꝝ potus.Bibunt eũ & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax.Bibitur & in uino contra serpentiuꝫ ictus.Infirmior ad omnia hæc eadem est:quem schiston appellant. Sed in iis cõmodior croco similis:peculiarius splendet.Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidentesque oculos præclare cohibet.Hæc est sententia eorum qui nuperrime scripsere.Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq̃ genera hæmatitarum tradit præter magneté principatũ dat ex iis æthiopico:oculoꝝ medicamentis utilissimo.Ex iis quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alterum atrodamanta dicit uocari:colore nigro põdere ac duritia insignem:& inde nomé traxisse:præcipueq̃ in africa reptum.Trahere aũt in se argentum:æs:ferrum.Experimentũ eius est se in cote ex lapide bisanite. Reddere enim succũ sanguineũ: & esse ad iocineris uitia ꝓcipui remedii.Tertium genus arabici facit:simili duricia: uix reddentis succum ad coté aquariã aliquãdo croco similem.Quarti generis elatiten uocari q̃diu crudus sit:coctũ uero militem:utilé ambustis. Ad oĩa utiliorem rubrica.Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum aũt hæmatitas omnes tritos in oleo triũ drachmaꝝ põdere a ieiunis sumẽdos:ad uitia sanguinis.Idem auctor schistõ alterius generis q̃ hæmatiten tradit:qué uocant Anthracitin. Nasci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrũ co-

uel andro-damanta uel coloré u'' Eius in totum uis oẽs strũas sanare tritus ĩ oleo: & a ieiunis bibitus sanat uitia sanguinis

lorem:ab altera parte croci.Ipſum utilem eſſe oculorum medicamentis.

De quattuor generibus aetitis:& calamo:& ſamio:& arabo:& pumicibus. CA. XXI.

Etites lapis etiam argumento nois magnam famā habet.Reperiť in nidis aquilaꝝ: ſicuti in decimo uolumine diximus.Aiunt binos inueniri:maré & fœminā.Nec ſine iis parere quas diximus aquilas:& ideo binos tm̄.Genera eorum quattuor.In africa naſcentem puſillum & mollem intra ſe ac uelut in aluo habētem argillā ſuaué:cādidam.Ipſum friabilem quem fœminei ſexus putant.Marem aūt qui in arabia naſciť: duꝝ gallæ ſimilem:aut ſubrutilū in aluo habentem durum lapidem.Tertius in cypro inueniť: colore illis in africa naſcentibus ſimilis:amplior tm̄ atque dilatatus. Cæteris enim globoſa facies.Habet in aluo arenam iucūdam & lapillos.Ipſe tam mollis ut etiam digitis fricef.Quarti generis Taphiuſius appellaf:naſcens iuxta leucadem:in taphiuſa:qui locus eſt dextra nauigātibus ex hac ad leucadē.Inueniť in fluminibus candidus & rotūdus. Huic eſt in aluo lapis:qui uocatur callimus:nec quicq̄ tenerius. Aetitæ oēs grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis ſacrificati uteri aīalium continēt partus:non niſi ꝑturiant: remouēdi:alioqn uuluæ

ul' excidūt excidium.Sed niſi ꝑturientibus auferanť:oīno nō pariunt.Eſt & lapis ſamius in eadē īſula:ubi terrā laudauimus:poliendo auro utilis.Vtilis & in medicina oculoꝝ ulceribus cū lacte quo ſupra dictū eſt modo cōtra ueteres lachrymationes.Prodeſt & contra uitia ſtomachi potus. Vertigines ſedat.Menteſq; cōmotas reſtituit.Quidā & ī orbis comitialibus utiliter dari putāt. Et ad urinæ difficultates: acopis etiā miſceť.Probaf grauitate & candore.Vuluas & partus contineri adalligato eo tradunt.Arabius lapis ebori ſimilis:dentifriciis accōmodaf crematus.Priuatim hemorrhoidas ſanat cum lanugine linteorum:linteolis īſup impoſitis.Non ꝑtermittenda eſt & pumicū natura:ſiquidem ita appellanť quidam lapides eroſi amne:in ædificiis muſea uocant dependentia ad imaginem ſpecus arte reddendā.Sed & ii pumices q ſunt ī uſu corpoꝝ leuigādoꝝ fœminis iā quidē & uiris atq; ut ait Catullus libris:laudatiſſimi ſunt ī melo ſcyro & æoliis inſulis.Probatio in candore & in minimo pondere:& ut q̄ maxime ſpongioſi aridique ſint: ac teri faciles:nec arenoſi in fricando.Vis eorum in medicina:extenuare:ſiccare.In uſtrina ter ſiccantur:ita ut torreanť carbone puro:ac totiens uino reſtinguantur albo. Lauantur deinde ut cadmia:& ſiccati conduntur q̄ minimum uliginoſo loco. Vſus farinæ eius oculorū maxime medicamentis.Vlcera purgat eoꝝ leuiter:expletq; cicatrices:& emandat.Quidam tertia uſtione refrigeratos potiuſquam reſtinctos terere malunt ex uino.Addunť etiam ad malagmata capitum uerendorūq; ulceribus.Vtiliſſima fiunt ex iis dentifricia.Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine bibendi præſumere farinā eius:ſed niſi imenſo potu impleantur: periclitari.Tantāq; refrigerandi naturam eſſe:ut muſta feruere deſinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium:& mollibus lapidibus: & ſpeculari lapide: & ſilicibus:& phengite:& cotibus:& reliquis ad ſtruturam lapidibus igni:& tempeſtatibus reſiſtentibus. CA. XXII.

Vctoribus curæ fuere lapides mortariorum quoq; nec medicinalium tantum: aut ad pigmenta pertinentium.Etheſiumque lapidem in iis prætulere cæteris: mox & thebaicum:quem pyrrhopoecilon appellauimus. Aliqui pſaronium uocant. Tertiū ex calazio chryſiten.Medici autem & baſaniten.Hic enim lapis nihil ex ſeſe remittit.Ii autem lapides qui ſuccuꝫ reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtimantur. Ideoque æthipici maxime ad ea ꝓbantur.Tænarium uero lapidem & pœnicū & hæmatiten iis medicamentis prodeſſe tradunt:quæ ex croco componantur. Ex alio tænario qui niger eſt: & ex pario lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabaſtrite ægyptio:uel ex ophite albo.Eſt.n.hoc genus ophitis: ex quo uaſa & etiam cados faciunt.In ſyphno lapis eſt qui cauatur:tornaturq; in uaſa coquendis cibis utilia:uel ad eſculentoꝝ uſus. Quod in comēſi italiæ lapide accidere ſcimus:ſed in ſphno ſingulare ꝙ excalfactus oleo nigreſcit:dureſcitque.Natu

ul' trāſlatis ra molliſſimus tanta qualitatum differentia eſt.Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſunt exēpla.In belgica prouincia candidum lapidem ſerra qua lignum:faciliuſque etiam ſecant ad tegularum & imbricum uicem.Vel ſi libeat:ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati iidem ſectiles ſunt.Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: facilior e multo natura finditur in quaſlibet tenues cruſtas.Hiſpania hunc olim citerior tm̄ dabat:nec tota:ſed intra centū millia paſſuū circa ſegobricam urbem. Iam & cypros & cappadocia & Sicilia:& nuper inuentum africa.Poſtferendos omnes tamen Hiſpaniæ: & cappado

ciæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis: sed obscuris. Sunt & in bononiensi italiæ parte
breues maculosi complexu silicis alligati: quorum tamen appeat natura similis eis qui in hispa
nia puteis effodiunt̃ ꝓfunda altitudine. Necnõ & saxo iclusus sub terra inuenit̃: extrahiturq;:
aut exciditr̃. Sed maiori pte fossili natura absolutus segmenti modo nunquam adhuc quinq; uel fissili
pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumant crystalli modo glacia
ri. Et in lapidem concrescere manifesto appet: q; cum feræ decidere in puteos tales medullæ: uel forte
ex ossibus earum in eadem lapidis natura post unam hyemem figurant̃. Inuenit̃ & niger ali feræ
quando. Sed candido natura mira cum sit mollicia nota perpetiendi solis rigorisq;: nec sene ul' i ossibus
scit si modo iniuria absit: cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & uel appent
alium usum in ramentis quoque cyrcum maximum ludis cyrcensibus sternendi: ut sit in com figuratæ
mendatione candor. Nerone principe in cappadocia repertus est lapis duritia marmoris candi
dus atq; translucens: etiam qua pte fuluæ inciderant uenæ: ex argumento phengites appella
tus. Hoc construxerat ædem fortunæ: quam seiani appellatione dicebat: a Seruio rege sacratã
aurea domo complexus. Quare etiam foribus aptis interdiu claritas ibi diurna erat: haud alio
q̃ specularium modo: tanquam inclusa luce: nõ transmissa. In arabia quoq; esse lapidem uitri
modo translucidum: quo utunt̃ ꝓ specularibus: Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides trã
sisse conueniat: primumque cotes ferro acuendo. Multa earꝝ genera. Creticæ diu maximã lau
dam habuere. Scđam laconicæ ex taygeto mõte: utræq; oleo indigẽtes. Inter aq̃rias naxiæ laus
maxima fuit: mos armeniacæ: de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aq̃ arsinoe
ticæ. Reptæ sunt in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnõ & transalpes: quas pa
scernices uocãt. Quarta ratio est saliua hominis ꝓficientium. Quæ in tonstrinarꝝ officinis in
utilis est: fragili mollicia. Flamminitanæ ex hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Reli uel lamini
qua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate. Quædam tamen loca mo tanæ
rem illum habent: sicut carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur uento: & uerbera uel morta
tur imbri. Sed cura tuentur picando parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteque di litate q̃dã
ctum est: ad tecta eos pice ad uinum calce uti: quoniam sic musta condiunt. Alia molicia cir uel nõ aliũ
ca romam fidennati & albano. In liguria quoque umbria & uenetia albus lapis dentata serra uel friat̃
seccatur. Hi tractabiles in opere laborem quoque tot erant sub tecto duntaxat. Aspergine &
gelu pruinisq; rumpunt̃ in testas. Nec contra humores & auram maris robusti. Tyburtini ad
reliqua fortes: uapore dissiliunt. Nigri silices optimi quibusdam in locis & rubentes. Nõ nusq̃
uero & albi: sicut in tarquiniensi Anitianis lapidicinis circa lacum uolsiniensem. Et in statoniẽ
si sunt: quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta sculpti contra uetustatem quo
q; incorrupti permanent. Ex iis forme fiunt: in quibus æra fundunt. Est & uiridis lapis uehe
menter igni resistens sed nusq; copiosus. Et ubi inuenit̃ lapis nõ saxũ est. E reliquis pallidus in
cemẽto raro utilis. Globosus contra iniurias fortis: sed ad structuram infidelis: nisi multa suf uel suffra
frenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis semper ueluti madens. Remedium est i lapide du gatione
bio æstate eum eximere: nec ante biẽnium eum inserere tecto: domitũ tempestatibus. Quæ ex
eo læsa fuerit: in subterranea structura aptant̃ utilius. Quæ restiterint: tutum est cælo cõmit
tere. Græci e lapide duro ac silice æquo construunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fecerint:
isodomos uocant genus structuræ. At cũ in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon.
Tertiũ est emplecton tm̃modo frontibus politis. Reliqua fortuito collocãt. Alternas coagmẽ
tatiões fieri: ut cõmissuras antecedẽtium medii lapides optineãt: necessariũ est: in medio quoq;
pariete si res patiat̃. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes farcire fractis cemẽtis. Dictyo
theton uocanr: reticulatam structuram: quam frequẽtissime romæ struunt: rimis oportunam.
Structurã ad normã & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & arenæ generibus: & mixtura calcis: & arenæ: & uitiis structuræ: & te
ctoris columnis. CA. XXIIII.

ET Cisternas arena pura & aspera quinque partibus: calcis quam uehementissimæ
duabus construi conuenit: fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis
uectibus calcari solum parietesque similiter. Vtilius geminos esse: ut in priore ui
tia confidant aquæ: atq; per collum in ꝓximas transeat maxime pura aqua. Calcem uel ꝑ colũ
e uario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior q̃ ex duro & structuræ utilior. Quæ nas
ex fistuloso: tectoriis. Ad utrunque damnat̃ ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide quam ex
ripis fluminum collecto. Vtilior e molari: quia est quædam pinguior natura eius. Mirum

aliquid postq̄ arserit:accendi aquis. Arenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab apēnino ad padū non īuenit fossicia:nec marina. Ruinaꝝ urbis ea maxime cā:q furto calcis si
ul' legibus antiquorū ne ferrumine suo cemēta componunt. Intrita quoq; quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquaꝝ ædium legibus inuenit ne recētiore trima uteret redēptor quisq̄. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fedauere. Tectoriūq;: quod nisi ter arenato & bis marmorato inductum est: nō satis splendoris habet. Vliginosa & ubi salsugo uiciat testatio sublini utilius. In græcia tectoriis ét arenatū quod inducturi sunt: prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentū mar-
uel ultro morati est in subigendo: donec rutro nō cohæreat. Contra in albario opere: ut macerata calx
uel ultra ceu glu tinū hæreat. Sed macerari nō nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ: in qua fr
uel rudo Phidiæ paneus tectoriū induxit lacte & croco subactū: ut ferūt: ideoq; si terat in ea hodieq; saliua pollice: odorē croci saporēq; reddere tradit. Columnæ in æde densius positæ: crassiores uident. Quattuor eaꝝ genera: quæ sextam ptem altitudinis in crassitudine ima habent: doricæ uocant: quæ nonam ionicæ: quæ septimā thuscanicæ. Corinthiis eadem rō quæ ionicis. Et differentia: qm̄ capitularis corinthiaꝝ eadem est altitudo quæ colligit crassitudine ima: ideoq; graciliores uidentur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua rō erat colūnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri: in ephesi Dianæ æde: de qua prius fuit sermo. primum columnis spiræ subditæ: & capitella addita. Placuitq; altitudinis octaua ps in crassitudine: & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimāq; partis detrahentibus summarum crassitudini. Præter has sunt quæ uocant atticæ colūnæ quaternis angulis pari lateꝝ interuallo.

De medicinis calcis: & maltha & gypso. CA. XXIIII.

Alcis & in medicina magnus usus. Eligit enim recens: nec aspsa aquis: urit: discutit: exttahit: incipiētesq; serpere ulcerum īpetus coercet. Aceto & rosaceo temperata pducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medet. Eadem cōpositione & strumis. Maltha e calce fit recenti: gleba uino restinguit. Mox tundit cum adipe suillo & fico duplici linamēto. Quæ res omniū tenacissima: & duritiā lapidis antecedens. Quod malthat: oleo pficit ante. Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam e lapide coquit ut in syria ac thuriis. Et e terra fodit ut in cypro: ac perrhebie summa tellure: & hymeticū est. Qui coquit lapis nō dissimilis alabastrite esse debet: aut marmoro-
ul' marmori eroso so. In syria durissimos ad id eligūt: coquūtq; fimo bubulo ut celerius urāt. Oium aūt optimū fieri comptum est e lapide speculari squāmam uitalem habēte. Gypso madido statim utendū
uel squammāq; talē est: qm̄ celerrime coit: ac siccat. Tamē rursus tūdi & in farinā resolui patit. Vsus gypsi in albariis sigillis ædificioꝝ & coronis gratissimus. Exēplūq; illustre. C. Proculeū Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem.

De pauimentis: & quando primum Romæ: & subdialibus pauimentis: & græcanicis: & quando primum cameræ. CA. XXV.

Auimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione: donec lithostrota expulere eā. Celeberrimus fuit i hoc genere Sosus: qui pgami strauit quē uocant Asaroton. Oecon. qm̄ purgamenta cœnæ in pauimento quæ cōuerti solēt: ueluti relicta fecerat: paruis e testulis tinctisq; in uarios colores. Mirabilis ibi colū-
uel lauātes na bibēs: & aquam umbra capitis infuscās abripiente alia escam. Ludentes uideres in canthari labro. Apricant aliæ scabētes sese. Pauimēta credo primū facta: quæ nūc uocamus barbari
uel caucia ca: atq; subtegulanea. In italia e festucis cannea: hoc apte ex noie ipso intelligi potest. Romæ scalpturatū in Iouis capitolini æde primum factum est post tertiū punicū bellum initū. Frequētata uero pauimēta añ cimbricū magna gr̄a animoꝝ indicio est lucillianus ille uersus. Ar-
uel ante te pauimēta atq; emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talibus domos cōtegen-
uel tractu tes facili tractu & repēte. Sed fallax ubicūq; imbres gelant. Necessariū binas p diuersum taxa-
tepēte: sed tione s substerni. Capita eaꝝ pfigi ne torqueant. Et ruderi nouo tertiam partē testæ tusæ ad-
fallaci ubi di. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis misceant pedali crassitudine festucari. Tūc nucleo
cūq; ībres crasso sex digitos īduci & e testa grādi nō minus alta duos digitos strui. Fastigiū uero seruari i
gelant pedes. denos sesquūcem. Ac diligēter cote despumare quernisq; axibus cōtribulare. Quæ tor-
uel coassa- quent inutilia putāt. Immo & silice aut palea substerni melius eē quo minor uis calcis pueiat.
tiones Necessario & globosum lapidem subiici. Silr̄ fiunt spicata testacea. Non negligendū etiānum

unum genus græcanicum.Solo feſtucato iniicif rudus aut teſtaceum pauimentum. Dein ſpiſſe calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mixtis: materia craſſitudine ſemipedali ad regulam & libellã exigitur:& eſt forma terrena.Si uero cote depolitum eſt:nigri pauimẽti uſum optinet.Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla paruulis certe cruſtis.Extatq; hodie qđ in Fortunæ delubro preneſte fecit.Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere: ut pronum uitium.Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit.Figlinũ opus encauſto pinxit.In reliquis albaria adornauit.Non dubiæ uitreas facturus cameras:ſi prius id inuentum fuiſſet:aut a parietibus ſcænæ ut diximus. Scauri perueniſſet in cameras. Quãobrẽ originem uitri dicemus. uel multa

De origĩe uitri & rõe faciẽdi:& de obſidião uitro:& gñibus multiformibus uitri. CA.XXVI.

Ars eſt ſyriæ:quæ Phœnice uocatur finitima iudææ intra montis carmeli radices paludem habens:quæ uocatur candebea.Ex ea creditur naſci belus amnis quinque milium .p.ſpacio in mare profluens iuxta ptolemaidem coloniam.Lentus hic currit:inſalubris potu:ſed cerimoniis ſacer: limoſus uado profundus. Non niſi refuſo mari arenas fatetur.Fluctibus.n.:uolutatæ niteſcunt decritis ſordibus.Nunc & a marino creduntur aſtringi morſu:nõ prius utiles. Quingentoꝝ eſt paſſuũ nõ amplius littoris ſpacium. Idq; tantum multa per ſæcula gignendo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatoꝝ nitri cũ ſparſi per littus epulas pararent:nec eſſet cortinis attollẽdis lapidum occaſio:glebas nitri e naue ſubdidiſſe.Quibus accẽſis pmixta arena littoris tranſlucẽtes nobilis liquoris fluxiſſe riuos: & hanc fuiſſe originem uitri.Mox ut eſt aſtuta & ingenioſa ſolertia non fuit contẽta nitrum miſcuiſſe:cœptus addi & magnes lapis:quoniam in ſe liquorem uitri quoq; ut ferrum trahere creditur.Simili modo & calculi ſplendentes multifariam cœpti uri:deinde conchiæ & foſſiles arenæ. ul' cõcretæ Auctores ſunt in india e cryſtallo fracta fieri:& ob id nullũ comparari indico. Leuibus aũt aridiſq; lignis coquif addito cyprio ac nitro maxime ophirio.Continuis fornacibus ut æs liquaf:maſſæq; fiunt colore pingui nigricantes.Acies tãta eſt:quacũq; ut citra ullum ſenſum ad oſſa conſecet qcqd afflauerit corporis.Ex maſſis rurſus fundif in officinis tinguiturq;. Et aliud flatu figuraf. Aliud torno terif.Aliud argenti modo cælaf.Sidon quondam iis officinis nobilis:ſiqdem etiam ſpecula excogitauerat.Hæc fuit antiqua ratio uitri.Iam uero & in uulturno mari italiæ arẽa alba naſcẽs ſex miliũ paſſuũ a littore iter cumas atq; lucrinũ: quæ mollisſima eſt :pila molaq; teritur. uel amni Dein miſcef tribus partibus nitri pondere uel menſura : ac liqta in alias fornaces tranſfundif.Ibi fit maſſa quæ uocaf ammonitrum.Atq; hæc recoquif: & fit uitrum purum ac maſſa uitri candidi.Iam uero & p gallias hiſpaniaſq; ſimili modo arenæ temperanf.Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamentum ut flexibile eſſet: & totam officinam artificis eius abolitam:ne æris:argẽti:auri:metallis precia detraherenf. Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit.Sed quid refert?Neronis principatu repta uitri arte quæ modicos calices duos:quos appellabant petrotos.HS.ſex milibus uenderet.In genere uitri & obſidiana numeranf: ad ſimilitudinem lapidis:quem in æthiopia inuenit Obſidius nigerrimi coloris:aliqñ & tranſlucidi:craſſiore uiſu atq; in ſpeculis parietum,p imagine umbras reddẽte. uel pterotos aut apyrotos Gẽmas multi ex eo faciunt.Vidimuſq; & ſolidas imagines diui Auguſti:capti materia huius craſſitudinis.Dicauitq; ipſe ,p miraculo in templo Concordiæ obſidianos quattuor elephantos. Remiſit & Tyberius Cæſar heliopolitaꝝ cerimoniis reptam ibi in hæreditate eius qui p̃fuerat ægypto: obſidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc uitri ſimilitudine interpollata.Xenocrates obſidianum lapidem in india & in ſamnio italiæ & uel ſamio ad oceanum in hiſpania naſci tradit.Fit & in tincturæ genere obſidianum ad eſcaria uaſa totum rubens uitrum atque non tranſlucens: hæmatinon appellatum. Fit & album & murrhinum aut hyacinthos:ſaphiroſq; imitatum:& omnibus aliis coloribus.Nec eſt alia nunc materia ſequacior:aut etiam picturæ accõmodatior. Maximus tñ honos in candido tranſlucẽte q̃ ,pxima cryſtalli ſimilitudine.Vſus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit.Eſt autẽ caloris impatiens:ni præcedat frigidus liquor : cum addita aqua uitreæ pilæ ſole aduerſo ĩ tãtum excandeſcant:ut ueſtes exurant fragmenta teporata agglutinanf tñ rurſus tota fundi non queunt præterq̃ abrupta ſibi nec tingui ueluti cum calculi fiunt: quos quidam abaculos appellant:aliquos etiam pluribus modis uerſicolores. Vitrum ſulphuri concoctũ ferruminaf in lapidem.At peractis omnibus quæ conſtant ingenio artem natura faciente:ſuccurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. CA. XXVII.

Gnis accipit arenas:ex quibus alibi uitrum:alibi argentum:alibi minium:alibi plumbi genera: alibi pigmenta:alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur. Igne ferrum gignit̃ ac donat̃. Igne cremato lapide cemẽta in tectis alligant̃. Alia sæpius uri pdest. Eadẽq; materia aliud gignit̃ primis ignibus:aliud secũdis:aliud tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus:atq; interisse creditus:maioris fit uirtutis. Immẽsa & ĩproba reꝝ naturæ portio. Et in qua dubiũ sit plura absũmat:an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis. Pestilẽtiæ quæ solis obscuratione contrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certũ est. Empedocles & Hippocrates id demõstrauere diuersis locis. Ad cõuulsa uiscera:aut contusa ut, M. Varro auctor est. Ipsis.n.uerbis eius utar. Lix cinis est inqt foci. Inde enĩ cinis luxatis potus medet̃. Vt licet uidere gladiatores cũ deluserit hac iuuari potiõe. Quin & carbũculum genus morbi:quo duos cõsulares nup absũmptos indicauimus: querneus carbo tritus cũ melle sanat. Adeo in rebus dãnatis quoq; ac iã nullis sunt aliqua remedia:ut ĩ carbone ecce & cinere. Non pteribo & unũ foci exẽplum romanis lr̃is claꝝ. Tarquinio prisco regnante tradunt repente in foco cõparuisse genitale e cinere masculini sexus. Eãq;:quæ ĩsederat ibi: Tanaqlis reginæ ancillam Ocrisiã captiuam cõsurrexisse grauidã. Ita Seruiũ Tullium natũ qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse uisum: creditũq; Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

uel lixiui9
ĩgt ẽ focus
uel cõuulsi sunt
uel nullis ĩ cognitis

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE. LIBER. XXXVII. ET VLTI. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

T NIHIL INSTITVTO OPERI DESIT:GEMMAE SVPERsunt:& in arctum coacta reꝝ naturæ maiestas a multis nulla sui parte mĩrabilior: Tm̃ tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violari ẽt signis gẽmas nefas ducẽtes. Aliquas uero extra pcia ulla taxationẽq; humanaꝝ opũ arbitrãtes ut plerisq; ad sũmam absolutãq; reꝝ naturæ cõtemplationẽ satis sit una aliqua gẽma. Quæ fuerit origo gẽmaꝝ & quibus initiis in tm̃ hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annulorũq;. Fabulæ primordiũ a rupe Caucasea tradunt. Promethei uiculoꝝ interpretatione fatali. Primũq; saxi fragmentũ inclusum ferro ac digito circundatum hoc fuisse annulũ & hoc gẽmam.

De gẽma Polycratis tyrãni:& Pyrrhi regis:& q sculptores optimi: & nobilitates artificũ:& qui primus dactylothecã romæ habuit. CA. I.

Is initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac littoꝝ tyranno fœlicitatis suæ: quã nimiã fatebat̃ esse ipse:satis piamenti in unius gẽmæ uoluntario dãno uideret̃:si cum fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde se redimi putaret:si hoc unũ doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus,puectus nauigio in altũ:annulũ mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptũ:ut faceret ostentũ:in culinam dñi rursus fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonicem eam gẽmam fuisse constat:ostendũtq; Romæ(si credimus) in Cõcordiæ delubro cornu aureo Augustæ dono inclusam:& nouissimum prope locum tot prælatis optinẽtem. Post hunc annulum regia fama est gẽmæ pyrrhi illius qui aduersus Romanos bellũ gessit. Nãq; habuisse traditur achaten:in qua nouem musæ & Apollo citharam tenẽs spectaret̃: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis:ut musis quoq; singulis sua redderent̃ insignia. Nec deinde alia quæ tradat̃ magnopere gẽmarum claritas extat apud auctores: præterq̃ Ismeniam Choraulẽ multis fulgentibusq; uti solitũ comitante fabula uanitatẽ eius indicato in cypro: sex aureis denariis smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone iussisse enumerari. Et cum duo relati essent:ĩminuto pcio:male me Hercules curatũ dixisse. Multũ.n.detractũ erat gẽmæ dignitati. Hic uidet̃ instituisse ut oẽs musicæ artis hac quoq; ostentatione censerẽtur:ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoque par uideretur. Tertius qui

uel̃ mobilitate
uel totius regionis
uel fulgẽtibus macul̃

eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gēmas habuisse tradit: sed nulla peritia electas: sed forte quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hác ostentationem arrogant: ut palam sit eos tibicinū gloria tumere. Hoc in Polycratis gēma quæ demōstratur illibata intactaqꝫ ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi etiá smaragdos solitos. Confirmat hanc eadē opinionem edictum Alexandri magni: quo uetuit in gēma se ab alio scalpi q̃ a pyrgotele nō dubie clarissimo artis eius. Post eū Apollonides & cronius in gloria fuere. Quiqꝫ diui Augusti imaginē similem expressit: qua postea principes signant. Sylla dictator traditione Iugurtæ semp signauit. Est & apud auctores & inter catiēsem illum cuius patrem Scipio Aemylianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius effigie signasse uulgato Stillōis Præconini sale. Quidnā fuisse aucturum eum si Scipio a patre eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphīge signauit. Duas aūt in matris annulis iam indiscrete similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia abnte eo amici signauere epistolas & edicta. Quæ rō tempoꝝ nomine eius reddi postulabat: nō infaceto lepore accipiētium enigmata afferre eam sphingem. Quin etiam Mœcenatis rana per collationem pecuniaꝝ in magno terrore erat. Augustus postea ad deuitanda conuitia sphingis Alexandri magni imagine signauit. Gēmas plures: qđ peregrino appellant nomine dactylothecam: primus omnium habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuqꝫ nulla alia fuit: donec Pōpeius magnus eam: quæ Mythridatis regis fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliiqꝫ eiusdem ætatis auctores confirmát: multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde uná. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmasqꝫ mores inclinauit. Sicut. L. Scipionis & Cn. Manlii ad cælatum argentum & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas. uel Intercatiensem

De gemmis translatis in triumpho Pompeii: & natura crystalli & medicinis: & luxuria circa eam: & qñ primū inuenta myrrhina: & luxuria circa ea & natuta myrrhinoꝝ: quæ mētiti sunt auctores de succino. CA. II.

D uti planius noscat: uerba ex ipsis Pōpeii triumphoꝝ actis subiiciam. Ergo tertio triūpho quem de pyratis: asia: ponto: gentibusqꝫ & regibus in septimo operis huius uolumine indicatis. M. Pisone. M. Messala conss. pridie kalendas octobris: die natalis sui egit: trāstulit alueū cum tesseris lusorium e gēmis duabus latum pedes tres: lōgum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gēmarum magnitudine hodie ꝓpe ad hanc āplitudinē accedēte. In quo fuit luna aurea: pōdo. xxx. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gēmis abacoꝝ nouem. Signa aurea tria. Mineruæ: Martis: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montem aureū quadratum cū ceruis & leonibus & pomis ois generis circūdata uite aurea. Musæum ex margaritis: in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeii e margaritis: illa regio honore grata: illius probi oris uenerandiqꝫ p cunctas gētes: illa inquā ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria q̃ triumpho. Quod ꝑfecto inter illos uiros durasset cognomē Magni: si prima uictoria sic triumphasses de margaritis Magne: tā ꝓdiga re & fœminis reperta: quam habere gerereqꝫ fas nō sit. Hic sic fieri tuos uultus? sic te p̄ciosum uideri? Nōne illa similior tui ē imago: quā pyrenei iugis imposuisti? Graue profecto fœdūqꝫ ꝓbrum erat: ni uerius sit eum deoꝝ ostentū credi oportere. Clareqꝫ ītelligi posset iam tum illud caput orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triūphi eiusdē q̃ uerissime subiiciam Reipu. datum mille talentum. Legatis & quæstoribus: qui oras maris defendissent sestertia bina millia. Cōmilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caii principis: qui super oia muliebria soculos induebat e margaritis. Et Neronis principis qui septra ꝑsonis histrionū & cubicula uiatoria unionibus cōsternebat. Quinimo etiā ius uidemur pdidisse corripiendi gēmata potoria: & uarie supellectilis genera annulos transeuntes. Quæ. n. nō luxuria inocentior existimari possit? Eadē uictoria primū in urbē murrhina inuexit. Primusque Pōpeius sex pocula ex eo triumpho capitolino Ioui dicauit. Quæ ꝑtinus ad hominum usum transiere: abacis etiam escariisqꝫ uasis inde expetitis. Excrescitqꝫ in dies eius rei luxus. Murrhino. lxxx. sestertiis empto capaci plane ad sestarios tres. Calice: potauit ex eo ante hos annos cōsularis ob amorem abraso eius margine ut tamen iniuria illa precium augeret. Neqꝫ est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum uorauerit licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit: ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatꝝ

uł circūdatis

uel sceuū

uł num luxuria

(uel orcis) peculiare trans tyberim ore is exposita occuparent. Quod a populo ipleri canente se. Et dum
(uel hoc a) poppeianis præludit: etiam Neroni satis erat: qui uidit tunc annumerari unius scyphi fracta
(pp'lo ipleri) membra: q̃ in doloré credo sæculi inuidiáq; fortunæ tanq̃ Alexandri magni corpus in cõdito
(cauente) rio seruari: ut ostentarent: placebat. T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis princi
pis: ut mensam eius exhæredaret trullá murrhiná. ccc. sestertiis emptam fregit. Sed nero ut par
(ul' hyspia/den) erat principem uicit oés. cccc. sestertiis capediné unam parando. Memoráda res tanti impato
rem patréq; patriæ bibisse. Oriés murrhina mittit. Inueniunt. n. ibi in pluribus locis nec insi
gnibus: maxime parthici regni. Præcipue tñ in carmania. Humoré putát sub terra calore den
sari. Amplitudine nusq̃ paruos excedũt abacos. Crassitudine rara quáta dictũ est uasi potorio.
Splendor iis sine uiribus: nitorq; uerius q̃ splendor. Sed in p̃cio uarietas colorum: subinde circũ
agentibus se maculis in purpuram candoremq;: & tertium ex utroq; ignescéte ueluti p̃ transi
tum coloris purpura rubescéte: aut lacte candescéte. Sunt qui maxime in iis laudét extremita
tes: & quosdá colorum repercussus: quales in cælesti arquu spectant. His maculæ pigues placét.
Translucere quicq̃ aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; nõ eminentes: sed ut in corpo
re etiam plerũq; sessiles. Aliqua & in odore cõmendatio est. Contraria huic cá crystallum fa
cit: gelu uehemétiore concreto. Nec aliubi certe reperit: q̃ ubi maxime hybernæ niues rigent:
glaciéq; esse certũ est: unde & nomé græci dedere. Oriens & hanc mittit. Sed indicæ nulla præ
fert. Nascit & in asia: uilissima circa alabandá & hortosiá finitimisq; mõtibus: ité in cypro. Sed
laudata in europæ alpiũ iugis. Iuba auctor est: & in quadá insula rubri maris ante arabiá sita
nasci quæ neron uocet. Et in ea quæ iuxta gémam topaciõ ferat. Cubitaléq; efossam a Pytha
(uel nepos) gora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania nasci per quá mirandi p̃ode
ris ímensis iugis deprǽhensis ad liberamentũ aquæ puteis. Mirum & quod xenocrates tradit
ephesius aratro in alia & cypro excitari. Non. n. inueniri in terreno: nec nisi inter cautes: credi
tum fuerat. Similius ueri est quod idem xenocrates tradit torrentibus sæpe deportari. Sudines
uero negat nisi ad meridié spectantibus locis nasci. Quod certũ est: nõ. n. reperit in aquosis: q̃
quá in regione prægelida: uel si ad uada usq; glacient amnes. Cælesti humore paruaq; niue id
(ul' addicat) fieri necesse est. ideo caloris impatiens nisi in frigido potu abdicat. Quare sexangulis nascatur
lateribus: nõ facile ratio inueniri potest: eo magis q̃ neq; mucronibus eadem species est: & ita
absolutus est laterũ leuor: ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo amplissima adhuc uisa
nobis erat: quá in capitolio Liuia augusta dicauerat: librarum circiter. l. idem Xenocrates auctor
est: uas amphorale uisum. Et aliqui ex india crystallum sextariorum quattuor. Nos liquido af
firmare possumus in cautibus alpiũ nasci adeo inuiis: ut plerũq; fune pendétes eá extrahát. Pe
ritis signa & indicia nota sunt. Infestant plurimis uitiis: scabro: ferrugine: maculosa nube: oc
culta aliqñ uomica: præduro fragiliq; centro: & sale appellato. Est & ruffa aliquibus rubigo.
(ul' cælatura) Aliis capillamentũ rimæ simile. Hoc artifices litura occultát. Quæ uero sine uitio sunt: puras
esse malunt. Acenteta appellantes: nec spumei coloris lympidæq;. Postremo uero auctoritas in
põdere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corporum nõ aliter utilius id fieri putare q̃ crystal
lina pila aduersis apposita solis radiis. Alius hic furor. HS. centum. l. millibus trullam uná non
ante multos annos mercata matrefamilias nec diuite. Item Nero amissarum rerum nuncio acce
pto duos calices crystallinos í suprema ira fregit illisos. Hæc fuit ratio sæculũ suũ punientis:
ne quis alius ex iis biberet. Fragméta sarciri nullo mõ queunt. Mireq; ad similitudinem acces
sere uitrea: sed p̃digii modo ut suum p̃cium auxerint: crystalli nõ diminuerint. Proximũ locũ
in deliciis fœminarum tamé adhuc tantum succina optinent: eadéq; omnia hæc quæ gémæ.
Auctoritaté sane maiorem aliq̃bus de causis crystallina & murrhina habét: Rigidi potus utra
q;. In succinis cáam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerũt. Occasio est uanitas græcorum dilige
tiæ. Legentes modo æque p̃petiantur me de ortu eorum: cum hoc quoq; intersit uitæ scire po
steros quicq̃d illi p̃didere mirandum. Phaetontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores
populos lachrymis electrum omnibus annis fundere iuxta eridanũ amnem: quem padũ uoca
(uel helios) mus. Et electrum appellatum: qm̃ sol uocitatus sit clectros: plurimi poetæ dixere: primiq; ut
arbitror: Eschylus: Philoxenus: Nicáder: Euripides: Satyrus. Quod esse falsum Italiæ testimo
nio patet. Diligentiores eorum electridas ísulas í mari hadriatico eé dixerũt: ad q̃s dilaberet pa
dus. Qua appellatione nullas unq̃ ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse í quas
quicq̃ cursu padi deuehi possit. Nam q̃ Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanũ eé di
xit: eũdemq; appellari rhodanũ. Euripides rursus & Apollonius in hadriatico littore cõfluere

rhodanum & padum: faciliorem ueniam facit ignorati succini: in tanta orbis ignorantia. Modestiores: sed æque falsu3 prodidere in extremis hadriatici sinus rupibus inuiis arbores stare: q̃ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus i liguria effodi dixit. Phaetontem in æthiopia ammonis obisse. Ob id delubrũ ibi esse atq; oraculũ. Electrũq; gigni. Philemon fossile esse: & in scythia erui duobus locis. Candidum atq; cærei coloris quod uocaret electrum. In alio loco fuluũ quod appellaret sualternicũ. Demostratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncũ bestiarum. E maribus fuluum & igneum: e feminis languidius atq; candidũ. Alii dixere langurium: & esse in italia bestias langurias. Zenothenis lãgas uocat easdem: & circa padum iis uitã affirmat. Sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æstuarium mentonomon nomie ab oceano spatio stadiorum sexmilium. Ab hoc diei nauigatiõe insulã abesse abalũ. Illo uere fluctibus aduehi: & eẽ cõcreti maris purgamentũ. Incolas pro ligno ad igne3 uti eo: ꝓximisq; teutonis uẽdere. Huic & Timæus credidit: sed insulam basiliam uocauit Philemon negauit flãmam ab electro reddi. Nicias solis radiorũ succum intelligi uoluit. Hos circa occasum credit uehementiores in terram actos pinguem sudorem in ea parte oceani relinquere: deinde æstatibus in germanoꝝ littora eiici. Et in ægypto nasci simili modo: & uocari sacal. Item in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos ĩde facere: & uocare harpaga: quia folia & paleas: uestiũq; fimbrias rapiat. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei ꝓmontoriũ eiici. Quod & Xenocrates credidit: qui de iis nuperrime scripsit. Viuit adhuc Asa rubas: qui tradidit iuxta atlanticũ mare esse lacũ cæphisida: quem mauri uocent electrum. Hunc sole excalfactum e limo dare electrũ fluitãs. Mnesias africæ locum sycionem appellatũ: & crathin amnẽ in oceanũ effluente3 e lacu: in quo aues quas meleagridas & penelopas uocat uiuere. Ibi nasci ratione eadẽ qua supra dictum est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnã hortũ hesperidum esse: ex quo instagnum cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidum. Ctesias indis flumen esse hypobaru3: quo uocabulo significetur oĩa uasa ferre bona: fluere a septentrione in exortu3 oceanũ iuxta montẽ siluestrẽ arboribus electrũ ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari: qua appellatiõe significet̃ ꝑdulcis suauitas. Mithridates in germaniæ littoribus esse insulam: uocariq; eam oserictã cædri genere siluosam: inde defluere in petras. Xenocrates non succinũ tm̃ in italia: uerum etiam thieũ uocari: a scythis uero sacrium: qm̃ & ibi nãscat̃. Alios putare in numidia gigni. Super omnes ẽ Sophocles tragicus poeta: quod equidem miror tanta grauitate cothurni: & præterea uitæ famã alias principe loco genitus athenis rebus gestis exercitu ducto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis meleagridum auium meleagrum deflentium. Quod & credidisse eũ: uel sperasse aliis persuaderi posse quis nõ miret̃? quãue pueritiam tam ĩperitã posse reperiri quæ auiũ ploratus annuos credat: lachrymas ue tam grandesq;: auesq; e græcia ubi Meleager periit ploratũ isse in indos? Quid ergo? Nõ multa æque fabulosa ꝓdunt poetæ? Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atq; abundet: & hoc mendaciũ coarguat serio quẽquam dixisse: summa hoĩum contemptio est: & intoleranda mendacioꝝ impunitas. uel principali loco ul' adiecto

De ortu: & medicinis: & generibus: & luxuria succinoꝝ: & lyncurio: & medicinæ. CA. III.

Ertum est gigni in insulis septẽtrionalis oceani: & a germanis appellari glessũ: itaq; & a nostris unam insularũ ob id glessariam appellatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente austrauiã a barbaris dictã. Nascit̃ aũt defluente medulla pinei generis arboribus: ut gũmi in cerasis: resina pineis erumpit humoris abundãtia: densatur rigore uel tepore aut mari: cum intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideat̃ atq; considere in uado. Quod arboris succum esse etiã prisci nostri: credidere ob id succinum appellantes. Pineæ aũt arboris esse indicio est pineus ĩ atritu odor: & ꝙ accensum tædæ mõ ac nidore fagret. Affert̃ a germanis ĩ pãnoniã: mox p̃ ꝓuĩciã. Inde ueneti primum quos græci enetos uocant: rei famã fecere. Proximi pãnoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero ad nexa fabulæ uidet̃ causa: hodieq; transpadanarum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestantibus maxime decoris grã. Sed & medicinæ: quando tonsillis credit̃ resistere: & fautium uitiis uario genere aquaꝝ iuxta illos infestãte guttura ac uicinas carnes. Centum fere. M. passuum abest a carnũto littus pãnoniæ: quo id germaniæ inuehit̃ ꝑcognitum nup. Vidit enim eques romanus missus ad id comparandũ a Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc cõmertia & littora peragrauit: tan- uel maxĩe ꝓuinciam

ta copia inuecta:ut retia coercẽdis feris podium ꝓtegentia ſuccinis nudarentur. Arma uero & libitina totuſq; unius diei apparatus eſſet e ſuccino. Maximum pondus is glebæ attulit.xiii.librarum. Naſci & in india certũ eſt. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: polirique adipe ſuis lactentis inde coctũ:& liquidũ primo deſtillare argumento ſunt quædam intus tranſlucentia: ut formicæ:aut culices: lacertæq; quas adhæſiſſe muſteo:nõ eſt dubium: & incluſas indureſcenti. Genera eius plura. Candida odoris præſtãtiſſimi. Sed nec his:nec cæreis precium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiãnum amplior tranſlucentibus:præterq̃ ſi nimio ardore flagrent: imaginẽq; igneã ineſſe:non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perſpicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædoꝝ ſæuo & anchuſæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitoꝝ accepta ui caloris attrahũt in ſe paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; ſuccini oleo addito flagrant dilucidius diutiuſq; q̃ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hoĩs quãuis parua effigies uiuoꝝ hominũ uigentiũq; precia ſuperet: ꝓrſus ut caſtigatio una non ſit ſatis. In coriuthiis æs placet auro argẽtoq; mixtum: in cælatis ars & ingenia. Murrhinoꝝ & cryſtallinoꝝ diximus grãm. Vniones ꝙ capite circũferunt:gẽmæ digitis. In oĩbus deniq; aliis uitiis oſtentatio:aut uſus placet. In ſuccinis deliciaꝝ tm̃ conſcia. Domitius Nero i cæteris uiæ ſuæ ꝓtentis capillos quoq; coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomẽ adoptauerat quodã etiã carmĩe ſuccinos appellando. Et qm̃ nullis uitiis deſunt precioſa nomina ex eo tertius hic quidem color cœpit expeti a matronis. Vſus tñ ſuccinoꝝ inueniẽ aliquis in medicina: ſed nõ ob hoc fœminis placet. Infantibus alligari amuleti ratione ꝓdeſt. Calliſtratus & cuicũq; ætati contra lymphationes prodeſſe tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatũq;. Hic & differentiam nouam attulit appellãdo chryſolectrum quaſi coloris aurei:& matutino grauiſſimi aſpectus. Rapaciſſimum ignium:& ſi iuxta fuerint celerrime ardeſcens. Hoc collo alligatum:mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac roſaceo aurium uitiis. Et ſi cum melle attico conteratur: oculorum quoque obſcuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per ſe farina eius ſumpta: uel cum maſtice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quæ ſunt tranſlucide: adulterandi magnum habent locum:maxime amethyſtis:cũ omni ut diximus colore tinganẽ. De lyncurio ꝓxime dici cogit auctoꝝ pertinacia. Quippe etiam ſi non electrũ id eſſet lyncurium tamẽ gemmam eſſe cõtendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis. Sed egeſtam terra ꝓtinus beſtia operiente eam:quoniã inuideat hoĩum uſui. Eſſe aũt qualem in igneis ſuccinis colorem: ſcalpiq;. Nec folia tantũ:aut ſtramenta ad ſe rapere:ſed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles qdeꝫ & Theophraſtus credidit. Ego falſum id totum arbitror. Nec uiſam in æuo noſtro gemmam ullam ea appellatione. Et quod de medicina ſimul prodiẽ calculos ueſicæ eo poto elidi:& morbo regio occurri:ſi ex uino bibatur:aut ſi porteẽ. Et tamen nunc gẽmaꝝ cõfeſſa dicemus a laudatiſſimis orſi. Nec uero id ſolum agemus:ſed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magoꝝ infanda uanitas:quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis ſpecies blando prodigio tranſgreſſi.

De adamantis generibus:& medicinis:& margaritis. CA. IIII.

Aximum in rebus humanis non ſolum inter gemmas preciũ habet adamas: diu nõ niſi regibus:& iis admodũ paucis cognitus:unus modo in metallis repertus: perq̃ raro comes auri:nec niſi in auro naſci uidebaẽ. Veteres eum in æthiopũ tm̃ metallis inueniri exiſtimauere inter delubrum Mercurii atq; inſulam meroen dixeruntq; non ampliorem cucumeris ſemine aut colore diſſimilem inueniri. Nunc genera eius ſex noſcũtur. Indici non in auro naſcentis:ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore tranſlucido non differt. Et lateꝝ ſexangulo leuore turbinatus in mucronem:aut duabus contrariis partibus:quo magis miremur:ut ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis eſt huic quidem arabicus:minor tantum. Similiter & naſcens cæteris pallor gentis & in auro non niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur: ita reſpuentes ictum: ut ferrum utrinque diſſultet:incudeſq; etiam ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inenarrabilis eſt:ſimulq; ignium uictrix natura:& nunq̃ incaleſcens. Vnde & nomen indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocãt cenchron:quod eſt mili magnitudine. Alterum macedonicum in philippico auro repertum:& hic eſt cucumi ſemine par. Poſt hoc cyprius uocatur in cypro repertus uergens in æreum colorem. Sed ĩ medicina ut dicemus effi-

cacissimus. Post hunc est siderites ferrei splendoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur: & alio adamãte perforari põt. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nominis tantũ auctoritatem habent. Idq; quod totis uoluminibus his docere & mãdare conati sumus de discordia rer̃ concordiaq;: quam antipathiã ac simpathiam appellauere græci non aliter clarius intelligi potest. Siquidẽ illa inuicta uis duar̃ uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; cõtemptrix hircino rumpit̃ sanguine: ac ne aliter q̃ recẽti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictib9: tũc ẽt præterq̃ eximias incudes malleosq; ferreos frangẽs. Cuius hoc ingenio inuentũ? Quoue casu repertum? Aut quæ fuit coniectura experiendi rem imensi secreti: & in fœdissimo aĩalium oĩum profecto numeris talis inuentio hoĩs est. Nec quærenda in ulla parte naturæ ratio: sed uoluntas. Et cũ fœliciter rumpere contingit: in tam paruas frangit̃ crustas: ut cerni uix possint. Expetuntur a scalptoribus: ferroq; includunt̃: nullam non duriciã ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantũ: ut iuxta positus fer̃ non patiatur abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat: atq; auferat. Adamas & ueuena irrita facit: & lymphationes abigit: metusq; natos expellit a mente: ob id quidam eunachitẽ uocauere. Metrodorus Scepsius: in eadem germania in baltia insula nasci in qua & succinum qđ equidem legerim: solus dicit: & præfert arabicis. Quod falsum esse qs dubitet? Proximũ apud nos indicis arabicisque margaritis p̃ciũ est: de q̄bus ĩ nouo diximus uolumĩe ĩter res marinas.

uel attrahi
uel uanos

De smaragdi generibus: & gemmis uiridibus & translucidis. CA. V.

Ertia auctoritas smaragdis perhibet̃ pluribus de causis: nullius coloris aspectus iucundior est. Nam herbas quoq; uirentes frondesq; despectamus. Smaragdos uero tãto libentius: quoniã nihil oĩno uiridius cõparatũ illis uiret. Præterea soli gemmar̃ contuitu oculos implent: nec saciant. Quin & ab intentione alia obscurata aspectu smaragdi recreatur acies. Scalpentibusque gemmas non alia gratior oculorum refectio est: ita uiridi lenitate lassitudinem mulcẽt. Præterea longinquo amplificantur uisu: inficientes circa se repercussum aera non sole mutati: non umbra: non lucernis: semperq; sensim radiantes: & uisum admittentes: ad crassitudinem sui facilitate translucida. Quod etiã in aquis non fit. Iidẽ plerunq; & concaui ut uisum colligant. Quapropter decreto hoĩum iis parcitur scalpi uetitis. Quanq̃ scythicor̃ ægyptiorũq; tanta durities est: ut nequeãt uulnerari. Quorum uero corpus extensum est: eadem qua specula ratione supini imagines rer̃ reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas spectabat smaragdo. Genera eor̃ duodecim nobilissimi scythici ab ea gente in q̃ reperiuntur: appellati. Nullis maior austeritas: nec minus uitii. Et quãtum smaragdi a gemmis distant: tantum scythici a cæteris smaragdis. Proximã laudem habent sicut & sedem bactriani: quos in cõmissuris saxor̃ colligere dicuntur etesiis flantibus. Tunc enim tellure internitent: qa iis uentis maxime arenæ mouentur. Sed hos minores multo scythicis esse tradunt. Tertium locum ægyptii habent qui eruuntur circa copton oppidũ thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniunt̃. Quapropter principatũ ex iis ægyptii optinẽt: dosq; eor̃ & ut in colore liquido nec diluto: uerũ ex humido pĩguiq; quaq; respiciatur imitãte trãslucidum mare: pariterq; translucet & nitet: hoc est colorẽ expellit: & aciẽ recipit. Ferunt & ĩ ea insula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis ita radiantibus etiam in gurgitem: ut territi instrumenta refugerent thinni: diu mirãtibus nouitatem piscatoribus: donec mutauere oculis gemmas. Sed & uitia demonstrari oportet reperta. Sunt quidem omniũ eadẽ. Quædam tñ nationum peculiaria: sicut in hoĩe. Ergo cyprii uarie glauci: magisq; ac minus in eodem smaragdo aliis partibus tenorẽ illum scyticæ austeritatis non semper custodiunt. Ad hoc quibusdam intercurrit umbra surdusq; fit colos qui improbatur: etiam dilutior. Hincq; gñа distinguuntur. Et sunt aliqui obscuri: quos uocãt cæcos. Alii densi nec e liquido translucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud est hoc quã umbra: de qua diximus. Nubecula enim albicantis est uitium cum uiridis non pertransit aspectũ: sed aut intus occurrit: aut excipit in fine uisum candor. Hæc coloris uitia: ista corporis capillamentum sal: plumbago. Ab iis æthiopici laudantur a copto dierum trium itinere: ut auctor ẽ Iuba: acriter uirides: sed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere posuit hermieos & persicos. Illos extumescentes pĩguiter: persicos uero non translucidos: sed iucundi teноris. Visum implere quem non admittant. Felium: pantherarumque oculis similes. Nanq; & illos radiare nec perspici. Eosdem in sole hebetari: umbris refulgere: & longius q̃ cæteros nitere. Omnium horum etiamnũ uitium ꝙ fellis colorem: aut aeris habẽt. In sole dilucidi quidẽ ac

uel nos iuuat
uel aucto-ritas
uel intersa nitent
uel excauti bus
uel perspi ciatur
uel pisces
uel alacri ter
uel æris
uel aut
acris olei

liquidi:ſed nõ uirides.Hæc uitia & atticis maxime ſentiuntur in argentariis metallis repertis: in loco qui thoricos uocať:ſemper minus pingues & e longinquo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbago:hoc eſt ut in ſole plumbei uideanť.Illudq; peculiare:q; quidaʒ ex iis ſeneſcunt:paulatim uiriditate euanida:& ſole læduntť.Poſt hos medici plurimũ uiriditatis habent interdum & e ſaphyro.Ii ſunt fluctuoſi:& reꝝ imagines complexi:ut uerbi gratia papauerum aut auium pinnaꝝ uel catuloꝝ:aut ſimilium.Qui non oĩno uirides naſcũtur:uino & oleo meliores fiũt. Neq; eſt alioꝝ magnitudo amplior.Carchedonii neſcio an in totum exoleuerint:poſtq̃ metalla æris ibi defecerunt:& ſemper tamen uiliſſimi fuere minimiq;.Iidem fragiles ſed colore incerti & uirentiũ in caudis pauonũ colũbarumq; collo plumis ſimiles:ad inclinationem magis aut minus lucidi. Venoſi quidem:ſquãmoſiq;.Peculiare erat in his uitiũ ſarcion appellatum.Hoc ẽ quædã gemmæ caro.Mox iuxta carchedonem in qua legebať:ſmaragdites uocatus eſt.Iuba ẽ auctor ſmaragdum quem cholan uocant:in arabia ædificioꝝ ornamentis includi.Et lapidem quẽ alabaſtritẽ ægyptii uocant.Cõplures uero e ꝓximo laconicos in taygeto monte erui medicis ſimiles:& alios in ſicilia.Inſeritur ſmaragdis & quæ uocatur tanos:e perſis ueniens gemma ingrate uiridis:atq; ĩtus ſordida.Iteʒ chalcoſmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophraſtus tradit:ægyptioꝝ cõmentariis reperiri:regi eoꝝ a rege babylonio miſſum ſmaragdum munere.iiii.cubitoꝝ lõgitudĩe & triũ latitudĩe.Et fuiſſe apud eos ĩ Iouis delubro obeliſcũ e q̃ttuor ſmaragdis. xl.cubitoꝝ lõgitudĩe. Latitudĩe uero ĩ una pte q̃ttuor:& in altera parte duoꝝ. Se autẽ ſcribente eſſe in tyro Herculis templo ſtantẽ Pilaʒ e ſmaragdo:niſi potius pſeudo ſmaragdus ſit.Nam & hoc genus reperiri:& in cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragduʒ:ex dimidia iaſpidem:nondum humore in totum transfigurato.Appion cognominatus Pliſtonices: paulo ante ſcriptum reliquit:eſſe etiamnũ in labyrintho ægypti coloſſeum Serapin e ſmaragdo nouem cubitoꝝ.Eandem multis naturã aut certe ſimilem habere berylli uidentur:in india originem habentes:raro alibi reperti.Poliuntur omnes ſexangula figura artificũ ingeniis:quoniam hebeſcunt:ni color ſurdus repercuſſu anguloꝝ excitetur.Aliter.n.politi non habent fulgorem eundem.Probatiſſimi ſunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chryſoberylli:& ſunt paulo pallidiores:ſed in aureũ colorem exeunte fulgore.Vicinum genus huic eſt pallidius:& a quibuſdam proprii generis exiſtimatur:uocaturq; chryſopraſus.Quarto loco numerantur hyacinthizontes.Quinto quos heroides uocant.Poſt eos auteʒ cærini.Ac deinde oleagini:hoc eſt colore olei.Poſtremi chryſtallis fere ſimiles.Hi capillamenta habent:ſordeſq;:alioquin euanidi:quæ ſunt omnium uitia.Indi mire gaudẽt lõgitudine eoꝝ: ſoloſq; gemmaꝝ eſſe prædicant:qui carere auro malint:& ob id ꝑforatos elephantoꝝ ſetis religant.Et alios cõuenit non oportere perforari:quoꝝ ſit abſoluta bonitas umbilicis ſtatim ex auro capita comprehendẽtibus.Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̃ gemmas:qm̃ eſt ſũma cõmendatio in longitudine.Quidaʒ & anguloſos putant ſtatim naſci: & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta:additoq; auro repercuſſa aut oĩno caſtigata cã perſpicuitatis ad craſſitudinẽ. Vitia præter iã dicta eadẽ fere q̃ in ſmaragdis & pterygia.In nr̃o orbe aliquando circa pontum inueniri putantur.Indi & alias quidẽ gẽmas cryſtallo inuento adulterare repererunt:ſed præcipue beryllos minio.

uel capillorum

uel cryſtallum tingendo

De opali generibus:& uitiis:& experimentis:& uariis gemmis. CA. VI.

Lurimũ ab iis differũt opali:ſmaragdis tantum cedentes.India ſolum & hoꝝ ẽ mater. Atq; ideo eis precioſiſſimã gloriam cõpoſitores gemmaꝝ & maxime inenarrabilem difficultatẽ dederunt.Eſt enim in iis carbũculi tenuior ignis. Eſt amethyſti fulgens purpura.Eſt ſmaragdi uirens mare:& cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii ſummo fulgoris augumento colores pigmentoꝝ æquauere. Alii ſulphuris ardentẽ flãmam:aut ẽt ignis oleo accenſi.Magnitudo nucem auellanã æquat:inſigni apud nos hiſtoria.Siquidem extat hodieque huius generis gemma:propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius ſenator eſt filius Strumæ Nonii eius:quem Catullus poeta in ſella curuli uiſum indigne tulit. Auuſq; Seruilii Noniani quem conſulem uidimus.Illeque proſcriptus fugiens hunc e fortunis ſuis omnibus annulũ abſtulit ſecum. Quem certum eſt ſeſtertiis.xx.millibus æſtimatum.Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmã proſcribentis.Nec minor Nonii cõtumacia proſcriptionẽ ſuã amantis cũ ẽt feræ abroſas ptes corporis relinquãt beſtiæ pp quas ſe periclitari ſciant. Vitia opali:ſi color in flore herbæ quæ uocať heliotropium exeat:aut cryſtallum: aut grandinem.Si ſal interueniat aut ſcabricia:aut cuncta oculis occurſantia:nulloſque magis

uel argumento

india ſimilitudine indiſcreta uitro adulterat.Experimentũ in ſole tantũ.Falſis enim cõtra radios libratis digito a police:unus atq; idem tráſlucet colos in ſe cõſumptus. Veri fulgor ſubinde uariat:& plus huc illucq; ſpargit:& fulgor lucis in digitos fundiť.Hanc gẽmam propter eximiam gratiaʒ pleriq; appellauere pæderota.Sunt & qui priuatũ eius genus faciunt: ſangenõq; ab indis uocari dicunt.Traduntƈ naſci & in egypto & in arabia:& uiliſſimi in ponto.Item ĩ galatia ac thaſo & cypro quippe opali gratiam habet.Sed mollius nitet:raro non ſcaber.Summa coloris ex aere & purpura conſtat.Viriditas ſmaragdi deeſt.Conſtatq; mellior ille color:cuius fulgor uini colore fuſcať:q̃ qui diluiť aqua.Hactenus de principatu cõuenit mulieꝝ maxime ſenatuſ:cõ.Minus certa ſunt de quibus & uiri iudicãt.Singuloꝝ.n. libido ſingulis precia facit: & præcipue regũ.Claudius Cæſar ſmaragdos induebat & ſardonycas. Primus autẽ romanoꝝ ſardonycæ uſus eſt prior. Africanus:ut tradit Demoſtratus.Et inde romanis hanc gẽmam fuiſſe celeberrimam.Quáobrem proximum ei dabimus locũ.Sardonyces olim ut ex nõie ipſo apparet intelligebanƈ cãdore in ſarda:hoc eſt uelut carnibus ungue hominis impoſito & utroq; tranſlucido.Taleſq; eſſe indicas tradunt Iſmenias.Demoſtratus:Zenothemis:Sotacus: Hi quidem duo reliquas omnes quæ traluceant cæcas appellantes:quæ nunc nomen abſtulere. Nullo ſardarum ueſtigio arabicæ ſunt cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi:radice nigra:aut cæruleum imitante:& unguem:creditũ enim candido pingi.Nec ſine quadã ſpe purpuræ candore in minium tranſeunte.Has indis nõ habitas in honore Zenothemis ſcribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent.Etenim cõſtat ibi torrentibus detegi.Et placuiſſe in noſtro orbe initio quoniã ſolæ prope gemmaꝝ ſcalptæ cæram non auferrent.Perſuaſimus deinde & indis ut ipſi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantũ in collo.Et hoc eſt nunc indicarum argumentũ.Arabicæ excellunt candore circuli ꝑlucido atq; nõ gracili:neq; in receſſu gemmæ aut in deiectu renidente:ſed in ipſis umbonibus nitente.Præterea ſubſtrato nigerrimi coloris.Et hoc in indicis cæreum:aut corneum inuenitur:etiam circuli albi:quædam in iis cæleſtis arcuus anhelatio eſt.Superficies uero locuſtaꝝ maris cruſtis rubẽtior.Iam melleæ aut fæculẽtæ(hoc enim nomẽ eſt uitio) improbanƈ: & ſi zona alba fundat ſe: non colligat.Simili modo ſi ex alio colore in ſe admittat aliq̃d enormiter.Nihil enim in ſua ſe de alieno interpellari placet.Sunt & armeniacæ ut cæteræ improbandæ:ſed pallida zona. Exponenda eſt & onycis ipſius natura propter nominis ſocietatem hoc in gemmã tranſilit:& a lapide ex carmania.Sudines dicit in gemma eſſe candorem unguis humani ſimilitudīe.Itẽ chryſolithi colorẽ & ſarde & iaſpidis Zenothemis indicaʒ onycem plures habere uarietates:igneã: nigram corneam:cingentibus candidis uenis oculi modo interuenientibus: quarundam oculis obliquis uenis.Sotacus & arabicam onycẽ tradit.Sed eam a cæteris diſtare ꝙ indica igniculos habeat albis cingentibus zonis ſingulis pluribuſue:aliter q̃ in ſardonyce indica.Illic.n.momentũ eſſe:hic circulum.Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis.Satyrus carnoſas eſſe indicas:parte carbunculi:parte chryſolithi & amethyſti.Totumq; id genus abdicat.Veram autem onycem plurimas uariaſq; cum lacteis zonis habere uenas omnium in tráſitu colore inenarrabili:& in unum redeunte concentum ſuauitate grata.Nec ſardæ natura differenda eſt diuiduæ ex eodem nõie.Quapropter oĩum obiter gemmaꝝ ardentium natura indicanda.

uel nõ traluceant

uel ungue minium

uel nigerrimo colore

uel quorũdam albis

De generibus carbunculorum:& uitiis & experimentis:& gẽmis ardentibus. CA. VII.

PRincipatum habent carbunculi a ſimilitudine ignium appellati:cum ipſi non ſentiant ignes ob id a quibuſdam apyruſtæ uocati. Horuʒ genera: indici & garamãtici: quos & carchedonios uocauere: propter opulentiaʒ carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in ortoſia caute naſcentes. Sed qui perficiantur Alabandes.Præterea in omni genere maſculi appellantur acriores:at fœminæ languidius refulgentes. In maſculis quoq; obſeruant liquidioris alios flammæ:nigrioris alios:& quoſdam lucidius:ac magis cæteris in ſole flagrantes.Optimos uero amethiſti zontas:hoc eſt quorũ extremus igniculus in amethiſti uiolam exeat.Proximos illis quos uocant ſyrtitas pinnato fulgore radiãtes. Inueniri autem ubicunq;:maxime ſolis repercuſſu.Satyrus indicos non eſſe claros dicit:ac plerunq; ſordidos:ac ſemper fulgoris retorridi.Aethiopicos pingues:lucemq; non emittentes:ſed conuoluto igne flagrare.Calliſtratus fulgorẽ carbunculi debere cãdidum eſſe poſuit extremo uiſu nubilantem:& ſi ita attollatur:exardeſcentem:ob id a pleriſq; hunc carbunculum candidum uocari.Qui languidius & liuidius ex indicis lucent lithizontas appellari. Carchedonios multo minores eſſe:Indicos etiam minus ſextari unius menſura cauari.Archelaus carchedoni

uel a cruſti

uel apyrotos:& acauſtos

uel plurimum

os nigrioris aspectus esse:sed igne uel sole & inclinatione acrius q̃ cæteros excitari.Eosdé umbrante tecto purpureos uideri.Sub cælo flammeos.Contra radios solis & scintillare.Ceras signantibus iis liquescere quanuis in opaco.Multi indicos carchedonis candidiores esse: & e diuerso inclinatione hebetari scripsere.Etiamnũ in carchedoniis maribus stellas itus ardere.Fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se.Alabandicos cæteris nigriores esse scabrosq́ꝫ.Nascuntur & in thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes.Theophrastus auctor est & in orchomeno archadiæ inueniri & in chio.Illos nigriores:ex quibus & specula fieri.Esse & troezenios uarios interuenientibus maculis albis.Item corynthios ex pallidiore candidos Massilia quoq́ꝫ importari.Bocchus & Vlyxippone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus.Nec est aliud difficilius:q̃ discernere hæc genera:tanta est in iis occasio artis:subditis per q̃ translucere cogantur.Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere:totidem mensibus durante fulgore.Adulterantur uitro simillimæ.Sed cote deprehenduntur:sicut aliæ gémæ factitiæ.Mollior.n.materia & fragilis & centrosa scobe deprehenduntur & pondere:quod minus est uitreis:aliquádo & pustulis argenti modo relucentibus.Est & anthracitis appellata:in thesprotia fossilis:carbonibus similis.Falsũ arbitror:quod & in lyguria nasci tradiderunt:nisi forte tunc nascebantur.Esse in iis & præcincti candida uena traduntur:harumq́ꝫ igneus color ut superiorum est.Peculiare quidem q̃ iactatæ in igné uelut intermotu extinguunť.Contra aquis perfusæ exardescunt.Cognata est huic sandastros:quá aliq̃ garamantiten uocant nascitur in india loco eiusdé nominis.Gignitur & in arabia ad meridié uersa.Commendatio summa q̃ uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ:semper in corpore:nunq̃ in cute.Accedit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quoniam fere stellaꝝ hyadum & numero & dispositione stellantur.Ob hoc a chaldæis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distinguit quodam uigore apposita tingens.Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicuntur.Blandior fœminis flãma:alliciens magis q̃ accendens.Sũt qui pferant arabicas indicis.Fumidoq́ꝫ chrysolito illas similes dicunt.Ismenias uero negat polliri sandastros propter teneritaté:& ob id magno errore sunt:qui sandareson uocãt.Inter omnes constat:quantum numero stellarum accedat:tantum & precio accedere.Affert errorem aliquando similitudo nominis.Sandaser quod Nicanor sandaserion uocauit:alii sandaserõ.Quidam uero hanc sandastron:illam sandareson:in india nascentem illam quoq́ꝫ & loci nomé custodientem.Mali colore aut olei uiridis:omnibus improbatam.Ex eodem genere ardétium lichnites appellata a lucernarum accensarum præcipua gratia.Nascitur circa orthosiam totaq́ꝫ caria ac uicinis locis.Sed probatissima in indis.Quam quidã remissiorem carbunculum esse dixerunt.Secunda bonitate similis est Ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differétias.Vnam quæ purpura radiet.Alteram quæ cocco:a sole excalfactas:aut digitoꝝ attritu:paleas & chartarum fila ad se rapere.Hoc idem & carchedonius facere dicitur: quãq̃ multo uilior prædictis.Nascitur apud nasamonas in montibus:ut incolæ putãt: imbre diuino. Inueniť ad repercussum lunæ:maxime plenæ.Carthaginé quondã deportabatur.Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit:fragiles:uenosas:moriéti carboni similes.Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio.Oĩa autem hæc genera scalpturæ cõtumaciter resistũt: partéq́ꝫ cæræ in signo tenent.E diuerso ad hæc sarda utilissima:quæ nomen cũ sardonyce cõmunicauit.Ipsa gemma uulgaris:& primũ sardibus reperta.Sed laudatissima circa babyloniaꝫ cũ lapidicinæ quædã aperirenť:hærens ĩ saxi corde.Hocq́ꝫ mõ metallũ apud pſas defecisse traditur.Sed inueniuntur cõpluribus aliis locis:sicut in epiphyra & asso in india trium geneꝝ rubrum:& quod demium uocant a pinguedine:tertium quod argenteis bracteis sublinit.Indicæ prelucentes crassiores sunt arabicæ.Inueniuntur & circa leucada epiri: & circa ægyptum quæ bractea aurea sublinunť.Et in his autem mares excitatius fulgent.Fœminæ pinguiores sunt: & crassius nitent.Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior.Hac certe apud Menãdrum & philemonem fabulæ superbiunt.Nec ullæ translucenti tardius suffuso humore hebetãtur:oleoq́ꝫ magis q̃ alio liquore.Damnanť ex iis melleæ & ualidius testaceæ.

uel uascula fieri uel corithios

uel in epiri asso uel in epiro & asso:in ida

De generibus topatii & callaide:& de gémis uiridibus non translucétibus. CA. VIII.

Gregia etiamnum topatio gloria est:suo uirenti genere:& cum reperta est prælatæ omnibus.Id accidit in arabiæ insula:quæ chytis uocatur.In qua troglodytæ prædones:cum diutius fame & tempestate pressi herbas radicesq́ꝫ effoderent:eruerũt topation.Hæc Archelai sententia est.Iuba topation insulaꝫ in rubro mari a cõtinéte sta-

diis.cc c.abesse tradit:nebulosam:& ideo quæsitam sæpe a nauigantibus:ex ea causa nomen ac cepisse. Topazin.n. Troglodytarum lingua significationẽ habere quærendi. Ex hac primũ importatam Berenicæ reginæ:quæ fuit mater sequentis Ptolemæi a Philemõe præfecto regis: ac mire placuisse:& inde factã statuã Arsinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitorũ sacratam in delubro quod aureũ cognominabat.Recentissimi auctores & circa thebaidis oppidum alabastre nasci dicunt. Et duo eius genera faciũt prasoidẽ: atq; chrysopterõ similẽ chrysoprasio:eius.n.tota similitudo ad sucum porri dirigit. Est aũt amplissima gemmarũ. Eadem sola nobilium limam sentit. Cæteræ saxo & cotæ poliunt. Hæc & usu atterit. Comitat eam similitudine propior:q̃ auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post auersa indiæ apud icolas caucasi montis phicaros ac asdathas amplitudine conspicua:sed fistulosa ac fordiũ plena. Sincærior multo præstantiorq; in germania. Vtrobiq; autẽ in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans:leuiterq; adhærens: nec ut annata petris:sed ut apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedum equestres populos tædet:simul & periculũ terret. Ergo euntes e longinquo incessunt:& cum toto musco excutiũt. Hoc uectigal hocq; gestamen diutius in ceruice & digitis gratissimũ norunt. Is census:hæc gloria a pueritia deiectorũ numerũ prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in secundo nullas. Et quidem callaides tali sectura formant:alias fragiles. Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est q̃ placeant. Inclusæ decorantur auro. Aurumq; nullæ magis decent. Quæ sunt earũ pulchriores:oleo:unguento: & etiam mero colorem deperdunt. Viliores constantius repræsentãt: neq; est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicunt in nidis auium quas melancoryphos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Viliorq; ẽ turbæ prasius. Cuius alterũ genus sanguineis punctis abhorret. Tertiũ uirgulis tribus distinctum est candidũ. Præfertur his Chrysoprasius porri sucum & ipsa referente:sed & paulũ declinans a topatio in aurũ. Huic & amplitudo ea est:ut cymbia etiam ex ea fiant. Cylindri quidem celerrime. India has generat & Nilion fulgoris si ante habeas breuis:& cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topatii:aut aliquando meleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit:& in littoribus amnis quem Nilium uocauimus: & inde nomen trahere. Non translucet molochites spissius uirẽs:a colore maluæ nomine accepto:reddẽdis laudata signis:& infantium custodia quadam innato cõtra pericula ipsorũ medicamine. Viret:& sæpe translucet iaspis:etiã si uictus a multis antiquitatis tamen gloriã retinens. Plurimæ ferunt eam gentes Smaragdo similem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemq;. Persæ aeri similem ob id uocatur aerizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontẽ amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex purpurea cærulea:atq; nõ refulgens. Thracia indicæ similẽ mittit. Chalcidia turbidã. Sed minus refert nationes q̃ bonitates distĩguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq̃ habet secunda quæ rosæ:tertia quæ smaragdi. Singulis autẽ græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocat boria cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa:quæ uocatur aerizusa. Similis est & sardæ:imitata & uiolas. Non minus multæ species reliquæ:sed oẽs ĩ uitio:cæruleæ aut crystallo similes:aut myxis. Itẽ terebynthizusa in ꝓprio uti arbitror cognomine:uelut e multis eiusdem generis composita gẽmis. Quãobrem præstãtiores funda clauduntur:idest patentes nec præterq̃ margines auro amplectente. Vitiũ est & breuis ĩ iis nitor & longe splendens:& sal:& oĩa quæ in cæteris. Et uitro adulterant: quod manifestũ fit:cum extra fulgorem spargunt:atq; non in se continent:nec in diuersa quæ sphragidas uocant. Publico gemmarũ dominio in iis tm̃ dato:qm̃ optime signẽt.

uel alabastrum

De Iaspidum generibus. CA. IX.

Totus uero oriens pro amuletis traditur gestare eã:quæ ex iis smaragdo silis est:e petra p trãsuersũ linea alba ꝑcingit:& grãmatias uocat. Quæ pluribus polygrãmos. Libet obiter uanitatẽ magicã hic quoq; coarguere:qm̃ hãc cõcionãtibus utilẽ eẽ ꝓdiderũt. Est & onychipũcta.quæ iasponyx uocat:& nubẽ cõplexa:& niues imitata: quæ stellata rutilis pũctis est:& salimegarico similis:& ueluti fumo infecta:quæ capnias uocat Magnitudinẽ iaspidis.xi.unciarũ uidimus:formatãq; inde effigiem Neronis thoracatã. Reddet & per se cyaneo gratia accõmodato pauloãte iaspidis nomine:colore cæruleo. Optĩa scythica: dein cypria:postremo ægyptia. Adulterat maxĩe tinctura:idq; ĩ gloria regis ægyptii adscribit: q̃ primus eam tinxit. Diuidit aũt hæc ĩ mares fœminasq;. Inest aliqñ & aureus puluis nõ q̃lis ĩ sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & sapphiri raroq; cũ purpura.

uel oriens iaspidũ spẽs.xvi. traditur gestare

Optimæ apud medos: nuſq̃ tñ perlucidæ.Præterea inutiles ſcalpturæ interueniẽtibus cryſtal-
linis centris.Quæ uero ſunt ex iis cyanei coloris: mares exiſtimantur. Alius ex hoc ordo pur-
pureis dabit':& ab his diſcedentibus.Principatũ amethyſti indicæ tenent. Sed in arabia ex ea
uel petra quoq; parte quæ finitima ſyriæ petræa uocatur:& in armenia minore:& in ægypto:& in gala-
tia reperiũtur.Sordidiſſimæ autẽ atq; uiliſſimæ in tharſo & cypro.Cauſa; noĩs afferunt ꝙ uſq;
ad uini colorem accedens:prius q̃ eum deguſtet:in uiolam deſinit.Fulgorq; quidem in illa pur
puræ non ex toto igneus:ſed in uini colorẽ deficiẽs. Perlucent aũt oẽs uiolaceo colore:ſcalptu
ris faciles.Indicæ abſolutũ purpuræ colorem habent.Ad hãcq; tingentiũ officinæ dirigunt uo
ta.Fundit aũt eum aſpectu leniter blandũ:neq; in oculos ut carbunculi uibrat. Alteꝝ eaꝝ ge-
nus deſcendit ad hyacinthos.Hunc colorem indi ſacon uocãt:taleq; gẽmã ſacodion. Dilutior
uero ex eodẽ ſapinos uocatur.Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ.Quartum ge
ul' defectu nus colorem uini habet.Quintũ ad uiciniã cryſtalli deſcendit albicante purpuræ deiectu.Hoc
& minime ꝓbatur:quãdo præcellens debet eſſe in ſuſpectu uelut ex carbunculo refulgens qui
dam in purpura leuiter roſeus nitor.Tales aliqui malũt pæderotas uocari.Alii anterotas.Mul
ti Veneris gemmam:quod maxime uidetur decere:& ſpecie & colore extremo gemmæ.Mago-
rum uanitas reſiſtere ebrietati eas promittit:& inde appellatas. Et præterea ſi lunæ nomen ac
ſolis ſcribatur in iis:atq; ita ſuſpendantur collo e capillis cynocephali uel plumis hirundinis:
reſiſtere ueneficiis.Iam uero quoquomodo adeſſe reges adituris. Grandinem auertere quoq;
ac ſimilia proſpere & locuſtas:præcatione addita:quam demonſtrant.Nam e ſmaragdis quoq;
ſimilia promiſere:ſi aquilæ ſcalperentur:aut ſcarabei.Quæ quidem ſcripſiſſe eos non ſine con
temptu & irriſu generis humani arbitror.Multum ab ea diſtat hyacinthos:tamen e uicino de-
ſcendens.Differentia hæc ꝙ ille emicans in amethyſto fulgor uiolaceus dilutus eſt in hyacin-
tho.Primo quoq; aſpectu gratus: euaneſcit anteq̃ ſaciet: adeoq; nõ implet oculos: ut pene nõ
attingat:marceſcens celerius nominis ſui flore.Hyacinthos æthiopia mittit & chryſolitos:au-
reo colore tranſlucentes.Preferuntur iis indicæ.Et ſi uariæ non ſint:bactrianæ.Deterrimæ au-
tem arabicæ:quoniam turbidæ ſunt & uariæ:& fulgoris interpellati nubilo macularum: etia;
quæ lympidis contigere:ueluti ſcobe ſua refertæ.Optimæ uero ſunt:quæ in collatione auru;
albicare quadam argenti facie cogunt.Funda includuntur perſpicuæ.Cæteris ſubiicitur auri-
chalcum.Tametſi iam expertes gẽmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri in colorem ele
uel matuti ctri declinantes:matutinus aſpectus iucundior.Ponticas deprehendit leuitas.Quædã in iis du-
no tamen ræ ſunt ruffæq;:quædam molles & ſordidæ.Boccus auctor eſt & in hiſpania repertas:quo ĩ lo
aſpectu iu co cryſtallũ dicit ad libramentũ aquæ puteis defoſſis inde erutam.Et chryſoliton.xii.pondo a
cundi ſe uiſa;.Fiũt & leucochryſæ: ĩteruẽiẽte candida uena.Sũt ĩ hoc genere capniæ.Sũt & uitreis ſi
miles:ueluti croco refulgẽtes.Vitreæ uero ut uiſu diſcerni ñ poſſint.Tactus aũt dep̃hẽdit tepi
dior in uitreis.In eodem genere ſunt melichryſi:ueluti per auꝝ ſincæro melle trãſlucente:quas
india mittit:q̃q̃ ad iniuriam fragiles.Eadem & xyſtion parit plebeiam ibi gemmã.Candidaru;
dux ẽ pæderos: q̃q̃ põt quæri:an in colore numerari debeat totiens iactari per alienas pulchri-
tudines noĩs:adeo decoris ꝓrogatiua in uocabulo facta eſt.Eſt & ſuum genus expectatione tã-
ta dignum.Coeunt.n.in tranſlucidam cryſtallum uiridis ſuo modo aer ſimulq; purpura: & ꝗ-
dam uini aureus nitor:ſemper extremus ĩ uiſu ſed purpura coronatus madere ſingulis uidetur
his & pariter oĩbus.Nec gemmaꝝ ulla eſt liquidior capiti iucunda:ſuauis & oculis. Laudatiſſi
ma eſt in indis:apud quos argenon uocatur.Proxima apud ægyptios:ubi ſenites. Tertia in ara
bia:uerum ſcabra.Mollius radiat pontica & aſiatica. Ipſæ uero molliores ſunt:callatica:& tra-
gica:& cypria.Vitia eaꝝ lãgor:aut alienis turbari coloribus:& quæ cæterarũ.Proxima candicã
tium eſt aſteria principatũ habens proprietate naturæ:ꝙ incluſam lucẽ pupillæ modo quandã
cõtinet:ac trãſfundit cum inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens:
eadẽq; contraria ſoli regerẽs candicãtis radios:unde & nomẽ accepit difficilis ad cælandũ.In-
dicæ præfert' in carmania nata.Sil'r cãdida eſt quæ uocat' aſtrios cryſtallo ꝓpinquãs in india na
ſcẽs:& in pallenes littoribus:intus a cẽtro cui ſtella lucet fulgore lunæ plenæ.Quidam cã noĩs
reddũt:ꝙ aſtris oppoſita fulgorẽ rapiat:ac regerat.Optimã in carmania gigni:nullamq; minus
obnoxiã uitio.Cerauniã enim uocari quæ ſit deterior:Peſſimã lucernaꝝ lumini ſimilem. Cele-
brant & aſtroiten:miraſq; laudes eius in magicis Zoroaſtrem cecinisse. Quida; diligentius de
ea produnt.Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilem eſſe:& radiare cãdido ut ſolẽ.Eſt
inter candidas & quæ ceraunia uocatur:fulgorẽ ſydeꝝ rapiẽs.Ipſa cryſtallina ſplẽdoris cæru-

lei in carmania nascens. Albam esse zenothemis fatetur: sed habere intus stellam concursantẽ. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas cõcipere stellam eaʒ: quæ post totidẽ menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubentesq;. Ac similes eas esse securibus. Per illas quæ nigræ sunt & rotũdæ urbes expugnari & classes: easq; betulos uocari. Quæ uero lõge sunt ceraunеas. Faciunt & aliam rarã admodũ: & parthoꝝ magis quæsitam: qm̃ nõ aliubi inueniat̃: q̃ in loco fulmine icto. Proximũ cerauniæ nomen apud eos habet: quæ appellat̃ iris. Effodit̃ in quadã insula rubri maris: quæ distat a berenice urbe. lx. millia passuum: cætera sui parte crystallus. Itaq; quidam radicẽ crystalli esse dixerunt. Vocat̃ ex argumẽto iris. Nam sub tecto percussa sole: species & colores arquus cælestis ĩ ꝓximos parietes eiaculat̃: subinde mutãs: magnaq; uarietate ammirationẽ sui augẽs. Sexangulam esse ut crystallum constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inequalibus dicũt. In sole aperto ꝓiectas: radios in se recandẽtes discutere. Aliquas uero ante se ꝓiecto nitore: adiacentia illustrare. Colores uero nõ nisi ex opaco reddunt: nec ut ĩpsæ habeant: sed ut repcussu parietem illidant: optimaq; quæ maximos arquus facit: simillimosq; cælestibus. Est & alia iris cætera similis: & prædura. Quam Horus crematã tusamq; ad ichneumonũ morsus remedio esse. Nasci aũt in perside tradit. Similis est aspectu: sed nõ eiusdem effectus quæ uocat̃ zeros alba nigraq; macula in trãsuersum distinguẽte crystallum. Expositis per genera coloꝝ principalium gemmis: reliquas litteraꝝ ordinem explicabimus.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. CA. X.

Achates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum ĩ sicilia iuxta flumen eiusdem nois: postea plurimis locis: excedens amplitudine numerosa: uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocatur enim phaspachates: cerachates: sardachates: hæmachates: leucachates: dendrachates: uelut arbuscula insignis. Antachates cum uritur myrrham redolens. Coraloachates guttis aureis sapphiri modo distincta: q̃lis copiosissima in creta sacra appellata. Putant eam contra araneoꝝ & scorpionum ictus prodesse. Quod in siculis utiq; crediderim: qm̃ primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt eniʒ species fluminũ nemorũ & iumentoꝝ: etiam ederas: & staticula: & equoꝝ ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiam prodest oculis. Sitimq; sedant in os additæ. Phrigiæ uiridia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoq; cõtra serpentes ualidæ. Eadẽq; auctoritas & cypriis est. Sunt etiam qui maxime probent uitream ꝑspicuitatem in his. Reperiunt̃ & in thracia circa oetham. Et in parnaso: & in lesbo: ac messenæ: similes limitum floribus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli similes potentiam habere contra scorpiones dicuntur. In persis uero suffitu eaꝝ tempestates auerti: & ꝑterea flumina sisti. Argumentum esse si inferuentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut prosint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli similem abhominant̃: discordialem domibus. Eã uero quæ unius coloris sit inuictam athlætis esse. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorẽ ex omnibus faciat minii. Acopis nitro similis est: pumicosa: aureis guttis stellata. Cum hac oleũ subferuefactum perunctis lassitudinem (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in alabastro ægypti: & in syriæ damasco candore intercĩcto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicit̃. Alectorias uocant in uentriculis gallinaceorum inuentas crystallina spẽ: magnitudine fabæ. Quibus Milonẽ crotoniẽsem usum in certaminibus ĩuictũ fuisse: uideri uolunt. Androdamas argẽti nitorẽ hẽt ut adamas: q̃drata: & sp tessellis siĩs magnis: putãtq; nomẽ ĩpositũ ab eo: ꝙ ĩpetus hoĩuʒ: & iracũdias domet. Eadẽ sit an alia argyrodamas: autores nõ explicãt. Antiphates nigra nõ trãslucet. Expimẽtũ eius si coquat̃ ĩ lacte: facit. n. hoc myrrhæ siĩe ĩmissa. Eãq; cõtra effascinatões auxiliari magi uolũt. Arabica ebori simillima ẽ: & hoc uideret̃: nisi abnueret duritia. Quãq; putãt cõtra dolores neruoꝝ ꝓdesse hñtibꝰ. Aromatites & ĩpa in arabia traditur gigni. Sed & in ægypto circa pisas ubiq; lapidosa: & myrrhæ coloris & odoris ob hoc reginis frequentata. Asbestos in arcadiæ montibus nascitur: coloris ferrei: Aspilatem: Democritus in arabia gigni tradit ignei coloris. Eam oportere cameli fimo splenicis alligari. Inuenirique in nido arabicarum alitum. Et aliam eodẽ nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris contra lymphatum habendam. Atizoem in india & persidis acidiæ monte nasci tradit argenteo nitore fulgentem: magnitudine trium digitorum ad lenticulæ figurã odo-

ul' fulmina

uel radiantem cũ lũa habitũ hñtem eum

ris iucũdi:necessariam magis regem constituentibus. Augites multis nõ alia uidet esse q̃ quæ calais. Amphitane alio noie appellat chrysocolla in indiæ parte:ubi formicæ eruũt auꝝ: in q̃ inuenitur auro similis:quadrata figura:affirmaturq; natura eius quæ magnetis: nisi q̃ augere quoq; auꝝ tradit. Aphrodisiace ex candida ruffa est. Apistos septenis diebus caloré tenet excal facta igni:nigra ac põderosa distĩguétibus eá uenis rubétibus. Putát ꝓdesse cõtra frigora. Agyptillam Iacchus intelligit per album sarda:nigraq; uena transeunte. Vulgus aũt in nigra radice cæruleam facit.

uel agere

De gẽmis per.b.&.c.ordinem. CA. XI.

Balanitæ genera duo habent sub uirides:& corinthii æris similitudine. Illa a copto: Hæc ex troglodytica regione ueniũt medias secante flámea uena. Batracchitas mittit & coptos. Vnam ranæ similẽ colore. Alterá ebori. Tertiá rubẽtis e nigro. Baptes mollis:alioqn odore excellit. Beli oculus albicás pupillá pingit nigrá e medio aureo fulgore lucenté. Hæc ꝑꝑ suá speciẽ:sacratissimo assyrioꝝ deo dicat. Aliá aũt quá belũ uocant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglãdis magnitudine uitrea specie. Baroptenus: siue botrypes nigra:sanguineis & albis nodis alligata dicit:ueluti portẽtosa. Botrytes alia nigra ẽ: alia pãpinea incipiẽti uuæ similis. Bostrychitem Zoroastres uocat crinibus mulieꝝ similioré. Bucardia bubulo cordi similis:babylone tm̃ nascit. Brontia capitibus testudinũ sil'is: & cũ tonitruis cadit(ut putãt)& fulmine tacta restinguit:si credimus. Boleniæ inueniunt glebæ silitudine. Cheramydes eadẽ esset:quá ostracité uocant:nisi q̃ hanc cæruleæ iterdũ bullæ cingunt. Calais saphiꝝ imitat:candidior & littoroso mari sil'is. Capnites quibusdá uidet suũ genus hr̃e plurimis spiris fumida:ut suo loco diximus. Cappadocia & i phrygia nascit ebori sil'is. Calamites a calamo:ferũtq; plures simul cõiunctas iueniri. Catochites corsicæ lapis est cæteris maior mirabilis:si uera tradunt:ipositá manũ ueluti gũmi retinẽs. Catopyrites e cappadocia ꝓuenit. Cepites:siue cepocapites cãdida est uenaꝝ nodis coeũtibus cádore imaginẽ regerẽs. Ceramites testæ coloré habet. Cynædiæ inueniunt in cerebro piscis eiusdẽ nois cádidæ & oblõgæ:euẽtu q̃ mirádæ:si mõ est fides:ꝑsagare eas habitũ maris nubilo colore aut tranqllitate. Cærites cæræ sil'is est. Circos piris. Corsoides caniciei hois. Coralloachates corallo:aureis guttis distictæ. Corallis minio gigniturq; in india & syene. Craterites iter chrysolithũ & electrũ coloré habet predurae naturæ. Crocallis cerasum repñtat. Cissites cryptopetra nascit cádida: & uidet intus hr̃e partũ:q sentiat ẽt strepitu. Chalcophonos nigra ẽ:sed illisa æris tinitum reddit tragoedis ut suadent gestáda. Chelidoniæ duoꝝ sũt geneꝝ:hirũdinũ colore:& alia pte purpureæ nigris iterpellátibus maculis. Chelonia oculus est idicæ testudinis:uel portẽtosissima magoꝝ mẽdaciis:melle.n.colluto ore ipositá linguæ futuroꝝ diuinationẽ ꝑstare ꝓmittũt qntadecima luna & silẽte tota die:decrescẽte uero añ solis ortũ. Cæteris diebus a príã in sextá horá. Sunt & chelonitides testudinũ similes:ex qbus ad tẽpestates sedádas multa uaticinãtur. Eam uero quæ sit aureis guttis cũ scarabeo deiectá in aquá feruẽtem:tẽpestates tueri. Chlorites herbacei coloris est:quá dicũt magi eá inueniri in scyllæ auis uẽtre cõgenitá ei:ferroq; icludi iubẽt ad quædá ꝓdigiosa moris sui. Choaspites a flumine dicta ẽ uiridis:fulgoris aurei. Chrysolampis in æthiopia nascit pallidi coloris die:& noctu ignei. Chrysophis auꝝ uidet esse. Cepionides æolide nũc ad arneũ pagum quõdá oppidũ nascunt multis coloribus tráslucẽtes:alias uitreæ:al's crystallinæ:al's iaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor:ut imagines reddant ceu specula.

uel hebeni

ul' barippe

uel cadmites

uel calamites

uel plures calaicas

ul' sacca piri

ul' moueri

uel ad dardanũ nũc pagum

De gẽmis per.d.e.g.ordinem. CA. XII.

Daphniá Zoroastres & orchastres morbis comitialibus demõstrát. Diadochos beryllo sil'is est. Diphris duplex cádida ac nigra:mas ac foemina:gẽtile utriusq; sexus distinguẽte linea. Dionysias nigra ac dura mixtis rubẽtibus maculis. Quæ ex aq̃ trita: saporé uini facit:& ebrietati resistere putat. Draconites siue dracõtias e cerebro fit draconũ:sed nisi uiuẽtibus abscisso:nũq̃ gẽmascit: inuidiá aíalis mori se sentientis. Igit mos est:ut dormiẽtibus aíalibus caput amputẽt. Sotacus:q uisam eá gẽmam sibi apud regem scripsit:bigis uehi quærẽtes tradit:& uiso dracone spargere somnifica medicaméta:atq; ita ꝑcidere. Esse aũt candore tráslucido:nec postea poliri: aut artem admittere. Encardia cognominat & Cardisce. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodẽ noíe uiridi colore: cordis speciem repñtat. Tertia nigrũ cor ostẽdit reliqua sui parte candida. Enorchis cádida est: diuisaq; fragmẽtis testiũ effigiẽ repñtat. Exhebenũ Zoroastres speciosaꝫ & cádidá tradit:qua aurifices auꝝ poliũt. Eristalis cũ sit cádida:ad iclinationes rubescere uidet. Erotylos eadẽ q̃ mepicoros

& hieronnemon a Democrito laudaẽ in argumentis diuinationũ. Eumetis in bactris nascit: silici similis: & capiti supposita uisa nocturna oraculi mõ reddit. Eumetren Beli gẽmam sanctissimi deoꝝ sibi assyrii appellãt porracei coloris supstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habet cæruleũ igneũ: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est. Eratus conchaꝝ modo nõ adeo candida. Eurotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum i candida gẽma superne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocãt: similem ꝓxime dictis: sed intercurrẽtibus sanguineis aut cãdidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandẽ dicunt leucogageam & leucographiam appellant: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatẽ: infantium quoq; alligata collo saliuam facere dicitur. In ore autem liquescere. Eandem memoriã adimere dicunt. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdũ albis uenis circũligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti similis est: paulo sordidior. Inueniunẽ autem binæ uel ternæ. Gasidanem medi mittũt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascit & in arbellis. Hæc quoq; gẽma concipere dicit: & intra se partum fateri concussa. Concipere autem trimestri spacio. Glosso petra linguæ similis humanæ in terra non nascitur: sed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoq; uanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud est q̃ corallium: nominis causa: ꝗ induritiam lapidis mutatur: emollit marina fulminibus: & typhoni resistere affirmant. Genianen eadem uanitate inimicorum pœnas efficere promittunt.

ulˀ marina hæc & in ulˀ Emollit maria: fulminibus & typhoni

De gẽmis. p. H. I. L. m. n. ordinem. CA. XIII.

Eliotropium nascitur in æthiopia: africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nõis: qm̃ deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedentẽ percussu sanguineo mutat: maxime æthiopica: eadem extra aquã speculi modo solẽ accipit: deprehenditq; defectus subeuntẽ lunam ostendens. Magorum ĩpudentiæ uel manifestissimum hoc quoq; exemplum est: quoniam ammixta herba heliotropio: quibusdã quoq; additis ꝑcationibus gerentẽ conspici negent. Hephestites quoq; speculi naturam habet in reddẽdis imaginibus: q̃q̃ rutila. experimentum est si feruẽtem aquã addita statim refrigeret: aut si ĩ solẽ addita aridam materiam accẽdat. Nascit in coryco. Horminodes ex argumento uiriditatis in candida gẽma uel nigra: & aliqñ palida: ambiẽte circulo aurei coloris appellat. Hexeconthalithos ĩ parua magnitudine multicolor: hoc sibi nomẽ adoptauit. Reperit in troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricãs ueluti plumis. Hãmitis ouis pisciũ silis est: & alia uelut nitro cõposita ꝑdura alioqñ. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gẽmas aureo colore arietini cornus effigiem reddẽs: ꝓmittit prædiuina somnia repræsentare. Hormesiõ inter gratissimas aspicit ex igneo colore radiãs auro portante secũ in extremitatibus candidã lucẽ. Hyeniæ ex oculis hyenæ & ob id in uase inueniri dicunt: & si credimus: liguæ hois subditæ futura prædicere. Hæmatites in æthiopia qdem principalis: sed & in arabia & africa inuenit: sanguineo colore: nõ omittẽda ꝓmissis ad coarguẽdas barbaroꝝ ĩsidias. Zacthalias babylonius in his libris quos scripsit ad regẽ Mitridatẽ humana gẽmis attribuit fata: has nõ cõtentus oculoꝝ & iocineꝝ medicina decorasse. A rege etiã aliqd petituris dedit: & litibus iudiciisq; interposuit. In ꝓliis etiã eas salutares ꝓnũciauit. Est & alia eiusdẽ generis: quæ uocat henui ab indis: xanthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactyli in creta ferreo collore pollicem humanum exprimunt. Icterias mali cute lurido silis: ideo existimat salubris cõtra regios morbos. Est & alia eodẽ noie liquidior. Tertia folio uiridi silis: latior prioribus: pene sine põdere: uenis luridis. Quartũ genus in eodẽ colore nigris uenis descẽdẽtibus. Iouis gẽma cãdida ẽ: nõ põderosa: tenera. Indica gentiũ suaꝝ habet nomẽ: sub ruffo colore: in atritu sudorẽ purpureũ emanat. Alia eodẽ noie candida: puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea est: sed raro saturo colore lucet. Lepidotes squãmas piscium uariis coloribus imitat. Lesbias lesbi patriæ nomen hñs inuenit & ĩ india. Leucophthalmos rutila als oculi speciẽ candidã nigrãq; continet. Leucopetalos candorẽ niuis ex auro distinguit. Libanochos thuris similitudinẽ ostẽdit: sed ad succũ mellis. Limoniates eadem uidet quæ smaragdus. De lipare hoc tñ tradit: suffita ea oẽs bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis est aureis uenis: polit ex marmore: amplitudine ĩ angustiãs coeũte: ut inutilia exterant. Leucochrysos fit chrysolito ĩteralbicãte. Memnonia qualis sit nõ tradit. Medea nigra est a Medea illa fabulosa inuẽta: hẽt uenas aurei co-

ulˀ Hermiodes uel Horuodochos uel hymnites

uel lineis

uel Mitri-dax — loris:sudorem reddi croci:saporem autem uini.Meconites papauera exprimit.Mitrax a persis accepta é & rubri maris mõtibus:multicolor:contra solem uarie refulgés.Meroctes porracea lacte sudat.Morion indica:quæ nigerrimo colore translucet uocatur pramnion:in qua misce tur & carbunculi colos Alexandrinum: ubi sardæ cypriũ. Nascitur & in tyro & in galatia.Xe nocrates & sub alpibus nasci tradit:Hæ sunt gẽmæ quæ ad æctypas scalpturas aptãtur.Myri tes myrrhæ colorem habet:faciéq; minimæ gẽmæ:unguenti odorem attrita etiam nardi.Myr metias nigra habet eminentias similes uerrucis.Myrsinites melleũ coloré habet: myrrhæ odo rem.Mesoleucos est mediam gémam candida distinguente linea.Mesomelas nigra uena qué libet colorem secãte per medium.Nasomonites é sanguinea nigris uenis.Nebrides Liberopa tri sacra nomen traxit a nebridum eius similitudine.Sunt & aliæ nigræ generis eiusdé. Nym pharena urbis & gentis persicæ nomen habet:similis hippopotami dentibus.

(Margin: uel Moro-chthos)

De gẽmis per .o.p.& reliquis litteris per ordinem. CA. XIIII.

Lca barbari nominis e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet.Ombria quá aliq notiam uocãt sicut cæraunia & Brontia cadere cum imbribus & fulminibus dici tur:eũdéq; effectum habere qué Brontia narraẽ.Præterea in aras addita ea tradiẽ libamenta non amburi.Orites globosa specie a quibusdam & syderites uocatur: igné non sentiens.Ostracias siue ostracites est testacea durior altera achatæ similis:nisi q achates politura pinguescit:duriori:tanta inest uis:ut aliæ gẽmæ scalpãtur fragmentis eius.Ostracidi ostrea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon barbari uocant: nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniuntur & gẽmæ eodem nomine ac colore nõ solum in æthiopia indiaq;:sed etiam in samo ut aliqui pu tant:& in littoribus hispaniensis oceani.Panchros fere ex omnibus coloribus constat.Pango nis non lõgior digito:ne crystallus uideatur:numero plurium angulo℞ cauetur.Paneros qua lis sit a Metrodoro non diciẽ:sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri nõ ine legans ponit:ex quo intelligitur:addictam ei fœcunditatem.Quidam hanc pansebaston uo cant.Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis : nunc atris guttis: quæ in ter sacras habetur.Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet.Alia montium cõualliũq; effi gies.Philogynos quem & chrysiten uocant:ostreæ atticæ assimilata:inueniẽ in ægypto.Phoe nicites ex balani similitudine appellatur.Phycites algæ.Perileucos filo ab ore gémæ ad radi cem usq; candido descendente.Pæantides quas quidam gemonidas uocant pregnantes fieri: & parere dicunẽ:mederiq; parturientibus.Nam tales in macedonia iuxta monumentum Tire siæ inueniuntur:speciesq; est eis aquæ glaciatæ.Solis géma candida est: & ad speciem syderis in orbé fulgentes spargit radios.Sagdá chaldæi adhærescentem nauibus habét:inueniẽ prasi ni coloris.Samothracia insula eiusdé nominis gémam dat nigram:ac sine pondere ligno simi lem.Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine desecti tradũt inueniri.Sarcites bubulas car nes præsentat.Selenites ex candido translucet melleo fulgore: imaginem lunæ continés: red ditq; eá in dies singulos crescétis minuétisq; numero:nasciq; putaẽ in arabia. Syderites ferro sitis & litigio illata discordias facit:quæq; nasciẽ in æthiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariãti bus guttis.Spõgites spõgiæ nomé repræsentat.Synodõtites e cerebro piscium est: q synodõtes uocanẽ.Syrtitæ in littore syrtium iãquidem lucania inueniunẽ melleo colore croco refulgen tes.Intus aũt stellas cõtinent languidas.Syringites stipulæ internodio similis:ppetua fistula ca uaẽ.Trichius ex africa niger est:sed tres succos reddit:a radice nigrũ: medio sanguineũ:sũmo candidũ.Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibus spectatur.Telicardios colore cordis psas apud quos gigniẽ magnope delectat.Maculáq; appellant.Thracia triũ generũ est: uiridis aut pallidior:tertia sanguineis guttis.Tephrites nouæ lunæ speciem habet curuatæ in cornua q̃uis cinerei coloris.Thecolithos oleæ nucleo similis uideẽ: neq; est gẽmæ honos: sed lingentiũ calculos frangit:pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris cõtinent in se specié ruffi crinis.Veientana italica géma est:ueiis reperta nigram materiam distinguente limite albo.Za thenen in media nasci Democritus tradit:electri colore:& si qs terat in uino palmeo & croco cæræ modo lentescere:odore magnæ suitatis.Zmilaces in euphrate nasciẽ: pconneso marmo ri similis:medio colore glauco.Zoronysios in indo flumine nascitur:mago℞ gemma esse nar ratur:neq; aliud amplius de ea.

(Margin: ul'ostraciæ; ul' Theoli-thos uel ungué-tum)

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur:& quæ ab animalibus:& de iis quæ a cæteris rebus. CA. XV.

St etiãnum alia distinctio:quam equidem fecerim subinde uariata expositione.Si q; dem a mébris corpoᵹ habent noĩa.Hepatites a iocinere.Steatites singuloᵹ aĩaliũ adipe numerosa.Adunephros.Theudactylus hic & asyris colit:Triophthalmos ionice nascit tres hois simul oculos exprimens: Ab aĩalibus cognominant.Carcinias marini cancri colore.Echites uiperæ.Scorpites scorpionis aut colore aut effigie.Scarites scari piscis.Triglites muli.Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo.Et a gruis collo geranites.Hieracites accipitris.Aetites a colore aquilæ candicãte cauda.Myrmecites ĩnatam repentis formicæ effigiẽ habet.Scarabeoᵹ cantharias.Lycophthalmos quattuor ẽ coloᵹ ex rutilo & sanguineo in medio nigrũ cãdido cingitur: ut lupoᵹ oculi:illis p oĩa similis.Thaos pauoni est similis:itẽ aspidi:quã uocari Timoloniã ĩuenio.Arenaᵹ similitudo est ĩ hãmocryso uelut auro arenis mixto. Cenchrites milii granis uelut sparsis.Dryites e trũcis arboᵹ: hæc & ligni modo ardet.Cissites in candido collucet ederæ foliis quæ totã tenent. Narcissites uenis etiam edere distinguitur.Cyamea nigra est:sed fracta ex se fabæ similitudinem parit.Pyrenæ ab oliuæ nucleo dicta est:huic aliquando inesse pisciũ spinæ uidentur.Chalazias grãdinũ & colorem & figuram habet adamantinæ duritiæ.Narrãt etiam in ignem additæ manere suũ frigus. Pyrites nigra quidem:sed attritu digitos adurit.Polyzonos nigra multis zonis candicat. Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt e medio fulmis radii.In phlegontide intus ardere quædã uidetur flãma:quæ nõ exeat.In anthracitide scintillæ discurrere aliqñ uident.Enhydros semp rotũditatis absolutæ in candore est leuis:sed ad motum fluctuat intus in ea ueluti ĩ ouis liquor. Polytrix in uiridi capillatur.sed defluuia comarum facere dicitur.Sunt & a leonis pelle & pantheræ nominatæ leontios: pardalios. Colos appellauit chrysolithum aureus.Chrysoprasum herbaceus.Melleus melichrota:quis plura eius genera sint.Melychlorõ ẽ geminus pte flauus: parte melleus.Crocias a croco.Polia canitiem quãdam sparti inducit:eãdem duriorem. Nigra spartopolia.Rhodites a rosa est.Melites mali coloris.Chalcites æreí.Sicites fici. Ratio noĩum nõ est in borsycire in nigro:ramosa candidis aut sanguineis frondibus.Nec gemite uelut ĩ petra candidis manibus inter se complexis.Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines deorum.Synochitide umbras inferorum euocatas teneri.Dendritide alba defossa sub arbore quæ cædatur:securis aciem nõ ebetari.Et sunt multo plures: magisq; mõstrificæ:quibus barbari dedere nomina:confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia. uel indicat

De gẽmis nascentibus & factitiis:& figuris gemmarum. CA. XVI.

Emmæ nascũtur repente nouæ:ac sine nominibus:ut lampasci in metallis aurariis una inuenta:quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus.Coclides quoq; nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̃ nascunt: in arabia reptis ingentibus glebis.Melle excoqui tradunt: septenis diebus noctibusq; sine intermissione.Ita omni terreno uitiosoq; puluere decusso purgatam glebam artificũ ingenio uarie distribui in uenas:ductusq; macularum q̃ maxime uendibili ratione sectantiũ.Quõ dãq; tantæ magnitudinis fecere:ut equis regum in oriente frontalia atq; pro phaleris pẽsilia facerent.Et alias omnes gẽmæ mellis decoctu nitescunt:præcipue corsici.In oĩ alio usu acrimonia abhorrẽtis. Quæ uariæ sunt:& ad nouitatem accedere caliditate ingenioᵹ contingit:ut nomẽ usitatũ nõ habeant.Physes appellant:uelut ipsius naturæ admiratiõe in iis uẽdicantes: cum finis nominũ non sit:quæ psequi nõ equidem cogito:ĩnumera ex græca uanitate cõficta. Indicatis nobilibus gẽmis:ĩmo ẽt plebeis rarioᵹ geneᵹ dictu dignas distrinxisse satis erat.Illũ mõ meminisse conuenit increscentibus uarie maculis atq; uerrucis lineaᵹ: quæ interueniunt multiplici ductu:& colore mutata sæpius noĩa in eadẽ plerũq; materia.Nunc cõiter ad oĩum gẽmarum obseruatiõẽ ptinentia dicemus opiniones secuti auctoᵹ.Cauæ aut extuberãtes uiliores uident æqualibus.Figura oblõga maxime pbatur:deĩde quæ uocat lenticula: postea clipeidos & rotũda:angulosis minima grã.Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cũ inuentum sit ex ueris gẽmis in alterius generis falsas traducere.Sardonyces e cerauniis glutinant gẽmis ita ut deprehẽdi ars nõ possit:aliũde nigro:aliũde candido: aliũde minio sũptis: oĩbus in suo genere pbatissimis.Quinimo etiam extant cõmentarii auctoᵹ:quos non eqdem demõstrarim:quibus modis ex crystallo tingant smaragdi: alæq; translucẽtes.Sardonyx e sarda.Item cæteræ ex aliis.Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. CA. XVII.

Os contra rationem deprehendendi falsas demõstrabimus: quando etiam luxuriã aduersus fraudem muniri decet. Præter illa quæ in principalibus quibusq; generibus priuatim diximus. Translucentes matutino probari censent: aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimenta pluribus modis constát. Primũ pondere: si grauiores sentiuntur: post hæc corpore. Fictitiis pustulæ in pfundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento fulgoris inconstantia: prius q̃ ad oculos pueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulũ: quod in lamina ferrea terat efficacissimũ experimento excusant mãgones gẽmarum. Recusant similiter & limæ pbationem. Obsidianæ fragmenta ueras gẽmas non scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiam fugiunt. Tantaq; differentia est: ut aliæ ferro scalpi non possint: aliæ nõ nisi retuso: uerum omnes adamante. Plurimum aũt in his terebrarum proficit feruor. Gẽmiferi amnes sunt oaxis: mater: ganges. Terrarum aũt omnium maxime india. Et iam peractis omnibus naturæ operibus discrimen qnoddam rerum ipsaꝝ facere conueniat. Ergo in toto orbe & in quacũq; cæli cõuexitas uergit: pulcherrimã est omnium rebus meritoq; principatum naturæ optinens Italia rectrix parensq; mundi altera: uiris fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artium præstantia ingenioꝝ claritatibus. Iam situ ac salubrirate cæli atq; temperie: accessu cũctarum gentium facili: littoribus portuosis: benigno uentoꝝ afflatu. Etenim contingit recurrentis positio in partem utilissimam: & inter ortus occasusq; mediam: aquarum copia: nemorum salubritate montium articulis: ferorum animalium inocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid est quo carere uita non debeat: nusquam est præstãtius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: uestes iuuenci. Ne equoꝝ quidem in trigariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumque sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis: proxime quidem duxerim hispaniam quæcunque ambitur mari.

FINIS.

Hoc opus Caii Plinii Secundi naturalis historiæ impressum fuit per Ioãnem rubeum & Bernardinum fratresq; Vercellenses ab incarnatione anno domini. 1 5 0 7. die. xvi. Ianuarii.

Hi c lector errores quosdā uariasq; lectiones uid ebis: ex qbus pro cuiuslibet aīo plura deligi: ac restitui possunt. Reliqua in sequēti ĩpressione uidebuntur.
In præfatione milia gnarum pro dignarum.
L.ii.c.ii.cōpaginum egens: uel cōpagum.
Nec quia ad motū: uel & quia.
c.iii.tencrum argumētis: uel rerum.
c.vii.Orbone ad ædem: uel Bonæ.
c.viii.salutaréq; fieri deum: uel sine deum.
Inde solis: uel deinde.
xxii.partibus remotior: uel remotius.
c.ix.multiformi hæc ambage: uel lunæ multiformis: hæc ambigua torsit ingenia.
redeundo ad principia: uel redeuntem:
c.xi.Tertio ex utraq; uastitas solis aperitur: ut nō sit necesse amplitudinē eius oculorum argumētis: atq; cōiectura aī scrutari. uel tertia ex utraq; uastitas solis oculoꝝ argumētis aperit: ut nō sit necesse amplitudinē eius cōiectura animi scrutari.
nec q̧ mōtem idam: uel necnon.
c.xvi.sicut in rotis radios: uel in rotæ radiis.
c.xvii.redire credūt: uel redire cogūt. (tinā.
ab statiōe uesptina: ul' ad statione uesp
c.xviii.cætera ĩflexos mūdi: ul' cæteros ĩflexꝰ
a terra: uel atra.
semiābit orbe: ul' semi nā ambit orbe.
c.xix.uerno & autumno: uel uere.
cap.xxiii.in lunari circulo: ul' articulo.
uicies.c. stadioꝝ: uel.c.m.stadiorum.
inquis: uel q̄uis.
c.xxxviii.tot animalium: uel totus.
c.xxix.consť.Orbis.lege orbi.
c.xxix.hiadas appellāt: uel sine hyadas.
c.xlv.sic hoīum illa: ut cælū dei: uel sic hominum mater illa: ut cælū dieśq;.
præcamur rati graue: uel irati.
In maria iacit: ul' ut freta admittamus: eluit aqs: ferro: igne: lapide: fruge: oībus cruciatur
L.iii.c.xvi. regio.xi.nō nona.
q̄ fortunatius siti. ul' situ prodente.
c.xx.equitū.lxx.M.ex Polybio.
c.xxi.in amne ea.xlii.M.pass.
petunt iura non iuribus: sed uiris.
L.vi.c.i.anexos appellatus. lege axenos.
c.xxx. Ptolemæū latinū regē: ul' Latyꝝ.
L.vii.in prooemio. aliena alienis: ul' sine aliena squāmas: uellera trūcos ēt arbori: q̄ cortice ĩterdū gēio a frigoribꝰ: & calor tuta ē.
ab hoc lucis radimēto: ul' rudimento.
atq; ĩfœliciter natū iacet: uel at hō infœliciter natus iacet.
c.ii.ex cuius odore: ul' & cuius odore.

marsoꝝ gēte durat: uel genus durat.
tāq; quadrupedes: uel quā quadrupedes.
auribus totos integi: uel auribus integi.
c.iii.marsici belli ancilla: lege Achile.
c.iiii.ĩ dextra fere parte: ul' geri pte. (agēte.
c.v.L.Papyriū ptorē cohrde lege agente: uel
c.vi.sic sternuisse a coitu: ul' sternutasse.
c.vii.serpētis ictu: uel ictu dente.
c.viii.inter arma hostesq; & ad mortē: uel ĩter arma & ad mortem
c.xi.insecutis mēsibus: uel ĩ secūdis mēsibus.
iam illa uulgata est uarie: uel iā illa uulgata: uarie ex ĩtegris.
c. xii.in quo p quā ĩfortune fortuitū: uel in quo ĩforme ĩfortuniū: uel ĩportune fortuitū.
utriuslibet aīo subito trāsuolās: uel utriuslibet animū sibi trāsuolans.
singulisq; in suo cuiq; genere: uel singuliq;.
Artemū in tm̄: uel Artemius.
uictimarii negociatoris: uel suarii.
c.xiii.At ubi cū aliis: uel ubi cum aliis.
Præalta pōpa: uel prælata.
c.xvi.tabe cauāt pituitaue: uel tabe pituitæ.
c.xxiii.unaq; spem: uel uana spe.
c.xxiiii.somnoq; serpēte cōputat: ul' āputat.
c.xxv.ut iustius: uel iustius.
c.xxviii.sextū annalē: uel.xvi.
T.Romulo: ul'.T.Tyberio Romulo.
sua carmina pbauisset: uel sua pbauisset.
notatasq; sedes ignōiniæ: ul' notatosq; sese.
c.xl.fortuna decidit cū eo: uel decidit.
c.xliii.honore cū trāsisset: uel transfuga &.
nō melioris sortis: uel num.
age nō exitus: uel num.
c.xliiii.flore dignitatis: uel dignationis.
siqdem liberis: uel siqdem dixit.
& Afranio salté perire: uel Africanū.
quos hostes uicisse: uel nec hostes.
c.xlv.cōtra uolūtatē eius: uel petitionē. (legā
pscriptōis ĩuidia ĩcollegā: ul' sine ĩcol
ĩ palude latebra ægrotātis: ul' sine la
Proculeio mortis: ul' ĩ piculo. (tebra
Fames sitisq; italiæ: ul' fames italiæ.
hærede hostis suo filio excessit: ul' hærede nō suo filio excessit.
c. xlviii.ānus p miraculo reducta: uel pducta.
c.ii.rursus Aesculapii sniam: uel sine rursus.
cxx.annos natos: uel cxx.annos.
Bononiæ.L.Terrentiū.M.filiū: uel.cl.
Galerius fœlix: uel galeria.
centenū denū hoīes. lvii.uel.xiiii.
c.L.qd q̧ æstiatiōe: ul' qd post æstimationē.
in meridianis: uel a meridianis.
c.lii.& in gnosio: uel ab gnosio.

haberecq̧ qđ nũciaret:uel q̃ nũciaret.
c.liiii.idcq̧ eũ uoluiſſe:uel idcq̧ uoluiſſe.
c.lv.q̃ genitus qs unq̃: uel iterea qes nũquã.
ſi dolere ét euenit:uel doloré inuenit.
c.lvi.ʒ .uel.υ.uel.ψ.ω.
Id monumétis: uel idcq̧.
ægyptii multo:uel ægyptii uero.
ægyptii textilia infecere:lanas ſardibus lydi:ſic alibi legitur.
Cloſter filius Arachnæ: linum & retia Arachne: uel filius Arachnes: uel retia Arachne.
Sutriná Boetius:uel Batius.
Per arabum babylonis: uel Arnabum.
lydiũ Scité:uel Scythem.
Hypbeos corinthyus:uel Hypbius
fabricá materiaꝝ: uel materiariam.
Normam:fornicé: aũt & libellã:uel normam aut libellam.
Briges atheniẽſis:uel Bithiges.

Somnioꝝ Amphyction:uel Amphyon: uel Amphytrion.Sta.
c.lx.cum Curio inter roſtra:uel cũ e curia.
L.viii.c.i. alienæ quocq̧ regionis:uel religionis.
c.xlii. ꝓriga Varro. L.ii.ꝓ auriga: dele uerbum.pariter.
L.ix.c.xxv.pedes eũ habere arbitrat̃ Ariſtoteles:ita poſita pinaꝝ ſimilitudine:lege arbitrã tur ex Ariſtotele:ita poſita pinaꝝ ſiĩtudine.
L.xi.c.xxxviii.elephantũ tergora ĩpenetrabiles ſetas hñt:uľ ĩpenetrabiles ad cetras habent̃.
c.xxxvii.cõcretus hic & cũ refrixit fragilis:uľ nõ concretus:nec cũ refrixit fragilis.
L.xiiii.c.x.q̃ græci deuterias:uel deuteria.
c.xix.Italiæ parte aliqua rabulana pice. lege crapula:nã pice.
c.xx.e diuerſo crapula legendũ: non crapulã compeſci.
L.xviii.c.xix.ueꝝ actũ.lege ueruactum.
L.xxix.c.vi.minutatim findẽda: uel ſcindenda

¶Hic simplicia litterarum ordine explicabuntur: in quibus Dioscoridis summi medici imaginem uidebis. Hæc ex tota uniuersitate simplicium aceruata: & in quẽdam cumulum coniecta ostendimus pro medicorũ utilitate: uel quibusuis de medicinæ facultatibus iudicium afferre uolentibus. Reliqua si quis addere uoluerit bona uenia subiungat.

M v

Finis.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z &
A B C D E F G H I K L M Omnes ſunt quaterni præter M qui eſt quinternus.